

दुर्गाभोहनभट्टाचार्यपादिगाविष्कृताभ्य उत्कलीयाक्षरलिखित-
पुस्तिकाभ्यः शारदाक्षरलिखितभुर्जपत्रपुस्तिकायाश्च
रुभट्टाचार्येण पाटान्तरप्रदर्शनपूर्वकं
टिप्पन्याशिभिः सह यथासम्भवं संस्कृताः

अथर्ववेदीया पैप्पलादसंहिता

प्रथमपञ्चदशकाण्डात्मकः प्रथमः खण्डः

एशियाटिक सोसाइटी
कलिकाता - १६

THE PAIPPALĀDA-SAMHITĀ
OF
THE ATHARVAVEDA

Critically edited from palmleaf manuscripts in the Oriya
script discovered by Durgamohan Bhattacharyya and one
Śaradā manuscript

Volume One
Consisting of the first fifteen Kāndas

DIPAK BHATTACHARYA

THE ASIATIC SOCIETY
1, Park Street, O. Calcutta 700 016

पितृचरणेभ्यः
तवैव वस्तु गोविन्द तुभ्यमेव प्रदीयते

FOREWORD

It gives us immense satisfaction to be able to present long awaited critical edition of the Paippalāda Samhitā the Atharvaveda by Professor Dr. Dipak Bhattacharya to the scholarly world.

As is wellknown, the discovery of several palm manuscripts of the Paippalāda Samhitā in the Oriya script by the late Professor Durgamohan Bhattacharyya in 1911 has been hailed as one of the most outstanding events in Indological research. Unfortunately, the discoverer did not live to complete the critical edition of the text on the basis of his discovery which he had started. He could edit only the first four of the twenty kāṇḍas which were published by Sanskrit College, Calcutta in the sixties. His son Dipak Bhattacharya of the Visva Bharati approached the Asiatic Society for the publication of the remaining part of the Samhitā edited by himself. The Society decided to publish that as a complete and joint work by Dipak Bhattacharya and his father in two volumes with the part previously edited by the late discoverer prefixed to the first volume. Dipak Bhattacharya readily agreed to this.

The first volume of the critical edition based on the Oriya manuscripts as well as the mutilated Śāradā manuscript discovered in the last century is now being presented to scholars. This consists of the first fifteen kāṇḍas that is to say about half the material of the edition.

The critical apparatus of this edition appears a bit different from that of the previous one. But in it Dr. Bhattacharya has inserted all the comments of his father which appeared important to him apart from giving a summary

the previous 'Introductions' in the editorial Introduction to this volume.

We may announce here that the publication of the second volume consisting of the remaining five kāṇḍas will soon start.

Date : 12.3.1997

Chandan Roychaudhuri
General Secretary

INTRODUCTION

1. *The work started by Durgamohan Bhattacharyya*

The present edition of the Paippalādasamhitā of the Atharvaveda is based on the palm-leaf manuscripts in the Oriya script discovered by late Professor Durgamohan Bhattacharyya in 1959 and its birch-bark manuscript in the Śāradā script. The first 15 Kāṇḍas out of a total of 20 are presented in this volume.

This work had been started by the late discoverer in the sixties. A volume consisting of Kāṇḍa 1 had been published in his life-time in 1964 by the Sanskrit College, Calcutta.¹ Another volume consisting of Kāṇḍas 2-4, was subsequently (1970) brought out by the same College after the editor's death on November 12, 1965. He could do editorial work upto 4.27. Late Professor Suniti Kumar Chatterji who was keenly interested in the publication of the AVP kindly recommended me to complete the volume with the remaining 13 hymns of Kāṇḍa 4 and an Introduction.²

The first four Kāṇḍas have been edited anew here from the original manuscripts.

A new edition of the first four Kāṇḍas could not be avoided for the following reasons.

The Asiatic Society which has taken up the task of bringing out this edition reasonably desired that the whole work be published together while I had initially edited Kāṇḍas 5-15 only. My work has a different form of presentation in the critical apparatus where the whole pāda, half-verse or mantra has been cited in case of variants without numbered footnotes as in the previous edition of the first four Kāṇḍas. So some changes had to be made for a uniform presentation.

There were other considerations too. The late editor had been suffering from oral ulcer before the first Kāṇḍa came

out in 1964. It became known as malignant some months before his death. He corrected the proofs upto 2.32 only with ill health. As I have seen him, he was never complacent while working and went on making new suggestions even while correcting proofs. A critical edition was a continuous process of development with him till the machine proof was prepared. This process was first hampered by his ill health and then cut short by death. I am certain that the edition would have got many changes both in the text and the critical apparatus if he had not been ill.

Though I tried to benefit myself from the subsequent researches of L. Renou and K. Hoffmann,³ I am far from claiming perfection in the choice of reading in the edition. One might liken me to the son standing on his father's shoulders with external help but no one who follows the late editor should be stupid enough to try to look taller. The division of the rows of akṣaras in the MSS into words is the primary task of the editor of an unaccented and highly corrupt Vedic text bereft of Pada-pāṭha or a commentary. Excepting for 18.57-82 this task had been largely done by the late discoverer in a Bengali transcript of Vā (1-5), Mā (6-15) and some other manuscripts.

I have incorporated with this edition most of his important comments. The gist of his observations and descriptions in the introduction to the previous edition of Kānda 1 too will be found in this introduction. Even if only for these reasons - in fact there are much more - the present work should be regarded as a joint work. It is a tribute to the late pioneer through his own bestowal.

2. The Atharvaveda and the discovery of the Paippalādasasmhitā

In this section I have tried to include all the important information given by the former editor in his Introduction to Kānda 1.

a. *The recensions of the Atharvaveda and the Kashmirian Atharvaveda*

It is generally accepted that the Atharvaveda existed at one time in nine versions in nine different schools, namely Paippalāda, Tauda, Mauda, Śaunaka, Jājala, Jalada, Brah-mavada, Devadarsa and Cāraṇavaidya.⁴ Of these only two have come down to us — Śaunaka and Paippalāda. The Śaunaka version was first published in Berlin in 1856 by R. Roth and W.D. Whitney. The other editions too with the commentary ascribed to Sāyana (S.P. Pandit 1895-98, Vishva Bandhu 1960-64) are all related to the Śaunaka version.

Rudolf Roth was unsatisfied with the defective nature of the Śaunakīya version. The efforts of the British Government in India at the instance of Roth to find out better manuscripts of the AV resulted in the discovery of a mutilated birch-bark manuscript of the Paipalādasamhitā in the Śāradā script. It was sent to Tübingen in 1874 and was chromophotographically reproduced in 1901 under the direction of R. Garbe and M. Bloomfield.

The birch-bark MS was transliterated into the Roman script and edited by L. C. Barret (Kānda 6 by F. Edgerton) between 1905 and 1940. Raghu Vira published a Devanagari version (1936, 40, 42) after Barret.

In spite of Barret's lifelong labour his efforts could not give us a reliable version. The manuscript was abnormally defective and mutilated. "The birth-bark record, containing perhaps the earliest and the best version of the Atharvaveda, though recognised to be of paramount importance for various reasons, was condemned finally as 'useless for philological purposes'.⁵ However, it was designated the "Kashmirian Atharvaveda". Bloomfield expressed hopes that further manuscripts might be found some time in some out of the way corner in Kashmir (JAOS 29, p.286).

b. *The Atharvaveda outside Kashmir*

Facts however indicate that the Atharvaveda had not been

introduced in Kashmir before the 15th Century. In the second part of the Rājatarāṅgiṇī (vv 1267-1273) Jonarāja gives an account of how the Atharvaveda came to Kashmir from the country of the Karnatas. According to this, under the rule of Sultan Zain-ul-Ābidīn (1420-70) Yuddhabhatta, a Yajurvedic scholar of Kashmir had to go to Karnatak to learn the Atharvaveda. Returning to Kashmir he began to impart instructions in the Atharvaveda under the patronage of a pious person called Sīryabhata.

There are other evidences to prove that the Atharvaveda Paippalāda was cultivated in Karnatak.

According to verses cited in Mahidāsa's commentary on the Caranavyūha, the Paippalāda and the Śaunaka recensions were current on the southern and the northern sides of the Narmada respectively.

A commentary on the Gopālatāpanī Upaniṣad states that the Paippalāda branch to which that Upaniṣad belongs is current in countries like Gurjara. In fact some Nāgara Brāhmanas of Gujarat owe allegiance to this branch. But these present Paippalādins of Gujarat recite the Śaunakīyasamhitā only.

The Paippalādasamhitā was current in Bengal too during the reign of the Pālas and the Senas.

c. *Discovery of the palm-leaf MSS*

Two copper-plate grants of the 11th and the 12th Century testify to the last mentioned fact. Apart from these a sentence in Baladeva Vidyābhūṣana's (17th Century) commentary on the Gopālatāpanī Upaniṣad which is affiliated to the Paippalāda school of the Atharvaveda runs as follows – *utkalādibhir āthgrvanikair adhīyamānā pippalādasākhāntaḥsthitayam gopālopaniṣat.*

On the basis of these Bhattacharyya started a field survey in eastern India. He undertook extensive tours in West

Bengal, Bihar and Orissa and succeeded in acquiring several codices of palm-leaf manuscripts of the Paippalādasamhitā from Orissa where it is still a living though fast declining tradition.

d. *Importance of the discovery*

There are indications in Indian tradition that the AVP was once recognised as the standard version of the Atharvaveda. Its initial verse *śam no devī* etc. is recited in daily prayer all over India as the initial stanza of the Atharvaveda. This is after the Gṛhyasūtras which expressly mention that *śam no devī* is the initial verse of the Atharvaveda.

Three scholiasts of eastern India mention that this mantra belong to that version of the AV which was propagated by Pippalāda.

Aniruddha Bhaṭṭa, the Guru of Ballālasena (12th Century) : *pippalāda ṛṣir gāyatrī cchando brahmajājape viniyogaḥ* (Pitṛdayitā, Sanskrit Sahitya Parisad, p.20).

Guṇaviṣṇu (pre-12th Cent.) : *atharvavedādīmanthro 'yam pippalādadr̥ṣṭaḥ* (Chāndogyamantrabhāṣya, Sanskrit Sahitya Parisad, p.117).

Rāmanātha Vidyāvācaspati : *śam no devīti mantrasya pippalāda ṛṣir mataḥ . . . brahmajājape cāsya viniyogo muner mataḥ* (Dhārmikakarmarahasya, MS).

These clearly prove that the stanza *śam no devī* etc. is the initial mantra of the AVP and as such is prescribed for daily recitation as the initial mantra of the AV. Hence according to this tradition the AVP is the standard Atharvaveda and not the AVŚ which has a different initial mantra.

Now the initial part of K was destroyed so that the above fact could not be verified. The palm-leaf manuscripts confirm that *śam no devī abhiṣṭaye* is the first mantra of the AVP and any doubt regarding the above mentioned facts is removed.

For this reason it is to be expected that the critical edition of the AVP may remove many Atharvaveda mysteries. In fact AVP 1.23.2 *antarikṣe samahāsām* improves upon AVS' 1.32.2. *antārikṣa āsām*, AVP 1.56.2 shows that AVS' 3.19.6^{ab} is just the first and the fourth pāda of the AVP verse. Many untraced mantras of Vedic ritual texts too are now traceable in the AVP.

So far I have recorded only the view of and information given by Bhattacharyya in his Introduction (1964). A comparison between AVP 4.37.5 and AVS' 4.28.3 may further confirm Bhattacharyya's view about improving AVS' reading with help from the AVP.

AVP 4.37.5

sahasrākṣau vṛtrahanā huve vām

dīrehetī svanemī ugrau |

◊ *bhavāsarvau bhavatam me syonau*

tau no muñcatam amhasaḥ ||

There are some minor variants apart from *sunemī* in K and *hude* in Or.

AVS' 4.28.3

sahasrākṣāu vṛtrahānā huve 'hām

dīrēgavyūtī stuvānnemy ugrāu |

yāv asyēsāthe dvipādo yāu cātus padas

tāu no muñcatam amhasaḥ ||

dīrehetī and *svanemī* in AVP are both bahuvrīhi compounds and may mean 'the two whose missiles fly far' and 'the two having their own felly'. As a bahuvrīhi compound *stuvānnemī* may mean 'the two having chanting i.e. rattling felly'. Sāyana rather hesitantly puts forward an alternative explanation which understands *stuvannemi* in such a light i.e. as a bahuvrīhi compound qualifying both Bhava and Sarva. But one has to note that in such case the word should have a

pragr̥hya ending as in the AVP and no change in sandhi shall be allowed. This means that there is a blunder in the AVS which should have read **stuván-nemī ugráu*. The AVP reading too might have been **svanan-nemī* 'the two having rattling felly' which improves the metre and gives the same sense as in *stuván-nemī*.

The pada-text is erroneous. It resolves the word into two separate words as *stuvát / nemī* or *stuván / nemī*. But Whitney went farther than the Padapāṭhakāra from the original reading. He resolved the words into *stuván emi ugráu* without any support from the Padapāṭha or Sāyaṇa. Lanman (HOS 7, lxvii-lxviii) was very loud in condemning the Padapāṭhakāra's 'disregard of accent' and the absence of 'even a modicum of insight' in Sāyaṇa. Lanman's understanding of the accent is specious. There is no fault in accent if as proposed by Sāyaṇa a bahuvr̥hi compound is meant which accents the first member. Cf *svanádrathah* RV 8.1.32 which is so close to *stuvánnemī* and our proposed *svanan-nemī*. The fault with the Padapāṭhakāra lies not in his showing an unaccented *nemī* but in his putting a stroke instead of an avagraha between *stuvát* and *nemī* and showing it with a short i.

Whitney's error originated in the acceptance of the AVS reading as correct. But the AVP reading indicates that it had been a bahuvr̥hi compound with a pragr̥hya ending, the uncalled for sandhi change being later corruption.

3. Materials for the edition

a. Orissa palm-leaf MSS discovered by Durgamoḥan Bhat-tacharyya=Or.

Table of Codices

Symbol	Kāṇḍas
वा	1 - 5
ज ₁	1 - 5
ज ₂	16, 19

ज ₃	16 - 20
म ₁	1 - 5
म ₂	3 - 15
म ₃	16
म ₄	17 - 18.56. ⁶
म ₅	19 - 20
मा ₁	6 - 15
मा ₂	17 - 20 ⁷

Ma₃ has a post-colophon statement according to which it was written in the 10th regnal year of Vīra-Srī Mukundadeva Mahārājā by Jagannātha Upādhyāya. "According to Sri Kedarnath Mahapatra of the Orissa State Museum, the date mentioned falls on the year 1666 A.D."⁸

Ma₄ states that it was written in the 9th regnal year of Srīmad Balabhadra Mahārājā. "Sri Mahapatra calculates the year to be 1656 A.D."⁸

Ma₁ and Ma₂ have Kāndas 3 - 5 common between themselves. They are almost identical here.

In Ma₂ two separate manuscripts have been bound into one. The first part (foll.44-90) begins with the last three syllables of 2.91.1 (-sānyatta) and ends with 5.40.8. The leaves here are fresh and the style of writing modern. The second part consists of 91 leaves. They are brittle and the style of writing is old.

Up to 1.111.3 Ja has been written by a single hand. A different and relatively modern hand seems to have been responsible for the subsequent part up to 2.14.4. The leaves appear fresh here. After this the initial style of writing reappears and changes after 4.1.3^a. One leaf with 4.3.5 - 5.8 is missing. Then, again the original style of writing appears. Ja usually gives the best readings. On paleographical grounds it may appear that Ma₁, Ma₂ (Part 2), Ma₂ (Part 1) and Vā come after Ja in the order of age.

For Kāṇḍas 6-15 Ma is better than Mā, but Mā shows pāda-division.

Bengali transcript of one codex

From Kāṇḍa 5 I could use a Bengali transcription of Vā(Kāṇḍa 5) and Mā (6-15) made by my elder brother and second son of my father Sri Amalendu Bhattacharya ACA. The transcript of the last five Kāṇḍas was prepared by Shri Bholanath Bhattacharya, BA, who worked with my father for several years. This had been meant for my father who could only partially check it. But it had not been compared with the other manuscripts. In this transcript the words have been provisionally separated according to the usual Indian orthography, i.e. showing the words separately unless the final sound and the initial vowel of two consecutive words form a single akṣara.

Since the other MSS had not been compared with the transcript by the late editor I had to check them. Several changes had to be made and new decisions had to be taken. But I owe much to this. Through this copy a part of Durgamohan Bhattacharyya's decisions regarding the resolution of the rows of akṣaras of the MSS may be found in the present work.

b. *Oral recitation*

Very rarely I could use a few recitations kindly made for me by Pandit Vidyadhar Panda. In at least one case the oral recitation gave an interesting variant.

6.1.6^a = RV 10.120.6, AVŚ 5.2.7

K *snuṣeyyaṃ*, Or *snuṣejaṃ*,

RV *stuṣéyyaṃ*, AVŚ *stuṣvá*

The oral recitation has *srucejyaṃ* : But note that K 16.90.1 has *s nuṣī* for *s tuṣaiḥ* and Or 18.60.7 *snuṣa* for *stuṣa*.

c. *The Kashmir manuscript*

See 2a above for general information on the original and

its chromophotographical reproduction.

का (K) = The Kashmir MS.

The original at the Tübingen University Library was badly damaged in the present century. The facsimile too is rare now a days. I had to use a reprograph of the facsimile referred to as का or K in this edition.

The original consists of 288 folia written on both sides in bold legible characters of the Sāradā script. It is dated samvat 95. In the laukika era of Kashmir the century is not stated. It starts in the 24th year of the Christian era's century. So the 95th samvat may mean the 19th year of any century of the Christian era possibly between the 12th and the 18th. If Yuddhabhaṭṭa had actually been responsible for the introduction of the AVP in Kashmir in the 15th century (2b above) the date should not be earlier than 1519. The absence of a strong tradition may account for the accumulation of the abnormally huge number of corruptions in K within a century or two.

Barret describes the MS in detail (see below).

Barret. The edition and transliteration of Barret (Kāṇḍa 6 by F. Edgerton) appeared in the following volumes arranged according to the number of the Kāṇḍa.

- Kāṇḍas 1 – 15 Journal of the American Oriental Society 26
(1905), 30, 32, 35, 37, 34, 40-44, 46, 48, 47, 50.
18 JAOS 58 (1938)
16-17 American Oriental Series 9 (1936)
19-20 AOS 18 (1940).

Barret's introductions and remarks will be useful to those who do not have occasion to go through K.JAOS 54 too should be consulted.⁹

Raghu. Raghu Vira's Devanagari edition in three volumes 1936, 1940, 1942. Since it is almost a Devanagari translitera-

tion of Barret's edition it has little independent value. There is no Introduction but a half-verse index and an AVS - AVP concordance will be found at the end. A reprint (1991) is available.

I have hardly referred to the emendations, as distinct from transliteration, made or suggested by Barret or Raghu Vira. When referred to the fact has been indicated. The normal references to them intend their transliterations.

Mumba. A photostat copy of a Devanagari transcript of the Kashmir MS deposited at the Asiatic Society of Bombay. Foll 4-10, 12-172, 176-220, dated samvat 1925 (or 1926? = c. 1868 A.D.). The Sāradā MS should have come to be known to the outside world of scholars by the time it was copied.¹⁰

According to a post colophon statement Mumba was copied by one Bhaṭṭanārāyaṇa in Kashmir. It is written in Devanagari with some Sāradā touch. It was copied from K or from a copy of K. All the errors and confluations of K reappear here with additional ones like ma - sa variation. The lacunae too reappear but some of the damaged parts of K are better preserved here e.g. in 2.59.8 and 10.

K has been progressively damaged since its discovery. Perhaps because of a long nineteenth century journey to Europe and heavy handling it is at present damaged beyond any chance of recovery. One must be grateful to the copyist of Mumba and the editors of the facsimile.

4. *A note on the transliteration of K*

In 1970¹¹ I mentioned that individual readings from K reported by Whitney in his notes in the English translation of the AVS (HOS 7-8) were not always confirmed by Barret's transliteration. As I checked K during the present work Barret proved correct when a discrepancy occurred. But the experience tells that in a task like this neither a mechanical copyist's work nor that of an erudite editor can be entirely faultless. As the several copies of K indicate, all the previous

scholars depended on copies made for them while Barret himself prepared the transliteration into the Roman script. For this reason one finds the least number of errors in Barret.

The accumulation or proliferation of errors can be avoided but in the absence of a foolproof system errors cannot be absolutely prevented. To avoid them as far as possible I tried to check the critical apparatus along with one scholar assistant Dr. Subodh Kumar Nanda. But he was available only for Kāṇḍas 1-4 of this volume by virtue of a UGC grant. He first copied the variants from Barret's transliteration which I checked from K. But I cannot guarantee the absence of human fault even in this part.

Some problems too, most of them minor ones, exist. And it is difficult to claim that all of them have been solved. The following may be cited as an instance.

Intervocalic *ḍ* i.e. *ḍa* in the Brahmi system, is written with a grapheme on the right side of *ḍa* in K. This must represent some allophonic variation of *ḍa*. Mumba too which is written in a particular type of Devanagari adds a grapheme on the right side of *ḍa*.

Barret and Raghu Vira transliterate this mostly as *ḍā* or *lā* till 14.3.9^d (14.2.9^d Barret). From 15.20.5^b Barret recognises this as *la*. But he announces his recognition of the sound as late as in 1940, AOS. 18, Preface.

Barret's transliteration of the letter as *ḍā* instead of as *la* misled Renou to remark, "Les présents en -āy- sont représentés par *mṛḍāyisyati* V.21.7 ..." (*Études védiques etc.* III, 108).

Now there are two allophonic varieties of intervocalic /*ḍ*/ namely [l], or *ḷ* as found in the RV and [r] which is a trilled variety of /*ḍ*/ commonly written with a dot under *ḍa* as *ṛ* in Devanagari.

In Or the sound is usually represented by a simple *ḍa* or rarely by a *ḍa* with a dot added. This is so in spite of the fact

that the MSS make a distinction between *l* and *l*. Or's *l* is not inherited from the Vedas but is a later development from Sanskrit *l*. Words like *kūla*, *mūla* etc. are *kūla* and *mūla* in Oriya. So also in the MSS.

For this reason though I transcribed the sound as *la* when it was necessary to show the K reading I am not sure if it represents the lateral or the trilled variety of *d*. Perhaps *ra* is intended by the letter.

5. *The number of verses and hymns*

The numbering in K, when it at all occurs, is often misleading because of its partial nature. The Or. MSS give the total number of verse in the *kāṇḍikā* (hymn) and its serial number at the end of the *kāṇḍikā*. But Ma very often omits the total number of verses. The verses are not individually numbered anywhere but their ends are shown by double-strokes. For a two-pāda or six-pāda verse the number of half-verses is given at the end of the verse or some indication is made.

Sometimes the number given at the end of the hymn does not agree with the number of double-strokes. The double-strokes too may vary from MS to MS. I tried to follow the best MS which is Ja for 1 - 5 and Ma for 6 - 15 and have shown the reason for my decision in case of discrepancy.

For the above discrepancy it will be difficult to ascertain the exact number of stanzas in the AVP. Adding the total number of verses given by Barret at the beginning of each *Kāṇḍa* one comes to 7192 verses in K while I counted 7888 Or stanzas in 1984. The exact number may be a little more according to my present counting. According to the numbers given in this volume there are 3771 stanzas in 510 *kāṇḍikas* in the first 15 *Kāṇḍas*. The number of *kāṇḍikās* and mantras in the remaining *Kāṇḍas* according to the previous counting was 413 and 4070 respectively. But I had to change the stanza clusterings over the last seven years. So the total number of mantras at the final counting may change. The

following table may be the final result. K's numbers are within brackets.

Table 2

<i>Kāṇḍa</i>	<i>Kāṇḍikā</i>	<i>Mantra</i>
1	112	483 (388)
2	91	485 (466)#
3	40	278 (274)
4	40	302 (300)
5	40	354 (358)
6	23 (22)	237 (232)
7	20	211 (206)
8	20	230 (225)
9	29 (25)	304 (304)
10	16	165 (160)
11	16 (7)	148 (80)
12	22 (7)	198 (91)
13	9 (14)	65 (232)
14	9 (4)	84 (84)
15	23	227 (223)
	<hr/> 510 (481)	<hr/> 3771 (3623)
16	155	1361 (1425)
17	55 (41)	494 (410)
18	82 (32)	734 (297)
19	56 (55)	902 (871)
20	65 (61)	637 (566)
	<hr/> 413 (344)	<hr/> 4128 (3569)
Grand Total	923 (825)	7899 (7192)

including lost and inferable stanzas; so also for the other *Kāṇḍas*.

6. A serious conflation in K

The difference between Or and K in *Kāṇḍas* 6-7, 9, 14, 19 and 20 are mostly due to different groupings of the stanzas. Lacunae and other defects account for the rest.

A displacement of pages in a mother manuscript from which K had been copied and the failure of the copyist of K and of Barret to understand the same have resulted in the difference of number found above in Kāṇḍas 11, 12 and 13. The matter has been indicated briefly in Saṅskrit in my notes to 11.7.1 and 13.3.3. More detailed information are given below.

The matters of AVP 13.3.3^d/4^a to 13.5.1^b and 11.7.1^d/2^a to 11.8.6 which means 13 and 15 verses respectively have exchanged place between themselves in K.

The beginnings and the ends of the relevant passages in Or are as follows.

... ..
 oṣadhayah praṅcucyavur yat kim ca tanvo [rapah //
 11.7.1^{cd} yasyauśadhayah praśarpahāṅgamaṅgam
 paruṣparuh / kālo ha viśvā bhūtāni kāle
 cakṣur vi paśyati/] 11.8.6^{cd} kāle manah kāle prāṇah
 etc.

... ..

 na mām apaśya āga[taṁ satīnaṁ viśadūṣaṇaṁ //
 13.3.3^{cd} imaṁ stomam arhate jātavedase
 ratham iva saṁ mahemā manīṣayā 13.5.1^{ab}] bhadrā hi
 naḥ pramatir etc.

The parts within parentheses have exchanged place in K. On p. 141a, line 8 of K just after *tanvo* of 11.7.1^d one finds *taṁ satīnaṁ viśadūṣaṇaṁ* of 13.3.3^{cd}. This continues up to *saṁ mahemā manīṣayā* of 13.5.1^b on p. 141^b, l.9.

Then the broken Kāṇḍa reappears with 11.8.7 *kāle manah kāle prāṇah* etc. and continues through the whole of Kāṇḍa 12 up to part of 13.3.3^c *na mām apaśya āga* on p. 153^b line 5. After this occurs the part replaced on p. 141^a i.e. 11.7.1^d // 2^a ... *rapah // yasyauśadhayah* etc. up to 11.8.6^d *kāle cakṣur vi*

paśyati. // The interrupted 13th Kāṇḍa then reappears with 13.5.1^c *bhadrā hi naḥ* etc. There is no more any discrepancy.

Barret could have perhaps noted the error. But the copyist of K himself or some predecessor failed to understand what had happened and added misleading statements. Within the first replacement between 11.7.1d and 11.8.7 in K, at the end of 13.4.7 K starts 13.5.1 after a wrong statement on p. 141^b *ity atharvaṇī paippaladāyās śākhāyām ekādaśodhyāyus samāptāḥ* z z *atha dvādaśomārkaṇḍa atharvanadhyayam likhyate* z z *ō namo nārāyaṇāya* z z *imam stomam arhate . . . manūṣayā* = 13.5.1.^{ab} Here the wrong insertion ends and 11.8.7 starts.

So Kāṇḍa 12 has been indicated where it does not exist. This is the first secondary error. The second secondary error occurs when at the end of the 11th Kāṇḍa K declares the end of Kāṇḍa 12 and the beginning of Kāṇḍa 13 and actually starts with 12.1.1 on its p.144^b.

Kāṇḍa 12 actually ends on p. 153a of K. Here a third secondary error occurs when at the end of Kāṇḍa 12 the end of Kāṇḍa 13 is announced. Also, the beginning of the first chapter of thirteen, whatever that may mean (*atha trayodaśaṣṭhāyāḥ*), is announced here and 13.1.1. follows.

In fact in the last case K is correct in indicating the beginning of Kāṇḍa 13.

The replaced part appears on p.153^b after 13.3.3^c as 11.7.1^d/2 etc. *rapaḥ yasyośadhayaḥ*, but with a fourth secondary error. Within this wrong insertion, after 11.7.7. the end of first anuvāka of Kāṇḍa 13 is declared and 11.8.1 is started on p. 153^b.

So, after the displacement the conflation is carried to its perfection by the fusing of different texts through four wrong statements. This may serve as a classic example of conflation for students of text criticism.

Table 3

	Or	Barret
K		
P. 138 ^b , 1.8	11.1.1 . . .	11.1.1 . . .
atha ekādaśaś kāṇḍān . . .		
P. 141 ^a , 1.8	11.7.1d (incomplete)	11.6.11 ^d
yāt kīm ca tarvo		
P. 141 ^a , 1.8	13.3.3 ^{cd}	11.6.11 ^e . . . I
tām śaci viśadūṣaṇam Z . . .	-tam satīnam viśadūṣaṇam . . .	
P. 141 ^b , 1.6	13.4.7	11.7.7
ekādaśodhyāyas samāptāḥ ZZ ZZ		
P. 141 ^b , 1.7		
atha dvādaśo . . .		
P. 141 ^b , 1.9	13.5.1 ^b (complete)	12.1.1 ^b
-hemāsanīkayās	-hemā manīṣayā	
P. 141 ^b , 1.9	11.8.7	12.2.7
kāle manāḥ	kāle manāḥ	
.	
.	
P. 144 ^b , 1.10		

... yaevaṃveda ZZ ZZ
 ityatharvaṇikapaippala-
 lāśākāhāyāṃdvāśāṣ-
 kāṇḍassamāptaḥ Z Z
 (1.11)athatrāyodasaṣkāṇḍa
 likhyate ZZ ō na-
 monārāyaṇāya Z Z ō
 agnistakmānamapa . . .

 P. 153^a, ll.2-5

tatodarbhosaḥjāyata ZZ
 ZZ itikusadarbhasūktam
 ZZ ZZ ityatharvaṇika
 Paippalādayasākāhyāṃ
 trayodasaṣkāṇḍassamāp-
 taḥ ZZ ZZ kāṇḍa 13 ZZ ZZ
 athatrāyodasaṣ
 prathamadyāyeh Z ō

11.16.14 caturdaśarccakāṇḍaḥ

12.7.14 = end

12.1.1

13.1.1

.

.

III

III

IV

12.22.14 pañcadaśarccakāṇḍaḥ 13.11.23

namonārāyaṇāya z ó namo	13.1.1	13.12.1	
mahāgaṇapataye z		
ō antarhitam me	...		
...	...		
P 153 ^b , 1.5	13.3.3c (incomplete)	13.13.5c	
namāmi paśyāga	na mām apaśya āga-		
P. 153 ^b , 1.5	11.7.1 ^d , 2 ^a . . .	13.13.5 ^d , 6 ^a . . .	
rapaḥ yasyośadhayaḥ . . .	rapaḥ//yasyauśadhayaḥ . . .		
P. 153 ^b , 1.12	11.7.7 (complete)	13.13.10	
ity atharvaṇi trayoda-			
śā kāṇḍa prathamuvākaḥ z z			
P. 153 ^b , 1.12	11.8.1 . . .	12.2.1 . . .	II
kālosvo vahatus . . .	kālo aśvo vahati		III
P. 154 ^a , 1.3	11.8.6. (complete)	12.2.6	
r vi paśyati z			
P. 154 ^a , 1.3	13.5.1 ^c	12.1.1c . . .	II
bhadrā hi naḥ pramatir		
P. 154 ^b , 1.5	13.6.6 ($\frac{1}{2} + 15$ vss)	12.1.16 ($\frac{1}{2} + 15$ vss)	V
utā dyaauh z			V

P. 154 ^b , 1.5	13.7.1 . . .	13.14.1 . . . ^c
kim indrasya parihitaṃ		
.		
155 ^a , 1.19	13.9.1 . . .	13.14.17
ya evaṃ veda ZZ ZZ . . .	śoḍaśarccakāṇḍaḥ	
. . . trayodaśās kāṇḍas samāptah ZZ Z		

As for Barret he takes the first two secondary errors as correct statements, ignores the statements about the end and beginning of Kāṇḍa 13 on p.153^a, and regarding the fourth error he takes 11.8 as the second hymn of what he takes to be Kāṇḍa 12.

For this reason one will be at a loss in trying to compare Barret's (and Raghu Vira's who follows Barret's arrangement) edition with the present one without the given information. It is for this reason that is to say in order to facilitate a comparison between K and Or and a better understanding of K, that so much has been said on a tedious and long process of errors.

Table 3 summarises what is stated above.

7. *The scope of the editorial work*

The manuscripts consist of rows of akṣaras set one after another without indication of where a word ends or begins. Some verses in K have accent marks, often erroneous.¹² The Or. MSS indicate half-verses, verses, hymns and Kāṇḍas. Most of them indicate pāda-ends too. K shows the end of Kāṇḍa, thrice erroneously. In other matters it is irregular and often misleading.

My primary task has been to present what these manuscripts contain and, following the current convention, also to show the division of the sets of akṣaras into words. This is preparing a kind of partial pada-pāṭha without avagraha, virāma-strokes, restoration of forms changed by sandhi or division of some of the akṣaras, e.g. those formed by the final sound and the initial vowel of two consecutive words.

The equipments available to me, however, are far poorer in quality and quantity than those possessed by Max Müller for the R̥gveda or by Pandit or Roth-Whitney for the AVŚ. Max Müller totally depended on the pada-pāṭha of the R̥gveda for preparing the Saṃhitā-text, the kind of partial

pada-pāṭha spoken of above. So did Pandit and Roth-Whitney mostly. All these scholars had also been guided by the accent marks in their MSS. The commentary too helped them.

As already told, my MSS do not have a pada-pāṭha, nor do they show accents except rarely. Again, Max Müller's MSS showed no variants for the Vedic text, and those of Pandit and Roth-Whitney showed some. My MSS, though about 1/10th (3.7 per Kāṇḍa) of the quantity available to Pandit and Roth-Whitney together, offer a huge number of variants. Now, when one remembers that neither Roth and Whitney nor Pandit nor Visva Bandhu, who depended on the materials used by the former three scholars, had full success in reconstructing a perfect version of the AVS with so much amount of superior material, what one can achieve with the AVP, whatever knowledge one might have of Sanskrit and its history, is easy to guess.

All the editors of the AVS (excepting, perhaps, Pandit) and the AVP had something to be said against their work in spite of the fact that many of them had devoted the maximum labour of their life in service of this Veda. These facts show that the assertion "What is true (in case) of the RV should equally hold good for the AV"¹³ does not reveal the actual position with the AV, specially the AVP. For, the very quality of the manuscript material of the AV makes any editorial work on it, even a scientifically executed edition like the one of Pandit, compulsorily provisional. For this reason my aim has been modest. I can only claim that I have tried to make a presentation as faithful as possible to the MSS and based on certain principles stated in this Introduction.

Since the MSS offer variants selection of reading was necessary. Again, it was not possible to depend on a single MS as even K sometimes offers better readings, e.g. for Or's →j.

But often all the MS variants seemed corrupt. In some such cases I took recourse to phonemic comparison to restructure what appeared to me to be the authentic reading. Sometimes such cases are supported by external evidence.

7.7.6a

K *girau jātas svar āsi*

Or * *jātaḥ* * *ahāsu*

Comparison leads to +*ahāsi* in the final word.

8.3.2c

K *utāmṛtatvesyeṣiṣa*

Or *utāmṛtatvasyeṣiṣa*

The emendation is +*utāmṛtatvasyeṣiṣa*.

In the above types the restoration is partly based on each variant and, hence, is different from straight emendation without manuscript support. However, in rare cases even uniformly corrupt readings have been rejected on the ground of strong external evidence and manuscript trend. In such cases I have given my reasons. Thus,

6.6.8d

K *adhy asyām māmakī tanuṃ /*

or *adhy* * * *tanu /*

The correct reading is *tanū*. This has a praṅṛhya ending meaning the seventh case-ending. Cf. RV. 9.12.3C, *sómo gaurī ádhi śritáḥ*. The *Kāśikāvṛtti* on Pāṇini 1.1.19 cites our AVP pāda with *tanū* as *adhy asyām māmakī tanū*. Now, according to our present knowledge, this verse is exclusive to the AVP. So, if the AVP had really consisted of the grammatically impossible *tanu* or *tanuṃ*, the *Kāśikāvṛtti* had before it an opportunity to point to that. In its absence we are to draw the conclusion that the corruption crept into this Veda after

the *Kāśikāvṛtti* had been composed i.e. after the seventh century A.D.

In the above example the short u was a common element of corruption in both the versions. The rejection of such common elements is very rare in this edition. Usually a uniform element has been retained and underlined in case of doubt. When a firm selection has not been possibly usually the Ja or Ma₂ reading has been shown in the text.

8. Signs used

In the text + indicates restoration through comparison, * indicates the rejection of a uniform reading, a line below indicates doubt of some kind i.e. regarding authenticity, correctness etc.

In the critical apparatus an arrow mark indicates a correction made by the scribe in the MS, e.g. 10.12.9^b म. * धोर(द्य →) चक्षसः । Here an asterisk or a series of dots indicates an omitted part where no variants exist. An asterisk stands for a distinct word or a cluster and dots for many syllables.

9. Some necessary inferences for the reader

The following are not indicated in the footnotes.

i) The final m of the verse or half-verse is always m in Or, often so in K.

ii) Or regularly doubles -ṅ- and -dh after -r-. For -rṅṅ- one also finds -rṅṅ-.

iii) Or irregularly doubles -t- after -r-

iv) Or very often doubles -t- before -r-.

If a change of sense is possible through the doubling of such sounds the matter has been indicated.

v) Or's intervocalic ñ ending a word and not forming an akṣara with its following vowel, unless retained in the text (4.14.4^{ab}), has uniformly been shown in the restored text as nasalisation of the preceding vowel. This is Or's way of showing nasal vowels in the AVP text. The common nasal

vowel sign occurs only with the syllable अँ outside the text.

vi) Or has a single letter for va and ba. Since this is a uniform occurrence the matter has rarely been indicated in the footnotes. The text shows what I have considered the correct phoneme. When it has been necessary to refer to the Or va/ba in the footnotes the character has been shown as va.

vii) Or sometimes assimilates the final -m also of an uncompounded word to the following spr̥ṣṭa sound, -m to -ñ before a guttural, to -ñ before a palatal etc. Thus *ekarṣim caiva* → *ekarṣiñ caiva* (9.21.1). For the sake of uniformity and in accordance with the current Devanagari orthographic convention I tried to restore this to the usual letter, namely, anusvāra (ṁ). The MS readings have usually been shown in every case, but sometimes the footnotes only indicate that such cases occur in large number in a particular section. When such an assimilation occurs uniformly in K and Or, I preferred to retain it in the text.

viii) When b- is to occur before -r or -ṛ in K, as in *brāhmaṇa* or *brhaspati*, Barret transliterates this as v-. It is difficult to determine if Barret is correct. And Mumba does not distinguish between b and v. I hardly recorded Barret's reading in such cases.

ix) Before k- and p- K changes -h to -ṣ, the jihvāmūliya and the upadhmāniya respectively, while Or retains the -h. Similarly, -h is regularly assimilated also to ś- and s- following it in K but not in Or. These K sounds may not be necessarily found in the list of variants unless the word has to be indicated for some other reason.

x) Or does not distinguish between initial ru and ṛ. Non-initial ru and ṛ (kru-kṛ) too are interchangeable.

xi) For the Pāṇinian cch one often finds ch in Or and śch in K. These have been restored to cch with + sign.

In all these cases if the MS reading can have a different

sense from that appearing in the printed text the matter has been stated even though inferable.

In Kāṇḍas 5 - 15 which were edited between 1976 and 1986 all the K variants have been given. From Kāṇḍa 16 onwards (not included here) extremely common K variants have been indicated as common variants (*sāmānyāḥ apapathah*) with the abbreviation *sā a.*, provided the Or reading fully agrees with that in a parallel stanza in the RV, AV etc. and the same reading is adopted in the text. But if such a K-variant has any chance of having some philological value, the reading has been recorded.

The above practice has been adopted to save unnecessary labour since many K variants like *ma ↔ sa* have no text-critical importance when the reading can be ascertained from Or supported by external evidence.

When I started with Kāṇḍa 1 in September 1992 I had already been making such references. Hence one will find such references in Kāṇḍas 1 - 4 also.

10. *Some comments on the MS variants*

K's corruptions are innumerable but most of them can be classified though not predicted. Among phonemic corruptions the following sounds freely interchange between themselves d - j, t - c, t - s, palatal vowels and semi-vowels, labial vowels and semi-vowels; *ṣ* is sometimes *kh*, uncalled for elision is common. Graphical corruptions occur because of the similarity in the following syllables - *bhya-tra*, *bhra-tra*, *sa-ma*, *tta - tu* etc.

Similarly, most of the errors in Or can be classified into certain groups. The following confusions are known from Oriya dialects: *r-ru*, *u/i - ū/ī*, *ś-s*, *ts-cch*, *y-j*, *hya-jya-yya*. These occur in the MSS too. What has not usually been noted is the fact that a dialectal feature may appear in the Or MSS under certain conditions. The condition may be the phonemic sur-

rounding, the fact that a word with similar sounds is better known to the scribe etc. Thus *jajñe* will almost invariably appear as *yajñe* in Or, e.g. in 5.2.3a; so also 6.11.1a *yajñānam* for *jajñānam*, 6.12.1d *himśiṣtam* for *himsiṣtam*, 6.16.5d *tuvigrīvā yuverate* for * *iverate* (avoidance of hiatus and *i* → *u*), Ma (also K) 7.4.1b *citrāyamā* for *citrā imā*. It is not impossible that something like this lies behind 7.9.5a *vo bhavati* for AVS 5.7.8a *bóbhuvati*.

In these cases a typically Oriya dialectal feature appears in the errors, but the error intends at a sense however far from the sense of the original reading.

Even unusual phonemic replacements may be noted when the scribe tries to 'improve' some word. Thus 8.2.7d *Mā sā hīnarajān akah* for *sāhūn arasām akah*. The *j-s* variation noted here is not characteristic of the MSS.

The part played by the phonemic surrounding in causing an 'improvement' will be visible in 7.5.5 : *Mā kṛtvādūṣim* for *kṛtyādūṣim*. 5a *tvāvidam* and 5b *bhrāmi tvā*, apart from the existence of the common Sanskrit word *kṛtvā* might have caused this.

Sometimes K helps in such case, but often not. But once the trend is confirmed it may become a less difficult task to suggest the original reading.

6.4.9b = AVS 5.5.9b

K *sā parṇam abhi śuṣyata* /

Or *sā parṇam abhi śiṣyadaḥ* /

AVS *sā vrkṣām abhí śiṣyade* /

The initial palatal *ś* of the final word in both K and Or bears the influence of 9a *aśrasyāstnaḥ* and of 8c *aśvo* and *sāvas*. But equally responsible is the existence of the common Sanskrit word *śiṣya* and the root $\sqrt{\text{śuṣ}}$ for this change from *śiṣyadaḥ*.

8.15.5ab

K *nāśnīyām na piveyam na śaita na niṃśai (bhu→)itu*
*jāyām nota putram .*Or *nāśnīyān na piben na śain na niṃśita*
jāyām (Mā jāyān) nota putram ।

The change from **śayīta* to *śain* and *śaita* involves the replacement of the -ayī- by a diphthong in both K and Or. This is not common to Or but may occur occasionally. For example, or 6.12.7d *maiva - ma iha* (K *mīya*) obliterates the hiatus of *ma iha*. In the verse under discussion this could have occurred independently. K has got its own diphthongs in *niṃśaibhu* and *proktaudeva* for *prokta ud eva* in 5ed to influence the change in *śaita*. For Or one may consider the phonetically similar *caināmsi* in 4b.

More interesting is Or *niṃśita*, K *niṃśait(bhu→)itu* for *niṃśita* 'one should not kiss'. The palatal ś in the root √nis is neither Vedic nor Pāṇinian.¹⁴

Moreover, Bhaṭṭoji Dīkṣita¹⁵ (16th century) knew the existence of such an error as of late origin. "This root ends in a dental. The Ābharanakāra errs in making this end in palatal". This might refer to Bhojadeva's *Sarasvatikanṭhābharana*. But I could not ascertain this from the edition by T.R. Chintamani (University of Madras, 1937). The concerned sūtras should be 7.4.49 (P.8.3.58) and 7.4.140 (P.8.4.33) where the problem does not occur.¹⁶ Hence though one cannot be certain in relating the MS error to this grammatical tradition of the 11th century,¹⁷ the possible late and non-Vedic character of the MS error is certain. The phonemic surrounding of palatal sibilants also was congenial for sustaining such an error. I have restored the correct form from the belief that the authenticity of the correct form, though not directly supported by MSS, can be inferred.

8.10.10cd

Or *yathā patipatny aso devygbhyo madhumattarā* //K *yathā pativinsy aso devygbhyo manumattarā* /

Or's *patipatny-* is undoubtedly a 'correction' upon *pativatny-*. This is indicated by the context, by the -v- in K as well as by Pāṇini 4.1.32 which, according to a *kārikā* cited by Patañjali, allows the form alternatively for the Vedas. And this word is not found in any other Vedic text. Also cf. AVP 2.66.5d Or *patipatnīm* K *pativatnī*, 18.10.3a Or *patipatnī*, K *patī*, RV.10.85.21ā *pátivatī*. Under these considerations I restored +*pativatny-* relying on comparison and manuscript trend.

But often it has not been possible to determine the source of an error, or even to guess the correct reading, or even when the correct reading has been guessed it has not been possible to determine what the authentic reading had been. For, a reading might even be an authentic error. The following variants are interesting examples.

6.8.8b

Or *adr̥ṣtāḥ kṛmayāḥ puluṣayāḥ*K *ariṣtāḥ krimayaḥ puruṣāya*

Accepting Or *adr̥ṣtāḥ kṛmayāḥ* 'unseen worms' as correct, one may like to see *purīṣyāḥ* 'growing in rubbish or dung' in the third word *puluṣayāḥ*. As to the origin of this ungrammatical form, the noted nature of variation in the manuscripts tempts one to suggest an original and perhaps authentic error in the form of **purīṣayāḥ* < **purīṣi* 1/3 in sympathy to *kṛmayāḥ*. The similarity of this word to *purīṣaya* 'lying in the fortress of the body' — a name of Puruṣa-Brahman after Atharvavedic and Nirukta etymology¹⁸ — is very apparent. Could this have induced the change? In any case I do not think that I had any right to emend *puluṣayāḥ* to *purīṣyāḥ*.

However, whatever care one may take, the work will leave

much to be desired. Take the following example.

2.36.4^{ab} Exclusive AVP verse.

K *mā vr̥hyādityo mā vasubhyo mā rudrāyāgnaye p̄ar̥thivaya*

Vā * *vr̥kṣamayyādityebhyo * paśubhyo * . . .*

Ma * *vr̥kṣamahyādityebhyo * paśubhyo * . . .*

Ja * *vr̥kṣamajyādityebhyo * paśubhyo * . . .*

Or's *paśubhyo* has to be rejected. The prohibitive indeclinable *mā* indicates the existence of an injunctive form after it. One may think of *vr̥k* (irregular weakening) and *vr̥kṣam*, two forms of *√vr̥ñj* 'to twist' or 'to be crooked'. In the first case (root aorist 3/1) the words may be resolved as *mā vr̥k samajyā ādityebhyaḥ* following Ja, 'The gathering should not be crooked to the Ādityas etc.'. *samajyā* is not found in the Samhitās or the Brāhmaṇas but occurs in the Kausīkasūtra 120.1 and Pāṇini 3.3.99 and is explained by Patañjali on 3.3.98. But this gives an uncommon cerebralisation. So one may think of *vr̥kṣam* too as sa aorist 1/1 with *adya adityebhyaḥ*. But while *hya*, *jya* and *yya* are interchangeable in Or, *dya* which does not occur in the MSS will be far-fetched though *dya* and *jya* are interchangeable in K. As a result the case has to be left undecided.

11. *How far we can trace back the tradition*

a) *The case for a Kashmirian AVP.*

The history of the transmission of the text and tradition of the Atharvaveda Paippalāda is till now hazy. A classification of the variants and the trends of the manuscripts may partly contribute towards understanding the said history. Hence a systematic enquiry into them and their comparison with the dialectal features of past and present spheres of circulation of the AVP, namely, Kashmir, Orissa and south-western India are important tasks. Unfortunately, these tasks cannot be properly done till the present work is com-

pleted. Still some attempts have been made in this regard concerning the AVP. I shall first try to recount very briefly the main facts of the last one hundred and fifty years' study of the concerned matter, consciously or unconsciously made by various scholars. This will be followed by some new facts.

The notion of the exclusive Kashmir connexion of the AVP goes back to K. v. Hügel¹⁹ who in the forties of the last century remarked that the Brahmins of Kashmir 'all belonged to the Atterwa or as they say Atterman Veda'. Hügel's idea was wrong as only Brahmins of the Kāṭha school are found in Kashmir. However, a Kashmirian birch-bark MS of the AVP written in the Śāradā character was actually discovered.²⁰ These two facts, Hügel's statement and the actual finding of an old Kashmirian manuscript of the AVP gave rise to the belief that Kashmir was the home of the Paippalāda recension of the AV.

One may note that it even appeared to Roth²¹ that no Atharvavedic tradition had gained any foothold in the South, a notion proved wrong by literary and epigraphic evidences.²²

At least since quite some time before the 16th century there was no more any notion of a Kashmirian Atharvaveda in Indian tradition. In this period Mahidāsa (16th Century) a commentator on the Caranavyūha²³ cited a work called Mahārṇava stating that the AV Paippalāda belonged to the southern side of the Narmada river while the AV Śaunakīya belonged to its northern side. The latter fact is still true.

The existence of the Atharvaveda Paippalāda in Orissa was discovered in the fifties of the present century. As already stated (2b above) the discoverer also pointed to the fact that Jonarāja's Rājatarāṅginī mentioned that the AV had been brought to Kashmir by a single man Yuddhabhaṭṭa in the 15th century from Karnāṭaka. The present writer²⁴ expressed the view in 1970 that southern kings who had moved to eastern India around the 10th century could have been

responsible for the transplantation of AVP tradition in Orissa.

This new view that the available MS traditions of the AVP can be traced back to a common southern source was contested by M. Witzel between 1973 and 1976.²⁵ Witzel tried to explain many of the corruptions and errors as resulting from the Kashmiri mode of Sanskrit pronunciation. According to Witzel local modes of pronunciation could not effect such a change in the text within a spell of one-hundred years. And since the birch-bark MS belongs to the 16th century, Witzel argues, AVP tradition could not have been brought to Kashmir for the first time in the 15th century.

No one can deny the value of this line of research on the transmission of text tradition. But the new argument of influence of local mode of pronunciation for the existence of an original AVP tradition in Kashmir is necessarily based on internal evidence. Unfortunately such arguments, in spite of their intrinsic value, cannot lead one very far in establishing text history as the arguments can be opposed and counter-opposed again and again. The Kāthaka tradition, for instance, had by all evidences a long history in Kashmir; but the type of text-devastation found in the birch-bark MS of the AVP has not taken place in the Kāthaka Saṃhitā. This is true of the Rgveda too. Witzel's arguments show why *these* corruptions and not other corruptions occurred, but the weak base of the tradition as pointed to by me in 1970 is not disproved. Hence more definite evidences have to be found out before being sure about a pre-Yuddhabhatta Kashmir AVP. External evidence compared with the internal ones gathered will be particularly valuable.

Some evidences have already been produced by me²⁶ for the possible existence of a non-AVP Atharvavedic tradition in Kashmir. A summary of the arguments is produced below.

Since the older parts of the Vedas came into being in north-western India it is not very much necessary to prove

the AVP's one time existence in that region. The fact has also received the support of external evidence. Thus, the case for a north-western AVP tradition in the second half of the first millennium B.C. seems to have been substantiated by the citation of apparently exclusive AVP words or sentences in Pāṇini's Aṣṭādhyāyī, Kātyāyana's Vārttikas, Patañjali's Mahābhāṣya and the Gaṇapāṭha. Compare the following exclusive AVP words: AVP 8.10.10 *pātivatnī* and Patañjali on Pāṇini 4.1.32 enjoining this very word for the Vedas; similarly 8.18.9 *sphirasphoṣṭāyam* (<* *sphiraḥ sphaṣṭho 'yam*) and Pāṇini 6.4.157 which allows *sphaṣṭha* 'most swollen' <*sphira*, noted by Wackernagel-Debrunner AiG.II.2, 450 only as a Classical Sanskrit form derived from the Vedic *sphira*; 6.6.8 and 7.12.3 *māmakī* enjoined for the Vedas and proper names in Pāṇini 4.1.30 (again wrongly noted in AiG.II.2, 398 that Patañjali against Pāṇini allows this as a common word); again, if my selection is correct, *samajyā* 'gathering' not attested outside the Kauśikasūtra and Pāṇini 3.3.99 and Patañjali on 3.3.98 occurs in 2.36.4ab (10 above); lastly Durgamohan Bhattacharyya²⁷ had already pointed out that Patañjali knew 'the Paippalāda and not the Saunakīya, as the representative version of the Atharvaveda'.

Apart from throwing light on the relation between Pāṇini and the AVP, the evidences speak for a north-western Atharvavedic tradition in the centuries preceding the present era, but not for a Kashmirian one in that age. For the AV in Kashmir, however, we have two later evidences. There is an inscriptional reference²⁸ (c. 7th cent.) to Atharvavedins in the agrāhāra of Nirmāṇḍa on the Sutlej. Secondly, it seems that at least either Vāmana or Jayāditya knew the Atharvaveda from a version different from the AVS. We already noted above (7) that on Pāṇini 1.1.19 the Kāśikā cites 6.6.8d *adhyāsyāṃ māmakī tanū*. This is exclusive to the AVP and not found elsewhere before the Kāśikāvṛtti according to our present knowledge. Apparently the source of the Kāśikā was

the AVP. Now, as is commonly believed,²¹ if the authors of the *Kāśikāvṛtti* belonged to Kashmir there seems to be a case here for a Kashmirian AVP in the 7th century. But, as the following instances are likely to show, the matter is a bit more complicated.

For AVP 10.7.2c *mādbhiḥ tvā candro vṛtraha* and AVS 19.27.2c *mādbhyas tvā candro vṛtrahā* the *Kāśikāvṛtti*, on Pāṇini 7.4.48 allowing the Vedic form *mādbhiḥ* <mas 3'3, cites *mābhiḥ ta indro vṛtrahā*. Patañjali too has *indro* but is a bit different from the *Kāśikā* in reading *mādbhir iṣṭva indro vṛtrahā*. In view of the ancient decline and revival of *Māhābhāṣya* study reported by Bhartrhari (*Vakyapadiya* 2.487-489) and others it is not impossible that the text of the *Māhābhāṣya* is corrupt here. It is to be noted that Kayyata (11th cent.?) suggests that Patañjali's intention is to indicate that the *mās* → *mād* change occurs in 'Bhaṣā' too. But this is not the case. There is nothing in the *Māhābhāṣya* to support Kayyata. It seems probable to me that the error of Kayyata is caused by the fact that he has not recognised the sentence as a Vedic one. So, a text closely similar to the AVP seems to have been known to Patañjali and the *Kāśika* but not to Kayyata who belonged to Kashmir and wrote a few centuries after the *Kāśikākāras*.

Pāṇini 4.1.32 allows the Vedic forms *antarvatnī* and *pativatnī*. The *Kāśikā* and the *Māhābhāṣya* cite *pativati taruṇavatsā* and *pativatnī taruṇavatsā*. The only Vedic passage I know to have a similar reading is AVP 14.2.7 (K 14.1.17) *antarvatīs taruṇavatsā ghr̥tācīs*.

Though one cannot be more definite, the above two variations in the *Kāśikā* and the *Māhābhāṣya* indicate the possibility of the existence of an AV text closely similar to the AVP as known to us in Kashmir till the seventh century.

Some similarities between K and the AVS too can be explained on the basis of this hypothesis.

AVP 6.4.7d

K *semaṃ niṣ kṛdhi pauruṣam*

AVS' 5.5.4d *sémám níṣ kṛdhi pūruṣam*

Or *sedam niṣ kṛdhi bhadrāyā*

Since -au- and -ū- are interchangeable in K its *pauruṣam* is, for all practical purposes, not different from AVS' *pūruṣam*. Or also has a perfectly intelligible reading. So here the K reading is different from that in the Or and is practically identical with its AVS' parallel. But it is not likely that the K reading is an instance of AVS' influence. For, sometimes K is different from Or but at the same time is similar to the RV or the Kāthakasamhitā (see examples below).

Examples where Or ≠ K = AVS' or RV or KS :

5.7.5

Or *sṛjantu pṛthivīm abhi*

K *sṛjantu pṛthivīm anu*

AVS' 4.15.4

várṣantu pṛthivīm ánu

6.6.8b

Or *yāthā madhu madhukṛto nyañjanti madhāv adhi*

'As bees anoint honey after honey'.

K and AVS' both have *sambharanti* for *nyañjanti*

7.1.5c

Or *pratyakpratipravarttaya*

K *pratyanpratiprahinṽsi*

AVS' 10.1.5c *pratyák pratipráhinmah*

7.4.2d

Or *śatam senā jayatu sākam indrah //*

K and AVS' 19.13.2 have * * *ajayat* * * //

7.6.6a . . . d

Or *imām sālām savitā vāyur agniḥ . . . somo no raja ni
kṛṣim dadhātu //*

K and AVŚ 3.12.4 have *indraḥ* for *agniḥ* and *bhago* for *somo*.

11.14.5 (Barret 12.6.5.)³⁰

Or *idam me pra tiratā vacaḥ //*

K and RV 10.97.14d (different verse) *idāṃ me pravata
vacaḥ //*

6.16.8a

Or *yat te soma gavāśiro javāśiro bhujamahu*

K * * * *gaāśiro javāśiro* * /

RV 1.187.9ab * * * *gāvāśiro yāvāśiro* * /

KS 40.8 manuscript has *gaāśiro*.³¹

In this both K and KS have been subjected to the same corruption.

It should be evident that none of the non-Or parallel texts, that is to say none from the KS or RV or AVŚ could have alone been responsible for the K readings. Either they all influenced it and/or these might have been instances of the lingering influence of a non-Paippalāda, non-Śaunakiya lost Atharvaveda of Kashmir itself.

The independence of K from the AVŚ in such cases could be proved also by the following examples :

8.19.10 /

Or *pacato ni vi yokhataḥ* (-kh- stands for -ṣ-)

AVŚ 9.5.27 *dādāto nā vi yoṣataḥ*

K *pacato na vy āṃśataḥ*

12.21.1 (Barret 13.11.1)

Or *dīrghāyutvāya tejase* = AVŚ 19.28.1

K and KS 2.1 (different verse) *dīrghāyutvāya varcase*.

Here Or is similar to the AVS while K has an independent reading.

Apart from such independent readings K also shows signs of independent arrangements. Thus, 6.18.9^c and 6.19.9,^c 7.2.2d and 9d, 7.14.8 and 9 exchange their places in K.

If these are really instances of the lingering influence of a lost or weakened tradition, their differences from Or suggest that the same tradition might have been different from the one of the AVP. I do not deny that there are many ifs and thens in the presented hypothesis. But its temptation lies in the fact that the Mauda recension, now lost, is reputed to have been very close to the AVP. Like the Kāthakas and the Kālāpas they too are often together mentioned. The Kārtakaujapādigaṇa (Pāṇini 6.2.37) mentions Mauda-Paippalāda and Kātha-Kalāpa as two dvandva compounds. On Pāṇini 4.3.101 and 120 Patañjali reads *kāthakam*, *kālāpakam*, *maudakam* and *paippalādakam* in single breath. On 4.2.66 *maudaḥ* and *paippalādaḥ* are read in single breath. But the most definite evidence in this regard comes from the Kāśikā on Pāṇini 1.3.49 where two examples of *anuvadate* 'recites like' are given *anuvadate kathaḥ kalāpasya* and *anuvadate maudaḥ paippalādasya* : 'The Kātha recites like the Kalāpa', 'The Mauda recites like the Paippalāda'.

The foregoing lines are intended to suggest that the case for a Kashmirian AVP is not yet established. However, this shows that even after the present publication is complete K may go on helping enquiries into innumerable unsolved problems of the AVP relating to its authentic version as well as to the unknown history of the transmission of the text.

b) Common corruptions

The following corruptions occurring in both K and Or might have some bearing on the possible prehistory of K and Or.

6.1.6a

Or *snusejyam puruvarpasam ṛgbhavam* (Mā ṛmbhavam) . . .

K <i>snuṣeyyaṃ</i>	*	<i>rtvaṃ</i>
RV 10.120.6		
<i>stuṣéyyaṃ</i>	*	<i>rbhvaṃ</i>
AVS 5.2.7		

stuṣvā varṣman puruvārtmānaṃ sām rbhvaṇam

One may infer in *snuṣeyyaṃ* an ancient graphical error out of confusion between t and n which was and still is common in some scripts of India. K 16.90.1b, for example, has *-s nuṣi* for *-s tuṣaiḥ*, Or 10.1.3d *stuhite* for *snuhite*. I should add here that the existing oral tradition known to me has *srucéjyaṃ* ! If we ignore this evidence of the current oral tradition it will seem not unlikely that the error took place in the common source of K and Or in historical times. The uniform occurrence of the -n- in all MSS suggests that this is more likely than parallel and simultaneous corruption.

8.10.10d

K *devargbhyo manumattarā*

Or *devrgbhyo madhumattarā*

A problem with the pronunciation of *-rbhy-* and *-rbhv-* is found in the MSS. Two other cases apart from the above one are found, 6.1.6a (see above) *Ma ṛgbhavam*, *Ma ṛmbhavam*, *K ṛtvam* (cf. *rbhvaṃ*, *rbhvāṇam* of the RV and AVS), 6.1.9c *Or mātaridbhavarīr* and *K mataritvarīr* for **mataribhvarī(r)* of the AVS(RV).

Perhaps the problem of pronunciation is generated by a hypothetical doubling of *-bh-* in the form of *-bbh-* not recorded in writing. In two of these cases Or (only *Ma* in the second case) avoids the problem (K in 8.10.10d only) by effecting a dissimilation by replacing the hypothetical *-b-* by *-g-*. In the third case Or effects the dissimilation by replacing the hypothetical *-b-* by *-d-*.

Now, although some similar dissimilations are found in

the Vedas,³² one must be cautious in regarding the instances of our MSS as authentic Vedic phonemic features. The replacement of -bh- by -g- is found in the Taittirīya Samhitā only in forms like *anuṣṭugbhyah* and *triṣṭugbhiḥ*. This may be similar to the process in 8.10.10d's *devygbhyo* or *devargbhyo*, but there are big differences too. In the Taittirīya Samhitā the change always comes as ādeśa i.e. as one to one replacement and not as āgama i.e. insertion or replacement in doubling. To be more specific, a dissimilation arising due to any hypothetical phoneme is not the feature of the noted cases of doubling in the TS. My inference that we have here a case of the influence of late Taittirīya or allied feature on a weak AV tradition seems to be supported by the other two cases.

In 6.1.6a (see above) Or *ṛgbhavam* and *ṛmbhavam*, K *ṛtvam* (← **ṛbhvam*, cf. RV and AVS'), K has nothing to do with dissimilation. It is a case of the common bh ↔ t confusion of K.Ma's *ṛgbhavam* is a 'learned correction' and *ṛmbhavam* is a further corruption in Mā which is the worse one of the two MSS.

As for 6.1.9c K *mātaritvaṛ*, Or *mātaridbhavaṛ* ← **mātaribhvaṛ*(r) of AVS' (RV), K is again a case of bh ↔ t confusion. In Or we have an *adbhiḥ* type of dissimilation with further changes. But how can we defend this hapax when the authentic reading is independently inferable from the known errors of writing in K?

The discussion tries to show why it is difficult for me to see traces of authentic Vedic phonemic features, not to speak of AV tradition, in the above three cases. In 8.10.10d we have the additional evidence of the phonemic surrounding of three gutturals in vs. 11 a, b and c. These considerations not only help infer the authentic and correct readings on the basis of a principle but also show how both Or and K could have been influenced by other traditions in historical times, most probably the middle ages.

There are quite a few other instances where many common phonemic features of K and Or cannot be explained away as of local dialectal origin. One can go on citing them, but I cite below a few of those only which might have some relation to the one-time sphere of circulation of the common source.

c ↔ t, d ↔ j confusion is very common in K and present, though rarely, in Or. Sometimes this occurs in both versions, i.e. K and Or; eg. in 5.3.3 and 9.6.7d *ni jasyaca* for *ni jasyata* (Ma2 ca → ta); K only, 6.8.5d *tara* for *cara* etc. Their common occurrence is significant since this is not known as a prominent Oriya or Kashmiri dialectal feature.

On this Witzel states: 'c is pronounced ts today, as German or Italian z. . . . This might be reflected already in K by an occurrence of t'.³³ This seems to be a forceful argument against inferring a common source when c-t confusion occurs in both K and Or. In fact it is difficult to deny that common phonetic errors alone cannot determine the case for a common source for Or and K. Still the recognised fact that 'The development of t- out of original c-/s- is very common in Dravidian'³⁴ should not be forgotten by one working on the AVP. The following case also is noteworthy.

12.19.2 (K 13.9.11 in Barret's edition.)

Or *śraddhemam brahma juṣatām dakṣiṇāyur* (Ma *dakṣiṇāyu*)

K *bhraddhemañ juṣatām dakṣiṇāyur*

-bhra- -śra- interchange is not common in K, but -tra- and -bhra- being very similar to each other in the Śāradā script these are very often confused. Hence one has to infer an intermediate stage when *traddhemam* stood for *śraddhemam*. Now when one notes that *tadlinamu* (← Tamil *tattinam*) means 'the annual ceremony for the manes'³⁵ (Skt. *śrāddha*) in Telugu, the occurrence makes one think, though definite conclusion is not allowed.

c) *Local tradition, literature and epigraphy*

As for the prehistory of the Or MSS, here too a systematic

and comparative study of the MS variants along with enquiries into the existing local traditions and recorded facts only may help. I have not yet got any evidence which goes against a southern origin of the recension.³⁶ An interesting but text-critically unimportant case occurs in one Or codex which begins with *vāgīsūdyā sumanasah* etc., a corrupt form of the initial stanza of Sāyaṇa's commentary on the Ṛgveda.

I tried to know why the Atharvavedins of Orissa are called Brahmins of the Southern Class (*Dakṣiṇasreṇī*). The reason is not clear to the Atharvavedins themselves. They belong to the Puri circle and hence, they believe, they are southerners. No one could go beyond that excepting uttering a maxim, *sarve dvijāḥ kānyakubjāḥ* : 'All Brahmins are from Kānyakubja'. This seems to be a borrowed maxim.

It may be of interest to note in this connection that about five hundred kilometres south-west of the present Orissa Atharvavedins fortythree Atharvavedins had been settled in the Godavari deltas a little before 535 AD.³⁷ But they seem to have vanished from the region. As far as my personal investigations show there is no Atharvavedin in the region at present. It is difficult to avoid two relevant questions here. How long did the people remain in the region and where did they go to? As to the first question S. Sankaranarayanan's³⁸ note that "late authors like Amalānanda (1300 AD) and Appayadikṣita (17th c.) refer to the study of the Atharvan in the Ghaṭikās of the Godavari delta" does not help much. The matter stands as follows.

On Brahmasūtra 3.1.20 both the commentators make long discussions on the rituals to be followed by one for the renouncement of worldly life. In this discussion Amalānanda (*Vedānta-kalpataru*) refers to the Ātharvanī śruti recited in ghaṭikāsthānas.³⁹ His exact words are *ghaṭikāsthāneṣu paṭhyamānām ātharvavṇīm śrutiṃ 'saśikhaṃ vapanaṃ kṛtvā bahiḥ sūtraṃ tyajed budhaḥ' iti*. The śruti referred to here is a few verses of the Brahmopaniṣad. This is a late

minor Upaniṣad and has hardly any direct relation to the Saṃhitās of the Atharvaveda. The same Ātharvaṇī sentence occurs in a more extensive quotation in the commentary Prakatārthavivarāṇa on the same sūtra of the B.S.⁴⁰ Secondly, though the settlement started in the Godavari delta, none of the commentators connects the ghaṅṭikāsthānas to the delta. Appayya-dīkṣita's own words (*Kalpataruparimala*) on the sentence of Amalānanda are as follows : *ghaṅṭikāsthānāni puṇyakṣetraviśeṣā godāvarītātādiṣu prasiddhāni*. He means that these are kinds of holy place and are to be found on the banks of the Godavari and like places.

I do not mean to say that the 6th century settlement and its likes in contemporary India had nothing to do with the emergence of late Upaniṣads like the Brahmopaniṣad. But there is nothing in the references by which we can relate the Ātharvaṇī śruti of Amalānanda directly to any descendant or survivor on the delta of settlers of the early 6th century A.D.

Another thing which cannot be overlooked is that the settlement region is dangerously vulnerable to the recurring devastating cyclonic storms which have so many times brought disaster to coastal Andhra over the centuries. Perhaps it would have been difficult for any small and socially weak community to survive in this region for a long period. But one Atharvavedin named Sarvottama wrote an inscription (EI.8, p.240) of Sarvalokāśraya Cālukya a little southwest in Nellur district in 673. It is not unlikely that he was related to the settlement.

Till now there is no evidence by which we can prove any connection between the Godavari settlers and the Orissa Atharvavedins. As usual the śākhā of the settlers is not mentioned. Even the gotras which are often mentioned in other inscriptions are not specified here. On the other hand the Orissa Atharvavedins cannot trace back themselves beyond Lāngulā Narasiṃhadeva (1239-1264) though Paippalādins had settled in eastern India in the 11th century.⁴¹

The following facts too should not go unnoticed. It appears that there had been several exoduses of the Atharvavedins of the region. This is one of the main reasons for the dwindling tradition of the Atharvaveda here. Some social compulsions and the resulting poverty have forced the Atharvavedins of eastern India to live in almost a continuous state of diaspora. The present settlements of the Jharkhand belt owe their origin, according to the oral accounts of village elders recorded by me, to the devastating famines occurring during early British rule. But, one may ask, why only the Atharvavedins moved but not the Orissa Kāṇvaśākhins to this region? One may also note that the Taittirīyakas of the Godavari deltas have kept their tradition alive for several centuries. Some of the villagers there claim more than twenty generations in the same place. The Atharvavedins on the contrary have ever been on the move with progressive deterioration of the tradition.

In this context the term tradition has got a distinct meaning. It means not only the preservation of the text, which is a part of and dependent on tradition. Tradition means social recognition, regular engagement in village religious service, recitation of the Veda and copying of manuscripts. The existence of these has kept the Taittirīya Saṃhitā alive in upper Andhra. Inferably the Atharvavedins had begun to lack these even before the modern age.

Further discussions⁴² may carry us beyond the scope of the present introduction. To revert back to our editorial and exegetical problems – it will be ridiculous to expect the AV to have been preserved like the TS, VS or the RV whose priests were usually in the mainstream of village life. On every step we see that in actual practice too it has not been so well preserved. When it is said that what is true of the RV should equally hold good for the AV these real life facts are ignored.⁴³

. . NOTES

1. *Paippalādasamhitā of the Atharvaveda*, First Kāṇḍa. Edited from original manuscripts with critical notes by Durgamohan Bhattacharyya, Sanskrit College, Calcutta, 1964. Introduction: ix-xl; Text 1-104.
2. Do Vol. 2, Kāṇḍas 2-4, 1970.
Introduction by Dipak Bhattacharya xix-xxx. Text 105-204.
3. Louis Renou : Notes sur la version "Paippalāda" de l'Atharvaveda (Première série) *Journal Asiatique* CCLII-4, 1964, pp.421-450.
: Do (Deuxième série), *JA* CCLIII-1, 1965, pp.15-42.
K. Hoffmann : *Aufsätze zur Indoiranistik* herausgegeben von Johanna Narten. Wiesbaden, Band 1 (1975), Band 2 (1976) pp.228-237 'Remarks on the new edition of the Paippalāda Samhitā' pp.562-569 "Zu ved. tan 'donnern.'" Band 3 (1977) hersg. von Sonja Glauch, Robert Plath, Sabine Ziegler; passim.
4. Bhattacharyya gives some additional information in footnotes. The Guhyakālyupaniṣad 1-5 enumerates six branches, Aggaurāṇa six, Skandapurāṇa, (Nāgara-Khaṇḍa) one hundred, Muktikopaniṣad fifty, Sītopeniṣad and Ahirbudhnyasamhitā five. Every list has the names of Paippalāda and Saunaka in common. The present Introduction is not intended to be a substitute for the one by Bhattacharyya. Apart from his Introduction, his lectures on *The fundamental themes of the Atharvaveda* S.P. Mandali, Poona, 9, 1968 should be consulted for more information. The lectures were delivered in November, 1962.
5. Bhattacharyya xi. The citation within is from Paul Thieme, *Pāṇini and the Veda*, Allahabad, 1935, p. 66.
6. Printed as 16 and 17 in the previous Introduction to Vol.I.
7. Printed as 16 - 20 in the above.
8. Ibid p. xviii.
9. Also *Der Atharvaveda in Kaschmir*, R. Roth, 1875 which is too well known; so also C.R. Lanman, HOS 7. lxxix - lxxxix. M. Witzel, 'On the reconstruction of the authentic Paippalāda-samhitā', *Journal of the G.N. Jhu Kendriya Sanskrit Vidyapeeth*, Vol. 29 (1973) and Vol. 32 (1976), informs, among

others of an unknown copy of K.

10. But see Witzel, 1973, pp.473-485.
11. See n. 2 above p. xx.
12. Accent marks occur only in a few verses of K. Since some of the accents marks are wrong I did not record the accented text in the list of variants unless otherwise necessary.
13. So cited from Surya Kanta, *Atharva Prātiśākhya*, p.49 by M. Witzel, 1976, p.159, see n.9 above. The full sentence of Surya Kanta has three more words : 'with certain provisions'.
14. Cf. Kātyāyana and Patañjali on p.8.3.58.
15. Dhātupāṭha 2.15 (1025) *nisi cumbane* in *Siddhāntakaumudī*, ed. C. Sankara Rama Sastri, Madras, 1929.
16. K. Sambasiva Sastri's edition (T.S.S.) was not available to me.
17. L. Renou, p.121. *Études védiques et pāṇinéennes* III, Paris 1957 for this date.
18. AVS 10.2.28cd, AVP 16.62.1cd, Gopatha Brāhmaṇa 1.1.39, Nir. 2.3.
19. *Kaschmir und das Reich der Siek* (1840-48)II.364.
20. 2a and 3c above.
21. *Der Atharvaveda in Kaschmir* p.6.
22. V. Raghavan, *The present position of Vedic recitation and Vedic saṅhas*. Kumbhakonam, 1962, p.6, n.6; S. Sankaranarayanan, n.37 below.
23. Ed. A.D. Sastri, Varanasi, 1938, p.33; Durgamohan Bhattacharyya, loc cit, mentioned this fact.
24. Introduction, AVP. Vol. 2 (Kāṇḍas 2-4), Sanskrit College, 1970, pp. xxvi-xxviii. See n.2 above.
25. N.9 above.
26. 'Was Kashmir the home of the Atharvaveda Paippalāda?' AIOC 33, Calcutta, 1986; 'The identity of the Atharvavedic tradition of Kashmir'. *Gopikamohan Bhattacharya Commemoration Volume*, Kurukshetra, 1991, 1-7.
27. *Op. cit.*, p. xxxii. Add that Patañjali (Paspasāhinka) knows *sāṃ no devīr* as the intial stanza of the AV and see Bhattacharyya (1968) 22-23.
28. CII, III, p.289, already noted by Renou, *Les écoles védiques et la formation du Veda*, Paris, 1947, p.87; 'The Vedic schools and the

- epigraphy', *Siddha Bharati*, Hosirapur, 1950, p.217.
29. Vāmana and Jayāditya wrote the *Kāśika* in Kāśī, but their native land is not certain. It is possible that both hailed from Kashmir. See S.K. Belvelkar, *Systems of Sanskrit Grammar*, 2nd ed. 1976, pp.29-30. Some current stories among grammarians of Varanasi speak of Vāmana's coming to Varanasi from Kashmir. The source of these stories is not known to me.
30. Section 6 above.
31. See Schroeder's edition. Professor Witzel pointed this to me and also his belief that this indicated a long tradition of recitation.
32. AiG. I. pp.136, 180, etc; also K. Hoffmann n. 3 above, 153 ff: *takman* ← **tapman*.
33. *Op.cit.*, 1976, p.149.
34. T.Burrow, *Collected papers on Dravidian linguistics*, Annamalai Univ., 1968, pp.167-168.
35. I am thankful to my young archaeologist friend Dr. Padmanabha (A.S.I.) for bringing the fact to my notice. Also see p 1741, Vol. III, *Tamil Lexicon*, Univ. Madras, 1982.
36. See n.24 above.
37. J.F. Fleet, *JBBRAS XVI*, p.114 ff; S. Sankaranarayanan, *The Visṇukūṇḍis and their times*, Delhi, 1977, p.97.
38. *Op. cit.* p.144.
39. So in the *Vedāntakulpataru* and the *Kalpataru* *parimula*. See ed. by Mm. Anantakrishna Sastri and Bhargava Sastri, Bombay, 1938. But the usual word is *ghaṭikāsthāna* 'establishments for holy and learned men' (D.C. Sircar, *Successors of the Satavāhanas*, p. 137), 'institution for studying the Vedas' etc. Also see Sankaranarayanan's note, *op.cit.*, Appendix VI.
40. Ed. T.R. Chintamani, Univ. Madras, p.950.
41. Durgamohan Bhattacharyya, n. 1 above, p.xv.
42. Some discussion on this was made by me in 'Some social aspects of manuscript preservation' (not yet published), Seminar on manuscripts and their future, March 8-10, 1990, Asiatic Society, Calcutta.
43. See n.13 above.

ACKNOWLEDGEMENTS

I am grateful to Mr. G.S. Das, Managing Director Das Reprographics Ltd., Calcutta for the production of xerographs from the MSS in Calcutta; to Dr. Chr. O. van der Grinten, Oce, Holland for further reprographs; to my eldest brother Professor Sukumar Bhattacharya who introduced me to Mr. Das; to my wife Dulu, my brother Dilip and his wife Manju who did all the work regarding developing the palm-leaves before they could be reprographed. I express my obligation to my University Visva Bharati and the UGC whose grants I used for microfilming the MSS. Kāṇḍas 1-4 were edited as part of a project of the AVP funded by the UGC. Dr. Subodh Kumar Nanda was available as Project Fellow because of the UGC grant.

• Kāṇḍas 6-9 of the present work had been provisionally edited in the Roman script at Leiden in 1981-82 when I stayed there with a ZWO fellowship arranged by Professors M. Witzel and J.C. Heesterman, Instituut Kern, Leiden, Holland. I had the privilege of discussing with Professor F.B.J. Kuiper many problems of the AVP in regular meetings arranged and participated in by the two above mentioned Professors. It is needless to say that the discussions made me richer. For this I am grateful to them. I should mention here that Professor Witzel suggested the division *iha veḥa vā* (6.6.9^b).

Dr. Govindakutty, Associate Professor of Dravidic Studies, Instituut Kern was very generous and kind in helping me with valuable hints and suggestions regarding works on southern dialects for comparison with AVP variants.

It is perhaps needless to say that when the edition of Kāṇḍas 6-9 in the Roman script was rewritten into Devanagari many changes were made.

Professor Johanna Narten and Karl Hoffmann (Erlangen)

sent to me all the published works of Professor Hoffmann, namely *Aufsätze zur Indoiranistik* in three volumes (see NOTES, n.3) and *Der Injunktiv im Veda* (Heidelberg, 1967). These are not only extremely valuable, it would have been also very difficult for me to procure these priceless volumes which are indispensable for anyone working on the AVP. The Introduction and the critical apparatus may give some idea of how they have helped and enriched me.

I take this opportunity to thank Dr. Chandan Roychoudhuri, General Secretary, Asiatic Society who tried to see that the work was published and the publication section of the Society, particularly Messrs Nirbed Ray, Sukhendu Bikash Pal, Govinda Chatterjee and Sirajul Haque.

I also express my gratitude to Professor Suniti Kumar Pathak (Santiniketan) who often brought the press matter to me while returning from the Society, to Dr. I.K. Sarma, Director, Salar Jung Museum, Hyderabad for many types of help during my tour in the Godavari districts in 1987 and to Mr. L. N. Renu, a scholar of Mumbai who sent to me in 1995 a copy of the recent reprint of Raghu Vira's edition of the Kashmir AVP. They did so out of sheer affection and scholarly interest.

Santiniketan,
21 September, 1996

DIPAK BHATTACHARYA

ABBREVIATIONS

संक्षेपाः

कर्मप.	कर्मपञ्जिका (Manuscript)
पा. / P	Pānini's Aṣṭādhyāyī
M. Bloomfield (ब्लुम्फिल्ड)	Ed. Kauśikasūtra, 1890.
Louis Renou (रनु)	Études sur le vocabulaire du R̥gveda, Pondicherry, 1958. Also see n.3, Introduction, NOTES.
वै. प.	वैदिकपदानुक्रमकोषः, विश्वबन्धु ।
Karl Hoffmann (हफ्मान्)	See n.3, Introduction, NOTES.
अनु. प	अनुस्वारस्य परसवर्णः
वै. तु.	वैपरीत्येन तुलनीयम् ।
सा. अ.	सामान्या अपपाठाः ।

For other abbreviations and signs see the Introduction. Well-known abbreviations are not included here.

CONTENTS

	Pages
Foreword	vii
Editor's Introduction	ix-liv
1. <i>The work started by Durgamohan Bhattacharyya</i>	ix
2. <i>The Atharvaveda and the discovery of the Paippalādasamhitā</i>	x-xv
a. The recensions of the Athar- vaveda and the Kashmirian Athar- vaveda; b. The Atharvaveda outside Kashmir; c. Discovery of the palmleaf MSS; d. Importance of the discovery	
3. <i>Materials for the edition</i>	xv-xix
a. Orissa palmleaf manuscripts discovered by Durgamohan Bhat- tacharyya; b. Oral recitation; c. The Kashmir manuscript.	
4. <i>A note on the transliteration of K</i>	xix-xxi
5. <i>The number of verses and hymns</i>	xxi-xxii
6. <i>A serious conflation in K</i>	xxii-xxix
7. <i>The scope of the editorial work</i>	xxix-xxxi
8. <i>Signs used</i>	xxxii
9. <i>Some necessary inferences for the reader</i>	xxxii-xxxiv
10. <i>Some comments on the MS variants</i>	xxxiv-xxxviii
11. <i>How far we can trace back the tradition</i>	xxxviii-li
a. The case for a Kashmirian AVP; b. Common corruptions; c. Local tradition, literature and epig- raphy.	

Notes

Acknowledgements

Abbreviations

अथर्ववेदीया पैप्पलादसंहिता

प्रथमः काण्डः

द्वितीयः काण्डः

तृतीयः काण्डः

चतुर्थः काण्डः

पञ्चमः काण्डः

षष्ठः काण्डः

सप्तमः काण्डः

अष्टमः काण्डः

नवमः काण्डः

दशमः काण्डः

एकादशः काण्डः

द्वादशः काण्डः

त्रयोदशः काण्डः

चतुर्दशः काण्डः

पञ्चदशः काण्डः

अथर्ववेदे पैप्पलादसंहितायां

प्रथमः काण्डः

१.१

शौ.१.६.१ शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये ।
शं योरभि स्रवन्तु नः ।।१।।

३ आपः *पृणीत भेषजं *वरुथं तन्वे मम ।
ज्योक् *च सूर्यं दृशे ।।२।।

२ अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा ।
अग्निं च विश्वशंभुवम् ।।३।।

४ ईशाना वार्याणां क्षयन्तीश्चर्षणीनाम् ।
अपो याचामि भेषजम् ।।४।।

१.२

शौ.१.४.१-४ अम्बयो यन्त्यध्वभिर्जामयो अध्वरीयताम् ।
पृञ्चतीर्मधुना पयः ।।१।।

मूलपुस्तिकासु लभ्यानि पाठान्तरादीनि

काण्डिकारम्भे—

वा. श्री गणेशाय नमः ।। म. ओं नमो लक्ष्मीनृसिंहाय ।।

ज. ओं नमो गणेशाय ।।

का. प्रथमत आरभ्य १.५.२ मन्त्रस्य 'चतस्रो' इत्यवधिको भागो
नष्टः ।।

१.१.१ क उ. ओं शत्रो . . . ;

ग वा. श यो . . . ।।

२. उ. प्रणीत * वरुथं * * । ज्योक्त (म. ज्योक्त्य) * * ।।

१.२.१ कख ज. * . . ध्वविर्जा ।

*अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह ।
ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् । । २ । ।

अपो देवीरुप ब्रुवे यत्र गावः पिबन्ति नः ।
सिन्धुभ्यः कर्त्वं हविः । । ३ । ।

अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजम् ।
अपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ वाजिनः । । ४

७

१.३

शौ.१.२.१-३ विद्या शरस्य पितरं पर्जन्यं भूरिधायसम् ।
*विद्यो ह्यस्य मातरं पृथिवीं विश्वधायसम् । ।

ज्यायके परि णो नमाश्मा भवत नस्तनुः ।
विरुद्धिहि वरीयोरातीरप* द्वेषांस्या कृधि । । २

वृक्षं यद् गावः परिष्वजाना अनस्फुरं शरमत्
शरमस्मद् यावय दिष्टुमिन्द्र

शौ.२.३.६. शं नो भवन्त्वप ओषधीरिमाः । । ३ । ।

-
- २ क वा, ज. अमूर्जा * * ; म. अमूजा * * ;
ख ज, म . . . सहः । वा . . . सहः (→ ७) ।
ग म, ज. * * हिन्वन्त्वध्वरं । ।
- ४ ग वा. अपामु प्र . . . ; ज. अपामृत . . . ;
- १.३.१ ग उ. विद्ये . . . ; ← *विद्येधस्य ?
- २ ख वा . . . नस्तनुः । । म, ज. . . . नरु नृ (→ नृ)
गघ उ. . . . रातिरप . . . । । द्र. < वी दुर्वीहि . . .
- ३ उ. . . . न्युमूं (म . . . मुं → मूं) । . . . स्मत्र्य
वय . . . शत्रो . . . । ।

इन्द्रस्य वज्रो अप हन्तु रक्षस
आराद् विसृष्टा इषवः पतन्त्वस्मत् ।।४।।

१.४

शौ.१.३.१ विद्य ते शर पितरं पर्जन्यं भूरिरेतसम् ।
तेना ते तन्वे शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं
बहिष्टे अस्तु बालिति ।।१।।

x इन्द्रेण वरुणेन चन्द्रेण सूर्येण च ।
(तेना ते तन्वे . . .) ।।२।।

१.३.६क-ख यदान्त्रेषु गवीन्योर्यद् वस्तावधि संश्रुतम् ।
(तेना . . .) ।।३।।

पै.१६.२०.१३गघ प्र ते भिनद्धि मेहनं वर्त्त वेशन्त्या* इव ।
शौ.७ कख तेना ते तन्वे शं करं पृथिव्यां ते निषेचनं
१ग-ङ बहिष्टे अस्तु बालिति ।।४।।

४ ख ज. . . पतन्त्वस्मत् ।।३।। ऋ ४ ।।

द्र. पुस्तिकासु मन्त्रसमाप्तयः असमानाः । वा, ज. २ख इत्यत्र
मन्त्रोऽवसितो द्वाभ्यां दण्डाभ्याम् । ज. २घ इत्यत्र एको दण्डः ।
सर्वत्र काण्डिकान्ते चत्वारो मन्त्राः इति सूचितम् ।

१.४ अत्रापि म. पुस्तिकामनुसृत्य मन्त्रविभागः कृतः । वा. ४ख . . 'इव'
इत्यत्र मन्त्रः समापितोऽपि कदापि लेखकेनैव शोधितः । ज. ३ख
'संश्रुतं' इत्यत एक एव दण्डः । काण्डिकान्ते सर्वत्र मन्त्राणां
पञ्चसंख्याकत्वं सूचितम् । २-३ मन्त्रयोः ग-ङ पादानामावृत्तिः
पुस्तिकासूत्र्या ।

१

१ गघ उ. . . शङ्करं पृथिव्यान्ते * ;

३ क वा, म. यदान्त्रेषु . . . ; ख उ. -यद्वस्तावधि * ।।

४ ख उ. * 'वेशन्त्या * । गघ १गघ टीका द्र. ।

शौ.१.३.६ यथेषुका परापतदवसृष्टाधि धन्वनः ।
एवा ते मूत्रमुच्यतां वहिर्बालिति सर्वकम् ।।५।।

१.५

शौ.१.११.१-४ वषट् ते पूषन्नस्यै सुवृत्तिमर्यमा होता कृणोतु वेधाः ।
सिद्धतां नार्युत प्रदाता वि पर्वाणि जिहतां सूतवा*
उ।।१।।

चतस्रो दिशः प्रदिशश्चतस्रो भूम्या उत ।
देवा गर्भं समैरयन् ते व्यूर्णवन्तु* सूतवे ।।२।।

सृष्टा व्यूर्णोतु वि योनिं हापयामसि ।
श्रथया सूषणे त्वमव त्वं बिष्कले सृज ।।३।।

नेव स्रावसु न पर्वसु न केशेषु नखेषु च ।
अवैतु पृश्नि शेवलं शुने जराय्वत्तवे* ।।४।।

१५.१ क उ. * (वा. वषट्) * पूषन्नस्यै . . . ;

ख वा, ज. . . . * वेधा ।

ग ऋकारोकारयोर्दजयोश्च विपर्ययः पुस्तिकासु शङ्कनीयः ।

घ उ. सुतिवा उ ।।

२ क 'दिशः' इत्यत एव का. पुस्तिकायां लभ्यम् । इतः पूर्वं दनग्रहम् ।

गघ का. * गर्भो समीरयं * व्यूर्णवतु (?) * २

वा. . . . व्यूर्णवन्तु * ।। म, ज. . . . व्यूर्णवन्तु * ।

३ क का. * न्यूर्णोतु; वा, म. सृष्टा व्यूर्णोतु ;

ख-ग उ. * योनिहातयामसि । श्रथयाय * . . . ;

ग का. शूषणे

घ का. . . . * पुष्कले * ; वा, ज. . . . विष्कले * ।।

४ का . . . ननखेषु * * पृष्टि * * जरायुत्तवे ;

घ उ. * जरायत्तवे ।

नेव मांसे न पीवसि नेव कस्मिंश्चनायत्तम् ।
अव जरायु पद्यताम् ।।५।।

इति प्रथमकाण्डे प्रथमोऽनुवाकः

१.६

शो.१.१.१-४

ये त्रिषप्ताः पर्यन्ति विश्वा रूपाणि बिभ्रतः ।
वाचस्पतिर्बला तेषां तन्वमद्य दधातु मे ।।१।।

उप न एहि वाचस्पते देवेन मनसा सह ।
*असोष्यते नि रमय मय्येव तन्वं मम ।।२।।

इहैवाभि वि तनूभे *आर्ली इव ज्यया ।
वाचस्पतिर्नि यच्छतु मय्येव तन्वं मम ।।३।।

५ का. . . पौसे * . . . कस्त्योश्चनायुतम् । * . . . ५ प्रथमानुवाकः
उ. . . . * . . . पिवसि . . . अप * . . . ।।५।। ऋ ५ ।। अ
१ ।।

१.६.१ कख का. * . . . रूपाणि बिभ्रता ;
म. * त्रिषप्ताः . . . ।

घ का. तन्वमध्या * . . . ।।

२ क का. * नेह . . . ; ग का. असोष्यते * रम ; उ. अशोष्यते * . . .
घ का. नष्टोऽयं पादः ।

३ का. नूउभेयरली यव्यजूजया वाच ; द्र. नष्टप्रायोऽयं मन्त्रः ।
उ. इहैवाविभितनु (म. → नू) भे आलीव * (ज. य्यया) । . .
. यच्छतु . . . ।।

उपहूतो वाचस्पतिरुपहूतोऽहं वाचस्पत्युः ।
सं श्रुतेन राधिषीय मा श्रुतेन वि राधिषि ।।४।।

१.७

शौ.२.२.१-५ दिव्यो गन्धर्वो भुवनस्य यस्पति-
रेकायुवो नमसा विक्ष्वीड्यः ।
तं त्वा योमि ब्रह्मणा देव दिव्य
नमस्ते अस्तु दिवि ते सधस्थम् ।।१।।

दिव स्पृष्टो यंजतः सूर्यत्वगवयाता* हरसो दैव्यस्य ।
एकायुवो नमसा सुशेवो मृडाद् गन्धर्वो भुवनस्य
यस्पतिः ।।२।।

अनवद्याभिः समु जग्म आभि-
रप्सराभिरपि गन्धर्व आसु ।
समुद्र आसां सदनं म आहु-
र्यतः सद्य आ च परा च यन्ति ।।३।।

- ४ ख का . . . वाचस्पत्यु ; ज.अवग्रहो नास्ति ।
गघ का. सोंसृतेनराधसि • मृतेन • राधसि का १
घ वा, ज. माः • • राधिषी (ज. → षि) ।। . . . म. मा (+ ः)
. . . ।। . . .

ज. काण्डिकान्ते - श्री विष्णुः ।। वा, म. मङ्गलचिह्नानि ।

- १.७.१ का. * गंधर्वो x x वनस्ययस्पतिरेकायव नोमसा यक्षवीड्यः
त * योसि . . . स्तेस्तु . . . १

द्र. ग योमि < यामि ? यौमि ? शौ. यौमि । ऋ. १.२४.११क यामि ।

- २ का. * * * सूर्यत्वग्जाता . . . एकायसोमनसा सुषेवो मृडद्गंधर्वो
. . . २

उ. . . सूर्यत्वग (म. गव) जाता * * । • नमस्य * . . ।।

द्र. १ख, २ग शौ. एक एव नमस्यः * ।

- ३ कख का. युन . . . समजग्माभि . . . गन्धर्वासु ;
गघ का. सामान्या अपपाठाः ।

अभ्रिये दिद्युन्नक्षत्रिये या विश्वावसुं गन्धर्व सचध्वे ।
ताभ्यो वो देवीर्नम इत् कृणोमि ।।४।।

याः क्लन्दास्तमिषीचयो^४ अक्षकामा मनोमुहः ।
ताभ्यो गन्धर्वपत्नीभ्यो अप्सराभ्योऽकरं नमः ।।५

१.८

शौ.२.३.१ अमुष्पादधि पर्वतादवत्कमसि भेषजम् ।
भेषजं सुभेषजं यत्ते कृणोमि भेषजम् ।।१।।

२ आदङ्गा कुविदङ्गा शतं यद् भेषजानि ते सहस्रं वा घ
यानि ते ।

तेषामसि त्वमुत्तममनास्त्रावमरोगणम् ।।२।।

-
- ४ का. दिद्युर्न . . . * * गन्धर्व सचध्वे * * देवीन्तमैतु * ४
क उ. दिद्युन्नक्षत्रिये,
- ५ का. * . . . स्तामिषीचयो अक्षकामा मनोमुह
* गन्धर्वपत्नी x x करनुमः का २
क उ. * . . . स्तामिषी(म. सी)चयो ;
घ वा,ज. * * करनुमः . . .
- १.८.१ कख का. x x x ज; म. . . . दमत्कमसि * ;
ज. . . . दवत्कमसि * ।
गघ का. * सुभेषज यत्तु * * ;
- २ कख का. आदंगाश्चतं * * * ;
ग का. * * च * * ; उ। * * * जानि * ।
ङ का. . . . मरोहणम् z २ z

५ अरुस्यानमिदं महत् पृथिव्या अध्युद्धृतम् ।
तदास्त्रावस्य भेषजं तदु रोगमनीनशत् । । ३ । ।

शौ.२.३.४कख उपजीका उद्भरन्ति समुद्रादधि भेषजम् ।

७ x अरुस्यानमस्याथर्वणं रोगस्थानमस्याथर्वणम् । । ४ । ।

१.६

शौ.१.१०.१-४ अयं देवानामसुरो वि राजति
वशा हि सत्या वरुणस्य राज्ञः ।
ततस्परि ब्रह्मणा शाशदान
उग्रस्य मन्योरुदिमं नयामि । । १ । ।

नमस्ते राजन् वरुणास्तु मन्यवे
विश्वं हि देव निचिकेषि *दुग्धम् ।
शतं सहस्रं प्र सुवाम्यन्या-
नयं नो जीवं शरदो व्यापेत् । । २ । ।

३ का. अरुस्यान . . . * अध्युद्धृतम् । तदास्त्रावस्य * तदु .
ख या. * अध्युद्धृतम् ।

४ क का. उपजीका उद्भरन्ती ; वा * उद्भरन्ति ;

ग का. अरुस्यानस्याथर्वणो ;

घ ज. . . . स्यात्थर्वणं । । . . .

३क शौ. अरुस्याण . . . ;

१.६.१ कख का. सामान्या अपपाठाः ।

गघ का. उदस्परि * शासजनै उग्रश्य . . . हृदमन्त्रयामि २१२

उ. तदस्परि * शासदान * . . . दिमन् * । ।

२ क,ग का. सामान्या अपपाठाः ।

ख का. . . * ययद् * नृचिकेषु दुग्धं ;

उ. . . . * (म. निचिकेशि) दृग्धं । . . .

घ का. . . . जीवां * व्यपाये

उ. नयत्रो * . . . । ।

यदुक्त्थानृतं जिह्वया वृजिनं बहु ।
राज्ञस्त्वा सत्यधर्मणो मुञ्चामि वरुणादहम् । । ३ । ।

अमुञ्चं त्वा वैश्वानरादर्णवान्महतस्परि ।
सजातानुग्र आ वद ब्रह्म चाप चकीहि नः । । ४ । ।

१.१०

- शौ.१.१६.२ सीसायान्वाह वरुणः सीसायाग्रिरुपावति ।
सीसं म इन्द्रः प्रायच्छदमीवायास्तु चातनम् । । १ । ।
- ३ इदं विष्कन्धं सहत इदं बाधते अत्त्रिणः* ।
अनेन विश्वा सासहै या जातानि पिशाच्याः । । २ । ।
- १ येऽमावास्यां रात्रिमुदस्थुर्भ्राजमत्त्रिणः* ।
अग्रिस्तुरीयो यातुहा स उ नः पातु तेभ्यः । । ३ । ।

३ कख का. सामान्या अपपाठाः ।
घ उ. * वरुणादहन् । ।

४ क म, ज. अमुञ्चन्त्वा . . . ;

कख का. सामान्या अपपाठाः ।

गघ का. . . नुग्रहा x ब्र x हन z ४ z

१.१०.१ खग का. सीसायायाग्रिरुपावती । * मैन्द्र . . . यस्तुचातम् z १ z

ख वा . . . रुपावती ।

ग म. सीसम्मन्द्रः . . . , ज. सीसम्म * . . . ;

उ. प्रायच्छद . . . ;

२ का. * विष्कन्दं साते ** त्रिणः । ** सासही ** मिशाच्य २

ख उ. ** अतृणः ।

३ का. . . वस्यां . . मुजस्कुचाजमत्त्रिणः . . स्तुर्यो * सौ * * * ३

क वा, ज. * मावास्यां . . . ; ख उ . . . स्तुद्भ्राजमत्तृणः ।

- ४ यदि हंस्यश्वं यदि गां यदि पूरुषम् ।
सीसेन विध्यामस्त्वा यथा नोसो अवीरहा ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे द्वितीयोऽनुवाकः

१.११

- शौ.१.२६.१-३ अभीवर्तेन मणिना येनेन्द्रो अभिवावृते ।
ऋ.१०.१७४.१-३ तेनेमं ब्रह्मणस्पते अभि राष्ट्राय वर्तय ।।१।।
अभिवृत्तः सपलाभि या नो अरातयः ।
अभि पृतन्यन्तं तिष्ठाभि यो नो दुरस्यति ।।२।।
अभि त्वा देवः सविताभि सोमो अवीवृत्तत् ।
अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथासमि ।।३।।
शौ.१.२६.५-६ उदसी सूर्यो अगादुदितं मामकं यद्यः ।
ऋ.१०.१५६.१कख यथाहं शत्रुहासान्यसपलः सपलहा ।।४।।
सपलक्षयणो वृषाभिराष्ट्रो विषासहिः ।
ऋ.१०.१७४.५ यथाहमेषां वीराणां विराजानि जनस्य च ।।५।।

४ क, गघ का. सामान्या अपपाठाः ।

१.११.१ क का. अभीवर्तेन * ; घ भि राष्ट्राय * 292

२ का. अभिवरिसपलहाभि * * * * वृतंन्यन्तं . . . स्यमु 2२२
क ज. अभिवृत्यः (→ त्तः); ख म 5रातयः ;
ग वा, ज. * पृतंन्यन्तं . . . ;

३ ख का. - भिसु * अभीवृशत् ।

कख वा. * * * सविता अभि * * ।

घ का. - न्यभिवदतुं . . मसि ; म. . . . शसी ।।

४ ख-घ का. - उदयं * * । हासन्यसपल * ।

ख ऋ. उदयं मामको भगः ।

५ कख का. . . . क्षणो . . . वृषासहि ।

ख उ. अभिराष्ट्रो * । घ म. वी → विराजानि * * ।। . . .

१.१२

- शौ. २. २८. १. तुभ्यमेव जरिमन्* वर्धतामयं
 मैनमन्ये मृत्यवो *हिंसिषुस्त्वत् ।
 मातेव पुत्रं प्रमना उपस्थे
 मित्र एनं मित्रयात् पात्वंहसाः । । १ । ।
- २ मित्रश्च त्वा वरुणश्च रिशादौ*
 जरांमृत्युं कृणुतां संविदानौ ।
 तदग्निर्होता वयुनानि विद्वान्
 विश्वानि देवो जनिमा विवक्तु । । २ । ।
- ४ द्यौष्टे पिता पृथिवी माता
 जरांमृत्युं कृणुतां दीर्घमायुः ।
 यथा जीवा *अदित्या उपस्थे
 प्राणापानाभ्यां गुपितः शतं हिमाः । । ३ । ।
- ३ त्वमीशिषे पशूनां पार्थिवानां
 ये जाता उत ये जनित्वा ।
 मेमं प्राणो हासीन्मो अपानो
 मैनं मित्रा वधिषुर्मो अमित्राः । । ४ । ।

१.१२.१ क का, उ . . . जरिमं. . .

ख का, मैनमन्येन * हिंसिषस्त्वत्; उ . . . हिंसिष . . .

गघ का . . . मित्रं प्रमिना * मित्रेनं मित्रयात् मात्वंहसा १२

२ क का. . . . श्चि * . . . रिषादौ ; उ . . . रीशादौ;

ख उ. * * सन्विदानौ । का. . . मृत्यु * सँ . . . ।

द्र. ख < सर्वविदानौ ?

गघ का. . . वयोनानि * विश्वादि * * निवक्ति २२२

३ गघ का. * * ऋत्या * * गुप्तेश् श x हिमां २३२

ग उ. * * आदित्या * ;

४ गघ का. x x x णो हासीन्दोपानो . . . * वधिशर्मोमित्र x x . . . ;

१.१३

शौ.२.२६.४-७

इन्द्रेण दत्तो वरुणेन शिष्टो
 मरुद्भिरुग्रः प्रयतो न आगन् ।
 एतं वां द्यावापृथिवी परि ददामि
 स मा तृषत्* स मा क्षुधत् ।।१।।

ऊर्जमस्मा ऊर्जस्वती धत्तं
 पयोऽस्मै पयस्वती धत्तम् ।
 ऊर्जमस्सै द्यावापृथिवी अधातां ।
 विश्वे देवा मरुत ऊर्जमापः ।।२।।

शिवा अस्य हृदयं तर्पयन्त्व-
 नमीवो मोदमानश्चरेह ।
 सवासिनौ पिवतां मन्यमेत-
 मश्विनो रूपं परिधाय मायाम् ।।३।।

-
- १.१३.१ . का. xxx णेनसुष्टो प्र xx
 xx थिवी * * समा xx
 ग म. * वा * * * ;
 घ वा, ज. * * तृशत् * * * ।। म. * * तृ(ष→)शत् * * * ।।
 २ ख का. यथोस्मा * * । वा, ज. * स्मै * * ।
 ३ का. शिवस्ते * . . . । * *
 सत्यमेवाश्विनौ . . . २३२
 क वा, ज . . . तर्पयन्त्व-; म. * स्य * . . . ;
 ग उ. सवासिनौ * ;
 घ ज. . . . मा(यां.→)यया ।।

तस्य पातारं सचतां पुरीष-
 मूर्जा स्वधा सचतामेतमेषा ।
 इन्द्र एतां ससृजे विद्धो अग्र
 ऊर्जा खधामजरां सा त एषा ।
 तया त्वं जीव शरदः सुवर्चा
 मा त आ सुस्रोन्द्रिषजस्ते अक्रन् ॥४॥

१.१४

शौ. १. ३०. १-४ विश्वे देवासो अभि रक्षतेम-
 मुतादित्या जागृत यूयमस्मिन् ।
 मेमं समान उत वान्यनाभि-
 र्मेमं प्रापत् पौरुषेयो वधो यः ॥१॥

४ का. * * सजातां . . . मूर्ज * सजतामे . . . । * * *
 विद्योग्रमूर्ज . . . मजतामेतमेषा ।
 . . . सुवर्चा साताशुश्रोभि . . . २ ४२
 ख उ. . . . मेषां । ग म. . . . ५ग्र ;
 घ उ. . . . एषां ।
 च म. मा ता . . . ॥१३॥ ॥ ऋ ॥ ।
 पञ्च मन्त्रा इति ज ।

१.१४.१' क का. * देवास्तोभिरक्षतेस-; म. * * (S →) अभि . . . ;
 ख का. सुता . . जाग्रत . . . ; वा. . . . यूयस्मिन् ।
 ग का. सेमं . . . ; घ का. अक्षराणि नष्टान्येव ।

ये वो देवाः पितरो ये च पुत्राः
 सचेतसो मे शृणुतेदमुक्तम् ।
 सर्वेभ्यो वः परि ददाम्येतं
 त एनं स्वस्ति जरसे नयाथ ।।२।।

ये देवा दिवि ष्ट ये पृथिव्यां
 ये अन्तरिक्ष ओषधीष्वप्सु ।
 ते कृणुत जरसमायुरस्मै
 शतमन्यान् परि वृणक्त मृत्यून् ।।३।।

येषां प्रयाजा उत वानुयाजा
 हुतभागा हुतादश्च देवाः ।
 येषां वः पञ्च प्रदिशो विभक्ता-
 स्तां वो अस्मै सत्रसदः कृणोमि ।।४।।

-
- २ का. 'त्राः शृणु' 'ददा. जर' इति भागी नदीः
 अन्येऽपपाठाः सामान्याः ।
 गघ वा, ज. * * * * * म्येतन्त * * * * * ।। का. नयाया
 २२२
- ३ का. * * दि xx न्तरिक्ष . . . । * कृणु xx
 तमन्यान * वृक्त मृत्युं २३२
 क वा. * * दिय * ; म, ज. * * * * * ट * * ;
 ख म. * ऽन्तरिक्ष . . . ।
- ४ क, ग का. सामान्या अपपाठाः ।
 ख म, ज. * हुतायश्च * ।
 ग वा. येषाम्बः . . . ;
 घ का. - स्तां नो स्मै सत्रसदः कृणोमि २४२
 वा, म. - स्ताम्बो ।। . . .

१.१५

- श्री. १.१४.१-४ अहं ते भगमा ददे ऽधि शीर्ष्ण इव स्रजम् ।
 महामूल इव पर्वतो ज्योक् पितृष्वासासै ।।१।।
 इयं ते राजन् कन्या वधूर्नि धूयते यमः ।
 सा मातुर्बध्यतां गृहे ऽथो भ्रातुरथो पितुः ।।२।।
 इयं ते केतपा राजन्निमां ते परि दध्मसि ।
 ज्योक् पितृष्वासाता आ शीर्ष्णः समोप्यात् ।।३।।
 असितस्य ब्रह्मणा कश्यपस्य गयस्य च ।
 अन्तःकोशमिव जामयोऽपि नह्यामि ते भगम् ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे तृतीयोऽनुवाकः

- १.१.१५.१ ख-घ का. धिषेष्णायवसृज । . . . लैव * ज्योगपति -
 रिष्वासासहि २२२
 क उ. अहन्ते . . . ; ख वा. धी * * * ।
 ग उ. महामूल * * ;
 २ का. यत्ते राजन * नयून्वि * * ;
 उ. इयन्ते * (म, ज. राजन) * वधूनि * * ।
 घ का. अयो . . . २२२ वा. थो . . . ।।
 ३ कख का. यन्ते केतमा उ * * ।
 म. दध्म → दसि ।
 घ का. शीर्ष्णोस्समोप्या २३२
 द्र. का. अन्येऽपपाठाः सामान्याः । उ. अनुस्वारस्य परसवर्णः ।
 ४ का. * ब्राह्मणा * गयभस्य * । . . . विभ . . . प * * *
 २४२ का ५२ अनुवाकः ३२
 घ वा. अपि * * * ।। ऋ ४ ।। १५ ।। अ ३ ।।
 म. ऽ प * * * ।। १५ ।। ऋ ४ ।। अ ३ ।।

१.१६

- शौ.१.२३. १-४ नक्तंजातास्योषधे रामे कृष्णे अशिकिन् * च ।
 इदं रजनि रजय किलासं पलितं च यन् ।।१।।
 किलासं च पलितं च निरितो नाशया पृषन् ।
 आ स्वा स्वो* अशनुतां वर्णः परा श्वेतानि पानय ।।२।।
 असितं ते प्रलयनमास्थानमसितं तव ।
 असिकन्यस्योषधे निरितो नाशया पृषत् ।।३।।
 अस्थिजस्य किलासस्यं तनूजस्य च यत्त्वाधि ।
 दूष्या कृतस्य ब्रह्मणा लक्ष्म श्वेतमनीनशम् ।।४।।

-
- १.१६.१ का. अपिक्न; अतो मन्त्रो नष्टः
 ख उ अशिकिन् * ।
 २ क का. * द; ग त्वांसोष्णतां वर्णः ख, घ नष्टौ ;
 ख म. * * पृशत् । ग वा, ज. * * सो * * ; म. . शो. . .
 वा. अनुस्वारस्य परसवर्णः ।
 ३ का. नष्ट एव । उ. अनु. पर. ।
 क. ... प्रलयन ..;
 ४ क का. नष्टः । ख का. * * यत्त्वाधि ।
 गघ का. सा. अ. ।
 कख उ. अस्थियस्य . . . तनुजस्य * यत्त्वाधि ।

१.१७

शौ.१.१२. १-४ जरायुजः प्रथम उस्त्रियो वृषा
 वातभ्रजा स्तनयन्नेति वृष्ट्या ।
 स नो मृडाति तन्व ऋजुगो रुजन्
 य एकमोजस्त्रेधा विचक्रे ।।१।।

अङ्गेअङ्गे शोचिषा शिश्रियाणो*
 यो अग्रभीत् परुरस्य ग्रभीता ।
 अङ्गं *समङ्गं हविषा यजामि
 हृदि श्रितो मनसा यो जजान ।।२।।

मुञ्चामि शीर्षत्त्या उत कास एनं
 परुस्परुराविवेश यो अस्य ।
 यो अभ्रजा वातजा यश्च शुष्मो
 वनस्पतीन् *सचतां पर्वतांश्च ।।३।।

- १.१७.१ क ज. उस्त्रियो * ;
 ख का. वातभ्रज . . . त्रेतु वृष्ट्या ; म यन्वेति * ।
 ज यन्नेति * ।
 गघ का. मनोमृतातत्वगोभजं येकमो चक्रये २१२
 ग वा, ज ऋजं ; म. रुजुगोरुजं;
 २ क-ग का. अङ्गेअङ्गे शोचिषा शुश्रियायानो * गृहीत परस्य गृभीति
 अङ्गोनमङ्गो * *;
 क उ. * * शिश्रियाणो; ख म, ज. * अग्रभीत्. . . ।
 ग म, ज. अङ्गं सुमङ्गं * * (म. जजामि);
 वा. अङ्गं सुमङ्गं * * ;
 ३ क का. * शीर्षशक्त्या उदकाश * ; ज. . . . वातया . . . ;
 खग का.सा.अ. ।
 ग ज. . . . वातया . . . ;
 घ का. * सृजतां . . . २३२ उ. * सचतान् . . . ।।

शं ते परस्मै गात्राय शमस्त्ववगय ते ।
शं ते पृष्टिभ्यो मञ्जभ्यः शमस्तु तन्वे तव ।।४।।

१.१८

शौ. ३.५. १-४

आ यातु मित्र ऋतुभिः कल्पमानः
संवेशयन् पृथिवीमुत्त्रियाभिः ।
तदस्मभ्यं वरुणो वायुरग्नि-
र्बृहद्राष्ट्रं संवेश्यं दधातु ।।१।।
धाता मित्रो वरुणो देवो अग्नि-
रिन्द्रस्त्वष्टा प्रति गृह्णन्तु मे वचः ।
हुवे देवीमदितिं शूरपुत्रां
सजातानां मध्यमेष्टा स्यामहम् ।।२।।

४ उ. सर्वत्र 'शन्ते' इति ।

कख का. * * * गात्राय . . . स्तुपराय •

ख म. . . स्त्वपराय • ।

१.१८.१ ख का. मुश्रियाभिः; द्र. अल्पशो न्यभगे मन्त्रः ।

ख उ. संवेशयन्..... । ज. - मुश्रियाभिः ।

गघ का. 'भ्यं ... संवेश्यं' इति नष्टम् ।

२

का. 'प्रति गृह्णन्तु मे व' 'जातानां मध्यमेष्टा' इति भागौ लभ्यीः ।

क म. ... * ग्नि- ; ख वा. . . * ङ्णन्तु •• ।

हुवे सोमं सवितारं नमोभि-
 विश्वान् देवाँ अहमुत्तरत्वे ।
 *अयमग्निर्दीदायदाहमेव
 सजातैरिद्धो अप्रतिवृवद्भिः । । ३ । ।

इहेदसाथ न पुरो गमाथे-
 *र्यो गोपाः पुष्टपतिर्व आजत् ।
 अस्मै वः कामायोप कामिनी-
 विश्वे वो देवा उप संघामिह । । ४ । ।

१.१६

शौ. १.६. १-४ अस्मिन् वसु वसवो धारयन्त्वि-
 न्द्रस्त्वष्टा वरुणो मित्रो अग्निः ।
 इममादित्या उत विश्वे च देवा ।
 उत्तमे देवा ज्योतिषि धारयन्तु । । १ । ।

३ क का. 'हुवे सोमं स' इति नास्ति ।

ख-घ का. * * हमुत्त . . . । . . . दहनमेवसजातेरुद्धोप्रति
 वृहद्भिः २३२ म, ज. विश्वां देवां . . . । । वा. * देवां. . . । ।
 ग उ. . . . दाहमेव

घ उ. . . . तैरुद्धो अ (म.५) प्रतिवृवद्भिः । ।

४ कख का. . . . साधन्न * गमाथेयो * पुष्टिपतिर्वाजत्;

उ. . . . गमाथेयो * . . . ।

ख ज. . . . पुष्टि . . . । वा. . . . आयत् ।

ग घ का. * * कामा उप श्वे देवा * सत्यामिह २३२

घ 'घामि ह' Renou; 'लेटि संघामिति रूपम् ।' दुर्गामोहन भ. ।

१.१६.१

का. सा. अ.

अस्मै देवाः *प्रदिशञ्च्योतिरस्तु
 सूर्यो अग्रिरुत वा हिरण्यम् ।
 उत्तरेण ब्रह्मणा वि भाहि
 कृण्वानो अन्यानघरान् सपलान् ।।२।।

येनेन्द्राय समभरं पयांस्युत्तरेण ब्रह्मणा जातवेदाः ।
 तेन त्वमग्र इह वर्धयेमं रायस्पोषं श्रेष्ठयमा धत्सुमम् ।।३।।

एषां यज्ञमुत वर्चो भरेहं
 रायस्पोषमुत वित्तान्यग्रे ।
 सपला अस्मदधरे भवन्तु-
 तमे देवा ज्योतिषि धत्तनेमम् ।।४।।

०२ क का. अस्मिन् • प्रदिशा . . . ; उ. • • प्रदिशाञ्च्योतिरस्तु . . . म. म.
 • ऽग्रिरुत • • ।

ग वा. उत्तरे • • • ;

घ का. कृण x x अन्या २२२ उ. • • • • • ।।।। •

३ का. औ समभरन् . . . जातवेदाः • स्वर्माग्रिरुत ३

द्र.

पाठः मुम्ब.पुस्तकाद् गृहीतः । का. नष्टप्रायः ।

क वा पयांस्युत्तरेण • • ;

घ वा, ज. श्रेष्ठयमा ।।

४ का. एषां . . . वरेयं रायस्पोष x x x न्यग्रेसपलास्मदधरे
 धत्तनेमः ४ = मु; का. नष्टम् ।

क म. (व →) भरेहं ;

ख ज. वि (→धि) तान्यग्रे । द्र. वित्तानि = श्री. !

ग म. भवन्तु-; वा भवन्त्यू . . . ;

घ उ. ज्योतिषि . . . ।।

का. पुस्तिकाया नागराक्षरान्वितेऽनुलेखे 'ज्योतिष' इति बेंदं.
 'ज्योतिषि' इति क्तिन्नी ! मु. ज्योतिषि ।

१.२०

- शौ.१.१६.१-४ मा नो विदन् विव्याधिनो
 मो अभिव्याधिनो विदन् ।
 आराच्छरव्या अस्मद् विषूचीरिन्द्र पातय ।।१।।
 विष्वञ्चो अस्मच्छरवः पतन्तु ये अस्ता* ये चास्याः ।
 देवा मनुष्या ऋषयोमित्रान्नो वि विध्यत* ।।२।।
 यः समानो योसमानोमित्रो नो जिघांसति ।
 रुद्रः शरव्यया तानमित्रान्नो वि विध्यतु ।।३।।
- शौ.६.१६.२कख सबन्धुश्चासबन्धुश्च यो न इन्द्राभिदासति ।
 १.१६.४गघ. देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम् ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे चतुर्षोऽनुवाकः

-
- १.२०.१ क-ग का. विदन् * * भिव्या . . . * च्छर्व्यास्मद् ;
 द्र. खग का. 'भि . . . आरा' मुम्ब.मात्रलभ्यः
 ख म. * व्याधिनो * । ज. * व्याधि (→ दि) नो * ।
 ग वा. आरात् शरव्या * ; घ म. मातय ।।
- २ का. विश्वं चो . . . येस्था * चास्या । . . . * विद्धतु . . . २२२
 क वा. * अस्मत् शरवः ; ख ज, वा. * अस्था . . . । म. * स्था
 . . . ।
 घ उ. . . . * विध्यतु ।।
- ३ क का. * समनो . . . ;
 गघ का. रुद्रश्चर्व्या . . . त्रान्न * विद्धतु २३२ म. * * तानि . . ।।
- ४ का. सा. अ. ।

१.२१

- शौ.७.७६.१ *नासत्र सन् स्वयं *स्रसत्रमनीभ्यो अमत्तगः।
सेहोरसतरा लवणाद्विक्लेदीयमीः ।।१।।
- शौ.६.८३.१ अपचितः प्र पतत मुपर्णो वमतेरिव।
सूर्यः कृणोतु भेषजं चन्द्रमा वोपोच्छतु ।।२।।
- २ *एन्येका श्येन्येका कृष्णीका रोहिणी द्वे।
सर्वासामग्रभं नामावीरघ्नीरपेतन ।।३।।
- ३ असूतिका रामायण्यपधिन् प्र पतिष्यति।
ग्लौरितिः प्र पतिष्यति स गलन्तो न शिष्याति ।।४।।

- १.२१.१ का. नामत्रसं • स्रसं . . . वमतरा
सेहोरसतरा . . . यमी २१२
- कख उ. नाशत्र (म. नाशत्र) शं • स्रसं . . . • (वा. . . . रा)।
क शौ. आ सुस्रसः सुस्रसो ;
- प्र. का. मकारसकारयोः प्रायशः परस्परस्थानिकत्वात्.
नपरस्यानुस्वारस्य च न्-कारस्थानिकत्वबाहुल्यात्.
कृतः शोधो नायोग्यः। सन्निति
उ अडभावः अल्लोपश्च विधेयार्थे (injunctive). तु क. ४. १६. ४।
- २ कख का. सा. अ.। वां. • • पधित. . . .।
घ उ. • वोपोच्छतु ।।
- ३ कख का. येन्येका. स्यन्येका कृष्णीका • • । उ. येन्येका. . . ।
गघ का. सा. अ.।
- ४ का. • • • यत्यपचित • • ग्लौरिति • • कलन्तेन शुष्यति २३२
ग मं, ज. गौरिति • • ; वा. गौरितिः • • ;
घ उ. • • नु • ।।

- x अपेतो अपचित्वरीरिन्द्रः पूषा च चिक्यतुः ।
अपेत्यस्य ग्रीवाभ्यो अप पद्भ्यां विजामतः । । ५ । ।

१.२२

- शौ.१.३१.१-४ आशानामाशापालेभ्यश्चतुर्भ्यो अमृतेभ्यः ।
इदं भूतस्याध्यक्षेभ्यो विधेम हविषा वयम् । । १ । ।
य आशानामाशापालाश्चत्वार स्थन देवाः ।
ते नो निर्ऋत्याः पाशेभ्यो मुञ्चतांहसोअंहसः । । २ । ।
अश्लोणस्ते हविषा विधेय-
मस्रामस्ते घृतेना जुहोमि ।
य आशानामाशापालस्तुरीयो
देवः स नः सुभूतमेह वक्षत् । । ३ । ।
स्वस्ति मात्र उत पित्रे नो अस्तु
स्वस्ति गोभ्य उत पूरुषेभ्यः ।
विश्वं सुभूतं सुविदत्रमस्तु नो
*ज्योगेव दृशेम सूर्यम् । । ४ । ।

५ का. अपीतोर्पाच . . . तुचिक्यतु । . . . विजानता २४२
ग म. अपेह्यस्य * ;

१.२२.१ का. अङ्गितस्वरो मन्त्रः । सा. अ.

२ ख उ. . . . स्थळ * । द्र. म. . . . 'स्थत्र' इत्यस्य कश्चिचत्लेखविकारः ।
घ का. सा. अ. । म. . . . हस्यो अंहसः । ।

३ कख का. अश्लोणस्ते * विधेमम श्रामस्ते * * ।
गघ का. सा. अ. । वा, म. . . . वक्षत । । ज. व(←च)क्षत् । ।

४ क का. . . . स्तु ;
गघ का. * सुतो स्तु योगेव दृशव * २ ४ २
घ म, वा. द्योगेव * * । । . . . ज. द्यो(→र्यो)गेव * । ।

१.२३

- शौ.१.३२.१-४ इदं जनासो विदधं महद् ब्रह्म वदिष्यति ।
 न तत् पृथिव्यां नो दिवि यतः प्राणन्ति वीरुधः । । १ । ।
 अन्तरिक्षे समहासां स्थानं श्रान्तसदामिव ।
 आस्थानमस्य भूतस्य विदुष्टद्वेषसो जनाः । । २ । ।
 यद्रोदसी रेजमाने भूमिश्च निरतक्षताम् ।
 आर्दं तदद्य सर्वदा भिदुरस्येव वर्तसी । । ३ । ।
 विश्वमन्याभि ववार विश्वमन्यस्यामधि श्रितम् ।
 दिवे च विश्ववेदसे पृथिव्यै चाकरं नमः । । ४ । ।

१.२४

- शौ.१.१५.१६ः सं सं स्रवन्तु सिन्धवः सं वाता दिव्या उत ।
 तेभिर्मे सर्वैः संस्रावैर्धनं सं स्रावयामसि । । १ । ।

-
- १.२३.१ क वा. * जनाशो * ; ग म. दि(व→)वि,
 घ का. * प्राणान्तु * २ १ २
 २ का. अन्तरिक्षसमासां * शान्तमदामिव ।
 विदुष्टद्वेषतोदनः २ २ २
 ३ का. यद्रोदसी रेजा श्रान्तसदाक्षतां
 आद्यं →भ्यं विदुरस्येव * २ ३ २
 ग वा. आर्दन्तदद्य * ; म. आर्दन्तदद्य * ;
 ४ खग का. श्रुतं । * . . . वेदसे * चाकरन् * २ ३ २
 ख वा. . . . मन्यस्यामधि * । ज. विश्वमनस्याव(→म)धि * ।
 म मन्य(→न)स्या . . ।
 १.२४.१ क वा. सं * * * ; ख ज. * * दिव्याता * । म. सम्याता * * ।

- ४ ये संस्त्रावाः संस्त्रवन्ति क्षीरस्य चोदकस्य च ।
तेभिर्मे सर्वैः संस्त्रावैर्धनं सं स्त्रावयामसि । । २ । ।
- ३ ये नदीभ्यः संस्त्रवन्त्युत्सासः सदमक्षिताः ।
तेभिर्मे सर्वैः संस्त्रावैर्धनं सं स्त्रावयामसि । । ३ । ।
- २ द्रः इदं हव्या उपेतनेदं संस्त्रावणा उत ।
इहैतु सर्वो यः पशुरस्य वर्धयता रयिम् । । ४ । ।

१.२५

- शौ.१.३३.१-४ हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका
यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः ।
या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णा-
स्ता न आपः शं स्योना भवन्तु । । १ । ।
- यासां राजा वरुणो याति मध्ये
सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम् ।
या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णा-
स्ता न आपः शं स्योना भवन्तु । । २ । ।

२ क * संस्त्रावस् * ;

३ कख वा. * * संस्त्रवन्त्युत्सासः . . . ।
ख का. सा. अ. ।

४ क्ग का. सा. अ. । घ का. . . . वर्धयतो * ४ ४ ४ ४

१.२५.१ का. औं * * पावक सु * * . . . शै * ४ १ ४

ख वा. * यातः * . . . । ग ज. याऽग्निं * * * ;

ग ज. याऽग्निं * * * ;

घ वा. . . . नापः श्यं . . . । । म, ज. . . . श्यं . . . । ।

२ क का. * * * यातु * ; ख उ. * अवपश्यं * ।

गघ उ. नास्ति । का. * अग्निं शै * * ४ ४ ४ ४

यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं
 या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति ।
 या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णा-
 स्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ।।३।।

शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः
 शिवया तन्वोपं स्पृशत त्वघं मे ।
 घृतश्च्युतः शुचयो याः पावका-
 स्ता न आपः शं स्योना भवन्तु ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे पञ्चमोऽनुवाकः

१.२६

शौ.१.२४.१-३ सुपर्णो जातः प्रथमस्तस्य त्वं पित्तमासिय ।
 तदासुरी युधा जीता रूपं चक्रे वनस्पतीन् ।।१।।
 आसुरी चक्रे प्रथमेदं किलासभेषजमिदं
 किलासनाशनम् ।
 अनीनशत् किलासं सरूपामकरत्त्वघम् ।।२।।

-
- ३ घ उ. नास्ति । का. . . . शैँ * * २ ३ २
- ४ कख का. सा. अ. ।
 ग म, ज. घृतश्च्युतः * * * ;
 घ उ. . . . श्यं * * ।। . . .
- ५ का. काण्डिका. अङ्कितस्वरा ।
- १.२६.१ ख-घ उ. . . . पित्तमासिय । . . .
 का. . . . सिततुवासुरी जिघासितां * * . . . स्पतिः २ १ २
- २ कघ का. सा. अ. । ग वा, म. . . . किलाशनाशनं ।
 ड का. सरूपामकरत्त्वघ २ २ २ उ. रत्त्वघं ।।
- ३ का. सर्वत्र 'सरूप' इत्यस्य स्थले 'सुरूप' इति ।

- सरूपा नाम ते माता सरूपो नाम ते पिता ।
 तै.ब्रा.२.४.४.२ सरूपकृत्वमोषधे सा सरूपमिदं कृधि ।।३।।
 तै.ब्रा.२.४.४.२द्रः यत्तनूजं यदग्रिजं चित्रं किलासं जज्ञिषे ।
 तदस्तु सुत्वक् तन्वो यतस्त्वापनयामसि ।।४।।
 शौ.१.२४.४ श्यामा सरूपंकरणी पृथिव्या अध्युद्धता ।
 इदमू षु प्र साधय पुना रूपाणि कल्पय ।।५।।

१.२७

- शौ.६.४०.१ अभयं सोमः सविता कृणोः
 त्वभयं द्यावापृथिवी उभे ।
 अभयं स्वरन्तरिक्षं नो अस्तु
 सप्तऋषीणां हविषाभयं नोऽस्तु ।।१।।
- शौ.६.३२.३ अभयं द्यावापृथिवी इहास्तु नो
 आश्व.गृ. अग्निनामित्रान् प्रत्योषत् प्रतीचः ।
 ३.१०.११द्रः मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त
 (६.१०) मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् ।।२।।
-
- ३ ग का. सरूपकृत्य . . . ; उ. सरूपकृत्य ;
 ४ क उ. यत्तनुजं . . . ; ख का. * किलासु * । उ. . . यज्ञिषे ।
 गघ का. . . . सुकृतस् * . . . स्त्वापि . . . Z ४ Z
 ५ क ज. श्यामां . . . ; ख का. सा. अ ।
 ग का, म. . . . * सादय ;
 १.२७.१ गघ का. * स्वरन्तरिक्षं * स्तु सप्तऋषीणां . . . Z २ Z
 वा. * स्वरन्तरिक्षं * . . . * स्तु ।।
 म, ज. * . . . रिक्षत्रो * (म.ऽस्तु) * . . . भयत्रो * (ज. अस्तु) ।।
 २ ख का. ग्निनासितान् प्रत्योषत् * । म. S ग्निना . . . प्रत्योषत् * ।
 गघ का. सा * . . . छामिदंतमथो * मुप * * Z ३ Z
 ज. * * * प्रतिष्ठामिदन्त * पिघ्नाना * * * ।।
 वा. . . . मृत्युः ।।

पञ्च देवा अभयस्येशत
 इन्द्रस्त्वष्टा वरुणो मित्रो अग्निः ।
 मायं ग्रामो दुरितमेन आर-
 शौ.६.४०.२घ दन्यत्र राज्ञामभि यात मन्युः । । ३ । ।

शौ.६.४०.२द्रः अस्मै ग्रामाय प्रदिशश्चतस्र
 ऊर्जं सुभूतं सविता दधातु ।
 अशत्रुमिन्द्रो अभयं कृणोतु
 मध्ये च विशां सुकृते स्याम । । ४ । ।

१.२८

शौ.१.२२.१-४ अनु सूर्यमुदयतां *हृद्योतो हरिमा घ ते ।
 यो रोहितस्य गोर्वर्णस्तेन त्वा परि दध्मसि । । १ । ।
 परि त्वा रोहितैर्वर्णेर्दीर्घायुत्वाय दध्मसि ।
 यथा त्वमरपा असो अयोहरितो भव । । २ । ।

७

- ३ क का. स्षेतमिन्द्र ग्निः आवदन्य(→त्य)
 त्र मभ * मृत्युं ४ ४ ४ द्र. वामतः 'रग्नि' ।
 क वा. उभयं(→य)स्येशत ; म. स्येसत ;
 ख म. (अ→)ऽग्निः । ग ज. ग्रामो(→वो) ;
- ४ क का. श्चतत्र ; घ का. विशां ४ ५ ४ ४ ४ ४
- १.२८.१ कख का. मुदेतां हृद्योतो हृदिसा ।
 ख उ. हृद्योतो ।
- २ क का. * त्व ;
 ख म, ज. - दीर्घायुत्वाय । उ. परिदध्मसि ।
 गघ का. रपापो(→मो→सो) हरितो * ४ २ ४
 घ ज. भुव । ।

या रोहिणीर्देवपत्या गावो या रोहिणीरुत ।
रूपंरूपं वयोवयस्तेन त्वा परि दध्मसि ।।३।।

ऋ. १.५०.१२ शुकेषु ते हरिमाणं प्रपणाकासु दध्मसि ।
अथो हारिद्रवेषु ते हरिमाणं नि दध्मसि ।।४।।

१. २६

याः पुरस्तादाचरन्ति नीचैः सूर्यादयो दिवः ।
एतमप्सरसां व्रातं ब्रह्मणाच्छा वदामसि ।।१।।

या अधरादाचरन्ति जिह्वा मुखा करिकृतीः ।
आहता अप ता हतो नश्यन्त्वतश्चिन्वतीः ।।२।।

शौ.५.२३.८ याः कुल्या या वन्या या उ चोन्मादयिष्णवः ।
सर्वास्ता मृशमशाकरं दृषदा खल्वौ इव ।।३।।

३ क का. * रोहिणीदेवत्या ; वा. * रोहिणीर्दे . . . ;
ख ज. * जा . . . ।
ग का. . . रूपेणयोवय-;

४ क,ग का. सा. अ । ग वा. * हारिद्रवेषु * ;
ख का. प्रपणाकाश * ।

१.२६.१ का. यषू . . . नीदैस् . . . दधो * . . . रातुं ब्रह्मणोच्छावरा . .
z १ z

घ वा. ब्रह्मणात्सा * ।। ज. ब्रह्मणाच्छा * ।।

२ का. यदश्रादा . . . जिह्वामुषा कनिच्छति ।
अहतषू पता यतो नम्यंततस्सुतन्वति । z२z

ख वा, म. . . करिकृतीः । ज. . . करिकृतीः ।

ग वा. आहता . . . ; वा, म. नश्यन्त्वत . . . ।। ज. नश्यन्त्वत . .
. ।।

३ का. . . वान्यथा उचो . . . सर्वास्त्वामृस्सिसागरं पृषदा * * z ३ z

क वा. * . . . ददृष्णवः ।

घ वा, म. * खल्लवाइ * ।। ज. * खलवाइ * ।।

चेतन्तीमश्मलां पलां तासां वो नमो अर्चये ।
आराद् यक्षं नि धत्तास्मात्रो अधि पूरुषात् ।। ४ ।।

१.३०

शौ.१६.५२.१-५ कामस्तदग्रे समवर्तत
मनसो रेतः प्रथमं यदासीत् ।
स काम कामेन बृहता सयोनी
रायस्पोषं यजमानाय धेहि ।। १ ।।

ऋ १.०.६१.१४ त्वं काम सहसासि प्रतिष्ठितो
विभुर्विभाव सुषखा सखीयते ।
त्वमुग्रः पृतनासु सासंहिः
सह ओजो यजमानाय धेहि ।। २ ।।

दूराद्यकमानाय प्रविपाणायाक्षये ।
आस्मा अशृण्वन्नाशाः कामेन माजनयत् स्वः ।। ३ ।।

-
- ४ का. ख-घ . . . चिषे । • यक्ष • दत्तास्मात्रोधिपौरुष z ४ z
ख वा, म. तासाम्वो . . . । ग उ. आराद्यक्षं . . . ;
- १.३०.१ खग का. सा. अ. ।
- २ क का. * * साहसासहि * ;
ख उ. . . . सुषखा * ;
ग म. . . . प्रतनासु . . . ; ज. . . . पृतनाशु . . . ;
उ. . . . सासहि ;
घ का. सहोजो * * z २ z
- ३ का. भ्र(→दू)राद्यकमानाय प्रविपाणायाक्षे • शृण्वन्ना
कामेनाजनाजनयत्सह z ३ z
ग वा, ज. . . . अशृण्वन्नाशाः ;

कामेन मा काम आगन् हृदयाद्धृदयं परि ।
यदमीषामदो मनस्तदैतूप मामिह ॥४॥

यत् काम कामयमाना इदं कृष्मसि ते हविः ।
तन्नः सर्वं समृध्यतामथैतस्य हविषो वीहि स्वाह्न ॥५॥

शौ.३.२६.७

क इदं कस्मा अदात् कामः कामायादात् ।
कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामः समुद्रमा विवेश ।
कामेन त्वा प्रति गृह्णामि कामैतत्ते ॥६॥

इति प्रथमकाण्डे षष्ठोऽनुवाकः

१.३१

शौ.५.४.६

इमं मे कुष्ठं पूरुषं तमा वह तं निष्कृधि ।
तमु मे अगदं कृधि ॥१॥

८

उदगु जातो हिमवतः स प्राच्यां नीयसे जनम् ।
तत्र कुष्ठस्य नामान्युत्तमानि वि भेजिरे ॥२॥

- ४ क का. * * कामागं ; म, ज. * * कामागन् ;
ग का. यदमीषां कामदो . . . ; म, ज. . . . मीशामदो . . . ;
घ का. -- स्तदीभूप . . . २ ४ २
वा, ज. -- स्तदैतूप . . . ॥
म. -- स्तदइ(→दै)तू(→तु)प . . . ॥

५ ख-घ का. सा. अ. ।

६ कघ का. * * * दात् * . . . * धाता * प्रतिग्रहीता * . . . ; मन्त्रः
अङ्कितस्वरः ।१.३१.१ क का. * * * पूरुषं ; म. इममे . . . ; उ. . . . पुरुषं ;
का. ग नास्ति ।

२ क का. उदजातो * ;

ख-घ का. सा. अ. ।

ग म. * * कामान्यु . . . ;

- ६ कख द्रः उत्तमो नामास्युत्तमो नाम ते पिता ।
 यतः कुष्ठ प्रजायसे तत एह्यरिष्टतातये । । ३ । ।
- १० शीर्षहत्यामुपहत्यामक्ष्योस्तन्वो रपः ।
 कुष्ठो नो विश्वतस्पातु दैवं समह वृष्ण्यम् । । ४ । ।

१.३२

- शौ. १.२५.१. यदग्निरापो अदहत् प्रविश्य
 यत्राकृण्वन् धर्मधृतो नमांसि ।
 तत्र त आहुः परमं जनित्रं
 स नः संविद्वान् परि वृद्धिं* तक्मन् । । १ । ।
- ३ यदि शोको यद्यभीशोको
 रुद्रस्य प्राणो यदि वारुणोऽसि ।
 हुतुर्नामासि हरितस्य देव
 स नः संविद्वान् परि वृद्धिं तक्मन् । । २ । ।

-
- ३ ख-घ का. . . . नाशं * . . . यमे तदेह्य . . . य २ २ २
 ग उ. * कुष्ठः *;
- ७ ४ ख,घ का. सा. अ. ।
- १.३२.१ कग का. सा. अ. ।
 ख उ. यत्राकृण्वं . . . ; वा. . . . नमाऽसिं ।
 घ का. म * संविद्वान् * * तक्मन् २ १ २
- २ क का. * * यद्यभीशोको ; वा. * शाको . . . ;
 ख वा, ज. ऽ नास्ति । ग वा. हुतुर्ना . . . ;
 गघ का. सा. अ । उ. स नः संविद्वान् । ।
 द्र. का २य-३यमन्त्रौ विपरीतक्रमौ । तथा शौ. ।

२ यद्यर्चिर्यदि वासि धूमः
शाकल्येषु यदि वा ते जनित्रम् ।
हुडुर्नामासि हरितस्य देव
स नः संविद्वान् परि वृद्धि तक्मन् ।।३।।

४ नमः शीताय तक्मने
नमो रूराय कृण्मो वयं ते ।
*यो न्येद्युरुभयद्युश्चरन्ति
तृतीयकाय नमो अस्तु तक्मने ।।४।।

शौ.५.२२.१३ तृतीयकं वितृतीयं *सदन्दिमुत् हायनम् ।
तक्मानं विश्वशारदं ग्रैष्मं नाशय वार्षिकम् ।।५।।

१.३३

शौ ७.८६.१-३ आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समसृक्ष्महि ।
ऋ.१.२३.२३ पयस्वानग्र आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ।।९।।

३ क का. . . . रीरिवास * ; ख उ. सकल्येषु . . . ।
गघ का. १ द्र. ।

४ ख-घ का. दुरायकृण्वा * * * न्येद्युरुभयेभ्यश्चहतस्तृतीयेकाय * स्तु * २
४ २

खग उ. . . . वयन्ते । * न्येद्विरिभय (वा.यं) द्विश्चरन्ति ;
घ म. * * स्तु * । ।

द्र. ग = श्च हन्ति ?

५ का. तृतीयेकं * सदन्तसात * । * * ग्रीष्मं * वार्षिकं ५२२२२

ख उ. सदन्ति . . . ।

ग म. * विश्वशारद ; घ या, ज. ग्रैष्मन्ना . . . ।।५।।३२।।

१.३३.१ क उ. * . . . चार्ष ; ख का. * समगण्महि ।

गघ का. . . . आगमन्तं . . . वर्चसम् २ १ २

म. . . . आगमन्तम्मा * * * । ।

का. मन्त्रोऽङ्गिस्वरः ।

ऋ.१.२३.२४ सं माग्ने वर्चसा सृज प्रजया च बहुं कृधि ।
विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात् सहर्षिमः ॥२॥

२२ इदमापः प्र वहतावद्यं च मलं च यत् ।
यद्य दुद्रोहानृतं यद्य शेषे अभीरुणम् ॥३॥

शौ.१६.१.१२-१३ शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः
शिवया तन्वोप स्पृशत त्वचं मे ।
शिवानग्नीनप्सुषदो हवामहे
मयि क्षत्रं वर्च आ धत्त देवीः ॥४॥

तै.ब्रा.३.७.१२.६ यदापो नक्तं मियुनं चचार
यद्वा दुद्रोह दुरितं पुराणम् ।
हिरण्यवर्णास्तत उत् पुनन्तु मा
प्र मा मुञ्चन्तु वरुणस्य पाशात् ॥५॥

२ ख का. सा. अ. । मन्वोऽङ्कितस्वरः ।

क उ. समाग्ने . . . ;

३ कख वा. . . . यद्यञ्च . . . • ।

ख-घ का. सा. अ. ।

४ क का. * * चक्षुषा . . . ;

ख उ. . . . त्वचम्मे । ज. स्फु→स्फृशत ।

ग कां. . . . हवाम ; उ. शिवानग्नी (म.→ग्नी) न . . . ;

घ का. सा. अं ।

५ क का. . . . नक्त . . . ;

६ ग का. . . . णवर्णस्यत * * सा ; वा, म. . . . मा (+ः) ;

ज. . . . माः

१.३४

कौ.७८.१०.

अग्निर्जनविन् मह्यं जायामिमामदात् ।।१।।

सोमो वसुविन् मह्यं जायामिमामदात् ।।२।।

पूषा ज्ञातिविन् मह्यं जायामिमामदात् ।।३।।

इन्द्रः सहीयान् मह्यं जायामिमामदात् ।।४।।

१.३५

कौ.७८.१०

अग्रये जनविदे स्वाहा ।।२।।

सोमाय वसुविदे स्वाहा ।।२।।

पूष्णे ज्ञातिविदे स्वाहा ।।३।।

इन्द्राय सहीयसे स्वाहा ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे सप्तमोऽनुवाकः

-
- १.३४.१ का. . . र्जनमिदं महियं जायमिमासता ।
 ख उ. . . . मावदात् ।।
- २ का. * वसुविन् * जायासिसमता z २
 द्र. 'सिसामते'ति पाठान्तरेण द्विः पठितः । उ. २-३ मह्यं इत्यत ऊह्यम् ।
- ३ का. * ज्ञातुविन् * जायासिसामता z ३ z
 कौ. . . . जातिविन् . . . ।
- ४ का. * सहां * . . . मासाता z ४ z
 उ. . . . मावदात् ।।
- १.३५.१ का. * जनविधे * १ वा, ज. * जनिविदे * ।।
- ३ का. * ज्ञातु . . . z ३ z कौ. . . . जातिविदे * ।
- ४ का. सा. अ. ।

१.३६

याः पुरस्तादाचरन्ति या वा पश्चात् सदान्वाः ।
अश्मानमृच्छन्तीर्यन्तु योयं स्वादावनाद्यः* ।।१।।

या अधरादाचरन्त्युत्तराद्वा सदान्वाः ।
अश्मानमृच्छन्तीर्यन्तु योयं स्वादावनाद्यः* ।।२।।

याः पश्चादाचरन्ति पुरस्ताद्वा सदान्वाः ।
अश्मानमृच्छन्तीर्यन्तु योयं स्वादावनाद्यः* ।।३।।

या उत्तरादाचरन्त्यधराद्वा सदान्वाः ।
अश्मानमृच्छन्तीर्यन्तु यो स्वादावनाद्यः* ।।४।।

१.३७

उभयीरहमायताः पराचीरकरं त्वत् ।
देवेभिरन्या अस्ता बद्धीरन्या अयो दिवम् ।।१।।

- १.३६.१ का. यष्पु . . रन्त्यवा * सदापम ।
अस्मानमृच्छन्तीर्यन्ति यूयं . . . वनाद्य २ २ २
गघ वा. अश्मान् मृच्छ वनाभ्यः । ।
ग ज. . . . मृच्छन्ती . . . ;
घ ज,म. . . . वनाड्यः । ।
२ का. नास्ति । उ. गघ नास्ति ।
३ क का. यष्पु . . . ; द्विःपठितः मन्त्रः ।
का, उ. 'सदान्वाः' इत्यत ऊह्यम् ।
४ का. . . . सदान्वा । अस्मानमृच्छन्तीर्यन्तियूयं . . वनाद्य २ ४ २
काण्डः १२
कख वा. * चरन्त्यघ . . . ।
ग वा. अश्मान्मृ . . . ; ज. . . . मृच्छन्ती . . . ;
घ वा. . . . वनाभ्यः । म, ज. . . . वनाड्यः । ।
१.३७.१ कग का मायाताष्यराचीकरं * . . . रन्यास्त्या
ख म, ज. . . . त्वत् । या . . . करन्त्यत् ।
ग वा. . . . रण्या अस्था ; घ वा, ज. . . . रण्या * . . । ।

शौ.६.६०.३

नमस्ते रुद्रास्यते नमः प्रतिहिताभ्यः ।

नमो विसृज्यमानाभ्यो नमो निपतिताभ्यः । । २ । ।

*हिरण्ययीर्म उल्बण्यः षट् सहस्राणि षट् शता ।

ताभिः परि श्रयामहे ता नो रक्षन्तु सर्वतः ।

बद्धिदमन्यद्विष्टितं तस्य कामं वि विध्यत । । ३ । ।

अयस्मयं मे विमितं युष्मद्भिया महत् कृतं

. नमसा नमसेन्यम् ।

तेना परि श्रयामहे तन्नो रक्षतु सर्वतः । । ४ । ।

अयस्मयं वर्म कृण्वे द्वारं कृण्वे अयस्मयम् ।

खीलानयस्मयान् कृण्वे ते नो रक्षन्तु सर्वतः ।

बद्धिदमन्यद्विष्टितं तस्य कामं वि विध्यत । । ५ । ।

- २ क वा. . . . रुद्राःस्यते : ग म. * विसृज्य (→ह्य). . . ;
- ३ क का. हिरण्यैर्मौलिवर्णाः;
- कख उ. हिरण्यैर्म * षट् * षट् शताः ।
- घ का. * * रक्षतु * २ ३ २ मन्त्रोऽत्र समाप्तः ।
- ङ वा. . . मण्यद्वि . . . ; म, ज. . . . मन्यद्विष्टितं;
- च का * * * विद्वता २ ४ २
- ४ द्र. ड्य का. चतुर्थमन्त्रस्य अन्ते पठिताविमौ पादौ ।
- ४ क-ग का. अयस्मयामे विमितं युष्मद्भ्यां * * * * ।
- क म, ज. अयस्मयाम्मे *; ग वा. * नमसेण्यं ।
- घ का. तन्वो * * २ उ. . . . रक्षन्तु * । । म. बद्धिदमित्यादेरावृत्तिः सूचिता ।
- ५ का. * वत्स → त्म * * * अयस्मयम् खिला कृण्व * * रक्षतु * ।
- उ. सर्वत्र 'कृण्वे' इति ।
- ख म. * कृण्वे ऽयस्मयं ।
- ङ. उ. . . . द्विष्टितं ; च का. * * * विद्वता । काण्डः २२

१.३८

- शौ. ६.२१. १-३ इमा यास्तिस्त्रः पृथिवीस्तासां ह भूमिरुत्तमा ।
 तासामधि त्वचो अहं समु जग्रम भेषजम् ।।१।।
 श्रेष्ठमसि वैरुधानां वसिष्ठं भेषजानाम् ।
 यज्ञो भग इव यामेषु देवेषु वरुणो यथा ।।२।।
 रेवतीरनाधृष्टाः सिषासन्तीः सिषासथ ।
 एता स्य केशवर्धनीरयो स्य केशदृहणीः* ।।३।।
- शौ. ६.१३७.३ दृह मूलमाग्रं यच्छ वि मध्यं यमयीषधे ।
 केशवर्धनमस्याथर्वणं केशदृहणमस्याथर्वणम् ।।४।।

१.३८.१ क-ग का. सा. अ ।

ग म. . . . * ऽहं ; घ का. . . जचम • २१२
 वा. . . . जग्रमं • ।।

२ कग का. सा. अ. । ख उ. वशिष्ठं • ।

३ का. . . . तीर्नाधिष्ठा सिषासन्तीः सिषासत एतास्य . . . स्तु
 केशदृहणी ।

ख उ. शि(या. सि)षासन्तीः सिषासथ ।

घ वा. . . . * केशदृहणी ।। जो. . . . दृहणी ।।

म. . . . वर्द्ध(→वृं)हणी ।।

४ कख का. * मूलमाग्रं यत्ता मद्धं यमरूपधे ।

क वा. दृह यच्छ;

घ ज. . . . मस्याऽथर्वणं ।।३८।। ३४ ।।

१.३६

तै.सं.२.४.५.१ अग्रे गोभिर्न आ गहीन्दो रय्या सचस्व नः ।
इन्द्रो धर्ता गृहेषु नः ॥१॥

सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रण्यतु ।
आ पुष्टमेत्वा वसु ॥२॥

त्वष्टा यो बृषभो युवा स नो गृहेषु रारणत् ।
सहस्रेण शतेन च ॥३॥

शौ.७.१७.१ धाता दधातु नो रयिमीशानो जगतस्पतिः ।
स नः पूर्णेन यच्छतु ॥४॥

१.४०

कौ.१३३.३ ममोभा मित्रावरुणा ममोभेन्द्राबृहस्पती ।
मम त्वष्टा च पूषा च ममैव सविता वशे ॥१॥

-
- १.३६.१. कख * गोभिन्नाशहीन्दो रय्या
सदस्वि * । क वा. * गोभिर्ण . . . ;
ख उ. — द्रो * * * ।
२ क का. * य * ; उ. सहस्रियः ;
ग का. अपुष्टमेवत्वा * २ २ २
३ कख का. सा. अ. ।
४ का. मन्त्रः अङ्कितस्वरः । अन्ते 'काण्डः ३ २'
ग वा, म. . . . यच्छतु ॥ ३६ ॥ ३ ४ ॥
१.४०.१ कख का. ममभा भे इन्द्रावृहस्पती ।
ख उ. . . . भेन्द्रवृह . . . ।

मम विष्णुश्च सोमश्च ममैव मरुतो भुवन ।
सरस्वांश्च भगश्च विश्वे देवा वशे मम ।।२।।

ममोभे द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं स्वर्मम ।
ममेमाः सर्वा ओषधीरापः सर्वा वशे मम ।।३।।

७ मम गावो ममाश्वा ममाजाश्चावयश्च
ममैव पुरुषा भुवन ।
ममेदं सर्वमात्मन्वदेजत् प्राणद्वशे मम ।।४।।

इति प्रथमकाण्डेऽष्टमोऽनुवाकः

१.४१

कौ.७२.१४ अग्नेभ्यावर्तिन्नभि न आ ववृत्स्व ।
आयुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन ।।१।।
अग्ने जातवेदः शतं ते सन्त्वावृतः
सहस्रं त उपावृतः ।
अधा पुष्टस्येशानः पुनर्नो रयिमा कृधि ।।२।।

२ कघ का. सा. अ ।

ख का. . . . भुवं ।

३ घ का. सा. अ. ।

४ ख का. . . . वयश्च । उ. ममायाश्चा ;

ग उ. . . . पुरुषो * । का. . . . * मयं

घङ का. . . . न्वदेतत् . . . २ ४ २ का ५ २ अनु. ८ २

उ. . . . न्वदेयत् . . . ।।४०।। ऋ ४ ।।

१.४१.१. कख का. अग्निभ्यांवर्तित्वभि नायमृत्य ; ज. . . भ्यावर्तिन ।
ग वा. * * मन्या ;

२ कख का. * . . . दश्चतं * सत्वावृत * च * ;

ख उ. शतन्ते ;

ग वा, ज. सहस्रन्तु * । म. सहस्रन्त * ।

घ का. * . . स्वैशानः ; ज. * पुष्टःस्येशानः ;

सह रय्या नि वर्तस्वाग्रे पिन्वस्व धारया ।

विश्वप्सूया विश्वतस्परि । । ३ । ।

पुनरूर्जा ववृत्स्व पुनरग्रे विशायुषा ।

पुनर्नः पाह्यंहसः । । ४ । ।

१.४२

माध्य.११.७७-८०

याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत ।

यस्तेनो यश्च तस्करस्तांस्ते अग्रेपि दधाम्यासनि । । १ । ।

*जम्भैर्मलिम्लूनग्रे दंष्ट्राभ्यां तस्करानुत ।

हनूभ्यां स्तेनान् मघवन्तांस्त्वं खाद सुखादितान् । । २ । ।

ये ग्रामेषु मलिम्लुच स्तेनासस्तस्करा वने ।

ये कक्षेष्वघायवस्तांस्तेऽग्रेपि दधाम्यासनि । । ३ । ।

३ कख उ. ** (म, ज. रज्या) निवर्द्धस्वाग्रे पिन्वस्य (ज. → स्व) * ।

ग मु. विश्वप्सूया . . . ; का. वि X वप्सूया . . . ;
उ. विश्वप्सनया . . . । ।

द्र.

का मन्त्रः अङ्कितस्वरः ।

४ ख का. पुनरग्निविषायुषा ; म, ज. . . . विषायुषा ।

१.४२.१.

का. ** भीत्व . . नीरुगणा * यश्चेनो . . अग्निर्वि दधाम्यासिनी ;

कख म. ** भीत्व . . . रुगणा * ।

ज. . . . नीरुगणा → निरुगणा * ।

२

का. जम्भैर्मलिम्लूनग्रे * . . . नुभ * स्तेनार्मघव तांस्त्वां * सुखादतां

Z

क वा, ज. जम्भैर्मलिम्लुलग्रे ; म. . . . मळिमुळलग्रे ;

खग वा. * तस्कराणुत । हनुम्यां . . . ;

घ उ. . . . * सुखादितां । ।

३

का. ** मलिम्लवस्तेनामास्त घायवास्तांस्तेग्रे परि
दधास्यासिनी ।

यो अस्मभ्यमरातीयाद् यश्च नो द्वेषदिञ्जनः ।
आमादः क्रव्यादो रिपूंस्तानग्रे सं दहा त्वम् । । ४ । ।

१.४३

शौ.२.३६.६क आ क्रन्दय धनपत उदेनमर्दयामुतः ।
अर्वाञ्चं पुनरा कृधि यथाहं कामये तथा । । १ । ।
परिसर्तः परि घावाकर्तः पुनरा कृधि ।
अथो म इन्द्रश्चाग्निश्चामुमा नयतादिह । । २ । ।
एकार्क एककामाय यस्मै कामाय खायसे ।
तेन मे विश्वघावीर्यामुमा नयतादिह । । ३ । ।
यत्र यत्र चरन्तं न्यग्रीगमि सूर्यः ।
ततो मे पथ्ये रेवत्यमुमा नयतादिह । । ४ । ।

- ४ का. * याभ्यश्च * द्वेषदिञ्जन्म आसादष् * दह
* ४ ४ काण्ड
क म. * ऽस्मभ्य . . . ; ख वा. . . . द्वेषदि . . .
गघ ज. * * रिपू → पुंस्तानग्रे सन् . . . । । . . .
- १.४३.१. क-ग का. * पते मदतासुत । * . . . कृधि ४
२ का. परिमन्तष् * घाया अकन्तष् . . . । * सिन्द्र . . . श्चामुमा
नयतानिह । ।
गघ वा * ग्निश्चमुमा . . . । ।
ज. * ग्निश्च्यमुमा . . . । ।
- ३ का. एकार्क * अस्मै * हायसे तेनु * र्यासमा ४
काण्डः ३४
ख वा. * कामाकामाय * ।
- ४ का. मन्त्रोऽयं नास्ति ।
ख वा. न्यस्रै ? गमि * । द्र. कीटदद्ये लेखः ।
'न्यग्रीगमि' इति शोधः Hoffmann. पृ. २३६

१.४४

ट.२.४.कख	असितस्य तैमातस्य बभ्रोरपोदकस्य च ।
शौ.५.१३.६कख	सर्वा विषस्य धामान्युद्नेवाग्निमवीवरे* ।।१।।
पै.१३.३.३ख-घ	इषीकादन्त *दूळभ किं मे सखायमा तुदः । न मामपश्य आगतं सतीनं विषदूषणम् ।।२।। यत्तालव्ये दति संसिसिक्षे विषं त्वम् । त्रयस्तुदा रुजामसि बभ्रुवो नकुलस्त्वत् ।।३।।
पै.१३.३.५घ	त्रयो वै स्मः सखायो बभ्रुवो नकुलस्त्वत् । ते सर्वे अप्यपातयन्नाहेयमरसं विषम् ।।४।।

- १.४४.१ का. * तयिमातस्य . . रुपोरकस्य * । ** धामां ब्रध्नेवाग्निसमीवरे
z वारयतेरात्मनेपदिनो लुङि उत्तमपुरुषैकवचने रूपमवीवरे इति
दुर्गामोहनपादाः ।
- गघ उ. ** धामान्युद्नेवाग्नि . . . ।।
- २ का. * दुर्लभा . . तुदा । नमामिशध्यागतं सतीनं विषदूषदू . . z
- क वा, ज. * दुल्लभः ; म. * दुल्लभ ;
- ३ का. यत्तालव्योजतिसंसिसिक्षे * . . . रुदामसि बभ्रुको . . . ।
- ख म. * विष . ।
- घ वा. * नकुलस्त्वत् । म. * नकलस्त्वत् ।
- ४ का. * * अस्मत् * बभ्रुको . . . । * * अस्यवातयं आहेयस
. . . z ४ z का. ४ z
- क वा. * वैः * * ;
- द्र. ख = ३ घ द्र. ।
- गघ वा, ज * * अप्यपातयं नाहे . . ।।४४।।३४।।
म. * * (अ →)ऽप्यपा . . . ।। . . .

१.४५

सारस्वतं वृषणं वभ्रुवक्षं
 शीतरूरे तन्वावस्य भीमे ।
 *अन्येद्युक्तं *सदन्दिं त्वा तृतीयक
 हुवे नमस्यं सहदेवमप्सुजम् ।।१।।

यो अप्सुजो अरुणो मानुषे जने
 विवेश *बभ्रुर्हर्षयिष्णुरक्षितः ।
 शीतरूराय तर्षयिष्णवे
 जुगुशीर्षसावये शं नमो अस्तु देवाः ।।२।।

यो हर्षयञ्जञ्जभः स्वेदनो वशी
 वशः प्रारः शीतरूराशिषे मनून् ।
 सो अस्मभ्यं मृडयन् प्रेहि संसितो
 यं वयं द्विष्मस्तमभिप्रजानन् ।।३।।

- १.४५.१ क-ग का. * * वभ्रुवक्षो शीतरूरे तन्वापस्यतीमे । अन्येद्युक्तं सदन्दिं * * ;
 क म. * * वभ्रुवक्षं ;
 ग. उ. अन्यद्विकं सदन्दि (म. सदन्दि) * * ;
- २ क वा, ज. * अप्सुयो * * * : म. * ऽप्सुयोऽरुणो * * ;
 ख का. * बभ्रुर्हर्षयिष्णुरक्षितः ;
 उ. वभ्रु(म. भ्रु)र्हर्षयिष्णु . . . ।
- गघ का. * तरुषयिष्णवे जुषशीर्ष सातेश्रं * स्तु * २
 उ. * तर्षयिष्णवे . . . शावये (ज. सावये) * * * (म. ऽस्तु)
 * ।।
- ३ का. * . . . यञ्जभ * * यश प्रहारः . . . मनु ।
 * स्मभ्यं मृत्वेन * शोषितो यवयो * . . . प्रजनं २
- क वा, म. * हर्षयञ्जभः * * ;
 ज. * हर्षयञ्जभ * * ;
- ग म. योऽस्मभ्यं मृडयं * * ;

नमस्ते विद्म ते कासनायनं
 यतोयतः सुरभे संबभूविथ ।
 स नो मा हिंसीर्नमो अस्तु तुभ्यं
 शीर्षत्प्रायस्मादिह पारया नः ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे नवमोऽनुवाकः

१.४६

अस्य त्वं ददतः सोम राजन्
 वर्मेव तन्वं परि पाहि विश्वतः ।
 यो ब्रह्मणे राधो विद्धो ददाति
 तस्य सोम प्र तिर दीर्घमायुः ।।१।।

अस्य सोम प्र तिर दीर्घमायु-
 रहानीव सूर्यो वासराणि ।
 मास्या* सुस्रोत्राशया व्यध्नो विषं
 बहिः शल्यश्चरतु रोगो अस्मात् ।।२।।

० कख का. . . . विद्मने काशनाय * * * संबभूवथ ।

क ज. . . . काशनायनं ;

४ गघ का. . . . हिंसीर्नमोस्तु * शीर्षत्प्रायस्मादिह * ना ४२ अनु ६ २

ग म. . . . ऽस्तु * ;

१.४६.१ का. . . . राजंवेदेवतत्वं . . . । * ब्रह्मणो * विद्धो ददात् *

सोमः प्रतद् . . . २

ग उ. * * राधे * * ;

२ क का. * सोमः प्रतद् . . . , ख उ. . . . वासराणि ।

गघ का. सास्यात्सुश्रूत्राशयाद्विध्नो * * . . . श्चरति * स्मात् २

ग उ. मास्याः . . . ; घ म. . . . * ऽस्मात् ।।

दानं तृष्णायाः परि पातु विद्धं
 दानं क्षुधो दानविदेव मृत्योः ।
 अविष्कन्धो भवतु यो ददात्या
 प्यायते पपुरिर्दीक्षिणया ।।३।।

आ प्यायतां पपुरिर्दीक्षिणया
 ऋ.१.३१.१५ख वर्मेव स्यूतं परि पाहि विश्वतः ।
 बहिर्विषं तन्वो अस्त्वस्य
 स्रंसतां शल्यो अघ्यारे अस्मात् ।।४।।

ब्रह्मा शरव्यामप बाधतामितो
 नद्याः कूलान्नावमिवाधि शम्बी ।
 तस्मै दद दीर्घमायुष्कृणुष्व
 शतं च नः शरदो जीवतादिह ।।५।।

-
- ३ का. . . . पात दानसंदेव मर्त्याः अविष्कन्दो भवति . ददात्ता
 • पपुरि ४
 कं म. . . . पाति . . . ;
 ग वा, ज. अविस्क → ष्कन्धो • (ज. भवति → तु) ;
 म. अविस्कन्धो ;
- ४ क का. • पपुरि ; ज. . . . दीक्षिणाया ;
 ख का. . . . पातु • ४४ उ. . . . स्यूतं . . . ।
 गघ का. . . . तन्मेतस्य स्रोषतां • दधारयस्मात्
 ग वा. . . . ऽस्त्वस्य ;
- ५ का. ब्रह्मशरव्यामुप दध्यात् वादिसुम्बी ४ •
 ददद्दीर्घमायुष्कृणुष्व • जनश् • . . . ।
 ख म. . . . शंवी । घ उ. . . . जीवतादिह । ।

यदा ददाति प्रददाति यदा
 ब्रह्मा प्रति गृह्णाति राधो अस्य ।
 आदिद्विद्यादुपहत्यारातिः
 सर्वे यस्मा अप तिष्ठन्तु साकम् ।। ६ ।।

१.४७

व्याघ्ररूपः सुरभिः सिंहस्य रेतसा कृतः ।
 मध्ये पृथिव्या निष्ठितं समख्यद् यातुधान्यः* ।। १ ।।

अभि प्रेहि माप विक्रथाः पदे गृभाय मापदे ।
 अत्रैव सर्वा जम्भय याः काश्च यातुधान्यः ।। २ ।।

१.७६.४ कख

प्रतीबोधश्चतुरक्षः सक्त्यो अस्मेव वीडुभित् ।

शौ.१०.१.६गघ

प्रतीचीः कृत्या आकृत्यामुं कृत्याकृतं जहि ।। ३ ।।

६ का. * दाति * * * * * स्या । आदद्दुर्विन्धादु . . . * यज्ञ उप
 * * २ ६ २ का १२

ख वा, ज. * * गृह्णाति * * । म. . . . ऽस्य ।

गघ वा. . . अरातिः . . . उप * * ।। . . .

घ म. * यस्मा * * * ।। . . .

१.४७.१ ख-घ का. सिंहेस्य * कृत । * पृथिव्यां निष्ठित समगच्छद् यातुदान्या ।

ग ज. * * यद्विषं → निष्ठितं ;

घ उ. समख्य(ज. → क्ष)ह्यातुधान्यः ।।

२ क का. * प्रेत . . . व्यक्ता ;

गघ का जम्भया यष्कश्च * २

३ ख-घ का. सक्तियोस्त्रमेव वेलुभृत् * * कृत्या अमूष् * * ।

ख वा. * ऽस्मेव * ।

ग म. * * आकृत्यामं ;

शौ.५.३१.१२कख कृत्याकृतं वलगिनं मूलिनं शपथेय्यम्* ।
इन्द्रस्तु सर्वास्तान् हन्तु सप्तघ्नेन रुवामिव ।।४।।

१.४८

शौ.७.५६.५ अरसस्य शर्कोटस्य नीचीनस्योपसर्पतः ।
विषं हि सर्वमादिष्यथो एनमजीजभम् ।।१।।
६ न ते बाह्वो रसो अस्ति न शीर्षे नोत मध्यतः ।
किमिदं पापयामुया पुच्छे विभर्ष्यर्भकम् ।।२।।
x यत्ते स्कन्धानुपतस्थौ विजाम्नि* यद्य ते परी ।
अपमित्यमिवाभृतं मलं ते प्रति दधसि ।।३।।

-
- ४ कख का. * वालुग्रिनं मूलिनो शपथेशं z
ख वा. मुलिनं शपथेह्यं । म. * शवथेह्यं ।
ज. * शपथेह्यं ।
घ का. सत्त्वघ्नेन भवामिव z ४ z का २ z
- १.४८.१. ७ का. रसस्य कार्कोटस्य नीचीवस्योप . . . त ।
विषो * सर्वमादिश्ययोयेनमाजीजभं;
गघ वा. ** सर्वमादिः ष्यथो . . . जभन् ।।
- २ का. . . . बाह्वो * स्ति नि . . . । . . . पाथयासूया प्रत्से
विभृष्यर्भकं ।
क म. . . . ऽस्ति ;
ख वा. * शीर्षेणोतु * । म, ज. * शीर्षेणोत * ।
घ वा. म. पुच्छे . . . ।।
- ३ क-ग का. यत्तेयस्कंधा . . . विजाम्नीयश्च . . . जषामित्युमियादृतं;
क वा. . . . नुपतस्थै ; ख उ. वियाम्नि . . . ।
घ वा. म. मलन्ते ** ।

७ अदन्ति त्वा पिपीलिका वि वृश्चन्ति मयूर्यः।
सर्वे भल ब्रवाथ शार्कोटमरसं विषम् ।।४।।

१.४६

शौ.७.५०.८

कृतं मे दक्षिणे हस्ते सव्ये मे जय आहितः।
गोजिद्भूयासमश्वजित् कृतञ्चयो हिरण्यजित् ।।१।।

६ अक्षाः फलवतीं दिवं दत्त गां क्षीरिणीमिव।
सं मा कृतस्य धारया धनुः स्रात्रेव नह्यत ।।२।।

५ उभौ हस्तौ प्रतिदीप्तौ ब्रह्मणापोम्भामसि।
कलिरेनं यथा हनदास्य वेदो भरामहै ।।३।।

५ आ भद्रं द्वापरमुत त्रेतां परा कलिम्।
कृतं मे हस्त आहितं स हि सीमनसो महान् ।।४।।

४ कख का. इदंभित् . . . वृश्चन्तिमयूर्यः।
क ज अदन्ति . . . ; ख म, ज. * वृश्चन्ति * ।
गघ का. सा. अ.। वा. शार्कोट . . . ।। . . .

१.४६.१ क म. कृतम्मे . . . ; ख-ग का. सा. अ.।
ग वा. . . . मश्वजित् ; घ का, उ. कृतञ्चयो * ।।

२ क का. अक्षष् . . . ;
गघ का. . . . धारय * स्रात्रेव नैहता z
ग म. सम्मा . . . ;
घ उ. धनु स्रात्रे(वा, ज. द्वे → त्रे)व * ।।

३ का. . . प्रतिदीप्तौ . . . रोम्भामसि । . . . वेदोभरामहि।
क वा. . . प्रतिदीप्तौ ;

४ कख का. . . त्वापरमुत . . . ; म. * भद्रं (→रं) द्वा(→त्वा)परमुत . . .।
ज. * . . . त्वा(→द्वा)परमुत . . . ।
गघ का. . . . हस्ताहितोमी सीमनसौसहा z ४ z

१.५०

यदेयथ परेयथ यत्त एतन्मन ईयते* ।

ततस्त्वा *पुनरर्वाञ्चं भूतस्याजीगमत्* पतिः । । १ । ।

आ त्वा नयाद्भूतपतिरा देवो बृहस्पतिः ।

आदित्याः सर्वे त्वा नेषन् विश्वे देवाः सुवर्चमः । । २ । ।

अनुमतिः सरस्वती भगो राजा न्या नयात् ।

शाला मानस्य पत्नीर्हिवास्य मनस्करत् । । ३ । ।

यस्त्वा निनायकः स उ त्वेहा नयात् पुनः ।

मनो हि ब्रह्माणो विदुर्विश्वकर्मा मनीषिणः । ।

इति प्रथमकाण्डे दशमोऽनुवाकः

१.५०.१

का. यदेषपरेयथत्तेतन्मनीयते । . . . नरथाञ्चं . . स्याजीगमुत्पति ।

क उ. . . . इयते ।

ग वा. पुनर्वाचं ; म, ज. . . . पुनर्वाञ्चं ;

घ उ. . . . जीगमुत्पतिः । ।

२ क का. * * नयाभू . . . ; वा. * * नयाद्भूत . . . ;

ग का, ज. * * * नेषं ;

३ का. . . * * स्नानया । * * . . रिवास्यनमस्करत् २

४ क का. . . . निनायनेषस्

ख ज. * * . . नयानयात् * * ।

द्र. ४ क पाठः अशुद्धः । < निनाय नायकः ?

का. नेषः < नायकः ? 'निनाय नेषत्' बे, भट्टाचार्याः ।

'नेषः इति किञ्चित् कर्तृपदं स्यादिति प्रतीयत'

इति रनु (१६६४) । का. षकयोर्मियोन्नमाय १.५५.२ घ आधिषि

> आधिकं द्र. ।

१.५१

गातो हविर्जनयन्तस्थ इन्द्रा-
ग्रं ज्येष्ठ पर्यगामेह देव ।
स गातो गातोत्तमापयापि-
मस्मभ्यमिन्द्र ददतः प्रचेतः । । १ । ।

अग्निर्नः पुर एतास्त्वञ्जसा
बृहस्पतिः सन्यास्तु नः सखा ।
इन्द्रं हुवे वृत्रहणं पुरन्दरं
भगेनाद्य भगवन्तः स्याम । । २ । ।

कौ.४.२

त्वं सोम दिव्यो नृचक्षाः
सुगां अस्मभ्यं पथो अनु ख्यः ।
अभि नो गोत्रं विदुष इव नेषो
ऽच्छा नो वाचमुशतीं जिगासि । । ३ । ।

१.५१.१

का. गातोर्हयि . . . देवाः । सुगातो गातो
तसा पथा अपिमास्सभ्यमिन्द्रं ददति प्रचेताः ;

क वा, ज. र्जनयन्तस्थ ;

ख वा. . . . पर्यगामेह . ।

२

का. . . . एतास्त्वजसा • सत्या अस्तु • •
इन्द्रोहविर्वृ दरां भगेनाध्य न्तस्त्वाम;

क म. . . . स्त्वजसा ; घ म, ज. . . . भगवन्त • । ।

३

क उ. . . . नृचक्षा ;

खघ का. सुगमस्सभ्यं • नुगच्छ । . . . विदुषीवनेषु अच्छा . . .
मुषतीजिघासी ।

घ उ. त्सा • . . . । ।

ऋ.१.३१.१६ इमामग्रे शरणिं मीमृषो न
 शौ.३.१५.४कख इममध्वानं यमगाम दूरम् ।
 आपिः पिता प्रमतिः सोम्यानां
 *भूमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानाम् ।।४।।

१.५२

ये पुरस्तादास्यन्देते गावी *स्वऋषभे इव ।
 कृणोम्यर्वणी अहमश्ववारादणीयसी ।।१।।
 ये अधरादास्यन्देते गावी स्वऋषभे इव ।
 कृणोम्यर्वणी अहमश्ववारादणीयसी ।।२।।
 ये पश्चादास्यन्देते गावी स्वऋषभे इव ।
 कृणोम्यर्वणी अहमश्ववारादणीयसी ।।३।।

-
- ४ क वा. . . . शरणी * * ; ज. . . . शरणी → णिं * * ,
 म. . . . सरणिं → णीं * नं ;
 ख वा, ज. इममध्वानं . . . ।
 गघ का. * * प्रसतिस्सोम्यान प्रमदस्यृषिकृन्मर्त्यानाम् २ ४ २ का १ २
 ग वा. * * * सोमाना ; म. * * * सोम्याना ;
 घ उ. भूमिरस्यृषिकृन्म(म, ज. ण्म)र्त्यानां ।।५१।।ऋ४।।
 का. मन्त्रोऽङ्कितस्वरः ।
 १.५२.१ ख का. * स्वरिषभेयव ; वा. * स्मियृषभे * ।
 म, ज. * स्मिजृषभे * ।
 गघ का. . . . अहस्यश्ववारादनीयसी २
 २ का. * धारादास्यन्देते ;
 का, उ. ख-घ ऊह्यम् ।
 ३ २ द्र.

ये उत्तरादास्यन्देते गावौ *स्वऋषभे इव ।
कृणोम्यर्वणी अहमश्ववारादणीयसी ।।४।।

१.५३

तै.सं.५.७.४.३-४द्र. अग्रे यशस्विन् यशसा वर्धयेम-
मिन्द्रवतीमुपचितिमिहा वह ।
अयं मूर्धा परमेष्ठी सुवर्चाः
समानानामुत्तमश्लोको अस्तु ।।१।।

धाता विधर्ता परमोत्त संदृक्
प्रजापतिः परमेष्ठी विराट् ।
स्तोमाश्छन्दांसि निविदो म आहु-
स्ते अस्मै राष्ट्रमुप सं नमन्तु ।।२।।

शौ.१६.४१.१. भद्रमिच्छन्त ऋषयः स्वर्विद-
स्तपो दीक्षामुपनिषेदुरग्रे ।
ततो राष्ट्रं बलमोजश्च जातं
तदस्मै देवा उप सं नमन्तु ।।३।।

४ का. उत्तरादा . . . स्वर्षभे यव . . . म्यर्वाणीअहस्यशूश्वावाराहानीयसी
२ का २ २

ख उ. १ द्र. ।

१.५३.१ का. • • यशसं . . . मिन्द्राव . . . पचिर्मिहावा ।

क उ. • यशस्मिन् . . . ;

घ म, ज. . . . मुत्तमःश्लोको • ।।

२ कख का. • विधाता . . मोयसँदृक् ;

ग का. स्तोमश्छ . . नविदोहमाहु . . . ;

वा, ज. स्तोमाश्छन्दांसि (ज. → स्य) ; म. स्तोमाच्छ . . . ;

३ का. . . . छन्तु • सर्विदस् ; म. . . . मिच्छन्त ; . . . ;

ज. . . . मिच्छन्ति → न्त . . . ;

ग उ. • • बलमोयश्च • (वा. यातं);

घ म. . . . • उ(→ मु)प • • ।। का. . . . सन् • २

उपा वर्तध्वमुप न एत० सर्वे
 ऽयं चेत्ताधिपतिर्वो अस्तु ।
 समानं मन्त्रमभि मन्त्रयाध्या
 इमं पश्चादुप जीवाथ सर्वे ।।४।।

१.५४

ऋ.१.३१.१०क त्वमग्रे प्रमतिस्त्वं पितासि न-
 स्त्वं सखा युज्योसि जातवेदः ।
 त्वं विश्वविद् गातुवित् कवि-
 विश्वा आशा अभयाः सन्त्वस्मे ।।१।।

४ क का. . . . नेतु * ; वा. नयन्तु * ;
 म. न एतु(→ यन्तु) * ; ज. . . . नयन्तु(→एतु) * ;
 ख का. अयं चयत्तामधि . . . स्तु । वा, ज. यं. . . ।
 गघ का. . . . मन्त्रयाध्यामिमं . . . २
 वा. . . . मन्त्रियाध्या ; ज. . . . मिन्त्रियाध्या ;
 का. "अन्यैश्च २ समानुमन्त्रस्समेति समानेसमानं मनः सह
 चित्तमिषां । समानुमन्त्रमभि मन्त्रइव समानेनहविषा जुहोभि २ का
 २२ ३ २" = अपपाठबहुल ऋ. १०. १९१.३ । अन्यैश्चेति
 कथनादुत्कलीयपुस्तिकासु च काण्डिकाया मन्त्रचतुष्टयात्मकत्वनि-
 र्देशात् समान इत्यादिमन्त्रस्य शाखान्तरपाठ्यत्वमिति प्रतीयते ।

१.५४.१ का. . . . नः त्वं सखयज्योसि * * * गात्रवित् . . विश्वसा उभयास्
 . . . २

द्र. मन्त्रः अङ्कितस्वरः ।

क वा. . . . युर्योसि * । ज. . . . युज्योषि * ।

घ वा. * आसा → शा . . . ।। म, * * * सन्त्वस्मे ।।

- शौ.१६.३७.१-३ इदं वर्चो अग्रिना दत्तमागन्
भर्गो यशः सह ओजो वयो बलम् ।
- काठ.४०.१६ त्रयस्त्रिंशद् यानि वीर्याणि
तान्यग्रिः प्र ददातु मे । ।२।।
- काठ.४०.१६.द्र. वर्च आ धेहि मे तन्वां
सह ओजो वयो बलम् ।
इन्द्रियाय त्वा कर्मणे वीर्याय
प्रति गृह्णामि शतशारदाय । ।३।।
- ऊर्जे त्वा बलाय त्वीजसे सहसे त्वा ।
अभिभूयाय त्वा राष्ट्रभृत्याय
पर्युहामि शतशारदाय । ।४।।
- शौ.५.२८.१३ ऋतुभिष्ट्वार्तवैरायुषे वर्चसे त्वा ।
संवत्सरस्य तेजसा तेन संहनु कृष्मसि । ।५।।

-
- २ कख का. . . ग्रिना दत्तमागं . . . स . . . ;
क ज. . . ध → दत्तमागन ;
ख वा. . . वयोवयो . ।
ग वा, ज. . . शय्यानि * ; म. . . शय्या → घानि * ;
- ३ कख का. वर्चो देहि . . . सहोजो . . . ।
ग उ. इन्द्रियाय . . . ;
- ४ ख-घ का. दौजसे . . . । अभिभूय . . . पर्युहामि . ।
घ उ. पर्युहामि . . . । । म. . . शतशारदाय । ।
- ५ ग उ. सम्यत्सरस्य . . . ;
घ का. . मोहन . z का २ z

१.५५

इदमाञ्जनमानजे शैलूनमाकनिक्रदम् ।

तु.शौ.५.२०.२ख अभि मा चक्रन्द भग ऋषभो वासितामिव ।।१।।

शौ.२.३०.५गघ अश्वः कनिक्रदद् यथा प्रत्यङ् मा भग आगमत् ।
तमहं प्रेण्या अधि पुत्रमिवोपस्य आधिधि ।।२।।

शौ.७.३६.१क अक्ष्यौ मे मधुसंकाशे जिह्वा मे मधुवादिनी ।
नसोरधि प्रमन्दनं दत्सु मे सारघं मधु ।।३।।

मधुमन्मम नीसनं जघनं मधुमन्मम ।

शौ.१.३४.४गघ मामित् किल त्वं वांवनः शाखां मधुमतीमिव ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे एकादशोऽनुवाकः

१.५६

शौ.३.१६.७कख प्रेता जयता नर उग्रा वः सन्तु बाहवः ।
ऋ.१०.१०३.१३ इन्द्रो वः शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासथ ।।१।।

- १.५५.१ ख का. षौलूलुमा . . . । ज. शैलु → लून . . . ।
वा. . . कनिकृतं (→क्रदं), ज. . . कनिक्रदं (→कृतं) ।
म. . . कनिकृतं । ग वा, ज. . . चक्रद * ;
गघ का. * सा * * षभो वाशितामिव । २
३ खघ का. * * भगागमत् । तमाह * पुत्रमिवोपस्थाधिकं २
क उ. * कनिक्रदह्यथा ;
४ कख का. अक्षौ * . . . सङ्क्षौ * * मधुसूदिनी ।
५ क का. . . न्मान्योसनं ;
गघ का. सामतिकृत्वं * शाखा . . . २ ४ २ का५ २ अ ११ २
ग उ. वा, म. . . वामनः ; ज. . . वाम → वनः ;
१.५६.१ का. सा. अ । गघ वा, ज . . . यच्छत्व. . . ।।

- ऋ.१०.१०३.१० • उद्धर्षन्तां मघवन्नायुधा-
 शौ.३.१६.६कख द्र. न्युत सत्वनां मामकानां मनांसि ।
 उद्धर्षन्तां वाजिनां वाजिना-
 न्युद्धीराणां जयतामेतु घोषः । ।२ ।।
- शौ.३.१६.६ पृथग् घोषा उलुलयः केतुमन्त उदीरताम् ।
 देवा इन्द्रज्येष्ठा मरुतो यन्तु सेनया । ।३ ।।
- ऋ.६.७५.१६ अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसंशिते ।
 शौ.३.१६.८ जयामित्रान् प्र पद्यस्व मामीषां कञ्चनोच्छिषः । ।४ ।।

१.५७

- शौ.२.११.१-५ दूष्या दूषिरसि हेत्या हेतिरसि मेन्या मेनिरसि । ।१ ।।
 स्रक्त्योसि प्रतिसरोसि पुनःसरोसि
 प्रत्यभिचरणोसि । ।२ ।।

२ कख का. उद्धर्षतां मघवध्यातु(→न्यातु)दान्युत् * सामकानांसि ।
 वा. नास्तीदं पादद्वयम् ।

ज. * मघवंनायु. . . सत्व → त्मनां. . . ।

ग वा, ज. . . वाजिनां-;

घ का. -म्यद्वैराणां . . . घोषाः z

द्र. का. मन्त्रोऽङ्कितस्वरः ।

३ कख का. . . उललयध्केतुमन्तु * ।

क वा. प्रथग् . . . ;

४ क वा. अवसृ * . . . ;

ख का. * ब्रह्मसंशिते ।

ध का. मामीषां कञ्चनो . . . zz एकादशानुवाकेप्रथमस्तूक्तः z

१.५७.१ का. दूष्यादूषि . . . * हति . . . ।

द्र. शौ. आप्रुहीत्यादिकः अत्रत्यः षष्ठो मन्त्रः द्वितीयार्धरूपेण
 प्रतिमन्त्रमावर्तते ।

२ शौ. पुनःसरोसीति नास्ति ।

का. ग्र(→स्र)क्तियोसि . . . पुनश्चरोसि . . . ;

प्रति तमभि चर योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । । ३ । ।

सूरिरसि वर्चोधास्तनूपानायुष्यः कृत्यादूषणः । । ४ । ।

शुक्रोसि भ्राजोसि ज्योतिरसि स्वरसि । । ५ । ।

आप्नुहि श्रेयांसमति समं क्राम । । ६ । ।

१.५८

विष्कन्धस्य काबवस्य कर्दमस्योलूक्याः ।

*अपस्थानस्य कृत्या यास्तेषां त्वं खृगले जहि । । १ । ।

प्र मृणीह्यपहत्यां कर्दमं नीलशाक्यम् ।

अधा सारमिवं दारुण आयुष्कृणोम्यन्तरम् । । २ । ।

-
- ३ का. प्रथममभि चययन् . . . ;
वा. . . . योऽस्मां तं . . . । । म, ज. . . योस्मां . . . । ।
- ४ का. सूर्यदसि . . . स्तनूपानायुष्यः . . . णा २
उ. सुरिरसि . . . स्तनुपा . . . । ।
म. . . . स्तनूपानायुष्यः . . . । ।
- ६ का. आपुनिहश्रेयांसिमतिसुमंक्रामा २२ द्वितीयस्सूक्तः २२
उ. * श्रेयान्(म.न)समति . . . । ।
७. वा, ज. द्वितीयचतुर्थषष्ठमन्त्राणामन्त एव दण्डद्वयम् ।
वा. अन्ते "ऋ ४", म, ज. अन्ते "ऋ ६" । अत्र मपुस्तिकानुसृता ।
- १.५८.१ का. * काबवस्य (मुम्ब. काबवस्य) . . मस्य उलूक्या । अपस्थानस्य
. . . . रघुगिले . . . २२२
- ८ वा. अपस्थानस्य ; म, ज. अवस्थानस्य . . . ;
- ९ क का. * मरणीष्युषहव्यां;
ख वा, ज. कर्दमन् . . । उ. . . . नीलशाक्यं ।
गघ का. अधा. . . . दारुणमायु . . . २

*विविद्धस्यावतृण्णस्य हृदस्य चाहृदस्य च ।
त्रिपर्णी विश्वभेषजीदं कृणोतु भेषजम् ।।३।।

काबवस्य विष्कन्धस्यापस्थापनभेषजम् ।
इदं कृणोमि भेषजं यथायमगदोसति ।।४।।

१.५६

यस्मादङ्गात् संसुत्राव यद्वभूव गलन्त्यशः ।
गावो वत्समिव जानानास्तत् परेतु यथायथम् ।।१।।

नासृगस्ति पतङ्गस्य तर्दस्य मशकाद्याः ।
वेणोः पूतुद्रोर्नास्त्यसृङ् मास्य ग्लौर्मापचिन्द्ववत् ।।२।।

अहं वेद यथासिथ गुर्विका नाम वा असि ।
अमुं त्वं तमितो गच्छ यमहं द्वेषि पूरुषम् ।।३।।

३ का. . . स्याविकर्णस्य ऋतस्य च । * . . . षजी इदं * * z
क वा, ज. . . स्यावतृण्णस्य; म. . . स्यावतृण्णस्य;

४ कख का. काब्धस्य विष्कन्दस्य अप . . . ।
घ का. . . मति z३z

१.५६.१ कख का. . . संशुश्राव . . . गलत्तख । द्र. द्वभूवेति नष्टम् ।
ख उ. . . गलन्त्य (वा.स→) शः ।
घ का. -स्तदुपैति • z

२ का. नासृगस्य • तन्मस्य मथगाश्यः
• पूतुद्रोर्ना(मु. पोतुद्रोर्ना)स्तिसृन् . . . र्माःपचिदत्तवत् z
ग म. • पूतुद्रो . . . ; वा. • पूतुद्रो . . . ;
ज. . . . स्त्यशृङ्;
घ उ. . . ग्लौर्मा . . . ।।

३ का. . . सितगित्तिका • • सि । • तं त्वमितो • . . पूरुषं z
ग उ. . . . (म. तमुतो)गच्छ;
घ वा, म. . . . द्वेषि पु(ज.→पू)रुषं ।।

तस्यापि मध्य आ सीद नीलग्रीवासु सीदता ।
वातस्यानु प्रवां मशकस्यानु संविदम् । । ४ । ।

प्रेतो यन्त्वगुवो निरितो यन्त्वगुवः ।
अधराचीमितः परः । । ५ । ।

प्राहं ग्लावमध्मासं निरहं ग्लावमध्मासम् ।
अधराचीरितः परः । । ६ । ।

१.६०

अभि त्वामहमोजसेन्द्रो दस्युनिवाभुवम् ।
सपलि नश्यतादितो दूरं गच्छाध्योकसः । । १ । ।

सासहा इदहं पतिं सासहै श्वशुरा उभौ ।
अथो सपलीं सासहै यथा नश्यात्योकसः । । २ । ।

-
- ४ का. . . मध्या . . . सीदता । . . . प्लवान मषकस्यानु . २
क वा. . . . सि → सीद; ख उ. नीलग्रीवासु . (म.सीदतात्) ।
घ म. . . संविदं । ।
- ५ का. पीतो यन्त्व . . . रतो योत्वगुवाः . . . ऋतष्वरा;
- ६ का. प्रहं . . . मधुसासं . . . मधुमासं . . . ऋतष्वरा २ का ४२
- १.६०.१ कख का. * . . . से इन्द्रो . . . ; ख वा. . . दस्युनिवा . ।
ग वा. सपली → लि . . . ;
घ उ. * गच्छाध्योकसः । । का. * . . भ्योषसा ।
- २ क का. * इदंपत्योसु; म. * इदंपति; ज. * इदंपतिं;
खग का. सासहीषुसुरावुभू । * सपत्योसासहीरु;
ग म * सपलीं * ; घ ज. * नध्या(→ श्या?)त्यो. . . । ।

अभिभूरहभागमं विश्वकर्मा महावदात् ।
अहं मित्रस्य कल्पन्वेषु गृहेषु दुष्टरात् । ।३।।

उत्तिष्ठ मम वा इदं न तवेहापि किं चन ।
माञ्चैव पश्यन्नायत्यमुञ्च दिवि सूर्यम् । ।४।।

इति प्रथमकाण्डे द्वादशोऽनुवाकः

१.६१

शौ.३.११.८ग-च यस्त्वा मृत्युरभ्यधत्त जायमानं सुपाशया ।
तन्ते सत्यस्य हस्ताभ्यामुदमुञ्चद् बृहस्पतिः । ।१।।

शौ.३.११.८कख अभि त्वा जरिमाहित गामुक्षणामिव रज्ज्वा ।
शौ.३.११.५गघ व्यन्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुरितराञ्छतम् । ।२।।

३.११.७घङ

३ का. . मासमं . . . मदात् । * मित्राणि कल्पयन्वेषु * र्युष्टरः z

क उ. . . . मागमन्;

गघ वा, म. . . कल्पन्वे?षु . . . ।।

४ ख म. . . . किञ्चन ।

गघ का. मां चैव पश्यन्नायभ्यमुञ्च ** z का. . .

ग वा, ज . . . पश्यन्नाय- ;

घ ज. . . दिवि (→व) . . . ६०।। ४।। अ १२।।

१.६१.१ ख का. जायमानो सुपाशया । म. * शुपाशया ।

घ का. मिदंमुञ्चतु * z

२ ख-घ का. . . . मिवर्ज निन्येयंतु * . . . रायोशतं z ख उ. . . . रज्ज्वा ।

घ उ. . . . राञ्छतं ।।

- शौ.३.११.५कख प्र विशतं प्राणांपानावनइवाहाविव ब्रजम् ।
 ७.५३.५कख शरीरमस्याङ्गानि जरिष्णे नयतं युवम् । ।३।।
 शौ.३.११.६गघ
 शौ.३.११.६क इहैव स्तं प्राणापानी मेमं हासिष्टं मृत्यवे ।
 शौ.७.५३.५.गघ अयं जरिष्णः शेवधिररिष्ट इह वर्धताम् । ।४।।
 शौ.३.११.७ जरसे त्वा परि दध्मो जरसे नि धुयामसि ।
 जरा त्वा भद्रया नेषत् ।
 व्यन्ये यन्तु मृत्यवो यानाहुरितराञ्छतम् । ।५।।

१.६२

- शौ.३.११.१-४ मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय क-
 शौ.२०.६६.६-६ मङ्गातयक्ष्मादुत. राजक्ष्मात् ।
 ऋ.१०.१६१.१-४ ग्राह्या गृभीतो यद्येष एत-
 तत इन्द्राग्नी प्र मुमुक्तमेनम् । ।१।।

३ कख का. नामनइवाहमिव . ; ज. हामि(→वि)य . ।
 वा. हामिय . । म. हावि(→मि)य . ।

घ का. जरिष्के . . . ; वा. यरिष्णे . . . ।।

४ का. युव . . . मेसो हामिष्टं . . . जरिष्क xX धिजरिष्ट . . . ।
 वा. यवस्तं . . . ;
 उ. प्राणापानावे(ज.→मे)मं हाशिष्टं . ।
 (१६.१४६.१२ग प्राणापानौ मा मा हासिष्टं)

५ खड का . रुहामसि । . . . नषद् । विन्य रायो शतं z५z

का १० z z z z

ग ड. नेष ।

ड. ड. राञ्छतं । ।६१।। ऋ ५ ।।

१.६२.१

का. यक्ष्मा । ग्राह्या गृभीतो . . . यतस्तत . . . मयनं z

ग ज. त्वा ग्राह्या . . . ; घ वा. इग्नी . . . ।।

यदि क्षितायुर्यदि वा परेतो
 यदि मृत्योरन्तिकं नीत एव ।
 तमा हरामि निऋतेरुपस्था-
 दस्पार्षमेनं शतशारदाय ।।२।।

सहस्राक्षेण शतवीर्येण शतायुषा हविषाहार्षमेनम् ।
 इन्द्रो यथैनं जरसे नया-
 त्यति विश्वस्य दुरितस्य पारम् ।।३।।

शतं जीव शरदो वर्धमानः
 शतं हेमन्तांशतमु वसन्तान् ।
 शतमिन्द्राग्री सविता बृहस्पतिः
 शतायुषा हविषाहार्षमेनम् ।।४।।

१.६३

शौ.१०.५.४५ यत्ते अन्नं भुवस्पत आक्षियेत पृथिवीमनु ।
 तस्य नस्त्वं भुवस्पते सं प्र यच्छ प्रजापते ।।१।।

- २ क का. सा. अ. । ज. * क्षिता → शायु . . . ;
 ख उ. * . . . न्तिकत्री . . . ।
 गघ का. . . . निऋते उपस्थादम्पार्श . . . z
- ३ का. सा. अ. ।
- ४ ख का. * हेमन्तांशतमु * (वा. पसन्तां) ।
 घ का. * . . . र्षसयनं z काण्डः २० ।।
 ज. * . . . हारस (र्ष) मेनं ।।६१।। ऋ. ४ ।।

- १.६३.१ क म. . . . ऽन्नं * ;
 ख का. आक्षीत . . . ।
 घ काः सम् * * * च्यात्ते z ड. . . यच्छ ;
 म. . . प्रजायते ।।

- शौ.१०.५.४२गघ व्यात्ते परमेष्ठिनो ब्रह्मणार्पीपदाम तम् ।
 शौ.१०.५.४३क्ख संवत्सरस्य दंष्ट्राभ्यां हेतिस्तं *समधादिभिः ।।२।।
 शौ.१०.५.४३गघ इयं त्वं भवस्त्वाहुतिः समिद्धेवी सहीयमी ।
 शौ.१०.५.४४ राज्ञो वरुणस्य बन्धोसि
 सोममामुष्यायणममुष्याः पुत्रमह्ने
 रात्रये वधान ।।३।।

तु.काठे.३७.१३,१४ मृणोसि देव सवितर्गायत्रेणच्छन्दसा
 मृणामुष्य पशून् द्विपदश्चतुष्पदः ।
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तं जहि तं मृण
 स्तस्मै मा मीमृणस्तस्मै दुराहा ।।४।।

- २ ख वा, ज . . . पी (वा.ऽपी) पदामृतं । म. . . पीपदामृ
 ग वा, म. सम्य . . . ;
 घ का. हेतिस्त्वसमुदादिभिः हेतिस्त्वममुदादिभिः २
 उ. . . . समधादिभिः ।। द्र. अतः पद्यादीनि आहूतानि ।
 ३ क का. यं • ऋभुस्त्वाहुतिस् ; वा, म. इयन् • . . . ; द्र. - बभस्त्वाहुतिः ?
 गङ का. • वरुणोसि . . . सोमपामनुष्यायणममुष्यः २ पुत्रमह्ने रात्रीये
 वधानाः ।
 ग ज. सोममा . . . ;
 ४ का . . . सवितुर्गा . . . । उ. . . छन्दसा ।
 ग वा. . . . पशुं; म, ज. . . . पशुं → शू;
 घ का. द्विपदाश्च . . . ;
 छट वा. योऽस्मां . . . ; म, ज. योस्मां . . . ;
 का. . . . यंच वयन् द्विष्मस्ते • • मृडतस्मै सामयिमृड • दुराहाः
 २२ का ३२
 द्र. वा. मन्त्रसंख्या ५ इति । ज. -श्चतुष्पदः इत्यतो दण्डद्वयम् । मीमृणस्
 < *मीमृडस्.?

१.६४

नि ते पदं पदे मम नि चित्तमेतु निष्कृतः ।
यथासः केवलो ममाहं साधारणी तव ।।१।।

पदेन गामनु यन्ति पदेनाश्वं पदा रथम् ।
पदेन मर्या मत्त्वं* न एषो नो अहं त्वत् ।।२।।

माप सृपो मा परा सृपो मान्यत्रास्मन्मनस्कृथाः ।
यं त्वाहिरिव भोगैर्नाकुलेन परीमसि ।।३।।

नि त्वा कृण्वे संनहने नि* कुरीरे न्योपशे ।
नि त्वाधमस्मि लोमि न्वि त्वा मुष्कयोर्मृजे ।।४।।

१.६५

घृताहृदा पृथिवी मां न एनो
ऽस्मान् प्रजान्चोद्यत किल्बिषाणि ।
अनातुराः सुमनसः सुवीरा
ज्योग् जीवन्तस्तव सख्ये स्याम ।।१।।

- १.६४.१ ख-घ का. • चित्तेमेतनिष्कृतुः अदासष् • ममअर्हि • • २
ख वा. • चित्तमेत • । म. • चित्तमेन → तु • ।
- २ का. परदेन गामर्द • पदेनाशम्बरा • । • • मत्तं • • • ह • ;
क उ. • • मत्त्वं;
ख वा. • • • नाहंत्वत् । । ज. . . त्वत् । । म. . . . त्वत् (→त्) । ।
- ३ कख का. . . . मृपो मामा • मृपो . . . त्रास्मिन्मनस्कृता;
ग उ. • त्वाहिरिव . . . ;
घ वा. - नाकुलेन • । । म, ज. - नाकुलेन • । ।
- ४ का. न • • • नकुरीरित्यौपशे न • दमस्मि • न • पुष्कयोर्मृजे २४२
ख उ. न • . . . ।
- १.६५.१ क-ग का. घृताहृताष् . . . येनो अस्मान् प्रदाध्वो(? मुम्ब. व्यो)चति • ।
. . . सुवीरज्योग . . . ।
क वा. घृताहुधा . . . ; म. घृताहृदा → हुधा . . . ; ज. घृताहुधा →
हृदा . . . ;

अन्तरेमि यातुधानान्तरेमि किमीदिनः ।
धियाम पित्र्या वयं सरस्वत्या चरामसि ।। २ ।।

कख६.३.२गघ
कौ.३३.६
ऋ.१०.६७.२०

मा ते रिषं^१ खनिता यस्मै च त्वा खनामसि ।
द्विपाञ्चतुष्पादस्माकं मा रिपद्देव्यां पधे ।। ३ ।।

कखऋ.१०.६७.१
४कख
कौ.३३.८

अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत ।
सधीचीः सव्रता भूत्वा अस्यावत वीर्यम् ।। ४ ।।

इति प्रथमकाण्डे ऋषोवसोऽनुवाकः

१.६६

ध्रुवस्तिष्ठ भुवनस्य गोप
मा सं विक्र्या वनस्पते ।
अत्रैव त्वमिह वयं सुवीरा
विश्वा मृधो अभिमातीर्व्यस्य^२ ।। १ ।।

यो वानस्पत्यानामधिपतिर्बभूव
यस्मिन्निमा विश्वा भुवनान्यार्षिता ।
तमनज्मि मधुना दैव्येन
तस्मान्मणिं निर्ममे विश्वरूपम् ।। २ ।।

- २ का. अंअन्तरेम यातुदानान्तरेण किमीदिन श्यासमिप्रिया . . . २
- ३ का. . . रि . अस्मै . . . द्विपदश्च(→पाश्च)तु . . . २२
क,घ उ. * तेर्ष * ; मार्षद्देव्यो . . .
- ४ का. . . [त्वन्या]..वपावत । सुव्रता * वति [वी] र्यं २ का ५२
अ १३२
३. कोष्ठस्याक्षराणि मुम्ब.लभ्यानि । मन्त्रः अङ्कितस्वरः ।
- १.६६.१ क वा. ध्रुवस्थिष्ठ . . . ; म. धृव . . . ;
ख का. मसव्यक्ता * ।
घ का. * * पिमहतीर्व्यस्य; उ. * * . . . तीव्यस्य ।।
- २ ख-घ का. . . नाधार्षिता २ मसनज्मि * * यस्मान्मणिं * * ।
घ वा. . . न्मणीं→णिं. . . ।।

इमं मणिं विश्वजितं सुवीर-
मस्मादश्वत्यात् पर्युद्धरामि ।
येन विश्वाः पृतनाः सञ्जया-
न्यथो *द्युमत् समितिमा वदानि ।।३।।

१.२०.४क-ख
शौ.६.१५.२क-ख
शौ.६.५४.३क-ख

सबन्धुश्चासबन्धुश्च यो न इन्द्राभिदासति ।
वृश्चामि तस्याहं मूलं प्रजां चक्षुरथो बलम् ।।४।।

१.६७

शौ.६.१३६.१

देवी देव्यां जातासि पृथिव्यामध्योषधे ।
तां त्वा नितत्वि केशेभ्यो दृंहणाय खनामसि ।।१।।

शौ.६.१३६.२

इन्द्रस्त्वाखनत् प्रथमो वरुणस्य दुहितृभ्यः ।
दृंह जातां जनयाजातां
ये जातास्तानु वर्षीयसस्कृधि ।।२।।

३ क का. इमां . . . ;

ख ज. . . . परियुद्धरामि । ग वा. . . . पृतनाः . . . ;

घ का. - स्ययोद्यमित्समितुमावदामि z

उ. ह्यमत्

४ क का. सबन्धुश्च . . . ; ग का. वृश्चास्य . . . ; म. वृश्चामि . . . ;

१.६७.१ क का. * देव्या . . . ;

गघ का. . . नितत्वि * दृंहणाया * ।

ग उ. तं . . . ; घ वा. दृंहणाय * ।।

२ कख का. . . . खनतु . . . दुहितृभ्यः

ग वा. दृंह . . . ;

घ का. * जास्तान् . . . ।

उ. * जातास्तान(ज.→नु)वर्षीयसस्कृधि ।।

- शौ.६.१३६.३ यस्ते केशोवततः समूलो यश्च वृह्यते ।
सर्वं तं विश्वमेषज्याभि पिञ्चामि वीरुघा । ।३।।
- शौ.६.१३७.२ अभीशुना मेयोऽस्तु विजामेनानुमेयः ।
केशो नड इव वर्धतां शीर्ष्णस्ते अमितस्पर्ग । ।४।।
- १.६८
- शौ.६.१३८.५ यथा नडं कशिपुने स्त्रियो भिन्दन्त्यश्मना ।
एवा भिनधि ते मुष्की तस्मै त्वापवसे हुवे । ।१।।
- शौ.६.१३८.१-४ त्वं वीरुधां श्रेष्ठतमामिश्रुतास्यांषधे ।
सामुमघ 'पुरुषं क्लीवमोपशिनं कृधि । ।२।।
क्लीवं कृध्योपशिनमयो कुरीरिणं कृधि ।
उभाभ्यामस्य ग्रावभ्यामिन्द्रो भिनत्वाण्डयी । ।३।।

- ३ क उ. . . . वदतः ;
ख का. . . . दृश्यते । ज. . . . वृश्च्य(→ह्य)ते ।
ग वा, म. सर्वन्तं . . . ;
घ का. मि . . . २ ज. . . . पिञ्चामि . . . ।
- ४ का. अभीशुना . स्त विजामेनानुमेय के यो ननत्वैर्वर्धतां शीर्ष्णसे
. . . २३४
क वा, ज. . मेयोस्तु; ख म, ज. विजामे . . . ।
- १.६८.१ कग का. सा. अ. ।
ख वा, ज. . भिन्दन्त्य . . . ।
- २ ख,घ का. सा. अ. । उ. . . . श्रुतास्यो. . . ।
ग उ. . . . (वा. साममघ) पुरुषं; का. मामघ पौरुषं;
- ३ कख का. सा. अ. । म. . कृध्यो → ध्योप . . . ;
गघ का. . . . ग्रावा . . . भिनत्वाण्डयी २
उ. . . . भिनत्वाण्डयी । ।

क्लीव क्लीवं त्वाकरं वध्रे वधिं त्वाकर-
 मरसारसं त्वाकरमरसारसोसि ।
 कुरीरमस्य शीर्षणि कुम्भं चाधिनिदध्मसि ।।४।।
 ये ते नाड्यौ देवकृते ययोस्तिष्ठति वृष्ण्यम् ।
 ते ते भिनधि शम्भयामुष्या अधि मुष्कयोः ।।५।।

१.६६

जायमानो निररुजत् सपलान् दोधतोभयान् ।
 स वै सपलानां सभा अवालप्यो अनाशयत् ।।१।।
 आरादरातिं कृणुते ऽशस्तिमप बाधते ।
 *अवालप्यः स यो मणिः सहस्वानभिमातिहा ।।२।।

- ४ क उ. क्लीवः * ;
 गघ का. * सुरसंत्वाकरसरसा . . . 2
 ड का. सा. अ. ।
 च का. कुम्भंचाव . . . । वा. कुम्भञ्चा. . . ।।
- ५ कख का सा. अ ।
 क वा. * * नाड्यो * ; म. * * नाड्यो → १ * ;
 गघ का. * * भिनधिं] मया अमुष्या [रिमु] मयोः 232 द्र. कोष्ठस्थानि
 मुम्बलभयानि ।
 घ वा. -मुष्याधि * ।। ऋ ५ ।। ६८ ।।
 म - मुष्या अ (→ऽ) घि * ।। . . .
- १.६६.१ कख का. * निररुजत् * नोदतोभयं । उ. . . सपलां. . . ।
 वा. . . भयानः ।
 घ का. अवालप्यो * । वा. ऽवालप्यो * ।।
- २ का. . . . राधिं * य शम्भूपव * । अवालप्यस् * * * . . .
 भिसाङ्गहः
 ख उ. शस्तिमप * ; ग ड. अवालप्यस्य * * ;

चक्षुरस्य सूत्रमासीत्तर्ष* श्रोत्रमुताभरत् ।

*अवालप्यः स यो मणिः सहस्वानभिमातिहा । । ३ । ।

इमं मणिमावालप्यं यस्मिन्नारोहयामसि ।

स वै सपत्नाना दत्ते स एनं पातु विश्वतः

स एनं जरसे नयात् । । ४ । ।

१.७०

यतो जीवेभ्यो न पितृनुर्षति

यमानशे दुष्कृतं दैधिषव्यम् ।

अयज्ञः प्रथमो यो विवेश

*कृच्छादिज्योतिरभ्यश्नवात् । । १ । ।

-
- ३ का. नास्ति ।
उ. . . . सीत्तय . . . अवालप्यस्य । ।
- ४ क का. . . मवालिसं;
क्या वा. * मणिनावालप्यं यस्मिन्ना . . . । . . सपत्नानां . . ;
द्र. २-३मन्त्रयोर्मध्ये ज. "इमंमणिमा -> नावालप्यंयस्मिन्नारो-
हयामसि ।" इति लिखितमप्यपमृष्टम् ।
उ का. . . . नया २४२
- १.७०.१ का. १ का. * जीवेधो * पितृनुर्षति नमानुषे . . ।
अयग्रयष्वथमो . . कृच्छाभिर्ज्योतिरभ्यष्णवात् ।
ग वा. अजज्ञः . . . ; उ. 'यो' इति नास्ति ।
घ वा. कृच्छादिज्योतिरभ्यःश्नवात् । । म, ज. कृच्छादिज्यो . . . । ।

नास्यौषधीष्वप्यस्ति नास्वन्त-
 नास्य सूर्यं संदृशमेति चक्षुः ।
 *भूमिर्द्वेष्टि चरन्तमेनं
 यमानशे दुष्कृतं दैधिषव्यम् ।।२।।

शौ.६.११३.१क-ख कृते देवा अमृजतैन एतत्
 तै.ब्रा.३.७.१२ कृत एनं मनुष्येष्वमृष्ट ।
 ५.क-ख तत एतदमुया रक्ष इर्ते*
 प्रमुक्तं ज्योतेरधि दूरमेति ।।३।।

शौ.६.११२.३ येभिः *पाशैर्दिधिषूपतिर्विबद्धः
 परीपरावार्पितो अङ्गेअङ्गे ।
 वि ते चृत्यन्तां विचृतो हि सन्ति ।
 भ्रूणघ्नि पूषन्* दुरितानि मुष्टाः ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे चतुर्दशोऽनुवाकः

-
- २ कख का. नास्यो . . . स्तुनास्वन्तरनास्य सूर्यो. . . ;
 क ज. नास्यो. . . ;
 गघ का. भूमिर्द्वेष्टितरन्तमयनं यन्मानुषे * * ;
 ग उ. भूमिर्द्वेष्टि . . . ;
- ३ का त्रिते * मृततनयात्रितेनं मनुषे . . . । त्रितेतदुमैयारक्षैदते
 प्रमुक्तंज्योतिरधि . . . 2
 ग उ. * . . दमु(म. ← मू; ज. मू)या * इर्ते;
- ४ का. एभिषु . . . दुदुषौ . . . वर्पितो * * * * विचृतां * * भ्रूणघ्नि
 पूषं दुरितानसृष्टं 2५५ ज. . . 2
 क वा, म. * . . दिधिषु . . . ; ज. * . . . दिधिषु. . . ;
 घ म. भ्रूणघ्नि. . . ; ज. भ्रूणघ्नि. . . ; उ. पुषं. . . ;
 ज. मुष्टां → : ।।
- द्र. उ. मृष्टाः > मुष्टाः?

१.७१

अग्निष्टे विश आ नयादिन्द्रो वायुर्वृहस्पतिः ।

स ते धर्ममदीधरद्धातेव भुवनेभ्यः । । १ । ।

वृहस्पते पुरएता विशामि-

ह्यग्निः पश्चादभि नुदात्यायतीः ।

वायुरेना दक्षिणतः पूषोत्तरादपानुदात् । । २ । ।

आ सहस्री शतरथ आ रेवान्येतु नो विशन् ।

इन्द्रो वामेन विश्पतिरा रूपेण वृहस्पतिः । । ३ । ।

स्वर्जुष्टः कश्यपस्य स राष्ट्रे जागरत् स्वे ।

ऋषभः शातमातुरः श्वेतन्तादविहृतो

देवान् यज्ञेन बोधयात् । । ४ । ।

- १.७१.१
 द्र. का. . . . विषणायादिन्द्रोवा x हस्पतिः . . . धर्ममधीदर ;
 घ. अक्षराणि नष्टान्यपि मुम्बलभ्यानि । या. -द्धाते . . . ।
- २
 का. (वृहस्पतिः - मुम्ब) पुरएता विषमग्निः . . . नुदत्यायती . . .
 दपानुदा;
 घ उ. - रादुपानुदात् । ।
- ३ क्वा का. . . वतरथ . रेवाङ्ग्रेतु . विषं ऐन्द्रो ;
 क उ. . सहस्रै . ; ख ज. . . . ते(→नो)विष(→श)न् । ग उ.
 . . विश्यति - ;
- ४ क् वा, ज्. सहर्जुष्टः *; म. सहर्जुष्टः *;
 का. . . सुराष्ट्रो . . . ऋषभ स्याथमातुदः स्वेदन्ता विहृतो . .
 बोधयः २ १२
 गघ ज. . . स्वेद(→श्वेत)न्तादविहृतो . . . ;

१.७२

महाजनाः प्रथमा ये दिदिविरे
 धने संहत्य महति* द्विराजे ।
 तेषां वरे यः प्रथमो जिगाय
 तस्याहं लोकमनुद्भिदेयम् ।। १ ।।

मेदिनस्ते वैभीदकास्तत इन्द्र उपावतु ।
 अव्या वृक इव संरभ्य जिगीवानस्तमायसि ।। २ ।।

उद्बाहू हिरण्यजिद् गोजिदश्वजितौ भरे ।
 व्याघ्रो जघ्निवाँ इवोत्तिष्ठाधि देवनात् ।। ३ ।।

शौ.७.१०६.४

आदिनवं प्रतिदीव्रे कृतेनास्माँ अभि क्षर ।

पै.४.६.७.

वृक्षमिवाशन्या जहि यो अस्मान् प्रतिदीव्यति ।। ४ ।।

-
- १.७२.१ क उ. ... दिद्विरो;
 ख का. धनय मंगत्यमहत * ; ज. * संह → गत्य ।
 उ. . . महत * ।
 गघ का. एषां वर . . . तस्यां लोकमनुद्भिदेयं २१२
 उ. . . . मनुद्भिदेयं । ।
- २ कख का. . . . वैभीतका तत्त इन्द्र उउपावतु ।
 ख म. -स्ततु * . । गघ का. * वृकैव * . . . यसी;
- ३ का. नास्ति ।
 ख म. गोजितश्व . . . । ग उ. * जघ्निवाइ . . . ;
- ४ का. नास्ति ।
 ख वा, ज. घृतेनास्माइ * . । म. . . स्मां . . . ।
 ग म. . . . वाश → सन्या * ; ज. . . . वासन्या * ;
 घ म, ज. * ऽस्मान् * ।। ७२ ।। ऋ ४ ।।

१.७३

शौ.१६.३.१-४ दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षा-
द्वनस्पतिभ्यो अध्योषधीभ्यः ।
यत्रयत्र *विमृतो जातवेदा-
स्ततस्ततो जुषमाणो न एहि ।।१।।

यस्ते अप्सु महिमा यो वनेषु
य ओषधीषु पशुष्वस्वन्तः ।
अग्रे सर्वास्तन्वः सं रभस्व
ताभिर्न एहि द्रविणोदा अजस्रः* ।।२।।

यस्ते देवेषु महिमा स्वर्गो
या ते *तनुः पितृष्वविवेश ।
पुष्टिर्या ते मनुष्येषु प्रथे
ऽग्रे *तया रयिमस्मासु धोह ।।३।।

-
- १.७३. का. नास्तीयं काण्डिका ।
१ ख म. * अ →ऽध्यो. . . ।
ग उ. * विमृतो. . . ; वा. . . यातवेदा ;
२ क म. . . . अ →ऽप्सु . . . ;
ग वा. * सर्वाःस्तन्वः * भरस्व; ज. . . भरस्वः
म. . . भरस्व →रभस्व;
घ उ. . . . * जस्रः ।।
३ ख उ. . . तनुः. . . ;
ग म. . . . प्रथे; घ उ. * तुया. . . ।।

*श्रुत्कर्णाय कवये वेद्याय
वचोभिर्वाकैरुप याम रातिम् ।
यतो भयमभयं तन्नो अस्त्व-
व देवानां यज हेडो अग्रे ।।४।।

१.७४

इन्द्रो देवानां वरुणो धृतव्रतः
सोमो वीरुधां जगतः परस्याः* ।
वायुः पशूनां पशुपा जनाना-
मयं *पुरोरा नो अस्यास्तु मूर्धा ।।१।।

मूर्धा दिवो अन्तरिक्षस्य मूर्धा
मूर्धा सिन्धूनामुत् पर्वतानाम् ।
मूर्धा विश्वस्य भुवनस्य राजा-
ऽयं पुरोरा नो अस्यास्तु मूर्धा ।।२।।

मृघस्ते सप्राड् वहन्तु सर्वा
अमित्रान् राजा वरुणो विषूचः ।
इन्द्रः *शत्रूनसुनीतिं नयाति ते
ऽयं पुरोरा नो अस्यास्तु मूर्धा ।।३।।

४ क उ. श्रुत्कर्णाय. . . ; गघ ज, म. . . ऽस्त्वव. . . ।।

१.७४ का. नास्तीयं काण्डिका ।

१ क म. . . . धृतव्रतः;
ख उ. . . परस्याः । घ उ. . . पुरोरा. . . ।।

२ ख ज. • सि → सिन्धूनामुत् • ।
घ उ. अवग्रहो नास्ति ।।

३ क उ. . . सर्वाड्;

द्र. 'अवहन्तु' इति शोधश्चिन्त्यः, तथा च हफ्मान् । पृ.२३० ।

गघ म ज. • शत्रूनसनीतिं • • ऽयं ।।

वा. • शत्रूनसनीतिं . . . यं ।।

विशस्त्वा राजन् प्रदिशो जुषन्तां
 दैवीर्विशः सुप्रकेताः सकेताः ।
 विश्वा आशा मनुष्यो वि माह्व-
 यं *पुरोरा नो अस्यास्तु मूर्धा ॥४॥

१.७५

वि बाधस्व दृंहस्व व्रीडयस्वा-
 धस्पदं शत्रवस्ते भवन्तु ।
 सपलसाह ऋषभो जनाषा-
 दुग्रश्चेत्ता पञ्च कृष्टीर्वि राज ॥१॥

शिवं क्षेत्रमनमीवन्ते अस्तू-
 त्तमे नाके अधि तिष्ठेहि ।
 पुत्रान् भ्रातृन् बहुलान् पश्यमानो
 विश्वे त्वा देवा इह धारयन्तु ॥२॥

त्वष्टा रूपेण सविता सवेना-
 *हर्मित्रेण वरुणेन रात्री ।
 इन्द्रो ज्यैष्ठ्येन ब्रह्मणायं बृहस्पति-
 र्धाता त्वा धीभिरभि रक्षत्विह ॥३॥

-
- ४ घ उ. . . . पुरोरा . . . ॥ . . .
 १.७५ का, नास्तीयं काण्डिका ।
 १ क वा. * * दृंहस्य. . . ;
 घ वा. . . . कृष्टीर्वि * ॥
 २ क वा. * . . . नमीवन्ते . . . ;
 ख म. . . . अधि. . . ।
 गघ वा. पुत्रान्. . . धारयन्तु ॥
 ३ ख उ. -हर्मित्रेण. . . ।
 ग म. . . ज्यैष्ठ्येन . . . ; ज . . . ज्यैष्ठेन. . . ;

वास्तोष्पत इह नः शर्म यच्छ
घने वृत्राणां संङ्गथे वसूनाम् ।
इहैवैधि ग्रामपतिर्जनाषाड्
विश्वैर्वैर्गुपितो रक्षमाणः । । ४ । ।

इति प्रथमकाण्डे पञ्चदशोऽनुवाकः

१.७६

ऋ. ४.४.५क

ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्म-
दुग्रं धनुरोजस्वाना तनुष्व ।
प्रति दुर्हार्दं हरसा शृणीहि
कृत्यानमग्रे अधरं कृणुष्व । । १ । ।

प्रत्येनं याहि प्रति भङ्गध्येनं
विविध्यन्नग्रे वितरं वि माहि ।
प्रत्यङ् प्रेहि वर्त्मना जर्हिषाणः*
कृत्याकृते दुष्कृते माधि वोचः । । २ । ।

- ४ क वा, ज. . . यच्छ;
रु ज. . . संगथे *;
ग वा, ज. . . वैधिर्गा . . .; म. . . वधिर्गा. . .

- १.७६.१ का. कख 'दुग्रं' इति यावत्रास्ति ।
क ज. ऊर्ध्वो . . .; ख का. . . तरुष्व ।
गघ का. • दूर्हार्दंहरस x x x रं • ।
ग म. . . हरणा • ;

- २ का. प्रत्येन • • भङ्गध्येनं विविद्धन्नग्रे वितरं x x x त्यङ् घेहि • जर्हिषाण
कृत्याकृतं दुष्कृतं माधि वोच ।
क वा. . . . जर्हि. . .; ख वा, म. विविध्यन्नग्रे. . . ।
ग वा, म. . . . जर्हिषाणः; ज. . . . जर्हिषाणः;

यो नो दुर्हादृदयेनाभिवस्ते
 यश्चक्षुषा मनसा यश्च वाचा ।
 प्रत्यङ् दंष्ट्राभ्यामभि तं बभूषं
 कृत्याकृतं दुष्कृतं निर्दहाग्रे ॥३॥

वे.१.४७.३क-ख प्रतीबोधश्चतुराक्षो दिव्यो अश्मेव वीडुभित् ।
 प्रमञ्जञ्छत्रून् प्रति याह्यग्रे
 कृत्याकृतं दुष्कृतं हृदये विध्य मर्मणि ॥४॥

१.७७

शौ.७.८४.२ इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजो-
 ऋ.१०.१८०.३ ऽजायया वृषभं चर्षणीनाम् ।
 अपानुदो जनमित्रयन्त-
 मुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम् ॥१॥

३ का. xxx हादृदयं . . . ;

ग का. प्रत्यङ् xxx भ्यामभि . . . ;

उ. . . . वभूषं

२. बभूषं, 'वभूषं' इति द्वावेव सन्दिग्धौ । क्यस्वन्तस्य अभि व्यत्ययः ?

४ का. . . . श्चतुर xxx अश्मेव वीडुभृता ।

प्रमञ्जनि शत्रून् कृत्याकृx-xहृदये मर्मणि २१२

ग म. प्रमञ्जंछत्रून् . . . ; वा. प्रमञ्जशत्रून् • जाह्यग्रे;

१.७७.१ ख उ, का. ऽ नास्ति । का. • वृ x भा • ;

उ. • वृषभश्चर्षणीनां ।

गघ वा. • जन्ममित्रयन्तुमुरुन्दे . . . । ।

म. • जनिमित्रयन्तुमु. . . । ।

ज. • यन्तुमु. . . । ।

का. स्वरा अङ्किताः ।

- शौ.७.८४.३ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः
 ऋ.१०.१८०.२ परावत आ जगामा परस्याः ।
 सृकं संशाय *पविमिन्द्र तिग्मं
 वि शत्रून्ताडि वि मृधो नुदस्व ।।२।।
- शौ.१६.४२.३ अंहोमुचे प्र भरे मनीषा-
 माशुत्राम्णे सुमतिमावृणानः* ।
 इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय
 सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ।।३।।
- शौ.१६.४२.४ अंहोमुचं वृषभं यज्ञानां
 विराजन्तं प्रथममध्वराणाम् ।
 अपां नपातमश्विनौ* हुवे धिय
 इन्द्रेण न इन्द्रियं धत्तमोजः ।।४।।

१.७८

धातारमिन्द्रं सवितारमृतये
 हुवे देवाँ अमृतान् मर्त्यः सन् ।
 श्रेष्ठो नो वसवो घत्त धाम्नि
 मा रधाम द्विषते मो अरातये ।।१।।

- २ क का. . . . गिरिष्ठा;
 ख-घ का. x कं * परिमिन् xxx;
 ग उ. * संसायपमिन्द्र * ;
 घ. म. शत्रून्ताडि * * * ।।
 का. स्वरा अङ्किताः ।
- ३ का. नष्टः ।
- खग उ. . . . मामृणानः । इदमिन्द्रः ;
- ४ का. नष्टः ।
- ग उ. अपात्रपातमश्विनो * * ;
- १.७८.१-२ का. नद्यौ मन्त्रौ ।
- १ ख उ. * देवाङ् . . . । वा. . . मर्त्य * ।
 घ 'श्रेष्ठे' इति रनु ।

अधि ब्रवीत्वधिवक्ता न इन्द्रो
अधि ब्रवीतु सविता दैव्येन ।
स्वस्ति मित्रावरुणा च धत्तां
रात्रिरात्रिमहरहश्च देवाः । । २ । ।

अधि ब्रवीतु पृथिवी उत धी-
रधि ब्रुवन्तु मरुतः पृथिमातरः ।
यो नो द्वेष्ट्यरणो यः सनाभिः
पविरिव नेमेरधरः सो अस्तु । । ३ । ।

कौ.८२.१३

यस्य त्रया गतमनुप्रयन्ति
देवा मनुष्याः पशवश्च सर्वे ।
तन्नो देवं मनो अधि ब्रवीतु
सुनीतिन्नो नयतु द्विषते मा रधाम । । ४ । ।

१.७६

वर्चस्वानसि देवेषु वर्चस्वानोषधीष्वा ।
अथो वर्धस्विनं कृधि यमश्वत्याधिरोहसि । । १ । ।

- २ ख म ऽधि . . . ।
- ३ का. xxxी त्त . . धौरधिद्रुतः पृष्णिमातरः xxx मिः . . .
नैमिरघरस् . स्तु ।
घ म. . . ऽस्तु । ।
- ४ क का. . . गत xx प्रयन्त; वा. . . प्रयन्तु;
ग म. . . ऽधि * ;
का. तन्नो दवं * धि *; कौ. गृ. तन्नो (मूलपुस्तिकाः). . . ;
घ का. पुनी xx नियतु . . रधामः २३२ म . . . नयति. . . । ।
- ५ घ < सुनीतिं नो? कौ. गृ. मूलपु. सुनीतिनोः सुनोतुनो; सुनानुतिनो;
सुनोनो;
- १.७६.१ का. ख, घ पादौ किञ्चिन्नद्याक्षरी ।
का. २-४ मन्त्रा नद्याः ।

यमश्वत्यो अध्यरुक्षद्राजा मनुष्यं जनम् ।
इन्द्रमिव वि मृधो हनत्तस्माद्राष्ट्रमनपच्युतम् ।।२।।

आरोहो नाम वा असि सहस्वानुदजायथाः ।
तं त्वा सपलसासहमश्वत्य विभरादयम् ।।३।।

राजा वा *असि भूतानामृषभो वीरुधां पतिः ।
स नः सपलानश्वत्य विषूचो व्युदा कृधि ।।४।।

१.८०

संपश्यमाना अमृता य आयन्
शुद्धा योनिभ्यस्परिजायमानाः ।
शिवं कृण्वाना उप जिघ्रतेमं
वीरं वीरेष्वप्या कृणुध्वम् ।।१।।

शिवो वो वीर इह जातो अस्तु
शुद्धो योनिभ्यस्परिजायमानः ।
अरिष्टोऽयं वर्धतां सर्वमायु-
र्वर्म ज्यायोभ्यो हविषा कृणोतु ।।२।।

-
- २ क म. ऽध्यरु ; ख उ. . . . मनुष्यञ्जनं ।
घ म नुपच्युतं । ।
- ३ ख वा. दयायथाः ।
ग वा. तन्त्वा. . . . ;
म. . . . सासा(→स)ह ;
- ४ क उ. * वासि. . . . ;
१.८०-८२ का. काण्डिका नष्टाः ।
- १.८०.१ क वा. आयनः
- २ क म. ऽस्तु; ख वा. शुद्धा. . . ।
ग वा, ज. 'ऽ' नास्ति ।
घ वा, ज * ह्यायोभ्यो * . . . ।। म. . . . कृणोमि → तु ।।

जरांमृत्युं प्रेक्षतु जीव एष
 नास्य क्रिमिरीशातो नोत जम्भः ।
 संरम्य जीव शरदः सुवर्चा
 अग्निष्टे गोपा अधिपा वसिष्ठः । । ३ । ।

जरांमृत्युर्जरायुर्जराचक्षुर्जरास्वः ।
 जरसे त्वा जरदष्टिं परि ददामि । । ४ । ।

शौ.२.२८.४क घीष्टे पिता पृथिवी मातान्तरिक्षमात्मा ।

शौ.१६.४४.५ग-घ वातः प्राणः सूर्यश्चक्षुर्दिवस्पयः ।
 सुपर्णस्त्वाभ्यव पश्यादायुषे वर्चसे
 ऽयमन्नस्यान्नपतिरस्तु वीरः । । ५ । ।

इति प्रथमकाण्डे षोडशोऽनुशाकः

१.८१

शौ.२.३५.५, यज्ञस्य चक्षुः प्रभृतिर्मुखं च
 १६.५८.५ वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
 इमं यज्ञं विततं विश्वकर्मणा
 देवा यन्तु सुमनस्यमानाः । । १ । ।

शौ.१९.५८.६ ये देवानामृत्विजो ये च यज्ञिया
 येभ्यो हव्यं क्रियते भागधेयम् ।
 इमं यज्ञं सह पत्नीभिरेत्य
 यावन्तो. देवास्तति* मादयन्ताम् । । २ । ।

- ३ क वा, ज. . . . प्रेक्षन्तुः
 ७ घ म, ज. षिष्टे; उ. वशिष्ठः । ।
 ५ वा. . . . अन्तरिक्ष. . . . । घ उ. ऽ नास्ति ।
 १.८१ का. नास्ति ।
 १ क म, ज. . . . मुखञ्च; ख ज. . . हविषा → मनसा . ।
 २ क म. . . . त्वियो. . . ;
 घ ज. जावन्तो. .; उ. . . देवास्तिति . । ।

शौ.६.७१.२क	यन्मा हुतं यदहुतमाजगाम
शौ.६.७१.२ग	यस्मादन्नात्मनसोद्गारजीमि ।
तै.आ.२.६.२	यद्देवानां चक्षुष आगसीन-
शौ.६.७१.२घ	मग्निष्टद्धोता सुहुतं कृणोतु ।।३।।
वा.स.२.११.३ः	अग्नेष्ट्वा जिह्वया हुतमिष्टं मरुद्धि-
गो.ब्रा.२.१.२.३ः	रनुमतं पितृभिः प्राशनामि ।।४।।

१.८२

शौ.१६.२६.१-४	अग्नेः प्रजातं परि यद्धिरण्य- ममृतं दधे अधि मर्त्येषु । य एनद्धेद स इदेनदहीति जरामृत्युर्भवति यो बिभर्ति ।।१।।
--------------	---

यद्धिरण्यं सूर्येण सुवर्णं
प्रजावन्तो मनवः पूर्व ईषिरे ।
तत्त्वा चन्द्रं वर्चसा सं सृजा-
त्यायुष्मान् भवति यो बिभर्ति ।।२।।

-
- ३ वा. जन्मा. . . . दस्मादन्ना. . . . । . . . आसि → सीनमग्नि. . .
.।
- ४ ख वा. - रनुपतं * * ।।३।।८१।।
- १.८२ का. नास्ति ।
- १ क वा. . . . जद्धिरण्य ;
ग वा. . . . नदरति; म. . . . इदेनम → दहीति;
ज. . . . नदरहति;
- २ क म. . . . सुवर्णं;
ग म. तत्त्वा. . . ; वा, ज. तत्त्वा. . . ;

आयुषे त्वा वर्चसे त्वीजसे च बलाय च ।
यथा हिरण्यतेजसा विभासासि जर्ना अनु ॥३॥

यद्वेद राजा वरुणो वेद देवो बृहस्पतिः ।
इन्द्रो यद्वृत्रहा वेद तत्त आयुष्यं भुव
तत्ते वर्चस्यं भुवन् ॥४॥

१.८३

शौ.१.३५.१-३ यदाबध्नन् दाक्षायणा हिरण्यं
शतानीकाय सुमनस्यमानाः ।
तत्ते बध्नामि शतशारदाया-
युष्मान् जरदष्टिर्यथासः ॥१॥
नैनं रक्षांसि न* पिशाचाः महन्ते
देवानामोजः प्रथमजं ह्येतत् ।
यो विभर्ति दाक्षायणा हिरण्यं
स जीवेषु कृणुते दीर्घमायुः ॥२॥

-
- ३ घ उ. * जनांश्च ॥ ।।
४ घ वा, ज. भवत्;
१.८३.१ का. नद्ये मन्त्रः ।
१ क उ. यदाबध्नं . . . ;
ग वा, म. तन्ते . . . ; ज. तत्ते (=न्ते?) . . . ;
द्र. उ. पुस्तिकासु न्त-तयोर्भेदः प्रायशो दुर्ग्रहः ।
२ क्वा का. . . . दा इत्यवधिको भागो नष्टः ।
क उ. . . . नः . . . ; ज. . . . पिशाचा . . . ;
ख म. प्रथमजं (→मं) . . . ।
का. स्वरा अङ्गिताः । दाक्षायणा ← दाक्षायणो?

अपां रेतो ज्योतिरोजो बलं च
 वनस्पतीनामुत वीर्याणि ।
 इन्द्र इवेन्द्रियमव रुधो अस्मिन्
 स दक्षमाणो विभरद्धिरण्यम् ।।३।।

शौ.१.३५.४.क-ख समानां मासामृतुभिष्ट्वाहं
 संवत्सरस्य पयसा पिपर्मि ।
 कौ.६६.३;६७.६ इन्द्राग्नी त्वा ब्रह्मणा वावृधाना-
 वायुष्मन्तमुत्तमं त्वा करातः ।।४।।

१.८४

ऋ.१०.५८.४ यत्ते चतस्रः प्रदिशो मनो जगाम दूरकम्
 तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।।१।।

-
- ३ क का. अपाँ. . . ;
 वा. . . ज्योतिरेतिरेजोवलञ्च; म. . . ज्योतिरो → रेजो . . .
 ज. . . ज्योतिरेजो . . . ;
 ग म. . इवेन्द्रियमव . ऽस्मिन्;
 गघ का. . . . मविरूधसोस्मिन् सुबक्ष्यमाणोविभृद्धि ;
 ४ कख का. समानमृतुभिष्ट्वाहं . . . पिपर्ति ।
 ख उ. सम्यत्स. . . ।
 घ का. - मायुष्मन्त . . . कराथ z
 वा, ज. . . मुत्तमन्त्वा . . . ।। ८३।।ऋ ४।।
 १.८४.१ कख का. सा. अ. ।
 गघ ज. . . वर्तयामसिह . . . ।।

- ऋ.१०.५८.३ यत्ते भूमिं चतुःशक्तिं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे । । २ । ।
- ऋ.१०.५८.१ यत्ते यमं वैवस्वतं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे । । ३ । ।
- ऋ.१०.५८.५ यत्ते समुद्रमर्णवं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे । । ४ । ।
- ऋ.१०.५८.२ यत्ते दिवं यत् पृथिवीं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे । । ५ । ।
- ० x यत्ते वायुमन्तरिक्षं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे । । ६ । ।
- ऋ.१०.५८.८ यत्ते सूर्यं यदुषसं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे । । ७ । ।
- x यत्ते चन्द्रं नक्षत्राणि मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे । । ८ । ।

- २ का. . . . चतस्रक्तिं मनो z म. . . . चतुशक्तिं । ।
वा. . . . मनो ज । । ज. गघ नास्ति ।
- द्र. ३-६ का. ग मनो z इति मन्त्रः समापितः ।
वा. ख ' * ज ' इत्यत ऊह्यम् ।
म,ज. क 'यत्' इति ख-घ च ऊह्यम् ।
- ३ का. सा. अ. ।
- ४ का. अयं पञ्चमो मन्त्रः ।
- ५ का. षष्ठोऽयं मन्त्रः ।
- ६ का. . . . वायुरन्तरिक्षे मनो z
चतुर्थोऽयं मन्त्रः ।
- द्र. ७ का. . . . यदुषसे * z

ऋ.१०.५८.७ यत् आपो यदोषधीर्मनो जगाम दूरकम्
तत् आ वर्तयामसीह क्षयाय जोवसे ।।६।।

ऋ.१०.५८.११ यत्ते परमां परावतं मनो जगाम दूरकम् ।
तत् आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ।।१०।।

१.८५

यं गृह्णन्त्यप्सरसो यं मध्नाति बृहस्पतिः ।
तं कश्यपस्य ब्रह्मणा सविता पुनरा भरत् ।।१।।

यो भर्ताकूः परिधाय मृगेष्वपि धावति ।
तं कश्यपस्य ब्रह्मणा सविता पुनरा भरत् ।।२।।

सविताग्निर्ब्रह्म सोम इन्द्रस्त्वष्टा बृहस्पतिः ।
एते मरुद्युतं त्वा ब्रह्मणा पुनरा भरन् ।।३।।

भद्रां वाचं शिवं चक्षुर्मरुद्युताय कृण्वसि ।
इमा ह्यस्मा ओषधिमा हराम्यरुन्धतीम् ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे सप्तदशोऽनुवाकः

६	का.	यत्ते आप ओष ८
१०	क	का. परा परावृतं;
	गघ	ज. वर्तया → आमसीह * * ।।८४।।ऋ १०।।
द्र.		का. स्वरा अङ्कितः ।
१.८५.१	क	वा. * गृह्णन्त्यप्सरसो; म, ज * गृह्णन्त्य. . . ;
	क-ग	का. य . . . बध्नातु * । त्वं * * ;
२		का. नास्ति ।
	क	वा. * भर्ताकूः * ;
३		का. . . . ताग्निर्ब्रह्म सोम इन्द्रस्त्वष्टा * * * त्वां . . . भरं ८
	ग	उ. * मरुद्युतन्त्वा;
४		का. * वादंसिवं . . . कृण्वसि । . . माहरस्यरुन्धती ८ अ १७८
	ख	उ. मरुद्युतायं * ।
	गघ	ज. * ओषधिमा. . . ।। ८५।।ऋ ४।। अ१७।।

१.८६

त्रिभ्यो रुद्रेभ्यः प्रवसन् यजामि
 ज्येष्ठः कनिष्ठ उत मध्यमो यः ।
 ज्योतिष्काराः कवयः सोमपा ये
 कण्वा अदन्तु निरितो वधेन ।।१।।

इन्द्राग्री वीतं हविषः संविदानौ
 समिद्धो अग्निः समिधा गीर्भिरिन्द्रः ।
 नुदेथां कण्वा निरितो अराति-
 माराद्रक्षांसि तपतं व्यस्मत् ।।२।।

वास्तोष्पते सुप्रजसः सुवीरा
 षष्ठीस्यामि शरदः शतानि ।

- १.८६.१ कख का. * * प्रवषन्त्यजामिज्येष्ठ * * * * ।
 क वा, म. * * प्रवसञ्जजा(वा. सि →)मि; ज. * * प्रवषञ्जजामि;
 द्र. < प्र वषङ् यजामि? द्वयोः पुस्तिकयोः (का, ज) षकारः द्रष्टव्यः ।
 दुर्गामोहनपादैः कृतः शोधोऽस्माभिर्नान्यया कृतः । पुस्तिकागतप्र-
 मादानां व्याख्या दुरूहा ।
 ख म. . . . जः ।
 गघ का. ज्योतिरकारष् यजन्तिनिरतो * z
 घ उ. कृष्वा. . . ।। .
 द्र. कृष्व इति नाम्नो निरुक्तये हफ्मान् १६७५ (१६४०) पृ. २३-२४
 द्र. । तृतीय मन्त्रे तु सर्वत्रैव कण्वा इति ।
 २ का. * * हविमस * * ग्निः * . . रिन्द्र ।
 * * निरतो . . . तपतोष्पस्मत् ।
 उ. . . . सम्विदानौ . . . कृष्वा . . . ।।
 ख म. * ग्निः . . . ।
 ३ क का. सुप्रजाससु;
 ख का. षष्ठ्यांशानि * * । द्र. अस्माभिः गृहीतः पाठोऽपि दुर्ग्रहः ।
 अश्नोतेर्लेटि रूपम् ?
 गघ का. द्रुहास्तु * मि निर्नुदस्व शिवास्तु तस्मानुप * * ।

दुर्वास्तु कण्वा अभि निर्णुदस्व
सुवास्त्वस्माँ उप सं विशस्व ।।३।।

या तन्तिषत् खलसद् या च गोष्ठे
या जाताः शक्रधूमे सभायाम् ।
प्रपायां जाता उत याश्च भित्सु
ताश्चातयामः शिवता नो अस्तु ।।४।।

दुद्धा च दुद्धती च स्थस्तद्धां नाम तद्धां नामधेयम्
रुद्रप्रेषिते स्तो व्ये नाम पर्यस्मान् वृद्ध्तम् ।
यो नो द्वेष्टि तमृच्छतम् ।।५।।

वीची नामास्यघहारा नाम ।
नमस्ते अस्तु वातके ऽन्यत्रास्मदधं कृधि ।।६।।

ऋ.६.७५.१२२ः ऋजीते परि णो नमाग्रेण परि णो नम ।
अश्मानं तन्वं कृण्महे अद्या नः सोम मृडय ।।७।।

-
- ग वा. . . निर्णुदस्व; ज. निर्नुदस्व; म. निर्नुदस्व;
घ उ. सुवास्त्वस्माङ्. . . ।।
- ४ का. * तदृषद * जाता * सजयां * जातः * यत्सुभिश्चु
ताश्चातयसश् * स्तु २
- क उ. * . . खलसह्या * . . ; ज. . . तन्तिषत् . . . ;
- ५ का. स्थ तद्धाम तद्धाहं * . . स्थौ वेनामपतोस्मन् * * *
* सभिघतां ।
- ख वा. स्तद्धां * ।
- घ उ. वृद्धि । उ. वा, ज. तमृच्छतं ।।
- ६ का. नीची स्यघारा * । तेस्तु * अन्यतास्म. . . ।।
- ७ क का. रुचीते . . . ; ख उ. नमः ।
घ का. मृत्रय २१२

१.८७

त्वं दर्भासि. परिरोषधीनां
 *विभिन्दन् यासि कन्या इवैनाम् ।
 भिन्धि* शिरः *क्रमेर्जायां
 न्यस्य शरीरं भिन्ध्युत* भिन्ध्यस्त्रि* । । १ । ।

यः कीकसास्थो*विरदात् परुषि
 यस्योद्धार उष्णिहास्ता हि वत्रे ।
 हनिष्यामि वां निरतः परेतं
 तृणान्यत्तमवसीरिणामिव । । २ । ।

अयं य आस्ते जठरेष्वन्तः
 कास्फीवशं निरुजं मर्त्यस्य ।
 हनिष्यामि वां निरतः परेतं
 स्तायदेययुः प्रति वामभुत्सि* । । ३ । ।

१.८७.१

का. * दर्भासि परिरोषधीनां विभन्दन् . . . यवैनां भिन्नसिरष्कृमेजायां
 . . . भिन्ध्यतिभिन्ध्यस्ति २

उ. . . . विभिन्ध्य . . . । भिन्धि . . . क्रमेर्जाया . . . भिन्ध्युत
 भिन्ध्यस्त्रि । ।

३.

उ. ग - पादारम्भे 'भिन्धि' इति वा, भिद्धि इति वेति निर्धारणं
 कष्टमेव । अक्षरलेखो विकृत इति प्रतीयते ।

२ कख का. * कीकसास्तो विरजः * . . . उष्णिहास्ता * * ।

क उ. * . . . सास्थो . . . , वा. परुषि;

घ का. . . मविशीरिवामिव २

उ. . . . ण्यत्तमवसी(म.शी)रिणामिव । ।

३ कख का. यांयस्ते . . . कस्मै * निरक्ष्वं मर्त्यम्यं;

ख वा, जं . . . निरजं * ।

घ का. स्तायदेतु * वामभुत्सि २

वा. . . . वामभुत्सि । । म, जं . . . वामभुत्सि । ।

येनेयथुस्तेन पथा परेतं
 स्तायदेयथुः प्रति वामभुत्सि* ।
 ब्रह्मणा वां परितृह्य समन्तं
 *विच्छेत्स्यामि नकुल इव सर्पम् । । ४ । ।

१.८८

- शौ.२.३५.२क-ख यज्ञपतिमृषय एनसाहु-
 निर्भक्ता भागादनु तप्यमानाः ।
 ३ग-घ यदेनश्चक्रवान् बद्ध एष
 ततो विश्वकर्मन् प्र मुमुग्ध्येनम् । । १ । ।
 ३क-ख अदान्यान् सोमपान् मन्यमानो
 यज्ञस्य विद्वान् समये न धीरः ।
 २ग-घ मधव्यान् स्तोकानप यान् रराध
 सं मा तैः सृजतु विश्वकर्मा । । २ । ।

- ४ का. येनेतुस्तेन * * स्तायदेतु * वामतुत्सि । * वान परितृद्ध्य *
 वृश्चस्यामि वकुलैव * ZZ३Z
 ख ३घ द्र.
 घ वा. विच्छेत्स्यामि * * * । । ऋ ४ । । ८७ । ।
 म. विच्छेष्यामि . . . । । . . .
 ज. विच्छेष्या → त्त्यामि . . . । । . . .
 १.८८.१ का. . . . मृषयेन आहुर्निर्भगता . . . माना . . . श्चक्रमा . .
 मुमुग्ध्येनं;
 ग ज. . . श्चक्रवान् बद्ध * ; वा, म. . . बद्ध * ;
 २ का. अन्यानसोमपा * * विद्वान् * * * मधव्यौ . . . नुप या रराधस्
 * * तैस्सृजद् * ;
 क वा. अदान्यान . . . ;
 ग वा. * स्तोकान्प * * ; म. मधव्यां . . . ; ज. . . यान * ;
 घ उ. सम्मा . . . । ।

- १ ये भक्षयन्तो न वसून्यानृधु-
र्यानिग्रयो अन्वतप्यन्त धृष्ण्या ।
या तेषामवया दुरिथात्
स्विष्टं तद्विश्वकर्मा कृणोतु । । ३ । ।
- ४ भीमा ऋषयो नमो अस्त्वेभ्य-
श्चक्षुयदिषां मनसश्च संदृक् ।
बृहस्पतये महिषाय दिवे
नमो विश्वकर्मन्नमस्ते पाह्यस्मान् । । ४ । ।

१.८६

सर्वा इमा ओषधयः पृथिव्यामधि निष्ठिताः ।
अथैव भद्रिके त्वमसुरेभ्यो अजायथाः । । १ । ।
शतं जह्यप्सरसां शतं श्वन्वतीनाम् ।
गन्धर्वपत्नीनां शतस्येन्द्रो अपि कृतच्छिरः । । २ । ।

- ३ क का. सा. अ. । ज. . . . भसून्यानृधु-;
ख का. . . . अन्नतप्यंच • । म. . . . ऽन्वतप्यन्त. . . .
उ. . . . धृष्ण्या ।
ग का. * तेषामवया दुरिथात्स्विष्टं . . . ।
म, ज. . . . मुपया • ; वा. . . . मुवया • ;
घ वा. स्विष्टन्त. . . । ।
- ४ कख का. भीम * नमस्तेभ्यश्च . . . देषा . . . ।
वा. भी → भिमा * * स्त्वेभ्य- ; म. * * * ऽस्त्वेभ्य ;
- १.८६.१ का. * इमां उषधयः . . . मवि * . . . भद्रिके त्वाम . . . अजायत ।
- २ का. शतमप्सरसां * सुन्वतीनां * . . . स्येन्द्रोअप कृतच्छिरः;
ख-घ वा. * श्य(←श्व?)न्दतीनां । * स्यतस्येन्द्रो * कृतच्छिरः । ।
घ म, ज. . . . ऽपि. . . । ।

याः पतन्ति पुरोवातं पतन्ति रेष्मभिः सह ।

पै.१.२६.४क

चेतन्तीमश्मलां पलामिन्द्रो अप्सरसो हनत् ।।३।।

वि वो यशो हवामहे वि वो हविष्यमोदनम् ।

अपावरीरषोर्णुतास्मद् यक्ष्ममपोर्णुत

वातंस्तेजन्यं यथा ।।४।।

१.६०

शौ.६.१२७.१

असितस्य विद्रथस्य लोहितस्य वनस्पते ।

विसल्पकस्यौषधे मोच्छिषः पिशितं घन ।।१।।

शौ.६.१२७.२

यत्ते बलास तिष्ठतः कक्षे मुष्कावपाकृतम् ।

वेदाहं तस्य भेषजं चीपद्रामभिचक्षणम् ।।२।।

शौ.७.५३.६ख;

ऋ.१०.१३७.४घ

निर्बलासं बलासिनो विसल्पमुत विद्रथम् ।

परोपहत्यां ते वयं परा यक्ष्मं सुवामसि ।।३।।

३ का. यष् * परो . . . रेष्मभिस् * । चेतन्तीसश्मलांपप . . . *
अरत् ।

खग वा. * रेष्मभि * । . . . मस्म → श्मलां. . . ;

घ म. . . . ऽप्सरसो * ।।

४ क का. * * यसोभजामहे; ख म, ज. * * हविश्वमोदनं ।

गघ का. . . . पोत्रुतामस्सद्यक्ष्मसपोत्रतवातस्तेजने * 282

घड उ. स्मह्यक्ष्म. . . ।।८६।।ऋ ४।।

१.६०.१.

का. * विद्रथस्य . . . कस्योषधे मोच्छि पिशितं * ;

घ वा. मोच्छिषः पिशितं * ।।

२ का. तत्ते * तिष्ठत कक्षे . . . विदाहं तस्मिन्नि * चीपद्रावभि . . . ;

क म. . . . तिष्ठन्तं

३ खग का. विमलमुतविद्रत . . . हभ्यां * * ;

ग वा, ज. . . . हत्यान्ते * ;

शीर्षरोगमङ्गुरोगं शुक्तिवल्गं विलोहितम् ।

शौ.६.१२७.६द्रः परा ते अज्ञातं यस्ममधराञ्चं सुवामसि ।।४।।

इति प्रथमकाण्डेऽष्टादशोऽनुवाकः

१.६१

कौ.११५.२

पयो देवेषु पय ओपधीषु

पय आशासु पयोऽन्तरिक्षे ।

तन्मे धाता सविता च धत्तां

विश्वे तद्देवा अभि सं गृणन्तु ।।१।।

पयो यदप्सु पय उत्त्रियासु

पय *उक्षेषूत पर्वतेषु ।

तन्मे धाता सविता च धत्तां

विश्वे तद्देवा अभि सं गृणन्तु ।।२।।

४ खघ का. सक्तिवल्गं . . . ज्ञातं . . . धरान्तं . . . : ५२अ१८२

१.६१.१ खग का. पयाशासि . . . । . . . दाता . . . ;

७ घ उ. . . . अधि . . . ।।

का. पत्रस्य दक्षिणतः 'आशीर्वचनं ३' इति ।

२ ख का. * उक्तेषुपयउत् . . . । उ. * उक्षेषुत . . . ।

कौ. उत्थेषूत; उत्थेषुत; उत्थेषुत; उक्षेषुच (द्वे पुस्तिके); उत्थेषूच; उक्षेषूच (द्वे पु.) ।

'उत्सेषूत' इति पाठ एव अर्थवहस्तया

दुर्गामोहनपादैर्ब्लूमफिल्डपादैश्च शोधरूपेण गृहीतोऽपि अमूल एव ।

उ. पुस्तिकासु कथ-छयोः कथञ्चित् सादृश्यं प्रतीयते । ज. पुस्तिकासु

यथा लिखितं तद् उक्षेषुत इत्यपि पठितुं शक्यते । ब्लूमफिल्डदत्त

शोधप्रमाणं 'Thus emended upon the supposition that the

reading 'उक्षे' is Prakrit for उत्से-' इति । अपि तु स उक्ते

इत्यस्य लेखविकारोऽपि भवितुमर्हति न केवलं ध्वनिविकारः ।

ग का. धन्मे . . . दधत्तां; उ. गघ न स्तः पादाविमौ ।

यन्मृगेषु पय आविष्टमस्ति
 यदेजति पतति यत् पतत्रिषु ।
 तन्मे धाता सविता च धत्तां
 विश्वे तद्देवा अभि सं गृणन्तु ॥३॥

यानि पयांसि दिव्यार्पितानि
 यान्यन्तरिक्षे बहुधा बहूनि ।
 तेषामीशाने वशिनी नो अद्य
 प्र दत्तां द्यावापृथिवी अहणीयमाने ॥४॥

१.६२

आगन्मेमां समितिं विश्वरूपां
 यस्यां पूर्वमवदद्देव एकः ।
 सा नः सूक्तैर्जुषाणा समीच्य-
 स्मान् वृणीतां सुमनस्यमाना ॥१॥

इयं देवी समितिर्विश्वरूपा
 शिल्पं कृण्वाना चरति जनेषु ।
 तां राजानः कवयो हतसु केतै-
 रराजानश्च वदनैः पुनन्ति ॥२॥

- ३ कग का. . . . पयोविष्ट . . . षदेजति. . . * * दधत्तां;
 ख ज. . . चरति * * । घ उ. . . अधि . . . ।।
- ४ ख का. . . . रिक्ष * * । ग वा. . . . वशनी * * ;
 का. . . . घ; घ का. . . अहिणीयमानो २१२
 वा, ज. . . अहरणीयमाने ॥६१॥ ॥ ४ ॥
- १.६२.१ क वा. . . समितिर्वि(→ तिर्वि) श्वरूपां;
 का. . . . सुमतिं * ;
 ख का. * पूर्वमनुतद्देव * ; ज. * . . . मवत्तद्देव * ।
 गघ का. . . . समीभ्यस्साम * सुमनस्यमानाः ।
 उ. * * र्यजुषाणा . . . मृणीतान् * ।।
- २ कख का. * सुमतिर्वि . . . * * * चनेषु ।
 घ वा, ज. -रराजानश्च * * ।। म. - रराजानःश्व * * ।।

अग्निं *सामित्यमुप सं सदेम
 वाचा प्रियं मधुमत्या वदन्तः ।
 सोमो राजा वरुणो मित्रधर्मा
 मयि *श्रीयमाण उप सं नमन्तु ॥३॥

यो वः शूष्मो हृदये यो बाह्वोर्यश्च चक्षुषि ।
 जिह्वाया *अग्रे यो मन्युस्तं वो वि नयामसि ॥४॥

१.६३

त्रिष्कुष्ठासि वृत्राज्जातस्त्रिर्दिवस्परि जज्ञिरे ।
 त्रिः सोमाज्जिषे त्वं त्रिरादित्येभ्यस्परि ॥१॥

जीवलं नघारिषं जयत्कमपराजितम् ।
 तं त्वामृतस्येशानं राजन् कुष्ठा वदामसि ॥२॥

- ३ कख का. अग्निर्यामामित्य . . . वाचप्रिये . . . z
 क उ. सामित्य . . . ; म. . . . वदेम;
 घ का. * श्रीयमाणा . . . ।
 उ. * श्रेयमाणमुप . . . । । या. . . सत्रमन्तु । ।
 द्र. < श्रेमाणमुप ?

- ४ का. * * शूष्मो * * बाह्वोर्यश्च चक्षुषी * ग्रे यव . . . zz औं तं
 वो वि नयामसि z३z
 ग उ. * ग्रे * . . . ;
 घ वा. - स्तम्यो * * । । ऋ ४ । । ६२ । ।
 उ. काण्डिकान्ते पद्मादीनि चित्रितानि ।

- १.६३.१ क-ग का. . . वृत्रहाजातस्त्रिरुदिवस्परि . . . । . . . सोमाहजिषे . . . ;
 क वा, ज. त्रिष्कुष्ठासि . . . ;
 ख उ. . . . य(←ज वा.)ज्ञिरे ।

- २ का. जीवलां नघारिषां जयतकामपराजितां उतामृतस्येशानो राजन् * ।

- क उ. * नघार्षं ; ग वा, म. तन्त्वा . . . ; घ ज. राजन् . . . । ।

अन्तरा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षमिदं महत् ।
तत्रामृतस्येशानं कुष्ठं देवा अबध्नत ।।३।।

कुष्ठोसि देवकृतो हिमवद्भ्यो निराभृतः ।

घ तु. पै. १६. १३. ३घ

= शौ. ६. १००. ३घ

तीक्ष्णाभिरग्निभिः खातुः

स चकर्तारसं विषम् ।।४।।

१.६४

यास्ते शतं धमनयः सहस्राणि च विंशतिः ।
बभ्रोरश्वस्य वारेणापि नह्यामि ता अहम् ।।१।।

शतस्य ते धमनीनां सहस्रस्यायुतस्य च ।
दृतेः पदमिव सारथिरपि नह्यामि यद् बिलम् ।।२।।

परमस्यां परावति शुष्को भण्डुश्च तिष्ठतः ।
ततः शुष्कस्य शुष्मेण तिष्ठन्तु लोहिनीरपः ।।३।।

३ गघ का. . . . स्यासिक्तं * * बध्नत ।

ग म. तंत्वामृतस्येशानं;

४ का. . देवकृतं * निरादृत . . . रत्रभिः वातस् * जगर्थारसं * २३२

ख ज. * निराकृ → भृतः ।

१.६४.१ का. सा. अ. । गघ वा. . . ऽपिह्यामि * * ।।

२ ख म, ज. . . . स्यायतस्य च ।

गघ का. तृतेष्पादमव सारथिमपि निश्यासि यद्विलं;

म, ज. . . यद्विलं ।।

३ कख का. * परावतश् * भ्यरुण्डश्च तिष्ठत ।

ख म. * भुण्डुश्च * । ग वा . तत * * ;

घ का. * . . . रप ।

परि वः सिकतामयं मरुं विले वपाममि ।
दकचिदन्नवीत् पुरा तकचिदशर्मादिदम् ।।४।।

१,६५

रुद्र मा त्वा जिहीडाम* मुष्टुत्या
मघवन्मा सहूत्या* ।
भिषक्तमं त्वा भिषजां शृणोम्यु
त्रो वीरौ ईरय भेषजेभिः ।।१।।

काठ.१७.११ग-घ रुद्र यत्ते गुह्यं नाम यत्ते अद्भुतयो विदुः ।
शिवा शरव्या या तव तथा नो मृड जीवसे ।।२।।
वैतान.६.७ अग्निं त्वाहुर्वेश्वानरं सदनान् प्रदहन्वगाः* ।
गो.ब्रा.१.२.२१ स नो देवत्राधि ब्रूहि मा रिषामा वयं तव ।।३।।

४ का. • विस्सिकतामयमरुं • • । अकशदश्ववेत् • तःकशदशर्मादिदम्
२

१.६५.१ का. • • ताक्षीहतामुमुष्टुत्याम मघवन्मामहूत्या भिषन्संताभिष-
जंशृणोस्यत्रोवीरांवीरे भेषजेभि २

क उ. . . . जिहीडाम • ; ख उ. . . मुहूत्या ।

गघ उ. . . . क्तमन्त्या • • . . . वीराइ • भेषजी (→जे ज.)भिः ।।
वा. 'शृणोमुनो' 'इरय' इति विशेषः ।

२ ख-घ का. यत्तेन्धामतयोरिदुः । • शर्व्या • • • • मृड • २
ज. यत्तो • • । . . . जा • • • • ।। वा. . . जीसे ।।

३ खग का. मदनानप्रहहंनगात् • ने . . . ;

वा. • प्रहन्वगाः । • • • • बृहि;

ख म, ज. • प्रदहन्वगाः । ग ज. • • देवत्राअधि • ;

घ वा, म. मार्षामा . . . ।। उ. . . वयन्तव ।।

या देवैः प्रहितेषुः पता-
 तपसे वा महसे वावसृष्टा ।
 सोमस्त्वामस्मद्यावयतु विद्वा-
 नवन्तु नः पितरो देवहूतिषु ॥४॥

ऋ. ६. ५२. ४घ

इति प्रथमकाण्डे ऊनविंशोऽनुवाकः

१. ६६

काठ. ४०. ५ रायस्पोषं धेहि नो जातवेद
 आ. प. श्रौ. १६. ३४. ४ ऊर्जावदग्रे यशः सूनृतावत् ।
 दधाम भागं सुनवाम सोमं
 यज्ञेन त्वामुप शिक्षेम शक्र ॥१॥

वयमग्रे धनवन्तः स्यामा-
 लं यज्ञायोत दक्षिणायै ।
 ग्रावा वदेदभि सोमस्यांशु-
 नेन्द्रं शिक्षेमेन्दुना सुतेन ॥२॥

४ क-ग का. * देवी प्रहितेषुतस्तपसे * महम . . . मस्मप्यावेतु ;

क ज. * दै → देवैः ; ख वा वावसिष्ठा ।

गघ वा. . . . मस्मह्यावयंतुविद्वान्वन्तु * * * ॥ ४ ॥ ६५ ॥

ग म. . . . ज्यावयतु . . . ; ज. . . . ह्यावयतु . . . ;

१. ६६. १. ख का. . . . असु * । वा. ऊर्जा . . . ; उ. . . . सूनृतावत् ।

गघ का. * भारशृणुनाम * . . . शिक्षेम शक्रं २

द्र. . . का. स्वरा अङ्किताः ।

२ क वा, ज. . . . धनवन्त . . . ; म. . . . धनमन्त. . . ;

ख वा, म. . . . दक्षिणायैः । ज. . . . दक्षिणायैः → यै । ।

का. . . यज्ञायुत * ।

गघ का. वधेदाभि . . . स्यांसूनइन्द्र शिक्षेम इन्दुना * २

ग वा. * सोमस्याशु - ;

इशानं न्या शुश्रुमा वयं
 पुगे दधानां धनपते ।
 गोमदग्रे अश्ववद्धृगि पुष्टं
 हिरण्यवदन्नवद्धेहि मरुम् ॥ ३ ॥

दुहां मे द्यौः पृथिवी पयो-
 ऽजगरो मा सोदकोभि वि सर्पन्तु ।
 प्रजापतिना तन्वमा *प्रीणेऽग्निं म आत्मा ॥ ४ ॥

१.६७

अस्मां जुषध्वममवोऽघ
 तु.क्र.८.६७.२० मा नः पुरा जरसोऽमवो वधिष्ट ।
 पाका गृणीमस्तव वीर्याय
 शतं हिमानधिपतिर्न एह ॥ १ ॥

३ क का, वा. इशानन्द्या ; म, ग. . . शुश्रुमा . .
 ख का. . लधनानां . . ।
 ग का. . . पुष्टो; ज. . . पुष्टि;
 घ वा. वदनव. . . । म. . . यर्धाह . . । ज. . यधेददेह . . ।

४ कख का. द्वाहां जरारो . . भुवि . . ;

क वा, ज. दुहाम्मे . . ;

ख वा, म. . . सोदकोभिभि . . । द्र. अवग्रहो नास्ति .

गघ का. . . . प्रैणेरिद्योमातुमा 292

उ. . . . प्रिणोरिद्यो . . । ६६ । . क्र ४ । ।

द्र. का. स्वरा अङ्किताः ।

१.६७.१

का, उ. अवग्रहा न सन्ति । म. कपादः मानः इत्यवधिकः । वा,
 ज. पादो न चिह्नितः ।

क ज. . . ध्वम → वस . . . ; वा. अस्मां → ? युषध्वम . . . ;

द्र. वा. पुस्तके अनुस्वारो डकारः कृत इति प्रतीयते ।

ख का. . . वसवोहिष्टः? द्र. 'वधिष्ट' इति शोधः इति रनु ।

घ का. * हिमा अधिपतित्र * । । म, ज. * हिमा अधि. . . । ।

का, म, ज. < . . . हिमौ अधि. . . ?

उन्मृणो अगादार्जुनमगात्
 सुश्रुद्भगवो गोपाय मा ।
 अह्नेद्यात्मानं परि ददे
 सूर्यप्राणो भवामि । । २ । ।

नि मृणो अगादासितमगात्
 सुश्रुद्भगवो गोपाय मा ।
 रात्रयेद्यात्मानं परि ददे
 ऽग्निप्राणो भवामि । । ३ । ।

अनाभूरस्यनाभोऽनाभुवो भूयास्म ।
 स यत्र त्वं प्रजापते त्रिरेकस्याहः प्रजाः संपश्यसि ।
 तत्र मामपि सं पश्यानष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः । । ४ । ।

१.६८

यथा मृगं रोपयसि तिरश्चर्मातिविध्यसि ।
 एवा त्वमुग्र ओषधेऽमुं रोपय मामभि । । १ । ।

-
- २ क का. * गादा . . . ; मा. . . .ऽगादा. . . . ;
 ख का. सुषद्भगो ** । म. सुश्रुद्भगवो ** ।
- २ गघ का. . . .भ्यातुमानं * दधे सूर्यप्राणो * ;
- ३ का. न्यन्मृणोन्मृणोगादा . . . सुषद्भगो ** । * भ्यातुमानं **
 दधे अग्निः . . . * ;
 क म. ** ऽगादा . . . ; घ वा. अग्नि . . . । ।
- ४ का. अनातुरस्यनाभगोनाभगोभूयस्त । ** द्वयं * . . . स्याहाः *
 सस्पश्यसि * मामभि * . . . निष्ट . . . गोपा २२२
- क उ. ऽनास्ति । घ म. . . सम्पश्यसि ।
- १.६८.१ का. * मृगो गोपयसि तिरश्चिन्मातुविन्ध्यसि । यवात्वमुग्रोषधे असु
 * सासुभगे । द्र. अघः भे इति ।
 घ वा. ऽ नास्ति ।

बन्धश्चेमा उपधिश्च मधुमत्री समञ्जनम् ।
 द्वारी भगस्येमा *ऊरु मृगस्तुष्यत्रिवा चर ।।२।।
 अभि त्वाधामभिधिना जालेनेव महाजषम् ।
 यथा मम क्रतावसो मम चित्ते सचावर्ह ।।३।।
 अहं वै त्वदुत्तरास्म्यध* *त्वमुपधिर्मम ।
 सं नो बध्नामि संबन्धनेन यथासावाविचर्त्या-
 वा मृत्योरा परावतः ।।४।।

१.६६

अपोच्छन्ती दुःष्वप्र्यमप दुर्हार्दमुच्छतम्* ।
 अपोष्टं सर्वं क्षेत्रियं सर्वाश्च यातुधान्यः ।।१।।
 उदगातां भगवती विचृती नाम तारके ।
 वि क्षेत्रियंस्य मुञ्चतां सं ग्रन्थिं हृदयस्य च ।।२।।

शौ.२.८.१क-ख
 ६.१२१.३क-ख
 २.८.१ग
 ३.७.४ग

- २ का. बन्धुमेमामपघुश्च मधुमत्रो समञ्जनं । द्वारो . . . तरौ
 मृगस्यष्यत्रिवाचरः;
 गघ उ. . . . ऊरु मृगस्तुष्यंनि . . . ।।
- ३ का. * . . . भिदना . . . महाझकं ।
 *सम . . . समश्चित्ते सचावर्हि ।
 ख ज. . . महाजषं (→सं) ।
- ४ का. अहं तदुत्तरा अस्मथ त्वसु(मु-मु.)प. . . ।
 सं नो * . . . वाविचृत्यावा मृत्योरपरावता । ३८
- कख या. * . . तदुत्तरास्मघत् → त्तमुप . . . ।
 म, ज. * . . . रास्मघत्तमु . . . ।
- ग उ. सत्रौ * . (म. सम्बन्धनेन);
- १.६६.१ कख का. अपोच्छन्ती दुष्प्र x प्रमपि दृहान्दमुत्सतं
 क उ. अपोत्सन्ती; वा. दुःस्वप्र्य-; ख उं. . . मुत्सतं ।
 ग वा, ज. * . . क्षेत्रियं → त्रयं; म. . . . क्षेत्रयं;
- २ क का. उदगातं * ; ग का. सुक्षत्रियस्य * ; उ. * क्षेत्रयस्य * ;
 घ का. * ग्रन्थ्य * . . . z

नमो अस्तु वरत्राभ्यो नम ईषायुगेभ्यः* ।
मृगायारण्ये तिष्ठते क्षेत्रियायाकरं नमः । । ३ । ।

आखोरिदं क्षेत्रपत्यं मनोश्च मानवस्य च ।
मनः सर्वस्य पश्यत इह भूयः स्यादिति । । ४ । ।

१.१००

उदेहि देवि कन्य आचिता वसुना सह ।
शौ.१६.४४.६ग-घ न त्वा तरन्त्योषधयो बाह्याः पर्वतीया उत । । १ । ।

यथा त्वा देव्योषधे सर्वः कामयते जनः ।
एवा भगस्य नो धेहि देवेभ्य इवामृतं परि । । २ । ।

उत्सक्तपल्योषध आवतंकरणीदसि ।
यदेषि यन्निषीदसि तत्र त्वाहं समग्रभ-
पै.७.१.१२घ मश्वमिवाश्वाभिधान्या । । ३ । ।

३ कख का. *स्तु वृत्रहाभ्यो नमैषा . . . ; वा. *स्तु . . . । म. *Sस्तु . . . ।

ख उ. *ईशा . . . । घ ज. . . . करत्रमः । ।

४ क का. आषोहदं क्षेत्रपत्यं; वा. . . . क्षै → क्षेत्रपत्यं;

गघ का. *सर्वस्या * * * भूयम्यादिदिति 2४2

ख ज. मनोष्प → श्च * * । घ म. *भूय. . . । । . . .

१.१००.१ का. . . देवकन्यायाजता * * । * * चरन्त्यो . . . *पर्वता * 2

क वा. . . कण्य → न्य; म. . . देव * ;

ग उ * * तरन्त्यो . . . ;

२ का. केवलं 'यथा त्वा' चतुर्थपादस्य 'परि' इति च ।

क वा. * * देव्योष; ज. *ते → त्वा . . . ;

३ ख-घ का. मावतंक. . . । यदेषु . . . * . . . समग्रभश्व. . . ।

ख ज. . . दसी ।

ग म, ज. . . यन्निषीदसि; वा. . . यन्निषीदति;

यथा कुमारस्तरुणो मातरं प्रतिनन्दति ।
 एवास्मान् प्रति नन्दतु यां वयं कामयामहे ।।४।।

इति प्रथमकाण्डे विशोऽनुवाकः

१.१०१

त्रीणि पात्राणि प्रथमान्यासन्^४
 तानि सत्यमुत भूतं तदक्ष ।
 ऋतस्य माने अधि या ध्रुवाणि
 येभिर्देवा अमृतं भक्षयन्ति ।।१।।

स्वयद्देवा विभजन्त आयं
 त्रीणि पात्राणि प्रथमान्यासन् ।
 आदित्या एकं वसवो द्वितीयं
 तृतीयं रुद्रा अधि सं बभूवुः ।।२।।

धाता वेद सवितैतानि सर्वा
 बृहस्पतिः प्रथमो देवो अग्निः ।
 येभिरिन्द्रो जठरमापृणीते
 त्रिभिः पात्रैरुत विश्वे च देवाः ।।३।।

४ क-ख का. * . . . स्तरुणो मातुरं * . . . नन्दन्तु;

१.१०१.१ का. * . . . न्यासत् . . तदक्ष । * . धिया ध्रुवाण्येभि . . .
 मृतं * ।

क ज. . . . न्यासं; घ वा . . . यन्ती → त्ति ।।

२ क-ख का . . . विभजन्तायं * . . न्यासम्;
 म. . . विभयन्त . . . ; घ वा, म. . . अभि * . . ।।

३ क उ. * . सवितौ * सर्वे; ख वा. * . . अग्निः । म. . . ऽग्निः ।
 ग का. एभि . . जजठरोमा . . . ;

ऊर्ध्वा तिष्ठन्ति न नु जिह्वा भवन्ति
 नोनं बभूव कतमश्चनैषाम् ।
 देवानां पात्राणि निहितानि यानि
 तानि सं पाति य ऋतस्य गोपाः ।।४।।

१.१०२

शौ.७.८०:४ पौर्णमासी प्रथमा यज्ञियासी-
 दह्नां रात्रीणामतिशवरीषु* ।
 ये त्वां यज्ञैर्यज्ञेन बोधयन्त्य-
 मी ते नाकं सुकृतः परेताः ।।१।।

शौ.७.८०:१ पूर्णा पश्चादुत पूर्णा'पुरस्तात्
 पौर्णमासी मध्यत उज्जिगाय ।
 तस्यां देवैः संवसन्तो महित्वा
 नाकस्य पृष्ठे *समिषा मदेम ।।२।।

४ का. . . .स्तिष्ठन्ति . . जिह्वा *.. . . . कतमश्चनैषां
 निहतानि * * * पात्ररितस्यगोपा Z9Z
 क वा. ऊर्ध्वातिष्ठन्ति . . . ;
 म. ऊर्ध्वातिष्ठन्ति . . . ; ज. ऊर्ध्वास्ति . . .
 ग वा. . . .जानि;
 घ वा. . .गोपः।।४।। १०१।। म. * सम्पाति . . .
 ।।१०१।।४।।

१.१०२.१ का. पुर्णमासि * . . . दह्ना . . . मुतशवरीषु * * यज्ञियैर्यज्ञैर्बोधयन्तमै
 * * * * ZZ

कख वा. . . यज्ञयादह्नां . . . ।
 ख उ. . . . शवरीषु ।
 ग वा. . . बोधयन्त्य-; ज. * * * * . र्यज्ञियेन . . . ;
 घ वा, म. . . . नाकन् * * ।। ज. . . . नाकन * * ।।

२ का. पूर्ण. . . तस्यं . . . समिषा * Z स्वराः अङ्किताः ।
 उ. . . . समृषा * ।।

चतस्रो दिशः प्रदिशो ह पञ्च
षडुर्वीराहू रजसो विमानीः ।
द्वादशर्तव आर्तवाश्च ते
मा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः । । ३ । ।

शौ.७.८१.६; यथादित्या अंशुमाप्याययन्ति
मै.४.६.२७:१२.२; यमक्षितमक्षितये पिबन्ति
तै.२.४.१४.१ एवा मामिन्द्रो वरुणो बृहस्पति-
काठ.१०.१२ रा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः । । ४ । ।

१.१०३

शौ.७.७६.३ आगन् रात्री संगमनी वसूनां
विश्वं पुष्टं वस्वावेशयन्ती ।
अमावास्यायै हविषा विधेमो-
र्ज वसाना पयसा न आगन् । । १ । ।

-
- ३ कग का. . . * . . . राहु * विमाना । द्वादशान्तर्धा ऋतवश्च* ;
ख उ. . . . राहु * . . .
ग म. द्वादशर्तवार्त्तवाश्च * ;
ज. द्वादशर्तवा(+आ)र्त्तवाश्च * ;
द्र. वा. ते इति ४र्थपादे ।
घ उ. * प्यायन्तु * . . . । ।
- ४ का. . . दित्यां आप्याययन्ति; उ. . . माप्यायन्ति;
ख का. यथाक्षितमक्षितयष् * ।
उ. घ. . . . प्यायन्तु * . . . । । ऋ ४ । । १०२ । ।
- १.१०३.१ क का. सा. अ. । वा. . . . वसूनां;
ख उ * * विश्वावेशयन्ती । का. . . यन्ति ।
का. अमावस्यां * . . . र्जा वसानष् * नागं २

मा त्वा रात्रि पुरो दधन् मोत पश्चा विभावरि ।
 आयुष्मन्तः सुप्रजसः सुवीरा
 ऋध्यास्म त्वा सुवर्चसः । । २ । ।

शौ.३.१०.७कख यस्य देवस्य सुमती
 सुनीतिरेति सुमतिं गृहाणाम् ।
 आ मा पुष्टं च पोष्यं च
 रात्र्या देवानां सुमती स्याम । । ३ । ।

शौ.७.७६.२ अहमेवास्म्यभावास्या
 मा विशन्ति सुकृतो मयीमे ।
 मयि देवा उभये साध्या-
 श्चेन्द्रज्येष्ठाः समगच्छन्त* सर्वे । । ४ । ।

१.१०४

शौ.३.१०.१-४
 मै.२.१३.१०;
 काठ.३६.१०;
 तै.४.३.११.६

प्रथमा ह व्युवास सा धेनुरभवद्यमे ।
 सा नः पयस्वती दुहा उत्तरामुत्तरां समाम् । । १ । ।

२ कख का. * * * * दधं सोत पश्चाद् * ।
 उ. * * रात्री * * ;
 घ का. हद्यास्स * * ;

३ कख का. * * सुमुतौसुमतिं * ;
 ग वा. . . पौस्य → ष्यञ्च; म. . . पोष्यञ्च;
 ज. . . . पुष्टञ्च पौष्यञ्च; का. . . . पुष्टिं * * * ;
 घ का. . . . स्यामा ।

४ क उ. . . . मेवास्यमा . . . ;
 ख का. * वसन्तुसुकृतौ मैमे; वा. * विसन्ति . . . ।
 ज. * वसन्ती . . . । उ. . . . मयीवे ।
 घ का. . . गच्छन्तु * २३२ उ. . . . गच्छन्तु * । । १०३ । । ऋ ४ । ।

१.१०४.१ क का. सा. अ. ।

- आप.म.२.२०.२७ यां देवाः प्रतिनन्दन्ति धेनुं रात्रिमुपायतीः ।
छान्दो. ब्रा.
२.२.१४ द्रः संवत्सरस्य या पत्नी सा नो अस्तु सुमङ्गली ।।२।।
- काठ.४०.२ संवत्सरस्य प्रतिमां ये त्वा रात्र्युपासते
तेषामायुष्मतीं प्रजां रायस्पोषेण सं सृज ।।३।।
- मै.२.१३.१०; इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छत्
काठ. ३६.१०; साप्स्वन्तरासु चरति प्रविष्टा ।
तै.४.३.११.१ वधूर्जिगाय नवगञ्जनित्री
त्रय एनां महिमानः सचन्ते ।।४।।

१.१०५

- शौ.३.१०.५. वानस्पत्या ग्रावाणो घोषमक्रत
हविष्कृण्वन्तः परिवत्सरीणम् ।
एकाष्टके सुप्रजसः सुवीरा
वयं स्याम पतयो रयीणाम् ।।१।।

-
- २ क उ. * . . . नन्दति;
ख का. धेनु . . . पायती; ज. . . यती (+:).
ग म. सम्वत्सरस्य * . . ; वा. संवत्सरया * . .
घ का. . . . सुमङ्गला २२२
- ३ क वा, म. सम्वत्सरस्य . . . ; ख का. * . रात्रिमुपा . . . ।
घ का. रायस्पोषण * . . ।
- ५४ का. इयमेव * . . . साप्स्वन्तश्च . . . ।
वधूर्जिमाय . . . नित्रीं त्रित * . . २४२
- कख वा. इयमेव → मेव * . . व्यौच्छत् साप्स्वन्तरासु * . . ।
- द्र. का. स्वरा अङ्किताः । वामतः अष्टका ऋ१ इति ।
- १.१०५.१ कख का. सा. अ. । ग का. एकाष्टकायी हविषा विधेम;

- ६ इडायास्पदं घृतवत् सरीसृपं
जातवेदः प्रति हव्या गृभाय ।
ये ग्राम्याः पशवो विश्वरूपा-
स्तेषां सप्तानां मयि रन्तिरस्तु ।।२।।
- ११ इडया जुह्वतो हविर्देवान् घृतवता यजे ।
*गृहानलुभ्यतो वयं दृषदो मोप गोमतः ।।३।।
- १० यज ऋतुभ्य* आर्तवेभ्यो माद्भ्यः संवत्सराय च ।
धार्त्रे विधर्त्रे समृधे भूतस्य पतये यजे* ।।४।।

१.१०६

शौ.३.१०.८कख आयमगन् संवत्सरः पतिरेकाष्टके तव ।
तस्मै देवाय हविषा विधेम
स उ नः शर्म यच्छतु ।।१।।

२ घ का. सा. अ.। वा. . . . रन्तुरस्तु ।।

३ का. . . . युजे गुहानलुभ्यतो * दृषदेसोप गोमत ।

ग म, ज. गृहानलुभ्यतो * ; वा. गृहानलुभ्यतो * ;

घ म. . . . गोम → पतः ।।

४ कख का. यजुर्ऋत्विग्भ्य * माभ्यस् * * ।

वा. यजुर्त्भि (म. यजुर्त्भि) * * सम्बत्सराय * ।

ज. यजुर्त्भि. . . ।

गघ उ. * विधर्त्ते . . . यज ।। . . . घ का. * * यज २५२

५. अत्र उत्कलीयलेखोऽपि वैकल्यं गतः । का. प्रथम-
मन्त्रद्वयमङ्कितस्वरम् ।

१.१०६.१ क का. आयमगं * ;

गघ का. * जुहोमि । * घृतेन शौ * * * ।

ग ज. * * * जुहोमि; घ वा, म . . . यच्छतु ।।

एकाष्टकायै हविषा विधेम
 यर्तून् पञ्चानु प्रविद्य ।
 सस्येन सस्यमुपसंचरन्तो-
 ऽरिष्टास ऋतुनर्तुमुप सं चरेम ॥२॥

शौ. ६.५५.२ द्रः वसन्तो ग्रीष्मो मधुमन्त वर्षाः
 काठ. १३.१५ द्रः शरद्धेमन्त ऋतवो नो जुषन्ताम् ।
 आ नो गोषु भजन्त्वा प्रजायां
 सुशर्मण्येषां त्रिवरुथे स्याम ॥३॥

शौ.३.१०.१२ एकाष्टका तपसा तप्यमाना
 तै.४.३.११.३; जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ।
 काठ.३६.१० तेन देवा व्यषहन्त शत्रून्
 हन्तासुराणामभवच्छचीपतिः ॥४॥

- २ का. एकाष्टकाय * विधेमो ऋतूर्पचान * ।
 . . . संचरन्तं अरिष्टास्यन्तुमुप * चरेमा ।
 ग उ. सस्येम . . . ;
 घ वा. - रिष्टासर्तुनर्तुनुप * * ॥
 म. - रिष्टास ऋतूनत्तु . . . ॥ उ. ऽ नास्ति;
- ३ का. * ग्रीष्मौमधुमन्त वर्षाः;
 वा, ज. मधुमन्त वर्षा; म. मधुमन्ति? वर्षा;
 म. 'न्त' इत्यक्षरस्य नकारशिरसि अर्धवृत्तस्यादौ
 भङ्गिविशेषदर्शनात् 'न्ति' इति पाठः गृहीतः ।
 का. ३, ४ मन्त्रौ अङ्कितस्वरौ ।
- खग का. . . द्धेमह. . . । . . . विशत्वा * ; वा. . . जुषन्ता । . . .
 भजन्त्वा * ;
- घ का. शिशुर्मण्येषां . . . । २३२ वा, ज. . . त्रिवरुथे * ॥
- ४ क का. सा. अ. । ख म, ज. यजान. . . ।
 ग का. * * व्यषहन्त शत्रून्; वा, म. . . व्यषहन्तु * ;
 ज. . . व्यषहन्तु * ; घ वा, ज. . . वत्शचीपतिः । ।

शौ.३.१०.७; पूर्णा दर्वे परा पत सुपूर्णा पुनरा पत ।
 वा.३.४६क-ख सर्वान् यज्ञान् संपृञ्चतीषमूर्जं न आ भर ।।५।।
 द्रः
 इषमूर्जं न आभृत्येडया पशुभिः सह ।
 सरस्वति त्वमस्मासु रायस्पोषं नि यच्छ ।।६।।

इति प्रथमकाण्डे एकविंशोऽनुवाकः

१.१०७

ऋ.१०.१६८.१ वातस्य नु महिमा रथस्या-
 रुजन्नेति स्तनयत्रस्य घोषः ।
 दिवस्पृगेत्यरुणानि कृण्व-
 त्रथो एति पृथिव्या रेणुमस्यन् ।।१।।

५ क का. * द्रव्ये ** ; म, वा. * दर्वे ** ; ज. . दर्वे → दर्वे. . . ;
 ख-घ का. सा. अ. ।

गघ वा. सर्वा * संपृञ्चतीषः . . . ।।

ज. ** संपृञ्चतीष . . . ।।

६ कख का. . . . नाभृत्य इळया ** ;

ग वा. * त्ममास्मासु ; घ. वा, ज. . . यच्छ ।।१०६।।६।।

द्र. ज. ४घ शचीपतिः इत्यतः ५घ भरेत्यतश्च एको दण्डः; ५ख पतेत्यतः
 द्वौ । एवं पञ्च मन्त्राः । पत्रं भ्रं येन संख्या निर्दिष्टापि लुता ।

१.१०७.१ का. वातस्या . . . रथस्यभजयन्नेति . . . घोषा ।

. . . ग्येत्यरु . . . एभि . . . २ मन्त्रः अङ्कितस्वरः ।

क वा. * * * ऋतस्या-;

ख वा, ज. रुजंनेति स्तनयनस्य(=उ) * ।

गघ वा, म. . . . कृण्वन्तयो. . . ।। ग म. दिवं → वस्पृगे . . . ;

- ऋ.१०.१६८.२ सं प्रेरते अनु वातस्य विष्ठा-
मैनं गच्छन्ति समनेव योषाः।
ताभिर्विद्वान् सरथं देव ईयते
पतिर्विश्वस्य भुवनस्य गोपाः।।२।।
- ऋ.१०.१६८.४ आत्मा देवानां भुवनस्य गोपा
यथावशं चरति देव एषः।
घोष इदस्य श्रूयते न रूपं
तस्मै देवाय हविषा विधेम।।३।।
- ऋ.१०.१६८.३ अन्तरिक्षे पथिभिरीयमानो
गो.ब्रा.१.२.९ न नि विशते^२ कतमच्चनाहः।
अपां योनिः प्रथमजा ऋतस्य
क्व स्विज्ञातः कुत आ बभूव।।४।।
- अन्तरिक्षे पतयन्तं वात त्वामाशुमाशुभिः।
शौ.१०.८.१४ग-घ पश्यन्ति सर्वे चक्षुषा न सर्वे मनसा विदुः।।५।।

-
- २ क म. * प्रेरतो * मातस्य . . . ; ज. . . वा → मातस्य. . . ;
ख का. नैनं * सुमनेव योषा।
वा, ज. . . गच्छन्ति; म. जोषाः।
- ३ का. आत्मावै . . . गोप . . . एकः घोषैदस्य * * * नस्मै वाताय
. . . विधेमां।
- ४ क वा, ग रीयमाने;
ख का. * न विशति कतमश्च. .। म. * न(=नि?) मिषते. . .।
वा, ज. . . * * मिषते. .। ग ज. * * प्रथमया *।
घ का. * सिज्ञातष्कुत्र * *।
- ५ ख का. . . . नाशुभि। उ. . . शुभाशुभिः।

उपत्रिकं संचविचं त्रिर्यमं चतुरेकजम् ।
तं मातरिश्वानं देवं दिवो देवा अवासृजन् ।। ६ ।।

१.१०८

शौ.१६.२०.१-४ अप न्यधुः पौरुषेयं वधं म-
दिन्द्राग्री धाता सविता बृहस्पतिः ।
सोमो राजा वरुणो अश्विना यमः
पूपास्मान् परि पातु मृत्योः ।। १ ।।

यानि चकार भुवनस्य यस्पतिः
प्रजापतिर्मातरिश्वा प्रजाभ्यः ।
प्रदिशो यानि वसते दिशश्च
तानि मे वर्माणि बहुलानि सन्तु ।। २ ।।

यत्तनुष्वनह्यन्त' देवा द्विराजयोधिनाः ।
इन्द्रो यच्चक्रे वर्म तदस्मान् पातु विश्वतः ।। ३ ।।

६ कख * संचविच त्रिर्यमं . . . ।

उ. उपत्रिकं . . . ; वा, म. सञ्चविचं;

ख म. त्रिर्यमं . . ग उ. तम्मा . . ; घ का ** वासृजं २१२

१.१०८.१ का. अङ्कितस्वरो मन्त्रः ।

क ग. अपं * . . . ;

का. अपानिदुषु * * त-;

ग म. . . ऽश्विना * ;

२ का. मा. अ. । स्वरा अङ्किताः ।

३ का. यत्तनुष्वनह्यन्ति * विराजयोधिना ।

* यश्चक्रे * तस्मात् * * ।

क वा, म. . . नह्यन्तु; ज. . . नश्य → ह्यन्तु;

ग ज. तदस्मात् → न् * * ।।

वर्म मे द्यावापृथिवी *वर्माहर्वर्म सूर्यः ।

वर्म मे विश्वे देवाः क्रन्मा मा प्रापत् प्रतीचिका ।।४।।

१.१०६

शौ.७.४२.१;

ऋ.६.७४.२

सोमारुद्रा वि बृहतं विषूची-

ममीवा या नो गयमाविवेश ।

बाधेथां द्वेषो निऋतिं पराचैः

कृतं चिदेनः प्र मुमुक्तमस्मत् ।।१।।

शौ.५.६.५ख-ग

ऋ.६.७४.४

शौ.५.६.८.द्रः

तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवी

सोमारुद्राविह सु मृडतं नः ।

प्र णो मुञ्चतं दुरितादवघाद्

गोपायतं नः सुमनस्यमानौ ।।२।।

ऋ.६.७४.१द्रः

सोमारुद्रा धारयेथां वसुवीर्यं

प्र वामिष्ट्वा वरमश्नवातै ।

युवं नो धन्मिह भेषजानि

प्र यच्छतं वृषणा जेत्वानि ।।३।।

४ कख का. *से* वर्माहु . . . * । म, ज. . . . वर्माहुर्वर्म * ।

वा. . . . वमाह . . . * ।

गघ का. सा. अ. ।

१.१०६.१क, गघ ऋ. सा. अ. ।

घ ऋ. *चिदेन* ।।

२ कख का. सा. अ. । ख वा, म. . . मृडतत्रः ।

ग का. * * * दुरितावघाद्;

घ उ. गोपायतत्रः * ।। का. . . . मानौः z

३ कख का. . . . येषामसुर्यं जिवासिष्ट्वावरमष्णुवातै ।

क वा. * * वसुवी;

ग उ. युवन्नो. . . ;

घ का. . . जेतानि z उ. * यच्छतं * * (ज. येत्वानि) ।।

शौ.७.४२.२ सोमारुद्रा युवमस्मास्वन्त-
 ऋ.६.७४.३ *स्तनूषु विश्वा भेषजानि धत्तम् ।
 अव स्यतं मुञ्चतं किञ्चिदेनो
 अङ्गेषु बद्धमुत यद् दृषते ।।४।।

१.११०

शौ.१६.५८.१-४ घृतस्य जूतिः समना सदेवाः
 संवत्सरं हविषा वर्धयन्ती ।
 श्रोत्रं चक्षुः प्राणोऽच्छिन्नो नो अस्त्व-
 च्छिन्ना वयमायुषो* वर्चसः ।।१।।

उपास्मान् प्राणो ह्ययता-
 मुष वयं प्राणं हवामहे ।
 वर्चो जग्राह पृथिव्यन्तरिक्षं
 वर्चः सोमो बृहस्पतिर्विधर्ता ।।२।।

४ . ख का. तनूषि विश्व ** । उ. तनुषु *** ।
 ग का. ** मुञ्चते किं चतेनो;
 घ म. ऽङ्गेषु. . . । वा. . . यद्दृशत्वि ।। १०६ ।। ऋ ४ ।।
 म, ज. . . यद्दृशत्वि ।। १०६ ।। ऋ ४ ।।
 द्र. घ < यद् धृषद्वि* ?
 का. काण्डिका अङ्कितस्वरा ।

१.११०.१ क का. * यूतिस्सुमनास्सुदेवास; वा. * यूतिः. . . ;
 ख वा. ** र्दयन्ती ।
 गघ का. . . . प्राण अच्छिन्नो * स्त्वच्छिन्नह्यमायुषावर्चसा २
 उ. *** च्छिन्नो. . . ;
 म. . . . ऽस्त्वच्छिन्ना. . . ; वा, ज. . . छिन्ना. . . ;
 उ. . . . मायुषे * ।।

२ कख का. सा. अ. । उ. . . . ह्ययथामुष . . . ।
 गघ का. ** पृथिव्यान्त . . . बिभर्ति ।

वर्चसो द्यावापृथिवी संग्रहणी बभूवतु-
 र्वर्चो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम ।
 यशसा गावो गोपतिमुप तिष्ठन्त्यायती-
 र्यशो गृहीत्वा पृथिवीमनु सं चरेम ।।३।।

ऋ.१०.१०१.८ ब्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो
 वर्मा सीव्यध्वं बहुला पृथूनि ।
 पुरः कृणुध्वमयासीरधृष्टा
 मा वः सुख्रोच्चमसो दृंहता तम् ।।४।।

१.१११

शौ.६.६१.२; न्यग्वातो वाति न्यक्तपति सूर्यः ।
 ऋ.१०.६०.११ नीचीनमघ्न्या दुहे न्यग् भवतु ते विषम् ।।१।।

- ३ कख का. वर्चसा द्यावृपृथिवी संग्रहणी बभूवतु । र्वर्चो . . . ।
 द्र. का. द्यावापृथिवी इति अन्तोदात्तम् । द्या इति स्वरहीनम् ।
 अंशुद्धत्वेऽपि आमन्त्रितस्वराभावदर्शनाद् बभूवतुरिति
 प्रथमपुरुषान्त उत्कलीयः पाठ एवात्र रक्षितः ।
 गघ का. * * गोपतेसुपतितिष्ठन्त्या. . . ।
 वा, ज. * . . . तिष्ठन्त्यायती - ; म. . . तिष्ठन्त्यायती-;
- ४ कख का. * कृण्वध्वं . . . ; सीव्यध्वं. . . ।
 उ. पृथुनि ।
- ४ गघ का. पुनष्कृणुध्वसायसीरसृष्ट सा * सुश्रोश्चमसो * तिं २४२
 ग वा. * कृणुध्वंमयासी . . . ;
 ग उ. . . . दृंहजा * ।। ऋ ४ ।। ११० ।।
- द्र. ग आयसीरिति ऋ. । अथर्ववेदे वैकल्यं दृश्यते ।
 उ. अयासीः < अयास्य + ई? पाठः सन्दिग्धः ।
 आयसीरिति दुर्गामोहनपादाः । का. काण्डिका अङ्कितस्वरा ।
- १.१११.१ कग का. सा. अ. ।
 ग म, ज. . म → वघ्न्या * ;

शौ.६.५२.२; ऋ.१.१६१.४द्र. नि गावो गोष्ठे असदन्नि वत्सा अधि तन्त्याम् ।
*न्यूर्मयो नदीनां नि शुष्मा अरसानाम् ।।२।।

द्रः.पै.१६.१६.६ग-घ अहीनामहिकानां सं हि शीर्षाण्यग्रभम् ।
शौ.१०.४.१६ग-घ हृदं सहस्रबाहुः परेत्य व्यनिजमहेर्विषम् ।।३।।

शौ.७.५०.१ द्रः तुराणामतुराणां *विशामुरुक्षितामुत ।
कृणोमि तुभ्यं भेषजमाहेयमरसं विषम् ।।४।।

१.११२.

इमा ऊरु सवासिनौ वर्चसाञ्जे अहं मम ।
नाम ह्येनयोर्वेद यथा न बहवो विदुः ।।१।।

वर्चसा पीना पृथिवी सूर्येणोत्तभिता द्यौः ।
त्विषिं यां पश्यामो वाते तां नि यच्छे ममोर्वोः ।।२।।

-
- २ उ. * * * असदन्नि * * तन्त्या । न्यूर्मयो . . . ।।
का. . . . वत्सटितांघान्यन्मयो * न्युच्छुष्मारसानां 292
द्र. १-२ का. स्वराः अङ्किताः ।
- ३ का. . . नामेकानां . . .
* * परीद्र → द्यव्यानिजमहेर्विषं;
म. हृदं (+यं) . . . ; घ वा, ज. व्यनियम. . . ।।
- ४ का. तुराणाविषामरुक्षता . . . । * विश्वं . . . 2५2
ख उ. विषामुरु . . . ।
द्र. ३घ, ४घ विषमित्यस्य प्रभावात् ४ख विशाम् → विषाम्?
१.११२.१ क्म का. * तरौ * वर्चसांजे * सम * . . . नयोर्वदो;
कख उ. * उरु (म.उरु) सवासिनौ वर्चसांजे (ज. वर्चसाये) * * ।
घ ज. * * * विदुः ।।
- २ गघ का. त्विषी * पश्यासो * तान् * समौर्वा ।
ग ज. * या * * ; घ वा. * * यच्छे . . . ।।

वेद वै वां नामधेयं जिगीवाँ अपराजितम् ।
प्रजां च बह्वीमा शासे राष्ट्रं चेन्द्राभिरक्षितम् ।।३।।

विदुषी वां नामधेयमश्विना सारघं मधु ।
सूर्य इव चक्षुर्भूतानां प्रजां धारयतं मयि
रयिं धारयतं मयि ।।४।।

शतपाशां वि तनोम्युरुभ्यां जघनेन च ।
तस्मिन् यो बध्यते बन्धे स मे अस्त्वन्यक्षकः ।।५।।

इति प्रथमकाण्डे द्वाविंशोऽनुवाकः

* ।। इत्यथर्ववेदे पैपलादसंहितायां चतुर्द्धचो नाम प्रथमः काण्डः ।। *

- ३ ख का. जिगवां * ; उ. जिगीवाङ् * ।
ग वा, ज. प्रजाञ्च . . . ;
घ का. * चन्द्राभि . . . ; वा. * रक्षतं ।।
- ४ क म. * वान्नाम. . ;
ग-ङ का. सूरीव चक्षु । भूतानां * धारयितं * रसिं * * ;
वा. . . . प्रजान्धारयतं * रयि . . . ।।
ग ज. . . भूताना;
- ५ कख का. शत्रपा व्यतनोम्युरुभ्यां * * ।
ज. शतपाशा . . . ; उ. * * तनोम्युरुभ्यां * * ।
ग वा. तस्मि * * * ; म, ज. तस्मिं . . . ;
घ का. ममेअस्तुनियक्षकः ।। ZZZ औं समेअस्तुनियक्षकः ZZ
ज. * * अस्त्वन्यक्षकः ।।

काण्डान्ते -

का. इत्यथर्ववेदे पैपलादशाखायां प्रथमकाण्डस् समाप्तः ZZ वा.
श्री ।। ऋ५ ।। ११२ ।। अ ।। चतुर्द्धकाण्डः समाप्तोयं ।। म,
ज. ११२ ।। ऋ५ ।। अ २२ ।। ० ।। इति चतुर्द्धकाण्डः
समाप्तः ।।

द्वितीयः काण्डः

२.१

शौ. ४.७.२-६

अरसं प्राच्यं विषमरसं यदुदीच्यम् ।
अथेदमधराच्यं करम्भेण वि कल्पते ।।१।।

करम्भं कृत्वा तिर्यं पीवस्पाकमुदारयिम् ।
क्षुधा किल त्वा दुष्टनो जक्षिवां स न रुरूपः* ।।२।।

वि ते मदं मदवति शरुमिव पातयामसि ।
प्र त्वा चरुमिव येषन्तं वचसा स्थापयामसि ।।३।।

परि ग्राममिवाचितं परि त्वा स्थापयामसि ।
तिष्ठा वृक्ष इव स्थामन्नभिखाते न रुरूपः ।।४।।

२.१.१ क काण्डारम्भे का. औंनमस्तिलोतमायै zz औं रसं. ; उ. औं. . . ;
ग का. यथेदम्भे . . . ;

२ क्ग का. सा. अ. ।
ख वा, म. पीवस्पाक . . . । का. पिवस्साकमुदाहृतं;
घ वा. यक्षिवां. . . ।। उ. रुरूपः । का. जक्षिवीप्यस्यनुरुरूपः ;

३ कख का. . . . सरयति शन्त. . . * ।
क वा. * * * मदय(→ दति);
गघ का. सा. अ. ।

४ क का. सा. अ. । ग वा. * वृक्षैव . . . ;
गघ का. त्वष्टा वृक्षैव स्थासं अभिषाते * * ;
उ. . . . स्थामन्नभिखाते * रुरूपः ।।

पवस्तैस्त्वा पर्यक्रीणं *दूर्शोभिरजिनैरुत ।
प्रक्रीरसि त्वमोषधेभिखाते न रुरूपः* । । ५ । ।

२.२

आविद्य द्यावापृथिवी आविद्य भगमश्विना ।
आविद्य ब्रह्मणस्पतिं कृणोम्यरसं विषम् । । १ । ।

अरसं हेदिदं विषं यथैनदहमाशिषम् ।
उतैनदद्यात् पुरुषो भवादिदगदः पुनः । । २ । ।

शौ. ५.३०.८ क मा बिभेर्न मरिष्यसि परि त्वा पामि विश्वतः ।
ऋ. खि.२.१. रसं विषस्य नाविदमुद्नः फेनमदन्निव । । ३ । ।
१ कख

-
- ५ का. पवस्त्वंयस्त्वा परियक्रीणं दुरुषेभिरजनीरुत ।
... षधी अतिषातनरूनमः 292
ख वा, ज. दुरु(ऋ ?)शे ... ।
म. दुर्कशे ... ।
द्र. दूर्श जीर्णवासः इति दारिलिवचनात् (कौ. गृ. ११.१६) .
अयं शोधः दुर्गामोहनपादकृतः नान्यथाकृतः । पाठस्तु चिन्त्यः ।
घ उ. ** रुरूपः । । १ । । ऋ ५ । ।
- २.२.१ का. * द्या(→ द्या)वा. . . म्यसं *;
- २ का. वसोहेदद * यदेनदहमाशियं
उतैरदद्यात् प्ररुषो जगदष् *,
- ३ ख-घ का. पंनि → दि * मासि * मुध्नष् २
घ ज. मर्दनिव । ।
का कख सस्वरौ ।

- छा.ब्रा.२.६.१८द्रः अपावोचदपवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् ।
 काठ.१७.११कख समक्षमिन्द्र गा इव या वाचो विषदूषणीः ।।४।।
 तै.स.४.५.१.२कख
 माध्य.१६.५कख यच्च पिष्टं यच्चापिष्टं यद् दिग्धं यच्च देह्यम् ।
 मै.२.६.२.कख देवाः सर्वस्य विद्वांसोरसं कृणुता विषम् ।।५।।

२.३

- शौ.२.१०.१ क्षेत्रियात्त्वा निर्ऋत्या जामिशंसाद्
 तै.ब्रा.२.५.६.१. द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् ।
 अनागसं ब्रह्मणा त्वा कृणोमि
 शिवे ते द्यावापृथिवी अभूताम् ।।१।।
 शौ.२.१०.२.कख शं ते अग्निः सहान्द्रिस्तु शं गावः सहौषधीभिः ।
 २.१०.३कख
 तै.ब्रा.२.५.६.२ शमन्तरिक्षं सह वातमस्तु ते शं ते भवन्तु
 हि.गृ.२.३.१० प्रदिशश्चतस्रः ।।२।।

४ क उ. दववक्ता;

ख-घ का. * दैव्य * समगश्छसिन्द्रगायव * वचो . . . षणिः;

५क-ग का . * यश्च * यश्चा यद्यगृहं यश्च * * * विद्वांसो;

ग ज. * * विद्वांसो;

२.३.१. का क्षेत्रियात्त्वा. * जहामिशंस * मुञ्चसि * * ।

* ब्राह्मणा * * शिव * * हभूतां;

कख उ. क्षेत्रियात्त्वा * जा(म. या)मिशंसा द्रुहो * * * ।

घ ज. अभूता । ।

द्र. का. खपादः सस्वरः ।

२ क का, उ. शन्ते . . . ; का. अन्ये सा. अ. । ख शौ. * सोमः . .

. ।

घ का. सस्वरः । वा, म शन्ते । ।

शौ.२.१०.४कख	या देवीः प्रदिशश्चतस्रो
हि.२.४.१	वातपत्नीरभि सूर्यो विंचष्टे
शौ.२.१०.५कख	तास्वेतं जरस आ दधामि
	प्र यक्ष्म एतु निर्ऋतिः पराचैः । ।३।।
शौ.२.१०.८	सूर्यमृतं तमसो ग्राह्या यथा
तै.ब्रा.२.५.६.३.	देवा मुञ्चन्तो असृजन्निरेनसः ।
हि.गृ.२.३.१०.द्र।	एवा त्वा क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जामिशंसाद्
	द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात् । ।४।।
शौ.२.१०.६.कख	अमोचि यक्ष्माद् दुरितादवधाद्
तै.ब्रा.२.५.६.२	द्रुहः पाशाद् ग्राह्याश्चोदमोचि ।
शौ.२.१०.७.कख	जहदवर्तिमविदत् स्योनाम-
	प्यभूद्भद्रे सुकृतस्य लोके । ।५।।

३ ख-घ का..सा. अ.।

४ का. चमसो * * * मुञ्चन्तु असृजन्निरेनसः
* त्वांक्षेत्रियान्निर्ऋत्या जहामिशंसा * * * पाशा;

द्र. का. ४ग पादादारभ्य अन्तं यावत् स्वरा आङ्गिताः ।

ख उ. * * असृजन्निरेनसः ।

ग वा, ज. * * क्षेत्रियान्निर्ऋत्या जा(वा.या)मिशंसा;

म. * * क्षेत्रियान्निर्ऋत्या शंसा;

घ म, ज * मामुञ्चन्तु * * ।।

५ का. अहोमोचि यक्ष्मादुरितादवधाद् *

पात्रद् जुहारिवर्ति स्योनामप्यभूत्

भद्रे * * २३२

क उ. दवधा;

ग वा. सोनाम ; म. यहद ;

२.४

शौ.२.१४.१

निःसालां *धृष्णुं धिषणमेकावाद्यां जिघत्स्वम् ।
सर्वाश्चण्डस्य नस्यो नाशयामः सदान्वाः ।।१।।

५

यदि वा घ क्षेत्रिया यदि वा पुरुषेषितात् ।
यदि *स्थ दस्युभ्यो* जाता नश्यतेतः सदान्वाः ।।२।।

६

परि धामान्यासामाशुर्गाष्ठामिवासरम् ।
अजैषं सर्वानाजीन् वो नश्यतेतः सदान्वाः ।।३।।

२

निर्वो गोष्ठादजामसि निर्योनेनिरुपानसात् ।
निर्वो मुगुन्द्या दुहितरो गृहेभ्यश्चातयामसि ।।४।।

२.४.१ का * धिष्ण्यं सर्वाश्चण्डमनपतियो * सदात्वा ।

कख वा. * धृष्णं धषणमेकाव → वाद्यां * ।

म, ज * धृष्णं..... ।

ग वा, ज नस्यो;

२ का. यादे * * क्षेत्रियाद् * * पुरुषेषिता ।

यदस्तुदशिवभ्यो सदात्वा;

क वा,म. * * क्षेत्रिया;

ग उ. * स्थिदस्विभ्यो * ;

द्र. कख पाठाः संशयिताः ।

३ का. सा अ

४ क-ग का. निरवो निर्योनिनृपानश ।

..... मगुन्द्या * ;

ख उ. निर्योणेनिरुपानसा(म. शा)त् ।

३ अमुष्मिन्नधरे गृहे सर्वाः सन्त्वराय्यः ।
तत्र पाप्मा न्यच्यतु सर्वाश्च यातुधान्यः । । ५ । ।

२.५

शौ.२.१२.१ द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं
क्षेत्रस्य पत्न्युरुगायो अद्भुतः ।
उतान्तरिक्षमुरु वातगोपं
ते घ तप्यन्तां मयि तप्यमाने । । १ । ।

३ इदमिन्द्र शृणुहि सोमप
यत्त्वा हृदा शोचता जोहवीमि ।
वृश्चामि तं कुलिशेनेव वृक्षं
यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति । । २ । ।

शौ.२.१२.२ इदं देवाः शृणुत ये च यज्ञिया स्थ
भरद्वाजो मह्यमुक्थानि शंसतु ।
पाशे स बद्धो दुरिते न्यच्यतां
यो अस्माकं मन इदं हिनस्ति । । ३ । ।

५ क म. अमुस्मि.....;

७ ख-घ का सर्वास्वन्तुरायः । * * नियश्छतुसर्वश्च * २४२
ख वा * संत्वराय्यः । ज. * * सन्त्वराय्य(इय ?): ।
द्र. ज. पुस्तके अक्षरलेखलुटितः । एवं म. पुस्तकेऽपि ।
ग शौ. न्यच्यतु ।

२.५.१. खग का. सा. अ । ख म..... योद्भुतः ।
घ का. तेषु * * तस्यमाने २ मन्त्रः अङ्कितस्वरः ।

२ क, गघ का. सा. अ. ।
ख का. यत्त्वा * * * । उ. यस्त्वा * * योहवीमि ।

३ का. * * शृणुते यज्ञियास्त * . . . मुक्थानि * ।
. . . भ्युच्यतां * स्माकं . . . ;

खग ज. . . . शंसभु . . . न्वच्यतां;

- ४ अशीतिभिस्तिसृभिः सामगेभि-
रादित्येभिर्वसुभिरङ्गिरोभिः ।
इष्टापूर्तमवतु नः पितृणा-
मामुं ददे हरसा दैव्येन ।।४।।
- ५ द्यावापृथिवी अनु मा दीधीथां
विश्वे देवासो अनु मा रभध्वम् ।
अङ्गिरसः पितरः सोम्यासः
*पापमार्छत्वपकामस्य कर्ता ।।५।।
- ६ अतीव यो मरुतो मन्यते नो
ऋ.६.५२.२ ब्रह्म वा यो निन्दिषत् क्रियमाणम् ।
तपूंषि तस्मै वृजिनानि सन्तु
ब्रह्मद्विषमभि तं शोचतु द्यौः ।।६।।
- शौ. २.१२.८ आ दधामि ते पदं समिद्धे जातवेदसि ।
अग्निः शरीरं वेवेष्टु यमं गच्छतु ते असुः ।।७।।

४ ग का. सा. अ. । स्वरा अङ्किताः ।

५ क, ग का. सा. अ ।

घ का. पापसारिच्छत्व . . . २ उ. . . . माछत्व. . . ।।

द्र. का. सस्वरः ।

६ ख-घ का. . . . निन्दिषतष् * * * व्रजनानि * . . . शोच * ; सस्वरः ।

ख उ. * * निदि(→ वि, वा; द्वि, ज.)षत्क्रियमाणं ।

घ म. . . षमपि * * * ।।

७ क, ग का. सा. अ. । ज. आन्दधामि. . . ;

ग म. * * देवेष्टु;

घ का. इमं . . . वसु । वा, ज. . . गच्छतु * * ।।

सप्त प्राणानद्यै मज्जस्तांस्ते वृश्चामि ब्रह्मणा ।
यमस्य गच्छ सादनमग्निदूतो अरंकृतः । । ८ । ।

इति द्वितीयकाण्डे प्रथमोऽनुवाकः

२.६

शौ.२.१.१
ऋ.खि.४.१०.१
माध्य.३२.८

वेनस्तत् पश्यत् परमं पदं
यत्र विश्वं भवत्येकनीडम् ।
इदं धेनुरदुहञ्जायमानाः
स्वर्विदो अभ्यनूषत* ब्राः । । १ । ।

शौ.२.१.२

प्र तद्वोचेदमृतं न विद्वान्
गन्धर्वो धाम परमं गुहा यत् ।
त्रीणि पदा निहिता गुहास्य
यस्तानि वेद स पितुष्पितासत् । । २ । ।

३क-ख

स नो बन्धुर्जनिता स विधर्ता
धामानि वेद भुवनानि विश्वा ।

५ग-घ

यत्र देवा अमृतमानशानाः
समाने धामन्नध्यैरयन्त । । ३ । ।

८ कख का. . . . मज्जस्तांस्ते * * ;
क उ. . . . मज्जसु; ख वा, म. . . वृश्चामि * ।
ग वा, ज. * गच्छ. . . ; गघ का. सा. अ. ।

७ २.६.१ का. . . . पश्यन्त . . . कनळं । . . . भ्यनुक्तिर्विराट्;
घ उ. * अभ्यनूषत * । । का. स्वरा अङ्किताः ।

२ क का. पृथग्वोचे . . . ; शौ. . . . नु * ;
गघ का. * * निहता गुहास x
(मु. गुहासु) वस्तानि . . . ; पादौ अङ्कितस्वरौ ।
उ. . . . वितुष्पिता . . . । ।

३ म. * * * सि * ; वा . . . सि → स * ;
ख-घ का. धामनि . . . अमृतामानशाना * धामन्नद्धी . . . । ।
ग वा. . . . मानसानाः;
घ वा, ज. * धामन्नध्यै . . . । । म. * धामन्नध्यै . . . ।
का. अङ्कितस्वरो मन्त्रः ।

- ५क परि विश्वा भुवनान्याय-
 ४ख-घ मुपातिष्ठे प्रथमजा ऋतस्य ।
 वाचमिव वक्तरि भुवनेष्ठा
 धास्युर्न्वेष नन्वेषो अग्निः । । ४ । ।
- ४क परि धावापृथिवी सद्य आय-
 ५ख मृतस्य तन्तुं विततं दृशे कम् ।
 देवो देवत्वमभिरक्षमाणः
 समानं बन्धुं व्यपृच्छदेकः* । । ५ । ।

२.७

- शौ.२.५.१-४द्रः इन्द्र जुषस्वा याहि शूर
 पिवा सुतस्य मधोश्चकानः ।
 चारुर्मदाय । । १ । ।
- आ त्वा विशन्तु सुतास इन्द्र
 पृणस्व कुक्षी विड्ढि शक्र ।
 धियेह्या नः । । २ । ।

-
- ४ ख-घ का. -मुपाचष्टे । . . . वाचसिवाक्ति * धास्यन्वेष णत्वेषो *; मन्त्रः
 अङ्गितस्वरः ।
 ग उ. . . . वक्तरि *;
 घ म. . . . ऽग्निः । । ज. धास्युन्वेष . . . । ।
- ५ कख का. * . . . पृथि सद्याय . . . दृशे शं ।
 घ का. . . . विपरिश्छदेकः २१२ वा, म. . . व्यपृच्छदेकः । । . . .
 ज. व्यपृच्छदेकः । । ६ । । ऋ५ । ।
- २.७.१ का. * जुषस्व * * पिवा सुतश्च . . . कान चारुन्मदथः ।
 कख वा. . . . जा → याहि . . . श्रुतश्च → स्य . . . ।
- २ का. . . मुतास * पृणस्य * विड्यशत्रु धेह्या * ;
 खग उ. पृणस्य * विड्ढि * । . . . न । ।

इन्द्र जठरं पृणस्व मधोरस्य सुतस्य ।
उप त्वा मदेषु वाजो अस्तु ।।३।।

इन्द्रस्तुराषाङ् जघान वृत्रं
सासाह शत्रून् समत्सु वज्री ।
मदे सोमस्य ।।४।।

*श्रुधी हवं मे गिरो जुषस्वे-
न्द्र *स्वयुग्भिर्मत्स्व मदाय ।
महे रणाय ।।५।।

२.८

शौ.४.३.१

उदित्ये अक्रमन् त्रयो व्याघ्रः पुरुषो वृकः ।
हिरुग् ज्योतिः* सूर्यो हिरुग् देवो वनस्पति-
र्हिरुङ् नवन्तु शत्रवः ।।१।।

२ परमेण पथा वृकः परेण स्तेनो अर्षतु ।
ततो व्याघ्रः परमः ।।२।।

३ ग का. . . . * स्तु । म. . . ऽस्तु । ।

४ का. सासहाशत्रुर्ममुञ्च । वज्रीर्मदेसोमस्या;

५ का x ति (मुम्ब. श्रुति) हव * किरु जुषस्य इन्द्र स्यगुभिन्मत
** Z२Z

क वा, म. श्रुदि . . . ; ज. श्रुति . . . ; वा, ज. * हवम्मे . .

ख उ. . . . स्ययुग्भि . . . ।

२.८.१

का. * क्रमं . . . हग्वेद * हग् *

. . . तिर्हण्मण . . . * ;

ग ज. * जोति * ; वा, म. * ज्योति * ;

२

का. ** वृक ** र्षतु । ** परमा ;

- ३ अक्ष्यौ च ते हनू च ते व्याघ्रं जम्भयामसि ।
आत् सर्वान् विंशतिं नखान् ।।३।।
- ७क-ख यत् संनशो वीत्रशो* यद्विनशो न सं नशः* ।
६क-ख मूर्णा मृगस्य दन्ता अपिशीर्णा उ पृष्टयः ।।४।।
- ४ व्याघ्रः दत्वतां वयं प्रथमं जम्भयामसि ।
आदित स्तेनमहिं यातुधानमथो वृकम् ।।५।।
- नेव रप्ससै न गृहः परश्चर ।
द्विपाद्यतुष्पात्रो मा हिंसीरिन्द्रजाः सोमजा असि ।।६।।

२.६

शौ.१.३४.१ इयं वीरुन्मधुजाता मधुने त्वा खनामसि ।
मधोरधि प्रजातासि सा नो मधुमतस्कृधि ।।१।।

- ३ क का, वा, ज. अक्षौ . . . ; उ. . हनु ** ;
ग का. * सर्वा वृषतित्रखां;
- ४ का. * संनसो वियत्रसो न संनस ।
पूर्णा ** उप . . . परिष्टयः;
- कख उ. ** चीनशो . . . शंसः ।
घ ज. * अपृष्टयः ।।
- ५ क का. * दत्वतां * ; ख ज. * जम्भया. . . ।
ग का. आदिकु स्तेनमह्यं;
वा. . . . स्तेनमहिं ; ज. . . . महि;
- ६ का. नैवरस्पसैत्र * . . . ष्पान्तो . . . * सीः Z
ओं इन्द्रजस्तोमजा असिः Z३Z
- ख ज. * गृह ।
घ ज. - रिन्द्रजा * * ।। ऋ६ ।। ८ ।। विष्णुः ।।
उ. काण्डिकान्ते मङ्गलचिह्नानि ।
- २.६.१ का. सा.अ. । घ ज मतष् → स्कृधि ।

- २क-ख जिह्वाया *अग्रे मे मधु जिह्वामूले मधूलकम् ।
 ५ग-घ यथा मां कामिन्यसो यथा मामन्वायसि ।।२।।
 पै.२.१७.१घ-ड
- शौ.१.३४.५क-ख परि त्वा परितलुनेक्ष्णाकामविद्विषे ।
 यथा न विद्विषावहै न विभवाव कदाचन ।।३।।
- राज्ञे ब्रूहि वरुणायाश्वाय पुरुषाय घ ।
 यथा मे पथ्ये रेवति जायामा वह साधुना ।।४।।
- जायां मे मित्रावरुणा जायां देवी सरस्वती ।
 जायां मे अश्विनोभा धत्तां पुष्करस्रजा ।।५।।

-
- २ कख का, उ. जिह्वायाग्रे * * * मधु(म.धू)लकं ।
 - जं. * * कामिन्यसो; घ का. यंवावा मामन्वायसी;
- ३ क. का. * * परितत्रुतेयक्षणाकाम . . . । * * विद्विषावहै;
 ख ज. . . . कामविद्विषे ।।
४. कख परितलुनेक्ष्णाकामविद्विषे इति शौनकीयः पाठः । उत्कलीयः
 पाठः सन्दिग्धः । तथा काश्मीरीयः । < परितलुनेक्ष्णा +
 अकामविद्विषे?
- ४ क का. राज्ञि * ...; ग का. पथा * * *;
 घ म. .. मा व → मह * ।।
- ५ क का, वा, ज. जायाम्मे * ;
 ग म. जायाम्मे; गघ का जायाम्मे अश्विनौभा
 * पुष्करस्रज २४२

२.१०

- शौ.२.६.१ दशवृक्ष मुञ्चेममंहसो ग्राह्याश्च ।
 अथो एनं वनस्पते जीवानां लोकमुन्नय ।।१।।
 ५ यश्चकार स निष्करत् स एव सुभिषक्तमः ।
 स एव तुभ्यं भेषजं चकार भिषजाति च ।।२।।
 ४ चीतिं ते देवा अविदन् ब्रह्माण उत वीरुधः ।
 चीतिं तेऽद्योत्तमामविदन् भूम्यामधि ।।३।।
 २ आगादुदगादयं जीवानां व्रातमप्यगात् ।
 अभूदु पुत्राणां पिता नृणां च भगवत्तमः ।।४।।
 ३ अधीतिमध्यगादयमधि जीपपुरा अगात् ।
 शतं च यस्य वीरुधः सहस्रमुत भेषजा ।।५।।

इति द्वितीयकाण्डे द्वितीयोऽनुवाकः

- २.१०.१ का * संचेममहिंसो . . . । * येनं * . . . मुन्नया ।
 २ कख का. सा. अ. । घ उ. भेषजाति * ।।
 ३ का. चातं * * विदं ब्राह्माणमुद्धीवृध
 चातं तेभ्योत्तमामविदं . . . ।
 क वा, ज. चीतन्ते * * ; म. चीतिन्ते . . . ;
 गघ म. चीतिन्तेद्यो . . . विदं भूम्यामभि → धि ।।
 वा, ज. चीतन्तेद्यो . . . ।।
 ४ क वा. आशा → गादु . . . , ज. 'आगा' इति नष्टम् ।
 गघ का. सा. अ.
 घ वा. नृणाञ्च . . . ।। ज. * छ . . . ।।
 ५ कख का. सा. अ.
 गघ का. * तेस्य * . . . भेषजः २५२ अनुवाकं २२
 ग वा. * * ज → यस्य;

२.११

- शौ.२.४.१ दीर्घायुत्वाय* बृहते रणायारिष्यन्तो दक्षमाणाः सदैव ।
मणिं विष्कन्धदूषणं जङ्गिडं विभृमो वयम् ।।१।।
- २ जङ्गिडो जम्भाद्विशराद्विष्कन्धादभिशोचनात् ।
मणिः सहस्रवीर्यः परि णः पातु विश्वतः ।।२।।
- ३ अयं विष्कन्धं सहते अयं रक्षोप बाधते ।
अयं नो विश्वभेषजो जङ्गिडः पात्वंहसः ।।३।।
- ४ देवैर्दत्तेन मणिना जङ्गिडेन मयोभुवा ।
विष्कन्धं सर्वा रक्षांसि व्यायामे सहामहे ।।४।।
- ५ शणश्च त्वा जङ्गिडश्च विष्कन्धादधि मुञ्चताम् ।
अरण्यादन्य आभृतः कृष्या अन्यो रसेभ्यः ।।५।।

२.११.१ कख का. दीर्घायुत्वाय * रणायारिष्यन्तो ऋक्षमाणास् . . . ।

क उ. दीर्घायुत्वाय . . . ; ख म. रिश्यन्तो . . . ।

ज. रिक्षन्तो * . . . ।

ग ज. नष्टः पादः । गघ का. नास्ति ।

२ कख का. नास्ति । घ कां. . . . पतु * ;

३ क का. इदं * साते; ख म. ऽयं . . . ।

ग म,ज. आयन्नो * ;

घ का. जङ्गिणष् ।

४ का. सा. अ. । घ म. व्यायामे → महे ।।

५ का. खनश्च * जङ्गिणश्च

. . . दत्याघतष् * न्यो * २१२

ग वा. अरण्यादन्य ; म. अरण्याद (+र) न्य ;

ज. अरण्यादन्य . . . ;

घ म. कृष्यान्यो → न्नो * ।।

२.१२

शौ.२.२६.१-५

एह यन्तु पशवो ये परेयु-
 र्वायुर्येषां *सहचारं जुजोष ।
 त्वद्य येषां रूपधेयानि वेदा-
 स्मिन्तान् गोष्ठे सविता नि यच्छात् ।।१।।

इमं गोष्ठं पशवः सं सृजन्तु
 बृहस्पतिरा नयतु प्रजानन् ।
 सिनीवाली नयत्वाग्रमेषा-
 माजग्मुषो अनुमतिर्नि यच्छात् ।।२।।

सं सं स्रवन्तु पशवः समश्वा उत पूरुषाः* ।
 सं धान्यस्य या स्फातिः
 संस्राव्येण हविषा जुहोमि ।।३।।

२.१२.१ कख का. येह * * * युर्वायुर्येषां महतारं तुजोषा ।

ख उ. सहवारं * ।

द्र. उ. लिपौ व-चयोः सादृश्यात् का. पुस्तिकायां तचयोर्मिथोभ्रमाद्य
 *सहचारमिति शोधो नामूलः ।

गघ का. * * रूपधेयानि वेदा अस्मिंस्तौ * * * * ।

ग वा, ज. * * रूपधेयानि; घ वा, ज . . . यच्छात् ।।

२ का. . . . स्रवन्तु . . नैतुप्रजानाम् । * . . त्वग्रमेषा माजिन्मुखे. . ।

क म. 'सं' इति नष्टम् । ख म . . नएतु * ।

ग म, ज. शिनीवाली . .; घ उ. . . यच्छात् ।।

३ क ज. * * श्रवन्तु * ;

ख उ. . . पुरुषाः । का. समाश्वाहुतपौरुषाः;

गघ का. सा. अ. । उ. सन्धान्यस्य . . . ।।

द्र. का. २-३ कचिदङ्कितस्वरौ ।

सं सिञ्चामि गवां क्षीरं समाज्येन बलं रसम् ।
सं सिक्ता अस्माकं वीरा मयि गावश्च गोपतौ ।।४।।

आ हरामि गवां क्षीरमाहार्षं धान्यं रसम् ।
आहार्षमस्माकं वीराना पत्नीमेदमस्तकम् ।।५।।

२.१३

शौ.३.१४.२

सं वः सृजत्वयमा सं पूषा सं बृहस्पतिः ।
समिन्द्रो यो धनञ्जय इह पुष्यत यद्वसु ।।१।।

४ इहैव गाव एतनेहो शका इव पुष्यत ।
इहैवोत प्र जायध्वं मयि संज्ञानमस्तु वः ।।२।।

६ मया गावो गोपत्या सचध्व-
मयं वो गोष्ठ इह पोषयाति ।
रायस्पोषेण बहुला भवन्ती-
जीवा जीवन्तीरुप वः सदेम ।।३।।

७

४ क वा. * * * क्षीरं ; खग का. सा.अ. ।

ग म. * * ऽस्माकं * ;

५ क ज. * हरामि . . . ; ख वा. माहार्ष * * ।

क-ग का. सा. अ. । घ उ. . . . पत्नीवेदमस्तकं ।।ऋ ५।। १२।।

२.१३.१

वा सम्वः . . . धनञ्जय... ।। म. . . . सम्पूषा . . . ।।

का. सा. अ. । स्वरा अङ्किताः ।

२ क, ग का. सा. अ. ।

३ का. * * गोपत्यास् सचध्वं मयि * * * * ।

ग ज. * बहुधा → लत . . . ;

गघ उ. . . भवन्तीजीवा ।। घ का. . . . रुपवासदेमा ।

- १ सं वो गोष्ठेन सुषदा सं रय्या सं सुपुष्ट्या ।
अहर्जातस्य यन्नाम तेन वः सं सृजामसि । ।४। ।
- ३ संजानाना अविहता अस्मिन् गोष्ठे करीषिणीः ।
मै.४.२.१० बिभ्रतीः सोम्यं हविः स्वावेशास एतन । ।५। ।
- २.१४
- शौ.२.३२.१ उद्यन्नादित्यः क्रिमीन् हन्तु
सूर्यो निम्रोचन् रश्मिभिर्हन्तु ।
ये अन्तः क्रिमयो गवि । ।१। ।
- ३ कख
पै.७.२.६कख यो विश्वरूपश्चतुरक्षः क्रिमिः सारङ्गो अर्जुनः ।
४ गघ हतो हतभ्राता क्रिमिर्हतमाता हतस्वसा । ।२। ।
४कख हतो राजा क्रिमीणामुतैषां स्थपतिर्हतः ।
५कख हतासो अस्य वेशसो हतासः परिवेशसः । ।३। ।

-
- ४ ख का. . . . सपुष्ट्या; उ. * रज्या ** ।
गघ का. . . . र्जातम . . . * मसु ** ।
ग म. अहर्जातस्य . . . ; वा, ज. * यन्नाम;
- ५ ख का. . . . नांस्मिन् * करीषिणीं
* सोम्य ** एतनः २३२
ग म. * सौम्यं * ; ज. . . . सौ → साम्यं . . . ;
- २.१४.१ का. ... त्रदित्यष् * * * निम्रोचं . . . * न्तष् * गवीनः;
क वा. . . . क्रिमीन * ;
ख वा. * निम्रोचन्द्र . . . हन्तु। ज. * निम्रोचन्द्र . . . ।
- २ का. * द्विशीर्षा (द्र. ७.२. ६ क) चतुरक्षो * शार्गो *
* हतभ्राता क्रिमिर्हतमहता हतस्वसा ।
ख न. * * ५२र्जुनः । घ उ. . . . हतः स्वसा ।
- ३ का. खग सा. अ.

- ६ प्र ते शृणामि शृङ्गे याभ्यां त्वं वितुदायसि ।
अयो भिनद्धि तं कुम्भं यस्मिन् ते निहितं विषम् ।।४।।
- ३क-ग अत्रिवत्त्वा क्रिमे हन्मि कण्ववज्रमदग्रिवत् ।
५घ अगस्त्यस्य ब्रह्मणा सर्वे ते क्रिमयो हताः ।।५।।

२.१५

- शौ.२.३१.१-५ इन्द्रस्य या मही दृषत् क्रिमेर्विश्वस्य तर्हणी ।
तया पिबष्मि सं क्रिमीन् दृषदा खल्वाँ इव ।।१।।
दृष्टमदृष्टमदृष्टमथो कुरुरुमदृष्टम् ।
अल्गण्डून् सर्वाञ्छलूलान्
क्रिमीन् वचसा जम्भयामसि ।।२।।

-
- ४ का. प * शृणामि * याभ्यायत्तं वितदायसि ।
* भिनद्धि * * * * निहितं * ।
घ ज. 'निहितं विषं' इति नष्टम् ।
- ५ क का. अत्रिवत्त्वा कृमे * ; उ. अत्रिवत्त्वा . . . ;
ग का. अगस्त्यं * ;
- २.१५.१ क का. इन्द्राद् * मही * ;
गघ का. * पिबष्म * कृमिं दृशव खल्वाडिव ।
ग वा, म. पिबस्मि, ज. पिबस्मि → ष्मि; वा. क्रिमीं; ज. क्रिमी;
ग उ. * खलवाङ् इव । ।
- २ का. . . . मद्रुहंमथोकुरीरमद्रुहां । अल्गण्डून्सर्वा शलूलान् क्रिम
* जम्भयामि ।
क म. दृष्टमदृष्टम . . . ;
ख वा. . . . कुरुरुतृहं;
ग वा. . . . अल्गण्डु → ण्डून् सर्वाञ्छलूलान्;
. म. * सर्वां छलूलान्; ज. सर्वाञ्छलूला → नान्

अल्गण्डून् हन्मि महता वधेन
 दूना अदूना अरसा अभूवन् ।
 शिष्टानशिष्टान्नि तिरामि वाचा
 यथा क्रिमीणां नकिरुच्छिषातै* ।।३।।

*अन्वान्त्रयं शीर्षण्यमथो पार्श्वयं क्रिमिम् ।

अवस्कवं *व्यध्वरं क्रिमीन् वचसा जम्भयामसि ।।४।।

ये क्रिमयः पर्वतेषु ये वनेषु
 य ओषधीषु पशुष्वस्वन्तः ।
 ये अस्माकं तन्वं स्थाम चक्रिर
 इन्द्रस्तान् हन्तु महता वधेन ।।५।।

इति द्वितीयकाण्डे तृतीयोऽनुवाकः

- ३ का. अल्गण्डून् * * वदेन दुनाददुनारसाभुवं ।
 सृष्टामसृष्टीन्यकिलासिवाचा (→ मनाचा) न्यथा * न्यखिलश्छवातैः;
 क वा. अल्गण्डु → ण्डून् . . . ; ज. अल्गण्डून् . . . ;
 ग वा. . . . शिष्टानि . . . ;
 म ज. शिष्टानिशिष्टान्नि * (म. तरामि) * ;
 घ वा, ज. . . . नकिरुच्छिषातै ।।म. . . . रुच्छिषातै ।।
 द्र. पाठः सन्दिग्धः । दुर्गामोहनपादकृतः शोधो नान्यथा कृतः ।
- ४ का. अत्वाहंल्यहं . . . पार्श्वयं कृमीं * यरंक्रिमीण * * ।
 द्रः. अन्ततः अङ्कितस्वरः ।
 क उ. अन्वान्त्रियं . . . ; ख वा. क्रिमीं ।
 ग उ. * व्यध्वरं * ;
- ५ कख का. . . . वनेषु । यौ . . . ; क म. * क्रिमय . . . ;
 गघ का. * स्माकं तन्नो * चक्रिरिन्द्रस्तान् . . . । ५२२ अ३२
 ग म. * ऽस्माकं . . . ; घ वा, ज. इन्द्रस्तान * * * ।।ऋ
 ५ ।।१५ ।।अ३ ।।

२.१६

शौ.२.२७.१

या शत्रून् प्राशं जयात्* सहमानाभिभूरसि ।
सामून् प्रतिप्राशो जह्वरसान् कृण्वोपधे ।।१।।

२क-ख

सुपर्णस्त्वाऽन्वविन्दत् सूकरस्त्वाखनन्नसा ।

३क-ख

इन्द्रस्त्वा चक्रे बाह्वोरसुरेभ्य स्तरीतवे ।।२।।

४क-ख

पाटामिन्द्रो व्याशनाद्धन्तवा असुरेभ्यः ।

५क-ख

त्वयाहं शत्रून् साक्षीयेन्द्रः शालावृकानिव ।।३।।

६ क-ख

रुद्र जलासभेषज नीलशिखण्ड कर्मकृत् ।

प्रश्नं दुरस्यतो जहि यो अस्माँ अभिदासति ।।४।।

तस्य प्रश्नं त्वं जहि यो न इन्द्राभिदासति ।

अधि नो ब्रूहि शक्तिभिः प्राशि मामुत्तरं कृधि ।।५।।

२.१६.१

क का. यश्चतुन्सञ्जयात् ; उ. * * प्राशंजया ;

ख वा, ज. . . . विभूरसि ।

गघ का. . . . जयरसाकृण्वोपधे । ग वा. सामून् ;

गघ उ. . . . जह्वरसां . . . ।। म. कृण्वोपधे ।।

२

का. . . . स्त्वांविन्दत् सु (→ सू) खचस्त्वाखननसा ।

इन्द्रस्त्वा चक्रे ह्यो असु . . . ।

ख उ. . . . खननसा ।

३

का. पायसिन्द्रो व्याशान्हन्तवा * ।

तयाहंशत्रून् साक्षीये इन्द्रश्चालावृकानिव ;

४

का. * जलासभेषज नीलशित्त * ;

पृष्णं * * * स्माँ * ।

ख वा. नील . . . ; म. नीलसि . . . ; ज. नीलसि → शि . . .

क शौ, नीलरुद्रो. १.३ जलासभेषजः ;

घ वा, ज. * अस्माँ * म. * ऽस्माँ * ।।

५ क

का. * पृष्णं जहि ; ख सा. अ. । ग सस्वरः ।

क वा. * प्रश्न * * ; ज. * प्रश्नन्त्वं * ;

२.१७

- शौ.२.३०.१ यथेदं भूम्यामधि वातस्तृणं मथायति ।
 पै.२.६.२ग-घ एवा मथ्नामि ते मनो यथा मां कामिन्यसो
 यथा मामन्वायसि । । १ । ।
- शौ.२.३०.५ एयमगन् पतिकामा जनिकामोहमागमम् ।
 अश्वः कनिक्रदद्यथा भगेनाहं सहागमम् । । २ । ।
- २ सं चेन्नयाथो अश्विना कामिना सं च नेषथः ।
 सं वां मनांस्यग्मतं सं चक्षूषि समु व्रता । । ३ । ।
- ४ यदन्तरं तद् बाह्यं यद् वाह्यं तदन्तरम् ।
 कन्यानां विश्वरूपाणां मनो गृभायीषधे । । ४ । ।
- ३द्रः या सुपर्णापक्षणवानपक्षणवा ।
 अत्रा त आर्पितं मनः शल्य इव कुर्मलं यथा । । ५ । ।

-
- २.१७.१ का. . . . भूम्यादि . . . यथि । एव मथ्नामि *
 * * कामित्यसो एवाममत्वायसी ।
 ख उ. वातस्तृण * ।
 उ. ज. अन्तिममक्षरं नष्टम् ।
- २ क-ख का. येमगं * . . . गमाम् ;
 उ. . . . प्रतिकामा . . . गमन् । * . . . दह्यता . . . गमन् ।
- ३ का. स . . . नेषितः सर्वाङ्मनास्य . . . मं * सम * ।
 क म. * चेनयाथो * ;
- ४ कघ का. सा. अ. । सस्वरः पाठः ।
- ५ का. यस् * रक्षाणवा न वक्षणवा चातान्पितं * । शल्येव गुल्मलूं
 * । ZRZ
 कख वा. . . . वान् पक्षणवा । म. . . . प → वक्षणवा ।
 ज. . . . व → पक्षणवा ।
 “पैप्पलादपाठानोमर्थो दुर्ग्रहः” - दुर्गामोहनपादाः ।
- घ म. . . . कुर्मलं * । । ५ । । १७ । ।

२.१८

शौ.६.३८.१-४
काठ.३६.१५
तै.ब्रा.२.७.७.१

सिंहे व्याघ्र उत या पृदाकौ
त्विषिरग्रौ ब्राह्मणे सूर्ये या ।
इन्द्रं या देवी सुभगा ववर्ध
सा न ऐतु वर्चसा संविदाना । । १ । ।

या हस्तिनि द्वीपिनि या हिरण्ये
त्विषिरश्वेषु पुरुषेषु गोषु या ।
इन्द्रं या देवी सुभगा ववर्ध
सा न ऐतु वर्चसा संविदाना । । २ । ।

शौ.४

या राजन्ये दुन्दुभावायतायां
त्विषिः सेनायां स्तनयिलौ घोषे या ।
इन्द्रं या देवी सुभगा ववर्ध
सा न ऐतु वर्चसा संविदाना । । ३ । ।

-
- २.१८.१ क वा, ज. * * * * प्रदाकौ; म. . . . पृदाकौ;
ख वा. . . . जा । ख, घ का. सा. अ. ।
घ उ. . . . सन्विदाना । ।
द्र. का. चतुर्थमन्त्रं यावत् काण्डिका अङ्कितस्वरा ।
- २ क का. * * * * याहिरण्यये; उ. आदौ 'या' इति नास्ति ।
ज. हस्तिनि . . . ; वा. * द्विपिनि . . . ;
ख का. . . . गोषु । वा. . . . जा । ।
गघ का. सा. अ. । उ. नास्ति । एवं तृतीयमन्त्रं यावत् ।
- ३ क. उ. 'या' इति नास्ति । . . . वाजतायां;
ख का. त्विषिरश्वेनायांस्तनयिल गोषु *;
उ. * सेनाया * * * । । वा. 'स्तनयिलौ' ।
घ का. सा. अ. ।

- ३ रथे अक्षेष्वाभस्य वाजे
पर्जन्ये वाते वरुणस्य शुष्मे ।
इन्द्रं या देवी सुभगा ववर्ध
सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥४॥
- x या रुद्रेषु या वसुष्वादित्येषु मरुत्सु या ।
त्विषिर्या विश्वेषु देवेषु सा न ऐतु वर्चसा संविदाना ॥५॥

२.१६

यदि गाधानां यदि नाव्यानां
नदीनां पारे नृपतिः सखा नः ।
विश्वे देवासो अभि रक्षतैनं
यथा जीवो विदथमावदासि ॥१॥

यद्यपारे यदि वा घ पारे
यदि धन्विनि नृपतिः सखा नः ।
विश्वे देवासो अभि रक्षतैनं
यथा जीवो विदथमावदासि ॥२॥

-
- ४ क, गघ का. सा. अ. ।
ख म. पर्यन्ये . . . । ज. पर्जन्ये . . . ।
घ उ. नास्ति ।
- ५ घ का. * नैतु * संविदानाम् २३२
उ. . . . सन्विदाना ॥ ३५ ॥ १८
- २.१६.१ क का. * गादानां * ;
गघ का. * * * रक्षतेमं . . . विदासि ।
- २ का. यद्यपारे . . . धन्विनि * * * ;
गघ का, उ. नास्ति ।

यदि यत्सु यदि दृत्यां
 यदि समित्यां नृपतिः सखा नः ।
 विश्वे देवासो अभि रक्षतेनं
 यथा जीवो विदथमावदासि ।।३।।

अधस्पद्यन्तामधरे भवन्तु
 ये नः सूरिं मघवानं पृतन्यान्* ।
 विश्वे देवासो अभि रक्षतेनं
 यथा जीवो विदथमावदासि ।।४।।

यम मृत्यो मैनं हिंसी-
 र्यमहं हृदा मनसा जुगोप ।
 यो मां पिपतिं यमहं पिपमिं
 स प्रजावान् मघवान् सूरिरस्तु ।।५।।

-
- ३ का. यद्यत्सुदृत्यां यदि समृत्यां * * * ;
 क उ. * * * घृत्यां; ज. 'यदिघृत्यां' इति नष्टम् ।
 गघ का, उ. नास्ति ।
- ४ का. अधस्पर्म्यतामघनेभवान्धेनसूर्य * पृतन्यां * * भि रक्षतेमं । .
 ख वा. . . पृतन्या । ज. . . . सूरि पृतन्यां ।
 म. . . . पृतन्यां ।
 ग वा. * * * रतेनं; . . .
- ५ का. इमं मृत्यु . . . हिंसीर्योमां * मनुसा चगोपा ।
 * महं पिपन्ति योमहं * सुप्रजसावां मघवां . . . 282
 द्र. का. पत्रस्य दक्षिणभागे "अन्यपुस्तके मघवा सूरि वासू" इति ।
 ख ज. . . युगोप ।

२.२०

तु.छा.ब्रा.२.५.१४
तै.१.५.११

इमां नावमा रोहताच्छिद्रां पारयिष्णवम् ।
नराशंसस्य या गृहे शतारित्रा भगस्य च ।।१।।

उप ध्रुव गुल्गुलुना यक्ष्माः सन्त्वघ्न्यायाः ।
रुद्रस्येष्वा यातुधानानथो राज्ञो भगस्य च ।।२।।

रुद्रावीशाते द्विपदां चतुष्पदां
तयोर्वयमधिवाके स्याम ।
पक्वैर्वित्थैः प्रतिभूषन्त एनी
वयं देवानां सुमतौ स्याम ।।३।।

प्रतीची नाम ते माता शतवारो घ ते पिता ।
ततो ह जज्ञिषे त्वमरिष्यन्त्यरुन्धति ।।४।।

२.२०.१ कख का. इमा . . . अच्छिद्रां पारयिष्णुवं;
उ. . . . रोहनाच्छिद्रां * (वा. 'पारइष्णवं') ।
का. सस्वरो मन्त्रः ।

२ कख का. * धोगुल्गुना यक्ष्मस् संत्वघ्न्या;
क वा. * ध्रुप → व गुल्गुलु (→ ठ) ना;
म. * * गुल्गुलु (→ ठ) ना;
ज. उप(→ व)ध्रुव (→ प)गुल्गु(→ गगु)लुना;
ख म. * सन्त्वघ्न्याः → । ज. * संत्वघ्न्याः ।
घ का. . . भवस्य * ।

३ का. . . वैशाते * * . . . यमगुवाके * ।
पक्वैर्वित्थी प्रतिभूषन्तीनो . . . ।
ग वा. . . एनो; म, ज. . . प्रतिभूषन्त *;
म. 'त्थैः' इति नष्टम् ।

४ ख का. * ह * * ।
ग म, ज. * * यज्ञिषे . . . ;
घ का. -मिरित्यरुन्धती; वा, ज. . . मरिष्यन्त्य. . . ।

माता नामासि मातृतो अमृतस्यैव वा असि ।
अरुन्धति त्वं सर्वमभि जीवमधा इदम् ।।५।।

इति द्वितीयकाण्डे चतुर्षोऽनुवाकः

२.२१

शौ.२.३६.१

आ नो अग्रे सुमतिं सम्भलो गे-
दिमां कुमारीं सह नो भगेन ।
जुष्टा वरेषु समनेषु वल्गु-
रोषं पत्या भवतु सम्भगेयम् ।।१।।

३

इयमग्रे नारी पतिं विदेष्ट
सोमो हि राजा सुभगां कृणोतु ।
सुवाना पुत्रान् महिषी भवाति
गत्वा पतिं सुभगा वि राजात् ।।२।।

२

सोमजुष्टो ब्रह्मजुष्टो अर्यम्णा संभृतो भगः ।
धातुर्देवस्य सत्येन कृणोमि पतिवेदनम् ।।३।।

५ का. . . मातृतौ . . . * सि * त्वां . . . युधम् २५२ अनु ४२

क वा. . . नातृतो; ख उ. अमृतस्येव * * ।

गघ वा. * * . मभि → धि . . . ।। ऋ ५ ।। २० ।। अ ४ ।।

४ २.२१.१ कख का. . . स्कन्दलोके इदमां कुमार्या मा * * . . . भवति संभगेयं

२क

का. सा. अ. । ख-घ का. . . सुभगं . . . ।

भवासि * * सुभगे * राजा ।

खग ज. 'गां * * पुत्रान्' इति नष्टम् ।

ग वा, म. * पुत्रां * * ;

घ वा, म. . . * * . . . भि * ।। ज. . . भिराजा ।।

३ कख का. सोमजुष्टो अर्यम्णा संभृतो भग; उ. . . संभृतो * ।

घ का. सा. अ. ।

२.२४

अ.प.१ख१-५

यो अस्मिन् यक्ष्मः पुरुषे प्रविष्ट

इषितं दैव्यं सहः* ।

अग्निष्टं घृतबोधनो

अप स्कन्दयत्वधि दूरमस्मत्

सो अन्येन समृच्छतां तमस्मै प्र सुवामसि ।।१।।

यस्त्वा यक्ष्मो देवेषित इषितः पितृभिश्च यः ।

तस्मात्त्वा विश्वे देवा मुञ्चन्तु पर्यहसः ।

ते ते यक्ष्ममप स्कन्दयन्त्वधि दूरमस्मत्

सो अन्येन समृच्छतां तमस्मै प्र सुवामसि ।।२।।

यत्त्वमेनो अन्यकृतं यदात्मकृतमारिथ

तस्मात्त्वा विश्वा भूतानि मुञ्चन्तु पर्यहसः ।

तानि ते यक्ष्ममप स्कन्दयन्त्वधि दूरमस्मत्

सो अन्येन समृच्छतां तमस्मै प्र सुवामसि ।।३।।

२.२४.१ क का. यं * * * * ; वा, ज. * अस्मिं . . . ; वा. . . पुरुषो * ;

म. * ऽस्मिं;

ख का, उ. * * सह ।

गघ का. . . . घृतवोदनो * त्वति दूरमस्मात् ।

घ वा. * स्कन्दयंत्वधि . . . ; ज. ऽप स्कन्दयंत्वधि . . . ;

म. ऽप ;

ङच का. * न्येन समृच्छतां त्वमस्मै * सुवामसि ।

ड वा, म. * * समृच्छतां;

अ. प. * ऽस्मिन् यक्ष्म . . . ऽपस्कन्दनो वि . . . ऽन्येन समृच्छता
तस्मै. . . ।।

२ ग उ. तस्मात्त्वा . . . ; घ वा. मुञ्चन्तु . . . ।

ङच वा, ज . . . स्कन्दयंत्वधि . . . ।। का. . . . स्कन्दयत्वधि;

द्र. उ, का. . . दूरमस्मत् इत्यत ऊह्यम् । एवं चतुर्थं मन्त्रं यावत् ।

उ. सर्वत्र 'त्व' इत्यत्र 'त्व' इति । अन्य एव अपपाठ अधो दर्शिताः ।

३ का. यत्त्वमेनोन्यकृतं यदात्मकृतमाहृतः तस्मात्त्वा . . . स्कन्दयत्वधि;

ज. . . स्कन्दयंत्वधि ।।

क-ग शौ.३.१७.१ सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथग्
ऋ.१०.१०१.४ धीरा देवेषु सुमन्यौ ।

अनङ्गाहः पुरुषा ये कृषन्ति
लाङ्गलं फालं *समनज्मि स्फात्या ।।२।।

शौ.३.१७.५
मै.२.७.१२
माध्य.१२.६६

शुनं कीनाशो अन्वेतु वाहाञ् *
सुनं फालो विनुदन्नेतु भूमिम् ।
शुनासीरा हविषा यो ददातै
सुपिप्पला ओषधयः सन्तु तस्मै ।।३।।

मै.२.७.१२

शुनं नरो लाङ्गलेनानडुन्द्रि-
र्भगः फालैः क्षेत्रपतिर्मरुन्द्रिः ।
पर्जन्यो बीजमिरयेदं हिनोतु
शुनासीरा कृणुतं धान्येह ।।४।।

- २ क का, वा. * युञ्जन्ति * ; म. ** क → गवयो;
ख का. . . पृथक्; ग का. ** सुमन्यो;
घ का. अनुङ्गाहाष् ** कृषन्ति । वा . . . जे * ;
ङ. का. ** सुमनजि * ;
उ. . . सुमनज्मि * ।। वा, म. लाङ्गलं; म. फालं;
- ३ क का. * केनाशो * वाहां; उ. . . वाहां
ख का. शुनं * विनुदन्नेतु * ; वा, ज. . . विनुदन्नेतु * ।
ग का. *** यजात्रै → तै;
- ४ का क. शुनन्नरो * अन. . . ; ख नास्ति । गघ * बीजमिर्यदो । **
* धान्येन;
क वा. ** लाङ्गलेना . . . ; ख वा * फालै . . . । म. . . फालैः
. . . ।
ग म. * बीजमीरयेदं * ; वा. * . . मिरएदं * ;

शौ.३.१७.४
ऋ.४.५७.७

इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषाभि रक्षतु ।
सा नः पयस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ।।५।।

मै.२.७.१२
काठ.३८.१४

उदस्थाद्रथजिद् गोजिदश्वजि-
द्धिरण्यजित् सूनृतया परीवृतः ।
एकचक्रेण सविता रथेनो-
र्जो भागैः पृथिवी नेत्यापृणन् ।।६।।

२.२३

गवां गृहाणां रसमोषधीना-
मनुज्येष्ठं वर्च आयुर्विकल्प्य ।
स मा हिंसीः पितरौ वर्धमानो
*भद्राच्छेयांसमभि लोकमेहि ।।१।।

यदीदं भक्तं यदि वा विभक्तं
क्षेत्रं देवानां यदि वा पितृणाम् ।

- ५ का. . . . पूषामह्यं रक्षतु . . . ।
वा. * सीतान्व . . . पुषाभि . . . दुहाउ(ज. उ → मु)त्तरामुत्तरां * ।।
- ६ ख उ. . . . सूनृतया * ।
गघ का. एकचक्रेण * रथनोर्जो * पृथिवीनेत्यापृणं २२२
ज. . . . रथेनोर्यो . . . ।।
का. काण्डिका अङ्कितस्वरा ।
- २.२३.१ कख का. * * . . . धानां अनु . . . ;
ख उ. . . . विक्लृप्य । ज 'नु . . . आ' इति नष्टम् ।
गघ का. स्म * * पितरो * भद्रागच्छांसिमभि . . . ।
- २ ख वा. . . . पितृणां ।
गघ का. उदु * * दिवा * * * स्तु * * * ;
ग वा, * * * उदित्ये . . . ; ज. * * * उदित्ये → ते . . . ;
गघ वा. . . . मनुष्यव(→ ठ)छिवा . . . ।।
म. . . . मनुष्यवछिवा * ऽस्तु . . . ।।

यत् कुमारः कुमारेषु यद्वा ज्यायस्तरेषु च ।

नीविं यत् कृत्वा शेपिषे तत् कृष्णो अगदं शिवम् ।।३।।

शौ.७.६५.१

पै.५.२३.४

प्रतीचीनफलो हि त्वमपामार्ग बभूविय ।

शौ.४.१६.७४ः

सर्वान् मच्छपर्यौ अधि वरीयो यावया त्वम् ।।४।।

शौ.४.१७.८

अपामार्ग ओषधीनां विश्वासामेक इत् पतिः ।

तेन ते मृज्म आस्थितमथ त्वमगदश्चर ।।५।।

२.२७

शौ.१६.३६.१-६

शतवारो अनीनशद् यक्ष्मान् रक्षांसि तेजसा ।

आरोहन् वर्चसा सह मणिर्दुर्णामचातनः ।।१।।

शृङ्गाभ्यां रक्षो नुदते मूलेन यातुधान्यः ।

मध्येन यक्ष्मं बाधते नैनं पाप्माति तत्रति ।।२।।

३ का. यद * . . . रेषुनिमेत * * तशत्कृष्णो * * ।

ख उ. . . ह्यायस्तरेषु * । ग म. . . शेपिशे;

४ का. प्रतीचीनिफलं हत्वामपामार्ग बभूवियः
सर्वा गच्छपर्यामधि मर्यो * * ।

ग वा, ज. * मच्छपयाङ् *; म. * मच्छपयां *;

५ का. प्राअपामार्ग * . . . उत्पति * * मृजुमास्थित . . . श्वाः
२१२

२.२७.१ खघ का. रक्षमां * * । आरोहं * * मणिर्दुर्णामशातनं;

घ वा. मणिदु → दुर्णाम. . . ।।

ज, म. . . दुर्णाम. . . ।।

२ क का. सा. अ. । ख म. मूलेन * ।

घ का. . . पप्माति * । उ. . . पाप्माधि तत्रत ।।

(ज. . . तत्रति?)

- ४ यथाखरो मघवंश्चारुरेष
प्रियो मृगाणां सुषदा बभूव ।
एवेयं जुष्टा भगस्यास्तु
संप्रिया पत्याविराधयन्ती ।।४।।
- ५ भगस्य नावमा रोह पूर्णामनपदस्वतीम् ।
*तयोपप्रयाहि तं यः पतिः प्रतिकाम्यः ।।५।।
- ७ इदं हिरण्यं गुल्गुल्वयमौक्षो अथो भगः ।
एते पतिभ्यस्त्वामदुः प्रतिकामाय वेत्तवे ।।६।।

२.२२

शौ.३.१७.२
ऋ.१०.१०१.३

युनक्त सीरा वि युगा तनोत
कृते क्षेत्रे वपतेह बीजम् ।
विराजः श्नुष्टिः सभरा असन्नो
नेदीय इत् सृण्यः पक्कमा यवम् ।।१।।

- ४ का. कख सा. अ. । ग यं वयं ;
- ५ का. * . . . रुह . . मनुपरस्वती (शौ. -मनुपद-)
त्रयोपः पूषाहितं * * पतिकास्यं; ख. तु. ऋ. १.१३५.८. नाप
दस्यन्ति धेनवः ।।
गघ वा. तयोपःप्रियाहि * * पति * ।।
ग म, ज. . . प्रियाहितं; घ ज. * * प → प्रतिकाम्यः ।।
- ६ कख का. * * गुल्गुल्वयसूक्षो * भग ।
वा, ज. * * गुल्गुल्वयमौक्षा * * ।
म. * * गुल्गुल्वयमौक्षा * * ।
गघ का. सा. अ. ।।
- २.२२.१ क का. सा. अ. ।
खघ का. * क्षेत्रे . . . बजं । * सुनिष्टिस् * शिष्टन्नो * * * . . . युवं;
घ वा. * इच्छुण्यः ।। म. * इच्छुण्यः ।।
ज. * इच्छुण्यः ।।

यत्त्वा स्व आदृशा यद्वा चकार निष्ट्यः ।
 तस्मात्त्वा पृथिवी माता मुञ्चतु पर्यहसः ।
 सा ते यक्ष्ममप स्कन्दयत्वधि दूरमस्मत्
 सो अन्येन समृच्छतां तमस्मै प्र सुवामसि ।।४।।

अपस्कन्देन हविषा यक्ष्मं ते नाशयामसि ।

शौ.८.५.५.कख

तदग्निराह तदु सोम आह

बृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ।

ते ते यक्ष्ममप स्कन्दयन्त्वधि दूरमस्मत्

सो अन्येन *समृच्छतां तमस्मै प्र सुवामसि ।।५।।

२.२५

अग्न्यग्रा इन्द्रबला आदित्या या युधो विदुः ।

युधो अधि प्रतिष्ठिता होत्रा जैत्राय जुहति ।।९।।

अभियुक्तस्य प्रधनेऽनु योद्धारमिच्छताम् ।

हवींष्यग्रे युध्यतां प्रति गृह्णीत जुह्वताम् ।।२।।

४ का. यद्वा सादृशा . . . निष्ट्या . . . न्दयित्वधि ।

क वा. . . . निष्ट्यः । म, ज निष्ट्यः ।

घ उ. मुञ्चन्तु . . . स्कन्दयंत्व(म.यन्त्व)धि ।।

७

५ ख का, उ. यक्ष्मन्ते * । . . .

ञ्च का. . . यत्वधि . . . मस्मात्; वा, ज. . . यंत्वधि . . . ;

छज का. * त्येन मपृच्छतां त्वमस्मै * * २२३२

छ ज. सोऽन्येन . . . ; उ. . . . समृच्छतां;

२.२५.९

का. अग्नेअग्रा . . . य इदो इदुः

* इधि * यहोता * जुहुति ।

ज. अग्न्यग्र्य . . . जुह्वति ।।

२ ख-घ का. नयवोर्धारमिच्छतां हवींष्यग्रे विद्यतां * गृह्णात * ;

ख वा, म. . . . मिच्छतां । घ ज. . . जुह्वतां ।

द्र.

क उ. ऽ नास्ति ।

जेत्रा राज्ञा वरुणेन जेत्रा रुद्रेण केशिना ।
भवेन जिष्णुना जयति पर्जन्येन सहीयसा ॥३॥

अस्त्रा ताम्ब्रेण बृहता अस्त्रा सर्वेण युध्यता ।
गन्धर्वेण त्विषीमता रथेनासमयोधिना ॥४॥

सिनीवाल्थनुमतिर्वाहाश्वा निषङ्गिणः ।
जयन्तोऽभि प्रेतामित्रान्
साकमिन्द्रेण मेदिना ॥५॥

इति द्वितीयकाण्डे पञ्चमोऽनुवाकः

२.२६

शौ.१४.२.५६ग यत् स्वप्ने निजगन्थ यद्वा शेपिषेऽनृतम् ।
अग्निष्ट्वा तस्मादेनसो ब्रह्मा मुञ्चत्वंहसः ॥१॥
यदक्षेषु दुद्रोहिथ यद्वा मित्रेभ्यस्त्वम् ।
सोमस्त्वा तस्मादेनसो ब्रह्मा मुञ्चत्वंहसः ॥२॥

- ३ क-ग का. जयत्रा . . . जयत्रा . . . जयेत ;
कख उ. येत्रा . . . येत्रा * * ;
ग म. . . . जयति → त;
- ४ का. * ताम्ब्रेण बृहता * सर्व्येनि * ।
* * . . . नासमयोधिना ।
क ज. * ताम्ब्रेण * ;
ख वा, ज. श(ज. → स)र्वेण * ; म. . . . युध्यतां ।
ग उ. . . . द्विषीमता;
- द्र. ख < + शरव्येण ?
- ५ ख वा. -र्वाहाऽश्वा. . . ।
गघ का. * मिप्रथतामित्रां . . . २ अनुवाकं ५२
उ. ऽ नास्ति । म. शाक. . . ॥ २५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ अ ५ ॥ ॥
- २.२६.१ क का. * * निजगत्य; ख उ. ऽ नास्ति ।
ग का. . . दत्तस्मा . . . ;
- २ क का. . . . हितं; वा. . . हित → थ;

यदि सूर्य उदिते यदि वा मनुष्यव-
च्छिवा नो अस्तु पृथिवी उत द्यौः । । २ । ।

ऊर्जा वां भागो वरया पृथिव्यां
देवी द्वारी ब्रह्मणा वां धारयामि ।
शिवं शग्मवसानं नो अस्तु
रातं देवेभिः पितृभिर्मनुष्यैः । । ३ । ।

विश्वावसोस्त्वा सदनं कुलायं
गन्धर्वासो वेधसो. मह्यमूचुः ।
स मा हिंसीः शेवधि यन्त एतं
शतं हिमाः परि दध्मो मनुष्यम् । । ४ । ।

रुद्रा उत्से सदमक्षीयमाणे
देवा मदन्ति पितरो मनुष्याः ।
अयं भागो भागपतिश्च देवा
उर्वीरस्तर्याः शरदस्तरेम । । ५ । ।

- २ ग द्र. शौनकीयचतुराध्यायिका ४.६५ मनुष्यदिति रूपं मनुष्यवदित्यस्य
विदधाति । केवलं वा पुस्तिकायां प्रथमं लिखितस्य व-कारस्य पश्चात्
लोपः सङ्केतितः । मूलं चिन्त्यम् ।
- ३ कख वा. ऊर्जा . . . वां → वान्धारयामि ।
का. ऊर्जा * * बरा * देवैर्द्वारी . . . ।
- गघ का. . . * स्तु रति * . . . ;
ग उ. . . . सानत्रो * ;
- ४ का. . . . कुलायां * वेदसो. . . म * हिंसीश्छेवधी * हेतो शन्तं
. . . . ;
- ५ क वा, म. * उछे ;
गघ का. यं * भागपतेश्च * . . . स्तर्या . . . स्तरेमा २२२
काण्डिकान्ते उ. मङ्गलचिह्नादीनि ।

प्रत्यञ्चो अग्रे शरवः पतन्तु
 कृत्याकृते रिपवे मर्त्याय ।
 क्रव्यादे अत्रिणे मा मीमृणः*
 क्रविष्णुमा धेहि निऋतेरुपस्थे ।।४।।

वे.४.१४.१७

ज्यायसीः शंसादुते वा कनीयसः
 सजातिशंसादुत जामिशंसात् ।
 अनादिष्टमन्यकृतं यदेन-
 स्त्वं नस्तस्माज्जातवेदो मुमुग्धि ।।५।।

इति द्वितीयकाण्डे षष्ठोऽनुवाकः

२.३१

इमौ पादौ प्र हराम्या गृहेभ्यः स्वस्तये ।
 इन्द्रः पश्चादिन्द्रः पुरस्तादिन्द्रो नः पातु मध्यतः ।।१।।
 इन्द्रो भयं व्यस्यतु शूद्राञ्च* न आर्याञ्च* ।
 इन्द्रः पथिभिरद्रवदसमृद्धा* अघायवः ।।२।।

४ का. ** सर्वः *** मर्त्यायः * तृण * मे मृड
 क्रिविष्णुमा . . . ;

ख ज. * रीपवे * । ग उ. . . . मीमृण ;

घ ज. 'स्थे' इत्यतः ५ ख 'शं' इत्यवधिकं नष्टम् ।

५ कख का. जायस्सशर्शासा. . . सजातशंसादुतजमिशंसा;

क वा. ह्यायसः. . . ; म. ज्या → ह्यायसः . . . ;

ख म. . . . यामिशंसात् । घ उ. स्त्वन्नस्तस्मा . . . । ।

द्र. काण्डिकान्ते उ. षष्ठोऽनुवाकः संकेतितः ।

२.३१.१ खय. का. . . . * भ्यस्त्वास्तयेन्द्रष् . . . ; ख उ. . . . गृहेभ्य * ।

२ का. इन्द्रं * विश्वतः शूद्राचनार्याच * . . . द्रव असमृद्धा

घायवः; ज. क-ग 'इन्द्रः' इत्यवधिको भागो नष्टः ।

ख वा, म. शूद्राचन आर्याच । ज. नास्ति ।

घ वा. -दशमुद्धा * ।। म, ज. -दशमृद्धा * ।।

२-४ शौ.६.७१.१,३,२

२.२८

मै.४.११.१.२२द्रः

विश्वं विव्यज्मि पृथिवीव पुष्ट-
मादायत् प्रति गृह्णाम्यन्नम् ।
वैश्वानरस्य महतो महिम्ना-
ग्रिष्टद् विश्वाद्गदं कृणोतु ।।१।।

पै.२०.१५.१घ

तै.आ.२.६.(१२)द्रः

तु.पै.२०.१५.१

यदन्नमग्निं बहुधा विरूपं
हिरण्यमश्वमुत गामजामविम् ।
वैश्वानरस्य महतो महिम्ना-
ग्रिष्टद् विश्वाद्गदं कृणोतु ।।२।।

तै.आ.२.६(११)द्र.

यदन्नमद्म्यनृतेन देवा
दास्यन्नदास्यनुत वाकरिष्यन् ।
वैश्वानरस्य महतो महिम्ना-
ग्रिष्टद् विश्वाद्गदं कृणोतु ।।३।।

२.२८.१.

का. * विज्मि पृथिवीव पुष्टमायदायतु . . . विश्वासुहितं * ।

ख म. -मादाय. . . ।

क-ग मै. * विव्याच . . . पुष्टमन्यमन्यत् प्रतिगृह्णात्यायत् । *** ;

२ क का. . . मन्द्रिर् * * वासु; म . . . मज्मि बहुधा → धा. * ;

वा. . . मज्मि म → बहुधा * ; ज. . . मज्मि * * ;

ख ज. . . मयामविं । उ, का. गघपादौ ऊह्यौ ।

२घ, ३घ, ४घ शौ. अग्रिष्टद्धोता सुहुतं * ।।

३

का. . . मद्म्यानृतेन * उदास्यनुत . . . ।

उ. . . . मज्मिनृतेन * . . . स्यंनुत . . . ।

का, उ. गघ नास्ति ।

यन्मा हुतं यदहुतमाजगाम
 यस्मादन्नान्मनसोद्गारजीमि ।
 वैश्वानरस्य महतो महिम्ना-
 ग्रिष्टद् विश्वादगदं कृणोतु ।।४।।

जमदग्निः कश्यपः स्वाद्वेत-
 न्नरद्वाजो मध्वन्नं कृणोतु ।
 प्रतिग्रहीत्रे गोतमो वशिष्ठो
 विश्वामित्रो नः प्र तिरात्यायुः ।।५।।

२.२६

अग्ने यज्ञस्य चक्षो ।
 इदं वेदाम यथेदं भविष्यति स्वाहा ।।१।।
 अग्ने यज्ञस्य श्रोत्र ।
 इदं वेदाम यथेदं भविष्यति स्वाहा ।।२।।
 अग्ने यज्ञस्य प्राण ।
 इदं वेदाम यथेदं भविष्यति स्वाहा ।।३।।
 अग्ने यज्ञस्यापान ।
 इदं वेदाम यथेदं भविष्यति स्वाहा ।।४।।
 अग्ने यज्ञस्यात्मन् ।
 इदं वेदाम यथेदं भविष्यति स्वाहा ।।५।।

-
- ४ ख-घ का. यस्मादन्नमनसो . Z यद्देवानां चक्षुषाकशीनाग्निष्टद्धोता सुहुतं * 1
- ५ क का. . . . कस्यपस्साद्वेत-; उ. यमदग्निः . . . ; म. शाद्वेत-;
 ग का. प्रतिगृहित्रे *; उ. . . वशिष्ठो;
 घ का. * * * तिरन्त्यायुः ; द्र. अधः "पाठेन
 प्रतिराद्यायुः ZZ३ZZ" इति ।
- २.२६.१ ... का. * * चक्षुरेदं विदामि . . . स्वाहा । पत्रस्य वामतः 'अग्निऋचां'
 इति ।
- २-५ उ. का. खग पादौ न स्तः । म. ३, ४ अग्ने इति नास्ति ।
 का २ . . . श्रोत्रं; ४. . . स्थापनः; ५ . . . स्यात्मं;

शुनमहं मधुघस्य पितुनमिव जग्रभ* ।

यो मा हिरण्यवर्चसं *कृणवत् पूरुषप्रियम्* ।।४।।

शौ.१६.६२.१

प्रियं मा कृणु देवेषु प्रियं राजसु मा कृणु ।

प्रियं सर्वस्य पश्यत उत शूद्र उतार्ये ।।५।।

२.३३

*ऊघ्ना वन हृदा वन मुखेन जिह्वया वन ।

प्रपीना पयसा वन ।।१।।

शौ.६.६.१क-ख वाञ्छ पदो वाञ्छ त्वचं

पै.२.६०.२क-खद्रः वाञ्छाक्ष्यौ वाञ्छ सकृथ्यौ ।

शौ.३.१८.६ वत्समनु प्र ते मनो निम्नं वारिव धावतु ।।२।।

ग-ङ्घ द्रः

शौ.६.६.१.ग-घद्रः ऊर्ध्वानि ते लोमानि तिष्ठन्त्वक्ष्यौ कामेन शुष्यताम् ।

पै.२.६०.२ समिद्वत्सेन गौरिव मुद्रा सुरैव पृच्यताम् ।।३।।

ग-घ द्रः

-
- ४ का. श्रुण्वहं मधुगस्य पितृणामेव जग्रभः . . . कृणोमि पौरुषप्रियं ।
ख उ. . . जग्रभः ।। घ उ. कृणुवत् पुरुषप्रियं ।
- ५ ख उ. * राजस * । घ का. . . उतार्य २१२
- २.३३.१ का. उघ्ना * . . . वनं; उ. उघ्ना. . . ।।
- २ का. वाञ्छ से पदौ तत्त्वं वाञ्छक्ष्यौ वाञ्छ षत्तौ ।
वीञ्छमनु * दे वनो . . . २
- कख ज. नास्ति । ख म. वाञ्छाक्षौ * शकृथ्यौ ।
- ३ का. . . तिष्ठन्त्वक्ष्यौ * शिष्यतं सिमिदवत्सेन . . . उघ्नासुरैव
पश्यतां ।
- कख वा, ज. . . तिष्ठन्त्वक्ष्यौ * * ।

ये यक्ष्मासो अर्भका महान्तो ये च शब्दिनः।
सर्वान् दुर्णामहा मणिः शतवारो अनीनशत् ।।३।।

शतं वीरानजनयच्छतं यक्ष्मानपावपत्* ।
दुर्णाम्निः सर्वान् हत्वा अप रक्षांसि धूनुते ।।४।।

हिरण्यशृङ्ग ऋषभः शातवारो अयं मणिः।
दुर्णाम्निः *सर्वास्तृङ्गद्वा अप रक्षांस्यक्रमीत् ।।५।।

शतमहं दुर्णाम्नीनां गन्धर्वाप्सरसां शतम्।
शतं श्वन्वतीनां शतवारेण वारये ।।६।।

-
- ३ ख का. सा. अ. । ज. * * * शब्धि → विनः ।
द्र. ज. अक्षराङ्गं सदोषम् ।
ग वा, ज. सर्वा . . . ; वा. . . . दुर्णामहा * ;
का. * दुर्णामहा * ;
- ४ का. * वीराणिजनय. . . यक्ष्मानमावपत् ;
गघ का. नास्ति ।
ख वा. - छतं . . . । उ. . . नपावयत् ।
ग वा. . . हत्वा → तृद्धा ;
घ वा. - 'सि-धू'- इत्येतयोरुपरि 'श' इति ।
- ५ का. कख नास्ति ।
क वा. . . शृङ्गो → ङ्ग * ; म. . . शृङ्गि * ;
ज. . . . शृङ्गो * ;
गघ का. दुर्णास्त्रिस्सर्वास्त्रिद्वा * . . . स्वपक्रमीम् ।
ग वा. * सर्वान् तृद्धा → हत्वा ;
म, ज. . . सर्वान् तृद्धा
- ६ क का. सा. अ. ।
ग का. * सुन्वतीनां ;

इन्द्रो हनिष्यतां वधं वि नः पाशौ इवाचृतत् । । ३ । ।

शौ.१४.२.८क-ख एमं पन्थामरुक्षाम* सुगं स्वस्तिवाहनम् ।

येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति

विन्दते विश्वास्तमेत्यनाहतः । । ४ । ।

परा व्रजतु कृन्तत्यवकां विक्षणत्रिव ।

विष्वञ्चो यन्त्वस्य पाला विष्वञ्चः परिपन्थिनः ।

शौ.१.२७.२ ग-घ विष्वक् पुनर्भुवा मनो असमृद्धा अघायवः । । ५ । ।

*स्वस्त्यन्वचाकशं स्वस्ति प्रत्यचाकशम् ।

स्वस्ति पथिषु धन्वसु स्वस्त्यप्स्वन्तः ।

- ३ काः इन्द्रहृष्यतां विधि * * पाशानिवाचरत् ।
 ख उ. * * पाशाङ् . . . । ।^१ (वा. एको दण्डः)
- ४ का. इदमं . . . मरुक्षामसुगो * । यत्र विश्वाः * * * निन्दतेस्वान्तमे
 . . . ;
 क म. एवं → मं . . . ; उ. . . . मरुक्षाम;
- ५ का. * व्रजत किन्तत्यवकां विक्षणत्रिव । विश्वञ्चो यन्त्वस्य पाला
 विश्वञ्चः परिपन्थिनः विश्वक्पुनर्भुवा * असमृद्धाघायवः z
 ज क-ग 'तु . . . त्व' इति नष्टम् ।
- ख वा. . . विक्षणनिव । । म. . . . विक्षणनिव । ।
 ज. नष्टम् ।
- घ वा, ज. * अघायतः → वः । ।
- ६ का. स्वस्ति व्यचाकशं * प्रत्युचा . . . * परिदिग्धन्यपुस्वस्त्यप्सन्तः *
 * स्वरिज स्वस्तेनसमे भरद्वाजं * . . . यणं z६z अनु ६z
 द्र. पत्रस्योपरि 'स्वत्युचा१' इति
 क उ. स्वस्त्यन्वचाकशं; ग वा, म. * * धन्वसु;
 द्र. का. अत्रानुवाकसमाप्तिः । अत उत्तरं का. अनुवाकसमाप्तयः उ.
 पुस्तिकाभ्यः एकरया काण्डिकया अन्तरिताः । वा, का. पुस्तिकयोः
 मन्त्रसंख्या षडिति सूचितम् । म. नास्ति । ज. तत्र पत्रं भग्नम् ।

परि व्रजं स्वरित स्वस्त्ययनमसि
भारद्वाजं स्वस्ति पुनरायनम् ।।६।।

२.३२

य उत्तरादाजायते मधुघो मधुघादधि ।
वेदाहं तस्मिन् भेषजं जिह्वा मधुमती मम ।।९।।

*मधुमत्ते पर्णमासा मधु शृङ्गोत पुष्पकम् ।
मधुमान् पर्वतासिथ यतो जायस ओषधे ।।२।।

शौ.६.६५.३ क

गर्भो अस्योषधीनामपां गर्भ उतासिथ ।
अथो सोमस्य भ्रातासि मधुघ प्राव मे वचः ।।३।।

चृतत् इत्यत्र पादद्वयात्मक एव मन्त्रः समाप्त इति म, ज. । ततो
मन्त्रसमाप्तयः असमानाः । ता एवम् -

	म	ज	वा	का
-चृतत्	।।९	।।९	।	।
- वाहनं	।	।	।।	।
- हतः	।।	।।	।	X
- निव	।।	भग्नम्	।।	।
- न्यिनः	।।	।	।	X
- यवः	।।	।।	।।	Z
- कशं	।।	।	।	X
- स्वन्तः	।	।।	।।	X

२.३२.९ क ज. नष्टः पादः । ख का. मधुगोमधुगादधि
का. ये उत्तरादाजायते मधुगो मधुगादधि वेदाह (→ हं) तद् * *
* पिव ।

२ का. मधुमत्येपौर्णमासिमधोशृङ्गो अध * * पर्वतामसि । *
जातस्योषधे ।

क उ. मधुमते . . . ; < . . . पर्णमास ? "मधुमती पौर्णमासी"
Barret; "मधुमत्ते पर्णमासीत्" दुर्गामोहनपादाः ।

३ का. * स्योषधी . . . उतासितः * * त्रातासि मधुरा * * वच ।
क म. ग → दर्भो ऽस्यो. . . ; घ वा. मधुघः. . . ।। ज. नास्ति ।
ज "३ घ मधुघ. . . ४ख पि" इति नष्टम् ।

अग्रे यज्ञस्य सर्व ।

इदं वेदाम यथेदं भविष्यति स्वाहा ।।६।।

२.३०

ऋ.१.८६.२

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां
देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम् ।
देवानां सख्यमुप सेदिमा वयं
देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे ।।१।।

३

तान् पूर्वया निविदा हूमहे⁺ वयं
भगं मित्रमदितिं दक्षमस्रिधम्⁺ ।
अर्यमणं वरुणं सोममश्विना
सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ।।२।।

०

ऋ.१०.१५.२

इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वघ
ये पूर्वासो ये परासः परेयुः ।
ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता⁺
ये वा नूनं सुवृजनासु दिक्षु ।।३।।

शौ.१८.१.४६

पै. १८.६१.६

-
- ६ . . . विदामि . . . २४२ सस्वरा काण्डिका ।
- २.३०.१ का. सा. अ. । .
- २ का. . . . हूमते * * . . . दितिर्दक्षमस्रिधिं अर्यम्नं. . . ।
- क वा, म. . . नविदा हुमहे *; ज. तान * * हुमहे *;
- ख उ. . . . यक्षमसृघं ।
- ३ क वा. . . . ऽस्त्वघ; म. * * * स्त्वघ;
- ग का. . . . निषता; उ. . . . निषत्ता; वा. . . . जरस्या. . . ;
- घ का. . . . सुवृजिनासु विक्षु;
- द्र. घ ऋ. . . . विक्षु । शौ. दिक्षु ।

इमा गावः सबन्धवः समानं वत्समकृत ।
*हिङ्ङिति करिक्रतीराद्धारानिरमवश्वसा ।। ४ ।।

शौ.६.६.३ग शृङ्गोपशा गलभूषा अघ्न्याश्चर्मवासिनीः* ।
गावो घृतस्य मातरस्ता वत्से वानयामसि ।। ५ ।।

२.३४

यच्च वर्चः कन्यासु यच्च हस्तिष्वाहितम् ।
हिरण्ये गोषु यद्वर्चस्तस्य भक्षीय वर्चसः ।। १ ।।

यच्च वर्चो राजरथे यच्च राजस्वाहितम् ।
निष्के रुक्मे च यद्वर्चस्तस्य भक्षीय वर्चसः ।। २ ।।

यदप्सु यद्वनस्पती यदग्नौ यच्च सूर्ये ।
यज्ञे यद् दक्षिणायां वर्चस्तस्य भक्षीय वर्चसः ।। ३ ।।

- ४ ख उ. * वत्समकृतः ।
गघ का. हिङ्ङिति कनिक्रती . . . निरविद्धसा;
ग उ. हिं इति . . . ;
घ वा . . . निरमिवश्वसा ।।
ज. ४घ - ५ख "-रम . . . र्मवा-" इति नष्टम्
- ५ का. शृङ्गोपसा * . . . सिनी । गवो . . . २२२
क वा. * वालतु → तूषा; म. * वालभूषा; ज. नष्टम् ।
ख वा. . . वाशिनी । म, ज. . . वासिनी ।
घ वा. . . वस्ते → त्से * ।। ऋ ५ ।। ३३ ।।
क द्र. उ. 'वालभूषा' इति पाठः सन्दिग्धः । उ. पुस्तिकासु 'ग' 'वा'
अक्षरयोः कथञ्चित् सादृश्यं लक्ष्यते ।
- २.३४.१ का. यश्च * * यश्च . . . * षु . . . भक्षीइह *;
ख वा. . . स्वाहितं ।
- २ का. यश्च * * र्यश्च . . . * रुक्मे * . . . भक्षीइह *;
२ग-३ख ज "यद्वर्च. . . ग्रौय" इति नास्ति ।
- ३ ख का. . . यश्च * । ग का. 'यद्' इति नास्ति ।
घ का. * भक्षीइह *;

वर्चस्वन्मे मुखमस्तु वर्चस्वदुत मे शिरः।

वर्चस्वान् विश्वतः प्रत्यङ् वर्चस्वान् वर्णो अस्तु मे ॥४॥

सुभागं मे मुखमस्तु सुभागमुत मे शिरः।

सुभागो विश्वतः प्रत्यङ् सुभागो वर्णो अस्तु मे ॥५॥

२.३५

ऋ.१०.१५६.१ क उदसी सूर्यो अगात् सहावतुना मम।

शौ. १.२६.५ क

शौ.१.३४.४ ख अहं ते मधुमती मधुघान्मधुमत्तरा ॥१॥

शौ.६.१.१८ यद्विरिषु पर्वतेषु गोष्वश्वेषु यन्मधु।

शौ.६.६६.१ ग-घ सुरायां सिच्यमानायां कीलाले अधि यन्मधु तेन मधु
तन्मयि ॥२॥

शौ.६.७०.१ क-ख यथा सुरा यथा मधु यथाक्षा अधि देवने।

शौ.६.१०२.१ ग यथाह गव्यतो मन एवा मामभि ते मनः ॥३॥

-
- ४ का. वर्चस्थान्मे... स्वतांदु ** वर्चस्वां ** वर्चस्वां * स्तु * z
घ वा ** स्तु * ॥ म. . . . ऽस्तु * ॥
- ५ क. का. सुभगं . . . ; उ. सुभाग * . . . ;
ग वा. . . प्रत्यक् → इ; म. . . प्रत्यक्; गघ ज. . . प्रत्यक्सु
→ षु . . . ॥
- घ म. . . ऽस्तु * ॥ ३४ ॥ ऋ ॥ का. . . स्तु * z z z
- २.३५.१ क का. सा. अ. । म. . . ऽगात् . . . । ख का. सहवत्तना * ।
ग म, ज अहन्ते . . . ; घ का. मधुगां * ।
- २ क का. सा. अ. ।
घड कां. 'अधियन्मधुतेन' इति नास्ति ।
घ वा. ** जन्मधु; ज. * ऽधि जन्मधु;
म. * ऽधि. . . . ;
- ३ घ वा. . . ते → तो * । । का. * सामभि ** ॥ ।

- शौ.४.३६.१०ख आ ते पदं पदेनादिष्या ते मनसा मनः ।
 शौ.५.१४.६घ प्रत्यञ्चमग्रभं त्वाश्वमिवाश्वाभिधान्या ।।४।।
 शौ.६.८६.३; मह्यं त्वा द्यावापृथिवी मह्यं देवी सरस्वती ।
 पै.२.६०.५ क-ख मह्यं त्वा मध्यं भूम्या उभावन्तौ समस्यताम् ।।५।।

इति द्वितीयकाण्डे सप्तमोऽनुवाकः

२.३६

या वैश्वदेवीरिषवो* या वसूनां
 या रुद्रस्य सोमस्य या भगस्य ।
 विश्वे देवा इषवो यावतीर्व-
 स्ता वो अग्निना शर्मणा शमयामि ।।१।।

या आदित्यानामिषवो या वसूनां
 या रुद्रस्याश्विनोर्यावतीस्ताः ।
 विश्वे देवा इषवो यावतीर्व-
 स्ता वो देवः सविता शमयाति ।।२।।

यास्ते अग्र इषवो वात यास्ते
 ऽपामदित्यामुत या मरुत्सु ।

- ४ का. या * * पदेनऋष्यतं * * प्रत्यञ्चमग्रभं त्वा अश्वमिवा . . . ।
 घ म. . . . विधान्या ।।
- ५ घ वा. . . . समश्वतां ।। म. . . समस्व → श्वतां ।।
 ज. . . समस्वतां ।। काण्डिकान्ते उ. ऋ ५ ।। ३५ ।। अ ७ ।।
- २.३६:१ क उ. * वैश्वदेवीऋषवो . . . ; का. * . . . रिषवो. . . . ;
 घ म. . . ऽग्निना. . . । वा. . . शमयामि → ति ।।
- २ कख का. * आदिदेवीरिषवो * * * रुद्रस्यश्विनो यावतीस्ताः;
 क उ. य. . . ;
- ३ का. यस्तेग्निषवो * याते अपामुश्छित्यामुत वा * । इन्द्रस्य * वरुणस्य
 * * वत् * * * ।
- ख उ. ऽ नास्ति । वा. . . . मरुधु ।

इन्द्रश्च साम्ना वरुणश्च राजा
ता वः सूर्यो बृहता शमयाति । । ३ । ।

मा वृक्षमज्यादित्येभ्यो मा वसुभ्यो
मा रुद्रायाग्रये पार्थिवाय ।

इन्द्रस्य शुचो वरुणस्य याः शुच-
स्ता वो देव्यदितिः शमयाति । । ४ । ।

याश्च वाते विष्वग्वाते याश्च रुद्रस्य धन्वनि ।
अग्निष्ठा वंसोरीशानः सर्वास्ता भेषजाः करत् । । ५ । ।

२.३७

चित्तिं यजामि मनसा चित्तिं देवाँ ऋतावृधः ।
जातवेदः प्र णस्तिराग्रे विश्वाभिरूतिभिः । । १ । ।

ग म. . . . वरुणश्च → स्य *; द्र. पाठः संशयितः ।

घ वा. * वत् . . . । ।

४ का. * वृक्षादित्यो * * * . . . ।

* * * याशुचिस्ता . . . ।

क वा. * वृक्षमज्यादित्येभ्यो . . . ;

म. * वृक्षमह्या . . . ; उ. . . . पशुभ्यो ;

< मा वृक् + समज्या + आदित्येभ्यो . . . ?

मा वृक्षन् अद्य* आदित्येभ्यः ? तु. मा ज्यायसः शंसन्मा वृक्षि देवाः

ऋ. १.२७.१३

५ का. यश्च * . . . यश्च * * । अग्नि इव वंसोरीराशानस्ता

सर्वाभेषजषु * २५२ अनुवा ७२

ख उ. . . . रुद्रश्च * ।

ग ज. अग्निष्ठा . . . ;

२.३७.१

का. * यक्तासि * चित्तिन् * * * णस्तिर अग्रे विश्वामरुद्भिः;

उ. चित्तं * * चित्तं देवाङ् * ।

घ वा, म. . . . रुतिभिः । । ज. . . . रु → रुतिभिः । ।

यावयास्मद् द्वेषांसि यवमयेन हविषा ।

तु.पै.३.८.४ ग

यस्ते *त्रित दुःस्वप्नस्य भागः

शौ.१६.५७.३घ द्रः स *त एष तं त एतं प्र हिण्मः ॥२॥

शौ.१६.५७.१

यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयन्ति ।

६.४६.३

एवाह दुःस्वप्नं सर्वमप्रिये सं नयामसि ॥३॥

पै.३.३०.१

ऋ.८.४७.१७क-घ

अररो है शतमद्य गवां भक्षीय शतमजानां

शतमवीनां शतमश्वानां शतं पुरुषाणाम् ।

तत्रापि भक्षीयामुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रम् ॥४॥

तमहं निऋतये प्र यच्छामि

तं मृत्योः पाशे बध्नामि ।

स बद्धो हतो अस्तु स ततो मा मोचि ॥५॥

२ का. यवयायवयास्स * * * . . . मृतद्विष्वप्रीयस्य भावस् * तेतु
दन्त * * * ;

ग उ. . . तृत. . . ; म. . . . दुःस्वप्नस्य * ;

घ उ. सच * * * (तन्त म.) * * * ।

त्रित इति शोघे दुर्गामोहनपाद कृता टीका, “त्रित आस्यस्तस्मै प्रहितं
दुष्ष्वप्नं धारयतीति वैदिकी प्रसिद्धिः । तु. ऋ. ८.४७.१५: त्रिते
दुष्ष्वप्नं सर्वमात्ये परि दध्मसि । शौ. १६.५६.४: त्रिते
स्वप्नमदधुरात्ये” ।

३ क वा. यथा . . . ;

ख वा. . . संन → न्नयन्ति । म. . . . सन् * । ज. . . त्सं * ।

ख-घ का. यथर्णोसोत्र . . । एवा दुस्स्वप्नं सर्वमप्रियेसुन् * z

४ का. * हीशू . . . गगवां * . . . ; म. शतमयानां;

का. पुरुषाणां इत्यतः पूर्वं ‘शतं’ इति नास्ति ।

ञ्च का. . . . भक्षया. . . पत्रं

५ का. . . . प्रेक्ष्यामि * * पाशये बध्नामि * * * स्तु । . . . मोचिः

z9z

क वा. . . . निऋतये . . . ; वा, ज. यच्छामि;

ग म. . . . स्तु;

२.३८

ये नः शपन्त्यप ते भवन्तु
वृक्षानिव वृक्तां अति तां अयाम ।
द्राघीय आयुः प्रतरं दधाना

शौ.१२.२.३०ख,
पै.१७.४६.१०ख

पै.४.३१.४घ

वयं देवानां सुमतौ स्याम ।।१।।
कृत्याकृतं प्रत्यवसानदर्शनमग्रे प्रति स्म बुध्यस्व ।
प्रति स्म देव तं दह ।।२।।

पै.७.१.६

यस्त्वा कृत्ये प्रतिघाय विद्धौ अविदुषो गृहम् ।

शौ.५.१४.४ घ

पुनस्त्वा तस्मा आ दध्मो यथा कृत्याकृतं हनत् ।।३।।

शौ.५.१४.४क-ख

पुनः कृत्यां कृत्याकृते हस्तगृह्य परा णय ।
उतो तमुत सा पुनस्तर्द इव सदनं स्वम् ।।४।।

शौ.६.३७.१घ

कृत्या यन्तु कृत्याकृतं वृकीवाविमतो गृहम् ।
स्तोकं पाकस्य वर्धतां सुवृष्ट ओषधीरिव ।।५।।

- २.३८.१ ख-ग का. वृक्षान्व वृक्षां अपि * जयाम । द्रघीय (←भ्राजीय) * प्रतिरं दधानां ;
ख वा. . . वृक्तां → क्ता * * * । म. . . ताङ् * ।
२ का * पयस्वानदर्शत अग्रेः । प्रत्यस्वनु बुद्ध्यस्व * * रैव * दहः ।
ख म. . . वु → विध्यस्व ।
३ गघ का. . . . स्मा दधिमो * कृतृतं हनः ;
घ म. . . . हनत् → नः ।।
४ कख का. सा. अ. ।
गघ का. * त्वमुत्तमा . . . स्ततुमैव सुदनै * ।
घ वा. * तमुत्त → त * ; ज. * तमुत्त → त्त * ;
५ ख उ. मृग इवाभिमतो * ।
द्र. +चृक इवावि . . . इति शोधो ध्येयः ।
गघ का. * पाकस्व * मवृष्ट । . . . ।

२.३६

वै.२४.१ यत्ते ग्रावा बाहुच्युतो अचक्रो-
 तै.ब्रा.३.७.१३.१-३ नरो यद्वा ते हस्तयोरधुक्षं ।
 तत्त आ प्यायतां तत्ते नि ष्ठायतां सोम राजन् ।।१।।

यत्ते ग्राव्या चेच्छिदुः⁺ सोम राजन्
 प्रियाण्यङ्गानि सुकृता पुरुणि ।
 तत् सं धत्स्वाज्येनोत⁺ वर्धयस्वा-
 नागसो यथा सदमित् संक्षियेम ।।२।।

यां ते त्वचं विभिदुर्या च योनिं
 यद्वा स्थानात् प्रच्युतो यदि वा सुतोसि ।
 त्वया सोम क्लृप्तमस्माकमेत-
 दुप नो राजन् सुकृते ह्वयस्व ।।३।।

- २.३६.१ कख का. . . . चक्रो नरो . . . ; द्र. 'न' इत्यत्र न्र? इति शोधः । मुम्ब
 'नरो' इति ।
 वा. . . . ऽचक्रोन्नरो . . . । ज. . . . बाहुच्यु → च्यतो . . . ।
 ख म. . . . रुधुक्षं ।
 गघ का. तत्ता * उते * * * * २
 २ का. . . चिचृदस् * राजिन् . . . ण्यङ्ग * परोणि । * * जत्त्वा
 जेनेतो . . . अनागमा . . . : zzz औ
 अनागमो यथा सदमित्संक्षियेम;
 क वा. यन्ते . . . ; उ. चेच्छिदुः;
 ख म. प्रियान्य. . . ।
 ग वा. . . ध → गत्स्वाह्येनो . . . ; म, ज. . . धत्स्वाह्येनो . . . ;
 घ उ. मन्त्रान्ते मङ्गलचिह्नानि
 ३ क का. * * * वभृतांतयोनिर्हृद्यां स्थाना * दिवा . . . तस्मै ते *
 लुप्तमस्माकमे . . . ।
 क उ. यान्ते . . . ; वा, ज. . . र्याञ्च * ;
 ग वा. * * कृप्तमस्मा . . . ;

सं प्राणापानाभ्यां समु चक्षुषा
 सं श्रोत्रेण गच्छस्वं सोम राजन् ।
 यत्ते विरिष्टं समु तत्त एत-
 ज्ञानीतान्नः संगमने पथीनाम् ।।४।।

अहाः शरीरं पयसा समे-
 त्यन्योअन्यो भवति वर्णो अस्य ।
 तस्मै त इन्द्रो* हविषा विधेम
 वयं स्याम पतयो रयीणाम् ।।५।।

अभि क्षरन्ति जुह्वो घृतेना-
 ज्ञा परूषि तव वर्धयन्ती ।
 तस्मै ते सोम नम इद्विषड्
 वोप नो राजन् सुकृते ह्यस्व ।।६।।

- ४ का. ** सं *** गच्छस्य . . . । . . . विलिष्टं . . . तन्वयत्तज्ञानीतां . . . ;
 क उ. . . सम *; ख वा, ज . . . गच्छस्व. . . ।
- ५ का. अहश् * * समेत्यन्योन्यो * वरुणोस्य । * तदो * विधेमः . . . ;
 ख म. . . न्योऽन्यो . . . । ग उ. ** इन्द्रो . . . ;
- ६ का. अभ्यक्षरन्ति जिह्वोघृतेनागा परूषि त * । * * * * यद्विषड्वप
 * राज * * * 2३2
- क वा. ** जिह्वो . . . ; म. * क्षर(→रक्ष)न्ति . . . ;
 ख वा. . . वर्धयन्ति ।
 गघ वा, ज. * * * इद्विषड्वो उ → दुप . . . ।।ऋ ६।।३६।।
 म. . . इद्विषड्वोप (→उप) . . . ।।३६।।ऋ।।
- प्र. ख वर्धयन्तीः इति शोधो ध्येयः ।

२.४०

इहेत देवीरयमस्तु पन्था
 अयं वो लोकः शरणाय साधुः ।
 इदं हविर्जुषमाणा उदेत
 क्षिप्रा राज्ञा वरुणेन प्रसूताः । । १ । ।

इहेतु राजा वरुणोजिराभि-
 देवो देवीभिर्हविषी जुषाणः ।
 कृणुष्व पन्थामुदयानमूर्मिभि-
 रनेन बभ्रो महता पृथिव्याः । । २ । ।

प्रिये ध्रियध्वमुत या न मुञ्चती-
 रोकैघानामिह रारणीतु ।
 अनेन वेगानसृजत् प्रजापति-
 रिह ध्रियध्वं शरणं सरस्वतीः । । ३ । ।

- २.४०.१ क का. इहत . . . पन्थ;
 ख वा, ज. अयम्वो . . . ।
 वा. . . स → शरणाय * । म. . . . सरणाय * ।
 गघ का. . . . मानाउदित * झा * प्रसूता २
 घ वा. क्षि → क्षीप्रा . . . प्रसुताः । ।
- २ का. इहत * * ददाभि . . देवेषु * जुषाताः * . . . मदयान्मूर्मिभि
 . . . पृथिव्याम्;
 ख म. * देवी → वेभि . . . । ज. * देवे → वीभि . . . ।
- ३ का. प्रियद्ध्रियध्वमदयानभुञ्जतीरोकौघानामिह राणीतु;
 द्र. का. गघ नास्ति ।
 कृ ज. * . . . मुत → दयान . . . ; ज, म. . . . मुञ्जती- ;
 ग वा. * . . . सृजत् → त प्रजापती-;
 म. * . . . सृजत प्रजापती-; ज. . . प्रजापति → ती-;
 घ वा. . . . सरस्वतीः → ती । ।
- द्र. कख पाठः सन्दिग्धः । < उदयानमुञ्छतीरेकौघानाम् ?

इह वो जूतिर्धियतां समा-
न्यपामग्रीनां वरुणस्य सोम ।
अनेन वेगानसृजत त्विषीमतो-
हिंसाञ्छम्भूनजिराँ अतृष्णजः । । ४ । ।

ये पारतो मध्यतो ये ते अन्तयो
अप्सुषदो निहितास्तीरे अग्रयः ।
ते देवजा इह नो मृडय-
न्त्वापश्च जन्मनुभये सवन्तवः । । ५ । ।

शौ.३.१३.७

इदं व आपो हृदयमयं वत्स ऋतावरीः ।
इहेत्यमेत शक्वरीयत्रेमं* वेशयामसि । । ६ । ।

इति द्वितीयकाण्डे अष्टमोऽनुवाकः

- ४ कख का. नास्ति ।
क म. * * जूति . . . ;
ग का. अनेने वेगांसृजतद्विषीमतोजह्योसांशभूंअजनां अधृष्णतः ।
घ उ. हिंसाञ्छम्भूनजिराङ् अतु (वा. → तृ) ष्णजः । ।
५ का. . . . चयन्तये अप्सुमदोनिहता . . . मृडुनापश्चाजिह्व (→न्व)
नुभयेसबन्धवः;
ख वा, म. ऽप्सुषदो ।
गघ वा, ज. . . मृडयन्त्वाप. . . . ;
घ उ. . . जन्मनुभये . . . । । ज. . . सम → वन्तवः । ।
६ का. * * वापो . . . वस्वरितावरी
इहेत्वामेत शक्वरी यत्रैवं * २४२
क वा. इदम्व . . . ; ख उ. . . उतावरीः ।
गघ म, ज. . . शक्वरीयत्रेमं * । । ऋ६ । । ४० । । अ८ । ।
वा. . . . रीयत्रेमन्वे . . . । । ऋ ५ । । . . .

२.४१

ऋ.१०.१५६.१-५

आ.म.१.१६.१-५ उदसौ सूर्यो अगादुदयं मामको भगः ।
तेनाहं विद्वला पतिमभ्यसाक्षि विषासहिः ।।१।।

अहं केतुरहं मूर्धाहमुग्रा *विवाचनी ।
ममेदपि क्रतुं पतिः सेहानाया उपाचरात् ।।२।।

मम पुत्राः शत्रुहणोऽथो मे दुहिता विराट् ।
उताहमस्मि संजया पत्यां मे श्लोक उत्तमः ।।३।।

येन देवा असुरेभ्योभवन् *द्युम्नवत्तराः ।
ऋ.१०.१७४.४गघ इदं तदक्रि देवा असपला किलाभुवम् ।।४।।

असपला *सपलघ्नी जयन्त्यभिभूवरी ।
मुष्णाम्यन्यासां भगं वासो अस्थेयसामिव ।।५।।

२.४१.१ कख म. . . . ऽगादु . . . ।

घ वा, म. . . विषासहि ।। ज. . . . विषासही ।।

२ का. . . . मूर्ध्वा अहमुग्रा विषादनि ।
नमेदपक्रदं . . . उपचरा ।

क उ. * . . . रहमूर्द्धा - ;

ख वा. . . . मिवाच → चिनी । म, ज. . . मिवाचनी ।

३ ख का. वो * * * । वा. ऽ नास्ति ।

घ का. पत्यार्मे . . . ; वा, ज. . . श्लोकमुत्तमः ।।

म. पत्याम्मे श्लोक'उ → मुत्तमः ।।

४ का. * देवास् सुरेभ्योभवन्तिमर्मत्तरा * उत्तक्र * सपत्रा . . . ;
वा. कख नास्ति ।

ख म; ज. -भवन्त्युम्नवत्तरा ।

ग उ. . . रेवा ;

५ कख का. सपत्रासपत्यघ्नीजयत्यभि . . . ;

उ. * सपत्यघ्नी; ख ज. जयत्यभि . . . ।

क द्र. -ल्य - इत्यस्य सर्वत्र दृष्टत्वेऽपि 'जयन्त्य'- इत्यत्रदृष्ट्यकार-
प्रभावानुमानेन सपलघ्नी इति शोधः कृतः ।

घ का. वामोयस्तेयशामिव २५२ अनु ८२

२.४२

- शौ.२.२४.१ शेरभक शेरभ ।
पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्जूतिः किमीदिनः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ।।१।।
- शौ.२.२४.२ शेवृधक शेवृध ।
पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्जूतिः किमीदिनः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसाच्चत्त ।।२।।
- शौ.२.२४.४ सर्पानुसर्प ।
पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्जूतिः किमीदिनः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ।।३।।
- शौ.२.२४.३ प्रोकानुप्रोक ।
पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्जूतिः किमीदिनः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ।।४।।
- द्र. शौ.२.२४.५-८ जूर्णभरुज्यर्जुन्युपब्धो ।
पुनर्वो यन्तु यातवः पुनर्जूतिः किमीदिनः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्तमत्त स्वा मांसान्यत्त ।।५।।

२.४२.१ क का. शरभकषेरशभ; वा, म. शेरभक् * ।

खग का. सा. अ. ।

घ-च का. * * दमत्त * वप्राहीतमुत्तम्मासांसामन्यता;

उ. * स्थितमत * * प्राहैतमत * . . . । ।

वा. . . . मांसा → सांन्यत्त । ।

२ का. शेवृकशेवृध; उ. शेवृधक् * । ।

उ, का. द्र. २-७ ख-च-पादा ऊह्याः ।

३,४ का. सा. अ. ।

५क,घ-च का. ज्यर्ण्यत्रोजर्जुन्वपप्रदो; * * दमत्त * न प्रा। हीतमुत्त

स्वामांसाण्यत्ता २१२

उ. जूर्णभरु (वा, ज. रु) ह्यर्जुन्यु (वा. न्य) पब्धो ।

* स्थितमत * * प्राहैतमत * . . . । । ३५ । । ४२ । ।

२.४३

- शौ.२.१६.२ धावापृथिवी उपश्रुतये मा पातं स्वाहा ।।१।।
 धनायायुषे प्रंजायै मा पातं स्वाहा ।।२।।
 शौ.२.१६.१ प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं स्वाहा ।।३।।
 शौ.२.१६.३ सूर्यं चक्षुषे मा पाहि स्वाहा ।।४।।
 शौ.२.१६.४-५ः अग्ने विश्वम्भर विश्वतो मा पाहि स्वाहा ।।५।।

२.४४

- शौ.२.१७ ऋः आयुर्दाग्निरायुर्मे दात् स्वाहा ।।१।।
 वर्चोदाग्निर्वर्चो मे दात् स्वाहा ।।२।।
 तेजोदाग्निस्तेजो मे दात् स्वाहा ।।३।।
 सहोदाग्निः सहो मे दात् स्वाहा ।।४।।
 बलदाग्निर्बलं मे दात् स्वाहा ।।५।।

२.४५

- शौ.२.१७.४ आयुरस्यायुर्मयि धेहि स्वाहा ।।१।।
 वर्चोऽसि वर्चो मयि धेहि स्वाहा ।।२।।
 तेजोऽसि तेजो मयि धेहि स्वाहा ।।३।।

- २.४३.१ का. धाव . . . उपश्रुते . . . ।
 २-३ म, ज स्वाहेत्यूहम् ।
 ४ उ. . . . पाति * ।। का. * चक्षुषी . . .
 ५ उ. अग्रये विश्वंभर . . . ।।३५।।४४।।
 २.४४ का. आयुर्माअग्नि आयुर्मेधा * ग्रे . . . धा * . . . धा * । .
 . . अग्नेस् * * * धा * । . . . अग्निर्बलं * स्वाहा २३२
 २-४ म, ज. . . मे ।।
 २.४५.१ का. . . स्याआआयुर्मे * * ।
 २-४ वा, ज. ऽ नास्ति । म, ज. 'धेहिस्वाहे' त्यूहम् ।

शौ.२.१७.२ सहोऽसि सहो मयि धेहि स्वाहा । ४ ।।
 शौ.२.१७.३ बलमसि बलं मयि धेहि स्वाहा । ५ ।।

इति द्वितीयकाण्डे नवमोऽनुवाकः

२.४६

शौ.२.१८.४ द्रः पिशाचक्षयणमसि पिशाचजम्भनमसि स्वाहा । १ ।।
 यातुधानक्षयणमसि यातुधानजम्भनमसि स्वाहा । २ ।।
 शौ.२.१८.५ द्रः सदान्वाक्षयणमसि सदान्वाजम्भनमसि स्वाहा । ३ ।।
 शौ.२.१८.२ द्रः सपलक्षयणमसि सपलजम्भनमसि स्वाहा । ४ ।।
 शौ.२.१८.१ द्रः भ्रातृव्यक्षयणमसि भ्रातृव्यजम्भनमसि स्वाहा । ५ ।।

२.४७

आ ते सौवीर्यं ददे मयि ते सौवीर्यम् । १ ।।
 आ ते सौवर्चो ददे मयि ते सौवर्चः । २ ।।
 आ ते सौतेजो ददे मयि ते सौतेजः । ३ ।।
 आ ते सौनृष्णं ददे मयि ते सौनृष्णम् । ४ ।।
 आ ते सौशुक्रं ददे मयि ते सौशुक्रम् । ५ ।।

२.४८

शौ.२.१९.१ अग्रे यत्ते तपस्तेन तं प्रति तप
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । १ ।।

४ वा. . . ममइ * * ।।

५ का. बल्लमसि . . . धेधि * ४२२

२.४६. का. सर्वत्र 'क्षीणमसी'ति ।

२-४ म, ज. - मसि स्वाहेत्यूह्यम् ।

द्र. का. पत्रस्य वामपाश्वे 'रक्षामन्त्रंवाअग्निः' ।

२.४७ २-४ म. आ इत्यूह्यम् ।

का. 'आ ते' इत्यस्य स्थाने 'अ' इति ।

२.४८.१ क का. औ अग्र. . . . ;

राघ वा, ज * अस्मां. . . ।। म. * ऽस्मां. . . ।। का. सा. अ. ।

घ का यंचवयन् * २

शौ.२.१६.२ अग्रे यत्ते हरस्तेन तं प्रति हर
योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । । २ । ।

शौ.२.१६.४ अग्रे यत्ते शोचिस्तेन तं प्रति शोचय
योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । । ३ । ।

शौ.२.१६.३ अग्रे यत्तेऽर्चिस्तेन तं प्रत्योषय
योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । । ४ । ।

अग्रे यत्ते ज्योतिस्तेन तं प्रति दह
योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः । । ५ । ।

२.४६

प्राची दिग् गायत्रं देवता । यद्देवेषु पितृषु मनुष्ये-
ष्वेनश्चकारायं त्वं तस्यावयजनमसि ।

मुञ्चेममस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः स्वाहा । । १ । ।

दक्षिणा दिग् रथन्तरं देवता । यद्देवेषु पितृषु मनुष्ये-
ष्वेनश्चकारायं त्वं तस्यावयजनमसि ।

मुञ्चेममस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः स्वाहा । । २ । ।

२-४ का, म, ज. 'अग्रे यत्' इति, द्वितीयश्चार्धः नास्ति ।

२-३ वा. द्वितीयार्धो नास्ति ।

का. ३ख . . . शोच, ४ख . . . प्रत्यर्च । अन्येऽपपाठः सामान्याः ।

४ क ज. ते अर्चिस्तेन . . . ;

५ क उ. योऽस्मां . . . । । घ का. यंच * * २२२

२.४६.१ २यं वाक्यम्. का. . . ष्येशुनश्चकारायत्तं तस्यावेदनमसि २ स्वं
(→मुं) चेममस्माद्यक्षतस्मादामयेतु * ।

म. . . . रायन्त्वं. . . । ।

३य. उ. . . . स्माह्यक्ष्मा. . . । ।

द्र. २यान्ते म, ज. द्वौ दण्डौ । १म-२य वाक्यान्तयोः वा. पुस्तके 'का'
इति चिह्नितम् ।

२,३,४ का, उ. देवतेत्यत ऊह्यम् ।

प्रतीची दिग् वामदेव्यं देवता । यद्देवेषु पितृषु मनुष्ये-
ष्वेनश्चकारायं त्वं तस्यावयजनमसि ।

मुञ्चेममस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः स्वाहा ॥ ३ ॥

उदीची दिग् यज्ञायज्ञियं देवता । यद्देवेषु
पितृषु मनुष्ये-
ष्वेनश्चकारायं त्वं तस्यावयजनमसि ।

मुञ्चेममस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः स्वाहा ॥ ४ ॥

ऊर्ध्वा दिग् बृहद्देवता । यद्देवेषु पितृषु मनुष्ये-
ष्वेनश्चकारायं त्वं तस्यावयजनमसि ।

मुञ्चेममस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः स्वाहा ॥ ५ ॥

२.५०

अग्निं वयं त्रातारं हवामहे

य इमं त्रायाता अस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः ।

जुषाणो अग्निराज्यस्य त्राता त्रायतां स्वाहा ॥ १ ॥

मित्रावरुणी वयं त्रातारी हवामहे

याविमं त्रायैते अस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः ।

जुषाणौ मित्रावरुणावाज्यस्य त्रातारी

त्रायतां स्वाहा ॥ २ ॥

३ का. . . वामदेवं * ;

४ उ. . . य(वा.ज्ञ)ज्ञियायज्ञियं * । ।

५ उ. १ द्र. ।

का. . . मनुष्ये । श्वन. . . रायत्तं . . . वेदनमसि z . . . यक्ष्मा

. . . तु * z३z इमं रक्षा मन्त्रं दिग्बन्धनं zz

२.५०.१

२या पङ्क्तिः का. इमं * स्माद्यक्ष्मात्स्मादामयत

वा. . . अस्माद्यक्ष्मा . . . ।

३या म. * Sग्नि . . . । ।

मरुतां वयं त्रातृन् हवामहे
य इमं त्रायान्ता अस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः ।
जुषाणां मरुत आज्यस्य त्रातारस्त्रायन्तां स्वाहा ।।३।।

पितृन् वयं त्रातृन् हवामहे
य इमं त्रायान्ता अस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः ।
जुषाणाः पितर आज्यस्य त्रातारस्त्रायन्तां स्वाहा ।।४।।

बृहस्पतिं वयं त्रातारं हवामहे
य इमं त्रायाता अस्माद् यक्ष्मादस्मादामयतः ।
जुषाणो बृहस्पतिराज्यस्य त्राता त्रायतां स्वाहा ।।५।।

इति द्वितीयकाण्डे दशमोऽनुवाकः

-
- २ का. . . यावयिमं त्रायीतेस्माद् यक्ष्मादस्मादामयत. . . ।
- द्र. २-४ उ. यक्ष्मादस्मादामयतः इत्यूह्यम् ।
घ वा. . . त्राये (→यै) तां * ।।
- ३ का. मरुतान् * त्रात्रीन् * इमं त्रायांतस्माद्यक्ष्मादामयत । जुषाणौ
मरुताज्यस्य . . . २
वा. . . . त्रातृन् . . . ऽस्मात् ।
- ४ वा. पितृन् * त्रातृन् . . . त्रायान्ता → ताऽस्मान् । . . . आह्वस्य. . .
.।।
का. . . . भ्रातृन् * । इमं त्रायन्ताम्मद्यक्ष्मातस्मा. . . त ।
जुषाणाष्वितराज्यस्य. . . २
- द्र. ३-४ मन्त्रयोर्मध्ये का. "अग्रयगृहपतयेस्वाहा । अग्निनाग्निगृहेभ्यस्वाहा ।
वाजस्यानग्निनेस्वाहा । अग्निवयंस्वाग्रयस्वाहा । तेनब्रह्मणातेन
च्छन्दसातयादेवतयाद्भिरस्वद्देवेभ्यस्स्वाहा २२ इति अग्निसूक्तम् २२"
- ५ का. * * * * इमं * स्माद् यक्ष्मातस्मादामयत. . . त्रातारं * * २४२
वा. . . तास्माह्यक्ष्मा. . . ।। ऋ ५ ।। अ१० ।। ५० ।।

२.५१

अग्निं वयं त्रातारं यजामहे
 मेनिहनं बलगहनम् ।
 जुषाणो अग्निराज्यस्य मेनिहा
 बलगहा त्राता त्रायतां स्वाहा । । १ । ।

इन्द्रं वयं त्रातारं यजामहे
 मेनिहनं बलगहनम् ।
 जुषाण इन्द्रं आज्यस्य मेनिहा
 बलगहा त्राता त्रायतां स्वाहा । । २ । ।

सोमं वयं त्रातारं यजामहे
 मेनिहनं बलगहनम् ।
 जुषाणः सोम आज्यस्य मेनिहा
 बलगहा त्राता त्रायतां स्वाहा । । ३ । ।

विश्वान् वयं देवांस्त्रातृन् यजामहे
 मेनिघ्नो बलगघ्नः ।
 *जुषाणा विश्वे देवा आज्यस्य मेनिहनो
 बलगहनस्त्रातारस्त्रायन्तां स्वाहा । । ४ । ।

२.५१.१ कख का. . . त्रातारं * . . . हन. . . हणं;

ग वा. * अग्निराज्यस्य * ;

२ का, उ. 'त्रातारं . . . हनं' 'मेनिहा . . . स्वाहा' इत्युद्धम् ।

३ ख का. मेनिहलं * ।

४ वा. * * देवान् * (हवा →) यजामहे. . . ।

का. . . यजामहे मेनिघ्नो बलगघ्नास्त्रा . . . २

'जुषाणा. . गहन'- इति नष्टम् ।

२यं वाक्यम् - उ. जुषाणो (म. वे → विश्वे) * * . . . । ।

बृहस्पतिं वयं त्रातारं यजामहे
मेनिहनं बलगहनम् ।
जुषाणो बृहस्पतिराज्यस्य मेनिहा
बलगहा त्राता त्रायतां स्वाहा ।।५।।

२.५२

तै.ब्रा.२.७.१७७ः ये केशिनः प्रथमाः सत्रमासथ
येभिराभृतं यदिदं विरोचते ।
तेभ्यो जुहोमि हविषा घृतेना-
शौ.६.६८.३४ द्रः श्ववान् गोमानयमस्तु वीरः ।।१।।

नर्ते दानात्तमसो मुच्यते परि
द्विनाम्नीं दीक्षां वशिनीं य आयत् ।
प्रास्य केशाः स्तुवते काण्डिनो भवन्ति
तेषां ब्रह्मेशे वपनस्य नान्यः ।।२।।

शौ.६.६८.३ द्रः येनावपत् सविता शीष्णोऽग्रे क्षुरेण
सोमस्य राज्ञो वरुणस्य केशान् ।
तेन ब्रह्माणो वपतेदमस्या-
श्रामो दीर्घायुरयमस्तु वीरः ।।३।।

५ का. . . मेनिहलं * * वृहस्पति । राज्यस्य . . . २५२ अनु २

उ. काण्डिकान्ते मङ्गलचिह्नादीनि ।

२.२५.१ क का. . . सत्रमासित; वा. . . सत्रमासि → सथ;
गघ का. भ्यो. . . घृतेन अश्वान् गोममा . . . वीराः;
क < सत्रमासत?

२ का नन्तेरानास्तपसो * षुद्विनाद्वीयं * विशनीयं ह्येतत्
प्राप्य केशा स्तुवते काण्यनो भवन्तु . . . नाम्न्या;

ख उ. द्विनाम्नी . . . ;

वा. . . . य → न आजत् । ज. . . ज आजत् ।

३ क वा, म. . . सविताः . . . ; का. . . अग्रे * ;

ख का. सोमस्येति नास्ति ।

गघ का. . . स्याश्यामो . . . २

मा ते केशाँ अनु +गाद्वर्च एत-
 तथा धाता दधातु ते ।
 तुभ्यमिन्द्रो वरुणो बृहस्पतिः
 सविता वर्च आदधन् ।।४।।

आ रोह प्रोष्ठं वि षहस्व +शत्रून-
 वास्रा दीक्षां वशिनी ह्यग्रा ।
 देहि दक्षिणां ब्राह्मणेभ्यो
 ऽथो मुच्यस्व वरुणस्य पाशात् ।।५।।

२.५३

मै.२.६.३
 का.१५.२

ये देवाः पुरःसदोऽग्निनेत्रा रक्षोहणः ।
 ते नः पान्तु ते नोवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।।१।।
 ये देवा दक्षिणासदो यमनेत्रा रक्षोहणः ।
 ते नः पान्तु ते नोवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।।२।।
 ये देवाः पश्चात्सदो मरुन्नेत्रा रक्षोहणः ।
 ते नः पान्तुं ते नोवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।।३।।

- ४ का. * * केशामनुगदवन्त . . . तथा * * * । . . . वर्चोदधं ।
 क वा. * * केशाङ् . . . ; म, ज. * * केशां . . . ;
 उ. अनुगावर्च * ;
- ५ का. . . षहस्य शत्रूनाजसा . . . ।
 . . . ब्राह्मणेभ्यो अथो . . . 292
 क उ. . . शत्रून् ;
 ख वा. वाश्रा → सा. . . । ज. वाश्रा. . . ।
- २.५३.१ ख वा अग्निनेत्रा * ।
 द्र. ग का. तेनोवन्तु इति नास्ति । एवं चतुर्थं मन्त्रं यावत् ।
 २-४ उ. द्वितीयो मन्त्रार्धो नास्ति ।

ये देवा उत्तरासदः सोमनेत्रा रक्षोहणः ।
ते नः पान्तु ते नोवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।।४।।

ये देवा अन्तरिक्षसदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणः ।
ते नः पान्तु ते नोवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।।५।।

२.५४

काठ.१५.३;
मै.२.६.३

अग्रये पुरःसदे रक्षोघ्ने स्वाहा ।।१।।

यमाय दक्षिणासदे रक्षोघ्ने स्वाहा ।।२।।

मरुद्भ्यः पश्चात्सद्भ्यो रक्षोहभ्यः स्वाहा ।।३।।

सोमायोत्तरासदे रक्षोघ्ने स्वाहा ।।४।।

बृहस्पतयेऽन्तरिक्षसदे रक्षोघ्ने स्वाहा ।।५।।

अवस्पते दिवस्पते रक्षोघ्ने स्वाहा ।।६।।

४ क का. * * उत्तरात्सदसु;

५ कख का. . . अन्तरिक्षात्सदो बृहस्पतिनेत्रा . . . ;
वा. * * ऽन्तरिक्षसदो . . . ।।

२.५४.१ का. . . . रक्षोघ्न * ।

२ का. * दक्षिणात्सदे * * ।

३ का. . . . रक्षोहाभ्यसु * ।

४ का. सोमाय उत्तरासदे * * ।

ज. 'सोमा' इत्यतः पत्रं भग्नम् । उपरि तु 'सोमाय दक्षिणासदे'
इत्यादीनि योजितानि ।

५ का. * अन्त . . . २३२ द्र. ५थोऽयं मन्त्रः ।

६ का. पञ्चमोऽयं मन्त्रः । ज. मन्त्रसंख्या पञ्चेति सूचितम् । अत्र
दुर्गामोहनपादैः अवस्वद्वते दिवःसदे इति शोधः कृतः । तथैव पूर्वस्यां
काण्डिकायामनुरूपो मन्त्रोऽपि योजितः ।

२.५५

दिवो जातो दिवस्पुत्रो यस्माज्जातं महत् सहः ।
अश्वत्थमग्रे जैत्रायाच्छा देवं वदामसि ।।१।।

तं त्वाश्वा यथारथमुप तिष्ठन्तु राजानः ।
समितिभ्यो विवक्तवे ।।२।।

त्वया वयं देवजातः सर्वाः प्राशो जयामसि ।
उत सत्या उतानृताः ।।३।।

योऽश्वत्थेन मित्रेण समितीरव गच्छति ।
जयात् स सर्वाः पृतना याश्च सत्या उतानृताः ।।४।।

अधराञ्चो निर्द्रवन्तु समित्या उलुलाकृताः ।
अश्वत्थमित्रं पुरुषं ये वाचा पृतन्यात् ।।५।।

इति द्वितीयकाण्डे एकादशोऽनुवाकः

- २.५५.१ क वा. दीवोः . . . ;
ख का. अस्माज्जातं * सह . . . यात्सह * दामसि ।
वा, म. . . याछा * * ।।
२ का. * त्वामा . . . सुमितिभ्यो विवभुवे ।
३ ख का. . . चयामसि । . . . नृतः; ख वा. * प्राशो → णो * ।।→ ।
४ का. * अश्वत्थेन * सुमितीरिवं * जयश्चसर्वषू . . . नृतः ;
ख वा, म. . . गच्छति; ग वा. ययात् . . . ; म. जयाश्च. . . ;
५ का. * निर्द्रवन्तु सुमत्या . . . कृत । . . . वाता पृतन्या २४२
घ म. . . पृतन्यान् ।।५५।।ऋ५।।अ११।।

२.५६

उग्रा नाम स्थ तेषां वः पुरो गृहाः
 प्राची दिक् तेषां वो अग्रिरिषवः।
 ते नो मृडत द्विपदे चतुष्पदे
 तेषां वो यान्यायुधानि या इषव-
 स्तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।। १ ।।

तै.स.५.५.१० द्रः क्रव्या नाम स्थ तेषां वो दक्षिणा गृहा
 दक्षिणा दिक् तेषां व आप इषवः।
 ते नो मृडत द्विपदे चतुष्पदे
 तेषां वो यान्यायुधानि या इषव-
 स्तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।। २ ।।

विराजो नाम स्थ तेषां वः पश्चाद् गृहाः
 प्रतीची दिक् तेषां वः काम इषवः।
 ते नो मृडत द्विपदे चतुष्पदे
 तेषां वो यान्यायुधानि या इषव-
 स्तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।। ३ ।।

अवस्था नाम स्थ तेषां व उत्तरा गृहा
 उदीची दिक् तेषां वो वात इषवः।
 ते नो मृडत द्विपदे चतुष्पदे
 तेषां वो यान्यायुधानि या इषव-
 स्तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।। ४ ।।

उत्तरे नाम स्थ तेषां व उपरि गृहा
 ऊर्ध्वा दिक् तेषां वो वर्षमिषवः।

२.५६. द्र. उत्कलीयपुस्तिकासु तेषां वः इत्यत्र प्रायश स्तेषाम्बः इति पाठः।

२-४ का, उ. तेनोमृडत इत्यत्र रफोभावा ऊर्ध्वः।

१ का, उ. 'ग्रहाः' इति। २-५ मन्त्रेषु का. गृहा (:), उ. ग्रहा (:)|
 का. १ मृळत; २ दक्षिणाद्गृहा; ३ पश्चद् गृहा; ४. . . वा
 उत्तराद्गृहा; ५ * णाम . . . मृदु → इत . . . २५२२ अनु ११२

ते नो मृडत द्विपदे चतुष्पदे
तेषां वो यान्यायुधानि या इषव-
स्तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।।५।।

२.५७

यदीदं देवो दिव आजगाम
यद्यन्तरिक्षाद् यदि पार्थिवो यः ।
यदि यज्ञो यज्ञपतेः स्वर्ग-
स्तेभ्यः सर्वेभ्यो नमसा विधेम ।।१।।

यमिन्द्रमाहुर्वरुणं यमाहु-
र्यं मित्रमाहुर्यमु सोममाहुः ।
यमग्निमाहुर्यमु सूर्यमाहु-
स्तेभ्यः सर्वेभ्यो नमसा विधेम ।।२।।

ये श्मशानानि मनसा नयन्ति
सूर्यस्य रश्मीननु संचरन्ति ।
ये देवानामृत्विजो यज्ञियानां
तेभ्यः सर्वेभ्यो नमसा विधेम ।।३।।

शौ.१६.११.५क.

- २.५७.१ क का. . . दिवोयद्यवाजगाम
ग का, वा. . . . यज्ञपते; का. . . सर्ग
घ का. . . मनसा * ।
- २ क का. . . 'वरुणं यमाहु' इति नास्ति ।
ख का. . . हुयम. . . ; उ. . . र्यम. . . (म. सोमआहुः) ।
ग का. 'मुसूर्य' इति नास्ति । उ. . . र्यम. . . ;
घ म, ज. सर्वेभ्यो इत्यत ऊह्यम् ।
- ३ कख का. . . नान नमसा नियन्ति * * रश्मीरनु * ।
द्र. ३ कख = का. ४कख
३ग म, ज . . . यज्ञियानान्;
३घ उ. २घ द्र.

ये तन्न्रिया जल्य्याः प्रोर्णवन्ति
 स्वप्नं दुर्भूतमभि ये किरन्ति ।
 ये देवानां धर्मधृतो बभूवु-
 स्तेभ्यः सर्वेभ्यो नमसा विधेम ।।४।।

स्त्रभ्यसैरभि ये भा यन्ति
 ये भाः कृण्वन्ति य उ रोदयन्ति ।
 ये वा स्त्रीणां प्रतिरूपा बभूवु-
 स्तेभ्यः सर्वेभ्यो नमसा विधेम ।।५।।

२.५८

व्यावृत्ती पथो गावी व्यस्यौ युग्या उत ।
 विद्वेषणं किलासिथ यथैनौ व्यतिद्विषः ।।१।।

वि किलैनावदिद्विषः *शश्वतीभ्यः समाभ्यः ।
 अथोल्मुकमिव खादिरमग्निर्वामस्त्वन्तरा ।।२।।

- ४ कख = का. ३कख
 कख का. यदिन्द्रिया * प्रोर्णवन्ति स्वपुनं . . . षिनन्ति ।
 क म, ज. * तन्न्रया . . . ; वा, ज. . . प्रोर्णवन्ति (वा. -न्ती);
 ख वा. . . किरन्ति ।
 घ उ. ३घ द्र.
- ५ कख का. स्वर्भिसियेरभि * * * * भ्यः कृण्वन्ति यो *;
 क उ. . . . यन्ते
- २.५८.१ का. * पयौ * विश्वौ विज्ञातत * किलासित यतैनौ व्यतिद्विषः
 ख वा. व्यस्यै . . . । ज. * जुग्या * ।
 घ उ. यथैनौ . . . । वा. . . व्यतिद्विषः ।।
- २ कख का. * किलीनावतद्विपत्यासतीभ्यस् *;
 ख म. सस्वती . . . । वा, ज. सश्वती . . . ।
 गघ वा. अ(→उ) तो न्म (→ल्मु) क . . . मग्निर्वामस्त्वन्तरा ।।
 ग म, ज. अतोल्मुक . . . ;

पै.६.२३.८.

सिंहस्ते अस्तु चक्षुषे व्याघ्रः परिष्वज्जने ।
अग्निर्वामस्त्वन्तरा यथा वां न सहासति ।।३।।

व्यधौर्व्यद्य ततनद् व्यास्तत् कपट्टिव ।
या ओषधे प्रसर्पसि व्यग्रिरिव तौ दह ।।४।।

वि वां यन्तु हृदयानि वि चित्तानि मनांसि च ।
अथो यत्तन्वोः सङ्गतं तद्वामस्तु विदूरकम् ।।५।।

अस्ति वै वां विद्विकमुभौ शयने अन्तरा ।
विष्वज्ज्वौ पर्यावर्तेथां यथा वां न सहासति ।।६।।

२.५६

शौ.५.२८.३-११

त्रयः पोषास्त्रिवृतः श्रयन्ता-
मनक्तु पूषा पयसा घृतेन ।
अन्नस्य भूमा पुरुषस्य भूमा
भूमा पशूनां त इह श्रयन्ताम् ।।१।।

- ३ का. सिंहस्ते चक्षुषो * परिषुंजने अग्निर्वस्त्वन्तेरा . . . शासति;
ख म. * परिष्वज्जने । ग वा. . . मस्त्व → त्वन्तरा;
- ४ का. वि धौर्व्यततद्वयास्तत् कपट्टिवः व्या * प्ररस्पस्यग्रिरिव * दहः ।
मु. प्रसर्पस्य. . ।
ग वा. * * प्रसर्प (→र्प्य) सि; म. . . प्रसर्पसि;
द्र < * व्यधौद् व्यद्य ततनद् व्यास्थत् कपट्टू इव ?
तु. हफ्मान् (१६७६) पृ. ५६६ ।
ख वा. लेखाया उपरि 'रिव' इति शोधः । कपट्टूरिव इत्यभिप्रेतम्?
- ५ क का. व्यवार्यतु *;
गघ का. * यतनो * . . . विधूलकं ।
घ वा. . . विदुरकं ।।
- ६ का. * * षां विद्विपमुभौ सन्नेतरा * पर्यावर्तयेतां * * * शासति
२२२
ग वा. विष्वो (→ष्वो) ज्वै (→ज्वौ). . . ;
- २.५६.१ कख का. * * पोषास्त्रिवृतश्श्रयन्तासनक्तु . . . ।
गघ का. सा. अ. । घ वा, ज. * पशूनान्त * * ।।

इममादित्या वसुना समुक्ष-
 तेममाग्रे वर्धय वावृधानः ।
 *अस्मिन्निवृच्छयतां पोषयिष्णु-
 रिममिन्द्र सं सृज वीर्येण ॥२॥

भूमिष्ट्वा पातु हरितेन विश्वभृ-
 दग्निः पिपर्त्यसा* सजोषाः* ।
 वीरुद्भिस्ते अर्जुनं संविदानं
 वर्चो दधातु सुमनस्यमानम् ॥३॥

त्रेधा जातं जन्मनेदं हिरण्य-
 मग्रेरेकं प्रियतमं बभूव ।
 सोमस्यैकं हिंसितस्य परापत-
 दपामेकं वेधसो रेत आहु-
 स्तत्ते हिरण्यं त्रिवृतस्त्वायुषे ॥४॥

त्रयायुषं जमदग्रेः कश्यपस्य त्रयायुषम् ।
 त्रेधामृतस्य चक्षणं त्रीण्यायूंषि नस्कृधि ॥५॥

- २ का. . . समक्षतेसमग्रेवर्धयामावृधानः
 यस्मिन्निवृच्छेतां पूषयिष्णुरिममिन्द्र * सृजा * ।
 गघ वा. अस्मिन्निवृत्तश्चयन्तां पोषयिष्णुममिन्द्र. . . । ।
 म, ज. अस्मिन्निवृच्छयतां पोषयिष्णुममिन्द्र. . . । ।
- ३ का. . . विश्वभिरग्निः पिपर्तु पयसा मजैषा . . . अर्जुनो . . . ;
 उ. . . . पिपर्त्यसा सयोषा (वा. सजोषा). . . . सम्धि. . . । ।
- ४ क का. द्वेधा . . . ; ख का. सा. अ. ।
 ग-ङ्ग का. सोमस्यैकां * . . . वेदसो रेताहुस्तत्ते त्रिवृतास्त्वायुषे;
 ग वा. . . . परावत -;
- ५ कख का. सा. अ. । क ज. * यमदग्रेः;
 घ वा. . . निस्कृधि । । म, ज. . . निष्कृधि । ।

त्रयः सुपर्णास्त्रिवृता यदाय-
 त्रेकाक्षरमभिसम्भूय शक्राः ।
 प्रत्युह्य मृत्युभृतेन साक-
 मन्तर्दधाना भुवनानि विश्वा ।। ६ ।।

दिवस्त्वा पातु हरितं मध्यात्त्वा पात्वर्जुनम् ।
 भूम्या अयस्मयं पातु प्रागाद्देवपुरा-अयम् ।। ७ ।।

इमास्तिस्त्रो देवपुरास्तास्त्वा रक्षन्तु सर्वतः ।
 तास्त्वं विभ्रदायुष्मान् वर्चस्वा-
 नुत्तरो द्विषतो भव ।। ८ ।।

पुरं देवानाममृतं हिरण्यं
 *य आबेधे प्रथमो देवो अग्रे ।
 तस्मै नमो दश प्राचीः कृणोम्य-
 नु मन्यतां त्रिवृता वधेन ।। ९ ।।

-
- ६ का. * सु (=मुम्ब; का. भग्राक्षरम्) पर्णास्त्रवितायमेका. . . शक्रा
 प्रत्युह्य मृ x x x न विश्वा z
 ख वा. . . . सृर्भूय * । म. . . . सुर्भूय * । ज. . . . सर्भूय * ।
- ७ खघ का. म x x x यपातुप्रहराद्देवपुरायं;
 ख उ. मध्यात्त्वा . . . ।
- ८ का. इमास्ति [स्त्रोदेवापुरुस्तारक्षंतसर्व] तः तांस्त्वं विभ्रतायुष्मा-
 न्वर्चस्वानुत्त [रोद्विषतां]; कोष्ठस्थो भागो मुम्ब.मात्रलभ्यः ।
 ग वा, ज. तांस्त्वं . . . ;
- ९ क का. [पुरन्देवाना] ममृतं *; कोष्ठस्थो भागो मुम्ब.मात्रलभ्यः ।
 ख-घ का. याभेदे: (मुम्ब . . . दे) प्रथमो * अ [ग्रे तस्मै नमो दिशः प्राची
 कृ] णोम्यनु * * * ।
 ख वा. यावेधे: . . . । म, ज. यावेधे . . . ।
 ग वा. * * दश: . . . ;

- शौ.५.२८.१ नव प्राणात्रवभिः सं मिमीते
दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ।
हरिते त्रीणि रजते त्रीण्य-
यसि त्रीणि तपसाविष्टितानि ।।१०।।
- शौ.५.२८.१२ आ ते चृतत्वर्चमा पूषा बृहस्पतिः ।
अहर्जातस्य यत्राम तेन तेऽति चृतामसि ।।११।।
- पै.१.५४.५ ऋतुभिष्ट्वार्त्तवैरायुषे वर्चसे त्वा ।
शौ.५.२८.१३ संवत्सरस्य तेजसा तेन संहनु कृष्मसि ।।१२।।

२.६०

- शौ.६.१२२.४ यज्ञं यन्तं तपसा बृहन्त-
मन्वारोहामि मनसा सयोनिः ।
उपहूताग्ने जरसः परस्ता-
त्तृतीये नाके सधमादं मदेम ।।१।।

- १० का. * प्रा [णा नवभि संमिमीयते दी] र्घायुत्वाय * * त्री [णि
रजते त्रीणि नयसि त्रीणि] रजसा विष्टितानि ।
द्र. [] = मु. मात्रलभ्यः ।
क ज. * प्राणान . . . ; वा, ज. . . . समिमीते;
ख वा. दीर्घायुत्वाय * । ज. * * ।।
गघ म. . . . त्रीण्यसि * . . . ।। घ ज. . . . ।
- ११ का. अतेत्रितत्व [यमा आ पूषा आ बृहस्पति अ] हर्जातस्स यत्राम
* तेचिचृ [तामसि] २३२
ग ज. . . . र्जातस्व्य यंनाम; वा. . . यंनाम;
घ वा. * * ति * ।। म. * * अ (→४) ति * ।
- १२ का नास्ति । उ. ऋतुभिष्ट्वार्त्तवैरियेका ।।ऋ १२।।५६।।
मु. धर्तुभिष्ट्वार्त्तवैरित्येका ३
- २.६०.१ का. यज्ञेन्तंतपसावृ [हतुमन्वा. . . सयो] निः * * परस्ता x x x
(मुम्ब. पुरस्ता x x x);
ग उ. . . पुरस्ता-;
घ वा. . . मदेस ।।

- शौ.६.१२२.१३ः तं प्रजानन् प्रति गृह्णातु विद्वान्
 प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य ।
 अस्माभिर्दत्तं जरसः *परस्ता-
 दच्छिन्नं तन्तुमनु सं चरेम ॥२॥
- शौ.७.४१.२ श्येनः सुपर्णो दिव्यो नृचक्षाः
 सहस्रपाच्छतयोनिर्वयोधाः ।
 स नो नि यंसद्वसु यत् पराभृत-
 मस्माकमस्तु पितृषु स्वधावत् ॥३॥
- शौ.६.१२३.१ एतं सधस्थाः परि णो ददामि
 यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः ।
 अन्वागन्ता यजमानः स्वस्ति
 तं स्म जानीत परमे व्योमन् ॥४॥

२ का. xxx पति गृह्णाति * वृ xxx [स्य अस्माभिर्दत्तं जरसः
 पुरस्ताद xxx म];

क वा. . . . गृह्णान्तु *; ग उ. . . पुरस्ता-;

घ वा. -दछिन्नं . . . ।। म. . . तन्तुमनु * * ।।

ज. -दछिनन्तु . . . ।।

३ का. [श्येनः सुपर्णो * नृचक्षात् स xxx सनोनिहिंसद्वसलु xxx
 स्तुपितृषुस्वधावत्]

[] मु. मात्रलभ्यः ।

ख वा. . . पाछत. . . ; म. . . र्वयोधा ।

ज. 'च्छतयो' इति नष्टम्

४ का. [एतं सवंधस्ता xxx वहाच्छेवधिं जातवेदाः अन्वागन्ताय x
 xx जानीत] = मुम्ब.मात्रलभ्यः ।

क वा. . . ददासि; ख वा, ज. . . . हाछेवधिं * (वा. यातवेदाः) ।

ग ज. * यजमान *;

शौ.६.१२३.२क-ख जानीत स्मै नं परमे व्योमन्
देवाः सधस्था विद लोकमेतम् ।

शौ.१८.२.५७ग-घ इष्टापूर्तमनुसंक्राम विद्वान्
यत्र ते दत्तं बहुधा विबन्धुषु ।।५।

इति द्वितीयकाण्डे द्वादशोऽनुवाकः

२.६१

येभिः पाशैरभि दधासि द्रुहणः
समामिनो अनृतं ये समामिरे ।
तांस्ते वि ष्याम्यायुषे बलाया-
नमीवं पितुमद्धि प्रसूतः ।।१।।

अनागा बभ्रो अयमस्तु वीरो
द्रुहः पाशेभ्यः परि पाह्येनम् ।
राजन् प्रविद्वान् प्र मुमुग्धि पाशान्
यस्मै चरामि हविषा घृतेन ।।२।।

कश्यप इन्द्राय हविषा चचार
हरित्वतीषु मघवा मघोने ।
पस्पार* विश्वा भुवनस्य गोषा
अन्तरिक्षस्य महतो विमाने ।।३।।

५ का. नास्ति ।

कख म. . . . व्योमं * सधस्ताविदु → द. . . ।

२.६१.१ क म,ज . . . दृहणः; द्र. १-२ का. पत्रं भग्नम् ।

२ ख ज. द्रुहः → हः . . . ।

३ का क. नष्टः पादः । ख-घ ने । पस्पारि * भुवनानि * * x x x वि
x x ;

ग उ. पश्यार . . . ; वा. . . विश्वा → श्वा . . . ;

अपूपं नाभिलं ते घृतश्च्युतं
 नदीनां पदे सुश्रुतं जुहोमि ।
 प्रविद्वान् राजन् प्र मुमुग्धि पाशा-
 नस्य पत्नी विधवा यथासत् ।।४।।

अनातुरेण वरुणः पथेमं
 स्वस्तिभिरति दुर्गाणि नेषत् ।
 तमश्विना प्रतिगृह्या स्वस्तये
 दोषा एनमुषसे सं प्र यच्छात् ।।५।।

२.६२

ये पिशाचा इमां वित्तिमाकूर्तिं मोहयन्ति नः ।
 तेषां त्वमग्ने नाशय वर्चश्चित्तमथो प्रजाम् ।।१।।

नाशयाग्ने पिशाचानां वर्चश्चित्तमथो प्रजाम् ।
 अथाशां मह्यं राधय यथाहं कामये तथा ।।२।।

- ४ का. XXX नाभिलं * * * पथे * * । * XXX मुमुग्धि पाशान्यस्यपत्नि
 ७ * . . . ।
 क वा. अपूपां → पं. . . . ; उ. . . नाभिलन्ते घृतश्च्युतं;
 गघ वा. . . . पाशान्यस्य . . . ।।
 द्रः गघ 'पाशान्यस्य' यद्वा "पाशान्नास्य" इति शोधः?
 ५ का. * वरु x x येनो . . . * वेष्यत् ।
 . . . स्वस्त x दोषवेनपूषसे * * * 2५2 अनुवाकं १२ 22
 २.६२.१ का. * पि x चा * विद्यमा . . . मोहयन्तु * * . . .
 वर्च x त्तमथो * ; वा. ख. . मोहयन्ति * । घ वर्चश्चित . . . ।।
 २ ख-घ का. . . प्रजानां य x शां * धारयथाहं कामयन्तु मे ।
 ग वा. अथासां * * ;

आशां मह्यं राधयत्वेन्द्रियेण यथा मृताम् ।
त्वमग्रे क्रव्यादः सर्वान् पिशाचां अर्चिषा दह ।।३।।

प्रति दह यातुधानान् मूरदेवान् विचर्षणे ।
ये नो दुरस्याद्वेषेणाथाशां मोहयन्ति नः ।।४।।

ये नः पशुषु दिप्सन्त्याशायां पुरुषेषु च ।
तांस्त्वं सहस्राक्षेशानः पिशाचाँ अर्चिषादह ।।५।।

२.६३

सहस्वेदं सहमाने अथो देवि सरस्वति ।
अथेदमश्विना लक्ष्म रोहितं कृणुतं युवम् ।।९।।

आसुरस्य मुखस्याग्रे लक्ष्म मुखं नामासि ।
मेतो ज्यायो भूरित इत् कनीयोसो
नश्येतः* पुरो मा त्वा हिंसिषम्* ।।२।।

३ क-ग का. * म्यहं राधयत्वेन्द्रियेण x x x तां . . . सर्वा;
कख वा. . . त्वेन्द्रियेण . . . ।

४ का. * द x x x दानां सूरदेवां विचर्षण * * . . . द्वेषणयथाशं x
x x नः;

घ ज. . . . मोहयन्ति * ।। ख उ. मूरदेवान् . * ।

५ का. एनष्पशुमित्सन्त्याशायां * * ।

. . . सहस्र x x पि x षा x ह z z

कख म. . . दिप्सन्त्याशायां . . . ।

ग या, म. . . . सानः; घ उ. पिशाचाङ् * * ।। ऋ५ ।। ६२ ।।

२.६३. का. काण्डिका नष्टा ।

२ ग उ. . . . ह्यायो

वा. . . . स्ये → स्यो; ज. . . . स्ये;

घ उ. . . . नः श्येतः * * * हिंसिषम् ।।

यासां पिता पर्जन्यो भूमिर्माता बभूव ।

ह्वयामि सर्वा ओषधीर्गोजाताः सोम जिन्व ताः । । ३ । ।

इदं सप्तप्रखे त्वं किलासं नाशया त्वचः ।

६.४.७घ

निष्कृतिर्नाम वा असि सेदं निष्कृधि भद्रया । । ४ । ।

११.६.६कख

निष्कृतिर्नाम ते याता निष्कृतिर्नाम ते पिता

उतो त्वमसि निष्कृतिः सेदं निष्कृधि भद्रया । । ५ । ।

२.६४

और्ध्वनभसः प्रथमः सूर्यचेता उशन्द्र्यः ।

चकार कृत्यामासुरः सा नो भवतु भद्रया । । १ । ।

य इमां कृत्यामुपजहुर्ये वा चकमिरेऽक्षितम् ।

देवानां सर्वेषां स्वसा तान् देवी निर्ऋतिर्हनत् । । २ । ।

शौ.३.६.१

कश्यपस्य प्रतिसरो द्यौष्पिता पृथिवी माता ।

यथाभिचक्र देवास्तथापि कृणुता पुनः । । ३ । ।

४ घ वा. . . निष्कृति * । ।

५ ग वा. . . . निष्कृधिः;

२.६४. का. १-२ ख 'चक' इत्यवधिको भागो नष्टः ।

१ क उ. और्ध्व . . . ; ख म, ज. . . . उशभ्यः ।

२ कख वा. * * . . . पयहुर्ये . . . । ज. . . जहुर्ये . . . ।

उ. अवग्रहो नास्ति ।

ख-घ का. मिरेक्षति * * सजातानाद x व x निर्ऋतिर्ह x x ;

घ उ. तां . . . । ।

३ क का. x श्यपस्य * ; ख ज. द्यौष्पिता * * ।

गघ का. . . . चक्रुदेवास्तथाभि * * ;

याः कृत्या नीलवतीर्याः कृत्याः पाश्यावतीः ।
कृत्या याश्चक्रुर्लोहिनीस्ता इतो नाशयामसि ।।४।।

यदि वा इदमाजहुरिमे भद्रा असन्निति ।
कृत्यासि कल्याण्यसि सामुं कर्तारमन्विहि ।।५।।

२.६५

वृहत्ते वर्चः प्रथतामुपघां
मित्रेभ्य एधि सुरभिः सुवर्चाः ।
अधि ते राजा वरुणो ब्रवीतु
तस्मा उ त्वं हविषा भागधा असः ।
शतं हेमन्तान्* दमया सपलान्
विशस्त्वा सर्वा अनु गुङ्गवो भवन्तु ।।१।।

- ४ का. * * नीलवतीयाष् * पश्यावतीः * याश्चक्रुर्नलो . . . ।
क म, ज. * . * नीलवती -;
ग वा, म. * याश्चक्रुर्नलो . . . ; ज. याश्चक्रुर्नलो . . . ;
- ५ कख का. * * यदिमाजाहुरिमे भद्रासिसुन्वति ।
वा. * . . . जर्हु → हु . . . असन्निति ।
घ का. . . . कर्तारस्वञ्जहि २३२
वा, ज. . . . मन्वि → न्वहि ।।६४।। ऋ५ ।।
६. द्र. ज. न्वि इत्यस्य इकारः अस्पष्टः कृत इति प्रतीयते ।
- २.६५.१ का. . . . पृथतामुपघां . . . भ्येति सुदुभिस्सुवर्चः
ऋते * . . . त्वं * भागदाम २
* हेमन्तां दशया सपत्नां . . . सर्वान्गुङ्गवो * २
क उ. वृहते . . . ; वा, म. . . पृथतामु ;
घ म. पादान्ते . . . द्वौ दण्डौ ।
ङ. उ. * हेमन्तां . . . ;
ञ्च वा. . . सपलाद्विषस्त्वा * * गुङ्ग → गुङ्गो * ।

यस्त्वोत्पिपानं प्रत्युत्पिपाति
 यस्त्वा सजातो विरिफात्यन्तितः ।
 इन्द्रस्तं योक्त्रे अधि मे युनक्तु
 तस्मा उ त्वं हविषा भागधा असः ।
 शतं हेमन्तान्* दमया सपलान्
 विशस्त्वा सर्वा अनु गुङ्गवो भवन्तु ।।२।।

यस्त्वा यच्छन्तं प्रतियंयमीति
 यस्त्वा जिगीषात् पृतनाः समर्ये ।
 बृहस्पतिस्तमव जङ्घनीतु*
 तस्मा उ त्वं हविषा भागधा असः ।
 शतं हेमन्तान्* दमया सपलान्
 विशस्त्वा सर्वा अनु गुङ्गवो भवन्तु ।।३।।

ये ते शुल्कमाहरां य उ ते बलिं
 सोमः सजाताँ उत संनयाति ते ।
 अग्निः सयुग्धानधि ते ब्रवीतु
 तस्मा उ त्वं हविषा भागधा असः ।
 शतं हेमन्तान्* दमया सपलान्
 विशस्त्वा सर्वा अनु गुङ्गवो भवन्तु ।।४।।

- २ का. यस्तोत्पिपानां प्रत्युत्पात . . . सुजातो विलहात्वं x च z इन्द्रस्त्वं
 * * * विनक्तुस्मै;
 उ वा. इन्द्रस्तयोक्ते * * * ; ज. . . योक्ते . . . ;
 ७ द्र. सर्वत्र 'तस्मै' इत्यत ऊह्यम् । एवमापञ्चमम् ।
- ३ का. . . . यच्छन्दं प्रत्युंसि x x x स्था जिगीषां पृतनस्सपर्ये
 बृहस्तमवजङ्घनी x x x;
 क वा. यच्छन्तं *;
 ख ज. . . . प्रतनाः * । द्र. अंशतः कीटदष्टम् ।
 गघ उ. . . . स्तममजङ्घनीतु तस्मै । ।
- ४ का. x x x रास्यते बलिं सोमसृजातानुपसं x x x;
 क वा. . . . शुक्ल → ल्कमाहरां . . . ;
 ख वा. * सजातां → ताइ * सं नमाति * ।
 म, ज. * सजाताइ ; ज. . . . संनमा → याति * ।

वरिष्यै अधि पुरुः प्रजया सुवीरो
 अभि प्र युंक्ष्व⁺ दमया सप्लान् ।
 इन्द्रो मरुत्वानधि ते ब्रवीतु
 तस्मा उ त्वं हविषा भागधा असः ।
 शतं हेमन्तान्* दमया सप्लान्
 विशस्त्वा सर्वा अनु गुड्गवो भवन्तु ॥५॥

इति द्वितीयकाण्डे त्रयोदशोऽनुवाकः

२.६६

भगाय राज्ञे प्रथमं जुहोमि
 विश्वे देवा उत्तरे मादयन्ताम् ।
 उशन्* पत्नीभ्य उशतीभ्य आभ्यः
 पतिमग्र आ वह रातहव्यः ॥१॥

पतिं वृणीष्व हविषा गृणाना
 तमा वहात् सविता तं ते अग्निः ।
 तस्मै नमस्व शतशारदाय
 भगभक्ता भगवती सुवीरा ॥२॥

५ का. रो अभ्यप्रयुङ्ग * * । ऋते राजा वरुणो * तस्मात्त्वं * भाग
 दास २ * हेमन्तां * सप्लान् . . . सर्वाङ्गु गुड्गवो * २४२ ख उ . .
 . . . यंक्ष्व ।

उ. * हेमन्तां * * ; च वा. विषस्त्वा * * गुड्गु → इवो * ।। ऋ
 ५ ।। ६५ ।। अ ८३ ।। अन्यत्र "अ १३" इति ।।

२.६६.१. ग का, उ. उशं * * * ;
 घ का. पतिमग्रि आवहरातहव्या ।
 उ. . . मग्रावह * ।।

२ कख का. . . गृणानस्तमा वहत्सवित * * * ;
 क वा. * गृणीष्व * * ;
 ख ज. . . वह x त् . . . । उ. . . तन्ते * ।
 गघ का. तमिन्द्रमस्मि * * * सुवीराः ।

यमर्यमन् पतिमस्यै दिदेशिथ
 जने चित् सन्तं तमिहा वहसि ।
 सुमङ्गल्यपतिघ्नी सुशेवा
 रायस्योषेणं तमिषा सचस्व ।।३।।

यं ते पतिमर्यमा जायमानायै
 धाता चकल्प तमिहा वहसि ।
 अभि वरेण हविषा जुहोमि
 प्रजानत्रैतु सुमनस्यमानः ।।४।।

पतिं ते द्यावापृथिवी अघातां
 पतिर्मित्रावरुणा वातो अग्निः ।
 सप्त ऋषयोऽदितिः सोम इन्द्र-
 स्ते त्वा देवाः पतिवलीं + कृण्वन्तु ।।५।।

- ३ का. यमर्षासं पतिमस्ये दिदेशित
 * दिच्छन्तं तमिया * । . . . सुषेवा . . . उचिषासुतस्व;
 ग उ. . . ल्यपतिमघ्नी * (वा. सुसे → षेवा);
- ४ कख का. यत्ते . . . मानांयां * * जमिहा * । क उ. यन्ते . . . ;
 ख वा. * चल्पितमिहा * ।
 घ का. प्रजानैतु सुमनस्यमानां;
 वा, ज. प्रजानैतु * ।।
- ५ क उ. पतिन्ते * * .
 ख का पतिं मित्रावरुणा * अग्निः सप्तर्षयोदितिस् * . . . पतिवली
 २५२ अनु १३ २२ —
 ख म. पतिमित्रावरुणा * ऽग्निः ।
 ग वा, ज. ऽ नास्ति । वा, म. . . इन्द्र → मिन्द्र-;
 ज. . . . सोममिन्द्र-;
 घ उ. . . पतिपलीं * ।। ३५ ।। ६६ ।।

२.६७

यस्त्वारायः प्रविवेशजानिर्जनिवाँ उत ।

अथो यस्तन्वं पस्पर्श तमितो निर्णयामसि ।।१।।

निष्ट्वाराय नयामसि य इमां प्रविवेशिय ।

आत्मानमस्या मा हिंसीरन्यत्र चर मेह भूः ।।२।।

यदरायेमामुपायसि धेह्यस्यै रयिपोषणम् ।

प्रजां चिदस्या मा हिंसीरन्यत्र चर मेह भूः ।।३।।

यदरायेहायसि हनाम वीरुधा त्वा ।

अथो खनित्रिमैस्त्वाद्दृषेण यथा भगम् ।।४।।

यदरायासूयं* स्त्रैषूयमावतोक्यम् ।

यत् पौतृषद्यं दौर्भाग्यं तदितो निर्णयामसि ।।५।।

- २.६७.१ का. . . राय . . . वेशजानुर्जनिवाडुत् । * तन्वं पस्पृश . . .
नित्रयामसि;
ख उ. . . र्जनिवाड् उत । ग वा. * . . . पःस्पर्श;
२ खग का * इमान्प्रविवेशतः आत्मानमस्य. . . ;
घ वा, म. - रन्वत्र . . . ।।
३ क का. येजरायेमामु. . . ;
ग का. * चतस्या . . . ; म, ज. प्रजाञ्चिदस्या . . . ;
घ म. रन्वत्र . . . ।।
४ कख का. येजरायेविहायसि हनामि * * ।
क वा. यदराए → येहायसी;
गघ का. * खनित्रमीस्त्वा दृषेण * * ;
ग म, ज. * . . . मैत्वा —;
५ का. येजरायासूयंस्तृषुयमा . . . * पौतृषद्यं * तमितो * २१
कख म. . . . षुयंस्त्रैषुयंमावतोक्यं; वा, ज. . . षुयंस्त्रैषुयंमावतो
क्यं ।

२.६८

अग्नेर्वो बलवतो बलेन मन्युं वि नयामसि ।।१।।
 इन्द्रस्य वो बलवतो बलेन मन्युं वि नयामसि ।।२।।
 सोमस्य वो बलवतो बलेन मन्युं वि नयामसि ।।३।।
 बृहस्पतेर्वो बलवतो बलेन मन्युं वि नयामसि ।।४।।
 प्रजापतेर्वो बलवतो बलेन मन्युं वि नयामसि ।।५।।

यत्ते सूर्य दिवि देवेषु वर्च-
 स्तस्य नो धेहि त्वमसि प्रचेताः ।
 अहं त्वदुग्रस्त्विषितस्त्विषीमा-
 निमां वाचं वि साक्षीय ।।६।।

२.६९

वार्तः पुरस्तात् पवसे नभस्वान् ।
 नमस्ते विद्म ते नामधेयं मा नो हिंसीः ।।१।।
 तपोजा असुरो दक्षिणतः पवसे नभस्वान् ।
 नमस्ते विद्म ते नामधेयं मा नो हिंसीः ।।२।।

- २.६८.१. का. . . . मन्यु व्य * ।
 ५ का. . . . मन्युर्व * ।
 २-४ "बलवतो" इत्यारभ्य सर्वत्र ऊह्यम् ।
 ६ का. . . सूर्य . . देहि तमसि प्रचेतां * चविग्रस्त्वि . .
 श(→सां)क्षीय २२२
 क वा. . . सूर्य . . . ;
 ग म. * . . . स्त्विषीतस्त्वि . . . ;
 घ म, ज. . . शाक्षीय ।।३६।।६८।।
 २.६९.१ कख का. वातष् * पवमे *; ख वा. * नभस्वां ।
 द्र. का. सर्वत्र 'पवमे' इति ।
 २ कख का. तपोदष्पुरो * पवमे *;

विश्वायुर्विश्वजनीनः प्रतीच्या दिशः पवसे नभस्वान् ।
नमस्ते विद्म ते नामधेयं मा नो हिंसीः ।।३।।

शिवो वैश्वदेव उदीच्या दिशः पवसे नभस्वान् ।
नमस्ते विद्म ते नामधेयं मा नो हिंसीः ।।४।।

अतिष्ठावान् बार्हस्पत्य ऊर्ध्वाया दिशः पवसे नभस्वान् ।
नमस्ते विद्म ते नामधेयं मा नो हिंसीः ।।५।।

२.७०

अप घौरपाततनदपस्कद्य वधेदहिम् ।
कल्याण्या यथा स्मृतं शमुनः सन्तु विद्युतः ।।९।।

ऋ.५.८३.६ द्रः

यत् पर्जन्य स्तनयति सर्वं संविजते जगत् ।
पतिं तदृत्वियावती पृथिवी प्रति मोदते ।।२।।

२.३.४ उ. पवसे इत्यत ऊह्यम् । वा. ४ नास्ति ।

५ का. अतिष्ठावा . . . पवसे . . . २३२ इति षडृतसूक्तं २२

ख वा. . . नभस्वां ।

२.७०.९ का. * घौरपा उतनद . . . वदेदहिं * यंताः * सुम * * विद्यतः ।
ज. "घौरपाततन" इति भागो नष्टः ।

ख वा. -दपस्कन्द. . . ।

ग म. कल्याण्या * * ;

क < अपाघौरपाततन . . . ? तु. २.५८.४ क ।

२ — का. * * पर्जस्तयिलुस्ससं सं व्यतते * पतन्तु द्वितीया त्रयावती .
. . . ।

क म. * पर्यन्य * ;

ख वा. पतन्तु (→न्तित) दृ. . . ;

म. पतिन्तदृ. . . ; ज. * तदृत्वियाप → यती ;

एष एनाभ्यक्रन्दीदृषाश्वो धेनुका इव
अहींस्त्वं विद्युतां जहि मास्माकं पुरुषान् वधीः । । ३ । ।

अभिक्रन्दा स्तनयिलोरवस्फूर्जादशन्या उत ।
देवा मरुतो मृडत नः पातु नो दुरितादवघात् । । ४ । ।

ऋ.६.७५.१२ द्रः ऋजीते परि णो नमादित्याः शर्म यच्छत ।

वा.स.२६.४६ द्रः युयुत् पर्णिनं शरमुतापर्ण रिशादसः । । ५ । ।

इति द्वितीयकाण्डे चतुर्दशोऽनुवाकः

२.७१

शौ.५.१४.६

कृतव्यधनि विध्य तं यश्चकार तमिञ्जहि ।
न त्वामचक्रुषे वयं वधाय सं सिसीमहे । । १ । ।

३ का. एषेनाभ्यर्कदीदृषाश्वेधेनुं कामिव अहिंस्त्वं * * मास्माकं पुरुषां * ।

क ज. * एनाभ्यः क्रन्दीद्;

ग म. अहिं → हींस्त्वं विद्युता *;

४ कख का. अभिक्रन्दाः स्त → तनय . . . स्फूर्जद . . . ।

वा. * स्तनइलोरवस्फूर्याद . . . ।

घ म. * * . . . दवर्त्या → घात् । ।

ज. * * दवघा → त्प्यात् । ।

५ का. वीचिते * * नम आदित्यश्चर्म * । यूयत् पर्णिनो . . . पर्णो

ऋषादश २४२ ख वा, ज. . . यच्छत् । ग ज. * पर्णनिं . . . ;

घ वा. . . रिषादसः → शः । । अ १४ । । ऋ ५ । । ७० । ।

म. . . रिशादस । । . . . ज. . . रिशादशः । । . . .

२.७१.१. क का. . . धनविद्ध * ; वा. कृतव्य → व्यिधनि * * ;

ख उ. . . तमुञ्जहि ।

गघ का. दत्वामिचक्रुषे * * शंससीमहे;

ग वा, म. * * . . . चक्रुषे * ;

- यथा ते देव्योषधे प्रतीचीनं फलं कृतम् ।
 शौ.५.१४.४ख एवा त्वं कृत्वने कृत्यां हस्तगृह्य परा णय ।।२।।
 शौ.५.१४.४क पुनः कृत्यां कृत्याकृते गोधेवावटमन्नयत् ।
 सत्कुरिव सत्कुरेष्यं प्रतीचीः प्रति दध्म सत् ।।३।।
 यां ते चक्रुर्वर्तनेषु वार्ताकुषु वृतासु च ।
 शौ.४.१७.४घ मण्डूके कृत्यां यां चक्रुस्तया कृत्याकृतो जहि ।।४।।
 शौ.५.१४.१३ अग्रिरिवैतु प्रतिकूलमनुकूलमिवोदकम् ।
 सुखे रथ इव वर्ततां कृत्या कृत्याकृतं कृता ।।५।।

२.७२

अग्रिद्युम्नेन सूर्यो ज्योतिषा
 धौर्महिम्नान्तरिक्षं* व्यचसा ।
 दिश आशाभिः पृथिवी पयोभि-
 रिदं राष्ट्रं वर्धयन्तु प्रजावत् ।।१।।

- २ का. * त्वा देव्योषधं . . . त्वांकृत्यने कृतं हस्तिग्रीह परायनः;
 ३ का. 'प्रतीचीनं फलं . . . हस्तिग्रीपरानयः पुनष्कृत्याकृतांकृती'
 इत्यधिकम् ।
 ख-घ का. गोधेनुकावटुंमन्नयत् । शक्तुर्व्यशक्तुपेश्यं * * तद्वसत्;
 ख वा. . . . वटमन्नयत् । म. . . मन्नयत् → त । घ उ. प्रतीची .
 . . ।।
 ४ कख का. यान्ते . . वर्तनेषु वन्ताकूखुर्वतासु * ।
 क उ. यान्ते . . . ; खग म. वार्ताकुसु * * । * * * चक्रुस्;
 क वा. . . चक्रुव → वर्त → तनेषु; द्र. ३ ख < . . . वटमन्नयत्?
 ५ कख उ. . . . कूळमनुकूळ . . . ।
 कख का. सा.अ. ।
 गघ का. शुक्रे रथै * कृत्ये * ताः २५२ अनु १४२
 २.७२.१. खग का. . . . म्नाअन्तरिक्ष * दिशाशाभिष् * * * ;
 क वा. अग्रिद्युम्नेन सूर्यो * ;
 ख उ. . . . न्तरिक्षेण * । ज . . . ऽन्तरिक्षेण

त्वष्टा रूपेण सविता सवेना-
हर्मित्रेण वरुणेन रात्री ।
पूषा पुष्टीर्भगो अंशेन भक्त्ये-
दं राष्ट्रं वर्धयन्तु प्रजावत् ॥२॥

यां विश्वकर्मा निजघान मेधि-
मन्तरा द्यावापृथिवी उभे ।
तस्या आहुः क्षत्रियं गर्भमितं
परि माव पत्या मूर्धनि धारयस्व ॥३॥

छन्दांस्यस्या अभितो मयूखा
स्तोमा आत्मा यजुरस्याः पुरीषम् ।
तस्या आहुः क्षत्रियं निर्मितं
परि माव पत्या मूर्धनि धारयस्व ॥४॥

०

- २ का. त्वाष्टा . . . सवेनाहर्मित्रेण . . . पुष्टीर्भगंसेन भगदयिदं * *
*;
ख उ. — हर्मित्रेण * * ।
गघ ज. . . भक्त्येदं * * * । । .
- ३ का. यानि * निजघान मेदिमन्तरा द्याका . . . । * हुः * गर्भ परि
मावपत्या * चारयस्व;
क वा, ज. * णि → निजघान. . . ;
ग उ. * * क्षत्र्यं . . . ;
- ४ कख का. शछन्दास्याभितो . . . तुमा यजरस्याः * ;
ख म. * * ययुरस्याः पुरुषं । वा, ज. . . पुरुषं ।
ग का. * हुः * * ;
वा. . . क्षत्र्यं निर्मिमीतं; म. . . . क्षत्र्यं * ।
ज. . क्षत्रियं (→ त्र्यं) निर्मि (+मी) तं,

परा णुदस्व व्यथयाभिमाति-
मधस्पदं कृणुष्व दुर्धरायतः ।
मा त्वा दभन् सपला दिप्सन्त-
स्तव राष्ट्रमुत्तरं द्युम्नमस्तु ।।५।।

२.७३

इदं तन्मित्रावरुणा हविर्वा
येनाग्रे देवा अमृतत्वमायन् ।
येनास्मै क्षत्रमधिधारयौजो
ऽसपलाः प्रदिशः सन्त्वस्मै ।।९।।

घृतस्य धारा मित्रावरुणा
दुहां वां धेनुरनुपस्फुरन्ती ।
देवः सवितोत वायुरग्निः
भूतस्य पतिरिह शर्म यच्छात् ।।२।।

-
- ५ का. * णितस्य व्रतथायापिमहतिमदस्पदं * दुर्धरायवा * * दभं
सपत्रादिप्सतुस् . . . मुत्तमं . . . 292
- ख ज. पादान्तो भग्राक्षरः ।
- २.७३.९ क का. * तन्मित्रा. . . ;
गघ का. . . धारयोजो सपत्राष् * . . . ।
वा. . . धारयौ(→यो)जो (+अ)सपलाः. . . ।
- ग ज. . . धारयोजो ;
- २ खग का. दुह * . . . देव . . . ;
ख वा. . . पस्फुरन्ती → न्ती ।
घ वा. - भूतस्यप्रतिरिह * यच्छात् । ।
ज. - . . . प्र → पतिरिह * यच्छात् । ।

शं नस्तन्मित्रावरुणा गृणीतं
 दृढावमित्रा बहुधा वि शेराम् ।
 जयतु सेनोप घोष एतु
 पृथक् सत्वानो बहुधा भरन्ताम् ।।३।।

हनाम मित्रावरुणावमित्रान्*
 भवाम भद्रे सुकृतस्य लोके ।
 पारयात्रः सविता देवो अग्नि-
 र्जयामेदं हविषा कश्यपस्य ।।४।।

वातोयं मित्रावरुणा तदाह
 विश्वन्तरं निर्मितं कश्यपस्य ।
 अध्वर्यवो मरुतो अस्यासन्
 तेन देवेभ्यो वरिमाणि चक्रुः ।।५।।

-
- ३ का. * नस्तन्मित्रा . . . गृणीतां त्रेधामित्रा * व * जयते सेनोअप
 * एतत् * * * भवन्तां;
 क उ. सन्न (वा. → शन्न) स्तन्मि (← म्मि वा.) त्रा. . . ;
 ग वा. . . . एतु → त; मं. . . एत;
- ४ क का. * . . . णासमित्रां;
 वा. हनाव . . . वमिता; म, ज. हनाव . . . वमित्रा;
 ग म. . . देवोऽग्नि-; घ उ. -र्ययामेदं * * ।।
- ५ क ज. . . द → तदाह;
 ख-घ का. हविष्यन्तरं * * * मरुतायस्यासन् * * वरुणानि * औ
 तेनदेवेभ्योवरिमाणि चक्रुः २ २ २
 ख ज. विश्वन्तरं * * । ग म. * * ऽस्यासं; वा. . . अस्यासं;
 घ उ. काण्डिकान्ते "विष्णुः" इति, मङ्गलचिह्नानि च ।

२.७४

- शौ.३.३.१ अचिक्रदत् स्वपा इह भव-
 . मै.४.१४.१५ दग्ने *यजस्व रोदसी उरुची ।
 आमुं नय नमसा रातहव्यो
 युञ्जन्तु सुप्रजसं पञ्च जनाः । । १ । ।
- शौ.३.३.२ दूरे चित् सन्तमरुषास इन्द्र-
 मा च्यावयन्तु सख्याय विप्रम् ।
 यद् गायत्रीं बृहतीमर्कमसै
 सौत्रामण्या दधृषन्त* देवाः । । २ । ।
- शौ.३.३.३ अन्द्रयस्त्वा राजा वरुणो जुहाव
 सोमस्त्वायं ह्वयतु पर्वतेभ्यः ।
 इन्द्रस्त्वायं ह्वयतु विद्भ्य* आभ्यः
 श्येनो भूत्वा विश आ पतेमाः । । ३ । ।

२.७४.१ का. असिक्रत् * . . . दम्भ * . . . । अमुं * नमसा * युञ्जन्ति
 * . . . ।

खग उ. . . . यदस्व * रोची । * (ज. आमुन्) * नमनसा * ;

२ का. * दिश्छन्तमर्शास . . . श्यावयन्तु * रिपुं यदि गायत्रियं . .
 . ददृशन्तु * ।

क वा. * चिछ (→ त्स) न्त. . . ; ज. * चिछन्त. . . ;

घ वा. सौत्रामन्वा दधर्ष (→ धृष) न्तु * । ।

म. * द → सधृषन्तु * । । ज. * दधृषन्तु * । ।

३ ख का. . . ह्वयति * ;

गघ का. . . . ह्वयति विद्भ्याभ्यः * * विषा पतेमशुः

ग उ. . . . विद्भ्य * ; घ ज. मन्त्रान्ते एको दण्डः ।

शौ.३.३.४

श्येनं हविर्नयत्वा परस्मा-

दन्यक्षेत्रे अपरुद्धं चरन्तम् ।

अश्विना पन्थां कृणुतां सुगं ते

गर्भं सजाता अभिसंविशध्वम् ।।४।।

श्येनं हविः कश्यपस्योप शिक्षे-

न्द्रं वातः प्रहितो दूत आ वह ।

विषह्य शत्रून् सेनाग्रै-

र्विशो वृणानोऽव गच्छ कामी ।।५।।

शौ.३.३.६

यस्ते हवं परितिष्ठात् सजात उत निष्ट्यः* ।

अपाच इन्द्र तां नीत्वाथेममव गमय ।।६।।

शौ.३.३.५

ह्वयन्तु त्वा पञ्च जनाः पतिमित्रा अवर्षत ।

इन्द्राग्नी विश्वे देवा विशि क्षेममदीधरन् ।।७।।

- ४ का. श्येनो हविर्नयत्वा . . . अप(→पु)रुद्धं * अश्विनां ** सजन्ते
* सुजाता अभिसंभं . . . ;
ग उ. *** सुगन्ते; घ ज. एको दण्डः ।
- ५ क वा. . . . शिक्षे; का. श्येनो ;
ख का. इन्द्रं * * दूतावा; या. . . आयः(→ग्रह) ।
म. . . . वात . . . । ज. . . . आवः ।
गघ का. विषय * । सेनाग्रै विषो वृषणानो अधराकासी;
गघ उ. * * सेनाग्रौर्विशो . . . । ।
वा, ज. . . गच्छ * । । उ. अवग्रहो नास्ति । घ ज. एको दण्डः ।
- ६ का. . . प्रतिनिष्ठ्यात् सजाता * निष्ट्या २२२
अपात * तां नीत्वाथेममवगायः;
ख उ. * * निष्ट्यः । घ वा, म. अथेममव * । ।
ग द्र. तां < तान्?
- ७ का. ह्वयन्ति * * जन्याः * वर्षत;
क वा. ह्वयन्तु * * ; ज. ह्वयन्ति → न्तु . . . ;
घ का. . . दीधरं २३२

२.७५

प्रजापतिरनवर्तिः स प्रजाभिरनवर्तिः ।
स मानवर्तिरनवर्ति कृणोतु ।।१।।

इन्द्रो ऽनवर्तिः स वीर्येणानवर्तिः ।
स मानवर्तिरनवर्ति कृणोतु ।।२।।

सोमो ऽनवर्तिः स ओषधीभिरनवर्तिः ।
स मानवर्तिरनवर्ति कृणोतु ।।३।।

आपो ऽनवर्तयस्ताः पर्जन्येनानवर्तयः ।
ता मानवर्तयो ऽनवर्ति कृण्वन्तु ।।४।।

देवा *अनवर्तयस्ते ऽमृतेनानवर्तयः ।
ते मानवर्तयो ऽनवर्ति कृण्वन्तु ।।५।।

इति द्वितीयकाण्डे पञ्चदशोऽनुवाकः

- २.७५.१ का. . . . रनुवर्तिस् . . . रनुवन्तिः . . . नुवर्ति अनुवन्ति * ।
द्र. का. सर्वत्र 'अनवर्ति' इत्यस्य स्थले 'अनुवर्ति' 'अनुवन्ति' इति
वा । उ. सर्वत्र तकारद्वित्वम् ।
- २ उ, का. अवग्रहो नास्ति । द्वितीयार्धो नास्ति ।
- ३ उ, का. अवग्रहो नास्ति । का. द्वितीयार्धो नास्ति ।
- ४ क ज. नष्टः । का. १ द्र. ।
- ५ कख का. * नुवर्तयस्तेमृतेनानु . . . ; उ. * नवर्तयस्ते . . . ।
द्र. अवग्रहो नास्ति ।
गघ का. * मानुवर्तयोरनु . . . २४२ उ. अनुवाकसङ्केतः ।

२.७६

पयो मह्यमोषधयः पयो मे वीरुधो दधन् ।
 अपां पयस्वद् यत् पयस्तन्मे वर्षन्तु वृष्टयः ।।१।।
 पयो मह्यं पयस्वन्तो हस्तिनो मे पयो दधन् ।
 पयः पतत्रिणो मह्यमैणेयां मे पयो दधन् ।।२।।
 पयस्वन् मे क्षेत्रमस्तु पयस्वदुत धान्यम् ।
 अहं पयस्वान् भूयासं गावो म उत पयस्वतीः ।।३।।
 पयो मह्यमप्सरसो गन्धर्वा मे पयो दधन् ।
 पयो मे विश्वा भूतानि वातो दधातु मे पयः ।।४।।
 पयो मह्यं द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं पयो दधत् ।
 पयो म इन्द्रश्चाग्निश्च धाता दधातु मे पयः ।।५।।

- २.७६.१ का. . . . दधं । * पयस्वाद् * पयस्तेन्वे * * ;
 २ का. . परस्वन्तो . . . दधं । * * मह्यं वीणया * * दधं ।
 गघ उ. . . . मह्यमैणेजा. . . ।।
 ३ का. पयस्वान्द्रे . . . पयस्वदृतुधां । . . . * मोत * ;
 ४ कख का. . . . पसरसं . . दधं ।
 ५ ख म. * * * दधन् → त् ।
 ग का. * मे विश्वा भूतानि ;
 द्र. का. पयष्पृथिव्यांपयओषधीषुपयोधिव्यन्तरिक्ष
 पयोधः पयस्वतीष्पदिशस्सन्तु मह्यम् २२
 २५२ अनु १५२ इत्यधिकं काश्मीरीये भुर्जपत्रे ।
 अयं यजुर्वेदे (वा. १८.३६, काठ. १८.७१ इत्यादयः) सूक्तान्तरे
 पठ्यते । उ. पुस्तिकासु तु मन्त्राः पञ्चैवेति सूचितम् । काश्मीरीये
 मन्त्रारम्भे पार्श्वतः पयष्पृथिव्यां १ इति सूचितम् । किं
 काठकप्रभावादस्यात्रान्तर्भुक्तिः ?

२.७७

द्र.शौ.१.३४.२ग
पै.३.२६.४गघ

अहं विभर्मि ते मनो अहं चित्तमहं व्रतम् ।

ममेदपि क्रतावसो मम चित्ते सचावहै ।।१।।

आमना अस इहमना अस

इह ते रमतां मनः ।

मयि ते रमतां मनः ।।२।।

शौ.६.१०२.३कख

आञ्जनस्य मधुषस्य कुष्ठस्य नलदस्य च ।

वीरोदेकस्य मूलेन मुखे निमन्दनं कृतम् ।।३।।

मधु मे अन्तरास्ये मुखे निमन्दनं कृतम् ।

तत्रो त्वं वि वर्तस्व नराचीव वर्तसि ।।४।।

शौ.६.८.१खग

यथा नेमी रथचक्रं समन्तं परिष्वजे ।

एवा परि ष्वजस्व मा यथासन्मयि ते मनः ।।५।।

२.७७.१ ख म, ज. ऽहं. .। का. . व्रतं . . दप. . ममासश्चेदसीदपि ।

२ कख का. आम्नासै (→ मै) स्त्रासैहितेरमतां मनो;

३ का. आंजनस्य मधुषस्य * नलतस्य * । वीरोदीकस्य * * नर्मदनं *;

ख उ. * नलदस्य *;

ग वा. वीरोदे → दकस्य *; म. * मूले न;

द्र. ३घ, ४ख निमन्दनं; का - मन्दनं तथा - मर्दनं; र-नयोर्मियोभ्रमः प्रायिकः । उ. दुर्गामोहनपादैर्यत् निमथिनं इति पठितं तत् उ. पुस्तिकासु 'न्द' 'यि' वर्णयोर्लेखने भेदाभावात् । केवलं म पुस्तिकायां स्वल्पो भेदो दृश्यते ।

४ का. * * . . . * नमन्दनं * . . . नराची इव * ।

५ गघ का. * * षस्व * यथासंपयि * * २१२

वा. * * षजष्व . . . सन्मइ → यि * * ।। ऋ ५ ।। ७७ ।।

२.७८

यथेदमश्विना तृणं वातो वहति भूम्याः ।

एवा वयं वहामसि यां वयं कामयामहे । । १ । ।

उत्त्वा माता स्थापयतु प्र त्वा नुदतामश्विना ।

अथा शिशुरिव मातरं मामेवान्वेतु ते मनः । । २ । ।

यथा क्षीरं च सर्पिश्च मनुष्याणां हृदः प्रियम् ।

एवाहमस्या नार्या हृदो भूयासमुत्तरः । । ३ । ।

अग्रेष्ट्वा तपस्तपतु वातस्य ध्राजिः ।

मा स्पृक्षथा निषदनाय साधव

उत्तिष्ठ प्रेह्यग्रिवत्ते कृणोमि । । ४ । ।

सूर्यस्य त्वा तपस्तपतु वातस्य ध्राजिः ।

मा स्पृक्षथा निषदनाय साधव

उत्तिष्ठ प्रेहि सूर्यवत्ते कृणोमि । । ५ । ।

२.७८.१ कख का. . . त्रिणं * हवतु भूम्यां;

२ क का, उ. उत्त्वा *.*; ख वा. प्र → न्न *.* . . . ।

गघ का. दाश्वशुरिव * . . . वाजोतु * * ;

ग उ. * शिशुरिव * ;

३ क वा. * क्षीरञ्च . . . ; ज. * क्षीरञ्च . . . ; द्र. का. पत्रस्य वामत
एकऋचां इति ।

ख-घ का. * हये * । . . . नारीया * . . . : मुत्तमः;

४ क-ग का. . . . द्राजि * स्पृक्षता निषदनानिमाधव;

घ उ. * . . . वर्त्ते * । ।

५ क-ग का. सुर्यस्त्वा . . . द्राजि * . . . तातिषदनानिमाधव;

घ उ. * . . . वर्त्ते * । । ऋ ५ । । ७८ । ।

२.७६

हिरण्यपुष्पी सुभगा कूपशचायं सुमङ्गलः ।
तावेनां भद्रया धत्ताममृतावमृते भगे ।।१।।

हिरण्यं पृङ्खरितं तत्ते अङ्गेषु रोहतु ।

शौ.१४.१.२५ ग तेनेमामश्विना नारीं भगेनाभि षिञ्चतम् ।।२।।

यथा कूपमुदहदस्तृष्यन्तो यन्ति कामिनः ।
एवा त्वा सर्वे देवरः पतयो यन्तु कामिनः ।।३।।

हिरण्याक्षि मधुवर्णे हिरण्यपरिचर्त्तने ।
अङ्गो हिरण्ययस्तव तेनास्यै पतिमा वह ।।४।।

शौ.७.३८.५
पै.३.२६.६ यदि वासि तिरोजनं यदि वा नद्यस्तिरः ।
इयं त्वा मह्यमोषधिरङ्गेनेव न्यानयात् ।।५।।

- २.७६.१ का. * * . . . सुमङ्गल . . . दत्ताम . . . * ;
उ. घ. . . . मृतो * ।। द्र. ख बेरेट् 'रूपशचायं' । तत् प्रामादिकम् ।
- २ का. हिरण्यपिङ्खरितं . . . रोहति . . . नारी . . . ;
क वा. * पृङ्खरितं ; म. * पुङ्खरितं ;
ख वा. षु इत्यस्योपरि 'सा' इति ।
घ म. . . षिञ्चितं ।।
- ३ कख का. * कूपसुधृतस्तृष्यन्तो * * ; उ. . . . स्तृष्यन्तो * * * ।
बेरेट् 'रूप' . . . । प्रामादिकं तत् ।
घ का. पतयो यन्तु * ; वा * युन्तु * ।। म. . . यन्ति * ।।
- ४ का. हिरण्याक्ष मधुवर्णे . . .
अङ्ग . . . यस्तुव तेनास्यै : . . . ;
क वा * मधुवर्णे ; ज. * मधुम → वर्णे ;
ख उ. हिरण्यपरिचर्त्तने । ग उ. अङ्गो . . . ;
- ५ क का. * वास्पदिरोचनं ; ज यदी . . . ; उ. . . तिरोदनं ;
खघ का. . . स्तिर यं * . . . रङ्गेनेमन्यानय २३२
घ उ. -रङ्गेनेवं . . . ।। ५ ।। ७६ ।।

२.८०

पुनः प्राणं पुनरपानमस्मै
 पुनर्व्यानमुत सोम धेहि ।
 आत्मायं चक्षुरुदते समान-
 स्तमू नु पाहि तमू नु जीव जागृहि ।।१।।

त्वथा रूपेण सविता सवेना-
 हर्मित्रेण वरुणेन रात्री ।
 इन्द्रो ज्यैष्ठ्येन ब्रह्मणायं बृहस्पतिः
 पूषास्मै पुनरसुं दधातु ।।२।।

य आदित्या वसवो ये च रुद्रा
 विश्वे देवा अदितिर्या च रात्री ।
 यज्ञो भगः सविता ये च देवा
 यमोऽस्मै पुनरसुं दधातु ।।३।।

पुनस्ते राजा वरुणो दधातु
 सोमो राजाऽसुमित्ते पुनर्दात् ।
 इन्द्रो मरुद्भिरश्विना ते भिषज्यता-
 मग्री रुद्रोऽसुमित्ते पुनर्दात् ।।४।।

- २.८०.१ क का. . . . पानं अस्मै;
 गघ का. आत्मानंचक्षुरुदिते . . . स्तमनु * तमनु * जागृवि ।
 घ ज. स्तमू (→नू) न * स्तमू . . . ।। वा, म. . . * स्तमू * *
 *।।
- २ का. त्वाथा * * सवेन अहर्मि . . . ज्यैष्ठेन ब्रह्मणाय * . . रसं *;
 ख वा, ज. - हर्मित्रेण * * । म. - हम्मित्रेण * * ।
 गघ ज. * ज्यैष्ठेन . . . पुनरसुं *।।
- ३ क का. यथादित्या . . . ; ज. . . . चे → जे * *;
 गघ का. . . ये च । * . . . रसं * । घ या. अयग्रहो नास्ति ।
- ४ क का. नास्ति । म, ज. . . . ददातु;
 ख-घ का. * * असुचित्ते पुनर्मा इन्द्रो . . . भिषज्यदग्री * वसुवित्त. . ;
 खग वा. * * सुमित्ये → ते . . . । * . . . भेषज्यता — ;
 घ ज. . . . सुमित्ये . . . ।। द्र. पुस्तिकासु अवग्रहो नास्ति ।

पुनर्द्यौर्देवी पुनरन्तरिक्ष-
मग्निर्वातः पवमानो भिषज्यतु ।
ग्राह्याः पाशान्निर्ऋत्याः पाशान्मृत्योः
पाशाद्वाक् त्वा देवी पुनर्ददातु । ।५

इति द्वितीयकाण्डे षोडशोऽनुवाकः

२.८१

इदं चक्षुर्ऋतावरी मा मा हासीत् पुरायुषः ।
यद्वां तमो यदृपिशमप वां तन्नि दध्मसि । ।१ । ।
यदन्धियं यदल्पाणं योऽर्मो अधिरोहति ।
अयस्मयस्तदङ्कुशोऽक्षोर्ममप लुम्पतु* । ।२ । ।

- ५ क का. . . . पुनन्तरिक्ष -; ज. . . . देवी . . . ;
गघ का. * पाशान्निर्ऋत्याष्पाशान्मृत्योः पर्शाद्वाक्च * . . . 282
ग वा. * पाशान्निर्ऋत्याः . . . ;
घ ज. पाशाद्दाक् . . . । । ऋ ५१ । ८० । । अ १६ । ।
२.८१.१ का. * . . . र्पतावरी * हिंसीत् . . . अल्पिषमपवाचनि * ।
क उ. * चक्षुरुतावरी
गघ उ. यद्वातन्तमो . . . वान्तनि * । । द्र. वा. यदृपि → फि . . . ;
ज. 'यदृपिशम(म. → ष)प' इति
< यदृबीसमप? 'रिपिशमित्यस्य हिंसनमित्यर्थो भवेत् किम्?' इति
दुर्गामोहनपादाः ।
२ का. इदंधेह्यदगणं यथोर्मातिरोहति । अयस्मयस्तराङ्कुशो अक्षौररंम-
—मपुलंपतु 2
ख वा. क्षो → योर्मो * । म. क्षोर्मो * । ज. क्षोऽर्मो * ।
गघ वा. . . . स्तदङ्कुशोक्ष्यो (+च) र्ममपलंपतु । ।
म. . . . लंपतु । । ज. . . . शोक्ष्योर्ममपलंपतु । ।
द्र. घ. < अक्षोऽर्मम् अपलुम्पतु ?

यमज्याजिमजयं नृचक्षा
यं वा श्वेनः शकुनिर्यं सु
यदाहुश्चक्षुरदितेरनन्तं
सोमो नृचक्षा मयि तद् द

यथा चक्षुः सुपर्णस्य यथा
एवा मे अश्विना चक्षुः वृ

यस्याः सुपर्णः प्रपतन् चक्षुः
तस्याः समुद्रजे तव चक्षुष

२.८२

अग्रिं ते हरः सिषक्तु यातु

३ कख का. यमह्याघमुजयं * * शंसे
क म. यमज्यानि → जिमजयं
द्र. * यमघाजिमित्यादिकः शोधो
ख वा. . . श्वेनः. . . । म. . .
गघ का. उदाहुश्चक्षुरुदिते . . . त
ग वा. . . . क्षुरु → रदिते. . .

४ कख का. * * सुपर्णश्च . . . श्व
वा. * श्वक्षु *; म. * चक्षु
घ का. * . . . स्रज ।

५ का. यस्यसुसुपर्णप्रपतश्च * . .
तस्याह * उव. * . . . दधे ;
क. उ. * * प्रपतं;

ग वा. * समुद्रप *; म, ज. * . .

२.८२.१.

का. अग्रिंस्ते हारस् * * *
उ. काण्डिकायां प्रथमपदद्वये
मन्त्रेषु यातुधानस्वाहेत्यूह्यम्;
यातुधानस्वाहेत्यूह्यम् । पत्रस्य

वातं ते प्राणः सिषक्तु यातुधान स्वाहा ।।२।।
 सूर्यं ते चक्षुः सिषक्तु यातुधान स्वाहा ।।३।।
 अन्तरिक्षं ते श्रोत्रं सिषक्तु यातुधान स्वाहा ।।४।।
 परमां ते परावतं मनः सिषक्तु यातुधान स्वाहा ।।५।।

२.८३

अपस्ते रसः सिषक्तु यातुधान स्वाहा ।।१।।
 ओषधीस्ते लोमानि सिसञ्चन्तु यातुधान स्वाहा ।।२।।
 पृथिवीं ते शरीरं सिषक्तु यातुधान स्वाहा ।।३।।
 समुद्रं ते वाक् सिषक्तु यातुधान स्वाहा ।।४।।
 निऋत्यास्त्वासनि जुहोमि यातुधान स्वाहा ।।५।।

२.८४

इदं ते शिरो भिनद्धि यातुधान स्वाहे-
 दं ते मस्तिष्कं नि तृणद्धि भूम्याम् ।।१।।
 इदं ते हनू भिनद्धि यातुधान स्वाहे-
 दं ते जिह्वा नि तृणद्धि भूम्याम् ।।२।।

२ म. . . . प्राण * । ३ म. . . चक्षु * ।।

२.८३. उ. पूर्वकाण्डिकावदनुस्वारस्य बहुलं नकारादेशः ।
 ४र्थमन्त्रं यावद् यातुधानस्वाहेत्यूह्यम् । सर्वत्र शिषक्तु इति । २ वा.
 . . शिसिचन्तु ।।का. २ यातुधानस्वाहेत्यूह्यम् । २ . . . सिषजन्तु; ३ नास्ति । ४*
 देवास् * * * २२२ ५. नास्ति ।२.८४ सामान्याः - उ. सर्वत्र 'इदन्ते' इति । २क-१०क म, ज, का. आदौ
 इदं इत्यूह्यम् । तथा 'तृणद्धि भूम्यामित्यपि । वा. ४, ५, ६, ८,
 १० 'तृणद्धि भूम्यामित्यूह्यम् । का. 'भिनद्धि' इत्यत्र बहुलं 'भिनद्धि' ।

१ ख का. . . नि तरणनद्धि *;

२ का. ते हनो . . . ; म, ज. ते हनु . . . ।।

इदं ते ग्रीवा भिनद्धि यातुधान स्वाहे-
दं ते स्कन्धा नि तृणद्धि भूम्याम् । । ३ । ।

इदं ते अंसी भिनद्धि यातुधान स्वाहे-
दं ते बाहू नि तृणद्धि भूम्याम् । । ४ । ।

इदं ते हृदयं भिनद्धि यातुधान स्वाहे-
दं ते क्लोमानं नि तृणद्धि भूम्याम् । । ५ । ।

इदं ते पृष्ठी भिनद्धि यातुधान स्वाहे-
दं ते पर्शू नि तृणद्धि भूम्याम् । । ६ । ।

इदं ते श्रोणी भिनद्धि यातुधान स्वाहे-
दं ते वस्त्रं नि तृणद्धि भूम्याम् । । ७ । ।

इदं त ऊरु भिनद्धि यातुधान स्वाहे-
दं ते जङ्घे नि तृणद्धि भूम्याम् । । ८ । ।

इदं ते कुल्फौ भिनद्धि यातुधान स्वाहे-
दं ते पादौ नि तृणद्धि भूम्याम् । । ९ । ।

३ का. . . . भिनद्धि . . . ; वा. . . स्कन्धां * * * । ।

४ का. * सौ. . . ;

५ ग का. . . . लोमा * ; द्र. = का. ६ ग

६ क का. * पृष्ठे . . . ; = का. ७ क

६ ग का. * परिषूर्णि; = का. ५ ग

७ क का. * * भिनद्धि . . . ; = का ६ क

७ ग का. * वस्ता * ;

८ म, ज. ते उरु . . . जङ्घे * । । वा. ते * . . . जङ्घे * । ।

का. . जङ्घे भिनद्धि यातुधानस्वाहेदं;

९ का. तेगुल्फौ . . . ;

इदं ते त्वचं भिनक्षि यातुधान स्वाहे-
दं ते प्राणान् नि तृणक्षि भूम्याम् ।।१०।।

इदं ते परूषि भिनक्षि यातुधान स्वाहे-
दं ते मज्ज्ञो* नि तृणक्षि भूम्याम् ।।११।।

२.८५

नर्दमोद लवुन्तक जिष्णो हापराजितः ।
अमुं भ्रूणान्यर्पय स्वयं पाशं न्यायति ।।१।।

असुरैतुं सहक्रतुरात्मा प्राणो अयो बलम् ।
स नो दधातु भद्रयाग्निर्विश्वाद्वासुमान् स्वस्तये ।।२।।

क-ग पै.७.१५.१क-गदक्षिणा मा दक्षिणतो दक्षिणा पातु सव्यतः ।

पश्चादनु व्याधात् पातु पुरस्तात् पातु दक्षिणा ।।३।।

शतमापो दिव्या मित्रस्य च दक्षिणाः ।
धाता सविताद्भुद्रस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ।।४।।

१० का. . . . प्राणं *; म, ज. . . . प्राणा *;

११ का. * * परूषि . . . मज्ज्ञो नि तराणेनदि * २३२

ख उ. . . मज्ज्ञो . . . ।।ऋ ११।।८४।।

२.८५.१ का. नन्दमोदलमन्तक जिष्णु . . . जित * भ्रूणान्यर्पय * पाशान्यायती;

ग वा. * भ्रूणान्यर्पय;

घ वा, म. * पाश → शं * ।। ज. .. पाश * ।।

द्र. क तु. नर्दबुद तै. सं. ३.३.१०.१ ।

२ का. . . रातुमा * * * * * भद्रया अग्निर्विश्वाद्वासुमा *;

क या. . . . सहक्रतु -;

घ वा, ज. . . . सुमान * ।। म. . . . विश्वावसु . . . ।

३ गघ का. पश्चादनव्यधात् * सर्वस्याभवहेत्या;

४ ख का. . . . दक्षिणः । वा. मित्रस्य. . . ।

ग का. . . तारुद्रसु;

शतं पाशा वरुणस्य ब्रह्मणस्पतेरु शतम् ।
मर्तात् पाशान्नो वि ष्य शतात् पाशेभ्यो
वयं त्वाम् ॥५॥

इति द्वितीयकाण्डे सप्तदशोऽनुवाकः

२.८६

प्राचीं दिशमास्थामग्रिर्मावत्वो-
जसे बलाय दिशां प्रियो भूयासम् ।
अनमित्रा मे दिशो भवन्तु घृतप्रतीकाः ॥१॥

दक्षिणा दिशमास्थामिन्द्रो मावत्वो-
जसे बलाय दिशां प्रियो भूयासम् ।
अनमित्रा मे दिशो भवन्तु घृतप्रतीकाः ॥२॥

प्रतीचीं दिशमास्थां वरुणो मावत्वो-
जसे बलाय दिशां प्रियो भूयासम् ।
अनमित्रा मे दिशो भवन्तु घृतप्रतीकाः ॥३॥

५ का. * पाशातु * . . . तेश्चते मान्तन्याशां नो विश्व . . . न्तां
282

क ज. शत * *;

ग वा. . . विश्व;

घ वा. . . वयं → यन्त्वां ॥ ३५ ॥ ८५ ॥ अ१७ ॥

२.८६

सामान्याः - २-५ का. बलाय इत्यत ऊह्यम् ।

उ. -माव- इत्यत ऊह्यम् ।

१

का. . . मावत्वोजमे . . . सं अनमित्वा . . . प्रतीका;

म, ज . . . मावत्वौजसे * . . . । . . . घृतःप्रतीकाः । ।

उदीचीं दिशमास्थां सोमो मावत्वो-
जसे बलाय दिशां प्रियो भूयासम् ।
अनमित्रा मे दिशो भवन्तु घृतप्रतीकाः ।।४।।

ध्रुवां दिशमास्थां विष्णुर्मावत्वो-
जसे बलाय दिशां प्रियो भूयासम् ।
अनमित्रा मे दिशो भवन्तु घृतप्रतीकाः ।।५।।

ऊर्ध्वां दिशमास्थां बृहस्पतिर्मावत्वो-
जसे बलाय दिशां प्रियो भूयासम् ।
अनमित्रा मे दिशो भवन्तु घृतप्रतीकाः ।।६।।

२.८७

कौ.१०७.२

मनायी तन्तुं प्रथमं पश्येदन्या अतन्वत ।
तन्नारीः प्र ब्रवीमि वः साध्वीर्वः सन्तूर्वरीः ।।१।।

साधुर्वस्तन्तुर्भवतु साधुरोत्तुरथो वृता ।
अथो होर्वरीर्युयं प्रातर्वोडेव धावत ।।२।।

५ का. घृवं . . . ;
म घृवां . . . ;

६ म. ऊर्ध्वा . . . ; वा, ज. ऊर्ध्वा . . . ;
का, म, ज. . . र्मावत्वौजसे . . . ।। ३६ ।। ८६ ।।
का. . . प्रिय भूयासां अनुमित्रा . . . तीका ३५३अ १७३

२.८७.१.

का. * तंतु . . दंय्यातन्वत तन्नारी * * वशादीर्णा सन्तु(→ म्; मु. स्तूर्वरी;

क उ. मनायै * (वा. तन्तु; म. तन्तं) *;

ग वा, म. तन्नारीः * * ; घ वा, म. . . . सन्तूर्वरीः ।।

कौ. मनायै, पश्येदन्या । अस्माभिर्गृहीतः पाठः नामूलः अर्थवहोऽपि ।

२

का. साधुर्वस्तन्तुर्भवतिसाधुनोद्भूतितोवृकः . . . प्रातर्वोडेव धावजा;

क वा, ज. साधुर्वः सन्तूर्भवतु; म. साधुर्वः संतुर्भवतु;

ख उ. साधुरोत्त (←त, वा.) रथो वृता (→ताः, वा) ।

ग म. * होर्व . . . ; घ ज. . . . वोडेव * ।।

खल्गला इव पत्वरीरपामुग्रमिवायनम् ।
पतन्तु पत्वरीरिवोर्वरीः साधुना पथा । । ३ । ।

अपाच्यौ तोतुद्येते तोदेनाश्वतराविव ।
प्र स्तौममुर्वरीणां शसयानामस्ताविषम् । । ४ । ।

नारी पञ्चमयूखं सूत्रवत् कृणुतं वसु ।
अरिष्टो अस्य वस्ता प्रेन्द्र वास उतौरिव । । ५ । ।

शौ.१.२०.४

२.८८

ऋ.१०.१५२.१

शास इत्या महौ अस्यमित्रघातो अद्भुतः ।

न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन । । १ । ।

- ३ कग का. खर्गलायुर्वपतुरीरपा अग्रमि . . . । * प्रत्वरी . . . ;
ग वा. * पत्वरीरिवो; गघ ज. . . रिवोवरीः * * । । उ. . . यथा । ।
- ४ का. अवच्यु तौतुभ्येतेतेदेवाश्वतराविव । प्रस्तौमसुर्वरीणां खषयाना
मस्ता . . . ।
कौ. शसयाना-; श्वसयाना- इति पाठौ । प्रथमपादे अवाच्यो;
अवाच्यौ, तौनुद्येते, तौनुद्येते इति ।
- ख उ. . . तरामि(म. → वि)व ।
- ५ क का. * . . . मयोषं; वा. * पंचमयूखं;
ग का. * स्यवंस्था प्रियंदवासि ततौरिव २१२
म. * ऽस्य *;
घ ज. . . वासौतौरिव । । ऋ५ । । ८७ । ।
- द्र. घ गृहीतः पाठः 'उतौरिव' इति दुःसम्पादः । कौ. उतोदिर, उतौरिव,
उतोदिरा, उतोदि, उतोदे इति पञ्च पाठाः । ओतौरिव इति शोघो
ध्येयः ।
- २.८८.१ कख का. * * महं अस्यामित्रघातो *;
क वा. शासयित्या महं *; म, ज. * * महं *;
ख म . . . ऽद्भुतः । ।
ग वा. * * हन्यते *;

शौ.१.२१.३ ऋ.१०.१५२.३	वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू रुज । वि मन्युमिन्द्र वृत्रहन्नमित्रस्याभिदासति ।।२।।
शौ.१.२१.२ ऋ.१०.१५२.४	वि न इन्द्र वि मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः । अधमं गमया तमो यो अस्मां अभिदासति ।।३।।
शौ.१.२१.१ ऋ.१०.१५२.२	स्वस्तिदा विशां पतिर्वृत्रहा विमृधो वशी । वृषेन्द्रः पुर एतु नः सोमपा अभयङ्कुरः ।।४।।
शौ.१.२१.४ ऋ.१०.१५२.५	अपेन्द्र द्विषतो मनो ऽप जिह्यासतो वधम् । वि महच्छर्म यच्छ वरीयो यावया वधम् ।।५।।

-
- २ का. क, ग सा. अ. ।
ख म. * वृत्तस्य हनु * । वा. * वृत्तस्य . . . । ज. * वर्त्त → त्रस्य . . . ।
गघ वा. . . . वृत्तहंनमि . . . ।। म. . . . वृत्रहन्न . . . ।।
ज. . . . वृत्रहंनमि . . . ।।
- ३ कख का. सा. अ. । वा, ज. . . यछ * ।
ग उ. अधमङ्गमया * ;
घ वा. * अस्मातं * । म. * अस्मां → इ * ।।
ज. * ऽस्माद् * । का. * अस्मा * ।
- ४ ख का. -वृत्रहा विमृदोजहि ।
घ वा, म. * अभयंकरः ।।
- ५ ख वा, ज. ऽपि (← प वा.) जिह्यासतो * । म. * जिह्यासतो * ।
गघ का. * महश्शर्म * * यवधा * २२२
ग वा. * महछ → शर्मयछ; म. * महछर्म * ;

२.८६

अयं योतितरो मणिस्तेनाति तर दुःश्वसः ।

सपलां द्विषतो मणे प्र णुदस्व पृतन्यतः ।।१।।

प्र णुदस्व प्र सहस्व सपलां द्विषतो मणे ।

तराभिमातिं दुःश्वसां वर्चो भङ्ग्धि

*पृतन्यताम् ।।२।।

वर्चो जहि मन्युं जह्याकृतिं द्विषतां मणे ।

देवो योतितरो मणिस्तेनाति तर धूर्वतः ।।३।।

ये धूर्वन्ति ये द्रुह्यन्ति ये द्विषन्ति पृतन्यतः ।

सर्वा सपलांस्ते *मणिर्निमन्युं द्विषतस्करत् ।।४।।

-
- २.८६.१ का. योतितरो तरुष्वसः सपत्रां * * पृणुतस्व पृतन्यतः ।
 क ज. * यो → ज्योतितरो . . . ;
 गघ वा. सपला * * * * प्रुतंन्यतः । ।
 घ ज. . . . प्रुतन्यतः ।
 प्र. दुःश्वसः । अर्यो दुर्ग्रहः । = दुःश्वसः ?
- २ का. पृणुतस्व * देहस्व सपत्रां * * तरापिमहतं दुष्वसां * भङ्गि
 प्रदन्यतां;
 ग म. . . . माति *;
 घ वा. . . . प्रुतन्यतां । । म, ज. प्रतन्यतां । ।
- ३ घ का. . . . धूर्वता ।
- ४ कख जः * द्रुह्यन्ति . . . प्रुतन्यतः ।
 ख-घ का. . . . प्रतन्यतः । * सपत्रास्ते मणिर्निमन्युं . . . ;
 उ. . . . मणिनिमन्युं . . . । ।

तव चित्ते तव व्रते तवैवाधस्पदं चरान् ।
देवो योतितरो मणिस्तेनाति तर दुःश्यसः ॥५॥

२.६०

आ ते मनश्चक्षुष्यमा ते हृदय्यं ददे ।
पदोष्ठे पद्यमा ददे यथा तिष्ठासि मे वशे ॥१॥

शौ.६.६.१
पै.२.३३.२क,ख द्रः
वाञ्छ मे पादौ तन्वं वाञ्छाक्ष्यौ वाञ्छ सकृथ्यौ ।
अक्ष्यौ वृषण्यन्त्याः केशा ओष्ठौ मां ते कामेन
शुष्यताम् ॥२॥

शौ.६.६.२
शौ.१.३४.२ग
पै.२.७७.१गघ
मयि त्वा दोषणिश्लिषं कृणोमि हृदयश्लिषम् ।
यथा मम क्रतावसो ममासश्चेदसीदपि ॥३॥

शौ.६.६.३
यासां नाभिरारेहणं हृदि संवननं कृतम् ।
गावो घृतस्य मातरोऽमूं सं वानयन्तु मे ॥४॥

५ खग का. . . . चरां । * योन्यतरो . . . दुष्यमा २३२

२.६०.१ कख का. * * . . . क्षुश्चआमा * हृदयं * ;
क वा. * * मनचक्षुष्य - ; खं ज. . . यन्दते → दे ।
ग उ. पदोष्ठे . . . ; घ का * * * वशेवशे ;

२ का. * से * तन्वां वाञ्छाक्षूर्वाञ्छसक्यु
अक्षौ . . . आष्यतां ;

ख म, ज. . . शकृथ्यौ । वा. . . शसकृथ्यौ ।

ग वा. * वृषण्यन्त्याः * ; घ उ. . . मान्ते . . . । ।

३ का. मै * दूषणिमृगां णोमि हृदयस्पृगं ममेदप . . . श्चेदसश्चेदसीदपि ;

ख वा. * हृदयंश्लिषं । ।

४ का. क, घ सा. अ. ।

क म. * . . . हणं ; घ वा, ज. ऽनास्ति ।

पै.२.३५.५ कख मह्यं त्वा द्यावापृथिवी मह्यं देवी सरस्वती ।
मह्यं त्वेन्द्रश्चाग्निश्चाहोरात्रे नि यच्छताम् ॥५॥

पै.२.४२ द्रः

२.६१

तूलि मूल्यर्जुनि । पुनर्वो यन्तु यातवः
पुनर्जूतिः किमीदिनीः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्त-
मत्त स्वा मांसान्यत्त ॥१॥

अच्छवो जिघत्सवः पुनर्वो यन्तु यातवः
पुनर्जूतिः किमीदिनीः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्त-
मत्त स्वा मांसान्यत्त ॥२॥

अविष्यवस्पास्यवः पुनर्वो यन्तु यातवः
पुनर्जूतिः किमीदिनीः ।
यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्त-
मत्त स्वा मांसान्यत्त ॥३॥

५ गघ वा . . . गिश्चहोरात्रे * यछतां ॥ . . .
ज. . . यछतां ॥ ५ ॥ अ १८ ॥ ६० ॥

२.६१.१ का. (तू→) भूलिर्मूल्यंर्जुनी . . . यन्तियादवः . . . किमीदिनी *
* दमत * व प्रहीत्तमुत्त मसंसान्यत्तः;
ज. ग पु इत्यस्योपरि घ य इत्यस्योपरि च द्वौ दण्डौ ।

घ वा. * स्थितः → तमोत;
म, ज. * स्थितमत;
ङ उ. * * प्राहैत्तमत्तु (वा. मुत्त);

२ क का. * जिघच्छवः; वा, ज. अच्छवो. . . ॥
म. अच्छवो * ॥ वा. * जिघच्छवः ॥ ॥

द्र. २-४ का, उ. खपादत ऊह्यम् ।

३ का. हविष्यवष्पाश्यवः;

स्फातिहारी रसहारीः पुनर्वो यन्तु यातवः
 पुनर्जृतिः किमीदिनीः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्त-
 मत्त स्वा मांसान्यत्त ।। ४ ।।

वातजूते मनोजवः पुनर्वो यन्तु यातवः
 पुनर्जृतिः किमीदिनीः ।
 यस्य स्थ तमत्त यो वः प्राहैत्त-
 मत्त स्वा मांसान्यत्त ।। ५ ।।

द्वितीयकाण्डेऽष्टादशोऽनुवाकः

।।*।। इत्यथर्ववेदे पैप्पलादसंहितायां पञ्चर्चो नाम द्वितीयः काण्डः ।।*।।

- ४ का. * रसहारी;
- ५ क वा वातयुते मनोज → यवः;
 ख-च का. . . यन्ति यादवः . . . दिनी . . . दमत्त * व प्राहीत्तमुत्त
 मांसान्यत्तः २२
 औ तमुत्तस्मामांसान्यत्तः २२५२अनुवा १८२
 २ इति अथर्वणिपिप्पलादशाखायां द्वितीयष्काण्डस् समाप्तः २ २
- ग वा. पुनर्जृतिः * ।
- घञ्च उ. * स्थितमत * * प्राहैत्तमत्तु (वा.त) * मांसान्यत्त ।। (वा. . .
 न्यत् ।।)
 काण्डान्ते वा. ऋ५ ।। ६१ ।। ६१ ।। इतिपञ्चर्चकाण्डः
 समाप्तः ।।
 श्रीलक्ष्मनृसिंहरक्ष्याकर अधमकु ।। श्री ।।
 म१, ज. ।। ऋ५ ।। ६१ ।। अ १८ ।। इति पञ्चर्चकाण्डः
 समाप्तः ।।
 म२. ६१ ।। ऋ५ ।। इत्ये पञ्चर्चकाण्डे अष्टादशो
 अनुवाकः ।। अ१८ ।। पञ्चर्चकाण्डः समाप्तः ।।

तृतीयः काण्डः

३.९

शौ. ३.४.९-७

आ त्वा गन् राष्ट्रं सह वर्चसोदिहि
प्राङ् विशां पतिरेकराट् त्वं वि राज ।
सर्वास्त्वा राजन् प्रदिशो ह्यन्तू-
पसद्यो नमस्यो भवेह ।।९।।

त्वां विशो वृणतां राज्याय
त्वामिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः ।
वर्षन् राष्ट्रस्य ककुदि श्रयस्वा-
तो वसूनि वि भजास्युग्रः ।।२।।

काण्डारम्भे का. औं नमो गणाधिपतये २२ औं . . .

वा. श्री ।। श्रीगणेशायनमः ।। औं

म. औं

ज. श्रीगणेशरक्षाकरिणे अरक्षीतदयानिधिकि । पातु मां
दशरथात्मजः ।। औं

३.९.९. कख का. सा. अ. ।

क वा. * * गन् → गन . . . ; ज. . . . गन * ; . . . ;

ख वा. * विशां → इ ।

ग उ. ह्यन्तू ;

२ का. क-ग सा. अ. । ग ज. वर्षन् ;

घ कां. -तो * विभजाम्यग्राः ;

उ. - तो वसुनि . . . ।।

*अच्छ त्वा यन्तु हविनः सजाता
अग्निर्दूतो अजिरः सन्तुरातिः।
जायाः पुत्राः सुमनसो भवन्तु
बहुं बलिं प्रति पश्यांसा उग्रः।।३।।

अश्विना त्वाग्रे मित्रावरुणोभा
विश्वे देवा मरुतस्त्वा ह्वयन्तु।
सजातानां मध्यमेष्टेयमस्याः
स्वे क्षेत्रे सवितेव वि राज।।४।।

पै.३.३३.५ ग

आ प्र द्रव परमस्याः परावतः
शिवे ते द्यावापृथिवी अभूताम्।
तदयं राजा वरुणस्तथाह
स त्वायमह्वत् स इहेदमेहि।।५।।

इन्द्रेन्द्रं मनुष्यः परेहि
सं यज्ञियास्त्वा वरुणेन संविदानः।
स त्वायमह्वत् स्वे सधस्थे
स देवान् यक्षत् स उ कल्पयाद्विशः।।६।।

-
- ३ का. अश्वित्वायत्तु भुवनस्यजाताग्निर्दूतो वजरसेदधाति *
पश्यामउग्रः २२
- क उ. अच्छ ; घ म१. * विलं ।। मर. * विलं →
वलिं ।।
- द्र. ख < सं तराति ?
- ४ क का. अश्ना ; ख ज. . . . द्वयन्तु।
गघ का. * ऐहमस्या ** सविते **।
- ५ क, ग का. सा. अ.।
ख का. . . . वभूतां। घ का. . . . ह्वत्स्वेनमेहि।
- ६ कख का. . . . इन्द्रोइदंमनुष्यप्रेहि * हियज्ञियास्त्वा **;
ख उ. . . . संविदानः।
घ का. . . . सौकल्पयाद्विशः। उ. * देवां ।।
वा, ज याद्विशः।

पथ्या रेवतीर्बहुधा विरूपाः
 सर्वाः सङ्गत्य वरिवस्ते अक्रन् ।
 तास्त्वा सर्वाः संविदाना ह्वयन्तु
 दशमीमुग्रः सुमना वशेह । । ७ । ।

शौ. ७. ६४. १ द्रः यदजिरेण हविषाव त्वा गमयामसि ।

ऋ. १०. १७३. ६ गघ अत्रात इन्द्रः केवलीर्विशो बलिहतस्करत् । । ८ । ।

३.२

शौ. ३. ७. १-३

हरिणस्य *रघुष्यदोऽधि शीर्षणि भेषजम् ।

सुक्षेत्रियं विषाणयाद् विषूचीनमनीनशत् । । १ । ।

अनु त्वा हरिणो वृषा पन्दिश्चतुर्भिरक्रमीत् ।

विषाणे विष्य गुष्पितं यत् किञ्च क्षेत्रियं हृदि । । २ । ।

अदो यदवरोचते चतुष्पक्षमिव *च्छदिः ।

तेन ते सर्वं क्षेत्रियमङ्गेभ्यो नाशयामसि । । ३ । ।

७ का. गघ सा. अ. । ग उ. . . सन्विदाना *; घ वा. . . वसेह । ।

८ कख का. यदिजरेणहविषाद * * । मर. . . . हविषावं * * ।

क वा. यदिजरेण ;

गघ म. . . . केवलीर्विशोवलि (मर. वलि) . . . । । १ । । ऋ । ।

घ ज. . . . हतस्करत् । । ऋ ८ । । १ । ।

३.२.१ क का. * रघुष्यंदो; उ. * रघुस्यदो;

घ का. विषुचीमनीनशत् ।

२ ग का. सा. अ. । वा. * * ष्य → ष्या? गुष्पि → ष्युतं;

घ का. यदिकिञ्चित् * *;

३ ख का. . . . श्छति । वा. . . . त्सदिः । म, ज. . . . छदिः ।

घ वा. . . . नाशयामसि । ।

- शौ.२.८.१ उदगातां भगवती विचृतौ नाम तारके ।
वि क्षेत्रियस्य मुञ्चतामधमं पाशमुत्तमम् ।।४।।
- शौ.३.७.६ *यदासुतेः *क्रियमाणायाः क्षेत्रियं त्वा व्यानशे ।
वेदाहं तस्य भेषजं क्षेत्रियं नाशयामि ते ।।५।।
- शौ.३.७.७ अपवासे नक्षत्राणामपवास उतोषसाम् ।
अपास्मत् सर्वमामयदप क्षेत्रियमक्रीत् ।।६।।
- शौ.३.७.५ आप इद्वा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः ।
आपो विश्वस्य भेषजीस्तास्त्वा मुञ्चन्तु
क्षेत्रियात् ।।७।।

३.३

- शौ.३.६.१ पुमान् पुंसः परिजातोऽश्वत्थः खदिरादधि ।
स हन्तु शत्रून् मामकान् यांश्चाहं द्वेषि ये च
माम् ।।९।।
- शौ.३.६.२ तानश्वत्थ निः शृणीहि शत्रून् वैबाध दोधतः ।
इन्द्रेण वृत्रघ्ना मेह्यग्निना वरुणेन च ।।१२।।

- द्र.४ का. ग 'वि' इत्यतः ५क - याः इति यावन्नष्टः ।
क ज. 'देगातांरगवती' = लेखकप्रमादः ।
घ म. -मधुमं ।।
- ५ क उ. . . . सुते . . . णाया; ख वा. क्षेत्रिय * * । का. सा. अ. ।
ग का. . . . तस्मिन् *;
- ६ क ग का. . . . त्राणा अपास्तततोषसां अपस्सत् . . . ;
गघ उ. . . . सर्वमामपदप ।।
- ७ ख म, ज. . . . ऽ मीवचां . . . ।।
- ३.३.१ क ज. * * परीजातो;
ग का. * हन्तु . . . ; उ. . . . मामकां;
- २ का. . . . निष्णीहि * मयिबाधतोधत ।
* * मेमयादग्निना * *;
- ख उ. * * तो(← दो, ज; → दो, म.)धतः ।

यथाश्वत्थ निःशृणासि पूर्वान् जातानुतापरान् ।

एवा पृतन्यतस्त्वमभि तिष्ठ सहस्व च ।।३।।

शौ.३.६.३कख

यथाश्वत्थ *विभिनत्स्यन्तर्महत्यर्णवे ।

शौ.३.६.६गघ

एवा मे शत्रोश्चित्तानि विष्वग् भिन्धि सहस्व च ।।४।।

शौ.३.६.४

यः सहमानश्चरसि सासहान इवर्षभः ।

तेनाश्वत्थ त्वया वयं सपलान् सहिषीमहि ।।५।।

शौ.३.६.५

सिनात्वेनान् निऋतिर्मृत्योः पाशैरमोक्यैः ।

अश्वत्थ शत्रून् मामकान् यांश्चाहं द्वेषि ये च

माम् ।।६।।

शौ.३.६.७

अधराञ्च* प्रं प्लवन्तां छिन्ना नौरिव वन्धनात् ।

न निर्बाधप्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्तनम् ।।७।।

शौ.३.६.८

प्रैणान्नुदामि मनसा प्र चित्तेन प्र ब्रह्मणा ।

प्रैणान् वृक्षस्य शाखायाश्वत्थस्य नुदामसि ।।८।।

-
- ३ का. निष्णासि पूर्वा . . . * पृतन्यत . . . * ता ।
ख वा, ज. पूर्वा . . . ।
- ४ का. . . . विभिनशृन्तहत्यहत्यर्णवे * * शत्रोचित्तानि
* भिधिमहस्वता z
कख उ. विभिन्नस्य . . . ।
- ५ क वा. * नश्चरसि; ख का. . . . नैवऋषभा;
ज. * ऋषभः । क, घ का. सा. अ. ।
- ६ ख ग का. पाशैरविमोक्यैरश्वत्थ . . . ; अन्ये सा. अ. ।
ग उ. * * मामकां;
- ७ क-ग का. अधरांश्च * प्लवतांश्छिन्ना . . . नां * निर्बाधप्रणुत्तानं;
क उ. अधराञ्च * *; अघोषादिसंयुक्तवर्णात् पूर्वं विसर्गलोपः क्वचित्
क्वचिदत्र दृश्यते ।
- ८ ख-घ का. * शृत्येनब्राह्मणा . . . शाखाया अश्वत्थस्य * z३z .
क, ग उ. प्रैणां . . . ;

३.४

तै.५.६.१.२-४
मै.२.१३.१
काठ.३६.२
शौ.३.१३.१-६

यददः संप्रयतीरहावनदता हते ।

तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि सिन्धवः ।।१।।

यत् प्रेषिता वरुणेनाच्छीभं समवल्गात ।

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु छन ।।२।।

अपकामं स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम् ।

इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्द्वार्षाम वो हिकम् ।।३।।

एको वो देव उपातिष्ठत् स्यन्दमाना उपेत्य ।

उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यध्वे ।।४।।

आपो देवीर्घृतमिदाप आहु-

रग्रीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः ।

तीव्रो रसो मधुपृचामरङ्गम

आ मा प्राणेन सह वर्चसा गन् ।।५।।

३.४.१ कग का. सा. अ. । घ. उ. * पो ** ।।

२ का. सा. अ. ।

ख वा. - नाछीभं . . . ।

३ क-ग का. सा. अ. ।

घ का. तस्मारनाम **; उ, . . . द्वार्षाम ** ।।

४ का. * न ** सिन्धमानाउपेत्यः . . . मुच्यते ।

ग वा. . . र्मही . . . ;

५ का. . . मितापाहु . . . इत्या . . . पृशा (→मृचा) मरङ्गमा *

* सा * गृहं → गाम् ।

ख उ. रग्रीषोमो . . . ।

घ म, ज. आमाम् . . . ।।

आदित् पश्याम्युत वा शृणो-
 म्या मा घोषो *गच्छति वाङ्मासाम् ।
 मेने भेजानो अमृतस्य तर्हि
 हिरण्यवर्णा अतृपं यदापः । । ६ । ।

३.५

शौ.३.२.१-६
 पै.३.६.१

अग्निर्नो दूतः प्रत्येतु शत्रून्
 प्रतिदहन्नभिशस्तिमरातिम् ।
 स चित्तानि मोहयतु परेषां
 निहस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः । । १ । ।

अयमग्निर्मूहुद् यानि चित्तानि वो हृदि ।
 वि वो धमात्योकसः* प्र वो धमाति सर्वतः । । २ । ।
 इन्द्र चित्तानि मोहयार्वागाकृत्या अधि ।
 अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान् विषूचो वि नाशय । । ३ । ।

पै.३.६.५गघ

-
- ६ कख काः सा. अ. । वा . शृणोमामा * . . . ।
 ज. . . . शृणोम्या . . . ।
 ग म. * भेयानो * * ;
 गघ का. * * मृतस्य . . . वर्णस्यमंयदावा २४२
- ३.५.१ क का. . . . प्रत्येतशत्रून्;
 ख वा, ज. . . . हंनभि . . . ।
 गघ का. * चित्तां मोहितु * निहस्ताश्च . . . वेदः;
 घ वा. . . . णकृवज्जातवेदाः । । म. . . . कृणुव . . . । । ज.
 कृणुव . . . । ।
- २ क का. सा. अ. । गघ का. * * धमात्योकसः * बो
 धमातु सर्वता; ग उ. * * धमानात्योकसः;
- ३ कख का. सा. अ. ।

व्येषामाकृतय *इताथो चित्तानि मुह्यत* ।
अथो यदद्येषां हृदि तदेषां परि निर्जहि ।।४।।

ऋ.१०.१०३.१२

अमीषां चित्तानि प्रतिमोहयन्ती
गृहाणाङ्गान्यप्ये परेहि ।
अभि प्रेहि निर्दह हृतसु शोकै-
र्ग्राह्यामित्रांस्तमसा विध्य शत्रून् ।।५।।

माघ्य.१७.४७

असौ या सेना मरुतः परेषा-
*मस्मानभ्येत्योजसा स्पर्धमाना ।
तां गुह्यत तमसापव्रतेन
यद्येषामन्यो अन्यं न जानात् ।।६।।

इति तृतीयकाण्डे प्रथमोऽनुवाकः

३.६

शौ.३.१.१-६

अग्निर्नो विद्वान् प्रत्येतु शत्रून्
प्रतिदहन्नभिशस्तिमरातिम् ।
स सेनां मोहयतु परेषां
निहस्तांश्च कृणवज्जातवेदाः ।।१।।

- ४ कख का. विषामाकृतुयथातो * मुह्यता ।
उ. . . . इताथो * मुह्यतः ।
गघ का. सा. अ. । ग. वा. * यदद्येषां * ;
- ५ क का. सा. अ. । .
ख उ. . . . न्यप्यवे * । का. . . . णाङ्गान्यप्ये * ।
घ का. सा. अ. । वा, ज. न्याह्या . . . । ।
- ६ का. क सा. अ. । ख-घ मस्मानभ्येत्योजसा * * * तपसा . . .
अद्येषा . . . व्यजानाम् २अ५२
ख उ. मस्मादभ्यै . . . । ग वा. * * तम → पसा . . . ;
घ वा. . . . जानान् ।।५।।ऋ६।।
म. . . . अन्यं * जानान् ।।५।।ऋ।।
- ३.६.१ ग का. सा. अ. । ख ३.५.१ख द्र. ।
घ उ. . . . कृ(कृ) णुवज्जा . . . । ।
म. निह(?)स्तांश्च . . . । ।

यूयमुग्रा मरुत ईदृशे स्था-
भि प्रेत मृडत सहध्वम् ।
अमीमृडन् वसवो नाथितेभ्यो
+ऽग्निर्ह्येषां विद्वान् प्रत्येतु शत्रून् ॥२॥

अमित्रसेनां मघवन्नस्माज्छत्रूयतामभि ।
युवं तानिन्द्र वृत्रहन्नग्निश्च दहते प्रति ॥३॥

ऋ.३.३०.६

प्रसूत इन्द्रःप्रवता हरिभ्यां
प्र ते वज्रः प्रमृणन्नेतु शत्रून् ।
जहि प्रतीचो +अनूचः पराचो
विश्वं हि रिष्टं कृणुहि सत्यमेषाम् ॥४॥

सेनामोहनं कृण्विन्द्रामित्रेभ्यस्त्वम् ।
अग्नेर्वातस्य ध्राज्या तान् विषूचो वि नाशय ॥५॥

- २ का. यूयमुग्रा * * . . . प्रते मृळत * अमीमृळ * * अग्निर्वेषां *
* शत्रून्;
ख वा. . . . मृडतः * । ग उ. * पशवो * ;
घ उ. ऽग्नि (वा.अग्नि) ह्येषां . . . ।।
द्र. का. शत्रू-इत्यस्य स्थले प्रायशः शत् / शत् इति । अतस्तत्र
दर्शयिष्यते ।
- ३ का. * मघवान्यस्मान् । शत्रूयतामभि तं त्वामिन्द्र . . . नग्निश्च *
* ।
क उ. अमित्रसेनान् . . . ;
कख ज. . . . मघवंनस्माच्छत्रू . . . ।
वा, म. . . . मघवन्न(→वंन्न्य, वा.)स्माच्छ (वा. छ; म२. छ.) .
. . . । . . .
गघ उ. युवन् . . . ; वाः ज. . . . वृत्रहन्नग्नि . . . ।।
- ४ ख का. . . . प्रमृणत्याहि . . . ।। . . .
वा, ज. . . . प्रमृणनेहि * ।
गघ का. * * नूचः * * विष्टं . . . ।
वा, ज. * * अनुचः . . . ।। म. . . . ऽनुचः . . . ।।
- ५ कख का. . . . कृण्विन्द्रा . . . स्त्वां; गघ सा. अ. ।

इन्द्रः सेनां मोहयतु मरुतो घ्नन्वोजसा ।
चक्षुष्यग्निरा दत्तां पुनरेतु पराजिताम् ।। ६ ।।

३.७

शौ.३.६.६ एकशतं विष्कन्धानि विष्टिता पृथिवीमनु ।
तेषान्तु सर्वेषामिदंमेस्तु विष्कन्धदूषणम् ।। १ ।।

पै.२.६४.३कख द्र. कर्षफस्य विषफस्य द्यौष्मिता पृथिवी माता ।
शौ.३.६.१-५ येषांभिर्घ्नन् देवांस्तथापि कृणुता पुनः ।। २ ।।

अश्लेषमाणोऽधारयन् तथा तन्मनुना कृतम् ।
कृणोमि घञ्चि विष्कन्धं मुष्काबर्हो गवामिव ।। ३ ।।

सूत्रे पिशङ्गे खगलं यदाबध्नन्ति वेधसः ।
श्रवस्यं शुष्मं काबवं वधिं कृण्वन्तु बन्धुरः ।। ४ ।।

येना श्रवस्यो चरथ देवा इवासुरमायया ।
शुनां कपिरिव दूषणो बन्धुरा काबवस्य च ।। ५ ।।

-
- ६ कख का. सा. अ. । वा, ज. * घ्नन्वोजसा ।
गघ का. चक्षुष्य . . . पराजितः २१२
उ. . . . धत्तां . . . ।। ऋ६ ।। ६ ।।
- ३.७.१ ग का. तेषां च . . . ; अन्ये सा. अ. । वा. तेषां * . . . ;
- २ क का. कर्षभस्य विषभस्य;
म. कर्षफस्य *; शौ. कर्षफस्य;
खग का. सा. अ. ।
- ३ क का. अश्लेषमाणो . . . ; उ. . . . धारयन्;
ग का. सा. अ. । वा. कृणोसि * *;
- ४ कख का. सा. अ. । वा, ज. . . . वध्नन्ति * ।
ग का. श्रवस्यं शुष्म *;
- ५ का. * श्रवस्यो चरथ * यवासुरमाय । . . . दूषणं . . . काभवस्य
* ।
ग उ. * कपिरिव *;

दुष्ट्यै हि त्वा भनूत्स्यामि दूषयित्वा काबवम् ।
उदाशवो रथा इव शपथेभिः सरिष्यथ ।। ६ ।।

३.८

शौ. १६.५६.१-६ यमस्य लोकादध्या बभूविथ
प्रमदा मर्तान् प्र युनक्षुधीरः ।
एकाकिना सरथं यासि विद्वान्
स्वप्न मिमानो असुरस्य योनौ ।। १ ।।

बम्बस्त्वाग्रे विश्ववयावपश्यत्
पुरा रात्र्या जनितोरेके अह्नि ।
ततः स्वप्नेदमध्या बभूविथ
विष्वङ्गरूपमपगूहमानः ।। २ ।।

६. का. जुष्टीत्वा कांशछाभि जोषयित्वाभवं उतरामवो * यव पंथे-
भिस्सरिष्यत २२२

क उ. . . . भंत्स्यामि; घ वा. . . स → मरिष्यथ ।। ७ ।। ऋ६ ।।

३.८.१ का. . . बभूयथ * मन्तां * युन्नक्ष . . . एकाजिना . . . असुरस्स * ;

ख म. * * * युनक्षु . . . ।

ख < युनक् सु * ? पाठः सन्दिग्धः । शौ. युनक्षि ।

ग ज. . . . विद्यान्; घ उ. . . मिवानो * * ।।

२ क का. बंभ . . . वयावपश्यन्;

म. . . . म → वयाऽवपश्यत्; ज. . . . ऽवपश्यत्;

पाठः सन्दिग्धः । < विश्ववयाः अव पश्यत्? सन्धिरार्थः? वकार-
प्रश्लेषो वा?

ख उ. . . . रेको अह्नि । का. . . . रेकेहि;

गघ का. * स्वप्नेनमध्या बभूयथ → था भिषङ्गरूपमपि . . . ;

घ वा. विष्वङ्गरूपमप . . . ।। म. दिश्वङ्गू . . . ।।

ज. विश्व → ष्वङ्गरूपमव → प . . . ।।

पाठः सन्दिग्धः । शौ. मूलकोशेषु भिषग्भ्यरूप . . . ।।

विष्वङ्गरूपमपेत्यादिशोधः दुर्गामोहनपादानाम् । शौ. १६.४६.८

विश्वं गोरूपमित्यादिपाठः तेनैवात्र उक्तः । < विष्वङ् + उ +
अरूपमित्यादि अपि चिन्त्यम् ।

बृहन् प्रावासुरेभ्योऽधि देवा-
नुपाववर्त महिमानमिच्छन् ।
तस्मै स्वप्राय दधुराधिपत्यं
त्रयस्त्रिंशासः स्वरानशानाः । । ३ । ।

नैतां विदुः पितरो नोत देवा
यैषा जल्पिश्चरत्यन्तरेदम् ।
त्रिते स्वप्नदधुरास्ये नर
आदित्यासो वरुणेनानुशिष्टाः । । ४ । ।

ऋ. ८. ४७. १५ ग
तु. पै. २. ३७. २ग

व्यस्य क्रूरमभि यन्तु दुष्कृतो-
स्वप्नेन सुकृतः पुण्यमायुः ।
स्वर्मदसि परमेण वन्धुना
तप्यमानस्य मनसोधि जज्ञिषे । । ५ । ।

-
- ३ कख का. वृहं भ्योभि . . . पावबन्तु . . . मृच्छं
क उ. * ग्रावाअसु ; वा, ज. ऽनास्ति ।
ख वा. मान्मिच्छन् । ज. . . . मिच्छन् ।
गघ वा. * * द → जधु . . . त्रयस्त्रींशासः । । का. सा.
अ. ।
- ४ ख-घ का. येषां जल्प्यश्चरन्त्यन्त
* . . . मरिदिदृहाप्रते नरा * . . . सिष्टा;
ख वा, ज. जैषा ; ग उ. तृते . . . धुरात्यो; ज. नर → दज?
शौ. मूलकोशेषु . . . त्यन्तरेतं । तृते . . . अरुणेनानु . . . । ।
- ५ क का. . . . मभिजंतदुष्कृणे; वा. . . . यन्तु → न्ति . . . ;
खग का. सा. अ. ।
घ उ. . . . यज्ञिषे । ।

विद्म ते सर्वाः परिजाः पुरस्ताद्
 विद्म स्वप्न यो अधिपा इहो ते ।
 यशस्विनो नो यशसेह पाह्या-
 राद्* द्विषेभिरप याहि दूरम् । । ६ । ।

३.६

अम्बाः सुमुखाः सृजत पद्यत् सृजत सत्यज्ञेयम् ।
 सृजाम्यहं दूतानस्मै विषाय हन्तवे ।
 वारुग्रमरसं विषमाहेयमरसं विषं निर्विषम् । । १ । ।

शौ.१०.४.३घ,
 ४घ द्र.

इन्द्रमहमिह हुवे सोमपा-
 मुभयाविनमस्मै विषाय हन्तवे ।
 वारुग्रमरसं विषमाहेयमरसं विषं निर्विषम् । । २ । ।

वरुणमहमिह हुव उग्रं
 राजन्यैः सहास्मै विषाय हन्तवे ।
 वारुग्रमरसं विषमाहेयमरसं विषं निर्विषम् । । ३ । ।

- ६ क-ग का. परस्ताद् * * * धिपा ह्यो * यशसोहि ;
 क वा. . . . परिजा (→या): *; म, ज. . . . परियाः *;
 ख वा. . . . इहो →हे *;
 गघ का, उ. . . . पाह्याराद्विषे . . . । । . . .
- ३.६.१ का. अम्वात्मपुषात्सृत * * सत्ययज्ञियेयं सृजामि । हण्डूतानस्मै . . । .
 क वा, म. * * सृजत्; ख म. पद्यत् * * । ज. पद्यत * * ।
 ग वा. . . . दूतान → मस्मै . . . ;
- २ का. मियं * पा उभया स्मै ।
 का, उ. विषायेत्यत ऊह्यम् । एवमापञ्चमम् ।
- ३ का. महामियं हुव । उग्रो राजन्यो मामहि ।
 क उ. हुवे.*;

अदितिमहमिह हुवे सूरपुत्रां
कनीनिकामस्मै विषाय हन्तवे ।
वारुग्रमरसं विषमाहेयमरसं विषं निर्विषम् ।।४।।

बृहस्पतिमहमिह हुवे यो देवानां
पुरोहितोऽस्मै विषाय हन्तवे ।
वारुग्रमरसं विषमाहेयमरसं विषं निर्विषम् ।।५।।

आणाश्चाणाश्चण्डामर्का अस्मै विषाय हन्तवे ।
वारुग्रमरसं विषमाहेयमरसं विषं निर्विषम् ।।६।।

ऋ.१.१६१.१३क-ग नवानां नवतीनां विषस्य रोपुषीणाम् ।
सर्वासामग्रभं नाम वीतापेतारसं विषम् ।।७।।

३.१०

मृत्युरेको यम एकः शर्व एकः शरुर्भवः ।
तै.३.३.८.२घ तं नः कृण्वन्तु भेषजं देवसेनाभ्यस्परि ।।९।।

पुनर्नो यमः पितृभिर्ददातु
पुनर्मित्रावरुणा वातो अग्निः ।
अघमारो अघशंसः पुनर्दातु
पुनर्नो देवी निऋतिर्ददातु ।।२।।

-
- ४ क का. . . . मियं * शूरपुत्रं; वा. . . . सूरपुत्रां;
५ का. . . . मियं *। * * * अस्मै z
६ का. . . . कानस्मै . . . । . . . विषामहे ;
ख ज. ऽस्मै . . . ।
७ क,घ का. सा. अ. ।
ख उ. * रोपुषीणां ।
३.१०.१ ख का. सर्वेषुशरुरुद्भव ।
२ का. . . . * ग्निः अघमानो . . . शंसष् . . . र्दधातु
ख म. . . . ऽग्निः ।
घ वा. . . . निऋतिः ! . . . ! ।

पै.१.६५.४ द्र.

या देवैः प्रहितेषुः पता-
त्तपसे वा महसे वावसुष्टा* ।
सोमस्त्वामस्मद् यावयतु विद्वान्
पितरो वा देवहृता नृचक्षसः । । ३ । ।

शौ.६.२६.३ख.

सहस्राक्षो अमर्त्यः पुरुरूप इहावतु ।
सख्ये त* उग्र मा रिषं* सहगुः सहपूरुषः । । ४ । ।

यस्ते मन्युः सहस्राक्ष विषेण परिषिच्यते ।
तेन त्वमस्मभ्यं मृड शिवो नः शम्भुरा घर । । ५ । ।

मा ते मन्यौ सहस्राक्ष भामे भून्मामकं जगत् ।

शौ.६.२६.३गघ

यो नो द्वेष्टि तं गच्छ यं द्विष्मस्तं जहि । । ६ । ।

इति तृतीयकाण्डे द्वितीयोऽनुवाकः

-
- ३ क-ग का. * देवीष् * पताश् . . . सृष्टस् . . . विद्वान्;
खग उ. . . . वावशिष्टा । . . . स्मह्यावयतु *;
घ वा, ज. * * देवहृता * । ।
- ४ का. * मर्त्याः * * प्रख्येदुग्रमहार्ष * . . . पौरुषाः;
ग उ * तु * * स्थिन्; तु. सख्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम ऋ १.११.२;
१.६४.१ अग्रे सख्ये मा रिषामा वयं तव;
- ५ घ का. . . . शस्तुरा *;
- ६ कख का. . . . मन्यु * भामेतूर्मा । ग उ. . . . गच्छ;
काण्डिकान्ते का. २२ औं यन्दिष्मस्तज्जहि २५२ अनु २२२
उ. अनुवाकादिसङ्केताः । ततो मङ्गलचिह्नानि ।

३.११

शौ.३.२६.१-६ ये स्थास्यां प्राच्यां दिशि हेतयो नाम देवा-
स्तेषां वो अग्निरिषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत
तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।।१।।

ये स्थास्यां दक्षिणायां दिश्यविष्यवो नाम देवा-
स्तेषां व आप इषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत
तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।।२।।

ये स्थास्यां प्रतीच्यां दिशि विराजो नाम देवा-
स्तेषां वः काम इषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत
तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ।।३।।

-
- ३.११ काण्डिकारम्भे का. अथरक्षामन्त्रं २२ २२ औं ;
१ का. रक्ष ये . . . देवाः तेषां . . . मृळत तो * ब्रूत २
द्र. एवमग्रेऽपि का. 'रक्ष . . . मृळत. .' इति । का. मृडात इति बैरेट् ।
स प्रामादिकः पाठः ।
ग वा, ज. स्तेषा(ज.पा)म्बो . . . । म. ऽग्निरि . . . ।
घ वाः . . . वृत; ज. . . . अधि *;
२ क, घ का. १ द्र. । क-ग का. . . . दिश्यविश्यवो . . . वोप * ।
क वा. . . . दिशिवि . . . ; ज. . . . दिशि → श्यविष्य . . . ।
द्र. क म, ज. अस्यामिति मन्त्र आरभ्यते ।
घड उ. नास्ति । एवं पञ्चममन्त्रं यावत् ।
ग वा, ज. सर्वत्र तेषाम्ब इति ।
३ १,२ द्र. ।

ये स्थास्यामुदीच्यां दिशि प्रविध्यन्तो नाम देवा-
स्तेषां वो वात इषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत
तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा । । ४ । ।

ये स्थास्यां घृवायां दिशि विलिम्पा नाम देवा-
स्तेषां वोऽन्नमिषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत
तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा । । ५ । ।

ये स्थास्यामूर्ध्वायां दिश्यविष्यन्तो नाम देवा-
स्तेषां वो वर्षमिषवः ।
ते नो मृडत ते नोऽधि ब्रूत
तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा । । ६ । ।

३.१२

शौ.३.२१.१-६ यो अप्स्वन्तर्यो वृत्रे अन्तर्यः पुरुषे यो अश्मनि ।
य आविवेशौषधीर्यो वनस्पतीं-
स्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् । । १ । ।

- ४ १,२ द्र. ।
का. रक्ष ये . . दीच्या . . . प्रविद्धयन्तो . . . स्तेषां वात . . . ;
- ५ १,२ द्र. । का. . . . घृवायां . . . ; वा, म. . . . घृवायां . . . ।
- ६ का. रक्ष य . . . २ १ अपिद्रः ।
कख उ. . . . दिशिविष्यन्तो . . . ; वा. . . . वृत;
काण्डिकान्ते का. रक्षोहणंवाजेनमाजिगन्मिमित्रं प्रतिष्ठमुपयामिशर्म ।
शेषाणो अग्निष्कृतुभिस्समिद्धास्सनो दिवस्सरिषा पातु नक्तः प्रत्यग्रे
हरं इति जपेत् सर्वम् २२ इतिरक्षामन्त्रम् २२
- ३.१२.१ खघ का. . . . * स्मनि । योविवेशओषधीर्यो * * अग्निभ्यो . . . ;
कख वा. . . . अश्वनि । म. * ऽप्स्वन्त . . . * ऽश्मनि ।
घ म. . . . ऽग्निभ्यो . . . ।

यः सोमे अन्तर्य उ गोष्वन्त-
 र्य आविष्टो वयसि यो मृगेषु ।
 य आविवेश द्विपदो यश्चतुष्पद-
 स्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ।।२।।

य इन्द्रेण सरथं संबभूव
 वैश्वानर उत विश्वदाव्यः ।
 यं जोहवीमि पृतनासु सासहिं
 तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ।।३।।

यो देवो विश्वाद् यमु काममाहु-
 र्यं दातारं प्रतिगृह्णन्तमाहुः ।
 यो धीरः शक्रः परिभूरदाभ्य-
 स्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ।।४।।

यं त्वा होतारं मनसाभि संविदु-
 स्त्रयोदश भौवनाः पञ्च मानवाः ।
 वर्चोधसे यशसे सूनृतावते
 तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ।।५।।

- २ कख का. येस् . . . र्यो गोष्वन्तर्योविष्टो * * *
 क वा. * सोमे → मो ; म. * * ऽन्तर्य . . . ;
 घ का, उ. स्तेभ्यः इत्यत ऊह्यम् । एवं षष्ठं मन्त्रं यावत् ।
- ३ का. ऐन्द्रेण . . . दव्यः इ * * सासह्यं * ४
 ग म, ज. * * पृतनाशु * ।। उ. . . . षासहिं ।।
- ४ क उः * * विश्वाह्यमु . . . ; का. . . . धम . . . ;
 खग का. सा. अ. ।
- ५ ख वा. . . . भौम → वनाः * * ।
 म. . . . भौव → मनाः * * । का. सा. अ. ।
 ग उ. . . . सूनृतावते; का. सूनृतवते;

उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे ।
 वैश्वानरस्य ज्येष्ठेभ्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो
 हुतमस्त्वेतत् ।। ६ ।।

दिवं पृथिवीमन्वन्तरिक्षं ये विद्युतमनुसंचरन्ति ।
 ये दिक्ष्वन्तर्य उ वाते अन्त-
 स्तेभ्यो अग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् ।। ७ ।।

बृहस्पतिं वरुणं मित्रमग्निं
 हिरण्यपाणिं सवितारमिन्द्रम् ।
 विश्वान् देवानङ्गिरसो हवामहे
 इमं क्रव्यादं शमयन्त्वग्निम् ।। ८ ।।

शान्तो अग्निः क्रव्यादथो पुरुषरेषणः ।
 अथो यो विश्वदाव्यस्तं क्रव्यादमशीशमम् ।। ९ ।।

-
- ६ कख का. सा. अ. ।
 ग का. वैश्वानरज्ये २
 द्र. शौ. वैश्वानरज्ये . . . । ।
- ७ का. * पृथिवीमन्तरिक्षं . . . सञ्चरन्ति य दक्षन्तर्यो . . . ;
 गघ म. . . . ऽन्त . . . ऽग्निभ्यो . . . । ।
- ८ का. * * मित्रअग्न्यां . . . पाण्यं . . . रसं * इन्द्रं . . . ;
 क उ. * वरुण . . . ; ग वा. * देवानङ्गि . . . ;
- ९ क म. * ऽग्निः . . . ; ख का, वा. . . . रेषिणः ।
 घ का. . . . दयमषीषमम् २२२
 वा, म. . . . शीशमन् ।। ३६ ।। १२ ।।
 ज. . . . शीसमन् ।। ३६ ।। १२ ।।

३.१३

शौ.३.५.१-५

आयमगन् पर्णमणि-

र्बली बलेन प्रमृणं सपलान् ।

ओजो देवानां पय ओषधीनां

मयि राष्ट्रं जिन्वत्वप्रयुच्छन् ।।१।।

मयि राष्ट्रं पर्णमणे मयि धारया श्रियम् ।

अहं राष्ट्रस्याभीवर्गे युजा भूयासमुत्तरः ।।२।।

यं निदधुर्वनस्पती *वाजं देवाः प्रियं निधिम् ।

तं म इन्द्रः सहायुषा मणिं दधातु भर्तवे ।।३।।

सोमस्य पर्णः सह उग्रमाग-

त्रिन्द्रेण दत्तो वरुणेन सख्या ।

तमहं बिभर्मि बहु रोचमानो

दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ।।४।।

३.१३.१ क,ग का. सा. अ ।

ख का. . . सपत्रान् ।

घ का. मेयि * जिन्वन्प्रयच्छं;

म. . . . प्रयच्छन् ।।

२ ख-घ का. महि धारय राष्ट्रंअहो . . . यजा . . . मुत्तरा ।

घ म. युञ्जा → जा . . . ।।

३ कख का. * निदिधि . . . वाजि . . . ;

ख उ. वाचं . . . । ज. . . . प्रियन्निधिं ।

ग उ. तन्म . . . ;

घ का. ममणिं ददातु * । वा. * दधा → दातु * ।।

४ कख का. * * * . . . मिन्द्रेण * * सख्यः;

ज. . . * * * . . . गंनिन्द्रेण . . . ।

घ वा. दीर्घायुत्वाय . . . ।।

आ मा रुक्षत् पर्णमणिर्मह्या अरिष्टतातये ।
यथाहमुत्तरोत्तानि मानुष्या अधि सम्पदः ।।५।।

शौ.७.६७.१

पुनर्मैत्विन्द्रियं पुनरात्मा द्रविणं ब्राह्मणं च ।
पुनरग्रयो धिष्ण्यासो* यथास्थाम कल्पयन्तामिहैव ।।६।।

शौ.३.५.६ द्रः

ये तक्षाणो रथकाराः कर्मारो ये मनीषिणः ।
सर्वास्तान् पर्ण रन्धयोपस्तिं कृणु मे जनम् ।।७।।

x

उपस्तिरस्तु वैश्य उत शूद्र उतार्यः ।
सर्वास्तान् पर्ण रन्धयोपस्तिं कृणु मे जनम् ।।८।।

३.१४

शौ.३.२३.१-६

येन वेहद्वभूविथ नाशयामसि तद्वयम् ।
इदं तदन्यत्र त्वदप दूरे नि दध्मसि ।।९।।

आ ते गर्भो योनिमेषु पुमान् वाण इवेषुधिम् ।
आ वीरोऽत्र जायतां पुत्रस्ते दशमास्यः ।।१०।।

५ कख का. सा. अ. । म . आत्मा * . . . । वा, ज. . . . र्मज्या * ।

घ का. मनुष्या * संशतः;

६ कखघ्न का.सा.अ. ।

ग का. पुनग्न्योधृष्ण्यासो; उ. . . . धृष्ण्यासो;

७ का. यत् * . . . कारष् * * मनीषिणाः . . . स्वान् . .
मेदिनां;

ख वा, ज. * जे * ।

८ गघ का. . . . स्वान् . . . मेदिनं २३२ मन्त्रः पैप्पलादमात्रलभ्यः ।

३.१४.१ का. * वेहदध्मसि ।

ग वां, ज. * तदन्यत्र . . . ; घ वा. . . . दूरे * * ।।

२ क का. यात्ते * . . . ; ख-घ का. नास्ति ।

ख ज. पुमान् . . . ।

पुमांसं पुत्रं जनय तं पुमाननु जायताम् ।
भवासि पुत्राणां माता जातानां जनयासि च ।।३।।

यानि भद्राणि बीजान्यृषभा जनयन्ति ।
तैस्त्वं पुत्रं विन्दस्व सा प्रसूर्धेनुका भव ।।४।।

कृणोमि ते प्राजापत्यमा गर्भो योनिमेतु ते ।
विन्दस्व पुत्रं नारि* यस्तुभ्यं *शमसच्छमु
तस्मै त्वं भवा ।।५।।

यासां पिता पर्जन्यो भूमिर्माता बभूव ।
तास्त्वा पुत्रविधाय देवीः प्रावन्त्वोषधीः ।।६।।

x यस्ते योनिमुदिङ्गयादृषभो रेतसा सह ।
स त आ सिञ्चतु प्रजां दीर्घायुं शतशारदाम् ।।७।।

३.१५

यां त्वा वातोवरयदार्रनाभा महर्षभः ।
तस्यास्ते विश्वधायसो विषदूषणमुद्गरे ।।९।।

३ कख का. सा. अ. । घ का. * जनयासि → .मि * ।
वा. ख-घ * पुमाननु * । . . . जनयाशि * ।।

४ ख का. जनयति ।

५ ग-ङ का. * * नार्यतुभ्यं समसख्यम * * भव ।
उ. * * . . . नारी . . . समु (म.म) सत्समु . . . ।।

६ ख वा. * * पर्यन्यो;

ग वा. * पुत्रविधाय; म. * पुत्रविधाय;

७ का. . . . दिङ्गयादृषभो * * । * ता दीर्घायोश् * २४२

ग वा, ज. सिञ्चन्तु *;

मन्त्रः पैष्पलादमात्रलभ्यः ।

३.१५.९ कख का. वरयरारिद्रनाभा * ।

म, ज. दाद्रनाभा * ।

ग वा. विश्व → ष्व ;

यां त्वा वराहो अखनदेकस्मिन्नधि पुष्करे ।
तस्यास्ते विश्वधायसो विषदूषणमुद्गरे । । २ । ।

यां त्वादितिरवपद् बीजवापमधि पुष्करे ।
तस्यास्ते विश्वधायसो विषदूषणमुद्गरे । । ३ । ।

पै. ६. ७. ५

यस्याः कुलायं सलिले अन्तर्महत्यर्णवे ।
तस्यास्ते विश्वधायसो विषदूषणमुद्गरे । । ४ । ।

उत्ते भर उत्तमाया अधमायास्त उद्गरे ।
उन्मध्यमान्मध्यमे तद्विषदूषणमुद्गरे । । ५ । ।

अग्रभं समग्रभमुभावन्तौ समग्रभम् ।
दिवश्च पृथिव्याश्च विषदूषणमुद्गरे । । ६ । ।

इति तृतीयकाण्डे तृतीयोऽनुवाकः

-
- २ का. यास्त्वा * षनदेक . . . । ।
म. * * * ऽखनदे . . . । ।
का, उ. गघ ऊह्यम् । एवं तृतीयेऽपि ।
- ३ क वा. रपव(→प)द्;
म, ज. रपपद्;
- ४ ख म. ऽन्तर्म . . . ।
- ५ का. * दुत्तमाया स्तूद्भरे
अनुमध्यामध्यमेतव णमग्रभं;
ग ज. -ध्य- इति नष्टम् ।
४घ, ५घ म. उद्गरे इति ऊह्यम् ।
- ६ क का. 'अग्रभं' इति पूर्वमन्त्रे ।
ग का. * पृथिव्या → वीश्च;

३.१६

पैद्वोसि पृतनायुः स्वाहा ।।१।।

सोममहिंसीः सोमहिंसितोसि स्वाहा ।।२।।

ब्राह्मणमहिंसीर्ब्रह्महिंसितोसि स्वाहा ।।३।।

नाभूदहिर्भूणमारदहिरग्निमरसावधीत् ।

विषस्य ब्रह्मणामासीत्ततो जीवन्न मोक्षसे ।।४।।

उद्योहिः समुद्यो हि निर्द्धीतो अरसः कृतः ।

विषस्य ब्रह्मणामासीत्ततो जीवन्न मोक्षसे ।।५।।

पुनर्ददामि ते विषं पूर्वपद्यमिदारिथ ।

मां ददश्वान् मन्यसे मया दद्यो न मोक्षसे ।।६।।

३.१७

एकशतं भेषजानि तेषां मातास्योषधे ।

समुद्रमव गच्छसि पृथिव्यामधि निष्ठिता ।।१।।

- ३.१६.१, का. पृतनायु . . . सोमहिंसीस् . . . ।
 ३ का. ब्रह्मण . . . ।
 ४ कख का. णमान्महिरग्निमरसावधी ।
 वा. भूणमा । म. हिभूण ।
 घ उ. जीवन * ।।
 ५ कख का. उद्योहि * * निर्द्धीतो रसष् * ;
 क वा. हिं; ख म. निर्द्धीतोऽ * * ।।
 ज. निर्द्धी → र्द्धीतो * * ।।
 ४ गघ, ५ गघ मन्त्रार्थः पाठश्च चिन्त्यः । < ब्रह्म नामासीत्? एवं
 दुर्गामोहनपादैर्मतम् ।
 ६ कग का. र्ददातिमे * मुदाहृत । सन्यसे
 वा. * ददश्वान् * ;
 ३.१७.१ गघ का. मिव निष्ठितः; ग वा. गच्छसि → ति;

- शौ.४.६.१ख तस्यां वेदाधि भेषजं दशशीर्षो दशजिह्वाः ।
यस्ते प्रथम आददे शं श्वावन्त ओषधे
यमदाद्वीरयुग्ं भिषक् ॥२॥
- पुनश्चक्षुः पुनः प्राणं पुनरायुर्न आगमत् ।
निष्ट्वाकरं निष्कृत्या निष्ट्वा निष्कृत्याकरम् ॥३॥
- शौ.६.६६.२;
७.११२.२ मुञ्चामि त्वा शपथ्यादथो वरुण्यादुत ।
अथो यमस्य पट्टीशाद्विश्वस्माद् देवकिल्बिषात् ॥४॥
- शौ.६.८.२२ सं ते शीर्ष्णाः कपालानि हृदयस्य च यो विदुः ।
उद्यन् सूर्य आदित्यो अङ्गघोतमनीनशत् ॥५॥
- शौ.६.२४.१क-ख हिमवतः प्र स्रवथ सिन्धौ समाह सङ्गमः ।
ता आपः सर्वाः सङ्गत्य चक्षुः प्राणञ्च धत्त नः ॥६॥

- २ क का. यस्यां वेदादि . . . ; म. * वेदा → देवाधि . . . ;
ज. * वेदाधि → दि . . . ;
ख वा. . . . जिह्वाः ।
ग-ङ का. तेप्रथमादधे संश्रावंत्योषधे यमराद्वीरयद् * ।
ग म. यस्ते → ते ** ; द्र. < घ संश्रावं ते * ?
- ३ क वा. पुनःश्चक्षुः . . . ;
ख का. . . . युन्नागमत्; वा. . . . आगमत् ।
घ का. * निष्कृत्याकरं;
- ४ क वा. ** शपथ्य-;
ख-घ का. . . वारुण्यादुत । ** पट्टीशाद्वि → द्विशाद्विश्व . . दुष्कृतात्;
गघ वा. ** पट्टीषाविश्यस्मादेव . . . षात् । ।
ज. . . . पट्टीषा . . . । ।
- ५ क का. शं . . . ; वा. शन्ते . . . ; म, ज. सन्ते . . . ;
ख का. . . . ये * ;
गघ का. उद्यं सूर्यादित्यो . . . नीशत् ।
ग वा. उदन . . . ; घ म, ज. ऽङ्गघो . . . । ।
- ६ क-ग का. ** स्रवतस्सिन्धू समाह * तापस्सर्वस् * ;
क म, ज. हिमवत . . . ; ग वा. ** सर्वा * ;
घ उ. . . . न । । ३६ । । १७ । ।

३.१८

- शौ.३.२२.१ हस्तिवर्चसं *प्रथतां बृहद् यशो
अदित्या यत्तन्वः संबभूव ।
तत् सर्वे सवितुर्मह्यमेतद्
विश्वे देवासो अदितिः सजोषाः ।।१।।
- शौ.३.२२.२ मित्रश्च वरुणश्चेन्द्रो रुद्रश्च वेधतु ।
देवासो विश्वधायसस्तेन *माञ्जन्तु वर्चसा ।।२।।
- शौ.३.२२.४कख यत्ते वर्चो जातवेदो बृहद्भवत्याहुते ।
शौ.३.२२.३गघ तेन मामद्य वर्चसा अग्रे वर्चस्विनं कृधि ।।३।।
- शौ.३.२२.३क-ख येन हस्ती वर्चसा संबभूव
येन राजा मनुष्येष्वन्तः ।
शौ.११.१.३७क येन देवा ज्योतिषा धामुदायन्
तेन माग्रे वर्चसा सं सृजेह ।।४।।
- शौ.३.२२.४ ग-च यावद्धर्चः सूर्यस्यासुरस्य च हस्तिनः ।
तावन्मे अश्विना वर्चः कृणुतं पुष्करस्रजा ।।५।।

३.१८.१ क ग का. * पृथतां बृहद्दिषु * यत्तन्वस् * . . . मह्यमेतुः

क उ. * पृथतां . . . ;

ख उ. आदित्या . . . ; म. . . यत्तन्वः

गघ उ. . . समितुर्म . . . सजोषाः ।।

२ ख-घ का. . . तेजतु . . . सस्ते मांजन्तु * । ख म१ . . . वेधतुं ।

घ उ. . . मांजन्तु * ।।

द्र. ख चेततुः शौ. मूलकोषः ।

३ ख का. . . . त्याहुतं; शौ. आहुतेः । सायण. आहुते ।

गघ का. * मामभ्य वर्चसाग्रे * * । ज. . . वर्चसाग्रे * * ।।

ग उ. * माम (म. → न) ह्य . . . ;

४ कख का. सा. अ. । ग का. . . ध्यामुदायं; वा, म. . . मुदायं;

५ घ का. . . स्रजाः ।

शौ.३.२२.५ यावच्चतस्रः प्रदिश्चक्षुर्यावत् समश्नुते ।
तावत् समैत्विन्द्रियं मयि तद्धस्तिवर्चसम् ।।६।।

३.१६

शौ.३.१६.१; मै.२.७.७;
काठ.१६.७;
माध्य.११.८१;
तै.४.१.१०.३
शौ.३.१६.२
शौ.३.१६.४
शौ.३.१६.३

संशितं म इदं ब्रह्म संशितं वीर्यं मम ।
संशितं क्षत्रं मे जिष्णु येषामस्मि पुरोहितः ।।१।।

समहमेषां राष्ट्रं श्यामि समोजो वीर्यं बलम् ।
वृश्चामि शत्रूणां बाहू सं श्यामि^१ स्वानहम् ।।२।।

तेक्ष्णीयांसः पर्शोरग्रेस्तीक्ष्णतरा उत ।
इन्द्रस्य वज्रात्तेक्ष्णीयांसो येषामस्मि पुरोहितः ।।३।।

अधस्पद्यन्तामधरे भवन्तु
ये न इन्द्रं मघवानं पृतन्यान् ।
क्षणामि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि स्वानहम् ।।४।।

- ३.१६.१ क का. * मयीदं *; उ. * मयिदं *;
घ उ. र्षेषा ;
- २ क का. राष्ट्रं *; उं. . . . स्यामि;
ग उ. वृश्चामः (वा. मं) **; का. . . बहू;
घ का. समश्वामश्वानहं ।
उ. * स्यामि . . . ।।
- ३ का. तीक्ष्णीयांसष्फर्षो रादुत । . . . * वज्रस्तीक्ष्णीयंसो
एषा . . . ।
- ग वा, ज. * वज्रान्ते(?)क्ष्णी . . . ;
- ४ का. . . . भवन्त्वेन * . . . वानां . . . न्यां
. . . व्रानन्वा(→ न्ध्वा)यामश्वानहं;
ग उ. क्ष्णामि (म२. क्ष्णीमि) ब्रह्मणामित्वानु . . . ।।
द. उ. क्ष्णामि । तृतीयमन्त्रस्य -क्ष्णी- इत्यस्य प्रभावः ।

- शौ.३.१६.५ एषामहमायुधा सं *श्या-
म्येषां राष्ट्रं सुवीरं वर्धयामि ।
एषां क्षत्रमजरमस्तु जिष्णू-
ग्रमेषां चित्तं विश्वेवन्तु देवाः ।।५।।
अभि प्रेत जयत प्रसूताः
सं वः श्यामि नर आंयुधानि ।
शौ.३.१६.७ ग-घ तीक्ष्णेषवोबलधन्वनो हतो-
ग्रायुधा *अबलानुग्रबाहवः ।।६।।

३.२०

- शौ.३.१२.१-५ इहैव ध्रुवां नि मिनोमि शालां
क्षेमं तिष्ठाति घृतमुक्षमाणा ।
तां त्वा शाले सर्ववीराः सुवीरा
अरिष्टवीरा अभि सञ्चरेम ।।१।।
इहैव ध्रुवा प्रति तिष्ठ शाले
अश्वावती गोमती सूनृतावती ।
ऊर्जस्वती घृतवती पयस्वत्यु-
च्छयस्व महते सौभगाय ।।२।।

- ५ का. येषामामायुधा * श्यास्येषां . . . वर्धयस्व येषां . . . जिष्णुउग्रमेषां
* बहुधा विश्वरूपा;
द्र. 'राष्ट्रं . . . उग्रमेषां' इति द्विः पठितम् ।
कख उ. . . . * स्याम्ये(ज. → ये)षां . . . ।
ग वा. . . . जिष्णु-; म, ज. जिष्णु → णू-;
६ कख का. * प्रयत * प्रसूता * श्यामि निरायुधानि ।
क वा. ** जयतः *; ख उ. सम्वः * (म. स्यामि). . . ;
गघ का. सा. अ. । उ, का. व(ब)लानु . . . ।। इति सर्वत्र ।
३.२०.१ क, गघ का. सा. अ. ।
क वा. * ध्रुवां * मिनोवि *;
ख उ. . . . माणां । का. * तिष्ठामि . . . ।
घ म१. अ → मरिष्टवीरा * . . . ।।
२ क का. . . . * प्र **; . . .
कख उ. * ध्रुवां . . . अश्वावती . . . सूनृता . . . ।
गघ का. . . . त्युच्छयस्व . . . ; उ. . . . त्युच्छयस्व . . . ।।

धरुण्यसि शाले बृहच्छन्दाः पूतिधान्या ।
 आ त्वा वत्सो मीमयदा* कुमार
 आ धेनवः सायमा स्यन्दमानाः* । ।३।।

इमां शालां सविता वायुरग्नि-
 स्वथा होता नि मिनोतु प्रजानन् ।
 उक्षन्तूध्ना मरुतो घृतेन
 भगो नो राजा नि कृषिं तनोतु । ।४।।

मानस्य पत्नी शरणा स्योना
 देवी देवेभिर्निमितास्यग्रे ।
 तृणं वसाना सुमना असस्त्वं
 रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम् । ।५।।

शौ.३.१२.७

आ त्वा कुमारस्तरुण आ वत्सो जगता सह ।
 आ त्वा परिश्रुतः कुम्भ आ दध्नः कलशययत् । ।६।।

इति तृतीयकाण्डे चतुर्थोऽनुवाकः

- ३ कख का. गृहच्छन्दा सूतधान्या;
 वा. धरुण्यसि . . . ; उ. . . . पूतिधान्याः ।
 गघ का. . . . मयिमेदा कुमारा धेनवस्यायमा स्यन्धमाना;
 उ. . . . मि(ज. → वि)मयदा * * * . . . मात्स्यन्द . . . ।।
- ४ का. खोतु प्रजानां उक्षंतूना * * ।
 सोमो . . . कृष * ; ख वा. . . . मिनोतुः * ;
- ५ क का. सास्स पलिश्चरणा * ;
 खग का. सा. अ. ।
 घ का. * * धि * * । उ. रयित्रो . . . ।।
- ६ क का. . . . स्तरुण; ग का, ज. . . . परिश्रुतष्(ः) * ;
 घ का. . . . कलशशचया २५२ अनु ४२
 वा. . . . दध्न . . . । ।२०।। ऋ६।। अ४।।

३.२१

- तै.ब्रा.२.४.७.७-६ इममिन्द्र वर्धय क्षत्रियं म
 शौ.४.२२.१ इमं विशामेकवृषं कृणु त्वम् ।
 निरमित्रानक्षुह्यस्य सर्वा-
 स्तान् रन्धयास्मा अहमुत्तरेषु ॥१॥
- शौ.४.२२.३ अयमस्तु धनपतिर्धनाना-
 मयं विशां विशपतिरस्तु राजा ।
 अस्मिन्निन्द्र महि वर्चासि धेह्य-
 वर्चसं कृणुहि शत्रुमस्य ॥२॥
- शौ.४.२२.२ एमं भज ग्रामे अश्वेषु गोषु
 निष्टं भज योऽमित्रो अस्य ।
 वर्षत् क्षत्राणामयमस्तु राजे-
 न्द्र शत्रूं रन्धय सर्वमस्मै ॥३॥

३.२१.१ क-ग का. सा. अ. ।

कख ज. * * * मैमं . . . । वा. * * * मयिमं . . . ।

ग वा. . . . त्रान → त्रक्षु . . . ;

घ का. स्तारधयस्माहमु . . . । वा. स्तानरन्धयास्मा (नूह →) नअहमु
 . . . । । म. . . . यास्मान अह . . . । ।

ज. . . . यास्मानह . . . । ।

२ का. सा. अ. ।

ग वा. . . . महि → इ * . . . ,

३ कख का. सा. अ. ।

ख वा. निष्टंभयजोमि . . . । म. . . . ऽस्य । का, ज. ऽनास्ति ।

घ का. . . . शत्रूरंधय. . . . ।

शौ.४.२२.४ अस्मै द्यावापृथिवी भूरि वामं
सं दुहातां घर्मदुघे इव धेनुं ।
अयं राजा प्रिय इन्द्रस्य भूयात्
प्रियो गवामोषधीनामुतापाम् ।।४।।

शौ.४.२२.५ युनज्मि त उत्तरावन्तमिन्द्रं
येन जयन्ति न पराजयन्ते ।
यस्त्वा करदेकवृषं जनाना-
मुत राजन्नुत्तमं मानवानाम् ।।५।।

शौ.४.२२.६ क-ग उत्तरस्त्वमधरे सन्त्वन्ये
ये के च राजन् प्रतिशत्रवस्ते ।
एकवृष इन्द्रसखा जिगीवां
शौ.५.७३.१० घ छत्रूयतामभि तिष्ठा महांसि ।।६।।

३.२२

विषाणास्याङ्गिरसी देवजाः प्रतिचक्षणी ।
शौ.६.१००.३ग; दिवस्पृथिव्याः संभूता सहस्राक्षीर्हीधि नः ।।१।।

४ कख का. भूर्वासू * दुहितां घर्मदुहेव * ।

क उ. * * * भामं; ख ज. * * * व * ।

ग का. सा. अ. । . . .

५ क का. सा. अ. । वा. * * उत्तराव → मन्त . . . ;

ख का. * जयन्ते ।

घ का. राजनुत्त . . . । उ. मुत्तराजंनुत्त . . . । ।

६ का. मन्त्वन्ये ; उ. . . . रस्तुम . . . ; ज. . . . संत्वन्ये;

ख-घ का. प्रदिशत्रस्थे । एकवृषा * * शत्रूयता . . . २१२

ख वा. प्रति . . . । ज. प्रदि → तिशस्त्रवस्ते ।

३.२२.१ का. रसि देवजा प्रतिचक्षिणी

. . . संभूतस् . . . क्षीधि *;

ख वा. * प्रतिचक्षणि → णी । ।

सहस्राक्षी या तु गृभाति पश्यास्योषधे ।
सदान्वाघ्नी रक्षोग्नी भवेह प्रतिचक्षणी ॥२॥

शौ.१६.३५.३ग; ये हरन्त्यासुतेयं पयस्फातिं चीषधे ।
तांस्त्वं सहस्रचक्षो गृभाय कृतवीर्ये ॥३॥

य आतुरं रन्धयन्तेऽर्षन्तं च विहृतम् ।
तांस्त्वं सहस्रचक्षो गृभाय कृतवीर्ये ॥४॥

शौ.४.२०.५ग-घद्रः यथाश्वा चतुरक्षो रात्रिनक्तातिपश्यति ।
एवा सहस्रचक्षो त्वं प्रति पश्यास्यायतः ॥५॥

गोभिरश्वैर्वसुभिरपक्रीतास्योषधे ।
श्यावस्याश्वस्य चक्षुषा प्रति पश्य किमीदिनः ॥६॥

-
- २ का. . . . स्राक्षियाद् * पश्याम्योषधे
. . . . न्वाघ्नी * . . . चक्षिणी ।
ख वा. गृभाति . . . । घ वा . * . . . चक्षिणि → णी । ।
- ३ कख का. . . . न्यामुतेयं * च ओषधे ।
गघ का. = २ गघ ।
- ४ का. यातुनो रन्धयन्तेरुष्मन्तं * विहृतं . . . दक्षो . . . ;
ग वा. तास्त्वं . . . ;
द्र.ख < रिष्यन्तं * * ? 'अरुष्मन्तं * विहृतम्' इति Hoffmann, 1992,
750
- ५ का. . . . नक्तात्पश्यति . . . यत ।
- ६ ख का. . . . षधी; उ. रथक्रीता . . . ।
ग का. श्यावस्याश्वस्य * ;
उ. श्यावस्या(ज. वःस्या → श्या)श्च * ;

३.२३

सं सचध्वं सं पिबध्वमन्नं वो मधुमत् सह ।
व्रतं वः सर्वं सध्व्रक् समानं चेतो अस्तु वः ॥१॥

सं जानीध्वमिन्द्रश्चेत्ता वोऽस्त्व-
यं वोऽग्निर्नि हरः शमयाति ।
यद्वैरहत्यमुत भीममासी-
द्विश्वे देवा अप तत् प्लावयन्तु ॥२॥

शं वः स्यास्तु बृहस्पतिः
शं द्यावापृथिवी उभे ।
शमन्तरिक्षमुत वो मरुत्वान्
शं वः स्यास्त्वदितिर्देवपुत्रा ॥३॥

काठ. १४
१.४.४.११.१
१.१.६.२

कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः ।
कल्पन्तामग्रयः सर्वे ऽस्मै श्रेष्ठ्याय सव्रताः* ॥४॥

- ३.३:) क का. * शुदध्वं * पिपध्व- ; वा, ज. * * * पिपध्व-;
ख ज. मन्नम्वो * * *;
ग वा. व्रतम्वः * सध्व्रक् (→ धयिक्); ज. . . . सध्रियक्;
का. . . . सध्रिक्;
घ का. * * स्तु *; म, ज. . . ऽस्तु * ॥
२ गघ का. यद्वैरहत्यमु भीम देवा उत्प्राव . . . ;
घ वा. . . . अप → उप तप्लाव . . . ॥ म, ज. . . * तप्लावयन्तु ॥
३ का. सं वश्यास्तु * सं * *
. . . मरुत्वां सं वश्यस्त्वदि . . . ;
क,घ वा. शम्यः . . . ; क ज. * * श्यास्तु *;
घ म. * * श्यास्त्व . . . पुत्राः ॥ ज. * वश्यास्त्व . . . ॥
द्र. क पाठः सन्दिग्धः । स्योऽस्तु इति दुर्गामोहनपादाः ।
४ ख का. . . . ओषधी ।
घ का. अस्मै श्रेष्ठ्याय सर्वदा; उ. * * (वा. श्रेष्ठ्याय) सव्रता ॥

काठ.७.१२

सं वः सृजामि हृदयं संसृष्टं मनो अस्तु वः।
संसृष्टा वस्तन्वः सन्तु संसृष्टः प्राणो अस्तु वः।।५।।

सं वः पशूनां हृदयं सृजामि
सं पुत्राणामुत या दुहितरो वः।
सं वो जायानां मनसा मनांसि
सं पतीनामुत चक्षुः सृजामि।।६।।

३.२४

शौ.३.२७.१-६

प्राची दिगग्रिरधिपति-
रसितो रक्षितादित्या इषवः।
तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो
रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नमो वोऽस्तु।
योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्म-
स्तं वो जम्भे दध्मस्तमु प्राणो जहातु।।१।।

५ ख उ. संसृष्टिं . . . ।

६ द्र. वा. सर्वत्र सम् इति ।

ख वा, ज. . . . जा * * ;

घ का. * पतीनामुतचक्षुषस् * २३२

३.२४.१ का. अथ रक्षामन्त्रम् औ प्राची . . . ।

ख का. . . . रक्षता . . . ; द्र. एवमुत्तरत्रापि ।

घङ का. सा. अ. ।

घ म, वा. . . . अस्तु ।

उ. वा. * अस्मां . . . ; म, ज. * ऽस्मां . . . ;

च उ. स्तम्बो ।

दक्षिणा दिगिन्द्रोऽधिपति-
 स्तिरश्चिराजी रक्षिता वसव इषवः ।
 तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो
 रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नमो वोऽस्तु ।
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्म-
 स्तं वो जम्भे दध्मस्तमु प्राणो जहातु ।।२।।

प्रतीची दिग् वरुणोऽधिपतिः
 *पृदाकू रक्षिता मित्र इषवः ।
 तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो
 रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नमो वोऽस्तु ।
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्म-
 स्तं वो जम्भे दध्मस्तमु प्राणो जहातु ।।३।।

उदीची दिक् सोमोऽधिपतिः
 स्वजो रक्षिता वात इषवः ।
 तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो
 रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नमो वोऽस्तु ।
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्म-
 स्तं वो जम्भे दध्मस्तमु प्राणो जहातु ।।४।।

३. २-५ तेभ्योनम इत्यादिकमूह्यम् ।

२ ख का. सा. अ. ।

३ क का. सा. अ. ।

ख का. प्रजाकूरक्षता * * ;

वा, ज. प्रदाकू . . . ; म. पृदाकू * . . . ; म२ . . . मित * ।।

ध्रुवा दिग् विष्णुरधिपतिः
 कल्माषग्रीवो रक्षिता वीरुध इषवः ।
 तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो
 रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नमो वोऽस्तु ।
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्म-
 स्तं वो जम्भे दध्मस्तमु प्राणो जहातु ॥५॥

ऊर्ध्वा दिग् बृहस्पतिरधिपति-
 शिघ्रत्रो रक्षिताशनिरिषवः ।
 तेभ्यो नमोऽधिपतिभ्यो नमो
 रक्षितृभ्यो नम इषुभ्यो नमो वोऽस्तु ।
 योऽस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्म-
 स्तं वो जम्भे दध्मस्तमु प्राणो जहातु ॥६॥

३.२५

शौ.४.११.१

अनङ्गान् दाधार पृथिवीं द्यामुतामू-
 मनङ्गान् दाधारोर्वन्तरिक्षम् ।
 अनङ्गान् दाधार प्रदिशः षडुर्वी-
 रनङ्गानिदं विश्वं भुवनमा विवेश ॥१॥

५ ख का. सा. अ. ।

६ ख का. शत्रोरक्षता . . . ; वा. . . . शनिर्ष (→ रिष)वः ।

ग-च का. सा. अ. ।

घ वा, ज. . . . अस्तु ।

उ. वा. • अस्मां . . . ; म, ज. • ऽस्मां . . . ;

च उ. स्तम्बो . . . । ।

३.२५.१,२

द्र. का, उ. अनङ्गां इति सर्वत्र व्यञ्जनात् पूर्वम् ।

क का. . . . पृथिवी . . . तासू- ; उ. . . . मुतामु (म१ → मू)- ; .

द्र. का. अन्ये सा. अ. ।

शौ.४.११.४ अनङ्गान् दुहे सुकृतस्य लोक
 ऐनं प्यायेत* पवमानः पुरस्तात् ।
 पर्जन्यो धारा मरुत ऊधो अस्य
 यज्ञः पयो दक्षिणा दोहो अस्य ।।२।।

शौ.४.११.२ अनङ्गानिन्द्रः स पशुभ्यो वि चष्टे
 त्रयांछक्रोप मिमीते अध्वनः ।
 स भूतं भविष्यद्भुवनं दुहानः
 सर्वा देवानां विभ्रच्चरति व्रतानि ।।३।।

शौ.४.११.५ यस्य नेशे यज्ञपतिर्न यज्ञो
 नास्य दातेशे न प्रतिग्रहीता ।
 यो विश्वभृद्विश्वकर्मा
 धर्मं नो ब्रूत यतमश्चतुष्पात् ।।४।।

शौ.४.११.३ इन्द्र एष मनुष्येष्वन्त-
 र्धर्मस्तप्तश्चरति शोशुचानः ।

७

२ का. लोकं एनं पाहेत् * * * * मरुतोधोस्य . . . द्रहोस्य ।

ख उ. प्यायेति * * । ग, घ, म, ज. . . . ऽस्य ।।
 द्र. प्यायेत इति दुर्गामोहनपादकृतः शोधः । शौ. प्याययति इति ।

३ का. न्द्रस्य * * * त्वयांयशक्रो अ * * सं . . . विभ्रश्च .

. . . ;

ख वा, म२ तयां * . । म१. त → त्रयां . . . ज. तयां छक्रो . . ।
 म, ज. . . . ऽध्वनः ।

४ क, घ का. सा. अ. ।

खग का. * दातेशय * प्रतिग्रहीता * विश्वदृग् . . . ;

ख उ. * जातेशे * * ।

घ वा. धर्मत्रो . . . । । म२. श्वामिं . . . । ।

५ क म. इ(→ ए?) न्द्र . . . ;

ख का. स्तपतश्चरतिसंशिशानः ;

वा. शोषुचानः ।

सुप्रजा असत् स उदारे न सर्षद्
यो नाशनीयादनडुहो विजानन् ॥५॥

शौ.४.११.६

येन देवाः स्वरारुरुहु-
र्हित्वा शरीरममृतस्य धाम ।
तेन गेष्व सुकृतस्य लोकं
घर्मस्य व्रतेन यशसा तपस्यया ॥६॥

शौ.४.११.११

द्वादशैता रात्रीर्व्रत्या आहुः प्रजापतेः ।
तत्रापि ब्रह्मणो व्रतं तत्राप्यनडुहो बलम् ॥७॥

x

यास्त आहुः प्रजापतेर्व्रत्या रात्रीर्द्वादश ।
तत्रापि ब्रह्म यो वेद तद्वा *अनडुहो बलम् ॥८॥

ग का. सुप्रदासस्स * ण सरिषद्; वा, ज. . . . ण *; घ का. सा.
अ. ।

गघ उ. . . . सर्षह्यो . . . । ।

घ म१. दनुडुहो * । ।

६ क का. सा. अ. ।

घ का. तपस्य्या; वा. तपश्ययात् । ।

म. तपस्ययात् । । ज. तपश्ययात् → ४?

७ का. * रार्व्रत्याहुष; अतः पतितम् ।

क उ. द्वादश इता . . . ;

ख वा. व्रत्या * * । ज. द्ध्रत्या * * ।

घ म. . . . वळं । । एवमुत्तरत्रापि ।

८ का. [नास्ति] प्रजापतेर्व्रत्या . . . द्वादश तद्वापि . . . तद्धानुडुहो * ;

क म२ यास्ताआहुः ;

कख अ. ज. तद्द्वत्या द्वादश ।

ग म. णो * ; ज. णो → योवेत;

घ उ. तद्वा(म, ज. ५)नडुहो * । ।

- शौ.४.११.१२ दुहे वा *अनङ्गान् सायं बुहे भ्रातृबुहे विता ।
दोहा ये अस्य संघन्ति तान् विद्यानुपदस्वतः ।।६।।
- शौ.४.११.६ यो वेदानडुहो दोहान् सप्तानुपदस्वतः ।
प्रजां च लोकं चाप्नोति तथा सप्तर्षयो विदुः ।।१०।।
- शौ.४.११.८ मध्यमेतदनडुहो यत्रैष तद् आहितः ।
एतावदस्य प्राचीनं यावान् प्रत्यङ् समाहितः ।।११।।
- शौ.४.११.१० पद्भिः सेदिमवक्रामत्रिरां जङ्घाभिरुत्खिदन् ।
श्रमेणानङ्गान् क्रीलालं क्रीनाशश्चाभि गच्छतः ।।१२।।
- x इन्द्र एष मनुष्येष्वनङ्गानित्युच्यते ।
शफासो अस्य मा*रिषन् सर्वा याश्चास्य
कुठिकाः ।।१३।।

- ६ क का, वा. * * नङ्गान् * ; म. . . . ५नङ्गान्, ज. * * नङ्गान्;
ग का, सा. अ.।
घ. उ. . . . विद्या . . . ।। का. . . . स्वतः;
- १० कख का. सा. अ.। ग उ. प्रजाञ्च . . . ;
घ वा. सप्तर्ष्यो → र्षयो * ।। ज. * सप्तर्षयो * ।।
- ११ ख,घ का. सा. अ.। ख वा. . . . वआहितः ।
- १२ कख का. * सेदिमवक्रामंनिरांजंघाभिरुत्खिदं ;
क वा.; ज. * सेदिवमक्रामं ; म_१. * सेदिवम(→ मव)क्रामं;
म_२ * सेदिमवमक्रामं
ख उ. - निरांजंघाभिरुत्खिदं । गघ का. सा. अ.।
घ उ. क्रीनास(का. श)श्चा . . . ।।
- १३ क. का. इ * . . . ;
गघ का. शफासोभ्यपार्ष * . . . कुठिनः;
उ. * * (म, ज. ५स्य)मार्ष * यास्यास्य * ।।
वा. . . कुठि → टिकाः ।।

× इन्द्रो बलेनासि प्रस्मेष्टी
 व्रतेन येन गीस्तेन वैश्वदेवः।
 यो अस्मान् द्वेष्टि यं वयं द्विष्ण-
 स्तस्य प्राणान् सं बृहत्तस्य प्राणान् वि वृह ।। १४ ।।

इति तृतीयकाण्डे पञ्चमोऽनुवाकः

३.२६

शौ.७.६०.१ द्रः
 वा ३.४१ग-घ

गृहानैमि* मनसा मोदमान
 ऊर्जं विभ्रद् वसुमनिः सुमेधाः।
 अघोरेण चक्षुषा मित्रियेण
 गृहाणां पश्यन्* पय उत्तरामि ।। १ ।।

शौ.७.६०.२;

इमे गृहा मयोभुव ऊर्जस्वन्तः पयस्वन्तः।
 पूर्णा वामस्य तिष्ठन्तस्ते नो जानन्तु जानतः ।। २ ।।

- १४ का. * वलेनास्य * व्रतेनैन . . . देवाः * स्मान् . . . चवय . . .
 प्राणानस वहेस्तस्य ** वर्हः २५२ अ५२
 ग उ. (वा. * अस्मान् →) * ऽस्मां * ;
 घ वा. . . . प्राणान ** ;
- ३.२६.१ का, गृहानैमि * . . . मानोजं * वसुमतिस् सुमेताघोरेण . . . पश्यं
 ** ।
 क उ. गृहानैव . . . ; ग उ. . . . मित्रयेण (म२. मित्रेण);
 घ उ. * पश्यं . . . ।।
- द्र. ख वसुमनिः इति शौ. काठ. हि.गृ। घः सुमनाः इति माध्य. आप.
 लाट्या, शांगृ; यः सुवनिः, वसुमनाः इत्यपि आप. श्रौ.। अस्माकं
 पाठः सन्दिग्धः।
 घ वय इत्यन्यत्र ।
- २ ख ज. ऊर्जं (+) स्वन्तः पयःस्वन्तः।
 का. * वमस्य . . . ;

- शौ.७.६०.६ सुनृतावन्तः सुभगा इरावन्तो हसामुदाः।
अक्षुध्या अतृष्यासो* गृहा मास्मद् विभीतन ।।३।।
- शौ.७.६०.३;
वा.३.४२ येषामध्येति *प्रवसन् येषु सौमनसो बहुः।
गृहानुपं ह्वयामहे ते नो जानन्त्वायतः ।।४।।
- शौ.७.६०.५;
वा.३.४३ उपहूता इह गाव उपहूता अजावयः।
अथो अन्नस्य कीलाल उपहूतो गृहेषु नः ।।५।।
- शौ.७.६०.४कख;
हि.गृ.१.२६.१३; उपहूता भूरिधनाः सखायः स्वादुसंमुदः* ।
अरिद्याः सर्वपूरुषा गृहा नः सन्तु सर्वदा ।।६।।

३.२७

हन्तायमस्त्वप्रतिघात्यः
सासह्वां इन्द्रः पृतना अभिष्टिः।
प्रजापतिरदधादोजो अस्मै
बृहद्धविर्हविषा वर्धनेन ।।९।।

- ३ क उ. सुनृतावन्तः * ; ख, घ का. सा. अ.।
ग का. * स्तृध्यास्तृष्यामो;
उ. * अतृष्यासो; घ म_२. * णास्मद् * ।।
- ४ कख का. एषामध्येतु प्रवनेषु सौमनस्सो * ।
उ. . . . प्रवससं * * बहु।
ग का. सा. अ. । घ वा. . . . जानन्त्वाय(→तुजा)नतः ।।
- ५ ग का. सा. अ. ।
- ६ क, गघ का. सा. अ. । ख. का. * स्वादुसंनर;
उ. . . . स्वादुसंमुदः। वा. सखाय * ।
- ३.२७.९ कग का. . . . घात्यसासंवां इन्द्र * वृष्टिः . . . ददादोजोस्मै;
ग वा. . . . दौयो * । म, ज. . . . ऽस्मै।

वा.८.४६;
तै.४.६.२.६;
मै.२.१०.२;
काठ.१८.२३:

प्रजापते हविषा वर्धनेन
हन्तारमिन्द्रमकृणोरघात्यम् ।
तस्मै विशो* देवकृता नमन्त
स हि हन्ता स हि हव्यो बभूव ।।२।।

प्रजापते अभि नो नेष वस्य
ऊर्वी गव्यूतिमभिमातिषाहः ।
वर्धयन्निन्द्रं बृहते रणाय
देवं देवेन हविषा वर्धनेन ।।३।।

यथा विश्वाः पृतनाः संजयासि
यथा शत्रून् सहमानः सहासै ।
यथासः सम्राट् सुसम्रा-
डेवा त्वेन्द्रोऽप्रतिवधं कृणोतु ।।४।।
अयं वीरोऽप्रति हन्तु शत्रून्
विश्वे देवा अप सदस्कराय ।

- २ का. . . . तेर्हविषा . . नेहंतायमि . . रगाद्यं * विषो * निमन्तस्
सह्यंतस् . . . ।
ग उ. * विषो * * ;
- ३ कख का. . . . नेषि वस्वोर्वो . . . ;
ख उ. . . . गव्यूति . . . । वा. उर्वी. . . । ज. . . षाह ।
अत्र दुर्गामोहनपादैरेवं मतम् 'तु. ऋ. १.३१.१८ प्र णेष्यभि वस्यो
अस्मान् । अस्मदीयपाठे 'नेष' इति नेषधातोः प्रयोगः । नः अस्मान्
वस्यः धनवत्तरत्वम् अभिनेष प्रापय । 'धात्वन्तरं नेषतिः । कथं
ज्ञायते । नेषतु नेष्टादिति दर्शनात्' इति महाभाष्यम् (पा. वा.
३.२.१३५)' । नेष इति तु नेषि इत्यर्थे शौ. ७.६७.२. इत्यत्र
दृश्यते । वै. तु. का. ।
- ४ का. * * पृतनात् संजया * * सहसामानसामही * सम्राड् सुसम्राड् देवाते
इन्द्रो अप्रति . . . ;
क म. . . . प्रतनाः * ; ख म, ज. . . . सहासैः ।
वा. . . . सहासैः → सै ।
- ५ ख-घ का. वश्वे * उषसदस्कराय नास्य * रीरिषं नोत . . . ममिन्द्र ।
ख वा. * देवासो . . . । ग वा, ज. . . . रिरिषन् . . . ;

मास्य प्रजां रीरिषन् मोत वीरा-
निममिन्द्रोऽप्रतिवधं कृणोतु ।।५।।

शौ.७.५३.२घ

जहि शत्रून् प्रति रन्धयस्वा-
ग्रिष्टे गोपा अधिपा वसिष्ठः ।
शर्म ते राजा वरुणो नियच्छा-
देवा त्वेन्द्रोऽप्रतिवधं कृणोतु ।।६।।

३.२८

सं स्पृशेयां तनूभ्यां सं मुखाभ्यां समात्मना ।
सं वां ब्रह्मणस्पतिः सोमः सं स्पर्शयाति वाम् ।।९।।

अभ्यस्य नाम वाचा दधामि नाह मोक्षयते ।
ममेदहेनं कामे लभै कृष्णमिवाखरे ।।२।।

शौ.६.८६.१दः

यः प्रेमा प्रेण्यामासीदत्तः सोमेन बभ्रुणा ।
तस्मादधि श्रुतं मम मय्यस्य मन आहितम् ।।३।।

यं पुसांसं कामयसे यस्मिन् वा भगमिच्छसे ।
हृच्छोकमस्मिन्ना दध्मो यथा शुष्याति त्वामनु ।।४।।

-
- घ म, ज. 'ऽप्रति' इत्यादिरूढः ।
६ ख उ. . . . वशिष्ठः ।
घ का. . . . अप्रति . . . २२४
३.२८.१ क का, म, वा. . . . तनूभ्यां;
ख वा, ज. स * * (वा. समात्मना → ना) ।
गघ का. . . : ब्रह्मण . . . स्पर्शयाभु * ;
२ क्ना का. . . . नहमि * * नह सोक्षसे ममेदहेनं * ;
कं म. . . . मोक्षते ।
३ का. * प्रेमाष् . . . बभ्रूणां । . . . मनो . . . मनाहितं;
ख वा. दत्तः * * ; खग म. . . . वभ्रूणा । . . . श्रुतं * ;
४ का. * पुसांसं कामयेते * ना . . . च्छते . . . शिष्याति . . . ।
ख वा . . . भग → वमिच्छसे । म. . . . मिच्छसे ।
ग वा, म. हत्सोक ;

यथास्य हृदयं शुष्यादपिच्छिन्नेव शंगुणी ।

घशौ.७.३८.१ख

चक्षुराकास्यं भीमं मांपश्यमभिरोरुदम् ।।५।।

प्रियंकरणमुत्तमं मधुघेन तदाभृतम् ।

त्वं हासि वर्धस्यो ऽथो हासि सुमङ्गलः ।

अथो सर्वासां वीरुधां प्रियंकरणमुच्यसे ।।६।।

३.२६

शौ.७.३८.३

प्रतीची सोमस्योषधे प्रतीच्युत सूर्यम् ।

प्रतीची विश्वान् देवास्तथा त्वाच्छावदामसि ।।१।।

शौ.७.३८.१ द्रः

इमां खनाम्योषधिं नितलीमनुतन्तमाम् ।

आयतः प्रतिनन्दनीं परायतो निवर्तनीम् ।।२।।

अमुष्याहं परायत आयतो मनो अग्रभम् ।

अग्रभं हस्त्यं मनोऽथो हृदय्यं मनः ।।३।।

५

का. . . . शिष्यादपिच्छिन्नेव * चक्षुराकाशं भीम * . . . नोरुजं;

ख उ. दयिच्छिन्नेव * (वा. → . . . णीः) ।

द्र.

ख अस्मदीयपाठे का. अनुसृतः। 'असिच्छिन्नेव स्वङ्गुली' इति शोधितवानपि दुर्गामोहनपादः "शंगुनी" नाम काचिल्लता छिन्नमूला शुष्यन्त्यत्रोपमीयत" इत्युक्तवान् ।

घ उ. . . . रोरुदन् । ।

६

क का. . . . करमुत्तमं; ख वा. * तदाभृतं ।

घ म, ज. ऽ नास्ति । का. अथोहास्य * ;

३.२६.१.

क उ. * सोमस्यो . . . ; ख का. प्रतीच्यनु * ;

ग उ. * विश्वां . . . ; घ वा, ज. * त्वाछा . . . । ।

२

ख-घ का. वितन्त्रीमनुतंतुनां * पतिरंधनी * . . . र्तनं ।

ख वा. . . . नुतंतु → तमां । मः नितलि . . . । ज. . . . नुतंतमां ।

३

गघ का. * हस्तिं * * हृदयं * ;

ग ज. ऽ नास्ति ।

मयि ते मन आहितं मयि चित्तं मयि व्रतम् ।

पै.२.७७.१ गघ ममेदपि क्रतावसो मम चित्ते सचावहै ।।४।।

शौ.७.३८.४ अहं वदानि मा त्वं सभायां घ त्वं वद ।

ममेदसस्त्वं केवलो नान्यासां कीर्तयाश्चन ।।५।।

शौ.७.३८.५; यदि वासि *तिरोजनं यदि वा नद्यस्तिरः ।

पै.२.७६.५ इयं त्वा मह्यमोषधिर्बद्ध्वेव न्यानयात् ।।६।।

३.३०

शौ.१६.५७.१-६ यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयन्ति ।

पै.२.३७.३ एवाह दुःष्वप्र्यं सर्वमप्रिये सं नयामसि ।।१।।

सं राजानोऽगुः समृणान्यगुः

सं कुष्ठा अगुः* सं कला अगुः ।

समस्मासु सुष्वप्र्यं निर्दिषते दुःष्वप्र्यं सुवामः ।।२।।

४ का. * * मनाहितं . . . दप . . . ममासश्चेदसीदपि ।

५ का. * * मह * * ह * * . . . द । शस्तिं * . . . श्चिनः;
ग म. . . . दशस्त्वं * ;

६ क का. * वास्यदिरोचनं ; उ. * * ति (ज.त) रोदनं;
ग ज. . . . षधी-; गघ का. यं . . . वध्वेवन्यानयः ४४४
घ वा. वद्धेनेवं * ।। २६।। ऋ६।।
म, ज. व(ज. छे →)ध्वेनेवं * ।। ऋ६।। २६।।

३.३०.१ का. उ. यथाकलामित्येका । २.३७.३ द्र. ।

२ क का. सा. अ. । वा, ज. ऽ नास्ति ।

ख-घ का. * शुष्ठागुस् * * गुस् . . . सुष्वप्रिं निर्दिशते दुष्वप्रिं सुवाम
४ द्र. शौ. सुवाम ।

ख. उ. * * गुः * कुला * (वा. गुः) ।

गघ वा, म. समस्मा * निर्दिषते (म. निर्दिषते) . . . ।।

ज. . . . स्मासुदु(→ ऽ)ष्वप्र्यं निर्दिषते * * ।।

पै.१७.२४.१
शौ.६.४६.२ तु.

देवानां पत्नीनां गर्भं यमस्य करणः ।

यो भद्रः स्वप्नः स मम

यः पापस्तं द्विषते प्र हिण्मः । ।३।।

तृष्णामा नामासि कृष्णशकुनेर्मुखं निर्ऋतेर्मुखम् ।

तं त्वा स्वप्न तथा विद्म । ।४।।

स त्वं स्वप्राश्व इवाकायमश्व इव नीनाहम् ।

अनास्माकं देवपीयुं पियारुं वप्सः । ।५।।

यदस्मासु दुःष्वप्यं यद् गोषु यच्च नो गृहे ।

अनास्माकस्तद्देवपीयुः

पियारुं निष्कमिव प्रति मुञ्चताम् । ।६।।

३ का. करण । * * स्वप्न स्वमुमयष् . . . हिण्म;

घ वा. . . . हिन्मः ।।

द्र. गघ उ. स मम यः इत्यत्र गपादः अवसितः । तेन सममयः इति अक्षरसंहिता परामृष्टा । अर्थदृष्ट्या तु अस्माभिः कृता अक्षरव्यवस्था योग्या प्रतीयते । वैपरीत्येन, शौनकीयकोशेषु सममयः इति, समम् । अयः इति च पाठौ । तेन अस्माकं शोधस्यापि सन्देहभाजनत्वं न वारितमिति दिक् ।

४ क का. त्यथमा . . . ; ज. तृष्णयमा . . . ;

५ का. स्वप्नोस् स्वप्त्वा अश्वीवाकायमश्वीव * । मास्माकं * प्रियारुरु वप्स ।

क उ. . . . स्वप्राश्च . . . ;

घ ज. पियारुं * ।।

६ का. . दुष्वप्री . . यश्चनोगृनो * ।

सास्माकं * प्रियारुरुं . . . ;

क म. . . स्मासुष्वप्यं;

गघ म२ . . . पीयारुं . . . ।। ज. . . पीयुः → यूः पियारुं . . . ।।

नवारलीनवभायास्माकं तन्वस्परि ।

दुःष्वप्यं सर्वं दुर्भूतं द्विषते निर्दिशामसि ।।७।।

इति तृतीयकाण्डे षष्ठोऽनुवाकः

३.३१

देवा मरुतः पृश्निमातरो

ऽपो दत्तोदधिं भिन्त ।

दिवस्पृथिव्या उरोरन्तरिक्षा-

दस्मै क्षत्रायानेन ब्रह्मणा-

भ्यः प्रजाभ्य आभ्य ओषधीभ्यः स्वाहा ।।१।।

देवा अग्र इन्द्र सूर्यापो* दत्तोदधिं भिन्त ।

दिवस्पृथिव्या उरोरन्तरिक्षा-

दस्मै क्षत्रायानेन ब्रह्मणा-

भ्यः प्रजाभ्य आभ्य ओषधीभ्यः स्वाहा ।।२।।

काठ. ११.६

मै.२.४.७

ते.२.०.८.१

देवाः सयुजो मित्र वरुणार्यम-

न्नपो दत्तोदधिं भिन्त ।

दिवस्पृथिव्या उरोरन्तरिक्षा-

दस्मै क्षत्रायानेन ब्रह्मणा-

भ्यः प्रजाभ्य आभ्य ओषधीभ्यः स्वाहा ।।३।।

७

का. . . . पमायामस्माकं . . . दुष्वेन्यो * * *

निर्दिशामसि २ द्विषतेनिर्दिशामसि २५२ अनु ६२

ख वा, ज. ऽस्माकं . . . । म. अस्माकं. . . ।

ग वा. * * दुर्भूतं ; घ म. . . . निर्दिशामसि ।।३०।। अ५।।

उ. काण्डिकान्ते मंगलचिह्नादीनि ।

३.३१.१

कख का. * * पृष्णि . . . अपो . . दितिं भिन्त;

ख वा, म. पो . . . ! घ का. तस्मै . . . नेत्र . . . ;

२

का. * अग्नी * सूर्य अपः; उ. . . . सूर्य आपः ।।

७

का, उ. दत्तोदधिं इत्यादिकं नास्ति । एवमा चतुर्थम् ।

ततः सप्तमं यावद् दिवस्पृथिव्या इत्यादिकं नास्ति ।

३

का. देवाश्चोजो मित्रावरुणायमंतपः;

देवाः पितरोऽवमा आयवः क्राव्य
 अपो दत्तोदधिं भिन्त ।
 दिवस्पृथिव्या उरोरन्तरिक्षा-
 दस्मै क्षत्रायानेन ब्रह्मणा-
 भ्यः प्रजाभ्य आभ्य ओषधीभ्यः स्वाहा ॥४॥

देवाप्सुषदोऽपां नपात्तनूनपा-
 न्नराशंसापो दत्तोदधिं भिन्त ।
 दिवस्पृथिव्या उरोरन्तरिक्षा-
 दस्मै क्षत्रायानेन ब्रह्मणा-
 भ्यः प्रजाभ्य आभ्य ओषधीभ्यः स्वाहा ॥५॥

देव बृहस्पतेऽपो धेह्युदधिं भिन्धि ।
 दिवस्पृथिव्या उरोरन्तरिक्षा-
 दस्मै क्षत्रायानेन ब्रह्मणा-
 भ्यः प्रजाभ्य आभ्य ओषधीभ्यः स्वाहा ॥६॥

देव प्रजापतेऽपो धेह्युदधिं भिन्धि ।
 दिवस्पृथिव्या उरोरन्तरिक्षा-
 दस्मै क्षत्रायानेन ब्रह्मणा-
 भ्यः प्रजाभ्य आभ्य ओषधीभ्यः स्वाहा ॥७॥

- ४ का. * * माव्याशष्कव्यापः;
 उ. ऽ नास्ति । आपः । इति २य पादे ।
- ५ का. . . . तंनूनपांनराशंसापो . . . दितिं भिन्त;
 वा, म. अवग्रहो नास्ति । उ. . . पात्रपात्तनू . . . ;
 ज. . . . नपानरा . . . । ।
- ६ का. * * अपो देह्युदितिं भिति ।
 वा, म. ऽ नास्ति ।
- ७ का. * अपः;
 वा, म. ऽ नास्ति ।

देव परमेष्ठिन्नंपो धेह्युदधिं भिन्धि ।
 दिवस्पृथिव्या उरोरन्तरिक्षा-
 दसै क्षत्रायानेन ब्रह्मणा-
 भ्यः प्रजाभ्य आभ्य ओषधीभ्यः स्वाहा ।।८।।

३.३२

काठ.३०.८
 तै.३.१.४.१ ४

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः ।
 ता असै प्रति वेदय चिकित्वाँ अनु मन्यताम् ।।१।।

शौ.२.३४.०

येषामीशे पशुपतिः पशूनां
 चतुष्पदामुत वा ये द्विपादः ।
 निष्क्रीतास्ते यज्ञिया यन्ति लोकं
 रायस्पोषाय यजमानं सचन्ताम् ।।२।।

शौ.२.३४.०

प्रमुञ्चन्तो भुवनस्य गोपा
 गातुं देवा यजमानाय धत्त ।
 उपाकृतं शशमानं यदस्थात्
 प्रियं देवानामप्येतु पाथः ।।३।।

८

का. . . . छिनापो देह्य दितिं भिति । देवस्पृथिव्या . . . ब्रह्मणभ्यषु
 . . . 292

३.३२.१.

का. सा. अ. ।

गृध वा. * स्मै चिकित्वां . . . । ।
 म, ञ. . . . चिकित्वाङ् * * । ।

२

का. एषा . . . द्विपदः . . . स्पोषा यजमानं मजन्तां ।
 तख वा. जेषा . . . जे * ।

३

का. . . . धत्तः * शिशुमानं यजथारिप्रियं . . . येति * ।
 ग उ. * शसमानं * ;

शौ.२.३४.३ ये बध्यमानमनु दीध्यानां
 अन्वैक्षन्त मनसा चक्षुषा च ।
 अग्निष्टानग्रे प्र मुमुक्त देव
 प्रजापतिः प्रजया संविदानः । ४ । ।

येषां प्राणा अन्वबध्नन्त⁺ बद्ध
 गवां पशूनामुत पूरुषाणाम्⁺ ।
 इन्द्रस्तानग्रे प्र मुमुक्त देवः
 प्रजापतिः प्रजया संविदानः । ५ । ।

शौ.२.३४.४ य आरण्याः पशवो विश्वरूपा
 ये विश्वरूपा उतैकरूपाः ।
 वायुष्टानग्रे प्र मुमुक्त देवः
 प्रजापतिः प्रजया संविदानः । ६ । ।

-
- ४ का. * मानामनुदीध्यानांनीक्षन्त . . . ।
 . . . * * देवाः * प्रजाभिस् . . . दानां;
 ग वा. . . . मुमु → मोक्त * म, ज. . . . मुमुक्त
 घ उ. . . . सन्विदानः । ।
- ५ का. * प्राणोनवध्नन्ति * * . . . पौरुषाणां । इन्द्रस्तां;
 कख वा. . . . अन्वबद्धन्त * * . . . पु → पूरुषाणां ।
 म, ज. अन्वबद्धन्त . . . पूरुषाणां ।
 गघ वा. . . . * मुमु → मोक्त * . . . सन्विदानः ।
 म, ज. इन्द्रस्तान । । अत ऊह्यम् ।
- ६ का. * आरण्याष् * विश्वारूपा उत ये कूरूपाः वायुष्ट्वा . . .
 प्रजाभिस्संविदानां;
 गघ उ. . . . मुमुक्त * . . . सन्विदानः । ।

शौ.२.३४.५

प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्तु देवाः
 प्राणमङ्गेभ्यस्पर्याचरन्तम् ।
 द्यां गच्छ प्रति तिष्ठाः शरीरैः
 स्वर्गं याहि पथिभिः शिवेभिः ।।७।।

३.३३

तै.४.१.७.१-२
 माध्य. २७.१-७
 मै. २.१२.५
 शौ.२.६.१-३.

समास्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्तु
 संवत्सर ऋषयो यानि सत्या ।
 सं द्युम्नेन दीदिहि* रोचनेन
 विश्वा आ भाहि प्रदिशश्चतस्रः ।।१।।

सं चेध्यस्वाग्रे प्र च बोधयैन-
 मुद्य तिष्ठ महते सीभगाय ।
 मा ते रिषन्नुपसत्तारो अत्र
 ब्राह्मणास्ते यशसः सन्तु मान्ये ।।२।।

७ खग का. . . . चरन्ताभ्यां . . . तिष्ठा * ;

ख वा. . . . भ्यः स्पर्जा → र्या → रियाचरन्तं ।

घ वा. * जाहि ** ।।३२।।३७।।

३.३३.१

का. . . यानु सख्या । . . . दीदिहि * * * भाभिः . . . ।

खग उ. सम्ब . . . दिदिहि * ;

घ वा. * * भाही : . . . ।।

२

का. प्रतिबोधयेनमुश्च . . . । . . . रिषन्नुपसत्ताते * ब्रह्मणास्ते .
 . . पान्ये;

क वा, म. सञ्चध्यस्वा → त्वाग्रे . . . ;

ग उ. * * र्षनुपस . . . ; म. . . . Sत्र;

त्वामग्रे वृणते ब्राह्मणा इमे
शिवो अग्रे प्रतरणो न एधि ।
सपलहाग्रे अभिमातिजिद् भव
स्वे क्षये दीदिह्यप्रयुच्छन् ।।३।।

शौ.७.८२.३

इहैवाग्रे अधि धारया रयिं
मा त्वा दभन् पुर्वचित्ता निकारिणः ।
क्षत्रमग्रे सुयममस्तु तुभ्य-
मुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टतः* ।।४।।

शौ.२.६.४

क्षत्रेणाग्रे स्वेन सं रभस्व
मित्रेणाग्रे मित्रधेयं यतस्व ।

पै.३.१.४ग

सजातानां मध्यमेष्टेयमस्या
राज्ञामग्रे विहव्यो दीदिहीह* ।।५।।

शौ.२.६.५

अति निहो अति निर्ऋतीरत्यरातीरति द्विषः ।
विश्वा ह्यग्रे दुरिता तर त्व-
मथास्मभ्यं सहवीरं रयिं दाः ।।६।।

- ३ का. . . . वृणुते ब्राह्मणा * * ग्रे प्रभृणोनेदिहि सपत्राग्रे . . .
भिचदुभवः. * क्ष दीदिह्यप्र . . . ;
क वा. * वृण → णुते . . . ;
घ म. श्वे . . . ; उ. . . . क्षिये (ज. → क्षेत्रे) दिदिहिह्य . . . ।।
- ४ का. . . . दभं . . . सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्र * * निष्कृतः;
क म. . . ग्रेधि . . . ; ज. . . ऽधि . . . ; ख ज. . . दभन . . . ।
गघ उ. . . . सुयमस्तु . . . वर्धतान्ते अनिष्टि(ज. ष्ठि)तः ।।
- ५ का. क्षेत्रेणाग्रेस्वेन . . . वचस्व । * मध्यमेष्टेयमस्या . . . दीदिह्य ।
घ उ. . . . दिदिहीह ।।
- ६ द्र. ग मध्यमेष्टेयमस्याः इति पाठः ३.१.४ ग पादेऽपि । तत्र का. पाठः
अपि एवम् । मध्यमेष्टाः इति शौ. । 'मध्यमेष्टेयम् अस्य' इति
मूलरूपेण चिन्त्यम् ।
का. * * नुहो ति . . रन्यतांती . . चर . . . स्मभ्यां * रयिन् * ;
ख म. . . द्विषः । क उ. . . निर्ऋति-;
घ उ. . . रयिन् * ।।

शौ. ७.८४.९ अनाघृष्यो जातवेदा अनिष्टृतो*
 विराडग्रे क्षत्रभिर्दीदिहीह* ।
 व्यमीवाः प्रमुञ्चन्मानुषेभ्यः
 शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयैः ।।७।।

३.३४

शौ.३.२०.९ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः ।
 तं जानन्नग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम् ।।९।।

प्रदातारं हवामहे अग्रिमुग्रमूतये ।
 शुचिर्यो वृत्रहन्तमः ।।२।।

शौ.३.२०.२ अग्रे अच्छा वदेह नः प्रत्यङ् नः सुमना भव ।
 प्र णो यच्छ विशां पते धनदा असि नस्त्वम् ।।३।।

शौ.३.२०.३ प्र णो यच्छत्वर्यमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः ।
 प्र पूषा प्रोत सूनृता रयिं देवी दधातु नः ।।४।।

७ का. * * अनिष्टृतो * क्षत्रभिर्दीदिह्य विमीवा . . . ज्वं मनुष्येभ्यश्
 . . . रभ्य घ . . . गयैः २३२

क वा, ज. . . . अनिष्ठितो; म. . . . अनिष्ठितो;

ख उ. . . . दिदिहीह ।

३.३४.९ क, ग उ. अयन्ते . . जा(वा.या)नन्नग्र . . ; ख वा. . . यातो . . . ।
 म. ऽरोचथाः । ग का. सा. अ.

२ ख वा, म. ऽग्रि । ग का. . . . हन्तमां; वा, ज. . . . हन्तमः ।।

३ क, ग, घ का. सा. अ. । द्र. वामतः का. सोमंराजानंआशेर्वचन;
 क वा, म_२ * अञ्ज . . . ;

ख ग वा. प्रत्यताङ्लः * * । . . . यच्छ * * ;
 ज. . . . विशाम्पते;

४ क, ग का. प्रा * यश्छ . . गष्य पूषा * सूनृताः;
 क वा. . . . यच्छ . . . ; ग उ. . . सुनृताः;

- शौ.३.२०.७ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय ।
वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम् ।।५।।
- शौ.३.२०.४. सोमं राजानमवसे ऽग्निं गीर्भिर्हवामहे ।
आदित्यं विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् ।।६।।
- शौ.३.२०.६ इन्द्रवायू* बृहस्पतिः सुहवेह हवामहे ।
तै.स.४.५.१.५४ः यथा नः सर्वमिज्जगत् सङ्ख्यां सुमना असत् ।।७।।
- शौ.३.२०.५ त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्म यज्ञं च वर्धय ।
त्वं नो देव दातवे रयिं दानाय चोदय ।।८।।
- शौ.३.२०.८ वाजस्येदं प्रसवे सं बभूव
मेमा च विश्वा भुवनान्यन्तः ।
उतादित्सन्तं दापयति प्रजानन्
रयिं च नः सर्ववीरं नि यच्छात् ।।९।।
- शौ.३.२०.९ दुहां मे पञ्च प्रदिशो दुहामुर्वीर्यथाबलम् ।
प्रापेयं सर्वामाकूतिं मनसा हृदयेन च ।।१०।।

५ ख का. सा. अ. ।

६ कख वा. . . . अग्निं . . . । म. * राजानं मवसेग्निं . . . ।

७ क का. नास्ति । उ. इन्द्रवायु * ;

ख उ. सुहवे * । ग का. ** सर्वमिज्जनसु;

म. ** सर्वमिज्जगत्; घ का. सा. अ. ।

८ कख का. सा. अ. ।

उ. त्वन्नो . . . यज्ञञ्च (वा, ज.) * ।

ग का. ** देवतातये; म, वा. त्वन्नो . . . ;

म. . . . जातवे ; ज. ** दा → जातवे;

९ का. . . . सम्बभूव य इमा च * . . . उतादिश्छन्तं दामयतु प्रजानां
* धेहि ** यच्छतम् ।

ग म. उतादिश्छन्तं ** ; घ उ. . . . यच्छात् । ।

१० कख का. सां. अ. ।

वा. दुःहाम्मे . . . ।

गघ का. . . . कूतिर्मनसा ** ।

शौ.३.२०.१० गोसनिं वाचमुदेयं वर्चसा माभ्यूर्णुहि ।
आ रुन्धां सर्वतो वायुस्त्वष्टा पोषाय ध्रियताम् ।।११।।

३.३५

शौ.१६.१५.१-६ यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि ।
मघवञ्छग्धि तव त्वं न ऊतिभि-
र्वि द्विषो वि मृधो जहि ।।१।।

इन्द्रं वयमनूराधं* हवामहे
ऽनु राध्यास्म द्विपदा चतुष्पदा ।
मा नः सेना* अरुषीरुप गु-
र्विषूचीरिन्द्र द्रुहो वि नाशय ।।२।।

ऋ.८.६१.१५ इन्द्रस्त्रातोत वृत्रहा परस्या* नो वरेण्यः ।
स रक्षिता चरमतः स मध्यतः
स पश्चात् स पुरस्तात्रो अस्तु ।।३।।

११ ख-घ का. वर्चस माभ्यरुण्यंहि । आयु * * वा * पूषाय ध्रीयतां २४२
ख वा, म. * माभ्यूर्णुहि ।

३.३५.१ ग का. सा. अ. । .
म, ज. . . . उतिभि- ;
घ वा, म. * द्युषो . . . । ।

२ कग का. . . . मनोराधं * अनू राध्यास्सद्विपदाश् * । * न
सोनारुषीरुम → प . . ;
क उ. . . . मनुराधं * ; ख वा. अनु * * * ।
ग उ. * * शेना . . . ; घ ज. . . द्रुहो * * । ।

३ कगघ का. सा. अ. ।
क म. इन्द्रस्तातोत * ;
ख का. परम्या * वरेण्याः । वा. परस्या * * ।
ज. लेखः दुष्टः । परस्या? यद्वा 'परस्प' इति ।
म. परस्या न्यो * ।
घ म. . . . ऽस्तु । ।

ऋ. ६. ४७. ८

उरुं नो लोकमनु नेषि विद्वान्
स्वर्यज्योतिरभयं स्वस्ति ।
उग्रा त इन्द्र स्थविरस्य बाहू
उप क्षियेम शरणा बृहन्ता ।। ४ ।।

अभयं नः करत्यन्तरिक्ष-
मभयं द्यावापृथिवी उभे ।
अभयं पश्चादभयं पुरस्ता-
दुत्तरादधरादभयं नो अस्तु ।। ५ ।।

अभयं मित्रादभयममित्रा-
दभयं ज्ञातादभयं पुरो यः ।
अभयं नक्तमभयं दिवा नः
सर्वा आशा मम मित्रं भवन्तु ।। ६ ।।

इति तृतीयकाण्डे सप्तमोऽनुवाकः

३.३६

जय प्रेहि माप क्रामः शत्रूणां वेद आ खिद ।
इन्द्रः सपलहा भीमः सज्जयस्ते समानृधत् ।। १ ।।

- ४ कख का. रुं . . . र्वज्योति . . . ।
उ. उरुर्नो (वा. उरुत्रो) . . . स्वर्यज्योति . . . ।
गघ का. * * इ * बाहुः * क्षेम . . . ।
घ उ. प(म.उप) * * वृहन्तां ।।
- ५ उ. अनुस्वारस्य बहुलं परसवर्णः ।
घ का. सा. अ.

६ ख,घ का. सा. अ. ।

- ३.३६.१ कख का. मे . . . चत्तूणां वेदा * । * . . . त्रह * . . . नृधक् ।
घ का, म, ज. संजय . . . ।।

ऋ.१.१०२.१० त्वं जयासि न परा जयासा
 अर्भेष्वजौ मघवन् महत्सु च ।
 उग्रं चित्त्वामवसे सं शिशीमहे*
 स त्वं न इन्द्र हवनेषु मृड् ।।२।।

कखग ऋ.१.१०२.६ गोजिता बाहू असमक्रतू^१ युधि
 कखग कर्मन्कर्मञ्छतमूती^२ खजङ्करा ।
 अकल्प इन्द्रोऽप्रतिमानमोजः
 स त्वं न इन्द्र हवनेषु मृड् ।।३।।

वेदाहमैन्द्रं प्रियमस्य शेवधिं
 यदस्य नाम गुह्यं समीके ।
 स इञ्जयाति मघवा ममासत्य-
 स्माकं युध्मो विहवे हवं गमत् ।।४।।

-
- २ क म. तं * * * ; का. * जयासि → मि . . . ;
 ख-घ का. अभ्येश्वासो * * * । * चित्ता . . . शिशीमहे . . . ।
 ख वा. * मघन् * * ।
 ग उ. * चित्त्वा . . . ; शिशीमहे; घ म. * त्वन्न . . . ।।
- ३ का. * * समक्रतूयत् कर्मकर्माशतमूचीदंकरा । . . . मोज . . . ।
 क उ. * * . . . क्रतु * ;
 क उ. * बाहु (ज. → हू) असमक्रतु *
 ख वा. कर्मनकर्मनछतमोती . . . रान् । म. . . . छतमोती * ।
 ज र्मनूछतमोती * ।
 ग उ. ऽ नास्ति । घ म. . . . त्वन्न . . . ।।
- ४ का. . . मिन्द्र . . . संयञ्जयापि * ममांप्रत्यद्या → स्माकं
 विध्नोविहवे * * z

ऋ.१.१०२.४; शौ.७.५०.४
 वयं जयेम त्वायुजा भृतो
 अस्माकमंशमुदवा* भरेभरे ।
 अस्मभ्यमिन्द्र वरिवः सुगं कृधि
 प्र शत्रूणां मघवन् वृष्ण्या* रुज ।।५।।

ऋ.१.१०२.६
 त्वां देवेषु प्रथमं हवामहे
 त्वं बभूविथ पृतनासु सासहिः ।
 सेमं नः कारुमुपमन्युमुन्द्रिद-
 मिन्द्र करासि प्रसवे रथं पुरः ।।६।।

३.३७

स्मर स्मरोऽसि देवैर्दत्तोऽसि स्मर ।

अमुष्य मन आ स्मर यथाहं कामये तथा ।।१।।

५ कख का. त्वा * त्वया . . . वृतावृधो अस्माकमंशुमुतवा * ।
 क म. . . . यु → यूजा * ;
 ख वा, म. अस्माकमत्समुद(म.त)वा * ।
 ज. ऽस्माकमत्समुत → दवा * ।
 ग वा. मस्मभ्य ;
 घ उ. . . . वि(वा. → वु?)ष्णिया * ।।
 का. * * * वृज;

६ कख का. . . . समारभे * बभूयथ * *
 ख वा. प्रुतनासु . . . । म. प्रतनासु . . . । ज. प्रतनाशु . . . ।
 उ. . . . षासहिः ।।
 ग उ. सेमत्रःकारमु ; का. सोमं : . . . ;

३.३७.१ ख वा. . . . असि * । ज. ऽ → असि * ।
 ग का. * मना * ; वा. मनु → अमुष्य . . . ;

शोचयास्य हृदयं काम गच्छा-
ङ्ग्वरो दहतु शोचतु लना ।
सङ्कल्पा अस्य समरन्ताधीभि-
रियमेवास्य दिगमहन्यन्याः । । २ । ।

निरानन्दाः प्रमुच्छदो मनोमुहो-
नयुवो नष्टकृत्वा अरण्यवः ।
आवेशिनीः प्रद्वपो रोपयिष्णु-
रेत आस्ताध्यः प्र हिणोमि ब्रह्मणा । । ३ । ।

हृत्कर्तनी ऋतुदा ग्रामान्नाशनीः
स्वप्रच्छिद उघ्नीघ्ना मनोमुहः ।
आवेशिनीः प्रद्वपो रोपयिष्णु-
रेत आस्ताध्यः प्र हिणोमि ब्रह्मणा । । ४ । ।

- २ क का. शोशोचयाम्य ;
ख म. * * शोचतु → त * ।
गघ का. * स्त्य स्मरन्ताधीभिर्यमेवास्यदिधोहनमन्या;
ग उ. संकल्पा . . . ; वा. ऽस्य . . . ; घ उ. रिवमे . . . । ।
घ पाठः सन्दिग्धः ।
- ३ का. नरा . . . प्रमुत्सदो मनोमहो नैवोनष्टकर्त अर्णवः . . . रेतास्त्वाभ्य
→ 'घ * हिणो * ।
कख वा. * प्रमुत्सदो मनोम → मोहः . . . अरण्यवः ।
प्र इत्यतः प्राक् 'सा' इति योजितम् ।
म, ज. * प्रमुच्छदो * न(म. यु →)यूवो . . . ।
ग वा. आवेशि → शनीः * रोपयिष्णु-; एवं चतुर्यमन्त्रेऽपि ।
- ४ का. ऋतुकन्तुनी ऋत्विदाग्रामाभ्यासिनी स्वप्रयच्छतु दुघ्ना मनोमुह ।
* * रोपोरोपयिष्णुरेतास्त्वाद्य * * * ।
क म. * रुत्तदा * ; ख उ. स्वप्रच्छि(म. छी)द . . . ।
ग < उद्घनिघ्नाः ?

इन्द्राग्नी मित्रावरुणा ते अद्यो-
भे च द्यावापृथिवी मातरिश्वा ।
अश्विना देवः सविता भगश्च
मनस्त उघ्नन्तु न रमासा अत्र ॥५॥

त्रयस्त्रिंशत्त्वा उत घ्नन्तु देवा
आध्यश्चित्तमुप ते भरन्ताम् ।
भरद्वाजस्य मतयस्त ईशतां

तु ३.३.७कख

छिन्नेव नौर्बन्धनात् प्र प्लवस्व ॥६॥

एताः पतन्त्याध्यो वार्षिकीरिव विद्युतः ।
तासां प्रतिग्रहो भव सायं गोष्ठे गवामिव ॥७॥

नि शीर्षतो नि पातित आध्यो वेशयामि ते ।
तास्त्वा समुत्तुदन्तीर्बोधयन्तीरुपासताम् ॥८॥

एतास्त आध्यः प्र हिणोमि ब्रह्मणा
तृप्रा अश्रीपुरोगवाः ।
तास्त्वा तृणमिव शोषयानथो त्वा रोदयान् बहु ॥९॥

- ५ का. * * * घेघोतयत । द्यावा . . . मनस्तूध्नयन्तु * * * तृ ;
क वा, ज. * * * द्यो ;
घ < उद्घ्नन्तु?
- ६ का. . . . शस्त्वा भूध्नन्तु * त्रिश्चिद्यमुप * भरद्वाजश्च मुत य त्रिंशतां
शिन्नेव नोर्बन्धना * * * ४
क उ. . . . शत्वा * * * ; ग वा. . . . म → मुतयस्त * । ज.
. . . . मुतयस्त * ।
- ७ का. * * * * न्याभ्यो → द्यो . . . * तिग्रहो . . . गोष्ठो . . . ;
ख ज. वार्षिकी → गीरिव * ।
- ८ का. * शीर्षो निपातिताभ्यो * * * । . . . समुत्तन्तीर्वो . . . पासताम् ;
खग म. * भेषयामि * । . . . समुत्तुदन्ती . . . ;
- ९ का. . . . स्त्वाद्य * * * त्रिष्प्रापुरोगवां . . . शोषयामथो * रोदया
बहुः ४२४
ख वा. तृप्ता अश्री → शृ . . . गवा । म. तृप्ता अशृ . . . गवा ।
ज. तृप्ता → प्रा असृ . . . गवा ।

३.३८

- शौ.४.१४.१ अजो ह्यग्रेरजनिष्ट शोकात्
सोऽपश्यञ्जनितारमग्रे ।
तेन देवा देवतामग्र आयन्
तेन रोहानरोहन्नुप मेधीयांसः ।।१।।
- शौ.४.१४.२ क्रमध्वमग्निभिर्नाकमुख्यां हस्तेषु बिभ्रतः ।
दिवस्पृष्टं स्वर्गत्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् :
- शौ.४.१४.५ अग्रे प्रेहि प्रथमो देवयतां
तै.४.६.५.२ चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम् ।
माध्य.१७.६६ इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषसः
स्वर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ।।३।।
- शौ.४.१४.४ स्वर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्यां रोहन्तु राधसः ।
यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे ।।४।।

३.३८.१ ख-घ का. सा. अ. ।

ख म. ५ नास्ति ।

७

ग वा, म. * * . . ताम(वा → मु)ग्र आयं;

घ उ. . . . रोहन्नुप * । ।

२ ख का. मेक्षां * बिभ्रतः;

कख वा. . . . नाक(→ गमु)ख्यां * * ;

ग का. . . स्पृष्टं . . . ; वा, म. . . स्पृष्टं . . . ; घ म. मिश्रा . . . । ।

३ क का. . . . देवयतां;

ग वा. . . . सजोषसः; घ उ. * यजमाना * । ।

४ ग का. अग्निविश्वतो . . . ;

ख,घ का. सा. अ. ।

वा, ज. . . . रोहन्तु * ।

ग वा. * जे . . . ; म. * यो . . . ;

- शौ.४.१४.६ ओदनमनज्मि शवसा घृतेन
 तै.४.७.१३.१ दिव्यं समुद्रं पयसं बृहन्तम् ।
 मै.२.१२.३ तेन गेषु सुकृतस्य लोकं
 माध्य.१८.५१ सरो रुहाणा अधि नाकमुत्तमम् ।।५।।
- माध्य.१८.५२ यौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणौ
 याभ्यां रक्षांस्यपहंस्योदन ।
 ताभ्यां पत्यासु सुकृतस्य लोकं
 यत्रर्षयः प्रथमजाः पुराणाः ।।६।।
- यतस्तिष्ठो दिवस्पृष्टे व्योमत्रध्योदन ।
 अन्वायन् सत्यधर्माणो ब्राह्मणा राधसा सह ।।७।।
- शौ.४.१४.३ पृष्ठात् पृथिव्या *अहमन्तरिक्षमारुह-
 मन्तरिक्षादिवमारुहम् ।
 दिवो नाकस्य पृष्ठात् स्वर्ज्योतिरगामहम् ।।८।।

५ कख का. अग्रियुनज्मि . . . रुहन्तं ।

ग म. *ग्मेष्म . . . ;

घ का. स * . . . ।

वा. * * मधि . . . ।। म. * * अ → मधि . . . ।।

ज. * * म → अधि . . . ।।

६. कग का. इमौ * पक्षा अजरौ * . . . दनः * पत्यास्मि . . . ;

घ वा, ज. यत्रर्षयः . . . ।।

द्र. क माध्य. 'इमौ. . .' इति ।

७ का. यदितिष्ठोसिवस्पृष्टे व्योमनद्यो → ध्योदनः अन्वायं . . . धर्मणो
 ब्राह्मणा * * ।

ग म. अन्वायन * ;

८ कख का. * * मन्तरिक्षमार्हमन्तरिक्षादिवमार्हं ;

उ. * * हमन्तरिक्ष(म.क्षा)मा क्षादिवमारुहन् ।

घ वा. स्वर्ज्योति . . . ।

- शौ.६.५.१६ अजोऽस्यज स्वर्गोसि
त्वया लोकमङ्गिरसः प्र जानन् ।
तं लोकमनु प्र ज्ञेष्व ॥६॥
- शौ.६.५.१७ येना सहस्रं वहसि येन वा सर्ववेदसम् ।
तेनेमं यज्ञं नो वह स्वर्देवेषु गन्तवे ॥१०॥
- शौ.६.५.३७क *अजं च पचत पञ्च चौदनान् ।
अजं पञ्चौदनं पक्त्वा देवा लोकान् समानशुः ॥११॥

३.३६

या ते प्रजापिहिता पुराभूद्
ध्रुवेणाश्विनापतं भरामि ।
अग्निष्टे तामाद् यमः पुनर्दा-
द्वैश्वानरः परमस्माद् व्योम्नः ॥११॥

-
- ६ क वा, ज. ऽ नास्ति । ज. स्यजः ;
ख का. तथा ;
- १० क, ग का. सा. अ.
ख का. * या * ;
- ११ क का. अजत * पंच चौदना ।
उ. अज । म. चौदनान् → त् ।
घ का. देव * * ।
- ३.३६.१ कख का. . . . विह(→ हि)ता पराभू . . . श्वितापं * ।
ख वा. ध्रुवेणा ।
ग वा. . . . तामायमः → वः ; म. . . . तामाज्यय्यवः
. . . . ;
ज. . . . तामायवः ;
घ का. स्माभ्योम्नसुः

त्वं पतिः शिवोऽग्नेद्वितीयो-
 ऽस्यै* प्रजां जरदष्टिं सृजस्व ।
 मुञ्चैनां ग्राह्या निऋतिर्यदबन्धा-
 ग्रे प्रजां प्रजाकामायै धेहि ।।२।।

त्वामग्ने बृषभं वाशितेय-
 माच्य जानु पुत्रकामा सपर्यति ।
 तामारोह सुमनस्यमानः
 प्रजापतेः प्रजया सं सृजैनाम् ।।३।।

शौ.५.२५.८क तुभ्यं नारी पुत्रकामेयमग्ने
 शुद्धं पूतं घृतमा जुहोति ।
 तामधिस्कन्द वीरयस्व रेतोधा
 उग्रः प्रजया सं सृजैनाम् ।।४।।

शौ.५.२५.९ पर्वताद्विवो योनेर्गात्राद्गात्रात् समाश्रुतम् ।
 रेतो देवस्यदेवस्य त्सरी पर्णमिवा धाम् ।।५।।

- २ का. तं * अग्निद्वितीयं मी * दष्टी सतस्व । मुञ्चैनं ग्राह्यान् . .
 र्यदबन्धाग्रे * माय * ।
 ख उ. स्मै . . . ।
- ३ क उ. . . . वासितेय ;
 ख का. -मान्यजात् * सुपर्यति ।
 वा. -माच्ययानु * * ।
 घ का. प्रणयरेषिणीनां । वा. * प्रजाया . . . ।।
- ४ क का, वा, ज. * पुत्रकामायमग्ने ;
 ख उ. . . . जुहोमि । म३. . . . घृमा . . . ।।
 गघ का. तामनितामनिष्कन्ध वीलयस्व नेतोधा * * * सृजीनां;
- ५ का. . . . येनेगा समाश्रुतम् नेतो देवस्मरौ . . .
 मियाधां;
 ख वा, ज. समाश्रुतं ।

इन्द्रस्य जातस्य प्र पपात नाभि-
स्तामेको देवः प्रति जग्राह कामी ।
त्वया वयं ब्राह्मणाः सीमपाः
सूपयाम उत या न सूते ।।६।।

३.४०

तेजनात्यजनं जातं तेजनं जायते शरात् ।
न येषति* न शोचति यस्त्वा बिभर्ति तेजन ।।१।।
परुलमसि तेजन* परुलन्ते प्रभञ्जनम् ।
परुलो अस्तु स कामो येनामून् कामयामहे ।।२।।
यावदोषः शरो अस्त्वोजनेभ्यः कृणवद्भयम् ।
तावदोषस्त्वन्तेजन त्यजनं भवतादिह ।।३।।

६ क उ. . . . पपात * ;
का. . . . देनष् * जग्राहष् * । * * ब्रह्मणास् * सुपयास्सुतयान
सूयते २४२

घ म. * * * नु → न * ।।३६।। ऋ६।।
ज. सूपयाम → स . . . ।। ऋ६।। ३६

३.४०.१ क-ग का. त्यजनात्यजनं * त्यजनं * शर। * एषति . . . ;

क उ. . . . नान्यज(←त, वा.)नं * ;

ग वा, म. * येशति . . . ; ज. * येसति . . . ;

घ वा. . . . तेजन → नः।।

२ का. पौत्रमसितेजनः पौत्रं * * पौत्रोस्तुसो * येनमून् * २

क उ. . . . तेजनं; घ वा. येनामून् * ।।

३ का. यावदोषश् * स्त्वोदनेभ्यः कृणवद्भयां । . . . षत्वं तेजनस् * ;

का. घ भवतादिहेति पतितम् ।

द्र.

कख वा, ज. . . . ऽस्त्वोज . . . । उ. . . . कृणुवद्भयं ।

७ ग वा. . . . षत्वं → षत्वं . . . ;

त्यजनं म आपो दधन् त्यजनं मरुतो दधन् ।
त्यजनं मे विश्वे देवास्त्यजनं पितरो दधन् ॥४॥

तु.१६.४८.१०

तेनाहमन्येषां स्त्रियो अत्याक्षं विद्विषः पुरा ।
पुरा द्विषो अत्याक्षं पुरा मध्यन्दिनादुत ।
पुरा *सायत्वादत्याक्षं तेजने हि महद्बलम् ॥५॥

शौ.६.४४.१कख
६.७७.१कख

अस्थाद्घौरस्थात् पृथिव्यस्थाद्विश्वमिदं जगत् ।
अस्थादवहृदेवात्तिष्ठात् कामो अयं तव ॥६॥

इति तृतीयकाण्डेऽष्टमोऽनुवाकः

इत्यथर्ववेदे पैप्पलादसंहितायां षड्चो नाम तृतीयः काण्डः

- ४ कख का. त्यजनं इति यावन्नास्ति ।
क ज. . . . दधं; ख, घ का. . . . दधम् ।
- ५ का. ख-ग अ इत्यवधिको भागः पतितः ।
ग का. त्या → द्याक्षं;
ख म, ज. . . . विषः * । वा. . . . वि(+द्वि)षः * ।
घ का. * मध्यदि . . . । उ. * मध्यंदि . . . ।
इव का. * सायित्यादित्याक्षं * य महद्विलं ।
उ. साय(वा. → सायं)त्वादित्याक्षं;
- ६ क का. अस्थाद्भ्यारस्तात् . . . ; उ. अस्थाद्यौ . . . ;
गघ का. अस्थाद्द्विहृदेवास्तिष्ठात् * * * Z५Z अ ८ ZZ ZZ
गघ वा. . . . हृदे (→दे)वा . . . । ऋ६ । अ८ । विष्णु । १० । ।
म, ज. . . . वहुदेवात्ति(→स्ति)ष्ठात् . . . । ऋ६ । अ८ । ।
द्र. < . . . वहुदेवास्ति . . . । Hoffmann, 754.
काण्डिकान्ते का. इत्याथर्वणिकपैप्पलादशाखायां
तृतीयष्काण्डसूमाताः ZZ ZZ
वा. इति षडर्चकाण्डः समाप्तः । । म. षडर्चकाण्डः समाप्तः । ज.
इति षड्चकाण्डः समाप्तः । ।

चतुर्थः काण्डः

शौ.४.२; मै.२.१३.२३; काठ.४०.१; ४.१

तै.४.१.८; माध्य.२३.१; ऋ.१०.१२१

शौ.४.२.७ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे
भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ।
स दाधार पृथिवीं द्यामुतामुं
तस्मै देवाय हविषा विधेम ।।१।।

शौ.४.२.१ क-ख य ओजोदा बलदा यश्च विश्व
उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।

शौ.४.२.२ ग-घ यस्य छायामृतं यस्य मृत्यु-
स्तस्मै देवाय हविषा विधेम ।।२।।

शौ.४.२.२क-ख यः प्राणतो निमिषतो विधर्ता
पतिर्विश्वस्य जगतो बभूव ।

शौ.४.२.१ ग-घ य ईशेऽस्य द्विपदो यश्चतुष्पद-
स्तस्मै देवाय हविषा विधेम ।।३।।

४.१ काण्डारम्भे का. औनमोनारायणाय २२औं;

वा. श्रीगणेशायनमः ।। औं; म, ज. औं;

१ ख-घ का. * जाताष् तेमां कस्मै

ख उ. * सतः (→ शतः, म.)

२ कख का. * * * यस्य * * प्रशिषं * *;

मं. * ओयोदा ग वा, म. * छाया;

घ का. -ष्कस्मै * * * । द्र. का. घ एवमुत्तरत्रापि 'कस्मै' इति । म,

ज. -स्तस्मै ।। एवमापञ्चमम् ।

३ का. * प्रणतो * विधर्त . . . ईशे यो अस्य द्विपदश्चतुष्पदश्कस्मै
देवा २ द्र. एवमापञ्चमम् ।

ख-घ वा. वभूव । * * अस्य स्तस्मै ।।

शौ.४.२.४ क द्रः येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढा
येन *स्वः स्तभितं येन नाकः।
यो अन्तरिक्षं विममे वरीय-
स्तस्मै देवाय हविषा विधेम ।।४।।

शौ.४.२.३ क द्रः य इमे द्यावापृथिवी तस्तभाना-
धारयदवसा रेजमाने ।

शौ.४.२.४ ग-घ द्रः यस्मिन्नधि वितत एति सूर्य-
स्तस्मै देवाय हविषा विधेम ।।५।।

शौ.४.२.५ यस्य विश्वे हिमवन्तो महित्वा
समुद्रं यस्य रसया सहाहुः।
दिशो यस्य प्रदिशः पञ्च देवी-
स्तस्मै देवाय हविषा विधेम ।।६।।

शौ.४.२.६ द्रः आपो ह यस्य विश्वमायु-
र्दधाना गर्भं जनयन्त मातरः।
तत्र देवानामधि देव आस्त
एक स्थूणे विमिते दृढ उग्रे ।।७।।

४ क्ना का. यन * दृश * स्व * * नाकं । विमम * ;

ख उ. * स्वस्त्यभितं * * ।

ग म. * ऽ न्तरिक्षं * * ;

५ क उ. . . . तस्थभाना;

ख-घ का. धारेदवसा * । . . . सूर्यस्मैदे z

ग म. . . . एभि (← ति म१) * ;

६ क का. * विश्वो . . . ; वा. . . . महीत्वा,

ख वा. . . . स आहुः । ग ज. . . . प्रदिश * * ;

७ ख-घ का. . . . मातरा । . . . आस्थ * स्तूने विमिते * * ;

ख ज. . . . जनयंत * ।

ग म. देवा * । ज. . . . यास्त;

द्र. ग < एकः स्थूणे ? एकस्थूणे इति बेरेट् ।

- शौ.४.२.८ क-घ आपो गर्भं जनयन्तीर्वत्समग्रे समैरयन् ।
तस्योत जायमानस्योल्ब आसीद्धिरण्ययः । । ८ । ।
- x हिरण्य उल्ब आसीद् योग्रे वत्सो अजायत ।
तं योन्योर्विद्रवन्त्योः पर्यपश्यदितिर्मही । । ९ । ।

४.२

- काठ.३७.६ भूतो भूतेषु पय आ दघाति
शौ.४.८.१-३ स भूतानामधिपतिर्बभूव ।
तै.ब्रा.२.७.१६.१ स ते मृत्युश्चरति राजसूयं
स राजा राज्यमनु मन्यतामिदम् । । १ । ।
- तै.ब्रा.२.७.८.१ अभि प्रेहि वीरयस्वोग्रश्चेत्ता सपलहा ।
आ तिष्ठ मित्रवर्धन तुभ्यं देवा अधि ब्रुवन् । । २ । ।
- ऋ.३.३८.४ आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषञ्
ष्ठियं वसानश्चरति स्वरोचिः ।
महत्तदृष्णो असुरस्य नामा
विश्वरूपो अमृतानि तस्थी । । ३ । ।

८ ख,घ का. सा. अ.

गघ वा. . . . नस्योउल्ब . . . । ।

९ क का. * उल्वासीद्; ख म. . . . ऽ जायत ।

गघ का. त्वं योन्योर्वृध्रवन्त्योष् . . . श्यद्रुडुर्महीः २१२

ग वा. * जोन्योर्वि . . . ;

गघ म. * यो अन्यो श्यदिति . . . । । १ । । ऋ १ । ।

ज. * योऽन्यो . . . श्यदितिर्मही । । ऋ ६ । । १ । ।

४.२.१ ख-घ का. सा. अ. ।

२ कख का. ** वीळ → द्वायस्वो . . . ।

वा. ** . . . स्वोऽग्र . . . ।

घ उ. पादान्ते एको दण्डः ।

३ क का, उ. . . . अभूषं;

खग का, शिष्ठयो . . . तद्विष्णोरसु . . . ;

- शौ.४.८.७
मै.२.१.६
एना व्याघ्रं परिषस्वजानाः
सिंहं हिन्वन्ति महते सौभगाय ।
महिषं न *सुभुवस्तस्थिवांसं
*मर्मृज्यन्ते द्वीपिनमस्वन्तः ।।४।।
- शौ.४.८.४
व्याघ्रो अधि वैयाघ्रे वि क्रमस्व दिशो महीः ।
विशस्त्वा सर्वा आयन्त्वापो दिव्याः पयस्वतीः ।।५।।
- शौ.४.८.५
या आपो दिव्याः पयसा मदन्ति
या अन्तरिक्ष उत पार्थिवा याः ।
तासां त्वा सर्वासामपामभि षिञ्चामि वर्चसा ।।६।।
- शौ.४.८.६
तै.ब्रा.२.७.१५.४
अभि त्वा वर्चसा सिचं दिव्येन पयसा सह ।
यथासो मित्रवर्धनस्तथा त्वा सविता करत् ।।७।।

४ कख का. सा. अ. ।

क वा. . . . स्वजाना ; ज. * व्याघ्र * ,

गघ का. * नस्सुभव . . . परिमृज्यन्ते . . . मस्सुन्तः ;

ग वा. महिष → षं * . . . ; म१. महिषन् सु . . . ;

म२. महिषन् सुरवस्त . . . ; ज. महिस् → स न . . . ;

उ, का. . . . सुभव . . . ;

घ. उ. मर्मृ(ज.म → मेमृ)ह्यन्ते . . . ।।

५क क उ. * ति * ; का. * * वैय्याग्रे ;

वा. . . . वयाग्रे ;

ख ज. * * * मही(→ हि) : ।

गघ का. दिशा . . . र्वायान्त्वापो * * ;

६ कख का. . . . मदन्त्यान्त . . . ;

वा. ऽ न्तरिक्ष * * * । म. * न्तरिक्ष * * * ।

७ क का. * * * सृजं ; घ का. . . . सविभा * २२२

४.३

- काठ.३.७.६ यत्ते चन्द्रं कश्यप रोचनावद्
 शौ.१३.३.१०क-ग; यत् संहितं पुष्कलं चित्रभानु* ।
 तै.ब्रा.२.७.१५.३ यस्मिन् सूर्या आपिताः सप्त साकं
 तस्मिन् राजानमधि वि श्रयेमम् ।।१।।
- तै.ब्रा.२.७.१५.२ येभिः शिल्पैः पप्रथानामदृंहो
 येभिर्दिवमभ्यपिंशः प्रविद्वान् ।
 येभिर्वाचं पुष्कलैरव्यय-
 स्तेन माग्ने वर्चसा सं सृजेह ।।२।।
- तै.ब्रा.२.७.१५.२ येभिः सूर्य आतपति प्रकेतुभि-
 र्येभिरग्निर्दृशे चित्रभानुः ।
 येभिरापश्चन्द्रवर्णा अजिन्वन्
 तेन माग्ने वर्चसा सं सृजेह ।।३।।
- तै.ब्रा.२.७.१५.३ आयं भ्रातु प्रदिशः पञ्च देवी-
 रिन्द्र इव ज्येष्ठो भवतु प्रजानाम् ।
 अस्मिन् धेहि पुष्कलं चित्रभा-
 न्वयं पृणातु रजसोरुपस्थम् ।।४।।

- ४.३.१ का. का. . . . कश्यपो * दित् ** चित्रभानुः । अस्मिन् * पितस् ** ;
 ख उ. *** चित्रभानुः ।
 ग म. * सूर्य ** सा → शाकं;
 २ का. ** पप्रथानामदंहद् येभिर्धाम . . . यभि . . . लेभिरव्ययंस्तेन . . .
 क वा. * शिल्पै (→ ल्पै): ;
 ख म. . . . दिव्यमभ्य . . . । वा मभ्यपिंश * ।
 ग म_२ रव्यस्तेन . . . ।।
 ३ क का. ** स्तपति . . . ;
 ख ज. - येभिरग्निर्दृशे * ।
 ग उ. . . . अजिन्वन्; घ ज. पादान्ते एको दण्डः ।
 ४ का. अयं * * * * इन्द्र . . . ;
 क उ. * भ्रातुः ; ख वा. - रिन्द्रैव ।
 ग ज. अस्मिन्देहि ; उ. . . . पुष्कळ ;

तै.ब्रा.२.७.८.२ अनु त्वेन्द्रोवत्वनु बृहस्पति-
रनु त्वा सोमो अन्वग्निरावीत् ।
अनु त्वा विश्वे अवन्तु देवाः
सप्त राजानो य उदाभिषिक्ताः ।।५।।

तै.ब्या.२.७.८.२ अनु त्वा मित्रावरुणेहावता-
मनु द्यावापृथिवी ओषधीभिः ।
सूर्योहोभिरनु त्वावतु
चन्द्रमा नक्षत्रैरनु त्वेदमावीत् ।।६।।

तै.ब्रा.२.७.८.२; शौ.६.५३.१ द्यौश्च त्वा पृथिवी च प्रचेतसौ
शुक्रो बृहन् दक्षिणा त्वा पिपर्तु ।
अनु स्वधा चिकितां सोमो अग्निः
पूषा त्वावतु सविता सवेन ।।७।।

४.४

शौ.१.७.१-७ स्तुवानमग्र आ नय यातुधानं किमीदिनम् ।
त्वं हि देवान्तितो हन्ता दस्योर्बभूविथ ।।१।।

- ५ ख का. * * * न्वग्नि ।
द्र. ज. ३.५क '-ति' इत्यत आरभ्य ५.८ 'ब्रह्मणस्प' इत्यवधिको भागो नास्ति । एतदंशसंवलितं पत्रं भ्रष्टम् ।
ग उ. * * * वन्तु *; घ वा. * * ज. . . . ।।
- ६ ख का. * * मोषधीभिः;
ग उ. * हविरनु ;
घ का. दमायि;
- ७ कग का. प्रचेतसा * बृहद् * * * । * * सिक्ता * ग्निष् ;
क वा. द्यौःश्च . . . ;
ख उ. * वृहं । वा. मा * ।
ग म. * स्वधां ; वा. * स्वधा → धां?
- द्र. काश्मीरीयपाठेषु काठकीयप्रभावः स्यात्?
४.४.१ का. मष्ठा नय; देवांस्तुतोहंतातस्योतबभूव्यथा ।

आज्यस्य परमेष्ठिन्* जातवेदस्तनूवशिन् ।
अग्रे तूलस्य प्राशान् यातुधानान् वि लापय ॥२॥

वि लपन्तु यातुधाना अत्रिणो ये किमीदिनः ।
अथेदमग्रे नो हविरिन्द्रश्च प्रति हर्यतम् ॥३॥

अग्निः पुरस्तादा यच्छतु प्रेन्द्रो नुदतु बाहुमान् ।
ब्रवीतु सर्वो यातुमानयमस्मीत्येत्य ॥४॥

पश्यामि ते वीर्या जातवेदः
प्र णो ब्रूहि यातुधानान्* नृचक्षः ।
त्वया सर्वे परितप्ताः पुरस्ता-
दा यन्तु प्रब्रुवाणा उपेदम् ॥५॥

आ रभस्व जातवेदो हृदः कामाय रन्धय ।
दूतो नो अग्निरुत्तिष्ठ यातुधानानिहा नय ॥६॥

- २ का. * मेष्ठिं . . . वशिम् । * तूलस्य प्राशानं यातुधानाद्
* लापयः;
कख वा. * परमेष्ठि → छीनं यातवेदस्तनू . . . ।
क म. * परमेष्ठिनं ;
- ३ खग का. सा. अ. ।
ग म२. अपेदमग्रे * * ;
घ का. * हर्यताम् । उ. -रिन्द्रस्य * * । ।
- ४ क का. * पुरस्थादा. . * ; उ. यच्छतु ;
घ म. मस्मी → स्मैत्येत्य । ।
खगघ का. सा. अ. ।
- ५ का. * * * जातवेद * * * यातुधाना नृचक्षा । परस्थादायान्तु
. २
ख उ. . . . यातुधाना * ।
- ६ क-ग का. * रम्भ(→ भ)स्व ब्राह्मणाजातवेदो हृदि * रन्धय * नु . . . ;
ग उ. * * अग्नि उत्तिष्ठ;

- त्वमग्रे यातुधानानुपबद्धानिहा नय ।
 अथैषामिन्द्रो वज्रेणापि शीर्षाणि वृश्चतु ।।७।।
- शौ.१.८.१ इदं हविर्यातुधानान्नदी फेनमिवा^७ वहात् ।
 यदीदं स्त्री *पुमानकरिह स स्त्वतां^८ जनः ।।८।।
- शौ.१.८.३ यातुधानस्य सोमप जहि प्रजां नयस्व च ।
 निष्टुवानस्य पातय परमक्षुतावरम् ।।९।।
- शौ.१.८.२ अयं स्तुवान *आगमत्तं स्मोत प्रति हर्यत ।
 बृहस्पते वशे कृथा अग्नीषोमा वि विध्यतम् ।।१०।।

४.५

- शौ.४.४.१ यां त्वा गन्धर्वो अखनद् वरुणाय मितभ्रजे ।
 तां त्वा वयं खनामस्योषधिं शेषहर्षणीम् ।।१।।
- कौ.४०.१४ वृषणस्ते खनितारो वृषा त्वमस्योषधे ।
 वृषासि वृष्ण्यावती वृषणे त्वा खनामसि ।।२।।

- ७ ख का. सा. अ. ।
 गघ का. वज्रेण अप शीर्षा *; घ उ. वृश्च्यतु ।।
- ८ का. धानां * हेनमिवा वहां नीदं * पुमान्कर्य शम्भुवतां *;
 क म२. * हविर्या;
 ख-घ उ. फेन इवा * । पुमान्करिह * स्त्वतां * ।।
- ९ ख-घ का. * * नयस्य * । न्यस्तुवानस्य * पदमक्षतावरं ।
 खग वा. * * जनयस्य * । निष्टु → ष्टुवानस्य *
 म. * * जनयस्व * । निष्टुवा(म२ ष्टा)नस्य *;
- १० का. * * स्तुवानागमत्तं * * कृताग्नीषोमाविद्धतम् २४४
 कख उ. * * आगमत्तं ।
- ४.५.१ का. * * * षनद् * व्रतभ्रजे * * * षधियं शेवहर्षिणी २
 वा. यान्त्वा, तान्त्वा, स्योषधिं → धीं;
- २ कग का. वृषणस्ते खनितारो * त्वापश्योषधे ।;
 ग उ. वृष्ण्यावती;

शौ.४.४.२ उदुषां उदु सूर्य उच्छुष्मा ओषधीनाम् ।
उदेजति प्रजापतिर्वृषा शुष्मेण वाजिना ।।३।।

शौ.४.४.३ ऊर्ध्वश्राणमिदं कृधि यथा स्म ते विरोहतो
अभितप्तमिवानति ।
ततस्ते शुष्मवत्तरमियं कृणोत्वोषधिः ।।४।।

शौ.४.४.५ अपां रस ओषधीनामथो वनस्पतीनाम् ।
अथो सोमस्य भ्रातास्याश्र्यमसि वृष्ण्यम् ।।५।।

शौ.४.४.८ द्रः अश्वस्य ऋश्यस्य बस्तस्य पुरुषस्य च ।
य ऋषभस्य वाजस्तमस्मै देह्योषधे ।।६।।

शौ.४.४.४द्रः सं वाजा ऋषभाणां सं शुष्मा ओषधीनाम् ।
सं पूषामिन्द्र वृष्ण्यमस्मै देहि तनूबलम् ।।७।।

३ क का. उदं *; ख वा. उच्छुष्मा * ।

गघ का. उदेजितु वजिनाम् z

ग उ. उदेयति;

४ कग का. ऊर्ध्वश्राणमिदं * * स्मि * * नती;

क म. ऊर्ध्वःश्राण;

ख वा. * * * विरोहते → तो;

खग म. * * * विरोहतेऽभि।

ङ का. कृणोत्वोषधिः;

५ का. * रसौषधीनामथो * अवो * भ्राताम्यारिष्यमसि वृष्णेहं ।

६ क-ग का. * ऋष्यस्य भस्तस्य * * ये * *;

उ. * श्र्यस्य * * * । स्तमस्मिन्देव्योषधे ।।

७ क,ग वा. सम्;

गघ का. * वृष्णिहमस्मै देहि * ।

- शौ.४.४.६ अद्याग्रे अद्य सवितरद्य देवि सरस्वति^८
अद्या मे ब्रह्मणस्पते धनुरिवा तानया.पसः ।।८।।
- x ऊर्ध्वास्तिष्ठन्ति गिरय ऊर्ध्वा वाता उदीरते ।
ऊर्ध्वोयं मामको मयूख इवाधि भूम्याम् ।।९।।
- x उत्तिष्ठोग्र वि धूनुष्व वि तेघ्ना यन्तु नाड्यः ।
अतन्द्रो अश्वपा इव नावग्लायोऽधि
मुष्कयोः ।।१०।।

इति चतुर्थकाण्डे प्रथमोनुवाकः

४.६

- शौ.४.५.१-७ हिरण्यशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत् ।
ऋ.७.५५.७ तेना सहस्येना वयं नि जनान्तु स्वापयामसि ।।१।।
- न भूमिं वातोऽति वाति नाति तपति सूर्यः ।
जनांश्च सर्वान् स्वापय शुनश्चेन्द्रसखा चरन् ।।२।।

- ८ क,ग का. सा. अ. ।
ख का. * * वृहस्पतिः । उ. * देवी सरस्वती ।
- ९ ज. ग '-ते' इत्यतः पुस्तिकायां लभ्यते ।
- ९ क वा. उर्ध्वास्ति ;
घ का. मयूषीवाहाद * ; वा. मयु → युंख ।।
म. मयुख . . . ।।
- १० क्ग का. उत्तिष्ठोग्र * धोनुष्व * ते ष्वायंतु नान्याड्याः अतोद्रोष्वपायव;
घ वा ऽ नास्ति ।
- ४,६.१ ख का. सा. अ. ।
घ वा. * जनाच्छ्वापयामसि । ।
म, ज. * जना(म. स्त्वा →)त्स्वाय . . . ।।
का. * जनांस्त्वा ।
- २ का. * * * द्वातु ना * * जिनश्च * * सनश्चेन्द्र . . . चरं ।।
क वा, ज. ऽ नास्ति । ग वा. . . . स्वा → श्वापय;
घ म. मु(म, → शु)नश्चेन्द्र ।।

- ऋ.७.५५.८ वह्नेशयाः* प्रोष्ठेशया नारीर्यास्तल्पशीवरीः ।
स्त्रियो याः पुण्यगन्धास्ताः सर्वाः स्वापयामसि ।।३।।
- x एजदेजदजग्रभं चक्षुः प्राणमजग्रभम् ।
अङ्गान्यग्रभं सर्वा रात्रीणामतिश्वरी ।।४।।
- ७ य आस्ते यश्च चरति यश्च तिष्ठन् विपश्यति ।
तेषां सं दध्मो अक्षाणि यथेदं हर्म्यं तथा ।।५।।
- ऋ.७.५५.९ स्वसु+ माता स्वसु+ पिता स्वसु+ श्वा स्वसु+ विश्वपतिः* ।
स्वपन्तु सर्वे ज्ञातयः सर्वे निष्वापया जनम् ।।६।।
स्वप्न स्वप्राभिकरणेन सर्वे निष्वापया जनम् ।
ओत्सूर्यमन्यान् स्वापयाव्युषं
चरतादहमिन्द्र इवारिष्टो अक्षितः ।।७।।

- ३ कख का. वैह्नेषया पुष्टिशया . . . तल्पशीवरे ।
क उ. वज्येशया * ; ख म, ज. . . ल्पसीवरीः ।
घ का. * सर्वास्त्वा → स्वापयामसि ।
घ वा. - स्ता ** ।। उ. . . सर्वान् * ।।
- ४ क का. वेजनेजरजग्रभं ; म. एजदेय . . . ;
गघ का. अङ्गान्यग्रभं . . . मुतश्वरी z
म. . . मतिस्वरी ।।
- ५ क-ग का. * स्ते यश्चरति यस्य तिष्ठं * । ** दध्मोक्षाणि ;
कख वा. याऽस्ते . . . यश्य → यद्य ** ।
म. ** यश्चरति . . . तिष्ठन् * ।
ग म. * स ** ; ज. *** ऽ क्षाणि ;
- ६ का. सप्त * सप्त * सप्ता श्वा सप्तविस्पतिः स्वपन्तुस् . . . श्वाजन
शय्यः ;
उ. सर्वत्र स्वपतु इति । ख स्वा, विस्पतिः इति । अत्र दुर्गामोहनपादैः
कृतः शोधोऽस्माभिर्नान्यथा कृतः । शब्-विकरणव्यत्ययोऽपि
चिन्त्यः । स्त्रा, विस्पतिः इत्यत्र सकारस्य प्रभावः । स्वा इति शौ
अपि ।
- ७ कख का. सा. अ. ।
गघ का. . . . न्यात् स्वापयद्विषं . . . अक्षतः 2922
ग वा. ओत्सूर्यम(→मा)न्यान्(→न) . . . ;
घ उ. चरतादिह . . . ।। ऋ ७ ।। ६ ।।

४.७

- शौ.२.३३.१; अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यामास्यादुत ।
ऋ.१०.१६३.१ यक्ष्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काललाटाद्वि वृहामसि ।।१।।
- शौ.२.३३.२; ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनूक्यात् ।
ऋ.१०.१६३.२ यक्ष्मं दोषण्यमंसाभ्यामुरस्तो वि वृहामसि ।।२।।
- शौ.२.३३.३; क्लोमस्ते हृदय्याभ्यो हलीक्ष्णात् पाश्वाभ्याम् ।
ऋ.१०.१६३.३ग यक्ष्मं मतस्त्राभ्यां प्लीहो यक्नस्ते वि वृहामसि ।।३।।
- शौ. २.३३.४कख *आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोरुदरादुत ।
ऋ.१०.१६३.३कख यक्ष्मं पाण्योरङ्गुलिभ्यो नखेभ्यो वि वृहामसि ।।४।।
शौ.२.३३.६गघ
- शौ.२.३३.६कख अस्थिभ्यस्ते मांसेभ्यः स्रावभ्यो धमनिभ्यः ।
शौ.२.३३.४घ यक्ष्मं पृष्ठिभ्यो मज्जभ्यो नाभ्या वि वृहामसि ।।५।।

- ४.७.१ कख का. * स्ते . . . भ्यां नास्यादुत; उ. अक्षीभ्यान् . . . ।
ग वा. यक्ष्म → क्ष्मी . . . ;
गघ उ. ष्काललाटाद्वि * ।। घ का. . . . वयेमसि ।।
- २ खग का. सा. अ. ।
गघ का. भ्यांपु → मुरस्तो * वृहामसि ।
वा. * मुर → रुस्ते → स्तो * * ।।
- ३ का. हृदयाभ्यो हलीक्ष्मात् * यक्ष्मसतस्ताभ्यां क्लिहंयो
यतनस्ते * वर्हामसि ।
ग वा. यक्ष्म . . . ; घ उ. यक्नस्ते . . . ।।
- ४ का. आन्त्रेभ्यस्ते *; वा, ज. आन्त्रेभ्यस्ते *;
म_१ आन्त्रे (→ स्ते) भ्यस्ते *; म_२ आसेन्ते . . . ;
ख का. सा. अ. ।
ग म. * पारण्योर . . . ;
- ५ का. हस्तेभ्य . . . स्रावभ्यो धमनि x: * * म * नाभ्यां * वर्हामसि ।
उ. क अस्ते(→ स्थि म.)भ्यस्ते *; ग * पृष्ठिभ्यो *;
घ म. नाभ्यां * * ।

शौ.२.३३.५; ऊरुभ्यां ते अष्टीवद्भ्यां पाष्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।
ऋ.१०.१६३.४ यक्षं भसद्यं श्रोणिभ्यां भंससो वि वृहामसि ।।६।।

शौ.२.३३.७क-ग,ड अङ्गादङ्गाल्लोम्नोलोम्नो बद्धं पर्वणिपर्वणि ।
शौ.२०.६६.२३ यक्षं त्वचस्यन्ते वयं विष्वञ्चं वि वृहामसि ।।७।।

ऋ.१०.१६३.६ क-ग,ड;
ग शौ.२.३३.७घद्रः अङ्गादङ्गादहं तव परुषःपरुषस्परि ।
कश्यपस्य विवृहेण यक्षन्ते वि वृहामसि ।।८।।

४.८

अग्नी रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः ।।९।।

इन्द्रो रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः ।।१०।।

६ क का. * द्वेष्टी . . . ; उ. उरुभ्यान् * * ; म, ज. . . ऽष्टी . . ;

गघ का. सा. अ. ।

ग वा. * भसद्दं → द्ध्वं → भ्यं * ;

७ क वा, ज. . . . :ङ्गालोम्नोलोम्नो;

गघ का. सा. अ. ।

८ का. . . . * पुरुषः २२२ द्र. परुषस्परि इत्यतो नास्ति ।

४.८.९ का. अग्ने * ऋषिरार्षेयश्च * कवितमा दुरितां
. . प्रत्यङ् . . . नाघायते अघं * हराम ।

कख वा. . . . स्तिग्मशृङ्ग ऋषिरार्षेयः . . . ।

घ उ. ऽ नास्ति ।

२ का, उ. रक्षोहा इत्यत ऊर्ध्वमूह्यम् । एवं द्वादशं मन्त्रं यावत् ।

भोगो रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । ३ । ।
 वरुणो रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । ४ । ।
 वायू रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । ५ । ।
 त्वाष्टा रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । ६ । ।
 धाता रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । ७ । ।
 सविता रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । ८ । ।
 सूर्यो रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । ९ । ।

चन्द्रमा रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । १० । ।

बृहस्पती रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । ११ । ।

प्रजापती रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । १२ । ।

परमेष्ठी रक्षोहा तिग्मस्तिग्मशृङ्ग
 ऋषिरार्षेयः कविः कवितमः ।
 अपाघशंसं नुदतां सहतामरातिं
 प्रत्यक् प्रतिहरणेनाघायतेऽघं प्रति हरामः । । १३ । ।

४.६

शौ. ७. १०६. ६ संवसव इति वो नामधेय-
 मुग्रंपश्या राष्ट्रभृतो ह्यक्षाः ।
 तस्मै त इन्द्रो हविषा विधेम
 वयं स्याम पतयो रयीणाम् । । १ । ।

११ का. वृहती * २

१३ का. * * २ . . . ऋषिरार्षेयषु * कवितमा । . . . दुरितां .
 . [x] प्रति . . . ना अघायते अघं * नुराम २३२

ख वा. ऋषिरार्षेयः ।

घ उ. ५ नास्ति ।

उ. काण्डिकान्ते श्री इति ।

४.६.१.

क उ. सम् . . . ; कख का. सा. अ.

ग उ. * * इन्द्रो * * ;

- शौ.७.१०६.१ इदमुग्राय बभ्रवे योऽक्षेषु तनूवशी ।
*कृतेन *कलिं शिक्षाणि स नो मृडातीदृशे ।।२।।
- शौ.७.१०६.२ घृतमग्रे अप्सराभ्यो वह त्वं
पांशूनक्षेभ्यः सिकता अपश्च* ।
यथाभगं हव्यदातिं जुषाणा
मदन्तु देवा उभयानि हव्या ।।३।।
- शौ.७.१०६.५ यो नो देवो धनमिदं दिदेश
यो अक्षाणां ग्रहणं शेषणञ्च ।
स नोवतु हविरिदं जुषाणो
गन्धर्वैः सधमादं मदेम ।।४।।
- शौ.७.१०६.३ या अप्सरसः सधमादं मद-
न्त्यन्तरा हविर्धानं सूर्यं च ।
ता नो हस्तौ कृतेन सं सृजन्तु
सपलं नः कितवं रन्धयन्तु ।।५।।

- २ का. यद . . . वभ्रव * * तनु . . . । घृतेन कल्पं शिक्षाम । *
* मृळत ईदृशे । ख ज. ऽ नास्ति ।
ग उ. घृतेन कलि * (वा. शिक्षाणि); "कृतेन कृतनाम्ना जयहेतुना
अक्षेण काले पराजयहेतुमक्षं शिक्षाणि निगृह्णानि वशं नयानि" इति
दुर्गामोहनपादाः ।
- ३ खग का. पांसुनखेभ्यस् सिक्तापश्च । . . . भागो * जुषणो;
ख उ. पांशूनक्षेभ्यः (वा. भ्य) * पश्च ।
- ४ कख का. . . . तिदेश * क्षाणां * शेषणञ्च ।
खग ज. * ऽक्षाणां * शेषणञ्च । * * हविक्रदं *;
घ का. * सद(← ध, म.)मादं * ।
- ५ क-ग का * प्सरसःसदमादं पादन्य . . . । * नौ हस्तं . . . ;
क वा. यो → याऽप्सरसः . . . ; ग वा * नौ * * * * ;
द्र. कोशेषु अनुस्वारनकारयोर्बहुलं विपर्यासः ।

- शौ.७.१०६.७ यद्देवान्नाथितो हुवे ब्रह्मचर्यं यदूषिम ।
अक्षां यद् *बभ्रूनालभे ते नो मृङ्न्वीदृशे ।।६।।
- पै.१.७२.४ आदिनवं प्रतिदीव्ने कृतेनास्मौ अभि क्षर ।
शौ.७.१०६.४ वृक्षमिवाशन्या जहि यो अस्मान् प्रतिदीव्यति ।।७।।

४.१०

- क शौ.१४.१.२०क भगस्त्वेतो नयतु हस्तगृह्य
ख शौ.७.८.१ बृहस्पतिः पुर एता ते अस्तु ।
देवस्त्वा सविता सत्यधर्मो-
पसद्यां नमस्यां कृणोतु ।।१।।
- यामश्विना मधुकशां देवा *अग्रे अजनयन् ।
तया त्वा पत्यामोतां कृण्मो मधुमतीं वयम् ।।२।।
- उत्तरा श्वश्रुवा भव ननान्दुरुपशिक्षया ।
यशस्त्वा पत्यां कृण्मो भवा देवृषु प्रिया ।।३।।

६ कख,घ कां. सा. अ. ।

ख वा. यदूषिम ।

ग का. अक्षाण्यद्बभ्रूणालभे; उ. * यद्बभ्रू(वा. दभ्रू)णालभे;

७ का, उ. आदिनवमित्येका । . . . द्र. पै. १.७२.४ ।

४.१०.१ ख-घ का. * र. . . . । . . . धरोपसद्यां नमस्या *;

२ ख-घ का. * ग्रे . . . नयं * * पत्यामवतां कृण्वो मधुमती * २

ख उ. * ग्रेऽजनयन्

३ का. नानांदुदप(→ रुन)शिक्षा । विशत्वा * कृण्व * * प्रियः;

क उ. * श्वश्रुवा * ; ख वा, ज. ननांदु . . .

अद्विरात्मानं तन्वं शुभमाना
 गृहान् प्रेहि महिषी भवासि ।
 तत्र त्वादुर्गार्हपत्याय देवाः
 प्रजावती जरदष्टिर्यथासः । । ४ । ।

उदुत्तरमारोहन्ती व्यस्यन्ती पृतन्यतः ।
 *अभ्यष्टाः शत्रोर्मूर्धानं सहपुत्रा विराड् भव । । ५ । ।

आपम.१.६.७ श्वश्रूणां श्वशुराणां गृहाणाञ्च भगस्य च ।
 वि राज पत्यां देवृषु सजातानां विराड् भव । । ६ । ।

शौ.६.१.१८ कख यद्गिरिषु पर्वतेषु गोष्वश्वेषु यन्मधु ।
 ग शौ.१४.१.३६ग येनाक्षा अभ्यषिच्यन्त तेनाहमस्या मूर्धान-
 छा.ब्रा.१.७.५ग द्रः मभि षिञ्चामि नार्याः । । ७ । ।
 यद्वर्चो गवि कल्याणे यद्वा सूयवसे तृणे ।
 अभ्यञ्जनस्य यद्वर्चस्तेन मानज्मि वर्चसा । । ८ । ।

इति चतुर्षकाण्डे द्वितीयोऽनुवाकः

- ४ का. रातुमानं . . . भवामि । * त्वाहुर्गृहपत्याय * प्रजापतिर्ज
 सत्;
 घ वा, ज प्रजापती । ।
- ५ का. यदु न्तीर्व्यस्यान्तीषूपृद . . . । अन्द्रिष्ट्वा . . . मूर्धानं
 . . . भवः । ।
 ग उ. अभ्यष्टाः . . . ; ज. अभ्यष्टाः? शक्रो → त्रौ
 उ. मूर्धानं;
- ६ खग का. गृणाञ्च धनस्य * । . . . देवेषु;
 कख वा. * श्वसुराणां गृहाणाञ्च * * ।
- ७ क-ग का. गिरीषु . . . यर्मधु । . . . ख्याभ्यषिच्यन्त;
 ड का. अभि * नार्याः ।
 ख म, ज. जन्मधु ।
 ग उ. अभ्यषिञ्चन्तु ;
- ८ ख का. सूर्य . . . *
 ज. . . गवी → वि * . . . वशे → से * । . स्तेने .
 ! । ऋ८ । । १० । । अ२ । ।

४.११

येनाचरदुशना काव्योग्रे
 विद्वान् क्रतूनामुत देवतानाम् ।
 सहृदयेन हविषा जुहोमि
 सध्रीचीनं वो मनोऽस्तूग्रम् ।।१।।

महत् सत्यं महद्धविरुशना काव्यो महान् ।
 देवानामुग्राणां सतां हृदयानि सहाकरम् ।।२।।

अहं सत्येन सयुजा चरा-
 म्यहं देवीमनुमतिं प्र वेद ।
 इन्द्रो देवानां हृदयं वो अस्तु
 सध्रीचीनं वो मनोऽस्तूग्रम् ।।३।।

त्वथा वायुः कश्यप इन्द्रमग्नि-
 र्मनसान्वायन् हविषस्पदेन ।
 अविन्दञ्छक्रं रजसि प्रविष्टं
 सध्रीचीनं वो मनोऽस्तूग्रम् ।।४।।

-
- ४.११.१ ग का. सहृदयेन * * ;
 घ म, का. ऽ नास्ति ।
 वा, ज. सध्रीचीनम्यो . . . ।।
- २ का. . . . रुशनाष् * * । . . . शतं * सहाचर ।
 ग म२ . . . सता;
- ३ ग का. इन्द्रेदवानां * * स्तु;
 घ उ. सध्रीचीनं ।। एवं ४र्थेपि मन्त्रे ।
- ४ खग का. . . . त्वायं . . . । अविन्दां शक्त्रो * * ;
 उ. . . . हविषस्य(षःस वा.)देम । अ(म. भि →)विन्द * *
 * ।।

येनेमे द्यावापृथिवी विचष्कभु-
 र्येनाभवदन्तरिक्षं स्वयत् ।
 मनसा विद्वान् हविषा जुहोमि
 सध्रीचीनं वो मनोऽस्तूग्रम् ।।५।।

द्यावापृथिवी हृदयं ससूवतु-
 र्येनेदं त्वष्टा विकृणोति धीरः ।
 तस्योशना क्रतुभिः संविदान-
 श्चित्तं विवेद मनसि प्रविष्टम् ।।६।।

चित्तं चैतदाकूतिश्च येन देवा विषेहिरे ।
 एतत् सत्यस्य श्रद्धय ऋषयः सप्त जुहति ।।७।।

४.१२

ऋ.१०.८४.१-७

शौ.४.३१.१-७

त्वया मन्यो सरथमारुजन्तो
 हर्षमाणासो हृषिता मरुत्वन्* ।
 तीक्ष्णेषव आयुधा संशिशाना+
 उप प्र यन्तु नरो अग्रिरूपाः ।।१।।

५ कख का. येनेमे थिव्यतष्कर्तुर्येनाभवन्तरिक्षं * ।

द्र. क < विचष्कभतुः? पाठः सन्दिग्धः । चस्कम्भतुः इति
 दुर्गामोहनपादकृतः शोधः ।

घ ज, वा, का. ऽ नास्ति ।

६ का. ** ससूवधी(→ श्री)येनेदं * व्यकृणोतु * तस्याउशनष् * . . ।

ख म. विकृणोति → तु * । वा, ज. विकृणोतु * ।

गघ उ. सम्विदान चित्तं * * * ।

७ क का. चित्तं . . . कूतितिश्च; म. * चै(ज.त→)ददा . . . ;

ख उ. * * विसेहिरे ।

गघ म. * * श्रद्धयर्षयः * * ।।११।।ऋ७।।

ग ज. * * श्रद्ध(→शर्द्ध)यः

४.१२.१

का. * * . . . जन्त ऋषमाणासो ऋषदा मरुत्वं तीक्ष्ण इषव *
 संशिशानोप * यन्ति * * ;

क वा. * * रुज → दन्तो,

ख उ. * * मरुत्वं ।

ग म. तीक्ष्णेशव . . . ;

गघ उ. संशि(ज. शा →)षाना उपः . . . ।।

अग्रिरिव मन्यो तरसा सहस्व
 सेनानीर्नः सहुरे हूत एधि ।
 जित्वाय शत्रून् वि भजासि वेद
 ओजो भिमानो वि मृधो नुदस्व ।।२।।

सहस्व मन्यो अभिमातिमस्मे
 रुजन् मृणन् प्रमृणत्रेहि शत्रून् ।
 उग्रं ते *शर्धो नन्वा रुरुधे
 वशी वशं नयासा एकज त्वम् ।।३।।

एको बहुनामसि मन्यवीडिता
 पशून्पशून् युद्धाय सं शिशाधि ।
 अकृत्तरुक्* त्वया युजा वयं
 द्युमन्तं घोषं विजयाय कृण्महे ।।४।।

-
- २ क-ग का. त्वारसा * स्सेनानीत्रस् * हुत * भजासु * ।
 ख उ. सेनानीर्णः * (वा. सउरे)भूत * ।
 ग वा, ज. जित्वाय (→ ठ) . . . ; वा. भिजासि;
 म. जित्वा (+य) ;
 घ उ. * विमानो . . . ।।
- ३ क,घ का. सा. अ. ।
 क म. . . . मस्मै;
 ख का. * * प्रेहि * । * * श्रद्धो . . . ररुग्ले;
 ग उ. उग्रन्ते श्रद्धो (← शरद्धो वा.) * * ;
- ४ क का. मन्यमीडिताषु; म. * बहुनाम ;
 ख वा. पशून् । वा, म. . . . शिसाधि ।
 ज. सिसा(→ शिशा → सा)धि ।
 ग का. अकृत्तरुक् अजा * ; उ. अकृत्तरुक् . . . ;
 घ उ. ह्यमन्तं ।।

विजेषकृदिन्द्र इवानवब्रवो-
ऽस्माकं मन्यो अधिपा भवेह ।
प्रियं ते नाम सहुरे गृणीमसि
विद्या तमुत्सं यत आबभूविथ ।।५।।

आभूत्या सहसा वज्र सायक
सहो बिभर्ष्यभिभूत उत्तरम् ।
क्रत्वा नो मन्यो सह मेघोधि
महाधनस्य पुरुहूत संसृजि ।।६।।

संसृष्टं धनमुभयं समाकृत-
मस्मभ्यं दत्तं वरुणश्च मन्यो ।
भियो दधाना हृदयेषु शत्रवः
पराजिता यन्तु परमां परावतम् ।।७।।

५ क वा. विजेश ; ज. विजेषकृदिन्द्र ;

उ. इमानवव्र(→ भ्र वा.)वो;

ग उ. प्रियन्ते ; वा. . . . सुहुरे *;

खग का. सा. अ. ।

घ का. . . . यव आबभूय ।

६ क का. . . . सायकस्; म. आहूत्या ;

ख उ. * . . . र्ष्यविभूत * ।

ग वा. . . . मेघोधि; म. . . . मेघोधि;

का. . . . मेघोधि ; उ. कृत्वा ;

घ उ. . . . संसृहि । ।

७ क का. सा. अ. ।

ख म_१ वरुणस्य → श्व * । म_२ वरुणस्य → शु * ।

वा. . . . मन्योः ।

घ वा. * जन्तु * * ।। १२ ।। ऋ७ ।।

४.१३

- शौ.२.२५.१ शं नो देवी *पृश्निपर्ण्यशं निऋतये करत् ।
उग्रा हि कण्वजम्भनी तां त्वाहार्षं सहस्वतीम्+ ।।१।।
- शौ.२.२५.२ सदान्वाघ्नी प्रथमा पृश्निपर्ण्यजायत ।
तया कण्वस्याहं शिरशिष्ठनद्यि शकुनेरिव ।।२।।
- x ऊर्जभृतं प्राणभृतं प्रजानामुत तर्पणीम् ।
सर्वास्ताः पृश्निपर्णीतः कण्वामा अनीनशत् ।।३।।
- x समाकृत्यैना निरज तीक्ष्णशृङ्ग इव ऋषभः ।
अरायं कण्वं पाम्पानं पृश्निपर्णि सहस्वति ।।४।।
- शौ.२.२५.४,५द्रः त्वमग्रे पृश्निपर्ण्यग्निरिव
प्रदहन्निहि कण्वा जीवितयोपनी ।
गिरिमेना आ वेशय
तमांसि यत्र गच्छांस्तत् पापीरपि पादय ।।५।।
-
- ४.१३.१. का. पृष्ण्यपर्ण्यशं * * । . . . सहस्वती ।
उ. शत्रो * पृश्निपर्णीशत्रि . . . । . . . सरस्वती ।।
ग वा. * * . . . जम्भनि;
- द्र. ख च्छिलुग्लक्षणलुडा लेट् ।
- २ खघ का. पृष्ण्य . . . । * कण्वस्यां . . . शकुनीरिव z
ग वा. * कण्वस्याहं . . . ;
- ३ खघ का. * * . . . मुप * । सर्वास्त्वा पृष्ण्यपर्णी यतष्काण्वा अनीशत् ।
ख उ. तर्पणि ।
द्र. घ. ← कण्वामानीनशत्? सप्तमो मन्त्रः द्रष्टव्यः ।
- ४ का. समाकृतीना निरदातस्तीर्णशृङ्गेव ऋषभः रायं ककण्वं *
पृष्ण्यपर्णि महस्वती ।
ग उ. * कृण्वं *;
- ५ कख का. पृष्णिप . . . पृन्वहि . . . योपिनी ।
क वा. पृश्निपर्ण्यग्नि ,
ख उ. प्रदहंनिहि * (वा क → कृण्वा) * ।
गघ का. ग्रामेणावेशय * * वाशछास्तत् . . . पपातयः;
ग म. गिरि → रमेना * * ; घ वा, म. . . . गच्छांस्तत् . . . ।।

शौ.२.२५.३

अरायमसृक्पावानं यश्च स्फातिं जिहीषति ।
गर्भादं कण्वं नाशय पृश्निपर्णि सहस्वति । । ६ । ।

x

या नो गा या नो गृहां या नः स्फातिमुपाहरान् ।
ता उग्रे पृश्निपर्णि त्वं कण्वामा नीनश इतः । । ७ । ।

४.१४

यस्मिन्नाशीः प्रतिहित इदं त-
च्छल्यो वेणुर्वेष्टनं तेजनं च ।
सूनुर्जनित्रीं जनयेहि शृण्व-
त्रयं त आत्मेत इत प्रहितः । । १ । ।

६ कख का. सा. अ. ।

वा. . . . जिहिषति ।

गघ का. * * नाशयं पृष्य . . . स्वती । उ. * कृण्वं . . . । ।

७

का. आ. . . . च . . . हरां । उग्रे पृष्यपर्णि स्तं * * नशैतः
२३२

ख वा. * न स्फातिमुपाहरां । म. * न स्फातिरुपाहरां ।

ज. * न स्फातिमु (→ रु) पाहरां ।

ग उ. * * पृश्निपर्णी (वा. ण्णी) * ;

घ वा. . . . अनीनश इतः → नीनशतः । । १३ । । ३७ । ।

ज. . . . अनीनश इतः । । ३७ । । १३ । ।

४.१४.१

क का. यस्मिन्नासीस्तिहित * * ;

ख वा. शल्यो नन्तेजनञ्च ।

ज. छल्यो . . . नञ्च ।

गघ का. मौनिर्जनित्री शृण्वमयंतातुमयत हितु प्रहित ।

गघ वा, ज. सूनुर्जनित्री ;

उ. . . . जन एहि कृण्वं(ज. शृण्वं)नयन्त . . . । ।

अस्थि भित्त्वा यदि मज्जः प्रपाथ
 यदि वासि रतः पुरुषन्तिकामे ।
 उर्वी गव्युतिमभ्येह्यर्वाङ्
 पश्चा रश्मीनुद्दयतः* सूर्यस्य ।।२।।

मातरिश्वा पवमानस्त्वायं
 सूर्य आभ्राजन् तन्वा दृशेऽकः ।
 अन्नो गन्धात् पुवसः प्र च्यवस्व
 वि मुच्यस्व योन्या या ते अत्र ।।३।।

प्र च्यवस्वातो अध्येह्यर्वाङ्
 अर्थास्ते विद्म बहुधा बहिर्ये ।
 इमाः स्वसारो अयमित् पिता त
 इयं ते मातेममेहि बन्धुम् ।।४।।

२ कख का. अस्ति * यदमज्जष्पापाथ * वासरितष् . . . षनिकामो ।
 उ. * भित्त्वा * मज्जः * * . . . ।

ग का. * तिसत्येह्यर्वाङ्; उ. गव्युतिम

घ का. * दशमीनुद्दतस् * ।

उ. पश्चा रश्मीनुद(म.य)तः सूर्यश्च ।।

३ का. श्वान् मानास्त्वायं सूर्याभ्राजन् । . . .
 . पुंसः * त्यवस्व * * योन्यास्तेत्र ।

खग उ. * आभ्राजं * * । (ऽ नास्ति) अश्लो * * * * ।

द्र. ग प्रीवसः? घ म. * मुच्यस्य ।।

४ का. * त्यवस्वातौसत्येह्यर्वाङ्अर्थास्ते * * ववीर्ये । . . . मत् पिता
 चयंते * ।

क वा. . . र्वाङ्; ख वा, म. अर्थास्ते . . . । ज. अर्थान्ते → स्ते .
 . . ।

ग उ. इमा (वा → मां) * . . . इयन्ते . . . * ।।

ग वा. अयमि(→ म)त् * * ;

अमित्रैरस्ता यदि वासि मित्रै-
 र्देवैर्वा देवि प्रहितावसृष्टा ।
 विद्वान् शृङ्गं पुरुषे जहाय
 वाणः शृङ्गः शिखरः सं सतामितः ॥५॥

सिखासु सक्तो यदि वास्यग्रे
 यदि वासि सक्तः पुरुषस्य मांसे ।
 दधिर्न पाशाँ अपवृह्य मुक्त्वा-
 क्षिशल्यः कृणुतामायनाय ॥६॥

हस्ताद्धस्तं समयो भ्रियमाणो
 बहिष्ट्वा पश्यां वीरुधां बलेन ।
 अन्द्रिः प्रणित्तः शयासा अभ्यक्तः
 कोशे जामीनां निहितो अर्हिसः ॥७॥

षष्टिरात्रे षष्टिकस्य शल्यस्य परिधिष्कृतः ।
 इतस्तमद्य ते वयमास्थानाच्यावयामसि ॥८॥

- ५ का. रस्त्वा * वासु देव वशृष्ट वद्वान् शृ
 (→ सृ)गं * जहाति z शृङ्गो * * सृजामितः;
 क वा. वा(+सि) *; म, ज. वासमित्रै ;
 ख वा. प्रहितोवशिष्टाः । म. प्रहितोवशिष्ट्वा ।
 ज. प्रहितोवशिष्टा ।
 ग वा. विद्वान्; घ म, ज. * शृङ्गः ॥
- ६ कख का. सिषासि * * . . . * वास्यरितः * *;
 वा. * स(→ ष)क्तो . . . ;
 गघ का. दधृण्पाशानुपवृज्यमुक्त्वा . . . तामायिनाय;
 ग वा. दधिर्णः . . .; म. दधिर्ण . . .; ज. दधिर्ण → र्ण . . .;
- ७ का, हस्ताभ्यस्तं समयो भ्रियमाणो वहिष्ठा * * * । *
 प्राणक्तस्यास्तत्यक्तः * जमीनां निहतं ह्यंसः;
 कख वा. भ्रियमाणोवहिष्ठा → ह्वां . . . । ग म. अन्द्रि . . .
 ; ज. * * * भ्यक्तः;
- ८ क का. * षष्टिशस्य; वा, म. षष्टिरात्रे षष्टिकस्य;
 ज. * षष्टिकस्य;
 गघ का. यतस्त्वमद्यदेवयमास्था । नाशया . . . ।
 उ. वयमास्थानाच्या ॥ ८८ ॥ १४ ॥

४.१५

- शौ.४.१२.३ क-ग सं मज्जा मज्जा भवतु समु ते परुषा परुः।
 सं ते राष्ट्रस्य-विस्रस्तं सं स्राव समु पर्व ते ।।१।।
- कशौ.४.१२.४क; मज्जा मज्जा सं धीयतामस्थ्नास्थ्यपि* रोहतु।
 खशौ.४.१२.३घद्रः स्राव ते सं दध्मः स्राव्ना चर्मणा चर्म रोहतु ।।२।।
 घशौ.४.१२.४ख
 शौ.४.१२.५कख लोम लोम्ना सं धीयतां त्वचा सं कल्पया त्वचम्।
 शौ.४.१२.४गघ असृक्ते अस्त्रा रोहतु मांसं मांसेन रोहतु ।।३।।
- शौ.४.१२.१कख रोहिणी संरोहिण्यस्थः* शीर्णस्य रोहिणी।
 रोहिण्यामहि जातासि रोहिण्यस्योषधे ।।४।।
- शौ.४.१२.२ द्रः यदि शीर्णं यदि द्युत्तमस्ति पेष्टं त आत्मनः।
 धाता तत् सर्वं कल्पयात् सं दधत् परुषा परुः ।।५।।

- ४.१५-१ क का. * मजा * *; उ. मजा *;
 गघ का. * * मांसस्य * * स्रावमसु * *। ग वा. सन्ते . . . ;
 द्र. गं शौ. * * मांसस्य *;
- २ का. मज्जा * * : . मज्जास्थवि *। स्राव * * दध्म * * * रोहतू
 कख उ. * मज्जा सन्धीयतामस्थ्नास्थ्यपि *।
- ३ क उ. * * सन्धी; वा. लोम → मा;
 ख का. त्वचं सङ्कल्पया *। ज. सङ्कल्पया *।
 ग का. क्तेस्त्रा *;
- ४ का. रोहिणीस् * रोहिण्याश्च * * रोहिणीरोहिण्यामृह आतासि .
;
 कख उ. * संरोहिण्यःस्रः * *।
 ख वा. . . . शीर्णःस्य *। ग ज. . . . ण्याम → वह्नि . . . ;
 घ वा. रोहिण्यःस्यो।।
- ५ का. यदशीर्णयदद्युत्तमस्थिपेष्टं तातपुनः। * * * कल्पयाया मंदधत
 * *।
 कं उ. . . ह्यस - ; ख म_१, ज. . . पेष्टन्त *। म_२: . . येष्टन्त *।
 घ म_१ * न्दधत * *।
 म_२ ५घ त्परुषा इत्यतः ७ग सुपवि इति यावत् पतितम्।

यदि वज्रो विसृष्टस्त्वार काटात्
पतित्वा यदि वा विरिष्टम् ।
वृक्षाद्वा यदवसद्दशशीर्ष
*ऋभू रथस्येव सं दधामि ते परुः ।।६।।

शौ.४.१२.६ द्रः उत्तिष्ठ प्रेहि समिधाय ते परुः
सं ते धाता दधातु तन्वो विरिष्टम् ।
रथः सुचक्रः सुपविर्यथैति
सुखः सुनाभिः प्रति तिष्ठ एवम् ।।७।।

इति चतुर्षकाण्डे तृतीयोऽनुवाकः

४.१६

पै.२.१४.१कख उद्यन्नादित्यो घुणान् हन्तु
सूर्यो निम्रोचत्रश्मिभिर्हन्तु ।
तावन्नो अधि संहितम् ।।९।।

६ का. विसृष्टास्थारकाटात् . . . वरिष्टं . . . यदिवाविभ्यसि
शीर्षभूरितिस एवं सन्धामि * * ;

क म. * * विसृष्टः त्वार * ; द्र. पादविभागः सन्दिग्धः ।

ग उ. ज (→ य वा.) दवसद्द . . . ;

घ उ. रिभू ।। ज. सद्द ।

७ क्म का. समुधाहि . . . तन्नो विरिष्टं रथस्यचक्रप्युपवर्यथैर्यथैति;
ख उ. सन्ते । वा. वरिष्टं ।

घ का. सुखस्यनाभिष्वा . . . २५२ अनु ३२२

वा. सुख(+ :)स्य (→सु)नाभिः . . . ।।१५।।ऋ७।।अ३।।

ज. सुख (+:)स्युनाभिः . . . ।।ऋ७।।१५।।अ३।।

४.१६.९

का. गुणान् * * . . . भिरुवन्तु । . . . संहतं;

वा. घृणान * ; ज. गुणान * ;

ख उ. * चन्द्र(ज. न्द्रः)श्मिभि ।

अप्सरा मूलमखनद् गन्धर्वः पर्यब्रवीत् ।

तेन वो वृत्रहां सूर्यो नि जम्भ्यां अमृचद्* घुणान् ॥२॥

ऋ.१.१६१.२ द्रः *घुणान् हन्त्वायती घुणान् हन्तु परायती ।

घुणानवघ्नती हन्तु घुणान् पिनष्टु पिषती* ॥३॥

घुणा न किञ्चनेह वः प्रतिबुद्धा अभूतन ।

ऋ.१.१६१.५ द्रः प्रदोषं तस्करा इव ॥४॥

घुणानामध्यतो ज्येष्ठः कनिष्ठ उत मध्यमः ।

हता वः सर्वे ज्ञातयो हता माता हतः पिता ॥५॥

यथा फेन उदकेन ददृशानो निजस्यति* ।

एवा वयं घुणान् सर्वान् साकं वाचा

नि जासयामसि ॥६॥

ऋ.१.१६१.४कख; नि गौवो गाष्ठे असदन्नि मृगासो अविक्षत ।

शौ.६.५२.२कख

नित्यमादित्य रश्मिभिर्घुणान् सर्वाँ अजीजसः ॥७॥

- ० २ का. * मघनद् . . वचहा * * जस्स्यां निमृत्रतघ्नां ।
घ उ. * * अमृतद्घृ(ज. → घु)णाः । ।
- ३ का. गुणान् . . घान् * * घ्राणान् वघ्नती * * पिनष्टि पिशतीं;
कख म, ज. घुणानहन्त्वायतीघृणान * * ।
ख वा. घुणानहन्तु * ।
घ उ. घुणानपिनष्टपिंशति (← तु ज.) । । . .
- ४ क का. * नष् ; उ. . . . व ;
क ज. . . . किं च ; घ वा, ज. प्रदोषन् . . . । ।
- ५ का. गुणानामध्यत * कनिष्ठा * * * वा . . . ;
ख वा. कनिष्ठः * * ।
- ६ का. * * उदके * निजस्यतु एवान् . . . ।
ख वा, ज. . . . निजस्यतिः । म. . . . निजस्यति ।
घ उ. शा(← सा ज.)कं * * जाशया । ।
- ७ का. * गांवो * . . . । . . . घृणान् सर्वान्जी . . . ।
कख उ. * * * असदनि * * ।
द्र. ग. < नि त्वम् आदित्य ? ऋघ द्र.

क शौ.१३.२.१०क उद्यन् रथीना तनुष्व वाणवद्भिः समर्पय ।
*घृणांस्त्वं सर्वानादित्य घोरया तन्वा तप ।।८।।

४.१७

य आनतः पराणतो दारोरिवापतक्षणम् ।
शर्कोटो नाम वा असि कुतस्त्वं विषवानसः ।।९।।

शौ.७.५६.८ य उभयेन प्रहरसि *पुच्छेन चास्येन च ।
आस्ये च न ते विषं कुतस्ते *पुच्छधावसत् ।।१२।।

विदुत्सुरस्य दानवस्य तस्य त्वं नपादसि ।
तस्याग्रेसं विषं ततस्तुवारसं विषम् ।।३।।

शौ.६.१३८.३.द्रः अरसारसं त्वाकरं वध्रे वधिं त्वाकरम् ।
वधिं त्वा चक्रुर्देवा अमृतास आसुरम् ।।४।।

ऋ.१.१६१.१५ इयत्तकः कुसुम्भकस्तकं भिनद्धि शम्यया* ।
ततो विषं परासिचमपाचीमनु संवतम् ।।५।।

८ का. उद्यं रथीना * वाणवभि * ।

घृणात्वं पर्वणादित्य * * तपः २१२

ग उ. घृणास्त्वं . . . ;

४.१७.१ का. यानतष्परणतो . . . वासि . . . विषवानश ।

२ गघ का. यास्ये . . . पुच्छदा . . . ;

३ का. विदप्सुतश्य * * * नषादसि ।

. . . . ततस्त्ववारसं * ।

४ का. रसारसं . . . चक्रुर्देवा . . . तासासुरं ।

५ का. यत्तकष्कुम्भक . . . तंमया । * विषां परासिच । सपाचीमनु
संवितं ;

ख वा. . . . सम्मया । म. . . . शम्यया । ज. . . . शंमया ।

गघ म२. . . . चम्यपाची . . . ।।

ऋ.१.१६१.१४ इमाः पश्चा मयूर्यः सप्त स्वसारो अग्रुवः ।
तास्ते विषं वि जहिर उदकं कुम्भिनीरिव
कूपात् कुलजनीरिव । । ६ । ।

ऋ.१.१६१.१३द्रः नवानां नवतीनां विषस्य रोपुषीणाम् ।
पै.३.६.७ सर्वासामग्रभं नाम वीतापेतारसं विषम् । । ७ । ।
पै.४.१६.८

४.१८

व्रातमहमपक्ष्णानां व्रातं मुण्डीयसामुत ।
व्रातं मुण्डिव्लानामहं प्र ध्वाङ्क्षाँ इव चातये । । १ । ।

प्रवक्ता प्रमादैता निद्रातन्त्रीस्तृतीयकः ।
*तान् जङ्गिङ्स्याग्रिना सर्वान् प्रति दहामसि । । २ । ।

अशुद्धात्रः परि पाहि रक्षोभ्य उत जङ्गिङ् ।
यातुधानात् किमीदिनस्तस्मान्नः पाहि जङ्गिङ् । । ३ । ।

अप्सराभ्यो गन्धर्वेभ्यो देवेभ्यो अंसुरेभ्यः ।
अथो सर्वस्मात् पाप्मनस्तस्मान्नः पाहि जङ्गिङ् । । ४ । ।

- क का. इमः * * ;
ग-ङ का. . . . जहुरुदकं . . . । . . . । ज. . . . जभिर . . . ;
उ. . . . कुम्भिनी . . . * कुळ(ळि म.)जिनीरिव । ।
७ उ, का. नवानांनवतीनामित्येका । । ३.६.७ द्र.
४.१८.१ का. . . . हसपक्षिणां । * तुण्डीयशामुत । * वुद्धिर्बलानांमहं *
ध्वांरक्षा * * ।
क वा, म. . . . पक्ष्णानां; ज. . . . पक्ष्णाणा (→ ४)नां
ख वा. * मुण्डिव्रा → व्ला ; घ उ. * ध्वांक्षां * * । ।
२ का. * * निम्ना . . स्तीतीयक । तां जंगित्रस्या . . सर्व अपयजामसि
→ महि ।
वा. * प्रमादइ → दैता; द्र. < प्रमादयिता?
ग उ. तां . . . ;
३ का. अशुन्धान् . . जंगिनः . . दिनः तस्मा . . जंगिदुः → उः;
४ क का. वत्सराभ्यो * ;
गघ का. यातुधानात् किमीदिनः तस्मान्नप्यातुं जंगिदुः;

नि ते शत्रून् दहति देवो अग्नि-
 निररातिममतिं यातुधानान् ।
 आ याहि शत्रून् दुरितापघ्नञ्
 छतान्नो यक्ष्मेभ्यः परि पाहि जङ्गिङ् । । ५ । ।

अकर्माग्निमधिपामस्य देव-
 मन्वा रप्सि सहसा दैव्येन ।
 सहस्वान्नः सहसा पातु जङ्गिङ्गो
 यथा जयेम पृतनाज्येषु । । ६ । ।

सत्यो अग्निः सत्या आपः
 सत्येमे द्यावापृथिवी विश्वसंभुवौ ।
 सत्यमिदं ब्रह्मास्माकं कृतमस्तु
 यमबध्नादुशनेन्द्राय तं ते बध्नामि जङ्गिङ्गम् । । ७ । ।

-
- ५ का. *** दति * अग्निस्त्रिररातुममितं . . . धानां *** दुरितापघ्नायां
 सतां नो * । ** जंगिङः नितेशत्तुन्दहतिदेवोग्निर्निर रातुमसितंयातु-
 धानां आयाहिशत् दुरितापघ्नायांसतांनोयक्ष्मेभ्यः । परिपाहि जंगिङः;
 कख उ. अग्निनिर . . .
 गघ उ. दुरितासिपघ्नछतानो (ज.- तात्रो, वा. - तानो) . . . । ।
 म. जक्ष्मेभ्यः . . . । ।
- ६ ख का. रस्व ** ।
 घ का. यतो . . . ;
 उ. ** प्रु(म. प्र)तनाहो(← ज्ये वा.)षु । ।
- ७ कख का. * ग्रिस्सत्यापः . . . विश्वशम्भू;
 ड उ.तन्ते ** । । ऋ७ । । १८ । ।

४.१६

ऋ.१.१६१.११.द्रः इयत्तिका शकुन्तिका सका जघास ते विषम् ।
 माहं मृषि मो असौ पुरुषो मृत ।
 स च न मरति मा वयं मराम ।
 आरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला करत् ।।१।।

ऋ.१.१६१.१०.द्रः सूर्ये विषमा सृजामि दृतिं सुरावतो गृहे ।
 माहं मृषि मो असौ पुरुषो मृत ।
 स च न मरति मा वयं मराम ।
 आरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला करत् ।।२।।

ऋ.१.१६१.१२.द्रः त्रिषप्ता विस्फुलिङ्गका विषस्य पुष्पकमक्षन् ।
 माहं मृषि मो असौ पुरुषो मृत ।
 स च न मरति मा वयं मराम ।
 आरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला करत् ।।३।।

आल्वन्तरुटं विषं विदारी करम्भो अरसं विषम् ।
 माहं मृषि मो असौ पुरुषो मृत ।
 स च न मरति मा वयं मराम ।

आरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला करत् ।।४।।

४.१६.१ का. इयत्तिका * सखा * * * । महं मृष्यसौ * * मृतः * ज *
 मराति * * मरामारेभ्योजनं हरिष्ठा . . . ।
 घ म, ज . . . व. → मराम ।

२ का. सूर्ये विषसं * द्वितीयं * * ।
 का, उ. 'माहं' इत्यत ऊह्यम् । एवं षष्ठं यावत् ।

३ का. त्रिषप्ता विष्फुलिङ्गका * पुष्पकमक्षना ।
 क वा. * विस्फुलिङ्गिका; म, ज. तृषप्ता * ;
 ख उ. * पुष्पमक्षकं ।

५ का. आल्वन्तरोटं * वितारी * रसं * ।
 वा, ज. आल्वन्तरुटं . . . । उ. . . . * रसं * ।

वारुग्रमरसं विषमग्निश्च विषचर्षणिम् ।

माहं मृषि मो असौ पुरुषो मृत ।

स च न मरति मा वयं मराम ।

आरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला करत् ।।५।।

शकुन्तिका मे अब्रवीद् विषपुष्पं धयन्तिका ।

माहं मृषि मो असौ पुरुषो मृत ।

स च न मरति मा वयं मराम ।

आरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला करत् ।।६।।

न रोपयति न मादयति न विषं हन्ति पूरुषम् ।

माहं मृषि मो असौ पुरुषो मृत ।

स च न मरति मा वयं मराम ।

ऋ.१.१६१.१३.द्रः आरे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला करत् ।।७।।

पै.३.६.७;

नवानां नवतीनां विषस्य रोपुषीणाम् ।

पै.४.१७.७

सर्वासामग्रभं नाम वीतापेतारसं विषम् ।।८।।

५ का. . . . विश्वचर्षणिः; वा. . . . मग्निश्च * ।

६ का. * * ब्रवीद् * धयन्तिकः;

ज. . . . दिषपुष्पन्धय . . . । वा. . . . षन्धय . . . ।

७ का. . . . पौरुषं । महमृषमौ असौ * मृतः । * जन * मरति
* * मदामारेस्योजनं * मरु * * * ;

ख वा. नि → न . . . । म. नि . . . । उ. . . . पुरुषं ।

घ म. . . . व → मराम । ज. . . . वराम ।

८ का, उ. नवानानवतीनामित्येका ।। ३.६.७ द्र.

४.२०

मधुमती पत्ये अस्मि जाराय मधुमत्तरा ।

अथो *मधुव्यं मे भंसो मधु निपदने अहम् ॥१॥

मधुना मा सं सृजामि *मासरेण सुरा इव ।

वाङ्म *इयं मधुना संसृष्टाक्षी मे मधुसंदृशी ॥२॥

मधु द्यौर्मधु पृथिवी मध्विन्द्रो मधु सूर्यः ।

स्त्रियो या जज्ञिरे मधु ताभ्योहं मधुमत्तरा ॥३॥

मधुमतीरोषधय आपो मधुमतीरुत ।

गावो या जज्ञिरे मधु ताभ्योहं मधुमत्तरा ॥४॥

मधोर्जातो मधुघो वीरुधां बलवत्तमः ।

तेनाहं सर्वस्मै पुंसे कृण्वे निकरणं हृदि ॥५॥

०

- ८.२०.१ का. * * स्मियज्ञारायमधुमत्तरः * मधुमव्यसे * मधोत्रिपतनेहं;
 ग वा. * मधुव्यंमे *; म, ज. * मधुव्यं * *;
 घ वा, ज. * निपदमे → ने * । ।
- २ ख का, उ. मासुरेण । का. सुरामिव ।
 गघ का. वाङ्मह्यं * . . . मी *; ग उ. वाङ्मयं * ;
- ३ ग उ. * * यज्ञिरे *;
 घ का. मत्तरः;
- ४ क का. रुषधय;
 गघ का. * * * धु . . . मत्तरः;
- ग वा. * जा . . . ; उ. . . . यज्ञिरे *;
- ५ क का. मधुर्जातोमधुग; म. मधोर्यातो *;
 ग का. . . . पुसे; घ वा. * निकरणं * । ।

यथाश्व बन्धनेष्ठो वड्वामभिधावति ।

एवा त्वमुग्र ओषधेमुं कनिक्रदतमा नय ।।६।।

अङ्गो नु मोदिव श्वसो अङ्गो नु मोदिव स्तनः ।

अन्या विवित्स मा नो अन्याः परा जिघांसन् ।

इ शौ. ३. १८.६ग मामनु प्र ते मनश्छाया यन्तुमिवान्वयत् ।।७।।

इति चतुर्थकाण्डे चतुर्षोऽनुवाकः

४.२१

खनन्ति त्वा तैमाता दासा अरसबाहवः ।

ग शौ.४.७.६ग द्रः दास्यसि प्रक्रीरस्युत्खातमरसं विषम् ।।१।।

घ पै.२.१.४घ,
शौ. ४.७.५घ

अदन्ति त्वा कर्कटासः कुरुङ्गा अधि सानुषु ।

पापी जग्धप्रसूरस्यभिखाते न रुरूपः ।।२।।

६ क उ. यथास्यो * (म. बन्धनेष्ठे);

ख वा, म. * अभिधावति । ज. * अभि (→ पि) धावति ।

घ का. कनिक्रदतिमा *;

७ कख का. अंगोन * दिवि * अंगोन * दिवि *; द्र. कख अर्थः?

क उ. . . . स्वसो; ग वा. * वि (+व) त्समानो;

म, ज. * विवत्समानो ;

घ उ. . . . जिघांसं ।

उच्य का. . . . व्रते . . . वानयत् २५२ अनुवा ४२२

च वा. . . . जन्तु . . . ।।२०।।३७।।अ४।।

४.२१.१ का. * * तयिमाता दामारसि । दासस्य प्रक्रीदुस्युत्ख
इमरससं * ।

क म. खनन्ति . . . ; ख वा. * अ(→ ठ)रस . . . ।।

२ का. इदन्ति * कर्कटाशः * * सानिषु * जग्धि . . . स्यत्रिषाते नर
* ।

क वा. * * कःकर्कटासः;

गघ उ. * . . . प्रसूतरस्य . . . रुरूपः ।।

- क शौ.६.४२.१क अव ज्यामिव धन्वनः शुष्मं तिरामि ते विष* ।
 प्र रोपीरस्य पातय सूर्यः पूर्वा इवोषसः । ।३। ।
- पै.४.२२.३ द्रः सिन्धुः पश्चात् परिहितः सूर्यस्योदयनं पुरः ।
 ततो यदन्तरा वनं तत् सर्वं विषदूषणम् । ।४। ।
- मधु त्वा मधुकृत् कृणोतु पितुं त्वा पितुकृत् कृणोतु ।
 उतो निषद्य पातवे अथो ऊर्ध्वाय तिष्ठते । ।५। ।
- जघास त्वा लोमकर्णस्तन्यासपरुरुष्णियाम् ।
 तद्भ्रमीश्चक्रिरे स्रजः सर्वं महिषदो विषम् । ।६। ।
- उर्व्या^१ उरुक्षितस्तुराया आतुरस्य च ।
 भूम्या हि जग्रभं नाम विषं वारयतामिति
 विषं दूषयतादिति । ।७। ।

- ३ का. * ज्ञामिव धन्विनः * तत्रोमि * विषः । परारोरस्य * सूर्य *
 शवोषसुः → वशोषमः ;
- ख उ. शुष्मन् (वा. शुष्म) . * * विषः ।
- ४ क का. सिन्धुष् * * ; म. * * परिहितः ;
- ख-घ का. . . . पुनः * . . . विषं * * विदूषणं ।
- ५ ख उ. पितं * पितकृत् * ।
- गघ का. ततो * पातये रधोवाय * ।
- ६ का. * * लोमकण्यस्तन्मामुपरिष्ण्या परुद्दमश्चक्रिरे सृज * न्वैषजो
 * ।
- ख वा. . . . परुरुष्णियां । ज. . . . पऋरुष्णियां ।
- द्र. . . कख पदविभागोऽर्थश्च संशयितौ ।
- ७ कख का. उर्व्याउरक्षितस्तुरायातुरस्य * ।

४.२२

अहं वा इन्द्रमातरमिन्द्रौजामिन्द्रभ्रातरम् ।

इन्द्राधिवक्रां वीरुधमाहार्षं विषदूषणीम् ।।१।।

यत् किञ्च पद्वच्छफवद् यत् काण्डि यद्य पुष्पवत् ।

ग शौ. ४.४.२ग यदेजति प्रजापतिः सर्वं तद्विषदूषणम् ।।२।।

पै. ४.२१.४ द्रः सिन्धुः पश्चाद्वरुणः सूर्यस्योदयनं पुरः ।

ततो यदन्तरा विषं तद्वाचा दूषयामसि ।।३।।

यावत् सूर्यो वितपति यावद्वाभि विपश्यति ।

तावद्विषस्य दूषणं वचो निर्मन्त्रयामहे ।।४।।

जिह्वा मे मधुसंघ्रावा जिह्वा मे मदुवादिनी ।

घ शौ. १६.३६.२ जिह्वे वर्चस्वती भव *माप ते पुरुषो रिषत् ।।५।।

हा है कल्याणि सुभगेऽपृष्णिपर्णनातुरे ।

इमं मे अद्य *पुरुषं दीर्घायुत्वायोत्रय ।।६।।

याभ्यो वर्षन्ति वृष्टयो याभिर्जीवन्त्यध्याः ।

ता मे विषस्य दूषणीः सविता व्यकाशयत् ।।७।।

४.२२:१ ख-घ का. मिन्द्रोमामिन्द्र . . . इन्द्रादि . . . मर्ष . . . दूषणी ।

ग वा, ज. . . वज्रां (वा. → क्रां) . . . ;

२ का. यदिकिञ्च पद्वत् समवधात् काण्डे यश्च * उदेजितु * * . . . ;

क ज. * किञ्च . . . ; उ. . . . पद्यच्छफवद् ;

ग वा, ज. . . . प्रजान(-श्च ज.)ति; म१ . . . प्रजापति;

म२. यदेयति प्रजापति;

द्र. पाठः काश्मीरीयपुस्तकाद् गृहीतत्वानामूलः, अपि तु संशयितः ।

३ कख का. * पश्चाद्वरुणस् . . . पुनः;

४ कख का. * * धिपतियावश्चाधावपश्यति ।

५ घ का. सा(मा?)प * * * । उ. मांवते * * ।

पाठः संशयितः । मायं ते . . . इति शोधः ?

६ का. * ही * * पृष्णिपर्ण्य . . . । * * * पौरुषं . . . त्वायोअन्वयः

ग उ. . . . पुरुषं; घं म. दीर्घायत्वा . . . ।

७ का. याद्यो वर्षन्तु * * जीवन्त्यध्या । त. . . . काशयत् २२२

ख वा, ज. . . . जीवन्त्यध्या → : । म. . . . वन्त्यध्यां ।

४.२३

शौ.१९.४६.१-७ प्रजापतिष्ट्वा बध्नात् प्रथममस्तृतं वीर्याय कम् ।
तं ते बध्नाप्यायुषे वर्चस ओजसे च बलाय
चास्तृतस्त्वाभि रक्षतु ।।१।।

ऊर्ध्वस्तिष्ठ रक्षन्नप्रमादमस्तृतेमं
मा त्वां दभन् पणयो यातुधानाः ।
इन्द्र इव दस्यूनव धूनुष्व पृतन्यतः
सर्वाञ्छत्रून् वि षहस्वास्तृतस्त्वाभि रक्षतु ।।२।।

शतं च नः प्रहरन्तोऽभिघ्नन्तो न तस्तिरे ।
तस्मिन्निन्द्रः पर्यधत्त चक्षुः प्राणमथो बल-
मस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ।।३।।

इन्द्रस्य त्वा वर्मणा परि धापयामो
यो देवानामधिराजो बभूव ।
पुरस्त्वा देवाः प्र णयन्तु सर्वे-
ऽस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ।।४।।

४.२३.१ कख का. सा. अ. ।

ग उ. तन्ते . . . ;

ग-ङ्ग का. . . . वर्चसोजसे * * . . . तष्ट्वाभि * ।

ङ उ. चास्तृतस्त्वाभि * । ।

२ का. . . . स्तिष्ठरंक्षनप्रमादसम्भृतेमनु * * दभं * यातुधानां
इन्द्रीववधस्यूदविधूष्व पृतन्यतः सर्वाञ्छत्रून् * . . . स्तृतः;

ख उ. * * * (म. दभन) पृ(ज.प्रु)णयो * ।

ग वा, म. . . . धू → धूनुष्व * ;

घ वा. सर्वान् . . . ;

ङ म. . . . स्तृत । वा, ज. . . स्तृतः । ।

प्र. ३-६ स्त्वाभि रक्षतु इत्यूह्यम् । ३का. . . न * भिजन्तो * तस्त्रिरे । यस्मिनि
. . . ;

३-६ एते मन्त्राः काश्मीरीये ६, ५, ३, ४ इति क्रमेण पठिताः ।

क का . . . धामो; ख का. नास्ति । उ. जो . . . ।

ग का. पुनस्त्वादेवाप * * त्वस्तृतः;

*अस्मिन्मृणावेकशतं वीर्याणि
सहस्रं प्राणा अस्मिन्नस्तृते ।
व्याघ्रः शत्रूनधि तिष्ठ सर्वान्
यस्त्वा पृतन्यादधरः सोऽस्त्वस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ।। ५ ।।

पै. १२.५.२क घृतादुलसो मधुमान् पयस्वान्
सहस्रं प्राणः शतयोनिर्वयोधाः ।
शम्भूश्च मयोभूश्चोर्जस्वांश्च
पयस्वांश्चास्तृतस्त्वाभि रक्षतु ।। ६ ।।

यथा त्वमुत्तरो असौ असपलः सपलहा ।
सजातानामसो वशी तथा त्वा सविता कर-
दस्तृतस्त्वाभि रक्षतु ।। ७ ।।

४.२४

अपश्च रपश्चोष्मा च बाष्पश्च ।

पै. ४.२४.६ गघ द्रः शोकश्चाभीशोकश्च तृतीयेकश्च परेपरश्च
ते तक्मान इतो नश्यत ।। ९ ।।

५ का. . . . मनामेकशतं * * * यस्मिन्नस्त्रिरे व्याघ्रशतानभि * * . . .
. पृदेन्या . . . स्तृतः;

क वा. अस्मिन्मृणादेकं . . . ; म, ज. . . . न्मृणावे . . . ;

ग उ. . . . सर्वा;

६ कख का. . . . तुल्लब्धो . . . र्जां पयस्वा * * . . . र्वयोधा ।

क वा. . . . दुलु → लसो . . . ।

ग का. . . . र्जस्वांश्च;

७ क का. . . . रोसौसपलस् * ।

ग वा, ज. . . . मसो → यो *;

ङ उ. . . . स्तृतस्त्वाभि * ।। ७ ।। २३ ।।

४.२४.९ का. . . . रवश्चो . . . वाःपश्च . . .

श्चाभिविषोक तृती . . . * तक्मनेतो * ।

क वा. . . . रवश्चो . . . ; घ म. . . . परेव(→ प)रश्च;

ङ वा. . . . नश्यत (:→ ष) ।। ज. . . . नश्यत (+:) ।।

वेद वै ते तक्मन्नामाग्निष्टं नामासि ।
तं त्वेतोप नयामः शनि तक्मा ॥२॥

वृत्रस्य हरोसि नभसो नपात् ।
द्यौश्चास्मत् पृथिवी च तक्मानं नाशयतामितः ॥३॥

पञ्चप्सिनिर्नाम ते माता स उ एकप्सिनिरुच्यसे ।
तस्याहं वेद ते नाम स तक्मन् निरतो द्रव ॥४॥

शौ.१.२५.२ग, औदुम्बलश्च नामासि प्रियातिथिश्च ।
३ग द्रः तं त्वेतो नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्यावता ॥५॥

शौ.४.३७.११ उच
योऽसि जल्पश्च लपंश्चावां च तपश्च ।

पै.४.२४.१गघ द्र. तृतीयेकश्च मौज्जिगलश्च ते तक्मान
इतो नश्यत ॥६॥

-
- २ का. तक्मंनामा . . . त्वेतोविनयामस्यनुतक्मां;
क उ. तक्मंनामा
- ३ ख < अग्निष्ट्वं ? गघ नयामस्यनु तक्मन्?
- ३ क का. * रोमि नभस्यो * ।
ख वा. स्म → स्मात्; ग. म. नाशयामितः । .
- ४ कख का. पञ्चपत्सुन्निनाम * * असूयेकप्सुनृत्यसे ।
ख वा. निर्णाम * * ;
घ का. श तक्मं . . . ध्रुवः; उ * तक्मं । ।
म. निरितो * । ।
- ५ का. औदुरस्य तन्वेतो * * वतां;
क वा, ज. औदुम्बल → रश्च . . . ;
- ६ का. * * जलपश्चलपश्चांमागुश्च तपैश्च । श्चपरेपरश्च *
तक्मानैतो नचत ।
क उ. * षिसल्पश्च . . . ;
ख वा. श्चावांश्च → च . . . । ज. श्चावाञ्च → श्च
. . . ।
ग वा, ज. मौज्जिगलश्च, घ वा. * * * नश्यत (+) । ।

विकिलीत विलोहित विकाशक्रंदरञ्जन ।
गिरिं गच्छ धूमकेतो हृषे नमांसि सन्तु ते ।।७।।

बृहत्त्वमग्रे रक्षो अधमं जहि
मध्यमं न्युत्तमं शृणीहि ।

शौ.१६.१०.४क

शं नो अग्निर्ज्योतिरनीको अस्तु

ऋ.६.७५.१० ख

शं द्यावापृथिवी अनेहसा ।।८।।

मातेव पितेवाभि रक्षतैनं
मुञ्चतैनं पर्यहसः ।।९।।

४.२५

शौ.४.१०.१

वाताज्जातो अन्तरिक्षाद्विद्युतो ज्योतिषस्परि ।

स नो हिरण्यजाः शङ्खः कृशनः पात्वंहसः ।।१०।।

७ कख का. विकिलेदविरोहतुवृकामष्कलित्यर्जुन ।

क वा. विकिली → लित * ; म_१ विकि → विलीतवि (र्वि?) लो

. . . ;

म_२. विविलीतर्विलोहित;

द्र.

म_२. म_१. कृतपाठमेवानुसरतीति प्रतीयते ।

ख वा. विकास → शक्रं . . . । ज. . . . त → दरञ्जन ।

घ वा. * नमां * * । । ज. * नमांसंतु (→सन्तु) * ।

म. * * संतु * । । का. ऋषेणमांससंदते । ।

८

का. . . . * अधिसं * * नुत्तमं * । * * . . . रनेको * सं *
यनेहसा ।

क उ. बृहत्त्वमग्रे ;

ख वा. . . . शृणीहि । म. . . . शृणुहि । ज. * मध्यम . . . ।

ग वा. सन्नो . . . ; म, ज. शन्नो (म. ऽग्नि) . . ।

घ म. सं * * । ।

९

क का. पितेवरक्षत एनं;

वा, म. पितेवा अ(→ ० वा)भि

४.२५.१

ख म. ज्योतिसस्परि । ग का. * * . . . ण्यदाशंखषु;

- शौ.४.१०.६क-घ हिरण्यानामेकोसि सोमादधि जज्ञिषे ।
रथेसि दार्शत इषुधौ रोचनस्त्वम् ।।२।।
- शौ.४.१०.२ यो अग्रतो रोचनावान् समुद्रादधि जज्ञिषे ।
शङ्केन हत्वा रक्षांस्यत्रिणो वि षहामहे ।।३।।
ये अत्रिणो यातुधाना रक्षसो ये किमीदिनः ।
सर्वा छङ्ग त्वया वयं विषूचो वि षहामहे ।।४।।
- शौ.४.१०.३ शङ्केनामीवाममतिं⁺ शङ्केनोत सदान्वाः
शङ्को नो विश्वभेषजः कृशनः पात्वंहसं ।।५।।
- शौ.४.१०.४ दिवि जातः समुद्रतः सिन्धुतस्पर्याभृतः ।
स नो हिरण्यजाः शङ्ग आयुष्प्रतरणो मणिः ।।६।।
- शौ.४.१०.७ देवानामस्थि कृशनं बभूव
तदात्मन्वच्चरत्यस्वन्तः ।
तं ते बध्नाम्यायुषे वर्चस
ओजसे च बलाय च *कार्शनस्त्वाभि रक्षतु ।।७।।

इति चतुर्षकाण्डे पञ्चमोऽनुवाकः

- २ खं का. संहोसाचधि * । वा, म. . . . यज्ञिषे ।
गघ का. रथेषुदर्शतमिषधौ . . . ।
- ३ क का. * ग्रतो . . . वां; खग का. सा. अ. ।
ख उ. . . . यज्ञिषे ।
- ४ का. * त्रिणो . . . धानां . . . सर्वाश्छख * * * * बुधामहे ।
ख वा. * जे * । ग म. * छङ्ग * * ;
- ५ कख का. . . . नमिवामवघं तस्सदान्वा ।
क उ. नामी (वा. → म्नी) याममतिं; ख वा. शङ्के (→ श्को) नोतः * ।
- ६ ख म. . . . स्परियाभृतः ।
गघ का. सा. अ. ।
- ७ का. . . . मस्त * * तदात्मन्वच . . . । * * . . . षे वर्चसे
बलाय * कार्षिणस्त्वाभि * २५२ अनुवा ५ ।।२
क म. . . . मस्ति ख म२. . . . न्वकरत्य . . . ।
ग उ. तन्ते
- ८ उ. कार्श्य (म.श्व) स्त्वाभि * ।।२५।। ३७ ।। अ५ ।।
- ९ कार्शन- इति पाठः दुर्गामोहनपादैः शोधपूर्वकं स्थिरीकृतोऽस्माभिरपि
रक्षितः । शौ. मू. को. कर्शनस् ।

४.२६

- ऋ.८.६१.१ कन्या वारवायती सोममपि श्रुताविदत् ।
अस्तं भरन्त्यब्रवीदिन्द्राय सुनोमि त्वा
शक्राय सुनोमि त्वा ।।१।।
- ऋ.८.६१.२ असी य *एषि वीरको गृहंगृहं विचाकशत् ।
इमं जम्भसुतं पिब धानावन्तं करम्भिण-
मपूपवन्तमुक्थिनम् ।।२।।
- ऋ.८.६१.४ कुविच्छकत्* कुवित् करत् कुविन्नो वस्यसस्करत् ।
कुवित् पतिद्वितो यतीरिन्द्रेण सङ्गमामहै ।।३।।
- ऋ.८.६१.३ आ चन त्वा चिकित्सामोधि चन त्वा नेमसि ।
शनैरिव शनकैरिवेन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ।।४।।

- ४.२६.१. का. * * सोममश्रुतावदत् । हस्तं भरन्त्य . . . शनिममि * * शनिममि
* ।
ग म. * भरन्त्य ;
- २ कख का. असूयेषु * * विचकशत्; क उ. * * एष * ;
ग उ. * जम्भस (म.शं) तं * ;
ङ वा, ज. . . . णमुपवदन्तु ।। म. . . . णमपवन्त . . .
।।
- ३ क कां. सा. अ. ।
ख उ. . . . अस्यसस्करत् ।
गघ का. कुवित्सतियशोयती मही ।
वा. . . . तिद्युतोजती वहै ।।
४. का. उ. पुस्तिकासु ऊष्मवर्ण- तकारयोर्विपर्यासदर्शनात् ऋग्वेदीयः
' पतिद्विषो' इति सम्यगेवेति प्रतीयते ।
- ४ क का. सा. अ. ।
घ उ. . . . येन्द्रो * * ।।

ऋ.८.६१.५

इमानि त्रीणि विष्टपा तानीन्द्र वि रोहय ।
शिरस्ततस्योर्वरामादिदं म उपोदरे ।।५।।

ऋ.८.६१.६

असौ च या न उर्वरादिमां तन्वं मम ।
अथो ततस्य यच्छिरः* सर्वा ता रोमशा कृधि ।।६।।

ऋ.८.६१.७

खे रथस्य खेऽनसः खे युगस्य शतक्रतो ।
अपालामिन्द्र *त्रिष्पूत्व्यकृणोः सूर्यत्वचम् ।।७।।

४.२७

दिवस्पृष्टे मधुपृचः सुपर्णाः
पञ्चाशत्ते भुवनस्य गोपाः ।
आनुजावरमनुरक्षन्त उग्रां
येषामिन्द्रं वीर्यायैरयन्त ।।९।।

५ ख ज. * रोह → धय ।

ग वा, ज. स्तदस्यो; घ का. मा * ।

घ वा. मौपदरे ।।

६ क्ग का. उर्वातिरा इमां तत्वस्परि । * तदस्तु यच्छिरसु;

उ. * तदस्य यत्शिरः (वा. यच्छिरः) * * रोमसा * ।।

७ कख का. ख * यो । गस्यशक्रतो ।

ख वा. क्रतोः । ज. 'ः' अस्पष्टं योजितं दृश्यते

घ कां. कृणोत् * २१२

गघ उ. त्रिस्फू (→ स्पू वा.) त्वा कृणोत् * ।। ऋ७।।२६।।

द्र.

अकृणोः - स्- कारस्य त्- कारापत्तिः कोशेषु बहुलं दृश्यते । तेन
दुर्गामोहनपादकृतोऽयं शोधो रक्षितोऽस्माभिः ।

४.२७.९

का. सुपर्णष्वशते रत्त * तेषा वीर्यायैरयन्त;

क वा, म. स्पृष्टे; ख, वा ज. पञ्चाशते

ग म, ज. आनुयावर.;

पुरोहितः परमेष्ठी स्वराद्
 ज्यायाभीवर्धमस्मा अकृणोद् बृहस्पतिः ।
 तेन सपलानधरान् कृणुष्व
 क्षेमे पशून् बहुलान् वर्धयित्वा
 जैत्रायोद्यातु रथवाहनं ते ।।२।।

गोभाजमंसं तव ये समानाः
 सर्वे समग्रा दधृगा भरन्त ।
 अभि वर्धस्व भ्रातृव्यानभि ये त्वा पृतन्यतः ।।३।।

नि पिण्डि सर्वान् धूर्वतोऽभीवर्धो यथाससि ।

शौ.१.२६.४क

अभीवर्धमभीभवमभीषेणं महागणम् ।

४.८.४ गघ

विशस्त्वा सर्वा आयन्त्वापो दिव्याः

पयस्वतीः ।।४।।

- २ क्य का. * * सदाज्जायाभि . . . स्माकृणोद् * * सपत्ता . . . वर्धयेत्वा;
 ख वा. . . . अ(→ ऽ)कृणोद् * ।
 घ ज. * पशून् → न * * ;
 ङ उ. जयीत्रा (ज. जै (यी → ऽ) त्रा)योज्यातु . . . नन्ते ।
 द्र. का. पत्रस्याधोभागे "बृहस्पतिसूक्तः" इति
 ३ का. गोभाचमूषन्तये समानस् * * दधृशा * । . . . पृतन्यतः;
 क वा. गोभायमंसं . . . ; म. . . . सन्तव * * ;
 ४ का. * षिण्डि सर्वा * भीभीवर्धतो । अभिवर्धमभि . . .
 . वांशुंत्वापो * * ;
 क वा, म. * * सर्वा * ; ख ज. ऽ भिवर्द्धो . . . ।
 गघ वा. अभिवर्द्धमभिभवमभिषेणं * ।
 ज. . . . मभि → भीषेणं * ।।
 च वा. आयन्त्वापो ।।

अभि वर्धस्व प्रजया वावृधानो-
 ऽभ्यनीकैः पशुभिर्भवाति ।
 ब्रह्म राजन्यैर्विश्वैर्वावृधानः
 शूद्रैरतीहि सभया पृतन्यतः ॥ ५ ॥

वर्धस्व क्षेत्रैः प्रथस्व प्रजया
 वर्धस्व वीरैः पशुभिर्बहुर्भव ।
 श्रिया शुक्लैर्यतमस्त्वा पृतन्या-
 दाप्तस्तुभ्यं स बलिहत्याय तिष्ठतु ॥ ६ ॥

४.२८

ऋ.१.१०६.१-७ इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमूतये
 मारुतं शर्धो अदितिं हवामहे ।
 रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो
 विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ १ ॥
 त आदित्या आ गता सर्वतातये
 भूत देवा वृत्रतूर्येषु संभुवः ।
 रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो
 विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ २ ॥

- ५ का. अभी * * * . . . वामि ।
 द्र. उ. ख ऽ नास्ति ।
 घ का. शूद्रै (→ द्रे) रतीह * पृतन्यतः;
 ६ कख का. * * प्रदतस्वं प्रजय * * . . . भवः;
 क ज. * क्षेत्रै * * ;
 ६ गघ का. * सउत्कैर्यमस्त्वापृतन्यादापृतस्तुभ्यं शपलऋत्याय तिष्ठतु । औ-
 दापृतस्तुभ्यं शपलऋत्यायतिष्ठतु २२२
 घ म. . . . वलिहत्या(→ दया)य * ॥
 उ. काण्डिकान्ते मङ्गलचिह्नादीनि ।
 ४.२८.१ खग उ. * श्रद्धो * * । रथत्र . . . ;
 ग का. . . . सुदानवो;
 २ ग का. . . . सुधानवो;
 क उ. 'आ' इति नास्ति । ख उ. . . . संभवः ।
 द्र. उ. गघ नास्ति । एवं पञ्चमं मन्त्रं यावत् ।

अवन्तु नः पितरः सुप्रवाचना
उत देवी देवपुत्रे ऋतावृधा ।
रथं न दुर्गाद्विसवः सुदानवो
विश्वस्मात्रो अंहसो निष्पिपर्तन ।।३।।

नराशंसं वाजिनं वाजयन्तं
क्षयद्वीरं पूषणं सुमैरीमहे ।
रथं न दुर्गाद्विसवः सुदानवो
विश्वस्मात्रो अंहसो निष्पिपर्तन ।।४।।

बृहस्पते सदमित्रः सुगं कृधि
शं योर्यत्ते मनुर्हितं तदीमहे ।
रथं न दुर्गाद्विसवः सुदानवो
विश्वस्मात्रो अंहसो निष्पिपर्तन ।।५।।

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं
काटे निवाढ ऋषिरह्णदूतये ।
रथं न दुर्गाद्विसवः सुदानवो
विश्वस्मात्रो अंहसो निष्पिपर्तन ।।६।।

ऋ.४.५५.७ द्रः

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु
देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् ।
तत्रो मित्रो वरुणो मामहन्ता-
मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ।।७।।

३ कग का. सा. अ. ।

४ ख का. सा. अ. ।

द्र. ग. वसव इत्यतो नास्ति ।

५ का. * सदमित्र सुवां * * . . मनुरीतं तुरीमहे । रथन्न दुर्गा z

क वा. * सदमिनः * * ;

ख वा. सज्जोर्यत्ते . . . । म. सं. . . . ; ज. संजोर्यत्ते . . . ।

६ का. ख कटे . . . दुतये । क, ग सा. अ. ।

क वा . . . सचीपतिं; ख उ. . . . रषिरह्ण . . . ।

७ कख का. . . . त्रोदेव्यदितिर्नि * देवा . . . युच्छन्;

क उ. . . . तिर्न * ;

ख वा, म. . . . युच्छन् ।

द्र. का. पत्रस्योपरिभागे "इन्द्रमित्रंदीवीसू" इति । ततः 'अपत्राष्टकं' इति ।

४.२६

ऋ.१.६७.१-८

शौ.४.३३.१-८ऋः

अप नः शोशुचदघम् । अग्रे शुशुग्ध्या रयिम् ।।१।।

अप नः शोशुचदघम् ।

सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे ।।२।।

अप नः शोशुचदघम् ।

०

प्र यद् भन्दिष्ठ⁺ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः ।।३।।

अप नः शोशुचदघम् ।

प्र यत्ते अग्रे सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् ।।४।।

अप नः शोशुचदघम् ।

प्र यदग्रेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः ।।५।।

द्र. ४.२६

अत्र काण्डिका उ. पुस्तिका अनुसृत्य निर्वर्तिता । काश्मीरीयपुस्तिका तु ऋग्वेदमेवानुसरतीति प्रतीयते । तत्र अपत्रा अथै शुचये इत्यादिवाक्यम् अपनोऽथै शुचये इत्यनुक्रमणिकावाक्यमेवा-शुद्धमुद्धृतम् । आथर्वणविनियोगस्तु (कौ.३६.२२) अन्यथा निर्दिष्टः । तेन काश्मीरीयमन्त्रविन्यासः ऋग्वेदमूलकत्वान् नादृतोऽस्माभिः ।

काण्डिकारम्भे का. औकुत्स ऋषिः गायत्र्यं श्छन्दः अग्निर्देवता अपत्रा अथै शुचये विनियोगः २२

१

का. * * शोशुचदगग्रे शुचकदा * । अपनश् शोशुचदघं ।

ख

वा. * शुशुग्धा * ।। ज. * शुषुग्ध्या * ।।

२

का. यथा ऋग्वेदे शौनकीये चाथर्ववेदे इहापि अप नः इत्यादि वाक्यम् प्रतिमन्त्रं तृतीयपादरूपेण आवर्तते । अत्र तु अपत्रश्च इत्यादिः पाठः ।

३

क

= का. गपादः । एवमा परि समाप्ति । उ. ऊह्यः पादः । एवमाषष्ठम् ।

ख

का. सुक्षेत्रियां सुधा . . . ;

ग

उ. वसुया * * ।।

३

खग

का. * * भन्दिष्ठ एतां प्रास्माकसश्च * ;

ख

उ. * यध्वंतिष्ठ ;

ग

वा. प्रास्माकाशश्च * ;

४

ग

का. जायेमर्ह * ति * ;

उ.

* व्रते * ।।

५

ख

का, ज. * यदग्रे * ;

अप नः शोशुचदघम् ।

त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि ।।६।।

अप नः शोशुचदघम् ।

द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेव पारय ।।७।।

४.३०

देवाः शरणकृतः शरणा मे भवत

प्राच्या दिशोऽग्निना राज्ञाध्यक्षेण ।

यशा भूयासं यशसं मा कृणुत

चारुमन्त्रादं परा द्विषन्तं शृणीत ।।१।।

देवाः शरणकृतः शरणा मे भवत

दक्षिणाया दिश इन्द्रेण राज्ञाध्यक्षेण ।

यशा भूयासं यशसं मा कृणुत

चारुमन्त्रादं परा द्विषन्तं शृणीत ।।२।।

७ खग वा. मुखाऽति (उ. नावेद *।।)

ग ज. पारयः ।।ऋ७।।२६।।

द्र. उ. मन्त्रसंख्या सप्तेति सर्वत्र ।

का. सनस्तिन्धुमिवनावयाते पर्षस्त्वस्तये । अपत्रशशोशुचदघं २४२
इत्यधिकम् । शौ. ऋ. चू तथा, नतु उ. । उपरि भुमिका द्रष्टव्या ।

४.३०.१

का. औं देवश् . . . प्राच्यां . . . यससं . . . चारुमन्त्रादं . . .
सृणीतः । द्र. पत्रस्य दक्षिणपार्श्वे षडृतंसूक्तं इति ।

क वा. . . . भवतः; ज. देवा . . . ;

ख ज. * दिशो अग्निना *;

ग म. * * यशसम्मा; घ ज. . . . सृणीत ।।

२

का, उ. 'देवाः . . . मे' इति नास्ति । 'यशा भूयासं' इत्यतोऽपि
सर्वमूह्यम् । 'भवत . . . ध्यक्षेण' इत्येव भागः पठितः । एवमष्टमं
मन्त्रं यावत् ।

ख का. दक्षिणाया दिशो . . . ;

देवाः शरणकृतः शरणा मे भवत
 प्रतीच्या दिशो वरुणेन राज्ञाध्यक्षेण ।
 यशां भूयासं यशसं मा कृणुत
 चारुमन्नादं परा द्विषन्तं शृणीत ।।३।।

देवाः शरणकृतः शरणा मे भवतो-
 दीच्या दिशः सोमेन राज्ञाध्यक्षेण ।
 यशा भूयासं यशसं मा कृणुत
 चारुमन्नादं परां द्विषन्तं शृणीत ।।४।।

देवाः शरणकृतः शरणा मे भवत
 ध्रुवाया दिशो विष्णुना राज्ञाध्यक्षेण ।
 यशा भूयासं यशसं मा कृणुत
 चारुमन्नादं परा द्विषन्तं शृणीत ।।५।।

देवाः शरणकृतः शरणा मे भवतो-
 र्ध्वाया दिशो बृहस्पतिना राज्ञाध्यक्षेण ।
 यशा भूयासं यशसं मा कृणुत
 चारुमन्नादं परा द्विषन्तं शृणीत ।।६।।

देवाः शरणकृतः शरणा मे भवतो-
 त्तमाया दिशः प्रजापतिना राज्ञाध्यक्षेण ।
 यशा भूयासं यशसं मा कृणुत
 चारुमन्नादं परा द्विषन्तं शृणीत ।।७।।

३ क वा. भवतः; एवं चतुर्थपञ्चमाष्टमन्त्रेषु ।

४ कख का. भवत उदीच्यां . . .; एवं ६ कख, ७कखपादेषु अपि सन्ध्यभावः ।

वा. भवतः प्रतीच्यादिशोऽग्निना . . .;

५ ख म. ध्रुवाया . . .;

देवाः शरणकृतः शरणा मे भवत
परमाया दिशः परमेष्ठिना राज्ञाध्यक्षेण ।
यशा भूयासं यशसं मा कृणुत
चारुमन्नादं परा द्विषन्तं शृणीत ।। ८ ।।

देवाः शरणकृतः शरणा मे भवत
सर्वाभ्यो दिग्भ्य ईशानेन राज्ञाध्यक्षेण ।
यशा भूयासं यशसं मा कृणुत
चारुमन्नादं परा द्विषन्तं शृणीत ।। ९ ।।

इति चतुर्थकाण्डे षष्ठोऽनुवाकः

४.३१

शौ.३.१६.१-७ प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे
ऋ.७.४१.१-७ प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरशिवना ।
प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं
प्रातः सोममुत रुद्रं हुवेम ।। १ ।।

प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम
वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्ता ।
आध्रश्चिद् यं मन्यमानस्तुरश्चिद्
राजा चिद् यं भगं भक्षीत्याह ।। २ ।।

८ क वा. भवतः;

९ कख का. सा. अ. । ज. देवा शरणकृत . . . ;

ग वा, म. * * . . . सम्मा *;

गघ का. . . . कृणुत द्विषन्तं सृचृणीतः २२५२ अनु ६२

४.३१.२ ग का. अग्निश्चिद्यं . . . स्तुरश्चि; वा, म. आध्रश्चिज्यं . . . ;
ज. . . . श्चिज्य → व्यमन्य . . . ; वा. . . . स्तिरश्चिद्;

घ उ. * चिज्यं . . . ।।

भग प्रणेतर्भग सत्यराधो
 भगेमां धियमुदवा* ददन्नः ।
 भग प्र णो जनय गोभिरश्वै-
 र्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ।।३।।

उतेदानीं भगवन्तः स्या-
 मोत प्रपित्व उत मध्ये अह्नाम् ।
 उत्तोदिते मघवन् सूर्ये
 वयं देवानां सुमती स्याम ।।४।।

भग एव भगवाँ अस्तु देवा-
 स्तेन वयं भगवन्तः स्याम ।
 तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीति
 स नो भग पुरएता भवेह ।।५।।

समध्वरायोषसो नमन्त
 दधिक्रावेव शुचये पदाय ।
 अर्वाचीनं वसुविदं भगं नो
 रथमिवाश्वा वाजिन आ वहन्तु ।।६।।

-
- ३ क का. * प्रणेते ; वा. प्रेणे → प्रणोत ;
 ख उ, का. . . . मुतवा ; का. . . . उदन्नः;
 गघ का. सा. अ. ।
- ४ खग का. . . . अह्ना मघत् * ; ग उ. . . . सूर्यो;
- ५ क का. * * भगवामस्तु ; वा. . . . भगवां * ;
 म, ज. भगवाङ् ;
 ख वा, ज. * * भगवन्त * ।
 ग का. * * भगस् सर्वे ;
 का, वा, म२ . . . इज्जोहवीमि; म१ . . . हवीमि → ति;
 घ का. * * भगष् z
- ६ क, घ का. सा. अ. ।
 ख ज. . . . सुचये * । ग उ. * वसुमिदं भगत्रो;

अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो
 वीरवतीः सदमुच्छन्तु* भद्राः ।
 घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता
 यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः । ७ । ।

४.३२

शौ.४.३२.१-७ यस्ते मन्योऽविधद्वज्र सायक
 ऋ.१०.८३.१-७ सह ओजः पुष्यति विश्वमानुषक्* ।
 साह्याम दासमार्यं त्वया युजा
 वयं सहस्कृतेन सहसा सहीयसा । १ । ।
 मै.४.१२.३ मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास देवो
 तैब्रा २.४.१.११ मन्युर्होता वरुणो जातवेदाः ।
 मन्युर्विश ईडते मानुषीर्याः
 पाहि नो मन्यो तपसा सजोषाः । २ । ।

७ क का. सा. अ. ।

ख उ. वीरवतीः . . . ; का. . . . मिच्छन्तु *; वा. . . . मुच्छन्तु * ।
 म, ज. . . . मुत्सन्तु * ।

ग का. * * * प्रवीणा;

द्र. म, 'भद्राः . . . दुहाना' इति नष्टम् ।

घ उ. * पातः . . . । ७ । ३१ । ।

४.३२.१क का. . . सद्यो . . . ; उ. . . मन्योविदध . . *;

ख का. * * पुष्यद्विश्वंमनुषं;

वा, म. . . विश्वंमनुषं । ज. . . विश्वमानुषं ।

ग उ. साह्याम दासमार्यं * *;

घ का. . . महीयसा ।

२ ग का. . . . शीर्यषु; घ वा, म. . . सजोषाः । ।

० अभीहि मन्यो तपसस्तवीयान्
 तपसा युजा वि जहि शत्रून् ।
 अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च
 विश्वा वसून्या भरा त्वं नः । । ३ । ।

मै.४.१२.३ क-ग त्वं हि मन्यो अभिभूत्योजाः
 स्वयम्भूर्भामो अभिमातिषाहः ।
 विश्वचर्षणिः सहुरिः सहीयाँ
 अस्मात्स्वोजः पृतनासु धेहि । । ४ । ।

अभागः सन्नप परेतो अस्मि
 तव क्रत्वा तविषस्य प्रचेतः ।
 तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीड़ाहं
 स्वा तनुर्बलदावा न एहि । । ५ । ।

अयं ते *अस्युप न एह्यर्वाङ्
 प्रतीचीनः सहुरे विश्वदावन् ।
 मन्यो वज्रिनुप न आ ववृत्स्व
 हनाव दस्यूरुत* बोध्यापे । । ६ । ।

३ क का. . . . स्तवीर्य (→ यां); म. . . . स्तवायां;
 खग का. सा. अ. ।

घ वा. . . . त्वन्नः । ।

४ ख का. सा. अ. । उ. स्वयंभू . . ।

गघ का. * * सहीयानस्मा . . . ।

घ म. अस्मात्स्वोजः * * । ।

५ क उ. * संनपरेतो * (ज. अस्मै; म. ऽस्मि) ।

ख का. सा. अ.; वा. . . . प्रचेत (+स):

ग वा. तत्त्वा . . . ; घ का. सा. अ. । ज. * तनुर्व . . . । ।

६ क का. * * अस्युप मे ह्यर्वाङ्; उ. अयन्तेस्युप . . . ;

खग का. सा. अ. । ग उ. * वज्रिनुप (का. - ज्रिनुप) . . . ;

घ का. * दस्यूरुत पोध्यापे;

वा, म. * दस्यूरुत (वा. . . वध्यापे); ज. * दस्यूरुत . . . । ।

ऋ.८.१००.२द्रः अभि प्रेहि दक्षिणतो भवा नो
 तै.१.७.१२.२द्रः अधा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि ।
 मै.१.१०.३द्रः जुहोमि ते धरुणो मध्वो अग्र-
 काठ.६.६द्रः मुभा उपांशु प्रथमा पिबेव ।।७।।
 शौ.७.३.१द्रः
 पै.२०.२.१द्रः

४.३३

शौ.४.२३.१ अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसः
 तै.४.७.१५.१ पाञ्चजन्यस्य बहुधा यमिन्धते ।
 मै.३.१६.५ विशोविशः प्रविशिवांसमीमहे
 का.२२.१५ स नो मुञ्चत्वंहसः ।।१।।
 तै.ब्रा.३.६.१६.४
 शौ.४.२३.४ *सुजातं जातवेदसमग्निं* वैश्वानरं विभुम् ।
 कख तै.४.१.५.५ हव्यवाहं हवामहे स नो मुञ्चत्वंहसः ।।२।।
 क मै.२.७.५
 का.१६.५
 वाज.११.५३

७ ख का. -धा ववृत्राणि जङ्घनाच * ।

उ. . . . जङ्घनाव; म. . . . हूरि ।

ग का. * * धरुणे * *; वा, म. . . वध्वो *;

घ म. . . . पिबे → पेव ।। ज. . . . पिपेव ।।ऋ७।।३३।।

४.३३.१ ख म, ज. . . . यमिन्धते । वा. . . . यमिन्ध(न्व?)ते ।

ग का. विशोविप्रिशिशिमांस . . . ;

उ. . . . प्रविशिवाइस . . . ;

२ क का, उ. सजातं . . . मग्निर्वै . . . ।

ग उ. * * सः ।। इतः परमूह्यम् । एवं षष्ठमन्त्रं यावत् ।

द्र. सजातं जातवेदसमग्निरिति पाठस्य का, उ पुस्तिकासु अव्यभि-
 चरितत्वेन दृष्टत्वेऽपि सर्वत्रान्यत्र सुजातमित्यादिपाठस्याव्यभिच-
 रितत्वेनैव गृहीतत्वात्, अस्मदीयपुस्तिकासु कश्चित् लेखकप्रमाद एव
 वेदपारम्पर्ये क्वचिज्जात इति प्रतीयते ।

- शौ.४.२३.२ यथा हव्यं वहसि जातवेदो
यथा यज्ञं कल्पयसि प्रजानन् ।
एवा देवेभ्यः सुमतिं ह्यावह
स नो मुञ्चत्वंहसः । । ३ । ।
- शौ.४.२३.३ यामन्यामनुपयुक्तं वहिष्ठं
कर्मन् कर्मत्राभगम् ।
अग्निमीडे रक्षोहणं यज्ञवृद्धं घृताहुतं
स नो मुञ्चत्वंहसः । । ४ । ।
- शौ.४.२३.५ येन ऋषयो बलमद्योतयन् युजा
येनासुराणामयुवन्त* मायाः* ।
येनाग्निना पणीनिन्द्रो जिगाय
स नो मुञ्चत्वंहसः । । ५ । ।
- शौ.४.२३.६ येन देवा अमृतमन्वविन्दन्
येनीषधीर्मधुमतीरकृण्वन् ।
येनेदं स्वराभरन्
स नो मुञ्चत्वंहसः । । ६ । ।

- ३ क ज. यथा (क्ष → ठ) * * * ;
ख उ. . . . कल्पयति * ;
ग का. . . सुमति . . ; वा. . . . ज्यावह; म. . . . ज्या → ह्या-
वह; ज. * देवेभ्य * यावह;
४ क उ. यामंयामनुप . . . वहिष्ठं (→ षः, वा);
का. . . . मभ्यप . . . वयिष्ठं;
खग का. सा. अ. । म, ज. * कर्मनाभगं ।
ज. . . . यज्ञवृद्धं * ; शौ. 'अग्निमीडे' इति २य पादे ।
५ क का. येनर्षयोबलमिद्योतयजा;
वा, ज. . . . मद्योतयन * ;
ख उ. . . . मयिवन्त; का. यना . . . मयजन्त;
का, उ. . . . माया ।
ग वा, ज. . . . पणिनिन्द्रो * ; का. सा. अ. ।
६ क उ. . . . मन्वविन्दं * ; खग का. सा. अ. ।

शौ.४.२३.७
तै.४.७.१५.२
मै.३.१६.५
का.२२.१५
तै.ब्रा.३.६.१६.४

यस्येदं प्रदिशि यद्विरोचते
यज्जातं जनितव्यञ्च केवलम् ।
स्तौम्यग्रिं नाथितो जोहवीमि
स नो मुञ्चत्वंहसः । ।७। ।

४.३४

शौ.४.२५.१
तै.४.७.१५.७
मै. ३.१६.५
काठ.२२.१५

वायोः सवितुर्विदधानि मन्महे
यावात्मन्वद्विदथो यौ च रक्षथः ।
यौ विश्वस्य परिभू बभूवथु-
स्तौ नो मुञ्चतमंहसः । ।९। ।

शौ.४.२५.२

ययोः संख्याता वरिमाणि पार्थिवा
याभ्यां रजो गुपितमन्तरिक्षम् ।
ययोः प्रयां नानु कश्चनानशे*
तौ नो मुञ्चतमंहसः । ।२। ।

७ ख वा. . . . केवलं । का. . . . जनितव्यञ्च * ।

ज. . . . जनितव्यञ्च * ।

ग का. सा. अ. ।

४.३४.१ क उ. . . . विदधानि * ; म. * सवित . . . ;

ख वा. यावात्मन्विद्विदथो . . . ; म. . . . न्वद्विदथो * * रक्षतः ।

कख का. वायो . . . वातमन्वूद्विषतो ये * रक्षतः ;

ग का. सा. अ. ।

२ क ज. ययो ; का, ज. * संक्षाता . . . ; वा. * सङ्ख्याता .

. . . ; उ. . . . परिमाणि * ;

ख का. . . . गुपितमन्तरिक्षं ;

ग वा. * प्रजां . . . ; ज. * प्रजा . . . ; वा, म. . . . नानुशे ;

ज. . . . नानुषे ;

का. . . . षश्चनानुषे ;

घ उ. तौ । । इतः परमूह्यम् । एवं षष्ठमन्त्रं यावत् ।

शौ.४.२५.३

तव व्रते नि विशन्ते जनास-
*स्त्वय्युदिते प्रेरते चित्रभानो ।

०

युवं *वायुः सविता च भुवनानि रक्षथ-
स्तौ नो मुञ्चतमंहसः । । ३ । ।

शौ.४.२५.६

प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये
महस्वन्तं मत्सरं मादयेथाम् ।
अर्वाग्वामस्य प्रवता नि *यच्छथ-
स्तौ नो मुञ्चतमंहसः । । ४ । ।

शौ.४.२५.५

रयिं मे पोषं सवितोत वायु-
स्तनू* दक्षमा सुवतां सुशेवम् ।
अयक्ष्मतां महो अस्मासु धत्तं
तौ नो मुञ्चतमंहसः । । ५ । ।

शौ.४.२५.४

अपेतो *वायुः सविता च दुष्कृत-
मप यक्ष्मं शिभिदां सेधत्तं परः ।
सं ह्यूर्जाः सृजथः सं बलेन
तौ नो मुञ्चतमंहसः । । ६ । ।

३ क का. . . . विशन्ते *; म. . . . विशन्ते *;

ख का. -स्त्वैयते . . .; उ. - स्त्वय्युदिते * * ।

द्र.

का. शेषः सा. अ. ।

गघ का. दिवं वायोस् * * * यश्छतस्तौ . . . ।

उ. * वायोः . . . । । शौ. * वायो . . . । ।

४ क का. * * संमुमतिर्वा *;

वा. . . . युतये; म, ज. . . . युतये;

ख. का. महस्वन्तं * मादयेतां । म * महत्सरं * ।

ग वा. . . . प्रपता * यच्छथ-; म, ज, . . . यत्सथ-;

का. . . . यश्छत -;

५ खग का. -स्तनो जक्षिवां सविता मुषवौ । अवे यक्ष्मतां मुहस्मासु *;

ख उ. स्तनु;

६ क उ. * वायोः * * * ; शौ. * वायो . . . ;

क-ग का. * वायोस् . . . मुपे * ससमितां सेदतिम् पर * ह्यूर्जा सृजत
मं *;

शौ.४.२५.७
तै.४.७.१५.८
मै.३.१६.५
का.२२.१५

उप श्रेष्ठा न आशिषो
देवयोर्धामन्नस्थिरन् ।
स्तौमि देवं सवितारं च वायुं
तौ नो मुञ्चतमंहसः । ।७। ।

४.३५

शौ.४.२७.१-७
तै.४.७.१५.११
मै.३.१६.५
का. २२.१५

मरुतां मन्वे अधि मे ब्रुवन्तु
प्रेमं वाजं वाजसाता अबन्तु ।
आशूनिव सुयमां ह ऊतये
ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । ।१। ।
उत्समक्षितं व्यचन्ति ये सदा
ये वा सिञ्चन्तु रसमोषधीषु ।
पुरो दधे मरुतः *पृश्निमातृ-
स्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । ।२। ।
पयो धेनूनां रसमोषधीनां
*जवमर्वतां कवयो य इन्वथ ।
शग्मा भवन्तु मरुतः स्योना-
स्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । ।३। ।

७ क,ग का. सा. अ. ।

ख का. देवयोर्ध्वमन्वस्थिरं । उ. . . . द्वामिनस्थितनू;

४.३५.१ क-ग का. * मन्व . . . वोजो * वन्तु । आसूनिव * भूतये;

ग उ. आशुनिव * * उतये;

घ का, ज. * * मुञ्चत्वं . . . ; म. * * मुञ्चत्वं . . . । ।

द्र. का. एवं २,४ ।

२ का. . . . यचन्ति * * यवा . . . मारुतः पृष्णिमातरं . . . ;

उ. . . . षदा . . . पृश्निमातृस्ते । । उ. अत ऊहाम् । एवं षष्ठं यावत् ।

३ ख उ. यवपर्वतां (ज. -ता) . . . ; का. यवसर्वतां . . . इन्वत्;

द्र. मन्त्रार्धे त्रयो यकाराः । तत्प्रभावात् जकारस्य यकारः । का. स-म-विपर्ययः प्रायिकः ।

क,ग. का. सा. अ.

अपः समुद्रादिवमुद्बहन्ति
दिवस्पृथिवीमभि ये सृजन्ति ।
येऽद्भिरीशानां मरुतश्चरन्ति
ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । । ४ । ।

ये कीलालैस्तर्पयन्ति ये घृतेन
ये वा वयो मेदसा संसृजन्ति ।
य ईशाना मरुतो वर्षयन्ति
ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । । ५ । ।

यदीदिदं मरुतो मारुतेन
यदि देवा दैव्येनेदृगार ।
युयमीशिध्वे* वसवस्तस्य निष्कृते-
स्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । । ६ । ।

तै.४.७.१५.१२
मै.३.१६.५
का.२२.१५

तिग्ममनीकं विदितं सहस्वन्
मारुतं शर्घः* पृतनासूग्रम् ।
स्तीमि मरुतो नाथितो जोहवीमि
ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । । ७ । ।

इति चतुर्षकाण्डे सप्तमोऽनुवाकः ।

-
- ४ कख का. सा. अ.
ग का. यद्भिरीशानां मरुत . . . ;
उ. येभिरी . . . ;
- ५ का. कख * . . . स्तर्पयन्त्यो घृतेन य . . . ।
- ६ क उ. यदीदं . . . ; का. . . . मारुतो * ; ख का. सा. अ. ।
ग का. युयमेसिद्धे निष्कृधे ;
उ. युयमीसिद्धे . . . ;
- ७ कख का. . . . विततं सहस्वं * शवः पृतनासुउग्रं;
वा. . . . सहस्वमा → न्मारुतं श्रद्धः . . . स्युग्रं;
क म. . . . विदितंसहस्व; ख उ. * श्रद्धः . . . ।
ग का. सा. अ. । वा, म. . . . योहवीमि;

४.३६

शौ.४.२६.१ मन्वे वां द्यावापृथिवी सुभोजसी
 तै.४.७.१५.१६ ये *अप्रथेथाममिता योजनानि ।
 मै.३.१६.५ प्रतिष्ठे ह्यभवतं वसूनां
 * का.२२.१५ ते नो मुञ्चतमंहसः । १ । ।
 शौ.४.२६.२ प्रतिष्ठे हि बभूवयुर्वसूनां
 प्रवृद्धे देवी सुभगे उरुची ।
 द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने
 ते नो मुञ्चतमंहसः । २ । ।

४.२६.४ ये श्रोत्या* बिभृतो ये मनुष्यां
 ये *अमृतं बिभृतो ये हवीषि ।
 द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने
 ते नो मुञ्चतमंहसः । ३ । ।

४.२६.५ ये उश्रिया* बिभृतो ये वनस्पतीन्
 ययोर्वा विश्वा भुवनान्यन्तः ।
 द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने
 ते नो मुञ्चतमंहसः । ४ । ।

- ४.३६.१ ख का. ये प्रथेतासमिता * । उ. . . . ये प्रथेथा . . . ।
 ग. का. सा. अ. ।
 २ क वा. * * बभूवतु . . . ; का. * ह ;
 ख का. प्रविद्धे (सायण) * * उत्तूदी । वा. . . . * रुची ।
 म. . . . * रुची ।
 ग वा. . . . भवतम्मे * ; घ उ. ते । । इतः परमूह्यम् ।
 ३ क का. * प्रीत्याविभृतो * मनुष्या; वा. * श्रोत्रया . . . ;
 म, ज. * श्रोत्या * * मनुष्या;
 ख का. * मृतं बिभृतो . . . ।
 उ. * ऽ मृतं * * । । गघ नास्ति । एवं पञ्चमं यावत् ।
 ४ क का. यत्र श्रिया बिभृतो . . . ;
 उ. * उश्रिया * * वनस्पतीं;

- ४.२६.६ ये कीलालैस्तर्पयथो ये घृतेन
याभ्यां नर्ते किञ्चन शक्नुवन्ति ।
द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने
ते नो मुञ्चमंहसः । ।५ । ।
- ४.२६.३ असन्तापे सुतपसा हुवे वा-
मुर्वी गभीरे कविभिर्नमस्ये ।
द्यावापृथिवी भवतं मे स्योने
ते नो मुञ्चतमंहसः । ।६ । ।
- ४.२६.७ यन्मेदमभिश्चोचति येन वा
[तै.४.७.१५.१४ येन वा कृतं पीरुषेयं न दैव्यम् ।
मै.३.१६.५ स्तौमि द्यावापृथिवी नायितो जोहवीमि
का.२२.१५ ते नो मुञ्चतमंहसः । ।७ । ।

४.३७

- शौ.४.२८.१ भवाशर्वी मन्वे वां तस्य वित्तं
ययोर्वा विश्वं यदिदं वितिष्ठते ।
यावीशाते अस्य द्विपदो यश्चतुष्पद-
स्तौ नो मुञ्चतमंहसः । ।९ । ।

- ५ क का. . . . स्तयंतो * घृते;
ख वा,ज. . . . किञ्चनः * ।
- ६ क का. असन्तापय स्वतपसा . . . ; वा. * सुतपसा . . . ;
कख उ. . . . हुदेवामुवी. . . ।
ग वा. * भवतम्मे *; घ उ. ते । ।
- ७ का. क येनमेदमभि . . . ; ख 'वा' इति नास्ति ।
ग का.सा.अ. । वा, म. . . . योहवीमि ।
- ४.३७.१ क का.सा.अ. । ख का. विश्वमिति नास्ति । एवं 'ग' पादे अस्येति ।
ग का. यावैषाते . . . ;
घ उ. . . . नः । । इतः परमूह्यम् । एवं द्वितीयेपि ।

- २ ययोरभ्यध्व उत यदूरे चिद्
यौ विदिताविषुभृतामसिष्ठौ* ।
भवाशर्वो भवतं मे स्योनौ
तौ नो मुञ्चतमंहसः । ।२। ।
- ५ ययोर्वधान्नापपद्यते किञ्च-
नान्तर्देवेषुत मानुषेषु ।
भवाशर्वो भवतं मे स्योनौ
तौ नो मुञ्चतमंहसः । ।३। ।
- ४ यावारेभाते वहु साकमुग्रौ
प्र चेदस्राष्ट्रमभिभां जनेषु ।
भवाशर्वो भवतं मे स्योनौ
तौ नो मुञ्चतमंहसः । ।४। ।
- ३ सहस्राक्षौ वृत्रहणा हुवे वां
दूरेहेती स्वर्नेमी उग्रौ ।
भवाशर्वो भवतं मे स्योनौ
तौ नो मुञ्चतमंहसः । ।५। ।

२ क का. योरभ्यध्व उभ यदूरे *; वा. . . . यदूरे . . . ;

क उ. . . . चिज्यौ . . . ।

ख का. * विदिताविषुभृतामसिष्ठौ ।

उ. . . . विषुभृताम(म. मि →)सिष्ठौ ।

३ क का. . . . र्वधान्नाप . . . ;

ज. . . . र्वधान्नाप(वा. → व). . . ;

ख का. नान्तर्देवेषु उत *; उ. . . . षुत * । ।

उ. इतः परमूह्यम् । । एवं पञ्चमं यावत् ।

४ क का. . . . रेभथे . . . मुग्रौ;

ख का. * चेतस्यराष्ट्र. . . उ, का. . . . भाञ्जनेषु । ।

५ क का. सहस्राक्षो * * *;

उ. . . . हुदे *; म. . . . वा;

ख का. . . . सुनेमी *; म. . . . उग्रौ । ।

द्र. शौ. दूरेगव्यूती स्तुवन्नेम्युग्रौ । अत्र स्तुवन्नेमी उग्रौ इति शोधो ध्येयः ।
पैम्पलादपाठेऽपि स्वन्नेमी इति । स्तुवन् । नेमि, स्तुवत् । नेमि इति
पदपाठौ संशयितौ । प्रगृह्यद्विवचनान्तबहुव्रीहिपदमिदम् । स्तुवन् एमि
उग्रौ इति छिद्नी । तत् प्रामादिकम् ।

- ६ यः कृत्याकृधातुधानो महालो
नि तस्मिन् हतमधि वज्रमुग्रौ ।
भवाशर्वो भवतं मे स्योनौ
तौ नो मुञ्चतमंहसः । । ६ । ।
- ७ अधि मे ब्रूतं पृतनासूग्री
सं वज्रेण सृजतं यत् किमीदि ।
स्तौमि भवाशर्वो नाथितो जोहवीमि
तौ नो मुञ्चतमंहसः । । ७ । ।

४.३८

- शौ.४.२६.१; मन्वे वां मित्रावरुणावृतावृधौ
तै.४.७.१५.५ सत्यौजसौ द्रुह्वाणं यौ नुदेथे ।
मै. ३.१६.५; यौ सत्यावानमवथो हवेषु
का. २२.१५ तौ नो मुञ्चतमंहसः । । १ । ।
- शौ.४.२६.२ सत्यौजसौ द्रुह्वाणं यौ नुदेथे
प्र सत्यावानमवथो हवेषु ।

६ कख का. . . . महालो * * यहतमधिवज . . . ।
ग वा. * भवन्तं मे *;
घ उ. तौ । । इतः परमूह्यम् ।

७ कख का. . . * पृतनास उग्रौ . . . यष् *;
क उ. * * वृतं . . . ; वा. . . पृतनासू → शूग्री;
ख वा. . . . किमीदि(+नी);
ग का. . . . जहवीमि; वा, म. . . . जोहवीमि;

४.३८.१ क का.सा.अ. ।

ख का. सत्यौजसौ द्रुह्वाणी यो निरेते ।

ग ज. . . . द्रुह्वाणं * * । म. . . . द्रुह्वाणं * * ।
ज. * * सत्यावान्म . . . ;

घ वा. * * मुञ्चात . . . । । म, ज. तौ । ।

२ क का. सत्यौजसो द्रुह्वाणी (वा. . . . दुर्ह्वाणं; ज. . . . द्रुह्वाणं)यो
निदेथे (→ थे);

ख वा. * सत्यावान्मवथो * ।

- यौ *गच्छथो नृचक्षसा बभ्रुणा सुतं
तौ नो मुञ्चतमंहसः । । २ । ।
- ३ यावद्भिरसोऽवथो* यावगस्तिं
मित्रावरुणा जमदग्निमत्रिम् ।
यौ कश्यपमवथो यौ वशिष्ठं
तौ नो मुञ्चतमंहसः । । ३ । ।
- ५ यौ भरद्वाजमवथो वध्वयश्वं
विश्वामित्रं वरुण मित्र कुत्सम् ।
यौ कक्षीवन्तमवथः प्रोत कण्वं
तौ नो मुञ्चतमंहसः । । ४ । ।
- ४ यौ श्यावाक्षमवथो यौ गविष्ठिरं
मित्रावरुणा पुरुमीढमत्रिम् ।
यौ विमदमवथः सप्तवधिं
तौ नो मुञ्चतमंहसः । । ५ । ।

ग वा.म. य उ ; का. * गच्छतो . . क्षस आपभ्रूणा *;

उ. . . . वभ्रूणा * ;

घ उ.तौ । । अत ऊह्यम् । एवं षष्ठं यावत् ।

३ क-ग का. यवृद्भिरसोमथो धावगस्ति . . . जमत्रिं । * . . . पमथो * * ;
उ. . . . रसोवधो . . . यमदग्नि . . . । . . . (वा यौ → यो)
वशिष्ठं;

४ क का. * भार . . . वध्यध्वं;

द्र. पूर्वतनसंस्करणे * यौ * इति मुद्रणप्रमादः न तु कोश-
मूलकः ।

ग का. सा. अ. ।

५ क का. * धावास्य ; वा, म. * श्यावाशयम . . . ;

उ. . . . गविष्ठरं (म. ष्टिरं); वा. . . . यौ → यो *;

खग का. . . . पुमीढ . . . । यो * . . वधिं;

५	यौ मेधातिथिमवथो यौ त्रिशोकं मित्रावरुणा उशनं काव्यं यौ । यौ मुद्गलमवथो गोतमं च तौ नो मुञ्चतमंहसः । ६ । ।
७	ययो रथः सत्यवर्त्मर्जुरश्मि- र्मिथुया चरन्तमभियाति दूषयन् । स्तौमि मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमंहसः । ७ । ।

४.३६

शौ.४.२४.९; तै.४.७.१५.३ मै.३.१६.५; का.२२.१५	इन्द्रस्य मन्वे शश्वद्यस्य मन्चिरे वृत्रघ्न स्तोमा उप मेममागुः । यो दाशुषः मुकृतो हवमेता स नो मुञ्चत्वंहसः । १ । ।
शौ.४.२४.३	यश्चर्षणिप्रो वृषभः स्वर्विद् यस्य प्रावाणः प्रवदन्ति नृणो । यस्याध्वरः सप्तहोता *मदच्युत् स नो मुञ्चत्वंहसः । २ । ।

६	क का. यो . . . मवतो * ; वा. . . . यौ → यो * ; ख का. . . . काव्यु । वा. . . काव्यञ्जौ । ज. . . . काव्यञ्जौ । ग उ. . . . गोतमञ्च; का. . . . गौतमं * ;
७	कख का. * * सत्यवर्त्मरञ्जु . . . चरन्ति . . . ; उ. * * . . . वर्म (→ र्म-वा, र्म्म-म) दुरश्मिमिथुया . . . ; वा,म. * चरन्ति . . . । ग वा,म. . . . योहवीमि;
४.३६.१	क उ. * * सश्वद्यस्यमन्युरे;
३.	क न्यन्वयोर्भेदः प्राचशः अस्पष्टः । म- पुस्तिकयोः न्वी? न्यु? खग का. * स्तौमा * मेमा अगुः . . . मेथा;
२	क का. . . . र्षणिप्रचर्षणि स्वर्विद्; वा. यश्चर्षणिः प्रो . . . ; म. यश्चर्षणिः प्रो . . . ; वा. . . . वृषभ * ; ग का.यस्याध्वर्युस् * मुदिच्युत्; वा, म. . . : मदच्चित्; ज. . . . मदच्चित्;
५	घ का,म . . . । उ. सः । । इतः परमूह्यम् । एवं षष्ठं यावत् ।

- २ य उग्राणामुग्रबाहु^{र्य}जु-
र्यो दानवानां बलमाससाद ।
येन जिताः सिन्धवो येन गावः
स नो मुञ्चत्वंहसः । । ३ । ।
- ४ यस्य वशास ऋषभास उक्षणो
यस्मै मीयन्ते स्वरवः स्वर्विदे ।
यस्मै शुक्रः पवते ब्रह्मशुम्भितः⁺
स नो मुञ्चत्वंहसः । । ४ । ।
- ५ यस्य जुष्टिं सोमिनः कामयन्ते
यं हवन्त इषुवन्तं गविष्टौ ।
यस्मिन्नर्कः शिश्रिये यस्मिन्नोजः
स नो मुञ्चत्वंहसः । । ५ । ।
- ६ य उत्तमः कर्मकृत्याय जज्ञे
यस्य वीर्यं प्रथमस्यानुबद्धम् ।
येनोद्यतो⁺ वज्रोभ्यायताहिं
स नो मुञ्चत्वंहसः । । ६ । ।

- ३ कख का. योग्रणामुग्रबाहुर्यो * ।
द्र. र्यजुरिति नास्ति ।
- ४ कख का. सा. अ. ।
ग का. यस्मिञ् * प्रवर्तते ब्रह्मशुम्भितस्;
वा. . . . सु → सम्भितः → दः; म. . . . सम्भितः;
ज. . . . सम्भितः;
- ५ क-ग का. * जुष्टियं * * यो . . . सश्रियेस्मि . . . ;
क वा, ज. * युष्टिं * * ;
ग वा. यस्मिन्नर्कः . . . ; ज. . . . यस्मिन्नोजः;
- ६ क उ. . . . यज्ञे; शौ. कोशेष्वप्येवम् । सा. जज्ञे ।
ख का. अस्ये . . . वुद्धं ; वुद्धं / बद्धं इति शौ. कोशाः ।
ग उ. येनोद्यतो . . . ; का. यानाद्यतो . . . ;
वा. . . . वज्रोभ्याजि → ज → ताताहिं; म. . . . भ्याय →
जताहिं; का. . . . भ्यायताहं;

शौ.४.२४.७
 तै.४.७.१५.४
 मै.३.१६.५
 का.२२.१५

यः संग्रामान्नयति संयुगे
 वशी यः पुष्टानि संसृजति द्वयानि ।
 स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि
 स नो मुञ्चत्वंहसः ।।७।।

४.४०

शुनं वत्सानपा करोमि शुनं बध्नामि तन्त्याम् । *
 आग्रयणं ब्रह्मणां हविस्तस्मिन्
 जागार कश्यपः ।।१।।

वाहुं वत्समुपनयन् पात्रे गां दुहन्नब्रवीत् ।
 अरिष्टं ब्रह्मभ्यो हविः शिवं कृणोतु कश्यपः ।।२।।

त्रयस्तिष्ठन्ति सुकृतस्य लोके
 त्रयोऽतीकाशास्त्रीणि शीर्षाण्येषाम् ।
 त्रयस्तिष्ठन्ति परिगृह्य कुम्भीं
 यथा हविः कश्यप न व्यथाते ।।३।।

-
- ७ क ख का. . . . सं युधे. * * पुष्ट्यानस् . . जत * ।
 ख वा. . . . ह → द्वयाति → नि । म, ज. . . . ह्वयानि ।
 ग उ. . . . योहवीमि;
- ४.४०.१ का. * वात्सानपा * * * तंभ्यां आग्रेण ब्रह्मणा . . . स्मिञ्जागर
 कश्चन ।
 घ उ. - स्तस्मिं * * । ।
- २ क का. . . . मुपनयं; म, ज. . . . मुपनयन;
 वा. . . . मुपनयन् → न;
 ख उ. . . . दुहनब्रवीत् ।
- ३ का. त्रयस्तिष्ठन्ति * * * तीकाशास्त्रीणि . . . प्रगृह्यकुम्भं * * कश्यपुं
 यथाते;
 ख उ. त्रयोतिकाशा . . . ।

सत्यात् सम्भूतो वदति तण्डुलान् क्षीर आवपन् ।

ऋषिर्ब्रह्मभ्य आग्रयणं नि

वेदयतु कश्यपः । । ४ । ।

ऋतुमुखे चन्द्रभागः पात्र ओदनमुद्धरात् ।

प्राशनन्तु ब्रह्माणो हविर्यथा वेदेन कश्यपः । । ५ । ।

ये भूतान्यसृजन्त* ये भूतान्यकल्पयन् ।

सर्वस्य विद्वानध्वर्युः षण्णां भवतु कश्यपः । । ६ । ।

शिवा आपो वत्सेभ्यः शिवा भवन्त्वोषधीः ।

वातो वत्सेभ्यः कश्यपः शिवः

शिवं तपतु सूर्यः । । ७ । ।

इति चतुर्थकाण्डेऽष्टमोऽनुवाकः

इत्यथर्ववेदे पैप्पलादसंहितायां सप्तर्चो नाम चतुर्थः काण्डः समाप्तः ।

- ४ खग का. तण्डुलात् क्षीरावपं . . . ब्रह्मत्याग्रेण * चेदेतु कश्यपः;
क उ. संभूतो . . . ; ख ज. तण्डुलान * * ।
- ५ का. . . . भागाष्पात्रमोद . . प्रापन्तु . . . कश्यप ।
ख वा, म. . . . मुद्धरात् ।
- ६ क कां. * . . . मृजन्ति; उ. . . . सृजन्ति;
द्र. असृजन्त इत्यस्माकं शोधः । तु ऋ ८.५६.६ग. "यानि
स्थानान्यसृजन्त" । परन्तु असृजन्(त्)ये → असृजन्त(इ)ये इति
क्रमेणसंयोगान्तलोपाप्रसक्तिः स्वरभक्तिश्चानुमातुं शक्येताम् ।
- घ उ. पण्णां * * । । का. . . भवति कश्यप ।
- ७ का. * पो * * . . . * * * शिवशिवं * * ZZ
काण्डिकान्ते का. इति अथर्वणपैप्पलादशाखायां चतुर्थष् काण्डस्
समाप्ताः ZZ काण्डः Z४Z
वा. । । ४० । । ऋ७ । । अ । । सप्तर्चकाण्डः समाप्तः । ।
श्री । । । * । । । * । । श्री । । * श्री । ।
म. । । ४० । । ऋ७ । । अ८ । । सप्तर्चकाण्डः समाप्तः । ।
ज. । । ऋ७ । । ४० । । सप्तर्चकाण्डः समाप्तः । । । श्री । ।

पञ्चमः काण्डः

५.१

तु.पै.१०.१.१

नमः पिशङ्गबाह्वै सिन्धी जाताया उग्रायै ।

यो अस्यै नम इत् करदपेदस्य गृहादय ।।१।।

अपेहि नो गृहेभ्यो ऽपेहि वत्सतन्त्याः ।

आत्मानमत्र रोत्स्यस्यव रोह महानसात् ।।२।।

हा अम्ब सुहूतले अथो है षामनन्तमे+ ।

पुत्रो यस्ते पृश्निबाहुस्तमु त्वं सामनं कृधि ।

अथो दुहितरं नग्रीमथो त्वं सामना भव ।।३।।

शौ.२.१४.४

भूतपतिर्निरजत्विन्द्रश्चेतः सदान्वाः ।

गृहस्य बुध्न आसीनास्ता वज्रेणाधि तिष्ठतु ।।४।।

अपेतेतः सदान्वा अहिंसन्तीरिमं गृहम् ।

धेनुर्वा अत्र य स्थास्यत्यनङ्गान् वेरया सह ।।५।।

काण्डारम्भे का. अथ पञ्चमाष्काण्डा लिख्यते ZZ ZZ

ओं नमो गणेशाय Z ओं नमो ज्वालाभगवत्यैः ZZ ZZ ओं . . .

उ. ओं ।

७१ का. नमष् * सिन्धु * * * स्ये नमेतकनदपेदस्य गृहादयत् ।

गघ वा. योऽस्यै * * . . . : ।।

२ ख-घ का. पेहि वत्सतन्ध्या . . . रोचित्सवरोह महानश ।

ख वा. अपेहि * । ज. अपेहि वत्सत(→द)न्त्याः ।

३ का. हाम्बसूतले धोवै सामशन्तम ।

ख उ. * * षामनन्तवे ।

ग-च का. . . . पृष्णिबाहुस्तमत्वं सासनं * । * * नग्रीपथो * * भभव ।

४ का. . . . निरजात्विन्द्रः चेतिस्सदान्वा । * बुध्नासीना ता . . . ।

५ का. अपेतेतिस् * हिंसन्तीरिमं * । . . . वात्रस्थाम्यसत्यनङ्गान् वेदया * ।

शौ.३.६.४कख या सहमाना चरसि सासहान इव ऋषभः ।
 पै.६.८.३कख सदान्वाग्नीं त्वा वयं जैत्रायाच्छा⁺ वदामसि ।।६।।
 शौ.१६.३२.६कख सहस्व नो अभिमातिं सहस्व पृतनायतः ।
 सहस्व सर्वा रक्षांसि सहमानास्योषधे ।।७।।
 त्वं व्याघ्रान् सहसे त्वं *सिंहौ उभयादतः ।
 मक्षाश्चित् कृण्वाना मधु त्वं सहस ओषधे ।।८।।

५.२

शौ.४.१.२
 ब्राह्मण-श्रौत-
 सूत्रेष्वपि
 इयं पित्रे *राष्ट्रयेत्यग्रे
 प्रथमाय जनुषे भूमिनष्टौ ।
 तस्मा एतं सुरुचं द्वारमह्यं
 धर्म *श्रीणन्तु प्रथमस्य *धास्योः ।।१।।

-
- ६ कख का. यस्सहमानश्चरसि सासहानैवे ऋषभ ।
 म. * * * * इवर्षभः ।
 गघ का. सदान्वाघ्नं * * जैत्रायात्सा * ।
- ७ कख का. सहस्वि * भिमातिहं * * ;
 क वा. * * भिमातिं ;
 म. * * ऽभिमातिं ;
 घ का. सहसानाम्योषधे ;
- ८ कख का. * व्याघ्रां सहमे * स्पह्नाँ उभयादुत ।
 उ. * * * सिंहं * ।
 गघ का. मक्षाश्चित * * * सहसौषधे २१८
- १ कख का. यं * राष्ट्रयेत्यग्रे * * भूमिनष्टौ
 उ. * * राष्ट्रयेत्यग्रे . . . । म. . . . भूमिनष्टौ ।
 गघ का. * * सुरुच * * शृण्वन्तु प्रथमससु धास्युः ।
 उ. . . . श्रीणन्ति * धास्यौ । ।

- शौ.४.१.१,५.६.१, ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्
 पै.६.११.१; वि षीमतः सुरुचो वेन आवः।
 अन्यत्रापि। स बुध्या उपमा अस्य विष्ठाः
 सतश्च योनिमसतश्च वि वः।।२।।
- शौ.४.१.३ प्र यो जज्ञे *विद्वाँ अस्य बन्धुं
 तै.२.३.१४.६ विश्वानि देवो जनिमा विवक्ति।
 ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्
 नीचादुच्चा* स्वधा अभि प्र तस्थौ।।३।।
- तै.२.३.१४.६ महान् मही अस्कभायद्वि जातो
 शौ.४.१.४गघ द्यां द्वितः पार्थिवं च रजः।
 शौ.४.१.५कख स बुध्यादाष्ट्र जनुषाभ्यग्रं।
 बृहस्पतिर्देवता तस्य सम्राट्।।४।।
- शौ.४.१.६ नूनं तदस्य गव्यं हिनोत
 महो देवस्य पूर्वस्य महि।
 एष जज्ञे बहुभिः साकमित्या
 पूर्वाददादविधुरश्च सन्नु।।५।।

- २ कख का. ब्रह्मा * * * वि सीमतस् * * *
 उ. * यज्ञानं . . . आवह।
 गघ का. * बुध्या उपमास विष्ठा * योनिमससतश्च * *।
 वा. . . . मशतश्च . . .।
- ३ कख का. प्रा * * विद्वा * * विश्वां देवा . . .।
 उ. * * यज्ञे विद्वाङ्
 गघ का. 'ब्रह्म' नास्ति। नीचादुच्चास्वधयाभि * *।
 उ. . . . दूचात् स्वधा अधि * *।।
- ४ ख का. * जितः।
 ग का. * बुध्यादाष्ट्र जनुषाभ्यक्रं; उपरि संन्धा इति।
- ५ कख का. * तस्य गव्यो हनोति * * पूर्वस्य पहि।
 वा. . . . पूर्वस्य *।
 वा,म. * यज्ञो * साकमित्यात्;
 ज. * यज्ञो * *;
 घ का. पूर्वाददादविधुरश्चसन्नुः।

- शौ.४.१.४कख स हि दिवः स पृथिव्या ऋतेष्ठा महि क्षामन् रजसी
वि ष्कभायति ।
५गघ अहर्यच्छुक्रं* ज्योतिषो जनिष्ठाधा द्युमन्तो वि
वसन्त्वरिप्राः* । । ६ । ।
७ एवाथर्वा पितरं विश्वदेवं बृहस्पतिर्नमसा वोचदच्छ ।
त्वं विश्वस्य जनिता धास्यग्रे कविर्देवान्न
दभाय स्वधावः । । ७ । ।
x मूर्ध्ना यो अग्रमभ्यर्त्योजसा बृहस्पतिर्मा विवासन्तु देवाः ।
भिनद्धलं वि मृधो दर्दरीति कनिक्रदद् गाः स्वरपो
जिगाय । । ८ । ।

५.३

- १-३ उदपत्तदसौ सूर्यः पुरुदृष्टो अदृष्टहा ।
ऋ.१.१९१.८,७द्रः उदायन् *रश्मिभिर्हन्तूदायन्नरसाँ अकः । । १ । ।

- ६ का. * * * सहि * ऋचेष्ठा मयि-क्षामं भ्रजसी * * । आर्यशुक्रं
* धनिष्ठाधा भ्यमन्तो * वसन्त्वरिप्रा ।
ख ज. - मनुरजसी- इति नष्टम् ।
गघ उ. अहर्यच्छुक्रं * (ज.ध →)जनिष्ठाधा द्विमन्तो *
वसन्त(ज.संत)रिप्राः । ।
७ कख का. यथावाथर्वा * * बृहस्पतिर्नमसा वोदत्स्य ।
उ. वोचदच्छ ।
गघ का. * * जनुष्या घतस्याग्रे . . देवां अधभायुस् स्वधाव ।
८ क उ. मूर्ध्ना . . . ;
ख का. विवासन्ति * ;
गघ का. भिन्नद्धलं वि मृदोर्दरीति कनिक्रदति गा * जिगाय zz २z
उ. स्वरपो * । ।
५.३.१ का. सूर्यभ्रुरदृष्टो * । उदायं रश्मिभ्रुवंतूदायं रसाँ * ;
ज. उदायंरश्मिभिर्हन्तूदायंनरसाङ् * । ।
वा, म. हन्तूदायन्नरसाङ् * । ।

*न्यमृचदसौ सूर्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा ।

निम्रोचन् रश्मिभिर्हन्तु निम्रोचन्नरसाँ अकः । । २ । ।

ये च दृष्टा ये चादृष्टा उभयेहविष्यवः ।

तेषां वो अग्रभं नाम सर्वे साकं नि जस्यत* । । ३ ।

अदृष्टहननी वीरुदमितौजा विषासहि ।

चुकाकणि त्वं जज्ञिषे सादृष्टां जातशो जहि । । ४ । ।

जहि ज्येष्ठमदृष्टानां सर्पाणां मोघचारिणाम् ।

क्रिमीणां सर्वा जातानि पौञ्जष्ट इव यवं मृण । । ५ । ।

यश्च तोदो यश्च सर्प एकादृष्टश्च यो वृषा ।

चुकाकणि त्वं तान् वृश्च वृक्षं परशुमानिव । । ६ । ।

सं वृश्चैनांश्चुकाकणि वृक्षं परशुमानिव ।

क्रिमीणां सर्वा जातानि सं दहाग्निरिवोलपम् । । ७ । ।

- २ का. निम्रततसौ * * * । निम्रोचं रश्मिभवन्तु निम्रोचं रसां * ।
उ. न्यमृचदसौ न्नरसाङ् * । ।
- ३ ख का. उभये विह्ववः;
ग वा, ज. तेषाम् * * * ; घ का, उ. . . . जस्यच । ।
- ४ कख का. * वीरुदसितौजा * । वा. * वीरुदमितौया * ।
ज. विषासही ।
गघ का. च्युकाकणि * * . . . जातसो हि ।
वा. * * यज्ञिषे . . . । ।
ज. * * यज्ञिषे . . . जातसो * । ।
- ५ गघ का. * सर्व * पौञ्जष्टी यवयं मृणा ।
उ. . . . जवं * । ।
- ६ का. . . सर्पो यश्चादृष्टश्च * * । च्युकाकणि * * वृश्चि * . . ।
गघ उ. . . . परशुमानिव । ।
- ७ का. * वृश्चीनांश्चुकाकणि वृक्षं . . . । सं वृश्चीनांश्चुकाकणि वृक्षं
परशुमानिव । * सर्व * सन् . . . वोलपं;
कख ज. * वृश्चैनांश्चुकाकणि * * । वा, म. . . . परशुमानिव ।
घ वा, म. सन् दहाग्निरिवोलपन् । । ज. * दहाग्निरिवोलपन् । ।

मेथिष्ठाग्रिखलस्त्विषीमान् क्रिमीणां जातानि प्र दुनोत सर्वा ।
 बृहस्पतेर्मेदिने जातवेदा अदृष्टान् हन्तु दृषदेव
 माषान् ।। ८ ।।

५.४

शौ.५.३.१
 ऋ.१०.१२८.१
 तै.४.७.१४.१

ममाग्रे वर्चो विहवेष्वस्तु
 वयं त्वेन्धानास् तन्वं पुषेम ।
 मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्
 त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम ।। १ ।।

शौ.२
 ऋ.६
 तै.६

अग्रे मन्युं प्रतिनुदन् परेषां
 त्वं नो गोपाः परि पाहि विश्वतः ।
 अपाञ्चो यन्तु प्रबुधा दुरस्यवो
 ऽमैषां चित्तं बहुधा वि नश्यतु ।। २ ।।

शौ.३
 ऋ.२
 तै.२

मम देवा विहवे सन्तु सर्व
 इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुरग्निः ।
 ममान्तरिक्षनुरुलोकमस्तु
 मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन् ।। ३ ।।

८

का. मेतिष्ठाग्रिखलस्त्विषीमां कृमीणां * पृतनोतु * । वृहस्पतिर्मेदिनी
 * * * * साखां २ ३२

५.४.१

क का. समाग्रे * *
 वा, म. . . . विहवेस्वस्तु; ज. . . . विहवेस्वस्ति ।

ख उ. वयन्तेन्धानास् * * ।

घ म. त्वयाऽध्यक्षेण * * । ।

२

क का. * * प्रतिनुदं * ;

ख ज, वा. त्वन्नो * * पातु * ।

गघ का. अपाञ्चो यन्तु प्रबुधा दुरस्यवो ममीषा . . . ।

उ. * * * * मैषां . . . ।

३

ख का. इन्द्रवन्तो . . . ;

ऋ. ४	मह्यं यजन्तां मम यानीष्टा-
शौ. ४	कूतिः सत्या मनसो मे अस्तु ।
तै. ४	एनो मा नि गां कतमच्चनाहं
शौ. ५	विश्वे देवा अभि रक्षन्तु मामिह । । ४ । ।
तै. ३	मह्यं देवा द्रविणमा यजन्तां
ऋ. ३	ममाशीरस्तु मम देवहूतिः ।
शौ. ६ कख, ७ गघ	दैवा होतारः सनिषं न एत-
ऋ. ५	दरिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः । । ५ । ।
तै. ५	देवीः षडुर्वीररुणस् कराथ
ऋ. ८	विश्वे देवासं इंह मादयध्वम् ।
शौ. ८	मा हास्महि ⁺ प्रजया मा धनेन
तै. ८	मा रधाम द्विषते सोम राजन् । । ६ । ।
ऋ. ८	उरुव्यचा नो महिषः शर्म ⁺ यच्छा-
शौ. ८	दस्मिन् वाजे पुरुहूतः पुरुक्षुः ।
तै. ८	स नः प्रजायै हर्यश्व ⁺ मृडेन्द्र
	मा नो रीरिषो मा परा दाः । । ७ । ।

- ४ कख का. * * सम यानीष्टाकूतिस् * * * * ।
ज, वा. * * * जानीष्टाकूतिः * * * * ।
ग का. योनो * * * कतमश्चनहं;
- ५ क का. * * * यजन्ता समाशीरस्तु * * ;
गघ का. * * सनिषं न एतररिष्टा * तन्वास् * ;
वा. एतदरिष्टा स्यामि * * । ।
ज, म. स्यामि * * । ।
- ६ कख का. * षडुर्वीररुणस् करा । थविविश्वे देवासुस * * ;
वा. देवी ।
गघ का. मा हस्महि . . . दधाम द्विषते * * ;
उ. म हास्मेहि . . . । ।
- ७ कख का. * * महिषश् * यच्छदस्मिन् वाजे पुरुहूतष् पुरुक्षुः;
वा. यच्छदस्मिन् * पूरुहूतः * ।
ज, म. यच्छदस्मिन् * * * ।
ग का. सनः । * हर्यश्व * मृडेन्दु;
उ. * * * हर्यश्च * ;

- शौ.६ धाता विधर्ता भुवनस्य यस्पतिः
 ऋ.७ सविता देवो अभिमातिषाहः ।
 तै.७ बृहस्पतिरिन्द्राग्नी अश्विनोभा
 देवाः पान्तु यजमानं निर्ऋथात् ।।८।।
- क-ग तै.ब्रा.२.४.३.२ इहावाञ्चमति ह्य इन्द्रं जैत्राय जेतवे ।
 अस्माकमस्तु केवल इतः कृणोतु वीर्यम् ।।९।।
- शौ.११ अवाञ्चमिन्द्रममृतो हवामहे यो गोजिद्धनजिदश्वजिद्यः ।
 तै.१० इमं नो यज्ञं विहवे जुषस्वास्माकं कृण्मो हरिवो
 भेदिनं त्वा ।।१०।।
- शौ.७.८६.१ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शूरमिन्द्रम् ।
 हुवेम शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति नो मघवान्
 पात्विन्द्रः ।।११।।
- शौ.५.३.७कख तिस्रो देवीर्महि मे शर्म यच्छन् प्रजायि मे तन्वे यच्च पुष्टम् ।
 मां विशः संमनसो जुषन्तां पित्र्यं क्षेत्रं प्रति
 जानात्वस्मान् ।।१२।।

८ ख-घ का. * * भिमातिषाहः . . . निर्ऋथा ।

९ क का. याहवांचमतिह्यारु; गघ का. . . वर्ण यतष् * * ।

१० क का. . . मवतं *; उ. . . ममृतो *; ख उ. * * धनजिदश्वजिद्यः ।
 ग म,वा. इमन् * * * *; घ का. . . कृण्वो * * * ।

११ क का. . . मवतारमिन्द्रं; घ का. स्वस्ते * मघवानु . . .

१२ क का. तिस्रोर्देवी . . . यन्; उ. . . यच्छत्;

ख-घ का. * * तन्व यश्च * । * विषस् . . . शत्रं पृत जानात्वस्मात्;

यो नः शक्राभिमन्युनेन्द्रामित्रो जिघांसति ।

त्वं तं वृत्रहञ्जु जहि *वस्वस्मभ्यमा भर ।। १३ ।।

शौ. १०

ऋ. ६, तै. ६

ये नः शपन्त्यप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामप बाधामहे तान् ।

आदित्या रुद्रा उपरिस्पृशो मामुग्रं चेतारमधि-

राजमक्रन् ।। १४ ।।

५.५

पृथिवी वशा साग्निं गर्भं दधे

सेमं पाहि तस्यै ते विधेयं

तस्यै ते नमस्तस्मै ते स्वाहा ।। १ ।।

अन्तरिक्षं वशा सा वायुं गर्भं [दधे

सेमं- - - - -] ।। २ ।।

धौर्वशा सा सूर्यं गर्भं [दधे सेमं- - - - -] ।। ३ ।।

ऋग्वशा सा सामं गर्भं [दधे सेमं- - - - -] ।। ४ ।।

दक्षिणा वशा सा यज्ञं गर्भं [दधे सेमं- - - - -] ।। ५ ।।

विद् वशा सा क्षत्रियं गर्भं [दधे सेमं- - - - -] ।। ६ ।।

वाग् वशा सा परमेष्ठिनं गर्भं [दधे सेमं- - - - -] ।। ७ ।।

वशा वशा सा राजन्यं गर्भं [दधे सेमं- - - - -] ।। ८ ।।

१३ का. * नश्चक्राभिमन्युनेन्द्रामित्रोहि * । तंत्वं ** वस्वस्मभ्यमाभर ।

ग उ. ** वृत्रहं * ;

घ वा. मस्मस्मभ्यमाभर ।।

म. म (→द) स्मस्वभ्यमाभर ।।

ज. वस्मस्वभ्यमाभर ।।

१४ कख का. ** शपन्त्युप * भ्यामप बाधाम योनिम्;

म. भ्यामप (→व) बाधामहे * ।

५.५.१ का. ** सा अग्निं * चदधे सोमं * नमस्तस्यै ** ।

३ का. धौर्वशाशा * . . . ;

५ का. * . . . यज्ञियं * ; द्रः षष्ठो मन्त्रोऽयम् ।

द्रः

६ का. पञ्चमो मन्त्रोऽयम्

समा वशा सा संवत्सरं गर्भं दधे
सेमं पाहि तस्यै ते विधेयं
तस्यै ते नमस्तस्यै ते स्वाहा ।। ६ ।।

इति पञ्चमकाण्डे प्रथमोऽनुवाकः

५.६

तै.आ.१.७.४

सप्त सूर्या दिवमनुप्रविष्टास्तान् पथा वान्वेतु⁺
दक्षिणावान् ।
तेऽस्मै सर्वे घृतमा तपन्त्यूर्जं दुहाना
अनपस्फुरन्तः ।। १ ।।

आतपन्⁺ क्षयति नीच्यादा सव्या अधि निष्टपन् ।
अधा यत् पत्रः सूर्य उदेति बृहतीरनु ।। २ ।।

आतप्ता पितृन् विद्म दस्यू निष्टप्ता वयम् ।
गुहा येऽन्ये सूर्याः स्वधामनु चरन्ति ते ।। ३ ।।

द्यौः सचतेऽपराञ्जु जनासः पञ्चान्ये परो दिव आ क्षियन्ति ।
तां ब्रह्म वेदं बृहदा विवेश यस्तान् प्रवेद
अथरमतर्यतः ।। ४ ।।

६ क उ. * * * सम्वत्सरं * * ;

ख-ग का. सोमं . . . नमस्तस्यै * * २५२

५.६.१ कख का. * * . . . स्तां पथेवान्वयतु दक्षिणावां;
वा, म. . . . वान्वेति * ।

गघ का. तस्यै * घृतमातपन्त्यूर्जं * नपस्फुरन्ता;

२ का. आतपं क्षीदनीयाचसव्याधिनिष्टपं अधायत्तपत्र * उदयद्. . . ।
उ. आतपन . . . ।।

३ का. आतपिता * * दस्यू (←म्वू) नि निष्टप्ता * * अन्ये सूर्या . .
. चरन्तु * ।

४ का. * सतेर्वेवराञ्जु * पञ्चत्ये पुरो दिवा * ।

क उ. द्यौ * * * ;

ख वा, ज. . . . क्षयन्ति ।

का. * * देवं बृहदा * तान् * प्रचरमधिर्यता ।

यो ददाति यो ददते यो वा निधीजू⁺ श्रद्दधानो निधत्ते ।
यमो वैवस्वतान् राजा सर्वान् रक्षत शेवधीन् । । ५ । ।

मा विदन् पर्यायिणो येदक्षिणाः परिमुष्णन्ति दत्तम् ।
सुगेन तान् पथा सर्वान् यमो राजाति नेषत । । ६ । ।

येन पथा वैवस्वतो यमो राजेतो ययुः ।
अग्निर्नस्तेन नयतु प्रजानन् वैश्वानरः पथिकृत्
विश्वगृष्टिः । । ७ । ।

*महि ज्योतिर्निहितं मर्त्येषु येन देवासो
अतरन्नराती ।
तेनेमं सेतुमति गोष्म सर्वे वैश्वानरं ज्योति-
रसीव देवाः । । ८ । ।

-
- ५ कख का. * * * यजते यं धीनशू * धत्ते ।
ख उ. * * निधीत् * * ।
गघ का. * वैवस्वतानु . . . उक्तु सवधीः ।
- ६ का. साविधं पर्यायणो यो . . . धत्तं । सुगणतां * * * . . .
नयषत् ।
ग. उ. * * * सर्वा ।
- ७ ख का. * राजा ययूः । वा. * रायेतो * ।
गघ ज. अग्निर्ण . . . ; का. . . . नेतु * वैश्वानरष् . . . ।
- ८ कख का. नहि ज्योतिर्निहित मर्त्येष्वेन . . . ।
म_१. महज्योति . . . ।
म_२. महज्योति . . . ।
वा. महिज्योति . . . जेन . . . ।
ज. महिज्योति . . . ।
ग उ. तेनेमं . . . ; म. गेस्म ;
घ का. * ज्योतिरमीह * ।
म, ज. * ह्योतिरसीव * । ।

शौ.७.५३.७ उद् वयं तमसस्परि ज्योतिष्पश्यन्त उत्तरम् ।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ।।६।।

तै.आ.१.७.१ आरोको भ्राजः पटरः पतङ्गः
स्वर्णरो ज्योतिषीमान् विभासः ।

पै.५.६.१ गघ तेऽस्मै सर्वे घृतमातप-
न्त्यूर्जं दुहाना अनपस्फुरन्तः ।।१०।।

५.७

शौ.४.१५.१ समुत् पतन्तु प्रदिशो नभस्वतीः
समभ्राणि वातजूतानि यन्तु ।
महर्षभस्य नदतो नभस्वतो
वाश्रा आपः पृथिवीं तर्पयन्तु ।।१।।

३ कख समीक्षयति विश्ववातो नभां-
स्यपां वेगासः पृथगुत् पतन्तु ।

२ गघ वर्षस्य सर्गामभि यन्तु भूमिं
पृथग् जायन्तामोषधयो विश्वरूपाः ।।२।।

६ कख म. * * . . . स्परिर्ज्योतिष्प ;

वा,ज. * * . . . स्परिर्ज्योतिः * * ;

घ म,ज. ह्योतिरुत्तमं ।।

१० क का. * भ्राजष्पवारष् * ;

ख का. * ज्योतिषीमां विभास;

म. * * विभास ।

गघ का. तस्मै * घृतमातपतोर्जं * नपस्फुरन्तः २१२

म. * * * घृतमातपन्त्यूर्जं * * ।।

५.७.१ का. . . . नभस्वती सपत्राणि * यन्ति । मार्षभस्य नुदतो *
वाश्राफ पृथिवीन्तर्ष . . ।

२ कख का. समिक्षद् . . . नपांस्यपां . . . । उ. . . . नभास्यपां . . ।

गघ का. * स्वर्गामायन्तु . . . विश्वारूपाः ।

- ६ अभि क्रन्द स्तनयार्दयोदधिं
भूमिं पर्जन्य पयसा समङ्घि ।
त्वया वर्ष बहुलमेतु सृष्ट-
माशारैषी कृशगुरेत्वस्तम् । । ३ । ।
- ५कख उदीरयत मरुतः समुद्रत-
स्त्वेषार्का नभ उत पातयन्तु ।
- २कख प्र वर्षन्ति तमिषाः सुदानवो
५ ५पां रसैरोषधयः सचन्ताम् । । ४ । ।
- ४ गणास्त्वोप गायन्तु मारुताः पर्जन्य घोषिणः पृथक् ।
सर्गा वर्षस्य वर्षतः सृजन्तु पृथिवीमभि । । ५ । ।
- ७ समवन्तु सुदानव उत्सा अजगरा उत ।
वाता वर्षस्य वर्षतः प्र वान्तु पृथिवीमनु । । ६ । ।
- ६कख वातो विद्युदभ्रं वर्ष समवन्तु सुदानवः ।
प्र प्यायस्व प्र पिन्वस्व सं भूमिं पयसा
सृज । । ७ । ।

- ३ का. * * स्तनयान्दयोदधिं * * * समङ्घि
तया * मेत . . सामारैषी क्रमगुलेयतस्यं ।
घ वा. - माशारैषी (→शी) ; उ. कृशशुरेत्व . . . । ।
- ४ ख का. न । भूत * ।
ग का. प्रवर्षयन्ति तमिषा * ; म, ज * वर्षन्त . . . ।
घ का. * रसैरोषधी * ।
- ५ कख का. स्तोप * * * * * । म, ज. घोषिण * ।
गघ का. स्वर्गा * वर्षतुस् * मनु ।
- ६ कख का. * सदानवोत्साजगरा * । ख उ. उछा * * ।
गघ का. * * वर्षतुष्वहन्तु . . . ।
- ७ का. समवं सुदानवः प्रा * * पितृस्व मं * * * * ।

- १० अपामग्निस्तनूभिः संविदानो य ओषधीनामधिषा बभूव ।
स नो वर्षं वनुतां जातवेदाः प्राणं प्रजाभ्यो
अमृतं दिवस्परि ।। ८ ।।
- ८ आशामाशां वि द्योततां वाता वान्तु दिशो दिशः ।
मरुद्भिः प्रच्युता मेघा वर्षन्तु पृथिवीमभि ।। ६ ।।
- ११ प्रजापतिः सलिलादा समुद्रादाप ईरयन्नुदधिमर्दयाति ।
प्र प्यायतां विष्णो अश्वस्य रेतो ऽर्वाङ् एतेन स्तनयिलुनेह्य-
पो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः ।। १० ।।
- १२ स्वसन्तु गर्गरा अपामव नीचीरपः सृज ।
वदन्तु पृश्निबाहवो मण्डूका इरिणानु ।। ११ ।।

-
- ८ क उ. स्तनूभिः * ; ख का. * ओषधीनामधिषो * ।
गघ का. * * * वैनुतां * प्राणंप्राणं * * * । औ प्राणं प्रजाभ्यो अमृतं
दिवस्परि ।
घ उ. * * ऽमृतं दिवस्परि ।। * ।। द्र. अतो मङ्गलचिह्नान्यङ्कितानि ।
- ६ क का. आमामासां * * ; वा, म_१, ज. वि द्योतता;
म_२. वि द्योत (तां →) ता;
घ का. * . . . मनु ।
- १० क म, ज. * शलिलादा . . . ;
ख का. . . . दापीरयनिदधि . . . । उ. . . . ईरयनुदधि . . . ।
गघ का. प्रा * * श्वस्य नेतो । अवडित्तेन . . . ;
वा, म. . . . स्तनइलु . . . ;
ङ का. . . . निषिञ्चन्नसुरः * * ;
वा. . . . निषिञ्चन्नसुरः * * ।।
म. . . . निषिञ्चन्नसुरः * * ।।
ज. . . . निषिञ्चन्नसुरः * * ।।
- ११ का. * * पामव नीचीरप * वन्तु पृष्णि . . . मण्डूका ऋणानु ।
घ उ. मण्डूका . . . ।।

- १३ संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः ।
वातं पर्जन्य जिन्वतां प्र मण्डूका अवादिषुः । । १३ । ।
- १४ उपप्रवद मण्डूकि वर्षमा वद तादुरि
मध्ये हृदस्य प्लवस्व विगूह्य चतुरः पदः । । १३ । ।
- १६ महान्तं कोशमुतजाभि षिञ्च
सविद्युतं भवतु वातु वातः ।
तन्वतां यज्ञं बहुधा विसृष्ट-
मानन्दिनीरोषधयो भवन्तु । । १४ । ।

५.८

- शौ.४.६.२-८ यावती धावापृथिवी वरिष्णा यावद्वा सप्त सिन्धवो
वितष्टुः ।
वाचं विषस्य दूषणीं तामितो निरवादिषम् । । १ । ।
सुपर्णस्त्वा गरुत्मान् विष प्रथममावयत् ।
नारोपयो नामादय उतास्मा अभवत् पितुः । । २ । ।

१२ ख का. * * ब्रह्मणा * । घ उ. * मण्डुका अवादिषु । । का. *
माण्डुका * ;

१३ कख का. * * . . . तांधुरि । उ. * मण्डुकि . . . ।
ग म. * हृदस्व * ; वा. * भृदस्व * ; ज. * हृदख * ;

१४ कख का. महन्तं . . . मुतजाभि * * भवति * * ।
घ का. - मानिर्दिनीरोषधयो * २२२
उ. - मानन्दिनी . . . । ।

५.८.१ कख का. * ध्यावापृथिवी वरिष्णा . . . विचष्टुः (उ. वितष्टुः) ।
घ उ. ता इतो निरवादिषुं । का. . . . निरवारिषं ।

२ ख-घ का. * प्रथममादयत् । * नामादयोतास्माभवन् * ;

यां त्वास्थत् पञ्चांगुलिर्वक्रा चिदधि धन्वनः ।

अपस्कम्भस्य बाहोर्निरवोचमहं विषम् । । ३ । ।

शल्याद्विषं निरवोचमञ्जनात् पर्णधेरुत ।

अपाष्ठाच्चृङ्गात् कुर्मलात्रिरवोचमहं विषम् । । ४ । ।

अरसस्त इषो शल्योऽथो तेऽरसं विषम् ।

उतारसस्य वृक्षस्य धनुष्टे अरसारसम् । । ५ । ।

येऽपिशं येऽदिहं य आस्यं ये अवासृजन् ।

सर्वे ते वध्रयः सन्तु वध्रिर्विषगिरिष्कृतः । । ६ । ।

वध्रयस्ते खनितारो वध्रिस्त्वमस्योषधे ।

वध्रिः स पर्वतो गिरिर्यतो जातमिदं विषम् । । ७ । ।

शौ. ४. ७. १

वारिदं वारयातै वरुणावत आभृतम् ।

तत्रामृतस्यासिक्तं तच्चकारारसं विषम् । । ८ । ।

- ३ कख का. * चास्तृत् . . . चिदति धन्विनः ।
 गघ का. . . . बाहोत्रियोचमह * २
 उ. बाहो निरवोचमहं * । ।
- ४ का. . . . निर्वोचमाञ्जनात् . . . । अपाष्ठाश्छृगलात् कर्मलात्रिर्वो . . . ।
 गघ वा. अपाष्ठात् शृङ्गात्कुर्मलात्रि . . . । ।
 म. अपाष्ठात् शृङ्गात् . . . । । ज. अपाष्ठात् शृङ्गात् कुर्मलानि . . . । ।
- ५ कख का. रमस्त्वेको शल्यो उतो * * * २ उ. . . . शल्यो थो * * * ।
 गघ का. उतारसुस्य . . . रमारसम् । घ म२. धनुष्टे . . . । ।
- ६ का. * पीयूषं य दुष्यं याम्यं नेववासृजं । . . . गिरिष्कृता ।
 वा. * पिशञ्जे * * आस्यञ्जे * ।
- ७ ख-घ का. वध्रित्व . . . । वध्रिस्त्व * गिरियतो . . . ;
- ८ का. वारिदं * वरुणाताभृतं . . . तच्चकारारसं * २३२

५.६

खादिरेण शललेनाथो कङ्कतदन्त्या ।

अथो विषस्य यद्विषं तेन पापीरनीनशम् ॥१॥

कित्या शतपर्वणा सहस्राक्षेण चर्मणा ।

तीक्ष्णाभिरग्निभिर्वयं निरजामः सदान्वाः ॥२॥

सहः सहःसत्यसीतः कण्वाः परो ऽनुदत् ।

इमा या अधुना गता याश्चेह ग्रहणीः पुरा ॥३॥

द्र.ऋ.१०.१५५.२, नता इत्या नता इहावमासतोखेव शृङ्गवच्छिरः ।

पै.६.८.४ सदान्वा ब्रह्मणस्पते तीक्ष्णशृङ्गोदृषत्रिहि ॥४॥

वितेरुपन्था श्वश्रे बिभिदे ते ऽगदोहनी ।

दधौ ते अद्य गौः कण्वे परेह्यवरं मृणे ॥५॥

५.६.१ कख का. कङ्कतदन्त्या । उ. * शलिलेनाथो * ।

७ घ का. * पापीरनीनशम्; उ. * पापीरनीनशम् ।

२ क का. कित्याश् शतपर्वणासु; ग म. . . . राग्ने (→अग्ने) भिर्वयं;

घ का. निरजामासुसदान्वा; म२. . . . सदान्वा ।

३ का. मासहासत्यमीदष्काण्वा * नुदः
मायाधनागता याश्चिहगृणीष्पुरः ।

म. . . . परोनुदम् ।

द्रः ३क < सहः सहस्वत्यसीतः

४ का. नचां * नचा तो अक्षेव शृङ्गवच्छिरः । * ब्राह्मणस्पते
. . . . दृशत्रिहि ।

ख म,ज. शृङ्गवत् शिरः ।

घ वा,ज. दृषत्रिहि । । म१. अन्त्यमक्षरद्वयं नष्टम् ।

म२. दृषत्रिभिः । ।

५ का. वितेन्मन्थाश्चशिरे वितदे ते अगदोहिनि ददौ * अभ्यगौष्कण्वे
. . . वृणे ।

द्रः ५क < वि तेऽनु मन्थाः शश्रे . . . ? ख उ. ऽ नास्ति ।

- यास्तेङ्गे^६ तिष्ठन्ति या वलीके
 १५.१६.१क याः प्रेङ्खे प्रेङ्खयत उत या नु घोराः।
 या गर्भान् प्रमृशन्ति सर्वाः पापीरनीनशम् ।।६।।
- याश्चेलं वसत उत या नु बूरशं (=वूर्शं)
 १६.शौ.१४.२.४८ नीलं पिशङ्गमुत लोहितं याः।
 या गर्भान् प्रमृशन्ति सर्वाः पापीरनीनशम् ।।७।।
- आखिदन्तीर्विखिदन्तीः प्राणमस्यापि नह्यत।
 दुर्णाम्नीः सर्वाः संगत्य मामुष्योच्छिषदकिं चन ।।८।।

५.१०

इयं या मुशलाहता दृषत्पिथा विषासुता।
 *तपुरग्निस्तपुर्घीस्तपुत्वं सुरे भव ।।१।।

विषं ते तोक्म रोहयन्तोऽब्रुवन् विषं कुम्भेऽव स्रव।
 विषं त आमनसुरे विषं त्वं हस्त आहिता
 विषं प्रतिहिता भव ।।२।।

- ६ कख का. < यास्तेङ्के तिष्ठन्त्या * ; ज, वा. यास्तर्के; म. यास्तर्केसु;
 गघ का. या प्रयंखे प्रयंखयन्त्युत यानि घोरा।
 डच का. * गर्भात् * * * ; उ. . . . पापीरनीनशन् ।।
- ७ कख का. यश्चेलं वसता * * नत्त दुषं।
 गघ का. * पिषङ्गमुत * या; म. नीलं . . . ।।
 डच का. * गर्भा * * * ; उ. . . . पापीरनीनशन् ।।
- ८ क का. याखिदन्तीर्विषदन्तीर्विषदन्ती प्राणा . . . निष्यत दुर्णाम्नीस् .
 . . मामुष्योत् सिक्त . . . २४२
 वा. आखिदन्तीविखिदन्तीः; ख म. . . . नह्यतः।
 गघ उ. दुर्णाम्नीः * * . . . ।।
- ५.१०.१ का. यं * * द्विशतपृथाविषासुत स्तपोर्घीस्तपन्वं * * ; उ.
 . . . स्तपुर्घी . . . * * ।।
- २ कख का. * त्वेतो अक्म रोहयन्तो अब्रुवन् । द्विषं * * * ;
 वा. * * तोक्मा * * . . . ।
 गघ का. * तामनोसुरे * * हस्त्याहत ।

सिंहस्ते अस्तु तण्डुलो व्याघ्रः पर्योदनम् ।
प्रदाकूरस्तु नग्रहुर्वृकस्य हृदि सं स्रव ॥३॥

इयं या पात्र आसुता शस्यः स्रक्वा विघस्वती ।
वराहमन्युरजन्युत्तानपादमर्दय ॥४॥

*उददनी प्रच्यवनी पांसुपिङ्गा विघस्वरी ।
उत्खातमन्युरजनि यत् पश्चात्तत् पुरस्कृधि ॥५॥

विषं ते पवने सुरे रुधिरं स्थाने अस्तु ते ।
मथं त्वन्यो अन्यस्मा इषुधींस्तद् धनुस्त्वत् ॥६॥

विषपावानो रुधिराश्चरन्ति
पातारो मर्तास्तवसे सुर इमे ।
हतासो अन्ये योधयन्त्यन्या-
स्तमिच्छंस* महिमानं सुरायाः ॥७॥

- ३ क का. . . . स्तेस्तु तण्डुलो;
गघ का. प्रजाकूनस्य नग्रहुर्वृ . . . * * स्रवः ।
- ४ का. यं व्या पात्रासुताशष्पस्रक्वाविषष्परि । . . .
मन्युरुजंनुत्तानपादसन्दयः ।
ख ज. * श्रक्वा * । ग वा. वराहु . . . ।
- ५ का. उददनी * अपांसुभगाविषष्परि । उताखातमन्युरुजंनुतपश्चात्
* । मुम्ब. उददनी . . . । उ. उतदनी . . . । ।
- ६ क उ. विषन्ते * * ;
ख का. * स्थाले * * ।
गघ का. * * अन्यस्मादिषुधियं तद्धनस्त्वत् ।
उ. * तन्यो । ।
- ७ कख का. इषुपावानो मर्त्यास्तवसेसुमेरे
ख ज. * मर्तास्तपसे पुर * ।
वा. * मर्तास्तवसेषुर * ।
गघ का. * * योधयन्त्यन्यास्त्वमदिशिछंस * सुराया ।
वा. * ऽन्ये . . . स्तमित्संस * * । ।
म. * ऽन्ये स्तमिच्छंस * * । ।
ज. * ऽन्ये योधयन्त्यन्यास्तमिच्छंस * * । ।

तान् वीरुधौ विस्रवो बलेनोत्
पातय मादय यौधनायै ।
भिन्नारलिभिन्नशीर्ष्णा *समृच्छता-
मार्तचेलो विस्रवं ते सुरापः । । ८ । ।

विषासुतां पिबत जङ्घाणा
अस्त्रा संसृष्टां रुधिरेण मिश्राम् ।
छिन्नहस्तश्चरति ग्रामे अन्त-
र्वैरहत्यानि बहुधा पणायन् । । ९ । ।

असिमतीमिषुमतीमुन्नयामि सतीवधि ।
मादयाभि मादया हि रवैनां प्र रोपया-
न्योऽन्यस्य मोच्छिषम् । । १० । ।

इति पञ्चमकाण्डे द्वितीयोऽनुवाकः

- ८ का. त्वां * * बलेन उत * सादय * । भिन्नारलिभि . . .
समृच्छतामात्मचेलो * * सुराप ।
- ग म. भिन्नारलीभि ;
घ उ. विस्रवन्ते * । ।
- ९ का. विषासुतां पिबति चर्कषाणोमस्त्रा * * मिश्रांश्छिन्न . . . * *
अन्तर्वैरहत्यानि * पणायं ।
- ख वा. * * * मिश्रा ।
- गघ म,ज. . . . ग्रामेऽन्तर्वैर । ।
वा. . . . अन्तर्वैर ।
- १० का. असुमतीमिषुमतीमुन्नयाम सितावधि ।
साधयाभि सादया हरिवीणां परि * ।
अन्यो अन्यस्य मोच्छिषं २५२२ अनु २२
- क म. विषुमतीमुन्न . . . ।
- घ वा,म. रवैनान् ।

५.११

अनु ते मन्यतामग्निर्वरुणस्तेऽनु मन्यताम् ।
ततस्ते पुत्रो जायतां स वर्मी गोषु युध्यताम् ॥१॥

इदं वायोऽनु जानीहीदमिन्द्र बृहस्पते ।
आञ्जनं पुत्रवेदनं कृण्वः पुंसवनं वयम् ॥२॥

येनैतत् परिष्टभितं यस्मात् पुत्रं न विन्दसे ।
इन्द्राग्नी तस्मात्त्वेनसः परिपातामहर्दिवि ॥३॥

अथर्वाणो अङ्गिरसो विश्वे देवा ऋतावृधः ।
शृण्वन्त्वध मे हवमस्यै पुत्राय वेत्तवे ॥४॥

इन्द्राणी वरुणानी सिनीवाल्युतादितिः ।
वरुत्र्युग्रा पत्नीनां पुत्रमध दिदेष्टु ते ॥५॥

पुत्रं ते मित्रावरुणा पुत्रं देवी सरस्वती ।
पुत्रं ते अश्विनोभा धत्तां पुष्करस्रजा ॥६॥

-
- ५.११.१ क का. -र्वरुणते अनुमन्यतां ।
घ का. * वल्मी (→ ल्मी) * * ; मुम्ब * वल्मी * * ।
२ का. * * न जानीहयदिमिन्द्र * । आञ्जनं * * । पुंसमलन् * ।
३ क का. येनेतत् * ; ख का. * तस्मात्त्वेनसः; उ. * तस्मात्त्वेनसः;
४ क का. आथर्वाणो * ;
गघ का. शृण्वन्त्वभ्य * हवमस्यै * वेत्तवे ।
म. शृण्वन्त्वध . . . ।। ज. शृण्वन्त्वध . . . ।।
वा. . . . : हवमस्यै * * ।।
५ ख का. सिनीवाली उतादितिः ।
गघ का. मरुतरुग्रा * पुत्रमभ्यनदेष्टु * ।
उ. वरुत्युग्रा * * दितेष्टु * ।
६ का. * * मित्रारुणा । * * * । * * अश्विनौ देवा । आधत्तां
पुष्करस्रज ।

येषां च नाम जग्रभ येषां च नोपसस्मर ।
देवास्ते सर्वे संगत्य पुत्रं जैवातृकं ददन् ॥७॥

आत्मन एनं निर्ममीष्व स त्वत् परि जायताम् ।
त्वं बीजमुवीरिव त्वं भिभिर्हि योन्याम् ॥८॥

पृथिवी सह यज्ञैर्नक्षत्रैः सह सूर्यः ।
वातः पतत्रिभिः सह पुत्रमद्य दिदेष्टु ते ॥९॥

५.१२

वृषा जज्ञे⁺ मधवानो ऽयं मधुमतीभ्यः ।
स उ ते योनिमा शयां वड् यक्षः पुरुषो भवन् ॥१॥

योनिं गच्छ मधवान योन्यां पुरुषो भव ।
ततः पुनर्निरायसि शीर्ष्णां श्रोणीं वि नोनुदत् ॥२॥

७ ख का. तेषां * नोपसंस्मर ।

घ का. * चैवात्रिकं दधे ।

८ क का. आत्मनेनं ;

घ का. * बिभर्षि * ।

द्रः

'बिभृहि' इति शोधः?

९ कख का. पृथिवीं । म, ज. ** चक्षैर्नक्षत्रैः ** ।

वा. ** यन्नैच (→य) क्षैर्नक्षत्रैः ** ।

घ का. पुत्रमभ्यरिदेष्टु * २२ २१२

वा, ज. . . मद्य दितेष्टु * । । म. दितेष्टु → दिदेष्टु ।

५.१२.१

का. * जज्ञी *** सौ ते . . . धक्षः * भुवं ।

क उ. * यज्ञे * ;

घ वा. *** भुवन् । ।

२ क का. ** मधवानेः

मघ का. * पुनन्निरायामि शीर्ष्णांश् श्रोणीभिन्नोनुदत्;

म. * पुनर्निरायसी * * * * । ।

वाणवाँ इषुधेरिव कृण्वं पित्रोर्यथा प्रियम् ।
श्रोणी अहिंसन्यन्तरा दशमे मास्यायसि ।।३।।

स प्रत्यङ् प्रत्यावर्त्ये सा एते संवत्सरे पुनः ।
यथा जीवासि भद्रया विभरत्वामहाभवे ।।४।।

शं ते योनिमंचीक्लृपं सुप्रजास्त्वाय भद्रया ।
तत्रा सिञ्चस्व वृष्यं दशमास्यमविहुतम्* ।।५।।

गर्भस्ते योनिमा शयां गर्भो जरायुवा शयाम् ।
कुमार उल्बमा शयां त्वष्टा क्क्लृप्तो यथापरु ।।६।।

यथा राजन् मधवान त्वं बीजं विरोहसि ।
एवा त्वमस्या निर्विन्धि कुमारं योन्या अधि ।।७।।

शौ.५.२५.४

गर्भमंधान्* मधवानो गर्भं देवो बृहस्पतिः ।
गर्भं त इन्द्रश्चाग्निश्च गर्भं धाता दधातु ते ।।८।।

- ३ ख का, वा. * पुत्रोर्यथा . . . । ज. * पि → पुत्रोर्यथा . . . ।
गघ के. श्रोणियोमन्यन्तरा दशमा . . . ।
वा. * अहिंसन्यन्तरा . . . ।।
- ४ क का. * प्रत्यां प्रत्यावन्ता; वा. * प्रत्यावर्त्तसा;
घ का. विभन्ताम . . . ।
- ५ कख का. सं * योनिमचेक्लिपं सुप्रजस्त्वाय * । उ. शन्ते . . . ।
घ का. . . . मभिव्रतम् ।
वा. ज, दशमेमास्यमविहुतं । । म. दशमेमास्यमविभृ (→ह) तं ।
- ६ क का. . . . शयी;
गघ का. कुमारा उल्भ . . . क्लितो यथापरुः;
- ७ का. * राजं मंधुवानस्तं * * । . . . निर्विन्धि * योन्याधि ।
ग वा. . . . निर्विन्धि ।
- ७ ८ क का. गर्भाधान * ;
उ. गर्भमधां * ;
ग उ. गर्भन्त . . . ।

५.१३

शिवः शिवाभिर्वयस्वन् सं गच्छस्व+ तन्वा जातवेदः।

रत्नं दधानः सुमनाः पुरस्ताद् गृहेभ्यस्त्वा

वर्चसे निर्वपामि ।।१।।

पृथिव्यां घर्म स्तभितो ऽन्तरिक्षे दिवि श्रितः।

धौरेनं सर्वतः पातु यस्त्वा पचत्योदन ।।२।।

ये समुद्रमैरयं ये च सिन्धुं

ये अन्तरिक्षं पृथिवीमुत धाम्।

ये वातेन सरथं यान्ति देवा-

स्तानाप्रोत्योदन पाको अत्र ।।३।।

कशौ.११.३.१४क ऋचा कुम्भ्यदिहिता साम्ना पच्यत ओदनः।

अंशुं सोमस्यैतं मन्ये वैश्वदेवमिदं हविः ।।४।।

१ क का. * . . . र्वयस्त्वं; गघ का. ** सुमनाष् * गृहेभ्यः . . . ;
उ. ** सुमना . . . ;

२ कख का. + घर्म * अन्तरिक्षे * श्रुतः;
ग का. धौरेनां सर्वतष् * . . . पचत्योदनः।
वा,ज. . . . पाति (→ तु)।

३ क का. * समुद्रमयीरयं;
ख उ. * ऽन्तरिक्षं।
घ का. . . . त्योदना पाकात्र।

४ क का. * कुभि दिनीयता; वा. * कुम्भ्यदिदिहिता।
खग का. * पच्यतोदना अंशं सोमस्यैकं * ;

द्रः ४.क < ऋचा कुम्भ्यदिहिता। पुरतः पश्चात्तश्च महाप्राणवर्णयोः
सतोर्धि इति महाप्राणस्य दि इति स्वल्पप्राणपरिणामः!

उलूखले मुसले ये च शूर्पे
 भूम्यामुखायां यदि वासुसञ्च ।
 या विप्रुषो यानि निर्णेजनानि
 सर्वं तत्ते ब्रह्मणा पूरयामि ।। ५ ।।

पै.१४.५.१०

ऊर्ध्वः प्रेहि मा सं विकृथा व्यस्य रजो अन्तरम् ।
 रक्षांसि सर्वा तीर्त्वाथा रोह दिवं त्वम् ।। ६ ।।

तुरो नो अतुरो भव सं धीभिर्धोयतामयम् ।
 सं पृथिव्या समग्रिना सं सूर्यस्य रश्मिभिः
 सं देवानामयिस्व ।। ७ ।।

आजद्विषः सुकृतस्य लोके तृतीये नाके अधि
 रोचने दिवः ।

द्र.शौ.१२.२.२६,३० मृत्योः पदं योपयन्तोऽन्येतु पश्चा
 निकृत्य मृत्युं पदयोपनेन ।। ८ ।।

५ क. का. * मुसुले यश्च * वासिसंज । * विप्रुषो यावि
 नित्रेजनानि . . . सूदयामि ।

म. सूर्पे; वा. सूर्पे । ग म, ज. * विपृषो ** ।
 द्रः ख < यदि वांसि संजः?

६ क का. ऊर्ध्व ** प व्यक्ता व्यरुजो * । . . . तीर्त्वायथा *** ।
 वा. ऊर्ध्व * * * * ।

७ का. * * तुरो * * धीभिर्वोयतामयं . . . रश्मिषु । * . . .
 नामपस्व ।

८ क का. आजद्विषस् * * ;

ख म. * * धि रोचने * ।

गघ का. सत्योरपदं * अन्येत्वपृच्छामिकृत्य * * २३२

ग वा. * * * * पश्चान्; द्र. < अन्वेतु * ?

घ वा. * * पदयोपदेन । ।

५.१४

भूत्या मुखमसि सत्यस्य रश्मि-

रुच्चैःश्लोको दिवं गच्छ ।

*उच्छयेथां हविष्कृतौ साधु देवान् सपर्यत-
मृजीषमप लम्पतम् । । १ । ।

आपो देवीर्यज्ञकृतश्चित्रा देवीर्हविष्कृतः ।

एकपात्र ओदनो ऽग्निद्योमेन सम्मितः । । २ । ।

गायत्री हव्यवाडसि देवताग्निः समिध्यते ।

सहस्रधारं सुकृतस्य लोके घृतपृष्ठममर्त्यौ । । ३ । ।

तपश्च सत्यं चौदनं प्राशनीतां परमेष्ठिनौ ।

ताभ्यां वै स्वराभृतं तेनाधिपतिरुच्यसे । । ४ । ।

उरुगायो शिवायोः प्राणेन सम्मितः ।

अप मृधाणि मज्जहि मुक्षीव् दुरिता दहन् । । ५ । ।

अप रक्षांसि तेजसा देवेभ्यो हव्यमर्चतम् ।

व्यचस्वान् सप्रथायसि । । ६ । ।

- १ क का. भूत्या ; ख का रुच्चै ;
ग-ङ का. उच्छियेतां हविष्कृतौ । * * . . मजैषस . . . ।
- २ कख का. * . . . कृतः शुक्र देवीन्हविष्कृतः एकपात्रोदनो अग्निद्योमेन
संम्यता ।
- ३ ख का. समिध्यसे । घ का. . . . ममत्पुः;
म. घृतस्य पृष्ठममर्त्यौ । । वा. . . . ममर्त्यौ (→र्त्यौ)
- ४ ग म, ज. * * श्वराभृतं;
- ५ का. उदगायो * । * सम्यत । * वृप्राणि * जह्यपक्षीय दुरितमहं ।
ग वा. * मुधाणि मुज्जहि; म, ज. * * मुज्जहि;
- ६ क कां. * * तेजसा । ग का. * सु प्रथासहि । वा. * सप्रथायसी ।
द्रः ख का. ' * . . . र्चतं' इत्यतः छेदो नास्ति ।

७

उद्यैः सुपर्णो दिवमुत् पतामुं प्रियं देवेभ्यो मा कृणु
ऋषिभ्यः परि देहि माम् ।

शुक्रं शुक्रेण भक्षया पिबन्तु सुकृतो मधु ।।७।।

द्वया देवा उप नो यज्ञमागुर्यानोदनो जुषते यासुपृष्टः ।
आदित्याङ्गिरसः स्वर्गमिमं प्राश्नन्त्वृतुभिर्निषद्य ।।८।।

५.१५

पीयूषस्य क्षीरस्य सर्पिषोऽन्नस्याग्रं सं भराम एतत् ।

एतं भागमहुताभ्यः प्रहिण्मस्तन्नो हविः प्रति

गृह्णन्तु देवा दैवाः ।।९।।

कौ. गृ. ७३.१४-१५

हुतादोऽन्ये (ऽ) हुतादोऽन्ये वैश्वदेवं हविरुभये
सं चरन्ति ।

ते सम्यज्व इह मादयन्तामिषमूर्जं यजमानाय

मत्स्व ।।१२।।

७ का. उश्चैस् * . . . पतासुन्द्रियं देवेष्वकृण्वन्ऋषिभ्यः → भ्यं . . .
. भक्षयां * * * ।

खग म. * * * कृ(पुऋ →) ण्वृषिभ्यः * * * ।

ग वा, ज. * * धेहि * ।

८ कख का. * * तप * यज्ञमागुर्यानोदनो द्विषदे यांश्च पृष्टः

ग म. आदित्या अङ्गिरसः ;

घ का. प्राश्नन्तु ऋतुभि . . . 282

ज. प्राश्नन्त्वृतु . . . ।

५.१५.१ का. अन्नस्याग्रं सं भरामेतत् एत भागं स;

२ ख का. * हविरुभयं * * ।

द्रः का. प्रथममन्त्रस्य 'हुताभ्यः' इत्यतः द्वितीयमन्त्रस्य 'हुतादोऽन्ये'
इत्यवधिको भागो नास्ति ।

कौ. गृ. यजमाना यमिच्छत, . . . यमित्सत . . यमिच्छथ इति
त्रिविधाः पाठा लक्ष्यन्ते ।

मेमा भवो मा शर्वो वधीद् गा मा वत्सां क्लोमश्च
 यो विदन् नः।
 ये जाता ये च गर्भेष्वन्तररिष्टाग्नेस्तनुमा रभन्ताम् ।।३।।

इमा गावो विजावतीः प्रजावतीस्त्रिष्वसंमनसो भवन्तु।
 आसु भूमा नय पिपृञ्चन्तु देवा आसां वत्सानायुषा
 मेदसा सं सृजामि ।।४।।

प्र वीयन्तां स्त्रियो गावो
 विष्णुर्योनिमनु कल्पयाति ।
 *प्रतिगृह्णीतीर्ऋषभस्य रेत
 उक्षान्द्वांश्चरति वासितामनु ।।५।।

प्रयतमग्रं न हिनस्ति किं चन
 यथाकामं कृणुत सोम्यं मधु ।
 साधु यज्ञमहुतादो नयन्तु
 रायस्योषा यजमानं सचन्ताम् ।।६।।

घ शौ.२.३४.१घ

- ३ का. मेस्म * * * * ग्रामा * क्रोमश्चयो वदं न ।
 क म. . . भवो (→गो) * * ऽवधीद् * ।
 गघ ज. नष्टोऽयं भागः । घ उ. . . स्तनमा * ।।
- ४ क वा. * * विजावती ; म. * * विजावती . . . ।
 ख का. स्त्रीष्वसंमनो * ।
 गघ का. आसुभौमानपिपृश्छन्ति * सांवत्सरायुषा सेदसा * ;
- ५ का. व्रवियन्तां * * विष्णुर्योर्योनि . . . । प्रतिगृह्णीतीर्ऋ . .
 वाद्यतामनु । द्र. वामतः 'सं', तस्याधः 'भ्यता' इति ।
 ग उ. प्रतिगृह्णीतीर्ऋषभस्य * ; घ वा. उक्षा . . . ।।
- द्रः ५ख-घ ज. 'मनु . . . तामनु' इति नष्टम् ।
- ६ क का. प्रेरमग्रं * * * * ;
 ख वा. * कृणत * * ।
 ग का. सादुर्यज्ञसहुतादो नयन्तः
 घ का. * * सजन्तं । उ. रायस्योषाय * * ।।

नि ते पदां पृथिवी यन्तु सिन्धवी
 उदोषधयो जिहतां प्रेरतामिराः ।
 पर्जन्यस्य मरुत उदधिं सान्वा हत
 भद्रं सस्यं पच्यतां मोदतां जगत् । । ७ । ।
 सप्त ऋषयः सप्त पदास्येषां
 सप्त क्षियो अश्विनोः पञ्च वाजाः ।
 प्राणो व्यानो मन आकृति-
 र्वाग् देवी देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानती । । ८ । ।
 ये च दृष्टा ये चादृष्टाः क्रिमयः ककृशाश्च ये ।
 तेषां शिरांस्यसिना छिनद्म्य-
 थासां वत्सानायुषा मेदसा सं सृजामि । । ९ । ।

५. १६

तै. ब्रा. ३.७.
 ४.१५८.

द्यौश्चेमं यज्ञं पृथिवी च सं दुहातां
 मातरिश्वा पवमानः पुरस्तात् ।
 त्वष्टा वायुः सह सोमेन वात
 इमं सं दुहामनपस्फुरन्तः । । १ । ।

- ७ कख का. * * प्रथां * * * यदोषधयो निहतां प्रेरतामिराः;
 ख वा. जिहतां ।
 ग का. * * मरुतो दधिं * त ।
 द्रः ज. ङक-ग 'यन्तु . . . उदधिं' इति नष्टम् ।
 ८ का. सप्तर्षयस् * स्वरांस्येषां * क्षयो श्विनोः । * वाजा * *
 मनाकृतिर्वाग् * * * * प्रजानान्;
 ज. 'देवेभ्यो' इत्यतो नष्टम् ।
 ९ ख का. * किकृशाश्च * ;
 ग वा,म. * शिरात्स्यसिना . . . ; ज. * शिरात्स्यसिना . . . ;
 गघ का. * . सिनाश्छिनद्मि यथासां वत्सानायुषा . . . २५२२ अनु ३ २
 द्र. ज. 'क्रिमयः क' इति यावन्नास्ति ।
 ५.१६.१ का. सन्दहातां * * दुहरानपस्फुरन्तः ।
 द्रः ज. 'पवमानः' इत्यतो नष्टम् ।

वै.१४.१ घर्म तपाम्यमृतस्य धारया
देवेभ्यो हव्यं परिधे सवित्रे ।
शुक्रं देवाः *शृतमदन्तु हव्य-
मासंजुह्वानामृतस्य योनौ ।।२।।

कौ.२.३६,३७ उद्दाशयाग्रे शृतमकर्म हव्य-
द्रः मा रोह पृष्ठममृतस्य धाम ।
वनस्पतय उप बर्हि स्तृणीत
मध्वा समन्तं घृतवत् कराथ ।।३।।

योऽप्सु यक्ष्मः शमयामि तं व
ऊर्जा गव्यूतिं समनज्मेताम् ।
स्तन्यं क्षीरमविषं वः कृणो-
म्यशुन्धयन्तोऽपि यूथमेत ।।४।।

२ कख का. * त्वपान्वमृतस्य * * * परिदे * ।

क म,ज. घर्मन्तपाम्यमृतस्य * ;

गघ का. * * शृतमजंतु ।

म,ज. * * शृतमदन्त ।। वा. * * शृतमदन्तु

जिह्वानामृतस्य * ।।

३ क का. . . . शृतमकर्म ; म. उद्दाशयाग्रे शृतमकर्म ;

वा. उद्दाशयाग्रे ।

गघ का. वनस्पतया * * * वध्वा समतू * * ।

द्रः ज. 'याग्रे , मध्वा' इति भागो नष्टः ।

४ कख का. योप्सी * * * वोर्ज गव्यूतियं शमनज्मि येतां;

ख वा,ज. * गव्यूतिं समनज्मेतां;

म. * * समनज्मेतां ।

गघ का. तं नं क्रीक्षीरमविथं नष्कृणोम्यंशं तयन्तोपि यूथमेतः;

ग ज. स्तन्यं ।

घ ज. -म्यशुन्धयन्तोऽपि < अंशुं धयन्तोऽपि?

इडानां पुत्रा उत मित्रियाणां पयो + धयन्त्यहणीयमानाः ।
 ऋतुभिः सस्यमुत क्लृप्तमस्त्विर्यो गोपा रक्षतु
 वायुरेनाः । । ५ । ।

पिवत घृतं यतिधा व एतद् गुहा हितं निहितं मानवेषु ।
 विश्वे देवा वैश्वदेवश्चाग्रौ यथाभागं हविषो
 मादयध्वम् । । ६ । ।

क मा.श्रौ. १.३.४.३क
 ख,घआप.श्रौ.३.४.८
 ख,घ
 गआश्वश्रौ.२.११.६ग

यो देवानामसि श्रेष्ठो रुद्रस्तन्तिचरो वृषा ।
 अरिष्टा अस्माकं वीरा एतदस्तु हुतं तव । । ७ । ।
 पूर्णमहं करीषिणं शतवन्तं सहस्रिणम् ।
 विश्वेभिरग्रे देवैरिमं गोष्ठं सहारुहम् । । ८ । ।

५.१७

(शौ.६.१११३ः)

देवैर्नसादुन्मदितं + क्षेत्रियाच्छपथादुत ।
 मुञ्चन्तु तस्मात् त्वा देवा उन्मत्तं रक्षसस्परि । । ९ । ।

- ५ का. * पिता * पित्यायाणां * धयन्त्यहणीयमानाः । क्लृप्तमस्तु
 यो * * वायुरेन ।
 ज. 'क्लृप्त' इत्यवधिको भागो नष्टः ।
 ख म. * धेयन्त्यहणीयमानाः । वा. * धेयन्त्यहरणीयमानाः ।
- ७ ६ का. * * यतधावयेद् गुहायतं निहतं * । * * वैश्वदेवस्याग्रौ
 यथाभागो * * ।
 घ ज. अन्तिमपदस्य 'दयध्वं' इति भागो नष्टः ।
- ७ ख-घ का. रुद्रस्त्वन्तिचरो * । अरिष्टस्माकं * एतदस्तु हुतं तव ।
 ज. 'वीरा ए' इत्यवधिको भागो नष्टः ।
- ८ का. . . . करीषिणं । * * गोष्ठमां दुर्हं २१२
- ५.१७.१ ख का. क्षेत्रियाच्छपथादुतं । ग का. उ. तस्मा ;
 घ का. * रक्षसस्परि उ. * उन्मत्तं ।

- x मुनिं भवन्तं परि यानि वावृतू^१ रक्षांस्यग्र उलुला करिक्रतु ।
अतस्त्वं नो अधि पाहि वाजिनिन्द्रेण मेदी बृहते
रणाय ।। २ ।।
- x यथाग्रे देवा ऋभवो मनीषिणो मुनिमुन्मत्तमसृजन्निरेनसः ।
एवा ते शक्रो अभयं कृणोतु मुच्यस्वैनसो (ऽ)भि
नयामि रक्षः ।। ३ ।।
- x यथा गावश्च भूम्यां पुरुषश्च न्योकसः ।
एवोन्मत्तस्य ते मुने गृह्णातु पृथिवी मनः ।। ४ ।।
- x मुनिं दाधार पृथिवी मुनिं द्यौरभि रक्षति ।
मुनिं हि विश्वा भूतानि मुनिमिन्द्रो अदीधरत्
परा रक्षः सुवामि ते ।। ५ ।।

इमं मे अग्रे पुरुषं मुमुग्धि
य आवित्तो ग्राह्या लालपीति ।

- २ कख का. ** मर्याणिवावृतो रक्षांस्यक्नु उला कनिक्रती । उ. . . . मावृतु;
गघ का. अतस्तं; वा, ज. अतस्त्वत्रो ।।
म, ज. . . . ** वाजिनिन्द्रेण *** ।।
- ३ कघ का. यथाग्रे *** मुन्मत्तमसृजन्यरेनसः एव ते शक्रे * मुच्यस्वैनसो
वि ** ;
ग म, वा. *** ऽभयं * ।
- ४ का. * गावाश्च * पुरुषाश्विन्य ओकसः यवोन्मत्तस्य ** शगृह्णातु
* मनु ।
- ५ ख. वा, ज. मुनि रक्षतु । म. * . . . रक्षतु ।
ग का. मुन्नियं *** ; घ. उ. . . . ऽदीधरत् ।
ङ का. * रक्षस्वामि * ।
- ६ क वा, ज. इमम्मे *** ; म. इमम्मेऽग्रे ** ;
का. * * * * समुग्धि या विभो * ललापीति ।

अतोदि ते कृणवद्* भागधेय-
मुनुन्मदितो अंगदो यथासत् । । ६ । ।

अग्निष्टे नि शमयतु यत्त एतन् मन उह्यते ।
जुहोमि विद्वांस्ते हविर्यथानुन्मदितो भुवः । । ७ । ।

पुनस्त्वा *दुरप्सरसः पुनर्वातः पुनर्दिशः ।
पुनर्यमः पुनर्यमस्य दूतास्ते त्वा मुञ्चन्त्वंहसः ।
जीवातवे न मर्तवेऽथो अरिष्टतातये । । ८ । ।

५.१८

ऋ.१०.१३७

उत देवा अवहितं देवा उद्धरथा पुनः ।

शौ.४.१३

उतो मरिष्यन्तं देवा दैवा कृणुथ जीवसे । । १ । ।

उतोदिते कृणवर्भागधेयमुनिमुदितो * ।

ग उ. . . . कृणुवद् * ;

घ ज. 'मुन्मदितो' इत्यत्र 'मु' इत्यस्याधः 'नु' इति योजितम् ।

द्र. गघ < अतोधि . . . यमनुन्मदितो . . . ?

७ का. . . . न शसयतु यत्तेउन्मन उह्यतं हविर्यथानं मुदितो भव ।

गघ म. हवि यथामुन्मदितो भुवः । ।

ज. हवि यथानु(→मु)न्मदितो * । ।

८ क का. तुरप्सरष् ; उ. स्त्वादप्सरसः ;

ख वा, ज. पुनर्दशः ।

च का. अथो अरिष्टतातये ।

वा. थोरिष्टतातये । । म. ऽथोरिष्टतातये । । १७ । । ऋ८ । ।

ज. ऽथोऽरिष्टतातये । । . . .

५.१८.१ क म. * * दवहितं;

ख-घ का. * उद्धरता * ततो मनुष्यन्तं * दैवष् कृणुत * ।

आ त्वागमं *शन्तातिभिरथो अरिष्टतातिभिः।
दक्षं ते भद्रमाहार्षं परा सुवास्यामयत् ।।२।।

द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः।
*दक्षं ते अन्य आ वातु परान्यो वातु यद्रपः ।।३।।

आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः।
त्वं हि विश्वभेषजो देवानां दूत ईयसे ।।४।।

त्रायन्तामिमं देवास्त्रायन्तां मरुतो गणैः।
त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमगदो (ऽ)सति ।।५।।

x घृतेन द्यावापृथिवी घृतेनापः समुक्षत।
घृतेन मुच्यस्वैनसो यदात्मकृतमारिथि ।।६।।

अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः।
अयं मे विश्वभेषजो ऽयं शिवाभिमर्शनः ।।७।।

हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी।
अनामयिलुभ्यां शंभुभ्यां त्नाभ्यां त्वाभि मृशामसि ।।८।।

आप इद्वा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः।
आपो विश्वस्य भेषजीस्तास्ते कृण्वन्तु भेषजम् ।।९।।

-
- २ का. शन्तातिभि अथो * ; वा, म. * त्वागमन्
सन्तादिभिरथोऽरिष्टतातिभिः।
ज. सन्तादिभिरथो * ।
गघ का. * * भद्रमारिषं * मुवास्यामयत्।
- ३ ग का, उ. दक्षन् ते * * * (का. वतु);
घ का. वात यद्रपः। म_२. यद्रप (→व)ः।।
- ५ कख का. देवास्त्रयन्तां * * ।
- ६ खघ का. समुक्षता। * मुच्यस्वैनसो यदात्मकृतमाहतः।
- ७ कख का. 'भगवानयंमे' इति नास्ति।
- ८ ख-ग का. * वातष् * । हनामयिलुभ्यां संभुभ्यां त्वा अभिमर्शामसि।
- ९ कग 'भेषजीरापो * । * विश्वस्य' इति नास्ति।

५.१६

(शौ.३.३०)

सहृदयं सामनस्यमविद्वेषं कृणोमि वः ।
अन्यो अन्यमविहृण्यत वत्सं जातमिवाध्या ॥१॥

अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा भवतु सर्वतः ।
जाया पत्ये मधुमतीं वाचं वदतु शान्तिवाम् ॥२॥

मा भ्राता भ्रातरं द्विक्षन्+ मा स्वसारमुत स्वसा ।
सम्यञ्चः सुव्रता भूत्वा वाचं वदतु भद्रया ॥३॥

येन देवा न वियन्ति नो च विद्विषते मिथः ।
तत् कृण्मो ब्रह्म वो गृहे संज्ञानं पुरुषेभ्यः ॥४॥

ज्यायस्वन्तश्चित्तिनो मा वि यौष्टं
संराधयन्तः सधुराश्चरन्तः ।
अन्यो अन्यस्मै वल्गु वदन्त एत+
समग्रा स्थ सध्रीचीनाः ॥५॥

-
- ५.१६.१ क का. * साम्नस्यम-; ग का. अन्योन्यमभिन्नृतं;
म, ज. अन्योऽन्यमवि ।
- २ ख का. * भवति सुव्रतः; घ का. . . . शान्तिवां ।
- ३ क का. * त्राता * धुक्ष > क्षुध;
उ. दिक्षन् ।
ग का. * सुव्रता * ।
- ४ का. * वीयन्ति । * कृण्वो ।
- ५ का. जायस्वन्तश्चित्तिनो * * यंष्टस् संनाधयन्तस् सुधिराश्चरन्तः
अन्योन्यस्मै वल्गू वदन्तु यच * * सध्रीचीनां ।
गघ उ * * * * एतः * स्तु * । ।

समानी प्रपा सहवो (ऽ)त्रभागः
समाने योक्त्रे सह वो युनज्मि ।
सम्यञ्चोऽग्निं सपर्यता-
रा नाभिमिवाभितः । । ६ । ।

x येन देवा हविषा यजत्राप मा त्वा न प्पानमघ्नत ।
क्रोधं मन्युममृतं भामं दुरुक्तमभिशोचन-
मारे यक्ष्मं नि दधसि । । ७ । ।

सघ्रीचीनान् वः समनसः कृणो-
म्येकश्नुथीन् संवनेनेन संहदः ।
देवा इवेदमृतं रक्षमाणाः सायंप्रातः सुसमितिर्वो
अस्तु । । ८ । ।

६ कख का. * * * * न्यभागस् समान्योक्ते * * * ;
ख म. * * * वो → नो * ।

गघ का. * ग्न्यो सपरीयतादा नाभिमिवाभृता ।

७ कख का. * * * यजत्रापपाप्मानमाघ्नत ।

वा. * * * यजत्रापमात्मानपाप्मानवघ्नत ।

गड का. * मन्यमृतं भागं दुरुक्तमशोचनम् । रेज्मं * * ।

वा. * मन्या (→न्यु) ममृतं * दुरक्तमभि । ।

म. मन्यामृतं * दुरक्तमभि . . . । ।

ज. दुरक्तमभि । ।

द्रः ख पाठाः सन्दिग्धाः । दुर्गामोहनभट्टाचार्यपादैः स्वकृतलेखे 'अप
पाप्मानमघ्नत' इति शोधो योजितः ।

ग 'क्रोधं मन्युममृतं' इत्यादिकः शोधश्चिन्त्यः ।

८ कख का. सघ्रीचीनां नस् समनसष् कृणोम्येकसुनिष्ट्यं * संहद ।

म, ज. * * * कृणोम्येकः श्नुथीनसंवनेनेन (→ . . . संवनेन) *

। ।

गघ का. * यवेदमृतं रक्षमाणस् * . . . वीस्तु २४२ घ म. । सुसमितिर्वो

* । ।

५.२०

परो ऽपेहि परश्चर परस्तर्द परस्तरम् ।
अग्नेर्वातस्य ध्राज्या अप बाधे अहं त्वाम् ॥१॥

उदकस्येदमयनं वातस्येदं निभञ्जनम् ।
अग्नेर्धूमस्यायं पन्था नेह तर्दायनं तव ॥२॥

परि त्वा कृष्णवर्तनिरग्निर्धूमनार्चिषा ।
स त्वं तर्द परश्चरान्यतर्द्धि तृणं यवात् ॥३॥

ये तर्दा असुरेषिता देवेभिरिषिताश्च ये ।
सर्वास्तान् ब्रह्मणा वयं शलभाञ्ज् जम्भयामसि ॥४॥

शलभस्य शलभ्यास्तर्दस्योत्पतत्रिणः* ।
अग्नेर्वातस्य ध्राज्यापि नह्याम आस्यम् ॥५॥

- ५.२०.१ का. परो परश्च परस्तन्म परस्तरं अग्निर्वातस्य * पर्धा (?) धे अहं तां ।
- २ का. उदकस्येदमेनं वातस्येदं * । अग्नेन्नमस्यायं . . . तन्दायनं तवा
४४
वा. उदकस्योदमयनं ।
- ३ का. **कृष्णवर्त्मनि अग्निर्धूमनार्चिषा । स त्वन् तर्धापरश्चरान्यतर्द्धि
(?) णीयवा ;
- घ म. न्यतर्द्धि (→र्द्धि) * * ।। ज. न्यतर्द्धि * ।।
- ४ का. ए तन्मासुरेषिताश्च * । शलभां * ।
घ वा. शलभां * ।
- ५ का. * . . . भ्यस्तन्दस्योत्पतत्रिणाः z अग्निर्वातस्य-
ब्राज्यापिनिष्याम्यासं । ख उ. . . . स्योत्पतत्रिणः ।
- ग उ. . . . ध्राज्याप * * ।। वा. ' . . . ज्या' इत्यतः 'अ' इति
योजितम् ।
- घ्रः ख दुर्गामोहनपादैः ' . . तर्दस्योत् पतत्रिणः' इति पाठः अभीप्सितः ।
अस्माभिर्गृहीतः पाठः नासन्देहपदम् ।

इदं यद् गवि भेषजं विश्वाद् रूपात् समाभृतम् ।
आखोर्घुणस्य तर्दस्य तेषां स्रात्रापि नह्यत ।। ६ ।।

दृष्टा त्वमसि गन्धेनौषधिर्घुणजम्भनी ।
आखोर्घुणस्य जातानि तानि जम्भय तेजसा ।। ७ ।।

तूलं तर्दस्तृणस्यात्तु मूलमाखुर्धिर्येषितः ।
अथो वृक्षस्य फल्गु यद् घुणा अदन्तु मा यवम् ।। ८ ।।

इति पञ्चमकाण्डे चतुर्थोऽनुवाकः

५.२१

द्यौश्च नः पिता पृथिवी च माताग्निश्च नृचक्षा जातवेदाः ।
ते तक्मानमधराज्वं न्यज्वं दशाहमस्यन्त्वधि
दूरमस्मत् ।। १ ।।

६ कख का. यदीद * * विश्वादृपात् * ।

उ. * यग्वि भेषजं * * * ।

गघ का. . . . तन्दस्य तेषा . . . नह्यतः;

ग वा, म. आखोर्घुणस्य * ।

७ का. तृष्टा . . . गन्धेन औषधिर्घुणजम्भनी । . . . जातानि । * *

*;

वा, म. 'घुण' इत्यस्य स्थाने 'घृण' इति ।

८ का. * तन्दस्तृणास्यात् . . . । * * फल्गु यद्घुणावन्तु सायवम् २५२
अनु ४२

५.२१.१ कख का. . . . धाष् * * * माता चाग्निश्च * * ।

गघ वा. * . . . मधराज्व * दशाहमस्यन्त्वधि . . . । ।

म, ज. * मधराज्व * दशाहमस्यन्त्वधि . . . । ।

का. दशाहंनमस्यन्त्वरधि ।

तक्मन् यं ते क्षेत्रभागमपाभजं पृथिव्याः पूर्वे अर्धे ।
अति हाय तमथ नो हिनस्मि ग्राहिः किल त्वा ग्रहीष्यति
किलासशीर्षः ॥२॥

तक्मन् पर्वता इमे हिमवन्तः सोमपृष्ठाः ।
वातं दूतं भिषजं नो अक्रन्* नश्येतो मरटाँ
अभि ॥३॥

न त्वा स्त्रियः कामयन्ते न पुमांसः कतमे चन ।
नेह तक्मन् काम्या अल्पो रोदिति नो महान् ॥४॥

तु.शौ.११.२.२६ मा नो हिंसीर्महतो मा हिंसीर्मह्यस्त्वम् ।
कुमारान् बभ्रो मा हिंसीर्मा नो हिंसीः कुमार्यः ॥५॥
यः साकमुत्पातयसि बलासं कासमुद्रजम् ।

शौ.५.२२.१० गघ भीमास्ते तक्मन् हेतयस्ताभि ष्म परिवृड्धि नः ॥६॥

शौ.६ अन्यक्षेत्रे च रमति सहस्राक्षो ऽमर्त्यः ।
अभूदु* प्रार्थस्तक्मा स उ नो मृडयिष्यति ॥७॥

-
- २ का. तक्मन्नियं ते अतिहायतिमति नो हिनस्विद् ग्राहिष्कीत्वा
गृहेष्विति किलासुशीर्षः;
क उ. तक्मनयन्ते . . . ; ख म. . . . पूर्वेऽर्धे ।
- ३ ख का. तक्मं * * ; ख म२ * * सोमपृष्ठा ।
गघ का. * जूतं भिषाजनो अक्रं मरटाँडभि ।
उ. * * * * अक्रं मरटाँअ(ज. ड)भि ॥
- ४ ख का. * पुंसांसष् कतिमे * । म, ज. * * चनः ।
गघ का. . . . तक्म * लो रोतित रो * ;
- ५ का. * * हिंसीन्महतो * हिंसीर्मह्यस्त्वं * * * हिंसीन्मा * हिंसीषुकुमारिहः
- ६ का. * साकमुत्पादयसि बलाशं कासमन्वृजं भीमस्ते . . . स्ताभिस्स
* * ना ।
ख म. * ग्रासमुद्रजं ।
- ७ का. * ण रमते * * अभूति प्रार्थस्तक्मत्तौ * * ;
गघ उ. अभूदुः मृडयिष्यति ॥

शौ.४ गघ

तक्मन् न त इहाश्वा न गावो नेह ते गृहाः ।
शकम्भरस्य* मुष्टिहा पुनर्गच्छ महावृषान् ।।८।।

५.२२

यौ हेमन्तं स्वापयथो बलेना-
र्वाग् देवेभ्य उत यौ परो दिवः ।
भवारुद्रयोः सुमतिं प्र णीमहे
ऽन्यत्रास्मदघविषा व्येतु ।।९।।

यो धामातनोति यो ऽन्तरिक्षं स्तभ्नात्योजसो जायमानः ।
तस्मै रुद्राय हविषा विधेमान्यत्रास्मदघविषा व्येतु ।।१०।।

ययोर्वधानापपद्यते किं चनान्तर्देवेषूत मानुषेषु ।
ताभ्यां रुद्राभ्यां हविषा विधेमान्यत्रास्मदघविषा
व्येतु ।।११।।

- ८ का. * * भहियाश्वा * * * * चगृह्ण । शतंनरस्य * महावृषाम्
292
कख वा,ज. तक्मं इहाश्वानि . . . । म. तक्म . . . इहाश्वानि
. . . ।
ग उ. शकु . . . ;
- ५.२२.९ कख का. यो * शापयथो देवेत्युद ये * * ;
वा. * * श्वापयथो . . . । म१. * * स्वाप (→शाव) यथो. ।
म२. * * स्वाप (→श्वाव) यथो ।
गघ का. . . सुमति वृणीमहे अन्यत्रास्मदघहविष्या व्येतु ।
ग वा. * * गृ (→प्र)णीमहे ।
- २ का. * नोतु * * स्तभ्ना(त्यो→)न्योजसो (उ. . . त्योजसौ)
* . . . 2
- द्र. २-६उ.अन्तिमः पादः ऊह्यः । का. अन्तिमे पादे सर्वत्र . .
न्यत्रास्मदघहविषा * इति ।
- ३ कख का. ययोरोधांनापपद्यते * ।
क ज. ययोर्वधांना ; ख उ. . . . न्तर्देवेषूत . . ।

यावीशाते पशूनां पार्थिवानां
चतुष्पदामुत वा ये द्विपादः ।
ताभ्यां रुद्राभ्यां हविषा विधेमा-
न्यत्रास्मदघविषा व्येतु । । ४ । ।

यस्य प्रतिहिता याः संविशन्त
आरण्याः पशव उत ग्राम्यासः ।
तस्मै रुद्राय हविषा विधेमा-
न्यत्रास्मदघविषा व्येतु । । ५ । ।

यस्मादोषधयो भर्भर्यमाणा यन्ति
यस्माद् वृक्षासो न वियन्ति विश्वे ।
वयांसि यस्मात् प्रचरन्ति भीषा
तस्मै रुद्राय हविषा विधेमा-
न्यत्रास्मदघविषा व्येतु । । ६ । ।

यः पर्वतान् विदधे (ऽ)ति विद्वान्
यो भूतानि कल्पयति प्रजानन् ।
तस्मै रुद्राय हविषा विधेमा-
न्यत्रास्मदघविषा व्येतु । । ७ । ।

-
- ४ का. यावैशाते . . . zz औ अन्यत्रास्मदघहविषाव्येतु z
वा, म. . . . व्येतु । । श्री । । ज. . . . व्येतु । । विष्णुः
श्री । ।
- ५ कख का. * * * सव्यञ्जन्तु यारण्याष् * * * .
- ६ कख क. यस्मादोषटयो बभ्रीयमाणा यन्तीस्मात्रक्षासो * युजन्ति * ।
ग का. नास्त्ययं पादः ।
- ७ कख का. * पर्वतां न्यनदधेति * * * * कल्पयसि प्रजागन् ।

यावीशानौ चरतो द्विपदो ऽस्य चतुष्पदः।
या उग्रौ क्षिप्रधन्वानौ
ताभ्यां रुद्राभ्यां हविषा विधेमा-
न्यत्रास्मदघविषा व्येतु ।। ८ ।।

पुनश्चक्षुः पुनः प्राणं पुनरायु-
र्धेहि नो जातवेदः।
रुद्र जलासभेषज विद्वांस-
स्त एना हविषा विधेमा-
न्यत्रास्मदघविषा व्येतु ।। ९ ।।

५.२३

१-३

शौ.४.१७.१-३

ईशानं त्वा भेषजानां विजेषाय वृणीमहे।
चक्रे सहस्रवीर्यं सरस्वानोषधे त्वा ।। १ ।।

सत्यजितं शपथयावनीं सहमानां पुनःसराम्।
सर्वाः समह्वयोषधीरितो मा पारयानिति ।। २ ।।

या शशाप शपनेन या वा घ मूरमादधे।
या वा रसस्य प्रा सारेहे तोकमत्तु सा ।। ३ ।।

- ८ कग का. यावैशानो * * यश्चतुष्पदः * उग्रो * ;
- ९ गघ का. * जलासभेषज विद्वांसस्तेना ४२४
घ वा. . . . एका (→ ना) ;
- ५.२३.१ कख का. ईशानन् * * विजेषा गृणीमहे; म, वा. ईशानन् ।
घ कां. सहस्वानोषधे त्वं ।
- २ का. * शपथयावनीयं सहसानां पुनश्चरां * समह्वयोषधीऋतो * .. ।
क वा, म. * शपथजावनीं;
गघ उ. * समद्भ्योषधीरितो ।।
- ३ क का. * सिसाप * ;
ख उ. . . . मूरमाददे ।
ग का. * * रथस्यप्रासारेह्य तोघमुत्वसः ।
घ उ. कमत्तुषा । म. → तृषा ।

- पै.२.२६.४ प्रतीचीन फलो हि त्वमपामार्ग बभ्रुविथ
 शौ.७.६५.९ सर्वान् मच्छपथौ अधि वरीयो यावया त्वम् । ।४।।
 शौ.२.७.२ यच्च भ्रातृव्यः शपति यच्च जामिः शपाति नः ।
 ब्रह्मा यन्* मन्युतः शपात् सर्वं तन्नो* अधस्पदम् । ।५।।
 शौ.४.१७.४ यां ते चक्रुरामे पात्रे यां सूत्रे नीललोहिते ।
 आमे मांसे कृत्यां यां चक्रुस्तया कृत्याकृतो जहि । ।६।।
 ५ दुःस्वप्नं दुर्जीवितं रक्षो अब्द्रमराय्यः ।
 दुर्वाचः सर्वं दुर्भूतं तदितो नाशयामसि । ।७।।
 ६ क्षुधामारं तृष्णामारमगोतामनपत्यताम् ।
 अपामार्ग त्वया वयं सर्वं तदप मृज्महे । ।८।।

५.२४

- शौ.४.१८.९ समा भूमिः सूर्येणाह्वा रात्री समावती ।
 कृणोमि सत्यमूतये अरसाः सन्तु कृत्वरीः । ।९।।

-
- ४ का. प्रतीचीन फला इत्येका । उ. प्रतीचीनफल इत्येका ।
 द्रः ४ पाठाः २.२६.४ मन्त्राद् गृहीताः ।
 ५ का. यश्चभ्रातुर्विश्वपति यश्च जानुश् शपति ** यं मन्वतश्चपात्
 * तं नो * ;
 वा. . . . गोपिः * * । * यं * * * तन्नो * । ।
 ६ ख वा.ज. * सूत्रे * ।
 गघ का. यामे * * * चक्रस्त्वयां * * ।
 ७ का. * दुर्जीवितं * भ्योमराय्य । * * * तमितो * ।
 ख वा. * अभ्यमराज्यः ।
 द्रः ख अभ्यमराय्यः इति शौनकीय एव पाठः ग्राह्य इति प्रतीयते ।
 ८ का. * * मघोतामनुपश्यतां । * * * * तदपि सृजुमहे ।
 ५.२४.९ ख उ. . . . रात्रि * । १घ का. रसास् * कृत्वरी ।

- २ यो देवाः कृत्यां कृत्वा हरादविदुषो गृहम् ।
वत्सो धारिव मातरं तं प्रत्यगुप पद्यताम् ।।२।।
- ३ अमा कृत्वा पाप्मानं यस्त्वयान्यं जिघांसति ।
अश्मानस्तस्यां दग्धायां बहुलाः फट् करिक्रतु ।।३।।
- ४ सहस्रधामं विशिखान् विग्रीवाञ्छावया त्वम् ।
प्रति स्म चक्रुषे कृत्यां प्रियां प्रियावतो हर ।।४।।
- शौ.५.३१.११३. यां चकार न शशाक चक्रे पादमङ्गलिम् ।
चकार भद्रमस्मभ्यमभगा भगवद्भ्यः ।।५।।
- ५ अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अदूषयन् ।
यां क्षेत्रे चकुर्या गोभ्यो यां वा ते पुरुषेभ्यः ।।६।।
- ७ अपामार्गो (ऽ)प मार्ष्टु क्षेत्रियं शपथांश्च मत् ।
अपाहि यातुधान्यो (ऽ)प सर्वा अराय्यः ।।७।।

-
- २ क का. ** कृत्यो कृत्या;
गघ का. * धाररिव * त्वं । घ म. * प्रत्यमुप * ।।
- ३ कख का. आमा * यात्र * ।
ख मः यस्त्वयान्यं (→त्रं) * ।
गघ का. अस्मादस्थस्यां जगधारयां * फटि करिक्रतुः;
- ४ का. * विषाखां व्यग्रीवां शया * * * चकृषे * * प्रियावशे * ।
कख वा. * विशिखा विग्रीवां * * ।
- ५ कख का. * * * शशाख शशिरे ।
द्रः ख शश्रे⁺ इति शोधः ।
- ६ का. सोषध्यासर्वा * यादविदुषोगृहं । * * चकुर्या . . . ।
क उ. . . . षध्यां;
ग वा,म. * * चकुर्या * ;
- ७ का. * पमाङ्गुप * शपथश्च * । अपाह्यातुधान्यो;
क उ. * * मार्ष्टु; ख म, ज. * शपथाश्च * ।
घ वा. * * अराय्यः ।।

८ कख अपमृज्य यातुधानानुप सर्वा अराय्यः ।
अपामार्ग प्रजया त्वं रय्या सचस्व नः । । ८ । ।

५.२५

शौ.४.१६ उतेवास्यबन्धुकृदुतास्यनुजामिकः ।
उतो कृत्याकृतः प्रजां नडमिवा *च्छिन्धि वार्षिकम् । । १ । ।

ब्राह्मणेन पर्युक्तोऽसि कण्वेन नार्षदेन ।
सेनेवैपि त्विषीमती न तत्र भयमस्ति
यत्र प्राप्तोस्योषधे । । २ । ।

*अग्रेस्योषधीनां ज्योतिषेवाभिधीपयन् ।
उत पाकस्य त्रातास्युत हन्तासि* रक्षसः । । ३ । ।

यददो देवा असुरांस्त्वयाग्रे निरकृण्वत ।
तस्मादधि त्वमोषधे अपामार्गो अजायथाः । । ४ । ।

८ क उ. अपमृह्य ; ख का. . . . अराय्य;
घ का. य्या अति सृजस्व * 282

द्रः का. उघ-८क 'प सर्वा यातुधाना' इति नास्ति ।

५.२५.१ कख का. उतएवास्यबन्धुकृदुतायेस्यनुजामित ।
ग वा,म. * कृत्या कृतः * ;
घ का. नभ्रसिवाशिष्ठिन्द * ।

२ कख का. ब्रह्मणेन पर्युक्तोऽसि * . ।
ग ज. . . . त्विषीमति;
घ का. * * भयमस्तु * प्राप्तोह्योषधे ।

३ कख का. अग्रेह्यो पि धीपयं ।
उ. अग्रेस्यो ।
घ का. . . . हन्तासु * ; उ. हन्ताहि * । ।

४ कख का. यदधो देवास्सुरांस्त्व कृण्वतः;
घ का. * अजायत २ ओ अपामार्गो अजायत ।
वा. मन्त्रान्ते छेदविशेषस्य संकेतः
म. मन्त्रान्ते 'प्रथमः पादः' इति
ज. मन्त्रान्ते 'श्री । प्रथमः पादः' इति ।

विभिन्दती शतशाखा विभिन्दन्नाम ते पिता ।
प्रत्यग्वि भिन्धि तं त्वं यो अस्माँ अभिदासति ।।५।।

असद् भूम्याः समभवत्तद्यामेति बृहद्वचः ।
तदित्तदो विधूमयत्* प्रत्यक् कर्तारमृच्छतु* ।।६।।

पै.१.४७.३गघ

प्रत्यङ् हिंसं बभूविथ प्रतीचीनफलस्त्वम् ।
प्रतीचीः कृत्या आकृत्यामुं कृत्याकृतं जहि ।।७।।

शतेन मा परि पाहि सहस्रेणाभि रक्ष मा ।
इन्द्रस्ते वीरुधां पत उग्र ओज्मानमा दधौ ।।८।।

इति पञ्चमकाण्डे पञ्चमोऽनुवाकः

५.२६

अरात्या द्यावापृथिवी छिन्तं मूलमथो शिरः ।
*विच्छिद्य मध्यतः पृथीस्त्रां कृण्वाथामधस्पदम् ।।९।।

इदं शृणु जातवेदो यदमुष्या वचो मम ।
अरात्याः सर्वमिच्छिरः* प्रश्नं वृहतमश्विना ।।१०।।

५	का.	विभिन्दती * विभिन्दनाम ** । . . . भि तं त्वं * अस्माँ * ।
	घ	वा. * स्माङ् अभिधासति ।।
६	का.	असद् भूम्या वृहद्वचः उदित्वचो व्यधूमयत् ।
	ग	उ. विधूमय ।
७	क	का. * * वभूयथ;
	गघ	का. प्रतीष् कृत्याकृत्या अमुं * * ।
८	ख-घ	का. मं भद्रोज्मनमादधुः ४५४ अनु ४५४ ४४ ४४
५.२६.९	का.	रा * श्छंतं विशिष्यसद्यतस्पृष्टास्तां कृण्वाथा . . . ।
	ग	म, ज. * * पृथीस्;
१०	का.	* * * यदमुष्याद् * * । रात्यात्सर्वमिष्यत् पृष्णिद् . . . मश्विनां ।

या स्वप्रया चरति गौर्भूत्वा जनाँ अनु ।
अरातिमिन्द्र त्वं जहि तामग्रिरिव सा दहात् ।।३।।

श्रेष्ठो मे राजा वरुणो हवं सत्येन गच्छतु ।
अरातिं हत्वा सन्तोकामुग्रो देवो (ऽ)भि दासतु ।।४।।

देष्ट्री च या सिनीवाली सप्त च स्रोत्या याः ।
अरातिं विश्वा भूतानि घ्नन्तु दासीमिवागसी ।।५।।

सोमो राजौषधीभिः सूर्याचन्द्रमसा उभा ।
अरातिं सर्वे गन्धर्वा घ्नन्त्वप्सरसश्च याः ।।६।।

भवो राजा भवाशर्वाविन्द्रो वायुर्बृहस्पतिः ।
त्वष्टा मे अध्यक्षः पूषा ते ऽरातिं घ्नन्तु सर्वदा ।।७।।

- ३ कख का. * स्वप्रेयाचरति दोर्भूत्वा जनां * ।
क वा. म. याः ; कर्मप. * स्वप्रयाचरति ;
ख वा. गौर्भूत्वा जनाङ् * ।
गघ का. रातिमिन्द्र * * त्वामग्रिरिवसादह ।
वा. मिन्द्रस्त्वं दहान् ।
द्रः ३ घं < तामग्रिर् इरसा दहात् ।
- ४ ख-घ का. हं * * । रातीयं हुत्वा . . . * * * ।
गघ वा. * हत्वा (→त्वा) . . . ।।
घ ज. . . . * * दासति ।।
- ५ का. ज्येष्ठा * * * सप्ततिं * या रातिं * * * . . . गमीः
क वा. देष्ट्री * * शिनीवाली;
ख उ. * * श्रोत्या * ।
ग म२. अतिं ; घ वा. * दासमिवागसी ।।
< दासीमिवागसि ?
- ६ का. * राजौषधीभिस् * * । रातीयं * * घ्नन्त्व . . . यः ।
- ७ क म० * * भवासर्वा . . . ;
गग का. * * अध्यक्षः पूषतोरातीन् * गृह्णत ।
घ वा. * * घ्नन्ते सर्वदा (→सर्वदा) ।।

ये च देवा भूमिचरा ये चामी दिव्यासते ।
 ये अन्तरिक्षस्येशते ते ऽरातिं घ्नन्तु सव्रता ॥८॥
 या चेषिता असुरैर्देवेभिरिषिता च या ।
 अथो या मन्योर्जायते ऽरातिं हन्मि ब्रह्मणा ॥९॥

५.२७

तदिन्नु मे अचच्छदन् महद् यक्षं बृहद्वपुः ।
 विश्वं यद् देवी निर्ऋतिस्तना युजा-
 मं मृत्योरिह जायते ॥१॥
 अमग्निश्चित् साप्रथोवददहिमहिराजन्तमोजसा ।
 आयं चित्रकुत्समतितिग्ममर्दय
 विनिकिल्बिन्दमोजसा ॥२॥

- ८ गघ का. * न्तरिक्षस्येते * रातीयं * सुव्रत ।
 घ उ. 'ते' इति नास्ति ।
- ९ कख का. तासुरैर्देवेभि ।
 ख वा. रिषिताश्चये । ज. देभेभि याः ।
 ग वा. * जा ;
 घ का. रात्रीं हर्मि ब्रह्मणा २१२
- ५.२७.१ का. तरिर्मे अदित्सदं * यक्षं * * विश्वैर्देवैर्नि जामरं
 मृत्योर्ह * ।
- २ कख का. अमुंसृष्टित्सात्पथोवददहिं वै राज ।
 वा. साप्र(→सात्पा) थो राजन्तमोजसा ।
 म_१ वघ (→द) दहि (→हिं) महि राजन्तमोजसा ।
 म_२ वघ(→द) दहि राजन्त ।
 गघङ का. आयुंश्छतिगुत्समतितिग्ममन्दय ऋत्विक्लिद्विर्मुमोजसा ।
 ङ वा. किल्बिन्द (→न्त) मोजसा ॥ ।
 ज. . . . किल्बिन्दमोजसा ॥ ।

शौ.४.६.२कख यावती द्यावापृथिवी वरिष्णा यावद्वा सप्त सिन्धवो महित्वा ।
तावती निऋतिर्विश्ववारा विश्वस्य या

जायमानस्य देव ।।३।।

विश्वस्य हि जायमानस्य देवि पुष्टस्य वा पुष्टिपतिर्बभूविथ ।

नमस्तु ते निऋते मा त्वमस्मान् परा भुजो

नापरं हातयासि ।।४।।

तै.४.२.५.४ देवीमहं निऋतिं मन्यमानः पितेव पुत्रं न सचे वचोभिः ।

विश्वस्य या जायमानस्य देव शिरःशिरः प्रति

सूरो नु तस्थे ।।५।।

तै.४.२.५.४ असुन्वन्तमयजमानमिच्छ⁺ स्तेनस्येत्यां तस्करस्यानु शिक्ष ।

स्वपन्तमिच्छ⁺ सा त इत्वा नमस्तु ते निऋते (ऽ)हं

कृणोमि ।।६।।

३ घ का. * * * देवा । वा. * याहि * * ।।

४ क का. 'हि' इति नास्ति ।

ख का. पुष्टस्य * * त्वभूयथा ।

उ. * * पुष्टपतिर्ब ।

७ गघ का. नमोस्तुते निऋतेमात्ममस्मान् पराभजे ।

ग वा,ज. प्रा (→मा) त्वस्मान्;

म१ पात्वस्मान्; म२ मात्वस्मान्;

५ का. तिर्वर्धमानष् . . . वसते * । विश्वस्यै जाय देवि

. प्रदिशोरो नुदस्थे;

ख म. नसचे (→ते) * ।

ग वा. * * त्रायमानस्य देवं; 'विश्वस्य' इत्यतो 'हि' इति योजितम् ।

ज. * * * देवि (→व)

घ म. * प्रतिसू (म१ → शि; म२ → श) रो न * ।।

६ क वा. मेयमानमिच्छ; म, ज. मेजमानमिच्छ;

कख का. अपन्वन्तम मिच्छ तेनसेभ्यां ;

गघ का. त यीभ्यां नमोस्तु * * अहं * ।

ज. तयित्वा ।।

अमुन्वका निऋतिः संजिघत्सुर्नास्याः पिता विघते
 नोत माता ।
 मध्यात् सस्रामनु जिघानु सर्वं न देवानाम-
 सूर्यं समापे ॥७॥

तै.४.२.५.२

यदस्य पारे तमसः शुक्रं ज्योतिरजायत ।
 तन्नः पर्षदति द्विषोऽग्रे वैश्वानर द्युमत् ॥८॥

५.२८

१-३
वै.सू.१०.१७

प्रमुच्यमानो भुवनस्य गोप पशुं नो अत्र प्रति भागमेतु ।
 अग्रिर्यज्ञं त्रिवृतं सप्ततन्तुं देवो देवेभ्यो हव्यं
 वहतु प्रजानन् ॥९॥

७ कख का. अमुन्वका * संजगत्सुन् ;

ज. असन्वका ।

ग का. मध्याऽस्रामनुजिघासि * * देवानां सूर्य * ।

वा, म. मध्याऽस्रामनु । ।

८ ग का. स नः पर्षदति * ;

घ उ. ऽग्रेवैश्वानर * । । ऋ८ । । २७ । ।

५.२८.१ ख का. पशुन् नोत्र * । वा. पशुन् नोऽत्र ।

म. पशुन् नो ।

घ का. देवं , * * * Z

ख द्र. वै. पशुर्नो अत्र ।

यौ ते दंष्ट्रौ सुदिहौ रोपयिष्णु निरुह्ययेते
दक्षिणाः सं च पश्यतः ।

अनाष्ट्रं नः पितरस्तत् कृणोतु यूपे बद्धं
प्रमुमुच्यमायदन्नम् ।। २ ।।

अग्निस्तस्त्वमग्निदुष्टः परेहीन्द्रस्य गोष्ठमपि धाव विद्वान् ।
धीरासस्त्वा कवयः सं मृजन्त्विषमूर्जं
यजमानायमस्त्वत् ।। ३ ।।

ऋषिभ्यस्त्वा सप्तभिरत्रिणाहं प्रति गृह्णामि
हव मे स्योनम् ।

ग-च जमदग्निः कश्यपः स्वाद्वेतद् भरद्वाजो मध्वन्नं कृणोतु ।
पै.२.२८.५ प्रतिग्रहीत्रे गोतमो वशिष्ठो विश्वाभित्रो ददुषे
शर्म यच्छात् ।। ४ ।।

- २ का. यू * दंष्ट्रा सुधयौ * जिह्वयेते दक्षिणा * * पश्यत ।
प्रविमुच्यमायदन्नं;
कख वा. * * * * रोपयिष्णु निरुह्ययेते * * * * ।
म. * * * * रोपयिष्णु * * पञ्च * ।
ज. * * दंष्ट्रौ * रोपयिष्णु निरुह्ययेते * * * * ।
ग वा. * त्रः ;
घ वा, ज. * * प्रमुच्यमायदन्नं । ।
द्रः वै. ख-घ जिह्वायेते दक्षिणा * * * । . . . प्रमुमुचिमा . . . ।
हस्तलेखेषु 'निह्वयेते' इत्यपि ।
३ कख का. अक्लिस्त्वस्तमविजुष्टः परेहिरिन्द्रस्य ।
वा. अग्निस्तक्मात्वं . . . धाय * ।
म. धाय * ।
ज. अग्निस्त (→स्त्व) त्वम . . . धाव →य * ।
गघ का. धीरामस्त्वा * * सृजंत्विषमूर्जं . . . यमत्सतः;
४ कख का. ऋषिभिष्ट्वा . . . * * भुवने स्योने
क उ. रतृणाहं ;
ग उ. यमदग्निः कश्यप स्त्वा(ज. स्वा)द्वेतद्;
घ वा, म. * मध्वन्नं * ।
ङ उ. * * वशिष्ठो;
च का. * ददर्श * यच्छात् ।

यत्रो अग्रं हविष आजगामात्रस्य पुत्रमुत सर्पिषो वा ।
यद्वा धनं वहतोरजगामात्रिष्टद्धोता सुहुतं कृणोतु ।।५।।

यदाज्यं प्रतिजग्रभ यांश्च व्रीहीनजं चन्द्रेण सह सज्जघास ।
बृहस्पतिर्हविषो नो विघर्ता मा नो हिंसीच्छागो
अश्वो वशा च ।।६।।

अग्निर्न एतत् प्रति गृह्णातु विद्वान् बृहस्पतिः
प्रत्येतु प्रजानन् ।
इन्द्रो मरुत्वान् सुहुतं कृणोत्वयक्ष्ममनमीवं
ते अस्तु ।।७।।

यत्रो ददुर्वराहमक्षितं वसु यद्वा तल्पमुपधानेन नः सह ।
यद्वाभियूथं सह वृष्ण्या नो अग्निष्टद्धोता सुहुतं
कृणोतु ।।८।।

यत्रः शालां विश्वभोगामिमां ददुर्गृहं वा युक्तं सह कृत्योत ।
यद्वाहर उपनाहेन देवा अग्निष्टद्धोता सुहुतं कृणोतु ।।९।।

- ५ कख का. . . . हविष जगामान्वस्य ।
ख उ. . . . मात्रस्य प्रतुमुत * * ।
घ का. . . . सुहुतं * ।
- ६ कख का. . . . प्रतिजग्राह . . . व्रीहनजं * * यज्जघाम ।
म. यदाह्यं ।
घ का. * * हिंसीत्सहगो * विषाच ।
- ७ क का. अग्नित्रयतु * * * ;
गघ का. * * सुहुतं कृणोत्वयैक्ष्वानमनमीवोस्तु ।
- ८ का. . . दुदुर्वरामक्षितिं * दल्पमुपनेनेन * * । यद्वाव्येतं
* वृष्टनोता . . . सुहुतं * ।
ग वा. . . . वृष्ण्या * ; म, ज. . . वृष्णि * ।
- ९ ख-घ का. . . . योक्तं . . . यद्वाहरमुपनायेन * । अग्निष्टद्धो सुहुतं *
२२३२
घ वा, ज. . . . ऽग्नि । । २८ । ३६ ।।

५.२६

सूर्ये वर्च इति यच्छुश्रुवाहं येन प्रजा ज्योतिरग्राश्चरन्ति ।
सोमे वर्चो यद् गोषु वर्चो मयि देवा
राष्ट्रभृतस्तदक्रन् ।।१।।

यज्ञे वर्चो मरुतो यददृहन् वायुः पशून् सृजत् सं भगेन ।
गन्धर्वाणामप्सरसां यदपूसु मयि [देवा.....] ।।२।।

यज्ञे वर्चो यजमाने च वर्च उदाभिषिक्ते राजनि यच्च
वर्चः ।
दक्षिणायां वर्चो अधि यन् [मयि देवा.....] ।।३।।

रथे वर्चो रथवाहने च वर्च इषुधौ वर्चः कवचे च वर्चः ।
अश्वेषु वर्चो अधि यन् [मयि.....] ।।४।।

सभायां वर्चः समित्यां च वर्चो वध्वां वर्च उत वर्चो वरेषु ।
सुरायां वर्चो अधि यन् [मयि.....] ।।५।।

-
- ५.२६.१ का. सूर्य ** यत् सुश्रुवाहं . . . स्तदक्रम् २ उ. . . . यच्छुश्रुवाहं;
ख ज. ** ज्योतिरग्रा . . . । वा, म. ** ज्योतिरग्रा ।
२ का. ** मरुतोश्चददृहं ** पृजत् ** पूसरसाँ यदस्मै;
वा. ** * यददृहन् ।
३ का. ** * * वर्चो यदाभिषिक्ते * यश्च * * * धि यत् ।
द्र. का. ३गघ = ५गघ; ५गघ = ३गघ ।
४ का. * वर्च * * वर्चो * * कवचएव * * वर्चा २
५ क का. ** सुमित्यां * * ;
ग का. ** धि यत् । वा. ** ऽधि यं ।

सिंहे वर्च उत वर्चो व्याघ्रे वृके वर्चो मधुहारे च वर्चः ।
शयेने वर्चः पत्वनां यद्धभूव [मयि.....] ।। ६ ।।

हिरण्यवर्चसमुत हस्तिवर्चसं संग्रामं यज्जज्ञिषां वर्च आहुः ।
कृष्यां क्षेत्रर्षयो जन्यानजुर्मयि देवा राष्ट्रभृतस्तद-
क्रन् ।। ७ ।।

मयि वर्चो मयि श्रवो मयि द्युम्नं मयि त्विषिः ।
अधस्पदं पृतन्यवो ऽहं भूयासमुत्तमः ।। ८ ।।

५.३०

शौ.३.२४.९

पयस्वतीरोपधयः पयस्वन् मामकं वचः
अथो पयस्वतां पय आ हरामि सहस्रशः ।। १ ।।

२

अहं वेद यथा पयश्चकार धान्यं बहु ।
संभृत्या नाम यो देवस्तं वयं यजामहे
सर्वस्यायज्वनो* गृहे ।। २ ।।

-
- ६ का. * वर्चा * * * * * मध्वारे * * । शयने * पतुनां . . . मयि ।
- ७ ख-घ का. * यद्यत् जिघां * * * * न्वानधुर्मयि । . . . ;
ग ज. * क्षेत्रर्षयो . . . ;
- ८ का. * * * सुवो पृतन्यवो २४२
घ ज. अहं भूयास ।।
- ५.३०.९ कख का. रोषदयष् पयस्वान् * * ;
उ. पयः । .
ध का. * * सहस्रांसि सहस्रसा ।
- २ ख-ङ का. बहुः । संभृत्या नाप * वेदस्तवं * यश्चनो
* । .
ड वा. स्यायुज्वनो * ।। म. . . स्यायुज्व(→ज)नो * ।।
ज. स्यायुज्वनो * ।।

- x यथा द्यौश्च पृथिवी च तस्थतुर्धरुणाय कम् ।
एवा स्फातिं नि तनोमि मयारेषु खलेषु च । ।३। ।
- ४ यथा कूपः शतधारः सहस्रधारो अक्षितः ।
एवा मे अस्तु धान्यं सहस्रधारमक्षितम् । ।४। ।
- ५ शतहस्त समाहर सहस्रहस्त सं किर* ।
यथेह स्फातिरायति कृतस्य कार्यस्य च । ।५। ।
- ३ इमा याः पञ्च प्रदिशो मानवीः पञ्च कृष्टयः ।
सर्वाः शंभूर्मयोभुवो वृष्टे शापं नदीरिवे-
ह स्फातिं समावहान् । ।६। ।
- x इह स्फातिरोषधीनां देवानामुत संगमः ।
इहैवाश्विनोरस्तु द्वापराश्वो रुहत् । ।७। ।
- ६ तिस्रो मात्रा गन्धर्वाणां चतस्रो गृहपलयः ।
तासां या स्फातिमुत्तमा* तया त्वाभि मृशामसि । ।८। ।
- ७ ज्येष्ठस्य त्वाङ्गिरसस्य हस्ताभ्यामा रभामहे ।
गघ कौ. २०.५ गघ यथासद् बहुधान्यमयक्ष्मं बहुपूरुषम् । ।९। ।

इति पञ्चमकाण्डे षष्ठोऽनुवाकः ।

- ३ का. तस्थतुवरुणाय कं । एवं स्फाति * तनोसि ।
- ४ का. * रूपः * * अक्षतः मक्षतं;
- ५ का. * समाहरः सहस्रैव संगिरः यथेय यसि कृतश्च * * ।
ख वा. * शङ्गिर; म, ज. * शङ्गिर ।
वा. कृतश्च * * । ।
- ६ का. . . . मानवैषु * गृष्टयः * शम्भूर्न वृसे * नदीरिवे । इह
* समावृहां;
- ग ज. * शम्भूर्म ।
- ७ का. . . . संगम श्विनोरस्तोद्वापरस्योरुत z
- ८ ख-घ का. * गृहपल्यः * * स्फातिवर्तमा सर्षामसि ।
ग उ. * * स्फातिमुत्तमा ।
- ९ का. * त्वाङ्गिरस्य बहुपौरुषम् z५zअनु ६ z

५.३१

१-३
कौ.६२.२१

अत्यासरत् प्रथमा धोक्षमाणा सर्वान् यज्ञान्
बिभ्रती वैश्वदेवी ।

उप वत्सं सृजत वाश्यते गौर्व्यसृष्टः सुमना
हिं कृणोमि ।।१।।

बधान वत्समभि धेहि भुञ्जतीं निघ गोधुगुप
सीद दुग्धि ।

इडामस्मा ओदनं पिन्वमाना कीलालं घृतं
मदमन्नभागम् ।।२।।

सा धावतु यमराज्ञः सवत्सा सुकृतां पथा
प्रथमेह दत्ता ।

अतुष्टदत्ता प्रथमेदमागन् वत्सेन गां सं सृज
विश्वरूपाम् ।।३।।

५.३१.१ क का. अभ्यासरत् **; म. अत्यासर **;

गघ का. ** सृजद् * गौर्व्यसृष्टस् * * * ।

म. * * * वास्यते गौर्व्यसृष्ट * हं * ।।

ज. * * * वास्यते गौर्व्यसृष्ट * हं * ।।

वा. * * * वास्यते . . . हं * ।।

द्र. कौ. कोशेषु -र्व्यसृष्ट, -र्व्यसृष्टः इति च ।

२ का. बधान्धेहिमवि धेहि भुञ्जन्ती नघ गोरुप * * २ इरा(→
इळा)मस्मा * पिन्वमानाः * * मधुमन्वभागं ।

द्र. त्व < निघ ?

३ क का. * * यमराज्ञस्यवत्सा;

गघ का. अतोवृष्टिदत्ता प्रथमेनसागं * * * * विश्वारूपा ।

ग वा. अत(→तु)ष्ट(→ष्टि)दत्ता प्रथमेद(→ह)मागन्;

घ ज. * * * सृजद् * ।।

प्रथमेदमागन् प्रथमा दत्तेताह्यस्मिल्लोके सय्य उ
 त्वा ददाति ।
 सैनं धेनोः प्रथमा पारयासि श्रद्धया दत्ता परमे
 व्योमन् ॥४॥

जानीहि स्म संस्कृते धेनो गोपतिं यस्त्वा ददाति
 प्रथमा स्वधानाम् ।
 पूर्वा हि तत्र सुकृतः परेह्यथैष ऐता जरसः
 परस्तात् ॥५॥

अति धेनुरनड्वाहमत्यन्यद्वयो अक्रमीत् ।
 अति वत्सानां पितरमृषभं प्रति मा सरत् ॥६॥

ज्योतिष्मती सुकृतो याहि सुरे स्योनास्ते धेनो
 पतयो भवन्तु ।
 सप्त त्वा सूर्या अन्वा तपन्तु यमं धाव माति
 सरः पराचीः ॥७॥

- ४ का. मागं पूर्वमादत्र एताभ्यस्मिन् लोके मभ्य * * * * * सेमं
 * प्रथमं * * * * * ।
 ख उ. ह्यस्मिल्लोके * * * * * । < ताद्यस्मि सद्य
 ।
 ज. पारयाति । ।
- ५ का. जानीहस्मि संस्थीय(→ र्य) धेनवो * ददातु प्रथम
 स्वधावां * * * * * परेह्यथैता राजसषु * ।
 क वा. * * * संसुकृते; घ. उ. पुरस्तात् । ।
- ६ का. हमन्यन्नद्ययोष्कमीं * * गितर ऋषभं * सासुरत् ।
 ख म. द्वयोक्रमीत् ।
- ७ कख का. * प्रथमा * * सोनस्ते धेनवो * * ।
 वा. * * जाहि सुरे ।
 गघ का. * * * न्वातपन्तीरिमं धाम सातिसरणराचैः ।
 म. * * सूर्य । । ज. * * सूर्य यमन्धाव . . । ।

दात्रे मूत्रे मह्यं दुहानोभौ+ लोकौ भुञ्जती
 वि क्रमस्व ।
 इषमूर्ज दक्षिणाः संवसाना भगस्य धारामवसे
 प्रतीमः ।। ८ ।।
 सहस्राङ्गा शतं ज्योतींष्यस्या यज्ञस्य पप्रिरमृता
 स्वर्गा ।
 सा न ऐतु दक्षिणा विश्वरूपाहिंसन्तीं प्रति
 गृहीम एनाम् ।। ९ ।।

५.३२

शौ.४.१६.६

ये ते पाशा वरुण सप्तसप्तती-
 स्त्रेधा तिष्ठन्ति विसिता रुशन्तः ।
 छिनन्ति सर्वे अनृतं वदन्तं
 यः सत्यवाद्यति+ तं सृजन्ति ।। १ ।।

द्र.४

इह स्यशः प्र चरन्तीमे अस्य
 सहस्राक्षा अति पश्यन्ति भूमिम् ।

- ८ कख का. दात्रे मूत्रे + ददानोभौ * * * * ।
 धा. दात्रे . . . दुहानोभौ ।
 म,ज. दुहानोभौ ।
 गघ का. दक्षिणां . . . प्रतीम;
- ९ कख का. सहस्राङ्ग * ज्योतिष्यस्या यज्ञस्य . . . ;
 वा. रमृताः स्वर्गाः । म. . . . रमृताः स्वर्गा ।
 गघ का. + नैतु * विश्वरूपा अहिंसन्ती * * * 292
- १ का. * * * वरुणा रुपता रुषन्तः छिनद्य * * * * सत्यवाद्यदि
 तुं सृजामि ।
 घ वा, म. * सत्यं वाद्यति (वा.→दि) * * । ।
 ज. * सत्यं वाद्यदि * * । ।
- २ क का. * * * प चरन्तीमे स्याम;
 वा, म. * स्यशः ; ज. इहः स्यशः ;
 ख वा. * * * भूम्यां ।

योऽस्य वृत्रं प्रमिनाति कश्चन
स मुच्यते वरुणस्य पाशात् । । २ । ।

३ उतेयमस्य पृथिवी समीच्यु-
तासौ द्यौर्बृहती दूरे अन्ता ।
उतो समुद्रो वरुणस्य कुक्षा
उतास्मिन्नल्प उदकेन मुक्तः । । ३ । ।

२ यस्तिष्ठति मनसा यश्च वञ्चति यो निलायं चरति
यः प्रलायम् ।
द्वौ यद्वदतः सन्निषद्य राजा तद्वेद वरुणस्तृतीयः । । ४ । ।

५ सर्वं तद्राजा वरुणो वि चष्टे यदन्तरा रोदसी यत्
परस्तात् ।
संख्याता अस्य निमिषो जनानामक्षात्र श्वघ्नी
भुवना मिमीते । । ५ । ।

त्वमेव राजन् वरुण धर्ता देवानामसि विश्वरूपः ।
दुश्चर्मास्त्वधमः पिशङ्गो यः सत्यां वाचमनृतेन
हन्ति । । ६ । ।

ग का. सोस्यत्रतं प्रमुनाति कश्चनसु;

घ उ. प्रमुच्यते * * । ।

३ का. उतयमस्य * समीची द्यौर्बृहतीरन्तरिक्षं । * * * कक्षारुतास्मि
. . . . मक्ताः ।

ग वा. . . . कुक्षी (→क्ष्वा); म. . . . कुक्षी (→क्षा)

४ क का. . . . वाचति;

गघ का. * यदवदतस् * * तद्वेद . . . स्तृतीया;

वा. * यतघतः . . . । । म,ज. * यघतः * . . . । ।

५ कख का. सर्व . . यष् * । उ. . . पुरस्तात् । वा. पु (→ प) रस्तात् ।

गघ का. संशातश्च . . . क्षानस्त्वघ्नी * ममीते । उ. . . मक्षात्रः * * * । ।

६ का. . . . धत्ता देवानमसि . . . मस्तिदसष् . . . ।

क म. . . . वरुणस्य * ; वा. . . . वरुणस * ;

ग वा. . . . मस्त्वधसः * ;

- ६ यः समाम्यो वरुणो यो व्याम्यो यः सन्देश्यो
वरुणो यो विदेश्यः।
यो दैव्यो वरुणो यश्च मानुषः सर्वास्वेतान् प्रति
मुञ्चाम्यत्र ।। ७ ।।
- ७ शतेन पाशैर्वरुणाभि धेहि मा ते मोघ्यनृतवाङ् नृचक्षः।
आस्तां जाल्म उदरं श्रंसयित्वा कोश इवावध्नः
परिकृत्यमानः ।। ८ ।।
- उतो त्वतत् प्र पातयत्वतो त्वदपि नह्यसि।
उतो त्वदस्वकं कृत्वा राजा वरुण ईयते ।। ९ ।।
- ऐनं छिनत्ति वरुणो नङ् कशिपुने यथा।
मूलं तस्य वृश्चति य एनं प्रमिमीषति ।। १० ।।

५.३३

- शौ.६.१३३.१ य इमां देवो मेखलामाबबन्ध यः संननाह य उ
मा युयोज।
यस्य देवस्य प्रशिषा चरामि स पारमिच्छात् स उ मा
वि मुञ्चात् ।। १ ।।

- ७ का. * सामान्यो * * व्यास्यो यश्च्यंदेच्यो * * * । क, उ. . व्यामो;
ख वा. * सन्देशो * * * ।
घ का. सर्वास्वेतानि । उ. सर्वास्वेतान् ।।
- ८ ख-घ का. * * मोघ्यनृतवा * । आस्तां * उदरं शंसीत्या
कोशेवावधिष्परिकृत्यमाना ।
- ९ का. * चित् * पातयचितो तदपि * । * तदस्वकं * * वरुणीयते;
वा. नास्ति । ख म. ज. . . . नह्यदि ।
- १० < * त्वत्[†] प्र पातयत्युतो[†] त्वदपि नह्यति[†] । * त्वदस्वकं . . . ?
- १० क-ग का. . . . छिनद्म्य * नतं * * । मूले * वृश्चती ;
ग म, ज. * * वृश्चति;
- ५.३३.१ ख-घ का. * सुन्नाह यमाहयोजः * * प्रशिषा * * फारमृश्टात् सौ *
मुञ्चा; ग ज. . . . युयोज ।
- १० घ ज. 'स पारमि' इति नास्ति ।

- २ आहुतास्यविहुतर्षीणामस्यायुधम् ।
पूर्वा व्रतस्य प्राश्नाति वीरघ्नी भव मेखले ।।२।।
- ३ मृत्योरहं ब्रह्मचारी यदस्मि भूतां निर्याचं पुरुषं यमाय ।
तमहं ब्रह्मणा तंपंसा श्रमेणानैनं मेखलया सिनामि ।।३।।
- १३४.१ अयं वज्रस्तर्पयतां व्रतेनावास्य राष्ट्रमभि हन्तु जीवम् ।
भिनत्तु स्कन्धान् प्र शृणातूष्णिहाः⁺ ।।४।।
- २ अधरोत्तरमधरोत्तरेण गूढः पृथिव्या *मोत् सृपत् ।
वज्रेणावहतः शयान् ।।५।।
- ३ यो जिनाति तमन्विच्छ⁺ यो जिनाति तमिज्जहि ।
जिनतो वज्र सायक सीमन्तमन्वञ्चमनु⁺ पातय ।।६।।
- १३५.१ यदश्नामि बलं कुर्वे वज्रमा ददा इति ।
स्कन्धानमुष्य शातयन् वृत्रस्येव शचीपतिः ।।७।।

२ का. आहुत ऋषीणामस्यायुधं * वृधस्य प्राष्णाती अवीरघ्नी ** ।
कख म. हुतर्षिणा ।

३ का. . . . ब्रह्मचार्यादस्मि भूतानिर्याजं ** । तमायं * तमसा . .
.२ कख ज. . . . यदस्मिन् (→स्मिं, वा.) भूता . . . ।

४ का. * * तल्पयतां * । आवास्य राष्ट्रमव * * किनन्तु स्कन्धा
पृशणातूष्णिहः

ख ज. राष्ट्रमवि * * ।

ग म,ज. * * * मृणातूष्णिहाः । वा. * * * शृ(→मृ) णातूष्णिहाः । ।

५ का. . . . रोभ्रमधरोभ्रेण गूढत् * मो * । वज्रेणावहतु श्रयां;
खग उ. * मोच्छियद्वज्रेणावहतः * । ।

ग म. श्रयान् । ।

६ का. * जनाति तमन्विच्छ * जनाति । * * सायकः
सीमंचमन्वचमनु * ;

घ वा, म. न्तमन्वन्तमनु * . . . ज. क्षीमन्तमनु * । ।

७ का. यदुष्णामि * * वज्रमनु, पातयति । . . . शातयं ;
क वा. यदस्नामि * * ; ग वा, म. . . . पातयन्;

- २ यत् पिबामि सं पिबामि समुद्र इव संपिबः।
प्राणानमुष्य संपिबन् सं पिबाम्यहं पिबम् ।।८।।
- ३ यद् गिरामि सं गिरामि समुद्र इव संगिरः।
प्राणानमुष्य संगिरन् सं गिराम्यहं गिरम् ।।९।।
- १३३.४ श्रद्धाया दुहिता तपसो ऽधि जाता
स्वसर्षीणां भूतकृतां बभूव।
सा नो मेखले मतिमा धेहि मेधा-
मथो नो धेहि तप इन्द्रियं च ।।१०।।
- ५ यां त्वा पूर्वे भूतकृत ऋषयः परिबेधिरे।
सा त्वं परि ष्वजस्व मा दीर्घायुत्वाय मेखले ।।११।।

५.३४

अशन्ते श्वश्रूर्वदतु श्वशुरस्ते अशन्तरम्।
देवा ते अभिशोचनं ब्रह्म विद्वेषणं कृतम् ।।१।।

आ क्रन्दयोलुला कुरु वाचमा धेह्यप्रियाम्।
शिरो लिपुसस्व हस्ताभ्यां केशास्ते अभिशोचनम् ।।२।।

- ८ ख का. समुद्रैव संपिव । ज. * * संपिव ।
ग का. संपिवां;
- ९ ख-घ का. * * संगिर . . . संगिरं २
- १० गघ का. * * * पतिमा * मेधायो * * * * ।
- ११ कख का. * * * * ऋषयः । परिमेधिरे;
वा, म. * * * भूतकृतर्षयः * । ज. भूतकृतर्षय * ।
गघ का. * * * षजस्व * * * ३३२
वा, म. * * * * दीर्घायुत्वाय * ।। ३३ ।। ३११ ।।
- द्र. ११घ ज. 'ऋ१०' इति अङ्कितम्।
- ५.३४.१ का. अयन्ते । देवात् . . . ।
- २ का. * क्रन्दय उलुला कुर्वाच आ . . प्रियं * लिप्साम्य * केशान्ते
* ।

ये केशा यौ प्रतिधी यत् कुरीरं य ओपशः ।
अथो ये ते स्वाः सन्ति सर्वे ते तेऽभिशोचनम् ।।३।।

अप त्रस परिधाना उन्मादनं कृणोमि ते ।
अथो यत्ते स्वं वासः सर्वं तत्ते ऽभिशोचनम् ।।४।।

अर्कमद्धि प्र पतातो मुनिचक्षुं कृणोमि ते ।
अथो श्वभ्यो *रायद्भ्यः प्रति स्म गङ्गणं कुरु ।।५।।

उत्तिष्ठारे पलायस्व मरीचीनां पदं भव ।
अथो यत् कार्यं कुर्वासां समृष मुष्कयोः ।।६।।

उप क्ष्वेदाभि चालय वातस्तूलमिवैजय ।
दद्भिः संदह्य बाह्वोरुदद्धि मुरवस्थिये ।।७।।

- ३ का. ** योष् * त * यूपशः * * * स्वा संति * * अभिशोचनं ।
क म१. ** यो * ;
- ४ का. * त्रिसमृधानादुर्मादिदं * * । सं वासस् . . . अभिशोचनं ।
क ज. * * परिधानां ;
द्रः क परिधानादिति शोधश्चिन्त्यः ।
- ५ का. अर्कमद्धिस् . . मुनिचक्षुष् * * । * * रायभ्यष् प्रतिस्म गङ्गणं * ।
क वा. अर्कमद्ध ;
ग वा. * ऽश्वभ्यो रायभ्यः ;
म,जः * * रायभ्यः ;
- ६ का. उत्तिष्ठारे * मरीचीनां * * । * उद * समर्षि * २
गघ वा. अथोत् कार्यं ।। ज. पुष्कयोः ।।
- ७ का. * क्षेदाभि * मिवैजय । * सिन्धुस्य बाह्वोर्दध्यसूरवस्तुवे ।
कख ज. * क्षेदाभि * स्तूलमिवैजय ।
वा. स्थूलमिवैजय ।
म. स्थूलमिवैजय ।
गघ ज. दर्भ * बाह्वोरु . . . ।।
म. दर्भः ।। वा,म. मुरवस्थिये ।। द्र. < ऊर्वधीवे?

अधि गाय शावलेयं शौणेयं साधुवाहिनम् ।
काल्माषे यस्य चक्रुर्ध्यायतः प्रति चालय ।। ८ ।।

रिश्यपुच्छं⁺ शुनःपुच्छं⁺ वातरंहं मनोजवम् ।
तं ते रथं सं भरन्तु देवास्तेना चरामि
पतिमिच्छमाना⁺ ।। ९ ।।

५.३५

(शौ.४.३६द्र.)

अग्रये समनमन् तस्मै पृथिव्या समनमन् ।
यथाग्रये पृथिव्या समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ।
वित्तिं भूर्तिं पुष्टिं पशून् ब्रह्म ब्राह्मणवर्चसम् ।
सं नतय स्थ सं मे नमत स्वाहा ।। १ ।।

वायवे समनमन् तस्मा अन्तरिक्षेण समनमन् ।
यथा वायवे अन्तरिक्षेण समनमन् [नेवा.....] ।। २ ।।

- ८ का. अभि * * श्रोणेयं साधुवाहनं कालंस्याकीशु चरकृद् ध्यायतश्च
* * ।
कख म. * * सावलेयं * * ।
८. ज. 'शौणेयम्' इति नास्ति ।
गघ म. का(→क)ल्माषे ।।
वा. * * चक्रुर्ध्यायतः * * ।।
- ९ का. हृष्यपुच्छ वातरोहं * । * * * सम्भरन्ति . . . २४२
ख वा, म. वातरंघं मनोयवं । ज. * मनोयवं ।
घ उ. . . . प्रतिमिच्छमाना ।। . . .
- १ कघ का. अग्रय समनमं * पृथिव्यास् समनमं यथाग्रये पृथिव्यास् . . २
म, ज. * समनमं ।। वा. . . . संनमः सं नमन्तु ।।
ङ-ज का. * * * पशुं * * संनते स्तु सं नेनेमतस् * २
ज वा. सम्मेनमतः * ।।
- २ का. * समनमं * न्तरिक्षेण समनमं * * न्तरिक्षेण समनमं ।
वा. वायेवे तस्माऽन्तरिक्षेण ।।
म. ज * समनमं ।।

सूर्याय समनमन् तस्मै दिवा समनमन् ।

यथा सूर्याय दिवा समनमन् [नेवा.....] ।।३।।

चन्द्राय समनमन् तस्मै नक्षत्रैः समनमन् ।

यथा चन्द्राय नक्षत्रैः समनमन् [नेवा.....] ।।४।।

सोमाय समनमन् तस्मा ओषधीभिः समनमन् ।

यथा सोमायौषधीभिः समनमन् [नेवा.....] ।।५।।

यज्ञाय समनमन् तस्मै दक्षिणाभिः समनमन् ।

यथा यज्ञाय दक्षिणाभिः समनमन् [नेवा.....] ।।६।।

समुद्राय समनमन् तस्मै नदीभिः समनमन् ।

यथा समुद्राय नदीभिः समनमन् [नेवा....] ।।७।।

ब्रह्मणे समनमन् तस्मै ब्रह्मचारिभिः समनमन् ।

यथा ब्रह्मणे ब्रह्मचारिभिः समनमन् [नेवा.....] ।।८।।

इन्द्राय समनमन् तस्मै वीर्येण समनमन् ।

यथेन्द्राय वीर्येण समनमन् [नेवा.....] ।।९।।

देवेभ्यः समनमन् तेभ्यो ऽमृतेन समनमन् ।

यथा देवेभ्यो ऽमृतेन समनमन् [नेवा.....] ।।१०।।

३ ख का, म, ज * समनमं; ख का. * दिवस् समनमं;
वा,ज. * दिवाय * ;

ग वा, ज * * दिवाय । ।

४ क का, म. * समनमं; खग का. * * समनमं * * * समनमं ।

५ कख का. * समनमं * * * समनमं;

म, ज * समनमं * * * ।

द्रः एवं सर्वेषु मन्त्रेषु अन्यथा संकेतितादन्यत्र ।

गघ का. * समनमं ।

द्रः एवं सर्वेषु मन्त्रेषु ।

८ का. नवमोऽयं मन्त्रः ।

द्र. ९ का. अष्टमोऽयं मन्त्रः ।

१० खग का. 'अमृतेन' इत्युभयत्र ।

प्रजापतये समनमत् तस्मै प्रजाभिः समनमन् ।
 यथा प्रजापतये प्रजाभिः समनम-
 त्रेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु ।
 वित्तिं भूतिं पुष्टिं पशून् ब्रह्म ब्राह्मणवर्चसम् ।
 सं नतय स्थ सं मे नमत स्वाहा ॥११॥

सप्त संनमो ऽष्टमी धीतिसाधनी ।
 सं कामानध्वनः कृणु सं ज्ञानमस्तु वो धने ॥१२॥

इति पञ्चमकाण्डे सप्तमोऽनुवाकः

५.३६

ये वारुणा उत नैर्ऋता वनस्पतीनां वीरुधां च पाशाः ।
 ये भौमा भूम्या अधि संबभूवुस्ते त्वा न
 *हिंसाञ्छिवतातिरस्तु ते ॥१॥
 ये अन्तरिक्षे दिवि ये च पाशा अत्रे विचृता
 बहुधा सिनन्ति ।
 ये पशुभ्यो अधि संबभूवुस्ते त्वा न
 *हिंसाञ्छिवतातिरस्तु ते ॥२॥

- ११ कघ का. * समनमं * प्रजापतिभिस् समनमं ** प्रजापतिभिस् समनमंनेया
 * * * * ।
 ड-ज का. * * * पशुं * * * नतेस्तु संनेनेमतस् * ।
 ज वा. सम्मे नमतः * ॥
- १२ क का. * सन्नमो;
 गघ का. * कामानध्वनिष् कृणु नो धने २५ अनु ७२
 घ म. सज्ञान ।
- ५.३६.१ का. * * * नैऋयस्पतीनां * * पाशात् । * भूमा * * न
 ह्यमां शिवतातिरस्तु २
 ग वा. * भौ(→म्या) मा. * * * ;
 घ उ. न हिंसाञ्छिव ।
- २ का. * * * * पाशान्ये विचृतातिरस्तु ते ।
 ख म. * विचृतां * * । वा. * विचृता * * ।
 घ उ. * * * हिंसाञ्छिव ।

यन्मानुषं मनुष्याः शपन्ते यां वां होत्रां पित्र्यामारभन्ते ।
समाम्यो वरुणो यं जघान स त्वा न
*हिंसाच्छिवतातिरस्तु ते ॥३॥

अपः प्रगाद्यदि वा समामिषे
अग्रिमारेमिषे यदि वा समिद्धम् ।
विद्वानविद्वाननृतं यदुवकथ
तत् त्वा न *हिंसाच्छिवतातिरस्तु ते ॥४॥

यत् प्रतीच्यां दृषदपिष्टां
*आमपेषां आमपात्रे पपाथ ।
*हीनः सत्येनानृतं यदुवकथ
तत् त्वा न *हिंसाच्छिवतातिरस्तु ते ॥५॥

यं बाणवन्तं सुदिहं संभरन्ति
यं वा हस्तं ब्राह्मणस्यारभन्ते ।

-
- ३ का. ये ते मानुषं * श्रपन्त * वा होत्रान् प्रित्या । ** या
जगाम *** हिंसा शिव ।
ग ज. ** जं * ;
द्र. घ उ. अन्तिमो भागो 'न. . . ते' इति ऊह्यः ।
- ४ का. अप्र प्रागाद्यदि ** ग्रिमारेभिषे *** यदिवकृत त्वा
स त्वा न सिंसांशिव ।
वा. . . . प्रगाद्यदि ** ;
गघ वा, म. विद्वान् विद्वाननृतं त त्वा । ।
ज. विद्वान् विद्वाननृतं थस्ततत्त्वा ।
- ५ का. ** द्विषतष् पृथां सपेश्यां जामपात्रे पपापाथ ।
कख उ. ** दृषदपिष्टाङ् आममेषां ** । (ख वा. . . पपाथः ।)
गघ का. हिनसत्येनानृतं यदिवकृत त्वा न हिंसां शिवतातिZ
वा. हीनसत्ये ;
म. हीनसत्ये ; ज. हीन (→नः) सत्ये ;
द्र. उ. अन्तिमः पादो नास्ति ।
- ६ का. ये * सुधियं जघान तस्य श्मशानादधि लोष्टाभृतस्य त्वा न हिंसं
शिवतातिरस्तु ।
क वा. ** सुदिहं * ;

समाम्यो वरुणो य आजगाम
तस्य श्मशानादधि लोष्ट्र आमृतः
स त्वा न *हिंसाच्छिवतातिरस्तु ते ।।६।।

यं ग्रावाणमारभन्ते येनासूनभिषुण्वन्ति* सोमम् ।
यद्वा धनं धनकामो निरेमिषे क्षेत्रं गामश्वं पुरुषं वोभयादत्*
तत् त्वा न *हिंसाच्छिवतातिरस्तु ते ।।७।।

अपः प्रगाद्यदि वा व्यामिषे
अग्रिमारेमिषे यदि वा समिद्धम् ।
जाम्या हस्तं कृतमारेमिषे
धनुर्वोत्ततमिति चक्रमिथ ।
मन्युर्वो राज्ञो वरुणस्यासिसक्त
स त्वा न *हिंसाच्छिवतातिरस्तु ते ।।८।।

- उ. घड * स्मशानादधि * * स त्वा ।
द्र. का. सप्तमोऽयं मन्त्रः ।
७ कख का. * . . णमारभन्त येनासूनभिषुण्वन्ति * ।
ख वा, ज. येनासूनभिषुण्वन्ति * । म. येनासूनभिषुण्वन्ति * ।
घ का, उ. . . . याद ;
ङ का. त्र * * हिंसांशिव ।
उ. तत्त्वा ।। म. त्वा ।।
द्र. का. षष्ठोऽयं मन्त्रः ।
८ कख का. अपप्रगाद्यदि * * ग्रिमारेमिषे * * * ।
म. . . . वा समामिषे ।
गघ का. * * घृतमारेमिषे . . वोद्धतमित चक्रमित्वा;
उ. याम्या * ।।
ङच का. वरुणस्यामिमत्थ * * * हिंसां शिव 292
ड वा. मन्युं वो शिषक्त; म, ज. मन्युं वो ;
च उ. * * * हिंसाच्छिव . . . ।।

५.३७

या ते प्रजापिहिता पुराभूद् योनिर्वा मुग्धा
 निहिता पिशाचैः ।
 आस्त्रानं वा यदभितिष्ठाथ घोरं सर्वं तत्ते
 ब्रह्मणा सूदयामि ।।१।।
 यद्यस्याः प्रजा वरुणेन गुष्पिता दुर्णामानो
 वार्त्विजमस्यार्हन्ति ।
 द्वेषात् सपलाद् यदि चक्रुरस्या अयं ता नाश्रा
 अप हन्त्वग्निः ।।२।।
 *अस्याः स्त्रिया यदि लक्ष्मीरपुत्र्या गर्भो वास्या
 यातुधानैः पराभृतः ।
 दुःस्वप्नं वा यत् स्वपती ददर्शेन्द्राग्री तत् कृणुतां
 भद्रया पुनः ।।३।।
 देवैन्साद् यदि पुत्रं न विन्दसे मनुष्याणां वा
 त्वा शपथो रराध ।
 पितृभिर्वा ते यदि सूतः परिष्ठित इदं तं निष्कृण्मो
 जनयासि पुत्रम् ।।४।।

- ५.३७.१ कां. ** प्रजापीहिता निहिता पिशाचै । अस्त्रानं वाधिपतिष्ठाभि
 * * * * पूरयामि;
 क ज. पुराऽभूद्;
 ग वा. आस्त्रानम्वाज यदभि;
 ज. आश्नानं ;
- २ का. शुष्पिता दुर्णामानो वा ऋत्विजमस्यार्हन्ति । *
 सहपल्याद्विधि चक्रमस्या यत्वान्नाश्रा . . . ;
 कख वा. यदस्याः * वरुणे * . . . स्याह(उकारो निर्घृष्टः)र्हन्ति ।
 घ वा. अयन्त्य(→न्त्वा) * * . . . ।।
- ३ का. यस्यास् . . . पराभृतार्दुष्वाग्निं * * * तिदर्शे इन्द्राग्री * * *
 *;
 क उ. अस्या ;
 ख वां. दुःस्वप्नं * जत् * ददर्शे . . . ।।
 म. * * जत् * ।।
- ४ ख का. * * * शवथे * ।
 ७ गघ का. अधि सूतः प्रतिष्ठित * तन् निष्कृण्वो * * z

वैश्वानरो जन्मना जातवेदाः प्रजापतिः सिञ्चन्तु
 रेतो अस्याम् ।
 बाधतां द्वेषो निर्ऋतिं पराचैः पुत्रिणीमिमां
 प्रस्वं कृणोतु ।।५।।
 इह प्रजामग्निरस्यै दधात्वादित्येभिर्वसुभिः
 संविदानः ।
 विश्वे देवा हवमा यन्तु म इमं पुत्रो अस्यां
 जायतां वीर्यावान् ।।६।।
 येन देव्यदितिर्गर्भमादधे येन प्रजा असृजत
 प्रजापतिः ।
 तेनाहमस्यै हविषा जुहोमि यथा पुमांसं
 जनयाति पुत्रम् ।।७।।
 वन्वे ते पुत्रं परि देवताभ्यो अनु मन्यन्तां
 मरुतः पृष्णिमातरः ।
 गर्भस्त्वा दशमास्यः प्र विशतु कुमारं जातं
 पिपृतामुपस्थे ।।८।।

५.३८

१-७ केश्यग्निं केशी विषं केशी विभर्ति रोदसी ।

ऋ.१०.१३६.१-७ केशी विश्वं स्वर्दृशे केशीदं ज्योतिरुच्यते ।।१।।

५ ख-घ का. * सिञ्च * स्यां बाधेया . . . ;

घ ज. प्रस्वां * ।

६ का. * . . . अग्निरसी ददाभ्यादित्येभि . . . मैसं पुत्रोस्यां * वीर्यावान् ।
घ म, ज. * अस्या * * ।।७ का. र्भमादते * प्रजासृजतु प्रजापतिस्तेनाहमस्यै * * *
* जनयासि * ;घ म. * * जनयासि (→ति) * ।। ज. * * जनयाति (→सि)
* ।।

८ का. पृष्णिमातरः प्र विशतु * * पिपृतादुपस्थे २१२

१ क म_१. -श्यग्निं के - इत्यंशो नष्टः ।

ग का. * * स्वर्दृशे; म. * * स्वर्दृशे;

मुनयो वातरशनाः* पिशङ्गा वसते मलाः ।
वातस्यानु ध्राजिं यन्ति यद् देवासो अयुक्षत ।।२।।

उन्मदिता मौनेयेन वाताँ आ तस्थिमा वयम् ।
शरीरेदस्माकं यूयं मर्तासो अभि पश्यथ ।।३।।

अन्तरिक्षेण पतति स्वभूतावचाकशत् ।
मुनिर्देवस्यदेवस्य सौकृत्याय सखा हितः ।।४।।

इन्द्रस्याश्वो वायोः सखाथो देवेषितो मुनिः ।
उभा समुद्रावा क्षयति सद्यः पूर्वमुतापरम् ।।५।।

गन्धर्वाणामप्सरसां देवानां चरणे चरन् ।
मुनिः केतस्य संविद्वान् सखा स्वादुर्मदिन्तमः ।।६।।

- २ कख का. * वातरेशनाष् . . . ;
उ. * वातरसना ** मनः ।
गघ का. यंतु *** ।
ग ज. ध्राजि यन्तदि;
घ वा. ** अयुक्षित । ।
- ३ का. * मौनेयेन वाचां आ शस्तिमा * । मन्तासो वि पश्यत;
कख ज. उन्मदिता * वाता *** ।
म. * मौनेयेन वातां ***
वा. * मौनेन(→निर्घृष्टम्) येन वातां ***
ग म१. -रेदस्माकं यूयं - इति नष्टम् ।
- ४ का. * पततिस्वन्भूताविचाकशत् । देवस्यदेवस्या * सखा
यत । औं असौकृत्याय सखा यत ।
द्र. ज. ४र्थमन्त्रस्यान्ते ।।श्री।। इति । वा, म. पुस्तिकास्वपि
छेदसंकेतः ।
- ५ क उ. इन्द्रस्यास्यो ; वा. इन्द्रस्यास्यो * साखाऽथो . . . ;
५ का. सखातो दिविषितो * उभौ क्षीति * पूर्वमुतापरं;
द्र. ५घ-६क म१. -ता परं । । गन्धर्वा - इति नष्टम् ।
- ६ ख-घ का. ** चरं । मुनिष्केतुस्त्य न्तमः;
वा, म. सखास्यादुर्मदिन्तम । । ज. . . . र्मदिन्तम (←मः) । ।

वायुरस्मा उपामन्थत् पिनष्टि स्मा कुननमा ।
 मुनिर्विषस्य पात्रेण यद्गुद्रेणापिबत् सह ।।७।।
 संयुक्ते द्यावापृथिवी तिष्ठन्ती अविचर्त्ये ।
 केशेनैकस्य देवस्य व्यष्टभ्नाच्छचीपतिः ।।८।।

५.३६

ऋ.१०.१२६

न तमंहो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् ।
 सजोषसो यमर्षमा मित्रो नयन्ति वरुणो
 अति द्विषः ।।१।।
 तद्धि वयं वृणीमहे वरुण मित्रार्यमन् ।
 यत्रो निरंहसो यूयं पाथ नेथा च
 मर्त्यमति द्विषः ।।२।।
 ते नूनं नो यूयमूतये वरुण [मित्रार्यमन्] ।
 नयिष्ठा नो नैषिण स्थ पर्षिष्ठाः पर्षिणो
 अति द्विषः ।।३।।

- ७ कख म. पिनष्टि स्मा कुलनमा ।
 ज. उपामन्थ पिनष्टस्या * ।
 वा. पिनष्टस्या * ।
 ख-घ का. कुननमः . . विशस्य . . यद्गुद्रेणात् पिबत् * ।
 ८ का. * * तिष्ठन्ते विमृत्ये . . . विष्टभ्नाच्छचीपतिः २३२
 ग म. - शेनैकस्य - इति नष्टम् ।
 २ का. . . . वरुणो मित्रा अर्यमन् . . निरहसो * * * थ मर्त्यमति * ।
 क वा, ज. पृणीमहे; म. गृणीमहे;
 ख ज. * मित्रा अर्यमन् ।
 गघ उ. पात नेथा . . . ।।
 ३ कख का. तत्रोतनू यूयसूतये वरुण नयिष्ठा * नैषनिष्ठष् * * * * ;
 वा. * ननुनं यूयमूतये वरु ।
 ज. * नूनं नो . . . वरुण । म. * नूनत्रो . . . वरुण ।
 द्र. २ख - ३क म_१. पुस्तिकायां नष्टम् ।
 ३ गघ वा. नैष्ठा * * * परिशिष्टाः पर्षि(→र्षि) णो * * ।।
 म, ज. नैष्ठा * * * परिशिष्टाः * * * ।।

शुनमस्मभ्यमूतये वरुण मित्रार्यमन् ।
 शर्म यच्छाथ सप्रथ आदित्यासो यदीमहे
 अति द्विषः ॥४॥

आदित्यासो अति सृधो वरुणो मित्रो अर्यमा ।
 रुद्रं मरुद्भिरुग्रं हुवेमेन्द्रमग्निं स्वस्तये अति
 द्विषः ॥५॥

नेतार ऊ षु णस्तिरो वरुणो मित्रो अर्यमा ।
 अति विश्वानि दुरिता राजानश्चर्षणीनामति
 द्विषः ॥६॥

यूयं विश्वं परि पाथ वरुण मित्रार्यमन् ।
 युष्माकं शर्मणि प्रिया स्याम सुप्रणीतयो
 ऽति द्विषः ॥७॥

यथा ह त्यद्वसवो गौर्यं चित्यद्विषताममुञ्चता यजत्राः ।
 एवोष्वस्मन् मुञ्चता व्यंहः प्र तार्यग्रे प्रतरं
 न आयुः ॥८॥

४ गघ का. * यच्छतु सुप्रथ * अतीमहे । ** ;

५ क का. * ति * ;

द्र. ग म- पुस्तिकायां नष्टम् ।

घ का. . . मेन्द्रसदितियंस्वस्तयेति * ;

६ कख का. नेतार * * * * ; उ. * उषणस्तिरो ;

गघ का. * विश्वानतिदुरिता र्षणीनायति * ।

७ ग का. शर्माणि प्रया * ;

८ का. * * त्यदिवसवो * चित्प्रैषता विमुञ्चता * एवोष्वस्मन् * *
 * . . . प्रतिरन्त * २२२४२

कख म. नदा * । वा. * * सत्यद्वसवो * . . . मुमुञ्चता * ।

गघ वा. मुञ्चतां व्यंह . . . प्रतरन्न * । ।

म. मुञ्चतां व्यंह । ।

ज. एवोष्वस्मान् * व्यंह । ।

५.४०

काठ. १.४

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे

इत्यादयः

ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां

प्रसूतो ब्राह्मणेभ्यो निर्वपामि ।

पै.६.२२.६ग

स मे मा क्षेष्ट* सदमस्यमानः पितृणां लोके ।।१।।

अनुमतं पृथिव्येमं पचाम्यनु मे द्यौर्मन्वतामन्तरिक्षम् ।

अनुमन्यतामदितिर्देवपुत्रा इमे स्वर्गे लोके अस्तु ।।२।।

ब्रह्मणोखामधि दधाम्यग्री

भूम्यां त्वा भूमिमधि धारयामि ।

अग्निः पचन्* रक्षत्वोदनमिमं

रक्षः पिशाचान्* नुदतां जातवेदाः ।।३।।

५.४०.१

का. * * * प्रसवैश्विनोः बाहुभ्यां * * * ब्रह्मणेभ्यो * स मे मा क्षिष्ट
सदमिष्यमाणः * * ;

द्रः

वा. इयं काण्डिका नास्ति ।

ग म१. अक्षराणि नष्टानि ।

घ म. * * मांक्षेष्ठः ।। ज. * * मांक्षेष्ठ . . . ।।

२ क का. अनुमधां ;

कख ज. पचास्यून्यू मे द्यौर्मन्वतामन्तरिक्षं । का. 'मे' इति नास्ति ।

गघ म. पुत्रायिमे * * * ।।

घ का. पिवेत् * * स्तु ।

३ क का. ब्रह्मणोषामधि ;

ख ज. भूम्या ।

ग का. अग्निष्वचं . . . ; म१. पादोऽयं नष्टः । म२. * पचन रक्षहोदनमिमं;

ज. अग्नि पचन रक्षतु तोदनमिमं;

घ का, उ. * पिशाचां * * ।।

अच्युतमक्षितं विश्वदानीमुत्समिव
सदमक्षीयमाणम् ।

पिता पितामह उत यस्तृतीयस्त एनं
भागमुप *जीवन्त्वत्र ।।४।।

प्रपीनमक्षितं विश्वदानीं सोममिव
पुनराप्यायमानम् ।

पुत्रः पौत्र उत यः प्रपौत्रस्तेषामस्तु
निहितो भाग एषः ।।५।।

मा मे *जारीन् निहितो भाग एष
मानुषन्मानुषद् गुप्तो अस्तु ।

वैवस्वते नि दधे शेवधिमेतं तस्मोत्
सृजतु मह्यमेव ।।६।।

-
- ४ कख का. मक्षितिं मदमक्षीयमाणं
गघ का. * * * यस्तृतीयः प्रयतं . . . जीवन्त्वत्र ।
म, ज्ञ. जीवन्त्वत्र ।।
- ५ का. मक्षितिं विश्वदान्यो . . . पुनरप्यायमानं . . . निहतो *
*;
ग म. * * * य प्रपौत्रस्ते . . . ;
घ म_१. पादो नष्टः ।
- ६ का. मा मे जार्यं निहतो * * मानुषं मार्षत ग्लुप्तोस्तु । * * * शे ।
वधिमेतं तोस्मत् सृजातु ;
क उ. * * जार्यं * * * ;
ख ज. मानुषमादुषद् * * ।
घ ज. तस्मो * ।।
- द्रः ६ कख त्रयो माडि लुङः प्रयोगा विकृतिं गताः ?

पुनः पूर्यतां यदहंत्वस्यौदनोऽयं
 तिष्ठत्वक्षितः सदा ।
 वैवस्वतेन गुप्तो अस्तु राज्ञा ममैतोरुप
 जीवन्त मे स्वाः । ।७। ।

शौ. १८. ४. ३६

शतधारं सहस्रधारमुत्समक्षितं व्यचमानं
 सलिलस्य पृष्ठे ।
 ऊर्जं दुहानमनपस्फुरन्तमुपासीय सुकृतां
 यत्र लोकः । ।८। ।

इति पञ्चमकाण्डे अष्टमोऽनुवाकः

इत्यथर्ववेद पैप्पलादसंहितायां अष्टर्चो नाम पञ्चमकाण्डः समाप्तः

७ का. ** यददन्तस्यौदनोयं तिष्ठत्यक्षतिस् * । * ग्लुप्तोस्तु * समीतोप
 जीवन्तु मे स्वा ८

द्र. क < . . . यददन्त्यस्य ।

घ म_१. पादो नष्टः । म_२. . . . तोरुप * * * । ।

ज. . . . जीवंत * * । ।

८ का. * . . . त्समक्षितं यश्चमानं * मध्ये । लोकाः
 २२ २२ औं उपासीये सुकृतां यत्र लोकाः २ अनु ५ २२ इत्यथर्वणि
 पैप्पलादशाखायां पञ्चमकाण्डः २२

म. . . . । । अष्टर्चकाण्डः समाप्तः ।

ज. शतधार. . . व्यचमानस्य * * । . . लोकः । । ऋ । । ४० । । पातुमां
 नरकेशरी । अष्टर्चकाण्डसमाप्तः । ।

षष्ठः काण्डः

[शौ.५.२, ऋ.१०.१२० इत्यादयः]

६.१

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषनृम्णः।

सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रूननु वं

विश्वे मदन्त्यूमाः ।।१।।

वावृधानः शवसा भूर्योजाः शत्रुर्दासाय भियसं दधाति।

अव्यनच्च व्यनच्च सस्त्रि सं ते नवन्त प्रभृता मदेषु ।।२।।

त्वे क्रतुमपि पृञ्चन्ति विश्वे द्विर्यदिते त्रिर्भवन्त्यूमाः।

स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः सु मधु

मधुनाभि योधीः ।।३।।

काण्डारम्भे

का. z अथषष्ठकाण्डालिख्यते z z औंनममोज्वालाभगवत्यै z औं
नमोतिलोतमायैः zz औं . . . ; मा. औं श्रीगणेशायनमः ।। औं;
म. औं . . .

६.१.१ कख का. उदिदास भवनेषु * * * . . . स्त्वेच (→ष) नृम्णः।
मा. यज्ञ स्त्वेषु (→ष) नृम्णः।
म. यज्ञ स्त्वेषुनृम्णः।

गघ का. * * अनृणीत

मा. * यज्ञानो * * शत्रूननु * * न्त्यूमाः ।।

म. * * * * शत्रूननु * * मदन्त्यूमाः ।।

२ ख का. शत्रुन्दासाय * *

गघ का. अव्यनच्च सस्त्रि * * नवन्तष्पिपृता *

घ मा. मदमदेषु ।।

३ कख का. * वृञ्चन्ति न्त्यूमा

मा. पृञ्चन्तु ।

गघ का. * स्वादीय * * समधस् * * योधी ।

उ. स्वादो ।।

इति चिद्धि त्वा धना जयन्तं रणेरणे अनुमदन्ति विप्राः ।
 ओजीयो धृष्णो स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दभन्
 दुरेवा यातुधानाः ।।४।।

त्वया वयं शासद्ग्रहे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि ।
 चोदयामि त आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि
 ब्रह्मणा वयांसि ।।५।।

सुषेज्यं पुरुवर्षसमृभवमिनतममाप्त्यमाप्त्यानाम् ।
 आ दशति शवसा सप्त दानून् प्र साक्षते
 प्रतिमानानि भूरि ।।६।।

नि तद् दधिषे ऽवरं परं च यस्मिन्नाविथावसा+ दुरोणे ।
 आ मातरा स्थापयसे जिगलु अत इनोषि
 कर्वरा पुरुणि ।।७।।

-
- ४ कख का. * चिद्धि * * * रणंरणम् * * ;
 गघ का. * * श्चिरमा * * * दुरयवा * ।
- ५ गघ का. * थायुधा * * * * * ।
 उ. * * * * * ते स्यामि * * ।।
- ६ कख का. सुषेज्यं * ऋत्वमिनतमसा
 मा. * मृभवमि. त्माप्त्यानां ।
 उ. कण्ठपाठ. सुषेज्यं ।
 ग का. * शशति * * *
- ७ कख का. न्यदिद्यदिषे वरं * * . . त्नावथावसा * ।
 क मा. परंञ्च ;
 ख उ. . . त्नाविथावशा * ।
 गघ का. मातर * जिघन्त्वत * * * ।

इमा ब्रह्म बृहद्विवो विवक्तीन्द्राय शूषमग्रियः स्वर्षाः।
महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजो दुरश्च विश्वा
अवृणोदप स्वाः।।८।।

एवा महान् बृहद्विवोऽथर्वाविचत् स्वां तन्वमिन्द्रमेव।
स्वसारो *मातरिभ्वरीररिप्रा हिन्वन्ति च शवसा
वर्धयन्ति च।।९।।

६.२ [शौ.५.१.]

ऋधङ्मन्द्र योनि नो विभावा अमृतासुः सुजन्मा वर्धमानः।
अदब्धासुभ्राजमानो ऽहेव त्रितो दाधार त्रीणि।।१०।।

नि यो धर्मणि प्रथमः ससादातो* वपूंषि कृणुते पुरुणि।
धास्युर्योनिं प्रथम आ विवेशा यो
वाचमनुदितां चिकाय।।११।।

- ८ कख का. मग्र्यस् * ;
मा. * * . . . विवक्तीन्द्राय . . . स्वर्षाः।
म. * * . . . वि (भ →) वक्तीन्द्राय शूषमग्रियः स्वर्षाः।
गघ का. * * * * दुरश्च * * * * ;
मा. * * * * * * * श्याः।
म. * * * * * * * श्वाः।
- ९ कख का. * मां * थर्वाविचत् * तन्वमिन्द्रमेव ;
म. * तन्वमिन्द्रमेव।
गघ का. * मातरिभ्वरीररिप्रा हिन्वन्ति * यवसा * *।२१२
उ. * मातरिभ्वरीररिप्रा।।
- ६.२.१ कख का. वृधर्मन्त्र * * अमृतासु स्वजन्मा * ;
गघ का. अदब्धासु भ्राजसा इहव त्रितो * * ;
मा. अदब्धासुभ्रा।।
उ. * * हेव * * * *।।
- २ कख का. विनि * * । प्रथम स्वसा अत इ वपुंसि * पुरोणि।
उ. * * * * स्वसादातो
गघ का. यश्च * प्रथमाविवेश। * अनुचितां जिगाय ;
मा. धास्वर्।।

यस्ते शोकस्तन्व आरिरेच क्षुरद्विरण्यं शुचयोऽनु स्वाः।
अत्रा दधिषे अमृतानि नामास्मे वस्त्राणीष एरयन्त ।।३।।

प्र यदेते प्रतर पूर्व्य गुः सदःसद आतिष्ठन्तो अदुर्यम्।
कविः शुषस्य मातरा रिहाणे जामिर्वधुर्युः
प्रतिमानिमीत ।।४।।

तदू षु ते महापृथुर्यमन्नमः कविः काव्येनाकृणोत्।
यत् सम्यञ्चोऽभियन्तो ऽधक्षाधा मही
रोधचक्रा ववर्ध ।।५।।

सप्त मर्यादाः कवयस्ततक्षुस्तासामिदेकामभ्यंहुरो+ गात्।
उतामृतासुर्व्रत एषि कृण्वन्नसुर आप्तः
स्वधया समृदगुः ।।६।।

- ३ कख का. * स्तन्वारिरेच क्षुविरण्यो * न स्वा।
म. * * तनव *।
गघ का. * दधिषे मृतानि नामास्मि वस्त्राणीषेरयन्त।
१क -उ. परितो घोषवर्णसन्निधेर्मन्त्र → मन्द्र इति विकारः? २क
ससाद इति शोधो ज्ञेयः। स्व-सयोर्मिथो भ्रमः का. ६.२.४ख, मा.
६.२.६घ पादयोरनुमेयः।
- ४ कख का. प्रेदेते * * * स्वधस्वधा * दुर्य;
गघ का. करि * * * जामीवध्वर्युः प्रतिमानमीता;
मा. जामिर्वधुर्युः निमीतः ।।
- ५ कख का. . . षे त . . . प्रथुर्यसं . . . काव्येनाकृणो।
मा. . . . सु।
गघ का. * * भ्यञ्चो यक्षादामै वोदचक्रा ववर्धा।
- ६ कख का. * * मनेकाम ;
उ. * * स्तितक्षुस्तासामिरेकामभ्यन्दुरो *।
गघ का. व्रते कृण्वं असुराष्पूतस् * समद्गु।
ग मा, म. सुर्व्रत * *;
घ मा. * * सधया * ।।

मन्तव्यम् :-

४घ < जामी *वधूर्युः प्रतिमा *मिमीत?
६ख -न्दु -हु - इत्येतयोरक्षरयोः उ. हस्तलेखेषु सादृश्यं लक्ष्यते।

उतायुज्येष्ठो रला दधात्यूर्जा वा यं सघते कविर्दाः।
 पुत्रो वा यत् पितरा क्षत्रमीर्ते ज्येष्ठं
 मर्यादमह्वयन् स्वस्ति ।।७।।

दर्शन् नु तान् वरुण ये त इष्टावाववृततः कृणवो वपूंषि।
 अर्धमर्धेन शवसा पृणक्ष्यर्धेन शुष्मन् वर्धसे ऽमुर ।।८।।

अवीवृधाम शग्मं सखायं वरुणं पुत्रमदितेरिषिरम्।
 कविशस्तान्यस्मै वचांस्यवोचाम रोदसी सत्यवाची ।।९।।

६.३

को वः पश्चात् प्राविच्छायत् कः पुरः प्राखनत् पथः।
 यदैतं त्वरमाणां वरुणप्रसूता आपः ।।११।।

प्रजापतिरसृजत स पुरः प्राखनत् पथः।
 स उ नो अन्ववासृजत्तेन सृष्टाः क्षरामसि ।।२१।।

- ७ कख का. उतायुज्येष्ठो * वा युं चते कविर्दात्।
 मा. उतायुज्येष्ठो * . . . , ल्युर्जा।
 गघ का. * * * * क्षन्तुमीन्ते * मर्यादमह्वयं *।
- ८ कख का. दर्श * * वरुणेच इष्टावावरद्रजत * *।
 ख मा. . . वाववृततः * *।
 गघ का. पृणक्ष्यर्धेन शुष्मं वर्धयसे मुर।
- ९ का. * शग्न्यो साधायं कविशस्तान्यस्मै वचां वोचाम * *
 ZRZ
- द्र. एक < * शग्म्यं ?
- ६.३.१ का. * * प्राविच्छायत् * * पुराखनत् पथा यदेजातु परिमाणा *
 अपः;
 म. * * * प्रावित्सायत्;
- २ का. * पुरष् पुरा सो नो अन्ववासृजत् * सृष्टा *।.
 घ मा. * सृष्टा *।।

पुनाना आपो बहुधा श्रवन्तीमांश्च लोकान् प्रदिशश्च सर्वाः ।
पुनन्त्वस्मान् दुरितादवधान् मुञ्चन्तु मृत्योर्निर्ऋति-
रुपस्थात् ॥३॥

पै. १६. ४३. ६
शौ. ६. ५१. २,
इत्यादीनि ।

आपो अस्मान् मातरः सूदयन्तु
घृतेन नो घृतपवः पुनन्तु ।
विश्वं हि रिप्रं प्रवहन्ति देवी-
रुदिदाभ्यः शुचिरा पुत एमि ॥४॥

ऋ. ६. ५२. १५ गघ

आपो देवीर्मातरः सूदयिष्णवो
घृतच्युतो मधुना सं पपृच्छे ।
ता अस्मभ्यं सूरयो विश्वमायुः
क्षप उस्त्रा वरिवस्यन्तु शुभ्राः ॥५॥

उदकस्योदकतमा रेवत्तमा रेवतीनाम् ।
शुन्धन्त्वा मापः शुन्धन्त्वस्मान् ॥६॥

यूयमापो वीरश्रियो यूयं सूदयथा शुचीन् ।
युष्माकमिद् दिशो महीरीयन्ते प्रदिशः पृथक् ॥७॥

- ३ का. * सौ * क्षियन्तीसांश्च लोकां . . सर्वा ।
पुरंतस्मा विद्या तेरुदस्थाः;
४ ख-घ का. * * घृतपुवष् * । * * * प्रवहन्तु . . . येमि ।
५ खग का. घृतश्चुतो * * पपृच्छे * अस्माभ्यं सूरयो विश्वमायुः
द्र. पपृच्छे < * पपृच्छे?
घ मा. * * वरिवः सन्तु शुभ्राः । ।
म. * * वरिवः सन्तु * । ।
६ का. कं स्योदकत्वमा रेवत्वमा * शुन्धोत्वा ;
द्र. ग < शुन्धन्तामापः?
७ का. यूयं * शुचिं यष्कुमाकमिद् * महिर्यते * * ;

यूयं मित्रस्य वरुणस्य योनि-
 र्यूयं सोमस्य धेनवो मधुष्ठ ।
 युष्मान् देवीर्देव आ क्षयतीन्दु-
 र्यूयं जिन्वत ब्रह्मक्षत्रमापः । । ८ । ।

शश्वदाभिः शाशदानाः⁺ शमनान्वयामसि ।
 आपो विश्वस्य सूदनीर्या देवा मनवे ददुः । । ९ । ।

यद्धावन्ति पुनते तदापो यत्तिष्ठन्ति शुद्धा इत्तद् भवन्ति ।
 नासामवद्यमविदं न रिप्रं सनादेव मधुना सं पपृष्टे । । १० । ।

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावकाः प्र चक्रमुर्हित्वावद्यमापः ।
 शतं च वः प्रश्रवणेषु देवीः सहस्रं च पवितारः
 पुनन्ति । । ११ । ।

-
- ८ क मा. युयं * वरुण्य ;
 ख-घ का. ययं सोमस्ये धेनवा मधिष्ठाः यक्ष्मां . . . देवा क्षीयतीर्यरुरी *
 * ब्रह्मक्षत्रापः;
 ग मा. * देवीदेव * ;
- ९ द्र. ख < मदिष्ठाः⁺?
- ९ कख का. शाशदाना शमनान्वयामसि ।
 क मा. सस्वदाभिः साशदानाः;
 म. सासदानाः;
 घ का. दधुः ।
- १० का. यद्धावन्धि (एङ्जार्तन् अशुद्धं पठितवान्) * ददापो यत्तिष्ठति
 * यत्तद् * । द्यमवदंत्परिपुं पपृष्टे ।
 ग मा. नं *;
- ११ कख का. * * पावक * चक्रमुर्हित्वावद्यमापा;
 ख मा. र्हीत्वा (→ हित्वा) ।
 ग उ. * * * * प्रश्रवणेषु *;
 घ का. * * * * पुनन्ती;

तास्त्वादृशी ब्रह्माणं सूदयन्त्यङ्गोष्ठ्या स्तोत्र्या जीवधन्याः ।
या विश्वस्य शुचिकृतो अयातोर्गाव इव पयसा
स्था सुजाताः ।।१२।।

विश्वाद्रिप्रान् मुञ्चत सिन्धवो नो यान्येनांसि
चक्रुमा तनूभिः ।
इन्द्रप्रशिष्टा वरुणप्रसूता आ सिञ्चतापो
मध्वा समुद्रे ।।१३।।

६.४

१-६
शौ.५.५

रात्री माता नभः पितार्यमा ते पितामहः ।
शिलाची नाम वा असि सा देवानामसि स्वसा ।।१।।

यस्त्वा पिबति जीवति त्रायसे पुरुषं त्वम् ।
धर्त्री च शश्वतामसि शश्वतां च न्यञ्चनी ।।२।।

यद् दण्डेन यदिष्वा यदरुर्हरसा कृतम् ।
तस्य त्वमसि भेषजी निष्कृतिर्नाम वा असि ।।३।।

भद्रा प्लक्षे न तिष्ठस्यश्वत्ये खदिरे धवे ।
भद्रा न्यग्रोधे पर्णे सा न एह्यरुन्धति ।।४।।

- १२ का. तास्त्वादृशी * न्यंगोष्ठ्रिया स्तोत्रिया जीवधन्या । * *
सुचक्रियो वयायोगवैव * स्ता अ(→भ्र)जाय;
- १३ का. . . . मुञ्चन्तु * * यान्येनामि * * इन्द्रप्रसूता वरुणस्य
प्रसूतासिञ्चतापो * * 232
- ६.४.१ ग का. शिलादी * वासि;
- २ गघ का. धरत्री * त्य न्वंचनीं;
उ. * * सश्वतामसि सश्वतां * * ।।
- ३ का. य * यदुष्टा यदरुर्हरसां * * . . . भेषजीं * सी 2
- ४ का. * प्रक्षेण तिष्ठस्य * * * * मा नेह्यरुन्धती;

वृक्षंवृक्षमा रोहसि वृषण्यन्तीव कन्यला ।
जयन्ती प्रत्यातिष्ठन्ती सञ्जया नाम वा असि ।।५।।

हिरण्यवर्णे युवते शुष्मे लोमसुवक्षणे ।
अपामसि स्वसा लाक्षे वातो हात्मा बभूव ते ।।६।।

हिरण्यबाहो सुभगे सूर्यवर्णे वपुष्टमे ।
रुतं गच्छति निष्कृतिः सेदं निष्कृधि भद्रया ।।७।।

घृताची नाम कानीनो ऽजबभ्रु पिता तव ।
अश्वो यमस्य यः शावस्तस्य हास्त्रासि उक्षता ।।८।।

तु.पै.२०.५६.११ अश्वस्यास्त्रः संपतिता सा पर्णमभि शिष्यदः ।
सरा पतत्रिण्यसि सा न एह्यरुन्धति ।।९।।

x घृताचिके वामरथे विद्युत्पर्णे अरुन्धति ।
आतुरंगमिष्ठासि त्वमङ्ग निष्करीयसी ।।१०।।

-
- ५ का. वृषण्यन्तीव * । * * * * * सी ।
- ६ का. * लोमसमक्षणे यत्सा वभूव्य थे ।
- ७ क का. हिरण्यबाहू * ;
गघ का. ऋतं गच्छमि निष्कृधि सेमं * पौरुषं z
उ. * गच्छति ।।
- ८ क मा. * * जानीनो;
ख-घ का. तबभ्रू * भव । * यमस्ये श्रावस्तास्य हास्त्रास्युक्षत ।
- ९ का. अश्वस्यास्त्रस् शुष्यत । सदा पतत्रिण्यसि *
नेह्यरुन्धती ।
ग उ. * पतत्रिण्यसि;
- १० कग का. घृताचिके वामरथे * अरुन्धती यातुरङ्गमिष्ठासि;
ग उ. आतुरङ्गमिष्ठासि;

x यत्ते जग्धं पिशाचैस्तत् आ प्यायतां पुनः ।
लाक्षा त्वा विश्वभेषजी देवेभिस्त्रायतां सह ।।११।।

६.५

तु. शौ.२.१५.१-६ यथा द्यौश्च पृथिवी च न बिभीतो न रिष्यतः ।
एवा मे प्राण मा बिभेरेवा मे ऽपान मा रिषः ।।१।।
यथा वायुश्चान्तरिक्षं च..... ।।२।।
यथा सूर्यश्चन्द्रमाश्च..... ।।३।।
यथाहश्च रात्री च..... ।।४।।
यथा धेनुश्चानङ्गंश्च..... ।।५।।
यथा मित्रश्च वरुणश्च ।।६।।
यथा ब्रह्म च क्षत्रं च..... ।।७।।
यथेन्द्रश्चेन्द्रियं च ।।८।।
यथा वीरश्च वीर्यं च ।।९।।
यथा प्राणश्चापानश्च ।।१०।।
यथा मृत्युश्चामृतश्च ।।११।।
यथा सत्यं चानृतं च ।।१२।।
यथा भूतं च भव्यं च न बिभीतो न रिष्यतः ।
एवा मे प्राण मा बिभेरेवा मे ऽपान मा रिषः ।।१३।।

इति षष्ठकाण्डे प्रथमोऽनुवाकः

११	का. जग्धं . . . स्तत्तार्हा. . * * ।
	* यत्वा विश्वभेषजीर्देवेभि २४२
६.२.१	घ का. मा रिषया ।
८	क का. यथेन्द्रश्चेन्द्रिश्चेन्द्रियं * ।
१३	घ का. मा रिष २५२२ अनु १२

६.६

कखशौ.१.२४.३कख मधुमन्मे निष्क्रमणं मधुमन्मे परायणम् ।
 वाचा *मधुमदुद्यासमक्ष्यौ मे मधुसन्दृशी ।।१।।
 मामनु प्रसारयन् मम पत्तो निपेतिवान् ।
 अथो मे पुनरायतो ऽक्ष्यौ कामेन शुष्यताम् ।।२।।
 वशा मधुघ ते मातोक्षा भ्रातर्षभः पिता ।
 धेन्वा अधि प्रजातोऽसि राजा सन्मधुमत्तमः ।।३।।
 वृषाणं वृषभं सन्तं सोमपृष्ठं दिविश्रितम् ।
 इन्द्राण्यग्र आभरन् मधुघं भगाय कम् ।।४।।
 पितुभोजनो मधुघः शौष्कास्यो हृदयाय कम् ।
 स मा मधुनानक्तु यथाहं कामये तथा ।।५।।
 सिन्धुप्रजा नो मधुघो ऽश्व इव नीयते जनाँ अनु ।
 [स मा] ।।६।।

- ६.६.१ गघ का. * मधुमदुद्याम अक्षो * * ; उ. * मधुमधु . . . ।।
 २ का. प्रसारयं सस * निमेदिवा * ते . . . क्षो * * ;
 ३ का. * मधुग भ्राजन्वृषभः * * धि * * * संमधुमत्तमः २
 ४ का. विषाणं वृष्यावन्तं सा पर्णर्माभ शिष्यर्तामन्द्राण्यग्राभरं मधुरी
 * * ;
 ग मा. इन्द्रान्यग्र * ;
 ५ ख का. शौष्काम्यो * * ; मा. शौष्याक्षो * * ;
 ग का. * * मधुनावक्तु ;
 ७६ का. * * सिन्धुप्रजा * मधुगो श्वीव * जनां * स मां ;
 ख उ. अश्व * * जनाइ * ।

मधुमती सिनीवाली मधुना मा समुक्षतु ।

सा मा मधुनानक्तु यथाहं कामये तथा ।।७।।

शौ.६.१.१६ कख

पै.१६.३३.७ कख

१६.४३.३. कख

यथा मधु मधुकृतो न्यञ्जन्ति मधावधि ।

एवा न्यनज्मि ते मनो ऽध्यस्यां मामकी तनू* ।।८।।

यत् ते मनः परागतं यद् *बद्धमिह वेह वा ।

तत् त आ वर्तयामसि मयि बध्नामि ते मनः ।।९।।

६.७

कश्यपश्च सुपर्णश्च यन् मरीच्यामतिष्ठताम् ।

सुपर्णः पर्यवापश्यत् समुद्रे भूमिमावृताम् ।।१।।

यां सुपर्णः पर्यपश्यदन्तर्महत्यर्णवे ।

तां सूकर त्वं मायया त्रिः समुद्रादुदाभरत् ।।२।।

७ क मा. * शिनीवाली;

ख का. * * समक्षतु 2

८ का. * * मधुकृतस् संभरन्ति . . . । * न्युनज्मि * * द्यस्यां *
तनुं ।

घ उ. अध्यस्यां * तनु । द्र. काशिका (पा.१.१.१६) 'मामकी तनू'
इति ।

९ का. ये तु * * * वमिह . . . । * तथा * । अपि * * * 292

ख उ. यद्धमि . . . ।

ग म. * * * वर्तयामसि;

६.७.१ का. कश्यपस्य मभिष्ठतां सुपर्णः 2 पर्यवापश्यत् ;

२ कख का. सुपर्णमभिषञ्चताम् 2 पर्यपश्च अन्तर्म ।

ख म. दन्त्यर्म ।

गघ का. * * त्वान् माया तिरस्समुद्रादुदाभर ।

यां समुद्रादुदभरो भूमिं सूकर मायया ।
सैषा विषस्य दूषण्यस्यै भवतु भेषजी ।।३।।

अच्युता हिरण्येन या सत्ये अधितिष्ठति ।
तस्यास्ते विश्वधायसो विषदूषणमुद्भरे ।।४।।

पै.३.१५.४

यस्याः कुलायं सलिले अन्तर्महत्यर्णवे ।
तस्यास्ते विश्वधायसो विषदूषणमुद्भरे ।।५।।

क तु.शौ.६.१००.२क यस्या भूम्या उपजीका गृहं कृण्वत आत्मने ।
तस्यास्ते विश्वधायसो विषदूषणमुद्भरे ।।६।।

यस्त्वा भूमे ऽन्वविन्दद्यस्त्वा भूम उदाभरत् ।
तयोः सहस्रधामन्नहं नामानि जग्रभ ।।७।।

यानि त इन्द्रो अकृणोद् भूमे नामानि वृत्रहा ।
तानि ते बभ्रोः सं विद्म सैहधि विषदूषणी ।।८।।

३ का. * . . . दुदुद्भरो भूम्यां * माया ।
. दूषण्यस्यै भवन्त * ।

४ क उ. अत्युता * ;
ख म. * * अधि (गच्छति→) तिष्ठति ।

५ का. अस्याष्कुलायमित्यका ।
उ. यस्याः कुलायमित्येका । ।

६ का. * * उपजीकाद् * कृण्वतात्मने ।

७ का. भूमिनविन्दद् भूमिमुदा ।
* सहस्रधामन्नहं * जग्रभः ।

८ का. * उ * * भौमे * * । * * * * विद्मस् सहैव * ।

यानि ते मरुतश्चक्रुर्यानि सप्तर्षयो विदुः।
विश्व आदित्या यां विदुः सा भूमिर्विषदूषणी ॥६॥

६.८

सहस्व यातुधानान् सहस्व यातुधान्याः।
सहस्व सर्वा रक्षांसि सहमानास्योषधे ॥९॥

सहमाने सहस्वति सहन्त्यहमुत्तरे।
उताहमस्मि सासहिः सासहे वः सदान्वाः ॥२॥

या सहमाना चरसि सासहान इवर्षभः।
सदान्वाग्नी रक्षोघ्नी सा त्वमुग्रास्योषधे ॥३॥

घ पै.५.६.४घ

खेले है लम्बनस्तनि नश्येतः प्रामुतः पत।
न त्वामवव्यचदिहोखेव शृङ्गवच्छिरः ॥४॥

असुवाने बहुपुत्रे अनन्तर्वे महोदरि।
यथास्मच्चत्वरे+ त्वं शर्करा वप्सती चर ॥५॥

६ कख उ. * * मरुतश्चक्रुर्यानि * *।

ग का. विश्वादित्या * *;

६.८.९ का. * यातुधानां * यातुधान्याः;

२ का. संहत्याहमुत्तरा। . . . सासहि। सहसेव सदान्वा।

३ का. * सहसान चरति सासहानैव वृषभः;

४ का. * हलंमनस्तनि नश्चेभष्पुरामुतषथा * त्वामवव्यचदिहो अक्षेवु

.;

कख मा. * * लंवनस्तनि नश्येतः।

ग उ. शृङ्गवत् सिरः।।

द्र. ४^ग < अविव्यचत् ?

५ का. अमुवाने * अनन्त्रर्व्ये (?) *। पयस्सत्सत्तरे * * * तर।

घ मा. * वप्सति *।।

- घ.पै.५.६.४घ, ये (S)रायाश्चरथ पाकस्येच्छन्त⁺ आसुतिम् ।
 ऋ.१०.१५५.२घ तानग्रे कृष्णवर्तने तीक्ष्णशृङ्गो दृशन्निहि ।।६।।
 ऋ.१०.१५५.३ अदो यद् दारु प्लवते सिन्धोर्मध्ये अपूरुषम् ।
 तदा रभस्व दुर्हणो तेन याहि परस्तरम् ।।७।।
 यस्या जनित्रमिष्टर्गा अदृष्टाः कृमयः पुलूषयः ।
 तस्यै बलासपत्न्यै नमस्कृणोमि कुक्ष्यै ।।८।।
 शर्वपुत्रे भवपत्नि यातुभ्रात्रि सदान्वे ।
 *तस्याद्धि पुत्रान् भ्रातृंश्च यत्र त्वापनयामसि ।।९।।

६.६

- तै.ब्रा.२.४.७.१ वृषायमंशुर्वृषभाय गृह्यते
 वृषायमुग्रो नृचक्षसे ।
 दिव्यो नर्यो ऽचिक्रदन्
 महन्नामर्षभस्य यत् ककुत् ।।१।।
-
- ६ का. * रायाश्चरति पाकस्येश्छन्त्वाशुचिं कृष्णवर्तने *
 दृशन्निहि ।
 घ उ. * दृशन्निहि ।।
 द्र. < तीक्ष्णशृङ्ग उत् ऋषन् ?
 ७ ग का. उचारभस्य * ;
 ८ का. अस्या जनिष्टमिष्टर्गा अरिष्टाष्किमयष्पुरुषाय
 * बलासपत्नी नमः कृणोमि कुक्षी;
 द्र. ख < पुरीष्याः?
 ९ का. सर्वपुत्रे भवपत्नि यादुत्तत् *
 तस्याधि * भ्रातृंश्च * त्वाविनयामसि २३२
 ग मा. तस्याद्दि ; म. तस्याद्दि ;
 ६.६.१ का. गुरुवृषभाय * ;
 ख मा. मु (-> मू) ग्रो * ;
 गघ का. * निर्यो अचिक्रदं नहं नाम ऋषभस्य * * ।

- २ विपुवान् विष्णो भव त्वं यो नृपतिर्मम ।
अथो इन्द्र इव देवेभ्यो वि ब्रवीतु जनेभ्यः ।।२।।
- मनुष्येभ्यो वि ब्रवीतुं सजूरिन्द्रेण मेदिना ।
अग्निश्च तुभ्यं साहन्त्यो राष्ट्रं वैश्वानरो दधत् ।।३।।
- ६ यस्यायं भाग ऋषभ इन्द्राय परिणीयते ।
स हन्तु शत्रूनायतो ऽथो हन्तु परायतः ।।४।।
- गघ ७कख स हन्ता शत्रोर्भवतु हन्ता भवतु दोधताम् ।
विशामह प्रणीरयदग्रमुद्दिन्दतामसत् ।।५।।
- ३ आयुष्मन्तं वर्चस्वन्तं अथो अधिपतिं विशाम् ।
अस्याः पृथिव्याश्चेत्तारमिममिन्द्रर्षभं कृणु ।।६।।
- ४ याः सुशृङ्गः सुककुदः कल्याणो बर्हिरासदत् ।
कार्षीवणप्रजानेनं ऋषभेण यजामहे ।।७।।

- २ क का. * वृष्ण्यो (मु. वृष्णो) * ;
मा. * विष्णोर्भव ;
- गघ का. * इन्द्रेव * * विभ्रवीतु * ;
मा. * * * * * व्रवितु * ।।
- ३ का. मनुषेभ्यो धि ब्रवीतु ।
. . . तुभ्यां सहन्त्यो * * * ।
- कख मा. * * व्रवितु सजूरिन्द्रेण * ।
- ४ का. यस्मायं भागमृषभमिन्द्राय * ।
* हन्तु अथो हन्तु * ;
- ५ का. * हन्ता शत्रून्भवतु अहन्ता * *
विषासहः दग्रमधुभिर्दतावसत् ।
- ६ ख मा. * धिपतिं * । म. * ऽधिपतिं * ।
गघ का. * श्चेतुनेमिममिन्द्र वृषभं * ।।
मा. मिममिन्द्र ऋषभं * ।।
- ७ क का. अस्यशृङ्ग सुषड्पदः ; मु. अस्यशृङ्ग सुषट्पदः ;

ऋषभेण यजमाना अक्रूरेणेव सर्पिषा ।
मृधश्च सर्वा इन्द्रेण पृतनाश्च सहामहे ।। ८ ।।

यं तुभ्यं भागमृषभं देवाः केवल्यं ददुः ।
तेन वृत्राणि जङ्घनं शत्रूश्च जह्याहवे ।। ९ ।।

जहि शत्रून् वि मृधो नुदस्व
कृष्याः सम्भूतो असि वीर्यावान् ।
इन्द्राय भागं परि त्वा नयाम
उरुर्नो लोको अपृतन्यो अस्तु ।। १० ।।

ग शौ.६.५.२क

क शौ.१३.१.२८ ख घृतवृद्ध घृताहुत सहस्रशृङ्ग सुष्टुत ।

ग ऋ.१.१२.५क घृताहवन दीदिहि ।। ११ ।।

तै.ब्रा.१२

यो घृतेनावधारित उग्रो जैत्राय तिष्ठसि ।
स नः संकुसु पारय पृतनासाह्येषु च ।। १२ ।।

५

८ ख-घ का. क्रौरिणैव * । सामहे ।

९ ख मा. देवा * * । का. * कैवल्यं * ।

गघ का. * * जोहनश् । म. * * जंघन ।।
मा. * * जंघनं शत्रूश्च ।।

१० का. * सत्रून् प्रन् प्रति रंघयस्व कृष्यात् * सि * ।

* * * * नयामोरुनो * * स्तु ।

ग म. नयामि;

११ का. * * * मृदुतः । * दीहि;

१२ क-ग का. * भिधारितमुग्रो * * * * संकुसु पारया ।

ग मा. * * संकुसु * ;

घ उ. पृतनासाह्येषु * ।।

६.१०

कर्की सुभाग ऋषभस्य पत्नी
 प्रजाकामा वशिनी वाशिता गौः।
 तां सहस्रमेकमुखा ददाति
 गर्भं दधानामृतुना चरन्तीम् ।।१।।

गर्भं दधाना पय इद् दुहाना
 अग्निहोत्रं वैश्वदेवी दुहाना।
 गौर्णो मा हिंसीद् वरुणस्य पत्नी ।।२।।

कक्व्या योनिं संमनसो ऽभि गावः
 प्रजां धित्सन्तो वृषणश्चरन्ति।
 सा न ऐत्वदितिर्विश्वरूपा-
 भि क्रन्दन्ति भुवनान्येनाम् ।।३।।

प्रजापतिनेषितामृत्वियावतीमैनां प्रजाया ऋषभाः श्रयन्ते।
 वृषण्यन्तीं वृषणः सप्तनाम्नीं हिंकृण्वन्तो
 अभि नुदन्तु वाशिताम् ।।४।।

-
- १ क का. कवीस् * * पत्नीषु
 ख मा. * * वासिता *।
 घ का. * . . . नामियुना चरन्ती z
- २ का. * * पैदुहानाग्निहोत्रं * *। दौ र्ग * हिंसीर् * पत्नीं;
 म. गौर्णो।। मा. पत्नि।।
- ३ का. * यानिं स। प्रजामि (→दि) श्छन्तो धिषणश्चरन्ती;
 ख मु. प्रजादमिश्छ;
 गघ का. मा नेत्वदिति विश्वारूपा (मु. नूपा) न्यूनां।
 ग मा. * * ऐत्वदितिर्विश्वरूपा;
- ४ का. . . . वतीनहीनां * ऋषभा * वृषण्यन्ती नुदन्ति *;
 घ उ. * * * वासितां ।।

सा प्रत्युदर्शुषसा सुपर्णा शुक्रं वसाना वरुणस्य निर्णिजः।
वैश्वदेवीं स्वधामाभरन्तीं प्रजां दाता
पुष्यतु गोपतिष्ठे ।।५।।

सत्यं स्थावर्यृषभाय तिष्ठसि प्रतीची सोमं प्रति सूर्यमग्निम्।
अहिंसन्ती वाशितेमामुपेहि पशून् दाता
पुष्यतु गोपतिष्ठे ।।६।।

वशी दाता भवतु वाशिताया
अग्नेर्भागमुन्नियां यो ददाति ।
प्रियं धाम हृदयं सोम्यं मधु
वाजिनीं त्वा वाजिनो वाजयन्तु ।।७।।

यो *वाशितायां गव्यन्तरग्नि-
र्यदस्यां नृष्णं महिमा बभूव ।
नमस्तस्मै प्रतिगृह्णन् कृणोमि
स्योना मे अस्तु तन्वे सुशेवा ।।८।।

- ५ का. * प्रत्युसनिस्सुषदा सुवर्णाश् * * वरुणश्च नित्रुदः वैश्वदेवी
सुधयामारभन्ते । * * * * ।
- द्र. क < * प्रत्यदर्शि उषसा *, घ < * * * गोपतिष् टे ।।
- ६ क का. स्वयं स्थावर्यृषभाया तिष्ठिति
ग उ. * वासिते ;
- ७ का. * दा * वाशितायामग्नेर्भा . . . * * । * * * सौम्यं * * * *
*Z
क मा. वसी * * वासिताया; म. * * * वासिताया;
ख उ. गमुन्नियां * * ।
- ८ का. * वाशितायां गव्यन्तरग्नि नृष्णां महिना *Z . . . स्तेस्तु
प्रतिगृह्णन् कृणोमि * * स्तु * सुशेवौ;
क उ. * वासितायां
घ मा. * * * तनमे सुशेवा ।।
म. * * * तनवे * ।।

एयमगन् वाशिता तां प्रतीमः
 पुंसां व्रातेन सह पुष्ट्या गीः।
 ऊर्जं दधाना घृतमिद् दुहाना
 सहस्रभोगाय मे अस्तु दात्रे ।।६।।

इति षष्ठकाण्डे द्वितीयोऽनुवाकः

६.११

पै.५.२.२
 शौ.५.६.१

ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्
 वि षीमतः सुरुचो वैन आवः।
 स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः
 सतश्च योनिमसतश्च वि वः ।।१।।

शौ.४.७.७,
 ५.६.२

अनाप्ता ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रिरे।
 वीरान् नो अत्र मा *दभन् तद्द एतत् पुरो दधे ।।२।।

ऋ.६.७३.६

प्रत्नान् मानात् परि ये संबभूवुः श्लोकवन्तः
 सोमनसस्य वन्तवः।

अपानक्षासो बधिरा अहासत ऋतस्य पन्थां
 न तरन्ति दुष्कृतः ।।३।।

-
- ६ का. येमगं * * * * * सा * नागौः * * * * * दुहानां
 सहस्रपोषाडमेस्तु * zzz अनु २२
- क उ. वासिता * ;
- खग मा. पुंसा * * * * । उर्यं ;
- १ का. ब्रह्मा जज्ञानमित्येका;
 उ. ब्रह्म यज्ञानमित्येका । ।
- २ का. * य व * * * चक्रिरे । वीरा * * * दभं तद्वेतत् * * ।
 ग उ. * * * * दभं;
- ३ का. प्रत्रात् * सोमनस्य वन्तवः । * बधिरमस्तन्तस्य *
 * * * ;

- ऋ.६.७३.४ सहस्रधारमभि ते समस्वरन्
 शौ.५.६.३ दिवो नाके मधुजिह्वा असश्वतः ।
 तस्य स्यशो न नि मिषन्ति भूर्णयः
 पदेपदे पाशिनः सन्तु सेतवे ।।४।।
- ऋ.६.११०.१ पर्युषु प्र धन्वा वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः ।
 शौ.५.६.४ दिवस्तदर्णवाँ अन्वीयसे सनिश्रसो नामासि
 त्रयोदशो मासः ।।५।।
- तु.शौ.५.६.५क इन्द्रस्य गृहोऽसीन्द्रस्य शर्मासीन्द्रस्य वर्मासीन्द्रस्य वरूथमसि ।
 इत्यादि । व्येतेनावैतेनापैतेनारात्सीरसौ स्वाहा ।।६।।
- द्र.शौ.५.६.५,६,७,८ तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवा-
 वग्रीषोमाविह सु मृडतं नः ।
 मुमुक्तमस्मान् गृभीतादवघाज्
 जुषेथां यज्ञममृतमस्मासु धत्तं स्वाहा ।।७।।

- ४ का. समस्वरं * * * अशस्यतः । * सरशो * * * *
 * । पाशिनस्संतु * ।
 क मा. रमभी * ;
 ग मा. * स्यसो * * षन्ति * ;
- ५ क का. पर्युष * धन्व वाजसातये; मा. वायसातये; १
 गघ का. दिवस्तुदर्णवान्नीयसे सहस्रशो * * ।
 घ म. सनिश्रसो ।।
- ६ का. शर्मासि इन्द्रस्य वर्मासि । इन्द्रस्य वरूथमसि ।
 वीतेनावैतेनापैतेनारात्सीरसौ * ।
 मा. * गृहोसी इन्द्रस्य शर्मासी इन्द्रस्य . . . वरूथमसि । . . . ।।
- ७ खग का. ग्रीषोमाविह * मृळतं * समुक्तमस्माद् गृभीथा । दवघाज्;
 ख मा. वग्रीसोमाविह * * * ।
 का. मृळतं; Edgerton मृडातं; रघुवीर-मृधतं! .

- ६ चक्षुषो हेते मनसो हेते ब्रह्मणो हेते मेन्या मेनिरसि ।
अमेनयस्ते सन्तु यो ऽस्मानभ्यघायन्ति स्वाहा ।।८।।
- १० योऽस्मान् चक्षुषा मनसा यश्च वाचा-
कृत्या चित्या ब्रह्मणाघायुरभिदासात् ।
त्वमग्रे त्वं मेन्यामेनिं कृणु स्वाहा ।।९।।
- शौ.५.६.८८ख उदायुरुत् कृतमुद् बलमुन्मनीषो-
रिन्द्रियं नृष्णमस्मासु धत्तं स्वाहा ।।१०।।

६.१२

- शौ.५.६.८ ग-ड आयुष्कृदायुष्मती स्वधावन्तौ
गोपा मे स्थो गोपायतं मा ।
आत्मसदो मे स्थ तन्वे सुशेवौ
मा मा हिंसिष्टं स्वाहा ।।१।।
- द्र. शौ. ५.६.
११,१२,१३,१४ इन्द्रस्य गृहोऽसीन्द्रस्य शर्मासीन्द्रस्य
वर्मासीन्द्रस्य वरूथमसि ।
तत्त्वा प्र विशामि, सर्वाङ्गः सर्वात्मा
सर्वगुः सर्वपुरुषः* सह *यन्मेऽस्ति तेन ।।२।।

- ८ गघ का. अनेनयस्ते * * नभ्यभायन्तु * 2
ग मा. अमनयस्ते ;
- ९ कघ का. * स्मां दित्या (उ. चित्या) रिभदासा;
१० का. कृतबद्धलमंननीषोयदिन्द्रं धेहि * ।
द्र. < उन्मनीषा उदिन्द्रियं?
६.१२.१ का. . . ष्कृतायुष्मती स्वधावन्तो * * * गोपायतन्वा । आत्मसधू
* स्तन्वे सुशेनौ । 22
गघ उ. * * * तनवे * * * हिंसिष्टं * ।।
द्र. का. अयं मन्त्रः ११शसूक्तस्य अन्तिमः ।
२ का. * * सिन्द्रस्य शर्मासि इन्द्रस्य वर्मासि इन्द्रस्य मर्हतमसि ।
तत्त्वा * * * सर्वा * * सर्वपौरुषः सम्ये स्तुतेन; उ. . . तन्वा . . . ।
घ उ. * सर्वपुरुषः * जन्मे * * ।।

शौ.५.६.७

अस्तृतो नामाहमयमस्मि
स आत्मानं परि दधे द्यावापृथिवीभ्याम् ।
गोपीयाय प्र हूयसे ।।३।।

अस्तृतो नाम प्राजापत्यो देवो मासस्त्रयोदशः ।
सर्वगुः सर्वपुरुषः प्रागां देवपुरा अहम् ।।४।।

अन्तः प्रागां देवपुरा सहग्रामः स्वस्तये ।
संवत्सरस्य मध्यतः सर्वैः सोदर्यैः सह ।।५।।

प्राहमगां देवपुरा य एवास्मि स एव सन् ।
यो मा कश्चाभिदासति स प्रजापतिमृच्छतु ।।६।।

काठ.३७.१५,

तु.तै.५.७.३.१ख

अस्मासि प्रति स्म सः पाहि रिषः पाहि द्विषः ।
पाहि दैव्या अभिशस्त्या स मैव तन्वं पाहि ।।७।।

- ३ का. नामाहमयामस्मि मात्मानं * * * गोपीयाय * * ।
ख उ. * * * ददे;
- ४ का. * नामा प्राजापत्यो देवपुरायं; द्र. मन्त्रपाठो नष्टः ।
ग मा. * * प्रागा * * ।। म. . . . प्रागान् * * ।।
- ५ का. * प्रहागां देवपुरात् * * z * सप्यतस् * सहोदरी सह z औ
सर्वैस् सहोदरी सह;
कख मा. * प्रागा * * * । म. * प्रागान् * सहग्राम * ।
घ मा. * सोदर्यैः सह ।। श्रीः ।।
म. मन्त्रान्ते छेदचिह्नम् ।
- ६ का. प्राहमगां देवपुरा येवास्मि मेव नं * * . . . । * . . .
पतिमिवगच्छति ।
क मा. प्राहमगा *; म. प्राहमगान् *;
घ उ. * प्रजापतिमृच्छतु ।।
- ७ का. अस्मासु * * शष् . . . देव्या भिशस्त्यात् * मीय * * ।
ख-घ उ. * ऋषः (मा. ऋष) * * । * * अभिशस्तिया * तनवं
* ।।
- द्र. घ < म इह * * ।।

- तु.शौ.५.१०.१ योऽस्मान् प्राच्या दिशोऽघायुरभिदासात् ।
एतत् स *ऋच्छादशमवर्म नोऽस्तु ।।८।।
- २ योऽस्मान् दक्षिणाया दिशो (ऽघायुरभि) ।।९।।
- ३ योऽस्मान् प्रतीच्या दिशो [ऽघायुरभि] ।।१०।।

६.१३

- तु.शौ.५.१०.४ [यो] ऽस्मानुदीच्या दिशो [ऽघायुर्] ।।१।।
- ५ योऽस्मान् ध्रुवाया दिशो [ऽघायुर्] ।।२।।
- ६ योऽस्मानूर्ध्वाया दिशोऽघायुरभिदासात् ।
एतत् स *ऋच्छादशमवर्म नोऽस्तु ।।३।।
- प्राच्यै दिशे स्वाहा ।।४।।
- दक्षिणायै दिशे स्वाहा ।।५।।
- प्रतीच्यै दिशे स्वाहा ।।६।।

-
- ८ का. * स्मन् ** घायुरभिदासा । ** दित्सादशमवर्म णो स्तु;
ग उ. ** ऋत्सादशमवर्म ** ।।
- ९ का. अस्मां **;
- १० का. अस्मान् ** २२२
- ६.१३.१ सर्वत्र अस्मानिति, २ का. अस्मां इति, म अस्मानिति आरभ्यते ।
- ३ ग का. २ तत् * रित्सादशमावर्म णो * ।
उ. ** ऋत्सादशमवर्म ** ।।
- ४ का. प्रच्यै ** ।
- ६ का. प्रतीच्यै ** ।

उदीच्यै दिशे स्वाहा ।। ७ ।।

ध्रुवायै दिशे स्वाहा ।। ८ ।।

ऊर्ध्वायै दिशे स्वाहा ।। ९ ।।

शौ. ५. ९. १. दिवे स्वाहा ।। १० ।।

३ अन्तरिक्षाय स्वाहा ।। ११ ।।

२ पृथिव्यै स्वाहा ।। १२ ।।

६ पृथिव्यै स्वाहा ।। १३ ।।

४ अन्तरिक्षाय स्वाहा ।। १४ ।।

५ दिवे स्वाहा ।। १५ ।।

६. १४

महाकण्ठं करीषजमूबध्यादमनाहुतिम्* ।

ओष्ठः कोकमुखश्च यस्तानितो नाशयामसि ।। १ ।।

अरामदन्तमवदलं प्रहालमहिनासिकम् ।

उपवर्त्तं बलाहकं खेलं गर्दभनादिनं

गृध्रं हस्त्यायनं तान् [इतो नाशयामसि] ।। २ ।।

द्र. का. १२-१४ न सन्ति । म. १३ नास्ति ।

१५ का. देवे * २३२ इति रक्षोग्नसूक्तम् २२

६. १४. १ का. * करीषाजमबद्ध्यादमनाहुतं । * कोकमुखश्च यस्तायितो * ;

कख उ. * तमुबध्याद ।

द्र. ख म. अंशतो नष्टम् ।

२ का. रामदन्तसोदनं प्रहारम् . . . उपवृत्तं * खेलं * । गृध्रं * त्या ।

ड. उ. गरुध्रं * * ।।

द्र. क < अवदनम्?

*प्रमृश्यादिनमभ्यमं भीमहस्तं मरीमृशम् ।

त्रस्ताक्षं मृद्धङ्गुलिं नखोग्रं दन्तवीर्यं

तान् [इतो नाशयामसि] । । ३ । ।

पर्यन्यमभिपापदं जिगीषमाणं रूपकम् ।

अथो शलल्यं शेवलं तान् [इतो नाशयामसि] । । ४ । ।

तण्डमग्रे तुण्डिकमलिंशमुत वत्सपम् ।

दामग्रन्थिं सनिस्त्रसमरण्येयं चार्म्येयं

तान् [इतो नाशयामसि] । । ५ । ।

इदं यज्ञानुकेशवं रक्षश्चरत्यासुरं

वहिः प्रयुतमिच्छति* ।

अंसून् पांस्यूश्च केश्यानरायान् *छ्वकिष्कितस्

तानितो नाशयामसि । । ६ । ।

-
- ३ का. प्रमृष्यादिनसत्यमं । * संरीसृपं (→ मरीमृशं) भ्रस्ताक्षं * *
दंशवीर्यं तां;
- क मा. प्रमृष्यादिन; म. प्रमृश्यादित;
- द्र. क तुल. शौ. ५.६.६. या गर्भान् प्रमृशन्ति;
- ४ का. पर्यन्दमभिपापदं जिगीषमाणो * । * * शेवलं तां ।
- क मा. पर्यन्यमभिपादं;
- ५ का. तुण्डिकदल्यंश उत * । दासग्रन्थं समुद्रण्येदं
चारुस्यन् तां ।
- गघ मा. * सनिस्त्रसमर;
- ६ का. इदि यज्ञानुकेशवं . . . रत्याहुतं बर्हिः प्रेदमिच्छति ।
अस्यौ नपास्योश्च गेज्ञानुरायां शुकिह्वनस्तायितो * ।
ङ उ. . . . छकिष्कितस्;

यः कुमारान् जनस्यात्ति तरुणान् दास
 रायः केश्यघलो यो जनान् हन्त्यती च
 तमितो नाशयामसि ।।७।।

हिराक्षो नाम गेह्योरायानामसूर्तहा ।
 तमितो नाशयामसि ।।८।।

वितूलं भस्वमाखिदं वनक्रोशं च रोरुहम् ।
 आमादं प्रयुतैषणं पर्युन्दानं परिद्रवं
 वृकस्य न्यंच गङ्गणं तानितो नाशयामसि ।।९।।

६.१५

यश्च भूमा या च स्फातिर्योर्जा यो रसश्च ते ।
 हरामि शक्र तां अहं त्वया प्रतां शचीपते ।।१०।।
 क्षेत्रात्क्षेत्रादा हरामि स्फातिं सर्वाञ्छचीपते ।
 त्वयाहं वृत्रहन् प्रत्तमा हरामि गृहो उप ।।१२।।

- ७ का. यष्कुमारां जरस्यामि तृणां दासासुर
 * केश्याकिलन योङ्गनानहंत्वन्ति च ।
- ८ कख का. हीराज्ञो * * रायनामसून्तह ।
- द्र. का. (Edg., रघु) मसूनुह! का. (मुम्ब) . . . मसून्तह ।
- ९ क का. नितूलं भक्ष . . . ; मा. वितुलं भस्म . . . ;
 ग-च का. * प्रयतीषिणं पर्यदानं * * नृच गंग्राणं तायितो * 282
 गघ मा. अमादं * पर्युदानं * ; म. * * पर्युदानं * ;
 उ. मा. * यंच गंग्गणं; म. * * कङ्गणं;
- ६.१५.१ का. . . भौमा * * स्फातिययोज * रसस्य * । हवामि * * हन्त्य
 * * ;
- २ का. ख-घ स्फाती सर्वा श . . . । तयाहं वृत्रहं पतुमा * । * * ;
 ख मा. सर्वाश्छचीपते । म. 'पते' इति कीटदष्टम् ।

यस्ते सीताभगः क्षेत्रे या *राद्धिर्यच्च शीयते ।

अथो या निष्ठायते क्षेत्रे तां त आदिषि ब्रह्मणा ।।३।।

यत् खले यन्मयारे यद् गोष्ठे यच्च शेवधौ ।

अथो यत् कुम्भ्यां शये तस्य ते रसमा ददे ।।४।।

ऊर्जा या ते निरुप्तस्योर्जा यावहतस्य ते ।

ऊर्जा* ते पिष्यमाणस्योर्जा पिष्ठात् त आ ददे ।।५।।

[ऊर्जा या] ते निरुप्तस्योर्जा यावहतस्य ते ।

ऊर्जा* ते पच्यमानस्योर्जा पक्वात् त [आ ददे] ।।६।।

ऊर्जा या ते प्रणुध्वस्योर्जा या मधितस्य ते ।

ऊर्जा ते दुह्यमानस्योर्जा दुग्धात् त आ ददे ।।७।।

-
- ३ का. . . सीताभगा * आराधिर्यश्च शीयते । * * निष्ठाते * इत्याहार्षि * ।
- ख उ. * राद्धिर्यच्च * ।
- ४ का. * * नमयादे * * यश्च * । अथोत् कुम्भ्यांसे * * . . . दधे ।
- ५ क मा. उर्जा
- का. * * * नृपतस्योर्जा * उर्ज * पच्यमानस्योर्ज पिष्ठात्तादधे ।
- ग मा. उर्जा ; म. ऊर्जान् ;
- ६ का. नृपतस्योर्जा वाता अस्य * । ऊर्ज * पिह्यमानस्योर्जा पक्वा ते;
- ग मा. उर्जान् * ; म. ऊर्जान् * ;
- ७ का. * * * प्रणुध्वस्योजा * मधितस्य * ।
- ऊर्जा * स्योर्ज दूग्धान् ताददे ।
- क-ग मा. उर्जा जा उर्जान् * ;
- म. भूयशः कीटदष्टम् । द्र. क < प्रणुद्धस्य ?

आ ते ददे गवामूर्जामूर्जामविभ्य आ ददे ।
अजाभ्य ऊर्जामादायात एकशफा ददे ।।८।।

ऊर्जा या ते पुरुषेषूर्जा वित्ते च वेद्ये ।
*ऊर्जा ते सर्वेषामहं गृहाणां ब्रह्मणा ददे ।।९।।

६.१६

(ऋ. १.१८७; काठ. ४०.८)

पितुं नु स्तोषं महो धर्माणम् तविषीम् ।
यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रं *विपर्वमर्दयत् ।।१।।

स्वादो पितो मधो पितो वयं त्वा विवृमहे ।
अस्माकमविता भव ।।२।।

उप नः पितवा गहि शिवः शिवाभिरूतिभिः ।
मयोभूरद्विषेण्यः सखा सुशेव एधि नः ।।३।।

तव त्ये पितो रसा रजांस्यनु विष्टिताः ।
दिवि वाता इव श्रिताः ।।४।।

-
- ८ का. * * तदे . . . मूर्जामूर्जामवित्त्वा दधे ।
अजाद्य ऊर्जामा . . . एकशपा दधे;
गघ मा. * उर्जामादायातयेक ।।
- ९ का. * * * पुरुषूर्जा चित्ते * * ।
ऊर्जा * २५२
ग मा. उर्जान् * सर्वेषाम्यहं;
- १ का. * न * * * तविषी । विपर्वमर्दयत् ।
क उ. पितुन् * * * ;
घ उ. * पिपर्वमर्दयत् ।
- २ ख का. * * विवृमहे । मा. * * विवृमहे ।।
- ३ क का. उक्त नष्पितुवा * ;
- ४ ख मा. विष्टिताः ।

तव त्वे पितो ददतस्तव स्वादिष्ठ ते पितो ।
प्र स्वाद्भानो रसानां तुविग्रीवा इवेरते ।।५।।

त्वे पितो महानां देवानां मनो हितम् ।
अकारि चारु केतुना तवाहिमवसावधीत् ।।६।।

यददः पितो अजगन् विवस्व पर्वतानाम् ।
अत्रा चित्रो मधो पितो ऽरं भक्षाय गम्याः ।।७।।

यत्ते सोम गवाशिरो यवाशिरो भजामहे ।
वातापे पीव इद् भव ।।८।।

यदपामोषधीनां परिंशमारिशामहे ।
वातापे पीव इद् भव ।।९।।

करम्भ ओषधे भव पीवो वृक्क उदारथिः
वातापे पीव इद् भव ।।१०।।

तं त्वा वयं पितो वचोभिर्गावो न हव्या सुषूदिम ।
अस्मभ्यं त्वा सधमादं देवेभ्यस्त्वा सधमादम् ।।११।।

-
- ५ का. * * * ददतः * स्वादिष्ठ * * । * * * तुव्यग्रीवा ।
गघ म. * * रसानान्तुविग्रीवायुवेरते ।।
मा. * * * * युवेरते ।।
- ६ क का. यत्ते * * ;
- ७ गघ का. * मधु * * * गम्यां । म_२ कीटदद्यान्यक्षराणि ।
- ८ क का. गवाशिरो;
ख उ. जवाशिरो * ।
- ९ ख का. बलिंसमा . . . ।
ग उ. नास्ति ।
- ११ क का. तन् ;
कख मा. * * * पितोभिर्गावो * * * ।
ग का. अस्माभ्यं * सदमादं सदमादं २६२

६.१७

(१-६ क्र. १.१६. १-६)

प्रति त्वं चारुमध्वरं गोपीधाय प्र हूयसे ।

मरुद्भिरग्र आ गहि ।।१।।

न हि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः ।

मरुद्भिरग्र आ गहि ।।२।।

ये महो रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्रुहः ।

[मरुद्भिर्] ।।३।।

ये शुभ्रा घोरवर्षसः सुक्षत्रासो रिशादसः ।

[मरुद्भिर्] ।।४।।

य उग्रा अक्रमानृचुरनाधृष्टास ओजसा ।

[मरुद्भिर्] ।।५।।

ये नाकस्याधि रोचने दिवि देवास आसते ।

[मरुद्भिर्] ।।६।।

य ईङ्खयन्ति पर्वतान् तिरः समुद्रमोजसा ।

[मरुद्भिर्] ।।७।।

-
- २ ख का. * पुराः;
 ३ क का. यमोह;
 ख उ. अद्रुहः ।
 ४ ख का. * रिषादसः; मा. * रिसादसः ।
 ५ का. * * . . . मानृतरनाधृष्टास * ।
 ६ का. * देवास्सहासते ।
 ७ क का. अयं क्षयन्ति पर्वतां;
 म. * ईङ्खयन्ति *

आ ये तन्वन्ति रश्मिभिस्तिरः समुद्रमर्णवम् ।
[मरुद्भिः] ॥८॥

अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु ।
[मरुद्भिः] ॥९॥

आ यन्तु मरुतो गणैः स्तुता दधतु नो रयिम् ।
[मरुद्भिरग्र आ गहि] ॥१०॥

ऋ.१.१४.२ द्र. आ त्वा कण्वा अहूषतः गृणन्ति विप्र ते धियः ।
मरुद्भिरग्र आ गहि ॥११॥

इति षष्ठकाण्डे तृतीयोऽनुवाकः

६.१८

शौ.७.३३.१

सं मा सिञ्चन्तु मरुतः सं पूषा सं बृहस्पतिः ।
सं मायमग्निः सिञ्चतुं प्रजया च धनेन च
दीर्घमायुष्कृणोतु मे ॥१॥

सं मा सिञ्चन्त्वादित्याः सं मा सिञ्चन्त्वग्रयः ।
इन्द्रः समस्मान् सिञ्चतु [प्रजया चकृणोतु मे] ॥२॥

८ क मा. * * तन्वन्ति;

कख म. . . . रश्मिभिः स्तिरः

९ क का. . . पूर्वपीतयः;

१० क मा. . यन्तु * * ;

११ कख का. * * * हूषत गृणन्तु * * * ;

उ. * * * अभूषत * * * * । मा. कन्वा ;

६.१८.१ ग का. * सिञ्चतु; मा. सिञ्चन्तु;

द्र. उ. सर्वत्र 'सं' इत्यस्य स्थाने 'सम्' इति ।

२ क उ. 'सं मा' इत्यूह्यम् ।

ग का. * सिञ्चतु

[सं मा] सिञ्चन्त्वरुषाः समर्का ऋषयश्च ये ।
पूषा सम् [अस्मान् सिञ्चतुकृणोतु मे] । । ३ । ।

[सं मा] सिञ्चन्तु गन्धर्वाप्सरसः
सं मा सिञ्चन्तु देवताः ।

भगः सम् [अस्मान्मे] । । ४ । ।

[सं मा] सिञ्चन्तु पृथिवीः सं मा सिञ्चन्तु या दिवः ।
अन्तरिक्षं सम् [अस्मान्.....मे] । । ५ । ।

[सं मा] सिञ्चन्तु प्रदिशः सं मा सिञ्चन्तु या दिशः ।
आशा सम् [अस्मान्मे] । । ६ । ।

[सं मा] सिञ्चन्तु नद्यः सं मा सिञ्चन्तु सिन्धवः ।
समुद्रः सम् [अस्मान्.....मे] । । ७ । ।

[सं मा] सिञ्चन्तु कृषयः सं मा सिञ्चन्त्वोषधीः ।
सोमः सम् [अस्मान्.....मे] । । ८ । ।

सं मा सिञ्चन्तु या आपः सं मा सिञ्चन्तु वृष्टयः ।
सरस्वती समस्मान् सिञ्चतु प्रजया च धनेन च
दीर्घमायुष्कृणोतु मे । । ९ । ।

-
- ३ क का. सिञ्चन्तनुषा
४ क का. सिञ्चतु *;
५ कख का. सिञ्चतु पृथिवी * * * * दिव ।
७ क का. * नभ्यः * * * * समुद्रास् * ।
द्र. का. अष्टमोऽयं मन्त्रः ।
८ ख मा. * * सिञ्चन्त्वोषधीः ।
ग का. संमासुसं;
द्र. सप्तमोऽयं मन्त्रः
९ कघ का. * मासु सिञ्चन्त्वापस् * * * * सत्यं . . नसिञ्चतु * * * * ।
द्र. का. ६.१६.६ग

६.१६

सं भगौ वर्चसा माग्रे सं विष्णुः पुष्ट्या सिचत् ।

क्षत्रं समस्मान् सिञ्चतु

प्रजया च धनेन चायुष्मन्तं कृणोतु मा ।।१।।

सं विराड् वर्चसा माग्रे सं देष्ट्री पुष्ट्या सिचत् ।

इडा समस्मान् सिञ्चतु

प्रजया च [धनेन चायुष्मन्तं कृणोतु मा] ।।२।।

सं धाता वर्चसा माग्रे सं सिक्तिः पुष्ट्या सिचत् ।

सं देवो अस्मानर्यमा

प्रजया च धनेन चा[युष्मन्तं मा] ।।३।।

समंशो वर्चसा माग्रे सं वायुः पुष्ट्या सिचत् ।

वातः समस्मान् सिञ्चतु

प्रजया च धनेन चा[युष्मन्तं मा] ।।४।।

सं सभा वर्चसा माग्रे सं सुरा पुष्ट्या सिचत् ।

सूर्या सम् [अस्मान् कृणोतु मा] ।।५।।

सं सविता वर्चसा माग्रे सं सूर्यः पुष्ट्या सिचत् ।

चन्द्रः सम् [अस्मान्..... कृणोतु मा] ।।६।।

६.१६.१	का. * भर्गो . . . सृजत् क्षेत्रं . . . सिचतु *** च । आयुष्मन्तं * मां;
२ख, ३ख	का. * * * सृजत्;
३ग	* * स्मानर्यमा;
४	ख का. * * * सृजत्;
५	ख का. * सरा * सृजत् ।
६	खग का. * * * सृजत् । चन्द्र (मु.चन्द्रः) सं ।

सं पशवो वर्चसा माग्रे सं यज्ञः पुष्ट्या सिचत् ।
दक्षिणा सम् [अस्मान्.....मा] । । ७ । ।

सं मा सिञ्चतु द्रविणं सं मा सिञ्चत्विन्द्रियम् ।
तेजः सम् [अस्मान्.....मा] । । ८ । ।

सं मा सिञ्चन्तु वर्चासि सं मा सिञ्चन्तु भूतयः ।
सत्यं समस्मान् सिञ्चतु
प्रजया च धनेन चायुष्मन्तं कृणोतु मा । । ९ । ।

६.२०

(शौ. १६.४७)

आ रात्रि पार्थिवं रजः पितुरप्रायुधामभिः ।
दिवः सदांसि बृहती वि तिष्ठस
आ त्वेषं वर्तते तमः । । १ । ।

न यस्याः पारं ददृशे न योयुवद्
विश्वमस्यां नि विशते यदेजति ।
अरिष्टासस्त उर्वि तमस्वति
रात्रि पारमशीमहि भद्रे पारमशीमहि । । २ । ।

७ कख का. * * * ग्रे * * * सृजत् ।

८ क का. सा * * * ; म. सम् * * * ; मा. * * सिञ्चन्तु * ;

ख का. * सा * * ; म. सम् * * * ;

९ ग-ङ का. सरस्वती धनेन च । आयुष्मन्तं * * २२२

कख म२. सम्मा * * सम्मा ।

द्र.

पै. १८. ६ग = का. १६. ६ग ;

का. १८. ६ग = पै. १६. ६ग

६.२०.१ ख-घ का. पितरप्रायु . . . * सुधांसि * व * * त्वेशं * * ;

खग मा. पितुरःप्रायु . . . * सदांसि * * * ;

२ का. . . . योयवद् यस्यसस्यां * मिषतेरेजति । अरिष्टाशस्यच उदुर्व
तिसस्यच . . . ;

७ घ उ. रात्री ;

ङ मा. नास्ति ।

ये ते रात्रि नृचक्षसो द्रष्टारो नवतिर्नव ।
अशीतिः सन्त्यष्टावुतो ते सप्त सप्ततिः ॥३॥

षष्टिश्च षट् च रेवति पञ्चाशत् पञ्च सुम्नयि ।
चत्वारश्चत्वारिंशच्च त्रयस्त्रिंशच्च वाजिनि ॥४॥

द्वा च विंशतिश्च ते रात्र्येकादशावमाः ।
तेभिर्नोऽद्य पायुभिर्नु पाहि दुहितर्दिवः ॥५॥

रक्षा मा कृण्वो अघशंस ईशत
मा नो दुःशंस ईशत ॥६॥

मा नो अद्य गवां स्तेनो मावीनां वृक ईशत ।
माश्वानां भद्रे तस्करो मा नृणां यातुधान्यः ॥७॥

परमेभिः पथिभि स्तेनो धावतु तस्करः ।
परेण दत्वती रज्जुः परेणाघायुरर्षतु ॥८॥

- ३ का. एते रात्रे * दृष्टारो . . तिर्नवः * संत्याष्टा उतो * * * ;
- ४ कख का. षष्ट्युश्च षट् च रेवत्यं चाशत्यं च न शनिहि
मा. षष्टि च * * * पञ्चास * * ।
ख म. * * सुम्न (→म्नि) यि ।
घ का. वादिनि z
- ५ ख का. रात्री एकादशावमा;
घ का. नृ * दुहितर्दिवः; मु. नृ * दुहितर्दिवः ।
द्र. घ तु. सायण; वै. तु. शौ., द्विदनी ।
- ६ का. * * किर्णो * * * * दुश्चंस * ।
द्र. ६क उ. ७.११.७ गघ तु. पाठः सन्दिग्धः ।
- ७ क-ग का. * * घ * * मावीनां वृकैषतः साश्वानां * * ;
- ८ ख-घ का. * दावतु * * * * परेणाघायुरर्षतु;
ग उ. * दव्यती * ;
द्र. ग उ. दव्यती इति 'दद्वती' इत्यस्यैव लेखने प्रमादादुद्भूतमिति प्रतीयते ।
इदमप्यपाणिनीयम् । तु. पा. १.४.१६

अन्धं रात्रि तिष्ठधूममशीर्षाणिमहिं कृणु ।
हनू वृकस्य जम्भया स्तेनं द्रुपदे जहि ।। ६ ।।

त्वयि रात्रि वसामसि स्वपिष्यामसि जागृहि ।
गोभ्यो नः शर्म *यच्छाश्वेभ्यः पुरुषेभ्यः ।। १० ।।

६.२१

(शौ.१६.४८)

अथो यानि च वस्महे यानि चान्तः *परीणहि ।
तानि ते परि दध्मसि ।। १ ।।

रात्रि मातरुषसे नः परि धेहि ।
उषा नो अह्ने परि ददात्वहस्तुभ्यं विभावरि ।। २ ।।

यत् किञ्चेदं पतयति यत् किञ्चेदं सरीसृपम् ।
यत् किञ्च पद्मदासन्वत्* तस्मात् त्वं
रात्रि पाहि नः ।। ३ ।।

६ का. अन्धो * तिष्ठधूममशीर्षाणिमहिं * । हनो * * द्वैनं नृपते * ।
ग मा. * वृक * ;
ग उ. * द्रुपदे * ।।

१० का. तै * विशामसि सपुष्यामसि जागृवि * * * यच्छाश्वेभ्यः * * *
२३२
गघ उ. * * * यच्छाश्वेभ्यः * ।। २० ।। ऋ ।।
मा. अ ४ ।। इत्यधिकम् ।

६.२१.१ का. * * त मस्सहे * परेणिहि * ये * दध्मसि ।
ख उ. * . . परिणहि ।
ग मा. * * * दध्मसि ।।

२ का. * ना * * जुषा * अह्ना ;
प्र. ख ' . . . देहि' इति शोधो ध्येयः ।

३ का. यदि . . . पतेद्यदि किंदेदं * यदि . . पद्मदासुन्वन् . . . ना ।
ग उ. * . . . पद्मदासन्वत्; घ का, उ. तस्मा * . . . ।।

सा पश्चात् पाहि सा पुरः सोत्तरादधरादुत ।
गोपाय नो विभावरि स्तोतारस्त इह स्ससि ।।४।।

ये रात्रिमनुत्तिष्ठन्ति ये च भूतेषु जाग्रति ।
पशून् ये सर्वान् रक्षति ते न आत्मसु जाग्रतु
ते नः पशुषु जाग्रतु ।।५।।

वेद वै रात्रि ते नाम घृताची नाम वा असि ।
तां त्वा भरद्वाजो वेद सा नो वित्ते (ऽ)धि जागृहि ।।६।।

६.२२

(१-६ = शी.४.३४.१-८८.)

ब्रह्मास्य शिरो बृहदस्य पृष्ठं
वामदेव्यमुदरमोदनस्य ।
छन्दांसि पक्षी मुखमस्य सत्यं
विष्टारी यज्ञस्तपसो (ऽ)धि जातः ।।१।।

अनस्थाः शुद्धाः पवनेन पूताः
शुचयः शुचीनपि यन्ति लोकान् ।
विष्टारिणमोदनं ये पचन्ति
नैषां शिश्नं प्र दहति जातवेदाः ।।२।।

-
- ४ का. * * साहि माधुरस्सत्तराद । * * * * * स्ससि ।
- ५ ख-उ का. * * * जाग्रभि । * * * रक्षन्तु * नात्वमसि * * * पशुभिर् * ;
ग मा. पशून् * * * ;
- ६ ख का. नामि वासि ।
घ का. * * * धि जागृवि z'z
- ६.२२.१ क का. ब्रह्मासि * बृहदस्य * ;
घ का. विष्टा * * धि जाता । मा. * * स्तमसो * * । ।
- २ क का. अनस्ताश् * * पूतश् ;
घ का. नैहिषां सिष्णं * दहाज् * ;

नैषां शिशनं प्र दहति जातवेदाः
स्वर्गे लोके बहु स्त्रीणमेषाम् ।
नैनान् यमः परि मुष्णाति रेतः ॥ ३ ॥

आस्ते यम उप याति देवान्
सं गन्धर्वैर्मदति सोम्यैः ।
विष्टारिणमोदनं ये पचन्ति
नैनानवर्तिः सचते कुतश्चन ॥ ४ ॥

रथी ह भूत्वा रथयान ईयते
पक्षी ह भूत्वापि दिवं समेति ।
एष यज्ञो विततो वहिष्ठो
विष्टारी पक्वो दिवमा ससाद ॥ ५ ॥

चतुरः कुम्भांश्चतुर्धा ददाति
क्षीरेण पूर्णानुदकेन दध्ना ।
एतास्त्वा कुल्या उप यन्तु विश्वतः
स्वर्गे लोके स्वधया पिन्वमानाः ॥ ६ ॥

३ का. नैहिषां सिष्णां * * * * लोक * स्त्रीणिमेषां * यसः * * रेतः
Z

४ कख का. यास्ते * * * * * वैरसदिति स्यौम्यैः;
घ का. नैननिवन्ति सजते ।
मा. नैनामवर्तिः * कृतश्चन ।
म. नैनामवर्तिः * * * * ।

५ का. * य भूत्वा रथयानीयते * य भूत्वाप्य * शमयति । * * * * विष्टार
* . . . समाद;

६ का. चतुष्कृ (→ कु) म्यांच . . . * * प्रजा उदकेन * ।
* * यन्ति विश्वहा * * * पिन्वमाना । (मु. चतुष्कृत्स्यां) ।
द्र.ग तु.७ग

कख मा. * कुम्भांश्च . . . * * पूर्णानुदकेन * ।

घृतहृदा मधुकुलाः सूरुदकाः
क्षीरेण पूर्णा उदकेन दध्ना ।
एतास्त्वा कुल्या उप यन्तु विश्वहाः
स्वर्गे लोके स्वधया मादयन्तीः ।।७।।

पुण्डरीकं कुमुदं सं तनोति
विशं शालूकं शफको मुलाली ।
स्वर्गे लोके स्वधया पिन्वमाना
उप मा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समक्ताः ।।८।।

यमोदनं पचामि श्रद्धधानो
विद्यारिणं लोकजितं स्वर्गम् ।
स मेमां क्षेष्ट सदमस्यमानो
विश्वरूपा कामदुघा धेनुरस्तु मे ।।९।।

वृषभं सन्तं सह सूनृतया
स्वर्गे लोकेऽमृतं दुहानम् ।
ये मे पुत्राः पितरश्च सन्ति
ते त्वा विद्यारिन्नुप सर्वे सदेयुः ।।१०।।

- ७ क का. * मधुकुल्या स्वरोदका; मा. घृतहृदा * *;
गघ का. नुल्या * यन्ति विश्वतस् * * * मादयन्ती ।
- द्र. ७ग तुल. दग ।
- ८ का. * कुमिदं * * * शालूखं शपखो * । * * स्वधय * * * तिष्ठन्ति
* समक्त ।
गघ मा. * लोलोके * * * * * समक्ताः ।।
- ९ का. पचसिमि श्रद्धधानो * लोकजितियं स्वर्ग्यं * में माक्षेष्टसद
मिष्यमाणो विश्वरूपा * । उ. क्षेष्ट . . ।
घ उ. * कामधुघा * ।।
- १० क का. * * * सूनृतया; उ * * * सुनृतया;
ख-घ का. * * * दुहाने । * * * सति * * विद्यारिदुप * *;
ग म. * * * पितरश्चस(→ र)न्ति;
द्र. मा. १०घ "उप" इत्यतः १२घ * * विद्यारिन् इत्यवधिको भागो
नास्ति ।

य इमां यज्ञानभिविष्टितान्
 यस्येमे लोकाः स्वधया समक्ताः ।
 ये मे पौत्रा उत ये पितामहा-
 स्तेभ्यो विष्टारिन्नमृतानि धुक्व । । ११ । ।

यदि पृथिवीं यद्यन्तरिक्षं
 यदि दिवं देवता वा जगन्थ ।
 ये मे प्रपौत्राः प्रपितामहाश्च
 ते त्वा विष्टारिन्ननु प्र जेषुत्र । । १२ । ।

स्वर्गे लोके अप्सरस एनं
 जाया भूत्वोप शेरते ।
 विष्टारिणमोदनं ये पचन्त्यस्मिन्
 लोके दक्षिणया परिष्कृतम् । । १३ । ।

६.२३

निण्डैनां प्र णुदैनां स्वां निपतनादधि ।
 विभ्रंशमस्यै कृष्णो वि गृहैर्भ्रंशतामसौ । । १ । ।

११ कख का. * इमानि भिविष्टितानि स्वस्वधया *

ख म. * * सामक्ताः ।

घ का. * * विष्टारं नमृतानि * २

१२ क का. यत् पृथिवीयं ;

ग का. * * * । तेभ्यो जेषुत्र;

१३ क उ. * * प्सरस * ;

ग का. न्यस्मिन्;

म. पचन्त्यस्मिन्;

मा. पचन्त्यस्मिन्;

घ का. * दक्षिणायाष् * ;

६.२३.१

का. निण्डैनां स्वान्यपतनादधि विभ्रंशमस्यै कृष्णो * गृही . . . मसु;

ख मा. विभ्रंसमस्यै * ;

घ उ. * * भ्रंसतामसौ । ।

अपाञ्चं पतिमा कुर्वधराची स्त्रियं नय ।
 अतीमां दश पर्वतानतीमां नाव्या दश ॥२॥
 अघराचीमवाचीमथो कुशलां दिशम् ।
 विभ्रंशमस्यै कृष्मस्तेनैनां प्र दहामसि ॥३॥
 आज निरज बिलं बिलादरण्यामा कुर्व-
 रण्यादरणं जनम् ।
 मृगां अनु प्र पातय वातस्यैनां शिखां कुरु ॥४॥
 वाताग्रे अस्या हृदयं मनो रेष्मणि दध्मसि ।
 विभ्रंशमस्यै कृष्मो विद्धंसमासकुन्दुमे ॥५॥
 सर्वमनु परि प्लवतामन्तरा थावापृथिवी उभे ।
 यथानवधृता चराद् वृशतूलमिवोपरि ॥६॥
 अशमस्यै वातो वात्वशं तपतु सूर्यः ।
 अथो यदन्नमश्नाति तदस्यै विषवत्तरम् ॥७॥
 सिंहस्ते अस्तु चक्षुषे [व्याघ्रः परिष्वञ्जने ।
 अग्निर्वामस्त्वन्तरा यथा वां न सहासति] ॥८॥

पै.२.५८.३

२	कख	का. अपाञ्चं प्रतिमा कुर्वधराचीयं * * ।
	गघ	उ. पर्वतानतीमानाद्वादश । ।
३		का. . . . चीमपाचीमतो कुलशलां भिषं विभ्रंशमस्यै कृष्मस्तेनैनां *
तिमामसि ।
	ख	उ. . . . कुशलान् * ।
४	कख	का. . . . निरुज * बिलादरण्यामां . . ;
	घङ	का. मृगां * * * वातस्यैना * * ।
	घ	मा. मृगां * * * ; म. मृगाङ् * * * ;
५		का. * यस्सा * * रेष्मनु * । विभ्रंशमस्यै कृष्मो . . . समासकुण्डसे ।
	ग	मा. विभ्रंसमस्यै * ;
६	क	का. शर्वमनु ;
	गघ	का. यथानवधृदान्तराद् विशतूलमिवोपरि ।
६.	द्गघ	< यथा ऽनवधृता * चराद् * बुसतूलमिवोपरि ?
७	ख	का. . . . तदति * ;
	घ	का. ततस्सी विषुवत्तरं ।
८		का. सिंहस्तेस्तु चक्षुष इत्येका ।
उ. सिंहस्ते अस्तु चक्षुष इत्येका ।

एष वामग्रिरन्तरा स विष्वञ्चौ व्यस्यतु ।
 यथा वां न सहासत्युत्तरस्मिंश्चनायुषि ।। ६ ।।
 उत् पातय शिमिदावति प्र पातय शिमिदावति ।
 इमौ व्यस्य दम्पती पक्वं मांसमिवाशिना ।। १० ।।
 मेयमस्मिन् पतौ रंस्त मोस्मिंछयने स्वे ।
 जहातु वचनं स्वमहिर्जीर्णामिव त्वचम् ।। ११ ।।
 यथा मृताश्च जीवाश्चास्मिल्लोके व्योकसः ।
 एवेमौ दम्पती स्तामस्मिल्लोके व्योकसौ ।। १२ ।।

इति षष्ठकाण्डे चतुर्विंशत्युवाकः ।

इति षष्ठो नवर्चकाण्डः समाप्तः ।

- ६ का. * वामग्रिरन्तरा । * विष्वञ्चौ * * * * *
 सामन्त्युत्तरस्त्योश्चनायुषी ।
- १० क का. * * शि (→ सि) मिदावति । मा. * * सिमिदावति;
 ख का. नास्ति ।
 गघ का. * दम्पतीष् * वाशिनां;
 द्र. घ < मांसमिवासिना?
- ११ का. मेहमस्मिन् * * मोस्यो शयने * । जहति वसनोश्चमहिर्जी . ;
- १२ का. * . . . जीवाश्चास्मिन् लोके * एवेसौ * स्तामस्मिन् लोके *
 २
 ग उ. स्मिल्लोके * ।
 घ उ. स्मिल्लोके * ।।
- काण्डिकान्ते का. पिताष्वितरौ
 तुष्टार्मात्तार्मात्तामहास्तेनब्रह्णास्तेनछन्दसास्वर्गलोकास्वर्गस्यलो
 कर्गमयते य इव वेद २ अनु ५ २२ इति श्राद्धब्रह्मणम् २२ औ
 अस्मिन्लोकेव्योकसौ २२ इत्यथर्वणि पैप्पलादशाखायां षष्ठकाण्डः
 २२
 मा. ।। २३ ।। ३ ।। नवर्चकाण्डः ।। ।।
 म. २३ ।। ३ ।। अ ४ ।। नवर्चकाण्डः ।। ।।

सप्तमः काण्डः

७.१

(शौ.५.१४)

- शौ.१ सुपर्णस्त्वान्वविन्दत् सूकरस्त्वाखनन् नसा ।
दिप्सौषधे त्वं दिप्सन्तं प्रति कृत्याकृतो दह ।।१।।
- २ प्रति दह यातुधानान् प्रति कृत्याकृतो दह ।
अथो यो अस्मान् दिप्सति तमु त्वं जह्योषधे ।।२।।
- ८ अग्रे पृतनाषाद् पृतनाः सहस्व ।
प्रतिकृत्यां कृत्याकृते प्रतिहरणेन हरामसि ।।३।।
- १२ इष्वा ऋजीयः पततु द्यावापृथिवी तत् सुतत् ।
तत् तं मृग इव विध्यतु कृत्या कृत्याकृतं कृता ।।४।।

काण्डारम्भे

का. अथसप्तमः ओं जमो नारायणाय २ ओं नमोज्वालाभगवत्यैः ओं
नमस्तिलोतमायैः २२ ओं

१ कख का. * त्वान्वविन्दत्

मा. * त्वान्वविन्द * त्वाखनं * ।

म. . . . त्वाखनं * ।

ग का. दिप्सोषणे * *

घ मा. * * दहि ।

२ कख का. नास्ति ।

गघ का. * * स्मान्

मा. * * अस्मां

म. * * ऽस्मां

३ ख का. पृतना * ;

घ मा. * हमसि ।

४ कख का. याष्क्वा हीय पततु * * * । उत् * मृगम् * विद्धत् कृत्ये *

- द्रः. शौ.१०.१.५ अघमस्त्वघकृते शपथाः शपथीत्रे ।
प्रत्यक् प्रतिप्रवर्तय यश्चकार तमृच्छतु⁺ ।।५।।
- पौ.२.३८.३ यस्त्वा कृत्ये [प्रतिघाय विद्वाँ अविदुषो गृहम् ।
पुनस्त्वा तस्मा आ दध्मो यथा कृत्याकृतं हनत्] ।।६।।
- ४ पुनः कृत्यां कृत्याकृते हस्तगृह्य परा णय ।
समक्षमस्मा आ दध्मो यथा कृत्याकृतं हनत् ।।७।।
- १० पुत्र इव पितरं गच्छ⁺ स्वज इवाभिष्ठितो दश ।
तन्तुरिवावव्ययनीहि कृत्ये कृत्याकृतं कृता ।।८।।
- ११ उदेणीव वारिण्यभिस्कन्दं मृगीव ।
कृत्या कर्तारमृच्छतु⁺ ।।९।।

- ५ कख का. * * * * शपथिञ्चिने ।
म. अघ(← य)म् ।
गघ का. प्रत्यन् प्रतिप्रहिण्वासि तमश्छतु ।
मा. * * शश्चकार तमृच्छतु ।
म. * * तमृच्छतु ।
- ६ का. यस्त्वा कृत्येत्येका ।
मा. यस्त्वा कृत्या इत्येका । ।
म. यस्त्वा कृत्य इत्येका । ।
पै.२.३८.३ द्रः ।
- ७ कख का. * * कृत्यांकृते प्रतिहरणं न हरामसि ।
गघ का. . . . मस्मिन्ना * * * हनः ।
म. * * * * हिनत् ।
- ८ कख का. * * * गश्छ स्वदैवाभिष्ठितो * ।
उ. * * * गछ्छ् ;
गघ का. * इवाव्ययनीदि * * कृताः ।
म. * इवाव्ययनीहि * * * ।
- ९ कख का. उदेनेव वारुण्य भिस्कन्दं मृगीव ।
ग का. * मृश्छतु ।
उ. * मृश्छतु ।

- ३ रिश्यस्येव परीशासं⁺ परिमाय परि त्वचः।
दुहर्दि चक्षुषे कृत्यां ग्रीवासु प्रति मुञ्चतु।।१०।।
- ६: ७ या कृत्ये देवकृता या वा मनुष्यजा असि।
तां त्वा प्रति प्र हिण्मसि प्रतीचीनेन ब्रह्मणा।।११।।
- ६ यदि स्त्री यदि वा पुमान् कृत्यां चकार पाप्मने।
तामु तस्मै नयामस्यश्वमिवाश्वाभिधान्या।।१२।।

७.२

(शौ.५.२३)

ओक्ते मे द्यावापृथिवी ओक्ता देवी सरस्वती।
ओक्तौ म इन्द्रश्चाग्निश्च क्रिमिं जम्भयतामिमम्।।१।।

अस्येन्द्र कुमारस्य क्रिमिं धनपते जहि।
हता विश्वा अरातयो ऽनेन वचसा मम।।२।।

योऽक्षौ परिसर्पति यो नासे परिसर्पति।
दतां यो मध्यं गच्छति⁺ तं क्रिमिं जम्भयामसि।।३।।

- १० कख का. हृष्यस्यैव परीशासं * * त्वच।
क उ. * परिशासं;
गघ का. दुहार्दे चक्षुषे * * प्र मुञ्चत।
ग मा. दुहार्दे * *;
- ११ ख-घ का. * * * सि * * प्रत्यङ् * * प्रतीचीनयन * *।
- १२ कख का. यद * दि वास्मानकृत्यां * *।
* * * नयामस्याश्वम् . . 292
१. कख का. ओषते * * ओक्ता * *।
गघ का. ओक्तो कृमिं *।
- २ कख का. यस्येन्द्र * कृमिं *।
ख उ. क्रिमिन् * *।
गघ का. * * रातयो ग्रेण * मिमा।
- ३ कख का. योक्षौ * ये नासौ *।
मा. योक्षौ।
गघ का. नतां * * गच्छमि * कृमिं *।
उ. * * * गच्छति।।

विरूपौ द्वौ सरूपौ द्वौ कृष्णौ द्वौ रोहिती द्वौ ।
बभ्रुश्च बभ्रुकर्णश्च गृध्राः कोकाश्च ते हताः ।।४।।

ये क्रिमयः शितिकक्षा ये कृष्णाः शितिबाहवः ।
ये के च विश्वरूपास्तान् क्रिमीन् जम्भयामसि ।।५।।

पै.२.१४.२कख यो द्विशीर्षा चतुरक्षः क्रिमिः शारङ्गो अर्जुनः ।
शी.२.३२.२गघ शृणाम्यस्य पृष्ठीरपि वृश्चामि यच्छिरः* ।।६।।

शौ.६ उदसौ सूर्यो अगाद् विश्वदृष्टो अदृष्टहा ।
दृष्टांश्च घ्नन्नदृष्टांश्च सर्वांश्च प्रमृणन् क्रिमीन् ।।७।।

७ येवाषासः कस्कषासो धृक्षणासः शिपविलवः ।
दृष्टश्च हन्यतां कृमिरदृष्टश्चोत हन्यताम् ।।८।।

४ कख का. ** सरूपौ * कृष्णौ द्वौ ** ।

मा. ** सरोपौ * * * * दी ।

घ का. गृध्रष् ।

५ कख का. ** सितवक्षा ** सित . . . ।

घ का. * क्रिमीजू * ।

६ कख का. * द्विशीर्षश् * * चर्ङ्गो * ।

मा. * द्विशीर्षा * * ऽर्जुनः ।

गघ का. . . . रप * यच्छिरः ।

मा. पृष्ठी . . . * * यत् शिचरः ।

म. * पृष्ठी . . . * * यत् शिरः ।

७ कख का. तदसौ * * * अदृष्टहा ।

म. . . . ऽगाद् * * ।

गघ का. दृष्टांस्य घ्नन्नदृष्टां च * * प्रमृणं * ;

८ कख का. यवायवाखासष्कक्षिश्यामो धुक्षासश्चपरिवृक्णवः ;

मा. * * ध्कृनासः * ।

८ हतो येवाषो हतः शिपविर्हतो गङ्गणिवो उत ।
हता विश्वा अरातय उग्रेण वचसा मम ।।६।।

१३ सर्वेषां च क्रिमीणां सर्वासां च क्रिमीणां ।
भिनद्म्यश्विना शिरो द्रहाम्यग्निना मुखम् ।।१०।।

७.३

तिग्मेभिरग्रे अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषा ।
आमादो नि वह त्वमन्यमासनि कृण्वताम् ।।१।।

शोचिषाग्रे अर्चिषा च निदहतो अघायतः ।
सख्यमावं कृण्महे त्वं चामाद उपशंभुवम् ।।२।।

निरामादो नयामसि निष्कव्यादो गृहेभ्यः ।
सस्यादो नाम ये देव ते अग्रे मा दभन् त्वाम् ।।३।।

-
- ६ कख का. हितो येवाषो हतश्चपविर् हतो षङ्गणिवो * ।
मा. * येवासो * शिपविहतःशिपविर् * गङ्गनिवाङ् त ।
म. गङ्गनिवाङ् * ।
गघ का. * * रातय अनेन * * ।
घ मा. * वसा * ।।
१० क मा. * * क्रिमीणां
गघ का. स्यश्विना . . . २२२
मा. भिनद्म्यश्विना * ददाम्य * ।।२।।
ग म. छि (-> भि) नद्म्यश्विना * ;
७.३.१ क का. रग्निर् * ;
उ. ऽर्चिभिः ;
घ का. मासुनि * ।
२ कख का. * * * अघायतः ।
उ. * ऽर्चिषा ऽघायतः ।
गघ का. मासं * * चामादुपशंभुवं ।
३ कख का. * नयामसि . . निष्कव्यादो * ।
गघ का. सम्यादो * * * * * रभन्तां ।

आमादश्च क्रव्यादश्च सस्यादश्चोभयान् सह ।
प्रजां ये चक्रिरे भागं तानितो निर्णयामसि ।। ४ ।।

य आमेष्वरमन्त न पक्वमुपदादिषु ।
ते यन्तु सर्वे संभूयान्यत्रेतो ऽघायवः ।। ५ ।।

य एनस्वी दुष्कृतकृत् किल्बिषकृत् साध्यः ।
पुनस्तान् यज्ञिया देवा नयन्तु यत आगताः ।। ६ ।।

अव रेणुमव रजो नेनिजे हस्त्यं मलम् ।
धाता नो भद्रया नेषत् स नो गोपायतु प्रजाम् ।। ७ ।।

कृण्वेऽहं रोदसी वर्म स्याम सवितुः सवे ।
माता नो भद्रया भूमिर्द्यौश्चास्मान् पात्वंहसः ।। ८ ।।

यदसुराणामहन्यस्मान् पापा उपंथन ।
देवानां पयश्च दैव्यमापः शुन्धन्तु मामिमाः ।। ९ ।।

- ४ का. . . . क्रव्याद सश्चादस्यांभयां * । * * * * तामितोनिर्णयामसि ।
- ५ का. यामेष्वरमन्त म पक्वमुतदादिषु । * * * ससम्भूया ।
- ६ कख का. येनसी दुष्कृतकृत किल्बिषकृत साध्य ।
ख मा. * * दुष्कृतकृतः
गघ का. स्त्वान् * * यन्तु * * ;
ग मा. स्तान् * * ;
- ७ कख का. * रेणसर्व * नेनजं हस्तिं वलं ।
ख मा. नेनिये हस्तियं * ।
- ८ क का, मा. * हं * * ;
गघ का, मा. * * * भूमिर्द्यौश्चा ।।
म. कीटदष्टम् ।
- ९ कख का. . . . तमेधिनः ।
मा. महन्य ।
गघ का. * पश्य दैव्यमापश्च * मामिमां ।

ऋ.२.३३.१

आ ते पितर्मरुतां सुम्नमेमि
 मा नः सूर्यस्य संदृशो युवथाः ।
 अभि नो वीरोऽर्वतीः क्षमेत
 प्र जयामहि ऋद्र प्रजया ।।१०।।

यो वृद्धं हन्ति यो गर्भे अन्त-
 र्यो जातं जनितव्यं च पूरुषम् ।
 तस्मा ऋध्यासं इविषाहमद्य
 स नः प्रजां जरदधि कृणोतु ।।११।।

७.४

(शौ.१६.१३)

इन्द्रस्य बाहू स्यविरी वृषाणी
 चित्रा इमा वृषभीं पारयिष्णु ।
 ती योक्ष्ये प्रथमौ योग आगते
 याभ्यां जितमसुराणां स्वयत् ।।१।।

-
- १० कख का. या * पितुर्म . . . * * * युवथा ।
 मा. * * पितर ।
 गघ का. * * * र्वन्ति क्षमेतत्प्र जायामहि * * ;
 घ मा. * * * र्वतीः ।
- ११ का. यो गर्भे अन्तर्यो वृद्धे । * यजू * * * पौरुषं * ह्यासं . .
 मध्य २२३२२
- ७.४.१. कख का. इद्यसू * * * । * यमा * * ।
 मा. * * * * * पारयिष्णु ।
 म. * * * * * यमा * पारयिष्णु ।
 गघ का. त योक्षे प्रथम योगा गते * जितमसुराणा * ।
 मा. * योक्षिये * * * जाभ्यां । ।
 म. * योक्षिये । ।

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो
 घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् ।
 संक्रन्दनो ऽनिमिष एकवीरः
 शतं सेना जयतु साकमिन्द्रः ।।२।।

संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना-
 योध्येन दुश्च्यवनेन धृष्णुना ।
 तदिद्रेण जयत तत् सहध्वं
 युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा ।।३।।

स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी
 संस्रथा युध इन्द्रो गणेन ।
 संसृष्टजित् सोमपा बाहुश-
 ध्यूर्ध्वधन्वा प्रतिहिताभिरस्तात् ।।४।।

२ कख का. . . . क्षोभनश्च ;

उ. आसुः ।

गघ का. सङ्क्रन्दनो * * * * अजयत् ;

मा. सक्रन्दनो ।।

३ कख का. सङ्क्रन्दनेना ।

ख मा. * दुश्चवनेन धिष्णुना ।

म. * * धिष्णुना ।

घ का. * * * वृष्ण्या;

४ कख का. * * * नकक्रिभिर् . . संसृष्टा अधि * * । * * बाहोशद्
 (← शष्) * . . . रस्ता । औ ऊर्ध्वधन्या प्रतिहिताभिरस्था;
 मा. मन्त्रान्ते श्रीः इति । म. मन्त्रान्ते काण्डिकाभागलक्षणम् ।

बलविज्ञायः स्यविरः प्रवीरः
 सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः ।
 अभिवीरो +अभिषत्वा सहोजिज्
 जैत्रायेन्द्र रथमा तिष्ठ गोविदम् ।।५।।

इमं वीरमनु हर्षध्वमुग्र-
 मिन्द्रं सत्वानो अनु सं रभध्वम् ।
 ग्रामजितं गोजितं वज्रबाहुं
 जयन्तमज्मः प्रमृणन्तमोजसा ।।६।।

अभि गोत्राणि सहसा गाहमानो
 ऽदाय उग्रः शतमन्युरिन्द्रः ।
 दुश्च्यवनः पृतनाषाडयोध्यो
 ऽस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ।।७।।

-
- ५ कख का. * * * * * सहसान * ।
 मा. बलविज्ञाय ।
 गघ का. * अभिस्सत्वा * जैत्रायै आ रथमा * कोविदं ।
 उ. * ऽभिषत्वा सोधिजिज् ।
- ६ क का. * हर्षध्व -; ख उ. * * ऽनु * * ।
 घ का. मज्मा ।
 मा. प्रमृणन्तमोजसा । ।
- ७ ख का. मदायुरुग्राश्चतमत्सुरिन्द्रः ।
 गघ का. दुश्च्यवनष् . . स्माकं ।
 मा. दुश्च्यवनः * * * * * यत्सु ।
 म. अस्माकं * * * यत्सु ।

बृहस्पते परि दीया रथेन
रक्षोहामित्राँ अपबाधमानः ।
प्रभञ्जञ्छत्रून प्रमृणत्रमित्रा-
नस्माकमेध्यावता तनूनाम् ॥ ८ ॥

इन्द्र आसां नेता बृहस्पति-
र्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः ।
देवसेनानामभिभञ्जतीनां
जयन्तीनां मरुतो यन्तु मध्ये ॥ ९ ॥

इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ
आदित्यानां मरुतां शर्ध उग्रम् ।
महामनसां भुवनच्यवानां
घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥ १० ॥

अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजे-
ष्वस्माकं य इषवस्ता जयन्तु ।
अस्माकं वीरा उत्तरे भव-
न्त्वस्मान् देवासोऽवता हवेषु ॥ ११ ॥

-
- ८ कख का. बृहस्पती * * * . . . अपबाधमानाः ।
उ. * * * * रक्षोहामित्रानप . . . ।
गघ का. प्रभञ्जं शत्रून् (मु. शत्रून्) प्रमृणत्रमित्रान् नस्माकमेध्यावता * ।
मा. प्रभञ्जं प्रमृणं . . . । ।
म. * प्रमृणं । ।
- ९ कख का. * एषां नयता * दक्षिणो * * * * ;
ग म. मभिभुञ्जतीनां;
घ मा. ** जन्तु * । ।
- १० क का. ** मरुतस्य * ;
ख मा. ** श्रद्ध * ।
घ का. ** जयतामुदस्ताम्;
- ११ ख-घ का. . . . : या * * * । * वीर * भवत्वस्मां * वता * २४२

७.५

वैश्वानरादरोचत जातो हिरण्ययो मणिः।
तमाभरद्बृहस्पतिः कश्यपो वीर्याय कम् ॥१॥

बृहस्पतिस्तमकृणोन् मणिं वैश्वानरं सहः।
सप्तषयो बलाय कं सं दधुष्ट्वा वयोधसः ॥२॥

विश्वे देवास्त इन्द्रियं सप्तर्षयश्च सं दधुः।
जातो हिरण्ययो मणिरग्रेवैश्वानरादधि ॥३॥

अश्वत्यो जातः प्रथमो ऽग्रेः प्रियतमा तनूः।
वैश्वानरस्य सृष्ट्या कृत्यादूषिः कृतो मणिः ॥४॥

कृत्यादूषिं त्वाविदं कृत्यादूषिं भरामि त्वा।
कृत्यादूषिं कृणोमि त्वा कृत्यादूषिं वयोधसम् ॥५॥

पतत्री पक्षी बलवान् कृत्यादूषिः सपलहा।
नितलिर्विश्वभेषज उग्र आपतिको मणिः ॥६॥

पतत्री ते बलाय कं नितलिर्भेषजाय ते।
जातो हिरण्ययो मणिरप रक्षांसि सेधतु ॥७॥

७.५.१ क का. वैश्वानरादरोचत;

घ का. कस्यपो * *;

२ कख का. बृहस्पतंस्तमकृणो * * सह;

३ क का * देवास्त्वि . . . ;

४ कख का. अश्वत्यो * * ग्रेष् * *;
म. * * तनु (→ नू): ।

ग मा. * पृष्ट्या ।
म. * सृष्ट्या ।

५ ख का. * भरामि *;

द्र. ५ मा. 'कृत्यादूषिं' इत्येव पाठः ।

६ ख-घ का. * सपूलहा नितत्रिविश्व . . . उग्रपतिको *;

७ ख का. नितत्रिर्भेषजाय * ।

देवो मणिः सपलहा रक्षोहामीवचातनः ।

हिरण्ययोनिरंशुमान् कश्यपेनाभृतं सहः । । ८ । ।

वैश्वानरं तेजनमेकमाहुरग्रेयोनेः सह चन्द्रेण जातम् ।

गयस्फानः प्रतरणो वयोधाः

कृत्यादूषिर्बलगहास्युग्रः । । ९ । ।

यस्येदं भूम्यामधि निक्रान्तं पांसुरे पदम् ।

मृजानस्तन्वो यद्रपस्तस्य स्नाहि तनू अधि । । १० । ।

दूष्यास्त्वावधं भयं देवस्य सवितुः सवे ।

जीवातवे भरामसि मह्या अरिष्टतातये । । ११ । ।

आच्छेदनः प्रच्छेदनो द्विषतस्तपनो मणिः ।

शत्रूञ्जयः सपलहा द्विषन्तमप बाधताम् । । १२ । ।

८ गघ का. हिरण्ययनरंशमान सह ।

९ क का. * तेनमेकमाहुः

ग का. ** वधोधषु;

मा. रायस्फान * * ।

१० ख का. निष्क्रान्तं * * ।

उ. * पांसुरे * ।

गघ का. मृदानस्तन्नो यद्रूपस् * * * वधी ।

ग उ. मृजानस्तनवो ;

११ क का. दूषा त्वाविदं वयं;

घ उ. मज्या * । । . .

१२ क का. आच्छेदनः प्रत्येदनो;

मा. आच्छेदनः प्रच्छेदनो;

७.६

सत्यस्य स्थूणा पृथिवीं दाधार-
 तेन देवा अमृतमन्वविन्दन् ।
 ध्रुवेण त्वा हविषा धारया-
 म्यभि तद् द्यावापृथिवी गृणीताम् ।।१।।

येभिर्होमैर्विश्वकर्मा
 दाधारेमां पृथिवीं मातरं नः ।
 तेभिष्ट्वा होमैरिह धारया-
 मृतं सत्यमनु चरन्तु होमाः ।।२।।

इह द्वियध्वं धरुणे पृथिव्या
 उशत्या मातुः सुभगाया उपस्थे ।
 अपराणुत्ता महसा मोदमाना
 अस्मिन् वास्तौ सुप्रजसो भवाथ ।।३।।

सुप्रजसो महसा मोदमाना
 वर्ष्मन् पृथिव्या उपरि श्रयध्वम् ।
 अस्यै शालायै शर्म यच्छन्तु देवा
 धाराभिरेनां पृथिवीः पिपर्तु ।।४।।

७.६.१ कख का. पत्यस्य * पृथिवी * ऋतेन * अमृताम ... । ध्रुवेन * हहविषा
 * * * * घृणीतां;

घ उ. . . . त * * ।।

२ ख-घ का. दधारेमां * * * । . . . धारयामृचं . . . * * ;

३ गघ का. अपराणुत्वा सहसा * * * सुप्रजासौ * ।

४ क का. सुप्रजासौ सहसा * ;

ख उ. वरिष्मन् * * * ।

ग मा. यछ * ; म. यछन्तु * ,

इमां शालां श्रेष्ठतमां वसूना-
मरिष्टवीरा अभि सं चरेम ।
दृढा अस्या उपमितो भवन्तु
स्थिरा वीरा उपसदो भवन्तु ।।५।।

शौ.३.१२.४

इमां शालां सविता वायुरग्नि-
र्बृहस्पतिर्नि मिनोतु प्रजानन् ।
उक्षन्तूध्ना मरुतो घृतेन
सोमो नो राजा नि कृषिं दधातु ।।६।।

मानस्य पत्नि हविषो जुषस्व
तीव्रान्तस्य बहुलमध्यमस्य ।
आ त्वा शिशुर्वास्यतामा कुमार
आ वास्यन्तां धेनवो नित्यवत्साः ।।७।।

दृढास्ते स्थूणा भवन्तु भूम्यामधि
दृढाः पक्षासस्तव देवि शाले ।
स्थिरवीरानमित्रा न एहि
शर्म नो यच्छ⁺ द्विपदे चतुष्पदे ।।८।।

-
- ५ * क-ग का. ** श्रेष्ठतमं वसानामरिष्टवीरामभि सञ् * । * त(->उ)पसितो
*;
ख उ. सञ् * ।
- ६ का. * * * वायुरिन्द्रो बृहस्पति त्रिमोतु * ।
उक्षन्तूर्णा * * भगो * * * कृषं ददातु ।
ग म. उक्षन्तू(दना ->)ध्ना * * ;
घ मा. * * * नि कृषिन् * ।।
- ७ गघ का. * * शशिर्वाध्यतामा * * वाभ्यन्तां * * ;
मा. . . . नित्यवत्साः ।।
- ८ < वाश्यताम् / वाश्यन्तां ।
- ख-घ का. * * तवि धेवि * ।
स्थिरवीराअत्रसिता * एधि । * * यच्छ * * ;
घ उ. * * यच्छ * *

शाला देवी गार्हपत्याय चाक्लृपे
 तृणं वसाना जगते सुसेवा* ।
 स्थिराङ्गां त्वा स्थिरपुरुषां मानस्य पत्नि
 स्थिरा त्वा वीरा अभि संचरेम ॥६॥

ऋ.७.५४.१

कौ. ४३.१३

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्
 स्वावेशो अनमीवो न एधि ।
 यत्त्वेमहे प्रति नस्तज् जुषस्व
 चतुष्पदो द्विपद आ वेशयेह ॥१०॥

७.७

दर्भो अग्र ओषधीनां शतकाण्डो अजायत ।
 स सहस्रवीर्यः परि णः पातु विश्वतः ॥१॥

६ कख का. * * * चाक्लृपे तृणं * जगती सुसेवा ।

क मा. * * * चाकपे;

ख मा, म. * * * सुसेवा ।

ग का. स्थिराङ्गां * स्थिरपौरुषानस्य पत्निः;

मा स्थिराङ्गां * स्थिरपुरुषां * *;

म स्थिराङ्गां * * * *;

१० ख का. द्वावेशो * * * ।

उ. * अनमीवो * * ।

गघ का. यत्त्वेमहे पृत * * * * द्विपदा

वेश(शृ?)एह २१२

ग मा. यत्त्वेमेह * न सज् *; म. यत्त्वेमहे * * * *;

७.७.१

क का. दर्भोग्र * ;

ख उ. * अजायत ।

यथा दर्भो जायमानस्त्वचं भिनत्ति भूम्याः ।

एवा स भिद्यतां जनो यो नः पापं चिकित्सति ।।२।।

अप नाडमप कृत्यामप रक्षः सदान्वाः ।

अमीवाश्चातयामसि सर्वाश्च यातुधान्यः ।।३।।

अस्ति वै निवत उद्धनं न वै सर्वमनुप्रवम् ।

असि त्वं तस्य दूषणो यो नः पापं चिकित्सति ।।४।।

परि सायं परि प्रातः परि मध्यंदिनं परि ।

दर्भो हिरण्यहस्तघ्नः परि णः पातु विश्वतः ।।५।।

गिरौ जातः स्वरहासि⁺ साकं सोमेन बभ्रुणा ।

मापापकृत्वनः शिषो मा पाकः पुरुषो रिषत् ।।६।।

० २ कख का. * भर्भो अजायमानस् * भिनन्त्य भूम्यां ।

ग का. * स्य **;

मा. * म **;

घ मा. योनः इति नष्टम्

३ कख का. * नात्रमप ** रक्ष स्यधान्वा ।

द्र. गघ का. 'तयामसि सर्व' इति नष्टम् ।

घ का. यातुधान्यः(← नः);

४ कख का. अस्थि ** उद्धलम् ** सर्वमनुप्लवं ।

ख मा. * * * * * द्वनं,

५ ख का,म. * मध्यन्दिनं * ।

ग का. गर्भो * ।

६ क का. * * स्वरसि ।

उ. * * स्वरहासु ।

ग का. शिखो;

द्र. का. ६ घ 'षत्' इत्यतः ७घ 'परि' इत्यवधिको ।

भागो नष्टः ।

शौ.२.७.३

दिवो मूलमवततं पृथिव्यामोत आहितः।
दर्भः सहस्रवीर्यः परि णः पातु विश्वतः।।७।।

सहस्रकाण्डस्तविषस्तीक्ष्णवल्शो विषासहिः।
दर्भेण सर्वा रक्षांस्यमीवाश्चाप दहामसि।।८।।

अपदग्धं *दुःष्वप्रियमपदग्धा अरातयः।
सर्वाश्च यातुधान्यः।।९।।

मा त्वा दभन्यातुधाना मा ब्रध्नः शकुनिः पतन्।
दर्भो राजा समुद्रियः परि णः पातु विश्वतः।।१०।।

७.८

यो नः पापेन वचसा घोषतो दुरुद्ब्रुवत्।
*आराच्छप्तमप्राप्यास्मानप तद् यातु सव्यतः।।११।।

-
- ७ का. णष्पातु विद्वत्तः २ द्र. आद्यो भागो नष्टः।
क उ. * मूलमव * ;
ख मा. अन्तिममक्षरं नष्टम्।
- ८ ख-घ का. * विषासहि । गर्भेण सर्पा रक्षांस्यसीवाश्चापधामसि ।
ख उ. तीक्ष्णवल्शि * ।
घ मा. . . . श्चाप हामसि ।।
- ९ क का. अपदुग्धं दुष्वप्रि अपदग्धा * सर्वश्च * ;
ग उ. * दुःष्वप्रियमपदग्धा * ।
- १० कख का. * * दभं यातुधानां सा सा धन्निश्शकुनिष्यम् ।
क मा. -न्या- इति नष्टम्।
- ७.८.१ ख का. * दृक्तवृवत् ।
गघ का. आराश्छप्तमप्राप्सामुप नद् * सर्वतः ।
उ. आरात् शप्तमप्रा. ।।

यत्रः शपादरणो यत् सपलः श्वश्रूर्वा यच्छ्वशुरो.
वा शपाति

ज्यायसः शपथान् वयं यवेन यावयामसि । । २ । ।

यान् समस्यन् ते शपथान् वाक्क्षम्यानृत्वियामधि ।
यवं त्वं बिभ्रद् बाह्वोः पूर्वः प्रति शृणीहि तान् । । ३ । ।

ऋजुकेशो यवो बभ्रूर्मघवा नोऽनुमाद्यः ।
हिरण्यधन्वा शपथानुपेजतु । । ४ । ।

त्वां पीत्वेन्द्रो वृत्तं शक्रो जघान वासवः ।
सविषाही यथर्षभः सहस्व शपथान्यव । । ५ । ।

-
- २ कख का * * * * * द्वरुणो * सपलिश् * * यश्छ्वशुरो * * ।
मा यः * * * * * यः श्वसुरो * * ।
म . . यः . . यः श्वशुरो * * ।
गघ का. * चपथां वयि यवैनं * ।
३ क म. यान * * * ;
३ कां. यां * * पथां वाक्षपानृत्यामधि ।
युवं तं * बाह्वो * * शशृणीयतां ।
घ मा. पूर्व * * * ।
४ कख का. * * मबभ्रूर् * * नसाभ्य ।
मा. * जवो * म (. . .) मा * * ; द्र. कोष्ठस्थं नष्टम् ।
म. * जवो * र्मघमा * * ।
ग का. हिरण्यधन्वां शपथांतुपे . . .
५ का. तां शक्नो * । वासव
मैषाह्यत ऋषभस्सहस्वं शपथां इव ।

७.६

(१,२ ४-१० = शौ. ५. ७. १-८)

आ नो दिश मा परि ष्ठा अराते
मा.नो रक्षीर्दक्षिणां याचमानाम् ।
प्र णः प्रदाता सविता च यच्छतां
नमो वीर्त्साया असमृद्ध्यै च कृष्णम् ॥१॥

अराते पुरोधत्से पुरुषं परिरापिणम् ।
नमस्ते तस्मै कृष्णो मा वनिं मम विव्यथः ॥२॥

अनवंधाभिप्रयुज्महे मनसा हृदयेन च ।
अराते तं नो मा वीर्त्सीर्दिप्सन्तं परिरापिणि ॥३॥

राणो वनिर्देवकृता दिवा नक्तं च सिध्यतु ।
अरातिमनुप्रेमो वयं नमोऽस्त्वरायतये ॥४॥

का. अ * दिशं सा * * रातेर् * नोर् दक्षैर् दक्षिणा यातुमावां;
उ. . . . थ *;

का. पु नः प्रजाता * * यच्छतां नसोर्वीरश्रयाया समृद्ध्यै * कृष्णम् ।
उ. * * * * यच्छतां * वीछाया * * * । ।

का. * * पुरोधत्स्यै पुरुरापृणं ।

उ. * * * * परिराविणं ।

का * * * कृष्णो * * * व्यथः;

उ. . . . वनिं * * । ।

का. अनवंधाभिप्रयु . . . * * * । उ. . . . प्रयौज्महे . . . ।

का. अराती तन् वी * वीरिच्छे दिश्छन्तं परिरापृणी;

मा. * तन् * * वीछीर् * परिराविणि । ।

म. * * * * वीछीर् * परिराविणि । ।

का. पृ . . . रातिमनुप्रेमे * * स्त्वरायतये ।

[काण्डः ८, मः २

यच्छ्वशुरो
वा शपाति
॥१२॥

येयामधि ।
इ तान् ॥३॥

ः ।

।
॥५॥

च्छ्वशुरो • • ।

६

७

८

स्थं नष्टम् ।

द्र.

९

उत नग्रा बोभवती स्वप्रया सचसे जनम् ।
अराते चितं वीर्त्सन्त्याकूतिं पुरुषस्य च ।।५।।

परो ऽपेह्यसमृद्धे वि ते हेतिं नयामसि ।
ग-ङ अन्यत्र नास्ति यं द्विष्मस्तं सचस्व कन्या भूत्वा स्रग्विणी
रुक्मणी दृशे ।।६।।

कख, ङ अन्यत्र
नास्ति नमस्ते ऽस्त्वसमृद्धे मा मां पुरोधि कृणुथाः ।
वेद त्वाहं निमीवन्तीं नितुदन्तीमराते मर्त्या मर्त्येभ्यो
अधि निर्वदन्तीम् ।।७।।

मा नो वनिं मा वाचं मा वीर्त्सीरुग्रा
इन्द्राग्री न आ भजतां वसूनि ।
सर्वे नो ऽधि दिप्सन्तो ऽरातिं प्रति हर्यत ।।८।।

- ५ कख का. * नग्रा आ पोभवति स्वप्रय्या सृजेसे चनं
राते चित्ति वीरिशिछंया * * ।
गघ मा. * * वीछन्त्याकूर्ती * * ।।
म. * * वीछन्त्या ।।
- ६ कख का. * मेह्यसिमृद्धे मृ ते * * ।
. . . विम्ब कव्या * सुग्मणी * दृशेत् ;
ग मा. * दिष्मस्तं * ;
- ७ कख का. * * स्तु समृद्धे * माहं * कृण्वथ ।
ख मा. मी * * * ।
गघ. का. वर्मी * नमीवन्तीं नितुदन्तीं माते
मर्त्या ससन्त्येभ्यो * * *
मा. . . . ऽधि * ।
- ८ कख का. . . . वीरिश्छमुग्राव् * नां * * ।
मा. * * वलिं (म. वलिं) * * * वीछीर् . . . ।
गघ का. * णो घ दिश्छत्त अरातिं * हर्यतां ।
कख मा. अनुसारेण कृतोऽयं पादविभागः सन्देहास्पदम् ।

सवितारमनुमतिं भगं यन्तो हवामहे ।
 वाचं जुष्टां मधुमतीं वदानि देवानां देवहूतिषु ।।६।।
 यं याचामि मकुर्या जिह्वयोष्ठापिधानया ।
 श्रद्धा तमघ विन्दतु दत्ता सोमेन बभ्रुणा ।।१०।।

७.१०

(शौ. १६.३६)

ऐतु देवस्त्रायमाणः कुष्ठो हिमवतस्परि ।
 तक्मानं सर्वं नाशयन् सर्वाश्च यातुधान्यः ।।१।।
 त्रीणि ते कुष्ठ नामानि नघमारो नघारिषो
 नघायं पुरुषो रिषत् ।
 यस्मै परिव्रवीमि त्वा सायंप्रातरथो दिवा ।।२।।
 जीवला नाम ते माता जीवन्तो नाम ते पिता
 मारिषा नाम ते स्वसा न(घायं पुरुषो
 रिषत् । यस्मै. . .) ।।३।।

-
- ६ क-ग का. सवदानि;
 घ का. * देवदूतिषु ।
 ग मा. * जुष्टा * * * ;
 १० क का. यं याचाम मकुर्याज्;
 ग का. श्रद्ध चमघ * दत्तास् * * २ ४ २
 ७.१०.१ का. * देवस्त्रायमाण * *
 * * नाशयं . . . यातुधाव्यः;
 २ क-ग मा. * * कृष्ठ * * नघायुषो नघायुं * * ।
 म. * * * * * नघायुषो नघायुं * रुषत् ।
 घङ का. अस्मै परिव्रवीमि * * * दिवः;
 ३ ग का. मार्षा * * श्वशाः;

उत्तमोऽस्योषधीनामनङ्गान् जगतामिव
 व्याघ्रः श्वपदामिव नघायं पुरुषो रिषत् ।
 यस्मै परिव्रवीमि त्वां सायंप्रातरथो दिवा ।।४।।
 त्रिः शाम्बुभ्यो गिरयेभ्यस्त्रिरादित्येभ्यस्परि ।
 त्रिर्जातो विश्वदेवेभ्यः स कुष्ठो विश्वभेषजः
 साकं सोमेन तिष्ठति ।
 तक्मानं सर्वं नाशयन् सर्वाश्च यातुधान्यः ।।५।।
 अश्वत्यो देवसदनस्तृतीयस्यामितो दिवि ।
 तत्रामृतस्य चक्षणं ततः कुष्ठो ऽजायत ।
 [स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं . . . यातुधान्यः] ।।६।।

शौ. ५.४.४

हिरण्ययै नीरचरदूधिरण्यबन्धना दिवि ।
 [तत्रामृतस्य यातुधान्यः] ।।७।।
 यत्र नावः प्रभ्रंशनं यत्र हिमवतः शिरः ।
 तत्रामृतस्य चक्षणं ततः कुष्ठो अजायत ।
 स कुष्ठो विश्वभेषजः साकं सोमेन तिष्ठति ।
 तक्मानं सर्वं नाशयन् सर्वाश्च यातुधान्यः ।।८।।

- ४ कख का मनङ्गां . . . । व्याघ्र स्वपदामिव ।
 अस्मै . . . दिवः; मा. 'द्योदिया' इति नास्ति ।।
- ५ कख का. ति ष्यामिविद्यो गिर . . .
 मा. * * गिरयेभ्यः स्त्रिरा ।
 म. * साम्बुभ्यो गिरे(←गिर)येभ्यः त्रिरा(←स्त्रिरा) ;
- घ-ङ का. * * विश्वभेषज । * * तिष्ठसि ;
- द्र. घ म. कीटदष्टम् ।
 च का. * * नाशयं, छ मा. . . . ।।^४
- ६ कख का. * * मितौ * ।
 मा. ६ - ८ मन्त्रा गलिताः ।
 घङ का. त्वष् * जायतात्सः; म. . . . ऽजायत ।।^४
- ७ कग का. हिरण्ये नोनचर . . . * । स;
 म. . . . दिवि ।।^४
- ८ क का. * नवष् परिव्रंशनं; ।
 घ म. * * ऽजायत ।
 ङ-छ का. * कुष्ठं विश्वभेषज * * तिष्ठसि । * * नाशं;

यं त्वा वेद पूर्व ऐक्षाको यं वा त्वा कुष्ठ काश्यः ।
यं शावसो यं मात्स्यस् तेनासि विश्वभेषजः ।।६।।

शीर्षालाकं तृतीयकं सदन्दिर्यश्च हायनः ।
तक्मानं विश्वधावीर्याधराञ्चं परा सुव ।।१०।।

इति सप्तमकाण्डे द्वितीयोऽनुवाकः

७.११

- शौ. ३.२१.१० ये पर्वताः सोमपृष्ठा आप उत्तानशीवरीः ।
वातः पर्जन्य आदग्निस्ते क्रव्यादमशीशमन् ।।१।।
- शौ. २०.६६.१३ यस्ते हन्ति चराचरमुत्थास्यन्तं सरीसृपम् ।
गर्भं यो दशमास्यं तमितो नाशयामसि ।।२।।
- यदि घ्नन्त्यप्सरसो गन्धर्वा गेह्या उत ।
क्रव्यादो मूरदेविनस्ताँ इतो नाशयामसि ।।३।।

-
- ६ क ख का. * * * * क्वाको * * * कुष्ठि काश्यः;
७ ख मा. ऽयं * * * कास्यः ।
म. ऽयं * * * * ।
ग का. अहिश्यावसो अनुसारिश्छसु;
उ. * * * माख्यसु,
१० ख का. सदन्ती यश्च * ; मा. . . . हाअनः ।
म. सदन्दिर्यश्च * ।
घ का. . . . अधराञ्चं * सुवः २ २ ५ २ अनु २ २
७.११.१ क मा. * * सोमपृष्ठाः;
ख-घ का. पउत्तानशीवरि । * पर्जन्यादग्निस् * शीशमं ।
२ क का. * * हन्तु * ;
३ का. यदग्निभ्यप्सरसो गन्धर्वा * * ।
* मूरदेवेनस् तायितो * ।
घ उ. तानितो * ।।

- क शौ.२०.६६.१४कयस्त ऊरु आरोहत्यसृक् ते रेहणाय कम् ।
आमादः क्रव्यादो रिपूंस्तौ इतो नाशयामसि ।।४।।
- शौ.१४ ख-घ यस्ते श्रोणी च्यावयत्यन्तरा दम्पती शये ।
योनिं यो अन्तरारेद्धि तमितो नाशयामसि ।।५।।
- शौ.१६ यस्त्वा स्वप्नेन तमसा मोहयित्वा निपद्यते ।
प्रजां यस्ते जिघत्सति तम् [इतो नाशयामसि] ।।६।।
- शौ.१५ कख यस्त्वा पत्युः प्रतीरूपो जारो भूत्वा निपद्यते ।
अरायं कृण्वं पाप्मानं तमितो नाशयामसि ।।७।।
- हा है खर्व खलते नैगूरकर्ण तुण्डिल ।
इन्द्रस्य तिग्ममायुधं तेन त्वा नाशयामसि ।।८।।

४ कख का स्ता उर्वारोहत्यसृक् * * * ।

मा. * * ऊरु * * * रोहणाय * ।

म. * * * रोहणाय * ।

गघ का. * क्रव्याधे रिपुंस् तायितो * ।

मा. आमाद * * तानितो * । ।

म. * * रिपुंस् तानितो * । ।

५ कख का. * * * व्यावयत्य ।

मा. * * * च्यवयन्त्य . . . ।

म. * * * च्यावयन्त्य . . . ।

ग का. योनी * रारेद्धि;

उ. * * ऽन्तरारेद्धि;

६ का. ६ग - ७ख गलितम् ।

७ कख का. नास्ति ।

ग का. रायं कण्वं * । ४.१३ मन्त्रेष्वपि उ. क्वचित् 'कृण्वं' इति ।

८ कग का. * ही * खलुते नैगूरकर्ण तुण्डिल ।

इन्द्रश्च तिग्मसायुधं;

नमस्तण्डाय नमः कुसुमाय नमः प्रतिदीप्सात्रे
 नमः कःस्वधेये ।
 नमस्तुभ्यं निऋति विश्ववारे जरेमं
 धापयतां विश्वरूपा ।। ६ ।।

यावद् द्यौर्यावत् पृथिवी यावत् पर्येति सूर्यः ।
 तावत् त्वमुग्र गुल्गुलो परि मां पाहि विश्वतः ।। १० ।।

७.१२

एकराज्ञीमेकव्रतामेकस्थामेकलामिकाम् ।
 पाटां सपलचातनीं जैत्रायाच्छा⁺ वदामसि ।। १ ।।

एकराज्ञ्येकव्रत एकस्थ एकलामिके ।
 न त्वा सपली सासाह गैरेयी च न वाह्या ।। २ ।।

श्री.३.१८.४

उत्तराहमुत्तराभ्य उत्तरेदधराभ्यः ।
 अधः सपली सामक्यधरेदधराभ्यः ।। ३ ।।

-
- ६ कख का. नमस् * * * * प्रदिष्ठाम्ने * कश्यदे
 . . . जलेमं धापयेतां विश्वरूपं;
 गघ मा. * स्तुभं * * जरेसन् * विश्वरूपां । ।
 म. * * * जरेमन् * * । ।
- १० क मा. * द्यौर्याव पृथिवीरु;
 का * पर्येति * ताव त्वमुग्रगुल्गुलो
 परी * * * 292
 ग म ताव गुग्गु (→लु) लो;
- ७.१२.१ क का. यैकराज्ञीमे . . . ।
 गघ का. * सत्रचातनीं जैत्रायाश्छा * ।
 उ. * * जैत्रायाछा * ।
- २ कख का. यैकराज्ञी एकव्रता एकस्था * ।
 * * * स (→सा) सह शैरे * * * ;
- ३ का. उत्तराहं तत्तरभ्यो . . . दधरभ्यः
 * * सामक्यधरेदधरभ्यः;

न सैन्धवस्य पुष्पस्य सूर्यो म्लापयति त्वचम् ।
पाटे (S) म्लातया त्वया सपल्या वर्च आददे ।। ४ ।।

न वै पाटे पाटेवासि सुभागं करणीदसि ।
पाटे भगस्य नो धेह्यथो मा महिषीं कृणु ।। ५ ।।

यत् पाटे अधि⁺ वृक्षे वातप्रवा महीयसे
जयन्ती प्रत्यातिष्ठन्ती सञ्जया नाम वा असि ।। ६ ।।

पै. ६. ४. ५ गघ
शौ. ५. ५. ३ गघ

शौ. ३. १८. २ कख उत्तानपर्णा सुभगां सहमानां सहस्वतीम् ।
अच्छा बृहद्वदां वद पाटां सपलचातनीम् ।। ७ ।।

पै. २. १६. ३

शौ. २. २७. ४ कख
शौ. २. २७. ५ कख

पाटामिन्द्रो व्याशनाद्धन्तवा असुरेभ्यः ।
तयाहं सपलीं साक्षीय महेन्द्रो दानवाँ इव ।। ८ ।।

पाटा बिभर्त्यङ्कुशं हिरण्यवन्तमङ्गिनम् ।।
तेन सपल्या वर्च आ लुम्पामि ममेदसत् ।। ९ ।।

- ४ क मा. * * पुष्पस्य;
ख-घ का. * म्लापयति त्वचाम्
* म्लापया * सपला वर्चदिधे ।
- ५ का. * * पाटेवहसि
* भगस्य * धेयथो * महिषीङ् * ।
- ६ का. * * अध * वातप्रवा महीयसे * * ।
सञ्जया * वासि ।
क उ. * * Sधि * ;
- ७ गघ का. अच्छा बृहद्वदा * * पाटां सपलचातनीं;
उ. अच्छा ।।
- ८ का * पाटामिव्याणान् हन्तवा असुरेभ्यः ।
तया सपल्यं * * दानवानिव ।
घ मा. * दानवामिव ।।
म. * दानवारिव ।।
- ९ ग मा. * सपला * ;
घ का. * लुम्पसि समेधमत्;

शौ. ३.१८.१

इमां खनाम्योषधिं वीरुथां बलवत्तमाम् ।
यया सपत्नीं बाधते कृणुते केवलं पतिम् ।।१०।।

७.१३

(पै.१.२६, १५. १६द्र.)

यासामारादाघोषामो वातस्येव पृथग्यतः ।
तासां *श्वन्वतीनामिन्द्रो *अपि कृतच्छिरः* ।।१।।

याः पुरस्तादाचरन्ति साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ।
[तासां] ।।२।।

या वातमनुसंयन्त्यन्तरिक्षे अधो दिवः ।
[तासां] ।।३।।

यासां प्रेङ्खो दिवि बद्धो ऽन्तरिक्षे हिरण्ययः ।
[तासां] ।।४।।

यास्तल्पाननुनृत्यन्त्यन्तरिक्षे हिरण्ययान् ।
[तासां] ।।५।।

१० क मा. * म्योषधीं;

गघ का अया * * * * * २२२

मा. * * * * * कवलं * ।।

१ का दाघोषासो वातस्यै * *

* सन्वनामिन्द्र अप कृतच्छिरः ;

गघ उ. * श्वन्वतीनामिन्द्रोऽपि कृतत् शिरः ।।

३ कख का . * वाचमनसव्यन्त्यन्तरिक्षेद् * * ;

ख म. * ऽ(→अ)धौ * ।।

४^७ कख का. * प्रेङ्ख्यो * वृद्धो अन्तरिक्षे * ;

मा. * * * * * अन्तरिक्षे * ।।

५ का. नास्त्ययं मन्त्रः ।

याः पतन्ति वातरथा उत्तानाः पादघातिनीः ।
[तासां] ।। ६ ।।

या वृक्षं परिसर्पन्ति साच्यक्षि करिक्रतीः ।
[तासां] ।। ७ ।।

याश्चत्वरे संगच्छन्ते+ विकुम्भाश्चेलवासिनीः ।
[तासां] ।। ८ ।।

यासां सिकतवापिषु गृहोऽमितो हिरण्ययः ।
[तासां] ।। ९ ।।

या आरोकैः प्रपद्यन्ते+ पुष्करैरिव जामयः ।
[तासां] ।। १० ।।

या नदीः प्रतिगाहन्ते संरभ्य कन्या इव ।
[तासां] ।। ११ ।।

यास्तीर्थानि विगाहन्ते ऽघ्न्याः स्वसतीरिव ।
[तासां] ।। १२ ।।

-
- ६ का. * * वातरथाद् * पादघातिनीं;
७ का. वृक्षं * साचक्षु करिक्रति,
८ कख का. याश्चत्वारि संगच्छति . . . श्वेलनासिनी ।
क मा. * * संगच्छन्ते;
कख म. * * संगच्छन्ते विकुम्भाश्चेल . . . ।।
९ क का. यासं सिकतवामिषु;
१० का. * रोकैषु पपद्यन्ते पुष्कलैरिव जामय ।
उ. * * प्रपद्यन्ति * * यामयः ।।
११ का. * * प्रतिगाहयन्ते * * वयः;
१२ का. यास्तीर्थानवगाहन्ते घ्न्या स्वशितीरिव ।

याः समुद्रादुच्चरन्त्युच्चैर्घोषान् करिक्रतीः ।

[तासां] । १३ । ।

या +गच्छन्ति जनंजनमिच्छन्तीः+ प्रयुतं बहु ।

तासां +श्वन्वतीनामिन्द्रो +अपि कृतच्छिरः+ । १४ । ।

७.१४

(तु. तै. स. २.३.१०.३,४)

अग्निरायुष्मान् स वनस्पतिभिरायुष्मान् ।

स मायुष्मानायुष्मन्तं कृणोतु । १ । ।

वायुरायुष्मान् सो अन्तरिक्षेणायुष्मान् ।

[स] । २ । ।

० सूर्य आयुष्मान् स दिवायुष्मान् ।

[स] । ३ । ।

चन्द्र आयुष्मान् स नक्षत्रैरायुष्मान्

[स] । ४ । ।

सोम आयुष्मान् स ओषधीभिरायुष्मान् ।

[स] । ५ । ।

-
- १३ का. * दुश्चरन्त्युच्चैर्घोषान् कनिक्रति ।
मा. * समुद्रादुच्च * । ।
- १४ का. आगच्छन्ती नमिच्छन्तीष्महितं * । * सुन्वतीमिन्द्रो
अपकृतच्छिरः २ ३ २
ख-घ उ. - मिच्छन्तीः * * । * श्वन्वतीनामिन्द्रो ऽपि कृतच्छिरः । । . . .
- ७.१४.१ घ का. * कृणोतु ।
- २ ख उ. * ऽन्तरिक्षेणायुष्मान् । ।
- ५ ख का. * ओषधिभि. ।

यज्ञ आयुष्मान् स दक्षिणाभिरायुष्मान् ।
[स] । । ६ । ।

समुद्र आयुष्मान् स नदीभिरायुष्मान् ।
स मायुष्मानायुष्मन्तं कृणोतु । । ७ । ।

ब्रह्मायुष्मत् तद् ब्रह्मचारिभिरायुष्मत् ।
तन् मायुष्मदायुष्मन्तं कृणोतु । । ८ । ।

इन्द्र आयुष्मान् स वीर्येणायुष्मान् ।
स मायुष्मानायुष्मन्तं कृणोतु । । ९ । ।

देवा आयुष्मन्तस्ते ऽमृतेनायुष्मन्तः ।
ते मायुष्मन्त आयुष्मन्तं कृण्वन्तु । । १० । ।

प्रजापतिरायुष्मान् ।
स मायुष्मानायुष्मन्तं कृणोतु । । ११ । ।

७ गघ का. नास्त्ययं भागः ।

८ का. ब्रह्मायुष्मात् ताद् ब्रह्मचारिभिरायुष्मान्
तन्मायुष्मा आयु. . . * ।

द्र. क उ. ब्रह्मायुष्मन्;
का. ८=९

९ द्र. का. इन्द्रेणायुष्मान्; गघ का. नास्त्ययं भागः ।
का. ९=८

१० क मा. * युष्मन्तसु;

ख का, मा. * मृतेना ।

गघ का. * षा * आयुष्मन्त कृणुत ।

मा. * मा आयुष्मन्त * कृणोतु । ।

११ घ का. आयुष्कन्त * २४२

७.१५

पै.२.८५.३ द्र.

दक्षिणा मा दक्षिणतो दक्षिणा पातु सव्यतः ।

पश्चादनुव्याधात् पातु सर्वस्या भवहेत्याः । ।१।।

पशुना त्वं पशुपते द्विपादत्वा चतुष्पदा ।

० आत्मन्वतीं दक्षिणां प्राणदत्त्वा प्राणिहि । ।२।।

यां ददासि श्रद्धधानो दक्षिणां ब्राह्मणकृते ।

सा त्वा यक्ष्मात् पारयत्वग्नेः सन्तापाद्

दिव्यस्य शोकाद् । ।३।।

ददासीमां दक्षिणां मा त आममच्

छल्यान् यक्ष्मान् वि वृहामो वयं ते ।

कर्णशूलमुपहत्या अरातिः

सर्वे यक्ष्मा उप तिष्ठन्तु साकम् । ।४।।

७.१५.१ कख का. * सा * दक्षिणाष् * *

पश्चादनुव्याधात् * * भवहेत्या ।

२ कख का. * त्वां * द्विपादत्ता * ।

उ. * * * द्विपादत्त्वा * ?

गघ का. आत्मन्वती दक्षिणा प्राण दत्ता प्राणेहि;

मा. * * प्राणदत्त्वा * ।।

३ कख का. * दधामि यद्धदानो * * ।

मा. * * * * ब्रह्मणकृते ।

म. * * * * ब्राह्मणेकृते ।

गघ का. * * * पारयत्वसग्ने * * शोका ।

म. * * * पारयत्वसग्नेः ।।

४ कख का. ददामीमां दक्षिणा आताममश्छल्याभ्यक्ष्माद् विबर्हामो * * ।

उ. * * * * आममत् शल्यान्

ग का. कर्णशीलमुपहत्या रातिसु;

उ. कर्णशूल मुप ;

अत्रेन प्राणं वनुते तिरो धत्ते परिधानेन यक्ष्मम् ।
हिरण्यमश्वं गां ददत् कृणुते वर्म दक्षिणाम् ।।५।।

उष्णीषं त्वा शीर्षत्त्वा वासस्त्वा तन्वामयात्* ।
चन्द्रं हिरण्यमन्ध्यात् कर्णाद्दत्तं शुक्रं भ्राजद्
बाधिर्यात् पातु दक्षिणा ।।६।।

उपबर्हणं त्वा ग्रीवामयान् मणयो यक्ष्माद्दत् क्रव्यात् ।
अङ्गुरोगादभ्यञ्जनमन्नं त्वां तष्ट्यामयात् ।।७।।

अधस्पदादामयतः पदो रोगादुपानहौ ।
दण्डस्त्रा दत्तः परि पातु सर्पाद् दक्षिणतः
प्रयतो दक्षिणेन ।।८।।

पै.५. ३१.८३. सौमनसं दक्षिणां दक्षमाणा इषमूर्जं दक्षिणां* संवसानाः ।
भगस्य धारामवसे प्रतीमः ।।९।।

- ५ का. अन्येन प्राणी **** यक्ष्मा दद(→ दा)नु ** दक्षिणा ।
ख मा. * धत्ते * * ।
- ६ कख का. उष्णीषं त्वा शीर्षत्त्वाद् * त्वात् तन्वामया . . . ।
उ. **** तन्वामयात् ।
गघ का. * हिरण्यं मिथ्या * * भ्राजात् । म. * . . . मन्ध्यात् . . . ;
< . . . मक्ष्यात् ?
मा. आदौ 'अधस्पदादामयतः' (८क) इत्यतिरिक्तं प्रमादात् ।
- ७ का. * कृत्वा ग्रीवामयान् * यक्ष्मादत्रव्या
मन्यन् तां निष्ट्वामया ;
मा. अङ्गुरोगाद् * तष्ट्वामयात् ।
- ८ का. अधस्पदादा * रोगानुपानहूः ****
सर्पा * प्रेतो * ।
- ९ कख का. * * दक्षिमाणा संवसाना ।
ख मा * * दक्षिणा संवत्सानाः ।
म. * * * सम्वसानाः ।
ग का. घृतस्य धारामसे * ;

तु.पै.५.३१.६

सहस्राङ्गा शतं ज्योतीष्यस्या यज्ञस्य पप्रिरमृता स्वर्गा ।
आ न एतु दक्षिणा विश्वरूपाहिंसन्तीं प्रति
गृह्णीम एनाम् ।।१०।।

इति सप्तमकाण्डे तृतीयोऽनुवाकः

७.१६

(शौ.१६.१७)

अग्निर्मा पातु वसुभिः पुरस्तात्
तस्मिन् क्रमे *तस्मिञ्छ्रये* तां पुरं प्रीमि ।
स मा रक्षतु स मा गोपायतु
तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा ।।१।।

वायुर्मान्तरिक्षेणैतस्या दिशः पातु
तस्मिन् [क्रमे] ।।२।।

सोमो मा रुद्रैर्दक्षिणाया दिशः [पातु
तस्मिन्] ।।३।।

- १० का. सहस्राङ्गां * ज्योतिष्यस्या
आ नेतु ** अहिंसन्ती ** एनां २ अनु ३२
क मा. ** ज्योतीष्यस्या;
घ मा. ५ हिंसन्ती ** येनां ।।१५।। ॥ ॥
म. ५ हिंसन्तीं ** एनां ।।१५।। ॥ ॥
द्र. उ. काण्डिकान्ते अनुवाको न सूचितः ।
७.१६.१ ख का. ** तस्मिंश्च्रये थां * ब्रवीमि ।
उ. ** तस्मिन् श्रये *** ।
घ का. * त्मानं *** २
०
२ क्रा. वायुर्मान्तरिक्षेण तस्या दिशस्तु;
मा. वायुर्मान्तरिक्षेण तस्या *** । ।
३ का. ** रुद्रैः **;

वरुणो मादित्यैरेतस्या दिशः [पातु
तस्मिन्] ।।४।।

सूर्यो मा द्यावापृथिवीभ्यां प्रतीच्या दिशः पातु
तस्मिन् क्रमे तस्मिञ्छ्रये तां पुरं प्रैमि ।
स मा रक्षतु स मा गोपायतु
तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा ।।५।।

अपो मीषधीमतीरेतस्या दिशः पान्तु
तासु क्रमे तासु श्रये तां पुरं प्रैमि ।
ता मा रक्षन्तु ता मा गोपायन्तु
ताभ्य आत्मानं परि ददे स्वाहा ।।६।।

विश्वकर्मा मा सप्तर्षिभिरुदीच्या दिशः [पातु
तस्मिन् क्रमे] ।।७।।

इन्द्रो मा मरुत्वानेतस्या दिशः [पातु
तस्मिन्] ।।८।।

प्रजापतिर्मा प्रजननवान् सह प्रतिष्ठया
ध्रुवाया दिशः [पातु] ।।९।।

-
- ४ का. वरुण मानतीनेतस्या दिशसु;
- ५ का. 'दिश' इति मा. 'दिशः' इति
मन्त्रः समाप्तः । 'पातु' इत्यतः म-हस्तलेखे ।
- ६ कख का. * सोषघसितीरेतस्या * * ताशु * ताआ * थां * ब्रवीमि ।
मा. * * तासुत् . . . ।
- घ का. ताभ्यातुत्मानं * * * ।
- ७ का. * * . . . रुदीचा * ;
- ८ का. * * सप्तभिद्यया * * ;

बृहस्पतिर्मा विश्वैर्देवैरुर्ध्वाया दिशः पातु
 तस्मिन् क्रमे *तस्मिञ्छये तां पुरं प्रैमि ।
 स मा रक्षतु स मा गोपायतु
 तस्मा आत्मानं परि ददे स्वाहा ।।१०।।

७.१७

(शौ. १६.१८)

अग्निं ते वसुमन्तमृच्छन्तु*
 ये माघायवः प्राच्या दिशो (ऽ)भिदासां ।।१।।

वायुं ते ऽन्तरिक्षवन्तमृच्छन्तु*
 ये माघायव एतस्या दिशो (ऽ)भिदासां ।।२।।

सोमं ते रुद्रवन्तमृच्छन्तु*
 ये माघायवो दक्षिणाया दिशो (ऽ)भिदासां ।।३।।

वरुणं त आदित्यवन्तमृच्छन्तु*
 ये माघायव एतस्या दिशो (ऽ)भिदासां ।।४।।

-
- १० ख का. ** तस्मिन् त्रये थां * व्रवीमि ।
 उ. ** तस्मिं त्रये ।
 घ का. * त्मानं * * * २२१२२
- ७.१७.१ कख का. * * मृच्छन्तु इ मामघायवषु
 मा. अग्निन् * मृच्छन्तु ।।
 म. अग्निन् * मृच्छतु ।।
- २ का. नास्ति ।
 उ. वायुन् मृच्छन्तु
- ३ का. * * मृच्छन्त इ ।
 उ. * * मृच्छन्तु ।।
- ४ का. * त्वादित्यवन्तमृच्छन्त इ ;
 मा. वरुन्त ।।
 म. वरुणन् ।।

सूर्यं ते घावापृथिवीवन्तमृच्छन्तु⁺
ये माघायवः प्रतीच्या दिशो (ऽ)भिदासां ।।५।।

अपस्त ओषधीमतीर्कृच्छन्तु⁺
ये माघायव एतस्या दिशो (ऽ)भिदासां ।।६।।

विश्वकर्माणं ते सप्तर्षिवन्तमृच्छन्तु⁺
ये माघायव उदीच्या दिशो (ऽ)भिदासां ।।७।।

इन्द्रं ते मरुत्वन्तमृच्छन्तु⁺
ये माघायव एतस्या दिशो (ऽ)भिदासां ।।८।।

प्रजापतिं ते प्रजननवन्तमृच्छन्तु⁺
ये माघायवो ध्रुवाया दिशो (ऽ)भिदासां ।।९।।

बृहस्पतिं ते विश्वदेववन्तमृच्छन्तु⁺
ये माघायव ऊर्ध्वाया दिशो (ऽ)भिदासां ।।१०।।

७.१८

(शौ. ५.८)^१

वैकङ्कतेनेधेन देवेभ्य आज्यं वह ।
अग्रे तानिह मादय सर्व आ यन्तु मे हवम् ।।१।।

-
- ५ का. * * घावापृथिवीवन्त इच्छन्त । इ . . . ;
उ. सूर्यन् * मृच्छन्तु ।।
- ६ का. नास्ति ।
- ७ उ. विश्वकर्माणन् ।।
- ८ का. * मे . . . इ . . . ;
मा. इन्द्रन् * मरुत्ववन्तमृच्छन्तु ।।
म. इन्द्रन् ।।
- ९ उ. प्रजापतिन् ।।
- १० का. बृहस्पतिं * विश्वदेवावान्तमृच्छन्त इ . . . ऊर्ध्वा * * २२२
मा. बृहस्पतिन् * विश्वदेववन्तमृच्छन्तु ।।
म. बृहस्पतिन् * ।।
- ७.१८.१ गघ का. अग्रये यानिह सादय सर्वा यन्तु * * ;

इन्द्र आ याहि मे हवमिदं करिष्यामि तच्छृणु+ ।

इम ऐन्द्रा अतिसरा आकूतीः सं नमन्तु मे ।

तेभिः शकेम वीर्यं जातवेदस्तनूवशिन् । । २ । ।

यदसावमुतो देवा अदेवः संश्चिकीर्षति ।

मा तस्याग्निर्हव्यं वाक्षीद्धवं देवाश्च मोप

गुर्मैव हवमेतन । । ३ । ।

क शौ.५.८.४क अति धावतातिसरा विश्वस्येशाना ओजसः ।

वृश्चतामुष्य जीवितमिन्द्रेण सह मेदिना । । ४ । ।

ख-डशौ.५.८.४ख-ड अतिसृत्यातिसरा इन्द्रस्यौजसा हत ।

अविं वृक इव मथ्नीत ततो वो जीवन् मा मोचि

प्राणमस्यापि नह्यत । । ५ । ।

- २ कख का. इन्द्रायाहि * * * * तश्छृणु ।
उ. . . . तत् शृणु ।
ग-च का. इममिन्द्रातिराकूती * नवंभू * । * शकेमं * * . . वशिं;
गघ मा. * * अतिसराः आकूती सन् * * ।
म. * * * सन् * * ।
- ३ का. . यदासाममुचो * देवासश्च * ।
वा . . . साक्षीद् * * * सोमप . . . मेतुनः ।
घ मा. * * * . . गु(→शु)र्मैव . . . । ।
- ४ कख का. * धावतातिसुरां ओजसा ।
क मा. * धाव अतिसरा ;
गघ का. . . . जीवति । इन्द्रेण * मेधिना ।
उ. वृश्च्यतामुष्य । ।
- ५ कख का. अतिसृत्यातिसराविन्द्रस्यौजसा * ।
म. इन्द्रस्यौजसा * ।
गघ का. * वृकीव सलीच * * जीवं * मोचिः;
मा. * * * मथ्नीत . . . मेचि;
का. ५ड - ६घ । प्रतीचः इत्यवधिको भागो नष्टः ।

- शौ.७ यानसौ प्रतिसरानकश्चकार कृणवच्च यान् ।
त्वं तानिन्द्र वृत्रहन् प्रतीचः पुनरा कृधि यथामुं
तृणहं जनम् ॥६॥
- ५ यममी पुरोदधिरे ब्रह्माणमुपभूतये ।
इन्द्रस्य ते अधस्पदं तं प्र यच्छामि मृत्यवे
क्रव्यादेनं शमयतु ॥७॥
- ६ यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे ।
तनूपानं परिपाणानि चक्रिरे सर्वं तदरसं
कृधि ॥८॥
- ६ अथैनमिन्द्र वृत्रहन्नुग्रो मर्माणि विध्य ।
अत्रैवेनमभि तिष्ठ शक्र मेघहं तव ।
अनु त्वेन्द्रा रभामहे स्याम सुमती तव ॥९॥
- ८ यथेन्द्र उद्धाचनं लब्ध्वा चक्रे अधस्पदम् ।
कृण्वेऽमुमधरं तथा शश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥१०॥

- ६ ख मा-नकश्चकार * * ।
म. -नकश्चकार कृणवच्चर्च्य * ।
ङ का. यथामन्त्रिणहं * २५२
- ७ ख का. मभिभूतये ।
घङ का. त्वं पृच्छामि * * * समयतु ।
घ उ. * * यच्छामि * ;
- ८ क का. यद्विप्रैर्देव . . * * । तनूपानं. . . . ।
- ९ कख का. * वृत्रहंनुग्रो * विश्व ।
गघ का. अत्रैवेनमभि तिष्ठश्च * नेघ हन्तवः ।
घ उ. 'तव' इति मन्त्रः समाप्तः ।
- १० का. यथेन्द्रमुद्धाचनं लब्ध्वा * * कृणेमिमधरं
* * * २३२
घ मा. सस्वतीभ्यः * ॥१०८॥ ॥ ॥
म. सश्वतीभ्यः * ॥१०८॥ ॥ ॥

७.१६

आङ्गिरसो जन्मनासि तमु त्वाहुर्वनस्पते ।
 स पीलो रक्षो बाधस्व साकमिन्द्रेण मेदिना ॥१॥
 अप रक्षांसि बाधस्व बाधस्व परिरापिणः* ।
 पिशाचान् पीलो क्रव्यादो बाधस्व *मूरदेविनः ॥२॥
 *ययाहुस्तृष्टं कटुकमपगूढं फले कुलम् ।
 तस्यै हिरण्यकेश्यै नमः कृण्वो अरातये ॥३॥
 या महती महोन्माना सर्वा आशा व्यानशे ।
 तस्यै हिरण्यकेश्यै नमः कृण्वो अरातये ॥४॥
 यस्ते योनिं प्रतिरेढ्याण्डादो गर्भदूषणः ।
 अरायं पुत्रं प्राप्यास्तं पीलुः सहतामितः ॥५॥

- ७.१६.१ का. अङ्गिरसो हाहुर्वनस्पतिं
स्व * * * . . . मेधिना ।
- २ ख का. * परिरपृण ।
उ. * परिरापिणः ।
घ का. * मूरदेविनः ।
उ. * मूरदेविनः । ।
- ३ कख का. अथाहुस्तिष्ठं मवगूढं पले * ;
मा. ययाहस्तृष्टं ।
म. ययाहस्तृष्टं ।
गघ मा. * हिरण्यकैस्यै * * ऽरातये । ।
म. * * * * ऽरातये । ।
- ४ कख का. * सहती महोर्माना * सा *
गघ. मा. * हिरण्यकैस्यै * * ऽरातये ।
म. * * * ऽरातये ।
- ५ गघ का. रायं * प्राप्यस्त्वं * सहजासिता ।
मा. * * * पीलु * । ।

यदा पीलवाङ्गिरस पक्वो (ऽ)तिष्ठो वनस्पते ।
अथाहुरिन्द्रं जज्ञानं शक्रं बर्जहो प्रति ।।६।।

यथा सेदिमबाधथाः पच्यमानो वनस्पते ।
एवा पीलो रक्षो बाधस्व साकमिन्द्रेण मेदिना ।।७।।

यत् पिशाचैः पुरुषस्य जग्धं भवत्यात्मनः ।
आ पीलो प्यायते पुनस्तव चाशनाति पिप्पलम् ।।८।।

पीलुं त्वाहुः पीवं त्वाहुरथो त्वाहुर्वनस्पतिम् ।
सर्वा ते भद्रा नामानि तेभिर्नः पाह्वंहसः ।।९।।

रक्षोहणं वृत्रहणं पीलुं पिशाचजम्भनम् ।
जज्ञानमग्रे वृक्षाणां तं ते बध्नाम्यायुषे ।।१०।।

-
- ६ कख का. * पीलमङ्गिरसः । * तिष्ठ * ।
तदादु . . . * प्रज्जहो * ।
उ. . . . यज्ञानं * बर्जज्ये * ।।
- ७ कख का. * सेदिमपबाधता पश्यमानो * ।
मा. * . . . मवाधथा * * ।
घ का. सकमि * ।
- ८ क मा. * पिशाचै * ;
घ का * चष्णातु पिप्लुं ।
- ९ कख का. * * पीत्वाहुरथो ।
मा. * वाहुः * ।
गघ का. * त्वे * मानामानि तेभिर्नष् ;
मा. * * * पाह्वंहसः ।।
- १० क का. रक्षोहणं * ;
ख मा. * पाशाचजम्भनं ।
गघ उ. यज्ञान तन् * * ।।१६।।३॥

७.२०

सगराय शत्रुहणे स्वाहा ।।१।।
 शर्णीलाय शत्रुहणे स्वाहा ।।२।।
 समुद्राय शत्रुहणे स्वाहा ।।३।।
 सन्धसाय शत्रुहणे स्वाहा ।।४।।
 इषिराय शत्रुहणे स्वाहा ।।५।।
 अवश्यवे शत्रुहणे स्वाहा ।।६।।
 वायवे शत्रुहणे स्वाहा ।।७।।
 वाताय शत्रुहणे स्वाहा ।।८।।
 मातरिश्वने शत्रुहणे स्वाहा ।।९।।
 पवमानाय शत्रुहणे स्वाहा ।।१०।।

इति सप्तमकाण्डे चतुर्थोऽनुवाकः ।

दशर्चः सप्तमः काण्डः समाप्तः ।

०

- २ का. शरणीलाय * * ।
- ३ का. ८-९ मन्त्रयोर्मध्ये पठितः ।
- ४ का. सन्धसाय * * ।
- ५ मा. इषिराय * * ।
- ६ उ. अवश्यवे * * ।
- काण्डान्ते का. इत्यथर्वणिकपैप्पलादयाश्शाखायां सप्तमषु
 काण्डेषु समाप्तः २२ का७ २२
 उ. अ ४ ।। दशर्चकाण्डः ।।

अष्टमः काण्डः

८.१

(शौ.५.११)

कथा दिवे असुराय ब्रवाम कथा पित्रे हरये त्वेषनृम्णः।

पृश्निं वरुण दक्षिणां ददावान् पुनर्मघत्वं

मनसाचिकित्सीः ।।१।।

न कामेन पुनर्मघो भवामि संपृच्य कं पृश्निमेतामुपाजे।

केन मत् त्वमथर्वन् काव्येन केन जातेनासि

जातवेदाः ।।२।।

सत्यमहं गभीरः काव्येन सत्यं जातेनास्मि जातवेदाः।

न मे दासो नार्यो महित्वं व्रतं मीमाय यदहं धरिष्ये ।।३।।

न त्वदन्यः कवितरो न वेधा न धीरतरो वरुण स्वधावः।

त्वमङ्ग विश्वा जनिमानि ब्रेत्य स चिन्नु त्वञ्जनो

मायी विभाय ।।४।।

काण्डारम्भे

का. अथाष्टमं लिख्यते z z औं नमो नारायणाय z औं
नमश् शिवाभगवत्यै z z औं ; उ. औं ;

१

का. कथा दिव * प्रवामः * * * स्त्वेषुनृम्णः। पृश्निर्वरुण
* ददायां * चिकित्से।

ग मा. * * * जदावान्; घ मा चिकित्सी ।। .

२

क मा. * * * भवासि (→मि);

खग का. संपृश्छि * पृश्छिमेतामुपाजेत् । * म त्वमथर्व * ;

ग उ. * मत्व ;

३

का. सत्वसं * * सत्यं म * * * * व्रतमीमाय . . .
हनिष्य;

४

का. कवितरो * * अनु * * * . . . जन्मानि *
म तंन तुञ्जनो मां विभायः z

त्वं ह्यङ्ग वरुण स्वधावो विश्वानि वेत्थ जनिमा शर्धनीते ।
किमेना रजसः परो ऽस्ति किमवरेणावरममुर ।। ५ ।।

एकमेना रजसः परोऽस्ति पर एकेन दुर्दाशं चिदन्यत्* ।
तत्ते विद्वान् वरुण प्र ब्रवीम्यधोवचसः प्रणयो भवन्तु
नीचैर्दासा उप सर्पन्तु रिप्राः ।। ६ ।।

त्वं ह्यङ्ग वरुण प्रब्रवीषि पुनर्मघेष्ववधानि भूरि ।

मो षु पण्यभ्येतावता भूर्मा त्वा

वोचन्नराधसं जनासः ।। ७ ।।

मा मा वोचन्नराधसं जनासः पुनस्ते *पृश्निं जरितर्ददामि ।

स्तोत्रं मे विश्वमा याहि जनेष्वन्तर्देवेषु

मानुषेषु विप्र ।। ८ ।।

- ५ मा. त्व वरमुर । ।
का. विश्वा * जन्मा श्रद्धदनीते । किमेना * * *
किमवरेणा अवरमसूर ।
- ६ का. यएकमेना * * * परेकेन दूडाह्यं त्यजन्यत्
तत्ते * वरुणश्च ब्रवीमधोवचसष् * * नीचीर्मा साया * * रिप्रा;
ख उ. * * * चिदन्यत् ।
गघ मा. ब्रवीमधोवचसः प्रणयो * ;
घ म. प्रणयो * ;
ङ मा. नीचैर्दासा * * * ।। म. सर्पन्त * ।।
- ७ क मा. त्व ; का. वरुण ब्रवीषि ।
ख उ. विधानि * ।
ग का. सो ख पाण्वद्भ्यवतावचा . . . वोचन्नराधस्सं * ;
७ मा. * * पश्यभेतावता ।।
म. * सु ।।
- ८ कख का. आ मा वोचन्नराधस्सं * . . . पृष्णिं जनभिर्ददामि ।
मा. * * * वोचन्नराधसं * . . . पृश्नि . . . ।
म. पृश्नि ।
का. * * श्वमा . . . रिप्रा ।

आ ते स्तोत्राणि वर्धनानि यामि देहि तन्मह्यं यददत्तमस्ति ।

युज्यो नः सप्तपदः सखासि समा नो बन्धुर्वरुणः

समा जा ॥६॥

वेद वै तद्यत्रौ समा जा ददामि तुभ्यं यददत्तमस्ति ।

देवो देवाय गृणते वयोधा विप्रो विप्राय

स्तुवते सुमेधाः ॥१०॥

अजीजनो हि वरुण स्वधावन्नथर्वणिं पितरं विश्वदेवम् ।

तस्मा उर्वायुः कृणुहि प्रशस्तं सखा नो

ऽसि परमश्च बन्धुः ॥११॥

८.२

१-१०

शौ. ५.१३.२-११

वृषा मे रवो नभसा न तन्यतु-

रुग्रेण तं वचसा वाध इदु ते ।

अहं तमस्य ग्रभिरग्रभं रसं

ज्योतिषेव तमस उदेति सूर्यः ॥११॥

६ का. या * * बन्धनानि यानि * तंमह्यं यदितत्वमस्ति ।

यद्यो नस्सप्तपदस्सखासस् * नो जाः;

घ मा. स्यमा * । म. वरुण स्यमा * । ।

१० कख का वद * तद्वदं * * दजामि * यदितत्वमस्ति ।

११ कख का. स्वधावं अथर्वणं * * ;

घ का. * * ऽस्ति वरुणश्च * २१२

८.२.१ का. * * * रभसा नि बाधेतु * ।

* ग्रभिरग्रभ * तपसोदयतु * ।

घ उ. तमसोदेति * । ।

यत् ते ऽपोदकं विषं तत् त आत्ताभिरग्रभम् ।

गृह्णामि मध्यमुत्तममुताचमं भियसा नेशदादु ते । । २ । ।

बलेन ते बलं हन्मि *तन्वा हन्मि ते तनुम् ।

विषेण हन्मि ते विषमहे मुरिष्टा मा जीवीत्

प्रत्यगभ्येतु त्वा विषम् । । ३ । ।

असितस्य तैमातस्य बभ्रोरपोदकस्य च ।

सात्रासाहस्य मन्योज्यामुग्रस्येव धन्वनो

वि मुञ्चामि रथाँ इव । । ४ । ।

कैलात पृश्न उपतृण्य बभ्रवा मे शृणुतासिता अलीकाः* ।

मा नः सख्युः काममपि ष्टादा श्रावयाद्धो

वीर्षे रमध्वम् । । ५ । ।

-
- २ का. * * मोदक * तत्ताभिरग्रभं
* मध्यमुतावसं * नेशदादु * ।
क मा. ना * पोदकं * ;
गघ मा. गृह्णामि ममुत्त(→त)ाचमं. . . . । ।
- ३ का. * * * हर्मि तर्मा सन्मि ते तनूँ ।
ऋषेण हर्मि मरिष्टा मा जीवी प्रत्यगभेतु * * ।
क मा. * * ववलं * ;
ख उ. तन्मा * * * ।
- ४ का. * तयिमातस्य . . . रुपोदकस्य * । मात्राहस्तस्व
. ग्रस्येव धन्वनो * * रथाँ * ।
ग मा. * मन्योज्यामु ;
- ५ का. कैलात् पृष्णिरुपतर्णि बभ्रवा * शृणुतासितलीका ।
* नश्चक्षुष्काममपृष्ठाताश्यावयाद्धौ वर्षे * ।
कख मा. * * उपतृणं शृणुताशिता अलीकाः । म. . . .
अलीकाः ।
- ७ गघ मा. * * सख्यु . . . ष्टादा श्रावयोद्धो * * * । ।
म. ष्टादा । ।
घ < श्रावयाद्धो* ?

आलिकि च विलि पिता यस्ते माता च ।
विद्य ते विश्वतो बन्धुमरस किं करिष्यसि ।।६।।

उरुगूलाया दुहिता जाता दास्यसिकन्याः ।
प्रतङ्गं दद्रुषी नु *साहीनरसाँ अकः ।।७।।

कर्णा श्वाविदब्रवीद् गिरेरवचरन्तिका ।
याः काश्चेमाः खनित्रिमास्तासामरसतमं विषम् ।।८।।

ताबुवं न ताबुवं न घेदसि त्वं ताबुवम् ।
ताबुवेनारसं विषम् ।।९।।

तस्तुवं न तस्तुवं न घेदसि त्वं तस्तुवम् ।
तस्तुवेनारसं विषम् ।।१०।।

*अरसं ते (ऽ)हे विषमियं कृणोत्वोषधिः ।
त्रायमाणा सहमाना सहस्वती सहाता इद्
गोरश्वात् पुरुषाद् विषम् ।।११।।

-
- ६ का. आलका * व्यचलुप्त्वा . . .
* * विद्वतो बद्धतो वन्धुस्सरसष् * * ।
- ७ का. उदकूलाया दुहि * जाश्वशघ्न्या प्रतंगर्तद्रुहशी
नु षाहीनरसां * ;
- घ मा. साहीनरजाङ् * ।।
म. साहीनरसाङ् * ।।
- ८ का. कण्वा गिरेदव . . . : काश्चेमा . . . सामरमतमं * ।
- ९ का. तावुचं * तावुचं * हेरसिक्तं तावुचेनारसं * ;
- १० का. तस्तुयं न हरिसिक्तं त्रस्तुवं २
- ११ का. रसं त्रायमाणां सहमानां
* * यद् २२२
- क उ. अर्ष ;
- घङ मा. सरस्वती * * पुरुषा * ।।

८.३

(शौ.४.६)

- शौ. ४.६.६ यदाञ्जनं त्रैककुदं जातं हिमवतस्पति
यातूँश्च सर्वान् जम्भया सर्वाँश्च यातुधान्यः । । १ । ।
- ३ उतेवासि परिपाणं यातुजम्भनमाञ्जन ।
उतामृतत्वस्येशिष* उतासि पितुभोजनम् । । २ । ।
- २ परिपाणं पुरुषाणां परिपाणं गवामसि
अश्वानामर्वतामित् परिपाणाय तस्तिषे । । ३ । ।
- शौ.२.७.४ परि मां परि णः प्रियं परि णः पाहि यद्धनम्
अरातिरिन्नो मा तारीन्मा च नः किं चनाममत् । । ४ । ।
- ६.५ न तं प्राप्नोति शपथो न कृत्या नामिशोचनम् ।
नैनं विष्कन्धमश्नुते यस्त्वा विभर्त्याञ्जन । । ५ । ।

-
- ८.३.१ का. त्रैककुदं । यातूँश्च सर्वा जम्भय . . .
. ।
- २ कख का. मांजनः उतामृतत्वस्येशिष उतासषु * ;
उ. उतामृतत्वस्येशिष. । ।
- ३ का. परिमाणं * परिमाणं एकामसि अश्वानांसर्वतामि
परिमाणाहि तस्तिषे
घ मा. * तस्तिषे । ।
- ४ का. परी * * * * * पाह्यद्धनं रातिरिनो * तारीन्मा तरषु. . .
. . . ;
- घ मा. किञ्चनाममत् । । म. किञ्चनममत् । ।
- ५ गघ का. निविष्कन्धमश्नुते यस्त्वां . . . त्वाञ्जनः ;
ग मा. . . विष्कन्ध ; घ म. यस्त्व । ।

- ६ आसन्मन्त्र्याहुःस्वप्यात् *क्षेत्रियाच्छपथादुत ।
दुर्हर्दश्चक्षुषो घोरान्तस्मान् नः पाह्याञ्जन ।।६।।
- ८ त्रयो दासा आज्जनस्य तक्मा बलास आदहिः ।
वर्षिष्ठः पर्वतानां त्रिककुन्नाम ते पिता ।।७।।
- तु. १ वृत्रस्यासि कनीनिका पर्वतस्यास्यक्ष्यौ ।
देवेभिः सर्वैः प्रोक्तं परिधिर्नाम वा असि ।।८।।
- वैदो ह वेद ते नाम गन्धर्वः परिवाचनम् ।
यत आज्जन प्रजायसे तत एह्वरिष्टतातये ।।९।।
- १० यदि वासि त्रैककुदं यदि यामुनमुच्यसे ।
उभे ते भद्रे नाम्नी ताभ्यां नः पाह्याञ्जन ।।१०।।
- ४ यस्याञ्जन प्रसर्पस्यङ्गमङ्गं परुष्यरुः ।
तस्माद्यक्षं वि बाधस्वोग्रो मध्यमशीरिव ।।११।।

-
- ६ का. आसमन्त्र्या दुष्वप्या । द्रहादेश्च ।
मा. आसन्मन्त्रियाद् दुःष्वप्या क्षेत्रिया शपथादुत ।
दुर्हर्दश्चक्षुषो न ।।
- कख म. आसन्मन्त्रियाद् दुःस्वप्यात् क्षेत्रियाश्छ ।
- ७ का. * चसांजनस्य * बलासादहे * पक्षतानां ।
ख मा. तक्मान ।
गघ उ. वरिशिष्टः ।
- ८ का. वृत्रस्यास्य * स्यक्षौ * सर्वै वासि ।
- ९ का. वेदो हि * * * गन्धर्वा * । यतांजन * ततेह्य २
- १० का. * वास * * वासनुमुच्यसे । उभय * भद्री नाम्नीस्ताभ्यन्
नष्पाह्याञ्जन;
- ११ का. यस्यांजनः । वि बाधध्वमुग्रो ।

शौ.६.७६.४ कख नैनं घ्नन्ति पर्यायिणो न *सत्राँ अव गच्छति* ।
जने स न प्र मीयते यस्त्वा बिभर्त्याज्जन ।।१२।।

४.६.७ इदं विद्वानाज्जन सत्यं वक्ष्यामि नानृतम् ।
सनेयमश्वं गां वास आत्मानं तव पूरुष ।।१३।।

८.४

(शौ.५.१६)

य एकवृषोऽसि सृजारसोऽसि ।।१।।
यो द्विवृषोऽसि ।।२।।
यस्त्रिवृषोऽसि ।।३।।
यश्चतुर्वृषोऽसि ।।४।।
यः पञ्चवृषोऽसि ।।५।।
यः षड्वृषोऽसि ।।६।।
यः सप्तवृषोऽसि ।।७।।
योऽष्टवृषोऽसि ।।८।।
यो नववृषोऽसि ।।९।।
यो दशवृषोऽसि ।।१०।।

-
- १२ का. नैनो घ्नन्तु पर्यायिणो * मन्वा इव गच्छति ।
* म * * * यस्त्वां . . . त्र्यज्जन ।
खग उ. * सत्राङ् * गच्छति । * * नः . . . ।।
द्र. तु. पै. १६. १५.१५ख उ. सत्राङ् ; का. सुन्वाँ ।
- १३ का. * . . . नांजनस् * वक्ष्यामि वासा * * पौरुषः २३२
कख मा. नास्ति इदं पादद्वयम् । क म_२ * . . . नांजन;
घ म. आत्मान; मा. पूरुषः ।।
- ३ का. यस्त्वृषोऽसि;
- ४ का. यश्चतुर्वृषोऽसि; मा. यशतुर्वृषो * ।।
- ५ * का. * . . . षोष ;
- ८ का. * अष्टवृषोऽसि;

योऽपोदकोऽसि सृजारसोऽसि ।। ११ ।।

८.५

(शौ.५.१५)

एका च मे दश चापवक्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु त्वा मधुला करत् ।। १ ।।

द्वे च मे विंशतिश्चाप वक्तार . . . करत् ।। २ ।।

तिस्रश्च मे त्रिंशच्चा [. . .] ।। ३ ।।

चतस्रश्च मे चत्वारिंशच्चा [. . .] ।। ४ ।।

पञ्च च मे पञ्चाशच्चा [. . .] ।। ५ ।।

षट् च मे षष्टिश्चा [. . .] ।। ६ ।।

सप्त च मे सप्ततिश्चा [. . .] ।। ७ ।।

अष्ट च मे ऽशीतिश्चा [. . .] ।। ८ ।।

नव च मे नवतिश्चा [. . .] ।। ९ ।।

दश च मे शतं चा [. . .] ।। १० ।।

शतं च मे सहस्रं चापवक्तार ओषधे ।

ऋतजात ऋतावरि मधु त्वा मधुला करत् ।। ११ ।।

इति प्रथमोऽनुवाकः

११ का. यूपोदकोसि * * २४२

८.५.१ क म. * * * दशच् ;

ख घ का चापवक्त्रारोषधे यदिचाद दतावरि * * * ।

२ का. * * * विंशतिश्च; ३ का . . . त्रिंशश्च; मा. तिस्रश्च
मे चत्वारिंशच्चतिस्रश्चा . . . ।। ४ मा. चतस्रश्च . . . ।। का
. . . चत्वारिंशश्च ।। ५ का. . . पञ्चाशश्च । मा. * * *
पञ्चासच्चा ।।

६ मा. * * * षष्ठश्चा ।। ११ का. * * * चापवक्त्रारोषधे ।
यदिचाद धतावरि * * * २ अनु ५ २

८.६

(शौ.४.२०)

- १ आ पश्यसि प्रति पश्यसि परा पश्यसि पश्यसि ।
द्यामन्तरिक्षमाद् भूमिं तत् सर्वं देवि पश्यसि ।।१।।
- २ तिस्रो दिवस्त्रिस्रः पृथिवीः षट् चेमाः प्रदिशो महीः ।
तथाहं सर्वान् यातून् पश्यानि देव्योषधे ।।२।।
- ३ सुपर्णस्य दिव्यस्य तस्य हासि कनीनिका ।
सा भूमिमा रुरोहिथ वह्यं श्रान्ता वधूरिव ।।३।।
- ४ तां मे सहस्राक्षो देवो दक्षिणे हस्त आ दधत् ।
तथाहं सर्वं पश्यानि यद्भूतं यच्च भाव्यम् ।।४।।
- यथा श्वा चतुरक्षो यथाश्व(ः) स्यावोर्वताम् ।
यथाग्निर्विश्वतः प्रत्यङ् एवा त्वमस्योषधे ।।५।।
- ७ कश्यपस्य चक्षुरसि *शून्याश्चतुरक्ष्याः* ।
वीध्रे सूर्यमिव सर्पन्तं मा पिशाचं तिरस्करः ।।६।।

८.६.१ क मा. अ * * * ;

२ का. * पृथिवी * चेमस्सुदिशो मही । तथाहं
सर्वा यातूनपश्यामि ।

मा. * पृथिवी । यातुन् ।।

३ का. रोहेर्मह्यं ।

४ का. तावन्मे * * * हस्ताददत् । तेनाहं * पश्याम्यद्भूतं यश्च भव्यं ।

ख मा. दक्षिण आ दधत् । म. दक्षिणहस्त * * ।

५ क उ. * स्वा * ;

ख मा. स्यावोर्धितां ।

ग का प्रत्यं → स्त्यं ;

६ कख का. * चतुरक्षस् स्यन्याश् चतुरक्षा । उ. कश्यपस्य
शून्याश्चतुरक्षाः ।

घ का. तिरस्कर ।

- कख दकख दर्शय मा यातुधानान् दर्शय यातुधान्यः।
 आपस्पृत इव तिष्ठन्तं दर्शय मा किमीदिनम् ।।७।।
- उदग्रभं परिपाणं यातुधानात् किमीदिनः।
 तेनाहं सर्वं पश्याम्युत शूद्रमुतार्यम् ।।८।।
- यथा सूर्यश्चन्द्रमाश्च विश्वा भूता विपश्यतः।
 एवा वि पश्य तान् त्वमघायुर्मोप गादिह ।।९।।
- यो अन्तरिक्षेण पतति भूमिं यश्चोपसर्पति।
 दिवं यो मन्यते नाथं तं पिशाचं दृशे कुरु ।।१०।।
- आविष्कृणुष्व रूपाणि मात्मानमप गूहथाः।
 अधा सहस्रचक्षो त्वं प्रति पश्यास्यायतः ।।११।।

८.७

मोक्षेजांस्तोदांस्तुमलान् पथिष्ठाँ उत पार्षतान्* ।
 अहीनां सर्वेषां विषमरसं कृण्वोषधे ।।१।।

-
- ७ का. दर्शये * यातुधानां शवय * । आपस्पृगेव * * * * ;
 क मा. * * यातुधान्यान् ;
- ८ का. तदग्रभं * * किमीदिन । पश्याम्युत . . . उत्तर्य ।
- ९ का. श्चन्द्रमस्या * * विपश्यत । । * * पस्य ता त्वमघा-
 युन्मोप
- गघ मा. * * * तां । । द्रः ग < पश्यतात्?
- १० क. मा. यो ऽन्तरिक्षे * ; म. योन्तरिक्षे * ;
 ख-घ का. भोमीश्चोप . . . । * * * * त्वं * * * ।
- ११ का. . . . मपि रूहता । एवा * * * पश्याम्यायत 292
- ८.७.१ कख का. सौक्षेजांस्त्वोदांस्तुमलं पतिष्ठाम उ पार्षतां
 ख उ. पथिष्ठाङ् * पारुषतान् ।

अश्वक्रन्दस्य वण्डस्य पृदाकोर्गोनसेरुत ।
 श्वित्राणां सर्वेषां विषमरसं कृण्वोषधे ।।२।।
 घांपातस्य गवकस्य गोधापृष्ठेरहेरुत ।
 असितानामेतज्जातमरिष्टे ऽरसं कृधि ।।३।।
 एतज्जातं स्वजानां तद् बभ्रो अरसं कृधि ।
 सर्वस्य बभ्रोर्भेषज्यसीहि विषदूषणी ।।४।।
 त्रायमाणा प्र ब्रवीतु सर्वाङ्गु राज्ञो अहीनाम् ।
 तिरश्चिराजीनसितानथो उपशयाश्च ये ।।५।।
 सहसाहं यातुधानान् सहसा यातुधान्यः ।
 सहो वः सर्वान् सासाह तस्याहं नाम जग्रभ ।।६।।
 सहः साकं पैद्वेनोग्रेण वचसा मम ।
 अन्धाहींश्च सृजयाश्च शफकांश्च रथद्वयः ।
 सहसा सह उत्पत्य तान् सर्वाँ अरसाँ अकः ।।७।।

- २ का. अश्वक्रन्दस्यवा(→व)ण्डस्यप्रदाकोर्गोनुशेरुत । * सर्वेषा . . . ।
 ख म. प्रदाकोर्गो ।
- ३ का. घांपाकस्य * गोधापिष्टे ।
 म. * गवगस्य ।
- ४ क मा. स्वजानात् ; म स्वजानान् ;
 ख-घ का. तदबभ्रो रसं * । * बभ्रो भेषज्यसीय विदूषणी ।
- ५ का. * * * सर्व * महीनां तिरश्चिराजैरसितानथोपसयाश्च * ।
 ख म. सर्वाङ्गु * ऽहीनां ।
- ६ कख का. शांसां यातुधानं सहस * ; मा. . . . सहस * ।
 गघ का. सहसाहं यातुधानं सासाहं महा नाम * ।
 उ जग्रभः ।।
- ७ का. महस्माकं । अन्धायूंश्च * हृदयांश्च शपथांश्च ।
 रथद्विहः सामा उतपद्यतां सर्वानरसं * ;
 घ मा. शफकांश्च * ।
 च उ. * सर्वाङ्गु अरसाङ्गु * ।

असितस्य विद्रधस्य हरितो यश्च विद्रधः।

निमङ्क्षी विद्रधानां यो मृजन्ती ताँ अजीजभत् ।। ८ ।।

नीलरुद्रोप. २१

यः स्वजानां नीलग्रीवो यः स्वजानां हरिरुत।

कल्माषपुच्छमोषधे जम्भयास्यरुन्धति ।। ९ ।।

मायं मरदहिदष्टः पितुरस्मा असद् विषम्।

इमा ह्यस्मा ओषधिमा हराम्यरुन्धतीम् ।। १० ।।

एतज्जातं पृदाकूनामरसं जीवले कृधि।

इन्द्रस्य भद्रिका वीरुदसीहि विषदूषणी ।। ११ ।।

८.८

शतमर्वाक् प्र स्यन्दन्ते प्र स्यन्दन्ते शतं परः।

शतं वृत्रस्य काण्डानि तेभ्य आपो वि धावथ ।। १ ।।

अन्तरिक्षे पतयिष्णवो नभसस्परि जज्ञिरे।

आपो हिरण्यवर्णास्तास्ते भवन्तु शं हृदे ।। २ ।।

- ८ का. * विद्रदस्य * यस्य विद्रध।
इमंक्षी * * सृजांत्वयि ता अजीजनत्।
गघ उ. निमंक्षी * * * तां * ।।
- ९ का. य * * य * हरिरुत कल्मषप्रच्छमोषधे जम्भयाम्यरुन्धती।
क उ. * * नीलग्रीवो;
- १० का. मायं सलXजजहिदष्टः पितरस्मात् सद्विषं।
- ११ कख का, मा * * प्रदाकूनामरसं * * । म. * * पृदाकूना . . . * *।
गघ का. * * वीरुज्ज्यसीय * २२२
- ८.८.१ मा. प्र स्यन्दन्ते * स्यन्दन्ते * *।
* * * तेभ्यः * * * ।। क म. . . . * स्यन्दन्ते;
ख म. * स्यन्दन्ते * *। का. * * * पर;
गघ का. * * * काण्डा(→ण्वा) नि * * * धावताः ;
- २ का. * पथयिष्णवो ; ख मा. यज्ञिरे।
घ का, म. सं * ।।

- शं ते सन्तु हृदयाय शं ते हृदयाभ्यः ।
 शं ते यकक्लोमभ्यः शमु ते यन्तष्टेभ्यः । ।३। ।
 यदङ्गैरपसिस्मिषे* यच्छीर्ष्णा यच्च पृष्टिभिः ।
 आपस्तत् सर्वं निष्करन्* तथा रिष्टमिवानसः । ।४। ।
 सं हृदयेन हृदयमोपशेन समोपशः ।
 अद्भिर्मुञ्चापस्मितं पाष्णिद्योतः समेतु मे । ।५। ।
 पै.८.१२.१०क आचरन्तीः पर्वतेभ्यो देवीर्देवेभ्यस्परि ।
 आपो यमद्य प्रापन् न सं रिष्याति पूरुषः । ।६। ।
 शौ.१६.२.१ शं त आपो हैमवतीः शमु ते सन्तूत्स्याः* ।
 शं ते सनिष्यदा आपः शमु ते सन्तु वर्ष्याः । ।७। ।

- ३ क का. * * * हृदय्याय; ख मुम्ब. * * हृदयाद्यः ।
 गघ का. * * अकक्लोसद्भ्यश्चमु * यन्वेष्टेभ्यः ।
 घ म. . . . यन्तष्टेभ्यः । ।
 ४ का. . . . रपसस्पृशे यच्छीर्ष्णा यश्च *
 निष्करं त्वंथा वानशः;
 क-ग उ. . . . रुपसिस्मिषे यत् शीर्ष्णा ।
 . . . निष्करं ;
 द्र. षघ तु. Louis Renou, Etud. voc. Rv, २३^१.
 ५ का. * हृदेन हृदय (म.हृय) मोपसेन
 . . . मुञ्चापस्मितं ताष्णिभ्यो (→द्यो) तस् . . . ते ।
 ६ गघ का. . . . प्रापं * * * रिष्यात् पूरुषः;
 घ मा. * * रिष्या (←स्या) ति * । ।
 ७ का. * तापो * शं * सन्तूश्छा शं * सनिष्यदापः . . . संतु * ;
 मा. शन् * * हैमवती सन्तूच्याः ।
 मै. सन्तूच्याः ।
 घ उ. वरिष्याः । ।

- २ शं त आपो धन्वन्याः शमु ते सन्त्वनूप्याः।
शं ते खनित्रिमा आपः शं याः कुम्भेभिराभृताः ।।८।।
- ३ अनभ्रयः खनमाना विप्रा गम्भीरेऽपसः।
भिषग्भ्यो भिषक्तरा आपो *अच्छा वदामसि ।।६।।
- ४ अपामह दिव्यानामपां स्रोतस्यानाम्।
अपामह प्रणेजनेऽश्वा भवथ वाजिनः ।।१०।।
- ५ ता आपः शिवा आपो ऽयक्ष्मंकरणीरपः।
यथैव तृष्यते मयस्तास्त आद्युत्तभेषजी ।।११।।

८.६

शौ.१६.२२.२१,
२३.३०, तै. ब्रा.२.
४.७.२६

ब्रह्मज्येष्ठा सम्भृता वीर्याणि ब्रह्माग्रे
ज्येष्ठं दिवमा ततान ।
भूतानां ब्रह्म प्रथमोत जज्ञे तेनार्हति ब्रह्मणा
स्पर्धितुं कः ।।१।।

- ८ का. सन्तापो धन्विन्याश्सन्तन्यप्या * * खनित्रमापः * * .
. रावृता;
क उ. शन् * * * ;
ख मा. सन्तुप्याः ।
ग उ. शन् * * * ;
- ६ ख-घ का. * * प्सा * भिषक्वरापो वत्सा * २
घ उ. * ऽछा * ।।
- १० का. दिव्यानां मा स्रोतस्यानांष्वा भवत * ;
- ११ का तापश्शिवापोअवअथैव
दृश्यते मयस्त्वाभ्यत्वभेषजी २३२
- ८.६.१ का. ब्रह्मज्येष्ठास् * * ततानः * * प्रथमोधि *
स्पर्धिति * ;
ग उ. यज्ञे;

- x ब्रह्मेमे द्यावापृथिवी ब्रह्मेमे सप्त सिन्धवः।
ब्रह्मेमे सर्व आदित्या ब्रह्म देवा उपासते ।।२।।
- x ब्रह्म ब्राह्मणो वदति ब्रह्म रात्री नि विशते।
सावित्रं ब्रह्मणो जातं ब्रह्मणाग्निर्वि रोचते ।।३।।
- x ब्रह्मौषधयो नि तिष्ठन्ति ब्रह्म वर्षन्ति वृष्टयः।
ब्रह्मेदं सर्वमात्मन्वद यावत् सूर्यो विपश्यति ।।४।।
- शौ.१६.४२.१. ब्रह्म होता ब्रह्म यज्ञो ब्रह्मणा स्वरवो मिताः।
अध्वर्युर्ब्रह्मणो जातो ब्रह्मणोत्तिरते हविः ।।५।।
- शौ.१६.४२.२क-घ ब्रह्म *सुचो घृतवतीर्ब्रह्मणा वेदिरुद्यता।
ब्रह्म यज्ञस्य तन्त्व ऋत्वियो ये हविष्कृतः ।।६।।
- x ब्रह्म ऋषभो भद्ररेता ब्रह्म गावो हविष्कृतः।
ब्रह्म रथस्य देवस्य यजू जयाति स्वरङ्कृतः ।।७।।
- x ब्रह्मणा शीरं वहति ब्रह्मणा युज्यते रथः।
ब्रह्मणा पुरुषो द्विपात्र व्यथते चरन् ।।८।।

- २ ग का. ब्रह्मेमे * दादित्या;
- ३ क-ग का. . . . वदति । * * * वसते । सावित्रे. . . ;
- ४ कख का. ब्रह्म औषधयो न * * वर्षन्तु * ;
घ का. * सूर्यो * ।
- ५ ख-घ का. * सूर्यो मिता । ब्रह्मणेत्तिरते * ;
- ६ क का. * मृचो ; उ. * सुचो. . . . ;
६ख-घ का. नास्ति पादत्रयम् ।
- ७ ख का. * * हविष्कृत ।
घ का. युजेयाति (→ते) स्वरङ्कृत ।
उ. यज्ञाति * ।।
- ८ क का. * सादं वनति;
गघ का. * भ्यपानं * चरं;

- x ब्रह्मणो जाता ऋषयो ब्रह्मणो राजन्या उत ।
ब्रह्मेदं ब्रह्मणो जातं ब्रह्मणो (S)विष्या⁺ अन्नम् ।।६।।
- x ब्रह्म शूद्रा राजन्यानां ब्रह्मैषामुत विक्षदः⁺ ।
ब्रह्मैषां भद्रं सादनं ब्रह्मणैषां सभासदः ।।१०।।
- x ब्रह्म दाशा ब्रह्म दासा ब्रह्मेमे कितवा उत ।
स्त्रीपुंसौ ब्रह्मणो जातौ स्त्रियो ब्रह्म उत वावन ।।११।।
- x ब्रह्मोद्धतो* निवतो ब्रह्म संवतो वानस्पत्याः
पर्वता ब्रह्म वीरुधः ।
ब्रह्मेदं सर्वमन्वा ततानान्तरा धावापृथिवी उभे ।।१२।।

-
- ६ क मा. * ज्ञातो * ;
घ का. * विष्यन्न । उ. * विस्या * ।।
- १० ख का. चिक्षतः; मा. ब्रह्मैषांमुत * । उ. . . . वीक्षदः ।
द्र. < विश्+सदः; तु. पा. ८.२.३६, ४१ । पदमिदमन्यत्रालभ्यम् ।
घ का. सभासदा ।
- ११ कख का. * दासद् * दासाद् ब्रह्मेसे * * ।
मा. * दासा * * ब्रह्ममे * * ।
घ का. * ब्रह्मोथ वावना ।
- १२ का. ब्रह्मोभ्यतो * ब्रह्मशर्व सर्वतो वानस्पत्या पर्वता वीरुधः . . .
सर्वमन्त्रा उतानामन्तरा * * ।
क उ. ब्रह्मोद्धतो . . . ?
- द्र. ब्रह्मसूत्र, २.३.४३ भाष्ये शंकरपादैरेके शाखिनो दाशकितवादिभावं
ब्रह्मण आमनन्त्याथर्वणिका ब्रह्मसूक्त इत्यारभ्येयमेव ऋगंशतउद्धृता ।
तत्र 'ब्रह्मैवेमे कितवा उत' इति पाठभेदो दृश्यते । श्रीकरभाष्येऽपि
तथा ।

x ब्रह्मैवाभूदुत्तरं जातवेदोरद्वज्रो
यातुधानं महालम् ।
भवाशर्वो तपुषीं हेतिमस्मै मयेषितौ वि
सृजतां वधाय ।।१३।।

८.१०

७ यदश्विना ओषधीष्वासित्तं पुष्करस्रजा
वीरुधो मधु बिभ्रति ।
तेनाहमस्या मूर्धानमभि षिञ्चामि नार्याः ।।१।।
यदश्विना पुष्पादधि माक्षिकं मधु संभृतम् ।
अत्रे लवणे यन्मधु तेना(हम.) ।।२।।
यदश्विना गुल्गुन्याञ्जने मधु संभृतं
यदस्मिन् मधुघे मधु ।
[तेनाहम] ।।३।।

१३ का. ब्रह्मैवाभवदुत्तरं * अदद्वज्रो * महाबलम्
भवाशर्वोऽपुषियं . . . नयषितौ *** २४२ अप्रूपब्रह्मसूक्तम् १ २२

ख-घ मा. ब्रह्मैवाहूदुत्तरं * रद्वज्रो * * ।
* तपुषीं . . . ।।

द्र. का. सर्वत्र ब्रह्म - इत्यस्य स्थाने ब्रह्म- इति । का. पत्रस्य वामतो
ब्राह्मसूक्तं कारणं इति ।
उत्कलीयहस्तलेखेषु ब-वयोर्भेदो नास्ति ।

८.१०.१ कख मा. सित्त * ;

ग-ङ का. * * बिभ्रतीनः तिनाहमस्य नायः ।

२ क का. अश्विना ; मा. पुष्पादधि ;

गघ का. * लवणेन मधुम तेन ।

३ का. अश्विना गुग्गुलुनाञ्जने * . . . मधुगो * ।

यदश्विनाक्ष मधु गोष्वश्वेषु यन्मधु ।
सुरायां सिच्यमानायां कोलालेऽधि यन्मधु ।
तेन [.] ॥४॥

यदश्विना गोवर्चसं हिरण्यवर्चसं हस्तिवर्चसमश्विना ।
तेनाहमस्या मूर्धानमभि षिञ्चामि नार्याः ॥५॥

अभि नन्दमभि मोदमभि दर्पं कृणोमि ते ।
आ ते भगं वर्तयतामश्विना पुष्करस्रजा ॥६॥

दत्सु ते वर्चः सुभगे जिह्वायां ते मधूलकम् ।
अक्ष्यौ निकरणी तव प्रतीकं मधुमत्तरम् ॥७॥

आ सचस्व तलाशेव वृक्ष इवापतिकः पतिम् ।
त्वं समग्रभीः पुंसः श्येन इवान्यान् पतत्रिणः ॥८॥

-
- ४ क उ. अश्विनाक्ष *;
ख का. गोश्वश्वेषु ।
- ५ ग का. मुर्धानामभि **;
६ का. मोजमभि तल्पं ** ।
या ** वर्तयेतामश्विना पुष्करस्रजा ।
- ७ का. यदपसु * * * * * मधूलकं
अक्षौ नकरणी * त्सु(→ प्र)तीकं * ।
ख मा. * * मधूलकं ।
- ८ का * शितस्य वृक्षैवापतिकषु पति ।
* समग्रभीत् पुंसश् * पतत्रिणः;
ग मा. * * पुंस;

आ हि ते हार्षमुदकमपो भगाभिषेचनीः ।
 यत्ते वर्चो ऽपक्रान्तं मुखस्य प्रतिचक्षणात् ।
 पुनस्तदश्विना त्वय्या धत्तां पुष्करस्रजा ॥६॥
 अभि त्वा वर्चसासिचं दिव्येन पयसा सह ।
 यथा पतिवल्स्यसो⁺ देवृग्भ्यो मधुमत्तरा ॥१०॥
 भगं ते मित्रावरुणा भगं देवी सरस्वती ।
 भगं ते अश्विनोभा धत्तां पुष्करस्रजा ॥११॥
 पतिं ते राजा वरुणः पतिं देवो बृहस्पतिः ।
 पतिं त इन्द्रश्चाग्निश्च पतिं धाता दधातु ते ॥१२॥

इति द्वितीयोऽनुवाकः

-
- ६ का. * यि भगादिषेचनं । मनस्य प्रतिचक्षणः
 दश्विन . . दत्तां पुष्करस्रजाः
 ग म. पक्रान्तं;
 ड मा. त्वय्या धत्तां * ॥
- १० का. ** . . सासृजं *** । * पतिविन्स्यसो देवृग्भ्यो मनुमत्तरा ।
 गघ उ. * पतिपल्स्यसो * * ॥
- ११ का. * * * * दिवी * । * * * दत्तां । आ दत्तां पुष्कर स्रज २
 क उ. भगन् * * ;
 ग उ भगन्तेऽश्विनोभा;
- ड्र. पत्रस्याधोदेशे “भगंतेमित्रावरुणौभगंदिवीसरस्वती भगंतअश्विनौ
 देवौआदत्तांपुष्करासृजम् पाठः” इति ।
- १२ क का. पतिपतिं * * * ; उ. पतिन्ते * * ;
 गघ का. दाता दधातु * २५२ अनु २२२
 ग मा. पतिन्त धतातु * ॥१०॥ ॥ ॥ अनु २ ॥

८.११

चतस्रस्ते खल स्रक्तीरथो मध्यमहं खल ।
 धाराश्चतस्रस्तोष्यामि वेदिं मनुष्यवर्धनीम् ।।१।।
 ऊर्जस्वन्तमा रभध्वं स्फातिमन्तं पुनीतन ।
 इन्द्रो बीजस्याभ्यावोढा भग ऐतु पुरोगवः ।।२।।
 भगस्य ह्यनद्वाहौ युञ्जाथां राशिवाहनौ ।
 अधा पृथिव्याः कीलालमिहा वहतमश्विना ।।३।।
 अभिवृतः परिहितो धान्येन विभुः प्रभुः ।
 भर्ता मनुष्याणां जज्ञे देवानामाज्यं खलः ।।४।।
 सुच⁺ आसन् पवनीः *शृणीकाः परिधिष्कृतः ।
 कीनाशा आसन् होतारो *बीजदा
 आसीद्धविष्मतिः ।।५।।

-
- १ गघ का.स्तोष्यामि । * मानुष्यवर्धिनीं z
 मा. धाताश्च * * ।।
 २ का. ऊर्जस्वतमा * स्फातिवन्तं पुनीदिनः
 भगैतु पुरोगव ।
 कख म उर्जस्वन्तमा रवध्वं * * ।
 ३ का. * हनद्वाहौ यंजात राशिर्वाहनौ अधाष् * वहतमश्विना;
 गघ मा. * * कीलालसिहा ।
 द्र. मा. प्रथमार्धान्ते दण्डद्वयमस्ति । मन्त्रान्ते एको दण्डः ।
 ४ का. अभिहितः * धानेन विभुष् * धर्ता खल . ;
 ख-ग उ. * विभु * । * * यज्ञे;
 ५ का. सुचासंपनी शृणीका परिष्कृत । * सं होतारो * साद्धविष्मतिः;
 मा. सृत आसन * शृणीकाः ।
 कीलाशा * * विजदा ।।
 म. सृच * * शृणीकाः । * * * विजद ।।

इहेन्द्र मुष्टी वि सृजस्व पूर्णाविह सौमनसः समृध्यताम् ।
हुतादो ये च गन्धर्वास्त इह स्फातिं समा वहान् ॥६॥

अतिपश्यो निचायक इडुकः पक्वमा भर ।

ईशाना गन्धर्वा भुवनस्य सर्व आ वहन्तु खले
स्फातिमिह सुनृतां च ॥७॥

आ पश्चादा पुरस्तादोत्तरादधरादुत ।

इन्द्रेह वसोरीशानः खले स्फातिं समा वह ॥८॥

स्फातिमिन्द्रः खले बह्नीमिहोत् प्राण उत् पूणत् ।

स्फातिं मे विश्वे देवाः स्फातिं सोमो अथो भगः ॥९॥

स्फातिर्मे अस्तु हस्तयोः स्फातिर्यत्र परारभे ।

शतहस्तेदमुत् पूण समुद्रस्येव मध्यतः ॥१०॥

-
- ६ का. मुष्टिर्ध्व होतारो * * . . . हि * ममावहः ।
कख मा. . . . * * सृजंसु पर्णाविह * * ।
- ७ कख का. * नृचायक यडूकष् ।
७ ख उ. * भरः ।
७ गघ का. * * * सवहन्तु सौनृतां च ।
उ. सुनृताञ्च । ।
- ८ का. पुरस्तादुत्तरा ।
इन्द्राय हां ;
ग मा. इहेन्द्र वसोरी ;
- ९ ख-घ का. . . . प्राणमुत् * । स्फाति * * देवा * * * * ।
मा. . . मिहो * * पुणत् । * * * देवा * * ऽथो * । ।
घ म. * * ऽथो * । ।
- १० ख-ग का. मारारभे । शतहस्तेनमुत् * ;
ख मा. स्फातिर्यत्र * ।

इह मे भूय आ भर यथाहं कामये तथा ।
यथेदमुदिव स्फायातै त्रय इव हस्तिनः सह ।।११।।

८.१२

स्वाद्धीं त्वा मित्रावरुणा स्वाद्धीं देवी सरस्वती ।
स्वाद्धीं त्वा अश्विना सुरे कृणुतां पुष्करस्रजा ।।१।।

यामसिञ्चन् सौधन्वना विश्वे देवा मरुद्गणाः ।
यामश्विनासिञ्चतां सा सुरा बहुधावतु ।।२।।

स्वादोः स्वादीयसी भव मधोर्मधुतरा भव ।
यथर्श्यस्येयमारिश्येवा त्वं सुभगे भव ।।३।।

अभ्राज्जातं वर्षाज्जातमथो जातं दिवस्पति ।
अथो समुद्राज्जातं तत् सुरादरणं भव ।।४।।

११ क का. * * भूया * ;
गघ का. यथेयमुद्य * त्रैव * * २१२
ग मा. स्फायाति;

८.१२.१ कख का. नास्तीदं पादद्वयम् । ख मा. स्वादी * * ।
ग का. स्वद्वियं ता * * ; मा. स्वादी * * * ;

२ कख का. सौधन्विना * * मरुद्गणा
क मा. सौधन्वाना;
घ का. मा मुना * ।

३ क का स्वादो स्वादीयमी * ; मा. स्वादो * * ;
म. स्वादो (→ः) स्वादीअ (→य) सी * ;
गघ का. अथऋष्येस्ययवमार्षेवाक्त्यं * * ।
मा. यथर्श्यस्येयमा ।।

४ < यथा ऋश्यस्य इयम् आर्शी ?

४ कख का. अभ्राजातं वर्षाजातमथो * विदम्परि ।
घ का. * सुरादरणं * । मा. * सुरादणं * ।।

इहेन्द्र मुष्टी वि सृजस्व पूर्णाविह सौमनसः समृध्यताम् ।
हुतादो ये च गन्धर्वास्त इह स्फातिं समा वहान् ।।६।।

अतिपश्यो निचायक इडुकः पक्वमा भर ।

ईशाना गन्धर्वा भुवनस्य सर्व आ वहन्तु खले
स्फातिमिह सुनृतां च ।।७।।

आ पश्चादा पुरस्तादोत्तरादधरादुत ।

इन्द्रेह वसोरीशानः खले स्फातिं समा वह ।।८।।

स्फातिमिन्द्रः खले बह्वीमिहोत् प्राण उत् पृणत् ।

स्फातिं मे विश्वे देवाः स्फातिं सोमो अथो भगः ।।९।।

स्फातिर्मे अस्तु हस्तयोः स्फातिर्यत्र परारभे ।

शतहस्तेदमुत् पृण समुद्रस्येव मध्यतः ।।१०।।

-
- ६ का. मुष्टिर्ध्व होतारो * हि * ममावहः ।
कख मा. * सृजंसु पर्णाविह * * ।
- ७ कख का. * नृचायक यडूकषू ।
ख उ. * भरः ।
७ गघ का. * * * * सवहन्तु सौनृतां च ।
उ. सुनृताञ्च । ।
- ८ का. पुरस्तादुत्तरा ।
इन्द्राय हां ;
ग मा. इहेन्द्र वशोरी ;
- ९ ख-घ का. प्राणमुत् * । स्फाति * * देवा * * * * ।
मा. मिहो * * पुणत् । * * * * देवा * * ऽथो * * । ।
घ म. * * ऽथो * * । ।
- १० ख-ग का. मारारभे । शतहस्तेनमुत् * ;
ख मा. स्फातियत्र * ।

इह मे भूय आ भर यथाहं कामये तथा ।
यथेदमुदिव स्फायातै त्रय इव हस्तिनः सह ।।११।।

८.१२

स्वाद्धीं त्वा मित्रावरुणा स्वाद्धीं देवी सरस्वती ।
स्वाद्धीं त्वा अश्विना सुरे कृणुतां पुष्करस्रजा ।।१।।

यामसिञ्चन् सौधन्वना विश्वे देवा मरुद्गणाः ।
यामश्विनासिञ्चतां सा सुरा बहुधावतु ।।२।।

स्वादोः स्वादीयसी भव मधोर्मधुतरा भव ।
यथर्श्यस्येयमारिश्येवा त्वं सुभगे भव ।।३।।

अभ्राज्जातं वर्षाज्जातमथो जातं दिवस्पारि ।
अथो समुद्राज्जातं तत् सुरादरणं भव ।।४।।

११ क का. * * भूया * ;
गघ का. यथेयमुद्य * त्रैव * * २१२
ग मा. स्फायाति;

८.१२.१ कख का. नास्तीदं पादद्वयम् । ख मा. स्वादी * * ।
ग का. स्वद्धियं ता * * ; मा. स्वादी * * * ;

२ कख का. सौधन्विना * * मरुद्गणा
क मा. सौधन्वाना;
घ का. मा मुना * ।

३ क का स्वादो स्वादीयमी * ; मा. स्वादो * * ;
म. स्वादो (→ः) स्वादीअ (→य) सी * ;
गघ का. अथऋष्येस्ययवमार्ष्येवाक्त्यं * * ।
मा. यथर्श्यस्येयमा ।।

४ < यथा ऋश्ययस्य इयम् आर्शी ?

४ कख का. अभ्राजातं वर्षाजातमथो * विदम्परि ।
घ का. * सुरादरणं * । मा. * सुरादणं * ।।

नाडी नामासि जनुषा सा सुरादरणी भव ।

सखा हि भद्रस्त आसीद् वृक्ष(ः) स्वादुविकङ्कतः ।।५।।

असुरस्त्वौर्ध्वनभसश्चकार प्रथमः सुरे ।

सुरे दासस्य त्वा गृहे शिरश्चान्धश्च चक्रतुः ।।६।।

निष्पुष्पकं कशीकाया निर्धारायाः सुरामुत ।

उदेहि वाजिनीवति किमङ्कतिष्विच्छसि* ।।७।।

इमे ते जन्या आसते गम्भीरा अभिघृष्णवः ।

सुरे देवि परि प्रेहि मादयन्ती जनंजनम् ।।८।।

यस्या गृह्णन्ति स्थालेन गामश्वं धान्यं वसु ।

सा सुरा बहुधावतु ।।९।।

कख पै.८.८.६क,६कआचरन्तीः पर्वतेभ्यः खनमाना अनभ्रयः ।

यासां समुद्रे संस्थानं यासां नास्ति निवेशनं

तास्ते ददतु बुद्बुदम्* ।।१०।।

५ ख-घ का. * सुराघरणी * । * * भद्रस्थासी वृक्ष स्वादुविकङ्कत ।

गघ मा. * ही वृक्ष स्वादुविकङ्कतः ।।

६ का. स्तऊर्ध्वनभसश्चकार * स्वरे ।

* दासश्चि * * . . . शिरश्चान्धस्य चक्रतु ।

कख म. श्चकारः * * ।

७ खग का निर्धाराया । उदीहि * . . . मङ्कती . . . ।

८ कख का. किमेतंजन्यासते गम्भीराभिघृष्णव ।

घ मा. मादयन्ति * ।।

९ क का. अस्या गृह्णा * ;

ख मा. गामस्वं * * ।

१० ख का. * अनभ्रय ।

ङ का. बुद्बुदं; मा. . . वदतु बुद्बुदं ।।

म. बुद्बुदं ।। द्र. ६ग-१०ख पुनर्लिखितम् ।

इदं कोदचेमां सुरा यां हृदा कामयामहे ।
तां मे भगस्तामश्विना तां मा बट् सरस्वती ।।११।।

अयं देवो मयूलशः सा सुरादरणं ददत् ।
संस्रवणात् प्रस्रवणाद् गिरिभ्यस्पर्याभृतः ।
मध्ये शतस्य मष्टिष्कोऽनङ्गानिव मेहतु ।।१२।।

८.१३

(ऋ.४.५८; काठ. ४०.७)

समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ उदार-
दुपांशुना सममृतत्वमानट् ।
घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति
जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ।।१।।

११ क का. * कुरुचेमां सुरां; मा. इदं कोद-दचेमा * ;
गघ का. तावन्मतावन्मा वङ् * ।
घ मा. तां वट * ।

१२ कख का. ** मयूलषशु श्वशुरादरणं * ।
मा. ** मयुलशः * * * ।

ग का. * परिस्रवणा ;
घ उ. गिरिभ्यःस्पर्या . . ।

ङच का. ** मष्टिष्को नङ्गानिम * २२२
मा. ** मष्टिष्को (?). ।।
म. ** मुष्टिष्को ।।

८.१३.१

का. . . . दुर्मिमधुमां. . . . मानत्; उ. . . . मधुमाङ्. . . ।
ख म. * स्यम . . . ।

वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्या-
स्मिन्यज्ञे धारयामा नमोभिः ।
उप ब्रह्मा *शृणुवच्छस्यमानं
चतुःशृङ्गो ऽवमीद् गौर एतत् । । २ । ।

चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा
द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य ।
त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति
महो देवो मर्त्यां आ विवेश । । ३ । ।

त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानं
गवि देवासो घृतमन्वविन्दन् ।
इन्द्र एकं सूर्य एकं जजान
वेनादेकं स्वधया निष्टतक्षुः । । ४ । ।

एता अर्षन्ति हृद्यात् समुद्राच्-
छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे ।
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि
हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम् । । ५ । ।

-
- २ का. ह्यंनामा * * * . . . नवोभिः । * ब्रह्माशृणुवश् * * वमीद्
गौर * ।
ग उ * * शृणुवत् सस्यमानं;
घ मा. * वमी * * । ।
- ३ कख का. * शृङ्गत्रयो * * द्वि * * * * ।
उ. * * * ऽस्य * * * * * ऽस्य ।
- ४ क का. * हिकं. ;
- ५ का. * * * समुद्राश् * निपुणा * । * * * चाकशीसि * रितसो *
*;
घ मा. * * * मद्ध्य * । ।

सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेना
 अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः ।
 एते अर्षन्त्यूर्मयो घृतस्य
 मृगा इव क्षिपणोरीषमाणाः ।।६।।

सिन्धोरिव प्राध्वने +शूघनासो
 वातः प्रमीयः पतयन्ति +यद्वाः ।
 घृतस्य धारा अरुषो न वाजी
 काष्ठा भिन्दन्नूर्मिभिः पिन्वमानः ।।७।।

अभि प्रवन्त+ समनेव योषाः
 कल्याण्यः स्मयमानासो अग्रिम् ।
 घृतस्य धाराः समिधो नसन्त
 ता जुषाणो हर्यति जातवेदाः ।।८।।

-
- ६ कख का. * * * * देवासूयमानाः;
 खग उ. न्तहृदा * * । * ऽर्षन्त्यूर्मयो *;
 द्र. मन्त्रान्ते क. औं मृगा इव क्षिपणोरीषमाणासु;
 उ. छेदलक्ष्म ।
- ७ का. रिवं * शूघनासो वातःप्रिमयष् * यद्वां * * अर्षो *
 * * भिर्मर्त्यूर्मिभिष् *;
 उ शुभनासो जिह्वाः ।
- ८ क का, मा. * प्रवन्ति . . . ; म. * प्रवन्तः;
 ख का. * सयम नासो * । उ * * ऽग्रिं ।
 ग का. * * * नसन्ति;
 रघ मा. * धारा * * * युषाणो * * ।।

कन्या.इव वहतुमेतवा उ
 अञ्ज्यञ्जाना अभि चाकशीमि ।
 यत्र सोमः सूयते यत्र यज्ञो
 घृतस्य धारा अभि तत् पवन्ते ।।६।।

अभ्यर्षत* सुष्टुतिं गव्यमाजी-
 मस्सासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।
 इमं यज्ञं नयत देवता नो
 घृतस्य धारा मधुमत् पवन्ते ।।१०।।

धामन्ते विश्वं भुवनमधि श्रित-
 मन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि ।
 अपामनीकात् समिधाद् य आभृत-
 स्तमश्याम* मधुमन्तं त ऊर्मिम् ।।११।।

-
- ६ का. ** वातमतेतवा * । अन्यजाना * चाकशीति ।
 मा. ** . . तुमेतवा इ ** चाकशीमीमि ।
- १० का. अभ्यर्ष * गव्यमाजमस्सासु । पवन्ते ।
 क उ. अभ्यर्षत ** ; घ मा. ** मधुमधुमत् * । ।
- ११ क का. श्रुत- ; ख मा. ** हृद्यन्त- ।
 गघ का. समिधाद्याभृतस्तपश्यामि * कुरूर्मिम् २३२
 घ उ. -स्तमशाम मधुमन्त उर्मि । ।

८.१४

(ऋ.१.६५)

द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे
 अन्यान्या वत्समुप धापयेते ।
 हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्
 शुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः । । १ । ।

दशेमं त्वष्टुर्जनयन्त गर्भ-
 मतन्द्रासो युवतयो विभृत्रम् ।
 तिग्मानीकं स्वयशसं जनेषु
 विरोचमानं परि षीं नयन्ति । । २ । ।

त्रीणि जानात् प्रति भूषन्त्यस्य
 समुद्र एकं दिव्येकमप्सु ।
 पूर्वामनु प्रदिशं पार्थिवाना-
 मृतून् प्रशासद् वि दधावनुष्टु । । ३ । ।

-
- ८.१४.१ क-ग का. * विरूप चरत वत्समुप * । स्वधावां;
 ख-घ मा. ऽन्याऽन्या । हरिरण्यसां * स्वधावान् सुक्रो ऽन्यसां
 * * । ।
 म. ऽन्याऽन्या । स्वधावान् * ऽन्यसां * * । ।
- २ का. . . . त्वाष्टुर्जनयन्त * विभृत्रम् ।
 * सुयशसं * * * धीं * ।
- ३ क मा. * जातात् परि भूषन्त्यस्य; म. * * * भूषन्त्यस्य;
 घ मा. . . . प्रशास * . . . वनष्टु । । म. . . . * . . . वनष्टु । ।
 का. मृभून् * * २

क इमं वो निण्यमा चिकेत
वत्सो मातृजनयत स्वधाभिः ।
वह्नीनां गर्भो अपसामुपस्थान्
महान् कविर्निश्चरति* स्वधावान् ।।४।।

आविष्ट्यो वर्धते चारुरासु
जिह्वानामूर्ध्वः स्वयसामुपस्थे ।
उभे त्वष्टुर्विभ्यतुर्जायमानात्
प्रतीची सिंहं प्रति जोषयेते* ।।५।।

उभे भद्रे जोषयेते न मेने
गावो न वाश्रा उप तस्थुरेवैः ।
स दक्षाणां दक्षपतिर्बभूवा-
*ज्जन्ति यं दक्षिणतो हविर्भिः ।।६।।

-
- ४ क उ. *** निण्यमा *
- कख का. *** . . . चिकेतु * मातृजू जनयति;
- द्र. ख-घ का. 'स्वधाभिः। निश्चरति' इति नास्ति ।
घ उ. * कवि नि. . . . ।।
- ५ का. * व-वर्धते . . . जिह्वानामूर्ध्व स्वयशामु. . . ।
* . . . विभ्यन्तर्जायमात् प्रतीचीं * * जोषयेते ।
- क मा. आविष्ट्यतो * चारुरासु ; म. आविष्ट्यतो * ; .
- घ मा. * सिंहं * जोषयेते ।। म. * * * जोषयेते ।।
- द्र. < घ. स्वपसामुपस्थे?
- ६ का. . . . वाग्रा * तस्थुरेवै । * दक्षिणां भूवा युज्जन्ति
* * * ;
- क उ. * * * जोषयेते * * ;
- गघ उ. . . . भूवायन्ति * * * ।।

उद् ययमीति सवितेव बाहू
 उभे सिचौ यतते भीम *रुञ्जन् ।
 *उच्छुक्रमत्कमजते समस्मान्
 नवा मातृभ्यो वसनां जहाति ।।७।।

त्वेषं रूपं कृणुत उत्तरं यत्
 संपृञ्चानः सदनं गोभिरन्द्रिः ।
 कविर्बुध्नं परि *मर्मज्यते धीः
 सा देवताता समितिर्बभूव ।।८।।

उरु ते ज्ञयः पर्येति बुध्नं
 विरोचमानं महिषस्य धाम ।
 विश्वेभिरग्रे स्वयशोभिरिद्धो-
 ऽदब्धेभिः पायुभिः पाह्यस्मान् ।।९।।

धन्वं स्रोतः कृणुते गातुमूर्मि
 शुक्रेरूर्मिभिरभि नक्षति क्षाम् ।
 विश्वा सनानि जठरेषु धत्ते-
 ऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु ।।१०।।

- ७ का. * ययमी सम यजते * रुञ्जन् ।
 उच्छुक्रमस्मद्धुमजते समस्मा * * नसना * ।
 क मा. * ययमिति ; म. * ययमिति ;
 खग उ. * * * रुञ्जन् । उच्छुक्रम ;
- ८ ख मा. * सदनः . . . ।
 गघ का. कविर्बुध्नं * समज्यते धीस्मा * सवितुर्बभूव ।
 ग उ. मर्मिये धीः;
- ९ का. * * * पतेषु बुध्नं * महिषस्य * ।
 . . . राग्रे स्वयशोरिद्धो पाह्यस्मान् ।
- १० क का. * * कृणुते गार्भमूर्मि ; उ * स्रोतः * ;
 घ का. तुन्नवासु * * २

एवा नो अग्रे समिधा वृधानो
 रेवत् पावक श्रवसा वि भाहि ।
 तन्नो मित्रो वृणो मामहन्ता-
 मदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः । । ११ । ।

८.१५

यो जामदग्न्य इह कौशिको य
 आत्रेय उत काश्यपो यः ।
 भरद्वाजा गोतमा ये वशिष्ठा-
 स्तेभ्यः प्र ब्रूम इह किल्बिषाणि । । १ । ।

अगस्त्ययः कण्वाः कुत्साः प्रश्रवणा
 विरूपा गर्गा मुद्गला अयस्काः शूनकाः ।
 संकृतयो ब्राह्मणा ये न दुग्धा-
 स्तेभ्यः प्र ब्रूम इह किल्बिषाणि । । २ । ।

- ११ कख का. एव * * समिध घृणानो * पावकश् * * * ।
 ख उ. * * शवसा * * ।
- ८.१५.१ क का. * * * कौशिक; द्र. 'य' इति नास्ति ।
 उ * जामदग्रिय * * ;
- ग का. भारद्वाजा गौतमा यं व्रूम * किल्बिषाणि ।
 मा. भरद्वाजो गौतमो वशिष्ठा-; म. * * * वशिष्ठा- ;
- २ का. * काण्वष्कुत्साप्रश्रवणा विश्वरूपाः * * अयस्काः
 शौनकास् * ब्राह्मणा * * दुग्धास्तद्यः * व्रूम * किल्बिषाणि २
- क मा * कण्वा * * ; म. * * * प्रश्रवणा;
- खग उ. . . . जस्काः * । संकृतयो ब्राह्मणे * * दुग्धा-;
- घ मा . . . * व्रूम * * । ।

यो नोत्तिष्ठाद् ब्राह्मणे नाधमाने
मान्द्येन दृप्त उत धैर्येण ।
विश्वे देवा उपद्रष्टारो ऽस्य
तस्मिन्विषं सं नयान् किल्बिष्यम् ॥३॥

या रोपयः किल्बिषे ब्राह्मणस्य
यानि चैनांसि बहुधा दुष्कृतानि ।
अनुतिष्ठन् प्रोक्त आत्मनि तं नि धत्ते
तथा तद्देवा उत वेशयन्ति ॥४॥

नाशनीयात्र पिवेत्र शयीत*
न *निंसीत जायां नोत पुत्रम् ।
ब्रह्मकिल्बिषे प्रोक्त
उदेव तिष्ठेत् स ऋतस्य पन्थाः ॥५॥

शतर्चिनो माध्यमा ये महर्षयः
क्षुद्रसूक्तानामुत या प्रजेह ।
ऋषीणां यानि जनिमानि विद्म-
स्तेभ्यः प्र ब्रूम इह किल्बिषाणि ॥६॥

-
- ३ का. * नोत्तिष्ठाद् ब्राह्मणो * नान्येन दृप्त * *
* * * त्र * इषं * नयां किल्बिष्यं ।
- ४ का. * रोपयं किल्बिषे ब्राह्मणस्या यानि जीनांसि * * ।
अनुतिष्ठं प्रोक्तात्मानु * * * तस्मै . . . ।
ख मा. दृष्कृतानि ।
- ५ का. नाशनीयां न पिवेयं नशैत * निंशै(भु→)तु
ब्रह्मकिल्बिषे प्रोक्तौदेव तिष्ठे स्व रितस्य पन्थाः
ऋव उ. शैत्र निंशित * (मा. जायान्) . . . ।

सोदर्याणां पञ्चदशानां शतानां
 त्रयस्त्रिंशदुदशिष्यन्त देवाः ।
 एकस्मिन्विद्धे सर्वे ऽरुप्यं
 तद् ब्राह्मणे किल्बिषमन्वविन्दन् ॥७॥

तस्मै स द्रुह्याद्य इदं नाय-
 घो नोत्तिष्ठाद्यो न वदाता अस्मिन् ।
 ब्राह्मणस्य किल्बिषे नाधितस्य
 सोदर्यतामिच्छतो* ब्राह्मणेषु ॥८॥

उत्तिष्ठद् ब्राह्मणाः सं वदध्वं
 जीतं याचाम पुनरैतु सर्वम् ।
 इन्द्राग्री विश्वे देवा-
 स्ते मे जीतं पुनरा वर्तयन्तु ॥९॥

स दीर्घमायुष्कृणुते
 स प्रजायै चिकित्सति ।
 यो ब्राह्मणस्य ब्राह्मणो
 हूतो अन्वेति किल्बिषे ॥१०॥

- ७ ख-घ का. शदुतशिष्यन्तु * त्वद् ब्राह्मण किल्बिषमन्वविन्दं ।
 ग मा. न्विधे * रूप्यं । म. न्विधे * * ;
- ८ क-ग का. * तद् द्रुह्याद्दीदं नोत्तिष्ठाद्यो नो जातास्मिन् । ब्राह्मणस्य
 किल्बिषं * ;
 क उ. * * द्रुह्याद्य * ;
- ९ का * विदध्वं * याचामि जितं वर्धयन्तु z
 ख म. * याचामि(→म) ;
- १० क-ख का. * ष्कृणोति सुप्रजाये जिगिश्छति ।
 ख म. * * चिकिच्छ(→त्स)ति ।
 घ का. हूतो व्रतु किल्बिषे ।
 मा. * अन्वेति किल्बिषे । ।

नास्य प्रजां शर्वो हन्ति
न रुद्रो हन्ति नाशनिः ।
यो ब्राह्मणस्य ब्राह्मणः
सत्ये वदति किल्बिषे ।।११।।

तं सोमपीथो जुषते
नृचक्षा ग्रावभिः सह ।
यो ब्राह्मणस्यास्तां हृदः
सूर्य इवापालुपत्तमः ।।१२।।

य उत्थाय किल्बिषे
ब्राह्मणस्यान्नसीच्छन्नवायति ।
उभे एनं द्यावापृथिवी सं तपता-
मथैत्वगतस्य पन्थाम् ।।१३।।

इति तृतीयोऽनुवाकः

-
- ११ ख-घ का. * * * नाशनि २ यो ब्राह्मणस्य * सत्यं * किल्बिषे ।
गघ मा. * ब्राह्मस्य * * * किल्बिषे ।। म. * ब्राह्म (+ण)स्य * * * * ।।
- १२ का. त्वं * जुगुथे नृचक्षाद् * * * ब्रा-ब्राह्मणस्या सूर्येवापा
. . . . ;
कख मा. * सोमपिथो * * श्रावभि * । म. * सोमपिथो * * * * ।
घ उ. * इवापालपत्तमः ।।
- १३ का. * * किल्बिषे ब्राह्मणस्यांनमैश्छन्नवायते उत्तैनं *
सन्ततांमथैत्वक्तस्य * २५२ अनु ३२
ख मा. . . . सीत्सन्न . . . ।
मा. . . संतप इति तृतीयपादसमाप्तिः ।

८.१६

१क,ग,२क,ग३क,ग नव च या नवति-

शौ.६.२५.३,२,१ श्चारूढा वक्षणा अनु।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु

नुत्ताः पुत्थज्ञो मया ।।१।।

सप्त च याः सप्तति-

श्चारूढा वक्षणा अनु।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु

नुत्ताः पुत्थज्ञो मया ।।२।।

पञ्च च याः पञ्चाश-

च्चारूढा वक्षणा अनु।

इतस्ताः सर्वा नश्यन्तु

नुत्ताः पुत्थज्ञो मया ।।३।।

८.१६.१

का. -श्चारूढा * नु यदस्तास्सर्वा णिश्यंत्य * प्रत्यज्ञो मयः;

ख मा. -श्चारूढा वक्षणा *। म. वक्षणा *।

घ मा. नुत्ता पृत्थज्ञो *।।

२

का. * ज यस् * नु। यदस्तास्सर्वा णिश्यंत्यानुत्ताप्रत्यज्ञो मयः ;

उ. * * याः (मा. या) सप्ततिश्च ।।

३

का. * ज (->न्या) या पञ्चशश्चारूढा * नु। यदस्तास्सर्व नश्यन्त्यनुत्ताष् प्रत्यज्ञो मयः;

ख-घ मा. -श्चारूढा * *। पृत्थज्ञो *।।

तु. पै. ४. ७. ६,
६. ३. १३

ऊरुभ्यां ते ऽष्ठीवद्भ्यां
पार्ष्णिभ्यां भंससः ।
स्त्रिया जार इव
पुत्यङ्गीं प्र मृणीमसि ।। ४ ।।

अनुसृतां गहनेषु
ध्रूक्षणां पापीं शिमिद्वतीम् ।
तामेतां दस्यूनां दासीं
प्र दहातश्चुकाकणि ।। ५ ।।

या स्त्रीणां पुत्रसदनं
केवटानुपसर्पति ।
तामेतां दस्यूनां दासीं
प्र दहातश्चुकाकणि ।। ६ ।।

प्र पतातः सुकटनाळि
सुषेः कुषीतको यथा ।
स्वक्वे ते त्रिप्रं धक्ष्यामि
सा नशिष्यसि पुत्यङ्गी ।। ७ ।।

४ का. * द्वे * पार्ष्णिभ्यां भंससः * जारैव पुत्यङ्गीन * * ।

कख मा. ऊरुभ्यां * * पार्ष्णिभ्यां * ।

गघ मा. * * * * पुत्यङ्गीं * * ।। म. * यार * * * * ।

५ का. अनुसृतां गहनेषु ध्रूक्षणां पापीयां शिमिद्वतीं . . . तस्यूनां * * ।

दहातश्चुकाकणि ।

क मा. अनुसृतां * ; ग म. . . दासीं ;

६ का. नास्त्ययं मन्त्रः ।

७ का. * पताति सुकटनाळि शुकेष्कुकीतको * । स्वक्वे * त्रिप्रं धुक्षामि

* * पुत्यङ्गी ।

कख मा. * * सुकटनाळि सुषे * * ।

गघ उ. श्रक्वे * * * * नशिष्यसि * ।।

यदास्याः श्रक्वे दहे-
 घदा मूर्धानमग्निना ।
 अथैषा दस्यूनां दासी
 पुत्थगि नि लयिष्यते ।। ८ ।।

संवत्सरमचरो
 असुरेभ्यः प्रतङ्किनी ।
 यत्र क्षेत्रस्य दुर्गन्धि
 तत् एतन् न्यञ्चनम् ।। ९ ।।

नैतत्तव मातरंस्था
 न त एतन् न्यञ्चनम् ।
 अस्माकमेतद्वीरेभ्यो
 देवैः प्रजननं कृतम् ।। १० ।।

-
- ८ का. सुक्वे दहेभ्यदा । तामेता तस्यूना दासी
 प्रत्यगे नलयिष्यते ।
 क उ. श्रक्वे . . . ;
 ग मा. * दासि ; उ. ळयिष्यते ।।
- ९ का. मजरो सुरेभ्यष् पतंकिमीत् । * * * उत्तेतं न्यंचनं;
 क उ. सम्बत्सरमचरो ;
 ख म. * प्रतंकिनी ।
 घ उ. . . एत * ।।
- १० कख का. मातृणं स्थां न तेतन्यंचनम् ;
 ख उ. * * एत * ।
 < १०क स्थान् ?

गिरौ ते ऽश्मपुत्र-
मुदकं हिमवत्सु ।
तत्रोपप्रस्कद्य नृत्य
जामियूथेषु पुत्यगि ।।११।।

स त्वं गोभिरश्वैः
प्रजया प्रतरं भव ।
यो मा तत्र प्राहैषी-
र्यत्र जीवन्ति भद्रया ।।१२।।

८.१७

(शौ.१६.१६)

मित्रः पृथिव्योदक्राम-
त्तां पुरं प्र णयामि वः ।
तामा विशत तां प्र विशत
*सा वः शर्म च वर्म च *यच्छतु ।।१।।
वायुरन्तरिक्षेणो[दक्रामत्] ।।२।।
सूर्यो दिवो[दक्रामत्] ।।३।।

- ११ क का. गिरौ तेस्मि पूत-; मा. * पुत्रमुदकं * ।
गघ का. नृतुप्रजामि यूथेग पुत्यगी ।
घ मा. पृत्यगि ।।
- १२ ख-घ का. * प्रजननं * । * प्राहैषी यत्र जीवंतु भद्रयः २१२
गघ मा. * प्राहैषी यत्र * ।
द्र. १२ख < प्रतरणं?
- ८.१७.१ का. . . . * . . . व । . . विशत् * . विशतु श्रावश् *
यश्छतु ।
घ उ. शा . . . यच्छतु ।।
- २ का. क्षेणोस्
- ३ का. * दिवश्;

चन्द्रमा नक्षत्रैरु[दक्रामत्]।।४।।
 सोम ओषधीभिरु[दक्रामत्]।।५।।
 यज्ञो दक्षिणाभिरु[दक्रामत्]।।६।।
 समुद्रो नदीभिरु[दक्रामत्]।।७।।
 ब्रह्म ब्रह्मचारिभिरु[दक्रामत्]।।८।।
 इन्द्रो वीर्येणोदक्रामत्तां[पुरं]।।९।।
 देवा *अमृतेनोदक्रामन् तां[पुरं]।।१०।।
 प्रजापतिः प्रजाभिरुदक्राम-
 तां पुरं प्र णयामि वः।
 तामा विशत तां प्र विशत
 सा वः शर्म च वर्म च यच्छतु*।।११।।

४ का. * त्रैरु।

५ का. * ओषधीभृत्;

६ का. * दक्षिणाभृत्; मा. नास्त्ययं मन्त्रः।

७ का. * नदीभृत्;

८ का. * ब्रह्मचारिभृत्;

९० का. * मृतेनोदक्रामन् तां पुरं प्र णयामि व। ते मा विशन्तु ते मा प्र विशन्तु ते वश्चर्म च वर्म च यच्छतु।

क उ. * मृतेनोदक्रामन्ताम्।।

११ का. प्रजापतिः। व। विशन्तु ता * विशन्तु * वश् * * * * यच्छतु २२२

घ उ. शा * * * * * यच्छतु।। द्र. मा. पत्रस्य वामतः 'अथर्वाङ्गीरसं सूक्तं निळरुद्रं स्ततैव च। तथापराजितादेवि मधूसूक्तं तथैव च। तथैव स्यान्तिकाध्याय अथर्वस्योत्तरे पठेत्।'।

८.१८

संयुज्यन्तः प्रकृषन्तो
 यद्वो देवा उपोचिरे ।
 तामेभ्यः सत्यामाशिष-
 मिन्द्र खल्वां समर्धय ॥१॥

अनङ्गाहः सत्यावानः
 सीरं कृणोतु मे वचः ।
 यत्राहैतद्धिताय ते
 तत् पर्जन्यो (ऽ)भि वो वृषत् ॥२॥

दिव्या आपो वः शक्वरी-
 रनु वि यन्तु गह्वरे ।
 ऊर्जस्वतीघृतवतीः पयस्वती-
 र्वृशे भवत मा गुहा ॥३॥

-
- ८.१८.१ क का. सव्यञ्जन्तषु प्रकृषन्तः;
 गघ का. सत्यामाशिमिन्द्र * समृद्धयः;
 घ मा. समर्धये । ।
- २ खग का. * शृणोतु * * । अत्राहीतद्विजायते;
 ख उ. शीरं * * * ।
 घ मा. * पर्यन्योभि * * । ।
- ३ का. * पो व . . . रनु मन्तु * । ऊर्जस्वती घृतवतीषु . . .
 भवथ * * ।
 ख म. . . . * यन्तु * ।
 ग मा. ऊर्जस्वतीः घृतवतीः . . . तीर्दशे * * । ।

पै.८.१२.७ग

उदेहि वाजिनीवती
पूर्णपात्रा त्विषीमती ।
दुहाना पूषरक्षिता
काममेषां समा पृण ॥४॥

७

इयं सीता फलवती
शतवल्शा वि रोहतु ।
इयं सहस्रभोगा
अस्या इन्द्र उपावतु ॥५॥

कौ.२०.५

अश्विना फालं कल्पयता-
मुपावतु बृहस्पतिः ।
यथासद्बहुधान्य-
मयक्ष्मं बहुपुरुषम् ॥६॥

यद्वो देवा उपोचिर
इह भूयः स्यादिति ।
इह तामुत्पृणां वयं
देवीमुप ह्वयामहे ॥७॥

-
- ४ का. वाजिनीवति * * * पूषरक्षिता । पृणः;
५ कख का. अहिं * * शतवलशं * * ;
ख उ. शतवल्लिशा * * ।
घ का. स्या * * ।
६ का. * * कल्पयेतामुपावतु * यथामद्बहुधान्य बहुपौरुषं ।
घ मा. -मयक्ष्मां बहुपुरुषं । । म. बहुपुरुषं । ।
७ क का. उपोशिरे । मा. उपेचिर;
ख उ. * भूय . . . ।

इदं म उत्पृणादिति
स्फातिं म उत्पृणादिति ।
राशिं मे वर्धयादिति ।।८।।

स्फातिकारो बहुकारः
स्फिरस्फोष्टायमक्षितः ।
खलो ज्येष्ठो विभुः प्रभुः ।।९।।

तस्मिन्धान्यं न्युप्यते
यवो व्रीहिरथो तिलः ।
तस्य गृहीत यत्कृतं
परिक्षाय चतुःशतम् ।।१०।।

शर्कारिवन्मयारव
चक्रीवत्किं च यदृषे ।
तद्वै स्फातिरुपायती
सर्वमेवाति रुच्यते ।।११।।

८ कख का. * व * व ।

९ का. स्फातिं चकारो बहुकार . . . यमक्षितः;

ग का. नास्त्ययं पादः ।

द्र. ख < स्फिरः स्फेष्ठोऽयमक्षितः?

तु. पा. ६.४.१५७

१० क का. अस्मिन्धानुप्यते;

कख उ. तस्मिन् धान्य * * तिलः ।

११ का. शर्कार्यवन् नयावश्चक्रैवृत् किञ्च । रिच्यसि ।

ख मा. यदृशे । म. यदृशे ।

द्र. कख पाठः सन्दिग्धः ।

महाञ्जने परा जहि
 सहस्रापोषमर्दय ।
 बह्वी न ओषधे भव
 समुद्रस्येव संस्रवः ।।१२।।

८.१६

आज्यादजः समभव-
 द्वेशेभ्य ओदना इमे ।
 तानपश्यद्बृहस्पतिः
 स वै पञ्चोदनो ऽभवत् ।।१।।

चतुर्धैतां समभर
 ओदनास्त्वं बृहस्पते ।
 अज आज्याज्जातः

७ स एषां पञ्चमो ऽभवत् ।।२।।

धूमेन दिवमाप्रो-
 त्यन्तरिक्षमुतोष्मणा ।
 दिश आप्रोति चक्षुषा
 अजः पञ्चोदनः सवः ।।३।।

-
- १२ . का. सहंजने * षमन्दये ।
 * नोषधी * संस्रव २३२
 ग मा. * * षेधे * ;
- ८.१६.१ खग का. * * यये नातिपश्यन्तृ . . . * * पञ्चोदनो * ।
 घ मा. * * पञ्चोदनो * । उ. ऽ नास्ति ।
- २ का. चतुर्धियतां . . . भव । ओदनस्त्वं * ।
 * ज्याज्जातस् * * * भव
 ख मा. ओदनास्त्वं * । द्र. उ. ऽ नास्ति ।
- ३ कख मा. * दिवमाप्रोतित्यन्त ।
 ख का. त्यन्तरिक्षमधोष्मणा । दिशाप्रोतू * * पञ्चमोदनस्यवः ।

या ते माता यस्ते पिता
भ्रातरो ये च ते स्वाः ।
अजं पञ्चोदनं पत्न्या
सर्वे तमुप जीवत ।।४।।

शौ.१८.३.७२.

ये ते पूर्वे परागता
अपरे पितरश्च ये ।
तेभ्यो घृतस्य कुल्यैतु
शतधारा व्युन्दती ।।५।।

ये सर्वदा ददति
ये वा पचन्त्योदनम् ।
ते वै यमस्य राज्या-
दुत्तरे लोक आसते ।।६।।

नातिरात्र आप्रोति
नैनमाप्रोत्युक्थ्यः ।
नाग्निष्टोम आप्रो-
त्यजं पञ्चोदनं सवम् ।।७।।

४ का. यत् ** यत् *** यश्च मे स्वा ।

* पञ्चोदनं * . . . जीवित ।

५ का. यत् *** परे । ** कुल्लीतु शतधारां विनृती ;

घ मा. शतधाराय व्युन्दती । ।

६ का. ** ददत्ये * रचरन्त्योदनं लोकासते ।

क मा. ** वदति;

७ का. नातिरात्राप्रोतुः . . . नाग्निष्टोमाप्रोत्यजं **;

दशरात्रेण सम्मितो
 द्वादशाहेन कल्पते ।
 दीर्घशत्रेण सम्मितो
 ऽजः पञ्चौदनः सवः ॥ ८ ॥

तेषां बर्हिष्यं सर्वं
 यन्नष्टं यच्च प्रियते
 यच्च स्तेनो ऽपाजति ।
 येषां पञ्चौदनः सवः ॥ ९ ॥

शौ.६.५.२७ या पूर्वपतिं वित्वा-
 धान्यं विन्दते ऽपरम् ।
 पञ्चौदनं च तावजं
 पचतो न वि *योषतः ॥ १० ॥

२८ समानलोको भवति
 पुनर्भुवापरः पतिः ।
 अजं पञ्चौदनं
 दक्षिणाज्योतिषं ददत् ॥ ११ ॥

- ८ का. * सम्मितो * * । दीर्घमात्रेण सम्मितो;
 ग मा. दीर्घशत्रेण *;
 द्र. मां. दीर्घशत्रेण सम्मितो द्वादशाहेन कल्पते इत्यधिकम् ।
 ९ का य एषां * * . . . यश्च स्ययतं यश्च * पायति य एषां पञ्चमो
 भव ।
 ख मा. . . . प्रियेते ।
 १० का. * पूर्व पतिं वित्वा यथात्रं * परम् * दनं च तावतं * * व्यांचतः ।
 (मु. . . . व्यांशतः ।)
 कख मा. * पूर्वपति वित्वाधान्यं * परं । म. . . . वित्वा . . . * परं ।
 घ * उ. * नि वि योषतः ॥ ।
 ११ ख-घ का. पुनर्भुवापरष् * * चपञ्चौदनं दक्षिण्यज्योतिषं * २४२
 मा. पुनर्भुवापरः * । * पञ्चौदनं दक्षिणां ज्योतिषं * । ।

८.२०

सूर्यो मा वर्चसोक्षतू-
क्षतामश्विनोभा ।
आदित्य ऊर्ध्व उच्चरन्
स उ मा वर्चसोक्षतु ।।१।।

वर्चसा मां पितुरग्नि-
वर्चसा मा बृहस्पतिः ।
सुरायाः सिच्यमानायाः
कीलालवर्चसेन मा ।
तेन मामश्विनोभा
उक्षतां पुष्करस्रजा ।।२।।

वर्चस्वन्मे मुखमस्तु
रोचमानं विषासहि ।
तन्मा हिरण्यवर्चसं
कृणोमि पश्यतां प्रियम् ।।३।।

८.२०.१ का. ** वर्चसोक्षतूक्षताम . . . । ** उत्तरं असौ मा . . . ।

क मा. ** वर्चसोक्षतु -;

घ मा. . . . वर्चक्षतु । ।

२ क-ग मा. ** पितुरग्निवर्चसा माद् बृहस्पतिः । * सिच्यमानायाः ;

ग म. * शिच्यमानायाः;

घ-च का. * सा * मासश्विनोभा । * पुष्करस्रज ।

३ का. वर्चस्वान्मे सुखमस्तु ** । योमा ** पश्यता * ।

ख उ. * विषासहिः ।

मधोरहं मधुतरो
 मधुघान्मधुमत्तरः ।
 मामनु प्र विशतु वर्च
 ऋषभो वाशितामिव ॥४॥

इदमाञ्जनमानजे
 वर्चस्यमा कनिक्रदम् ।
 यथा क्रनिक्रदच्चराणि
 वर्चसा च भगेन च ॥५॥

वर्चसाग्निमा दधति
 वर्चसोदेति सूर्यः ।
 यावद्वर्चो गोहिरण्यस्य
 तावन्मे वर्चो भूयात् ॥६॥

यावत्त्वं देव सूर्य
 उद्यन्नभि विपश्यसि ।
 तावन्मा वर्चसाभि वि पश्य ॥७॥

-
- ४ कख मा. मधुतरो मधुघानमधु . . . ।
 ख-घ का. मधुमां * । . . . प्र विशन्तु * * ऽवाषितामिव ।
 ७ घ उ. षभो वासितामिव । ।
 ५ क-ग का. यदमाञ्जनमानमवर्चस्वसा * । * कनिक्रदश्चराणि;
 घ मा. वर्चसाच् * * * । ।
 ६ खग का. वर्चसोदति * गोद्धिर्हिरण्यसु;
 ग < गोहिरण्यस्य ।
 ७ का. सूर्योद्यन्नभैवपश्यसि । र्चसाभ्यव * ;
 मा. यवत्वं * * विपश्यतिसि । । वर्चसा * * । ।

पूर्णे भगस्याहं भूत्वा-
 रुक्षं वर्चसो रथम् ।
 स मा वहतु सर्वदा-
 युष्मन्तं सुवर्चसम् ॥८॥

भगेनाहं परिहितो
 वर्चसा द्रविणेन च ।
 यथा चराणि सर्वदा
 रोचमानं विभावसु ॥९॥

एवा मा भग आगम-
 देवा मा वर्च आगमत् ।
 एवा मा तेज आगम-
 देवा मा यश आगमत् ॥१०॥

हिरण्ययेन चक्रेण
 भगस्यापिहितो गृहः ।
 तं व्युब्जामि ब्रह्मणा
 तस्य मे दत्तमश्विना
 दत्तं मे पुष्करस्रजा ॥११॥

इति चतुर्थानुवाकः

इत्यष्टम एकादशर्चा काण्डः समाप्तः ।

- ८ क-ग का. पर्णे . . . उक्षं * * * । * * * सर्वदा ।
 ९ का. भभगेनाहं * * * * । * * * * विभावसुः
 १० का. यवा * भगागमदेवा * वर्चागमत् * * तेजागमदेवा * यशागमत्;
 ११ क-ग का. हिरण्येन . . . पिहितो * * युग्जापि *;
 ड का. * * पुष्करस्रजः ॥ २ अनु ५ ॥ २२ इत्यथर्वणिकपैप्पलादशाखायां
 अष्टमष्काण्डसु समाप्तः ॥ २२
 काण्डान्ते उ. ॥ २० ॥ ३ ॥ अ४ ॥ एकादशर्चाकाण्डः समाप्तः ।

नवमः काण्डः

६.१

(शौ. ५.२७)

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा
शोचींष्यग्रेः ।

द्युत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोस्तनूनपादसुरो
विश्ववेदाः ।।१।।

देवो देवेषु देवः पथो अनक्ति मध्वा घृतेन ।
मध्वा यज्ञं नक्षति प्रोणानो नराशंसः *सुकृद्देवः
सविता विश्ववारः ।।२।।

अच्छायमेति* शवसा घृतेनेडे वह्निं नमसाग्निम् ।
सुचो अध्वरेषु प्रयत्सु ।।३।।

स यक्षदस्य महिमानमग्रेः स इन्मन्द्रासु प्रयत्सु ।
वसोश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च ।।४।।

काण्डारम्भे

का. नवमंआरम्भकृताः z औं नमो नारायणाय z औं
नमश्शारिकाभगवत्यैः औं नमस्सरस्वत्यैः zz zz औं ;

उ. औं

१ ख का. शुचींष्यग्रेः * * . . . नूनपादम्भसुरो विश्वेवेदाः;
क-ग मा. उर्ध्वा * * . . . । द्युत्तमा * ;

२ का. * देवेषु * * युक्त * * । * * * * नुराशंसस्तुक्षद्देवस् * * ;
गघ मा. * * नक्षतित् प्राणानो * सकृद्देवः * * ।।

ग म. * * नक्षतित् * ;

द्र.

मा. २ख घृतेन इत्यतो द्वौ दण्डौ ।

३ का. अशछायमेति * घृतेन ईडे * नमसाग्नि * ध्वरेषु । प्रयुत्सु ;

क उ. अछायमेति ;

ग उ. शृचो * * ।।

४

का. सुवेक्षतस्य मग्रे स्वेनमिन्द्रसु प्रयुत्सु । वसुश्चेतिष्ठो .
. . . . ।

ख मा. * इन्मिन्द्रासु * ।

द्वारो देवीरन्नस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः ।

उरुव्यचसो धाम्ना पच्यमानाः । । ५ । ।

ते अस्य वृषणो दिव्या नु योना ।

उषासानक्तेमं यज्ञमवतामध्वरं नः । । ६ । ।

दैवा होतार इममध्वरं नो अग्नेर्जिह्वेमभि गृणीत ।

कृणुता नः स्वितिम् । । ७ । ।

तिस्रो देवीर्बहिरिदं *सदन्त्विडा सरस्वती मही ।

भारती गृणाना । । ८ । ।

तन्नस्तुरीपमद्भुतं* पुरुक्षु ।

त्वष्टा सुवीर्यं रायस्पोषं वि स्यत नाभिमस्मे । । ९ । ।

वनस्पते अव सृजा रराणः तना देवेभ्यः ।

अग्निर्हव्यं शमिता सूदयाति । । १० । ।

-
- ५ का. * . . रन्त्यस्य विश्वेद् * ददन्तेग्नेः । उरुव्यचस्व * पच्यमाना;
ग मा. उरुव्यचसो * * ।
- ६ का. * स्य * * न * । उषासानक्तेसं * ;
मा. * * वृषणोष * * योनाः ।
- ७ खग का. अग्नेर्जिह्वे भि गृणीतः * न * ;
मा. अग्ने जिह्वेमभि * ।
- ८ का. * सदन्त्विडा * । महा * * ; कख उ. सदन्त्विडा
. . . . ।
- ९ क का. तंनस्तुरीपमद्भुतं * ; मा. तं नस्तुरीयमद्भूतं * ।
म. तंनस्तुरीयमद्भुतं * ।
ख मा. * सुवीर्यं ;
ग का. * श्वत नाभिमस्महे ।
- १० का. * व * * सुमना * । * सूदयाति;
मा. * * * रराण * * । । म. * * * रराण * * ।
ग मा. अग्नि हव्यां समिता * ।

अग्रे स्वाहा कृणु जातवेद इन्द्राय भागम् ।
विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् ।।११।।

६.२

(शौ. ५.२६)

यजूंषि यज्ञे समिधः स्वाहाग्निः प्रविद्वानिह
वो युनक्तु ।
युनक्तु देवः सविता प्रजानन्नस्मिन्*
यज्ञे सुयुजः स्वाहा ।।१।।

इन्द्र उक्थामदानि यज्ञे अस्मिन्
प्रविद्वान् युनक्तु सुयुजः स्वाहा ।
छन्दांसि यज्ञं मरुतः स्वाहा
मातेव पुत्रं पिपृतेह युक्ताः ।।२।।

-
- ११ क का. ** कृणुहि
ग उ. ** हविरुदं * ।।
- द्र. मन्त्रसंख्या हस्तलेखेषु नास्ति ।
- ६.२.१ का. यजूंषि * समिस्वाहाग्नेषु * * * * * प्रजानन्यस्मिन् *
सयुज * ।
क मा. यजूंषि * * . . . ; म. यजु (→जूं)षि * * ;
गघ मा. * देवः प्रजाननस्मिन् * षुयजः * ।।
म. * * * प्रजाननस्मिन् * * * ।।
- २ का. * युक्थामदानि * * * प्रनक्तु सयुजस् * । * * * * । . . .
पिपृतेष्यकत्व;
क *म. * उक्थाम (→व) दानि * * ;
ग उ. * यज्ञे (→ज्ञं) * * ;

प्रैषा निविद आप्रियो यजूषि शिष्टाः
 पत्नीभिर्वहतेह युक्ताः ।
 एयमगन् बर्हिषां प्रोक्षणीभिर्यज्ञं तन्वाना
 अदितिः स्वाहा ।।३।।
 विष्णुर्युनक्तु बहुधा तपांस्यस्मिन् यज्ञे
 सुयुजः स्वाहा ।।४।।
 त्वष्टा युनक्तु बहुधा नु रूपाण्यस्मिन् यज्ञे
 [सुयुजः स्वाहा] ।।५।।
 इन्द्रो युनक्तु बहुधा वीर्याण्यस्मिन्
 [यज्ञे] ।।६।।
 सोमो युनक्तु बहुधा पत्यांस्यस्मिन्
 [यज्ञे] ।।७।।
 भगो युनक्त्वाशिषो न्यस्मां अस्मिन् यज्ञे
 सुयुजः स्वाहा ।।८।।
 अश्विना ब्रह्मणेतमर्वाग्
 वषट्काटेण यज्ञं वर्धयन्ती स्वाहा ।।९।।

-
- ३ का. प्रैषानविदाप्रियो ** । . . . वर्तिहि युक्ता येमगं * प्रोक्षणेभिर्यज्ञं
 * दितिस् * । मु. वैसानविदाप्रिय . . .
 क उ. प्रैषामि विद आप्रिय; ख मा. शिष्टा . . . ।
 द्र. ३घ म. मन्त्रान्ते एको दण्डः ।
 ४ का. * उपास्मिन् * सयुज * ।
 ५ का. * * * वि रूपास्मिन्;
 ७ मा. * * * पत्यांस्यस्मिन् ।
 ८ का. * न्यस्मास्मिन् * सयुज * ।
 ख मा. 'यज्ञे' इति नास्ति ।
 ९ मा. अस्वना ;

बृहस्पते ब्रह्मणेह्यर्वाङ्
यज्ञोयं स्वरितं यजमानाय धेहि स्वाहा ।। १० ।।

६.३

आपः पुनन्तु वरुणः पुनात्वयं च यः पवते
विश्वदानीम् ।
यज्ञो भगो अधिवक्ता विधर्ताग्निश्च नः पावयेतां
सूर्यश्च ।। ११ ।।

गघ ०

कौ.३३.६ कख

ऋ.१०.६७.२० कख

दशशीर्षो दशजिह्वा आ रभे वीरको भिषक् ।
मा ते रिषं खनितां यस्मै च त्वा खनामसि ।। १२ ।।

दशरात्रे किलासस्य वीरुधा वेद भेषजं ।
इतस्तदभ्रियाखनं किलासं नाशयामि ते ।। १३ ।।

अपृस्वन्या वि होहति धन्वन्यन्याधि तिष्ठति ।
किलासमन्या नीनशद् वर्चसान्या समुक्षतु ।। १४ ।।

१० का. * ब्राह्मणोष्यर्वान् यज्ञं वयं २२२

६.३.१ का. * त्वय * । * धिवन्ताग्निश्च * सूर्यस्य ।

घ उ. पावयतां सूर्यश्च ।।

२ कख का. * जिह्वा * वीरुको * ।

ग उ. * र्ष * ;

घ का. स्मै * ।

३ का. * णकिलमस्य * यतस्तुदभ्रियाखनं * ।

ग मा. इतस्तवभ्रि ; म. इतस्त xx भ्रि ;

४ मा. विरोवि * धन्वन्याधि * । किलामन्या नीनशर्द्धसान्या
* ।।

ख म. धन्वन्याधि * ।

का. धन्वन्याधि * ।

घ का. समञ्जतु ।

आज्येन घृतेन जुहोमि किलासभेषजम् ।
वीरुधामग्रेः सङ्काशे किलासं नानु विद्यते ॥५॥

पिशङ्गरूपो भवति कल्माषमुत संदृशि ।
किलास नश्येतः परः प्र त्वा धक्ष्यामि वीरुधा ॥६॥

यानि पृथगुत्पतन्ति नक्षत्राणीव संदृशि ।
किलासं सर्वं नाशयन्नोघ इवाभ्येमि वीरुधा ॥७॥

यदि वा पुरुषेषितात् किलास पर्याजगन् ।
नमो नमस्यामो देवान् प्रत्यक्कर्तारमृच्छतु ॥८॥

शीर्ष्णस्ते स्कन्धेभ्यो ललाटात् परि कर्णयोः ।
ओषध्या वर्षजूतया किलासं नाशयामि ते ।
स्वस्त्वा वर्ण आयत्यनरातिः सहौषधिः ॥९॥

पै. ४. ७. २ कख

ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनूक्यात् ।
[ओषध्या वर्षजूतया किलासं नाशयामि ते ।
स्वस्त्वा वर्ण आयत्यनरातिः सहौषधिः] ॥१०॥

५ ग का. वीरुधानग्रेस् संकाशे;
घ मा. कीलासं ॥

६ कख का. पिशङ्गरूपय * क-कल्माषसुत * ।
घ का. ** दक्षामि *; मा. ** धक्षामि * ॥

७ गघ का. ** नाशयन्नोभीवाद्येम *;

८ ख का. * पर्याजगं ; म. * पर्याजगत् (→न्?) ।

९ क का, मा. . . . स्कन्धेभ्यो;

ग का. 'वर्षजूतया' इति नास्ति ।

ङ का. शस्ता वर्णाइत्यनरातिस्सहोषधी;

द्र. ङ तुल. शौ. १. २. ३. २ ग आ त्वा स्वो विशतां वर्णः ॥

१० क का. ग्रीवाभ्यस्ता *;

अंसाभ्यां ते दोभ्यां बाहुभ्यां परि हस्तयोः ।
 [ओषध्या वर्षजूतया किलासं नाशयामि ते ।
 स्वस्त्वा वर्ण आयत्यनरातिः सहौषधिः] । १११ । ।

पृष्टिभ्यस्ते पार्श्वभ्यां श्रोणिभ्यां परि भंससः ।
 [ओषध्या वर्षजूतया किलासं नाशयामि ते ।
 स्वस्त्वा वर्ण आयत्यनरातिः सहौषधिः] । ११२ । ।

पै.४.७.६कख

*ऊरुभ्यां ते ऽष्ठीवद्भ्यां
 पार्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।
 ओषध्या वर्षजूतया
 किलासं नाशयामि ते ।
 स्वस्त्वा वर्ण आयत्यनरातिः सहौषधिः । ११३ । ।

६.४

सहैव वो हृदयानि सह विज्ञानमस्तु वः ।
 सहेन्द्रो वृत्रहा करतु सह देवो बृहस्पतिः । ११४ । ।

- ११ क मा. अंसाभ्यान् * * ; म. अंसाभ्यान् * * ;
- १२ ख का. * सस ।
- १३ का. ऊरुभ्यां द्वे ष्ठीवद्भ्यां * प्रापदाभ्यां * * * नाशयाम * । शस्ता
 वर्णा इत्यनरातिस्सहोषधी ।
 मा. उरुभ्यान् ते ष्ठीवद्भ्यां; म. उरुभ्यान् * * ;
- ग मा. किलासं * * ।
- १०-१३ का. हस्तलेखे एवं पुनर्लिखितम् —
 ग्रवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यष् कीकसाभ्यो अनूक्यात्
 अंसाभ्यां ते दोभ्यां बाहुभ्यां परि हस्तयोः ।
 पृष्टिभ्यस्ते पार्श्वभ्यां श्रोणिभ्यां परि भंससे ।
 ऊरुभ्यां द्वे ष्ठीवद्भ्यां पार्णिभ्यां प्रापदाभ्यां ।
 ओषध्या वर्षजूतया किलासं नाशयामसे ।
 शस्ता वर्णा इत्यनुरोतिस्सहोषधि २३२
- ६.४.१ गघ का. सेन्द्रो * * * * । उ. * * सहि * * । ।

समानमस्तु वो हृदयं समानमुतो वो मनः।
 समानो अग्निर्वो देवः सह राष्ट्रमुपाध्वम् ।।२।।
 सं जानीध्वं सहृदयाः सर्वे संमनस स्थ।
 नष्टो वो मन्युर्जीर्णेष्या सह जीवाथ भद्रया ।।३।।
 यथा पुत्रः प्रवावदः पितृभ्यां वदति प्रियम्।
 एवा यूयमन्योऽन्यस्मै जिह्वया वदत* प्रियम् ।।४।।
 सहैव वो धान्यानि समानाः पशवश्च वः।
 सह पृथिव्यां वीरुधः सह वः सन्त्वोषधीः ।।५।।
 सह दीक्षा सह यज्ञो विवाहो वः सहासति।
 सह प्रफर्वा नृत्यन्तु सह व स्त्रिय आसताम् ।।६।।
 सहैव वो वीर्याणि सहान्यान् रन्धयाध्वै।
 सह पतत्रिणीमिषुमन्यस्मै हेतिमस्यत ।।७।।

- २ ख-घ का. रो * समानमग्निर्वो * सा।
 द्र. का. 'समाना हृदयं मनः पाठः', मु. 'समानं हृदयं मन इत्य
 इति लिखितं दृश्यते।
- ३ का. * * सहहृदयात् * संमनमस्तव । * * . . . जीर्णेषु
 * भद्रयः;
 क मा. सञ् * सहृदयाः; म सञ् * *;
- ४ कख का. * * प्रवावद * वदतु *।
 गघ का. नास्ति। मा. * . . मन्योऽस्मै * वदति * ।।
 घ म. * वदति * ।।
- ६ का. . . . सहामतिः * * नृत्यन्ति * * * सतां।
- ७ का. सहै * * सात्यानि * सा मन्यस्मै हेतिसर
 घ मा. हेतिमस्यत ।।

सं वस्यामि समितिं मधुना वाचमाञ्जिषम्* ।
युष्माकमन्ये शृण्वन्तूदितं सङ्गते जने ।।८।।

युष्मान् मित्रा वृणतां युष्मान् प्रतिजना उत ।
युष्मात् ज्ञातित्वं प्रेप्सन्त्यमृतं मर्त्या इव ।।९।।

सं समिद्यः समाकरं सह यूथा गवामिव ।
समानमस्तु वो मनो ज्येष्ठं विज्ञानमन्वित ।।१०।।

तु. छा.म.ब्रा.
१.३.६

इदं यदेषां हृदयं तदेषां हृदये भवत् ।
अथो यदेषां हृदयं तद् वेषां हृदि श्रितम् ।
समानमस्तु वो मनः श्रेष्ठं विज्ञानमन्वित ।।११।।

इदं यदेषां मन एषां यानि मनांसि च ।
सध्रयगिन्द्र तत् कृणु रथे पादाविवाहितौ ।।१२।।

८ कख का. * वश्यामि सुमितिं * . . . मांरिषं;

उ. सम् * * * . . . मांजिषं । द्र. < * वः स्यामि ?

गघ मा. . . . मन्व्ये शृण्वन्तु दितं * * ।।

घ का. सङ्गथे * ।।

९ का. युष्मान् * वृणुतानिष्मान् * * । युष्मै * प्रेष्ठत्वमृतं मर्त्यायिव ।
द्र. एग < युष्माँ उ. ?

१० ख का. सा * ।

घ का. * . . नमन्वतः;

द्र. १० क म. * समिद्यः ? अक्षरचिह्नं कीटदष्टम् ।

११ क का. यदि *;

गघ का. * . . . हृदं तदेषां * श्रुतं ।

च का. * . . . नमन्वतः;

द्र. मा. प्रथमयोः पादयोर्मध्ये 'मधुनावाचमांजिषं' इति पठितम् ।

१२ क-ग का. यदियदेषं * * * * * मघ्रियगेन्द्र तश्छृणु;

६.५

(शौ. १६.६)

सहस्रबाहुः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद् दशाङ्गुलम् ।।१।।

त्रिभिः पद्भिर्घामरोहत् पादस्येहाभवत् पुनः ।

तथा व्यक्रामद् विष्वङ् अशनानशने अनु ।।२।।

तावन्तो अस्य महिमानस्ततो ज्यायांश्च पुरुषः ।

पादस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ।।३।।

पुरुष एवेदं सर्वं यद् भूतं यच्च भाव्यम् ।

उतामृतत्वस्येश्वरो यदन्नेनाभवत् सह ।।४।।

यत् पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।

मुखं किमस्य किं बाहू किमूरु पादा उच्येते ।।५।।

१ ख का. सहस्राक्षास् * ।

२ क मा. * पद्भिर्घाम... ;

गघ का. * व्यक्रामुद् विष्वं अशनाशयन् ।

३ क का. * स्य ;

४ ख का. * * यश्च भाव्यं ।

ग मा. त्वस्येश्वरो;

घ का. यदन्नेनाभवत् सहः;

५ ख का. * व्यकल्पयन्;

घ का. . . . पादावुच्येते । मा. किमरु * * ।।

म. किमूरु * * ।।

ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्
 बाहू राजन्योभवत् ।
 मध्यं तदस्य यद् वैश्यः
 पद्भ्यां शूद्रो अजायत ।।६।।

विराडग्रे समभवद् विराजो अधि *पूरुषः।
 स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद् भूमिमथो पुरः।।७।।

यत् पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।
 वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म *इध्मः शरद्धविः।।८।।

तं यज्ञं प्रावृषां प्रीक्षन् पुरुषं जातमग्रशः।
 तेन देवा अयजन्त साध्या वसवश्च ये।।९।।

तस्मादश्वा अजायन्त ये च के चोभयादतः।
 गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः।।१०।।

-
- ६ क का. ** मुखमासीत;
 ग का. * तदस्तु **;
 घ उ. ** ऽजायत ।।
- ७ का. * समभरद् ** पौरुषात् । ** अत्यरिच्यत * . . . पुरा ।
 खग उ * धि पुरुषः । * अत्यरुच्यत;
- ८ घ का. * इध्माश् . . . ।
 मा. * इध्म शरद्धविः ।। म. * इध्म . . . ।।
- ९ कख का. . * प्रावृषात् प्रीक्षं * जातमक्रमः;
 खग मा. * जातमग्रसंशः । . ** अजयन्त;
 ग म. ** * अजय(→यज)न्त;
- १० ख का. * . . * चोभयदतः;
 ग मा. * * यज्ञिरे तस्मा;

तस्माद् यज्ञात् सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।
छन्दो ह जज्ञिरे तस्माद् यजुस्तस्मादजायत ।।११।।

तस्माद् यज्ञात् सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यम् ।
पशून् तांश्चक्रे वायव्यानारण्यान्
ग्राम्याश्च ये ।।१२।।

सप्तास्यासन् परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।
देवा यद् यज्ञं तन्वाना अबध्नन् पुरुषं पशुम् ।।१३।।

मूर्ध्नो देवस्य बृहतोऽश्वः सप्त सप्ततीः ।
राज्ञः सोमस्याजायन्त जातस्य पुरुषादधि ।।१४।।

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षुः सूर्यो ऽजायत ।
श्रोत्राद् वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ।।१५।।

११ खग मा. रुचः * यज्ञिरे । ** यज्ञिरे * ;

१२ ख उ. * पुरुषदाज्यं ।

ग का. पशूस्तां चक्रिरे * ;

द्र. ग < पशूस्तांश्चक्रे ?

१३ कख का. सप्तास्यास्तन् . . . स्त्रि * समिधाषु * ;

ग का, मा. देवा यज्ञं * ;

१४ का. * देवस्य बृहतो अंसवस्सप्तती राजस्सोमस्या ZZ ५

ZZ अनु १ ZZ

ख मा. श्वः * सप्तती ।

१५ का. नास्त्ययं मन्त्रः ।

गघ मा. * . . . प्राण मुखादग्नि ।।

नाभ्यां आसीदन्तरिक्षं शीष्णो द्यौः समवर्तत ।
 पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्राङ् तथा
 लोकाँ अकल्पयन् ॥१६॥

इति प्रथमोऽनुवाकः

६.६

इमां खनाम्योषधिमदृष्टहननीमहम् ।
 अश्वस्यावो ददाति त्वा वैरूपो वाजिनीवति ॥१॥

नादृष्टा वो जिह्वाः सन्ति न दन्ता हन्वोरधि ।
 नापि मध्यं नो शिरस्ते यूयं किं करिष्यथ ॥२॥

कौ.११६.७३. इन्द्रामित्रा इन्द्रहता न व इहास्ति न्यञ्चनम् ।
 इन्द्रो वः सर्वासां साकं शक्रस्तृणेदु वृत्रहा ॥३॥

१६ का. नास्त्ययं मन्त्रः ।

क मा. * आसीदन्तरिक्ष;

गघ मा. * श्रोत्राङ् * लोकाङ् * ॥५॥ ॥३१६॥ ॥अ१॥

म. * * लोकाङ् * ॥ ॥३१६॥ ॥अ१॥

६.६.१ कख का. * खनास्योष षमहनीमहं ।

ग मा. अश्वस्यावो * * ; < अश्वः श्यावः ?

२ का. * हंनोरधि . . मध्यन्यं * * करिष्यतः zz zz औ
 ते यूयं किं करिष्यतः;

द्र. उ. मन्त्रान्ते काण्डिकाभागसूचकं लक्षणमङ्कितम् ।

३ का. औ इन्द्रामित्रा इन्द्रहता नू वहास्ति नुञ्चनं * * * * चक्रस्तृणेषु
 * ;

गघ मा. * * सर्वासा * . . . स्तृणेतु * ॥ म. स्तृणेदु → तु

अश्वतराँ अयःशफान् यानिन्द्रो अधितिष्ठति ।

तैर्वोपि नह्येय ते मुखान्युदरसर्पिणः ।।४।।

अपिनह्यमदृष्टानां मुखं पादा दृतेरिव ।

उतैषां जिह्वा निष्कर्ता निर्दन्ता हन्वोरधि ।।५।।

अवधिषमसृगादां नि क्रोडादा अलिप्तत ।

अभैत्सं⁺ सर्वेषामाण्डानि ये अदृष्टाः पृथिवीक्षितः ।।६।।

रिश्यासः पौरुषासो दर्भासो *वैरिणा उत ।

मौज्जा अदृष्टाः सैर्याः सर्वे साकं नि जस्यत ।।७।।

अदृष्टानां सप्त जाता पृथिवी न शिशे मही ।

तानिन्द्रो बाहुभ्यां *सर्वाञ्छक्रो अपावयत् ।।८।।

ये वः सन्ति सप्त जाता अदृष्टाः पुरुषादिनः ।

*ग्राव्यांशूनिव सोमस्य तान् सर्वान् प्र मृणीमसि ।।९।।

पै.५.३.३घ

४ क का. अश्वतरां । * या इन्द्रो * तैर्वो * नह्ये * . . . न्यदुचसर्पिणः;

५ का. अपिनह्यमदृष्टाना * पाद . . . * जिषून्ता न दन्ता हंनोरधि ।

६ का. अवधिकमसृगादा न्य * लिप्तत । अभैत्सं . . . षामांत्वानि *
दृष्टाष्पृथिवीक्षिकः;

ग मा. अभैछं सर्वेमा . . ; म. अभैछं ;

७ कख का. ऋष्यासष्पौरुषाक्षो * वीरणा *;

ख उ. * वैरुणा * ।

घ का, मा. * * * जस्यच ।।म. * * * जस्यच (→त)।।

८ ख का. * नि षसेमही ।

घ का. सर्वाशक्रोनुपावपत् ।

मा. सर्वाछक्रो * ।। म. सर्वाच्छक्रो * ।।

९ का. वयस्यन्तु * * दृष्टाष्पुरुषादिस । ग्राव्यांशूनिव * तयाहं *
।

गघ मा. ग्राव्यांशून इव * तान * * * ।

म. ग्राव्यांशून इव * * * * * ।।

य आत्मजा ये वस्तिजा य ऋषा य उ तोदिनः।
तेभ्यः खनाम्योषधिं येभ्यो बिम्बीवधः कृतः।।१०।।

अदृष्टेभ्यस्तरुणेभ्यो युवद्भ्य स्थविरेभ्यः।
आहार्षमुग्रामोषधिं येभ्यो बिम्बीवधः कृतः।।११।।

ये च दृष्टा ये चादृष्टास्तितीलाः* शलुनाश्च ये।
तानग्रे सर्वान् सं दह क्रिमीननेजतो जहि।।१२।।

६.७

शीतिजला इति शीता वाता उपा वान्तु।
हिमेनाग्रिरावृतो हिमेनाग्निः परीवृतः।।१।।

य(त्) त्वा देवा अपारुन्धन्ना समुद्रमधावयः।
हिमो जघान गोअजं हिमो अक्षं हिमश्छदिः।।२।।

-
- १० कख का. आत्मजा * * रुषा * * तोदिम; म. . . . * रुषा . . . ।
ग मा. तेभ्य ;
घ का. तेभ्यो * कृत।
- ११ ख-घ का. धवभ्य * अहर्षमु . . . तेभ्यो * कृत २
ग मा. आहार्षमुग्रामो-मोषधिं;
- १२ का. स्तितीलाम्ब्यलुनांश्च *। तेनाग्रे * सन् * . . .
० ननेजितो * २१२
कख मा. ये त * * चादृष्टा शलुनाश्च *।
घ मा. क्रीमीननेजतो *।।
- ६.७.१ का. शीतजलायत * वात * गन्तु ग्निनावृतो
परीवृता;
- २ का. त * * उरुन्धनात् समुद्रियमजावयः * * वो जं * वक्षं हिमत्सति।

हिमादधि प्र यामसि हिमे अद्य विमोचनम् ।

यमवटं शतदरमवैन्ध सप्तवधये । । ३ । ।

अवका तत्र रोहतु खदे परि बिलं तव ।

अर्चिष्टे अग्रे प्रथममङ्गाराँ अपराँ उत । । ४ । ।

गृभ्णामि ब्रह्मणा नाम धामधाम परुष्परुः ।

शीतिका नाम ते माता जलाषो नाम ते पिता । । ५ । ।

इह त्वमन्तरा भव बाहीकमस्तु यद्रपः ।

हिमे जातोदके वृद्धा सिन्धुतस्पर्याभृता ।

तया ते अग्रभं नामाश्वमिवाशवाभिधान्या । । ६ । ।

आमा नामास्योषधे तस्यास्ते नाम जग्रभ ।

अगस्त्यस्य पुत्रासो मा वि धाक् पुरुषान् मम । । ७ । ।

-
- ३ ख-घ का. * ग्य * । हिमवटं शधरनर्धेन्द्रस्तप्तवधे ।
- ४ ख का. खले *** ।
- मा. ** विलन्तव । म. ** विळन्तव ।
- घ का. . . मङ्गाराँ अपराँ उत ।
- मा. मङ्गारात्तमपरात्तं उत । ।
- म. मङ्गाराङ् अपराङ् उत । ।
- ५ कख का. गृभ्णामि * * धामधा परुष्परुः;
- ख मा. * परुष्परुः ।
- ६ क मा. * भ;
- ख का. बाहीकुमस्तु यद्रपा;
- घ का. . . . स्पर्याभृता ।
- च का. . . वाशवाभिधान्या;
- ७ ख का. तस्यास्त * जग्रभः ।
- घ का. * * धातु * * ।

मा नो अग्रे तन्वं मा वासांसि रीरिषः ।
यं त्वा समुद्रज वयमारोहाम स्वस्तये ।।८।।

दिवस्तारा अवापद्रन् धारात् समुद्रिया अपः ।
हिरण्यकुम्भो हरितो (ऽ)वकाभिः परिवृत-
स्तेनाग्निं शमयामसि ।।९।।

शमयाम्यर्चिरग्रेः शिवस्तपतु मा वि धाक् ।
गृभीते द्यावापृथिवी गृभीतं पार्थिवं रजः ।।१०।।

नि मुञ्जेषु यदुदकं नि नडेषु यदन्तरम् ।
यत् समुद्रे यत् सिन्धौ तेनाग्निं शमयामसि ।।११।।

वेतसस्यावकाया नडस्य वीरणस्य च ।
रोहितकस्य वृक्षस्याग्निं शमनमुद् भरे ।।१२।।

आयतीरुदहार्यो वि ते हरन्तु यद्रपः ।
परायतीः परावतः परा हरन्तु यद्रपः ।।१३।।

-
- ८ खग का. सा वासंस्य * । * ता * ;
ग मा. नान्त्वा समुद्रय ; म. यन्त्वा समुद्रय ;
- ९ कघ का. दिवस्तादा वापद्रुन् * * अप हिरण्यकुम्भो * * । परिवृते . .
. ग्रीं * ।
- १० . . का. . . . चिरग्रे शिषस्तस्तु * * धा;
- ११ क उ. * वंयेषु ;
ख का. * नद्रे(→ध्रे) षु ।
- ० घ का. तेनाग्न्यं * ।
- १२ क का. वेतमस्यावकाया; मां. वेतसस्यावकायां;
घ का. रोहितक...स्याग्निं शमनमुद्धरे ।
- १३ का. आयती उतजार्यो * * * यद्रपः * परावतं * वहन्तु यत्तपः;

शौ.६.१०६.३कख हिमस्य त्वा जरायुणाग्रे परि व्ययामसि ।
शीतिके शीतमित् करो हिमिके हिममित् करः ।।१४।।

६.८

अक्षण्वता लाङ्गलेन पद्धता पतयिष्णुना ।
लाङ्गलगृह्य⁺ चर्कृषुवृकेण⁺ यवमश्विना ।।१।।

शौ.६.३०.१, देवा एतं मधुना संयुतं यवं
छा.म.ब्रा.२.१.१६ सरस्वत्यामधि वणावचर्कृषुः ।
इन्द्र आसीत् सीरपतिः शतक्रतुः
कीनांशा आसन् मरुतः सुदानवः ।।२।।

हिरण्ययं कलशं सुदानवो दिव्यया सरघया कृतम् ।
अव भृतमश्विना यवं तद् युवं मधु चक्रथुः ।।३।।

१४	का. पर * । * शीतिमित् * हिमिके. किर २२२
६.८.१	का. अकृण्वता * * पथयिष्णुना । लाङ्गलगृह चक्रषुवृकेणैवमश्विना ।
	क मा. अक्षण्वता लाङ्गलेन;
	गघ मा. लाङ्गलमृह्यचर्कृषुवृकेण ।।
	म. लाङ्गलमृह्यचर्कृषु ।।
द्र.	१ग पा. २.१. ७२ काशिका द्र. ।
२	का. * * * संयुक्तं * . . . त्यामधु मणावचरक्रषु । * * सेरपतिश् * * मन् * * ; ख उ. . . . चर्कृषुः ।
	ग मा. * आसीच्छीरपतिः * ;
	म. * आसी छीरपतिः * ;
३	क का. हिरण्ययं कलशं * ; द्र. ख का. 'सरघया' इति नास्ति । ३ग-४ख 'यवं' इत्यतः - 'मश्विना' इत्यवधिको भागो नास्ति ।

क्रिशावेतदजयतमश्विना सारघं मधु ।

ततो यवो व्यरोहत् सो (S)भवद् विषदूषणः ।।४।।

तु.पै.६.११.११कख युवावान् सरघायाः प्रखिद्य मध्वाभरत् ।

[ततो यवो व्यरोहत् सो] ।।५।।

यद् वृकं मधुपावानमवामयतमश्विना ।

[ततो यवो] ।।६।।

कैरण्डा नाम सरसो वृकस्य वम्या अधि ।

ततो यवो व्यरोहत् सो (S)भवद् विषदूषणः ।।७।।

यदस्य भरथो मधु सरघा सथ्वच्छिनत् ।

सद्यस्तुदर्वतो युवं पुनरा दत्तमश्विना ।।८।।

यो यवं दिग्धविद्धो अहिदष्ट उपासरत् ।

तीर्थे रध्मिव मज्जन्तं उत्तं भरतमश्विना ।।९।।

४ गघ का. * * विरोहत् * * विषदूषणा;

५ का. यवावायां सरघायष्वृषायमश्वभरत् ।

मा. . . . सरघाया प्रखिद्य ।।

म. . . . सरघाया * ।।

६ का. * * . . . वानसवावयत्तमश्विना ।

ख मा. मयतमश्विना ।।

७ का. * * सरथो * संस्याधि । * यतो विरोहत् * * विषदूषणाः;

द्र. मा. ७-८ मन्त्रयोर्मध्ये ५-६ पुनर्लिखितौ ।

८ कख मा. यवस्य * * * सथ्वच्छिनत् ।

म. सथ्वच्छिनत् ।

ख-घ का. सक्तश्छिनत् (सर्थश्चरत्-वेरेट्) सद्यस्तुसर्वतो * .

. धत्तमश्विना ।

९ कख का. * वं * हिदेष्टोपाचरत्;

घ का. मश्विनाः २ ३२

यं वहन्त्यष्टायोगाः षड्योगा यं चतुर्गवाः ।
स ते विषं वि बाधतामुग्रो मध्यमशीरिव ।।१०।।

६.६

पै.८.३.११

यस्य यव प्रसर्पस्यङ्गमङ्गं परुष्यरुः ।
तस्माद् यक्ष्मं वि बाधस्वोग्रो मध्यमशीरिव ।।१।।

*शकलं च न ते यवान्या रुहन्त्योषधीः ।
यव इद् यावयाद्गोरश्वात् पुरुषाद् विषम् ।।२।।

यवो राजा यवो भिषक् यवस्य महिमा महान् ।
यवस्य मन्थं पपिवानिन्द्रश्चकार वीर्यम् ।।३।।

आ भरामृतं घृतस्य पुष्यमा भर ।
अनभिखात ओषध इदं दूषय यद् विषम् ।।४।।

-
- १० का. सयं योगा * * चतुर्गवा । सर्वे * * * धातामुग्रो .
. . . ।
क मा. * वहन्त्य ; म. * वहन्त्य ;
ख उ. * यञ् * ।
३. ६.८.१० = का.६.६.१
६.६.१ का. यस्यैव * विषं * बाधस्व उग्रो ।
२ का. शकलं * * * युवान्यान् रुहन्त्योषधीः यवैघावयायद् ;
क उ. शकलं * * * * ;
३ क का. * * * भिषक् ;
गघ मा. * * पपिवानि । ।
७ ख-घ का. * . . . रभ । अनभिषातोषधै * दूष * * ;

य आयन्ति दिग्धविद्वाः शूद्रा राजन्या उत ।
चक्षुर्मे सर्व आदृश्य ते यन्त्यगदाः पुनः ॥५॥

६.१०

पै.५.१७.८३
२.२.३गघ द्र.

जीवातवे ऽ भर्तवे शिरस्त आ रभामहे ।
रसं विषस्य नाविदमुद्नः फेनमदन्निव ॥१॥
भूम्या मध्याद् दिवो मध्याद् भूम्या अन्तादथो दिवः ।
मध्ये पृथिव्या यद् विषं तद् वाचा दूषयामसि ॥२॥

अश्वत्थे निहितं विषं कपाले निहितं विषम् ।
शिलाया जज्ञे तैमातः प्रथमो विषदूषणी ॥३॥

विषस्याहं वैन्दकस्य विषस्य दार्व्यस्य च ।
अथो विषस्य स्वैलस्य समानीं वाचमग्रभम् ॥४॥

तदिद् वदन्त्यर्थिन उत शूद्रा उतार्याः ।
विषाणां विश्वगर्थानां सर्वथैवारसं विषम् ॥५॥

५ का. इ हायन्तु दिग्धविद्वा * * * । . . . सर्वादृश्य * यंतुकदा *
282

६.१०.१ ख का. शिरस्ता * ।
घ का. -मुध्णष् ;
मा. . . . फेनमदन्निव । ।

२ कख का. * * * मध्या * त्वादथो * ;

३ क-ग का. * निहतं * * निहतं विषम् शिलायां * * ;

७ खग मा. * निहिते * । * यज्ञे * ;

४ का. . . . वैन्दकस्य * दार्व्यस्य * । * * मैत्रस्य सामानीं . . . ।
ग मा. * * स्वैलस्य ;

५ कख का. वदन्त्यर्थित * * उतार्य

क उ. . . . वदन्त्यर्थिन ;

ग मा. विषाणा * ; का, म. * विश्वगर्था(का. र्त्त)नां ;

- ख पै.५.८.२ख पुरुषस्त्वामृतकर्णो विष प्रथममावयत् ।
यथा ह तं नारोपयस्तथास्यरसं विषम् ।।६।।
- पै.५.८.८गघ यद् वो देवा उपजीका उद्देहं शुषिरं ददुः ।
तत्रामृतस्यासिक्तं तद्यकारारसं विषम् ।।७।।
- पै.४.१६.६कख शकुन्तिका मे अब्रवीद् विषपुष्पं धयन्तिका ।
न रोपयति न मादयत्यरसं शार्वीयं विषम् ।।८।।
- अत्यपत्ताम दुर्गाणि शारीः शकुनयो यथा ।
इहेन्द्राणीं वरुणानीं सिनीवालीं क्रकोढ्याम् ।
ग्राहां शूरपुत्रां देवीं याचामो विषदूषणम् ।।९।।

- ६ का. पुरुषस्त्वामृतकर्णो * प्रथममावयम् । * तन्वारोपयस्तथा
- ७ का. *** उपचीका उद्देहं शुषिरं ददुः तत्रा मृतम्यासिक्तं उश् कारा
- कख मा. यम् * * * * * विदुः ।
- क म. यम् * * * ;
- ८ का. शकुन्तिक * ब्रवीद् * * * * * सादयत्यरसं सार्व्य * २
- ख मा. विषपुष्पन्दयन्तिका । म. विषपुष्पन् * ।
- द्र. ८घ < शार्वीयं?
- ९ कख का. अभ्यपत्तानि * सारीश् * * । * * क्रकोष्य * * * *
* देवं * * ।
- गघ मा. वरुणानीं शिनीवालीं * ;
- म. शिनीवालीं * ;
- च मा. जाचामो * । ।

आलकं व्यालकं व्यावं जाल्म जिगीमहे ।
जरद्विषं युवाभिषक् वयमित् सासहामहे ।।१०।।

पै.१६.३३.६ अस्थाद् द्यौरस्थात् पृथिव्यस्थाद् विश्वमिदं जगत् ।
कख पै.३.४०.६ अस्थुर्विषस्यारोपयो (S)नडाहः क्रिशा इव ।।११।।

यावत् सूर्यो वितपति यावच्चाभिविपश्यति ।
तेनाहमिन्द्रदत्तेन कृणोम्यरसं विषम् ।
तद्विषमरसं विषमधोभागरसं विषम् ।।१२।।

६.११

मातरिश्वा समभरद्धाता समदधात् परुः ।
इन्द्राग्नी अभ्यरक्षतां त्वष्टा नाभिमकल्पयत् ।।१।।

-
- १० ख-घ का. यावं जाल्प * । चरद्विषं युवाभिषक् वयमिच्छासामहे;
ख मा. * जीगीमहे । म. * जी(→जि)गीव(→म) हे ।
ग उ. * जुवाभिषक्;
- १० कख मा. 'व्यावं' इति पादचिह्नम् । म. 'व्यालकं' इति
पादचिह्नम् ।
ग तु. ६.६.३क ।
- ११ क का. अस्ता द्यौरथात् . . . ; उ. अस्थाद्यौ . . . ;
गघ का. अस्थुर्विषस्यारोपयो * कृषा यतः;
११घ < कृशा *?
- १२ क मा. याव * * ;
खग का. यावच्चाभिविपश्यति । . . . मिन्द्रतत्तेन;
ङच का. उद्विषमरसं विषमधोभागेरसं * ZZ५Z
उ. विषमधोभागेरसं * ।।१०।।ऋ।।
- ६.११.१ क उ. * समभवद्;
ख का. * समधात् * ।

भवस्त्वा अभ्यरुक्षद् रुद्रस्ते असुमाभरत् ।
 रात्री त्वाभ्यगोपायत् सा त्वं भूते अजायथाः । । २ । ।
 द्यौष्ट आयुर्गोपायदन्तरिक्षमसुं तव ।
 माता भूतस्य भव्यस्य पृथिवी त्वाभि रक्षतु । । ३ । ।
 यां त्वा देवाः समदधुः सहस्रपुरुषं सतीम् ।
 सा देवी त्वमस्येदमपाज व्यजा विषम् । । ४ । ।
 याः पुरस्तात् प्रस्यन्दन्ते दिवा नक्तं च योषितः ।
 आपः पुरु स्रवन्तीस्ता उ ते विषदूषणीः । । ५ । ।
 आतपस्ते वर्षमासीदग्निश्छायाभवत्तपः ।
 उल्बं ते अभ्रमासीत् सा त्वं भूते अजायथाः । । ६ । ।

-
- २ का. भगस्त्वा भ्यनक्षद् . . . असुमाभरत् रात्रीस् . . . पाय * * *
 अजायताम् ।
 ख मा. ऋद्रस्तेयंसुमा . . . । म. ऋद्रस्ते . . . ।
- ३ कख का. द्यौष्टायुर्गोपायदन्तरिक्षमसुं * ।
 मा. . . . आयुर्गोपा मसुन्तव ।
 म. मसुन्तव ।
- ४ का. * * * समददुस् सहस्व * * जेवि त्तमस्येजमपाज .
 ;
- ५ गघ का. * पुरस् उ भे विषदूषणी ।
 घ मा. * * * विषदूषणी । ।
- ६ का. आतपस्ते भवत्तपः । उल्बं *
 अजायताम् । ।

गन्धर्वस्ते मूलमासीच्छाखा^७ अप्सरसस्तव ।
मरीचीरासन् पर्णानि सिनीवाली कुलं तव ।।७।।

अजरा देवा अदधुरमृतं मर्त्येष्व ।
तस्यैतदग्रमा ददे तदु ते विषदूषणम् ।।८।।

पै.८.८.६कख द्र. अनभ्रौ खनमानं विप्रं गम्भीरे अपसम् ।
भिषक् चक्षुर्भिषक् खने तदु ते विषदूषणम् ।।९।।

याः पुरस्ताद वितिष्ठन्ते गावः प्रब्राजिनीरिव ।
अमृतस्येव वा अस्यथो हास्यरुन्धती ।।१०।।

पै.९.८.५कख द्र. यो मयः सरघायाः प्रखाय मध्वाभरत् ।
ततो यवः प्राजायत्सोभवद् विषदूषणः ।।११।।

-
- ७ कग का. मासीशछाखा प्सरस्तव ।
. . . चीरासं पूर्णानि;
कख म. . . . मूलमासीछाखा ।
मा. मासीछाखा ।
घ उ. शिनीवाली कुलं * । ।
- ८ कख का. * * ददुरमृतं . . . ।
ग मा. तस्यैतदग्रमा * ;
- ९ कख मा. अनभ्रयं (→भ्रौ) * * गंभीरे * ।
ख म. * गंभीरे * । का. * * प्सं
ग मा. भिषत्कचक्षुभि * ;
- १० क का. * * वितिष्ठन्ति;
गघ का. . . . * स्यतो ;
- ११ का. * * * स्वरघाया पृषाय । * * प्रजायतस्तो *
विमदूषणा ।
गघ मा. * * प्रजायत् * * विषणदूषणः । ।

यवस्यैतत् पलालिनो गोधूमस्य तिलस्य च ।
 ब्रीहेर्यवस्य दैव्येन कृणोम्यरसं विषम् ।।१२।।
 तु.पै.६.७.२,३ महीं योर्नि समुद्रस्यान्वविन्दन् ऋतायवः ।
 तां देवा गुह्यामासीनां समुद्राच्चिदुदाभरन् ।।१३।।
 समुद्राच्चिदुदाभृत्य तामु पुष्कर आ दधुः ।
 अस्याः पृथिव्या देव्याश्चक्षुराकाशयमसि
 विषदूषणम् ।।१४।।

इति द्वितीयोऽनुवाकः

६.१२

क,ग शौ.१५.१७.८,९ द्र. समानमर्थं पर्यन्ति देवा रूपंरूपं तपसा वर्धमानाः ।
 यदादित्यमभिसंविशन्ति तदेकं रूपममृतत्वमेषाम् ।।१।।
 देवो देवेभिरा गमन् महान् नो अतिथिष्विता ।
 स प्रैति जातवेदसमेकरूपो गुहा भवन् ।।२।।

- १२ मा. यस्यैतत् पलाळिनो * तिलस्य * ।
 म. . . . पलाळिनो * तिलस्य * ।
 खग का. गोधूमस्य * * । . . . वस्य वसदैवेन;
 १३ का. मही योन्यो . . द्रस्यान्ननिर्दनृचायव ।
 * * . . मामीनां समुद्राश्च उदाभरं ।
 १४ कख का. समुद्राश्च उदाभृत्य उताम पुष्करा दधुः;
 ख मा. . . पुष्कर * * ।
 घ उ. -राकास्यमसि * ।।११।।ऋ।।अ२।।
 १ का. . . . पार्यन्ति * रूपोरूपं * वर्धमाना ।
 उदादितामभिसंविशन्ति तदेको;
 ग म. . . . त्यमभिसंविशन्ति;
 २ का. * . . रागमं महं * अदितिष्विता सुप्रीत * भवं;
 ख मा. * * अतिथिष्विता ।

आतिथ्यमग्निं निरपत्तदेव
 उभयेभिः पितृभिः संविदानः ।
 महान् नु मर्त्य उप भक्षं नागन्
 संगृभ्यादित्या(न्) न्यविष्ट वह्निः । । ३ । ।

७ त आ विशन्ति पुरुषं शयानं
 प्राणा निविष्टा न ससन्त्येनम् ।
 ते नो रात्र्या सुमनस्यमाना
 अह्ना रक्षन्त्यहणीयमानाः* । । ४ । ।

पशुभ्यो नः पशुपते मृड् सर्वं सं ब्रुह आयताम् ।
 मा नः प्राणेषु रीरिषः । । ५ । ।

वायुः सत्ये अधि श्रितः प्राणापानावभिरक्षन् ।
 सं प्रजा ऐरयदिमाः* । । ६ । ।

-
- ३ क का. ध्यमग्निरवतुदेव;
 ख मा. उभयेभिः * सन्विदानः । म. * * सन्विदानः ।
 गघ का. * मरीया उपभक्षमागं मंगुर्भादित्यां निविष्ट * ;
- ४ का. ता * * * * निष्ट्वा निषसन्त्येनं * * * . . . मानाः अह्ना
 रक्षांत्वहणीयमानां ।
 ख उ. * * * ससन्त्येनं ।
 घ मा. अर्हा रक्षन्त्यर्णीयमानाः । ।
 म. * रक्षन्त्यर्णीयमानाः । ।
- ५ का. * * पशुपतये मृडस् * स्योनिर्हायतां * * प्राणोपु * ;
 ख < शर्व ।
- ६ का. * * धिश्रुतः प्राणापानामभिरक्षं प्रदायुरेदिमां ।
 ग उ. * * वैरयदिमाः । ।

देवा यत्ताः प्रजापतावादित्याश्च येमिरे ।
पूषा रश्मिष्वायत आदित्यो विष्णुराक्रमे
स रोहं दिवि रोहति ।।७।।

खशौ.५.२५.५ ख प्रजाद्देवाः सवितुः सवे त्वष्टा रूपाणि पिंशतु ।
अञ्जन्तौ मधुना पयो (ऽ)तन्द्रं यातमश्विना ।।८।।

विश्वे देवाः प्र यातनादित्यासः सजोषसः ।
पुरः पश्चात् स्वस्तये ।।९।।

ब्रह्म वर्म बृहस्पतिः संगवो नोऽभि रक्षतु ।
देवो देवैः पुरोहितः ।।१०।।

मरुतो वृष्ट्या न आ गत सत्यधर्माण ऊतये ।
अपराह्णेषु जिन्वत ।।११।।

इन्द्रो राजा दिवस्पतिरहर्विमाय तिष्ठति ।
स न इमाः कल्पयाद् दिशः ।।१२।।

-
- ७ का. * यत्ता . . . तासादित्याश्च * । * रश्मिषु यत्तादित्यो : . .
. . स्व * दिव * ।
- ८ का. प्रयातुदेवस् सवितु सर्वे * * * अञ्जन्तौ * * अतन्द्रं यातुमश्विनां;
क म. '-द्दे' इति अस्पष्टम् ।
- १० ख उ. सङ्गवो * * * ।
ग का. * * पुरोहिता ।
- ११ क का. * वृष्ट्या नागमतः;
ख मा. * उतये ।
ग का. * जिन्वतः;
- १२ का. * * दिवस्पतिरहन् मिमाय तिष्ठसि * नैमाष् * * 292
ग मा. श * * * विषः ।। म. श * * * * ।।

६.१३

(शौ.५.३०.१-१०)

आवतस्ते परावतः परावतस्त आवतः।

*इहैव भव मा नु गा मा पूर्वाननु गा गतानसुं
बध्नामि ते दृढम् ।।१।।

यत्त्वाभिचेरुः पुरुषः सो यदरुणो जनः।

उन्मोचनप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ।।२।।

यद् *दुद्रोहिथ शेपिषे स्त्रियै पुंसे अचित्त्वा।

(उन्मोचन) ।।३।।

यदेनसो मातृकृताच्छेषे पितृकृतादुत।

उन्मोचप्रमोचने उभे वाचा वदामि ते ।।४।।

१ ख-उ का. आवत। इहैव * * * ग मा पूर्वा अनु * गता।
नमुं * * दुढं।

ग-उ मा. इहै * * * * * पूर्वाननु गा तानसुं * * * ।। म. इहै * . .
.।।

२ कख का. यस् दनः; उ. य त्वाऽभिचेरुः।

घ कां. उभयवादा * * ।

३.

< यदरणः?

३ का. य दद्रोहित * स्त्री * चित्त्वा २

क मा. य दृद्रोहिथ शेपिसे; म. य दृद्रोहिथ * ; ख उ. . . . अचित्त्वा ।।

४ का. मातरिकृताच्छेषे पितृषुतादुत । * । उभय * * * ।

कख म. मातृकृताच्छेषे।

ग मा. उन्मोचनप्रमोचन;

यत्ते माता यत्ते पिता जामिभ्राता च सर्जतः ।
प्रत्यक् सेवस्य भेषजं जरदष्टिं कृणोमि त्वा ।।५।।

एह्येहि पुनरेहि सर्वेण मनसा सह ।
दूतौ यमस्य मानु गा अधि जीवपुरा इहि ।।६।।

अनुहूतः पुनरेहि विद्वानुदयनं पथः ।
आरोहणमाक्रमणं जीवतो जीवतो (S)यनम् ।।७।।

मा बिभेर्न मरिष्यसि जरदष्टिर्भविष्यसि ।
निरवोचमहं यक्ष्मसङ्गेभ्यो अङ्गञ्चरं तव ।।८।।

शीर्षरोगो अङ्गरोगो यश्च ते हृदयामयः ।
यक्ष्मः श्येन इव प्रापत्तद् वाचा नुत्तः परस्तरम् ।।९।।

ऋषी बोधप्रतीबोधावस्वप्नो यश्च जागृविः* ।
ते ते प्राणस्य गोप्तारो दिवा नक्तं च जाग्रतु ।।१०।।

-
- ५ का. जामन्भ्राता * सर्जत । * सेवस्य भेष ** ते ।
ख. मा. जामिभ्राता ** ।
- ६ का. येहियेहि * मनसा * । शतो * सानु * धि * हि ।
घ. मा. * जीवपुरा * ।।
- ७ क-ग का. अनुहूतः णसाक्रमणं;
- ८ क का. सा बिभेन्न परिष्यसि;
गघ का. निरवोचमं यक्ष्मसङ्गेभ्यो ** ।
- ९ का. शीर्षरोगमङ्गरोगं हृदयामय । ययक्ष्म श्येनैव प्रापत्तद् *
* परस्तं;
- १० कख मा. * बोधः प्रति (→ती) बोधावस्वप्नो . . . यागृविः ।
म. * बोधः प्रतिबोध यागृविः ।
खघ का. जागृवि । ** प्रणम्य ** स्वप्नं ** २२२
घ उ. * नक्तञ्च जाग्रतुः ।। १३ ।। ऋ ।।

६.१४

(शौ.५.३०.११-१७)

अयमग्रिरूपसद्य इह सूर्य उदेतु ते ।

उदेहि मृत्योर्गम्भीरात् कृच्छ्राच्चित्तमसस् परि ।।१।।

नमो यमाय नमोऽस्तु मृत्यवे

नमः पितृभ्य उत ये नयन्ते ।

उत्पारणस्य यो वेद तमग्निं तत् पुरो दधे ।।२।।

ऐतु प्राण ऐतु मन ऐतु चक्षुरथो बलम् ।

शरीरमस्य सं विदां तत् पद्भ्यां प्रति तिष्ठतु ।।३।।

प्राणेनाग्रे चक्षुषा सं सृजेमं समीरय तन्वा सं बलेन ।

वेत्यामृतस्य मा मृत मो षु भूमिगृहो भुवत् ।।४।।

मा ते प्राण उप दसन् मापानो अपि धायि ते ।

सूर्यस्त्वाधिपतिर्मृत्योरुदायच्छाति रश्मिभिः ।।५।।

१ गघ का. त्योर्गम्भीरत् कृच्छ्राच्चित्तमसस् * ।

२ का. * * नममो * * * पितृभ्यः * * नयन्ति ! उत्पारिणस्य * *
त्वमग्निं पुरो * ।३^७ गघ का. सं विदा * * * ष्यतु ।
ग मा. स विद्वां ;४ क-ग का. प्राणेनाग्रय * * समीरय । * * सृजनेन वोत्यामृतस्य
* * ;गघ मा. वेत्यामृतस्य * * , सु * भुवत् । ।
घ म. * सु * * । ।५ . का. * * * * दसं . . . प धाय * ।
. पतिर्मृत्योरुदायच्छाति * ।

क उ. * * * * सदन् ;

घ मा. रुदायच्छाति * । ।

इयमन्तर्वदत्युग्रा जिह्वा पनिष्पदा ।

तया रोगान् वि नयामः शतं रोपीश्च तक्मनः ।।६।।

अयं लोकः प्रियतमो देवानामपराजितः ।

यस्मै त्वमिह जज्ञिषे दिष्टः पुरुष मृत्यवे ।

तस्मै त्वानु ह्वयामसि मा पुरा जरसो मृथाः ।।७।।

६.१५

(शौ.५.१७.१-७.१०,११,१२गघ)

तेऽवदन् प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषे

ऽकूपारः सलिलो मातरिश्वा ।

*वीडुहरस्तप उग्रं मयोभुव

आपो देवीः प्रथमजा ऋतस्य ।।१।।

सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां

पुनः *प्रायच्छदहणीयमानः ।

अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसी-

दग्निर्होता हस्तगृह्णा निनाय ।।२।।

-
- ६ का. इमन्तर्वद * मणिष्पदा तातयारोमं * नयासः ।
* रोमीच्च उक्सना ।
- द्र. क मा. र्वदत्यु इति पादोऽवसितः ।
- ७ ग का. तस्मै *; मा. * यज्ञिषे;
डच का. * त्वानि ह्वयामसि * * * मृथा 2३2
- ६.१५.१ क का. तं वदं प्रथा ब्रह्मकिल्बिषे;
गघ का. वीडुहरस्तप * * अपोपो * * *;
ग मा. वीडुहरस्तप * मयोभूव; म. वीडुहरस्तप * * ;
- २ का. * * * ब्रजायां * प्रायश्छद् * अन्वन्तित्वा * मित्रो . . .
हस्तगृह्णा * ।

० हस्तेनेव ग्राह्य आधिरस्या
 ब्रह्मजायेति चेदवोचत् ।
 न दूताय प्रह्ये तस्थ एषा
 तथा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य ॥ ३ ॥

यामाहुस्तारकां विकेशीं
 दुच्छुनां ग्राममवपद्यमानाम् ।
 सा ब्रह्मजाया प्र दुनोति राष्ट्रं
 यत्र प्रापादि* शशः कल्कुषीमान् ॥ ४ ॥

ब्रह्मचारी चरति वेविषद्विषः
 स देवानां भवत्येकमङ्गम् ।
 तेन जायामन्वविन्दद् बृहस्पतिः
 सोमेन नीतां जुह्वं न देवाः ॥ ५ ॥

देवा एतस्यामवदन्त पूर्वे
 सप्तर्षयस्तपसे ये निषेदुः ।
 भीमा जाया ब्राह्मणस्यापनीता
 *दुर्धा दधाति परमे व्योमन् ॥ ६ ॥

- ३ क का. हस्तेनैव * आदि . .
 गघ का. ** प्रह्या तस्त ** राष्ट्रे **
 ग उ. **** एषां
- ४ का. विकेशी इत्प्रा गाममवपद्यमाना ** प्र तिनोतु *
 ** शमु उलकखीमां
- ५ कख का. ** वेविशद्विषस् ** भावत्ये
 ख मा. * देवाना ।
 घ का. * निहतां ***; उ. ** जुह्वन् ** । ।
- ६ का. स्यापजयंतु स्तपस्ते **** ब्रह्मणस्यापिनिहिता
 दुग्धां ददाति ** ।
 घ मा. दूर्धा दधाति ** । । म. दूर्धा दधा (→दा) ति ** । ।

- ये गर्भा अवपद्यन्ते जगद् यद्यापलुप्यते ।
 वीरा ये हन्यन्ते मिथो ब्रह्मजाया हिनस्ति तान् ।।७।।
- x सर्वे गर्भाः प्रव्यथन्ते कुमारा दशमास्याः ।
 गघ शौ. १२ यस्मिन् राष्ट्रे निरुध्यते ब्रह्मजाया अचित्या ।।८।।
 शौ. १० पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या उत ।
 राजानः सत्यं कृण्वन्तो ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ।।९।।
- तु.शौ. ११ योपुनर्दाय ब्रह्मजायां कृत्वी देवैर्निकिल्बिषम् ।
 ऊर्जं पृथिव्या भक्त्वोरुगायमुपासते ।।१०।।

६.१६

- शौ. ५.१७.१८ न तत्र धेनुद्रोहे नानङ्गान् सहते धुरम् ।
 विजानिर्यत्र ब्राह्मणो रात्रिं वसति पापया ।।१।।
- शौ. ५.१९.१५ न वर्षं मैत्रावरुणं ब्रह्मज्यमभि वर्षति ।
 नास्मै समितिः कल्पते न मित्रं नयते वशम् ।।२।।

- ७ का. य * वपद्यन्ते * यश्चापि . . . । ** हन्योन्ते *** ताम् ।
 ग मा. * जे ** ; म. विरा *** ;
- ८ का. सर्व * दशमास्या अस्मिन् * निरुद्धयते * दित्या;
 उ. . . . अचित्या ।।
- ९ ग मा. राजान ** ;
 गघ का. * * कृण्वानो ब्रह्मजायां ।
- १० ख-घ का. कृत्वा देवैर्निकिल्बिषं * पृथिव्या भक्तोभगां २४२
 ख उ. * देवीर्निकिल्बिषं ।
- ६.१६.१ क का. * * धेनुद्रोहे;
 गघ का. विजानियत्र ब्राह्मणो रात्रिं * * ।
 ग मा. विजानियत्र * ;
- २ खग का. ब्रह्मज्यामभि * । आस्मै * * ;

असृङ्मती चरति ब्रह्मजाया
 आशा लिम्पन्ती प्रदिशश्चतस्रः ।
 यः क्षत्रियः पुनरेनां ददाति
 स दिवो धारां धयति प्रपीनाम् ।।३।।

यो (ऽ)पुनर्दाय ब्रह्मजायां राजा
 तल्पे निपद्यते ।
 दुर्योणा अस्मा ओषधीर्याः काश्चाभि-
 विपश्यति ।।४।।

विषमश्नात्यपां विषमश्नाति वीरुधाम् ।
 यो ब्रह्मजायां न पुनर्ददाति
 तस्मै देवाः सुदिहं दिग्धमस्यां ।।५।।

शौ.५.१७.८

उद्यत् पतयो दश स्त्रियाः पूर्वे अब्राह्मणाः ।
 ब्रह्मा चेद्धस्तमग्रहीत् स एव पतिरेकधा ।।६।।

३ का. असृङ्मती * ब्रह्मजायां शालंपङ्क्तीष् . . . * . . . ददातु
 * * दारां ययातु प्रपीणां ।

ग उ. य * . . . * ;

४ का. * । * * कल्पे न पद्यते । दुर्योणो स्मा . . धीर्या
 काश्याभिवपश्यती ;

घ मा. -र्या । ।

द्र. * * घ पाठः सन्दिग्धाः । द्र. वै.प.को.१.३५७^e

क म. 'ज्या' इत्युपरि ।

५ कख का. . . . मुष्णात्यपा . . मुष्णाति * ;

घ का. * * सुधियं . . . । म. नद्यक्षरो लेखः ।

६ क-ग का. तत् पदयो दिश * * ब्राह्मणा . . चेद्धमग्रहीत् ;

- ६ ब्राह्मण एव पतिर्न राजा नोत वैश्यः।
तत् सूर्यः प्रब्रुवन्नेति* पञ्चभ्यो मानवेभ्यः।।७।।

६.१७

(१-४, ६-१०शौ.५.१८.१-७, १३-१४)

नैतां ते देवा अददुस्तुभ्यं नृपते अत्तवे।
मा ब्राह्मणस्य राजन्य गां जिघत्सो अनाद्याम्*।।१।।

*अक्षदृग्धो राजन्यः पाप आत्मपराजितः।
स ब्राह्मणस्य गामद्यादद्य जीवानि मा श्वः।।२।।

निर्वे क्षत्रं नयति हन्ति वर्चो
ऽग्निरिवारब्धः प्र दुनोति राष्ट्रम्।
यो ब्राह्मणं देवबन्धुं हिनस्ति
न स पितृणामप्येति लोकम्।।३।।

- ७ का. ब्राह्मणेव पतिन्न * वैश्यत् ** प्रब्रुवन्नयतु . . . २५२
ग मा. ** प्रब्रुवन्नेति; म. ** प्रब्रुवन्नेति;
- ६.१७.१ का. * ददुस्तुभ्यं * नाड्याः;
क उ. नेतान् * . . . ; ख मा. ** अत्तवे। म. ** अन्तवे।
घ मा. . . . अनाद्यां ।। म. . . . अनाद्यां → द्यां ।।
- २ का. अक्षदृग्धो * पापान्मपराजितः। ** गामद्यतद्वय * म श्वा;
क मा. अक्षदृग्धो *; म. अक्षदृग्धो *;
- ३ कख का. * हन्त * अग्निरिवारब्धः पृतन्नोतु *।
ख उ. अग्निरिवारब्धः * . . .।
घ का. त स्य . . . णामप्येतु *।

देवपीयुश्चरति मर्त्येषु गरगीर्णो भवत्यस्थिभूयान् ।
 यो ब्राह्मणं मन्यते अन्नमेव स विषस्य पिबति
 तैमातस्य ॥४॥

शौ.५.१६.६३.

विषं स पिबति तैमातं पश्यन्नग्निं प्र सीदति ।
 यो ब्राह्मणस्य सद्भनमभि नारद मन्यते ॥५॥

शतापाठां नि गिरति तां न शक्नोति निष्खिदम् ।
 अन्नं यो ब्रह्मणां मन्यः स्वाद्वद्मीति मन्यते ॥६॥

य एनां हन्ति मृदुमन्यमानो
 देवपीयुर्धनकामो न चित्तात् ।
 *सं तस्येन्द्रो हृदये अग्रिमिन्ध
 उभे एनं द्युष्टो नभसी चरन्तम् ॥७॥

-
- ४ कख का. देवपीयुश्चरति * गरगीर्णो भूयां
 खग मा. त्यस्तिभूयान् । * * * अन्वमेव;
 घ का. * * पिबति तैमातस्या;
- ५ गघ का. * * श्रद्धनमभि नार *;
- ६ का. सतापाठा * षीदत * * शिखनोत निष्किदं अन्न * ब्रह्मणा
 नन्दस्साद्वनमीत * ।
 ख मा. * * * निष्खिदं ।
 गघ उ. * * ब्राह्मणां * स्वाद्वद्मीति * । ।
 द्र. ग < * * * मन्दः? .
- ७ का. * * हन्य मृद * देवपीबनकामो * चित्ता सन्तश्चे अन्धो *
 अग्रिबन्धो उभैनं द्युष्टो * * ।
 क उ. * एनान् * * * ;
 ग उ. सन् ;
 घ मा. * * द्युष्टो (?) * * । ।

न ब्राह्मणो हिंसितवा अग्नेः प्रियतमा तनूः ।
सोमो ह्यस्य दायाद इन्द्रो अस्याभिशस्तिपाः* ।।८।।

अग्निर्वै नः पदवायः सोमो दायाद उच्यते ।
जेता *अभिशस्तेन्द्रस्तत् सत्यं देवसंहितम् ।।९।।

आविष्टिताघविषा *पृदाकूरिव चर्मणा ।
सा ब्राह्मणस्य राजन्य तृष्टेषा गौरनाद्या ।।१०।।

६.१८

(१-३, ५, ६ = शौ.५.१८.८-११, १५; ७-१० = शौ.५.१९.१-३; ७)

इषुरिव दिग्धा नृपते पृदाकूरिव गोपते ।
सा ब्राह्मणस्येषुर्दिग्धा तया विध्यति पीयकः ।।१।।

-
- ८ ख का. ग्रेष् ** ;
घ का. * स्याभिशस्तिपात् । उ. * अस्याभिशस्त्याः ।।
- ९ क का. पदवायः
गघ का. जयताभिशस्त इन्द्रस्तत् ** ।
उ. * अभिशस्तेन्द्रस्तत् ** ।।
- १० का. . . ष्टिताघविषा प्रजाकूरिव चर्मणा ।
ब्राह्मणस्य . . न्यस्तृपृसीषा गौरनाड्यः Z६Z
- ग उ. < प्रदाकू . . . ।
घ मा. तृष्टेषा . . . ।।
- ६.१८.१ ख उ. प्रदाकूरिव * ।
गघ का. * . . . स्येषुर्दिग्धा * विध्यतु पीतया ।

तीक्ष्णेषवो ब्राह्मणा हेतिमन्तो
 यामस्यन्ति शरव्यां न सा मृषा ।
 अनुहाय तपसा मन्युना चोत
 दूरादव भिन्दन्ति ते तया ॥२॥

जिह्वा ज्या+ भवति *कुल्मलं वाङ्
 नाडीका दन्तास्तपसा सुदिग्धाः ।
 तेभिर्ब्रह्मा विध्यति देवपीयून्
 *हृद्बलैर्धनुभिर्देवजूतैः ॥३॥

- ०
 x ये ब्राह्मणं हिंसितारस्तपस्विनं
 मनीषिणं ब्रह्मचर्येण श्रान्तम् ।
 अवर्तिमद् भविता राष्ट्रमेषां
 तमसीव निहितं नानु वेत्ताः ॥४॥

-
- २ क मा. तीक्ष्णेशवो **;
 २ का. तीक्ष्ण इषवो ब्रह्मणा हेतिसन्तो यामस्सन्ति शरव्यां नि * मृषां ।
 अनुहायति * * . . . ? दूरादभिन्दन्ति * * ।
 ३ का. * भ्या * कुल्मलं * नाडीका दन्ता * सिदिग्धा
 ब्राह्म विद्यातु देवपीयं निर्जलै वनुभिर्देवजूतैः;
 क उ. * ह्या * कुल्मणं * ;
 ख मा. नाका !
 ग मा. विध्यति देवपीयु (→यू) न्;
 म. विध्यति * ;
 घ मा. हृद्बलैर्धनुभिर्देवजूतैः ॥ ।
 म. धनुभिर्दे ॥ ।
 ४ गघ का. अवन्तिमद् * तपसैव निहतं वेतु ;
 घ मा. निनिहितं ॥ ।

ये सहस्रमराजत्रासन् दशशता उत ।

ते ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा वैतहव्याः पराभवन् ॥५॥

गौरेव तान् हन्यमाना *वैतहव्याँ अवातिरत् ।

ये केशरप्राबन्धायाश्चरमाजामपेचिरन् ॥६॥

अतिमात्रा अजायन्त नोदिव दिवमस्पृशन् ।

भृगुं हिंसित्वा माहीना असंभव्यं पराभवन् ॥७॥

ये बृहत्सामानमाङ्गिरसमार्पयन् ब्राह्मणं जनाः ।

येत्वस्तेषामुभयादन्नविस्तोकान्यावयत् ॥८॥

ये ब्राह्मणं प्रत्युष्टीवन् ये चास्मिच्छुक्लमीषिरे ।

अस्त्रस्ते मध्ये कुल्यायाः केशान् खादन्त आसते ॥९॥

-
- ५ का. * . . . मराजंनंशं * दुत
तेभ्यश्चरवीमि त्वा * पराभुवं;
- ६ का. तां हन्यमनो वैतव्यां इवाचरत् ।
* . . . प्रापुंदायश्चरुमादा उपेचरं;
- ख उ. वैतहव्यां ।
- ७ का. अभिमात्रा जायन्ति नोदिवि दिवि पस्पृशं
सृग हिंसित्वा ब्रह्मीममुंभव्यं पराभुवं ।
- ग मा. * * माहीनां ;
- ८ का. * * समाल्पयं * * ।
तेत्वक् स्तोकांमुभयादन्यत्स्तोकान्यामयत् ।
मा. * . . . संमार्पयन् * जना । ? पेत्य . . त्रविस्तो . . . ।
- ९ का. * * प्रत्युष्टीवं यश्चास्मै शुक्लमीशिरे ।
अस्त्रस्ते * * केशानखादन्तासते ।
- ख मा. चेरास्मिच्छुक्लमीषिरे ।
- घ मा. केशानखादन्त * । ।

० अष्टापदी चतुरक्षी चतुःश्रोत्रा चतुर्हनुः ।
द्विजिह्वा द्विप्राणा भूत्वां सा राष्ट्रमव धूनुते ।।१०।।

६.१६

शौ.५.१६.४ ब्रह्मगवी पच्यमाना यावत् साभि विजङ्गहे ।
तेजो राष्ट्रस्य निर्हन्ति न वीरो जायते पुमान् ।।१।।

x आक्रमणेन वै दैवा द्विषन्तो घ्नन्ति *पूरुषम् ।
स्तेयादं ब्रह्मज्यं क्षेत्रे चानृतवादिनम् ।।२।।

१० विषमेतद् देवकृतं राजा वरुणो अब्रवीत् ।
न ब्राह्मणस्य गां जग्ध्वा राष्ट्रे जागार कश्चन ।।३।।

८ तद् वै राष्ट्रमा स्रवति भिन्नां नावमिवोदकम् ।
ब्राह्मणो यत्र जीयते तद्राष्ट्रं हन्ति दुच्छुना* ।।४।।

घ का. * राष्ट्रमवि * २७२
मा. * . . . धूनुते ।।

६.१६.१ कख का. * पश्यमाना * . . वजंगहे ।
गघ मा. ** निरिहन्ति नि *** ।। म. ** निरिहन्ति * . . . ।।

२ ख-घ का. * * पौरुषं तेआजं ब्रह्मजं * ता अनृत . . . ।
ख उ. द्विषन्तो * पूरुषं ।

३ क मा. विशमेतद् * ;
गघ का. ते * * दुग्ध्वा * जागर . . . । मा. * . . . जागर . . .
. ।।

४ घ का. . . . हवि दुच्छुना ।

द्र. घ का. 'आ स्रवति छिन्नां नावमिवोदकं । ब्राह्मणो यत्र जीयते तद्राष्ट्रं'
इत्यधिकं पठितम् ।

मा. तद्राष्ट्रं भन्ति दुत्सुना ।। म. . . . * दुत्सुना ।।

शौ.५.१८.१२ एकशतं वै जनता भूमिर्या व्यधूनुत ।
 प्रजां हिंसित्वा ब्राह्मणीमसंभवं पराभवन् ॥५॥
 यामुदाजनृषयो मनीषिणः
 श्रमसातां बृहतीं देवजूताम् ।
 सा ब्रह्मज्यं पचति पच्यमाना
 राष्ट्रमस्य बृहती यच्च वर्चः ॥६॥
 वाचा ब्राह्मणमृच्छति जामि हन्त्यचित्त्वा ।
 मित्राय सत्ये द्रुह्यति यं देवा घ्नन्ति पूरुषम् ॥७॥

६.२०

*एकपाच्छन्द एककामं च ।
 तदाप्नोति चाव च रुन्धे प्रथमया रात्र्या
 प्रथमया समिधा ॥१॥

-
- ५ का. * * जवता . . . द्विधूनतष्
 प्रजा हिंसित्वा ब्राह्मीमसंभवं पराभुवं ।
 ६ कख का. यामुदाजंगृ . . . शपुसातां * * ।
 क मा. मनीषणः;
 घ का. यश्च वर्चः । उ. बृहति ।।
 ७ कख का. * ब्राह्मणमिच्छति जामियं हन्ति चिभ्या;
 उ. * ब्राह्मणमृच्छति * हन्त्यचित्त्वा ।
 ग मा. मित्रा असत्ये द्रुह्यति;
 घ का. * * * पौरुषम् २८२ उ. यन् * * पुरुषं । ।

६.२०.१ का. एकपाच्छन्द एककासूज् * त आप्नोति . . . रात्या * * ;
 मा. एकपाच्छन्द एककामुज् * । म. एकपाच्छन्द एककामज् * ।

*द्विपाच्छन्दो द्विपदश्च पशून् ।
 तदाप्रोति चाव च रुन्धे द्वितीयया रात्र्या
 द्वितीयया समिधा ।।२।।

त्रील्लोकान्स्त्रीं लोकपतीन् ।
 तदाप्रोति चाव च रुन्धे तृतीयया रात्र्या
 तृतीयया समिधा ।।३।।

*चतुष्पाच्छन्दश्चतुष्पदश्च पशून् ।
 तदाप्रोति चाव च रुन्धे चतुर्थ्या रात्र्या
 चतुर्थ्या समिधा ।।४।।

पञ्च दिशः पञ्च प्रदिशः ।
 तदाप्रोति चाव च रुन्धे पञ्चम्या रात्र्या
 पञ्चम्या समिधा ।।५।।

त्रैष्टुभं छन्दो विराजं स्वराजं सम्राजम् ।
 तदाप्रोति चाव च रुन्धे षष्ठ्या रात्र्या
 षष्ठ्या समिधा ।।६।।

-
- २ का. द्विपाश् चव राल्या * * z
 उ. द्विपाच्छन्दो ।।
- द्र. २-११ उ. 'तदाप्रोति चावच' इत्यूह्यम् ।
 का. सर्वत्र 'राल्या' इति ।
- ३ का. त्रिपाश्छन्दस्त्रींश्च लोकान् स तदाप्रोति ।
 द्र. < *त्रील्लूँ लोकान्स्त्रींश्च लोकपतीन्* ?
- ४ का. पूर्वमन्त्रोक्ता एवापपाठाः ।
- ५ का. * * * प्रेदिशस् ;
- ६ का. त्रैष्टुभंश् ;

सप्त प्राणान् सप्तपानान् सप्त ऋषींश्च ।
तदाप्नोति चाव च रुन्धे सप्तम्या रात्र्या
सप्तम्या समिधा ॥७॥

ओजश्च तेजश्च सहश्च बलं च ।
तदाप्नोति चाव च रुन्धे अष्टम्या रात्र्या
अष्टम्या समिधा ॥८॥

अम्भश्च महश्चात्रं चान्नाद्यं च ।
तदाप्नोति चाव च रुन्धे नवम्या रात्र्या
नवम्या समिधा ॥९॥

ब्रह्म च क्षेत्रं चेन्द्रियं च ब्राह्मणवर्चसं च ।
तदाप्नोति चाव च रुन्धे दशम्या रात्र्या
दशम्या समिधा ॥१०॥

विश्वावसू च सर्ववसू च ।
तदाप्नोति चाव च रुन्धे एकादश्या रात्र्या
एकादश्या समिधा ॥११॥

पाङ्क्तं छन्दः प्रजापतिं संवत्सरम् ।
तदाप्नोति चाव च रुन्धे द्वादश्या रात्र्या
द्वादश्या समिधा ॥१२॥

इति तृतीयोऽनुवाकः

- ७ का. * प्राणां . . प्राणां * र्षींश्च चाव चा . . . ;
मा. * * सप्तपानान् । ।
- ८ उ. वलञ्च । । ।
- ९ म. . . सहश्चात्रं चान्नाद्यञ्च । . . । । मा. . चान्नाद्यञ्च . . । ।
का. महश्चात्रं च अन्नाद्यं च ।
- १० मा. * * क्षेत्रं चेन्द्रियञ् . . । म. * * * चेन्द्रियञ् ।
- ११ क का. . . . वसु . . . वसु *
- ग मा. एकादशा * * * । । का. * रात्र्यैकादश्या * ;
- १२ का. पाङ्क्तंश्छन्दः चाव रुन्धे * रात्र्या * * २६२
मा. ? पाङ्क्तं । . . । २० । । ऋ । । अ३ । ।

६.२१

यो वा एकशरावं निर्वपेदेकर्षिमेवानु निर्वपेत् ।

एष वा एकर्षिर्यदग्निः ।

एकर्षिं चैव लोकं चाव रुन्धे

एकर्षिरिव तपत्येकर्षिरिव दीदायैकर्षिरिवान्नादो

भवति य एवं वेद ।

स य एवं विद्वान् प्राशनीयादेतामेव देवतां

मनसा ध्यायेद्

एकर्षेस्त्वा चक्षुषा पश्याम्येकर्षेस्त्वा हस्ताभ्यामा रभ

एकर्षेस्त्वास्येन प्राशनाम्येकर्षेस्त्वा जठरे सादयामीति ।

स यथा हुतमिष्टं प्राशनीयादेवैनं प्राश्नाति । । १ । ।

यो वै द्विशरावं निर्वपेत् प्राणापानावेवानु निर्वपेत् ।

एतौ वै प्राणापानौ यन्मातरिश्वा चाग्निश्च ।

प्राणापानौ चैव लोकं चाव रुन्धे ज्योग् जीवति सर्वमायुरेति

- का. ओं * * * * * एकऋषिर्य एकऋषिं ।
 * ऋषिरिव ऋषिरिव दीदाय एकऋषि । * *
 वद । स एवं *
 एकऋषे पश्यामि एकऋषेस्त्वा हस्ताभ्यामा रभेदेक
 ऋषेस्त्वास्यनु म्येकऋषेस्त्वा * साधयामीति * *
 प्राशनीया * ;
- ११ मा. * * निर्ववेदेक ।
- १२ मा. एकर्षिं चैव ; म. एकर्षिञ्चैव ;
- १४ मा. हस्ताभ्यामा रभे एक । ।
- २१,२ का. वै * पानावेववानु * पेदेते वे
- २३ मा. * लोकञ् यः । म. * लोकञ् .
 यः ।
- का. यः :

न पुरा जरसः प्रमीयते य (एवं वेद । स य एवं विद्वान्)
 प्राशनीयादेते एव देवते मनसा ध्यायेत्
 प्राणापानयोस्त्वा चक्षुषां पश्यामि
 प्राणापानयोस्त्वा हस्ताभ्यामा रभे
 प्राणापानयोस्त्वास्येन प्राशनामि
 प्राणापानयोस्त्वा जठरे (सादयामीति ।
 स यथा) । । २ । ।

यो वै त्रिशरावं निर्वपेत् त्रीण्येव त्रिकद्रुकाण्यनु निर्वपेत् ।
 एतानि वै त्रीणि त्रिकद्रुकाणि यदृचः सामानि
 यजूंषि ब्राह्मणम् ।
 ब्रह्म चैव लोकं चाव रुन्धे
 ब्राह्मणवर्चसी भवति य (.)
 प्राशनीयादेतामेव देवतां मनसा ध्यायेद्
 ब्रह्मणस्त्वा चक्षुषा पश्यामि
 ब्रह्मणस्त्वा हस्ताभ्यामा रभे
 ब्रह्मणस्त्वास्येन प्राशनामि
 ब्रह्मणस्त्वा (जठरे । स यथा) । । ३ । ।

- २४ का. देतामेव देवतां . . . त्व . . . रभेत् . स्त्वास्यनु . . .
 . 2
 द्र. मा. सर्वत्र 'प्राणापानयस्त्वा' इति ।
 ३ का. यथा पूर्वमन्त्रे तथैव सजातीयाः अशुद्धयः अकिञ्चित्-
 करत्वात्रोद्घ्रियन्ते ।
 द्र. ३१ का, म. 'यो' इति नास्ति । एवमुपान्तिमं यावत् ।
 मा. * * * निर्वपि त्रिण्येव ।
 म. त्रिण्येव ।
 ३४ द्र. मा. प्राशनीयादेतामेव ।
 उ. वर्गीयवर्णपराणामनुस्वाराणां परसवर्णो ऽतो न सर्वत्र दर्शितः ।
 तेऽपि न भूयिष्ठाः ।

यो वै चतुःशरावं निर्वपेच्चतस्र एवोर्वीरनु निर्वपेत् ।
 एता वै चतस्र उर्वीर्यद्विशः ।
 दिशश्चैव लोकं चाव रुन्धे
 कल्पन्ते अस्मै दिशो दिशां प्रियो भवति
 य (एवं । विद्वान्)
 प्राशनीयादेतामेव देवतां मनसा ध्यायेद्विशां त्वा चक्षुषा
 पश्यामि दिशां त्वा हस्ताभ्यामा रभे
 दिशां त्वास्येन प्राश्नामि दिशां त्वा ।
 (स यथा) ।।४।।

यो वै पञ्चशरावं निर्वपेद् वैश्वानरमेव पञ्चमूर्धानमनु
 निर्वपेत् ।
 एष वै वैश्वानरः पञ्चमूर्धा यद् द्यौश्च पृथिवी च
 मातरिश्वा चाग्निश्चादसावातपन् ।
 वैश्वानरं चैव लोकं चाव रुन्धे
 वैश्वानर इव तपति वैश्वानर इव दीदाय वैश्वानर
 इवान्नादो भवति
 (य ।)
 प्राशनीयादेतामेव देवतां मनसा ध्यायेद्
 वैश्वानरस्य त्वा चक्षुषा पश्यामि
 वैश्वानरस्य त्वा हस्ताभ्यामा रभे
 वैश्वानरस्य त्वास्येन प्राश्नामि

-
- ४४ उ. प्राशनीयादेता एव * *
 ५२ मा. 'वै' इति गलितम् ।
 ५ उ. मातरिश्वाचा दशावातपन् ।
 का. पृथिवी च रसावतिपं ।
 द्र. का. 'मातरिश्वा चाग्निश्चा-' इति गलितम् ।

वैश्वानरस्य त्वा ।
(स यथा) ॥५॥

यो वै षट्शरावं निर्वपेत्
पड्यात्र एव देवाननु निर्वपेत् ।
एते वै षड्यावानो देवा यदृतवः ।
ऋतूँश्चैव लोकं चाव रुन्धे
कल्पन्ते अस्मा ऋतवो न ऋतुष्वावृश्चत
ऋतूनां प्रियो भवति य (.)
प्राशनीयादेता एव देवता मनसा ध्यायेद्
ऋतूनां त्वा चक्षुषा पश्याम्यृतूनां त्वा हस्ताभ्यामा रभ
ऋतूनां त्वास्येन प्राशनाम्यृतूनां त्वा ।
(स यथा) ॥६॥

यो वै सप्तशरावं निर्वपेत् .
सप्त ऋषीनेवानु निर्वपेत् ।
एते वै सप्त ऋषयो यत् प्राणापानव्यानाः ।
सप्तर्षीँश्चैव लोकं चाव रुन्धे ज्योग् जीवति
सर्वमायुरेति न पुरा जरसः प्रमीयते य (.)
प्राशनीयादेता एव देवता मनसा ध्यायेत्
सप्तर्षीणां त्वा हस्त्याभ्यामा रभे
सप्तर्षीणां त्वास्येन प्राशनामि

-
- ६^१ का. . . . षड्यान् . . . ;
६^२ मा. * * षड्यावावानो ।
६^३ का. . . . नर्तुष्वावृश्चतु . . . ;
६^४ मा. 'ऋतूनां' इति पाठो दृश्यते ।
७^१ का, मा. निर्वपे सप्त ।

सप्तर्षीणां त्वा ।

(स यथा) ।।७।।

यो वा अष्टशरावं निर्वपेद्

विराजमेवाष्टपदीमन् निर्वपेद् ।

एषा य विराडष्टपदा यद् द्वाशच पृथवा

चापश्चौषधयश्च

वायुश्चान्तरिक्षं च सूर्यश्च चन्द्रमाश्च ।

विराजं चैव लोकं चाव रुन्धे

विराजत्यस्मिंश्च लोके अमुष्मिंश्च

वैराजर्षीणा इत्येनमाहुर्न्य (. ।)

प्राशनीयामेतामेव देवतां मनसा ध्यायेद्

विराजस्तथा चक्षुषा पश्यामि

विराजस्तथा हस्ताभ्यामा रभे

विराजस्तथास्येन प्राशनामि विराजस्तथा ।

(स यथा) ।।८।।

..... सप्तर्षीणां त्वा एषा य विराडष्टपदा यद् द्वाशच पृथवा सप्तर्षीणां त्वा दीदाय

सप्तर्षीवात्रादो भवति यष् ;

७४ मा. ध्याये ।।

८१,२ का. . . . दीरनु * . . . दिर्यद् . . .

८२,३ का. 'वायुश्चा रुन्धे' इति गलितम् ।

८२ उ. * * य द्यौश्च ;

८२ मा सूर्यश्चन्द्रमाश्च ।

८३ उ. लोके अमुस्मि (म. ←ष्मि) श्च;

८३ मा नमाहुयः ।

८४ मा. प्राशनीयामेतामेव * * * ।

द्र. का. अपरे च पाठभेदाः शोधार्हाः सन्ति ।

यो वै नवशरावं निर्वपेन्नवयान्न एव
देवाननु निर्वपेत् ।

एते वै नवयावानो देवा यन्मासाः ।

मासश्चैव लोकं चाव रुन्धे

कल्पन्ते अस्मै मासा मासां प्रियो भवति य (. . . । . . .)

प्राशनीयादेता एव देवता मनसा ध्यायेन्

मासां त्वा चक्षुषा पश्यामि

मासा त्वा हस्ताभ्यामा रभे

मासां त्वास्येन प्राशनामि

मासां त्वा ।

(स यथा) । । ६ । ।

यो वै दशशरावं निर्वपेदिडामेव धेनुमनु निर्वपेत् ।

एषा वा इडा धेनुर्यद् यज्ञः पशवः ।

इडां चैव धेनुं यज्ञं च लोकं च पशूश्चाव रुन्धे

कल्पन्ते *अस्मा *इड इडां प्रियो भवति

य (. . . । . . .)

प्राशनीयादेतामेव देवतां मनसा ध्याये-

दिडायास्त्वा चक्षुषा पश्यामीडायास्त्वा हस्ताभ्यामा रभ

इडायास्त्वास्येन प्राशनामीडायास्त्वा ।

(स यथा) । । १० । ।

-
- ६१ का. . . . न्रवयाम् . . . ;
- ६२,४ का. सर्वत्र 'मासां' इत्यत्र 'मासानां' इति ।
- ६४ मा. मासा त्वास्येन * * * । ।
- १० का. वै * निर्वपे डामेव . . . निर्वपेदेष वावाविडा . . . * पशव
* . . . धेनुं च * * * * पशूश्चाव * * स्मै इडो * * * यष् . .
. . रभेदिडाया . . . ZZ
- १०३ उ. 'कल्पन्ते भवति' इति गलितम् ।

यो वा एकादशशरावं निर्वपेद्
 रोहितमेवानु निर्वपेत् ।
 एष वै रोहितो यदिन्द्रः ।
 इन्द्रं चैव लोकं चाव रुन्धे
 इन्द्रियावी प्रिय इन्द्रस्य भवति य (. . . । . . .)
 प्राशनीयादेतामेव देवतां मनसा ध्याये-
 दिन्द्रस्य त्वा चक्षुषा पश्यामीन्द्रस्य
 त्वा हस्ताभ्यामा रभ
 इन्द्रस्य त्वास्येन प्राशनामीन्द्रस्य त्वा ।
 (स यथा) । १११ ।

यो वै द्वादशशरावं निर्वपेद् विश्वामेव देवाननु निर्वपेत् ।
 एते वै विश्वे देवा यदिदं सर्वम् ।
 विश्वांश्चैव *देवाल्लोकं चाव रुन्धे
 कल्पन्ते अस्मै विश्वे देवाः प्रियो विश्वेषां देवानां भवति
 य एवं वेद ।
 स य एवं विद्वान् प्राशनीयादेता एव देवता मनसा ध्यायेद्
 विश्वेषां त्वा देवानां चक्षुषा पश्यामि
 विश्वेषां त्वा देवानां हस्ताभ्यामा रभे

११ का. . . . रोहितामेवानु निर्वपेदेष * * यदिन्द्र रुन्धे कल्पन्ते
 स्मै इन्द्रियावै प्रिये इन्द्रश्च भवति यष् रभेदिन्द्रस्य
 त्वा जठरे २२

१२^१ का. * * * * विश्वाम्नि एव र्वपेदे ;
 मा. * * द्वादसशरावं निर्वपे देवमनु ।

१२^२ मा. विश्वाश्चैव देवाल्लोकं ; म. देवाल्लोकं ;

१२^{३-४} का. . . . देवलोकं * स्मै ।

विश्वेषां त्वा देवानामास्येन प्राशनामि
 विश्वेषां त्वा देवानां जठरे सादयामीति ।
 स यथा हुतमिष्टं प्राशनीयादेवैनां प्राशनाति ।।१२।।

६.२२

इमां मात्रां निर्वप ओदनस्य तस्य पक्ता
 मुच्यतां किल्बिषेभ्यः ।

अभिद्रोहादेनसो दुष्कृताच्च पुनातु मा
 पवनैः पवित्रः ।।१।।

भद्रौ हस्तौ भद्रा जिह्वा भद्रं भवतु मे वचः । .

मह्यं पवित्रमोदनं ब्रह्मणा निर्वपामसि
 हस्ताभ्यां निर्वपामसि ।।२।। .

यन् मयि गर्भे सतिं माता चकार दुष्कृतम् ।
 अयं मा तस्मादोदनः पवित्रः पात्वंहसः ।।३।।

शौ.१०.५.२२कख यदुर्वाचीनमेकहायनादनृतं किं चोदिम ।
 (अयं) ।।४।।

स एवं * प्राशनीयादेतामेव देवतां * रभेद् . . . *
 देवानां त्वा . . . * हुममिष्टं . . Z9Z
 मा विश्वेशां * * देवानास्येन * . .
 | यसंयथा | १२१ | ॥ १२१ |
 १२^१ < विश्वौ एव | ?

द्र.

- ६.२२.१ क-ग का. * सातां पन्था * दुष्कृताश्च ;
 गघ मा. दुष्कृताच * ना * |
 २ ड मा. नास्त्ययं पादः ।
 ३ क का. यन्मे * . . ;
 ग का. * . . तास्मादोदनः ;
 ४ का. यदुर्वाचीनमेकहाय * चोदिमः

यद् दुष्कृतं यच्छमलं^५ यदेनश्चकृमा वयं ।
(अयं) ॥५॥

यन् मातरं यत् पितरं यद् वा जामिं जिहिंसिम ।
(अयं) ॥६॥

यन् मातृघ्ना यत् पितृघ्ना भ्रूणघ्ना यत् सहासिम ।
(.) ॥७॥

शौ.७.६५.३क

श्यावदता कुनखिना स्तेनेन यत् सहासिम ।
(.) ॥८॥

शिशुन्धानां पूंश्चलानां तक्षणां यदन्नमाशिम^६ ।
(.) ॥९॥

यदपामपजहिम निमज्य पपिमोदकम् ।
(.) ॥१०॥

५ क मा. ** यच्छमलं; म. ** यछमलं;

६ ख का. यद्राजामद्रियंशिसः;

७ का. *** पितृघ्न ** सहाशिमः;

ख उ. भ्रूणघ्ना * ;

८ का. च्यावदता ** यश्चहाशिमः;

९ का. शिशुण्डानां पौश्चलानां तत्कृणां माशिमः;

ख मा. तक्षणा . . . मासिम । । म. * . . . मासिम । ।

१० का. . . . मपिजहुर्मुन्मृज्य पपिसोदकम् २१२

मा. यदरामप यहिमं निमज्यंमपिमोदकं । । २२ । । ऋ । ।

द्र.

का. काण्डिका अत्र समाप्ता । बैरेट्महोदयेन तथा न गणितम्
असमाप्तैव काण्डिकेति मन्यमानेन ।

६.२३

यत् क्रुद्धा मन्युतो वयं ब्राह्मणस्य निजग्मिम
पदा वा गामुपारिम ।

(.) ।।१।।

यद् ब्रह्मचर्ये यत् स्नातचर्ये अनृतं किं चोदिम ।

(.) ।।२।।

शौ.७.६५.३ख

किलासेन दुश्चर्मणा वण्डेन यत् सहाशिमाधाराभिगतेन वा ।

(.) ।।३।।

यत् क्षेत्रमभितिष्ठायांश्वं वा यं निरेमिषे ।

(.) ।।४।।

यदक्षेषु हिरण्ये गोष्वश्वेषु यद्धने अनृतं किं चोदिम ।

(.) ।।५।।

सख्युर्जायां स्वां दासीं सूतिकां लोहितावती-
मशुद्धां यदुपेयिम ।

(.) ।।६।।

-
- १ का. यदुकुवामन्यतो * ब्राह्मणस्य निजघ्नसु ** गामुपेदिम ।
क उ. * क्रुद्धा ** ;
ख मा. ब्रह्मणस्य * ;
- २ क का. द्वितीयं 'यत्' नास्ति ।
म. * ब्रह्मचर्यो * स्नातचर्यो । द्र. अयं लेखकप्रमादः ।
- ३ खग का. वण्डे * सहाशिमाद् धाराभिषिक्तेन मा ।
- ४ का. यत्र क्षेत्रमभितिष्ठायांश्वं *** ;
उ. * जं * ।।
- ५ क का. . . . हिरण्यये; मा. यदग्घेषु * ;
- ६ का. चक्षुर्जायां *** यदिपेयिम ।
ख मा. सूतिकां ;

परिवित्तेन परिविविदानेना-
भ्यवस्त्रातेन परिभक्षितेन दिधिषूपत्या यत् सहाशिम।
(.....)॥७॥

यत् कुसीदं विभेजिम द्विमेयं धनकाम्या।
(.....)॥८॥

य(द्) + द्व्येकं य(त्) त्रयेकमुपैकमिति यद् ददौ।
(.....)॥९॥

य(त्) त्वरमाणाः शबलमपक्वं मांसमाशिम+।
(.....)॥१०॥

६.२४

यदन्नमाशिमा वयमन्नमन्नकाम्योदरस्याभिशाच्या।
(.....)॥११॥

७

-
- ७ का. परिविद्यष् परिविदानेनाभ्यवस्त्रातेन परिभक्षितेन द्विदुषूपत्या *
*।
- ग मा. दिधिषूपत्या * सहाशिम। म. दिधिषुपत्या * सहाशिम।।
- ८ का. यदुकुसीदं विभेजिम * *;
- ख उ. द्युमेयन् *।।
- ९ का. य द्व्येकं य त्रयेकमुपैकमिति * *;
उ. यद्येकं यत्रयेक(मा.कं) मुपै . . यद्ददौ।।
- १० का. यत्परमाणा शबलमपक्वं मांसमाशिमः। २ ३ २
- ख. उ. * मांसमाशिम।।
- द्र. का. अत्रापि हस्तलेखे काण्डिकासमाप्तिसूचने सत्यपि वैरेट्-महोदयेन
तथा न कृतम्।
- ६.२४.१ का. वयमदन्नम . . . दनस्यापिशाच्या।

यद् विद्वांसो यदविद्वांसो* अनृतं किं चोदिम ।
अयं मा तस्मादोदनः पवित्रः पात्वंहसः । । २ । ।

यद् देवस्य सवितुः पवित्रं
सहस्रधारं विततं हिरण्यम् ।
येनेन्द्रमपुननमार्तमर्त्यास्तेनायं मां सर्वपशुं पुनातु । । ३ । ।

येनापुनात् सविता रेवतीरपो
येनापुनीत वरुणः सवाय ।
येनेमा विश्वा भुवनानि पूतास्तेनायं मां
सर्वपशुं पुनातु । । ४ । ।

तै.ब्रा.
३.७.१२.५

अति. क्रामामि दुरितं यदेनो जहामि रिप्रं
परमे सधस्थे ।
येन यन्ति सुकृतो नापि दुष्कृतस्तमा रुहेम
सुकृतामु लोकम् । । ५ । ।

- २ कख का. ** यदिविद्वासो ** चोदिमः;
उ. * विद्वांसो यदविद्वांसो * ।
- ३ का. येद् * * * * वितथं हिरण्यमयं येनेन्द्रवपुननार्तिसर्त्यास्तेनायं * *
* ।
ग मा. येनेन्द्रम ;
म. न्द्रमपुननमार्तमर्त्यास्तेनायं * * * । ।
- १ मा. मनत्रम् इति पादोऽवसितः ।
२क < * * यद् व् अविद्वांसो ?
३ग < येनेन्द्रमपुननमार्तमर्त्यास् ?
- ४ कख का. * रेवतीरथो . . . वरुण स्यवायः;
उ. . . . येनापुनीद् . . . ।
- ५ का. * क्रामासि * जहामि रिपु * * । येनेन्द्रवपुनं नाति
दुरितं यदेनो जहामि रिपुं परमे सधस्थे येनेन्द्रवपुनं नाति दुष्कृतस्थमा
* सुकृतासु * ;

मा यक्ष्ममिह +हासिष्ट मा रिफन्तो वि गातन ।
अमैव पुण्यमस्तु नो अतृनन्वेति किल्बिषम् ।।६।।

इमं पचाम्योदनं पवित्रं पवनाय कम् ।
स मां मुञ्चतु दुष्कृताद् विश्वस्माच्चैनसस्परि ।।७।।

६.२५

सहस्राक्षं शतधारमृषिभिः पवनं कृतम् ।
तेना सहस्रधारेण पवमानः पुनातु मा ।।९।।

येन पूतमन्तरिक्षं यस्मिन् वायुरधि श्रितः ।
(.) ।।२।।

येन पूते धावापृथिवी आपः पूता अथो स्वः ।
(.) ।।३।।

-
- ६ का. * यक्ष्ममिहामिष्टमारिहन्तो * गातुनः समैव . . . * तृणं नयत्
दुष्कृतं;
क उ. * . . . हाशिष्ट;
स्र मा. अतृनन्वेति * । ।
- ७ क मा. पचाम्योदनं ; ख का. * पचनाय * ;
ग उ. * * मुञ्चन्तु * ;
घ का. विश्वस्मस्माश्चै . . . * २४२
मा. . . स्माच्चैवसस्परि ।।२४।। ॥३॥ ।
- ६.२५.९ खग का. . . . पावनं * । तेनातेना * ;
२ ख का. * * * श्रुतः;
३ का. येन पूते धावापृथिवी आपष्पूता अथो स्वः ।
अधोरेखाङ्कितान्युदात्तानि ।
ख उ * * * स्वः । ।

येन पूते अहोरात्रे दिशः पूता उत येन प्रदेशाः ।

(.) ॥४॥

येन पूतौ सूर्याचन्द्रमसौ

नक्षत्राणि भूतकृतः सह येन पूताः ।

(.) ॥५॥

येन पूता वेदिरग्निः

परिधयः सह येन पूताः ।

(.) ॥६॥

येन पूतं बर्हिराज्यमथो हविः ।

(.) ॥७॥

येन पूतो यज्ञो वंषट्कार उताहुतिः ।

(.) ॥८॥

येन पूतौ व्रीहियवी याभ्यां यज्ञो अधिनिर्मितः ।

(.) ॥९॥

४ क उ. 'येन' इति नास्ति ।

का. प्रदिशः;

५ उ. 'येन' इति नास्ति ।

का. * * सूर्याश्चन्द्रमसौ * * * * पूता ।

६ क उ. 'येन' इति नास्ति । का. * * * * रग्रयः ;

ख का. * * * * पूता;

८ का. * पूतौ * * हुताहुतिः

मा. नास्त्ययं मन्त्रः ।

९ का. * * व्रीहियवाभ्यां * अघितिर्मिताः;

मा. 'येन' इति नास्ति ।

येन पूता अश्वा गावो अथो पूता अजावयः।

(.....)।।१०।।

६.२६

येन पूता ऋचः सामानि

यजुर्ब्रह्मणा सह येन पूतम्।

(.....)।।११।।

येन पूता अथर्वाण आथर्वणा

अङ्गिरसो देवताः सह येन पूताः।

(.....)।।१२।।

येन पूता ऋतवो येनार्तवा

येभ्यः संवत्सरो अधिनिर्मितः।

(.....)।।१३।।

येन पूता वनस्पतयो वानस्पत्या

ओषधयो वीरुधः सह येन पूताः।

(.....)।।१४।।

१० का. ** श्वा **** २५२

मा. 'येन' इति नास्ति। अस्यां काण्डिकायां पादावसानचिह्नं नास्ति।

६.२६ उ. एकादशमन्त्रं यावद् 'येन' इति नास्ति।

१ का. ** ऋचास् * यजुर्ब्रह्मण *** ;

२ का. * पूतानाथर्वाङ्गिरसो *** पूता।

३ क. का. *** येनान्तवा;

ख उ. * संवत्सरो *।।

४ ख का. * वीडधस् ** पूता।

येन पूता गन्धर्वाप्सरसः
सर्पपुण्यजनाः सह येन पूताः।
(.)।।५।।

येन पूता नद्यः सिन्धवः समुद्रः सह येन पूतः।
(.)।।६।।

येन पूताः पर्वता हिमवन्तो
वैश्वानरः परिभूः सह येन पूतः।
(.)।।७।।

येन पूता विश्वे देवाः परमेष्ठी प्रजापतिः।
(.)।।८।।

येन पूत स्तनयिलुरपां वत्सः प्रजापतिः।
(.)।।९।।

येन पूतः प्रजापतिल्लोकान् विश्वं भूतं स्वराजभार।
(.)।।१०।।

-
- ५ क का. ** गन्धर्वाप्सरोसस्; मु. ** गन्धर्वाप्सरसः;
६ ख का. समुद्रास् ** पूताः;
७ ख का. * परिभवस् * * पूताः; मा. * परिभू * * * ।।
द्र. का. ६ = ७, ७ = ६।
९ का. * पूतस् स्थनयिलुरपां * * ;
मा. पूत सनइलुरपां * * ।।
म. पूत स्तनइलुरपां * * ।।
१० क का. ** प्रजापतिः लोकं; मा. पूतः प्रजापतिल्लोकान्;
द्र. का. ९ = १०, १० = ९।

येन पूतमृतं सत्यं तपो दीक्षा च पूयते ।
(.) । ११ । ।

येन पूतमिदं सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यम् ।
तेना सहस्रधारेण पवमानः पुनातु मा । १२ । ।

६.२७

(शौ.५.२०)

उच्चैर्घोषो दुन्दुभिः सत्वनायं वानस्पत्यः
संभृत उश्रियाभिः ।

वाचं क्षणुवानो दमयन् सपत्नान् सिंह इव
*ज्येष्ठन्नभि तंस्तनीभिः । ११ । ।

सिंह इवास्तानीद् द्रवयो विबद्धोऽभिक्रन्दनृषभो
*वाशितामिव ।

वृषा त्वं वधयस्ते सपत्ना ऐन्द्रस्ते शुष्मो
अभिमातिषाहः । १२ । ।

-
- ११ ख का. * * पूतयते ।
- १२ का. यश्च भव्यं येन * * * मां २६२
द्र. उ. मा. सप्तममन्त्रं विहायान्यत्र पादावसानचिह्नं नास्ति ।
- ६.२७.१ का. उच्चैर्घोषो * सत्वनायं * * * * क्षणुवानो * सपत्नान् सिंहैव
द्वेषन्नभि तंस्तनयति ।
- ख मा. * * उश्रियाभिः ।
- घ मा. * * ज्येष्ठन्नभि तंस्तनीभिः । ।
- २ का. सिंहैवास्तानी द्रवयो * अभिक्रन्दनृषभो वाशितामिव । नृषा त्व
. सपत्नानिन्द्रस्ते * अभिमातिषाहः ;
- क मा. * द्रवयो * ; म. * धृदयो * ;
- ख उ. * * वासितामिव ।

संजयन् पृतना ऊर्ध्वमायुर्गृह्णा गृह्णानो
 बहुधा वि चक्ष्व ।
 दैवीं वाचमा हुर, गुरस्व वेधाः शत्रूणामुप
 भरस्व वेदः ।।३।।

वृषेव यूथं सहस्रो विदानो गव्यत्रभि
 रुव संधनाजित् ।
 शुचा विध्य हृदयं परेषां हित्वा ग्रामान्
 प्रच्युता यन्तु शत्रवः ।।४।।

दुन्दुभेर्वाचं प्रयतां वदन्तीमाशृण्वती
 नाथिता घोषबुद्धा ।
 नारी पुत्रान् धावतु हस्तगृह्णामित्री भीता
 समरे वधाना ।।५।।

-
- ३ का. संजयं * ऊर्ध्वमायु गृह्णा * * * चक्षः z देवीं वाचसा गुरस्सु
 मेधा शत्रूणामुप भरस्सु वेदाः (घ मु. शत्रूणामुप . . .);
 गघ मा. * . . : गुरस्वे मेधाः शत्रूणामुप * * ।।
 घ. म. वे(->मे)धाः।।
- ४ का. . . . * सहसं * गव्यंनभ रोह * सुमा विद्धि * * हुत्वा * *
 * शत्रवः;
 कख मा. . . . जूथं * * * * * ससन्धनाजित् ।
 म. सह(सं->)सो * * * * * सन्धनाजित् ।
- ५ क का. दुन्दुभिर्वाचं * * ; उ. * * प्रयतं * ;
 ख मा. नाथितो * ।
 गघ का. * पुत्रं * हंगृह्णामित्रे भीताः * वधानः;

धीभिः कृतः प्र भरस्व वाचमुद्धर्षय
 सत्वनामायुधानि ।
 अमित्रसेनामभिजञ्जभानो द्युमद् वद
 दुन्दुभे सूनृतावत् ।।६।।

पूर्वो दुन्दुभे वि षहस्व शत्रून् भूम्याः पृष्ठे
 वद बहु रोचमानः ।
 इन्द्रमेदी सत्वनः सं ह्वयस्व मित्रैरमित्रानव
 जङ्घनीहि ।।७।।

अन्तरेमे नभसी घोषो अस्तु पृथक् ते ध्वनयो
 यन्तु शीभम् ।
 अभि क्रन्द स्तनयोत्पिपानां श्लोककृन्
 मित्रतूर्याय स्वर्धि ।।८।।

-
- ६ का. ** पू भरस्सु . . मुद्धर्षयस्सत्तनामा अमित्रसेनानाम-
 भिजजभानो दिमद्वल ** ।
- कख मा. **** वाजिमुद्धर्षय ।
 म. **** वाजिमु ।
- गघ उ. मभिजंजभानो *** सूनृतावत् । ।
- ७ क मा. * दुन्दुभे *** ;
 गघ का. इन्द्रसेदीन् ** हुयस्व । अमित्रैरमित्रानव जंघनीहि;
 उ. जंघनीहि । ।
- ८ का. अन्तरेसो **** ध्वनयो ** । ** स्तनयोत्पिपाना
 श्लोककृत्रतूर्याय श्रद्धी ।

संक्रन्दनः प्रवेदो धृष्णुषेणः प्रवेदकृद्

बहुधा ग्रामघोषी ।

श्रेयो वन्वानो वयुनानि विद्वान् कीर्तिं बहुभ्यो

वि भज द्विराजे ।।६।।

श्रेयःकेतो वसुजित् सहीयान्

मित्रं दधानस्त्विषितो विपश्चित् ।

+अंशूनिव ग्रावाधिषवणे +अद्रि-

र्गव्यं दुन्दुभे अधि नृत्य वेदः ।।१०।।

शत्रूषाण् नीषाडभिमातिषाहो गवेषणः

सहमान उद्भित् ।

वाग्वी मन्त्रं प्र जनयस्व वाजिन्

साङ्ग्रामजित्यायेषमुद् वदेह ।।११।।

-
- ६ क का. सङ्क्रन्दनष् प्रस्रवेणो *;
 गघ का. श्रेयो वध्वानो ** कीर्तिं बाहुभ्यो *** z
 ग मा. श्रेयो ***** वित्तय * ।।
 घ म. ** विभ(ज→)य * ।।
- १० क का. श्रियष्केतो वसुधिस् * ;
 गघ का. अंशूनिव श्रावावृषणे द्विर्गव्यं *****;
 मा. अंशुन इव * अद्रिर्गव्यं ***** ।।
 म. अंशुन इव * अभिर्गव्यं ***** ।।
- ११ का. शत्रूषां णीषाडभिमातिशाहो * सहमानोदभृत् । * मिन्द्रं
 पृतनयस्सु वाचं साङ्ग्रामजिभ्या एषमुद्ददेहः;
 कख मा. * मीषाड शवेषणः * ।
 गघ मा. ***** संग्राम ।।
 म. * मन्त्रम् * * * * संग्राम ।।

अच्युदच्युत् *समदो गमिष्ठो* मृधो जेता
 पृतनाषाडयोध्यः ।
 इन्द्रेण क्लृप्तो विदथा निचिक्यद्दुद्योतनो
 द्विषतां याहि शीभम् ।।१२।।

६.२८

(तु.शौ.३.२५)

इमास्तपन्तु त्वीषधीरोषधीनामयं रसः ।
 अश्वत्थस्ते (ऽ)यं हृद्यग्निर्भूतो व्योषतु
 प्र पतातो ममाध्या ।।१।।

यथा सूत्रं लाक्षारक्तमाज्येनानुषिष्यते ।
 एवा ते कामः सर्पत्वन्तरस्थसु मज्जसु
 प्र (.....) ।।२।।

यथा कुष्ठः प्रयस्यति यथा दह्यते अर्चिषा ।
 एवा ते दह्यतां मनः प्र (.....) ।।३।।

१२ का. अभ्युदुश्यन् (मु. अत्युदुच्यन्) समदो गमिष्ठ मधो जयता
 पृतनाषाडयोध्यः * क्लृप्तो विदथा निचिक्युद्युभ्योतनो * * शीतम्
 २७२

क मा. : समनयोगमिष्ठो; म. समयोगमिष्ठो;

गघ मा. * * * निचिक्यद्दुद्योतनो द्विषणं * * ।।२७।। ॥ ॥

म. * * * दुद्योतनो . . . ।।२७।। ॥ ॥

६.२८.१ क का. . . . पन्त्वोषधी-;

ड का. * पतानो ममाध्य;

द्र. मा. द्वितीये अर्धे द्वौ पादौ । म. पादावसानचिह्नं नास्ति ।

२ का. * सूत्रं माज्येनानुषिष्यधते ।

* * काम सर्पत्वंत्वर्थसु * प्रा;

कख मा. * * लाक्षारक्तज्येना ।

पुंसः कुष्ठात् प्र क्षरति स्तोक आधिभिराभृतः ।
स ते हृदये वि वर्ततां प्र (.....) ॥४॥

एष ते स्तोको हृदयं दिग्धेषुः प्र पद्यताम् ।
अस्त्राखणं यथेष्वा कामो विध्यतु त्वा मम
प्र (.....) ॥५॥

हरित एधि शुष्काक्षः सर्वदा हृदयामयि ।
स्त्रियस्ते अन्या माच्छाञ्जुरथो त्वाशाभि शोचतु
प्र (.....) ॥६॥

शोचीमदस्तु ते शयनं शोचिमदुपवेशनम् ।
शोचीमदस्तु ते मनो यथात्र न रमासा अर्वाची न मनास
प्र (.....) ॥७॥

न रमासै सङ्गतेषु शयानं त्वाभि शोचतु ।

ग.तु.शौ.३.२५.१क स्तोकस्त्वोत्तुद उत्तुदात् प्र (.....) ॥८॥

४ का. पुंसष्कुष्ठं ** स्तोका धीभिराभृतः **** वर्ततान् मनाधीभिस्तव
प्र ।

४घ उ. 'मन आधीभिस्तव' इति चतुर्थः पादो गलितं इति प्रतीयते ।

५ ख-ङ का. दिग्धेषु * पद्यता । अस्त्राखणं यथेषा * विध्यतु तामव प्रा ४

६ का. हरितेति ** हृदयामयी त्रिहस्ते अन्यामशंसाञ्जुरथो . . . ४

६ ग माङ्गयोगिनो लुङः प्रथमपुरुषबहुवचने किञ्चिद्रूपम् ? < मा अच्छांशुः ?

७ का. शोचीनुदस्तु ** शोचानुदप . . . । शुचीमस्तु ** यथात्व
** वाचीनमनस्त प्रो;

८ का. निर्मामयमंगथेषु चपानं . . * । स्तोकस्तोक उत्तरोत्तर प्रा;

अन्तर्दहति चर्मणो अस्थिमांसेभिराभृतम् ।

सर्वान् यज्ञः प्र याशयादैड् आधिभिस्तव

प्र (.....) ॥६॥

हृदयेऽधि समिध्यतां स्वैर्मांसेभिरेष ते ।

अग्निः कामस्य यो महान् स मह्यं रुन्धयन्ति त्वा

प्र (.....) ॥१०॥

६.२६

अश्वत्थमग्निमाज्यं दूतान् कृण्वे मनोजवान् ।

अग्निश्चरुमिवार्चिषा कामो विध्यतु त्वा मम

प्र (.....) ॥११॥

शयानमग्र आसीनमश्वत्थश्च सवासिनौ ।

चरन्तमुपतिष्ठन्तं ममाधिभिर्वि+ विध्यतं

प्र (.....) ॥१२॥

-
- ६ कख का. अन्तर्महतु * स्थिवांसेभि ;
 घ का. -दिडाधीभिस्तव * ;
 ग म. * मज्ञः * . . . ; < सर्वान् मज्ज्ञः प्र यासयाद् ?
- १० कख का. * तु समृद्ध्यतां श्वैर्दासेभिरेष * ।
 घ का. * * रुन्धयातु * प्राः २८२
- ६.२६.१ कख का. अश्वमग्निमाज्यं द्रतानि * मनोजवां ।
 ड कां. प्रः २
- २ क-ग का. . . . मग्रामीनमश्वत्थस्य * चरतुमुपतिष्ठन्तं;
 मा. मश्वत्थस्यशमवाशिनौ ।
 म. . . . सवाशिनौ ।
- ७ घ का. समाधीभिर्वि विद्ध्यतं;

चरन्तं त्वा तिष्ठन्तमासीनमपि संसदि ।
 रेष्मा तृणमिव मथ्नातु दहन् कामरथो मम
 प्र (.....) ॥३॥

यथेन्द्रायासुरानरन्धयद् बृहस्पतिः ।
 एवा त्वमग्रे अश्वत्थानमून् मह्यमिहानय
 प्र (.....) ॥४॥

अहं ते मन आ दद ऐडेन सह मेदिना ।
 देवा मनुष्या गन्धर्वास्ते मह्यं रन्धयन्तु त्वा
 प्र (.....) ॥५॥

यथा अश्वत्थस्य पर्णानि नेलयन्ति कदा चन ।
 एवासी मम कामेन माव स्वाप्सीत् कदा चन
 प्र पतातो ममाध्या ॥६॥

३ का. चरन्तिं स्थः . . . त्तमासीदमुप संसति । * तृणमेव मत्त्वातु वहं
 ** प्रा ४

४ कख का. नरुन्धयतु * ; मा. यानरन्धयद् * ;
 गघ का. * मूनमयमि . . . प्राः ;
 मा. * अश्वथामुं ॥
 म. * अश्वत्थामुं . . . ॥

५ कख का. ** मना दधे गुडेन ** ।
 क उ. अहन्ते *** ;
 घ का. ** रन्धयातु * प्रः ;
 मा. पञ्चमो मन्त्रः पुनर्लिखितः ।

द्र.

६ कख का. * श्वत्थस्य * नीलयन्ति ** ।
 ख उ. नेलयन्ति ** ।
 घ मा. . . स्वाप्सी ** ।
 ड. का. * . . . पमाध्यः

कुष्ठं तपन्ति मरुतः स्वाध्यन्दुरआजानं
 स्वरयन्तो अर्चिषा ।
 यथा न स्वपात् कतमच्चनाहरैव
 †गच्छान् ममाध्या ॥ ७ ॥

इति चतुर्थोऽनुवाकः

॥ नवमो द्वादशर्चकाण्डः समाप्तः ॥

-
- ७ का. * तपन्त * साध्यं द्वाराजानं * * * नस् * कतमश्चनाहरैव
 गच्छान् ममाध्याः zzzz अनु ६zz इत्यधर्वणिकपैपलादशाखायां
 नवमष्काण्ड समाप्तः zz
- घ मा. पन्थान् ममाध्या ॥ २६ ॥ ऋ ॥ अ ॥
 द्वादशर्चकाण्डः समाप्तः ॥
- म. म. गच्छान् . . . ॥ २६ ॥ ऋ ॥ अ ॥
 द्वादशर्चकाण्डः समाप्तः ॥

दशमः काण्डः

१०.१

हा अम्ब तेजने धेनो लम्बनस्तनि ।

न तद्विदो यदिच्छसि^१ यदु वित्तं न तद् घसः ॥१॥

पै.५.१.३ग-च

पुत्रो यस्ते पृश्निबाहुस्तमु त्वं सामनं कृधि ।

अथो दुहितरं नग्नीमथो त्वं सामना भव ॥२॥

असामे कुरमे नैगूरस्य स्वसः ।

अराते निऋते अमते स्तुहिते ॥३॥

परेतं कस्तूपकं वः पुनर्ददामि ।

यो वो न वेद तं हत तस्यातु परि शिशन्यम् ॥४॥

तस्यात्तु पुत्रान् भ्रातृश्च तस्य गोष्ठं वितावत ।

यश्च सतो नास्ति वाकी यश्चासावहविर्गृहः ।

दुर्णाम्नीस्तत्र गच्छत^५ तत्र सर्वाः परेतन ॥५॥

आरम्भे

का. अथ दशमस्यारम्भः ॐ ॐ ॐ नमो नारायणाय ॐ ॐ . . .
. . . ।

१ का. हास्य * * * । * यदश्छसि । यद * * * * ।

२ का. पृश्निबाहुस्तकं * * । * * नग्नीमथो * * * ।

३ का. * कुरुमै नगुरस्य श्वसाराते निन्दते मते * ।

उ. स्तुहिते । ।

४ का. * कस्तूपकं * * यो न वेद त्वं हत तस्यास्तपतु सिष्णिहं ।

५ क का. तस्याधि * * * ; मा. तस्यातु * * * ;

ग-ङ का. यस्य सतो * * र्यस्यामावाहवि . . . दुर्णाम्नीश्च तत्र गच्छतु;

ङ उ. दुर्णाम्नीस्तत्र गच्छत;

४घ, ५क < तस्यातं ?

पै.२.४.३

परि धाभान्यासामाशुर्गाष्ठाभिवासरम् ।

अजैषं सर्वानाजीन् वो नश्यतेतः सदान्वाः ।।६।।

*अन्तश्चरां कोशेचरामथो गोष्ठावचारिणीम् ।

अथो *याः स्वप्ने पश्यामस्ता इतो नाशयामसि ।।७।।

कण्वा या गर्दभीव निभसत् सूकरीव ।

तस्यै प्रति प्र वर्तय तप्तमश्मानमासनि ।।८।।

यो मर्या अभिगच्छात् स्त्रियं कस्तुपस्तोपिनीम् ।

कस्तुपमस्या आच्छिद्याथैनां चातयातै

परमां चित् परावतम् ।।९।।

या भद्रा या शिवा योर्जा पयसा सह ।

अग्निष्ठा अस्माकं गृहे गार्हपत्यो नि यच्छतु* ।।१०।।

इदं वो देवः सवितेदं देवो बृहस्पतिः ।

इदं वो विश्वे देवा अवसानमयुक्षत ।।११।।

६ का, उ. परिधामानीत्येका ।।

७ का. अन्नश्वारान् गोष्ठान्विचारिणीं । * यस् * पश्यामि
ता इत * ।

क उ. अनुश्चरां ;

ग उ. * या * * ;

८ ख-घ का. निर्धजत् . . . तस्ये * * * । नमासिनीं ।

ग मा. . . मस्मानमासनि ।।

९ का. * निर्या भिगच्छात् प्रियं कस्तौपस्तौपिनीं कस्तौपमस्याशिच्छा-
दथैनां * । * चेत् परावतां ;

ड मा. परमाञ् चित * ।। म. परमाञ् * * ।।

१० क का. * + यां * ;

गघ का. अग्निष्ठा अस्माकं * * * यच्छतु । उ. . . . यच्छतु ।।

११ घ का. वसानमयुक्षात् ।

काठ.३८.१२ परि प्रागाद् देवो अग्रीरक्षोहामीवचातनः।
सेधन् विश्वा अप द्विषो दहन् रक्षांसि विश्वहा ।।१२।।

ऋ.१०.१५५.५ परीमे गामनेषत पर्यग्रिमहषत।
शौ.६.२८.२ देवेष्वक्रत श्रवः क इमां आ दधर्षति ।।१३।।

१०.२

त्वयीन्द्रियं त्वयि वर्चस्त्वं धर्मपतिर्भव।
त्वमुत्तरो भ्रातृव्येभ्यस्तव लक्ष्मीः पयस्वती ।।१।।

तवैतामश्विना *हवं तव राष्ट्रं दिवि श्रितम्।
त्वमायुष्मान् सपलहोत्तरो द्विषतो भव ।।२।।

तीक्ष्णशृङ्ग ऋषभः समुद्र इवाक्षितोदकः।
त्वं सहस्रवीर्यस्तव बाहू गवांपती ।।३।।

भ्रातृव्यश्च सपलश्च यस्त्वामित्रो जिघांसति।
श्रियं त्वं सर्वेषां तेषामादायोग्रो वि धारय ।।४।।

-
- १२ क मा. परी * * * ;
घ का. दहनोक्षांसि * ।
- १३ का. पर्यमे महर्षत । श्वक्रतश् * * * गा * 292
- १०.२.१ खग मा. * धर्मपति भव । भ्रातृव्येभ्यस्;
ग का. त्वमुत्तरो * ;
- २ कख का. भवेतामश्विना वहं * * * श्रुतं;
क उ. हवन्;
- ३ का. तीक्ष्णशृङ्गो वृषभस् समुद्रैवाक्षितोदक त्वं । सहस्रवीर्यास्तवा बाहो
* ;
घ मा. गवांपतीं ।। म. गवांपतीं ।।
- ४ का. . . . सपुत्रश्च यस्त्वाशत्रो * । श्रियन्तं सर्वेषां ददातु य इव
वेद z श्रियन्तं सर्वेषां मादायोगृह * * ;

त्वं वशी सत्याकृतः सत्यधर्मा गवेषणः ।

नाष्ट्रास्त्वं सर्वास्तीर्त्वा भ्रातृव्याणां श्रियं वृह ।।५।।

तुभ्यं सं यन्तु वलयस्तुभ्यं शुल्कः प्र वीयताम् ।

तुभ्यं विराट् पयो दुहां त्वां वाञ्छन्तु विशो महीः ।।६।।

वाञ्छतु त्वा बृहद्राष्ट्रं त्विषिस्ते मुख आहिता ।

त्वं देवानां भव प्रियस्त्वयि गावो अधि श्रिताः ।।७।।

त्वयीन्द्रियं त्वयि वर्चस्त्वयि यज्ञो अधि श्रितः ।

तवा यन्तु हवं देवास्त्वं प्रियो बृहस्पतेः ।।८।।

अग्नीषोमा पवमानो विराड् देवी पयस्वती ।

अतन्द्रं सर्वे रक्षन्तु राष्ट्रं तेनपवाद्यम् ।।९।।

अग्निरिव तृणं प्र दहीघः कूलमिवा रुज ।

श्रियं भ्रातृव्याणामा दत्त्वाण्डीकमिवाधि

पुष्करात् ।।१०।।

-
- ५ का. * । * सत्याकृतिस् * गवेषिणः
अनाष्ट्रास्त्वं सर्वास्तीर्त्वा * * रुह ।
- ६ का. तुभ्यां श्रयन्तु शुल्का * दीयताम्
* * * रुहां * * विषो मही z
ख मा. शुक्लः * * ।
- ७ कख का. वाञ्छन्ति * * द्विषिस्तेषां सुखाहित ।
क मा. * * वृहदाष्ट्रं ;
घ का. * * * श्रुत ।
- ८ ख-घ का. -स्त्वं * * श्रुतः * देवीस्त्वं * हंवृहस्पतिः;
क मा. त्वयी * ;
- ९ का. * पवमानौ * * * । अतन्द्रं * * * तेनापदाद्यं;
- १० का. * प्रध्यकष् * । * .
णामधस्त्वांडीकमिवादिपुष्करात् z२z गघ उ. * . . . मादत्त्वा (मा
स्त्वा) ण्डिक . . . ।।२।।३१०।।

१०.३

अश्व इव रथमा दत्त्व सिंह इव पुरुषं हर ।

हस्तीव नड्वलान् भङ्धि भ्रातृव्याणां श्रियं वृह ।।१।।

उत् ते कृणोतु कश्यपो ब्रह्म देवैरभिष्टुतम् ।

आप्रीतमविराधुकम् ।।२।।

एतं खदिरमा हराथो तेजनमा हर ।

उतैतं पर्णमा हरा हरानडुहो बलम् ।।३।।

इध्मां देवैः *समाभृतांस्तांस्ते प्रादाद् बृहस्पतिः ।

ताना धेहि समाहिते (ऽ)ग्रौ सूर्याभिकक्षणे ।।४।।

तेभिष्ट्वमुत्तरो भव भ्रातृव्याणां श्रियं वृह ।

अथो एषां पयो हर ।।५।।

- १ क का. अश्वैव . . धत्स्व सिंहैव. * * ।
 गघ का. हस्तीवर्द्वलान् भङ्धि * * रुह ;
 मा. * नड्वलान् भिङ्धि ;
 म. * * भिङ्धि ।।
- २ का. * * कृणो [xxx] पो * ष्वतं । आप्रीतमविराडुकं ;
 क का. (मु) * * कृणोतु कश्यपो ;
 ग उ. आप्रित . . .
- ३ कख का. * खदिरमा [xxx] माहरम्; मु * खदिरमाहाराथो तेजमाहरम्;
 मा. एकं
 गघ का. . . पर्णमाहरादविदुषो गृहं ।
- ४ का. यदिमां देवैस् समाभृतातप्र(नद्याक्षराणि । मु. तांतेप्रा) दाद्बृहस्पतिः
 ताना धेहि * ग्रौ सूर्याभिकक्षणे ।
 मा. * देवैः समाभृतांस्तास्ते सूर्याभिरक्षणेभिकक्षणे ।
 म. . . . भृतास्तांस्ते . . . ।।
- ५ क मा. तेभिष्ट्वामुत्तरो * ;
 ख का. * * रुह ।
 ग का. * येषां * * ; म. * एषाम् * * ।

आदित्या रुद्रा वसव ऋषयो भूतकृतश्च ये ।
श्रियं च क्षत्रमोजश्च तुभ्यं देवा असाविषुः ॥६॥

वसुरसीन्द्रनामायुष्मान्छतशारदः ।
स इन्द्र इव देवेषु त्विषीमान् विश आ वद ॥७॥

१०.४

इदं राष्ट्रं प्रथतां गोभिरश्वै-
रिदं राष्ट्रमन्नेरया रसेन ।
अस्मै षडुर्वीरुप सं नमन्तु
सप्तहोत्रा हत शत्रून् सचित्ताः ॥१॥

इमे राजान इषुभिर्घ्नन्तु शत्रू-
निमे राजानः समित्यान्यान् वधेयुः ।
इमे राजानः पृतनाः सहन्ता-
महं ब्रह्मा विमृधो हन्मि सर्वाः ॥२॥

-
- ६ ग मा. श्रियञ्च क्षत्रमोयश्च; म. श्रियञ्च
- ७ कख का. असुरसीन्द्र ष्मान् शतशारद ।
- १०.४.१ ख का. राष्ट्रमध्येनोरया * ;
ग का. संनमन्तु ;
उ. सन्नमन्तु ;
घ का. * * सचित्तां ।
मा. * हतशत्रून् * । ।
- २ का. इमै * इषिभिर्घ्नन्तु * समित्यान् वधेयुः । * राजानष्पृतना
महन्तामहं ब्रह्मा * हन्मि रक्षाः ;

इदं राष्ट्रं क्रतुमद्वीरवज्रिष्णुग्रामिदं राष्ट्रं
गर्दनुमच्चित्रघोषम् ।

अस्मै राष्ट्राय बलिमन्ये हरन्त्वहं देवेभ्यो
हविषा विधेयम् ।।३।।

यदि युद्धं यदृतितं वो अस्ति देवैनसाद्
यदि वा पित्त्रेण ।

येनर्त्तीया धेनवो अस्तु तस्मा अहं देवेभ्यो
हविषा जुहोमि ।।४।।

यद्धः क्रूरं मनसो यच्च वाचो देवैनसाद्
यदि वा पित्त्रेण ।

आप इव दुःष्वप्र्यमप तत् स्वपध्वमथानन्दिनः
सुमनसः समेत ।।५।।

अपामिव वेगः प्र शृणीत शत्रून् दिशोदिशो
रभमाणाः समेत ।

एकव्रता वि धनं भजध्वं पुरोहितेन वो राष्ट्रं
प्रथयन्तु देवाः ।।६।।

३ कख का. * राष्ट्रं कृतमद्वीरवज्रिष्णु उग्रमिदं * गदमश्चि . . . ।
म. गर्दनुम(चि→) चित्रघोषं ।

गघ का. अस्मे राष्ट्रा बलिमनेहरन्त्वहं * * * ।।

मा. * * वलिमनेहरन्तहं * * * ।।

४ कख का. * युद्धे यद् मृजतं * स्तु देवैनसाद् * * * ।

गघ का. * येन ऋत्वियाद् * * ;

म. . . . धेनवो * ;

५ क का. यद्धष् * मनसा यश्च * देवेनसाद् * * * आपैव दुष्वप्रिमपिदत्
स्ववध्वमथानन्दिनसुसुमनसस् सुमेता.

मा. मन्त्रान्ते दण्डेनैकेन विरामः ।

६ कख का, मा. पादद्वयमेतदनुपलब्धम् ।

गघ का. * * धिनं भजन्त्व * * * प्रथयन्तु * ;

मा. पथयन्तु * ।।

सम्यग् वो राष्ट्रं सह वो मनांसि
 समीचीनाः पशवो विश्वरूपाः ।
 समीचीनानां वो अहमसि ब्रह्मा
 सम्यज्चो देवा हवमा यन्तु म इमम् ।।७।।

यथापः समुद्राय समीचीर्वहथ श्रियम् ।
 एवा राष्ट्राय मे देवाः सम्यज्चो वहथ श्रियम् ।।८।।

संसृष्टं वो राष्ट्रं पशुभिर्गोभिरश्वैः
 संसृष्टमन्नेनेरया रसेन ।
 मया ब्रह्मणा प्रथमानाश्वो वशीयांसः
 सदमुग्रा भवाथ ।।९।।

बहुर्युवा प्रमृणो धृष्णुरस्तु बहुः कुमारः
 प्रतिरूपः पितृणाम् ।
 सत्यं वदन्तः समितिं चरन्तो मित्रं गृह्णाना
 जरसो यन्तु सख्यम् ।।१०।।

-
- ७ ख का. समीचीनां * * ;
 ग म, मा. समीचीनानाम् ; का. . . . नानं वो . . . ;
 घ का. * * हवामा * मेयिमम् ।
- ८ कख का. यथापस् र्वहतु * ।
 गघ का. * राष्ट्राय * * * वहतु * ।
- ९ कख का. * * * प्रथयन्तु गोभिरश्वैस् . . . मन्नेनेरया * ।
 उ. संसृष्टिम् ।
 गघ का. मय ब्रह्मणा प्रथमानांसो वशीयांस स्वदमुग्रा * ।
- १० का. . . र्योवा प्रमृणोधृष्णिरस्तु बहुकुमाराष् पतिरूपाष् पितृणां *
 वदन्तस् सुमितिं * * * जनसो * सख्यं ;
 ग म. सत्यम् * * * .

इह क्षत्रं द्युम्नमुत राष्ट्रं समैत्विहेन्द्रियं
 पशुभिः संविदानम् ।
 अवधुन्वाना अप्रियान् याश्च द्विष्ण इदं राष्ट्रं
 प्रथतां सर्वदैव ।।११।।

इदं राष्ट्रमिषुमद्वीरवज्जिष्णूग्रमिदं राष्ट्रं
 पशुमद् ब्रह्मवृद्धम् ।
 इदं राष्ट्रं हतशत्रु जिष्णु ।।१२।।

सपत्नसाहं प्रमृणमिदं राष्ट्रं दृढमुग्रम् ।
 साढामित्रमभिमातिषाहं सर्वा जिगाय
 पृतना अभिष्टि ।।१३।।

१०.५

(शौ.१६.३१)

औदुम्बरेण मणिना पुष्टिकामाय वेधसा ।
 पशूनां सर्वेषां स्फातिं गोष्ठे मे सविता करत् ।।१।।

यो नो (ऽ)ग्निर्गार्हपत्यः पशूनामधिपा असत् ।
 औदुम्बरो वृषा मणिः सं मा सृजतु पुष्ट्या ।।२।।

-
- ११ कख का. * * * शमीत्विन्द्रियं * संविदानं ;
 मा. * * * राष्ट्रं : . . . त्विन्द्रियं * सम्विदानं ।
 म. सम्विदानं ।
 गघ का. मध्नत्वानाप्रियान् याश्च द्विष्णेदं * * सर्वदैव ।
- १२ कख का. * राष्ट्रं कृतमद्वीर . . . : राष्ट्र * ब्रह्मवृद्धं ।
 ग का. * * हतशत्रू * ;
 मा. * * हतशत्रु * ।।
- १३ का. * प्रमृणामीदं सर्ग * धृतवा वृष्टिः २ ४ २
- १ ख का. * वेधसी.
 घ का. गोष्ठं * * * ।
- २ क का. * अग्निर्गार्हपत्यश्च ;
 घ उ. सम्मा * * ।।

करीषिणीं फलवतीं स्वधामिरां च नो गृहे ।
औदुम्बरस्य तेजसा धाता पुष्टिं दधातु मे ।।३।।

यद् द्विपाच्च चतुष्पाच्च यान्यन्नानि ये रसाः ।
गृहे (५)हं तेषां भूमानं बिभ्रदौदुम्बरं मणिम् ।।४।।

पुष्टिं पशूनां परि जग्रभाहं चतुष्पदां द्विपदां यच्च धान्यम् ।
पयः पशूनां रसमोषधीनां बृहस्पतिः सविता
मे नि यच्छात् ।।५।।

अहं पशूनामधिपा असानि मयि पुष्टं पुष्टपतिर्दधातु ।
मह्यमौदुम्बरो मणिर्द्रविणानि नि यच्छतु ।।६।।

-
- ३ कख का. करीषिणं फलावतीं गृह ।
मा. करीषिणी . . . स्वधामिराञ् * * * ।
गघ का. उदुम्बरस्य * * * * ते ।
घ म. आदितोऽलब्धोऽयं पादः केनापि प्रथमपङ्क्त्या वामपार्श्वे
लिखितो दृश्यते ।
- ४ का. * द्विपाश्चतुष्पाश्च यान्या ये रसाः । गृहणीयां तेषां भूमानं
बिभ्रता उदुम्बरं रमणिं ;
उ. यद्विपाच्च ।।
- ५ ख का. * * यश्च धान्यं ;
ग का. पयः । पशूनां . . . ;
घ मा. बृहस्पतिं * * * यच्छात् । ।
म. * * * * यच्छात् । ।
- ६ कख का. * पशूनामधिपामानि * पुष्टिं पुष्टपतिर्द . . ।
गघ का. "मणिर्द्रविणानि . . ." अलब्धम् ।
मा. . . . मणिर्द्रविणानि * यच्छतु । ।
म. . . . द्रविणा * यच्छतु । ।

उप मौदुम्बरो मणिः प्रजया च धनेन च ।
इन्द्रेण जिन्वतो मणिरा मागन् सह वर्चसा ॥७॥

देवो मणिः सपलहा धनसा धनसातये ।
पशोरन्नस्य भूमानं गवां स्फातिं नि यच्छतु ॥८॥

यथाग्रे त्वं वनस्पते पुष्ट्या सह जज्ञिषे ।
एवा धनस्य मे स्फातिमा दधातु सरस्वती ॥९॥

आ मे धनं सरस्वती पयस्फातिं च धान्यम् ।
शिनीवाल्युता वहादयं चौदुम्बरो मणिः ॥१०॥

-
- ७ क का. "उप मौदुम्बरो" अलब्धम् ।
गघ का. ** मणिरामं सह वर्चसः ।
- ८ का. * मणिसुसपत्रहा * धनसाये ।
पशोरन्नस्य भूमानं * * * यच्छतु ।
घ उ. यच्छतु । म. मन्त्रान्ते दण्डेनैकेन विरामः ।
- ९ ख मा. ** जज्ञिसे ।
घ का. . . ददाति सरस्वतीं ।
- १० क का. मे धिनो * ;
उ. शिनीवाल्युता . .
घ का. . . चौदुम्बरो * । । औं अयं चौदुम्बरो मणिः । ।
मा. . . यञ्चौदुम्बरो * । ।
म. . . यञ्चौदुम्बरो * । ।
द्र. उ. मन्त्रान्ते मङ्गलचिह्नम् ।

त्वं मणीनामधिपा वृषासि त्वयि पुष्टं पुष्टपतिर्जजान ।
 त्वयिमे वाजा द्रविणानि सर्वोदुम्बर
 स त्वमस्मत् सहस्वरा-
 रादरातिममतिं क्षुधं च ।।११।।

ग्रामणीरसि ग्रामनीथ्याया अभिषिक्तो अभि
 मा सिञ्च वर्चसा ।
 तेजो (ऽ)सि तेजो मयि धारयाधि रयिरसि
 रयिं मयि धेहि ।।१२।।

पुष्टिरसि पुष्ट्या मा समङ्गधि गृहमेधी गृहपतिं मा कृणु ।
 औदुम्बर स त्वमस्मासु रयिं सर्ववीरं नि यच्छ
 रायस्योषाय प्रति मुञ्चे अहं त्वाम् ।।१३।।

अयमौदुम्बरो मणिर्वीरो वीराय बध्यते ।
 स नः सर्नीं मधुमतीं कृणोतु रयिं च नः
 सर्ववीरं नि यच्छात् ।।१४।।

इति प्रथमोऽनुवाकः

- ११ का. औं * मणीनामिपा वृषामि त्रै पुष्टिं पुष्टिपतिर्जजान । त्वयिमे *
 द्रविणानि सर्वोदुम्बर * त्वमस्सत् सहस्वरादरातिमभितिक्षयं च ।
 मा. * मणिनामधिपा । त्वयिमे . . . रतिं ममतिं क्षुधञ्च ।
 म. * मणिनामधिपा । . . . क्षुधञ्च । ।
- १२ का. . . ग्रामणीश्रयाभिषिक्तोभि मा सिञ्च * * * * *
 धारयानधरीरशरीर्मयि * ;
 मा. . . ग्रामनीध्यया
- १३ का. समङ्गधि गृहमेधे गृहपतिन् * * । उदुम्बर सत्वमेस्मासु
 रय्यं * * यश्छ * * * * तां ;
 मा. . . . पुष्ट्य * * * * * । नीयछ . . . । ।
 म. यछ । ।
- १४ का. अयमौदुम्बरो उच्यते । नि यश्छात् २
 ५२

१०.६

भगस्य राज्ञः सुमतिं गमेम यं हवन्ते
 बहुधा मानुषासः ।
 कर्म कृष्वानो भगमा वृणीते स नो जनेषु
 सुभगां कृणोतु ।।१।।

भगं पुरस्तात् प्रतिबुध्यमानाः पश्येम
 देवीमुषसं विभातीम् ।
 प्रतीची शुभ्रा द्रविणेन साकं भगं
 वहन्त्यदितिर्न ऐतु ।।२।।

भगो नो अद्य स्विते दधातु देवानां
 पन्थामभि नो नयेह ।
 अर्वाची भद्रा सुमतिर्न ऐत्वधा भगेन
 समिधो नो अस्तु ।।३।।

भगेन वाचमिषितां वदानि सरस्वतीं
 मधुमतीं सुवर्चाः ।
 भगेन दत्तमुप मेदमागन् यथा वर्चस्वान्
 समितिमावदानि ।।४।।

१०.६.१ ख का. यो *** ।

घ का. ** जवेषु **;

२ कख का. ** प्रतिबुध्यमाना * देवीसुशसं *

क मा. ** पृतिबुध्यमानाः;

घ का. * वहन्त्यदितिर्न ऐतु । उ. * वहन्त्यदितिर्न * ।।

३. का. ** घस्सविते * देवानां पन्थाविभिनो न एहि ।

* भद्रस्सुमितिर्न ऐत्वधा भगेन सुमता * स्तु ८

क मा. *** स्वितेनो *;

४ ख-घ का. सरस्वती * सुवर्चसः भगेना मेदमागान् ** ममितिमा

. . . . ।

ग उ. * . . . मुप वेदमागान्;

भगो मा गोष्ववतु भगो मावतु धान्ये ।
अक्षेषु स्त्रीषु मा भगो भगो मावतु वर्चसा ॥ ५ ॥

भगो मा सायमवतु भगो मावतु रात्र्या ।
भगो निपद्यमानेषु प्रातर्मा भग आ गमत् ॥ ६ ॥

भगो मा प्रातरवतु भगो माध्यन्दिनं परि ।
अपराह्णे वयं भगं वास इव परि दध्महे ॥ ७ ॥

भगं देवेभ्यस्परि भगं मनुष्येभ्यः ।
दिवस्पृथिव्या अहमन्तरिक्षाद् भगं वृणे ।
सो अग्रे रमता मयि स मा प्रावतु वर्चसा ॥ ८ ॥

भगं वृणाना वध्वं वहन्ति वनि
प्रयन्तो भगमिद्धवन्ते ।
भगेन दत्तमुप मेदमागन् विश्वं सुभूतं
द्रविणानि भद्रा ॥ ९ ॥

५ क का ** गाष्ववतु ;

५घ, ६क का. नोपलभ्यते पादद्वयमिदम् ।

६ ख-घ का. ** रात्र्या * नमध्यमानेषु . . . भगागमत् ।

घ मा. . . भगमागमत् ।

७ का. माध्यन्दिनं परि ।

अपराह्णे * * वासैव परि दर्मते ।

मा. माध्यन्दिनं * । . . .

८ का. * देवेभ्यस्सुभगं * * व्याहमन्त । सोग्रे
रमतां ।

च म. 'वर्चसा' इत्यतः दण्डेनैकेनच्छेदः ।

९ का. * वृणा वध्वं * वनि ।

* . . मेदमागं * भूतं द्रविणेन * ।

ग उ * . . वेदमागन् ;

भगेन देवाः समगन्महि य इमा
 विश्वा भुवनाभिवस्ते ।
 प्रयच्छन्नेति बहुधा वसूनि स नो
 दधातु यतमद्वसिष्ठम् ।।१०।।
 वातो भगो वरुणो वायुरग्निः क्षेत्रस्य पत्नी
 सुहवा नो अस्तु ।
 हिरण्याक्षो अतिपश्यो नृचक्षाः सर्वैः साकं सच-
 मानो न एहि ।।११।।

उदेहि देव सूर्य सह सौभाम्येन ।
 सहर्षभस्य वाजेन सहावतंकरणेन ।।१२।।

पै.ट.२०.११

हिरण्ययेन [चक्रेण भगस्यापिहितो गृहः।
 तं व्युब्जामि ब्रह्मणा तस्य मे दत्तमश्विना
 दत्तं मे पुष्करस्रजा] ।।१३।।

१०.७

(शौ.१६.२७.१-१०)

गोभिष्ट्वा पात्वृषभो वृषा त्वा पातु वाजिभिः ।
 वायुष्ट्वा ब्रह्मणा पात्विन्द्रस्त्वा पात्विन्द्रियैः ।।१।।

१० का. * देवास् समगन्म यीमा विश्वा . . . ।

प्रयच्छन्नयति * * । * * दधात्वतमद्वसिष्ठं ;

गघ उ. प्रयच्छन्नेति * * * * * यतमद्वसिष्ठं ।।

११ ख-घ का. * * * * * स्तु ।

* अधिपश्यो नृचक्षास् सर्वैस्साकं सजमानो * * ;

१२ का. सा ऋषभस्य . . . ।

१३ का. हिरण्येनेत्येका २६२ द्र. अनुवाकसमाप्तिः

उ. हिरण्ययेनेत्येका ।।१३।।ऋ।।

१०.७.१

का. . . पात्वृषभो वृष * * *

. . ब्रह्मणा त्विन्द्रस्त्वा पात्विन्दी.

मा. . . पात्वृषभो । ।।

सोमस्त्वा प्रात्वीषधीभिर्नक्षत्रैः पातु सूर्यः ।
माद्भिष्ट्वा चन्द्रो वृत्रहा वातः प्राणेन रक्षतु ।।२।।

तिस्रो दिवस्तिस्त्रः पृथिवीस्त्रीण्यन्तरिक्षाणि
चतुरः समुद्रान् ।

त्रिवृतं स्तोमं त्रिवृत आप आहुस्तास्त्वा रक्षन्तु
त्रिवृता त्रिवृद्भिः ।।३।।

त्रीन्नाकांस्त्रीन् समुद्रांस्त्रीन् ब्रध्नांस्त्रीन् वैष्टपान् ।
त्रीन्मातरिश्वनस्त्रीन् सूर्यान् गोप्तृन्
कल्पयामि ते ।।४।।

घृतेन त्वा समुक्षाम्यग्र आज्येन वर्धयन् ।
अग्रेश्चन्द्रस्य सूर्यस्य मा प्राणं मायिनो दभन् ।।५।।

मा वः प्राणं मा वो (ऽ)पानं मा हरो मायिनो दभन् ।
भ्राजन्तो विश्ववेदसो देवा दैव्येन मावत ।।६।।

- २ का. सोमस्त्वा पात्वोष माधितिस्त्वा * * * * * ;
ग मा. माभिष्ट्वा * * * * * । द्र. अस्यैवापपाठः “माद्भिरिष्ट्वा इन्द्रो
वृत्रहा” । म. भाष्य. ७.४.४८ ।
- ३ कख मा. पृथिवीस्त्रीण्यन्त . . * * ।
गघ का. * * त्रिवृताप त्रिवृतास् त्रिवृतिभिः ।
मा. त्रिवृतात्रिवृतात्रिवृद्भिः । ।
- ४ का. त्रीन्नाकां त्रीणि समुद्रां त्रीणि ब्रध्नां त्रीणि वैष्टपां
त्रीणि स्त्रीणि * गोपितृन् * * ;
गघ मा. नस्त्री सूर्यान् * * * । ।
- ५ कख का. * * समुक्षाम्यग्राज्येन वर्धयं ;
ग मा. अग्रेश्चन्द्र * .
घ का. * * * दभं ।
- ६ कख का. * व * * वोपानं * * मीयनो दभं ।
गघ का. * विश्ववेदसो * * मावतषु ;
मा. मातवः ।

प्राणेनाग्निं सं दधति वातः प्राणेन संहितः ।
प्राणेन विश्वतोमुखं सूर्यं देवा अजनयन् ।।७।।

आयुषायुष्कृतां जीवायुष्मां जीव मा मृथाः ।
प्राणेनात्मन्वतां जीव मा मृत्योरुप गा वशम् ।।८।।

देवानां निहितं निधिं
यमिन्द्रान्वविन्दन् पथिभिर्देवयानैः ।
आपो हिरण्यं जुगुप्सुवृद्धि-
स्तास्त्वा रक्षन्तु त्रिवृता त्रिवृद्धिः ।।९।।

त्रयस्त्रिंशद् देवतास्त्रीणि च वीर्याणि
प्रियायमाणा जुगुपुरप्स्वन्तः ।
अस्मिंश्चन्द्रे अधि यद्धिरण्यं
तेनायं कृणवद् वीर्याणि ।।१०।।

-
- ७ कख का. दधत * * संहत;
उ. . . सन्दधति * * * ।
घ का. * देवाजनयं ;
- ८ कख का. आयुष्कृता * सा मृषा → था ;
गघ का. नात्मान्यतां * * * * विषं ।
मा. मृत्योरुप सावसं ।। 'सा' इत्यस्योपरि 'सं' इत्यस्य
चोपरि ^^ इत्येवं चिह्नं कृतम् । तत् शकारघोतकम् ।
- ९ का. * निहतां निधिर् ;
ख का. ममिन्द्रान्वविन्दं
ग का. * * जुगुप्सुवृद्धिभिः; मा. * हिरण्यं
घ का. त्रिवृतासु * .
- १० क का. * देवास्त्रीणि * *
ख का. * रूपस्वन्तः ।
घ उ . . कृणवद् * ।।७।। ऋ१०(मा. ११)।।

१०.८

(शौ.१६.२७.११-१५)

ये देवा दिव्येकादश स्थ ते देवासो
हविरिदं जुषध्वम् ।।१।।

ये देवा अन्तरिक्ष एकादश स्थ
[ते देवासो] ।।२।।

ये देवाः पृथिव्यामेकादश स्थ ते देवासो
हविरिदं जुषध्वम् ।।३।।

पै.१२.६.५-६ असपन्नं पुरस्तात् पश्चान्नो [ऽ]भयं कृतम् ।
सविता मा दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः ।।४।।
दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्रयः ।
इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्ता-
दश्विनावभितः शर्म यच्छताम्* ।
तिरश्चीनाग्न्या रक्षतु जातवेदा
भूतकृतो मे सर्वतः सन्तु वर्म ।।५।।

-
- २-३ का. नस्तीदं मन्त्रद्वयम् ।
४ का. असपन्नं । ** दक्षिणतु उत्तरानमा *
५ ख का. * रक्षन्तुग्रयः ।
घ का. वभितश् चर्म यच्छतां ;
उ. यच्छतां ।
ङ का. तिरश्चीनाग्न्या ** ।
च का. ** सर्वतस् * वर्मः २२२

१०.६

शौ.१६.१.३,४; ये [S]प्स्वन्तरग्रयः प्रविष्टा प्रोको मनोहा खनो निर्दाह
 छा.म.ब्रा.१.७.१ आत्मदूषिस्तनदूषिः।
 द्र. इदं तानति सृजामि निरेनो निरनृतं सृजामि ।।१।।

अभूत्यासत्वाय निर्दुःष्वप्र्यं सृजामि ।
 वशिष्ठारुन्धती मा पातां
 प्रजापतेः प्रस्तरो बृहस्पतेः केशाः ।।२।।

अदब्धं चक्षुः सुश्रुती कर्णावक्षिती मे प्राणापानौ ।
 हृदया जरसं मा मा हासीर्मध्य मा रिषम् ।।३।।

आपो मा शुन्धन्तु दुष्कृताद् दुरिता यानि चक्रम ।
 अयाम शुद्धा उदितस्तनूभिः ।।४।।

-
- १ क-ग का. * प्स्वन्तः अग्रयष् प्रविष्टस् स्रोको * * निर्दाह ।
 स्तनोदूषि.
 घ का. * त्वानतु सृजामि निरणं निरृतं * ।
 उ. इदन् ।।
- २ कख का. आभूत्या सत्वोय निर्दुष्वप्र्यं सुवामि ।
 मा. * * निर्दुःस्वप्र्यं * ।
 गघ का. * * मामा * * * * * ;
 मा. वशिष्ठा अरुन्धती * * * परस्तरो * * ;
 म. वशिष्ठारुन्धती * * * प्र (←पर) स्तरो * * ।।
- ३ का. अर्धुधं चक्षुश् शुश्रुती कर्णावक्षिती । प्राणापानौ * * मासीन्
 मध्यमारिषं ।
 घ उ. . . . मध्यमार्ष ।।
- ४ कख का. * * * दुष्कृता * योमा * ।
 मा. * * * दुष्कृता * * चक्रम ।
 म. चक्रम ।
 ग का. अयोम * * . . . स्तनोभिः ;

शौ.६.६२.१

वैश्वानरो रश्मिभिर्नः पुनातु
 वातः प्राणेनेषिरो नमोभिः ।
 द्यावापृथिवी पयसा पयस्वती
 ऋतावरी यज्ञिये मा पुनीताम् ॥ ५ ॥

पुनन्तु माग्रयो गार्हपत्याः
 पुनन्तु मा धृष्ण्या देवहूताः ।
 पुनन्तु मा शक्वरीः सोमपृष्ठाः
 पवमानासो अज्जिणः ॥ ६ ॥

यः पोता स पुनातु मा बृहद्भिर्देव सवितः ।
 वर्षिष्ठैर्घामिवोपरि ॥ ७ ॥

गघ मै.१.२.१

ब्रह्मसवैः पुनातु मा राजसवैः पुनातु मा ।
 शतं पवित्रा वितता तिरश्चा
 तेभिर्मा देवः सविता पुनातु ॥ ८ ॥

शतं च मा पवितारः पुनन्तु सहस्रं च प्रस्रवणेष्वपाः ।
 आप इव पूतो ऽस्यग्निरिव सुवर्चाः
 सूर्य इव सुचक्षाः ॥ ९ ॥

- ५ ख का. * प्राणेनेशिरो नवोभिः.
 घ उ. . . . यज्ञे . . . ॥
- ६ का. * मा अग्रयो * * * पृष्ण्यादेदेवहूतां ।
 * * शक्वरीस् सोमपृष्ठाष् * वज्जिणः ;
- ७ का. यष् पविता म * * * * वर्षिष्ठैर्घामिवोपरि;
 मा. वरिशिष्ठैर्घामिवोपरि ।
 म. वरिशिष्ठैर्घामिवोपरि ।
- ८ ग का. * * * तिरश्चया ; द्र. अक्षरं भग्नम् ।
 उ. * * * तिरश्चा ;
- ९ कख का. पवितारष् * * * स्रव . . . ।
 ख उ. सहस्रञ्च च ।
- ७ गघ का. * * * स्स्यग्निरिव सुवर्चा * * सुचक्षा.
 मा. * * * ऽस्वग्निरिव * * * * ।

शौ.१८.२.१३ उरुणसावसुतृपा उदुम्बलौ यमस्य दूतौ चरतो जनां अनु ।
तावस्मभ्यं दृशये सूर्याय पुनर्दातामसुमद्येह भद्रम् ।।१०।।

१०.१०

कख तु.शौ.१६.६.३ अगन्म देवाः स्व(ः) स्वरगन्मा-
गन्म ज्योतिर्ज्योतिरगन्म ।

महेन्द्रोसि परमेष्ठी सुमित्र विश्वतोमुख
शौ. ७.६८.३ग मा ते युयोम* संदृशः ।।१।।

१३.१३.१.३२ उद्यन्नद्य चित्रमहः सपलान् मेव जहि ।
दिवैनान् रश्मिभिर्जहि रात्र्यैनांस्तमसा वधीस्
ते यन्त्वधमं तमः ।।३।।

शौ:१०.५.३७कख सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते दक्षिणामन्वावृतम् ।
अग्नेस्तेजसा तेजस्वी भूयासमिन्द्रस्येन्द्रियेणन्द्रियावान्
भूयासम् ।।३।।

-
- १० कख का. उरुणसावसुतृपा उदुम्बरी ** चरतौ जनां * ।
मा. उरुणसावसुतृपा **** जनाइनु ।
म. उरुणसावसुतृपा **** जनाइ * ।
गघ का. दृशे दृशे दृ * । मस्मद्देहि *२३२
मा. मसुमनूदेह * ।।
- १०.१०.१ का. अगन्देवा सु मार्गमज्योतिरगन्म **** माते अयानि
संदृशः; मा. स्वस्व- इति प्रथमपादच्छेदः ।
ख मा. गन्मज्योतिरगन्म । ड उ. युजोम * ।।
- २ कख का. मित्रमहसु सपत्नानेवजहि
गघ का. दिवीनां रश्मिभिस् सह रात्रीणांस्तमसा वधी ।
मा. रश्मिभि जहि
ङ का. स्तेहंत्वधमंतमा.
उ. * यन्त्वधमन् * ।।
- ३ क का. मन्वावृते.
गघ का. भूयामसिन्द्रस्येन्द्रियेणन्द्रियावान् * ।
मा. भूयासमिन्द्र * ।

३६३.

इदमहमग्रेस्तेजसेन्द्रस्येन्द्रियेण सोमस्य द्युम्नेन
विश्वेषां देवानां क्रतूनाम् ।

अमुष्यामुष्यायणस्यामुष्याः पुत्रस्य वर्चस्तेज इन्द्रियं
प्राणमायुर्नि वेष्टयामि । ।४।।

आयुर्नि यच्छेत्* । ।५।।

इदमहमग्रेस्तेजसेन्द्रस्येन्द्रियेण सोमस्य द्युम्नेन
विश्वेषां देवानां क्रतूनाम् ।

अमुष्यामुष्यायणस्यामुष्याः पुत्रस्य वर्चस्तेज
इन्द्रियं प्राणमायुरादाय । ।६।।

अभूत्या एनं पाशे सित्वा दुःष्वप्येन संसृज्य
मृत्योर्व्यात्ति आसन्नपि दधामि । ।७।।

१०.११

पै. १२.६.४क

यो नः स्वो यो अरणो भ्रातृव्यश्च जिघांसति ।

इन्द्रश्च तस्याग्निश्च मर्म स्कन्धेषु विन्दताम् । ।९।।

-
- ४ कख का. स्तेजस्वेन्द्रस्येन्द्रियेण * * ;
मा. इहमहमग्रे * * ;
- ४ गघड का. * * क्रतूनामुष्यामुष्यायणस्यामुष्याः . . . ; मा. . . . अस्यामुष्या
. . . ।।
- ५ का. आयुन्नियश्छेत् । उ. यच्छेत् ।।
- द्रः ५ प्राणमित्यन्तो भागः इहापि योज्यो न वेति चिन्त्यः । तर्हि नि यच्छे
इति मन्त्रस्यान्तो भवेत् । .
- ६ का. स्वेन्द्रस्येन्द्रियेण * * * *
क्रतूनामुष्यामुष्यायणस्यामुष्याः ।
- ७ का. तूत्यायनं * शित्वा दुष्वप्येन * . . . व्यात्तासन्नपि * २४२
मा. * * * * संसृज्य . . . ।। १० ।। ३७ ।।
- १०.११.१ घ मा. * स्कन्धेषु * ।।

यो मा शयानं जाग्रतं यश्च सुप्तं जिघांसति ।
इन्द्रश्च तस्याग्निश्च बाहू मर्मणि वृश्चताम् ॥२॥

यो मा चरन्तं तिष्ठन्तमासीनं च जिघांसति ।
इन्द्रश्च तस्मिन्नग्निश्च दुरितं प्रति मुञ्चताम् ॥३॥

यो मा चक्षुषा मनसा यश्च वाचा जिघांसति ।
इन्द्रश्च तस्मा अग्निश्चैनांसि वहतामितः ॥४॥

यः पिशाचो यातुधानः क्रव्याद् यो मा जिघांसति ।
इन्द्रश्च तस्याग्निश्च मूर्धानं प्रति विध्यताम् ॥५॥

यो मा ब्रह्मणा तपसा यश्च यज्ञैर्जिघांसति ।
इन्द्रश्च तस्याग्निश्च हृदये [ऽ]धि नि विध्यताम् ॥६॥

यो मे ब्रह्म यो मे तपो बलं श्रेष्ठं जिघांसति ।
इन्द्रश्च तस्मा अग्निश्च क्रुद्धौ दिग्धाभिरस्यताम् ॥७॥

-
- २ क का. ** शय्यानां *.
३ कख मा. . . . मासीनञ् च जिघांसति । म. . . . मासीनञ् ** ।
ग का. तस्मिन्नग्निश्च .
४ ख का. श्च ** ।
गघ का. तस्माग्नि हिनांसि वहतापिता;
मा. तस्या अग्निश्चै । ।
५ कख का. यष् * यातुधानष् * * मां * ।
गघ का. = ७ गघ
६ घ का. हृदये धन विन्धतां ।
७ कख का. ** ब्रह्म ** तपं *** ।
मा. * मो * * * * * श्रेष्ठं * ।
गघ का. . . . तस्माग्निश्च मूर्धानं प्रति विन्धतां । = ५ गघ

यो मे अत्रं यो मे रसं वाचं श्रेष्ठां जिघांसति ।

इन्द्रश्च तस्मा अग्निश्चाच्छम्बट्कारमस्यताम् । । ८ । ।

यो मे तन्तुं यो मे प्रजां चक्षुः श्रोत्रं जिघांसति ।

इन्द्रश्च तस्मा अग्निश्च हेतिं देवेषु विन्दताम् । । ९ । ।

यो मे गोभ्य * इरस्यत्यश्वेभ्यः पुरुषेभ्यः ।

इन्द्रश्च तस्मा अग्निश्च * ज्यानिं देवेषु विन्दताम् । । १० । ।

१०.१२

यो मे भूतिमनामयद्वित्तमायुर्जिघांसति ।

इन्द्रश्च तस्मा अग्निश्च दिवो अश्मानमस्यताम् । । ११ । ।

यो मे वेश्म यो मे सभां श्रियं श्रेष्ठां जिघांसति ।

इन्द्रश्च तस्याग्निश्च कृत्यां वि तनुतां गृहे । । १२ । ।

८ ख का. * श्रेष्ठं * ।

गघ का. . . . तस्मादग्निश्चात्सं हट्कारमस्यतां ।

५ उ. ग नास्ति । घ उ. चात्संवट् . . . । ।

९ गघ का. . . . तस्माग्निश्चेहितं * * .

उ. "इन्द्रश्च * अग्निश्" नास्ति ।

१० कख का. * * गोभीदश्चदश्वभ्यष् * .

मा. * * * इरश्वत्यश्वेभ्यः * ।

म. * * * इरश्वत्यश्वेभ्यः * ।

गघ का. . . . तस्माग्निश्च ज्यानिं * * २५२

मा. . . . अग्निश्चर्यानिं * * । । ११ । ।

म. . . . त(स्मा→)स्या अग्निश्चर्यानिं * * । । ११ । । १२ । ।

१०.१२.१ कख का. * * यद्दधुतुमायुर्जि . . . ।

गघ का. तस्माग्निश्च दिवो श्मशानमस्यतां.

मा. अस्मानमस्यतां । ।

२ कख का. * * वेश्मि * * शफां * श्रेष्ठं * ।

घ का. * द्य तनुतां * ।

यो मे मृत्युमसमृद्धिमहा रात्र्या चेच्छति* ।

इन्द्रश्च तस्याग्निश्चार्चिषा दहतां स्वम् ।।३।।

यो मे प्राणं यो मे [ऽ]पानं व्यानं श्रेष्ठं जिघांसति ।

इन्द्रश्च तस्याग्निश्च प्राणं प्राणहनी हताम् ।।४।।

यो मा देवजनैः सर्पैर्विद्युता ब्रह्मणाभ्यमात् ।

अगस्त्येन मेदिनेन्द्रश्चाग्निश्च तं हताम् ।।५।।

तं सत्यौजाः प्र दहत्वग्निर्वैश्वानरो वृषा ।

यो मा दुरस्यत्रीक्षातै यश्च दिप्सति विद्वलः ।।६।।

शौ.४.३६.२

यो मा दिप्साददिप्सन्तं यश्च दिप्सति दिप्स तम् ।

वैश्वानरस्य दंष्ट्रयोरग्रेरपि दधामि तम् ।।७।।

३ कख का. * * . . ममृद्धिम . . . देत्समि । उ. चेत्सति ।
द्र. ख < चेत्सति ?

ग उ. नास्ति ।

४ घ का. * प्राणानूहतां ।

५ कख का. * * देवजनैस् . . . ; विद्यता ब्राह्मणाभ्यमात् ।
म. * * * . . विद्युताद्ब्रह्मणाभ्यमात् ।
'सर्पैर्वि' इति अंशतो नष्टम् ।

गघ का. * मेदिने । इन्द्रश्चाग्निश्च * हतां.

मा. * मेदिने इन्द्रश्चाग्निश्च * हतां ।।

६ कख का. त्वं सभ्य उदा प्र दहत्वमग्निर्वैश्वा ।

मा. * सत्यौजाः : ।

गघ का. * * तुरस् सं-देक्षातैर्यश्च * विद्वला ।

घ म. विद्वलः ।।

७ का. * * दिप्सातिदिप्सन्तं

गघ का. ऋधामि तं ।

मा. * दंष्ट्रायोरग्रेरपि * तं ।।

अभि तं धावापृथिवी सं तपतां तप्ते घर्मे न्युच्यताम् ।
निर्ऋत्या वध्यतां पांशे यो नः पापं चिकित्सति ।।८।।

प्रत्यग्वधेन प्रच्युतान् भ्रातृव्यान् घोरचक्षसः ।

घ.शौ.११.६.१३ग इन्द्राग्नी एनान् वृश्चतां मैषामुच्छेषि^१ कश्चन ।।६।।

प्रत्यग्वध प्रत्यग् जहि भ्रातृव्यान् द्विषतो मम ।

अपानान् प्राणां सञ्छिद्य द्विषतस्पातयाधरान् ।।१०।।

अग्ने ये मा जिघांसन्त्यग्ने ये च द्विषन्ति मा ।

अग्ने ये मोपतप्यन्ते तेषां प्रियतमं जहि ।।११।।

-
- ८ कख का. * * * * ततां तप्ते घर्मे न्युच्यतां ।
उ. * * * सन्तपतां ।
ग मा. निर्ऋत्या * * ;
- ६ क = का. १०क प्रत्यग्वधेन प्रच्युतां.
ख का. भ्रातृव्यां घोरचक्षसा ।
मा. * घोरचक्षः ।
म. * घोर(द्य→)चक्षसः ।
- १० क = का. ६ क प्रत्यग्वधः प्रत्युञ्जहिः.
ख का. भ्रातृव्यां * * । .
गघ का. अपानां * सचिद्यद् द्विषतस्पातयाधरा ।
मा. अपान् * * ।।
११. कख का. * * * जिघांसन्त्यग्ने * * * मां
उ. * * * जिघांसन्त्यग्ने * * * * ।
घ मा. * प्रियतमं * ।।

एतं द्विषन्तमवधिषमन्धेन तमसावृतम् ।

एतं मृत्यो [ऽ]भि पद्यस्व मा ते मोचि महोदरः ।।१२।।

१०.१३

द्यावापृथिवी सं नह्येथां मम राष्ट्राय जयन्ती

अमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्ती ।।१।।

वातापवमानौ सं नह्येथां मम राष्ट्राय जयन्ता-

वमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्तौ ।।२।।

इन्द्राग्नी सं नह्येथां [मम राष्ट्राय] ।।३।।

मित्रावरुणा सं [नह्येथां मम राष्ट्राय] ।।४।।

भवाशर्वी सं [नह्येथां मम राष्ट्राय] ।।५।।

अश्विना सं नह्येथां मम राष्ट्राय जयन्ता-

वमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्ती ।।६।।

१२ कख का. वतं ।

गघ का. यतं मृत्यो ZZ६Z

मा. महोमहोदर ।।१२।। ऋ ।।

म. महोदर ।। १२ ।। ऋ ।।

१०.१३.१ क का, उ. * सन् *.

ग का. असितेभ्यो ।

२ कख का. * * नह्येषां * * जयन्ता

उ. * सन् * * * *

ग का. अमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्तां

३ उ. इन्द्राग्नीसं ।।

४ का. मित्रावरुणा ।

५ का. भवाशर्वा * ।

६ कख का. * * नह्येषां * * जयन्ता ।

उ. * सन् * * * *.

ग का. अमित्रेभ्यो

मा. वमित्रे ।।

मरुतः सं नह्यध्वं मम राष्ट्राय जयन्तो
[५] मित्रेभ्यो हेतिमस्यन्तः । । ७ । ।

पितरः सं नह्यध्वं मम राष्ट्राय जयन्तो
[५] मित्रेभ्यो हेतिमस्यन्तः । । ८ । ।

सूर्याचन्द्रमसौ सं नह्येथां मम राष्ट्राय जयन्ता-
वमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्ती । । ९ । ।

अहोरात्रे सं नह्येथां मम राष्ट्राय जयन्ती
अमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्ती । । १० । ।

१०.१४.

गन्धर्वाप्सरसः सं नह्यध्वं मम राष्ट्राय जयन्तो
[५] मित्रेभ्यो हेतिमस्यन्तः । । ११ । ।

सर्वपुण्यजनाः सं [नह्यध्वं] । । १२ । ।

-
- ७ कख म. * सन् * * * * .
८ क मा. * सन्नध्वं .
म. * सन् * .
९ कख का. * सन् नह्येथां * * जयन्ता ।
उ. * सन् * * * * .
ग का. अमित्रेभ्यो हो हेतिमस्यन्ती.
७-९ मा. पुनरपि यथापूर्वं लिखिताः ।
१० क का. * सन् नह्येथां.
उ. * सन् . .
१०.१४.१ कख का. गन्धर्वाप्सरसस् सन्नह्यध्वं * * जयन्ता.
मा. * सन्नध्वं * राष्ट्राय * .
म. * सन्नह्यध्वं * * * * .
ग का. अमित्रेभ्यो . . २
२ का. सर्वपुण्यजनस् सं.

वनस्पतयः सं [नह्यध्वं] ।।३।।

वानस्पत्याः सं नह्यध्वं मम राष्ट्राय जयन्तो
[ऽ] मित्रेभ्यो हेतिमस्यन्तः ।।४।।

ओषधयः सं नह्यध्वं मम राष्ट्राय जयन्तो
[ऽ] मित्रेभ्यो हेतिमस्यन्त्यः ।।५।।

वीरुधः सं नह्यध्वं मम राष्ट्राय जयन्तो
[ऽ] मित्रेभ्यो हेतिमस्यन्त्यः ।।६।।

बृहस्पते सं नह्यस्व मम राष्ट्राय जय-
न्नमित्रेभ्यो हेतिमस्यन् ।।७।।

प्रजापते सं [नह्यस्व] ।।८।।

३ कां. वनस्पतयस् सं वनस्पत्यास् सं ।

४ का. वानस्पत्यास् सं ।
मा. * सन्नह्यध्वं ।।
म. * सन्नह्यध्वं ।।

५ का. ओषधयस् सं ।
मा. * सन्नह्यध्वं * * * जयन्तो . . . ।।
म. * सन्नह्यध्वं * * * ।।

६ क का. वीरुधस् * * .
उ. * सन्नह्यध्वं
ग का. अमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्तः ।

७ कख का. सूर्याश्चन्द्रमसौ * * * * जयं ।
उ. बृहस्पते सन्नह्यध्वं * * * .
ग का. अमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्तौ ।

८ का. प्रजापतये सं.

परमेष्ठिन् सं नह्यस्व मम राष्ट्राय जय-
मित्रेभ्यो हेतिमस्यन् । । ६ । ।

उदारा उदीर्ध्वं विश्वानि भूतानि सं नह्यध्वं
मम राष्ट्राय जयन्त्यमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्ति । । १० । ।

१०.१५

अग्नी रक्षिता स इमां सेनां रक्षतु ।
अनुष्ठातरनु तिष्ठ सर्वे वीरा भवन्तु मे । । १ । ।
इन्द्रो रक्षिता [स इमां] । । २ । ।
सोमो रक्षिता [स इमां] । । ३ । ।
वरुणो रक्षिता [स इमां] । । ४ । ।
वायू रक्षिता [स इमां] । । ५ । ।
त्वष्टा रक्षिता [स इमां] । । ६ । ।
धाता रक्षिता [स इमां] । । ७ । ।
सविता रक्षिता [स इमां] । । ८ । ।
सूर्यो रक्षिता [स इमां] । । ९ । ।

६ कख का. परमंष्ठ्यं * * * * जयं.

मा. * सन्नध्वं * * * .

म. * सन्नह्यध्वं * * * * .

ग का. अमित्रेभ्यो हेतिमस्यां ।

१० कख का. * * * * * नह्येयां.

मा. * * * * * सन्नध्वं.

म. * * * * * सन्नह्यध्वं.

ग का. * * जयन्ती अमित्रेभ्यो हेतिमस्यन्ती zcz

१०.१५.१ कख का. * रक्षता स इमा सेना * ।

२-१० का. सर्वत्र 'रक्षता' इति पाठः । 'वायूरक्षता', 'सूर्यो रक्षता'
इत्यतश्छेदो न दृश्येते । 'धाता । रक्षता' इत्येवं पदच्छेदस्तु कृतः ।

चन्द्रमा रक्षिता स इमां सेनां रक्षतु ।
अनुष्ठातरनु [तिष्ठ सर्वे वीरा भवन्तु मे] ॥१०॥

१०.१६

अहा रक्षितृ तदिमां [सेनां रक्षतु] ।
अनुष्ठातरनु [तिष्ठ सर्वे वीरा भवन्तु मे] ॥११॥
रात्री रक्षित्री सेमां [सेनां रक्षतु] ।
अनुष्ठात्रयनु [तिष्ठ सर्वे वीरा भवन्तु मे] ॥१२॥
इन्द्राणी रक्षित्री [सेमां सेनां रक्षतु] ॥१३॥
वरुणानी रक्षित्री [सेमां] ॥१४॥
शिनीवाली रक्षित्री सेमां [सेनां] ।
अनुष्ठात्रयनु [तिष्ठ] ॥१५॥
समुद्रो रक्षिता स इमां [सेनां रक्षतु] ।
अनुष्ठातरनु [तिष्ठ सर्वे वीरा भवन्तु मे] ॥१६॥
पर्जन्यो रक्षिता [.] ॥१७॥
वृहस्पती रक्षिता [.] ॥१८॥

१०मे मन्त्रे उत्कलीषग्रन्थेषु 'सेनां रक्षतु' इति न पठितम् ।

- १०.१६.१ कख का. अह रक्षतृ *.
२ का. * रक्षित्री । सायमां अनुष्ठात्रियनु । ।
३ का, मा. * रक्षित्री । ।
४ का, मा. * रक्षित्री । ।
५ का. शिनीवाली रक्षित्री । सा इमां अनुष्ठात्रियनु ।
उ. शिनीवाली * । ।
६ का. * रक्षता ।
७ का. * रक्षता ।
८ का. वृहस्पतीरक्षता ।

प्रजापती रक्षिता [.] । । ६ । ।

परमेष्ठी रक्षिता स इमां सेनां रक्षतु ।

अनुष्ठातरनु तिष्ठ सर्वे वीरा भवन्तु मे । । १० । ।

विश्वे देवा रक्षितारस्त इमां सेनां रक्षन्तु ।

अनुष्ठातारो अनु तिष्ठत सर्वे वीरा भवन्तु मे । । ११ । ।

इति तृतीयोऽनुवाकः

। । त्रयोदशर्चः दशमः काण्डः समाप्तः । ।

७६ का. * रक्षता ।

१० कख का. * रक्षता । * * सेना * । ।

घ उ. 'वीरा भवन्तु मे' इत्युह्यम् ।

११ का. मन्त्रोऽयं नास्ति ।

उ. मन्त्रान्ते . . . भवन्तु मे । । १६ । । ऋ ११ । । अ ३ । ।

काण्डान्ते

का. इत्यथर्वणिकपैप्पलादशाखायां दशमष्काण्डस् समाप्तः ।

मा. त्रयोदशर्चकाण्डः समाप्तः । द्र. अनुवाकसंख्या नास्ति ।

म. त्रयोदशर्चकाण्डः ।

एकादशः काण्डः

११.१

वृषा ते [ऽ] वृषण्यन्त्यै गर्भं दधामि योन्याम् ।
यदि देवपरिष्ठिता प्रजां तोकं न विन्दसे ।।१।।

धाता ते तं सिनीवाली वरुणानी प्र यच्छतु ।
पुमांसं पुत्रमिन्द्राणी शतदायं दधातु ते ।।२।।

संवृतस्ते वक्षणासु गर्भः पुंसां पुमान् कृतः ।
सर्वाङ्गस्तन्वोर्जायतामग्निरिवारण्योरधि ।।३।।

घत्स्व वीरं कर्मण्यं प्रस्वं त्वावघ्निमवशां कृणोमि ।
आत्मनस्ते लोहिताद् गर्भः सं वर्ततां वृषा ।।४।।

काण्डारम्भे

का. अथ एकादशकाण्डान् लिख्यन्ते २२ २२ औं नमो नारायणाय
२ औं नमस्तिलोत्तमायै २ औं नमो ज्वालाभगवत्यै २२ औं नमो
गणेशाय २२ औं ; उ. औं ;

१ कख का. * * * वृषण्यन्ती * दधामि योन्यां
गघ का. * * * । * * * २१२ औं
उ. * देवपरिष्ठितात् * * * । !

२ कख का. * * * * * यच्छति ।
उ. * * * शिनीवाली * * यच्छतु ।
घ का. सततायां * * २२२

३ कख का. संवृतस्ते * गर्भस् पुसां * * *
उ. वक्षणासु * * * * ।
गघ का. . . . स्तानोर्जायतामग्निरिवारण्यो हृदिभिः २३२

४ कख का. घत्स् वीरं * प्रस्तं ता वघ्नं सर्वषां * ।
म. * * * * * मवसां (→शां) * ।
ग का. गर्भस् सं वर्ततां वृषाकपेः २४.
म. * सम्वर्ततां * । !

त्वद्यं पिंशतु ते प्रजां धाता लोकं दधातु ते ।
राका सीव्यतु सूच्या भूतस्येशाना भुवनस्य देवी ॥५॥

शिनीवालीमनुमतिं राकां गुङ्गुं सरस्वतीम् ।
देवानां पत्नीर्या देवीरिन्द्राणीमवसे हुवे ॥६॥

मा.गृ.२.१८.२ अभिजाण्डा वृद्धगभारिद्या वीरसूरियम् ।
वि जायतां प्र जायतां बह्वी भवतु पुत्रिणी ॥७॥

परि सृज गर्भं धेहि माशाः प्र च्योष्ट लोहितम् ।
आप.म.१.१३.१गघ अनूनः पूर्णो जायतामश्रामोरन्वो अपिशाचधीतः ॥८॥
त्वं दधासि द्विपदे चतुष्पदे गर्भं प्रजामेजते विश्वरूपाम् ।
कनिक्रदद् वृषभो वीडुशोपाः प्रजापते तन्वां
धेहि गर्भम् ॥९॥

५ ग का. * सीव्यश्च. * .
उ. * * शूच्या. .

६ कख का. तीं * गुङ्गुं * ।
मा. शिनीवालीमनुमतिं राकाङ्गुङ्गु सरस्वतीं । म. शिनी . . . ।।

गघ का. * पत्न्यै या देवी इन्द्राणीमवसे * Z६Z

७ कख का. अभिदाता वृद्धरग्भा अरिद्यारिवीरसूर्य ।

८ कख का. परि सुच * देहि मास्याः * * * ।

मा. माशा * * * ।

गघ का. अनोनः * जायतामस्थापूनंधो पिशाचधीतः Z८Z

९. द्र. ऋ < अश्रामोनन्धो⁺ * ? उ. लिपौ न्ध-न्व इत्येतयोः सादृश्यं
ध्येयम् । यद्वा रण्वो ।

९ कख का. * * द्विपदेश * * प्रजामेजते विश्वरूपा ।

ग का. * * वीडुमोपा * * * * Z६Z

मा. कनिक्रदद् * * * तन्नवां * * ।।

म तन्नवां * * ।।

अभिक्रन्दं स्तनयन् धेहि गर्भं विद्योतमानः
 पवमानो वीरुद्भिः ।
 पर्जन्येमां पृथिवी रेतसावतापां रसीरोवधीनां
 पशूनाम् ।।१०।।

आ ते नयामि वृषणं यः प्रजानां प्रजापतिः ।
 स ते दघातृत्वियं* गर्भं योन्यां विजां प्रजाम् ।।११।।

ये वृषाणो गर्भकृत ऋत्वियानां सुमेनसः ।
 तांस्ते ह्वयामि तदु ते सम्पृथ्यताम् ।।१२।।

अग्नेष्टे त्वष्टुर्वरुणादिन्द्रात् सोमाद्बृहस्पतेः ।
 पुत्रं ते पुत्रकामायै देवेभ्यो निर्ममे प्रजाम् ।।१३।।
 अङ्गादङ्गात् सं श्रवतु तद् योनीं प्रति तिष्ठतु ।
 प्रजा ते वक्षणाशया तन्ते बीजं वि रोहतु ।।१४।।

-
- १० कख का. विद्योतमानष् * वीरुद्भिः ।
 उ. * स्तनयं ।
 गघ का. पर्जन्योमां * रेभसा । वतापां रसीरोवधीनां पशूना । 2902
 द्र. घ < पर्जन्येमां पृथिवीं रेतसाव अपां ? तु. ऋ. ५. ८३. ४घ
- ११ ग का. * * दघात् तृतीयं * .
 मा. * * दघातृत्वियं * .
 म. * * दघातृत्वी (←ती)यं * .
- १२ का. * * गर्भकृत * सुमेनसः
 सम्पृथ्यतां 2922
- १३ क का. अग्नेस्ते
 ग उ. पुत्रन् ते * ;
- १४ क उ. सं श्रवतु.
 ग मा. * * वक्षणा . . . ;
 म. प्रजान् ते वक्षणा . . . ;
 घ का. तं ते बीजं निरुहतु 2982'
 म. ? तन्ते * * * ।।१।।ऋ।।

११.२

अत्ससो यमनंससो [ऽ]भूतिर्यक्ष्ममजीजनत् ।
इमं सहस्रभागिन्द्रो विशरं नाशयाति ते । । १ । ।

यः कार्यो यश्च कृतः स्वयंजा उत हार्यः ।
देवा इन्द्रज्येष्ठा विशरं नाशयन्तु ते । । २ । ।

विशरस्य विजृम्भस्येषुर्माता धनुष्पिता ।
अदित्याः पुत्रा आदित्या विशरं नाशयन्तु ते । । ३ । ।

धन्वनो ज्याया इष्वा अपस्कम्भस्य बाह्वोः ।
अपाष्ठाच्छृङ्गात् कुर्मलाद्विशरं नाशयामि ते । । ४ । ।

अलवती रुरुशीर्ष्यथो यस्यायो मुखम् ।
देव्यै पर्जन्यरेतस इषवे कृणुता नमः । । ५ । ।

-
- ११.२.१ का. अहंससो यमनंससो मजीजनात् ।
* सहस्रभाग इन्द्रो विशन् * * २१२
मा. * यमनंसो . . . । . . * नाशयामि * । ।
- २ ख मा. * उप * । ।
म. स्वयंजा उप * ।
घ का. इन्द्रोविशन् नाशयातु * २२२
म. विशरन् * * । ।
- ३ कख का. * . . . स्येषुधर्माता . . .
मा. * शुमाता . . . ।
गघ का. आदित्याषु पुदित्याद विषं * * २३२
मा. आदित्याः * * * नाशयान्तु * । ।
- ४ का. धन्विनो जाया * अपस्कंतस्य *
अपाष्ठाश् छंगात् द्विषन् * * २४२
- ५ का. * ररशीर्ष्यमथोस्यायो मुखं.
देव्यै पर्जन्यरेतसिषवे * * २५२

यामत्रयो अङ्गिरसो गोतमा वीरुधं विदुः ।
तया भरद्वाजः कण्वो विशरं नाशयाति ते ।। ६ ।।

यस्त्वा स्त्रीणादपसरो यः पुंसो अध्यारुहत् ।
आक्लान्तं संक्लान्तं द्वाव तदु ते कल्पयामसि ।। ७ ।।

वात इवाभ्रं च्यावयामि यक्ष्मं ते तन्वस्परि ।
वाचा यच्चक्रुस्ते गुरु तदृचा लघु कृष्मसि ।
तेनाहमृतोद्येन विशरं नाशयामि ते ।। ८ ।।

यथा न सत्यं पुरुषः सदा वदितुमर्हति ।
विष्कन्धं त्वदपशरं विशरं *पृष्ट्यामयम् ।
जम्भं हनुग्राभं शङ्खं तानजेना अजामसि ।। ९ ।।

*शुनमिद्ध ओषधयो वि दधे भेषजाय कम् ।
धनायुवः सनायुवः पुरुषं पारयिष्णवः ।। १० ।।

-
- ६ का. इमासत्रयो ङ्गिरसो गौतमा * * * भरद्वाजष् * विशन् * * २६२
ख मा. * * विदु ।
- ७ का. . . . स्त्रीणाउपसदो यष् * ध्यारुहन् * * * तकुते * २७२
- ८ कख का. वातेवाभ्रं श्यावयामि * * तन्वंपरि ।
उ. यक्ष्मन्
गघ का. वाता यचग्रुस्ते * रूजा * * २८२
ङ्च का. . . . मृतोतेन विशन् * * ।
- ९ का. * नस् * पुरुषस् * वदितुमर्हसि २६२
विष्कन्धं तदापिशरं * वृष्ण्यावयं जम्भ हनुग्राहं * त्वानुजयेनां *
२९०२
गघ उ. विस्कन्धं पृष्ट्यामयं ।
- १० कख का. शुनमिद्धोषधयो नि * * * ।
उ. शुनमिद्ध * * * * ।
गघ का. धनायवः सनायकष् * * २९१२

आत्मत्राणि देवजूता वीरुधायुष्या कृता ।
तयाहमिन्द्रदत्तया विशरं नाशयामि ते । । ११ । ।

अलस्य व्यञ्जनस्य वेष्टनस्योत पर्णधेः ।
ग्रन्थेर्जायां इष्वा विशरं नाशयामि ते । । १२ । ।

साकं विष्कन्ध प्र पत चाषेण किकिदीव्या ।
साकं वातस्य ध्राज्या सह नश्यं निहाकया । । १३ । ।

११.३

(शौ. १६.३४)

जङ्गिडो [ऽ]सि जङ्गिडो रक्षितासि जङ्गिडः ।
द्विपाच्चतुष्पादस्माकं सर्वं रक्षतु जङ्गिडः । । १ । ।

या गृत्स्वस्त्रिपञ्चाशीः शतं कृत्याकृतश्च ये ।
सर्वान् विनक्ततेजसो [ऽ]रसान् जङ्गिडस् करत् । । २ । ।

-
- ११ का. आतपत्राणी * वीरुधायिष्या * ।
..... विशन् * * २१२८
- १२ कख का. * * वेष्टतःस्कोत पर्णधे
गघ का. ग्रन्थे ज्याधायुष्यास्तिद्विषिन् * * २१३८
उ. ग्रन्थेर्जाया * * * * । ।
- १३ क म. * विस्कन्ध * * ।
ख का. चषेण किकिदिव्या
मा. * किकिदि(→दी)व्या ।
घ का. साकं नश्यं निहाकय २१४८
उ. सहनस्य * । । २ । । ३१३ । ।
- ११.३.१ का. जङ्गिडिसि * रक्षितासि * द्विपाश्च * * * २१५८
- २ कख का. * कृशच्छात्रिपञ्चाशीश् छतं । ।
मा. * गृत्स्वस्त्रिपञ्चाशीः * कृत्याकृतश्च ये ।
गघ का. सर्वं व्युनक्ततेजसो रसां * * २२८

अरसं कृत्रिमं नाडमरसाः सप्त विस्रसः ।
अपेतो जङ्गिडामतिमिषुमस्तेव साधय ।।३।।

कृत्यादूषण एवायमथो अरातिदूषणः ।
अथो सहस्वां जङ्गिडः प्र ण आयूंषि तारिषत् ।।४।।

स जङ्गिडस्य महिमा परि णः पातु विश्वतः ।
विष्कन्धं येन सासाह संस्कन्धमोज ओजसा ।।५।।

तृष्ट्वा देवा अजनयन्निष्ठितं भूम्यामधि ।
तमु त्वाङ्गिरा इति ब्रह्माणः पूर्व्या विदुः ।।६।।

न त्वा पूर्वा ओषधयो न त्वा तरन्तु या नवाः ।
विबाध उग्रो जङ्गिडः परिपाणः सुमङ्गलः ।।७।।

३ कख का. रसं * नाडसरसस् **

उ. विश्रसः ।

गघ का. अपेतु जङ्गिडामतिमिषुपस्तेव साधया २३२

मा. * जङ्गिडामतीमिषुवस्तेव * ।।

म. * जङ्गिडामती . . . * ।।

४ कख का. * वायमथो रातिदूषणः

गघ का. * सहस्वां जङ्गिडाषू परिणं योषि तारिषं २४२

मा. * सहस्वां जङ्गिड * * * * ।।

म. * सहस्वाञ् * * * * ।।

५ का. * * महीसा * णष् * * विश्वंस्कन्धं * सामहा संस्कसोजोसा.

६ का. निष्ट्वा * अजनयन्निष्ठितं यति ब्राह्मणष् * * २५२

घ मा. ब्रह्मणः * * ।।

७ ख-घ का. * * चरन्त्यानवा । * * जङ्गिडपरिपाणास् * ;

घ मा. परिपाण्यः ? * ।।

अश्वोपदान भगवो जङ्गिडामितवीर्य ।

पुरा त उग्राय सत उपेन्द्रो वीर्यं ददौ ।। ८ ।।

उग्र इत्ते वनस्पत इन्द्र ओज्मानमा दधौ ।

अमीवाः सर्वाश्चातयञ्जु जहि रक्षांस्योषधे ।। ९ ।।

आशरीकं विशरीकं बलासं *पृष्ठ्यामयम् ।

तक्मानं विश्वशारदमरसं जङ्गिडस्करत् ।। १० ।।

११.४

(शौ.१६.३५)

इन्द्रस्य नाम गृह्णन्त ऋषयो जङ्गिडं ददुः ।

देवा यं चक्रुर्भेषजमग्रे विष्कन्धदूषणम् ।। १ ।।

-
- ८ का. अश्वयोपदानि * जङ्गिडामुतवीर्यः * * * सतोपेन्द्रो * दधौ
२६२
- घ मा. उपेन्द्रो वीर्यन् * ।। म. * वीर्यन् * ।।
- ९ का. * इत्ये वनस्पतय इन्द्रोज्मानसा * ।
* सर्वा रक्षांसि जहि रक्षांस्योषधे ।
- कख मा. नास्ति पादद्वयमिदम् ।
- ग मा. * . . . श्चातयं ;
- १० का. आशरीरं * चलासं पृष्ठ्यामयं * . . . मरसं * * २७२
- खग उ. * पुष्ठ्यामयं । * . . सारद . . . ;
- घ म. मरसञ्जु * * ।। ३ ।। ३१० ।।
- द्र. मा. सूक्तान्ते सूक्तसंख्या, मन्त्रसंख्या वा न सूचिता ।
- ११.४.१ कख का. * * गृह्णन्त * जङ्गिडं *
गघ का. * य मुग्रे * २१२
मा. विष्कन्धदूषणं ।।

स नो रक्षतु जङ्गिडो धनपालो धनेव ।
देवा यं चक्रुर्ब्राह्मणाः परिपाणमरातिहम् ।।२।।

दुर्हार्दसं घोरचक्षुं पापकृत्वानमागतम् ।
तांस्त्वं सहस्रचक्षो प्रतीबोधेन नाशय
परिपाणो [5]सि जङ्गिडः ।।३।।

परि मा दिवः परि मा पृथिव्याः
पर्यन्तरिक्षात् परि मा वीरुद्भ्यः ।
परि मा भूतात् परि मोत भव्याद्
दिशोदिशो जङ्गिडः पात्वस्मान् ।।४।।

य ऋष्णवो देवकृता य उचोबभृतेन्याः ।
सर्वास्ताच्चिश्वभेषजो अरसान् जङ्गिडस्करत् ।।५।।

२ कख का. म ** जंगिडो * धनैव

मा. **** धनपालो धनेनव ।

म. **** धनपा(→फा)लो * ।

गघ का. ** चक्रुर्ब्राह्मणष् . . . मरातियं २२२

म. ** चक्रुर्ब्राह्मणाः ।।

३ कख का. दुहान्दसं ।

गघ मा. तास्त्वं ***

४ क का. पर * दिवष् पर **

मा. **** पृथिव्या

ख का. परमा *

गघ का. पर ** पर मोथ भव्या

* जंगिडष् २४२

५ का. ये ** योचो बिभृथेत्या ।

सर्वस्त्वान् रसां जंगिडस्करत् २५२४२

११.५

प्रति गृहाण पृथिवीनीतमेदतदाज्यस्य मथितं शरीरम् ।
इमां धेनुमस्य दातुस्त्वं रक्ष बर्हिष्या यथासत् ।।१।।

उत त्वाहुर्वरुणस्य पत्नीमथो त्वाहुरदितिं विश्वरूपाम् ।
अधिजरायुमाघारे हव्यवाहमग्रावस्या
महिमानं जुहोमि ।।२।।

स साहस्रं तन्तुमन्वा ततान सो अग्निष्टोमां दशतं समाप ।
अधिजरायुं सवत्सां यो ददाति तं वै देवाः
स्वरा रोहयन्ति ।।३।।

अधिजरायुः स्वरा रोहयन्त्यनेन दत्ता सुदुघा वयोधाः ।
सास्मै दुहां शतधारमक्षितं यमस्य लोके
परमे व्योमन् ।।४।।

पूर्ववत्सेन सह वत्सिनी गौर्यो [५]स्या
वत्सो अपरो जरायु तत् ।
तृतीयं मांसं परिनिर्मितं यत्तस्माद्देवा
अधिजरायुमाहुः ।।५।।

१ कख का. * गृहाणि पृथिवीनियतमे शरीरं;
मा. प्रती * . . . दाज्यमथितं शरीरं ।

ग का. मां धनु २१२

२ का. पत्नीमथो २२२

३ कख का. * सहस्रं तंतुमन्वाततानः * अग्निष्टोमां * *;
मा. * * तन्तुतन्वात्ततान * अग्निष्टोमां * * ।

घ का. * * * स्वरा रोहयन्ती २३२

४ का. अधिजरायु दत्ताः * * ;

सहस्मै दुहां शतधारमक्षतममुष्मिन् * युग उत्तरस्मिन् २४२

द्रः ४घ का. "अमुष्मिन् लोके युग उत्तरस्मिन्"ति अष्टममन्त्रस्य चतुर्थः पादः
४घ पादे, ४घपादश्च कथञ्चित् ८घ पादे व्यवस्थापितः ।

५ का. * सा * गौर्येणस्या * अजरोजरायुवत् ।

* * परिनिन्दितं अधिजरायुमाहुः २५२

आ धावय शवसा वावृधानोत्तराव
 श्रव आ धेह्यस्मै ।
 इममिन्द्र महतामेन रक्ष सं प्रजया
 तन्वा सं बलेन ।।६।।
 दुर्वेदावस्ताद् बहुधा परस्ताद् विश्वे देवाः
 प्रति पश्यन्त्वायतीम् ।
 या भद्रा या सर्वतः समीची सेदाहुतिर्भवतु
 मेतराज्या ।।७।।
 गृष्टिं धेनुमधिजरायुं स्वधां कृण्वानः प्र ददाति ब्रह्मणे ।
 सास्मै दुहां शतधारमक्षितममुष्मिन्* लोके
 युग उत्तरस्मिन् ।।८।।
 वत्सं जरायु प्रतिधुक् पीयूषं यो नो
 ददाति सुदुघामधेनुम् ।
 तस्य देवाः प्र तिरन्त्वायुः* स आ रोहतु
 सुकृतामु लोकम् ।।९।।

-
- ६ कख का. * * * . . . न्तरात्वक् स्रुवादे स्मै ।
 मा. अ * * ।
 गघ का. मेनि * * * तत्वा * * २६२
- ७ कख का. दुर्वेदावस्थाद्बहुधा * * * * पश्यन्त्वायतीं .
 घ उ. पश्यन्त्वायतीं ।
 का. स्सेदाहुर्भवतु मे जरायुः २७२
- ८ कख का. गृष्टं दधातु ब्रह्मणे
 गघ का. सहस्मै * सहसुधारमक्षितममुष्मिन् लोके परमे व्योमन् ।
 मा. मुष्मि * * * ।।
 म. मुष्मिल् * * * ।।
- ९ कख का. * जरायुष् प्रददष् * * * दधातु . . . ।
 गघ का. * देवापि ववर्त आयुः सारोहतु सुकृताम *
 मा. * * * तरन्त्वायुः स आ रोह ।।
 म. * * * तिरन्त्वायुः ।।

परिवालामधिजरायुं युधाजीवो अददादग्र एताम् ।
 स्योना नः शग्मा शिवा विशेष मा नो
 हिंसीर्हसा दैव्येन ।।१०।।

भद्रकृतं सुकृतमादु शंभुवसरंभुवं
 प्रति गृह्णाम्यायतीम् ।
 घृतश्रियं नभसी संवसानां देवान् मनुष्याँ
 असुरानुतर्षीन् ।।११।।

पञ्च देवाः प्र पिबन्त एतामिन्द्रस्त्वष्टा
 वरुणो मित्रो अग्निः ।
 ते सर्वे समदुर्मह्यमेतां तयेह जीवन्
 प्र तिरस्वायुः ।।१२।।

-
- १० कख का. परी नधा * यददादग्र एतां
 मा. स्वधा ।
 गघ का. स्योनां शग्मां शिवा शिवेह सा * हिंसीर्हसा * २१०२
 सा. * न * *
- ११ कख का. * सुकृतमादिशंभुवसरंभुवं * गृह्णाम्यायतीं ।
 मा. गृह्णामायतीं ।
 गघ का. * नभमी संवसानो * मनुष्यांसुरानतर्हि । ११२
 मा. * * सम्बसानो * मनुष्यांश्च असुरानुतर्षीन् । ।
 म. * * सम्बसानां * मनुष्याश्च । ।
- १२ कख का. * देवाष् प्रविष्टवन्त एतामित्रस्त्वष्टा * * * ।
 गघ का. * * सवितुर्म . . . तेह जीवं प्र तिरंत आयुः २१२२
 उ. * * . . . र्मह्यमेतान् । ।

कश्यपो [5]यं जमदग्निर्विशिष्ट ऋषयो नः

ससनुरग्र एताम् ।

भरद्वाजो गोतमो अत्रिर्नः स्योनां विश्वामित्रो ददुषः

प्र तिरान्त्यायुः । १३ । ।

कौ.८६.१२

ऊर्ज देवेभ्यः सुभग ऊर्ज मनुष्येभ्यः ।

ऊर्ज पितृभ्यो अच्य ऊर्जा ददतमा विश । १४ । ।

११.६

(ऋ.१०.६७)

ऋ.१

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा ।

मन्ये नु बभ्रूणामहं शतं धामानि सप्त च । १ । ।

२

शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः ।

अधा शतकृत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत । २ । ।

-
- १३ कख का. * * * * * युनस्यसनुरग्र * ।
 मा. * * यमदग्निर्विशिष्ट * * * * * ।
 म. * * * * * र्वशिष्ट * * स्वसनुरग्र * ।
 गघ का. * ग्रीतमो अत्रिर्नः स्योनन् * ददुषष् प्र तिरान्त्यायुः 293Z
 मा. * * अतिर्नः * * दषः * * । ।
- १४ ख का. * मनुष्याउत ।
 मा. * मनुष्येभ्यः ।
 गघ का. * * अग्र ऊर्ज दधतुमा विश 24Z
 मा. * * * * * विशं । ।
- ११.६.१ गघ का. * न बभ्रूणामहं * * सत्वतः 29ZZ
 ग मां. मन्य * वभ्रूणामहं ;
- २ का. औं . . . शतकृतवो यूयमि अगदं कृत । औं
 इमं मे अगदं कृत 22Z द्र. अतः काण्डिका सस्वरा ।
 मा. शतम्बो * * * * * । * * यूयमिमम्मे अगदंः । ।
 म. शतम्बो * * * * * । * * यूयमिमम्मे * कृतः । ।
 उ. मन्त्रान्ते मण्डलचिह्नम् ।

- ३ पुष्पवतीः प्रसूमतीः फलिनीरफला उत ।
अश्वा इव स्थ जित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः ।।३।।
- ४ ओषधीरिति मातरो यद्वो देवीरुपब्रुवे ।
रपांसि विघ्नतीरित रक्षश्चातयमानाः ।।४।।
- ६ निष्कृतिर्नाम वो माता निष्कृतिर्नाम वः पिता ।
सराः पतत्रिणी स्थ यदामयति निष्कृतः ।।५।।
- ५ अश्वत्ये वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता ।
गोभाज इत् किलासथ यत् सनवथ पूरुषं ।।६।।
- ११ यदहं वाजयत्रिमा ओषधीर्हस्त आदधे ।
आत्मा यक्ष्मस्य नश्यतु पुरा जीवगृभो यथा ।।७।।
- ८ उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते ।
धनं सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुषः ।।८।।

-
- ३ का. 'ओं . . . अश्वावयस्यारित्वरीर्वी . . . ३२२
क मा. पुष्पवती प्रसूमतीः; म. * प्रसूमतीः;
- ४ का. ओं ओषधीऋत . . . ब्रुवे अपांसि विघ्नतीरिति रक्षाश्चातयमानां
२४२
ख मा. यद्वोद् . . . । .
- ५ का. . . . सदा . . . निष्कृता २५२
- ६ गघ का. गोभासि तत् किलासित यत्सनो अधि पौरुषम् २६२
क मा. अश्वत्ये **; ग मा. * त् किलासथ;
- ७ का. यदाह . . . नृश्यति . . . २७२
- ८ गघ का. धनं सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पौरुषः १०२
घ पूरुष इति शोधो ध्येयः । का. आष्टमिक आमन्त्रितस्वरः ।

- ६ यदोषधयः समगमत राजानः समिताविव ।
विप्रः स उच्यते भिषग् रक्षोहामीवचातनः ।।६।।^१
- ७ अश्वावतीं सोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् ।
आवित्ति सर्वा ओषधीरितो मा पारयानिति ।।१०।।

११.७

(ऋ.१०.६७)

- ऋ.१० अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन इव व्रजमक्रमीत् ।
ओषधयः प्राचुच्यवुर्यत् किं च तन्वो रपः ।।१।।

६ कख का. यदोषधयश् शग्मत राजानश् शमिताविव ।

ख म. * समि(→वि) ताविव ।

१० का. अश्ववतीं . . . मुदोजसं ।

* * ओषधी । नृतो मा पारयानिति २६२

गघ म. आविष्ठा . . . ।। क मा. * सोम . . . ;

द्र. का. काण्डिकान्तो न सूचितः ।

१ का. . . . स्तेनैव व्रजमक्रमेत् * प्राचिच्यवुर्यत् . . . ;

घ मा. यञ्च तन्वो रपः ।। म. यत् किञ्च * * ।।

द्र. अत्र काश्मीरीयहस्तलेखे महान् प्रमादः कृतः लेखकेन । मूलहस्तलेखस्य कस्यचिद् द्वे पत्रे स्वस्थानाद् भ्रष्टे परस्परयोः स्थानयोर्योजिते । तेन का. ११.७.१ 'तन्वो' इत्यतः १३.३.३ गघ 'तं शची विषदूषणम्' इत्यादिकः १३.५.१क 'सनीकयाष् इत्यन्तो भागो निवेशितः । ततः ११.८.७ 'काले मनः' इत्यादय आरभ्यन्ते । ११.७.१घ 'रपः' इत्यादिकः ११.८.६ 'चक्षुर्विपश्यति' इत्यन्तः अत्र निवेशनीयभागस्तत्रैवत्रयोदशकाण्डे निवेशितः । एतत् सर्वं मया 'On the new material in the Atharvaveda Paippalāda' IIJ 27(1984) निबन्धे विस्तरेणालोचितम् । मत्कृता भूमिका - 'Introduction' अपि द्रष्टव्या ।

- १२ यस्यौषधयः प्रसर्पथाङ्गमङ्गं परुषरुः ।
तस्माद्यक्ष्मं वि बाधध्वमुग्रो मध्यमशीरिव ।।२।।
- १४ अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत ।
ओषधयः संविदाना इदं मे प्रावता वचः ।।३।।
- १७ अवपतन्तीरपदं दिव ओषधयस्परि ।
यं जीवमश्नवामहै[†] न स रिष्याति पूरुषः ।।४।।
- १८ या ओषधयः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्षणाः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ।।५।।
- १९ याः फलिनीर्या अफला अकोशा याश्च केशिनीः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ।।६।।

२ कख का. यस्योषधयष् परुषस्परु ।

मा. प्रसर्पथाङ्गमङ्ग . . . ।

० म. प्रसर्पथाङ्गमङ्ग ।

गघ का. * * बाधस्वमुग्रो . . . z

३ का. . . . उपावतः z

उषधयस् संविधाना . . . प्रत्यृता वचः;

गघ उ * सन्विदाना * * * * । ।

४ कख का. अवपतन्तीरविदं देव . . . वामहि * * * पौरुषः z

गघ इ. * जीवमश्नुवामहै * * * * । ।

५ कख का. शीर्षीश् शतक्रचक्षणाः

घ मा. मुञ्चत्वंहसः । ।

६. का. आपञ्चममङ्कितस्वरा मन्त्राः ।

६ का. नास्त्ययं मन्त्र- ।

घ मा. मुञ्चत्वंहसः । ।

प्राणाम्नि.उ.१

जीवलां नघारिषामा ते बध्नाम्योषधिम् ।
या त आयुरुपाहरादप रक्षांसि चातयात् ।।७।।

११.८

(शौ.१६.५३)

कालो अश्वो वहति सप्तरश्मिः सहस्राक्षो
अजरो भूरिरेताः ।
तमा रोहन्ति कवयो विपश्चितस्तस्य चक्रा
भुवनानि विश्वा ।।१।।
सप्त चक्रान् वहति काल एष सप्तास्य नाभीरमृतं न्वक्षः ।
स इमा विश्वा भुवनान्यञ्जन् कालः स ईयते
प्रथमो नु देवः ।।२।।

७ कख उ. * नघार्षामा * ।

गघ का. व्या त्वायुरपाहरादप रक्षांसि चतया २२ २२

इत्यथर्वणि त्रयोदशा काण्ड प्रथमोनुवाकः २२

द्र. इतः पूर्वम् ११.७.१: विषये यन्मयोक्तं तद् द्रष्टव्यम् ।

११.८.१ का. * स्वो वहतुस् सप्तरश्मिस् * अक्षरो * ।

* * * विपश्यतस्तस्य * * *

क मा. * * * वहत *

२ का. * * वहतु * एषः २

सा * * भुवनान्यञ्जं काल सैय्यते * * *

क उ. नाभीरमृतन्वक्षः ।

पूर्णः कुम्भो अधि काल आहितस्तं वै पश्यामो
बहुधा नु सन्तम् ।

स इमा विश्वा भुवनानि प्रत्यङ् कालं तमाहुः
परमे व्योमन् । । ३ । ।

स एव सन् भुवनान्याभरत् स एव सन्
भुवनानि पर्येत् ।

पिता सन्नभवत् पुत्र एषां तस्माद्धै
नान्यत् परमस्ति तेजः । । ४ । ।

कालो [५]भूं दिवमजनयत् काल इमां पृथिवीमुत ।
कालेन भूतं भव्यं चेषितं ह वि तिष्ठते । । ५ । ।

कालो भूतिमसृजत् काले तपति सूर्यः ।

कालो ह विश्वा भूतानि काले चक्षुर्वि पश्यति । । ६ । ।

३ कख का. पूर्णष् * * कालाहितस्तं * * * नि सन्तं ।

गघ का. * * * * प्रत्यं * तमाहुष् * * २

मा. * * * * कालस् । ।

म. * * * * कालन् । ।

द्र.

उ. सर्वत्र 'काळ' इत्येवं मूर्धन्यळकारो लिखितः । एवमुत्तरतोऽपि ।

४ कख का. * यव सं स यव सं * परीयैः

गघ का. * संनभवतु * * परमस्तु *

म. * पुत्र एषान् । ।

५ कख का. कालैमां . .

उ. कालोमून् ।

गघ का. * * * * च एषतं * * * ।

६ कख का. * भूतमसृजत् कालो तपतु *

मा. * भवतिमसृजत् * * * ।

ग का. काले विश्वा * .

काले मनः काले प्राणः काले नाम समाहितम् ।
कालेन सर्वा नन्दन्त्यागतेन प्रजा इमाः ।।७।।

काले तपः काले ज्येष्ठं काले ब्रह्म समाहितम् ।
कालो ह सर्वस्येश्वरो यः पितासीत् प्रजापतेः ।।८।।

तेनेषितं तेन जातं तदु तस्मिन् प्रतिष्ठितम् ।
कालो ह ब्रह्म भूत्वा बिभर्ति परमेष्ठिनम् ।।९।।

कालः प्रजामसृजत कालो अग्रे प्रजापतिम् ।
स्वयम्भूः कश्यपः कालात्तपः कालादजायत ।।१०।।

११.६

(शी.१६.५४)

कालादापः समभवन् कालाद् ब्रह्म तपो दिशः ।
कालेनोदेति सूर्यः काले नि विशते पुनः ।।११।।

-
- ७ का. * मनाष् * प्रणष् * * * ।
* * * प्रदा * 2
गघ उ. * * * नन्दन्त्यागतेन * * ।।
- ८ कख का. * तपष् * * * ब्रह्म ससमाहितं.
- ९ का. प्रथमपादद्वयान्ते छेदो नास्ति ।
- १० का. कालष् प्रजासृजति * ग्रे * * * कालात्तपष् ।
गघ उ. स्वयम्भुः * ।। ८।। ॥ ॥
- द्र. का. काण्डिकान्तो न सूचितः ।
- ११.६.१ का. . . पस् समभवत् . . . कालेनोदयतु * * न * पुनष्कालेनविशते
पनष्;

कालेन वातः पवते कालेन पृथिवी मही
 द्यौर्मही काल आहिता ।
 कालो ह भूतं भव्यं च पुत्रो अजनयत् पुरः । । २ । ।
 कालादृधः समभवन् यजुष्कालादजायत ।
 कालो यज्ञं समैरयद् देवेभ्यो भागमक्षितम् । । ३ । ।
 काले गन्धर्वाप्सरसः काले लोकाः समाहिताः ।
 काले [ऽ]यमङ्गिरा देवो अथर्वा चाधि तिष्ठतः । । ४ । ।
 इमं च लोकं परमं च लोकं
 पुण्यांश्चलोकान् विधृतीश्च पुण्याः ।
 सर्वाल्लोकानभिजित्य ब्रह्मणा
 कालः स ईयते परमो नु देवः । । ५ । ।

-
- ०२ खग का. नास्ति ।
 ग मा. द्यौर्मही * * * ।
 घड का. कालेन भूतं * * * जनयत् * ।
 ३ का. कालादृजः ।
 * यज्ञो समैरयद् मक्षति ।
 ४ कख का. * पसरसष् * लोकस् समाहिताष् ।
 म. * गन्धर्वाप्सरसः * * * । ।
 घ का. थर्वा चाधि तिष्ठत z
 ५ क उ. इमञ् * * परमञ् * *
 ख का. पुण्या ।
 उ. पुण्याश्च ।
 ग का. सर्वा लोकानभिचित्यं ब्रह्मणाष्
 उ. सर्वाल्लोकान
 घ काला सैय्यते * * * z

११.१०

सप्तैतं सप्तऋषयः शल्यकर्ता द्वादश ।

आविद्धं शल्यं चाक्रतुरिन्द्रराशिं महोदरम् ।।१।।

इन्द्रराशिं मित्रावरुणावाविद्धं निरकृन्ततम् ।

प्रसूतमिन्द्रेणोग्रेणो ब्राह्मणानामसत् पितुः ।।२।।

नैनमशनीयादब्राह्मणो न गृहान् प्र हरेत् स्वान् ।

तृष्टं विषमिव तैमातमिन्द्रराशिः खले शये ।।३।।

अयं शये तन्वं रक्षमाणे यो अश्नात्यविचक्षाण एतम् ।

मध्ये खलस्य निर्मित इन्द्रराशिर्महोदरः ।।४।।

उतैष यक्षं भवतीन्द्रराशिर्महोदरः ।

भीमो अन्नस्य संकाशे अश्व इवात्ति सिनी नडम् ।।५।।

-
- १ का. . . . * * * *
आविद्धं * * इन्द्रराशिर्महोदरं ।
- २ गघ का. ब्राह्मणानाम सर्वतः ।
मा. प्रसूतमिन्द्रेणो . . . * *
- ३ का. . . . मशनीयायब्राह्मणो * गृहां * * स्वां
* तइमातिमिन्द्रराशिः शाले * 2
मा. गृहान् प्र हरे * ।
* विशमिव तेमातमि . . . * * ।।
- ४ कख का. * * तन्वो * अयं श्विनाभ्यवचक्षाणे एनं ।
मा. * * * * योअ * ।
ग का. * * निर्मितो.
- ५ कख का. नास्ति । मा. . . . यक्षं दरः ।
गघ का. * अन्यस्य शङ्काशे अश्वैवाभ्युत्सिनी * ।
घ उ. . . . शिनी * ।।

य इन्द्रराशिं निर्वपाद्धयात् खलमान्याः
स्फातिं च खल्यां गृह्णातु गवां च बहु पुष्यतु ।।६।।

यमुवाह शुनःशेपो यमिन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः।
तं चक्रुः शिवमस्मभ्यमृषयो जीवनाय कम् ।।७।।

तृढं शाकं तमशयद् दत्तमासीच्छ्वापदम् ।
पन्द्रा स्म रुप्यन्तः शेरै य आदन्वहुतं हविः ।।८।।

*अनडुहां पृष्णिशफानां वहतां वहरापिणाम् ।
कीनाशस्य श्रमात् स्वेदादिन्द्रशिरजायत ।।९।।

-
- ६ का. येहेन्द्रराशिन्निवयातु वर्धयातु खलमान्या * * खाल्यां * * * *
* २
ग म. स्फातिञ्च * * *
- ७ खक का. इमोवश्विनः शेपो इमिन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः
मा. ब्रह्मस्पतिः ।
म. यमुवाहु * ।
- ७ गघ का. त्वं चक्र योजत्वंचक्र शिवमस्मभ्यमृषयो
जीवनाय कम् ।
मा. * * शिवमस्मभ्यःमृषयो * * ।
- ८ कख का. दृढां शाकुन्तमयः धृतमासीत् स्वापदं ।
मा. * * छ्वापदं ।
म. * * छ्वापदं ।
- गघ का. पन्थु(मु, बे. तु) रास् सृप्यन्तः शेर या. तन्वहुतं * .
- ९ दं गघ < स्पन्द्राः * * * * आदन् अहुतं * ?
- ९ कख का. अनडुहान पृष्णिहान् * वहरापृणां ।
उ. अनुडुहां * * * ।
- गघ का. * समस्वेदादिन्द्रराशिरजायताः.

यत् कीनाशस्य स्वेद एति संतप्तस्तन्वस्परि ।
अपां गाव इव तृष्यन्तीरिन्द्रराशिं सो अश्नुते ।।१०।।

. ११.११

यत् कीनाशं *सीरपतिर्दण्डेन हन्ति मन्युतः ।
यत् किञ्च खल्यं सादान्ववमिन्द्रराशौ तदाहितम् ।।१।।

उलूखलमुसलं तानि चोदय सूर्पं नार्यपविचे कृणुष्व ।
वाहाय पुत्राय गोतम इन्द्रराशिं मधुमन्तं कृणोतु ।।२।।

एतत् सूर्पं जरितराहरोलूखलमुसलं कुम्भ्या गहि ।
पुत्रा नो अद्य सुदिनत्वे अह्नि पित्तमश्नन्त
मधुमन्तमंशुम् ।।३।।

-
- १० कख का. यदि कीनाशस्य स्वेदेति सर्तस्तस् तन्वम् परि ।
म. सन्तप्तस्तन्वस्परि ।
गघ का. * गावेव दृष्यन्ती इन्द्रराशिं * श्नुते ।
द्र. का. काण्डिकान्तो न सूचितः ।
- १०.११.१ कख का. यदि * सीरुपतिर्दण्डेन हन्तु मन्यतः ।
उ. * * शीरपतिर्दण्डेन * * ।
गघ का. यदि किञ्च खल्यं सादान्व इन्द्रराशो उदाहितं ।
मा. * किञ्च * वमिन्द्रराशो ।।
म. * किञ्च खल्यं ? ।।
- २ कख का. . . . मुसुलं * चोदयन् शूर्पं नायपवते * ।
मा. * * * * कृष्व ।
गघ का. वाहि * गोतममिन्द्रराशिर् * * २
- ३ कख का. एतशसूर्पं जनितराहरोलूखलं मुसुलं कुस्त्या *
मा. एत् * ।
गघ का. * * थ सुजनिद्वे * पितुसिष्णान्ते मदुमंनमौसं ।

अग्निर्नो दूतः प्रहितो [५]यमागन्

७ स नः सर्वमन्नमविषं कृणोतु ।

निराविद्धमकृतं ब्रह्मणेतो

[५]दोमधं पित्तमत्त प्रसूताः । । ४ । ।

ऋ.१.१८७.२,३द्र. स्वादो पितो मधो पितो उप नः पितवा गहि ।

शिवः शिवाभिरुतिभिः । । ५ । ।

सिंहो भूत्वा गामृणात्यग्निर्भूत्वा धान्यम् ।

इन्द्रराशिरनिर्मितो मयारं चाव गच्छति । । ६ । ।

११.१२

(शौ. १६.३२)

शतकाण्डो दुश्च्यवनः सहस्रपर्ण उत्तिरः ।

दर्भो य उग्र ओषधिस्तं ते बध्नाम्यायुषे । । १ । ।

४ का. अग्निन् नो डतः । * यमागं मनः मर्यमन्नमविषं कृणोमि ।
..... ब्रह्मणेनो अदोमन्दं पितुमव्य षसूता ।

५ कख का. * * मधु * तप नष् पितावा *.

६ कख का. * * गामृणान्य. . . . धान्यं.

गघ का. इन्द्रराशिर्निर्मितो मयायारं वाचं गच्छतु २
उ. गच्छति । । ११ । । ऋ । ।

११.१२.१ कख का. * * सहस्रपर्णमुत्तिरः.

मा. * दुश्च्यवनः । सहस्रपर्ण उत्तरः ।

म. * दुश्च्यवनः सहस्रपर्ण * ।

गघ का. योग्र २

उ. * * * ओषधिस्तन् । ।

नास्य केशान् प्र वपन्ति नोरसि ताडमा घ्नते ।
यस्मा *अच्छिन्नपर्णेन दर्भेण शर्म *यच्छति ।।२।।

दिवि ते तूलमोषधे पृथिव्यामसि निष्ठितः ।
त्वया सहस्रकाण्डेनायुष्म वर्धयामहे ।।३।।

तिस्रो दिवो अत्यतृणस्तिस्र इमाः पृथिवीरुत ।
तयाहं सर्वान् दुर्हार्दो जिह्वां नि तृणञ्चि वचांसि च ।।४।।

त्वमसि सहमानो अहमस्मि सहस्वान् ।
उभौ सहस्वन्ती भूत्वा सपत्नान् *सहिषीवहि ।।५।।

-
- २ कख का. घ्नती ।
मा. * * * वपर्णि . . . ।
- २ गघ का. * शिच्छिन्नपर्णेन * * यच्छतु ।
उ. * अच्छिन्नपर्णेन * यच्छति ।।
मा. प्रमादात् काण्डिकान्तः सूचितः ।
- ३ कख का. पृथिव्यामधि निष्ठिता ।
म. * * तूलमोषधे ।
ग का. तया ।
मा. * सहस्रकाण्डेनाष् ;
- ४ कख का. * * त्यतृणस्तिस्रोभ्यां पृथिवीरुत ।
मा. * दिव्यो ।
गघ का. तया दुर्हार्दो जिह्वा * तृणाद्दे * * ।
मा. . . . दुर्हार्दो * * * * * ।।
- ५ ख का. . . . सहस्वां ।
गघ का. उतौ * * सपत्नात् सहिषीवही ।
उ. * * * * सहिषीमहि ।।

सहस्व नो अभिमातिं सहस्व पृतनायतः।
सहस्व सर्वा दुर्हार्दो सुहार्दो मे बहून् कृधि ।। ६ ।।

दर्भेण देवजातेन दिवि षम्भेन *शश्वदित्।
तेनाहं सस्वतो *जनाँ असनं सनवानि च ।। ७ ।।

प्रियं मा दर्भं कृणु ब्रह्मराजन्याभ्यां शूद्राय चार्याय च।
यस्मै च कामयामहे सर्वस्मै च विपश्यते ।। ८ ।।

यो जायमानः पृथिवीमदृंहद् यो
अस्तभ्नादन्तरिक्षं दिवं च।
यं विभ्रतं ननु पाप्मा विवेद स नो [ऽ]यं दर्भो
धरुणो दिवा कः ।। ९ ।।

६ कख का. सहस्विनो भिमातिहं सहस्वा *
गघ का. * * दुहान्दस् स्वाहान्दो * बहुं *।
मा. * * दुर्हार्दः * * वहुन् कृधि ।।

७ कख का. * * दिवष्टम्भेन शश्वजित्
मा. * * दिविष्टम्भेन सस्वदित्।
म. * * * * सस्वदित्।

गघ का. दनानशनं सनवानि *।
उ. जनाङ् . . . ।।

द्रः ७ग सस्वतो < शश्वतः इति प्रामादिकमपि सर्वत्र दृष्टत्वात्र शोधितम्।

८ का. . . . चास्मै * कामयामहे। * द विपश्यते।
मा. प्रियम् मा ।।

९ कख का. * * योस्तभ्नादन्तरिक्षं * *।
मा. * * पृथिवीमदृंहद् ।।

गघ का. . . . धिवा कः २
उ. * विभ्रं . . . ।।

सपलहा शतकाण्डः सहस्वानोषधीनां प्रथमः सं बभूव ।
 स नो [ऽ]यं दर्भः परि पातु विश्वतस्तेन साक्षीय
 पृतनाः पृतन्यतः । १० । ।

११.१३ (शौ. १६.३३)

सहस्रार्घ्यः शतकाण्डः पयस्वानपामग्रिर्वीरुधां राजसूयम् ।
 स नो [ऽ]यं दर्भः परि पातु विश्वतो दैवो मणिरायुषा
 सं सृजाति नः । ११ । ।

घृतादुल्लुप्तो⁺ मधुमान् पयस्वान् भूमिदृहो
 अच्युतश्चावयिष्णुः ।
 नुदन् सपलानधरांश्च कृण्वन् दभारोह
 महतामहेन्द्रियेण । १२ । ।

त्वं भूमिमत्येष्योजसा त्वं वेद्यां सीदसि चारुध्वरे ।
 त्वां पवित्रमृषयो [ऽ]भरन्त त्वं
 पुनीहि दुरितान्यस्मत् । १३ । ।

१० क का. * शतकाण्डस् . . . ;

ख मा. प्रथम ** ।

ग का. म नो यं दर्भष् ** विश्वतः ** मृतना * २५२

११.१३.१ कख का. सहस्रार्घ्यं शतकाण्डष् रासूयं ।

गघ का. *** दर्भष् २१२

मा. . . . मणिरायुधां *** । ।

म. . . . मणिरायुधा *** । ।

२ कख का. घृतादुल्लुब्धो मधुर्वो पयस्वो भूमिदृहो च्युत *

मा. भूमिदृहो अच्युतश्चावयिष्णुः ।

म. *** अच्युतश्चावयिष्णुः ।

गघ का. * . . . कण्वन् ;

मा. नुदन् कृण्वं दभारोह महतामे (=उ.) न्द्रियेण ।

३

का. * भूमिगभ्येष्योजसा ** शिरसि चारुध्वा ।

* भरन्तस् * पुनिह २३२

तीक्ष्णो राजा विषासही रक्षोहा विश्वचर्षणिः ।

ओजो देवानां बलमुग्रमेतत्तं ते बध्नामि

जरसे स्वस्तये ।।४।।

दर्भेण त्वं कृणु वीर्याणि दर्भं बिभ्रदात्मना मा व्यथिष्ठाः ।

अतिष्ठायो वर्चसैध्वन्यान् सूर्य इवा

भाहि प्रदिशश्चतस्रः ।।५।।

११.१४

उदीरतां पृथिवी जीरदानुः शीत एनामन्तर्वाननु वातु वातः ।

ऋत्विद्यावती पृथिवी प्रति गृह्णातु बीजं सहस्रवल्लिशं

सुरुहा रोहयन्ती ।।९।।

इन्द्र एनां हर्यश्वो अग्निर्वा रोहिताश्वः ।

अश्विना रासभाश्वा कृषिं देवीमयूयुजन् ।।२।।

४ कख का. ** विषासहि * विश्वचर्षणी ।

मा. तीक्ष्णा * विषामही ** ।

गघ का. तेजो * मेतत्तत् * * * * २४२

उ. * * मेतत्तन् * * * * ।।

५ का. ** कृकृणु ** बिभ्रतात्मना * * वर्चसैध्वन्या सूर्येवा

.. प्रदिशश्चतस्र २५२

११.१४.१ का. ** जीरदानुश् शातेनामन्तर्वाननु वाति वाता ।

ऋद्वयावती * * * बीजं सहस्रवल्लिशं सुदुघा रोहन्ती २९

२ क का. * चनां * .

गघ का. * * * देवीमयोयुजं.

शुनं वरत्रामा यच्छुं शुनमश्रामुदिङ्गय ।

शुनं तोतप्यतां फालः शुनं वहतु लाङ्गलम् ।।३।।

युनक्त वाहान् वि युगा तनोत कृते क्षेत्रे वपतेह बीजम् ।

तथा धाता तथा भगस्तथा कृणुतामश्विना तथा

देवी सरस्वती ।।४।।

सुपिप्पला ओषधयो नाहीना अपक्षत ।

तदिन्द्रो वरुणो वायुरश्विनेदं मे प्र तिरता वचः ।।५।।

धाता पूषा बृहस्पतिभूत्याः समजीगमन् ।

कृषिं देवाः स्वर्विदः ।।६।।

कल्याणी सुभगेव या संस्थायां वपुषेण्या ।

सा नस्तिराति मधुमन्तमंशुम् ।।७।।

३ कख का. * वृत्रामा यश्छ मुदिङ्गयः.

म. * यछ मदिङ्गय ।

उ. * : यछ ।

गघ का. * तु . . . फालश् * * * २३२

उ. . . . लाङ्गळं ।।

४ का. युनक्तु वाहा व्योगा तनोइहते क्षेत्रे बीजं .

* * * मश्विना २४२ * * * ।

५ कख का. * * * मक्षतः ।

घ का. . . . मे प्रावता वचः २

मा. . . . मे * * वच ।।

६ कख का. * * वृहस्पति भूम्याः समजीमकं.

मा. * * वृत्याः समजीगमन् ।

७ का. * सुभगेव या । संस्थायान् * * नस्तिरात्र मधुमंनमंशं ।

क मा. * सुभगेभ या ;

अन्नस्य भूमा पुरुषस्य भूमा भूमा पशूनां त इह श्रयन्ताम् ।
तीव्रा वर्षन्तु वृष्टयो भूतये महसे वृधे ।।८।।

पिन्वानः पर्जन्यस्तिष्ठतु सह पृष्ठयोदेति सूर्यः ।
आनन्दं जनयन् यवः सर्वा अरातीरपबाधमानः ।।९।।

वि जिहीष्व पृथिवीमह्युर्विपक्षमृद्धी भव ।
भद्रं रोहतु धान्यम् ।।१०।।

११.१५

उत्सेध सेध गा अजन् विन्देहेरां महस्कृधि ।
मा वो रिषात् कूटग्राहो मा व आ शारि लाङ्गलम् ।।१।।

-
- ७८ कख का. अन्यस्य भौमा पुरुषस्य भौमा भौमा * नु हि श्रयन्तां z
मा. * * पुरुषस्य * * पशूना * * श्रयन्तां । ।
गघ का. * वर्षन्तो (→न्तु) * भूपये महसे वृधे zz
मा. * वर्षन्त * * * * । ।
- ९ कख का. पिन्वानष् . . . स्तिष्ठत सा पुरुषायोदयति *
मा. * पर्यन्यस्तिष्ठतु * पृष्ठयोदेतु * ।
म. * पर्यन्यस्तिष्ठतु * पृष्ठयोदेति (←तु) * ।
गघ का. * * युव * रातीर
मा. * * * * आरातीर । ।
- १० कख का. * जीष्व पृथिवीमह्युर्विपक्षमृद्धी * ;
मा. * जिहीष्व . . . मह्यु (र्वि←) द्विपक्षमृद्धी * ।
- ११.१५.१ कख का. * * * जं विन्देहेरान् वहस्कृधि ।
गघ का. * हो * * * वा शारि * z
मा. * * भिषत् कूटग्राहो * वा * * लाङ्गलं । ।
म. * * * कूटग्राहो * * * * * । ।

मो [5]स्माकमुग्राः संरब्धास्तन्वः किं चनाममत् ।
रायस्पोषं शुनासीरा अथो सीताभगश्च यः ।।२।।

देष्ट्री समुद्रः सिनीवाली कृषिं नो अभि हिन्वत ।
इमा याः पञ्च प्रदिशस्ता वातो अभि हिन्वत ।
वलीके सत्वतामिव तीव्रा वर्षन्तु वृष्टयः ।।३।।

शौ.३.१७.५

शुनं कीनाशो अन्वेतु *वाहाञ्छुनं फालो विनुदन्नेतु भूमिम् ।
शुनासीरा हविषा वावृधाना शुनं धान्यानि
कृणुतं युवं नः ।।४।।

शौ.१६.४०.४

या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः ।
तामस्मे रासेतामिषम् ।।५।।

- २ कख का. सोष्माकमुग्रास् संरब्धास्तत्रष्z
मा. मोस्माकमुग्राः किञ्।
म. मोस्मा (←ष्मा)कमुग्राः किञ्।
ग म. . . . शु (→सु) नासीरा.
घ का. यो सीताभगश्च * ।
- ३ कख का. ज्येष्ठी समुद्र * * * भी हीन्वतः.
उ. * * शिनीवाली * * * * ।
गघ का. * याष् * भी हीन्वतु ।
ङच उ. * शत्वतामिव * * * * ।
- ४ कख का. * * अन्वेति वाहां । शुनं * विनतं नयतु भूमिं ।
उ. * * * वाहां छुनं * भूमिं ।
गघ का. * * वावृधानाः * * * * नष्.
मा. * * * * * युवन् * । ।
- ५ का. 'या नः' नास्ति । . . स्तिरः.
तामस्मै राशयतामिषं z
कख मा. यान पीपरदश्विना।
म. * * पीप(→व)रदश्विना।

. ११.१६

ऊर्ध्वश्रितो वै नामैता आपो यदोषधयश्च वनस्पतयश्च
 तासामग्रिरधिपतिः । यो वा एता ऊर्ध्वश्रित
 आपो वेदाग्रिमधिपतिम् । यथैतमेता ऊर्ध्वा
 उपतिष्ठन्त्येवैनमूर्ध्वा उप तिष्ठन्त्यधिप-
 तिर्भवति स्वानां चान्येषां च य एवं वेद ।।१।।

प्रस्कद्वरीर्वै नामैता आपो यत् पृष्वास्तासामा-
 दित्यो ऽधिपतिः । यो वा एताः प्रस्कद्वरी-
 रापो वेदादित्यमधिपतिम् । यथैता एतस्मिन्नुद्य-
 ति प्रस्कन्दन्त्येवास्मिन्नायति प्रस्कन्दन्त्यधिपति-
 [र्भवति स्वानां वेद] ।।२।।

७

१ का. ऊर्ध्वश्रितो * नामैतापो यदोषधयश्च पतिः
 * * यता ऊर्ध्वश्रितापो पतिं । अथैतमेता *
 मूर्ध्वा । वेद (अत्र मन्त्रान्तो न सूचितः ।)
 मा. द्वितीयं वाक्यं न लब्धम् । तृतीये वाक्ये - यथैतमेता *
 उपतिष्ठन्त्येवैनमूर्ध्वा ।।

२ का. प्रस्कद्वरीर्वै नामैतापो * परुष्वास्ता त्यो अधिपतिः यो
 वा यताषूप्रस्करीरापो वेद आदित्यमधिपतिं । अथैता
 प्रस्कदन्त्येवास्मिन्नायति पतिः २२२
 उ. प्रथमवाक्ये "पृष्वास्तासामादित्यो . . ." इति । द्वितीये "यो
 वा" नास्ति ।
 मा. तृतीयवाक्ये "एतस्मिन्नुद्यति" इति ।

तक्वरीर्वे नामैता आपो याः सूदय तासां पृथिव्यधिपत्नी ।
 यो वा एतास्तक्वरीरापो वेद पृथिवीमधिपत्नीम् ।
 यथैता एतस्यां प्रणुतास्तकन्तीर्यन्त्येवैनेन द्विषन्तः
 प्रणुता यन्त्यधिपतिर्भवति . . . वेद] ।।३।।

वशिनीर्वे नामैता आपो याः स्यन्दन्ते तासां वरुणो [ऽ]धि-
 पतिः । यो वा एतां वशिनीरापो वेद वरुणमधिपतिम् ।
 यथैतमेतासां स्यन्दमानानां वशमादत्त एवा द्विषतां
 वशमादत्ते [ऽ]धिपतिर्भवति . . वेद] ।।४।।

ऊर्जो वै नामैता आपो यद् गावस्तासां त्वष्टाधिपतिः ।
 यो वा एता ऊर्ज आपो वेद त्वष्टारमधिपतिम् ।
 ऊर्जस्वी तेजस्वी भवति प्र साहस्रान् पशूनाप्रोत्यधि-
 पतिर्भवति [स्वानां . . . वेद] ।।५।।

- ३ १मं वाक्यम् का. नामैतापो या व्याधिपत्नी.
 मां. आपो या ।
 २यं वा. का. * * यतास्त पत्नी.
 उ. "यो वा" नास्ति । एवं त्रयोदशं मन्त्रं यावत् ।
 ३यं वा. का. अथैता * स्तकन्तीरियन्त्येवै धिपति z
 मा. न्येवैनेन * * तिः ।।
- ४ १मं वा. का. वशिनीवै नामैतापो या स्यन्दन्ते * * अधिपतिः.
 २यं वा. का. * * यता ।
 ३यं वा. का. अथैषेतासां अधिपति.
- ५ १मं वाक्यम् का. ऊर्जो वै नामैतापो * भावस्थासां त्वष्टा अधिपतयः.
 २यं वा. का. * * यता ऊर्जपो त्वष्टारमधिपतिं
 ३यं वा. का. * * * । * सहन् पतिः.

वर्चो वै नामैता आपो यद् घृतं तासां पूषा अधिपतिः।
 यो वा एता वर्च आपो वेद पूषणमधिपतिम्।
 वर्चस्वी तेजस्वी भवत्युतास्यानभ्यक्तस्य मुखं रोचते
 [S] धिपति[र्भवति . . . वेद]।।६।।

ओजो वै नामैता आपो यन्मधु तासामिन्द्रो [S]धिपतिः।
 यो वा एता ओज आपो वेदेन्द्रमधिपतिम्। ओजस्वी
 वीर्यावानिन्द्रियावी भवति प्र राजसभायां मधुपर्कमाप्नोत्य-
 धिपति[र्भवति वेद]।।७।।

उग्रा वै नामैता आपो यद्घ्रादुनयस्तासां
 मरुतो [S]धिपतयः।
 यां वा एता उग्रा आपो वेद मरुतो [S] धिपतीन्।
 उग्रो बलवान् भवति मारुतं शर्ध इत्येनमाहुरधिपति-
 [र्भवति वेद]।।८।।

- ६ काश्मीरीये अयं सप्तमो मन्त्रः।
 १मं वा. का. * * नामैतापो * * * पूषां अधिपतयः.
 २यं वा. का. * * यता वर्चापो * पूषणमधिपतयः यो वा यता वर्चापो वेद-
 पूषणमधिपतिं.
 ३यं वा. का. * * भवत्येतस्यानित्युक्तस्य * * अधिपतिः.
 ७ काश्मीरीये अयं षष्ठो मन्त्रः।
 १मं वाक्यम् * * . . . तापो द्रोधिपतीपतीन्।
 २यं वा. का. नास्ति
 ३यं वा. का. * द्रियावै * पर * २६४
 ८ १-२ वा. का. * * नामैतापो यद्घ्रादुदयस्तासां मरुतो [धिपतयः] [यो वा
 यता उग्रापो] वेद मरुतो अधिपतीन्।
 प्रथमकोष्ठस्थोऽंशः मुम्ब.मात्रलभ्यः। द्वितीयः का. नष्टप्रायः।
 उ. यद्घ्रादुनयस्तासां * *।
 ३यं वा. मा. * * * * * श्रद्ध।।
 म. * * * * * श्रद्ध (→शर्द्ध)।।

महो वै नामैता आपो यद्वर्ष तासां पर्जन्योऽधिपतिः ।
 यो वा एता मह आपो वेद पर्जन्यमधिपतिम् ।
 महस्वी मित्रवाहो भवत्युतैनेन स्वा नन्दत्यस्माकम-
 यमिति तस्मात् सर्वो वृष्टे महीयते [ऽ]धिपति-
 [र्भवति . . . वेद] ॥६॥

अतिमन्या वै नामैता आपो यत् सुरा तासामश्वि-
 नाधिपती । यो वा एता अतिमन्या
 आपो वेदाश्विनाधिपती । अतिमन्यते भ्रातृव्या-
 न्नैः भ्रातृव्या अतिमन्यन्ते तस्मान्मत्तो मत्तमति-
 मन्यते [ऽ]धिपतिः [. वेद] ॥१०॥

-
- ६ १मं वाक्यम् का. सहो * नामैतापो . . . * * अधिपतयः.
 २यं वा. का. * * यता मरुतो वेद । . . . पति
 ३यं वा. का. महस्वैमित्रबाहवो भवत्युतैनेन * नन्दत्यस्माकम-
 यमिति अस्माश्छर्वो * * अधिपतिः ४
 उ. * * स्वा नन्दत्यस्माकमिति * * पृष्टे * * । ।
- १० १मं वाक्यम् अभिमन्य * नामैतापो * स्वरा . . . नाधिपतीन् ४
 म. श्विनामधिपती ।
 २यं वा. का. * * यतामभिमन्यापो वेद, अश्विनामधिपतीन्.
 वा. * * * वेदाश्विनाधिपती ।
 ३यं वा. का. अभिमन्यते भ्रातृव्या नैः * भिमन्यन्ते तस्मान्मत्तोर्मत्तमनुमते
 अधिपतिः
 मा. न्तेतभ्रातृव्या नैः * * । ।

परिचितो वै नामैता आपो याः कर्ष्वा तासां यमो [ऽ]धि-
पतिः । यो वा एताः परिचित आपो वेद यममधि-
पतिम् । पर्येनं स्वाश्च विश्वाश्चावश्यन्त्यधिपतिः
[. वेद] । १११ । ।

रन्तयो वै नामैता आपो यत् स्त्रियस्तासां कामोऽधिपतिः ।
यो वा एता रन्तीरापो वेद काममधिपतिम् । रमन्ते
अस्मिन् रमणीयो भवति काम इव स्त्रीणामधि-
पतिः [. वेद] । ११२ । ।

-
- ११ १मं वा. का. परिचिन्तो * नामैतापो * कर्ष्वांस् तां * अधिपतिः
मा. * * याः कर्षातासांयमो * * * ।
२यं वा. का. " * यता परिचितिरापो वेद इममधिपतिं ;
३यं वा. का. पर्येणंस्यास्य विश्वास्यावश्यन्त्यधिपतिः २
उ. मन्त्रान्ते "३" इति । इदं तु द्विपदां त्रित्वं सूचयति ।
- १२ १मं वा. का. रंतयो * नामैतापो यास् स्त्रियास् तासां कामो अधिपतिः
२यं वा. का. * * यतां रन्तीरापो * पतिं.
३यं वा. का. * स्मिन् रमणियोयो * कामैव २
मा. * * रमणियो * * * । ।

विश्वभृतो वै नामैता आपो यत् पुरुषस्तासां मृत्युरधि-
पतिः। यो वा एता विश्वभृत आपो वेद मृत्युमधिपतिम् ।
विश्वस्य भर्ता भवति विश्वमेनं विभर्त्यास्य त्रयो [ऽ]ग्रयो
गृहे धीयन्ते दक्षिणाग्निर्गार्हपत्य आहवतीयः। एनं चत्वारि
वामानि गच्छन्ति निष्कः कंसो [ऽ]श्वतरो हस्त्यधिपतिः
[. वेद] ॥१३॥

*तासां वा एतासामपां हिमवानूधः सोमो वत्सः परमेष्ठ्य-
धिपतिः। यो वा एतासामपां हिमवन्तमूधः सोमं वत्सं
परमेष्ठिनमधिपतिं वेद। परमेष्ठी भवति *गच्छति
परमेष्ठितामधिपतिर्भवति स्वानां चान्येषां
च य एवं वेद ॥१४॥

अनुवाकः समाप्तः

एकादशः चतुर्दशर्चः काण्डः समाप्तः

- १३ १ वाक्यम् का. ** नामैतापो * . . . रधिपतीन् ;
२वा. का. नास्ति। मा. . . . मृत्युमधिमृत्युमधिपतिं ।
३,४वा. का. * * * विश्वमेनं विभर्ताःस * अग्रयो गृह * ।
दक्षिणाग्निर्गार्हपत्याहवनीयः एनं * * * * अश्वतरोस्त्यधिपतिः z
मा. विश्व(श्य→)स्य धीयन्तेर्दक्षिणाग्निर्गार्हपत्या * । एनं
* * गच्छन्ति ।।
- १४ का. इमां * यतासामपां हिमवानूधः * * * * यतासामपां
हिमवन्तमूधं * * परमेष्ठ्यधिपतिष् परमेष्ठी भवतु गच्छतु परमेष्ठिताम-
मधिपतिर्भवति ZZ ZZ
१ वा. उ. तासाम्वा . . . ।
२ वा. मा. परमेष्ठिनमधिपतिं * ।
३ वा. उ. * * गच्छति ॥ १६ ॥ ३ १४ ॥ अ ॥
काण्डान्ते का. इत्यथर्वणिकपैप्पलादशाखायां द्वादशष्काण्डसु समाप्ताः
ZZ
मा. चतुर्दशर्चकाण्डः । म. चतुर्दशर्चकाण्डः समाप्तः । ।

द्वादशः काण्डः

१२.१

(शौ.५.२२)

- शौ.१ अग्निस्तक्मानमप बाधतामितः सोमो ग्रावा
 मरुतः पूतदक्षाः।
 वेदिर्वर्हिः समिधः शोशुचाना अप
 रक्षांस्यमुया धमन्तु ।।१।।
- शौ.६.२०.३ अयं यो रुरो अभिशोचयिष्णुर्विश्वा रूपाणि
 हरिता कृणोति।
 तस्मै ते [ऽ]रणाय बभ्रवे तपुर्मघाय नमो
 [ऽ]स्तु तक्मने ।।२।।
- ग ६ग तक्मन् सार्थिनमिच्छस्व वशी सन् मृडयासि नः।
 अथेहि यत्र ते गृहा अनिनूर्तेषु दस्युषु ।।३।।

-
- काण्डारम्भे का. अथ त्रयोदशकाण्डा लिख्यते zz zz औं नमो नारायणाय zz
 औं अग्निस् । उ. औं अग्निस् ।
- १ कख का. वायतामितस् * * मरुतष् पूतदक्षात्.
 गघ का. वेदिभुहिस् समिधस् संशिशानो प रक्षांस्यमुग्न्या यमन्तु z१z
 मा. वेदिर्वर्हिः समिध * * धमन्त ।।
- २ कख का. अयं रुरो कृणोषि ।
 मा. * * रुरो ।
 गघ का. * * अरुणाय * तपुर्मघावाय * * * z२z
- ३ कख का. तक्मं . . . मिच्छस्व * सं मृडयासि * ।
 मा. * : . . मिच्छस्व वशी * * * ।
 गघ का. यथेहत्र * गृहान्यत्पूर्तेषु दस्युषु z३z
 मा. . . . यत्रे ते * अनिनूर्तेषु * ।।

- ३ यः पुरुषः पारुषेयो ऽवध्वंस इवारुणः।
तक्मानं विश्वधावीर्या अधराज्वं परा सुव ।।४।।
- ४ अधराज्वं प्र हिणोमि नमस्कृत्वा तक्मने।
शकुम्भरस्य मुष्टिहा पुनर्गच्छ* महावृषान् ।।५।।
- ८ महावृषान् मूजवत ओक एधि परेत्य।
व्रतानि तक्मने ब्रूमो अन्यक्षेत्राणि वा इमाः ।।६।।
- ९ ओको अस्य मूजवन्त ओको अस्य महावृषाः।
याजातस्तक्मं तादसि बलिहिकेषु न्योचरः* ।।७।।
- ६ *तक्मन् व्याल वि गद व्यङ्ग भूरि यावय।
दासीं निष्टक्वरीमिच्छ* तां वज्रेण समर्पय ।।८।।

- ४ कख का. यष् पुरुषष् पार्श्वयो बध्वंस हिवारुणस्
मा. * * * अवध्वंस।
गघ का. * विश्वधारीर्या धनांच * * २४२
घ मा. अधराज्व * शु(→सु)व ।।
- ५ का. * * हिणोषि नमस्कृत्याय तक्मने २
श(→शा)कुम्भरस्य * । . . गश्छ महावृषां २५२
मा. अधराज्व * * शकुम्भरस । मृष्टिहा पुनर्गच्छ * ।।
गघ म. शकुम्भरस्य * पुनर्गच्छ * ।।
- ६ का. महावृषां मूजवतोर्केधि परेत्यः प्रजानि * * न्यक्षेत्राणि वायसां
२६२
गघ मा. * * वृमो अन्नक्षेत्राणि * * ।।
- ७ का. कौस्य मूजवन्त ओकस्य महावृषां।
मयाजातस्तक्मं तदसि बलिहिकेषु न्योचरः*;
ख मा. * * महावृषा । घ उ. * न्योचर ।।
- ८ कख का. तक्म * वकद व्यंअ तूर्यावयः
मा. तस्मिन् व्यङ्ग * * ।
म. तस्मिन् ।
गघ का. * नस्तकुरीमपृश्छ * * ।
उ. * रीमिच्छ * * ।।

गिरिं गच्छ* गिरिजासि गिरौ ते माहिषो गृहः।
दासीमिच्छ* प्रफर्व्य तां तक्मन् वीव धूनुहि ।।६।।

१० यस्त्वं शीतो* अथो रुरः सह *कासावीवियः।
भीमास्ते तक्मन् हेतयस्ताभि स्म* परि वृद्धि नः ।।१०।।

१२.२

१२ तक्मन् भ्रात्रा बलासेन स्वस्त्रा कासिकया सह।
पाम्ना भ्रातृव्येण नश्येतो *मरटाङ् अभि ।।१।।

१४ गन्धारिभ्यो मूजवद्भ्यः काशिभ्यो मगधेभ्यः।
जने प्रियमिव शेवधिं तक्मानं परि दध्मसि ।।२।।

७६ कख का. * गच्छ रौ तेन मायुषो गृहाः.

उ. गछ ।

गघ का. दासोमृत्युश्छ * ताँस्तक्मनीव * २

उ. दासीमिछ प्रफर्वन् ।।

१० कख का. शीत * रुरत् सहा गात्सहवीवप.

मा. सीतो * रुरः * काशा अवीवियः।

म. सीतो * * * काशा. ।

गघ का. भीमस्ते * स्ताभिस्स * वृद्धिना २२

उ. स्ताभि ष्म * * * ।।१।। ॥१॥

१ कख का. तक्मं ।

मा. तक्मन भ्राता बलासेन स्वस्ता काशिकया * ।

म. * * बलासेन * काशिकया * ।

गघ का. अपाम्ना भ्रातृव्येन . . . मरटां (मु. यं, बे. चं, अक्षरंभग्रम्)

मभि २१२

मा. * * . . . मरटाङ् * ।।

म. * * . . . मरटाङ् * ।।

१२ कख का. गान्धारिभ्यो मूजवद्भ्यश्च * मगधेभ्यः

मा. * मूजवद्भ्यः * * ।

गघ का. जाने शेवधि तन्मानं * *

मा. शेवधिं * * * ।।

नार्कविन्दान्नार्विदालान्नाग्नदीं वर्तकावतीम् ।

८ गघ

व्रतानि तक्मने ब्रूमो अन्यक्षेत्राणि वा इमाः । । ३ । ।

६

अन्यक्षेत्रे न रमते सहस्राक्षो अमर्त्यः ।

अभूदु प्रार्थस्तक्मा स गमिष्यति बलिहिकाम् । । ४ । ।

गघ ११ गघ

अदो *गच्छ मूजवतस्ततो वा घ परस्तरम् ।

मा स्मातो अभ्यैर्नः पुनस्त[त्] त्वा

तक्मनुप व्रुवे । । ५ । ।

परस्मै व त्वं चर परमस्यां परावति ।

यथा नो नान्तमायसि यथा नो नाभिशोचया । । ६ । ।

३ कख का. नार्कविर्दा नार्विदालां नदीयंर्वतुकावतीं z

मा. नार्कविन्दाना ।

गघ का. प्रजानि * ब्रूमो न्यक्षेत्राणि वायुमां । z

मा. * * व्रूमो * * * । ।

४ कख का. . . . मर्त्यः.

मा. अन्यक्षेत्र * * * * ।

गघ का. अभूदि प्रातूस्तक्मात् * ममिष्यति वल्लिकं z४z

५ कख का. * गश्छ वा ग * ।

मा. * गच्छ मूळवतस्ततो * * * ।

म. * गच्छ ।

गघ कां. * * भीर्णष् पुनष्म * व्रुवे;

मा. म स्मातो तक्मनुप व्रुते । ।

म. * तक्मनुप व्रुवे । ।

६ क का. * * * जर.

गघ का. * नूनंत्वमा . . . * नू . . . ।

उ. * * नांतमायसि . . । ।

१२.३

(शौ.५.२५)

- २ यथेयमुर्वी पृथिवी वृद्धैव गर्भमादधे ।
एवा दधामि ते गर्भं तस्मै त्वामवसे हुवे ।।१।।
- १ पर्वतादिवो योनेर्गात्राद्गात्रात् समाशृतम् ।
रेतो देवस्यदेवस्य त्सरी पर्णमिवाधाम् ।।२।।
- ५ विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिंशतु ।
आ सिञ्चतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ।।३।।
- ३ गर्भं धेहि शिनीवालि गर्भं धेहि *सरस्वति ।
गर्भं युगमश्विनास्यामा धत्तं पुष्करस्रजा ।।४।।
- ४ गर्भं ते रत्ना वरुणो गर्भं देवो बृहस्पतिः ।
गर्भं त इन्द्रश्चाग्निश्च गर्भं धाता दधातु ते ।।५।।

०

- १ का. * विद्धीव ।
यवा दधामि * * * २
- २ उ, का. पर्वतादिवो योनेरित्येका ।
मन्त्रोऽयं पै.३.३६.५ इति पूर्वमेव गतः ।
- ३ का. त्वाष्ट * * ।
अशिञ्चतु प्रजापतिवाता * * * २
गघ मा. * * प्रजाप्रजापतिर्धाता * * * । ।
- ४ कख का. * देहि * * देहि सरस्वती ।
उ. * * शिनीवाली * * सरस्वती ।
गघ का. * युगमश्विनास्यामा * पुष्करस्रज २
म. * युगमश्विनास्यामा * * । ।
- ४ग म. युगमिति युवामित्यस्य विकार इति प्रतीयते ।

७ गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् ।
गर्भो विश्वस्य भूतस्य सो अग्रे गर्भमिह धाः⁺ । । ६ । ।

येनौषधयो गर्भिणीः पशवो येन गर्भिणः ।
तेषां गर्भस्य यो गर्भस्तेन त्वं गर्भिणी भव । । ७ । ।

वि ते ग्रन्थिं चृतामसि धाता गर्भं दधातु ते ।
आ योनिं पुत्रो रोहतु जननं प्रति जायताम् । । ८ । ।

जनिष्ट हि महिया आ योनिं समिहासरत् ।
अथा सोम इव भक्षणमा गर्भः सीदत्वृत्वियम् । । ९ । ।

१० धातः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।
पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे । । १० । ।

१२.४.

(शी.५.२५)

१२ सवितः श्रेष्ठेन रूपेणा[स्या सूतवे] । । १ । ।
विष्णोः श्रेष्ठेन [रूपेणास्या सूतवे] । । २ । ।

-
- ६ का. * स्योषधीनां ** । * * * * * अग्रे गर्भमे धा २६२
घ उ. थाः । ।
- ७ का. यदोषधयो गर्भिणीष् * * * * * येषां * * २७२
- ८ क का. * * * * * चृतामसि ;
घ का. * * * * * जयतां २८२
- ९ कख का. जनिष्ट इह मैजाथो नियं समुह्याचरत्
गघ का. अथा सोमैव गर्भस् स्वेददृत्वियं २ २३२
मा. सीदत्वृत्वियं । ।
- १० का. मन्त्रोऽयं नास्ति ।
- १०घ मा. दशमे मासि सूतवे । । ३ । । ३ । ।
- १२.४.१ का. सवितुश्श्रेष्ठेन २१ श्रेष्ठेन २२

- ११ त्वष्टः श्रेष्ठेन [रूपेणास्या सूतवे] । । ३ । ।
 भगः श्रेष्ठेन रूपेणास्या नार्या गवीन्योः ।
 पुमांसं पुत्रमा धेहि दशमे मासि सूतवे । । ४ । ।
- ८ अधि स्कन्द वीरयस्व गर्भमा धेहि योन्याम् ।
 वृषाणं वृष्ण्यावन्तं प्रजायै त्वा नयामसि । । ५ । ।
- ६ यद्वेद राजा वरुणो वेद देवो बृहस्पतिः ।
 इन्द्रो यद्वृत्रहा वेद तद् गर्भकरणं पिब । । ६ । ।
- ६ वि जिहीष्व बार्हत्सामे गर्भस्ते योनिमा शयाम् ।
 ददन् ते पुत्रं देवाः सोमपामुभयाविनम् । । ७ । ।
- सोमस्य त्वत्त्वियेनोपैमि गर्भकृत्वने ।
 ततस्ते पुत्रो जायतां कर्तवै वीर्येभ्यः । । ८ । ।

-
- ३ का. त्वष्टुः * ३ । ।
 मा. तष्टः * । ।
- ४ का. ** ४. नाभा * पुंसांस मामि * ।
 म. "भगः श्रेष्ठेन रू" इत्यंशो नष्टः ।
- ५ का. -'धि' इत्यत आरभ्य 'गर्भमि'त्यवधिको भागो नष्टः । 'वृषा'
 इत्यक्षरद्वयमपि ।
- ५ ग उ. * वृष्ण्यावन्तं.
- ६ रक, ४क 'विष्णो' 'भग' इत्येव पाठौ ग्राह्यौ स्याताम् ।
- ६ का. मन्त्रार्धान्ते छेदो नास्ति । घ 'तदु' इत्यतो नष्टान्यक्षराणि ।
 अन्ते 'वा' ४ इति । मुम्ब. तदुगर्भकरणं पिवा ।
- ७ का. * जष्व शयां । ददत्ते * देवा सोमपा उभयाविनं ४
- ८ कख का. * दृत्वियेनोपैम गर्भकृत्वने ।
 मा. * त्वत्त्वियेनोपैमि * । घ का. कर्तवै * ;

१२.५

जायस्वाग्रे [ऽ]श्वत्यादस्मै क्षत्रायोजसे ।
 उग्र आपतिकादधि* यो वृक्षां अधिरोहति ।।१।।
 विबाधं चित् सहमानं त्वामग्रे जनयामसि ।
 जातां जनिष्यमाणां सपलान् प्र णुदस्व मे ।।२।।
 अश्वत्यस्यारोहस्य वृक्षस्यारणयः कृताः ।
 ततो जाताय ते [ऽ]जनि वीडुजम्भाग्रिरग्रये ।।३।।
 तं जातं जातवेदसमा दधाम्यमर्त्याम् ।
 पावकमग्निमूतये शुचिमन्तं विषासहिम् ।।४।।
 उत्तनुष्व धनुः प्रति मुञ्चस्व वर्म
 जहि शत्रून् वीर्या ते कृणोमि ।
 अत्र रध्यन्तु य उ ते सपला-
 स्त्वमेकवृषो भव ।।५।।

-
- १ कख का. अश्वत्यादस्मै क्षत्रायोजसे ।
 मा. क्षत्रायोजसे ।
 गघ का. उग्रापतिकादधि *** । उ. * आपतिकोदधि . . . ।।
- २ गघ का. * * सपत्रा पृणस्व * २२
- ३ कख का. अश्वत्यस्यावरोहस्य . . . रणयष्कृता ।
 मा. अश्वत्यस्यारोहस्य ।
 गघ का. * * * जन रग्रये २
- ४ का. त्वं * दधाम्यमर्त्या मुतये । *
 विशासहि ।
- ५ कख का. उत्तरष्व धनु * * * * शत्रून् * * कृणोतु ।
 म. मन्त्रार्धान्ते दण्डद्वयेन विरामः ।
 ग का. "अत्रिरिक्षंतयूते" इत्यतः मन्त्रो भ्रष्टः ।

ऋ.१०.१६६.१

वृषभं त्वा संजातानां सपलानां विषासहिम् ।
हन्तारं शत्रूणां कृण्मो विराजं गोपतिं गवाम् ॥६॥

समुद्रोऽस्यपां ज्येष्ठ इन्द्रो देवेषु वृत्रहा ।
व्याघ्रं सिंहं त्वा कृण्मो दमितारं *पृतन्यताम् ॥७॥

इन्द्र इव दस्यूनधरान् कृणुष्वोग्र इव वातो
विशृणन् सपलान् ।
ते शुष्यन्त्वप दावादिवग्रेः पर्यवीवरथा एनान् ॥८॥

सं वृश्चैनांस्ते शुष्यन्तु वृश्चैनान् मोपजां शिषः ।
सपलान् सर्वास्तृद्धा त्वमेकवृषो भव ॥९॥

त्वमुग्रस्त्वं बली त्वमेधि विवाचनम् ।
त्वं *पृतन्यतः पूर्वं सपलां अव धूनुष्व ॥१०॥

७

- ६ का. * विशासहिं । * शत्रूणां कृण्वो विराजङ् * * २
- ७ कख का. * स्यपा ज्येष्ठं * * * ।
गघ का. * * * वृण्वो * पृतन्यतां ।
मा. * सिंहं * * * पृतन्यतां । ।
म. * * * * * पृतन्यतां । ।
- ८ का. इन्द्रैव दस्यूनधरां कृण्वुष्वोग्रैव वाचो विसृणं सपत्रां ते
शुष्यन्तसापा विवग्रे पर्यवैरथायनां २२२
- ९ ग उ. * शुष्यन्त्वप ; मन्त्रान्ते मण्डलमङ्कितम् ।
- ९ का. औं सं वृश्चैनांस्ते शुष्कं वृश्चैनां सोमजां शिखस् सपत्रां सर्वासु
त्रिद्धा ।
- १० कख का. त्वमुग्रास्त्वं बलीस्त्वमेध्यविवाचनं
गघ का. * पृतन्यतः पूर्वं सपत्रां अवि धूनुष्वा २२
उ. * पृतन्यतः * * * * । । ५ । । ऋ१० । ।

. १२.६

- ऋ.१०.१६६.२ असपलः सपलहेन्द्र इवारिष्ठो अक्षितः ।
अधः सपलास्ते पदोः सर्वे सन्त्वभिष्टिताः⁺ । । १ । ।
म्लायन्तु ते खातमूलाः सपला अग्निमेषां
निर्ह्वयामि शरीरात् ।
हविषैषामपि दधामि प्राणांस्तथैभ्यो
अमुचिः कृताः । । २ । ।
- शौ.१.२६.४ अभिवर्धमभिभवं सपलक्षयणं हविः ।
राष्ट्राय तुभ्यं कृष्णः सपलेभ्यः पराभवन् । । ३ । ।
- पै.१०.११.१क यो नः] स्वो यो अरणोऽरातीयति पूरुषः ।
इधस्येव प्रक्षायकस्तस्य मोच्छेषि किं चन । । ४ । ।

-
- १ कख का. सपत्रस् अक्षतः
मा. असपल सपलहेन्द्र
गघ का. अधस् सत्वभिष्टुतः । ।
उ. सन्त्वभिष्टिताः । ।
- २ कख का. म्लायन्तु * खातमूलासपत्राग्निमेषां * शरीराः.
उ. म्लायन्तु * खातमूलाः निरुह्वयामि * ।
गघ का. हविषैकामपि दधा प्राणास्तदे x 1 x षृतः.
द्र. मुम्ब. मन्त्रान्ते 'प्राणास्तदेभ्यो अमुचिष्कृतः' इति ।
का. 'भ्योअमुचि' इति भागो नष्टः ।
- ३ का. सपत्रक्षीणं हविः * * कृष्णस् सपत्रभ्यष् परातुव ।
- ४ कख का. * न * * अरुणो रातीरति पौरुषः
मा. * न * जो अरुणो * * ।
गघ का. युग्मस्येव प्रक्षायतस्तस्य मुच्छेष किञ्चन ।
मा. मोच्छेषि किञ्चन । ।

पै.१०.८.४-५

असपलं पुरस्तात् पश्चान्नो [ऽ]भयं कृतम् ।

सविता मा दक्षिणत उत्तरान्मा शचीपतिः । । ५ । ।

दिवो मादित्या रक्षन्तु भूम्या रक्षन्त्वग्रयः ।

इन्द्राग्नी रक्षतां मा पुरस्ता-

दश्विनावभितः शर्म यच्छताम् । ।

तिरश्चीनघ्न्या रक्षतु जातवेदा

भूतकृतो मे सर्वतः सन्तुं वर्म । । ६ । ।

१२.७

(शौ.४.३७)

शौ.१

त्वया पूर्वमधर्वाणो जघ्नू रक्षांस्योषधे ।

त्वया जघान कश्यपस्त्वया कृण्वो अगस्त्यः । । १ । ।

२

त्वया वयमप्सरसो गन्धर्वाश्चातयामसि ।

अजशृङ्गवज रक्षः सर्वान् गन्धेन नाशय । । २ । ।

५-६

का. असपलमिति द्वे २२

उ. असपलमिति द्वे । । ६ । । ऋ६ । ।

द्र.

५-६

मन्त्रौ यथा १०.८.४-५ संस्कृतौ मया तथैवान्नोपस्थापितौ ।

१

क का. जघनो ।

घ का. त्वया कण्वो *;

१

म. 'त्वया' इति पदम् 'षधे' इत्यतः 'कृ' इत्यन्तो भागश्च नष्टम् ।

१

घ म. ण्मो अगस्त्यः । ।

द्र.

२

ख मा. अन्ते दण्डद्वयेन विरामः ।

२

ग मा. अजशृङ्गवज *;

२

घ का. सर्वा * नाशया ।

- ३ नदीं यन्त्वप्सरसो अपान्तारमिव श्वसन् ।
गुलुगुलू पीला नलद्यौक्षगन्धिः प्रमन्दिनी ।।३।।
यत्रामर्त्या अपस्वन्तः समुद्रे तुरुनीली तुर्वशी पुण्डरीका ।
तत् परेता अपसरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ।।४।।
- पै.७.१३.४ द्र. यत्र प्रेङ्खो गन्धर्वाणां दिवि बद्धो हिरण्ययः ।
[तत् परेता] ।।५।।
गन्धर्वाणामप्सरसामानर्तमिति संगमम् ।
[तत् परेता] ।।६।।
- ४ यत्राश्वत्या न्यग्रोधा महारुक्माः शिखण्डिनः ।
[तत् परेता] ।।७।।

- ३ कख का. * अपसरसो अपां तारमिव स्वसं;
मा. नदी यन्त्वप्सरसो ।
म. * यन्त्वप्सरसो ।
गघ का. गुलुगुलूः पाला नलद्युक्षगन्धिषु प्रबन्दिनी z
मा. गुळुगुलू ।।
म. गुळुगुळू ।।
- ४ कख का. यत्रामर्त्यापस्वन्तः z * तुरूण्यरी * * ।
मा. अपसन्तः * तुरुनीलितुर्वशी * ।
गघ का. तत्परेता पसरसषु * * ।
खग म. '-का । तत्परेता-' इति भागो नष्टः ।
- ५ क मा. * प्रेङ्ख्यो * ;
ख का. * बन्धो हिरण्यय z
द्र. मा. मन्त्रान्ते एकेन दण्डेन छेदः ।
- ६ का. सामानन्तमिति सङ्गमं z
म. सोमानर्तमिति सङ्गमं । ।
मा. . . नर्तमिति सङ्गमं । ।
- ७ ख का. महारुक्माशिखण्डिनः z

५ यत्र वो[S]क्षा हरिता अर्जुना आघाटाः कर्कर्यः संवदन्ति ।
तत् परेता अप्सरसः प्रतिबुद्धा अभूतन ।। ८ ।।

७ इयं वीरुच्छिखण्डिनो गन्धर्वस्याप्सरापतेः ।
भिनन्तु मुष्कावपि यातु शेफः ।। ९ ।।

६ एयमगन्धोषधिर्वीरुधां वीर्यावती ।
अजशृङ्ग्यराटकी तीक्ष्णशृङ्गी व्यूषतु ।। १० ।।

१२.८

अपेतेतो अप्सरसो गन्धर्वा यत्र वो गृहाः ।
तीक्ष्णशृङ्ग्यराटक्यजशृङ्गी व्यूषतु ।। १ ।।

शौ. ४.३७.१२ जाया वेद वो अप्सरसो गन्धर्वाः पतयो यूयम् ।
अप क्रामत् पुरुषादमर्त्या मर्त्य मा सचध्वम् ।। २ ।।

-
- ८ का. * वीक्षा * र्जुना घाटाष् कर्करी असंवदन्ति ।
* * * प्सरसः प्रतिबुद्धा * .
- ८ ख मा, अघाटाः कर्कर्यच * ।
- ९ कख का. * वीरुच्छिखण्डिनो गन्धस्याप्सरापते
उ. * वीरुच्छिखण्डिनो ।
- ७ गघ का. भिनन्तु शेफः २
- १० कख का. येमगन्धोषधिर्वी ।
गघ का. अजशृङ्गि राटकां तीक्ष्णशृङ्गी वर्ततु ।
मा. अजशृङ्ग्यजराटकी तीक्ष्णशृङ्गीर्व्यूषतु ।।
म. तीक्ष्णशृङ्गीर्व्यूषतु ।।
- १२.८.१ कख का. प्सरसो * * * गृहा ।
गघ का. अजशृङ्गिराटक्यजशृङ्गी वर्ततु २ ।
उ. शृङ्गीर्व्यूषतु ।।
- २ कख का. * दोवे प्सरसो गन्धर्वाष् * यूयम् ।
गघ का. सिचध्वं २२२
मा. * परुषादमर्त्या मर्त्य * * * ।।
म. * पूरुषादमर्त्या मर्त्य * * * ।।

८

भीमा इन्द्रस्य हेतयः शतमृष्टीरयस्मै ।
ताभिर्गन्धर्वानभैद्यानवकादान् व्यृषतु* ।।३।।

१०

अवकादाँ अभिशाचो भित्सु द्योतयमामकान् ।
गन्धर्वान् सर्वानोषधे प्र णुदस्व परा णय ।।४।।

उन्माद्यन्तीरभिशोचयन्तीर्मुनिं नग्रं
कृण्वतीर्मोघहासिनम् ।

अप्सरसो रघटो याश्चरन्ति
गन्धर्वपत्नीरजशृङ्ग्याशये ।।५।।

ग-छ शौ.११

श्वेतीकृण्वानः पुरुषं विश्वा रूपाणि *बोभुवत् ।
श्वेवैकं कपिरिवैकं कुमारः सर्वकेशकः ।
प्रियो दृशे भूत्वा गन्धर्वः सचते स्त्रियं
तमितो नाशयामसि ।।६।।

३

का. * * * शतमृष्टीरयस्मै ।

नाभिर्गन्धर्वानभैद्या अवकाशात्वार्षतः २३२

द्र.

ख अयस्मयीः इति शोधः कल्प्यः ।

घ उ. . . . विवृषतु ।।

४

कख का. अवकादाँ * भिशिष्ठ भ्यां(→द्या)तयमानकां.

मा. अवकादाइ अभिषाचो * * ।

म. अवकादाइ * * *

गघ

का. * सर्पानोषधे कृ णुतस्वप * यणः २४२

५

का. उन्माद्यन्तीवभिशोचयन्तीर्मुनिंनग्रिं कृणुतीन्मोक्षसिनं.

* * * रजशृङ्ग्याशे २५२

६

क-च का. द्वेतीकृण्वान्पुरुषं * * बोभुवत् ।

श्वेवैकं पूर्वकं कुमारस् सर्वकेशिषः ।

* * * गन्धर्व सजते स्त्रियं .

६

ड

मा. * द्विशे * ;

म. * द्विशे * ;

१२.६

यो वै वशां देवयते पचते वाहुताममा ।
मृत्योः स बध्यते पाशे देवानां च यमस्य च ॥१॥

दक्षिणां सूर्यामदितिं वदन्ति वशां वाचं
कल्पयन्तः समानीम् ।
सप्तऋषयो नि दधुर्वाचमेतां सरस्वती
मृडया कल्पयन्तः ॥२॥

इमां वशां वाचमाहुर्वशेति तिस्रो वशा
अतिहिताः सधस्थे ।
तासामग्री मनसैकां जुहोमि *तां नः स्वाद्वीं
भूतपतिः कृणोतु ॥३॥

स्वाद्वीं न एतां सविता कृणोतु स्वाद्वीं न
एतां जनिता पशूनाम् ।
जुहुध्यग्रे वयुनानि विद्वांस्तां नः स्वाद्वीं
भूतपतिः कृणोतु ॥४॥

१ खघ का. पचदे वाहुतावमा ।

मृत्यो स्य बध्यते * * * * * ७२

२ का. 'वदन्ति वाचमेताम्' * इति भागो भ्रष्टः । मन्त्रान्ते
छेदो नास्ति ।

२ ख म. 'ल्पयन्तः स-' इति भागो नष्टः ।

३ कख का. * वशा वशातिहिता *

घ का. तान् नस् स्वादीन् * * २८२

उ. तान् * * * * * ।

४ कख का. * * यतां * * * * * यतां * *

द्र. म. 'सविता * * * एतां' इति नष्टम् । का. क-पाद आवर्तितः ।

गघ का. जुहुध्यग्रे भूतपतिष् * २६२

मा. विद्वां ता * * * * * ।

म. विद्वांतां * * * * * ।

इदं तृतीयं वशिनी वशाशि महिम्ने त्वा
 गर्भो अभ्या विवेश ।
 उशती त्वमुशतो गच्छ+ देवान् +सत्याः सन्तु
 यजमानस्य कामाः ।। ५ ।।
 इयमम्भसा वाजसुतस्तभे गौर्यस्यामिन्द्रो
 वरुणस्तिव्विषाते+ ।
 नृम्णमनृम्णं सचत इयमागन्* धीरः
 पशुर्वीर्यमा विवेश ।। ६ ।।
 वशा +ससूव स्थविरं विपश्चितं वशा ससूव+
 वष्कयं दिविस्पृशन् ।
 वशा ससूव+ तरुणं विभाजने वशा ससूव*
 संजितं धनानाम् ।। ७ ।।
 यत् प्रोक्षणमपतद्वर्हिषस्परि दक्षिणतो
 वेद्या इन्द्रियावत् ।
 वशा संभूत्याधि गौरमीमेत्तस्याः
 पीवो अभवद्वर्मवाससम् ।। ८ ।।

- ५ कख का. * * वशिनीवशासु * ण्व * स्या * २
 मा. * * वशनी ।
 गघ का. * * त्वमुषतो गच्छ * सद्यास् * * कामः २१०२
 मा. * * त्वमुशतो गच्छ * सत्या * * * । ।
 म. 'नू सत्याः सन्तु यजमान-' इति नष्टम् ।
- ६ का. इमांभजावाजस्वतेस्तभे जोर्यस्यामिन्द्रो स्तद्विशाते
 नृम्णां सउह्यमाग धीरष्पशुर्वीर्यमा विवे ।
- ६ कख म. 'मम्भसा स्यामि-' इति नष्टम् । ख उ. . . . स्तित्युषाते ।
 घ उ. * पशुर्वीर्यमा * । ।
- ७ का. वशांसिन्नव * विपश्यतं वसा तिसूव वस्कयं दिवस्पृश ।
 वशासिसूव * * * सिसुच सञ्चितं * .
 उ. * ससुव * * * ससुव * * ।
 * ससुव * * * ससुव * * । ।
- ८ कख का. * . . . मयुतद्वर्हिष्यस्परि दक्षिणतो वेदयावतु.
 मा. ख. 'णतो * इन्द्रियावत् ।' इति नष्टम् ।
 म. क-ख 'तद्वर्हिष्यस्परि दक्षिण-' इति नष्टम् ।
 गघ का. वशा संभूत्याअथ गौरमीमे तस्याष्पीनो २१२२

नमो महिम्न उत चक्षुषे.वां वशर्षभो

मनसा तत् कृणोमि ।

देवाँ अपीतं पथिभिः शिवेभिर्मा नो हिंसिष्टं

हरसा देव्येन ।।६।।

वशामस्कन्ददृषभस्तिष्ठन्तीमधि तन्तुषु ।

गर्भं तमद्य को वेद यतिधा सो अकल्पयत् ।।१०।।

१२.१०

रूपमेकः पर्यभवद्राजा नामैक उच्यते ।

पतीरूपस्यैको रूपं रूपमेकः सुकृत्वनाम् ।।१।।

प्रजापतिः परमेष्ठी मृत्युर्विश्वानर[ः] स्वः ।

सरस्वानस्या यज्ञस्य वशाया अधि जज्ञिरे ।।२।।

-
- ६ कख का. * महिम्न * * * वशरुषभो * * कृणामि ।
 गघ का. * अभीतं पथिभिश्च ।
 मा. देवाङ् अभीहितं * शिवेभि मा * हिंशिष्टं * * ।।
 म. देवाङ् ।।
- द्र. दक्षिणतः का. 'नमोमहिम्नः पाठः' ।
- १० कख का. वशामस्कन्ददृषभस्तिष्ठन्तीमदितिं त्रिषु.
 गघ का. * . . . गो * इतिया सोमकल्पतः २
 उ. गर्भन् तमद्य * * * * ।।६।। ॥१०।।
- १२.१०.१ ख का. * नामयिक * ।
 गघ का. प्रती स्यैकं रूपमेकसुसुकर्तुनष्.
- २ कख का. प्रजापतिष् * मृत्युर्वै(→वि)श्वानरस्य.
 मा. * * मृत्युविश्वानरस्वः ।
- ६ गघ का. सरस्वत्यानस्वा * * धि * ।
 मा. सरस्वानसा * * * यज्ञिरे ।।
 म. यज्ञिरे ।।

यस्य गृह आदायेत वशा देवकृतं हविः।

निधानमस्या एष्यं दुहित्रे प्रत्यामिव ।। ३ ।।

नास्याः सकृदभि तिष्ठेत्रास्य श्लोणा गृहे स्यात्।

वशा कन्येव दुर्मङ्गलपचित्याविजानता ।। ४ ।।

नैनां रक्षेद् ब्राह्मणेभ्यो नामा वि ग्लापयाति च।

यतीं न प्रत्या वर्तयेद् यस्य गोषु वशा स्यात् ।। ५ ।।

नास्या वशमा रुन्धेद् देवा मनुष्या उत।

वशं यदन्वैद् ब्रह्मणा तस्मादेषाभवद्वशा ।। ६ ।।

वशं कृण्वाना वशिनीयमागन् पदं कल्याण्यवपश्यमाना।

अनिष्टयेष्टिमभि जायमाना यज्ञस्य

मात्रामभिकल्पमाना ।। ७ ।।

-
- ३ कख का. * गृहा जायेत * * * .
 गघ का. येष्यां दुहित्रो २
 मा. एषां । ।
- ४ का. नास्यात् सकृत्प तिष्ठेत्रस्य सुता गृहे स्या ।
 * कनेव दुन्दंकापरित्या * २
- ५ क का. नैनामो रक्षे ब्राह्मणेभ्यो ; ख उ. क्रापयेति * ।
 गघ का. अतीं न प्रत्यावर्तयेद् * * * स्या २
 मा. यतीर्नः प्रत्यावर्तये * * * * । ।
 म. यतीन्नः प्रत्यावर्तये * * * * । ।
- ६ कख का. रुन्धति * * तिता . . .
 गघ का. वशी यदन्विये ब्रह्मणां . देताभरद्वशाः २
 उ. * यदन्वै * । ।
- ७ कख का. * * वशिनीयमागं * कल्याण्यवपश्यमानः .
 मा. * * वशिनीयमान् ।
 गघ का. अविष्टमभिजायमाना * . . . मभिकल्पमानाः २

इन्द्रवन्तस्ते मरुतस्तुरीयं भेजिरे वशे ।
 तुरीयमादित्या रुद्रास्तुरीयं वसवो वशे ॥ ८ ॥

तुरीयभाज आदित्यान् वशायाः कवयो विदुः ।
 अथास्याः पथ्यैका तनुश्चतस्रश्चक्लृपे दिशः ॥ ९ ॥

वशा पन्थामन्वपश्यन्नाकपृष्ठं स्वर्विदाम् ।
 आदित्या एनामन्वायन्नृषयश्च तपस्विनः ॥ १० ॥

१२.११

पदेपदे कल्पयन्त आदित्याङ्गिरसो यजुः ।
 ईडाना अन्वायन्वशां तदैडं सामोच्यते ॥ १ ॥

०

- ८ ख का. तुरेय * * । ८ घं का. वसवो वशै ।
- ९ का. तुरीयभाजादित्यां वशायाष् * * ।
 यथास्याः सत्वीका तनुश् चतस्य साक्लपेदश २
 म. अन्तिमः पादो नष्टप्रायः ।
- १० कख का. * वंथामन्वपाश्यं स्वर्विदा.
 मा. स्वशिदां ।
- गघ का. दित्या यनामन्नायन्नृषयश्च * २२
 उ. * एना अन्वायन्नृषयश्च * ॥ १० ॥ २१० ॥
- १२.११.१ का. * कल्पयन्त * * ।
 इडानान्वायदशां उदीडं सह मुच्यते २
- गघ म. 'ईडाना अन्वायन्व-' इति भागो नष्ट एव । '-ते' इत्यन्तिमश्चाक्षरो
 नष्टः ।
 मा. इडाना अन्वायनवशान् ॥ १ ॥
 म. ' वशान्' इत्येव पाठः आसीदिति प्रतीयते ।

वशेडा वशानुमतिर्वशामाहुः सरस्वतीम् ।

विराजं मन्यन्ते वशां वाग्वशा पृथिवी वशा ।।२।।

वशा देष्ट्री सिनीवाली वशोषा निऋतिर्वशा ।

वशायां मृत्युमविशदा मृत्युमविशद् वशा ।।३।।

अग्निर्वागुदकं चक्षुर्मनो वातो वशी वशा ।

तन्वं को अस्यास्तां वेद ययोदक्रामदेकया ।।४।।

यां चक्षुषा मनसा संविदाना हृदा पश्यन्ति कवयो मनीषिणः ।

तस्याः प्रजाधिपतिः पशूनां वशा राज्ञा

नांतवेषा सृष्टिः ।।५।।

- २ का. वशानुमतिर्वशामाहुस् सरस्वती .
* * वृशां वाग्वशा पृथिवी .शा z
कख म. 'वशेडा माहुः स-' इति भागो नष्टः ।
- ३ का. * * * वशोखा ।
* मन्युरविशतां मन्युमवशद्वशा z
घ मा. * वशां ।।
- ४ ख-घ म. नष्टोऽयं भागः ।
गघ का. तंनं * स्यास्तान् * ययोदक्रामुदेकया z मा. . . . * योदक्रा .
. . ।
- ५ क म. 'यां * मनसा' इति नष्टम् ।
क उ. * * * संविदाना.
ख का. * पश्यन्ति * * ।
गघ का. तस्याषु प्रजाअधिपतिषु * वश राज्ञानान्तवय सा स्वितिः
मा. तस्या नांतवेषा सृष्टिः ।।
- द्र. ५घ < वशा राज्ञी नांतवे सा सृष्टिः ? तु. शौ. ५.१८.१, पै.
६.१७.१. तत्र ब्रह्मगव्या अनाद्यत्वं कथितम् । 'वशा राज्ञा नांतवे'
* * ' इति मूलपाठेऽपि तच्छौनकीयमन्त्रोक्तं 'नैतां ते देवा अददुस्तुभ्यं
नृपते अत्तवे' इति तुलनीयम् ।

- बु.शौ.१२.४.१८ को वशाया ऊधो वेद क उल्बं च जरायु च ।
स्तनानस्याः को वेद क इ तद्वेद यद् दुहे ।।६।।
- अहमस्या ऊधो वेदाहमुल्बं च जरायु च ।
स्ततानस्या अहं वेदाथो तद्वेद यद् दुहे ।।७।।
- नैनामहं रक्षेयं दद्यामेव स्याच्च मे ।
स्तना ह्यस्या अहं वेद क्षीरमुल्बं च जरायु च ।।८।।
- कृत्तिर्योनिरधिवासो जरायु पाण्डमुल्बं⁺ नाभिरुष्णीषमस्याः ।
आ जरसं धयतु मातरं वशी ब्रह्मभिः क्लृप्तः स
ह्यस्य बन्धुः ।।९।।

इति प्रथमोनुवाकः

- ६ कख का. * वशाय तधो * * * * * जा.
मा. ** रधो ** उल्बञ्च च ** ।
म. उल्बञ्च च ।
गघ का. तदातस्याः * * * रीतु तवेद इद् वहे Z
- ७ का. उदो वेदा अहमुल्बं * जः.
उदानस्याहं वेदा अधो तुवेद इहद्वहे Z
- द्र. खग म. 'रायु च । स्तनानस्या अहं वे-' इति भागो नष्टः ।
खग उ. - मुल्यञ्च * * ।
- ८ का. नैनामो रक्षेहं त्वधामिवस्याश्च मे तदानस्याहं वेद क्षीरमुल्बं
जरायु जः Z
घ उ. क्षीरमुल्बञ्च * * ।।
- ९ कख का. क्रतुर्योनिदधीवासो * पाण्डमुल्बं शमस्याम ;
मा. कृत्तिर्योनि * पाण्डुमल्बं ।
म. पाण्डुमुल्बं ।
गघ का. जरमं दहेतु * * ब्रह्मभिष् क्लृप्तस् ZZ Z
इत्यथर्वणिपैप्पलादयाश्च शाखायां त्रयोदशाकाण्डस् ससमाप्ताः ZZ ZZ
प्रथमानुवाकः ZZ उ. नास्त्यनुवाकसूचनम् ।

१२.१२

ऋ.१.३२.१-१० इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्र वोचं यानि चकार प्रथमानि वज्री ।
अहन्नहिमन्वपस्ततर्द प्र वक्षणा अभिनत्
पर्वतानाम् ।।१।।

*अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्य *ततक्ष ।
वाश्वा इव धेनवः स्यन्दमानां अञ्जः समुद्र-
मव जग्मुरापः ।।२।।

वृषायमाणो [S]वृणीत सोमं त्रिकद्रुकेष्वपिबत् सुतस्य ।
आं सायकं मघवाद्दत्त वज्रमहन्नेनं*
प्रथमजामहीनाम् ।।३।।

यदिन्द्राहन् प्रथमजामहीनामान् मायिनाममिनाः प्रोत मायाः ।
आत् सूर्यं जनयन् घामुषासं तादीला शत्रुं न
किला विवित्से ।।४।।

काण्डिकादौ का. अथ चतुर्दशा लिख्यते २२ औं नमो नारायणाय औं

- १ गघ का. अहंन हीमन्वपहस्तुतर्दषु प्र वक्षमाणा * * २
२ कख का. अहंनहिं पर्वत शिश्रियाणां उतक्ष.
मा. अहंनहि * * स्वर्जं तदक्ष ।
म. अहंनहिं * * तदक्ष ।
गघ का. अवासा * * स्यन्दमानांजः
३ कख का. * वृणीम ।
गघ का. * मायकं मघवाद्दत्त वज्रमहंनहीनं २
उ. वजमहंनेनं । ।
४ का. यदिन्द्राहं मात् मयिनाममिनाः * * स्वर्यं ,
त्यामुषासं तावेत्रा * * * यवृश्च ।
क मा. नामन् ;
गघ उ. * * जनयं घामुषासन् * शत्रुं नि (मां.न) * * । ।

अहन् वृत्रं वृत्रतरं व्यंसमिन्द्रो वज्रेण महता वधेन ।
स्कन्धांसीव कुलिशेना विवृक्णाहिः शयदुपपृक्
पृथिव्याः ॥५॥

अयोद्धेव दुर्मद आ हि जुद्धे महावीरं तुविबाधमृजीषम् ।
नातारीदस्य समृतिं *वधानां सं रुजानाः पिपिष
इन्द्रशत्रुः ॥६॥

अपादहस्तो *अपृतन्यदिन्द्रमास्य वज्रमधि सानौ जघान ।
वृष्णो वधिः प्रतिमानं बुभूषन् पुरुत्रा वृत्रो
अशयद् व्यस्तः ॥७॥

नदं न भिन्नममुया शयानं मनो रुहाणा अति यन्त्यापः ।
याश्चिद्वृत्रो महिना पर्यतिष्ठत् तासामहिः
पत्सुतः शीर्बभूव ॥८॥

- ५ का. अहं * वृत्रतुर्य सुमिन्द्रो *** । . . . शयतं उपसृक् * z
क मा. अहन् *** ;
गघ मा. स्कन्धांसीव * विवृक्ताऽहि *** ।।
म. स्कन्धांशी (→न्धांसी)व * विवृक्णा (→क्ता) हिः ** ।।
- ६ का. योध्येव *** जिद्धे * मृजीशं सुमतिं
वसानां * रराणा पिपिष * ;
कख म. नष्टम् ।
ग उ. * वधानाः ;
- ७ का. * अपुनन्त्र इन्द्रमहस्य * * शानो जघ्यानः धृष्णो * * बुभूषन्
पुत्रा *** ;
क उ. * अपृतन्यदिन्द्र - ;
ग मा. * वधिः * बुभूषन्; म. * * बुभूषन्;
- ८ क का. * * भिन्नममुना * .
मा. नदन् * भिन्नमुया * .
म. नदन् *
गघ का. याश्चिद्वृत्रो * पर्यतिष्ठन् तासामहिष् प्रच्युतः शीशीन्वभूव ।

नीचावया अभवद्दृत्रपुत्रेन्द्रो अस्या अव वधर्जभार ।

उत्तरा सूरधरः पुत्र आसीद् दानुः शये

सहवत्सा न धेनुः ।।६।।

अतिष्ठन्तीनामनिवेशानानां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरम् ।

वृत्रस्य निष्यं वि चरन्त्यापो दीर्घं तम

आशयदिन्द्रशत्रुः ।।१०।।

१२.१३

ऋ.१.३२.११-१५ दासपलीरहिगोपा अतिष्ठन् निरुद्धा आपः पणिनेव गावः ।

अपां बिलमपिहितं यदासीद्दृत्रं जघन्वाँ

अप तद् ववार ।।१।।

*अश्व्यो वारो अभवस्तदिन्द्र सृके यत् त्वा

*प्रत्यहन् देव एकः ।

अजयो गा अजयः शूर सोममवासृजः सर्तवे

सप्त सिन्धून् ।।२।।

६ कख म. प्रथमः पादो नष्टः ।

का. अस्या अरवदञ्जभार ।

गघ का. उत्तरा दानुश्शये महवत्सा * * .

उ * सुरधरः * * * * * ।।

१० का. आतिष्ठन्तीनामनिवेशानानां काष्ठानां * * * .

गघ उ. दीर्घन् ।। १२ ।। ऋ१० ।।

म. अयमर्धः नष्ट एव ।

१२.१३.१ क का. दासप . . . । . . . अतिष्ठं

म. 'दासप-' इत्यंशो नष्टः ।

घ का. . . जघन्वाँ अप उद् ववार २

उ. . . जघन्याङ् * * * ।।

२ कख का. अश्वयो * भगस्तुरिन्द्रश् श्रुके य * प्रत्यहं * * .

उ. अश्वो य * प्रत्यहं * * ।

गघ का. * गामजयशृष्टुर सोमघवांसृजत् सप्तवे * * .

मा. * * * शूरः ।।

म. अन्तिमः पादो नष्टः । तृतीयश्चांशतः ।

नास्मै विद्युन् न तन्यतुः शिषेध⁺ न याम्यहमकिरद्-
घ्रादुनिं⁺ च ।

इन्द्रश्च यद् युयुधाते अहिश्चोतापरीभ्यो
मघवा वि जिग्ये ।।३।।

अहेर्यतारं कमपश्य इन्द्र हृदि यत् ते जघुषो भीरगच्छत् ।

नव च यन् नवतिं च स्रवन्तीः श्येनो न भीतो
अतरो रजांसि ।।४।।

इन्द्रो +यातो [S]वसितस्य राजा +शमस्य च
शृङ्गिणो वज्रबाहुः ।

सेदु राजा क्षयति चर्षणीनामरान् न नेमिः परि
ता बभूव ।।५।।

-
- ३ कख का. मिषेधं न याम्यामिकृ घ्राजिनं च ।
मा. तन्यतुः शिषेध न याम्यहमकिरद्रादु किञ्चन ।
म. शिषेध न याम्यहमकिरद्रादुनिञ्च ।
गघ का. इन्द्रश्चेद्विधाते अहिश्चोता पर्वतीभ्यो * * जज्ञे ।
मा. अहिश्चोतापरीभ्यो * * * ।।
३ख 'न यां मिहमकिरदि'त्यादिः ऋग्वेदीयः पाठ एव पैप्पलाद-
हस्तलेखेषु विकृतिं गत इति प्रतीयते ।
- ४ कख का. अहे यतारं क्रमपश्य इन्द्र इन्द्रि * * जघुषो भीरगच्छत् ।
मा. अहेर्यतारं भीरगच्छत् ।
म. भीरगच्छत् ।
गघ का. * * यं * * स्रवन्ती च्योनो * * * * ।
मा. * * यं * * श्योनो * * * * ।।
म. * * यं * * * * 'भी' इत्यतो नष्टो मन्त्रः ।
- ५ कख का. यतोवशितस्य * श्रमस्य * शृङ्गिणो * ।
उ. * जातो वसितस्य * समस्य * * * ।
गघ का. श्रयति * * चर्षणीनामलां न लेमिष् पलिता * ZZ
मा. क्षयतिश् ।।१३।।ऋ५।।

१२.१४

- ऋ.२.१२.१-१० यो जांत एव प्रथमो मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत् ।
 यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेतां नृष्णस्य मह्ना
 स जनास इन्द्रः ।।१।।
- यः पृथिवीं व्यधमानामदृंहद् यः पर्वतान्
 प्रकुपिताँ अरम्णात् ।
 यो अन्तरिक्षं विममे वरोयो यो घामस्तभ्नात्
 स [जनास इन्द्रः] ।।२।।
- यो हत्वाहिरिणात् सप्त सिन्धून् यो गा
 उदाजदपधा वलस्य ।
 यो अश्मनोरन्तरिं जजान संवृक् समत्सु
 स [जनास इन्द्रः] ।।३।।

१क का. औं यो . . . ; द्र. अतश्चतस्रः काण्डिका अङ्कितस्वराः ।

१ कख मा. * * * * मनस्वां * देवान् * * ।

म. * * * * मनस्वां * * * * ।

गघ का. * * * * * अभ्यसेता * * * * .

२ कख का. यष् पृथिवी वन्यतमां नामदृंहद् यः पर्वतान् प्रकुपिताँ अरिक्णां.

मा. * * * * * महहद् य * प्रकुपिताइ अरिम्णात् ।

म. * * * * * प्रकुपिताइ अ(र→)रिम्णात् ।

गघ का. * * * * * यामस्तभ्नात् * ।

मा. * * * * * ये ।।

३ कख का. योत्वाहिरिणात् स सिन्धून् यो गायुधाजनपदावदस्य.

मा. * हत्वाहिरिणा * * * * उदायदपधा (= उ.) * ।

गघ का. * ष्मनोरन्तरिं * संवृभामत्सु * ।

द्र. का. सर्वत्र स्वरचिह्नानि यथा ऋग्वेदे तथैव । ३घ भा इति 'क्ष'
 इत्यस्य लेखविकारः < संवृक्षमत्सु ?

येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गुहाकः।

श्वघ्नीव यो *जिगीवालुं लक्षमाददर्यः

पुष्टानि स [**]।।४।।

यं स्मा पृच्छन्ति* कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नेषो अस्तित्येनम्।

सो अर्यः पृथीर्विज इवा मिनाति *श्रदस्मै

धत्त स [**]।।५।।

यो रधस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो

नाधमानस्य कीरेः।

युक्तग्राव्णो यो [S] विता सुशिप्रः सुतसोमस्य

स [**]।।६।।

यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्राभा यस्य

विश्वे रथासः।

यः सूर्यं य उषसं जजान यो अपां

नेता स [**]।।७।।

- ४ ख का. ** वर्णमुदरं . . .
मा. ** वर्णमधरं . . .। म. ** वर्णमधरं . . .।
- गघ का. स्वघ्नीव * जिगीवां लक्ष्यादधर्यः पुष्टानि * .
मा. श्वघ्नीव * जिगीवाल् लयमाददर्यः * .।।
म. जिगीवाल्।।
- ५ कख का. यो स्मा पृच्छन्ति * . . . घोरमुतेमाहुन् नेषो
मा. ** पृच्छन्ति अस्तित्येनं।
म. ** पृच्छन्ति
- गघ का. सूर्यः पृथीर्विज इमा * श्रदस्मै धत्त सन्द्रः.
उ. * श्रदस्मै।।
- ६ कख का. * . . . कृषस्य * ब्रह्मणो नाधमानस्य * .
मा. कृषस्य
- गघ का. . . . सुशिप्रा मुतसोमनस्यमा . . . (सन्द्रः')
- ७ का. यस्यश्वासः * रथासः.
यस् * अपा * सः
मा. यस्य श्वासः

यं क्रन्दसी संयती विह्वयेते परे [S]वर उभया अमित्राः ।
समानं चिद् रथमातस्थिवांसा नाना ह्वेते

स [**]॥८॥

यस्मान् नर्ते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे ह्वन्ते ।
यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत्

स [**]॥९॥

यः शश्वतो मध्येनो दधानानबुध्यमानान् सर्वा जघान ।
यः *शर्धते नानुददाति शृध्यां यो दस्योर्हन्ता

स [जनास इन्द्रः]॥१०॥

१२.१५

ऋ.२.१२.११

यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं *चत्वारिंश्यां शरधन्वविन्दत् ।
ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं

स [**]॥११॥

-
- ८ का. * * * * परि वर * * * * सन्द्रः
- ९ कख का. यस्मानन्ते * * * युध्यमाना * हरन्ते ।
मा. यस्मानर्ते * * * * * ।
गघ का. * * * बभूषं * च्यतच्युत् सः [* *] ।
मा. * * * * * अच्युदच्युत् सः [* *] ॥
- १० का. यस्यश्रुतो मध्येनोदः (→दा) । धानानबुध्यमानान् सर्वाज्जघान
यः श्रद्धेते नानुददाति श्रुद्ध्यां यो दस्यो हन्ता सस्सन्द्र ।
क म. 'शश्वतो मध्ये' इति नष्टम् ।
खग उ. - त्रयुध्यमानान् * * । * श्रद्धेते ;
- ११ ग हस्तलेखेषु श्रद्ध ← शर्ध इति प्रायिकत्वात् मूले अदृष्टोऽपि 'शर्धते'
शब्द एव 'श्रद्धेते' इत्येतस्य वर्जनेन गृहीतः ।
- १२.१५.१ कख का. यश् * * * चत्वारिंश्या शरधन्वविन्दन् ।
उ. . . . चत्वारिंश्या . . . ।
गघ का. योजायमानो योहिं * दानं * सान्द्रः ;
म. शयानमित्यतो नष्टम् ।

- शौ. २०.३४.१२ यः शम्बरं पर्यचरच्छचीभिर्यो वा वृकस्य नापिबत् सुतम् ।
अन्तर्गिरी यजमानं वहुं जनं यस्तं नासुरुक्षु स [**] । । २ । ।
३. १२ यः सप्त रश्मिर्वृषभस्तु विष्मानवासृजत् सर्तवे सप्त सिन्धून् ।
यो रौहिणमस्फुरद् वज्रबाहुर्दयामारोहन्तं
स [**] । । ३ । ।
- १३ धावा विदस्यै पृथिवी नमेते शुष्माच्चिदस्य पर्वता भयन्ते ।
यः सोमपा निचितो वज्रबाहुर्यो वज्रहस्तः
स [**] । । ४ । ।
- १४ यः सुन्वन्तिमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती ।
यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राघः

- २ का. यश्च * पर्यचरच्छचीभिर्यो * कृकस्य वापिबत् *
* * * * यस्मिन्नासीरुचक्षत् सः;
मा. * * पर्यचच्छचीभिर्यो अन्तर्गिरी . . . सू → स्वरुक्षु
. . . । ।
म. अंशतो नष्टम् । द्र. घ < यस्तन्वा स्वरुक्षत् ?
- ३ कख का. यस् नवसृजत् सर्ववे * * .
मा. सिन्धून् ।
गघ का. * रौहिणमस्फुरद् मारोहन्त्वाज्ज सः.
म. 'द् वज्रबाहुर्दयामा-' इत्यंशो नष्टः ।
मा. * रौहिणमस्फुरद् । ।
- ४ का. * चतस्रै * वसेते । शुष्माच्चिदस्य * भयन्ते * सोमका निजितो
वज्रबाहु यो वज्रहस्तस् स इन्द्रः.
- ५ गघ मा. * * * वज्रबाहु यो वज्रहस्त सः । ।
म. * * * वज्रहस्त सः । ।
- ६ कख का. यस् सुन्वन्तिमवति य पचन्तं यश्च शंसन्तं * * * * * ।
मा. * समानमूती ।
म. * शसमानमूती ।
गघ का. * ब्रह्म * * * यस्येदं राघस् * जनसुस * ;

- स जनास इन्द्रः । । ५ । ।
 १५ यः सुन्वते पचते दुध आ चिद् वाजं ददर्षि
 स किलासि सत्यः ।
 *वयं त इन्द्र विश्वह प्रियासः सुवीरासो
 विदधमा वदेम । । ६ । ।
- शौ. २०.३४.१६ जातो व्यख्यत् पित्रोरुपस्थे भुवो न वेद जनितुः परस्य ।
 तविष्यमाणो न्वोजो अख्यद् व्रता देवानां
 स जनास इन्द्रः । । ७ । ।
- शौ. १७ यः सोमकामो हर्यश्व आसु यस्माद्रेजन्ते भुवनानि विश्वा ।
 यो जघान शम्बरं यश्च शुष्णं य एकवीरः
 स जनास इन्द्रः । । ८ । ।

१२.१६ (शौ.१६.१०)

*शं न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शं न इन्द्रावरुणा रातहव्या ।

-
- ६ कख का. यस् * * दुद्धा * * वाचं * सु किलासु *
 उ. * * * * * जिद् * * * * * ।
 गघ का. ह्यन्त * विशंत * * विदधसा विदेम.
 उ. वयन्त * * * * * । ।
- ७ कख का. * व्यक्षत् पुत्रोरुपस्थे * * * जनितः । परस्या.
 मा. * व्यक्षयत् * * * * * ।
 गघ का. भविष्यमाणो ह्योजो क्षद् * * * * इन्द्र.
 ग मा. * * * * अश्य.
- ८ कख का. * z * हर्यस्य शुर्यस्माद्रेजन्ते भुवनाने * .
 मा. * * * * यस्माद्रेजन्ते * * ।
 गघ का. ययो जघान * * * * एकवीरस् स जनास्त इन्द्रयः z१z
- १२.१६.१ कख का. शन् * * भवतासवोभिः * * * * * .
 उ. शन् * * * * * शन् * * * * * ।
 गघ का. * * * * * सोमाय * * * * * वाजस्यतौ z
 मा. * * * * * यो शन् * * * * * । ।
 द्र. उ. सर्वत्र 'शन्' ।

शमिन्द्रासोमा सविताय शं योः शं न इन्द्रापूषणा
वाजसाती ।।१।।

*शं नो भगः शमु नः शंसो अस्तु शं नः पुरुन्धिः शमु
सन्तु रायः ।

*शं नः सत्यस्य सूयमस्य शंसः शं नो अर्यमा
पुरुजातो अस्तु ।।२।।

शं नो धाता शमु धर्ता नो अस्तु शं न ऊरूची
भवतु स्वधाभिः ।

शं रोदसी बृहती शं नो अद्रिः शं नो देवानां
सुहवानि सन्तु ।।३।।

शं नो अग्निज्योतिरनीको अस्तु शं मित्रावरुणावश्विना
शम् ।

शं नः सुकृतां सुकृतानि सन्तु शं न इषिरो अभि
वातु वातः ।।४।।

२ का. खग पादौ भ्रष्टौ ।

क का. * * भगस् समु नश् शंसोमस्तु.

कख मा. शन् * * * * * शन् * पुरुन्धि . . . ।

म. शन् शन् ।

गघ मा. शन् * * * * * शन् नोऽर्यमा पुरजातो * ।।

म. शन् * * * * * शन् * * * * * ।।

३ कख का. श नो * शन् न ऊरूची * * .

मा. शन् अस्तु । शन् * * * * * ।

म. शन् शन् ।

गघ उ. * * * * * शन् * * शन् . . . ।।

४ ख का. श नो मित्रावरुणां अश्विना शं.

कख मा. शन्नो अग्निज्योतिरनीको * ।

म. शन्नो ।

गघ का. * व्रस् * * संतु * * * * * वात्.

मा. श. * * * * * शन् * * * * * ।।

म. शन् * * * * * शन्तु शन् * * * * * ।।

शं नो घावापृथिवी पूर्वहूतौ शमन्तरिक्षं दृशये नो अस्तु ।
 शं न ओषधीर्विनो भवन्तु शं नो रजसः
 पतिरस्तु जिष्णुः ।।५।।

शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो अस्तु शमादित्येभिर्वरुणः सुशंसः ।
 शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलाशः शं नस्त्वष्टा
 ग्राभिरिह शृणोतु ।।६।।

शं नः सोमो भवतु ब्रह्म शं नः शं नो ग्रावाणः शमु
 सन्तु यज्ञाः ।
 शं नः स्वरूपां मितयो भवन्तु शं नः प्रस्वः
 शम्बस्तु वेदिः ।।७।।

शं नः सूर्य उरुचक्षा उदेतु शं नो भवन्तु प्रदिशश्चतस्रः ।
 शं नः पर्वता ध्रुवयो भवन्तु शं नः सिन्धवः

- ५ का. * * * पूर्वहूतौ शंओषधीर्विनो *
 उ. 'शं' इत्यत्र 'शन्' नकारे परे । एवं सर्वत्र ।
- ६ का. श * * सुशंसश् * नो रुद्रेभिर्जलाशश्
 श नस्त्वष्टा
 गघ मा. शन् * * रुद्रेभिर्जलासः शन् नः स्त्वष्टा
- ७ क-ग का. * नस् * * ब्रह्म * नो ग्रावाणश् यज्ञः * नस्
 स्वरूपामुतयो * .
 घ का. नास्ति ।
 कख मा. . . . शन् न शन् * * . . शन्तु * ।
- ८ का. क नास्ति अयं पादः । उ. अस्मिन् मन्त्रसमूहे 'शं' इत्यत्र 'शन्'
 इति सर्वत्र दृश्यते ।
 ख म. शन् * * प्रदिशःश्चतस्रः ।
 गघ का. * नष् * * * * नस् सिन्धवश् शमु मन्त्वपः.
 मा. शन्न पर्वताद्ध्रुवयो * ।। म. शन् *
 पर्वताद्ध्रुवयो . . . ।।

शमु सन्त्वापः । । ८ । ।

शं नो अदितिर्भवतु व्रतेभिः शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः ।
शं नो विष्णुः शं नो पूषा नो अस्तु शं नो भवित्रं
शम्बस्तु वायुः । । ९ । ।

शं नो देवः सविता त्रायमाणः शं नो भवन्तुषसो विभातीः ।
शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः शं नः क्षेत्रस्य
पतिरस्तु शम्भुः । । १० । ।

१२.१७ (शौ.१६.११)

शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु शं नो अर्वन्तः शमु
सन्तु गावः ।
*शं न ऋभवः सुकृतः सुहस्ताः शं नो भवन्तु
पितरो हवेषु । । १ । ।

*शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु सं सरस्वती सह धीभिरस्तु ।

-
- ६ गघ का. * * * * * नो अस्तु । * * * * * शमुवस्तु * *
० मा. शन् * * शम * * * * * शन् । ।
म. शन् शन् * भमि(→वि)त्रं . . . । ।
१० कख का. शंन् * देवस् * * शंन् * विभाती ।
मा. विभाती ।
गघ का. * नष् * * प्रजाभ्यश् * न क्षेत्रस्य २
मा. * * पर्यन्यो * * * * * न * शम्भुः । । १६ । । १० । ।
१२.१७.१ कख का. शंन्स् * * * * * अर्वन्ताश् । ।
म. शन् * * * * * शत्रोर्वन्तः । ।
गघ का. शन् * ऋभवस् सुकृतस् * * * * * । ।
२ क का. शन् * * विश्वदेवा * *
गघ का. शमाभिषाचश् . . रातिषाचश् शन् * दिव्याष् पार्यिवाश् * *
आप्याश् ।

शमभिषाचः शम्भु रातिषाचः *शं नो दिव्याः पार्थिवाः
शं नो अप्याः । । २ । ।

*शं नो अज एकपाद् देवो अस्तु शमहिर्बुध्न्यः शं समुद्रः ।
*शं नो *अपां नपात् पेरुस्तु शं नः पृश्निर्भवतु
देवगोपाः । । ३ । ।

आदित्या रुद्रा वसवो जुषन्तामिदं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः* ।
शृण्वन्तु नो दिव्याः पार्थिवासो गोजाता उत ये
यज्ञियासः । । ४ । ।

ये देवानामृत्विजो यज्ञियासो मनोर्यजत्रा अमृता ऋतज्ञाः ।
ते नो रासन्तामुरुगायमघ यूयं पात स्वस्तिभिः
सदा नः । । ५ । ।

तदस्तु मित्रावरुणा तदग्रे शंयोरश्मभ्यमिदमस्तु शस्तम् ।
अशीमहि गातुमुत प्रतिष्ठां नमो दिवे बृहते साधनाय । । ६ । ।

-
- ३ कख का. शन् शन्नोहिर्बुध्न्यश् श . .
गघ का. शन् नो अपा शं नष् ;
मा. शन् * अपान् * शन् नः पृश्निर्भवतुः देवगोपा । ।
म. शन् * अपान् * शन् । ।
- ४ कख का. जुषतांविदं ब्रह्म * नवीयश्
ख उ. न्ववीयः ।
गघ मा. पार्थिवा * * जे * । ।
म. पार्थिवा * * * * । ।
- ५ क का. * देवानामृत्विजो *
गघ मा. पातः * * * * । ।
म * * रासन्तामुरुगायमघ * पातः * * * * । ।
- ६ ख उ. शंयोरश्मभ्यमिदमस्तु * ।
गघ का. बृहते साधनाय २२
उ. अशीमहि । । १७ । । ऋ६ । ।

१२.१८

(शौ.५.२६)

शौ.४.३६.६

अग्रावग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः।
तस्मै जुहोमि हविषा घृतेन मा देवानां यूयवद्
भागधेयम् ॥१॥

५.२६.१

युक्तो वह जातवेदः पुरस्तादग्ने विद्धि क्रियमाणं यथेदम्।
त्वं भिषग् भेषजस्यापि कर्ता त्वया गामश्वं पुरुषं
सनेम ॥२॥

३ख,४ग,२घ

तथा त्वमग्ने कृणु जातवेदो [ऽ]नेन विद्वान् हविषा यविष्ठ।
पिशाचो अस्य यतमो जघास यथा सो अस्य
परिधिष्यताति ॥३॥

२

यो ऽस्य दिदेव यतमो जघास यथा सो अस्य परिधिष्यताति।
तथा त्वमग्ने कृणु जातेवदो विश्वेभिर्देवैः सह

१ क का. प्रविष्ट.

घ उ. * यूयमद्-भागधेयं ॥

२ का. युक्तौ वह जातवेदेषु परस्तादग्ने * यथेदं।

त्वं भिषजद् भेषजस्यासि गर्था * ग्रमश्वं * * २

३ ख का. नेन * यविष्ठः। उ. अनेन * * * .।

गघ का. * स्य तपो दिदेव * * म्य परिधिष्यतातिः

मा. * * जतमो * * * * ॥

म. . . . परिधिष्य(->ष्य)ताति।

३.

म. १^४ 'यूयमद्' इत्यत्र 'म'-स्याद्यः 'प' इति शोधः।

४ कख का. * स्य तदेव * जघासि * * मस्य . . . ष्यतातिः ;

क मा. * ऽस्या * * * .

घ मा. विश्वेभिर्देवैः सन्धिदानः।। म. सह सन्धिदानः।।

संविदानः । । ४ । ।

- ४ अक्षयीं नि विध्य हृदयं नि विध्य जिह्वां नि तृन्धि
प्र दतः शृणीहि ।
पिशाचो अस्य यतमो जघासाग्रे यविष्ठ प्रति तं
शृणीहि । । ५ । ।
- ५ यदस्य हतं विहतं यत् पराभृतमालनो जगधमुत् यत्
पिशाचैः ।
तदग्रे विद्वान् पुनरा भर त्वं शरीरे प्राणमसुमेरयास्य । । ६ । ।
- ८ अर्षां त्वा पात्रे यतमो ददम्भौदने मन्थे यदि वोत लेहे ।
तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदो
[५]यमस्तु । । ७ । ।
- ७ क्षीरे त्वा मांसे यतमो ददम्भाकृष्टपच्ये अशने धान्ये यः ।
तदात्मना प्रजया पिशाचा वि यातयन्तामगदो
[५]यमस्तु । । ८ । ।

-
- ५ का. मोक्षी न विद्धि * न विद्धि * नृदधि * दभ * ।
* स्यतमो जघासासाग्रे यविष्ठषु प्रथ तां * ।
खगघ उ. * * तृन्धि * * * । * * जतमो जघासाग्रे . . . । ।
- ६ का. यभस्य ऋतं यदितं * जगधमुत् * *
. शरीरे प्राणमसिमेरयासं सृजेम २
- ७ कख का. ददम्भ ओदने * दिव ओत * ।
मा. तदम्भौदने ।
म. यातमो तदम्भौदने ।
घ का. व्यातयन्तामगदोयमस्तु २
- ८ कख का. * * * * ददम्भ आक्लिष्टपाश्ये शतने धान्य * ।
उ. * * * * तदम्भाकृष्टपच्ये * * * * ।
घ का. व्यातयन्तामगदोयमस्तु २

- ६ कख आमे सुपक्वे शवले विपक्वे य इमं पिशाचो अशने ददम्भ ।
 १० गघ तमिन्द्रो वाजी वज्रेण हन्तु भिनत्तु सोमः शिरो
 अस्य धृष्णुः । । ६ । ।
- तु.६ कख दिवा त्वा नक्तं यतमो ददम्भ क्रव्याद् यातुः शयने पिशाचः ।
 तदग्रे विद्वान् प्र वह क्षिणीह्यप्येनं देहि
 निऋतेरुपस्थे । । १० । ।

१२.१६

- शौ.६.२.६ कखग सोमस्येन्द्रस्य वरुणस्य राज्ञो विष्णोर्बलेन सवितुः सवेन ।
 अग्नेर्होत्रेण प्र णुदे पिशाचान् यविष्ठस्य ब्रह्मणा
 जातवेदसः । । १ । ।
- शौ.५.२.६.१०कख क्रव्यादमग्रे रुधिरं पिशाचं मनोहनं जहि जातवेदः सहोमिः ।
 श्रद्धेमं ब्रह्म जुषतां दक्षिणायुर्यथा जीवात्यगदौ
 भवाति । । २ । ।

६ कख का. यामे सपक्वे * * इमं * शने दिदम्भः

मा. इदम्भः ।

गघ का. त्वमिन्द्रो * * यन्तु भनत्व सोमश् * स्तु जिष्णुः

घ मा. भिनत्तु * * * * । ।

१० क का. * * * * दिदम्भः ;

गघ का. उदग्रे द्वान् पृथक्क्षणीह्यप्येनं देहि निऋते उपस्थे ।

१२.१६.१-२ का. 'पिशाचान् रुधिरं' इति भागो प्रष्टः । इयं
 काण्डिका अत्रस्थायाम् अष्टादशकाण्डिकायां पठिता ।

११ का. पृषुते ।

२ ख मा. मनोहित्वं * * * । म, मनोहिनं * * * ।

गघ का. भ्रद्धेमञ् जुषतां दक्षिणायुर्यथा जीवन्यगदो भवासि २२

मा. दक्षिणायुयथा

शौ.६.५३.३कैखं पुनस्त्वा प्राणः पुनरैत्वायुः पुनश्चक्षुः पुनरैतु श्रोत्रम् ।
 १२.२.२८ गघ अपघ्ना नो दुरितानि विश्वा शतं हिमाः सर्ववीरा
 मदेम ।। ३ ।।

पुनरस्मै मनौ धेहि पुनरायुः पुनर्बलम् ।
 अपानमस्य प्राणं चाग्ने वर्धय जीवसे ।। ४ ।।

चक्षुः सूर्य पुनर्वेहि वात प्राणं समीरय ।
 शरीरमस्य मांसान्यग्ने सं भारया त्वम् ।। ५ ।।

५.२६.१२ समा भर जातवेदो यज्जग्धं यत् पराभृतम् ।
 गात्रान्यस्य कल्पय पुनरा प्यायतामयम् ।। ६ ।।

१३ सोमस्येव जातवेदो अंशुरा प्यायतामयम् ।
 अग्ने विरप्सिनं मेध्यमयक्ष्मं कृणु जीवसे ।। ७ ।।

पै.६.१८.१ सं मा सिञ्चन्तु मरुतः सं पूषा सं बृहस्पतिः ।
 सं मायमग्निः सिञ्चतु प्रजया च धनेन च
 दीर्घमायुष्कृणोतु मे ।। ८ ।।

-
- ३ क का. पुनर इत्यायुष्
 गघ का. अपघ्ना नो * * * * सर्ववीरो मदेम z द्र. < अपघ्न्या . . . ?
- ४ गघ का. अपानमस्यष् * चाग्रय * * ।
- ५ का. चक्षुस् * वातष् * समीरयश्
 शरीरिमस्य मांसान्यग्ने सम्भावया त्वं z
- ६ गघ का. कल्पय तामयं ।
 मा. गात्रान्यस्य ।।
- ७ कख का. नास्त्ययं मन्त्रभागः ।
- ८ का. सं मा सिञ्चतु मरुत इत्येका z
 उ. सम्मा सिञ्चन्तु मरुत इत्येका ।।

कौ.६.११

वि मुञ्चामि ब्रह्मणा जातवेदसमग्निं होतारमजरं रथस्पृतम् ।
सर्वा देवानां जनिमानि विद्वान् यथाभागं
वहतु हव्यमग्निः ।।६।।

ये पुमांसो यातुधाना या स्त्रियो यातुधान्यः ।
बलवदिन्द्रस्य वज्रेणावाचीनानव हन्मि तान् ।।१०।।

१२.२०

यं शपामो य उ नः शपाति यं द्विष्मो य उ द्वेषत् पिशाचः ।
क्रव्यादमग्रे महता वधेन तमत्रापि प्र दह जातवेदः ।।१।।

य आरेभे यस्य वा घास्यप्सरा यः कृण्वेन संविदो
यातुमावान् ।

उलूकयातुं भ्रमलो यस्य यातुस्त[मत्रापि * * *] ।।२।।

६ ख का. . . होतारसजरं रथस्पृतं ।

मा, कौ. ६.११ . . . रथस्पृतं ।

गघ का. * देवानं * * * * व्यमग्निः ;

१०

का. * * यातुधानां . . . वज्रेणावाचीनानुव

ह्यतां २२ औं अवाचीनानुव ह्यतां २२ उ. मन्त्रान्ते अलंकरणम् ।

१२.२०.१

का. औं यं शपो यो निश् * * * यो * पिशाचष् क्रव्याधमग्रे * *

. * दहाजू जातवेदाः २ ख मा. * दिष्मो ।

२

का. आरेभेस्य * युष् कृण्वेन संविदे यातुमावां उलूकयातु

भ्रमलो * यातुस्त्वं;

ख म. * * सन्विदो * ।

य आददे यस्य वाघासि पित्र्यास्तेन श्वधातुरुत
संभिधेहिभिः । ।

यः पताद्रोधनस्याधिदेवनं क्रव्यात् पिशाचैः
क्रविषस्तितृप्सन् ।

उल्लूकयातुं भ्रमलौ यस्थ यातुस्तम[त्रापि] । । ३ । ।

घः पुरुषैरेणेत रथेन क्रव्याद् यातुः पिशुनः पिशाचः ।
वैश्वानरेण संयुजां सूर्येण त[मत्रापि] । । ४ । ।

यौ नो वलिं मृगयां यश्च नः कृषिं परितिष्ठाद्
यातुभिर्यश्च नः शपात् ।

अस्ता रुद्रः श्रथत्वायुरस्य
त[मत्रापि * * जातवेदः] । । ५ । ।

ना यातुमान् विदत⁺ मृडितारमलोका अस्मै प्रदिशो भवन्तु ।
समेनं तपतां रोदसी उभे तमत्रापि प्र दह जातवेदः । । ६ । ।

- ३ का. या निदेसि वाघांसि पित्यास्तेन श्रयाहि । रुत मंहिधेहिभिः
यष्मपाद्रोधनस्यादिदेवनं * पिशाच क्रविशस्तितृप्सं * भ्रमलो *
यातुस्त्वम् २ ख उ. . . . तुरुतु * । ।
- ग म. * पताद्रोध ; घ मा. * * क्रविशस्ति . . . ।
- ४ का. यष्मैरेणेत * * यातुष्पिशुनष्पिशुनष्पिशुनष् * * संयुजा * २
ख मा. * * पिशुन * ।
- ५ का. मो * वलिं * . . नष् * प्रतिष्ठाद् नश् शफद्घस्ता
रुद्रस् सरथ त्वायुनस्यतां २
क उ. * * वलिं * . . . ; ख मा. * . . . नः शपान् ।
ग उ. * * श्रथत्वायुरस्य तं । ।
- ६ कख का. वा शातुमा वृत्रत मृडितारमलोका स्मै * * ।
उ. * यातुमान्चिदित ।
गघ का. सनेनं * * प्र दहाज्जातवेदः ।

आप. श्री. ४. ६. ४ ज्योतिष्मतीस्तपना याश्च रोचना प्रत्योषन्तीस्तान्वो
यास्ते अग्रे ।
ताभिर्मे मर्माण्यभितो ददस्व मा त्वा दभन् यातुधाना
नृचक्षः ।। ७ ।।

अपो देवीः पिशाचानामप नह्यन्त्वास्यम् ।
यथेमं ममात्मानमनाधृष्य पुनः पतान् ।। ८ ।।

सदं पुष्पे मदं फले सदमिन्द्राभिरक्षिते ।
घ पै. १०. १२. ६४ सदा पिशाचा म्रियन्तां मेषामुच्छेषि कश्चन ।। ९ ।।
ये पतन्तो यातुधाना दिवानक्तमुपाचरान् ।
रात्री मा तैभ्यो रक्षत्वह आत्मानं परि ददे ।। १० ।।

७ कख का. तीस्ततम्ना यास लोचना प्रत्योषांतीस्तनो
मा. ज्योती(← ति)ष्मतीस्तपना ।
गघ का. नुदस्व मा सा ; म. व(→म)र्माण्यभितो
. ।।

८ कख का. • दिवीष् पशाचानामप निष्यन्त्वास्यं
उ. • नज्यन्त्वास्यं ।
गघ का. यथेयमं समात्मनमनधृष्य पुनष् पथा

९ कख का. भिरक्षतं । मा. • • मदं • ।
गघ का. • पिशाचान् म्रियन्तांमृषामुत्सेषि २
उ. • • • • मेषामुच्छेषि (मा. पि) ।।

१० का. • • यातुधानां • मुपाचरां
रात्रे • • रक्षत्वह्मात्मानं • • २

प्र. ३यमन्त्रार्थ उलूकादेरावृत्ती. ११ मन्त्राः स्युः !

१२.२१.

(शौ.१६.२८)

इमं बध्नामि ते मणिं दीर्घायुत्वाय तेजसे ।
दर्भं सपलजम्भनं द्विषतस्तपनं हृदः ।।१।।

द्विषतस्तापयन् हृदः शत्रूणां तापयन् मनः ।
दुर्हृदः सर्वास्त्वं दर्भं घर्म इवाभीत् सुतापयन् ।।२।।

घर्म इवाभितपन् दर्भं द्विषतो नितपन् मणे ।
हृदः सपलानां भिन्धीन्द्र इव विरुजं वलम् ।।३।।

भिन्धि दर्भं सपलानां हृदयं द्विषतां मणे ।
उद्यं त्वचमिव भूम्याः शिर एषां वि पातय ।।४।।

१ खग का. * वर्चसे । दर्भं सपन्नजम्भनं.
मा. दीर्घायुत्वाय * । * * .

२ क का. नास्त्ययं पादः ।

खगघ का. शत्रूणां तापयं * द्रुहान्दस् घर्मैवाभीत् सतापयं z

ख उ. शत्रूणान् * * ।

ग मा. * सर्वास्त्वं दधि

३ कख का. घर्मैवाभितपंत * * निचशन् *

मा. * इवाभीतपं दधि * * * ।

गघ का. हृदिः * भिन्धीरिन्द्रैव विरुजं * z

मा. * * भिन्धी इन्द्र * * * ।।

४ कख का. * * सपलानं * * * ।

मा. * * * * द्विषतान् * ।

गघ का. भूम्यां श्रयेषां * पातयः z

म. भूम्या * * * * ।।

भिन्धि दर्भ सपलान् मे भिन्धि मे पृतनायतः ।

भिन्धि मे *सर्वान् दुर्हार्दो भिन्धि मे द्विषतो मणे ।।५।।

छिन्धि दर्भ सपलान् मे छिन्धि मे पृतनायतः ।

छिन्धि मे सर्वान् दुर्हार्दः छिन्धि मे द्विषतो मणे ।।६।।

वृश्च दर्भ सपलान् मे वृश्च मे पृतनायतः ।

वृश्च मे सर्वान् दुर्हार्दो वृश्च मे [द्विषतो मणे] ।।७।।

कृन्त दर्भ सपलान् मे कृन्त मे पृतनायतः ।

कृन्त मे सर्वान्* दुर्हार्दः कृन्त मे द्विषतो मणे ।।८।।

पिंश दर्भ सपलान् मे पिंश मे पृतनायतः ।

५ का. अयं मन्त्रः षष्ठः ।

ग का. ** सर्वा द्रुहान्दः; उ. ** सर्वा * .

६ का. अयं मन्त्रः पञ्चमः ।

खगघ का. छि मे *** सर्वा द्रुहान्दः छिन्दि ** ।

गघ मा. ** सर्वा दुर्हार्दो * * * * ।।

म. ** सर्वा * छिन्धि मे ।।

७ का. अयं मन्त्रो नास्ति ।

ग उ. वृश्च मे सर्वा दुर्हार्दो.

८ का. क्लन्त दर्भा ** क्लन्त ** क्लन्त मे सर्वा द्रुहान्दः क्लन्त *
** 2

गघ उ. ** सर्वा * * * * ।।

९ का. अत आरभ्य सर्वत्र 'द्रुहान्दः' इति । उ. अतः सर्वत्र 'सर्वा'
इति । १२.२२.७ मन्त्रं यावदन्तिमं पदद्वयं नास्ति ।
अन्यत्रान्यथानिर्देशितादित्यपि द्रष्टव्यम् ।

९ का. ** सपन्नान् * पिश * * * * सर्वान् द्रुहान्दः 2

ग मा. ** सर्वा * ;

पिंश मे सर्वान्* दुर्हार्दः पिंश मे द्विषतो मणे ।।६।।

विध्य दर्भ सपलान् मे विध्य मे पृतनायतः ।

विध्य मे सर्वान् दुर्हार्दो विध्य मे द्विषतो मणे ।।१०।।

१२.२२

(शौ.१६.२६,३०)

निक्ष दर्भ सपलान् मे निक्ष मे पृतनायतः ।

निक्ष मे सर्वान् दुर्हार्दो निक्ष मे द्विषतो मणे ।।१।।

तृन्धि दर्भ सपलान् मे तृन्धि मे पृतनायतः ।

तृन्धि मे सर्वान् दुर्हार्दस्तृन्धि मे द्विषतो मणे ।।२।।

भङ्धि दर्भ सपलान् मे भङ्धि मे पृतनायतः ।

भङ्धि मे सर्वान् दुर्हार्दो भङ्धि मे द्विषतो मणे ।।३।।

मृण दर्भ सपलान् मे मृण मे पृतनायतः

मृण मे सर्वान् दुर्हार्दो मृण मे द्विषतो मणे ।।४।।

मन्थ दर्भ सपलान् मे मन्थ मे पृतनायतः ।

मन्थ मे सर्वान् दुर्हार्दो मन्थ मे द्विषतो मणे ।।५।।

१० क का. विद्धि * सपलार् * ; मन्त्रे सर्वत्र 'विद्धि' इति ।

कख का. . . . न्दि इति शोधः कृतः ।

१२.२२.१ क का. * * सपला * ; उ. सर्वत्र 'निक्षि' इति ।

२ ग म. * * सर्वा . . . ; उ. सर्वत्र 'तृङ्धि' ।

३ का. भक्ति * सपलार्मे भक्ति * *

भङ्क्ति * सर्वन् दुर्हान्दः भङ्क्ति * * २

ग मा. * सर्वा दुर्हार्दो ;

४ का. 'मृड' इति सर्वत्र । ग मा. मृणण मे सर्वा * ;

५ क का. * दर्भा सपला * ;

पिण्डि दर्भ सपलान् मे पिण्डि मे पृतनायतः ।
पिण्डि मे सर्वान् दुर्हार्दः पिण्डि मे द्विषतो मणे ।।६।।

ओष दर्भ सपलान् मे ओष मे पृतनायतः ।
ओष मे सर्वान् दुर्हार्द ओष मे द्विषतो मणे ।।७।।

दह दर्भ सपलान् मे दह मे पृतनायतः ।
दह मे सर्वान् दुर्हार्दो दह मे द्विषतो मणे ।।८।।

जहि दर्भ सपलान् मे जहि मे पृतनायतः ।
जहि मे सर्वान् दुर्हार्दो जहि मे द्विषतो मणे ।।९।।

यत्ते दर्भ जरामृत्यु स ते *र्मसु वर्म ते ।
तेनेमं वर्मिणं कृत्वा सपलान् जहि वीर्यैः ।।१०।।

-
- ६ घ का. पिण्डि * * * z
गघ मा. पिण्डि * सर्वा * पिण्डि मे ।।
- ७ क का. ** सपलार् * ;
ग मा. ** सर्वा दुर्हार्दः;
- ८ कख का. * दर्भस् सपला * दहसह * * ।
घ मा. ** द्विषतोन्मणे ।। म. नास्त्यन्तिमं पदद्वयम् ।
- ९ क का. ** सपला * ;
घ मा. ** द्विषतोन्मणे ।।
- १० का. जरामृत्युश् श * सन्मसु मन्म * ।
. मन्मणि कृत्वा * * वीर्यमाम् z
क-ग मा. जरामृत्यु * * वर्मसु * * । वर्मणं * ;
ख म. ** वर्मसु वर्म्म * ।
- ११ खघ का. ** । * त्वमस्मै * * * * * ददुः z
क उ. शतन्ते * * ;

शतं ते दर्भ वर्माणि सहस्रं वीर्याणि ते ।
तमस्मै विश्वे त्वां देवा जरसे भर्तवा अदुः ।।११।।

त्वामाहुर्देववर्म त्वां दर्भ ब्रह्मणस्पतिम् ।
त्वामिन्द्रस्याहुर्वर्म त्वं राष्ट्राणि रक्षसि ।।१२।।

सपलक्षयणं दर्भं द्विषतस्तपनं हृदः ।
मणिं क्षत्रस्य वर्धनं तनूपानं कृणोमि ते ।।१३।।

यत् समुद्रो अभ्यक्रन्दत् पर्जन्यो विद्युता सह ।
ततो हिरण्ययो बिन्दुस्ततो दर्भो अजायत ।।१४।।

इति द्वितीयोऽनुवाकः

।। पञ्चदशर्चो द्वादशकाण्डः समाप्तः ।।

-
- १२ का. त्वामिन्द्राद्देववर्माहुस् त्वां दर्भा ब्राह्मणस्पतिं
त्वामिन्द्रस्याहुर्वर्मा * * सर्वरक्षसि z .
- १३ का. सपलक्षेणं दर्भच z सनि क्षत्रस्य वर्धस्य तनुपानं
* * ।
- १४ क का. * * भ्यक्रन्दत्;
गघ म. * * विन्दु (त→) स्ततो * * ।।
काण्डान्ते - का. इति कुशदर्भसूक्तम् ZZ ZZ
इत्यथर्वणिकपैप्पलादयश्शाखायां त्रयोदशषु
काण्डसु समाप्तः ZZ ZZ काण्ड १३ ZZ ZZ
उ. २२ ।। ३१४ ।। अ २ ।। पञ्चदशर्चकाण्डः ।।

त्रयोदशः काण्डः

१३.१.

घ शौ.४.४०.१घ अन्तर्हितं मे बृहदन्तरिक्षमन्तर्हिताः पर्वता अग्रयो मे ।
मैषां राध्यभिचार एष प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि ।।१।।

तपःश्रमावन्तरौ मत् परीतं ब्रह्मयज्ञमन्तरं मद् दधामि ।
[मैषां] ।।२।।

अग्नीषोमावन्तरौ मद् भवाथो दिवं वर्म पृथिवीं च कृण्वे ।
[मैषां] ।।३।।

अन्तर्हितं मे साम प्रस्तुतमन्तर्हितः परमेष्ठी प्रजापतिः ।
[मैषां] ।।४।।

अन्तर्हिता सर्पराज्ञी विराण् मेऽन्तर्हितः पुरुषो मेध्यो मे ।
[मैषां] ।।५।।

काण्डारम्भे

का. अथ त्रयोदशप्रथमध्यायः ॥ ॐ नमो नारायणाय ॥ ॐ नमो
महागणपतये ॥ ॐ नमो ज्वालाभगवत्यैः ॐ नमस्तिलोत्तमायै ॥ ॐ
ॐ नमस्सूर्याय ॥ ॐ अन्तर्हितं ;

उ. ॐ अन्तर्हितं ।

१ गघ का. महिषां राध्यवचार एषत् प्रत्यकेनां * * ।
मा. राध्यविचार * प्रत्यगेनान् प्रप्रतिसरण * । ।

२ का. तपस्वमावर्तरो; द्रः. अतो मन्त्रो गलितः ।
मा. * पचीतं वधमि । ।

३ का. 'अग्नीषोमावन्तरौ' इति नास्ति ।
घ * * * * कृण्वहे ॥

४ का. * म माम प्रस्थितम षीष् * ।
मा. * * * प्रस्तुतेमन्तर्हितः * * । ।

५ का. अन्तर्हितस् सर्पराज्ञे * * अन्तर्हितः * * * ;

अन्तर्हिता मे षडुर्वीः सध्रीचीरन्तर्हिताः साध्या आस्या मे ।
[मैषां हन्मि] ॥ ६ ॥

[अन्तर्हिता] म * ऋषयः प्रचेतसो ऽन्तर्हितः
सूर्यो मातरिश्वा ।
[मैषां हन्मि] ॥ ७ ॥

अन्तर्हिता मे नद्यः स्यन्दमाना अन्तर्हिता
ओषधीः पुष्पिणीर्मे ।
[मैषां इन्मि] ॥ ८ ॥

अन्तर्हिताः पशवः कक्ष्या मे ऽन्तर्हितं वयो यत् पतत्रि ।
[मैषां हन्मि] ॥ ९ ॥

अन्तर्हिता म इषवो ब्राह्मणानामन्तर्हिता
वनस्पतयः समूलाः ।
[मैषां हन्मि] ॥ १० ॥

१३.२

अन्तर्हिता देवतल्पाः पुरो मे ऽन्तर्हिता जगती *च्छन्दसां मे ।
[मैषां हन्मि] ॥ ११ ॥

-
- ६ का. अन्तर्हिताः * * सध्रीचीरन्तर्हिता * पपता * २
- ७ का. मर्षयष् प्रचीतसो अन्तर्हितस् * * .
उ. महर्षयः * * * * । ।
- ८ का. * नद्याः स्यन्दमानानन्तर्हिता * ।
- ९ का. अन्तर्हिताष् पशवष् कक्षा * * * * पतत्रि ।
- १० का. * स * ब्राह्मणानामन्तर्हिता वनस्पतय म्यला २
ख उ. समूलाः । ।
- १३.२.१ का. * देवतल्पाष् * * त्तर्हिता * श्छन्दसान् * ।
उ. * * * * * छन्दसां * । ।

अन्तर्हिता मे समुद्रा द्वादशा अन्तर्हिता उषसि तारका मे ।
[मैषां हन्मि] ।।२।।

अन्तर्हिता अग्रयो धिष्ण्या मे ऽन्तर्हिता ऋतव आर्तवा मे ।
[मैषां हन्मि] ।।३।।

अन्तर्हिता मे प्रदिशश्चतस्रो ऽन्तर्भूतमुत
भव्यं दधे ऽहम् ।
मैषां राध्यभिचार एष प्रत्यगेनान् प्रतिसरेण हन्मि ।।४।।

तै.ब्रा.२.७.२.२ हन्मि ते [ऽ]हं कृतं हविर्यो मे घोरमचीक्लृपः ।
शौ.७.७०.४कख *अपाञ्चौ त उभौ बाहू अपि नह्याम्यास्यम् ।।५।।

तै.ब्रा.२.४.२.३ अपि नह्यामि ते बाहू अपि नह्याम्यास्यम् ।
शौ.५क-घ अग्रेर्देवस्य मन्युना तेन ते [ऽ]वधिषं हवि-
र्यो मे घोरमचीक्लृपः ।।६।।

-
- २-३ का. २यो मन्त्रस्तृतीयत्वेन ३यश्च २यत्वेन पठितः ।
२ का. * * * द्वादशामे न्तर्हिता उषसी * * ।
उ. * * * अन्तर्हितौषसि * * ।।
३ का. * * धृष्ण्या * अन्तर्हिता ऋतवार्तवा * ।
४ का. * * . . . श्चतस्र अन्तर्भूत हव्यं चदेयं
महिषां राध्यवचार एषत् प्रत्यकेनां * * ।
ख उ. दधेहं ।
गघ मा. एषं प्रतिसरण * ।।
५ ख का. ये * घोरमचीकृतः । म. * * घोरमची(क्लृपः ←)कृतः ।
गघ का. अपाञ्चौ तौ * * * ष्यास्यास्यं ।
उ. अपाञ्चौ * * * ।।
६ का. * निष्वासि * * * निह्याम्यास्यास्यं ।
. मन्यमाना * * वर्ष घोरमदीकृतः २
ड. म. * * घोरमचीकृतः ।

१३.३

उदितः शतयोजनमिन्द्रो वर्तयते रथम् ।

सायकं क्षुरवर्तमानमहेर्जातानि जम्भयन् ॥१॥

दृढास आसन्नहयो हता उदरसर्पिणः ।

*पुच्छमिद्वेष्यायन्त श्वापिण्डमदन्निव ॥२॥

द्र. पै. १.४४.२

पापक पापरूपक किं मे सखायमातुदः ।

न मामपश्य आगतं सतीनं विषदूषणम् ॥३॥

अहिजम्भाश्चरामसि मुष्कावरुहो गवामिव ।

*पीलू उप स्वजं हन्म उपस्तम्भे पृदाक्वम् ॥४॥

१ गघ का. * क्षुरवन्तमानिमहेर्जातानि जम्भयन् २

२ का. दृढाशेन्त्यायं * उदरसर्पिणाः
प्रश्छसिद्वेष्यायन्तस्स्वापिण्डमदन्युव २

ग उ. पुच्छमि ;

द्र. < पुच्छमुद्वेष्यायन्तः ?

३ ख-घ का. ** सखायमातुरा नमामि पश्याग / तं शची विषदूषणम् २

द्र. ३ का. महान् प्रमादो लेखककृतो दृश्यते । 'पश्याग' इत्यतः
११.७.१घ 'रपः' इत्यादिकः ११.८.६ 'चक्षुर्विपश्यति' इत्यन्तो
भागो निवेशितः । ततः १३.५.१ग 'भद्रा हि नः प्रमतिः'
इत्यारभ्यते ।१३.३.३घ '-तं सतीनं' इत्यादिकः १३.५.१ख 'मनीषया'
इत्यन्तश्च अत्र निवेशनीयो भागस्तत्रैकादशकाण्डे निवेशितः ।
अर्थात् मूलहस्तलेखस्य द्वे पत्रे स्वस्थानाद् भ्रष्टे परस्परयोः
स्थानयोर्योजिते । भूमिका द्रष्टव्या । ६८६, ७६४ पृष्ठे च ।

४ कख का. अहिजम्भाश्चरामसि । मुष्कावर्हो ।

गघ का. कीला उपसृजं हर्मि ** २

उ. पिळू * * * * * । ।

ख पै.७.१३.१ख ये के चेदमुपासौषुर्वातस्येव पृथग् यतः।

घ पै.१.४४.४घ अङ्गो नु सर्वे ब्रूताहेयमरसं विषम् ।।५।।

त्रिन्धिसि त निषदनं त्रिपुषि पाप ते गृहः।

*अच्छन्नं त्वा वातो *हन्त्यच्छन्नमभि वर्षति ।।६।।

*नाकुलेन भेषजेन तेनाहीन् जम्भयामसि ।

मश्चतुर्नाम वृक्षकः स एनान् अरसान् अकः ।।७।।

खद्र.शौ.१०.४.१०ख असिताहेरहं विषमुभयोः शितम्य च ।

अधिक्रन्दस्य या रोपीस्ता इतो ऽप नयामसि ।।८।।

शौ.१०.४.७कख इदं पैद्वो *अजायतेदमस्य विपर्तनम् ।

इदं कनिक्रदो मृगो विषमेति पराभवन् ।।९।।

५ का. 'ये के चेलमपाश्वेषुर्वा' इत्यतो मन्त्रो भ्रष्टः।

६ कख का. तृदमीते निषदलं नृपश्री * * *.

गघ का. अशिछन्नं * * हन्त्यशिछन्नमभि वर्षति ।

उ. अच्छन्नं * * हन्त्यच्छन्नमभि * ।

७ कख का. आकुलेन * तेनाहीं जम्भयामांम ।

मा. नाकुलेन * तेनाहीन * ।

७ म. नाकुलेन * ।

गघ का. मश्चेत्तन्नामक्षकः शयनानरसांअक ।

८ का. असिताहरां विषमुभयोस् स्वजस्य च ।

अधिक्रस्य या रोपीस्तायितो वि * ।

क मा. असिताहरसं ।

९ कख का. * * अजायतेदमस्य विवर्तनं ।

उ * * जायतेदमस्य * ।

गघ का. * * मृगो द्विषतेतु परावसम् ४

विषूचीना वाता वान्तु विश्वग्वर्षन्तु वृष्टयः ।
विष्वग्विष प्र मेह त्वं शतधार इवावटः । १० । ।

१३.४

निरितो हरितस्रजमिन्द्रो वर्तयते रथम् ।
तेनापिलिह इयते निपिसंनहिनामनः । १ । ।
येनेन्द्र दस्यूनमृणोर्येन वृत्रं पराभिनः ।
तेना शतक्रतो त्वमहेर्जातानि जम्भय । २ । ।
प्रत्यमोदत पृथिवी प्रति द्यौः प्रति सूर्यः ।
पैद्वो यदश्वमाता क्रन्देनाहीनपावपत् । ३ । ।
यदा पैद्वोऽश्वमाता क्रन्देनाहीनपावपत् ।
रञ्जु ष्म दत्वती शेरे पूयन्तीं पृथिवीमनु । ४ । ।

-
- १० कख का. विषूचीनां * वहंतु विश्वग्वर्षन्तु * ।
गघ का. विश्वग्विषप्रमेह * * * । ३ । ।
मा. विश्वग्विषप्रमेह * * । ३ । । ॥ १० । ।
- १ का. निरतं हरितस्रसृजमिन्द्रो * रथं ।
गघ का. तेनापिलिह इयते नपीयूषंनहिनामनः ।
म. निपिसं नहिनामनः । ।
- द्र. < तेनापिलिह इयते निपिषत्रहिनामनः ?
- २ का. जस्ययेनमृणो * * *
* * जम्भयं २२२
- ३ कख का. प्रत्यमोदतष् * * * * * .
ग मा. * यदश्वमाता.
- ४ कख का. पादद्वयं भ्रष्टम् ।
गघ का. रञ्जुश्चदश्वती २ शेरे पयन्तीष् २४२
मा. रञ्जु * * श्येरे । ।
म. * * * श्येरे । ।
- द्र. . ४ गघ < रञ्जुः स्म दत्वतीः शेरे ?

नापो जीर्यन्ति नामृतं नेन्द्राणी अविधवाभवत् ।
 न त्वामास्तेभिषद्विषमश्मानमिव सायकम् ।।५।।
 इन्द्राग्री मित्रावरुणा त्वष्टारमदिति भगम् ।
 हुवे [ऽ]हमर्वन्तं पैद्वं म्यामेयं पुरुषो ऋषिषत् ।।६।।
 सद्यो जातो ऽकनिक्रदत् सोल्वो व्यधूनुत् ।
 क्रन्देनाश्वस्य वाजिनो [ऽ]हन्यन्ताहयः पृथक् ।।७।।
 इति प्रथमोऽनुवाकः ।।

१३.५

(ऋ. १.६४.१-१०)

इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया ।
 भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यग्रे सख्ये मा रिषामा
 वयं तव ।।९।।

- ५ का. आपो जीर्यन्ते नामृतं मैन्द्राणी ।
 * त्वामस्ते विश्वग्विषमखानमिव * २५२
 घ मा. मस्मानमिव * ।।
- ६ क का. * मित्रावरुणस्.
 गघ का. ह्यमर्वन्तं * मानयं * विषत्.
 उ. रुषत् ।।
- ७ कख का. * * कनिक्रदत् । * व्यधूनुत् ।
 म. * * * सोल्वोर्व्यधूनुत् ।
 गघ का. हन्यन्ताहय * २४२२ इत्यथर्वणि
- ७ पैपलादयाश् शाखायां एकादशोध्यायसु समाप्ताः २२ २२
- ८ द्र. ६ घ < मा मे [ऽ]यं पुरुषो रिषत् ?
 द्र. का. मन्त्रारम्भे "अथ द्वादशोमार्काण्ड अथर्वणध्यायं लिख्यते २२
 औ नमो नारायणाय २२ औ इमं ;"
 १४ " हेमा मनीषया " इति यावदेकादशकाण्डे प्रमादवशात्
 लिखितम् । ६८६, ७६१ पृष्ठे भूमिका च द्रष्टव्याः ।
- ९ का. औ इमं सन्दहेमा मनीषया प्रमतिरस्य
 संसद्यग्रे संख्ये * * * * ।
 घ उ. वयन्तव ।।

यस्मै त्वमायजसे* स साधत्यनर्वा क्षेति दधते सुवीर्यम् ।
स तूताव नैनमश्नोत्यंहतिरग्रे [सख्ये] ।।२।।

भरामेधं कृणवामा हवींषि ते चितयन्तः
पर्वणापर्वणा वयम् ।
जीवातवे प्रतरं साधया धियो [ऽ]ग्रे [.] ।।३।।

शकेम त्वा समिधं साधया धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् ।
त्वमादित्याँ आ वह तान् ह्युष्मस्यग्रे [.] ।।४।।

त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्व्यः प्रशास्ता पोता जनुषा पुरोहितः ।
विश्वा विद्वाँ आहर्त्विज्या धीर पुष्यस्यग्रे [.] ।।५।।

दिशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपाच्च
यदुत चतुष्पदकुभिः ।
चित्रः प्रकेत उषसो महौ अस्यग्रे [.] ।।६।।

-
- २ का. * त्वमाहुर्भजसे स आदित्यनर्वान् क्षेत तदते स्तुवीर्य * भूताव
. ZZ
क उ. * त्वमायजससे * * ;
- ३ का. . . . जितेअन्तष् * * जीवातव * माधया दयोग्रे z
- ४ कख का. ससेम त्वं समिधं सादये धियस्ते
मा. हविरिदन्त्याहुतिं ।
म. हविरिदन्त्याहुतं ।
गघ का. हव ताध्याक्षमस्याग्रे z
मा. त्वमादित्यां * * * ह्युष्मस्यग्रे ।।
म. त्वमादित्यां * * * . . . ।।
- ५ ख का. * पोतार्जनुषा पुरोहिताः
गघ का. * विद्वाँ आहर्त्विज्या * पुष्यस्याग्रेः z
उ. * विद्वाङ् * * ।।
- ६ कख का. * * स्यजरन्तु * द्विपाश्च
गघ का. चित्रष् प्रकेतस * महौ अस्याग्रे ।
मा. चित्रप्रकेत * महाङ् . . . ।। म. चित्रप्रकेत * मङ्अस्याग्रे ।।

यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्ङसि दूरे चित्
 सन् तडिदिवाति रोचसे ।
 रात्र्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्रे [.] । ७ ।।
 पूर्वो देवा भवतु सुन्वतो रथो [5] स्माकं
 शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः ।
 तदा जानीतोत पुष्यता वचो [5] ग्रे [.] । ८ ।।
 वधैर्दुःशंसौ अप दूढ्यो जहि दूरे वा ये
 अन्ति वा के चिदत्रिणः ।
 अथा यज्ञाय गृणते सुगं कृध्यग्रे [.] । ९ ।।
 यदपुकथा अरुषा रोहिता रथे वातजूता
 वृषभस्येव ते रवः ।
 आदिन्वसि वनिनो धूमकेतुनाग्रे [.] । १० ।।

७ कख का. * * * सदृङ्ङसि * दिशच्छन् तलिदिवाशि रोचते ।

मा. . . . सं तडिदिवाति * ।

म. . . . सं तडिदिवाति * ।

गघ का. राराल्याश्चतन्वो * * पश्यस्याग्रे ।

७ ८ कख का. * * * मुष्यतो * स्माकं * अन्यस्तु * * जानीतोउ * वतोग्रे

2

मा. . . . जानीतो * वचोग्रे । ।

९ क का. वधूनुदुःशंसौ अवि * * ;

उ. वधैर्दुःशंसान् * * * .

ग का. अथा * शृणुते * कृध्यग्रे.

१० का. यदुकथान् पा रोहितो * * ऋषभस्येव * * 2

युजिन्वसि * ।

१३.६

(ऋ. १.६४.११-१६)

अध स्वनादुत विभ्युः पतत्रिणो द्रप्सा यत्ते
यवसादो व्यस्थिरन् ।

सुगं तावकेभ्यो रथेभ्यो ऽग्रे [सख्ये मा
रिषामा वयं तव] ॥१॥

त्वं मित्रस्य वरुणस्य धास्यवयातां मरुतां हेडो अद्भुतः ।
मृडा सु नो भृत्येषां मनः पुनरग्रे [.] ॥२॥

देवो दधानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारुरध्वरे ।
शर्मन्तु स्याम तव सप्रथस्तन [ऽ]ग्रे [.] ॥३॥

तत्ते भद्रं यत् समिद्धः स्वे दमे सोमाहुतो जरसे मृडयत्तमः ।
दधासि रत्नं द्रविणं च दाशुषे [ऽ]ग्रे सख्ये
मा रिषामा वयं तव ॥४॥

-
- १ का. * स्वनादुत स्विद्युः * ध्रप्सा यत्ते * * .
सुगं . . . तावकेद्यो * ग्रे z
- २ कख का. * * वरुण धयस्यवयातां मरुतां हेडो *
मा. * * * धास्यजातां * * * ।
म. * * * धास्यवजाताम्मरुतां * * ।
गघ मा. * * * पुनरग्रे । ।
- ३ कख का. देवे अद्भुतो . . . सूनामसि चा xx ध्वरे ।
मु. 'चारुरध्वरे' । का. 'रुर' इति भ्रष्टम् ।
गघ का. शर्मन् * * * ग्रे z
मा. * * तमसः प्रथस्तमगे । ।
म. * * तमसः प्रथस्तमेग्रे । ।
- ४ क का. 'स्वे दमे' भ्रष्टम् । मु. 'स्वे दमे' न भ्रष्टम् ।
ख का. * रजसे मृडयत्तमः .
गघ का. ददासि रत्नं * * * ग्रेस् सख्ये * * * * z
उ. * * द्रविणञ् * * ग्रे * * * वयन् * । ।

यस्मै त्वं सुद्रविणो *ददाशो [ऽ]नागास्त्वमदिते सर्वताता ।
यं भद्रेण शवसा चोदयासि प्रजावन्तो
राधसा ते स्याम ।।५।।

स त्वमग्रे सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः
पृथिवी उत धीः ।।६।।

१३.७

किमिन्द्रस्य परिहितं किमग्रेः किं विष्णोस्त्वष्टुर्वरुणस्य वासः ।
बृहस्पतेरुत सोमस्य राज्ञः किं वसाना मरुतो
वर्षयन्तु ।।१।।

धातुरुद्रस्य किं वायोर्वाजिनां वसनं महत् ।
किं पूषा ब्रह्मणस्पतिर्विश्वे देवाश्च बिभ्रति ।।२।।

किं देवानां परिधानं समानं यस्मिन्नेषां साम्नस्यं बभूव ।
क्व रात्री नि विशते क्वाहः क्वेदमभ्रं भवति यत्
समेति व्येति च ।।३।।

५ कख का. अस्मै * सोद्रविणे ददासो नागास्त्वमदिते सर्वतात.
मा. * * * ददासिसो नागात्स्त्वमदिते * ।
म. * * * ददासिशो नागास्त्वमदिते * ।

गघ का. * * शवसा * प्रजावन्तौ राधस्या * * z

६ कख का. * त्वग्रे * विद्वान् अस्माकमायुष् * . . . ।
मा. . . . विद्वानस्माकमायु . . . ।

गघ उ. तन्नो . . . ।।६।।ऋ।।

१३.७.१ घ का. * * * वर्षन्तु ।।

२ कख का. धातो रुद्रस्य * वायोर्वाजिना व्रजिनं * ।
मा. धातुरुद्रस्य ।

३ कख का. * देवादेवानां * * यस्मिन्नेषां साम्नःसम्बभूव.
गघ का. * रात्री * * क्वाह वेति * z
उ. * * * * . . . क्वेतिमभ्रं * * समेदि * * ।।

कतमेनापो दिवमुद्धहन्ति कः समेनोदयनेन नेता ।
 वातस्य त्वा विद्युतां स्तनयित्पुरपां
 *पृच्छाम्ययनान्यग्रेः । । ४ । ।
 *पृच्छामि त्वा पृषतीं रोहिणीं च
 वत्सं *पृच्छामि सहमातरं त्वा ।
 इन्द्रं त्वानु *पृच्छामि साक्षात् सभानां च सभापतिम् । । ५ । ।
 को वयसामदधात्रामानि कः पशूनां
 कः सर्पाणां देवजना य आसन् ।
 को [S]स्य जन्तोरदधाद् ब्रूहि नस्तत् । । ६ । ।
 कति रोहाः स्वरा रोहयन्ति येभी रोहितो दिवमारुरोह ।
 राष्ट्रभृतः क्षत्रभृतो वसुभृतो वसुदानवो वसुयवः । । ७ । ।

-
- ४ ख का. कस्यतदन्नेनेतिनेन नेतां ;
 गघ का. * * विद्यतास्तनयन्नुरपां पृच्छाम्येवान्यग्रे z
 मा. * * विद्युतां स्तनयित्पुरपां पृच्छाम्ययनान्यग्रेः । ।
 म. पृच्छाम्य । ।
- ५ कख का. पृच्छामि * पृषतियं * * * पृच्छामि त्वा पृषतियं रोहिणीं च
 वत्सं पृच्छामि सहमातरन्ता;
 उ. पृच्छामि * * रोहिणीञ्च * * पृच्छामि * * ।
 गघ का. * त्वानि पृच्छामि * * * * z
 उ. * पृच्छामि । ।
- ६ का. * . . . दधांनामानि * * * * * यासं. * * जन्तोरयदा ब्रूहि
 नस्तत् z
 ग मा. * * घाद्ब्रूहि । ।
- ७ कख का. * रोहा . . रोहयन्त्येतीरोहितो देवमारुरोह.
 मा. * * येभिरोहितो । ।
 गघ का. * * * वसुदीनवो * z
 मा. * * * वसुभृतौ * । ।

कश्चतुर्धा वि क्रमते महित्वा कं रक्षन्ति कवयो ऽप्रमादम् ।

पुरुषं त्वानु *पृच्छामि साक्षान्मृत्योरङ्गानि

कति तानि वेत्थ ॥८॥

यं शिषेव वृषभश्चर्षणीनामिन्द्रो वज्रमहिना स्पर्धमानः ।

येन वृत्रं मघवा संपिपेश तं नः प्र ब्रूहि

यदि तं प्रवेत्थ ॥९॥

कः पर्वतानामदधाश्रामानि को वनस्पतीनामदधादोषधीनाम् ।

*पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिं गां त्वा *पृच्छामि

कतमानि साक्षात् ॥१०॥

-
- ८ कख का. कश्चत्तवा * * * को रक्षन्तु कवो प्रसादम्.
मा. कश्चर्द्धातुर्द्धा * * * * रक्षति * * ।
गघ का. * त्वानि पृच्छामि साक्षन् * * वेत्थः
उ. * . . . पृच्छामि ॥ ॥
- ९ कख का. अहं शिचरुकश्चर्षणीनामिन्द्रो ।
मा. यं शिषेव वृषणभश्चर्षणीनामिन्द्रो ।
गघ का. * * * xxx वे तं न * ब्रूह्यदि दं प्रवेश.
(मु * * मघवा x पिपे तं न * ब्रूह्यदि दं प्र वेष.)
मा. * * * * तत्रः ॥ ॥
- १० कख का. * मरिधानामानि * वनस्पतीनामदधादोषधीनाम् z
(मु. वनस्पतीनाम.)
गघ का. पृच्छामि * * * शां * पृच्छाम (मु. पृच्छामि) * * z
उ. पृच्छामि * * * * पृच्छामि कतमानु * ॥ ७ ॥ ॥ १० ॥ ॥

१३.८

देवतल्पा देवकोशाः क्वेह तान्नः प्र ब्रूहि यदि तान् प्रवेत्थ ।
 *पृच्छामि त्वा गरगिरः कियन्तो येभ्यो ऽग्निर्हव्यं
 वहति प्रजानन्
 हुतं मर्त्यैरमृतोमर्त्येभ्यः ॥१॥

स्वप्ने य एकस्तमसा सहैत्यङ्गानि गृह्णन् पुरुषस्य चक्षुः ।
 स प्रातरिति तमसा पुनः सहाज्योतिरेति क्व
 सददेति ॥२॥

व्रतपतिमधिपतिं मधुकृता मधुपतिम् ।
 देवांस्त्वा सर्वान् पृच्छाम्यहुतादश्च ते कति ॥३॥

-
- १ कख का. * देवकोशा . . तान्न * ब्रूहिदि x प्रवेत्थ (मु. ब्रूहिदिमं प्रवेत्थ) ।
 मा. देवतल्प * । ।
 गघ का. पृच्छामि * गरगर किंतो * अग्निर्हव्यं वहतु * z
 उ. पृच्छामि * * * * * .
 ड का. x [मु.ह] तं मर्त्यैरमृतो मर्त्येभ्यः z
 मा. * मर्त्यैरमृतोर्मर्त्येभ्यः । ।
- २ कख का. स्वप्नेनेकस्तमसा सहैत्यङ्गानि गृह्णन् पु x षस्य (मु. पुरुषस्य) * .
 मा. * * सहैत्यङ्गान * * * ।
 गघ का. * प्रातरिति तमसा पुनस् सहाज्योति रिति * सृजेति ।
 उ. * सहायोतिरेति । ।
 द्र. < सददेति ?
- ३ कख का. xx तपतिमधुपतिं मधुपृषा मधुपतिं
 गघ का. देवास्त्वं सर्वं पृच्छाम्यहुताद x तकति । मु. पृच्छाम्यहुता-
 दश्चतकति ।
 मा. देवास्त्वा । म. देवांस्त्वेत्यतो मन्त्रो नष्टः ।

को ऽन्तरिक्षात् परि पश्यतीदं यस्मादग्र इन्द्रियं संबभूव ।
महत् स कस्मादभयं विभाय कस्ययुक्तस्यास्यास्रक्वालोहितं
परापतत्तत् क्वेह ॥४॥

इत्थमेके प्र व्रजन्तीत्यमेके दक्षिणाः प्रत्यञ्च उदञ्चः प्राञ्चो
ऽभि *व्रजन्त्येके ।

तेषां सर्वेषामिह सङ्गतिः साकं स एको भूतश्चरति
प्रजानन् ॥५॥

४ क का. * अन्तरिक्षात् प्रतिपश्चतैदे ; म. नथेऽयं पादः ।

गघ का. * सद विभाहि कस्येकृतस्यास्यास्रक्वालोहितं
परापतत . . . ।

म. युक्तस्याश्रक्वालो
॥ म. स्यास्याश्रक्वा . . . ॥

५ कख का. व्रजन्तीइत्थमेके * प्रत्यञ्चोदञ्च प्राञ्चोभि
वृञ्जत्येके.

उ. दक्षिणा * * * * व्रजन्त्येके ।

घ का. * * भूतिश्चरति * ।

द्र. ४ गघ चतुर्थ पादस्य प्रथमो भागः न स्पष्टः । < कः स्वयुक्तस्यास्याः . .
. ?

मा. 'विभाय' 'लोहितं' इत्यत्र पादविभागः ।

मा. -'न्तीत्यमे' इत्यत्र 'उदञ्चः' इत्यत्र च पादविभागः ।

म. पादविभागः न कृतः ।

१३.६

मरीचिरासीत् सा मनसः समभवत् ।
 सा प्रावीयत सा गर्भमधत्त ।
 स गर्भो [ऽ]वर्धत स वृद्धो ऽब्रवीज्जाया इति ।
 तस्यै प्रजापतिरजुहोत् स्वधिष्ठाना चेति स्वधिचरणा चेति ।
 प्रजापते स्वसुज्यो कपाले वि जिहीथां मामासन्ताप्तं
 महान्तं लोकमभिपश्यमाने ।
 सोऽजायत तस्य जातस्य द्यावापृथिवी पार्श्वे आस्तां
 समुद्रौ कुक्षी सूर्याचन्द्रमसावक्षी विराट् शिरः ।
 तस्माज्जातात् सर्वे पाप्मानो विजन्ते सर्वे अस्मात् पाप्मानो
 विजन्ते य एवं वेद ॥१॥

इति द्वितीयोऽनुवाकः

॥ षोडशर्चत्रयोदशः काण्डः समाप्तः ॥

- 9 का. मरीचरासीत् z z * प्रावीत *
 गर्भमाधत्ता z * * वर्धतु * * ब्रवीज्जायायति z * प्रजापतिर्जुहो *
 देति स्वधिचरणाच्चेति z प्रजापति समृजो * * जिहातान्
 मासांमत्त्वापति माहन्तं भिपत्यमाने ।
 सोजाऋ * * * पार्श्वयस्तां समुद्रो * वक्षौ
 * छिरः तस्माज्जातास् * * विजयन्ते य * * z z z z
 इत्यथर्वणिकपैप्पलादय साखायां त्रयोदशाषु काण्डसु समाप्तः z z z z
 मा. पञ्चमवाक्ये 'ममासन्ताप्तं * ।
 षष्ठवाक्ये ' * * विराट् * ।'
 सप्तमवाक्ये ' सर्वे पाप्मानो विजन्तेत्
 * * पाप्मानो * * * * ॥१॥६॥ऋ॥अ२॥
 षोडशर्चकाण्डः ॥ ।'
 म. षष्ठवाक्ये ' * * * * * समुद्रौ ।'
 अन्ते ' ॥ऋ॥अ२॥ षोडशर्चकाण्डः ॥ ॥ ॥ ॥'

चतुर्दशः काण्डः

१४.१

एन्द्रो बाहुभ्यामभरच्चिकित्वानपो देवीर्वरुणाय प्रजानन् ।
तमादित्या अभ्यषिञ्चन्त सर्वे राजानमुग्रं बृहते रणाय
ता न आपो राजसूया अवन्तु ।।१।।

२-५
पै.१.२५.१-४

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः
कश्यपो यास्विन्द्रः ।
या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न . . . ।।२।।

यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते
अवपश्यञ्जनानाम् ।
या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न . . . ।।३।।

यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे
बहुधा भवन्ति ।
या अग्निं गर्भं दधिरे सुवर्णास्ता न . . . ।।४।।

१ कख का. औ इन्द्रो बाहुभ्यामभिरिश्चिकित्वानापो देवीवरुणाय * .
मा. श्रीकृष्णः शरणं ।।०।। औ एन्द्रो ।
म. औ एन्द्रो चिकित्वान(←म)शो ।

गघ का. * * भ्यषिञ्चन्तु रणाय ।
मा. * अभ्यषिञ्चन्तु
ङ का. * नापो * वसन्तु ।

२-५ का. हिरण्यवर्णा इति चतस्रः ऋ ४ पठेत्;
उ. हिरण्यवर्णा इति चतस्रः ।

प्र. २-५ पाठाः पै. १.२५. काण्डिकाया लब्धाः । पाठभेदेभ्यस्तत्रैवा-
नुसन्धेयम् । चतुर्थे पादे 'राजसूया अवन्तु' इत्यूहश्चिन्त्यः ।
प्रथमकाण्डे शंस्योनाभवन्त्विति ।

शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तन्वोप
स्पृशत त्वचं मे ।

घृतश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न . . . ।।५।।

काठ.१५.६

अपो देवीर्मधुमतीरगृह्णतोर्जस्वती राजसूया मयोभूवः ।

याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् ता [न * * *] ।।६।।

वरुणेन प्रेषिता यन्ति शुभ्रा उत्सं देवीर्दधते

या हिरण्ययम् ।

या ब्रह्मणा पुनते संविदानास्ता [न * * *] ।।७।।

क-ग

शौ.४.२७.४ क-ग

अपः समुद्रादिवमुद्धहन्ति दिवस्पृथिवीभभि याः सृजन्ति ।

याभिरीशाना मरुतश्चरन्ति ता [* * * *] ।।८।।

या अमृतं विभ्रति या मधु प्रियं या अगृह्णन्
ऋषयो देवसख्ये ।

याभिरिन्द्रमत्यनयन्नरातीस्ता [* * * *] ।।९।।

-
- ६ कख का. * . . . मतीर्गृभूर्वाजस्वती राजसूर्या *
मा. आपो देवीर्मधुमतीरगृह्णतोर्जस्वती * मयोभूवः ।
गघ का. णावभ्यषिञ्चन् ता ।
उ. ता इत्यत ऊह्यम् । एवं २.६ इति यावत् ।
- ७ कख का. वरुणेनेन * यन्तु शुभ्राः * आ हिरण्यं ;
मा. * * * * उछ हिरण्ययन् ।
म. * * * * उछन् हिरण्ययन् ।
गघ का. * ब्रह्मणा पुते ।
उ. * * * * सम्विदानास्ताः । ।
- ८ का. अपस् समुद्रादिवमुद्धहन्ति या * ।
याभिरिरीशाना ता ।
- ९ कख का. * मृतं तिभ्रतं * * * * गृह्णन् * * ;
मा. * * * * * गृह्णन् * * ।
म. * * * * * अगृह्णन् (← ह्ण)न् * * ।
गघ का. याभिरिन्द्रमभ्रनयन्नातीस्ताः ;

या जीवध्न्या धनमुत्पृणन्ति देवायते दाशुषे मर्त्याय ।
यासां पयो अक्षितमक्षितानां ता ।

[न आपो राजसूया अवन्तु] ।।१०।।

. १४.२

हिरण्यौषशा ध्वजनीः पुनाना याः
समुद्रमभ्यर्चन्ति धेनवः ।

याः पर्जन्यो वहत्यन्तरिक्षे ता

[न आपो राजसूया अवन्तु] ।।१।।

रथन्तरे बृहति गीयमाने क्षत्रं जिन्वन्ति प्र तिरन्त्यायुः ।

याभिस्त्रियान् वाजिनो वाजयन्ति ता [****] ।।२।।

याभिः सह वृत्रहा सोममिन्द्रो वसोरीशानो

अपिबत् सुतस्य ।

याः सप्त ऋषयः कवयः पुनन्ति ता [****] ।।३।।

१० कख का. * जीवयन्या धनर्धतुप्राणयन्ति * दाशुशे मर्त्याया ।

गघ का. ** अक्षतमक्षतानां * ।

मा. ** अक्षितमक्षितानान्ता ।।

१४.२.१ का. हिरण्युपाशा ध्वजनियष् *

मा. हिरण्यौपाशा **.

ग का. यष् * ।

मा. * पर्यन्यो वृहत्यन्तरिक्षे;

म. ** वृहत्यन्तरिक्षे ;

२ कख का. * वृहद * क्षत्रं ** तिरन्त आयुः ;

मा. *** क्षत्रं ** तिरन्त्यायुः ।

म. *** क्ष(←क्षे)त्रं ** ।

गघ का. याभिस्त्रियान् * वाजयन्ति तः २

मा. याभिस्त्रियान् ** ताः । ।

३ ख का. पिवत् * ।

सप्त ऋषयो भरतमभ्यषिञ्चन्नास्मिन् राष्ट्रमदधुर्दक्षिणावत् ।
प्रजायै मनुमसुमवन्त देवास्ता [* * * *] । । ४ । ।

याभिर्यज्ञं प्राञ्चमुक्षयन्ति* धीरा याभिः
सोमं मधुपृचं पुनन्ति ।
याभिरिदं जीवति विश्वमेजता [* * * *] । । ५ । ।

यासां स्तोका मधुमया वभूवुर्घृतं संज्ञानं मधु पिन्वते याः ।
याः सोम आपः प्रणयन्ति ब्रह्मणा ता [* * * *] । । ६ । ।

यासां पदोराज्यं वाजिनं तु सोमस्य प्रसवमनु याः पवन्ते ।
अन्तर्वतीस्तरुणवत्सा घृताचीस्ता न आपो
राजसूया अवन्तु । । ७ । ।

अजीजनन्त मतयः स्वर्विद आ ब्रह्मणा सूक्तधेयान्यगुः ।
असूषुत राजसूयाः पयांसि प्रासावीद् देवः
सविता भुवनानि विश्वा । । ८ । ।

-
- ४ का. * * भरथमभ्य राष्ट्रमदधुर्दक्षिणावत् प्रजाइमंससुमन्त
. z
- ५ कख का. प्राञ्चमुखं च * * सोम * * ।
मा. प्राञ्चमुक्षयन्ति देवा * * * * ।
म. प्राञ्चमुक्षयन्ति * * * * ।
- ६ ख का. पिते * ; मुम्ब पिवते याः ;
उ. विन्वतेजाः ।
गघ का. यास् सोमापः पणयन्तु ब्रह्मणास्थाः z
- ७ कख का. * पदोराराज्यंवाजिनंच . . . पवन्ती ; उ. . . वाजिनन्तु .
. ।
गघ का. स्तृणवत्सा नपो * वन्तु z
- ८ का. अजीजनन्तमुत्तयस् स्वर्विदा ब्रह्मणा सूयेयान्यगुः ।
असूक्त * * प्रसावैकेव * * * z

सोमो राजा भवो राजा पशुपतिः पशूनां वरुणो धृतव्रतः।
ये राजसूये असूयन्त देवास्ते ते क्षत्रं दधत्वायुरोजः ॥६॥

काठ.३६.१.

आस्थादुदस्थादजनिष्ट विप्रो मृधो व्यास्थदशशीत बाहू।

आरे *अवाधिष्ट निर्ऋतिं पराचैः

समवृक्त रश्मिभिः सूर्यश्च ॥१०॥

१४.३

(नीलरुद्रोपनिषद्)

नी.उ.१.१-६,
२.१,२ कख

अपश्यं त्वावरोहन्तं दिवितः पृथिवीमिव ।

अपश्यमस्यन्तं रुद्रं नीलग्रीवं शिखण्डिनम् ॥१॥

दिव उग्रो [ऽ]वारुक्षत् प्रत्यष्टाद् भूम्यामधि ।

जनासः पश्यतेमं नीलग्रीवं विलोहितम् ॥२॥

एष ऐत्यवीरहा रुद्रो जलाशभेषजी ।

वि ते क्षेपमनीनशद्वातीकारो व्येतु ते ॥३॥

६ गघ का. वेयन्ति देवास्ते * * दत्त्वायुरोजः ८

१० का. अ. . . . अजिनिष्टरिप्रो * व्यास्थरशशीतबहू । * वाधिष्ट
निर्ऋतिषू * समवृक्त रश्मिभिस् सूर्यस्य ८८

उ. * अवादिष्ट ॥२॥ ३१०॥

१४.३.१ कख का. अपश्यन् . . . दिवतष् . . . । म. . . पृथिवीमिव ।

गघ उ. . . नीलग्रीवं * ॥

२ कख कां. * रुउग्रो * प्रत्युष्टमद्

उ. * * वारुंक्षः * ।

गघ का. जनामः पश्यतेसं * * ।

उ. नीलग्रीवं * ॥

३ कख का. एषैतवीरहा * * .

मा. * जलाशभेषजी ।

गघ का. विक्षेपमनीनशदा वाचीकारो * * ।

नमस्ते भव भामाय नमस्ते भव मन्यवे ।

नमस्ते अस्तु बाहुभ्यामुतो त इषवे नमः ।। ४ ।।

यामिषं गिरिशन्त हस्ते विभर्ष्यस्तवे ।

शिवां गिरिश तां कृणु मा हिंसीः पुरुषान् मम ।। ५ ।।

शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा⁺ वदामसि ।

यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मं सुमनो असत् ।। ६ ।।

या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः ।

शिवा शरव्या या तव तया नो मृड जीवसे ।। ७ ।।

या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी ।

तया नस्तन्वा शन्तमया गिरिशन्ताभि चाकश ।। ८ ।।

-
- ४ का. . . . भवतामाय । नमस्त * * ।
नमस्ते बाहुभ्यामुतो * इषव * २
- ५ कख का. यामुखं गिरिशन्त हस्तेर्विभर्ष्यस्तवे; उ. विभरिष्यस्तवे ।
गघ का. * * * * * पुरुषंनमः २
उ. * गिरिश्रुतां * * * * * ।।
- ६ कख का. * * * कृशछाशछा * । अत्रारभ्य १४.४.३^ख मन्त्रं यावत्
सस्वरपाठः ।
उ. * * * गिरिशाछा * ।
गघ का. यथ नस् हसत्.
- ७ गघ का. निवा * * * * * मृळ * २
- ८ कख का. * * * * * पापकाशिनी * शन्तमया
गिरिशन्ताभि चाकषा ।

अक्षौ यस्ताप्रौ अरुण उत *बभ्रुर्विलोहितः ।

ये चेमे अभितो रुद्रा दिक्षु श्रिताः सहस्रशो

[५]वैषां हेड ईमहे ।।६।।

अदृशं त्वावरोहन्तं नीलग्रीवं विलौहितम् ।

उत त्वा गोपा अदृशन्नुत त्वोदहार्याः ।

उतो त्वा विश्वा भूतानि तस्मै दृष्टाय ते नमः ।।१०।।

१४.४

(नीलरुद्रोप.)

नी.उ.२.२.गघ-६कखनमो[५]स्तु नीलशिखण्डाय सहस्राक्षाय वाजिने ।

अथो ये अस्य सत्वानस्तेभ्यो [५]हमकरं नमः ।।१।।

नमांसि त आयुधायानातताय धृष्णवे ।

उभाभ्यामकरं नमो बाहुभ्यां तव धन्वने ।।२।।

६ कख का. * यास्ताप्रवर्ण उत बभ्रुः विलोहितः ।

मा. वभ्रुर्विलोहितः ।

म. वभ्रुर्विलोहितः ।

घड का. * शृतस् * . . . हेळ * २

उ. * * * वैशां * * ।।

१० कख का. अदृश्यं * विरोहितं नीलग्रवं * ।

उ. * नीलग्रीवं * ।

गघ का. * द्वा * दृशंउत त्वोदहार्याः;

मा. * * * अदृशंनुत ।

उच का. * द्वा * * * * * २

मा. उत * * * * * ।।३।।॥१०।।

१४.४.१ क मा. * * नीलशिखण्डाय; म. * अस्तु नीलशिखण्डाय.

गघ का. * * स्य २

म. हमकरन् * ।।

२ ग म. उभाभ्यामकरन् *.

प्र मुञ्च धन्वनस्पर्युभयोरात्योर्ज्याम् ।
याश्च ते हस्तं इषवः परा ता भगवो वप ।।३।।

अवतत्य धनुस्त्वं सहस्राक्षं शतेषुधे ।
निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो नः शम्भुरा चर ।।४।।

विज्यं धनुः शिखण्डिनो विशल्यो वाणवाँ उत ।
+अनेशन्नस्येषवः शिवौ अस्य निषङ्गतिः ।।५।।

परि ते धन्वनो हेतिरस्मान् +वृणक्तु विश्वतः ।
अयो य इषुधिस्तवारे अस्मिन्नि धेहि तम् ।।६।।

या ते हेतिर्मिदुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः ।
तया त्वं विश्वतो अस्मानयक्ष्मया परि भुज ।।७।।

- ३ कख का. ** धन्वनस्परि उभयोरात्योर्ज्याम् ।
घ उ. *** वपः ।।
- ४ का. अवतिभ्य सहस्राक्षश् शतेषुते ।
विशर्य * * * * शम्भुरावरः २
ग मा. ** मुख.
- ५ कख का. विज्यन्देनुश् ** वानवां * ।
उ. * * * * वाणवाङ् * ।
गघ का. अन्येशन्नस्य इषवश् * स्य निषंशती ।
मा. अनेषन्नस्ये (←श्ये) शिवः * * * ।।
म. अनेषन्नस्येषवः * * * ।।
- ६ कख का. ** धन्विनो हेतियस्माद्रुनक्तु *
उ. * * * वृणक्त * ।
गघ का. ** येषुधिस्तवारे स्मिन्वि * * २
मा. ** इषुहस्तवारे ।।
- ७ कख का. ** हेतिहतिन्मधुष्टम । * * * * * रमानयक्ष्मया + भुजाः
२२ २२ इत्यथर्वणिकपैप्पलदयश् शाखायां चतुर्दशस्यार्धः २२

१४.५

सुपाशर्वा कामदुघा न आगञ्छतीदना
पयसा पिन्वमाना ।

ऊर्जं दुहाना अनपस्फुरन्ती यजमानस्य
प्रतिरन्त्यायुः ।।१।।

गृभ्णामि मेध्यामुशतीं स्वस्तय ऊर्जस्वतीमनभीवां स्वाध्याम् ।
विश्वो लोको मम देवेष्वस्तु शतौदनां
श्रद्दधानः पचामि ।।२।।

बधान देवीमभि धेहि भुञ्जतीं शतौदनां कामदुघा ह्येषा ।
मैनां हिंसीरश्मना जहृषाणो [ऽ]प्येतु देवाँ
अति गच्छति द्विषः ।।३।।

७ आ रभस्व ब्राह्मणा वैश्वदेवीं शतौदनां शतपाप्मानो अस्याः ।
समर्पयन्नश्मना पर्वतेन स्वर्गं लोकमधि रोहयैनम् ।।४।।

- १ कख का. * * नागां शतौदना * * ।
मा. * कामधुघा * आगं * * * ।
म. * कामधुघा * * * * * ।
गघ का. * दुहा नपस्फुरन्ती * पतिरन्त आयुः२
- २ कख का. * वेध्यामुशतीं यं स्वस्तयमूर्जस्वतीमनसीवां साध्यं ।
मा. * मेध्यामुसतीं * ।
ग का. * लोकं * ;
घ का. नास्त्ययं पादः ।
- ३ क का. नास्त्ययमपि पादः ।
ख का. शतौदनां * . . . । उ. * कामधुघा ज्येषा ।
गघ का. मैनां हिंसीरश्मिना जर्हिषाणो अप्येतु देवां अपि गच्छत * २
उ. देवाङ् * गच्छति * । ।
- ४ का. * * ब्राह्मणा वैश्वदेव्यं * शतमाचमानो स्य ।
समर्पयन्नश्मिना पर्वतेनः * . . . रोहएनम् २
ग मा. समर्पयन्नश्मना * ; प्र. ४घ < रोहयैनाम् ?

धृष्णुह्येनां विकृता विकृन्तन्नपद्मंश्चर्मरया सं सृजैनाम् ।

विराजो दुहितेरया समक्ता कामकामं

यजमानाय दुहाम् ।। ५ ।।

यथापरु विशसन्नाति मंस्थाः कृणुष्वामेनावधेयान् पृथक् ।

अगन् देवान् मानुषी या पुराभूच्छतौदना

पुरुरूपा सुवर्णा ।। ६ ।।

*द्विपाद् द्विहस्तः पुरुषो महदमो वनस्पतिं

बिभर्ति सायकाग्रम् ।

तेन परुंषि प्रविद्वानघ्यायाः शतौदनां

देवीं शतधा व्यस्य ।। ७ ।।

एतं ब्रध्नं चर्मणः कृन्त साधु तमु प्रमाय शतधा व्यस्य ।

*समुत्सृजन्नवधानानि सर्वा रायस्पोषं

यजमानाय धेहि ।। ८ ।।

-
- ५ का. ह्येनां विश्वता निकृन्तन्नपद्मोश्चर्मरया * सृजैनां
* । ससत् * * * 2
- क उ. धृष्णज्येनान् * * ;
- ६ का. यथापरि विषसन्नाति मंस्था नामधेयां * ।
अघं देवा * * पराभूच्छतौदना * सपर्णा 2
- गघ मा. * धेवान् * * पुराभूच्छतौदना * * ।। उ. . . . मानुषीर्या . .
. ।।
- ७ क का. द्विषा * * महानवोन; उ. द्विपात् * * * ;
ग का. * * प्रविद्वानघ्यायां; मा. * परुंषि * * ;
- ८ कख का. यतं ब्रध्नं चर्मणि कृन्त साधुत्त । मप्रमाय * * 2
उ. * ब्रध्नं * * * ।
- गघ का. न्नविधानानि सर्वा 2
मा. समुत्सृजन्नवधानानि ।।
म. समुत्सृजन्नवधानानि . . . ।।

ऋचा कुम्भीमध्यग्री श्रयामि भूम्यां त्वा भूमिमधि धारयामि ।
 अपो मांसं विभ्रती मा व्यथिष्ठा मा त्वा वधिषुर्मेनिभिः
 पिशाचाः । । ६ । ।

५.१३.६

ऊर्ध्वं प्रेहि मा सं विकृथा व्यस्य रजो अन्तरम् ।
 रक्षांसि सर्वा तीर्त्वाथा रोह दिवं त्वम् । । १० । ।

१४.६

दिवं प्रेहि शतौदने सहस्रस्यायनं भव ।
 अयुतं प्रयुतं भवाक्षितिर्भवता(त्) त्वं
 स्वर्गं लोकमा रुहः । । १ । ।

शतौदनां शतधा भक्षयन्ति शतं रोहान् रोहति यो ददाति ।
 वामदेव्यं नौधसमस्याः पक्षौ तृतीये नाके
 अधि विष्टपि श्रिता । । २ । ।

६ कख का. ऋच भूम्यां भूत्वा भूमिमधि * ।
 म. * कुम्भीमध्यगौ * * * ।

मघ का. आपो * * * * * विदिषुभिर्मेनिभिषु पिशाचा z
 मा. वधिषूर्मेनिभिः * । ।

१० कख का. ऊर्ध्वा * सा प व्यक्ता अन्तरिक्षं ।
 मा. उर्ध्व * मां . . . । ।

गघ का * * तीन्त्वा यथा * * * z द्र. पाञ्चमिकेन मन्त्रेण समानत्व
 ऊर्ध्वः प्रेहीत्येकेत्युच्येत । पर्यन्तं पाठादूर्ध्वेति विसर्गाभावो विशेष
 इति रक्षणीयः ?

१४.६.१ का. शतौदने ।

* * भवाक्षतुर्भवतात्तमां स्वर्गलोकमा रुहा z

२ का. * * * शतो रोहां रोहसि * दधाति । . . . तिष्ठति श्रुताः z

ग मा. * सौध

शतौदनां शतधा कल्पमाना शतं रूपाणि कृणुते स्वर्यती ।
सा नो देवी सुहवा शर्म *यच्छत्वथो मृडातीदृशे ।।३।।

शतौदना द्वादशाहेन संमिता शतं पृष्ठानि ससृजे स्वर्यती ।
सर्वान् यज्ञान् परियती परस्तात् सा दातारं
रायस्पोषे दधातु ।।४।।

अभि प्रेहि शतौदन ईजानान्* सोमसत्वनः ।
यज्ञास्त्वं सर्वानापृत्वा* कामप्रस्यायनं भव ।।५।।

अभि प्रेहि शतौदने यज्ञेनायज्वनस्तर ।

घ पै.१६.१३६.६ख आ देवयूनरुरुहो* यत्रादस्त्रिदिवं दिवः ।।६।।

इरापदी प्रथमा शतौदना सत्यं ह मध्यममृतं शिरस्तव ।
उभे देवी रोदसी आ पृणासि ।।७।।

-
- ३ कख का. * * कल्पमानां * * कृणुती . . .
गघ का. * * देवीस् * शर्म यच्छत्वथो मृडातीदृशे z
उ. यच्छत्वथो ।।
- ४ कख का. * * * । * दृष्ट्यानि समृजे *
गघ का. सर्वाण् यज्ञानि प्ररियती ददाति z
मा. * यज्ञान ।।
- ५ कख का. * * शतौदनेजानां *
मा. * * * ईजानान् * ।
गघ का. यज्ञस्त्वं सर्वानापृत्वा कामप्रस्यायनं भव z
उ. सर्वानापृत्वा ।।
- ६ कख का. * * शतौदने यज्ञेनायज्वनिस्तव ।
गघ का. या देवयोनिरोहो z
उ. * देवयूनरुरुहो ।।
- ७ का. इरापतीप्रथमाश् शतौद(→दे)वाः * हि ।
* देवि रोदसी या पृणामी z

ऋतं ह श्रोणी उत सकृथौ तवौजो ह बाहू
उत तद्धलाय कम् ।

+अनुष्टु जठरमादु पार्श्वे +सर्वाल्लोकां
छतौदना समाप ।। ८ ।।

चक्षुष्मती प्रथमा शतौदना सूर्यो ह चक्षुरुत चन्द्रमास्तव ।
विश्वेदेवैर्ऋतुभिः संविदाना सा दातारं
तृप्त्या तर्पयासि ।। ९ ।।

शतं पयांसि शतमस्या वत्साः शतधा पक्वां
वि भजन्त्येनाम् ।
सप्त लोका दिव्यार्पिता ये तां जिगेथ
प्रथमा शतौदने ।। १० ।।

०

- ८ कख का. ऋचं श्रोण्यौत्सक्तौ तन्वौजो * * * उद्धलाय *.
मा. * * श्रोणी * * तवौयो * * * द्दलाय *.
म. * * * * तवौयो ।
गघ का. अनिष्ठ जठरमानि * सर्वा * शतौदना समापः ८
मा. अनुष्टु श्वे सर्वाल्लोकां ।। ९ ।। ऋ१० ।।
म. अनुष्टु सर्वाल्लोकां ।।

९-१० मा. इमौ मन्त्रौ न स्तः ।

- ९ कख का. चक्षुष्मतीषु * * * * चन्द्रमस्तव ।
गघ का. विश्वेदेवैर्ऋतुभिश् च नद्धासु * * * तर्पयामि ८
म. सन्विदाना * * * * ।।

- १० कख का. * * पक्वाणि ।
म. * * सप्तमस्या ।
गघ का. * * दिव्यान्विता ए तां जिगेत प्रथमाशु * ८

१४.७

सहस्रेण शतमाना यदेषि लोकां जिगेथ
प्रथमा शतौदने ।

सर्ववेदसमुत् वाजपेयं सर्वाल्लोकां
छतौदना समाप ।। १ ।।

इन्द्रः पपात् प्रथमः शतौदनां सप्तऋषिभ्यः
सुमनस्यमानः ।

तयासुराणां बलमोज आ ददे तथा रुरोह
विष्टपो देवलोकान् ।। २ ।।

विश्वामित्रो ऽयं यमदग्निरत्रिर्भरद्वाजो
गौतमो[ऽ]यं वशिष्ठः ।

इदं पक्वं कश्यपसप्तमाः प्राश्नन्तु प्रथमाः
शतौदनाम् ।। ३ ।।

-
- १ क मा. सहस्रेण ;
गघ का. . . . दसमितु * सर्वा * शतौदनां समापः २
मा. सर्ववेदसुत् * सर्वा लोभं ।।
म. सर्वाल्लोकां ।।
- २ कख का. इन्द्र प्रपाथ प्रथमाश् शतौदनास् * *
मा. * पापा * * * * ।
गघ का. भया . . . आ दधे भया * * देवलोकं २
मा. . . . सुराणां ।।
- ३ कख का. विश्वामित्रोयं रत्रिर्भरद्वाजो गौतमोयं * ।
मा. * * यमदग्निरत्रिर्भ वशिष्ठः ।
म. * यं वशिष्ठः ।
गघ का. * * कश्यपसप्तमाः * * शतौदनाः ;
मा. * * * * प्रथमा * ।।

ज्योतिष्मती प्रथमा शतौदना त्रीणि ज्योतीषि
कृणुते स्वयती ।

८ तां दातार उपजीवन्ति यत्र तत्र देवैः
सधमादं मदन्ति ।। ४ ।।

छन्दःपक्षा बृहती शतौदना त्रीणि च्छन्दांसि ससृजे स्वयती ।
ऋतूनामधिराजं संवत्सरं पतिमस्या विन्दन् ।। ५ ।।

अतिक्रम्याग्निष्टोमतिरात्रं शतौदने ।
यज्ञांस्त्वं सर्वानापृत्वा चित्यमग्निं व्यश्नुहि ।। ६ ।।

अश्वमेध्यमतिक्रम्य द्वादशाहं शतौदने ।
त्रिरात्रं साहमापृत्वा वाजपेयेन कल्पते ।। ७ ।।

ये सहस्रेरीजाना अग्निहोत्रं हुताश्च ये ।
यज्ञैर्ये सर्वेरीजानास्तान् आप्नोति शतौदना ।। ८ ।।

-
- ४ कख का. ज्योतिष्मतीषु प्रथमाश्च शतौदनासु * * * * ।
गघ का. * दातारमुपजीवन्ति तत्र यत्र देवः सधमानं पदन्ति z
मा. अ दातातार उपजीवन्ती * * * * ।।
- ५ कख का. छन्दःपक्षा बृहती श्रुतौदनास्त्रीणिश्छन्दांसि ।
मा. * * * * छन्दांसि स्वसृजे ।
म. * * * * छन्दांसि ।
गघ का. . . . पतिमस्याधिवम् z उ. . . . सम्वत्सरं ।।
- ६ का. अभिक्रन्दस्याग्निष्टोम यज्ञास्त्वं .
. दित्यमग्निं विष्नुहि ।
गघ मा. यज्ञास्त्वं ।।
- ७ गघ का. * सानुमापृत्वा * * । उ. * साहमापृत्वा वाजपेयेन् * ।।
- ८ का. * सहस्रेरीजानाग्निहोत्रं हुताश्च * ।
यज्ञे ये सर्वेरीजानास्तान् आप्नोति * z z

शं ते परुंषि सुभगे दधामि शं ते मांसान्यत्तथा भवन्ति ।
अस्थि यत्ते शमिता शशार तत्ते त्वष्टा-

विहृतं निष्कृणोतु ।।६।।

ये यज्ञेन जिता लोका या नु च्छन्दांसि भेजिरे ।
सर्वास्ताल्लु लोकानाप्रोति यो ददाति शतौदनाम् ।।१०।।

१४.८

(शौ.१६.४६)

इषिरा योषा युवतिर्दमूना⁺ रात्री देवस्य सवितुर्भगस्य ।
अश्वक्षता सुहवा संभृतश्रीरा पप्रौ
द्यावापृथिवी महित्वा ।।१।।

अव विश्वान्यरुहद् गभीरोद्धर्षिष्ठमरुहदश्रमिष्ठा⁺ ।
उशती रात्र्यनुसानु भद्राद्धि तिष्ठते मित्र
इव स्वधाभिः ।।२।।

६ कख का. * * * * ददामि * * मांसानृददा * ।
मा. शन्ते परुंषि * * शन्ते मांसान्वत्तथा * ।
म. शन्ते परुंषि * * शन्ते ।
गघ का. * यस्ते * चचारत्ते * विहृजं . . . णतु ।
मा. * शमार ।।

१० ख का. यानिश्छन्दांसि * ; उ. यानुछन्दांसि * ।
गघ का. . . स्ताल्लो . . . शतोदना ८
उ. सर्वास्ताल्लोकानाप्रोति * * * ।।७।।३१०।।

१४.८.१ कख का. * यूखा युवतिर्दमूनां * * स्याश्वक्षरा * सम्भृतःश्रीरा
वभ्रोर्द्यावापृथिवी * ।
मा. * * युवतिर्दमुना * * सवितुर्भगस्य ।
म. * * युवतिर्दमुना * * ।

२ कख का. अभि विश्वां अर्हद् मर्हदश्रमिष्ठा ।
मा. गभीरोद्धर्षिष्ठमरुहदश्रमिष्ठा ।
म. अ(प→)व गभीरोद्धर्षिष्ठमरुहदश्रमिष्ठा ।
गघ का. * राल्यवसान इन * ।
मा. भशती ।।

नर्ये वन्द्ये सुभगे सुजात आ चागन् रात्रि
 सुमना इह स्याम् ।
 अस्मांस्त्रायस्व नर्याणि जाताश्व्या यानि
 गव्यानि पुष्टा । । ३ । ।
 सिंहस्य रात्र्युशती पिशस्य व्याघ्रस्य
 द्वीपिनो वर्च आ ददे ।
 अश्वस्य ब्रध्नं पुरुषस्य मायं पुरु रूपाणि
 कृणुषे विभाती । । ४ । ।
 शिवां रात्रिमहि सूर्यं च हिमस्य माता
 सुहवा नो अस्तु ।
 अस्य स्तोमस्य सुभगे नि बोध येन त्वा वन्दे
 विश्वासु दिक्षु । । ५ । ।
 स्तोमस्य नो विभावरि रात्रि राजेव जोषसे ।
 असाम सर्ववीरा भवाम सर्ववेदसो
 व्युच्छन्तीरनूषसः । । ६ । ।

- ३ कख का. निर्ये वंदे * स्वजातां चाग्नि * * ह्य स्यां.
 मा. * * * * * इह्य स्यां ।
 गघ का. अस्मा घूयस्व निर्याणि जाताश्रिया * * पुष्ट्या z
 मा. . . . जाताश्या . . . । ।
- ४ कख का. * रात्रि उषती निपस्य * द्वेपनो वर्चाधे ।
 मा. सिंहस्य व्याघ्रस्य * * * * ।
 गघ का. * ब्रध्नं * * * * कृणुषी * z
 मा. * ब्रध्नं * * परु * * * * । ।
- ५ कख उ. . . . सूर्यञ्च * * * * * ।
 का. . . . यमस्य * * * * z
 गघ का. अश्व * * व तोध येरनुं त्वा * विश्वासे दिक्षु z z z
 म. * * * * न → नि । ।
- ६ ख का. मोषसी.
 गघ का. यथानः * भवामः * विश्छन्तीरनूकमः z
 उ. * * * * व्युत्सन्तीर । ।

शम्या ह नाम दधिषे मम दिप्सन्ति ये धना ।
 रात्रीहि तानसदपाथ स्तेनो न विद्यते [S]थ
 रिपुर्न विद्यते ॥७॥

भद्रासि रात्रि चमसो न पिष्टो विश्वं
 गोरूपं युवतिर्बिभर्षि ।
 चक्षुष्मती मे मृषती वपूंषि प्रदित्यां दिव्यां
 रुक्मां अमुकथाः ॥८॥

यो अद्य स्तेन आयत्यघायुर्मृत्यो रिपुः ।
 रात्री तस्य प्रतीत्य प्र ग्रीवा प्र शिरो हनत् ॥९॥

प्र पादौ न यथायतिं प्र हस्तौ न यथाशिषत् ।
 यो मलिम्लरुपायति स संपिष्टो अपायति ।
 अपायति स्वपायति शुष्के स्थाणावपायत् ॥१०॥

-
- ७ कख का. श्रम्या * * तरुषे विपृश्छन्ती योजनां ।
 मा. सम्या ।
 गघ का. रात्रिहीर्चानसदपात * न्व विभ्यते ।
 मा. रिपुर्न * ॥
- ८ का. . . . रात्रिस्तपसो नुविष्टो * * युवति द्विभर्षि z
 * वे युवतीवरूपः प्रत्यादित्यां दिव्यां अरुक्मं अमुग्धः ।
- ९ का. युभ्य स्तेनायुत्वघायुर्मृत्यो * .
 * * प्रगीयस्व * गीवा * * * z
- १० कख का. * * * यताहतष् * * * यनाशिषत् ।
 गघ का. * मुललंसुलपायति * * तपायति ।
 उ. * मलिम्लरुपायति * * * । मलिम्लुरिति शोधः स्यात् ।
 डच का. 'अपायति' इत्यतो भ्रष्टो मन्त्रः ।
 उ. * * षुष्के (म. शुष्के) ॥३८॥ ॥११॥

१४.६

(शौ.१६.५०)

पै.६.२०.६३.

अन्धं रात्रि तिष्ठधूममशीर्षाणिमहिं कृणु ।

अक्षौ वृकस्य निर्जह्या स्तेनं द्रुपदे जहि ।।१।।

ये ते रात्र्यनड्वाहस्तीक्ष्णशृङ्गा[ः] स्वाशवः ।

तेभिर्नो अद्य पारयाति दुर्गाणि विश्वहा ।।२।।

रात्रिरात्रिमरिष्यन्तस्तरेम तन्वा वयम् ।

गम्भीरमप्लवा इव न तरेयुररातयः ।।३।।

यथा शाम्याकः प्रपतन् प्रेदिवात्रानुविद्यते ।

एवा रात्रि प्र पातय यो अस्माँ अभ्यघायति ।।४।।

-
- १ कख का. तिष्ठधूममशीर्षाणिमहिं *.
 गघ का. हनो * त्वैनं नृपते * ।
 मा. * * दपदे * ।
 म. * * द्रुपदे * ।
- २ का. ए * रात्रियनड्वाहस्तीक्ष्णशृङ्ग्याश्वासवः तेभिर्नो * * * विश्वह
 z
- ३ का. सरिष्यन्तस्तरेम * *
 गम्भीरमप्रवायुषं * तरेहुररातयः.
- ४ कख का. * सान्याकष् * तेदिवां ।
 मा. * सान्याकः ।
 म. * * * प्रे(ति→) दिवात्रानु * ।
 घ का. * * अभ्यगायती z
 उ. * अस्माङ् * । ।

अप स्तेनं वासोमथं गोअजमुत तस्करम् ।
अथो यो अर्वतः शिरो ऽभिधाय+ निनीषति ।। ५ ।।

यदद्य रात्रि सुभगे विभजन्त्ययो वसु ।
यदेह्यस्मान् भ्राजयाथेदन्यानुपायसि ।। ६ ।।

उषसे नः परि धेहि सर्वान् रात्र्यनागसः ।
उषा नो अह्न आ भजादहस्तुभ्यं विभावरि ।। ७ ।।

इति तृतीयोऽनुवाकः

।। चतुर्दशः सप्तदशर्चः काण्डः समाप्तः ।।

-
- ५ कख का. * स्तेदं वासमथं गोथमु * ।
गघ का. * * उर्वतश् * * * ।
मा. * * * * ऽभ्यघाय * । ।
म. . . . ऽभ्यघाय * । ।
- ६ कख का. यदद्वि * * विभजन्त्यो वसुः
गघ का. यथेघस्मानिताजय यथेदन्यानुपायति
मा. भ्राजया अथोदन्यानुपायसि ।
म. यदेह्यस्मान्भ्रा नुपायसि (→ति) । ।
- ७ का. * नष् * * सर्वा रात्री अनाकशः
जुषाणो अह्ना भजदहस्तुभ्यं विभावरी ZZZZ
इत्यथर्वणिकपैप्पलादयश् शाखायां चतुर्दशष् काण्डास् समाप्तः ZZ
ZZ
मा. विभावरि ।। ६ ।। ऋ१० ।। अ३ ।। सप्तदशर्च
काण्डसमाप्तः ।। ।।
म. . . . विभावरि ।। ६ ।। ऋ१० ।। अ३ ।। सप्तदशर्चकाण्डः ।।

पञ्चदशः काण्डः

१५.१

(तै.सं.४.४.१२)

सम्यन्दिग्भ्यः पवते सं स्वर्विन्मधोरतो माधवः
 पात्वस्मान् ।
 अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं
 रक्षतु पात्वस्मान् । । १ । ।
 रथन्तरं सामभिः पात्वस्मान् गायत्रेण
 च्छन्दसा विश्वरूपम् ।
 द्वादशा इष्टय स्तोमो अह्नां समुद्रो
 वाच इदमोजः* पिपर्तु । । २ । ।
 उग्रा दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः
 शुक्रे अहन्योजस्ये ।
 इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो नो मयि क्षत्रं
 विश्वतो धारयेदम् । । ३ । ।

काण्डारम्भे

का. औं नमो गणेशाय z औं नमो ज्वालाभगवत्यैः औं
 नमस्तिलोत्तमायै z औं अथ पञ्चदशोद्वायं लिख्यते z z औं
 सम्यर्दिग्भ्यष् ।

१

का. औं सम्यर्दिग्भ्यष् * संस्तव्यंमधोरजो माधनः . . . दुष्टरीदुरिताभ्य
 . . . ।

उ. औं सम्यन्दिग्भ्यः । ।

ग उ. . . . दुष्टरितु . . . ;

२ कख

का * सामभिष् . . . श्छन्दसा.

मा. . मामभि पात्वस्मान * छन्दसा * । म. . . छन्दसा * ।

गघ

का. . इष्टयस्तोमो अह्नां * वाच्य तमोजष् पिपन्तु z z z

मा. अह्ना इदमोदः * । ।

म. अह्ना इदमोदः पिपर्ति । ।

३ कख

का. वयोधाश्शुचिश् * अहन्योजसे ।

मा. अग्रा . . . अहन्योजस्ये । म. अग्रा . . . ।

गघ

का. पिपृतादते * महत् * * z z z

बृहद्राष्ट्रं क्षत्रभृद्बृहवृष्ण्यं त्रिष्टुभौजः
शुभितमुग्रवीरम् ।

इन्द्र स्तोमैः पञ्चदशेन वर्ध इदं
वातेन सगरेण रक्षतु ।।४।।

प्राची दिशां सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः
प्रावृषाह्नां स्वर्वती ।

इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजो अनाधृष्टं
सहस्वं सहस्वत् ।।५।।

वैरूपे सामन्यह तच्छकेयं जगत्यैनद्विक्ष्वा वेशयामि ।
विश्वे देवाः सप्तदशेन वद्यमिदं क्षत्रं
सलिलावतमुग्रम् ।।६।।

धत्री दिशां क्षत्रमिदं दधर्तुपस्थाशानां मित्रवदस्त्वोजः ।
मित्रावरुणा शरदाह्ना चिकिलू अस्मै क्षत्राय
महि शर्म यच्छतम् ।।७।।

- ४ कख का. बृहद्राष्ट्रं क्षत्रभृद्बृहवृष्णिसु सुकृतमुग्रवीरं.
मा. बृहदाष्ट्रं तृष्ण्यभोजः शुभितमुग्रविरं ।
म. तृष्ण्यभोजः ।
ग मा. * * * र्घ.

- ५ कख का. * * सहदिशां सहस्वती * * प्रावृषाह्नां * .
उ. * * * * * प्रावृषाह्ना स्वस्वर्वती ।
गघ का. * क्षत्रं दुष्टरममस्त्वोजो नाधृष्टं * सहस्वती २५२
मा. * * अनाधृ * सहस्वत ।।

- ६ कख का. * सामनिह तच्छकेयं जगत्येतु वृक्षा * ।
मा. * तत्सकेयं ।
म. वैरूपो तच्छकेयं ।
गघ का. * * * वर्ध * क्षत्रं २६२

- ७ कख का. * * दधर्तु उपस्थाशानां
मा. धत्री * ताधतुपस्थाशानां मित्रवदस्त्वोजः ।
म. धत्री * ताधतुपस्थाशाना मित्रवदस्त्वोजः ।
गघ का. जिगर्भू * क्षत्राणि * * यच्छतम् २७२
उ. चिकिलु * * * * यच्छतं ।।

वैराजे सामन्यधि मे मनीषानुष्टुभा संभृतं वीर्यं *सहः।
इदं क्षत्रं *मित्रवदार्रदान्वोजा* मित्रावरुणा
रक्षतमाधिपत्ये ।।८।।

सम्राट् दिशां *सहसाम्नी सहस्वत्यृतुर्हेमन्तो
विष्टया* नः पिपर्तु।

ओषजातां बृहती तु शक्वरीमं यज्ञमवतां
नो घृताची ।।९।।

स्वर्वती सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताची।
त्वं गोधाः पुरएतोत पश्चाद् बृहस्पते याम्यां
युग्धि वाचम् ।।१०।।

१५.२

स्तौमैकविंशे भुवनस्य पत्नि विवस्वग्वाते अभि नो गृणीहि ।
घृतवती सवितराधिपत्ये पयस्वती
रन्तिराशा नो अस्तु ।।१।।

१-४
तै.स.४.४.१२

- ८ ख का. . . . सम्भृतं * सहः । उ. * * सह ।
गघ का. * क्षत्रं मित्रवदान्वोजा मित्रावरुणा रक्षतुमाधिपत्ये २८२
उ. * * मित्रवदार्रदान्वोजा । ।
- ९ कख का. * * सहसाम्नी विष्टया नष्पिपन्तु
मा. सम्राट् * सहसाम्नि विष्टया * * ।
म. सम्राट् * सहसाम्नि विष्टया * * ।
गघ का. . . . यज्ञमवतान् * * २९२ । ।
मा. . . . यज्ञमवता * * । । म. * * च . . . । ।
- १० द्र. एक तै. संहितायामपि 'सम्राट्' इति ।
का. * * न युग्धि वाचं २१०२ काण्डः १२
- १५.२.१ कख का. पत्नि विश्वग्वाते * * * ।
उ. स्तौमैकविंशे * * * * * ।
गघ का. * सविताधित्ये * २१२
उ. रन्तिरासा * * । ।

ऊर्ध्वा दिशां रन्तिराशौषधीनां संवत्सरेण
 सविता नो अह्ना ।
 रेवत् साम्नां *पङ्क्तिश्छन्दसामजातशत्रुः
 स्योना नो अस्तु ।।२।।
 *विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना
 जगतो विष्णुपत्नी ।
 विश्वव्यचा इषयन्ती सुहृतिः स्योना नो
 अस्त्वदितेरुपरथे ।।३।।
 ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो
 या मनोता ।
 बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः सन्धाना वाता
 अधि नो गृणन्तु ।।४।।
 यो नः पिता जनिता यो विधर्ता यो नः
 सतो अभ्या सञ्जान ।
 स आशिषा द्रविणमिच्छमानः* प्रथमच्छदो* वर
 आ विवेश ।।५।।

तै.स.४.६.२.९

- २ कख का. अह्नाम्;
 उ. * * रन्तिराशौषधीनां संवत्सरेण * * * ।
 गघ मा. * * पङ्क्तिः छन्दसामजातशत्रुः * * * ।।
 म. * * पङ्क्तिः छन्दसा * * * ।।
 का. * * . . . स्छन्द . . . Z२Z
- ३ कख का. विष्कम्भो * धरुणष् * यस्येशाना * * .
 मा. विम्बो । म. विष्टम्बो ।
 गघ का. * ऋषयन्ती सहोभिः स्योनो अस्त्व Z३Z
- ४ कख का. * * विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना * * * .
 उ. ध्रुवा ।
 गघ का. बृहस्पतिर्मरुतोस्योत * संधाना * अपि नस्कृणोतु Z४Z
- ५ ख का. * नस्यतो . . . ज्ञान । मा. सञ्जान ।
 गघ का. * * . . . मिच्छमानष् प्रथमसूनो * * * Z५Z
 मा. * आशिषा द्रविणं मिच्छमानः प्रथच्छदो * * * ।।
 म. * * . . . मिच्छमानः प्रथमच्छदो * * * ।।

- ४.२.७.२ अभ्या वर्तस्व पृथिवी यज्ञेन पयसा सह ।
अपान्तो अग्निरिषितो [ऽ]व रोहतु । । ६ । ।
- ४.२.७.३ यदग्रे चन्द्रं यत् पूतं यच्छुक्रं यच्च यज्ञियम् ।
तद् देवेभ्यो भ्रामसि । । ७ । ।
- ४.२.७.४ इषमूर्जमहमत आदि यज्ञस्य योनौ महिषस्य धामन् ।
आ नो गोषु विशस्त्वा प्रजायां जहामि
सेदिमनिराममीवाम् । । ८ । ।

१५.३

(शौ.१६.४४)

आयुषो [ऽ]सि प्रतरणं विप्रं भेषजमुच्यसे ।
तदाञ्जनं त्वं शन्तातेसिं मायोभवं कृतम् । । १ । ।

यो हरिभा जायान्यो अङ्गभेदो विसल्पकः ।
सर्वं ते यक्ष्ममङ्गेभ्यो बहिर्निर्हन्त्वाञ्जनम् । । २ । ।

- ६ क का. पृथिवि(→वी) ;
गघ का. अपांसते अग्निरिषितो वि * २६२
म. अपांतो । ।
- ७ कख का. यश्शुक्रं यश्च जज्ञियं;
गघ मा. तद्वेभ्यो * । । ता । ।
- ८ का. इषमूर्जसाभृता * योना महिषस्व धामं ।
. सेदिमजराममीवां २८२कार२
घ म. ममिवां । । २ । । ऋ८ । ।
- १५.३.१ ख का. * भेषजमुच्यसे ।
गघ का. यदाञ्जनं भ्रं शन्तातेअशिनांयोभवं * १२ उ. . . . सन्तातेसि .
. . . । ।
- २ कख का. * * जायांयो अङ्गभेदो विसल्पकः ।
गघ का. बहिर्निर्हन्त्वाञ्जनं २२२
मा. सर्वन्ते बहिर्निर्हन्त्वाञ्जनं । ।
म. सर्वन्ते बहिर्निर्हन्त्वाञ्जनं । ।

आञ्जनं पृथिव्यां जातं भद्रं पुरुषजीवनम् ।
कृणोत्वत्प्रमायकं रथजूतिमनागसम् ॥ ३ ॥

प्राण प्राणं त्रायस्वासी असवे मृड ।
निर्ऋते निर्ऋत्या नः पाशेभ्यो मुञ्च ॥ ४ ॥

सिन्धोर्गर्भोऽसि विद्युतां पुष्पम् ।
वातः प्राणः सूर्यश्चक्षुर्विवस्पयः ॥ ५ ॥

देवाञ्जनं त्रीककुदं परि मा पाहि विश्वतः ।
न त्वा तरन्त्योषधयो बाह्याः पर्वतीया उत ॥ ६ ॥

वीदं मध्यमवासृजद्रक्षोहामीवचातनः ।
अमीवाः सर्वाश्चातयन्नाशयदभिभा इतः ॥ ७ ॥

बह्निदं राजन् वरुणानृतमाह पुरुषः ।
तस्मात् सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यहसः ॥ ८ ॥

-
- ३ का. * * * * पुरुषजीवनं ।
कृणोत्वत्प्रमायिकं रथजूतमनाकम् २३२
- ४ कख का. . . . त्रायस्वं असवो सवे मृड ; मा. प्राणं . . . ।
- ५ कख मा. सिन्धोर्गर्भोसि विद्युता * ।
गघ का. * प्राण ;
- ६ कख का. देवांजनि त्रीककुद * * * * ।
गघ का. * * चरन्त्योषधयो बाह्याषु पर्वत्या * २५२
उ. * * तरन्त्योषधयो * * * । ।
- ७ का. वीरं तनं ।
अमीव सर्वाश्चातयन्नाशयतपिवाहिता २७२
ख म. द्रक्षो (→क्ष्यो)हा ।
- ८ क म. विह्निदं
ग मा. तस्मा *.

यदापो अघ्न्या इति वरुणेति यदूचिम ।
तस्मात् सहस्रवीर्यं मुञ्च नः पर्यहसः । । ६ । ।

मित्रश्च त्वा वरुणश्चानुप्रेयतुराञ्जन ।
तौ त्वानुगत्य दूरं भोगाय पुनरोहतु । । १० । ।

१५.४

(शौ. १६.४५)

ऋणादृणमिव सं नय कृत्यां कृत्याकृतो गृहम् ।
चक्षुर्मन्त्रस्य दुर्हार्दः पृथीरपि शृणाञ्जन । । १ । ।

यदस्मासु दुष्वप्र्यं यद् गोषु यच्च नो गृहे ।
अमामगत्यस्त दुर्हार्दः प्रिय प्रति मुञ्चताम् । । २ । ।

अपामूर्ज अतसो वावृधानमग्रेर्जातमधि जातवेदसः ।
चतुर्वीरं पर्वतीयं यदाञ्जनं दिशः प्रदिशः
*करदिच्छिवास्ते । । ३ । ।

६ कख का. घ्न्यायति वरुणेन ।
ग मा. तस्मा *.

१० कख का. वरुणश्चानुप्रेयदुजन ।
गघ का. * त्यानकत्य * * २१०२ काण्डः ३२
मा. पुरोहतु । । ३ । । १० । ।

१५.४.१ क उ. सन्नय.
गघ का. दुर्हार्दः पृथीरपि दृणाञ्जनम् २१२
मा. दुर्हार्दः पृथीरपी । ।

२ ख का. * * यश्च * * । म. दुस्वप्र्यं.
ग का. मामगत्यस्य दुर्हार्दश्च; म. अपा (→मा) मगत्यस्त *.

३ क का. अपामूर्जो जसो
गघ का. * पर्वतं ऋदुविच्छिवास्ते २३२
उ. करदित् शिवास्ते । ।

चतुर्वीरं वध्यत आज्जनं ते सर्वा दिशो अभयास्ते भवन्तु ।
ध्रुवस्तिष्ठाधि सवितेव वार्य इमा विशो
अभि हरन्तु ते बलिम् ।।४।।

आङ्क्ष्वैकं मणिमेकं कृणुष्व *स्नाह्येकेन पिबैकमेषाम् ।
चतुर्वीरं नैर्ऋतेभ्यश्चतुर्भ्यो ग्राह्या बन्धेभ्यः
परि पात्वस्मान् ।।५।।

अग्निर्माघ्येनावतु प्राणायानायायुषे वर्चस ओजसे तेजसे
स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ।।६।।

इन्द्रो मेन्द्रयेणावतु प्राणायानायायुषे वर्चस ओजसे तेजसे
स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ।।७।।

- ४ कख का * वध्यतांयजन्ते * * भयास्ते * ।
मा. * वध्यते आज्जनन्ते * * ।
म. * * आज्जनन्ते * * ।
गघ का. . . . स्तिष्ठासि . . . वारि * दिशो भ्रियन्तु * * २४२
उ. ध्रुवस्तिष्ठाधि वलिं । ।
- ५ का. आक्षकं * * * श्वाशीकेन पवीकमेषां चतुर्ऋतेभ्यश्चतुर्भ्यो * *
* * * २५२
क उ. आक्ष्वैकं * * * ;
खग मा. स्वस्माज्येकेन । * . . . तेभ्योश्चतुर्भ्यो;
ख म. स्नाज्येकेन ।
- ६ का. अग्निर्मा अग्निनावतु वर्चसे * * * * २६२
म. अग्निर्माघ्येनावतु । ।
- ७ का. * मा इन्द्रेणावतु प्रभूतये * २७२
उ. इन्द्रो मेन्द्रयेणावतु । ।
- द्र. 'सुभूतये' इति पाठः उ. हस्तलेखयोर्ना नीस्ति । तथापि ऊहनियमेन
स एव पाठः ग्राह्य इति प्रतीयते एवम् ८, ९ मन्त्रयोरपि । वै. तु.
का. ।

सोमो मा सोम्येनावतु प्राणायानायायुषे वर्चस ओजसे
तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ।। ८ ।।

भगो मा भगेनावतु प्राणायानायायुषे वर्चस ओजसे
तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ।। ९ ।।

मरुतो मा गणैरवन्तु प्राणायानायायुषे वर्चस
ओजसे तेजसे स्वस्तये सुभूतये स्वाहा ।। १० ।।

इति प्रथमोऽनुवाकः

१५.५

शौ.२.१३.१
आप.म.२.२.१

आयुर्दा देव जरसं पृणानो घृतप्रतीको घृतपृष्ठो अग्रे ।
घृतं पिबन्नमृतं चारु गव्यं पितेव पुत्रं जरसे नयेमम् ।। १ ।।

शौ.२.२६.२

आयुरस्मै धेहि जातवेदः प्रजां त्वष्टरधि नि धेह्योनः ।
रायस्पोषं सवितरा सुवास्मै शतं जीवाति
शरदस्तवायम् ।। २ ।।

८ का. वर्चसे * * * प्रभूतये * २८२
उ. सोमो मा सोम्येनावतु ।। ७ द्र. ।

९ का. * * . . . नावतु । २६२
मा. * * भगेनानावतु ।। म. * * भगेनावतु ।।
७द्र. ।

१० का. ओजसे स्वस्तये सुप्रभूतये * २१०२२ २२
मा. वर्चसे ओजसे * * * * ।। ४ ।। २१० ।।
काण्डिकान्ते का. इत्यथर्वणिकपैप्पलादयश्शाखायां
पञ्चदशष्काण्डाभ्यमानुवाकः २२

१५.५.१ कख का. * * * वृणानो * घृतपृष्ठौ * ।
ग मा. * पिवन्नमृतं * * ; घ. म. नयेन → मं ।।

२. ख का. * त्वष्टरधि नि धेह्योजः २
ग मा. सवितुरा . . . ; म. सविता (→त)रा . . .
घ का. * जीवातु २२२

शौ. २.२८.५ आप. म. २.४.२	इममग्र आयुषे वर्चसे धाः प्रियं रेतो वरुण मित्र राजन् । मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ* विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत् ।।३।।
तु.आप.म. २.४.४	अग्रिष्ट आयुः प्रतरं कृणोतु सोमस्ते पुष्टिं प्रतरं दधातु । इन्द्रो मरुत्वानधि ते ब्रवीत्वादित्यैस्ते अदितिः शर्म यच्छतु ।।४।।
तु. आप.म. २.२.३	रेवतीस्त्वा व्यक्षणं कृत्तिकाश्चकृतस्त्वा । अपसस्त्वामतन्वत धियो [५]वयन्नवाग्रायीरपृञ्चन् ।।५।।
गद्य आप.म २.२.४	सहस्रमन्तां अभितो [५]ददन्ताशीतिर्मध्यमभयं वि नारीः । देवीर्देवाय परिधे सवित्रे महत्तदासामघवन्महित्वम् ।।६।।

- ३ कख का. धा प्रियो * * * * .
उ. * मित्रो * * * * ।
गघ का. यश्छ * * * * . २३२
मा. मादेवास्मा * * यछ * * * * र्जथासः । ।
म. मादेवास्मा * * यछ * * र्यथासः । ।
- ४ कख का. अग्रिष्ट्वायुष् * * प्रतिरं * । २४२
गघ का. अर्घर्चोऽयं न दृश्यते ।
मा. ब्रवीत्वादित्येस्ते * शयच्छतु । ।
म. यछतु । ।
- ५ ख का. कृत्तिका चक्रुतस्त्वा ; मा. कृत्तिकाश्चकृतस्त्वा ।
गघ का. अभिसस्त्वा अभिशस्त्वाव्यतन्यतु । * न्वाग्ना आयुर्वन्तं
२५२
उ. वयं नवाग्रायीरपृञ्चन् । ।
- ६ कख का. सहस्रमन्ता * रदन्ताशीति भयंतुनारीः
म. न्तासितिर्म । उ. * नारी ।
गघ का परिदे * २६२
उ. महत्तदासा । ।

- आप. म.
२.२.२ इममश्मानमा तिष्ठाश्मेव त्वं स्थिरो भव ।
प्र मृणीहि दुरस्यतः सहस्व पृतनायतः ।।७।।
- शौ.१६.२४.१ येन देवं सवितारं परि देवा अधारयन् ।
तेनेमं ब्रह्मणस्पते परि राष्ट्राय धत्तन ।।८।।
- २ परीममिन्द्रमायुषे महे क्षत्राय धत्तन ।
यथैतं जरसे नयां ज्योक्* क्षत्रे अधि जागरत् ।।९।।
- ३ परीमं सोममायुषे महे श्रोत्राय धत्तन ।
यथैनं जरसे नयां ज्योक् श्रोत्रे अधि जागरत् ।।१०।।

७ कख उ. इममस्मानमा ।

गघ का. ** दुरस्यतु ** 2७2

८ कख का. **** दियापयन् ।

मा. जेन ।

गघ का. दत्तनः 2८2

मा. तेनमं ।।

९ का. नास्त्यय मन्त्रः ।

७ घ उ. यो *** ।।

१० कख का. परेमं धत्तनः.

मा. परिमं ।

गघ का. अथैनं * नय ** धि * 2९2 काण्डः १2

उ. योक् *** ।।५।।३१०।।

१५.६

१-५

शौ.१६.२४.

४-८

१=२.१३.२

परि धत्त धत्त वर्धसेमं जरामृत्युं कृणुत दीर्घमायुः।
 बृहस्पतिः प्रायच्छद्वास एतत् सोमाय
 राज्ञे परिधातवा उ।।१।।

जरां सु गच्छ⁺ परि धत्स्व वासो भवा
 गृहीनामभिशस्तिवा उ।
 शतं च जीव शरदः सुवर्चा रायस्पोषमुप
 सं व्ययस्व।।२।।

शौ.३.१३.३

परीदं वासो अपि धाः स्वस्तये
 [५] भूर्वापीनामभिशस्तिपा उ।
 शतं च जीव शरदः पुरुचीर्वसूनि चारुर्वि
 भजासि जीवन्।।३।।

-
- १ कख का. * दत्त वर्धसे इमं * * * * *
 मा. * * * * * जरां मृत्यु * * * * *।
 म. * * * * * जरां मृत्युं * * * * *।
 गघ का. बृहस्पतिष् प्रायश्छ विवाचे * * * युः २१२
 मा. * प्रायश्छद्वास * * * परिदधातवाङ्।।
 म. * प्रायश्छद्वास * * * परिदधातवा उ।।
- २ कख का. * * गश्छ * * * * कृहीनामभिशस्तिवायुः।
 मा. * * गच्छ * * * * गृहीनामभिशस्तिवाङ्।
 म. * * गच्छ * * * * *।
 गघ का. * * * * * रायश्च पोषमुप त्वा मदेम २२२
 मा. शतञ्च * * * * रायस्पोषमुप * *।।
 म. शतञ्च * * * * * षमुप स *।।
- ३ कख का. * * * * * धि धास् * * * * * मभिशस्तिवायुः
 मा. * * * * * अपि धा * * * * * मभिशसस्तर्वा उ।।
 गघ का. * * जीनश् * * * * * चारुर्व्यभजासु * २३२
 उ. शतञ्च * * * * *।।

योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे ।
सखाय इन्द्रमूतये ।। ४ ।।

हिरण्यवर्णो अजरः सुवीरो जरामृत्युः प्रजया सं विशस्व ।
तदग्निराह तदु सोम आह बृहस्पतिः
सविता तदिन्द्रः ।। ५ ।।

यदोत्तमत्तन्तुबद्धाय नावद्वासः पूर्वयावत् पुरुरूपपेशः ।
भद्रातीकासमजरं सुवीरं तेन ते देवाः प्र तिरन्त्वायुः ।। ६ ।।

यस्य ब्रह्माणः सिचमारभन्ते श्रथन्तो नीवं प्रतिरन्त आयुः ।
तस्य देवा देवहूतिं जुषन्तां स विश्वहा
सचतां स्वस्ति ।। ७ ।।

अन्यदा धत्स्व परि धत्स्व वास इममुल्वमपलंपामि यस्ते ।

म.आप.म.२.२.५ग जरसे त्वामृषयः सं व्ययन्तु सूर्यो भगस्ते
प्र तिरन्त्वायुः* ।। ८ ।।

- ४ कख मा. * तास्तरं * * । म. * तव(→प)स्तरं * * ।
- ५ कख का. * उजयस् * * * * * ।
मा. * * * * * जरांमृत्यु * * * * * ।
- ६ कख का. यदोत्तमत्तन्तुबद्धाय पूर्वयावयतु पुरुरूप । पयसः ।
गघ का. भद्रातीकासमजरं * * देवाष् प्र तिरन्त आयुः २६२
मा. तेन देवाः * तिरन्त्वायुः । ।
म. प्रतिरन्त्वायुः । ।
- ७ कख का. * ब्रह्माणसृजमारभन्ते स्वर्धन्तो नियमं * * ;
मा. इमौ वादौ न स्तः ।
म. * * शिच . . . प्र तिरन्त्वायुः ।
गघ का. . . . विश्वा सजतां * २७२ उ. यस्व . . . । ।
- ८ कख का. यत्ररा * * * * * मुल्वमपुलं पानिजस्ते । < अपलुम्पामि ?
गघ का. सं व्यन्तु तिरन्त आयुः २८२
उ. तिरन्त्वायुः । ।

शौ.२.१३.५ यस्य देवासः प्रथमवास्यं हरामि तं त्वा विश्वे अवन्तु देवाः ।
तं त्वा भ्रातरः सुवृधा वर्धमानमनु जायन्तां बहवः
सुजातम् ।।६।।

अहतेनाहतो भव स्थिर स्थिरेण सं भव ।

१०.३.१^घ, १६.
३२.६

प्र मृणीहि दुरस्यतः सहस्व पृतनायतः ।।१०।।

१५.७

(तु.शौ.५.२४)

मित्रः पृथिव्या अध्यक्षः । स मावत्वस्मिन् ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्य-
स्यां पुरोधायामस्यां देवहृत्यामस्यामाकृत्यामस्यामाशिषि
स्वाहा ।।१।।

वरुणो [ऽ]पामध्यक्षः [।.....] ।।२।।

वायुरन्तरिक्षस्याध्यक्षः [।.....] ।।३।।

सूर्यो दिवो [ऽ]ध्यक्षः [।.....] ।।४।।

चन्द्रमा नक्षत्राणामध्यक्षः [।.....] ।।५।।

६ कख का. * देवा प्रथमास्यो * * * * * ।

उ. विश्वे वन्तु * ।

गघ का. * * * सुवित्रा जायतां * स्वतम् २३२

मा. * * * सुवृद्धा ।।

१० कख का. आहतेनाहतो * रस्थिर * सम्भवष्.

म. सम्भव ।

गघ का. * मृणीह दुरस्यतु * * २ काण्डः २२२

१५.७.१ का. * * अध्यक्ष स माशिषस् * २१२

उ. माशिषिः * ।। क मा. मित्र * * ।

२ का. * पामध्यक्ष २२२

३ का. वायुरन्तरिक्षस्याध्यक्ष २३२

४ का. * दिवौध्यक्ष २४२

५ का. * क्षाणामध्यक्ष २५२

वसुः संवत्सराणामध्यक्षः [१] । । ६ । ।
संवत्सर ऋतूनामध्यक्षः [१] । । ७ । ।
अग्निर्वनस्पतीनामध्यक्षः [१] । । ८ । ।
इन्द्रः कर्मणामध्यक्षः [१] । । ९ । ।
सविता प्रसवानामध्यक्षः [१] । । १० । ।

१५.८

(तु.शौ.५.२४)

विष्णुः पर्वतानामध्यक्षः [१] । । १ । ।
त्वष्टा रूपाणामध्यक्षः [१] । । २ । ।
रुद्रः पशूनामध्यक्षः [१] । । ३ । ।
सोमः पयसामध्यक्षः [१] । । ४ । ।
पर्जन्य ओषधीनामध्यक्षः [१] । । ५ । ।
समुद्रो नदीनामध्यक्षः [१] । । ६ । ।
हिंकारः साम्नामध्यक्षः । स मा [.] । । ७ । ।

-
- ६ का. ध्यक्ष २६२ मा. वसु सम्वत्सराणामध्यक्षः । ।
 ५ म. * सम्वत्स । ।
- ७ का. संवत्सरः . . . मध्यक्ष २७२
 उ. सम्वत्सर । ।
- ८ का. मध्यक्ष २८२
- ९ का. मध्यक्ष २९२
- १० का. मध्यक्ष २१०२ काण्डा ३२
 मा. सविताः । । ७ । । ऋ१० । ।
- १५.८ का. सर्वत्र 'अध्यक्ष' इति मन्त्रान्ते । ५म-६ष्ठमन्त्रयोः क्रमो
 विपरीतः ।
- ५ मा. पर्यन्य । ।
- ७ का. समां २

सरस्वती वाचामध्यक्षा । सा मा [.....] । । ८ । ।

पूषा पथीनामध्यक्षः । स मा [.....] । । ९ । ।

गायत्री छन्दसामध्यक्षा । सा मा [.....] । । १० । ।

१५.६

बृहस्पतिर्देवानामध्यक्षः [.....] । । १ । ।

प्रजापतिः प्रजानामध्यक्षः [.....] । । २ । ।

३-४

तु.शौ.५.२४.१५-१७ यमः पितृणामध्यक्षः । स मावत्वस्मिन् [.....] । । ३ । ।

पितरः परे [S]वरस्ततस्ततामहः* । ते मावन्त्वस्मिन्
ब्रह्मण्यस्मिन् कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां देवहृत्यामस्या-
माकृत्यामस्यामाशिषि स्वाहा* । । ४ । ।

८ का. * वाचामध्यक्ष z स मां z

मा. * वाचावाचामध्यक्षा । * * । ।

९ का. पूषापतीनामध्यक्ष । स मां z स मां z का z४z

मा. ध्यक्षा । सा * । ।

१० का. नास्ति ।

१५.६.१-३ का. सर्वत्र 'अध्यक्ष' इति ।

४ का. * * स्तदामहस् ते र्मण्यस्यां

देवहृत्या मशिषस् * z ('पुरोधायामस्यां' इति भ्रष्टम् ।)

उ. * * वरस्थतस्थतामहः । * मावन्त्वस्मिन् माशिषिः
स्वाहा । ।

देवानां देवा देवा देवेष्वधिदेवाः परा क्रमध्वम् ।
प्रथमा द्वितीयेषु द्वितीयास्तृतीयेषु ॥ ५ ॥

त्रिरेकादशा विश्वे वैश्वानरा महि महान्तो न मा रभध्वम् ।
इदं शकेयं यदिदं कृणोमि स्वाहा ॥ ६ ॥

इति द्वितीयोऽनुवाकः

१५.१०

(ऋ. ६.७५.१-१०)

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे ।
अनाविद्धया तन्वा जय त्वं स त्वा वर्मणो
महिमा पिपर्तु ॥ १ ॥

धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम ।
धनुः शत्रोरपकामं कृणोतु धन्वना सर्वाः
पृतना जयेम ॥ २ ॥

- ५ का. * * * देवदेवेष्वधिदेवाष् प्र क्रमध्वं
* * . . . स्तृतीयेषु z
मा. * देवादेवेष्वधिदेवा * * ।
* द्वितीयेषु दीतीया तृतीयेषु । ।
घ म. द्वितीया तृतीयेषु । ।

- ६ कख का. सहि । सान्तो अनु व आ रभध्वं
काण्डिकान्ते का. z६z काण्डः ५zz zz इत्यथर्वणिक पैप्पलादयः
शाखायां पञ्चदशष्काण्डे द्वितीयोऽनुवाकःzz
उ. ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥

- १५.१०.१ ख का. व्यदुर्मी * सुमना उपस्थे ।
घ का. * * * * पिपन्तु z

- २ कख का. * * धन्वनाजि * * * समदो * ।
मा. * * धन्वनाजिञ् * * तीव्रा * ययेम ।
म. * * धन्वनाजिञ् ।
घ का. * सर्वाःप्रदिशो * z२z
मा. * * * ययेम । ।

वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियं सखायं परिष्वजाना ।
योपेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वञ्ज् ज्या इयं
समिति पारयन्ती ।। ३ ।।

ते आचरन्ती समनेव योषां मातेव पुत्रं पिपृतामुपस्थे ।
अप शत्रून् विध्यतां संविदाने आर्त्सी इमे
विस्फुरन्ती अमित्रान् ।। ४ ।।

वह्नीनां पिता बहुरस्य पुत्रो व्यचः कृणोति
समदो [ऽ]वगत्य ।
इषुधिः *सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो
जयति प्रसूतः ।। ५ ।।

रथे तिष्ठन् नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः ।
अभीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु
*यच्छन्ति रश्मयः ।। ६ ।।

-
- ३ कख का. गनीगन्ति * प्रियं * परिष्वजानां.
गघ का. शिङ्क्ते इयं * पारयन्ती ।
मा. शिङ्क्ते धन्वं * * * पारयन्ती ।।
म. शिङ्क्ते धन्वं ।।
- ४ कख का. ती २
गघ का. * शत्रून् * * आर्त्सी * * * .
उ. * * * सन्विदाने * * * * ।।
- ५ ख का. व्याच कृणोतु समिधो वगत्या ।
गघ का. इषुधिस् संकष्
उ. * शङ्काः
- ६ ख का. * * सुषारथिः.
गघ का. अभीशूनां * * * पश्चादनु यच्छन्ति * ।
मा. यच्छन्ति * ।।
म. यच्छन्ति * ।।

तीत्रान् घोषान् कृण्वतां वृषपाणयो [ऽ]श्वा रथेभिः
सह वाजयन्तः ।

अपक्रामन् प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति
+शत्रूरनपव्ययन्तः । । ७ । ।

रथवाहनं हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म ।
तत्रा रथमुप शमं सदेम विश्वाहा वयं
सुमनस्यमानाः । । ८ । ।

स्वादुषंसदः पितरो वयोधाः कृच्छेश्रितः
शक्तीवन्तो गभीराः ।

चित्रसेना इषुबला अमृधाः सतोवीरा
उरवो व्रातसाहाः । । ९ । ।

ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो
द्यावापृथिवी अनेहसा ।

पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा +माकिर्णो
अघशंस ईशत । । १० । ।

७ क का. * * कृणुते * ;

मा. * * * वृषपाणयो.

गघ का. प्रमृणीनमिच्छात् * शत्रूँअपव्ययन्तः z

उ. * शत्रूनूरनपव्ययन्तः । ।

८ ख का. निहितस्य *.

घ का. विश्वा(हा←)फा वयँ * z

९ ख का. कृच्छेश्रुजशू * *.

ग का. * * अवृधासु;

मा. * इषुमला अमुधाः.

१० कख का. ब्राह्मणासषू * * * न . . . ।

घ का. * साकिर्णो * * z काण्डः z१z

मा. * माकृण्वो अघसंस * ! १० । । ऋ । १०

म. * माकृण्वो * * ! १० । । ऋ । १०

१५.११

- शौ.७.५१.१ बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
इत्यादयः इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो
वरिवः कृणोतु ।।१।।
- ऋ.६.७५.११ सुपर्ण वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसूता ।
यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तदस्मभ्यमिषवः
शर्म यच्छान् ।।२।।
सुपर्णो वासो यदु सर्पिरासामनो हिरण्यमिषवः पतत्री ।
मास्माङ् अरन्नमुत आपतन्तीरितः
प्रहिताः संवितर्जयन्तु ।।३।।
- ऋ.१४ अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिमपबाधमानः ।
हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमांसं परि
पातु मृत्योः ।।४।।
- ऋ.१३ आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ उप जिघ्रते ।
अश्वाजनि प्र चोदयाश्वान् समत्सु पादय ।।५।।

-
- १ कख का. बृहस्पतिर्नष् * * . . . दुतोत्तरास्मा
२ कख का. * * * अस्यासि * * सन्नद्धासि पचति *
उ. सन्नद्धा * * ।
गघ का. * * सञ्च * * * तत्रास्सभ्यमृषयः * यच्छान् २
उ. * नर * * * यछात् ।।
- ३ कख का. * * अधि ।
गघ का. मास्मात् सदन्नसुतापतन्ती उत प्रहिताः सवितुर्जयन्तु २
मा. मस्माङ् ।।
- ४ क का. पर्येति *
घ का. * * * * मृत्युः; मा. * पुमांसं * * * ।।
- ५ कख का. * जङ्घन्ति . . . जघनां * * ;
उ. * जङ्घन्ति ।
गघ का. वाजय २
मा. अश्वाजनित्र प्र चोदयाश्वान् * * ।।

- ऋ.६.४७.२७ दिवस्पृथिव्याः पर्योज आभृतं वनस्पतिभ्यः परि संभृतं सहः।
अपामोज्मानं परि गोभिराभृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा
रथं यज ।। ६ ।।
- ऋ.२८ इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः।
*सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथं प्रीति
हव्या गृभाय ।। ७ ।।
- ऋ.२६ वनस्पते वीडङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः।
गोभिः संनद्धो रथं वीडङ्गस्वास्थाता ते
जयतु जेत्वानि ।। ८ ।।
- ऋ.२६ उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां
विष्टितं जगत्।
स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद् दवीयो अप
सेध शत्रून् ।। ९ ।।

- ६ कख का. दिवष्पृथिव्याष् सम्भृतं सः.
उ. पर्योति ।
ग का. मोज्मानं ;
घ मा. 'वज्रं' नास्ति ।
- ७ ख का. * * धरुणस्य *.
गघ का. स.इमा * * * * * २७२
उ. सेमान् * * * * * रथः * * * ।।
- ८ कख का, म. * वीडङ्गो ।
मा. * वीडङ्गो प्रतरण * ।
- ९ गघ का. * सन्नद्धो असि वीडङ्गस्वास्थाता * * * २८२
उ. * सन्नद्धो जेत्वानि ।।
- ९ कख का. तेन सुनुतां * *.
मा. विष्टितं * ।
गघ का. 'स' इत्यतो नास्ति ।
मा. * सजूरिन्द्रेण ।।

ऋ.३० आ क्रन्दय बलमोजो* न आ धा अभि ष्टन
दुरिता बाधमानः।
अप सेध दुन्दुभे *दुच्छुनामित इन्द्रस्य
मुष्टिरसि वीडयस्व ।।१०।।

१५.१२

शौ.६.१२६.३ प्रामूञ्ज जयाभीमे जयन्तु केतुमद् दुन्दुभिर्वावदीतु।
इत्यादयः *समश्वपर्णाः पतयन्तु नो नरो ऽस्माकमिन्द्र
रथिनो जयन्तु ।।१।।

ऋ.५.३१.१ इन्द्रो रथाय प्रपदं कृणोतु यमध्यष्ठान् मघवा जयन्तम्।
इर्य इव पशुभिर्युजोतु* गोपा अरिष्टो जातः प्रथमः
*शिषासन् ।।२।।

१० का. 'अप सेध' इत्यवधिको मन्त्रभागो नास्ति।

क उ. * * बलमोयो * * *.

ग मा. * * दुदुभे दुत्सुनामित ; का. . . . श्छुनाइत ;

म. * * * दुत्सुनामित.

१५.१२.१ क का. प्रामूञ्ज मा. प्रामुञ्जयाभीमे जयन्त.

ख म. केतुमदुन्दुभिर्वावदीतु।

गघ का. सनःसुपर्णाषु पतयन्ति * * स्माकमिन्द्र * * । २१२

मा. सम्यश्वपर्णाः * ना नरो । ।

म. नानरो । ।

२ कख का. * * प्रमिदं * यमध्यष्ठां * *.

मा. * * * * यमध्यष्ठान् * जयन्तां।

घ म. * जयन्तां।

गघ का. अहिरिव पशून्त्रिर्येतु * * यातु * शिशासं २२२

मा. * * पशुभिर्युजोतु * * * प्रथम शिषासन् । ।

म. * * पशुभिर्युजोतु * * * * शिषासन् । ।

पर्यन्यस्येव स्तनयित्पुरासोरिन्द्राग्न्योरिव

चेखिद्यते घोपो अस्य ।

ऋ.१.१६३.१ग

साहस्रो वीरः शतं ससन्वानयुतं ससन्वान् रथ मृडेह । । ३ । ।

पै.१५.११.८ग

श्वेनस्य धक्षौ हरिणस्य बाहू इन्द्रस्य मुष्टिर्मरुतामनीकम् ।

गोभिः सन्नद्धो असि वीडयस्व । । ४ । ।

ऋ.१.६५.७

उद्यंयमीति सवितेव बाहू उभे सिद्यौ यजते भीम ऋञ्जन् ।

उच्छुक्रमाकमजते शचीभिर्नवा मातृभ्यो

वसना जहाति । । ५ । ।

उग्रौ ते नमी पवी त उग्रा उग्राः शङ्खो बृहतो रथस्य ।

*ईषात्र वेणो नमतिस्त उग्राग्रिश्वक्षुः प्रवेणं रथस्य ।

तेनामित्रान् प्रमृणन् याहि शत्रून् । । ६ । ।

- ३ कख का. तेखिद्यते * स्य ।
मा. पर्यन्यस्येव स्तनयित्पुरासो इन्द्राग्न्योरिव * * * ।
गघ का. सहस्रो * * सिसुन्वानेतं सिसुन्वा * मृळ्य २३२
मा. ससन्वन् * * । ।
म. -'रः श'- 'न्वानयु'- '-ह' इति नष्टम् ।
- ४ ख का. अश्विनोरसौ मरुतामनीकं ।
ग का. * सन्नद्धो * * ; मा. * सन्नद्धो असी * । ।
म. * सन्नद्धो अस * । ।
- ५ कख का उद्यन्नरीनि ४ * मतौ * * रुजं.
मा. . . यजते * रञ्जन । म. . . रञ्जन् ।
गघ का. उच्छुक्रमाकमजते शचीभिन् * * * २५२
मा. उच्छुक्रमजते . . . । । म. उच्छुक्रमत्कमजते . . . । ।
- ६ क-घ का. * * * * त उग्राः शङ्खो बृहतो रथस्य येषात्र वेणो
नवतहुदग्राग्रेश्व चक्षुषु प्रवेणे *
मा. * * * पव ते * * * * । इषात्र . . . उग्राग्रिः श्वक्षुः * * ।
म. * * * पव त * * * * । इषात्र * ।
ङ का. . . . शत्रून् २६२ उ. . . . प्रमृणं * * । ।

अरा नाभयो वलमित्ते अक्ष उग्रौ ते
 कोषौ सहनिस्यदाभ्याम् ।
 आप्योर्वध्रानुत कोषघोरा स्थानं बन्ध
 उत *बन्धुरं ते ।।७।।

गौष्ठे बलं मृग एकमङ्गं परा क्रमध्वं मह आ सुवन्त ।
 अभीशवो हतानेन वृत्रमयं क्षेत्रेण प्रजयास्तूग्रः ।।८।।

आ तिष्ठ जिष्णुस्तरसा सपत्नान् साहस्रौ वीरः
 प्रमृणन् याहि शत्रून् ।
 पृष्टियुगे कृणुतं वीर्याणि तदेतामेतं रथमस्य शम्भे ।।९।।

अद्यै चक्षूषि कवयः सं नमन्त्वश्वा प्राकाशा
 ऋजु धावयन्तः ।
 अनु त्वा स्कम्भो ददतां पितेव चक्रमाणमैनं
 धत्स्वोपस्थे प्र तिरात्यायुः ।।१०।।

- ७ कख का. रा * बलिमित्येक्ष उग्रे * घोषौ सहनःस्वराभ्यां
 गघ का. आरण्यो वर्धाणिच घोयोरास्त्रानं वंत उत बन्धुरे ते २७२
 मा. अप्योर्वध्रानुत * * बन्धु * बन्धुरन्ते ।।
 म. कोषघोरो * * * बन्धुरन्ते ।।
- ८ कख का. गौष्ठ बलिं मृग एकसङ्गं प्रा * महा सुवंच । क मा. . . . एकमङ्गः
 गघ का. प्रजयास्तूग्रा २८२
 मा. अभीषवो वृत्रं महं ।।
 म. अभीषवो. वृत्रमहं ।।
- ९ कख का. * * सहस्वीं सहस्रवीर * * शत्रून् ।
 उ. प्रमृणं * * ।
 गघ त्रिष्टीयोगे * * उदेतामेतं ९२ उ. . . तदेतामेतं . . . ।।
- १० कख का. * * * * नमन्तिश्वा प्रागाश्वा रथ दावयन्तः
 मा. * * * * नमन्त्वश्वा प्राकाश * धावयन्तः ।
 म. * * * * नमन्त्वश्वा * * * ।
 गघ का. * प्रस्कंभो दधतीं . . . चक्रमाणमै २१०२
 उ. धत्सोपस्थे ।।

कविभिः *स्यूतः स रथे विबद्धः म धन्वधिर्धनु-
चित्तं जजान ।

अनुप्रास्येमानि* पृथुमध्यमान्यश्वेभ्यः
शंत्वाय कविभिः कृतानि
तेभिष्टे शर्म *यच्छन्तु देवाः । । ११ । ।

१५.१३

(शौ. ११. ६. १-६, १५)

अग्निं ब्रूमो वनस्पतीनोपधीरुत वीरुधः ।
इन्द्रं बृहस्पतिं सूर्यं ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । । १ । ।

ब्रूमो देवं सवितारं धातारमुत पूषणम् ।
त्वष्टारमग्र्यं ब्रूमस्ते [.] । । २ । ।

ब्रूमो राजानं वरुणं मित्रं विष्णुमथो भगम् ।
अंशं विवस्वन्तं ब्रूमस्ते [.] । । ३ । ।

११ कख का. * सूयः सरथं * स्वयं धनुर्धन धनुत्त्ये दधानः
मा. * स्यूतः * * * * दन्वधिर्धनु . . . ।
म. * स्यूतः * * * * ।

७ गघ का. * प्रास्येवान् प्रतितिवुद्धयमान्यश्वेभ्यः संताय * *
मा. अणु प्रासेमानि पृथुमध्यमान्यश्वेभ्यः
म. अणु प्रासेमानि

ङ का. यच्छन्तु * २४२
उ. यच्छन्तु । । १२ । । ॥ ११ । ।

१५.१३.१ ख का. नोषधीरुत * .

घ का. * * मुञ्चन्त्वंहसः २२२ मा. * * मुञ्चन्त्वंहसः । ।

२ का. नास्त्ययं मन्त्रः ।

३ कख का. * * * विष्णुमथो * ।

गघ मा. अंशुं * ब्रूमस्ते । । म. अंशुं * ब्रूमस्ते । ।

गन्धर्वाप्सरसो ब्रूमो अश्विना ब्रह्मणस्पतिम् ।
अर्यमा नाम यो देवस्ते [.] । । ४ । ।

वातं ब्रूमः पर्जन्यमन्तरिक्षमथो दिशः ।
आशाश्च सर्वा ब्रूमस्ते [.] । । ५ । ।

अहोरात्रे इदं ब्रूमः सूर्याचन्द्रमसा उभा ।
आदित्यान् सर्वान् ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । । ६ । ।

मुञ्चन्तु मा शपथ्यादहोरात्रे अथो उषाः ।
सोमो मा दिव्यो मुञ्चतु यमाहुश्चन्द्रमा इति । । ७ । ।

पञ्च राज्यानि वीरुधां सोमश्रेष्ठानि ब्रूमसि ।
भङ्गो दर्भो यवः सहस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । । ८ । ।

ये ग्राम्याः सप्त पशव आरण्या उत ये मृगाः ।
शकुन्तान् पक्षिणो ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः । । ९ । ।

-
- ५ का. * ब्रूमष्पर्जन्य अन्तरिक्षमथो * सर्वब्रूमस्ते २५२
६ ख का. सूर्याश्चन्द्रमसा उभा ।
घ मा. मुञ्चत्वंहसः । ।
७ कख का. * * वृषा ।
मा. * * सपथ्यादहोरात्रे * * ।
गघ का. * * दित्यो * २७२
उ. * * * मुञ्चन्तु । ।
८ कख का. * राज्यान् वीरुधान् सोमश् . . . * ।
गघ का. * * यदस् २८२
मा. * * * मुञ्चत्वंहसः । ।
९ क का. * ग्राम्यसु * * .
गघ का. * * ब्रूमस्ते २९२
मा. * * ब्रूमस्ते नो मुञ्चत्वं ।
म. * * ब्रूमस्ते । ।

भवाशर्वाविदं ब्रूम उग्रः पशुपतिश्च यः।
इषूर्या एषां विद्यस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः।।१०।।

१५.१४

(शौ.११.६.१०-१४,१६-१६,२१,२२)
यज्ञं ब्रूमो यजमानमृचः सामानि भेषजा।
यजूषि होत्रान् ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः।।१।।

ऋतून् ब्रूम ऋतुपर्तीनार्तवाँ उत हायनान्।
समाः संवत्सरान् मासस्ते नो [.]।।२।।

दिव ब्रूमो ऋक्षत्राणि भूमिं यक्षाणि पर्वतान्।
समुद्रा नद्यो वेशन्तास्ते [.]।।३।।

सप्त ऋषीन्वा इदं ब्रूमो [ऽ]पो देवीः प्रजापतिम्।
पितृन् यमश्रेष्ठान् ब्रूमस्ते [.]।।४।।

- १० क का. भवाशर्वा इदं ब्रूम
गघ का नो अन्वंहसः २१०२ का ४२
म. इषूजा ।।१३।।ऋ१०।।
मा. मुञ्चन्त्वंहसः ।।१३।।ऋ१०।।
- १२ क मृचान्
मा. द्वितीयपादस्यान्ते छेदो नास्ति।
गघ का. * होताब्रूमस्ते २१२
मा. * होत्रान् मुञ्चन्त्वंहसः।।
- २ कख का. * * ऋतवतीनार्तवाँमुत हायिनसू ;
मा. ऋतून् नार्तवाङ् * *।
म. नार्तवाङ् * *।
गघ का. समान् * मासहस्ते २२२
उ. * संवत्सरान् ।।
- ३ ख-घ का. भूमिं * पार्वतान् * * वेशन्तास्ते २३२
- ४ ख-घ का. यो देवीं प्रजापतिं * यमःश्रेष्ठानि २४२

विश्वान् देवानिदं ब्रूमः सत्यसन्धानृतावृधः ।
विश्वाभिः पत्नीभिः साकं ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ।।५।।

आदित्या रुद्रा वसवो देवा दैवा अथर्वाणः ।
अङ्गिरसो मनीषिणस्ते [.....] ।।६।।

ये देवा दिविषदो ऽन्तरिक्षसदश्च ये ।
पृथिव्यां शक्रां ये श्रितास्ते [.....] ।।७।।

एत देवा दक्षिणतः पश्वात् प्राञ्च उदेतन ।
पुरस्ताच्छक्रां उत्तराद्विश्वे देवाः समेत्य ते [..] ।।८।।

अरायान् ब्रूमो रक्षांसि सर्पान् पुण्यजनानुत ।
मृत्यूनेकशतं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ।।९।।

-
- ५ क मा. विश्वां ;
घ मा. * * मुञ्चत्वंहसः २५२
- ६ ख का. * * अथर्वाणः.
मा. * * नथर्वाणः ।
पञ्चम-षष्ठमन्त्रयोर्मध्ये मा. 'ऋतूनब्रूमऋतुपतीनार्त्तवाङ् उत हायना-
न् ।' इति ।
- ७ खघ का. अ. विश्वां २५२
उ. शत्रा ये श्रितास्ते . . .
- ८ कख का. ये * * * * उदेतु नष्.
मा. * * दक्षिणत * * * ।
गघ का. पुरश्चक्रा समेतु * २८२
मा. पुरस्ता शत्रा उत्तर ।।
म. पुरस्तात् शत्रा ।।
- ९ कख का. रायां ब्रूमो * * ।
घ मा. मुञ्चत्वंहसः ।।

या देवीः पञ्च प्रदिशो ये देवा द्वादशर्त्तवः ।
संवत्सरस्य ये दंष्ट्रास्ते नः सन्तु सदा शिवाः ।।१०।।

भूतं ब्रूमो भूतपतिं भूतानामुत यस्पतिः ।
भूतानि सर्वा ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ।।११।।

इति तृतीयोऽनुवाकः

१५.१५

यावद् द्यौर्यावत् पृथिवी यावत् पर्येति सूर्यः ।
तावत् त्वमुग्र ओषधे परि पाह्यरुन्धति ।।१।।

अरिष्टस्त्वा खनत्यरिष्टाय खनामि त्वा ।

ऋ.१०.६७.२० गघ द्विभाचतुष्पादस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम् ।।२।।

-
- १० कख का. * * * प्रदिश * * द्वादशर्त्तवः
मा. * * * * * द्वादशर्त्तवः ।
गघ का. * ते २१०२
उ. संवत्सरस्य ।।
- ११ ख मा. भूतानामुत ।
घ मा. नो मुञ्चन्त्वंहसः ।।१४।।ऋ११।।
काण्डिकान्ते का. इति तृतीयोऽनुवाकश्चदशः २२
- १५.१५.१ कख का. यावद् यावत् * * ;
मा. याव द्यौ या पृथिवी * * * ।
म. याव ।
- ६ गघ का. * त्वमुग्रोषधी * पाह्यरुन्धति २२१२
उ. ताव ।।
- २ कख का. . . . खनत्परिष्टाय * * .
गघ का. . . . सर्वमस्त्वनापरंम् २२२
मा. द्विभाचतुष्पादस्माकं ।।

- क पै.६.४.१घ देवानामसि स्वसा मरुतामसि सञ्चरी ।
 शौ.६.१०६.२गघ यं जीवमश्नुषे त्वं न स रिष्याति पूरुषः ।।३।।
- तु. पै.७.१०.६ अरुन्धती नामासि तृतीयस्यामितो दिवि ।
 तत्रामृतस्य रोहणं तेन *त्वाच्छावदामसि ।।४।।
- ५,६
 तु.शौ.७.६६.१ शं त आपो हृद्याः शं ते कुलिज्या उत ।
 शं वातः शं बृहस्पतिः शं ते तपतु सूर्यः ।।५।।
- शं त इन्द्राग्नी भवतां शं रात्री प्रति धीयताम् ।
 शं ते पृथिव्यां वीरुधः शमु ते सन्त्वोषधीः ।।६।।
- बह्वीषु हि त्वामविदमोषधीं वीर्यावतीम् ।
 घ पै.५.२३.२घ अरुन्धति त्वामाहर्षिमितो मा पारयानिति ।।७।।

-
- ३ कख का. तेवानामसि * म xx सि सिञ्चनी ।
 गघ का. रिष्यात् पूरुषः * z३z
 मा. यञ्जीवमश्नुसे * * * * * ।
 म. यञ्जीवमश्नुषे * * * * * ।
- ४ घ का. * त्वाच्छावदामसि z४z
 मा. * त्वाच्छावदामसि । ।
 म. * त्वाच्छावदामसि । ।
- ५ कख का. छन्धापो दद्याश् छन्दे कुलिज्या * ।
 उ. शन् * * * शन् * * * । एवमुत्तरत्रापि ।
 गघ मा. * * * बृहस्पति शन् * * * ।
- ६ कख का. प्रवि धीयताम् ।
 गघ का. * * * * सहयस् सन्त्वोषधीः z
 मा. शन् * * * * * स्यन्त्वोषधीः । ।
- ७ का. बह्वीकृत्वामविदमोषधि वीर्यावती ।
 * त्वामहर्षिमितो z

अभिप्रेप्सेव जीवन्तमभि दस्येदरुन्धती ।

एषांदविद्ध्यभेषंजी देवी वातीकृतस्य च ।।८।।

अनु षिञ्च नस्तत् कुर्वगदो वै भविष्यति ।

गपै.१६.२७.१०ग वातीकृतस्य भेषज्यागन् देव्यरुन्धती ।।६।।

क पै.२.२.३क मा बिभेर्न मरिष्यस्यगदो वै भविष्यसि ।

वातीकृतस्य भेषज्यागन् देव्यरुन्धती ।।१०।।

१५.१६

अरुन्धत्यः सं वदन्ते गावः प्रब्राजिनीरिव ।

यमातुरमभिगच्छामावतं कृणु मावतं ।।१।।

-
- ८ का. * प्रेप्सीउप जीवन्तिमगधश्चेदरुन्धती ।
- ० एषा च विश्व . . . वातीकृतश्चन २
- द्र. ग. < एषातिविद्ध . . . ?
- ६ कख का. अनि षिञ्च नश्च क्रुर्ध्यागदो * भविष्यसि ।
मा. * शिञ्च ।
- गघ का. * भेषज्यागं २१०२२ काण्ड २
मा. * भेषज्यागं ।।
- ६ ख 'भविष्यसि' इति शोधः?
- १० का. नास्त्ययं यन्त्रः ।
- गघ मा. * भेषज्यागं ।।१५।। ३१० ।।
- १५.१६.१ कख का. अरुन्धत्यस्य * ग्रावाष् ।
मा. अरुन्धत्यः सम्वदन्ते : ।
म. * सम्वदन्ते ।
- गघ का. इमा त्वरमिवगच्छामावधिं * मातिं २१२
उ. यमातुरमभिगच्छामावतं ।।

इमं मे त्वं *जरामृत्युं पुरुषं कृण्वोषधे ।
 राज्ञी हि सर्वासामस्योषधीनामरुन्धती ।।२।।
 त्रायमाणा ह्यसि जीवला वीर्यावती ।
 अरुन्धति त्वामाहार्षमितो मा पारयानिति ।।३।।
 दिग्धेन च विद्धस्याघस्याघविषा च या ।
 अरुन्धति त्वं तस्यासि विषस्य विषदूषणी ।।४।।
 आहेयेन च दष्टस्याघस्य[घविषा . . . ।
] ।।५।।
 वातीकारेण च क्षिप्तस्याघस्य[.] ।।६।।
 भवेन च [.] ।।७।।
 शर्वेण च [.] ।।८।।
 रुद्रेण च [.] ।।९।।
 पशुपतिना च क्षिप्तस्या [.] ।।१०।।

-
- २ कख का. * * * जरांमृत्युं * कृण्वोषधे ।
 उ. * * * जरामृत्यु ।
 गघ का. 'हि' इति नास्ति ।
 म. राज्ञ ।।
 ३ गघ का. अरुन्धति त्वं तस्यामि विषस्य विषदूषणी २३
 ४ कख का. अदिग्धेन * स्याघविष * * ।
 ५ का. आहेन * २
 ६ का. वाचीकारेण च क्षुप्तस्य २
 ७ मा. नास्ति ।
 ८ का. नास्ति ।
 १० का. * * क्षुप्तस्य २१०२२ काण्डः २२

१५.१७

उग्रेण च देवेन च क्षित्तस्य [अघस्याघविषा. . .]

.] १११ ॥

महादेवेन च क्षित्तस्य [.] ११२ ॥

ईशानेन च क्षित्तस्याघस्याघविषा च या [।

अरुन्धति] ११३ ॥

यत् पृथिव्यां विषं वीरुत्स्वधि यद्विषम् [।

.] ११४ ॥

यदोषधीभ्यः संभरन्ति ब्राह्मणो मेनये विषम् [।

.] ११५ ॥

यद् ब्राह्मणाः संभरन्ति तृष्टमाशीविषं विषम् [।

.] ११६ ॥

-
- १ का. * * * * क्षुत्तस्य z
- २ का. * * क्षुत्तस्य z
- ३ का. ईशनेन च क्षुत्तस्य अघस्याघहविषा * * ।
- ४ का. * * * वीरुत्सूर्यद्विषं z३z
मा. * * * वीरुत्स्यधि । ।
- ५ का. . . . सम्भरन्ति ब्राह्मणो मिनये * ।
मा. संभरन्ती * * * । ।
म. सम्भरन्ति * * * । ।
- ६ का. यद्ब्राह्मणास् सम्भरन्ति त्रिष्टमाशीद्विषं * z४z
उ. तृष्टमाशीविषं * । ।

यः क्षिप्तो मृत्युनायस्मैर्यो +दष्टस्तृष्टदंशमभिः ।
अरुन्धति त्वं तस्यासि विषस्य विषदूषणी ।।७।।

सं जिहीष्वामुकथा यश्मादारुक्षो लोकमुत्तमम् ।
अपा जीवसि पात्रेणाधि जीवपुरा इहि ।।८।।

१५.१८

अप्सरसो वि वो यकृद्धि वो भिनद्धि मेहनं ।
वि चण्डालं व्यर्जुनं वि ववृत्रं भिनद्धि वः ।।९।।

विश्वजन्याः पाञ्चजन्या महारुक्माः शिखण्डिनीः ।
तु.ऋ.१०.१५५.४ सर्वा इन्द्रस्य वज्रेण हता बुद्धुदयातवः ।।१२।।

अन्धाचीमसिताचीमुलूखलस्य बुध्नेन ।
अवैतं वत्सपं जहि ।।३।।

दूरादेनाः प्रत्यपश्यमापतन्तीरथो दिवः ।
देवानां हव्यमोहनीरिन्द्रो अप्सरसो हनत् ।।४।।

७ कख का. म क्षुप्तो मृत्युनाय x x १ दृष्टस्तृष्टदंशमभि ।
मा. दृष्टस्तृष्टदंशमभिः ।
म. दष्टःस्तृष्ट[ष्ट→]दंशमभिः ।

८ का. संजीष्वामु(→ धु ? यु?) कृत्वायष्मादार्ष्यो
अपावकीयस्वापात्रेणाधि जीवपुराहि २६२ का ३२

१५.१८.१ का. * दिवो दिवो हिक्षत्रिवोहि **
व्य तंडालं . . नमु पवृत्रं भिनद्धिव २१२

ग उ. * चण्डालं

२ का. * पाञ्चजन्या महारुक्मा शिखण्डिनी । ** वज्रेणा * बुद्धुदयातव
२२२

३ का. मुल्लूखलस्य बुध्नेन अहितं * * २३२

ख मा. मूलूखलस्य * ।

४ क उ. दूरादेना ; का. प्रपश्य-
गघ का. देवाना हव्यमोहनीरिन्द्रो अप्सरसो * २४२

आ हता अप ता इतः खलादिव यातुधान्यः ।
अमुं गच्छतं पूरुषं समुद्रमपगच्छति ॥ ५ ॥

७ दिवं गच्छन्तु दिव्याः सरो गच्छन्तु सारसीः ।
उलुङ्गुलस्य यो गृहस्तदु गच्छन्त्वामुरीः ॥ ६ ॥

आस्कन्दिके विस्कन्दिके पराचीरप नृत्यतु ।
सारङ्गेण शुना सह ॥ ७ ॥

यः सारङ्गो हिरण्यदन् * श्वा दिव्यः परिप्लवः ।
तस्याहं नाम जग्रभास्मा अरिष्टतातये ॥ ८ ॥

अद्यां ते विरणी पराचीरप नृत्यत ।
शृणामि घोरा वः पृथी ब्रह्मणा कीकसा उत ॥ ९ ॥

-
- ५ का. अ हता पतायति इमं गच्छतः २५२
- ६ कख का. सारसी । मा. * * दिव्या . . . ।
गघ का. उलं आलस्य * गुलस्तदगच्छन्त्यासुरैः २२
मा. उलूखलस्य ॥
- ७ का. यस्कन्दीके वस्कन्दीके नृत्यतश्
शाङ्गेण * * २७२
ग उ. * सुना * ॥
- ८ कख का. * शाङ्गं हिरण्यदं अश्वा * *
उ. * * हिरण्यदं स्वा * * ।
- ख का. जग्रभा अस्मा * २८२
उ. तस्याहन् * जग्रभास्मारिष्टतातये ॥
- ९ का. कङ्कते वीर्णं पराचीरप नृत्यतश् ।
* * घ २९२

एकत्रिंशदश्ववतीश्चतस्र उत गुड्गुवः ।
 शिवा दश श्रुता दश केशिनीः पञ्चविंशतिः ।
 इदमुलुङ्गुलुकाभ्यो अप्सराभ्यो ऽकरं नमः ।।१०।।

१५.१६

याः प्रेङ्खे प्रेङ्खयन्ते सन्ताने मालवा इव ।
 इदमुलुङ्गुलुकाभ्यो अप्सराभ्यो ऽकरं नमः ।।]।।१।।

१७.१३.२

याः पुरस्तादाचरन्ति साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ।
 (इदमुलुङ्गुलुकाभ्यो * * * ।।) ।।२।।

या अधरादाचरन्त्यनसा छदिसा सह ।
 (इदमुलु) ।।३।।

याः पश्चादाचरन्त्यन्धेन तमसा सह ।
 (इदमुलु ।।) ।।४।।

या उत्तरादाचरन्ति वर्षेण विद्युता सह ।
 (इदमुलु ।।) ।।५।।

१० का. एकल्यंस(→र्ष्यश)दश्ववती चतस्र उद कङ्गुवश्
 * * श्रुता * * पञ्चविंशतीः २१०२
 यदिमुलुङ्गुलुकाभ्यो प्सराभ्यो करं *.
 अन्तिमपादद्वयमुत्तरकाण्डिकायाः प्रथममन्त्रांशत्वेन पठितम् ।

१५.१६.१

का. याष् प्रयंखे प्रयंखयन्ते संत्वानेन माल्वा यवः २१२

२

का. * . . . चरन्त्यार * * * २२२

३

का. याधरदाचरन्त्यरसात् सरुषा * २३२

४

का. यष् २

५

ख का. * विद्युतास् * २४२

- ख.पै.७.१३.७^ख या अधस्तादुद्वीक्षन्ते साच्यक्षि करिक्रतीः ।
 (इदमुलु ॥ ११६ ॥)
- या उपरिष्ठादवेक्षन्ते नीलव्यक्तानि बिभ्रतीः ।
 (इदमुलु ॥ ११७ ॥)
- या अन्तरिक्ष ईरयन्ति वातेन रेषणा सह ।
 (इदमुलु ॥ ११८ ॥)
- पै.७.१३.११^{कख} या नदीः (प्रतिगाहन्ते संरभ्य कन्या इव ।
 इदमुलुङ्गुलु ॥ ११९ ॥)
- १२^{कख} यास्तीर्थानि विगाहन्ते ऽध्याः *श्वसतीरिव ।
 इदमुलु ॥ १२० ॥)
- १३^{कख} याः समुद्रादुच्चरन्त्युच्चैर्घोषान् करिक्रतीः ।
 इदमुलु ॥ १२१ ॥)
- १४^{कख} या गच्छन्ति जनंजनमिच्छन्तीः प्रयुतं बहु ।
 इदमुलुङ्गुलुकाभ्यो अप्सराभ्यो ऽकरं नमः ॥ १२२ ॥)

इति चतुर्थोऽनुवाकः

-
- ६ का. * अधस्तादुदीक्षन्ते साचक्षु कनिक्रती २५२६-१२
- ७ का. * उपरिष्ठादवीक्ष्यन्ते * बिभ्रती २६२
 मा. नीलेव्यक्तानि * ॥
 म. नीलेव्यक्तानि * ॥
 द्र. मा. 'साच्यक्षि करिक्रतीः । या उपरिष्ठादवेक्षन्ते' इति पुनः पठितम् ।
- ८ क का. * अन्तरिक्षे रयन्ति
 ख उ. रेषणा * ॥
- ६-१२ का. या नदीरिति चतस्रः २७२ इदमुलुङ्गुलुकोत्तरा २८२ काण्डः ५२२
 इति चतुर्थोऽनुवाकपञ्चदशः २
 मा. या नदीरिति चतस्रः ॥ इदमुलुकोत्तराः ॥ ११६ ॥ ॥ ॥
 म. या नदीरिति चतस्रः ॥ इदमुलुङ्गुलुकोत्तराः ॥ ११६ ॥ ॥ ॥

ऋ.७^घ त्वं हि नो वृषभ चक्षिमेष्टा अस्मै रुद्रायोग्राय मीदुषे ।
क्षयद्वीराय प्र भरामहे मतिं यथा नः शमसो द्विपदे
शं चतुष्पदे ।।४।।

ऋ.७^{क-ग} क्व तेषु रुद्र हस्तो मृडयाको जलाषः ।
अपभर्ता रपसो दैव्यस्य ।।५।।

क शौ.२.१०.५^ख प्र यक्ष्मः प्र निर्द्धतिरेत्वस्मत् सेनेव^१ सृष्टा प्र चताममीवा ।
आराद्धत् सना वृजना जहीति ।।६।।

क-ग^२ ऋ.२.३३.१०^{क-ग} +अर्हन् धनुर्हितं विभर्ष्यर्हन्* निष्कं रजतं विश्वरूपम् ।
घडशौ.११.२.२५^{ग-घ} अर्हन्निदं दयसे विश्वमेजत्र ते दूरं न परिष्ठास्ति ते भव
सद्यः सर्वान् परि पश्यसि भूमिम् ।।७।।

४ कख का. * * * * चक्षसेष्टा युस्मे ।

गघ का. क्षीरवीराय २४

उ. * प्र तरामहेति * नस्तमसो * * * ।।

५ का. * चेतु * * * * अपिभर्ता * * २५ ।।

६ कख का. परि निदधिरेत्वस्मत् स्येनेवसिष्ठा पृतदानमीवाः

मा. यक्ष्म सेनोव * * चताममीवां ।

म. . . . सेनोव . . . ।

ग का. आराध्वंसैना व्रतना जैताः २६२

मा. * * * जहिति ।।

द्र. ख < चतानमीवाः ?

७ कंख का. अहं धनुर्हरितं विभर्ष्यहं * * * .

मा. अरुहं धनुर्हितं विभर्ष्यहं * रजन्तं * ।

क म. अरुहद्ध (→हंघ) नुर्ह (→दि) तं विभर्ष्यहं * * * ।

गघ का. अर्हं निधं ते विषमेजं न * * नु परिष्ठास्ति * *

मा. अरुहन्निदं ; म. अरुहन्निदं परिष्ठास्ति * * .

उ का. * * * पश्यामि * २७२

शौ. १.१३.१ नमस्ते अस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयिलवे^८ ।
 नमस्ते ^८अस्त्वश्मने येन प्रदिशमस्यसि ।। ८ ।।
 मा देवानामुग्र राजन्नस्माकं पुरुषा रिषन्^९ ।
 रक्षांस्यस्मद् यक्षांश्च नाशयामसि ब्रह्मणा ।। ९ ।।
 ब्रह्मणेतो नाशयामो यत् किञ्चाङ्गेष्वामयत् ।
 शल्यां यक्ष्मस्याथो रोपीस्ता इतो वि नयामसि ।। १० ।।

१५.२१

नयामि वां पशुपती घृतेनाज्येन वर्धयन् ।
 यं द्विष्यो यश्च नो द्वेष्टि तस्य वेशः करिष्यथः^१ ।। १ ।।
 अधि ब्रूतं पशुपती द्विपदे मे चतुष्पदे ।
 प्रसूतौ यत्र जघ्नतुस्ततो मेमातरं रिषत् ।। २ ।।

-
- ८ कख का. स्तु * । . . . स्तनयिलुवे ।
 उ. स्तनइलवे ।
 गघ का. स्त्वश्मने । येना दूरात् प्रदिजस्ससि २८२
 उ. अस्त्वस्यने ।।
- ९ कख का. * राजमस्माकं * रिषं;
 उ. रु(=ऋ?) षन् ।
 गघ का. रक्षांसियस्माद् रक्षांसि ** २६२
- १० ख-घ का. यदिकिं चाङ्गेष्वारुहत् । * यक्ष्मस्यातो रोपीस्त * * * २१०२
- १५.२१.१ क का. * त्वां *; मा, ** पशुपतीं;
 गघ का. वैषस्करिष्यताः २१२
 म. यन् करिष्यथ । ।
 मा. देशः करिष्यथ । ।
- २ क मा. * * पशुपतिं;
 म. * वृतं *;
 गघ का. प्रसूतो * जघ्नतस्ततो * मापरं वृषा २२
 मा. विषत् । ।

या वां रुद्रः शिवा तनू या वां सन्ति रोगणाः ।
या वामायुष्मतीस्तनूस्ताभिर्नो मृडतं युवम् ।।३।।

न प्र मिनन्ति व्रतिनो व्रतानि सत्यं जिन्वन्तो विदथा वदन्तः ।
यस्येमे रोदसी उभे संयुक्ते मनसा हृदा ।।४।।

स प्रजानां प्रजापतिः साधु रक्षति वर्षति ।
स वेद रत्नभेषजं देवेभ्यस्पर्याभृतं
तेन नो मृडतं युवम् ।

ऋ. १०.६०
(८, ६, १०)^{गघ}

जीवातवे न मर्तवे (ऽ)थो अरिष्टतातये ।।५।।

सगुणास आसते संयुक्ता बलाय कम् ।
तेषां यदिन्द्रियं वृहचतिरोचतिरोचना ।।६।।

ये ते रोचने बृहती अन्तरिक्षे अथो दिवः ।
ताभ्यामुप प्र याहि नः सर्ववीरौ अरिष्यतः ।।७।।

- ३ का. * * रुद्राश् * * * * सन्त्यरोगिणी । द्र. < अरोगणाः
गघ का. * वामायुष्मती तनूस्ताभिर्नो मृडतं * २३२
मा. या वामायावामायुष्मतीस्तनुस्ता ।।
म. * वामायुष्मतीस्तनुस्ता ।।
- ४ का. * * मृडन्ति व्रतिनो * * जन्वन्तोदि * * यास्येमे रुदसी. . . ।
- ५ कख का. * प्रजानां प्रजापति * वर्षति * ।
मा. * प्रजाना * सुधु रक्षति (→ती) * ।
म. * * * * रक्षती (→ति) * ।
गघङ का. * * रत्नभेषजं मृडतं * २४२
छ का. अथो * २
- ६ कख का. सगुणासांसते * बलाय * ।
घ का. - चित्तरोचित . . . २५२
- ७ क का. एते * वृहती; ख उ. * * दिशः ।
ग का. ताभ्यामप्रहिनस् * अरिष्यते २६२

सर्ववीरा अरिष्यन्तो रोचने अधि तस्थिम ।
यथा नस्तृष्णामद्वसु दिवि क्षिपद्भ्यो अप्सु या ।।८।।

१५.२२

इन्द्राग्नी हुवे प्रथमौ ह्वयामि मरुतः शिवां ।
ह्वयामि विश्वां देवानिमं होममवन्तु^१ मे ।।९।।

त्वं प्रथमो अमृतत्वमग्ने देवो देवत्वं प्रथमो जिगेथ ।
तव दिवि हृदयं स बभूव स नः शिवा आपो
जातवेदो नि यच्छ ।।२।।

पै. १२.१८.१ अग्रावग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः ।
तस्मै जुहोमि हविषा घृतेन मा देवानां
यूयवद् भागधेयम् ।।३।।]

-
- ८ का. सर्ववीरौ * रोचनो * तस्थिमा ।
* नस्त्रिपुनवद्वसु दिवः क्षुभ्योप्सु सूर्यः २२
ग उ. * नस्तृष्णामद्वसु ?
- १५.२२.१ कख का. * * प्रथमो * । मारुत *.
मा. इन्द्राणी ।
गघ का. * विश्वा देवानिमो होममवन्तु * २१२
उ. होममंतु * ।।
- २ का. * * मृतत्वमग्नि * * * जिगेथः
* * * * * मनः शिवापो * * यच्छ २२२
ग उ. * दिहृदयं * *.
- ३ उ, का. अग्रावग्निरित्येका ।
पाठः पै. १२.१८.१ मन्त्राल्लब्धः ।

ये देवा दिवि *४ ये पृथिव्यां जातवेदो य उरावन्तरिक्षे ।

ये गिरिषु पर्वतेष्वपस्वन्तस्ते देवा

अशनिं यावयाथ ।।४।।

मित्रं दिग्भिः कृणुष्व जातवेद आशाभिर्मित्रमधिपा

विपश्चित् ।

मा नो हिंसीदिव्येनाग्निना सस्यां येन यन्ति

मरुत स्पर्धमानाः ।।५।।

विद्योतमान स्तनयन् वृषेवैषि कनिक्रदत् ।

मीमः पर्जन्य ते रथः स उ नः शर्म यच्छतु* ।।६।।

ये विद्युतमशनिमातन्वन्ति मरुतः सलिलादधि ।

कृष्ये नो विश्ववाराया अवधन्वा नि तन्वताम् ।।७।।

यो विद्युतमशनिमातन्त्यन्तरिक्षादुत *वातादिवश्च ।

तेभ्यो मरुद्भ्यो नमो (५)स्त्वोजसे ।।८।।

४ क उ. * * * * ८;

का. * * * * ४;

ख का. * * उदावन्तरिक्ष;

मा. * यङ्तरावन्तरिक्षे ।

ग का. यद् * * * * * देवाशने यावयादितः २४२

५ का. * दिग्भ्यश्च * जातवेदा * * * * * विपश्यत् ।

* * हिंसीदिव्येनाग्निना सस्येन यन्तु * स्पर्धमाना २५२

६ क उ. * स्तनय.

गघ का. * * * * शौ नश्श यश्छतु २६२

मा. * पर्यन्य * * * * * ।

७ का. यो विद्युतमश * * * * * ।

कृषिं * * वदन्वा * * २७२

८ का. * * * * * मशनं पातयन्त्यन्तरिक्षादुत वातादिवश्च ।

* गृद्भ्यो * * * * * २८२

ख उ. * * * * पातादिवश्च ।

ता यन्तु स्वरंकृताः स्योनाः शिवतमाः पथा ।
मा न इन्द्र यवं वधीर्मित्रमेनेन कृष्महे ।। ६ ।।

दर्भो अग्र ओषधीनां शतकाण्डो अजायत ।
स देवैः प्रहितो (ऽ)यमागन् स्वस्तये वृषा मरुद्भिः
सह संविदानः⁺ ।। १० ।।

१५.२३

वृषाक्षस्यासुरस्य मेनिरसि तां त्वया तथा वेद
कर्णस्य कौविदस्येवमाशा ।
तां माभ्यव गा द्वादशाह्नानि वि रक्षे ।। १ ।।

असिर्मे तिग्मस्यायस इन्द्राग्निभ्यां सुसंशितः⁺ ।
तेन सेधामिदादुरिं कृषिं मे माव गादिति
सस्यं मे मा वधीदिति ।। २ ।।

६ क का. * यन्ति स्वरंकृता; मा. अयन्तु *.

गघ का. सा ना * इमं वधी मित्र * २६२

१० का. * ग्र * शकाण्डो * ।

*** यमागं * * मृद्भिः मह संविधानः २१०२ काण्डः ३२

घ उ. . . . संविदानः ।। २२ ।। ३ ।।

१५.२३.१

का. वृषाख्यस्यासुरस्य तान्वा * * कतमस्य कौविदस्योव

माषात् * नाभ्यम कान द्वादशाह्नानि वृक्षये २१२

मा. वृषाक्षस्या * * * वेदि (→द) . . . माभ्यव शा .

. . ।। म. . . . द्वादशाह्नानि * * ।।

२ कख का. असृङ् मे तिग्मस्याहतमिन्द्राग्निभ्यां सुसंशितः .

उ. सुसंशित । द्र. < तिग्मः स्वायसः ?

गघङ का. * सेदामयुदादिति कृषिन्मे मावदीरिति शस्यन्मे मा वदीरिति

२२२

घ मा. * * मावशादिति.

द्र.

२^ग < तेन + सेधामि + उंत् + आदुरिं > तेन सेधाम्युदादुरिं

मरुतः परि वृद्धि नो दिवः शुभ्रेभिरश्मिभिः ।
उदुम्बरस्य शाखया चक्षुषाशनिं यावयामसि ।।३।।

मरुतो मृडयात नो दिवः शुभ्रेभिरश्मिभिः ।
उदुम्बरस्य शाखया विचक्षुषाशनिं यावयामसि ।।४।।

वर्ताद्वर्तमा क्राम पर्वतादधि पर्वतम् ।
गिरी प्रतिश्रुता सती वृक्षान् भङ्धि मां यवम् ।।५।।

अदाम्ना त्वा सन्ध्यामि यावण्या परिभूण्या ।
सानौ प्रतिश्रुता सती तृणं भङ्धि मा यवम् ।।६।।

उशती नामासि सलिन्दा नाम ।
अन्यामासां गच्छ यं द्विष्स्तं गच्छ ।।७।।

३ कख का. मरतष् प्रवृष्टो * * * .

घ का. चक्षुषाशनं यावयादितः 2३2

४ कख का. * मृळयाति * . . . रश्मिभिः ;

० घ का. विचक्षुषाशनं यावयादितः 2४2

द्र. ३ख, ४ख < अश्मभिः ?

५ क का. वन्ताभुवन्तमाक्राम

गघ का. गिरो प्रतिश्रुता सती वृक्षां भमब्धि सावयम् 2५2

६ का. यदान्या त्वा सत्यानि यावन्या * ;

मानो प्रतिश्रुतस् सती तणं भ्रमग्धि मावयं 2६2

क म. आ (->अ)दाम्ना * * * ; मा * * सन्ध्यामि.

ख उ. * परिभूण्यां ।

द्र. ५ग, ६ग प्रतिश्रुता < प्रतिश्रिता ?

७ का. उषती * सदिदा * ।

..... गश्छ . . . गश्छ 2७2

घ मा. * दिष्मस्तं गच्छ । ।

पराचीमनु संवतं पराचीमनु संविदं पराच्यनु नि द्रव ।

इतस्त्वा नाशयामसि ब्रह्मणा वीर्यावता ।। ८ ।।

वारभवोदकं भवोदकस्योदकं भव ।

क्षुद्रात् क्षोदीयसी भूत्वाथेह्यधमं तमः ।। ९ ।।

स्योना भव शिवा भव शिवाच्छिवतरा* भव ।

फेनान्मृदीयसी भूत्वेदं शस्यमुपा चर ।। १० ।।

नमस्ते अस्तु विद्युते नमस्ते स्तनयित्त्वे ।

नमस्ते अग्रे दूरेहेते कृण्वो

मा नो हिंसीद्विपदो मा चतुष्पदः ।। ११ ।।

-
- ८ का. सव्यतं पराच्यनुद्रव
यदस्त्वा २८२
- ९ क मा. वाभवोदकं
गघ का. क्षुद्रा * भूत्वायथेह्यधमं * २९२
मा. * * भूत्वाथेह्यधमन्तन्तमः ।।
म. * * धमन्तमः ।।
- १० कख का. * * शग्मा * शिवाच्छिवतरा * ।
उ. . . . * शिवाच्छिवतरा * ।
गघ का. फेनादिमृजीयसी . . . साश्वमुपचार २१०२
- ११ क का. . . . स्तु *
ख मा. 'नमस्ते' इति नास्ति ।
ग का. नमस्तेग्रे दूरेहेती कृण्वो ;
घ मा. * * हिंसीद्विपदो * * ।।

प्रति त्वा सहसासहः सहसा प्रति रुधसि ।

ऐन्द्रमिदं स हो महद् भूम्यास्तवं दिवि श्रितम् ।

अफालकृष्टमा क्राम मा न इन्द्र यवं वधीः । । १२ । ।

याः समुद्रादुच्चरन्त्युत्सेभ्यो* या नदीभ्यः ।

अत्यन्तः सर्पो वैद्युतो (ऽ)शनिं यावयादितः । । १३ । ।

पञ्चमोऽनुवाकः समाप्तः ।

इत्यष्टादशर्चः पञ्चदशः काण्डः समाप्तः ।

१२ कख का. * * सासहासहः सहां सहा प्रतिरोद्धमसि ।

मा. * * . . . सह प्रति त्वा * * ।

गघ का. इहेन्द्रमिदं सो * भूम्यास्तभूं * श्रुतम् २१२२

मा. भूम्यास्तव * * ।

डच का. अफालकृष्टमक्राम * * * इमं *

मा. वधी । ।

१३ कख का. * समुद्रादुच्चरन्त्युत्सेभ्यो * * २१३२

उ. * समुद्रादुच्चरन्त्युत्सेभ्यो * * ।

घ का. अशनिं २२ इत्यथर्वणिक् पैप्पलादयश् शाखायां

पञ्चदशकाण्डासु समाप्ताः २२२

काण्डः १५ २२ २२

मा. * यावयादितिः । । २३ । । ३१३ । । अ ६ । ।

अष्टादशर्चकाण्डः समाप्तः । । भीमस्यापि रणे भङ्गो मुनेरपि

मतिप्रमः । यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न विद्यते । । १ । ।

म. . . । । २३ । । ३१३ । । अ ५ । । अष्टादशर्चकाण्डः

समाप्तः । ।

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीनृसिंहशरणम् ॥ ॥ श्रीब्रह्मदेवायनमः ॥

॥ षोडश काण्डः । शुद्धकाण्डम्

①

ॐ

16-1

अन्तकाय मृत्यवे नम इहायमस्तु पुरुषः महासुना ।
सूर्यस्य भागी अमृतस्य लोके प्राणा अपाना इह ते रमन्ताम् ॥१॥
उदेनं सग्री अग्रभीदुदेनं सोमी अंशुमान् ।
उदेनं मरुतो देवा भविन्द्राग्नी स्वरुतये ॥२॥
इह ते सुरिहप्राण इहारिह ते मनः ।
उत्वा निर्ऋत्याः पार्श्व्यो देव्या वागभरामसि ॥३॥
उक्तामाता मावपथा मृत्योः पत्नीशमिव मुञ्चमानः ।
माच्छित्या अस्माल्लीका नग्ने सूर्यस्य संदशः ॥४॥
तुभ्यं वातः पवतां मातरिश्वा तुभ्यं वर्षं त्वमृतन्यापः ।
सूर्यस्यै तन्वीशान्त पात्वां मृत्युदियतां माप्रमैष्ठाः ॥५॥
उदन्येते पुरुष मावयानं जीवातन्ते दक्षपतिं कृणोतु ।
आहिरहं मममृतं सुखं रथ मयजीवि विदथ मा वदासि ॥६॥
सार्तं मनस्तत्र गन्मातरी भूमनाजिर्वभ्यः प्रमोदां मानुगाः ।
पितृन् विश्वदेवा अभिरंक्षन्तु त्वेह ॥७॥
मागताना मा दीथा येन यन्ति परावतम् ।
उदारोहती मास द्योतिरेदार्तं हस्तं रभामहे ॥८॥
शाभश्च त्वा मा बलश्च प्रेषितो यमस्य पौपथि रक्षीग्यानी ।
अर्वाङ् प्रहि मा विदिश्यो मातेतिष्ठ परज्मना ॥९॥
मेतं पंचा मनु गाभि संयेष येन पूर्वं न प्रथतं वदामि ।
तमतत पूरपमा प्रपत्था अभयं पुरस्तादभयं ते अर्वाकिः ॥१०॥

16-2

रक्षन्तु त्वाग्नी यै अषान्ता रक्षन्तु त्वा मनुष्यायमिन्धते ।
वैश्वानरो रक्षतु जातवेदा दिदयस्तामा प्रद्याग्विदूतासह ॥१॥
रक्षन्तु त्वा पृथिवी रक्षतु द्यौः सूर्यश्च वा रक्षणं चन्द्रमाश्च ।
मा त्वा क्रव्या दग्निमं स्तारात्मकं सुकाचर ॥२॥

अन्नरिक्षं रक्षन्तु देवहृत्या बोधश्च त्वा प्रतिबोधश्च रक्षताम् ।
 अस्वप्नश्च त्वान् वद्राणं च रक्षन्तां गौपायंश्च त्वारक्षतां जागृभिश्च ॥३॥
 ते त्वा रक्षन्तु ते त्वा गौपायन्तु ते त्वा हं मस्पातु ।
 तेभ्यो नमस्तेभ्योः स्वाहा ॥४॥
 जीर्वाभ्य त्स्य समुदेवा युरिन्द्रो धाता दधातु सविता त्रायमाणः ।
 मात्वा प्राणां बलं ठासी दमुं तेनुद्वया मसि ॥५॥
 मात्वादयः सहनुर्मात मोविदं माजिद्वं बर्हिः प्रमयुः कथास्यः ।
 उत्वादित्या वसवी भरन्तु इन्द्राग्नी स्वस्तये ॥६॥
 अयं देवा इहैवास्त्रयं मामुत्र गादितः ।
 इमं सहस्र वीर्येण मृत्या रूपारयामसि ॥७॥
 उतामृत्या उपीवरं संधमन्त वयोधसः ।
 मात्वाव्यस्त केश्यामात्वाघरुरी रुदन् ॥८॥
 अहृपित्वा दिवं वा पुनरागा पुनर्नवः ।
 सर्वाङ्गिः सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च ते विदन् ॥९॥
 उत्वा द्यौरु पृथिवी प्रजापति रब्रवीत् ।
 उत्वा मृत्या शेषधयः सौमराज्ञि शपिपरन् ॥१०॥
 व्यवकर्त ज्यातिरभदपत्वन्नमी अक्रमीत् ।
 अप्रत्वं मृत्यु निर्ऋति मपयक्ष्मं निदध्मसी ॥११॥

16 - 3

आरभस्वैमा समृतस्य गनुषि मच्छिद्यमाना जरदषि रस्तुते ।
 असु आयुः पुनरा मरामि रजस्तोमी मोप्रशामा प्रगीष्टा ॥१॥
 जीवतां ज्योतिरभ्येहिलोकं मात्वा हरामि शतशारदाय ।
 द्वितीय आयुः प्रतरं ते कुणोम्यवमुञ्चन्तु मृत्यु पाशाअश स्ताः ॥२॥
 यत्तप्राणमविदं सूर्या चक्षुरहं परि ।
 यस्ते मनत्सयित द्वारयामि संवित्स्वाङ्गि विन्द जिद्ययालतान् ॥३॥

प्राणशत्वादियदां चतुःशपदा मग्निमवजातमभिसंदमामि ।
 नमस्ते मृत्यो चक्षुसे नमः प्राणाय ते करन् ॥४॥
 अयं जीवतु मामृते मङ्ग मीरयामसि ।
 कृणोम्यस्यै भ्रूषजं मृत्यो पुरुषं वधिः ॥५॥
 जीवानां नद्यार्षा जीदन्ती मांशधीमहम् ।
 त्रायमाणं सहमानां सहस्वती भरुन्धती सिहन्तुर्वस्मा अभिष्टतातयै ॥६॥
 अधिवृष्टि सरभिथाः सृजंमन्तर्वैवसंत्यवहाया इहास्तु ।
 भवागदौ मृमत्तं शर्मयच्छ तमपसिद्धं दुरितं धत्तमायुः ॥७॥
 देवानां हृतिः परित्वा वृणक्तु पारयामि रजस भवामृत्यो रपीपरम् ।
 आरादग्नि क्रव्यादं निरुहं जीवातर्वते परिधिं ददामि ॥८॥
 अस्मै मृत्योरधिवृष्टि मन्दयः योवितयो मेतु ।
 अरिष्ठा त्सर्वाङ्गः सूत्रीज्वरसी शतहाय नाम्मनी भूजमग्नवत् ॥९॥
 यन्तनियानं रजसं मृत्यो अनवधिरिष्वम् ।
 पथइमं तस्माद्गन्तुं ब्रह्मास्मै वर्म कृणुमसि ॥१०॥

16-४

कृणामि ते प्राणापानौ जरामृत्युं कृणुतां दीर्घमायुं स्वस्ति ।
 वैवस्वते न प्रहितान् यमदुतान् श्वरद आराद् पसेधासि सर्वान् ॥११॥
 आराद् रातिं निर्ऋतिं परो मीहिं क्रवादः पिशाचान् ।
 रक्षायत् सर्व दुर्भूतते मयिवाप हन्मसी ॥१२॥
 अग्नेषु प्राण ममृता जायुष्यता मनवे जातवेदसः ।
 यथा नर्दाय मृतः सक्वर सस्तन्ते कृणोसि मितदुते समृध्यताम् ॥१३॥
 शिवं ते स्ताद्यावा पृथिवी असन्तापे अधि श्रीयो ।
 शं ते सूर्यात् मति संवात वातु ते ह्ववे ॥१४॥
 शिवारभिसरन्तु त्वा पीदिव्याः पयस्वतीः शिवास्ते सन्वाषधीः -
 उत्वाहार्ष मध्यरष्यादुत्तरां पृथिवी मभि ।
 तन रक्षणं सूर्या चन्द्रमसा उष्मा ॥१५॥

यत्नं वासः परिधानं यानीवीं कृणुष्वत्वम् ।
 शिवं ते तन्वं तत् कृणुमः संस्पर्श्वे धृशण मस्तुते ॥६॥
 यत् धुरेण मर्चायतांषुतेजसा वपुना वपसि केशश्मश्रु ।
 शुभ्रं मुखं मेनसायुः प्रमौषीः ॥७॥
 शिवो ते स्तां ब्रीहि यवा ववलासा वदो मधो ।
 प्रतो यक्ष्म विवार्धते प्रतो मञ्चन्त्वंहसः ॥८॥
 यदश्नाशि यत्पिबशि धान्यं कृष्यापयः ।
 उपाद्यं यदनाद्यं सर्वान्ते अन्नं मपिषं कृणोमि ॥९॥
 अर्ह्य चत्वा रात्रयै चोभाभ्यां परिदध्मसि ।
 अरायैभ्यो जिगत्सुभ्यश्मन्नः परिरक्षतु ॥१०॥

16-5

शतं ते युतं हायनाद्देयुर्गं त्रीणि चत्वारि सन्तु ।
 इन्द्राग्नि विश्वे देवा अनुमन्यंता महणीयमानाः ॥११॥
 शरदे त्वा हृमन्ताय वसन्ताय ग्रीष्माय परिदध्मसि ।
 वर्षाणि तुभ्यं स्यान्तानि येषु वर्धन्त ओषधीः ॥१२॥
 मृत्युरिषे द्विपदा मृत्युरिषे चतुष्पदाम् ।
 तस्मात्वा मृत्योर्गोपते रुद्धरामि समामृथाः ॥१३॥
 स्वरिष्ये न मरिष्यसि न मरिष्यसी मा बिभैः ।
 न वै तत्र प्रमोयन्ते नो अन्यद्वररजः ॥१४॥
 सर्वे वै यत्र जीवति गौरश्वः पुङ्गवः पशुः ।
 यत्रेदं ब्रह्म क्रियते परिधिजीविनायकम् ॥१५॥
 परित्वा पातु समानेभ्यो भिचारात्सबन्धुभ्याः ।
 यमं मिर्भवा मृती त जीवा साते हाशिषु रूषभः शरीरम् ॥१६॥
 विश्वे त्वा देवा अमृते न पिप्रत्वधिवक्ता पशुपतिष्ये अस्तु ।
 अनामय त्सविता ते कृणीत्वा त्वा प्राणो विशतु जीविनाय ॥१७॥

यं मृत्यव मकशतं जानाष्ठाति जीव्याः ।

मुञ्चन्तु तस्मा त्वा देवा अग्ने वैश्वानरा दधि ॥२॥

16-6

रक्षौ हृषां वाजिन माजिघ्नस्मि मित्र पथिषु मुपजामघत ।

शिवानी अग्नि क्रतुभिः समिधः स्थनी दिव्या सरिरिषः पातुनक्तम् ॥३॥

अयदंष्ट्रं अतिषा नष्टृधानो नृपस्पृशर्जातवैदः समिधः ।

अजिह्वाया म्वर वेदान्तमास्व क्रव्यादौ मुष्टा पिथत्वासन् ॥४॥

भरौ भया विनुपदेहि दंष्ट्राहिंस्त्रिशिशानी वरं परं च ।

उतं तरिक्षै परिजाह्यग्ने जग्भैसदेहयभिः यातुधानम् ॥५॥

अग्ने त्वचं यातुधानस्य भिन्दिहिंस्त्रा शनिर्हर साहंत्वेनम् ।

प्रपर्वाणी जातवैदः गृणीहि क्रव्याक्कविष्णु विचनीं त्येनम् ॥६॥

यज्ञरिषुः सन्नममानो अग्ने वाग् गल्याद् अशनिभिर्दवानः ।

ताभिर्विध्य हृदय यातुधानान् प्रतिर्ध्वं बाह्यन्त लिभत्वेषाम् ॥७॥

यत्नदानीं पश्यसि जातवैद स्तिष्ठन्त मग्ने उत वा चरन्तम् ।

उतान्तरिक्षै पतन्तं यातुधानान् तमत्स्वाविध्य सर्वा शिशानः ॥८॥

उतारद्याच्छणी विजातवैद उतारैभाणा दृष्टिभि यातुधानान् ।

अग्ने पूर्वो निजहिषा शुगनः आमानः यिध्वास्त सदंत्वेनः ॥९॥

इह प्रबृद्धि यतमः सौ अग्ने यो यातुधानगइदं शृणोति ।

तमारभस्व समिधाय विष्टन् चक्षुमश्च युषं इन्द्रमनम् ॥१०॥

तीक्ष्णं नाग्ने चक्षुषा रक्षौदकं शतवसुभ्यः प्रणयः प्रचेतः ।

हस्तं रक्षा सहिसौ शिवीनं मात्वा दत्वान् यातुधान नृचक्षः ॥११॥

नृचक्षा रक्ष प्रतिपश्य विषु कस्य त्रिणी प्रति शृणीह्यिप्रा ।

तस्याग्ने पुष्टा हरसा शृणीहि त्रैधा मूलं यातुधानं वृश्च ॥१२॥

16-7

त्रि यातुधानः प्रसितिं त मत्व तं यो अग्ने अतृते न इनि ।

तमर्चिषा स्पंजयन् जातवैद समन्धामेनं षण्णतं निवरधि ॥१३॥

यदग्ने अ दधमिथुनागपाणि यद्वास्तीषं जनयन्त रैष्माः ।
 सन्दी र्मनसः शरद्वाजायते जातया विध्य हृदये यानान् ॥२॥
 पराश्रुणि हीतपसा यातुधानान्धराग्ने रक्षी हरषाश्रुणिही ।
 परारीशा मुरदैवां श्रुणीहि पराशुनृपः शीशुचतःश्रुणीहि ॥३॥
 पराघदैवा वृजिनं श्रुणीहि प्रत्यङ् नं शपथायन्तुः सृष्टाः ।
 वचस्तेनं शरद उच्छन्तु मर्मनिश्वस्वैतु प्रत्सितं यातुधानः ॥४॥
 सनादग्ने मृणासी यातुधानान्नत्वा रक्षोसि पृतनासु जिग्युः ।
 अनुदह सहस्वरान् क्रव्यादीमा ते हृत्या मुख्यते देव्यायागपुः ।
 यः पौरुषेण कविषा समक्ते शीश्वेन पशुना यातुधानः ।
 यो अघ्न्याया भरतीक्षिरमस्मैस्तेषां शीषाणि हरशा विवृक्ष ॥६॥
 संवत्सरीतां पयमस्त्रीया यास्तस्यमासा यातुधानी नृचक्षः ।
 पीभक्षमग्ने यतमस्ति नृष्टन् पत्यञ्च मर्चसाविध्य समन् ॥७॥
 विषं गवां यातुधानाः पिवन्त्वा दृक्षन्त्वा मदितये दुरैवाः ।
 परैणां देवः सविता ददातु पराभाग मौषधीनां जयन्ताम् ॥८॥
 त्वन्न अग्ने अधरा दुदक्तः त्वं पश्चादुतरक्षा पुरस्तात् ।
 प्रतिनेते अजरा सप्तपिष्टा अघसं शीशुचती दहन्तु ॥९॥
 पश्चा पुरस्ता दधरा दुदक्तः कविं कार्व्येन परिपाह्यग्ने ।
 सखा सखाय मजरीजरिन्नेग्ने मर्त्याङ् असृत त्वत्स्विनः ॥१०॥

16- 8

तदग्ने चक्षुः प्रतिघीहि रैष्मैशपां रुजं येन पश्यसि यातुधानः ।
 अथर्व वज्योतिषा देव्येन सत्यं घूर्वन्त मचितन्दर्षीः ॥१॥
 परित्वाग्ने पुरंवयं विप्रंसहस्य धीमहि ।
 दृगद्गर्गदिवेदिव हन्तारं भङ्गु गवाणम् ॥२॥
 विद्योतिषा वदतामात्यग्नि राविर्विश्वानि कृणुर्व्व महित्वा ।
 प्रा देवीर्मायाः सहते दुरैवाः शिशीते श्रुर्न रक्षसं निनिक्षे ॥३॥

अग्नी रक्षांसि सैधति शुक्र शौचि रमर्त्यः । शुचि पावकः इज्यः ॥७॥
 अग्ने रक्षाणी अंहसः प्रतिष्ठा देवभिः पतः । तपिष्व इजरी दह ॥८॥
 जैत श्रुतं अजरं जातवैदं स्तिग्म शौचीर्ब्रह्म शंसितं ।
 ताभ्यां दुर्हादं मभिदासन्नं किमीदिनं प्रत्यञ्चं यातुधानं यातवैदां विनिष्वा
 विषेण मङ्गुरावतः समिन्त्री रक्षसो दह ।
 अग्ने शुक्रेण शौचिषा तपुरर्गभिरर्गभि रञ्चिभः ॥९॥
 प्रत्यग्ने मिथुना दह यातुधाना किमीदिन ।
 संत्वाशिखासि जागृह्य दब्धं विप्रमन्मभिः ॥१०॥
 प्रत्यग्ने हरसा हर श्रुणीहि विश्वतः प्रति ।
 यातुधानस्य रक्षसो बलं विरज वीर्यम् ॥११॥
 सादान्वीया पमृण रक्ष इन्द्र यातुधान ययणी मूर्तेः ।
 मतावग्ने मिथुना यातुधाना विष्वंगो भक्तो हरसा शयाताम् ॥१२॥
 बृहस्पतिर्नः पुर्येतु विश्वता न्युच्छन्ति रिषसः पवित्रा धृवाः ।
 भद्रयन् समुद्राः भिषगस्तु चन्द्रमाः सूर्यो रश्मिभि रैभि गृणात्वेतत् ॥१३॥

16-9

इन्द्रासोमात्पतं रक्षभञ्जतं शिष्यतं वृषणा तमी बुधः ।
 पराश्रुणीहित मरितन्याषितं हतं नुर्जयां विशिशीत मतृणः ॥१४॥
 इन्द्रासोमा समघसं समभ्यं तपुर्ययस्तु करं गनीवाङ्क्ष्व ।
 ब्रह्मदिशो तद्यादे घोर चक्षसं देषाद्यत्त मनवायं किमीदिने ॥१५॥
 इन्द्रासोमा दुष्मणि वक्रं अन्तरनारम्भ्रणं तमसि प्रविध्यतम् ।
 यथैषां नातः पुनरे कश्चनः दयत्तद्या ममस्तु सहसं मनु मत्सवः ॥१६॥
 इन्द्रासोमा वर्त्तरातं दिवस्पर्यग्नि तपेभि र्युव मश्म हन्मभिः ।
 तपुविद्यैभि रजरैभि रत्रिणी नगरशाने विध्यतं यन्तु निस्वरम् ॥१७॥
 इन्द्रासोमा प्रहरतं दिवावधं सगृन्दद्वा अघशं शायतरुहणम् ।
 उत्तक्षतं सूर्यं पर्वतैभ्यो येन रक्षो ववृधानं निर्युविद्यः ॥१८॥

इन्द्रासौमा परिवां भूतविश्वत इयंमतिं कक्ष्णाश्वैवव्यजिना ।
 या वां हीणं परिहिनी सिमैधर्येमा ब्रह्माणि नृपतिं वजिन्वतम् ॥६॥
 प्रतिस्मरेथा न्तु जयद्विरे वैहितं द्रही रक्षसो भद्रुरावतः ।
 इन्द्रासौमा दुष्कृतेमासुगं भूदुर्योमा कंघाचिभिदासति द्रः ॥७॥
 र्योमापाकेन मनसा चरन्त मभिगर्षं अनुतेभिर्वचोभि ।
 आपी इव काणिनासं गृभिना असन्नस्तासत इन्द्रवक्रा ॥८॥
 र्योपाकणं स्मंविहरन्तं मर्वे र्येवा भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः ।
 अहर्येवातान् प्रददानु सौम आमी दद्यातु निर्दुर्ते रूपस्थे ॥९॥
 र्योनी रसंघ्नसतिपित्तो अर्गर्न र्यो अश्वानां र्यो गवां यस्तनूनाम् ।
 रिपुस्तेनस्ते यकृदन्नमेतुनिषहीयतां तन्वा तना च ॥१०॥

16-10

परसौ अस्तु तन्वा तना च तिस्रोः पृथिवी रघी अस्तु विश्वाः ।
 प्रतिशुश्रवति योग अस्यः देवा र्यो मादिवा तिष्ठति यश्च नक्तम् ॥११॥
 सुविज्ञानं चिकितुषं जनाय सच्या सन्न वचसा पस्पृशाती ।
 तयो र्यत्सत्यं यतरदृजीय स्तविस्तामी वति हंत्यासत् ॥१२॥
 न वा भसोसा वृजिनं हिनोति नक्षत्रिमिथुना धारयन्तम् ।
 हन्ति रक्षो हन्त्या सद्दवदन्त मुष्मा विन्द्रस्य प्रसितो शयाते ॥१३॥
 यदिवाही मनृती देवाऽस्मिंमौघं वा देवाऽऽप्सुहेताग्ने ।
 किमस्मभ्यं जातवर्दा हृणीषं द्रौघ वारस्ते निर्दुशं सचन्ताम् ॥१४॥
 अद्यामुरीय यदियातुधानो अस्मिन्यदि वायु स्तदप पुरुषस्य ।
 अद्यासुवीरे देशभिर्वयुया र्यो मामौघं यातुधानेत्याह ॥१५॥
 र्योमायातुं धानेत्याहं र्योमारक्षाः शुचिरस्मीत्याह ।
 इन्द्रस्तं हन्तु महता वर्धेन विश्वस्य यन्तो रघमस्य दीष्ट ॥१६॥
 प्रच्याजिगाति खर्गलं वनक्रमपः दृहुस्तन्वं गूहमाना ।
 वज्राऽऽनन्ताऽऽ अवस्मा गदिष्ट ग्रावाणी घ्नन्तु रक्षस उपव्यैः ॥१७॥

वितिष्ठध्वं मरुती विश्वत्सतगृभायत रक्षसः संपिनष्टन ।
 वयोर्मे भूत्ये पतयन्ति नक्तभि र्ये वारिपां दधिरे देवा अध्वरे ॥८॥
 प्रतउत्ये पतयन्ति स्वजातव इन्द्रं दिष्ट्यन्ति दिष्ट्यवावाभ्य ।
 शिशीते शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सूत दशानिं यातुमभ्यः ॥९॥
 प्रवर्त्तय दिवा अश्मान्मिन्द्र सौमशितं मघवन् संसिग्नाधि ।
 प्राक्ता अपाक्ता अधरा दुदृक्ताऽभिजहि रक्षसः पर्वतेन ॥१०॥

16-11

इन्द्रो यातुना सभवत्पराशरो हविर्मथिना मभ्या विवासताम् ।
 अग्नीदुशक्रः परशुर्यथावनं पार्त्रैवमिन्द्रं त्सतपंतु रक्षसः ॥३॥
 उन्नूकयातुं शुशुन्नूकयातुं कर्हिस्वपीतुसुतकौकयातुम् ।
 सुपर्णयातु मुतगृध्रयातुं दृशदेवः प्रमृणरक्ष इन्द्र ॥४॥
 मानोरक्षो अभिनभ्यातु मावता सर्पात्सतं मिथुना या किमीदिना ।
 पृथिवी नः पार्थिवत्पात्वं हसोऽन्तरिक्षं दिव्यात्पात्वस्मान् ॥५॥
 इन्द्रत्रहि पुमासं यातुधान मुतत्सियं सायया शासदानाम् ।
 विन्नीवासो मूरदेवा रुदन्तु मार्तं दृशन् सूर्य्य मुवरन्तम् ॥६॥
 प्रतिचक्ष्वे इन्द्रश्च सौमयागृतं । रक्षभ्यो वधमस्यतमशनिं यातुमभ्यः ॥

16-12

या नभ्रवा याश्चशुक्रा रोहिणी रूतपृश्नयः ।
 अश्विनः कृष्ण औषधिः सर्वाद्या वदामसि ॥३॥
 त्रायन्तामिमं पुरुषं यष्माईवोषिते दधि ।
 यासां द्यौं ध्विता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधां बभूव ॥४॥
 आपो अग्रं दिव्या औषधयः ।
 तास्ते यक्षम मनस्य मङ्गा दङ्गा दनीनशम् ॥५॥
 प्रत्सुताती स्तंबिनी रेकशृङ्गः प्रतन्वती रोषधि रावदामि ।
 अंशुमतिः काष्ठिनी यन्विशाखां ह्ययामिते वीरुधौ वैश्वदेवी रूपाः पुरुष-
 जीवनीः ॥६॥

यद्यसहः सहमानाविव यशमी वलम् ।
 तैर्नमं मस्माद्यश्मात्पुरुष मुञ्चन्तीषधी ॥५॥
 जीवलां नघार्षा जीवन्ति मौषधी मुत्य ।
 अरुन्धती मुन्नयन्तीं पुष्वां मधुमतिं हुर्वे ॥६॥
 इहायन्तु प्रचैतसा मीदिनीर्वर्चसा मम ।
 यथैमं पारयामसि पुरुषां दुरुता दधि ॥७॥
 अग्नेर्यासा अपांगर्भी या रोहन्ति पुनर्नवाः ।
 धृवाः सहस्रनाम्ना भेषजीः सन्त्वा भृगः ॥८॥
 अबवीन्त्वा उदकात्मान औषधयः ।
 न्यजृषन्ति दुरितं तीक्ष्मशृङ्गयः ॥९॥
 उन्मृञ्चन्ति वरुणा उग्रया विषदूषणी रथा जलासनाशनीः ।
 ररक्षा नाशनीः कृत्या दूषणीश्च यास्ता इहासन्त्वौषधीः ॥१०॥

16-13

शिवास्ते सन्त्वौषधी उपक्रीणसहीयसीर्विरुद्धा यी अग्निष्ठुतः ।
 अपौरसस्वती जेषां त्रायन्तामस्माकं गामश्वं पुरुषं पशुम् ॥११॥
 मधुमन्मूलं मधुमदग्रमासां मधुन्मध्यं विरुधां बभूव ।
 मधुत्यर्णं मधुमत्सुष्वमासां मघोः सम्भूता अमृतस्य भक्षी घृतमन्नं-
 हुहर्तुं गौपुरीखवम् ॥१२॥
 यावतीः क्रियतीश्चमाः पृथिव्या मध्याषधीः ।
 तानः सहस्रपर्णो मृत्यो मुञ्चत्वं हसः ॥१३॥
 वैयाघ्री मणिवीरुधां त्रायमाणां भिशस्तियाः ।
 अमीवीः सर्वा रक्षां स्यपहन्त्वधि दूरमस्मत् ॥१४॥
 सिंहस्यै वस्तनधौ रोषधी नामग्नेरिव विजन्त आभूताभ्यः ।
 गवां यक्ष्मः पुरुषाणां विरुद्धरति बुक्ता नाव्या मतीश्रौत्याः ॥१५॥
 सुमुञ्चाना औषधयोऽग्नेर्वैश्वानरा दधि ।
 भूमिं संतन्वतीरिव यासां राजा वामस्पतिः ॥१६॥

याश्चाहं वीदवीरुघां यश्चपश्यामि चक्षुषा ।
 अज्ञानाजामीमश्चया यासुविद्मसिसंभृतिम् ।
 सर्वाः समग्रा औषधीर्वाधन्तु वचसां सम ॥७॥
 या रौहण्याङ्गिरसीः पर्वतेषु सर्वाषु च वीरुघां विश्वभेषजिम् ।
 तानी मयस्वतीः शिवा औषधीः सन्त्वसंहृदं ॥८॥
 अश्वथां दग्धौ वीरुघां सांसां राजा मृतं हविः ।
 व्रीहि यवश्च भेषजौ देवस्सुताव मर्त्यो ॥९॥
 उज्जीही ह्यस्तनयत्यभिक्रन्दन्त्याषधीः ।
 यजावः पृश्निमातरः पर्जन्यो रेतसावती ॥१०॥

16-14

तस्यामृतं समंबलं पुरुषं पारयामसि ।
 अथां कृणोमि भेषजं यथा सद्यत हायनः ॥११॥
 वराह वीद वीरुघं नकुली वीद भेषतीः ।
 गन्धर्वाः सर्पा याविदुस्ता इहा सन्त्वाषधीः ॥१२॥
 याः सुपर्णा आङ्गिरसि दिव्या या रघटां विदुः ।
 वयांसि हंसाया विदुर्याश्च सर्वे पतन्नीणः ॥१३॥
 मृगाया विदुरीधि स्ता अस्मा अवसै हुर्व ।
 यावतीनां माषधीनां गावः प्राशनन्त्यद्यया यावतीना मजावयः ।
 तावतिर्विश्व भेषजी राभरामित्वामभि ॥१४॥
 यावतीषु मनुष्या भेषजं विषयां विदुः ।
 तावती स्तुभ्यमाभूताः शर्मयच्छन्त्याषधीः ॥१५॥
 पुष्पवतीः प्रसुमतीः फलिनी रघंला इत ।
 सस्मातर इव दुद्रा मस्मा अरिषु तातये ॥१६॥
 उत्वाहार्षं पद्मशला दुत्वादावा शलाभत ।
 उत्वा यमस्य पद्मीषा दाषधीमि रपीपरम् ॥१७॥

इन्द्रस्य प्रथमौ रथी देवानामपरो रथी ।
 वरुणस्य तृतीय इत् अहीनामगमारथ स्थाणुमार दधानिषत् ॥१॥
 दर्भशाय्य स्तरुण कमश्वस्य वारः पुरुषस्य वारः ।
 विथस्य बन्धुर्महीनामरसं विषं वारि दुग्रम् ॥२॥
 अवश्वेत पदानहि पूर्वेण स परेण च ।
 उदप्नुत मिवदार्वहीना मरसं विषं वारि दुग्रम् ॥३॥
 अरंघसौनि मज्यौ न्मस्य पुनरब्रवीत् ।
 उदप्नुद मिवदा विहीना मरसं विषं वारि दुग्रम् ॥४॥
 पैद्ग्रीहन्ति कसनीकं पैद्गश्चित्र मुपासितम् ।
 पैद्गौरथी ब्रजाः शिरः संनिभैद प्रदाक्वाः ॥५॥
 पैद्ग्रीहि प्रथमौ नत्वा वयसै मसि ।
 अहीना विश्ववात्पथी यानास्मावयसै मसि ॥६॥
 उदं पैद्ग अजायते दमश्यामि परयणम् ।
 इमान्यर्वतः पदाहिष्मो वाजिनीवतः ॥७॥
 संयतं नविश्वरघातं न संयमत् ।
 अस्मिन्नसै ब्रह्ममही स्त्रीच पुमांश्च ता उभाअरसा ॥८॥
 अरसा स इहा हर्योर्ये अन्तिर्ये च दूरके ।
 धर्मेन हन्मि वृश्चिक महिं दण्डेना गतम् ॥९॥
 अघाश्वस्वैदं भूषज मुभयोर्योः सजस्य च ।
 इन्द्रो महमघायंतर्महं पैद्गस्ता इन्धयत् ॥१०॥

पैद्गस्य मनुहे वयं स्थिरस्य स्थिरघान्नाः ।
 इमं पञ्चत्प्रदाकवः प्रतिद्वयत आसते ॥१॥
 नष्ठासवो नष्टविषा हता इन्द्रेण बज्रिणा ।
 जघानेन्द्रो जद्विमा वयम् ॥२॥

हतास्तिरश्मि राजया नपिष्ठा सौप्रदाकृकः ।

दर्वं करिकृतिंश्चित्रं द भेष्वसितं जहि ॥३॥

कैरातिकां कुमारिका सखा खनति भेषजम् ।

हिरण्यैभि रभ्रमिभि गिरिशौ मुपस्तानुषु ॥४॥

आयमगन् युवाभिषक् पृश्निहा पराजितः ।

सर्वैस्वजस्य जयन उभया वृद्धिकस्य च ॥५॥

इन्द्रो मही न जम्भयांन्मित्रस्य वरुणश्च । वाण पर्जन्योभ्य ॥६॥

पैद्ममही न जम्भय भादाकुंश्च प्रदाक्वः ॥

स्वजांतिरश्चि राजन् करणिळान्दशौ दशान ॥७॥

इन्द्रो जघान प्रथमो जनितार महैतव ।

तेषां वत्सह्य माणानां कथितेषा मसद्रसः ॥८॥

संहि शीर्षाण्यैग्रभं पौञ्चष्ट इवर्करम् ।

सिन्धोर्मध्यं परेत्य व्यर्जय महैर्विषम् ॥९॥

अहीनां सर्वेषां विषं पराहन्तु सिन्धवः ।

हतास्तिरश्चिराजया न पिष्ठासौ प्रदाक्वः ॥१०॥

16-17

आषधीना महं वृण उर्वरी रिवसाधृया ।

नद्याभ्यर्वतीरिव हनीरैतुर्ते विषम् ॥३॥

यदग्नौ सूर्ये विषं पृथिव्या मौषधीषुयत् ।

कान्दाविषं कनिक्लक निरैत्वैतुर्ते वहिः ॥४॥

अङ्गा दङ्गा त्पृथ्यावय हृदयं परिवर्जय ।

अर्घो विषस्य तर्त्तजी वाचीनत्रर्देतुर्ते ॥५॥

अग्नौ त्राय स्वविमदं नयमं पुनर्देहि जीवसै जातवदः ।

मातेर्देहू. सि दुरिता वगन्म माहिर्वधी क्षिपतः पुरुषन्नः ॥६॥

ज्यैः अग्नि जाआषधी जाहीनां यैऽ अजा विद्युत आवभूवुः ।

यैषां जातानि बहुधा बहुनि स्तैभ्यः सर्वैभ्यो नमसा विद्यम ॥७॥

तौदिनामासि कन्या घृताची मवाअसि ।

अद्यस्पदैवते पदा राददे विषदूषणम् ॥६॥

आरे अम्बुदूषमरीह पविषमप्रागपि ।

अग्नेरहनि रद्याग्विषं सौमी निरणीत् ।

दंष्ट्रार मनगाद्विष मही रमृत ॥७॥

16-18

कृतस्ते जातो कतामः सौअर्ध कस्माल्लौकात्कतिमस्य पृथिव्याः ।

वत्सोविरराजः सलिला दुतेतां त्वंत्वा पुच्छामि कतरैणद्रमग्ध ॥१॥

यौक्रन्दयत्सलिलं महीत्वा यानि कृत्वा त्रिभुजंशयाना ।

वत्सः कामधु घाविराजौ गुहाचक्रे तन्वः पशचीः ॥२॥

यानि चत्वारि बृहन्ति येषां चतुर्थवियुन त्रिवाचम् ।

ब्रह्मेन द्वघा त्तपसा विपश्चिद्यस्मिन्नैकं युज्यते यस्मिन्नैकम् ॥३॥

बृहतः परिसामानि षष्ठा रावाधि निर्मिता ।

बृहद् बृहत्या निर्मितं कृणोधि बृहतीमिता ॥४॥

बृहती परिमान्नाया मातुर्यान्नाधिनिर्मित्य ।

मायादियज्ञे मायाया मायाया मातकीपरि ॥५॥

वैश्वानरस्य प्रतिमौ परिद्यौ यवन्द्रौ दशाविववाद्ये अग्निः ।

ततः षष्ठा दामुक्रं यन्तिस्तीमा उदिती यन्त्यभिषष्टमहः ॥६॥

षट्सी पृच्छाम्य ऋषय करयर्पदं त्वंहि युगतं युजुर्षे यौग्यंच ।

विराजमाहु ब्रह्मणः पितरं तान्नीविद्यं हरितथा सखिभ्यः ॥७॥

यां प्रचता मनुयाज्ञाः प्रच्यवन्त उपतिष्ठन्त उपतिष्ठमानास् ।

यस्यान्नते प्रसवे यश्मैजति साविरादुषयः परमैव्यौमन् ॥८॥

आप्राणीति प्राणे प्रणतेनां विराहं स्वराज मभ्यति पश्चात्

विश्वं मृषन्ति मभिरूपां विराजान्ध श्यन्ति त्वेन त्वे पश्यन्तेनाम् ॥९॥

कौविराजौ मिथुनत्व प्रवेद करत्वं कउकल्पसस्याः ।

क्रमान्का अस्या बहुधा विदुग्धान् का अस्या धाम कतिद्या न्युष्टी ॥१०॥

इयमैर्वसाया प्रथमा द्यौच्छ छत्वंन्त इचरति प्रविष्टा ।
 विद्युजिगाय नवगक्मनिती महं ती अस्र्यां महिमानौ अंतः ॥१॥
 छन्दः पक्षे उषःप्रापे पिशाने समानां योनि मनुषं चरैते ।
 सूर्यपत्नी सं चरतः प्रजानति केतुमती अजरै भुरिरैतसा ॥२॥
 ऋतस्य पन्था मनुतिस्र आचस्रद्वी घर्मा अनुरैत आगनुः ।
 प्रजामैका जिन्वत्युर्जर्मका राष्ट्र मे का रक्षति देवत्युनाम् ॥३॥
 अग्निष्ठीम मदद्युर्यातुरीया साद्यज्ञस्य पक्षामृषयः कल्पयन्तुः ।
 गायत्री त्रिष्टुभं जगती मनुष्टुभं बृहदकीं यजमानाय स्वराभरन्तः ॥४॥
 पञ्चद्युष्टि रनुपञ्च दीहाशां पञ्चनाम्ना मृतवा नृगं च ।
 पञ्चदिशः पञ्चदगौमक्लिप्त्यीस्ता प्रकसूर्ध्वी रभिलोक मैकम् ॥५॥
 षड्वाता भूताः प्रथम ज त्तस्य पदुसामानि षडुहं वहन्ति ।
 षण्यौगं शिरमनुसा नसाम षडाहुद्यावा पृथिवी षडुर्वी ॥६॥
 षडाहु सीतां षडुमाषडण्ठीं ऋतुन्नीश्रुत यतमोतिरिक्ताः ।
 सप्त सुवर्णाः कवयो निषेदुः सप्तच्छन्दां स्यनु सप्तदीक्षाः ॥७॥
 सप्तहोमाः समिधां हसप्त मधूनि सप्तर्त्तवानिसप्त ॥८॥
 सप्तद्व्यनि परिभ्रुत मायन् सप्तहोतार ऋतुशाय यन्तिताः ।
 सप्तगृध्री इतिषुस्रवाहम् ॥९॥
 अष्टौ द्यामानि प्रथम दर्त्तस्याषेन्द्र ऋत्विजो दीव्यार्यै ।
 अष्टयोनि रदिविरष्टपुत्रा अष्टभारात्रिमभिहन्य मैतु ॥१०॥
 इत्थंशैर्या मन्यमाने जगामां युष्माकं सख्ये अहमस्मिर्सेवा ।
 समानजन्मा क्रतुरसुवः शिवः सनः सर्वासंचरति प्रजानन् ॥११॥

कैवलिन्याय ददुहेह गृष्णविणं पीयूषं प्रथमं दुहानम् ।
 अघातर्पयच्यतुरश्चतुर्धा देवान्मनुष्याइः असुसानुत्षान् ॥१॥
 अर्षेन्द्रस्य षडुमस्यर्षाणां सप्तसप्तधा ।
 आपो मनुष्वानौषधीः स्तां उपञ्चानु सैचिरे ॥२॥

कानुगोः कप्रकर्षिः किमुसाम क आशिषः ।

यक्ष्मं पृथिव्या मैकब्रुदं कर्तुः कतमोनुषः ॥३॥

प्रक र्थी रैक प्रकर्षि रैक शाधी कथाशिषः ।

यक्ष्मं पृथिव्या मैकब्रुदं कर्तुनाति रुच्यते ॥४॥

16-21

प्राणायामनामयस्य सर्वमिदं वस्य ।

योभूतः सर्वस्येश्वर यस्मिन् सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥१॥

नमस्ते प्राण क्रन्दाय नमस्तेस्तन इत्नर्व ।

नमस्ते अस्तु विद्युते नमस्ते प्राणर्क्षते ॥२॥

यप्राणरता वागते ऽभिक्रन्द न्त्याषधीः ।

प्रवीयन्ते गर्भं दद्यते ऽथाव दीर्घि कायन्ते ॥३॥

यत्प्राण स्तनइत्नना ऽभिक्रन्द न्त्याषधीः ।

सर्वं तदा प्रमोदते यत्किंच भूम्यामधि ॥४॥

मदाप्राणा अभ्यक्रन्दीर्घेण स्तनइत्नुना ।

पशर्वस्ता प्रमोदन्ते मही वैनी भविष्यति ॥५॥

अभिवृष्टा औषधयः प्राणान समवादिरन् ।

आयुर्वनः प्राचीतरत्सर्वानः सुरभीरकः ॥६॥

नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वापानते ।

प्रतिचीनायते नमः पराचीनायते नमः सर्वस्मैत इदं नमः ॥७॥

नमस्ते अस्वायते नमो अस्तु परायते ।

नमस्ते प्राण तिष्ठत आशानायते नमः ॥८॥

याते प्राणप्रिया तनु यावाते प्राणप्रयसी ।

अथा यद्भूषणं तव तस्य नो द्यहि जीवसे ॥९॥

प्राणः प्रजा अनुपस्ते पितापुत्रमिव प्रियम् ।

प्राणैहसं विर्येश्वरी यच्च प्राणति यच्च न ॥१०॥

16-22

प्राणमृत्याः प्राणमृतं प्राणं देवा उपासते ।

प्राणाह सत्यवादिन मुत्तमं लोका अदधत् ॥१॥

प्राणा विराट प्राणा द्युष्णा प्राणं उपासते ।

प्राणा अग्निश्चन्द्रमाः सूर्यः प्राणमाहुः प्रजापतिम् ॥२॥

प्राणापानौ ब्रीहियवा वनङ्गान् प्राण उच्यते ।

यवैह प्राण आहिता प्राणा अपानौ ब्रीहि रुच्यते ॥३॥

अपानति प्राणति पुरुषागर्भे अनः ।

यदा त्वं प्राणजिन्वस्यथस्व जायते तुतः ॥४॥

प्राणमाहुर्मातरिश्वानं बाणाह प्राण उच्यते ।

प्राणाह भूतं भव्यं च प्राणा सर्वं समाहितम् ॥५॥

आश्वर्णा रङ्गिरसा देवी मनुष्यजाश्चयाः ।

सवा प्रमोदन्त औषधयो यदा त्वं प्राणजीन्वसि ॥६॥

यदा प्राणा अभ्यवर्षिर्हर्षेण पृथिवीं महीम् । (७)

औषधयः प्रमोदन्ते औषायाः काश्च वीरुधः ॥७॥

यस्ते प्राणादं वेद यस्मिंश्चासि प्रतिष्ठितः ।

सर्वे अस्मे बलिं हरान् सुषिं लोक मुत्तमं ॥८॥

यथा प्राबलहत स्तुभ्यं सर्वाः प्रजाइमाः ।

प्रतातस्मे बलिं हरान् यत्स्वासुनस्रिबुः ॥९॥

अनर्गभिश्चरति देवाता स्वा भूता भूतः स उ जायते पुनः ।

सभूतं भव्यं भूवनं भविष्वहिता पुत्रं प्रविवेशा शचीभिः ॥१०॥

16-23

प्रकपादं नो खिदति सलिलाहर्षं स उतपतम् । सदङ्ग सत सखिदेनेवा-

ज्य नश्चै रात्रिस्त्राभस्यान्न प्रजायेति किञ्चन ॥१॥

अष्टाचक्रं वर्त्तत प्रकनेमि सहस्राक्षरं पपुरीनि पञ्चत् ।

अर्द्धे नदं परिवभूव विश्वं यदस्यर्द्धं किमः सकेतुः ॥२॥

यो अस्य विश्वजन्मन ईशे सर्वस्य चैष्टतः ।
 उन्नेषु क्षिप्र धन्वने तस्मै प्राण नमोऽस्तुते ॥३॥
 यो अस्य सर्वजन्मन ईशे विश्वस्य चैष्टतः ।
 अव तन्द्रा ब्रह्मणा धीरः प्राणा मावभि रक्षतु ॥४॥
 उर्ध्वः सुप्तं पुजा गरनुतिर्यङ् निग्यधते ।
 न सुप्तमस्य सुप्तेष्वनु सुस्राव कश्चन ॥५॥
 प्राणा मावत्पर्या भूर्ता नवदन्या भविष्यसि ।
 अपां गर्भमिव जीवसे प्राणबद्धामित्वामयी ॥६॥

16-24

सहस्रत्सर्वेष ऋषभः पयस्वान् विश्वा रूपाणि वक्षणासु विभ्रतः ।
 भद्रं दात्रे यजमानाय शिश्नन्वार्हत्सपत्य उस्मिस्तन्तुमात्यम् ॥७॥
 अपां यी अग्ने प्रतिमा बभूवुः प्रभुः सर्वस्मै पृथिवीच देवी ।
 पिता वत्सानां तिरहन्यानां साहस्रे पीषे अपिनः जणौतु ॥८॥
 पुमानन्तर्वाङ् स्थविरः पयस्वान् वसोः कबन्ध मृषभो विभर्ति ।
 तमिन्द्राय गान्दभिर्देवयनेर्दुत मग्निर्वहणि जातर्वेदाः ॥९॥
 देवानां भाग उपनाह ऋषीणां रसो औषधीनां धृतस्य ।
 सोमस्य द्रष्टमवृणित शक्रा बृहनुभि रभवद्य च्यरीरम् ॥१०॥
 पिता वत्सानां पतिरहनानामथौ पितामहतां गर्गराणाम् ।
 वत्सो जरायुः प्रतिद्युरि पीयुषं अभिक्षाघृतं तदस्य रेतः ॥११॥
 सोमस्य पूर्णं कलसं विभर्षित्वाक्षा रूपाणां जनिता पशूनाम् ।
 शिवास्ते सन्तु प्रजन्व इमान्यस्मभ्यं स्वधितं यच्छयासुः ॥१२॥
 इन्द्रस्यो यो वरुणस्य बहु अश्विनी रंसौ मरुतामियं ककुत् ।
 बृहस्पतिः सम्भूत मे पति दाहुर्याधीरासः कवयो मष्ठीषिणः ॥१३॥
 आज्यं विभर्ति धृतस्य रेतः साहस्रः पीषस्तमु यज्ञमाहुः ।
 इन्द्रस्य रिप मृषभा वसानः सो अस्मान् देवाः शिवमैतु दन्तः ॥१४॥

देवीर्विषः पयस्वाना तनीषित्वामिन्द्रं त्वा सरस्वंत माहः ।
 सहस्रं स मकमुखा ददाति यीं ब्राह्मणो ऋषभो मा जुहोति ॥९॥
 बृहस्पतिः सविता तं मनो दधीं त्वषुर्वार्याः पर्यात्मा त भुतः ।
 अन्तरिक्षं मनसा त्वा जुहोमि बहिष्ठीं धावा पृथिवी अभूताम् ॥१०॥

16-25

य इन्द्र इव देवेष्विति गोषु दिवा वदत् ।
 तस्य ऋषभस्यङ्गानि ब्रह्मा संस्तौतु भद्रया ॥१॥
 पार्श्वे आशामनुमत्या भगस्यास्ता मनुवृजौ ।
 अष्टी वन्ता ब्रवीन्निता समैतां केवलादिति ॥२॥
 उभदासि दादित्यानां श्रौणि आस्तां बृहस्पते ।
 पुञ्चं वातस्य देवस्यते न धूर्नीत्योषधीः ॥३॥
 क्रोडासीर्हामि संरासौ सोमस्यल्प शोदुतः ।
 उथातुरब्रवीन्पदा यदऋषभं व्यकल्पयन् ॥४॥
 गुदाआसन् सिनिवाल्याः सूर्याया त्वत्र मब्रविन् ।
 देवाः सगत्य यत्सर्वं ऋषभं व्यकल्पयन् ॥५॥
 तं कुषिकाः स्वरमार्यैः कुर्मैभ्यां अदधुः शुपाम् ।
 उपद्यमस्य कीर्तैभ्यः सगर्तैभ्यां अधारयन् ॥६॥
 शृङ्गाभ्यां रक्षरिषत्य रातिहन्ति चक्षुषा ।
 शृणोति भद्रं कर्णाभ्यां गवां यः पति रदन्याः ॥७॥
 षतजातं सैजते नैनं नृणत्ववनयः ।
 जिन्वन्ति सर्वे तं देवा यीं ब्राह्मणो ऋषभो मा जुहोति ॥८॥
 ब्राह्मणा ऋषभं दत्वा धरीयः कृणुते मनः ।
 पृष्टिं सौ अघ्न्यानास्वै गोषु विपश्यतु ॥९॥
 पावः त्वन्तु प्रजाः स्वन्त्वयास्तु तन्नूबलम् ।
 सर्वतदन् मन्यन्ता देवा ऋषभदा इमे ॥१०॥

आयापिवाना इन्द्रियं रथिं विभर्ति रेतनुम् ।

अयं धनुः सुदुग्धां नित्यं वत्सां वशाम् ॥१॥

पिशङ्गाक्षुपां नभसां वयसीं धामैन्द्रः शुस्मां विश्वरूपानागन् ।

प्रजामस्मभ्यं दधद्रयां च रायस्मीषसुपसत्वा सदेम ॥२॥

प्रतं वीयुवानं परिदध्मीं उन्नतं न क्रिडन्तु श्चरद वसाङ् अनु ।

मनोहिंसिषु जनुसासुभागा रायस्पीषं रभिनः सचध्वम् ॥३॥

उपैर्हीव पुयर्चनींऽस्मिन् गीर्षु उपपृच्छतु ।

उप ऋषभस्य यदेत उपैन्द्र तव वीर्यम् ॥४॥

अयं प्रतिसरौ मणिं विरीं वीराय वध्यते ।

वीर्यावां सुपत्नीहा शूरवीरः परिपाणः सुमङ्गलः ॥१॥

प्रत्यकृत्या दूषयन् नैतु वीरः ।

अनेनैन्द्रा मणिना वृत्रमहं रनेना सुरान्दरा भावयन्मीषा ॥२॥

अनेनद्यावा पृथिवी उभै अजयदनेनाजयत प्रदिशश्चतस्रः ।

अयं स्राक्त्या मणिः प्रतिवर्तः प्रतिसरः ॥३॥

अोजस्वान्वै वृधां मणिः सौ अस्मान्घातु विश्वतः ॥४॥

तदग्निराह तदुसाम आह बृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ।

ते ते देवाः पुरीहिताः प्रतीचीः कृत्या प्रति सरौ रजन्तु ॥५॥

अन्तर्दधं द्यावापृथिवी उताह ऋतसूर्यम् ।

उत्तमं ब्रह्मणस्पतिं ते ते देवाः पुरीहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रति सरौ रजन्तु ॥६॥

यं स्राक्त्यं मणिजना वर्माणि कृण्वते ।

सूर्यो दिवामिव रुह्य विकृत्या बाधते वशी ॥७॥

स्राक्त्यं न मणिनिर्षिणि वमनीक्षिणा ।

अर्जेषां सर्वा पृतनाः विमृधां हन्मि रक्षसः ॥८॥

याः कृत्या आङ्किरस्यार्याः कृत्या आसुरी ऋत ।

कृत्या या स्वयं कृता या भगन्यैमि राभुणः ॥९॥

उभयिस्ताः परायन्तु परावतं नवतिं नद्धायति ॥९॥
 अस्मै मणिं वर्मबध्नन्तु देवा इन्द्रो विष्णुः सविता रुद्रो अग्निः ।
 प्रजापतिः परमैषी वीराड् ईश्वानरं ऋषयश्च सर्वे ॥१०॥

16-28

उत्तमो अस्यीषधीनां मनद्वां जगतामिव व्याघ्रः श्वपदामिव ।
 यमैः छामाविदामतं प्रतिश्यासन मन्तितम् ॥११॥
 स इद्याघ्रां भवत्यथो सिंही अथो वृषा । यौ विभर्त्ति मं मणिः ॥१२॥
 नैनं हनन्त्यष्टरसौ न गन्धर्वा न भत्याः ।
 सर्वादिशो विरानति यौ विभर्त्ति मं मणिम् ॥१३॥
 कश्यपत्स्वा मसृजत कश्यपत्स्वा समैरयत् ।
 अभिवत्सैन्द्रो मानुषं निभ्रत्साश्रुभ्रतां जयत् ॥१४॥
 मणिं सपत्न जम्भनं वर्मदेवा अबध्नत ।
 यत्स्वकुत्याग्नि र्यत्स्वा दीक्षाग्निर्यत्स्वा यज्ञैर्जिघांसति ।
 प्रत्यंतमिन्द्रं तं जहि वज्रैण शतपर्वणि ॥१५॥
 अयमिधैः प्रतिवर्तः सहस्वान् संजयो मणिः ।
 प्रजां धनं च रक्षतु परिपाणः सुमङ्गलः ॥१६॥
 असपत्नं नो अद्यत्पद सपत्नं न उत्तरात् ।
 इन्द्र असपत्नं नः पद्भ्यान्मोतिस्फुरः पुरस्मर्ध ॥१७॥
 मैन्द्राहं वर्म बहुलं यदुग्रं विश्वे देवा नाति विध्यन्ति सर्वे ।
 तन्तं तन्वं त्रायतां सर्वशो बृहदायुष्मान् जरदष्टिर्यथासत् ॥१८॥
 आत्वारक्ष इव मणि मज्या अरिष्यतातये ।
 इमं मेधिरभिसं विशाध्वं तनुपानं त्रिवरुथ मोजसै ॥१९॥
 अस्मिन्निन्द्रो निदघातु नृमणं मिमं देवासां अभिसंवाशध्वम् ।
 दीर्घायुत्वाय शतशारदाय युष्मान्जरदष्टि र्यथासत् ॥२०॥
 इन्द्रो बध्नातु तं मणिं जिगावाद् अपरानितः सौमपा अभयंकरो वृषा ।
 सत्वा रक्षन्तु सर्वदा दिवान्तकं च विश्वतः ॥२१॥

॥ षोडश कार्ष्ण पञ्चमी ऽ नुवाकः ॥

इन्द्रो मन्थतु मन्थिता शक्रः शुरः पुरन्दरः ।
 यद्यहनामसे नाम मित्राणां सहस्रशः ॥११॥
 पुजिरज्जुर बह्वानो पुति सेनां कृणोत्वमुम् ।
 अग्निर्धुमं परादृश्य हुत्सां दधतां भयम् ॥१२॥
 पुरुषान् मुनपुरुषा क्वः कृणोतु हर्त्तानान्वधकीवधौ ।
 क्षिप्रंगर इव भज्यन्तां बृहत्कालेन संजिताः ॥१३॥
 अमुनग्वग्निनिः शृणीहि खादामुन् खधिरादिरन् ।
 ताजभङ्ग इव भज्यन्तां बृहज्जलेन संजिताः ॥१४॥
 अन्नरिष्टं जालमासी ज्जालदण्डा दिशौ महीः ।
 तेना भिद्याय सेनामिन्द्रो दस्वुनि पाववत् ॥१५॥
 बृहत्रैजालं बृहत इन्द्रः शूरः सहस्रार्घः तातवीर्यश्च ।
 तेनान्यं वृमधवन् नमित्रः शस्वतीभ्यः समाभ्यः ॥१६॥
 बृहद्भजालं बृहतः शक्रस्य वा जिजीवन्तः ।
 तेनाशतं सहस्रमयुतं जघानेन्द्रो दस्युना मभिदाय सेनाम् ॥१७॥
 अयं लोको जालमासी शक्रस्य महती महान् ।
 तेनाह मिन्द्र जालेन तमसामुनपि दद्यामि सर्वान् ॥१८॥
 सेतिरुग्रा वर्त्न शन्तिश्चान पवाचना ।
 अमस्त न्नीक्ष्य मौहश्च ते नमू नपि दद्यामि सर्वान् ॥१९॥
 मृत्युर्वमू प्रयच्छामि मृत्युपाशो रमीशिताः ।
 मृत्योर्ये अब्दलादुता सैभ्यमनान् प्रतिनयामि विद्वान् ॥२०॥

16-30

मृत्युदुतामुं नयत यमदुता अगोयत ।
 परः सहस्रा हन्यन्ता तृणोर्चनं मर्त्वं भगश्च ॥२१॥
 साध्या मकं जाले दण्डमुह्यत्ययं त्वाजसा ।
 रुद्राद्वितीयं वसवस्तृतीय मादित्यैरेक भव्जतः ॥२२॥

विश्वेदेवा उपरिष्ठा दुब्रुं तायं त्वोजसा ।
 मर्त्येनघ्नन्ता यन्ता सैना मद्भिरसा वधैः ॥ 31 ॥
 वनस्यतीन् वानस्पत्या नावधी ऋत वीरुधः ।
 द्विपाश्वनुष्या निष्णामियथासेना महं तत् ॥ 32 ॥
 मृत्युपाशा इमं युक्ता यानाक्रम्यनमुच्यसे ।
 अमष्याहन्तु सैनाया इदंकुटं सहस्रहम् ॥ 33 ॥
 घर्मः समिधो अग्निनायं होमः सहस्राहा ।
 भवश्च पृथिनबाहुः सर्वसैनाः ममुं हतम् ॥ 34 ॥
 मृत्यौरासमी पद्यंतां युधं सैधिं वधभयम् ।
 इन्द्रश्चक्षु जक्रुभ्यां सर्वसैना समूहतम् ॥ 35 ॥
 गन्धर्वाप्सरसा देवान् सपीन् पुण्यजनानपितृन् ।
 दृष्ट्वाद्दृष्ट्वा निष्णामि यथासेना ममुं हतम् ॥ 36 ॥
 पराजिताः पत्रसता भिन्नाजिता धावतु ब्रह्मणा ।
 नृहस्पतिः प्रथुन्नानां माभीषां मौचिकश्चन ॥ 37 ॥
 अपपद्यन्ता मेषामायुधानि माशकं प्रतिधामिषुम् ।
 अथैषां बहुविध्यतामिषवाघ्नन्तु मर्मणि ॥ 38 ॥
 समनान् केशतां घावापृथिवी उभै समन्तरिक्षं सहदेवताभिः ।
 माज्ञातारं माप्रतिष्ठा मदन्तु मिथोपिघ्नाना उपयन्तु मृत्युम् ॥ 39 ॥

16-31

त्रिशश्वतस्रौ श्वतर्यां, देवरथस्य पुरीडाशः शपां अन्तरिक्ष मृद्धिः ॥ 31 ॥
 घावापृथिवी यक्षसि ऋतवा, भीषवा वाक्पति रच्छिया ॥ 32 ॥
 अहीरात्रं चक्रं मासारा संवत्सरो धिष्ठानम् ॥ 33 ॥
 बीराडिष्णिं रथमुखामिन्द्र समदृष्ट्वा श्वन्त्रमाः सारथिः ॥ 34 ॥
 इतीजयतां विजयस्वजय संजय स्वाहा ॥ 35 ॥

दिवस्पृथिव्या अन्तरिक्षत्समुद्रा अग्नेर्वातन्मधुकषाहियर्ज्ञे ।
 तां चा इत्वा मृतं वशाना ऋग्भिः प्रजाः प्रतिनन्ति सर्वाः ॥१॥
 पश्यन्त्यस्याश्चरितं पृथिव्यां पृथङ्करो बहुधा मीमांसमानाः ।
 अग्नेर्वातन्मधुकषाहियर्ज्ञे मरुता मुग्रानप्तिः ॥२॥
 महद्विश्वरूपं पर्या अस्र्याः समुद्रस्योतं त्वारैत आहुः ।
 यत म्रैति मधुकशार राणात प्लाण स्तदमृतं विविष्णम् ॥३॥
 सातादित्यानां दुहितावसुनां प्राणः प्रजाना ममृतस्यनाभिः ।
 हिरण्यवर्णा मधीः कशामजनयन्त देवातस्या गर्भो अभवद्विश्वरूपम् ॥४॥
 तं जाततद्गणं पिपत्ति माता सजाता विश्वाभूवनाभिवस्ते ।
 कस्ती प्रवद कीर्ती न आह यावस्थास्तकी सहस्रधारा वक्षिती ॥५॥
 ऊर्ज दुहान् अनुपस्फुरन्ती ॥६॥
 कस्त प्रवद क उतं चिकेत यी अस्र्याहृदः कलशः सोमो धाना अक्षितः ।
 ब्रह्मा सुर्मैघासो अस्मिन्नदेत ॥७॥
 हिं करिकृती बृहती वयोधी उर्च्यैर्घोष भियाति याब्रताः ।
 त्रीन् धर्मानभिवा वशाना मिवाति मायुं प्रयते पर्योभिः ॥८॥
 यामापीना मुपसीदन्त्यापी यांशात्ववरा वृषभाजां स्वराज ।
 ते वर्षन्ति ते वर्षन्ति तद्वि ते काम मूर्त्त मापः ॥९॥
 स्तनयित्नु स्तेवाकू प्रजापते वृषाशुष्मं क्षिपसि भूम्यामधि ।
 अग्नेर्वातान्मधुकषाहियर्ज्ञे मरुतासुरानप्ति ॥१०॥

यथासौमः प्रातः सवने प्रियः । मवमे अश्विना वर्च्यः अत्मनिधियताम् ॥१॥
 यथासौमा द्वितीयसवन इन्द्राग्न्या भवति प्रियः ।
 मवाम इन्द्राग्नी वर्च्य आत्मनिधियताम् ॥२॥
 यथासौमास्तृतीय सवन ऋभूणां भवति प्रियः ।
 मवाम ऋभवो वर्च्य आत्मनिधियताम् ॥३॥

मधुजनपीय मधुमं सिषीय ।

पयस्वानग्न आगमंतं मासंसृज वर्चसा ॥७॥

समाग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा ।

विद्युर्मे अस्यर्देवा इन्द्रोविद्यात्महृषिभिः ॥८॥

यज्ञ ऋष्विति पाञ्च चर्चकी । यथामधु मधुकृतः संभरन्ति मधावधि ॥९॥

प्रवा मं अश्विना बलमाजं क्षप्रियताम् ।

यथासख्या इदं मधु न्यञ्जन्ति दृणावधि ॥

प्रवा मं अश्विना वर्चस्तेयश्च प्रियाताम् ॥१०॥

अश्विना सारघ्नैणमा मधुमाङ्गं शुभश्वती ।

यथा वर्चस्वतीं च मावदामि जनाइः अनु ॥११॥

वृषा शुष्मं यैपसि भूम्यां दिवो मघाः पृथिवी मनाक्षी ।

नां जातां पशव उपजीवन्ति सर्वे ते नो शेषमूर्जं पिपत्ति ॥१२॥

16-34

पृथिवी दण्डां अन्नरिद्धं गर्भो द्यौं कशा विद्युत्प्रकाशः ।

मघाः कशासि घृताची हिरण्ययो विदुः ॥१३॥

उद्दिशि प्रभ्यस्यंभ्रासि नभ्रासि महोसि ।

अम्भ्रा मा कृणु ननमा कृणु सहोमा कृणु ॥१४॥

समुद्रा अस्यक्षिणं परिमिता सहस्रसनि ससहं मागच्छतु ।

यो वै मधु कशायाः सप्त मध्वनि वेद सप्तमधुमतीन् ॥१५॥

मधुमन्तं लीकं जयति मध्य साहार्यं भवति ।

यद् बीद्यै स्तनयति प्रजापतिरेव तत् प्रजाभ्यः प्रादुर्भवति ।

तस्मात् प्राचीनोपवित तिष्ठत्प्रजा बुध्यन्ते य मन् वेद ॥१६॥

16-35

यां कल्पयन्ति वहतौ वधूमिव विश्वरूपां हस्तकृतां चिकित्सवः ।

सारादेत्वपनुदा मयेनान् ॥१७॥

शीर्षण्वतिं पयस्वतीं कर्णिनीं कृतां कृत्या मस्वता विश्वरूपाम् ।

प्रत्यक् प्रति प्रहिष्मसि यश्चकारत मृच्छतु ॥२॥

शूद्रकृता राजकृश स्त्रीकृता ब्रह्मभिकृता ।

जायापत्या नुत्तैव कतरिं बन्धमृच्छतु ॥३॥

अनयाह मौषर्द्धै सर्वाः कृत्या अद्रुदुषम् ॥४॥

कृत्याः सन्तु स्तन्तु कृत्या कृत्यै शपथाः शपथाम्नी ।

प्रत्यक् प्रति प्रहिष्मसि यश्चकारत मृच्छतु ॥५॥

प्रतीचीन आङ्घ्रिसौऽदृक्षानः पुरीहितः ।

प्रतीचीः कृत्या आकृत्या मुं कृत्या कृतं जहि ॥६॥

यत्सावाच परैर्हेत प्रतिकूल मुदायूर्यम् ।

तं कूर्यभिर्निवर्त्तस्व मस्मानिच्छी अनागसः ॥७॥

यस्ते परंषि संदद्यौ रथस्यैव विभुर्दृथ ।

तंगच्छ तन्नर्त यन्म मज्ञात स्त्रैयं जनः ॥८॥

यत्साकृत्या लभिरै विद्वला अभिगरिणः ।

विद्वीदं कृत्या दूषणं प्रति वर्त्त गुणः सरंते स्नपयामसि ॥९॥

यदुर्भगां प्रग्मपिता मृतवत्सा मुपैइम ।

अपैतु सर्वं मत्पापं द्रविणं मापतिष्ठतु ॥१०॥

16-36

यस्ते पितृभ्यां ददतां यज्ञवाना मजगृहुः ।

सन्देश्यात् सर्वस्मात् पापादिमा सुञ्चन्तु त्रौषधीः ॥११॥

देवै नसात् पित्रियन्नं मग्रहात् संदेश्यादभिनिष्मतात् ।

सुञ्चन्तु त्वा वीरुध वीर्येण ब्रह्मण ऋचः पयसरूपिणा ॥१२॥

मथावात श्रीविंशसि भूम्यरेणु मन्तरिंशाच्चाभम् ।

प्रवास्मत् सर्वं दुर्भुतं ब्रह्मनुक्त मुपायति ॥१३॥

अपकासना नदतीविनद्धा गर्दभीव ।

कतृ मृच्छ स्वतनुत्ता ब्रह्मणा वीर्यावता ॥१४॥

अयं पन्था पिनयिमित्वा कृत्यै प्रहिणं प्रतित्वा प्रहिण्मः ।
 तेनाभि याहि भ्रुञ्जत्य नश्वतीव वाहिनि विश्वरूपा कुरुदिनि ॥५॥
 पराक्ते ज्योति रपद्यन्ते अर्वागन्द त्रास्मद अनाकृणुस्व ।
 परैर्ही नवतिं नब्दायति दुर्गा श्रीत्याया माक्षनिष्ठाः परैर्ही ॥६॥
 वार्तेव वृक्षं निवृणिही पातयमागामश्वं पुरुष मुच्छिष ढषाम् ।
 कर्तृ निवृत्यैतः कृत्यं प्राजात्स्वाय वीधय ॥७॥
 यां तं चकुर्वदिषिया कृत्यां क्षैत्रं वलंगवानि चक्षुः ।
 अग्नी वाक्त्वा गार्हपत्यैभिर्चक्रः षाड्भं तद्दीरतरा अनागसं तदिती-
 नाशयामसि ॥८॥

उपाहुत ममुं बद्धं निखातं वैरंत्सार्यं नविद मकृतुन् ।
 तर्दतु यतआगतं त्रातास्व इववर्त्ततां हंनुकृत्या कृतप्रजा ।
 स्वायसामयः सन्तिना नगृहं निद्रमते कृत्य यतिद्या पक्षि ॥९॥

16-37

उन्निष्ठैव गरुहीती ज्ञाते किमिहच्छति ।
 ग्रीवास्ते कृत्य पादौ गपिकत्स्या मिनिद्रिव ॥१॥
 इन्द्राग्नी अस्मान्तक्षणं यौ प्रजानां प्रजापति ।
 सोमो राजा अधिधामृडिता चर्त्तस्यनः पतयो मृडयन्तु ॥२॥
 भवाशर्वा वस्यतांपाप कृत्वने कृत्याकृते नुष्टते विद्युतं देवहेतिम् ।
 स्वर्दीष्टि पदीभूत्वा पुनः परैर्ही दुत्सुने ॥३॥
 अश्वक्ता सूरं कृतासर्वं भरन्ति दुरितं परैर्ही ।
 जानिही कृत्यं कर्त्तारं दुहितैव पितरंस्वम् ॥४॥
 परैर्ही कृत्ये मातिष्ठ विद्यस्यैव पदंनयः ।
 मृगस्य मृगयुस्तां नत्वानि वर्त्तुमर्हति ॥५॥
 मर्त्यो मृत्वीः स्वयं कृतं यं च काचित्स्या हस्ताभ्या मात्मनैवधम् ।
 उपहन्ती पूर्वासीनं प्रत्यादायि बर्हिस्ना ॥६॥

उतां पूर्वस्य निदन्तीत्य हन्यवरं प्रति ।

ऋतद्धि शृणुमी वचां ऽर्येहि यत्रैयथ ॥७॥

पत्स्वाचकारतं पुनः ।

अनागी हृत्यं वैभीसं कृत्यै मानो गामश्वं पुरुषं वधीः ॥८॥

16-38

यत्र यत्र विनिहिता ततस्त्वो स्थापयामसि । पर्णां लुघियमाभव ॥९॥

यदिस्थत मस्याभूतं जन्नाभिहता यूयम् ।

सर्वाः संनुष्यतः कृत्यापुनः कृत्यैव प्रहिण्मसि ॥१०॥

कृत्याकृतं मूलकृत मग्निनिष्कारिणः प्रजाम् ।

मृणीही कृत्यैमोछिषी मुच्यत्या कृतंजहि ॥११॥

यथासूर्य्य स्ममसा मुच्यतं परिरात्रिं जहात्सिसञ्चकन् ।

प्रवाहं सर्वं दुर्भुतं हस्ती वरजो दुरितं जहामि ॥१२॥

16-39

उपमितीथो परिमि श्रैर्याः । शालाया विश्ववाराया नन्धानि विचृतानि मसि ॥१३॥

यत्तं नष्टं विश्ववारै पारशोऽग्रन्थिश्चयः कृतः ।

बृहस्पति भवाहं बलं वाचा मिश्रंशयामितत् ॥१४॥

आयामसं बिबृहद्यन्धिं चकारतं दुचम् ।

परुषि विद्यात् स्थस्तैर्वैर्द्रैण विवृतामसि ॥१५॥

स्यन्दं सानां पत्नदानं परुष्यं जल्यस्यच ।

सर्वा मानस्य पत्नी तं नन्धानि विचृतामसि ॥१६॥

वंशानां तं नहनानि पाणाहन्य नृणस्यच ।

पद्माणा विश्ववारै तं नन्धानि विचृतामसि ॥१७॥

यानि तं अंतःशिक्ष्यान्या वैधूरण्यायकम्

प्रचेतानि विचृतामसि शिवामानस्य पत्वि न उद्धिता तन्वं भव ॥१८॥

हविर्हानि मग्निशालं पत्नीनां सदनंसदः ।

सदा देवानामसि देविशालं ॥१९॥

अशुभां पशंविततं सहस्राक्षं विधुवति ।
 अपिनष्ट समिहितं ब्रह्मणा विचृतामसि ॥८॥
 यश्चत्वा प्रतिगृह्णाति येनगसिमितात्वम् !
 उभौ मानस्य पत्नी तौ जीवतां जरदष्टी ॥९॥
 अमुत्रै नमा गच्छतां दुचानष्टा परिष्कृता ।
 यस्यास्तं विचृता मस्यंगमङ्गः परुष्वरुः ॥१०॥

16-20

अग्नीमन्त्रस्था दयसि पुरुषान् पशुभिः सह ।
 विजावति प्रजाष्वति वितं पाशांचुतामसि ॥१॥
 उर्जस्वती धृतवती पृथिव्यां नमिता मिता ।
 विश्वान्नं विभ्रतिशाला माहिंसीः प्रतिगृह्णतः ॥२॥
 यत्स्वपूर्वो निमिमाय सं जभार वनस्पतीन् ।
 प्रजार्यं च क्रेत्वा शान्तं परमैषी प्रजापतिः ॥३॥
 नमस्तस्मै नमोदात्र शालापतर्यं च कृष्मसि ।
 नमोग्नर्यं प्रचरते पुरुषाय च तं नमः ॥४॥
 गौम्य अश्वैभ्यो न भोजच्छालायां विजायते ।
 अंतराक्षां च पृथिवीं च यदृच स्यै नशालां प्रतिगृह्णामि त इमाम् ॥५॥
 यजन्नरिक्षं रजसा विमानं तत्कृष्म उदरं शैवधिभ्यः ।
 यच्छालां प्रतिगृह्णामि तस्मै ॥६॥
 तृतींशवृता पलदान् वशाना रान्नि वशाना जगतां निर्वशिनी ।
 सिता पृथिव्यां तिष्ठति दस्तिनीव पद्यति ॥७॥
 यदुविपाक्षा चतुष्पक्षा षट्पक्षा जानिमीयते ।
 अष्टापक्षां दशपक्षां शालां मानस्य पत्नी मठनीर्गर्भ इवाशर्यं ॥८॥
 इत्स्यते विगृतां स्यपि निषद्यता पीर्णवम् ।
 वरुणै न समुद्रितां मित्रः प्रतद्गुन्जतु ॥९॥

कुलायैति कुलायं कौशिकीशः समुज्जितः ।
तत्रमर्तो विजायते यस्माद्विश्वं प्रजायते ॥३०॥

16 - 41

चतुः अग्निं परिचक्रां कविभि निर्मितां मिताम् ।
उन्द्राग्निः रक्षतः शालां समृतेषींष्यो षट् ॥१॥
मानः गाशद्यति मृगी गुरुभरौ लघुर्भव ।
मवद्युभिव त्वाशालं यत्र कामं भरामसि ॥२॥
इमा आपः प्रहराम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।
गृहानग्निः प्रसीदाम्य मृतेन सहाग्निना ॥३॥
प्रतीचीं त्वा प्रतीचीनः शालं प्रीम्यद्विसतिम् ।
अह्यन्त रायश्चतस्य प्रथमोभा ॥४॥

स्वाहा देवैभ्यः स्वाज्यैभ्यः प्राच्यादिशः शालाया नमो महिम्ने ।
स्वाहा देवैभ्यः स्वाज्यैभ्यः दक्षिणायादिशः शालाया नमो महिम्ने ।
स्वाहा देवैभ्यः स्वाज्यैभ्यः प्रदिच्यादिशः शालाया नमो महिम्ने ।
स्वाहा देवैभ्यः स्वाज्यैभ्यः उदिच्यादिशः शालाया नमो महिम्ने ।
स्वाहा देवैभ्यः स्वाज्यैभ्यः द्यूवायादिशः शालाया नमो महिम्ने ।
स्वाहा देवैभ्यः स्वाज्यैभ्यः उद्दयादिशः शालाया नमो महिम्ने ।
स्वाहा देवैभ्यः स्वाज्यैभ्यः दिशोदिशः शालाया नमो महिम्ने ।

16 - 42

अरातितया भ्रानृव्यस्य दुर्हद्विषताशिरः । प्रवृश्चिमी दमोजसा ॥१॥
वर्ममथ्य मयंशिवां फालाज्जातः करिष्यति ।
तृप्तो मन्थेन मागमद्रसेन सहवर्चसा ॥२॥
यत्वासिग्धः परावर्धी त्रिस्ताहस्तेन वास्थाः ।
आपत्स्व तस्माज्जीवलाः पुनन्तु शुचयः शुचिः ॥३॥
हिरण्य स्रप्यं मणिः दुर्हनेव सूर्यतम् ।
अद्यं यज्ञं महोदद्यङ्ग देवसनुनोतिभिः ॥४॥

तस्मै घृतं सुरामध्वन्नमन्नं क्षुधामहै ।

सनः पित्रेभ्यः श्रियं श्रियश्चिकित्सतु देवेभ्योर्मिशिरं ॥५॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्मणिपालं घृतक्षुतमुग्रं खुदिरमोजसं ।

तेन त्वादिषतां जहि ॥६॥

तमग्निः प्रत्यमुञ्चता ज्याय रसायकं सौऽस्माज्जाज्यं दुहै ।

भूयोभूयः सश्वस्ते नत्वं द्विषतां जहि ॥७॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्मणिपालं मधुक्षुतमुग्रं खदिरमोजसं ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥८॥

तमिन्द्रं प्रत्यमुञ्च तौजसे वीर्यायकं सौऽस्मै बलमिदुहै ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥९॥

तं सूर्यः प्रत्यमुञ्चत तेनमा अजयदिशः सौऽस्मै वर्च इदुहै ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥१०॥

16-43

तं सोमः प्रत्यमुञ्चत द्रविणाय रसायकं सौऽस्मै मह इदुहै ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥११॥

तं विभ्रच्चन्द्रमा मणिमसुगणां पुरीजयद्दानां हिरण्यैः सौऽस्मै तेज इदुहै ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥१२॥

तं राजा वरुणां मणिं प्रत्यमुञ्चत शंभुवं सौऽस्मै राज्यं दुहै ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥१३॥

तं त्वष्टा प्रत्यमुञ्चत प्रजाभ्यां वीर्यायकं सौऽस्मै रूपमिदुहै ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥१४॥

तं विभ्रन्सविता मणिं तेनैदमजयत्स्व सौऽस्मि सुनृतां दुहै ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥१५॥

तमापो विभ्रती मणिं सदाधावन्त्यक्षता साभ्यां अमृतदुहै ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥१६॥

तेन मां मणिना कृषि मश्विना वभिरक्षत । सभिषग्भ्यां पर्या दुर्ह ।
तेन त्वं द्विषतां जहि ॥ ७१ ॥

यमबध्नाद् बृहस्पतिं वताय मणिना सर्वं सोऽस्मै वावमिदुर्ह ।
तेन त्वं द्विषतां जहि ॥ ७२ ॥

तं देवा बिभ्रतां मयि सर्वां लोकान् युधापयन् सप्तभ्योजितिमिदुर्ह ।
तेन त्वं द्विषतां जहि ॥ ७३ ॥

तमिमं देवता मणिं तुभ्यं देवतुः भर्त्तव स उ ते भूतिमिदुर्हाम् ।
तेन त्वं द्विषतां जहि ॥ ७४ ॥

16 - ५५

अन्तर्देशा अबध्नत प्रदिपस्त मवध्नत ।

प्रजापतिं सृष्टे मणिद्विषतां मे अधराड् अकः ॥ ७५ ॥

ऋतवस्त मवध्नतार्त्तं वास्यमवध्नत ।

सवत्सरत्स्ववध्वाव सर्वं भूतं विराजति ॥ ७६ ॥

अथर्वाणां अबध्नताथर्वणा अबध्नत ।

अङ्गीरसस्तं वध्वादिस्थुनां विविधुः पुरः ॥ ७७ ॥

तद्धाता प्रत्यमुञ्चत सभूतं य कल्पयत् ।

तेन त्वं द्विषतां जहि ॥ ७८ ॥

यमबध्नाद् बृहस्पतिं देवभ्यो असुक्षितिम् ।

सत्वायं मणिरागाम सहर्गाभिरजाविमि रन्नेन प्रजया सहर्नागमन्मधोर्युतस्य-
धारया विलीकं नभ्रिया सह ॥ ७९ ॥

यमबध्नाद् बृहस्पतिं देवभ्यो असुरक्षितम् ।

सत्वायं मणिरागाम दोजसा सहसा भूत्वा प्रविर्णं नभ्रिया सह ॥ ८० ॥

यस्य लोका इमं त्रयः पर्या दुग्ध मुपासते ।

सत्वाय मभि रक्षतु मणिश्रेष्ठया यजिन्वतु ॥ ८१ ॥

यदेवाः पितरो मनुष्या उपजीवन्ति सर्वदा ॥ ८२ ॥

तस्मै त्वा यज्ञ वर्धन मणौ प्रत्यमुच्चशिवम् ।
तं त्वं शतदक्षिणौ मणौ श्रेष्ठाय जन्वतात् ॥९॥

16-45

असपत्नः सपत्नहा सपत्नान्ने अघराड्. अकः ।
उत्तरं द्विषत त्वा मणिः कृणोतु देवजाः ॥१॥
मणिं सहस्र वीर्यं ब्रह्मणा तजसा सह प्रतिमुञ्चामि तं शिवम् ।
सत्वाय मभि रघतनु देवैः फालमणिः सह ॥२॥
यथाबीज मुर्वराया कृष्टं फालेन रोहति ।
प्रकास्मिन्द्रजा पशशा अन्न मन्नं विरीं हतु ॥३॥
प्रलमिद्वनं समाभृतं जुषाणो अग्ने प्रतिह होमम् ।
तस्मिन्विदम सुमतिं स्वस्ति रक्षुः प्राणं प्रजां पशुं जातवेदसि ब्रह्मणा ॥४॥

16-46

क्षागसि क्षमागसि तस्यास्ते भूतं च सुभूतं चैति मुखे ।
ताभ्यां तं विधीयं ताभ्यां तं नमस्ताभ्यां नीमृड ताभ्यां न्नोऽधिबुद्धि-
ताभ्यां न्नाभिजिघ्र ॥१॥
मातेव पुत्रं पिताव सुनु सयन्तं अस्मितन्मा मुमुष्मिग्राह्या
बन्धुभ्यां विमदं नर्यमम् ॥२॥
भूमिश्चासि क्षुतिश्चासि तस्यास्ते भुवनं च सुभूतिश्चैति मुखे ॥३॥
पृथ्विश्चासि पृथिवीचाप तस्यास्ते भविष्यच्चा भविष्यच्च ।
धर्म्याचासि क्षितिश्चासि तस्यास्ते कश्चना कश्च ॥४॥
दृपचासि शिथिराचासि तस्यास्ते स्वश्च स्वर्गश्च ॥५॥
अमितिश्चासि निरुतिश्चासि तस्यास्ते मित्रं च भौत्रं च ॥६॥
शितिपृष्ठीचासि विधून्वानाचासि तस्यास्ते विन्दश्च विन्दमानश्च ॥७॥
सुहिताचासि सुहिताश्चासि तस्यास्ते वितिश्च सुवितिश्च ॥८॥
वपसाचासि वपसतिश्चासि तस्यास्ते सुवच्च प्रसुवच्च ॥९॥
परुश्चासि सदान्वानाचासि तस्यास्ते स्वंच्यस्वावच ॥१०॥

पश्चिञ्चासि पृषतिचासि तस्यास्ते ददच्य प्रददच्य ॥१॥
 विश्वभृच्चासि विश्वरूपाचासि तस्यास्ते ददच्य प्रददच्य ॥२॥
 गिरन्तीचासि गरगृच्चासि तस्यास्ते वृदं च संबृदानं च ॥३॥
 गुर्वीचासि गुरुभूच्चासि तस्यास्ते दाहश्च दुदनां च ॥४॥
 दितिञ्चास्य दितिञ्चासि तस्यास्ते पयश्च च्या पयश्च च्य ॥५॥
 जूर्णाचासि जरन्तीचासि तस्यास्ते दक्षश्च दक्षमाणं च ॥६॥
 प्रतिष्ठाचासि प्रतिष्ठतीचासि तस्यास्ते अंजश्च नंजश्च ॥७॥
 लोकिनीचासि लोककृच्चासि तस्यास्ते प्रवश्च श्रुवास्यश्च ॥८॥
 उर्वीचासि प्रभविचासि तस्यास्ते कुर्वच्य संस्तुर्वाणं तम् ॥९॥
 नीचीचास्यु तानाचासि तस्यास्ते रोहविवि रोहच्य ॥१०॥

16-48

रौहीणीचासि सुरौहीणीचासि तस्यास्तेन्नं गन्नादं च ॥१॥
 सराचासि सरस्वतीचासि तस्यास्ते ब्रह्मं च क्षत्रं च ॥२॥
 वसुभृच्चासि वसुमतीचासि तस्यास्ते सुनृता चैराच ॥३॥
 महश्चासि महस्वतीचासि तस्यास्ते कामश्च तृप्तिश्चैति ॥४॥
 सर्वाचासि सर्वतत इदं तस्यास्ते विश्वं च विश्वं च देवा इति मुखं ॥५॥
 ताभ्यांते विधीयं ताभ्यान्नोधि बृहिस्ताभ्यान्नी मृडं ताभ्यान्नीभिजिघ्र ॥६॥
 मातेव पुत्रं पितेव सूनु मयंते अस्मितन्ना सुमुग्धि ग्राह्या बन्धीभ्या विमदं-
 नयेमम् ॥७॥

16-49

यद्देवा देव हेडनं देवाशाश्चकृमावयम्
 आदित्यास्तस्मान्नी यूयं मृतस्यर्ते न मुञ्चत ॥१॥
 मृतस्यर्ते नादित्या यजत्रामुञ्चते हनः ।
 यज्ञं यद्य यजवाहसः शिश्नन्त उपासुमः ॥२॥
 मेदस्वता यजमाना सुचाज्येन जुह्वतः ।
 आकामा विश्वेवा देवाः शिश्नन्ती नोपरोकिम् ॥३॥

यद्विद्वांसां यद्विद्वांसां प्रनाय चकृवा वयम् ।
 तस्मान्न इह मुञ्चती विश्वे देवाः सयीषषः ॥ ४ ॥
 यदि जाग्रद्यदि स्वयं नयनेन स्वीकरम् ।
 भूतस्मान्नस्माद्भवं च दृपदादिव मुञ्चताम् ॥ ५ ॥
 दृपदादिव मुमुचानः स्विनः स्नातो मलादिवः ।
 पूतं पवित्रं ग्राज्यं विश्वान्मुञ्चत मे नसः ॥ ६ ॥
 यदाग्रं चकृर्नि खनन्ती अग्रं कार्षावणा नविदो न विद्वया ।
 वैवस्वतं राजनितं जुहोम्यथा यज्ञं मधुमन्नी अस्तु ॥ ७ ॥
 वैवस्वतः कृणवद् भैषजानि समधु भागा मधुना संसृजाति ।
 मातुर्यदेन इषिन्न आगन् यद्रापिता परार्थो जिहिडे ॥ ८ ॥
 यदीदं मातु यदि वा पितु नो भ्रातुः पुत्रा चैतस मन आगन् ।
 यावन्तो अस्याः पृथिवीं सचन्ते तेषां सर्वेषां शिवो अस्तु मन्नेः ॥ ९ ॥
 अपमित्य म प्रतीतं यदस्मै यमस्य येन बन्धिना चरामि ।
 इदं तदग्नं अनृणां सवामि जीवन्नेन प्रतिददामि सर्वम् ॥ १० ॥

16-50

इहैव सन्तः प्रतिददम प्रतज्जीवा जीर्विभ्यां निहराय मनत् ।
 अपमित्यं धान्यं न्यज्जघासाग्निं भातस्मादनृणां कृणोतु ॥ ११ ॥
 अनृणा अस्मिन्नृणाः परस्मिन्नृतीयं नार्के अनृणाः स्याम ।
 ये देवयाना उत पितृयाणां सर्वान्पथो अनृणाः क्षर्येमः ॥ १२ ॥
 यद्वस्ताभ्यां चकृणा क्लिन्विष मक्षमक्तु मुपलिप्सुमाना ।
 उग्रं पश्ये उग्रजितौ तदद्याप्सरसा मनुदत्तामृणन्नः ॥ १३ ॥
 उग्रं पश्ये राष्ट्रं भृतं क्लिन्विषं यदक्षवृत्तमनुदत्तं नस्तत् ।
 नृणान्मां नर्णियुरेच्छत मानां यमस्य लोके अधिजरायत् ॥ १४ ॥
 यस्मात्प्रणं यस्य जाया मुपैमि यं याचमानो अश्रयैमि देवाः ।
 तं वाच परिभुर्मन्तरां मह्यैव पत्नी अप्सरसा वधीतम् ॥ १५ ॥

यददीव्यं नहृमृणं कृणाम्यदास्यन्नग्न उतसंगृणामि ।
 वैश्वानरी अधिपानी वरिष्ठ उदिन्नयाति सुकृतरस्य लौकम् ॥६॥
 वैश्वानरः पावयान्नः पवित्रै यत् संचार मभिधा वत्साम् ।
 अनीजान्मनसो याचमानः यत्तत्रैनी अबितत्सृवामि ॥७॥
 वैश्वानराय प्रतिर्वदयाम प्रतद्गृणं सङ्गरी देवतासु ।
 सप्रतान्धाशान्विचृतं श्रवैधाम्यद्या यज्ञेन सहसं भूर्वम ॥८॥
 यदन्तरिक्षं पृथिवीमुतद्यां यन्मातरं पितरं वाजिहंस ।
 अग्निर्मातस्मादेनसा गार्हपत्यः प्रभुश्चतु ॥९॥
 भूमिर्माता दितिर्नी जनित्रं आतान्तरिक्ष मभगस्त्यानः ।
 द्यौर्नः पिता पित्र्यात्सं भवाति यामिमृत्वा मावपत्सि लौकात् ॥१०॥

16-51

यत्रादुहार्दः सुकृता मदन्ति विहाय रोगं तन्वः स्वायाः ।
 अश्लोणाङ्गैः रहुता स्वर्गेऽत्र पश्येम पितरो च सूत्रान् ॥१॥
 विशाणा पाशाङ्गः अधिविश्चतुत्वत्तु य उतत्तमा वक्रुणार्य ।
 यद् वक्रुणा बद्धयसै यच्चरज्वा यद्भुम्यां बद्धयसै यच्चवाचा ॥२॥
 उदगातां भगवती विचृती नाम तारके ।
 प्रहा मृतस्य यच्छतां प्रयद्यबद्धकी मौचनम् ॥३॥
 विनिहिस्व लौकं कृणु पन्थामश्वासि बद्धकम् ।
 यान्यश्च प्रच्युता गर्भः पथः सर्वाङ्गः अनुक्षय तं प्रजानन् ॥४॥

तदन्तन्तु मन्ये के चरन्ति येषां दत्तमायनं पित्र्येण ।
 अवन्ध्वैके ददतः प्रयत्स्यादातुं चैछिन्नास स्वर्गं प्रषाम् ॥६॥
 अन्वारभ्येया मनुष्यं रभ्येया मीतं लौकं श्रद्धधाना सचन्ते ।
 यद्वापुर्न परिविष्ट मग्नो तस्य गुप्तये दम्पती संश्रयेषाम् ॥७॥

देवाः पितरः पितरौ देवाः । योऽस्मि स्योऽस्मि सौथमस्मि ॥८॥

सपत्न्यामि स यजमि स यजतेस्य ।

श्वमय इष्ट मस्तुसूनं श्रान्तं शिवं कृतं तस्मान्मायवम् ॥९॥

नार्कं राजन् प्रतिनिष्ठ तन्नैतत् पतिनिष्ठतु ।

विदिपुर्त्तस्य नोरान् सदैव सुमनाभव ॥१०॥

16-52

अपास्मद् ब्राह्मणाः सन्ध्याम पाधारांनिदधसि ।

इन्द्राग्नि नः स्वैदसा वर्णवादधि मुञ्चताम् ॥११॥

नमस्ते ब्राह्मणा सच्यं परैहि यते यथ ।

योस्मा न्नीष्टि यंच वयं द्विष्म स्तं ते प्रसुवामस्त यद्धि प्रसूत ॥१२॥

अपाद्यन्त्वा हरणमव मनिषायं नर्यविदुः ।

यस्ते वेदा वरमासीं महात्साक्षार्थं सुच्यं तवनिर्याणं तवते विदुः ॥१३॥

इन्द्रेण कृत्स्नि योनिर्नरको अस्याः कुलायम् ।

महान् समुद्रे रजसो विमानः स्वर्गे लोके अपि नः कृणोतु ॥१४॥

16-53

तस्योदनस्य बृहस्पतिः शिरा ब्रह्ममुखं सूर्या चन्द्रमसा वक्ष्यो बृहद्रथन्तरै-

र्मात्रै । अग्निरास्यं विद्युजिका मरुतीदन्ताः पवमानः प्राणः ॥१५॥

अषधयो लोमानि वनस्पतयः केशः समुद्रो मूत्र मखिना प्रपदे ।

चक्रं पञ्चविलं सुखं धर्म मभिन्धी ॥१६॥

चक्षुर्मुखं काम उन्मुखं दितिश्चर्य मदितिः सूर्यग्राही बाणो अपावितन् ।

गावस्तनुला अशवाः कणा मशकास्तषा कब्जफली करठ्यास्या ममय-

लोहितमयो अस्यमांसम् ॥१७॥

खलः पात्र मुष्पारीं बाहूस्त्रिधावं खौगुदावरत्रा ईशानोक्त्यं युवान यत्रवः ॥१८॥

ऋतं हस्ताभिषेचनं कुल्यापसेचनं मार्तवः पक्तारी अग्निः प्राशिता-

ब्राह्मण प्रतिग्रहिता ॥१९॥

तस्योदनस्य भूमिः कुम्भाद्यौ रपिधानं शिरोभ्रमुष्मानाहारी वृताय वनं-
रथन्तरं दर्भिः । दिग्गः पश्वे सीतः पश्चिः सिक्ता उपधयं पल्ल मुपस्तरण-
महारात्रं विक्रमणि औदनस्य ॥१॥

वर्षं प्राक्षणं मरुतः पर्येन्ध्यत किष्करवः परिधयः ।

चाराकुम्भ्यधिधी हितार्ति बीर्जन प्रीष्यते ब्रह्मणा प्रतिगृह्यते ॥२॥

य मत्स्योदन स्यैवं महिमानं विद्यात् ।

बाल्य इति नृयान्नानुपसंचन इतिर्नदं च किंचति ॥३॥

यावद् वाताभि मनुष्वतितं नातिवर्दत् ।

औदनं यज्ञवचः सर्वलोकाः समाप्याः ॥४॥

यस्मिन् समुद्रौ द्यौर्भूमि स्तयोवरपरं श्रिताः ॥५॥

16-55

ब्रह्मवादिना वदन्ति प्रत्यञ्च मौदनं प्राशिः परंच ।

त्वमौदनं प्राशास्त्वा मौदनायति ॥१॥

कस्येनं शीर्ष्णं प्राशिः । कस्येनं सुखेन प्राशिः ॥२॥

कस्येन मक्षीभ्यां प्राशिः । कस्येनं श्रौत्राभ्यां प्राशिः ॥३॥

कस्येनं आस्येन प्राशिः । कस्येनं जिह्वा प्राशिः ॥४॥

कस्येनं दन्तैः प्राशिः । कस्येनं प्राणैः प्राशिः ॥५॥

कस्येनं मुरसा प्राशिः । कस्येनं वचसा प्राशिः ॥६॥

कस्येनं पृष्ठेन प्राशिः । कस्येनं उदरेण प्राशिः ॥७॥

कस्येनं वस्तिना प्राशिः । कस्येन मुरुभ्यां प्राशिः ॥८॥

कस्येनं वर्षेन प्राशिः । कस्येन मर्षवद्भ्यां प्राशिः ।

कस्येनं पद्भ्यां प्राशिः ॥९॥

कस्यामनं प्रतिष्ठायां प्राशिः । ब्रह्मवादिनः वदन्ति प्रत्यञ्च मौदनं प्राशिः ।

पराञ्चात्वमौदनं प्राशीत्स्वा मौदनायति । कस्येनं हस्ताभ्यां प्राशिः ॥१०॥

ततश्चैनं मन्येन शीष्णां प्राशिर्येनेतमग्रे प्राशान् ।

शिरस्ते विपतिष्वतीत्येनमाह ॥११॥

मन मन्येन मुखेन प्राशिर्येनेतम् । मुखं ते विक्यरिष्यतीति ॥१२॥

मन मन्दाभ्यां मखिभ्यां प्राशिर्याभ्यामेतम् । अन्धां भविष्यतीति ॥१३॥

मन मन्याभ्यां औत्राभ्यां प्राशिर्याभ्यामेतम् । बधिरौ भविष्यतीति ॥१४॥

मन मन्येन स्येन प्राशिर्येनेतम् । वाक्ते पक्रमिष्यतीति ॥१५॥

मन मन्यया जिक्यया प्राशिर्येनेतम् । जिक्यार्तं पुर्वमरिष्यतीति ॥१६॥

मनमने दन्तेः प्राशिर्येनेतं दन्तास्ते शत्स्यतीति ।

मनमन्यो प्राणेः प्राशिर्येनेतं प्राणत्साहास्यतीति ॥१७॥

मनमने नोरसा प्राशिर्येनेतम् । कृष्वानग्रत्स्यतीति ॥१८॥

अन्येन द्वयसा प्राशीः । राजयश्मत् स्वाहनष्यतीति ॥१९॥

अन्येन पृष्येन प्राशीः । विद्युत्वाः ॥२०॥

अन्येन जरेणां प्राशीः । नरुण जाह नष्यतीति ॥२१॥

मन मन्येन वस्तिना प्राशिर्येनेतम् । अप्सरिष्वासृति ॥२२॥

मन मन्याभ्यां मुरुभ्यां प्राशिर्याभ्यामेतम् । उन्नतेव पवते इति ॥२३॥

अन्याभ्यां मष्ठीवद्भ्यां प्राशीः । आर्मे भविष्यतीति ॥२४॥

मन मन्याभ्यां पद्भ्यां प्राशिर्याभ्यामेतम् । सर्पत्स्वा हनिष्यतीति ॥२५॥

मन मन्येषां प्रतिष्ठायां प्राशिर्याभ्यामेतम् ।

अप्रतिष्ठानो भविष्यतीति ॥२६॥

ततश्चैनं मन्याभ्यां हस्ताभ्यां प्राशिर्याभ्यामेतमग्रे प्राशम् ।

ब्राह्मणं हनिष्व सात्येनमाह ॥२७॥

तमहन प्रत्यञ्च न पराञ्चां नाहमादकं नमामोदनः ।

आदन मनोदनं प्राशीद्बृहस्पति नाशीष्णा ॥२८॥

आशीद् ब्रह्मणा मुखेन ॥२॥ आशीद् सूर्या चन्द्रमसभ्या मक्षीभ्याम् ॥३॥
 आशीद् बृहद्रथन्तराभ्यां श्रौत्राभ्याम् ॥४॥ आशीदग्ने रास्येन ॥५॥
 आशीद् वियुता जिकयया ॥६॥ आशीद् मरुद्धिर्दन्ते ॥७॥
 आशीत् सप्तऋषिभिः प्राणैः ॥८॥ आशीत् पृथिव्यौरसा ॥९॥
 आशीद् दन्तरिक्षेण व्यचसा ॥१०॥ आशीद् दिवापृष्ठेन ॥११॥
 आशीद् वरुणास्योदरेण ॥१२॥ आशीत् समुद्रेण वस्तिना ॥१३॥
 आशीन् मित्रावरुणायी रुरुभ्याम् ॥ १४॥ आशी दृतस्थाष्ठीवभ्याम् ॥१५॥
 आशीत् सवितुः पद्भ्याम् ॥१६॥ आशीदस्यां प्रतिष्ठायां प्राशीः ॥१७॥
 तमहन्न प्रत्यञ्चं नाहमौदनं नमामौदनः ॥१८॥
 औदन मवौदनं प्राणीत् संत्यस्य हस्ताभ्याम् ॥१९॥
 तमनं प्राशिषुस्तये तमारुहन्त प्रनजीगमन् ।
 प्रतस्माद्देलाकान् त्रयस्त्रिंशत् प्रजापतिनिर्मिमात् ॥२०॥
 तस्य गुप्तये यज्ञान सृजन्त देवाः ।
 ये त्रयस्त्रिंशत् प्रजापति सृष्ट्वा पुण्यालाकाः ।
 तेस्य सर्वेऽभिजिता अववृष्टा भवन्ति यत्तवं वेद ॥२१॥

16-58

प्रथवा औदनः सर्वाङ्गः सर्वात्मा सर्वपरुः सर्वपात्सैदिपृष्ठः ।
 सर्वाङ्गः सर्वात्मा सर्वपरुः सर्वपात् सर्वपृष्ठा भवति यत्तवं वेदागा
 यत्तवं विदुष उपद्रष्टा भवत्य पद्रष्टा प्राणं ऋणाधि ।
 न च प्राणं ऋणाध्व च सर्वत्वं जीयते ॥२॥
 न च सर्व स्वं जीयतेऽयेनमाहा प्रतिष्ठानो नायतना मरिष्वासानि ।
 अप्रतिष्ठान प्रवानां यतना स्त्रीयते यत्तवं विदुष उपद्रष्टा भवति ॥३॥

16-59

केनप्राणायामाहते पुरुषस्य केन मांसं सम्भूतं केन कुल्बोम् ।
 केनाङ्गुलीः पेशनिः केनखानिः केनच्छृङ्खो मध्यतः कः प्रतिष्ठाः ॥१॥

कस्मानुकुल्यां बधराचरुण्वन्नष्ठावन्ती उत्तरी पुरुषस्य ।
 निर्हृत्यजं हौनिदधुः क्वस्विज्जानुनौः संधिकौ इमौ जनान् ॥२॥
 चतुष्पयं युज्यते संहितान्तं जानुभ्यासूर्द्धि शिधिरं कबन्धुम् ।
 श्रीणिय दुरिक उतज्जान याभ्यांक्वसिधं शुधृतिर्बभूव ॥३॥
 कृतिर्देवाः कतमेत आसन् यभरश्चिक्युरग्यं पुरुषस्य ।
 कतिस्तनौ निदधुः कपींजौकतिस्कन्धां कतिपृष्ठा रचिन्वन् ॥४॥
 को अस्य बाहु समभवद्दीर्यं कृणुवादिति ।
 अंसी कौऽस्य तद्देवः कसिद्ध अदद्यादधि ॥५॥
 मस्तिस्कमस्य यतमौ ललाटं कृकाटिकां प्रथमौजकपालम् ।
 चित्वाचित्यं पुरुषस्य हनर्दिवं चारीदकतमः सदैवः ॥६॥
 कः सप्तखानि विततर्द शीर्षाणि कठिबिमा वक्षणी नासिके मुखम् ।
 येषांपरुश्रा विजयस्य मन्मनि चतुष्पादौ द्विपदौ यन्ति यामम् ॥७॥
 हन्वाहिंजिक्यामदध्मात्पुरुचि मधामहामधि शिश्राय वाचम् ।
 स आवचिवर्त्ति सहिनाद्गोमन्नपावसानः काउचप्रवैदः ॥८॥
 मूर्धान मस्य संसिद्धायर्वा हृदयं च यत् ।
 मस्तिस्कादुर्द्धः प्रयैरयत्पवमानौऽद्यशीर्षाः ॥९॥
 तद्धारथर्वणः शिरोदेव काशः समुन्नितः ।
 तत्प्रणां अभिरक्षतु प्रियंमनमर्था मनः ॥१०॥

16-60

प्रियाप्रियाणि बहुला स्वध्नं संबाधतन्नियम् ।
 आनन्दमुग्धा नन्दाश्च तानि दुहति पुरुध्दः ॥१॥
 अन्तरवन्न निर्ऋतिः कृणुनु पुरुषा मतिः ।
 राधिसमृद्धि रधृद्धि र्मति रुदितयः कुतः ॥२॥
 कौऽस्मिन्नापी अवद्यादिषुवृतः पुरुच्यातः सिन्धु सृत्यायजाताः ॥३॥
 नित्रारुणा लाहीनि स्ताम्नध्रुमाउध्वा अवातीः पुरुषैरिधिः कौऽस्मिन्-
 प्राण समदद्यात्को अपानं व्यानमु ।

समानमस्मि कीर्त्तनाऽद्यशिवाय पुरुषे ॥४॥

कीर्त्तस्मिन्नरुपा मदधाकीर्त्तनं च नाम च ।

गातं कीर्त्तस्मिन् कः कश्चत्राणि पुरुषे ॥५॥

कीर्त्तस्मिन् लीता अदधात्तन्तु रातायतामिति ।

सैधां कीर्त्त अस्मिन्नध्यौहत कीर्त्तनां कीर्त्तना दधी ॥६॥

कीर्त्तवाससि पर्यदधात्कीर्त्त अस्य युरकल्पयत् ।

बलं कीर्त्त अस्मिन् प्रायश्चित्कीर्त्त अस्य कल्पयज्जवम् ॥७॥

कीर्त्तस्मिन् यजमदधात् कीर्त्त अस्मिन् अस्मिन् पुरुषे ।

कीर्त्तस्मिन् सत्यं कीर्त्त नृतं कीर्त्त मृत्युं कीर्त्त मृतं दधी ॥८॥

कीर्त्तनापी अन्यतनुत कीर्त्तनाहर कृणोत्र्ये ।

उषंसं कीर्त्तना न्वेध कीर्त्तनाय भवन्दधी ॥९॥

कीर्त्तनां भूमि मीर्त्तनात्कीर्त्तना पर्यभवदियवम् ।

कीर्त्तनाभि महा पर्वतान् कीर्त्तना कर्माणि पुरुषः ॥१०॥

16-61

कीर्त्तनादेवाः अनुक्षति कीर्त्तना देवी रजनयद्विश्वः ।

कीर्त्तनाद मन्युं नक्षत्रं कीर्त्तना सत्यत्र मुच्यते ॥११॥

कीर्त्तना पर्यन्य माप्नोति कीर्त्तना सोमं निचक्षणम् ।

कीर्त्तनाम भविं पुरुषः कीर्त्तना संबत्सरं म मे ॥१२॥

कीर्त्तनायं भूमिर्निहिता कीर्त्तना द्यौरुतराहत ।

कीर्त्तनाद मूर्ध्वं तीर्थं रन्तरिक्षं व्यर्चाहितम् ॥१३॥

ब्रह्मणा भूमिर्निहित ब्रह्मज्या मुत्तरान् दधी ।

ब्रह्मद मूर्ध्वं तीर्थं कान्तरिक्षं व्यर्चाहितम् ॥१४॥

कीर्त्तनाश्रित्य माप्नोति मूर्ध्वं परमेष्ठीनम् ।

कीर्त्तनायज्ञश्च अद्याय कीर्त्तनास्मिन्निहितं मनः ॥१५॥

ब्रह्मश्रित्य माप्नोति मूर्ध्वं परमेष्ठीनम् ।

ब्रह्मयज्ञश्च अद्याय ब्रह्मस्मिन्निहितं मनः ॥१६॥

क इदं मस्थ्यसृजत क इदं मांसं समाभरत् ।
 क इमां त्वचं च लीमं च क इदं रूपं समैरयत् ॥७॥
 ब्रह्मास्थ्यं सृजत ब्रह्म मांसं समाभरत् ।
 ब्रह्म त्वचं च लीमं च ब्रह्म रूपं समैरयत् ॥८॥
 क इदं चक्षु रसृजत कः प्राणं नख स्वा मयत् ।
 क इदं मनश्च वाचं च क इमां समभरत्पुरम् ॥९॥
 ब्रह्म चक्षु रसृजत ब्रह्म कं प्राणं मावयत् ।
 ब्रह्म मनश्च वाचं च ब्रह्म समभरत्पुरम् ॥१०॥

16-62

जैनं चक्षुर्जहाति न प्राणीं जरसः पुरा ।
 पुरं यी ब्रह्मणी वेदं यस्मात् पुरुष उच्यते ॥११॥
 ये वेदां ब्रह्मणी वेदा मूर्तेना मृतां पुरम् ।
 तस्मै ब्रह्म च ब्रह्मयाश्चा यस्मात् प्राणां दधुः ॥१२॥
 अष्टाचक्रा नवद्वारा देवानां पुरयीत्वा ।
 तस्यां हिरण्ययः केशः स्वर्गो ज्यातिषा वृत ॥१३॥
 तस्मिन् हिरण्ययं काशी त्रियदर्वे प्रतिष्ठते ।
 तस्मिन् यदन्तरात्मन्वत्तद्वै ब्रह्मविदां विदुः ॥१४॥
 प्रइराजमानां हरणायं यशमानं परिवृताम् ।
 पुरं हिरण्ययि ब्रह्माविर्वाशा परा जिताम् ॥१५॥

16-63

आयंते वरुणी मणिः सपत्नः क्षयणं कृतः ।
 तेनारभस्व त्वं शत्रून् प्रमृणाहि दुरस्यतः ॥१६॥
 प्रैनांच्छृणाहि प्रमृणारभस्व मणिस्ते अस्तु पुरमता पुरस्तात् ।
 अवारयन्त वरुणीं देवा अभ्याचार मसूराणां स्वर्षत् ॥१७॥
 आत्वारुक्षत् वरुणी निश्वभैषजः सहस्राक्षी हरितां हिरण्ययः ।
 यस्मै शत्रुनघरा न्दातयासि पूर्वस्ताह भ्नुहि यत्त्वाद्गदन्ति ॥१८॥

अयं ते कृत्यां विततां पीरुर्षय मयं वधम् ।
 अयं ते सर्वं पाप्मानं वरुण वारयिष्यते ॥१॥
 वरुणा वारयातां इदं यं देवा वनस्पतिः ।
 यक्ष्मः प्रविष्यीऽस्मिन्तमु देवा अबीवरन् ॥२॥
 स्वप्न सुप्त्वीयदि यदि पश्यसि पापं मृगः श्रुतियतिद्या वाजदुष्टम् ।
 परिक्षवा च्छकुर्नैः पापवादादयं मणिर्वरुणा वारयाती ॥३॥
 अरात्यामा निर्ऋत्या अभिचारादर्थी भियात् ।
 मृत्योराजीयसीवधातत्वं वरुण वारय ॥४॥
 वरुणं प्रव्यथिता भ्रातृव्या मं सवन्धवः ।
 अस्वर्त्ता रज्ञा आप्य गुस्तेयं त्वद्य मंतमः ॥५॥
 यन्मे माता यन्मे पिता भ्रातरौ यन्म्य ते स्वाते यदेन च्छकृमावयम् ।
 तस्मान्ना वारयिष्वते यं देवा वनस्पतिः ॥६॥
 अरिष्ठाह मरिष्ट गुरायुष्मान् सर्वपुरुषः ।
 तस्मायं वरुणा मणिः गरियातुं दर्शादिशः ॥७॥

16-64

अयं मे वरुण भरसि राजा देवा वनस्पतिः ।
 मम क्षत्रं च राष्ट्रं च पश्वनी यश्च ते दद्यत् ॥१॥
 इमं विभर्मि वरुण मायुष्मां च्छतसारदः ।
 समं शत्रुन्विबाधत मिन्द्रा दसूनि वा सुरान् ॥२॥
 यथावती वनस्पती जीर्णान्त नक्न्याजसा ।
 म्वा सपत्नांत्सं उड्डीं पूर्वा जातानुता परान् वरुणत्स्वामिरक्षतु ॥३॥
 यथा वार्तेन प्रक्षणा वृक्षः खैरेन्य पिताः ।
 त्वं सर्वान् प्रक्ष्मीहिन्वर्षय वरुणत्स्वामिरक्षतु ॥४॥
 यथावातश्चाग्निश्च सर्वापसती वनस्पतीन् ।
 म्वासपत्नांत्स्वप्नाहि पूर्वा जातानुता परान् वरुणत्स्वामिरक्षतु ॥५॥

तात्स्वं प्रछिन्धि वरुण पुरादिष्वात्पुरायुषः ।
 य इमं पशुषु दिप्सन्ति यैवारय्य राष्ट्रं दिप्सवः ॥६॥
 यथा सूर्यो अतिभाति यथास्मिन्तं यथाहितम् ।
 यैवा स्वपत्नां त्वं सर्वा नतिभाति श्वश्र्वां वरुणो त्वाभिरक्षतु ॥७॥
 यथापरः पृथिव्यां यथास्मिन् जातवैदसि ।
 मवा मं वरुणो मणिः कीर्तिं भूतिं नियच्छतु तजसा मा समुक्षतु यशसा-
 समनक्तु मा ॥८॥
 यथायशः अग्निहोत्रं वषट्कारं यथायशः ।
 यथायशः सौमपीर्थं मद्युपर्कं यथायशः ॥९॥

16-65

यथायशः कन्यायां यथास्मिन् संभूतं रथं ।
 यथायशः अन्नमस्यादित्यं च नृचक्षसि ॥१०॥
 यथायशः प्रजापतेर् यथास्मिन् परमैष्टिनी ।
 यथादेवेष्वमृतं यथेषु सत्यमाहितम् ॥११॥
 मवा मं वरुणो मणिः कीर्तिं भूतिं नियच्छतु ।
 तजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥१२॥

16-66

अस्य वामस्य पलितस्य हौतुस्तस्य भ्राता मध्यम अस्त्वशनः ।
 तृतीयो भ्राता घृतापृष्ठा अस्यन्नापश्यं विष्पतिं सप्तपुत्रम् ॥१३॥
 सप्तयुञ्जन्ति रथमेकचक्रं स चक्रा अश्वो वहति सप्तनामा ।
 त्रिनाभि नाभिचक्रं मजर मनर्वं यस्मिन्निमा विश्वाभुवनानितस्थुः ॥१४॥
 इमं रथमधिर्यं सप्ततस्थुः सप्तचक्रं सप्तवहन्वश्वाः ।
 सप्तस्वसारो अभिसन्नवन्ति यत्र गावां निहिता सप्तनाम ॥१५॥
 कौददर्शं प्रथमं जायमानं मस्थन्वन्त यदनस्था विमर्ति ।
 भूस्या असुर मृगात्मा क्वसित् कौ विदां समुपगात्प्रभुर्मतन् ॥१६॥

पाकः पृच्छामि मनसा वजानन् देवानामना विहिता पदानि ।
 वत्सै वस्कुर्यधि सप्ततन्तुन्वितत्निरै कवय मत्तवा ३ ॥५॥
 अचिकित्वाश्चि कृतुषश्चित्रकवीर पृच्छामि विदुमर्नन विद्वान् ।
 वियस्तस्तंभ षडि मारजां स्यजस्य रूपै किमपिस्विदेकम् ॥६॥
 इहन्नवीनु य इमं ग देवास्य व मस्य निहितं पद वीः ।
 शीर्ष्णः क्षीरं दुहते गावा अस्य वन्नि वसाना उदकं पदा पुः ॥७॥
 माता पितरं मृत आवभाजधीत्यग्रै मनसा संहिजवने ।
 साविभत्सुर्गश्चिरसानिनिधदान मस्वन्त इदुपवा मीयुः ॥८॥
 युक्तामातासिधुरिदक्षिणाया अनिषु शीर्ष्णो वृजिनस्वन्तः ।
 अमीमैद्वत्सा अनुगामपस्यद्विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु ॥९॥
 तिस्रांमातृन् स्तानपितृन् विभ्रदेक उर्ध्वस्थस्योने भवगनापयन्ति ।
 मन्त्रयन्ते दिवा अमृष्य पृष्णं विश्वविदं वाच मविश्वसिन्वाम् ॥१०॥

16-67

द्वादशारं निहिज्जराय ववेत्ति चक्रं परिद्या मृतस्य ।
 आपुत्राग्नौ मिथुना स्या अत्र सप्तशतानि विंशतिश्च तस्युः ॥
 पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परेशाद्वै पुरुषिणम् ।
 अद्येमे अन्य उपरेविचक्षणं सप्तचक्रे षडर आहुरर्पितम् ॥
 पञ्चारे चक्रे परिवर्त्तमाने तस्मिन्नतस्युर्भुवनानि विश्वा ।
 तस्थानाश्च स्तप्यते सूरिभारं सनादेव नच्छिद्यते सनाभिः ॥
 सनेमिचक्रमजिरं विवावृतं उत्तानायां दशयुक्ता वहन्ति ।
 सूर्यस्थ चक्षु रजसैत्याभृतं यस्मिन्निमा विश्वा भुवनान्यार्पिता ॥
 साकंजानां सप्तथमाहुरे कं षडिस्यमा कषयो देवजा इति ।
 तेषामिष्टानि विहितानि धामशः स्थात्रैरेजन्ते विकृतानि रूपशः ॥
 स्त्रीयः सतीस्तां उभेपुंस आहुः परथ दक्षन्वा नविचेददन्धः ।
 कवीर्यः पुत्रः सइमाधिकं त यस्ताविजानात्मवितुःष्यितासत् ॥
 अवः परेण परमनावरेण पदावत्सं निम्रती गौ रुदस्थात् ।

साक्रीची कं स्विदधं परागात् क्वस्वित्मूर्तं नहियूर्ये अस्मिन् ॥

अवः परेण पितरं यो अस्यानुर्वेद परमना वरेण ।

कवीयमानः क इह प्रवाच द्वेवं मनः कुतो अधिप्रजातम् ॥

यैवां चस्तान् उपराच आहुः ये परां चस्तान् उवाच आहुः ।

इन्द्रस्यया चक्रधुः सोमतानि घुरानियुक्ता रजसो वहन्ति ॥

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परिषस्वजाते ।

तयोरथयः पिप्पलं स्वाद्वत्य नशनं नन्यौ अभिधाकशीति ॥

यस्मिन् वृक्षे मध्यतः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधिविष्वे ।

तस्यैदाहुः पिप्पलं स्वाग्रे तन्नोन्नशद्गः पितरं न वेद ॥

यत्रासुपर्णा अमृतस्य भक्षमनिर्मेषं विद्यामिश्चरन्ति ।

इनीविश्वस्य भुवनस्य गोपा स्समाधीरः पाकमत्रा विवेश ॥

16-68

यद्गायत्रं अधिगायत्रमाहितं त्रैषु भाद्वा त्रैषु भ्रं निरक्षत ।

यद्वाजगज्जगत्याहितं पदं यद्द्विदुस्ते अमृतत्व मानयुः ॥

गायत्रेण प्रति ममीतं अर्कमर्केण साम त्रैषुर्मेन वाकम् ।

वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदा अक्षरेण मिमते सप्तवाणीः ॥

जगता सिन्धुं दिव्यस्तत्राय द्रथन्तरे सूर्यं पर्यपश्यत् ।

गायत्रस्य समिध स्तिस्त्र आहुः स्त्रयो मद्वा प्ररिच्य महिवा ॥

उपहृत्य सुदुधां घृतं मीतां सुहस्ती गोधु गृत दाहर्दनाम् ।

ऋषसवं सविता सानिशनो मीधो घर्मं स्तदुषु प्रवाचम् ॥

हिकृष्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात् ।

दुहामश्विभ्यां पयो अर्धन्यं यंसा वर्द्धतां महते सौभगाय ॥

गौरमीमदभिवत्सं मिषन्तं मूर्धनं हिङ्गकृणांन्मातवा ऊ ।

सृक्वाणं घर्मं ममि वावसाना मिमाति मायुं पयते पयोमिः ॥

अयं सशिक्तं येन गौरमीता नृतामिमातिमायुं ध्वसना वधिमिता ।

साचिन्निभिर्निचकारमर्त्यं विद्युत्भवन्ती प्रतिवत्रिमौहत ॥

विदुद्द्राणां सलितस्य पृष्ठे युवानं सन्तं पत्नितो जगार ।
 देवस्य पश्यकाव्यं महित्वा द्दामभार सह्यसमान ॥
 अनच्छयैतु जीवर्म यद्भवं मध्य आपस्त्रियानाम् ।
 जीवोमृतस्य चरति स्वधाभि रमत्यो मर्त्ये नासयन्तिः ॥
 अपश्यं गीपामनि पश्यमान मा च परा च पश्चिभिश्चरन्तम् ।
 ससद्गीचीः सविषुचीर्वसान आवरीवन्ति भुवनेष्वन्तः ॥

16-69

य ईञ्चकार न सो अस्थवेद य इन्ददर्शहि रुषिन्नुतस्मात् ।
 समानुर्योना परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निरुति मानिवेश ॥
 द्यौर्नः पिता जनितानामिरत्र बन्धुर्नोमाता पृथिवी महीयम् ।
 उत्तानयोश्चम्बो योनिरन्तरत्रापिता दुहिता गर्भमाधात् ॥
 पृच्छामित्वा परमन्तं पृथिव्या पृच्छामित्वा भुवनस्थनामिम् ।
 पृच्छामित्वा वृष्णो अश्वस्यरेतो पुच्छामि वाचः परमं व्योम ॥
 अयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्थ नामिः ।
 अयं वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥
 सप्तार्धं गर्भा भवनस्थ रेतो विष्णो स्तिष्ठन्ति प्रदिशो विधर्मणि ।
 ते धीतिभि मनसार्तं निपरिचतः परिभुनः परिभ्रुवति विश्वः ॥
 न विजामि यदि वेद मस्मिनितीः सन्नद्धा मनसा चरामि ।
 यदा मागन्प्रथमजा ऋतस्थादिद्राचो अश्नुतो भागमस्थाः ॥
 अपांप्राङ् प्रतिस्वधया गृभीतो मर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ।
 असश्वन्ना विषुचीना वियन्तान्यन्यं चिक्युर्ननि चिक्युरन्यम् ॥
 ऋचो अक्षरे परमेव्योमन् यस्मिन्देवा अपिनिस्वेनिर्षदुः ।
 यस्तन्न वेद किभृचा करिष्यति य इतद्विदुस्त इमे सभासर्त ॥
 ऋचः पदं मात्रया कल्पयतो ऽर्द्धर्चैर्नचाक्नुपुर्विश्वमजत् ।
 त्रिपाद् ब्रह्मपुरुषं विचर्षं तं न जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ॥
 सूयवसा द्दुगवती हि भूया अथौबयं भगवन्तः स्याम ।

अर्धचूणमर्ह्यं विश्वादानीं पिबशुद्धमुदकमाचरन्तीम् ॥
 गौरीर्षिमायसलिलानितक्षत्यैकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।
 अष्टापदी नवपदी बभूवुः सहस्राक्षरा भुवनस्थपङ्क्तिस्तस्या समुद्रा अधि-
 विशरन्ति ॥

अपादेति प्रथमापद्धतीनां कस्तद्गान्मित्रावरुणाचिकेत ।
 गर्भोभारं भरत्याचिदस्यरुतं पिबन्त्सहस्रं निपाति ॥
 कृष्णंनियानं हरयः सुपर्णा अपावसाना दिवमुत्पतन्ति ।
 त आबवृत्रं ससदानां दृतस्थादिद्घृतेन पृथिवीविदुः ॥

16-70

द्यौर्येनापृथिवीवरिष्णाऽन्तरिक्षं महित्वापोभूम्ना ।
 देवस्थत्वासवितुः प्रसवैश्विनीर्बाहुभ्यां पूष्णीहस्ताभ्यां प्रसूतो ब्राह्मणोभ्यो-
 निर्वपामि ॥ ऋषिभ्यस्त्वार्षैर्यभ्यस्त्वा ।
 जुष्टतमं वद्धितमं पप्रितमं सस्मितमं भूर्धोभागमक्षितमक्षितर्योनिर्वपामि
 वसवस्त्वागायत्रेण च्छन्दसा निर्वपन्तु ॥
 रुद्रास्त्वा त्रैष्टुभेन च्छन्दसा निर्वपन्तु ॥
 आदित्यास्त्वा जागर्तन च्छन्दसा निर्वपन्तु ॥
 इदमग्निरा मिदमग्निगत्वराणामिदमग्निमन्यूनाम् ॥
 यथाकूपः शतखाः सहस्रखानो वदस्थिति ।
 प्रवेदमौपदसं तीर्थं मश्विनोरिव ॥
 योनीं द्वेषन्मनसा यश्चवाचा देवैर्लोक उत मानुषेभ्यः ।
 ग्राव्णाहन्तु महतातस्य सर्वं मिन्द्रो देवो मघवांच्छयीपतिः ॥
 वीरुत्सुवस्त्रं परिजारीत दूर्या सौमं पुनरा विश्वहनः ।
 दृंहस्व ह्यो जम्बघृष्वमारिषो अग्निश्चैत्सनिष्वथ ।
 देवीराप उर्जोभागा यवोक्षिता क्षितया सिञ्चामि ॥

16-71

अक्रव्या दातनवजात वेदो जातस्वर्गा तपसा सयीनिः ।

तयोदन मभिन्नाभ्यै तन्तयानो अग्ने महि शर्मयच्छ ॥
 सोमस्थात्सुभिर्यत मध्य मदित्याः पृष्ठसीदता
 ये तन्तदन देवा याने लोके विदुः पात्रं दारुमयं मनुष्याः ॥
 तेषामेधि पात्र मात्रः स्वर्गः पृथिवीं विदमतवपात्र ।
 मतात्स्वीदनो पयन्वाद्यौ घृतश्चुतः पयसा वर्धयन्तीः ॥
 स्तभ्ना सिस्वः पृथिवी मु तद्या मुतान्तरिक्षं स्वधया पूरयासि ।
 यावन्तस्तण्डुला स्तर्त्यस्य विष्ठा स्तावन्ती यज्ञा स्तर्त्यस्य दौहाः ॥
 तावती स्वधा घृतपृष्ठी मे अस्त्वर्थं दुहां मधुपृचं व्योमन् ।
 यमौदनं पचामि शक्रुधानः पात्रापूरं घृतपृष्ठं शुषाणः ॥
 समेमां येषु सदमस्यमानो यमस्य लोके परमे व्योमन् ।
 औदनः पात्रेण सह दक्षिणाया ब्राह्मणभ्यो दत्ता अमृतत्वं दद्याति ॥
 सूर्यस्य द्वा जीरनुरश्मिन् आगन्धव स्पृष्टानि शकुन इव रोहम् ।
 संप्राणान प्राणभृतं सृजामि संवीर्येण पथसशिषा च ॥
 आस्तावं गच्छसुकृतां यत्र लोकं तेत्वा प्राणन्तु दक्षिणतो निषद्य ।
 अग्निष्ठीमैन सरथंहियाह्यथौक्त मति रात्रं च गच्छ ॥
 द्विरात्रमात्र स्त्वहं व्यश्नुह्यथारोह चतुरात्रं रथमिव ।
 चतुरात्रेण कल्पमानो हि याह्यथ सप्तरात्रं दशरात्रं च गच्छ ॥
 द्वादशाहं परिभूय विश्वत मकविंशत्या विमृद्यो नुदस्व ।
 मकविंशत्य विमृद्योहिया ह्यर्थैक चत्वारिंती पजा ह्येकम् ॥
 त्रयस्त्रिंशता मृतो भूत्वा त्रि मांस मोदन्या रभस्व ॥

16-72

इदावत्सं च परिवत्सं रं च ब्रह्मस्य विष्पि परमे व्योमन् ।
 नार्केन नाक मभिसं वमौदन ॥
 साध्यायनन्त सुखतो ममेत मादित्या रुद्रावसवः सचेतसः ।
 विश्वदेवा ऋतुभिः संविदाना इमं रक्षन्तु सदम प्रवादम् ॥
 इदावत्सं च परिवत्सं च सम्बत्सर महोरात्राणि मासः ।

सूर्यस्याग्नेश्चन्द्रमसौ नुभ्रुतं वातस्याभूति मन्वा बभौदन ॥
 यमीडते पितरो यच्च देवाः पुरीहितं तपसा ब्रह्मणा च ।
 स्वधामूर्जमक्षितिमा जुहोमि वार्तदेवे पवमाने बृहस्पती ॥
 चतुर्धेत्यादनः कल्पमानः उजादेवान् स्वधापितृन् ।
 शरीरं मनुष्या नाशितं भवो ब्राह्मणान् सो अस्माकमस्तु परमे व्योमन् ॥
 अयं पन्था आदन देवायाना अनारुद्धो मृत्युना तेन याहि ।
 अदव्य स्वतो निहितः सुकृद्धि ब्राह्मणाशिष्ट प्राणि आमस्यसः ॥
 यत्रते ग्राहा आदन तत्परिहि यत्रापात दुग्च्छं त्वापः ।
 यत्रयोनि मोदनं ब्राह्मणा विदुसो अस्माकमस्तु परमे व्योमन् ॥
 हुतन्तेवाचि हुतमस्तु यक्षुहितं विज्ञानेहु मस्तुते बले ।
 आर्त्रपाशते हुतं प्रजामृतत्वं ते हुतं कामे च हुतमस्तुते ॥
 यद्वाग्नेयो यदिवास्थेन्द्रो यदिमारुतो यदि वैश्वदेवः ।
 यस्ते अग्निर्नृमणानामहृद् स्तस्मिन्नेष सुहुतो अस्त्वादनः सो अस्माक-
 मस्तु परमे व्योमन् ॥
 य आविवेश नृमणा नामनुष्या अग्निनामग्निः प्रथमो बन्धोद्याः ।
 तस्मिन्नेषः ॥ १६-१३
 यार्ततनु रपचक्राम मृत्यो देवानां सख्य ममिजीव लोकम् ।
 अप्सुचरा गह्वरेष्ठा महित्वा तस्थीमेष सुहुतो अस्त्वादनः ॥
 सो अस्माकमस्तु परमे व्योमन् ।
 अहेडमानाश्चहिनी गृहं संकाशं अद्रे सुमना अधीरा ॥
 प्रतित्वावर्ष बृधर्मनु ।
 प्रषानस्वया नवगज्जनित्रि यमृते ष्वमृता हुताभूत् ॥
 तान्त्वो गौपाय सदम प्रमाद आस्माकमेच्छोरनु ऋक्ष जागृहि ।
 येनो निधिद्धा ममिदारां त्वं प्रवाहं प्रीतं यमराज्ये ॥
 राजात्वेषां वरुण इन्द्रिया त्यमितिष्ठतु हरसा देव्येन ।
 त्वं सधस्थाः परिष्ठावा ददाम्यनुष्यता यज्ञपति र्यदायत् ॥

य आखिदन्त विखिदन्ति दन्तं विगृह्णतं दक्षिणादायमानाः ।
 तानिन्द्रो देवो मघवां च्छचीपति रग्निर्मदी प्रदहन्नीतु शक्रः ॥
 बृहस्पतिर्वरुणाः सीम इन्द्रो ममेव दन्तं केवलं कृषवन्तु ॥

16-74

शीर्षक्तिं शीर्षामयं कर्णमूलं तृतीकम् ।
 सर्वशीर्षत्यन्ते रोगं वहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥
 कर्णाभ्यां कं कुर्णोभ्य शुक्ति वल्जां विलीहितम् ।
 यः कृणोति प्रमोदमध्वं कृणोति पुरुषम् ॥
 यस्य हेतोः प्रच्यवते यक्ष्मी नाशत आस्थितः ।
 शीर्षरोगमङ्गु रोगं विश्वाङ्गानं विषल्पकम् ॥
 सर्वशीर्षत्यन्ते रोगं वहिर्निर्मन्त्रयामहे ।
 यस्यभीमः प्रतिकाश उदेषयति पुरुषम् ॥
 तक्मानं शीतं रुश्च तन्ते निर्मन्त्रयामहे ।
 य उरुअनुतेसर्पत्यथो मति कावीलिके । पलाशमन्तरङ्गेभ्यः ॥
 यदिकामा तवकामा हृदयाज्जायते परि । हृदो बलास मङ्गेभ्यः ॥
 हरिमान्ते अङ्गेभ्यो यक्ष्मोद्या मन्तरात्मनः ।
 यक्ष्मन्ते सर्वमङ्गेभ्यो वहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥
 आसौत्वला सौभवतु मूत्रं भवत्यामयत् ।
 यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोच महंत्वत् ॥

16-75

वहिर्बलं निर्द्रवतु काहावाहं तपोदरात् ।
 यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोच महंत्वत् ॥
 उदरात्र परिक्ला म्लानाभ्या हृदयादधि ।
 यक्ष्मोद्या मन्तरात्मनो वहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥
 याः सीमानं विक्रजति मूर्ध्नि प्रत्यर्षणीः ।
 अहिंसन्ति रनामया निर्द्रवन्ती वहिर्बलम् ॥

या हृदय मुपसर्पन्वनु तन्वन्ति कीकम्भा ।
 याः पार्श्वे उपर्षत्यनु निक्षन्ति पृष्ठीः ॥
 या गुदा अनुसर्पत्यात्राणि योपयन्ति च ।
 यामर्जा अनुसर्पन्ति परुषि विरुजन्ति च ॥
 अहिं सन्तरनामया निर्द्रवन्ति वहिर्विलम् ।
 र्य अङ्गानि विययन्ति यद्दमा स्यौरा पणासः ॥
 यस्माणां सर्वेषां विषं निरवोच महंत्वत् ।
 विसल्पकस्य निद्रधस्य वातीकारस्य बालजैः ॥
 यस्माणां सर्वेषां विषं निरवोच महंत्वत् ।
 पादाभ्यां तं कुन्याभ्यां जंघाभ्यां जानुभ्यां मुरुभ्यां आङ्गिभ्यां परिभंससः ॥
 अनुन्यादर्षणी रुष्णिहाभ्यां ग्रीवाभ्यः स्कन्धेभ्यः शीष्णोरोगमनीनशाम् ।
 शान्तशीर्षः कपालानि हृदयस्य चयोविदुः ।
 उद्गन् सूर्य आदित्योऽङ्गि रोग मनीनशत् ॥ इति द्वादशाऽनुवाकः ॥

16-76

सपत्नहन मृषभं धृतेन कामं शिक्षामि हविषाज्येन ।
 नीचैः सपत्नान्ममपादयत्व मधिप्लुता महता वीर्येण ॥
 यन्मे मनसो न प्रियं न चक्षुष यन्मे हृदयं नाभि नन्दति ।
 तद्दुः स्वल्पं प्रतिमुञ्चामि सपत्नं कामं तुष्टवानुदहं विन्देयम् ॥
 दुः स्वल्पं कामदूरितं च कामा प्रियस्तामस्कृतामवर्तिम् ।
 उग्रईशानः प्रतिमुञ्च तस्मिं यो अस्मभ्य सहुरणा चिकिच्छात् ॥
 सत्तं कामदुहिता धेनुच्यते यामर्वाचं कवयो विराजन् ।
 त्वया सपत्नान् परि वृद्धयमे मपर्ये जानान् प्राणः प्रजा पशवो जीवलं-
 वृणक्तु ॥
 कामस्येन्द्रस्य नरुठास्य राजो विष्णोर्बलेन सवितु स्तपनेन ।
 अग्नेर्होत्रेण प्रथुर्दे सपत्नाच्छम्बीनाव मुदकेषु धीरः ।
 अध्वक्षोवा नाममकाम उग्रः कृणोतुमह्य मसपत्नमेव ॥

विश्वेदे वाममनायं भवतु सर्वे देवाहवमा यन्तुम इमम् ।

इदमाज्यं धृतवज्जुषाणाः कामज्येषां इहमादयन्ताम् ॥

शृणुतु मह्यमसपत्नमेव ।

इन्द्राग्नी काम सरथं हभूत निचै सपत्नान्मपवादयाथ ।

तेषां पन्नाना मयमां ह्यग्ने वास्तुनि निहिर्दहात्वम् ॥

जहित्वं काम ममये सपत्नान्धातमास्थव पादयेनाम् ।

अनिद्धियाऽरसाः सर्वे यथान जीवात्कतमच्यनैषाम् ॥

अवधिका सोममय सपत्ना उरुं लौक मकरं मह्यमैधतुम् ।

मह्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रा मह्यंषजुर्वा धृतमावहन्तु ॥

16-१३

यत्तैकाम शर्म त्रिवरुथ बुद्धिर्ब्रह्म वर्मवतत मनतिव्याध्वं कृतम् ।

तेनसपत्नान्परिवृङ्घिर्ये मम पर्येनाना प्रणः प्रजापशवो जीवलं वृणुम् ।

अधरां च प्रलवतां छिन्नानो रिवबन्धनात् ।

नसायक प्रणुत्तानां पुनरस्ति निवर्त्तनम् ॥

अग्निर्यव इन्द्रायवः सोमोयवः ।

यवयावानो देवयावं त्वमामुष्याः पुत्रं जीवलीकान्त्तलीकं चातासुम् ।

असर्ववीरश्चरति प्रणुत्ता मित्राणां द्रव्यः परिविश्वस्थानाम् ।

उतपृथिव्या भवस्यन्ति विदुतं उग्रो देवः प्रमृणन् सपत्नान् ॥

च्युताचैयं बृहत्यच्युता च विदुद्वन्ती सनश्नुश्च सर्वान् ।

तेषामादित्यो ऋषिणो चतसो दन् सपत्नान् नुततां मे सपत्नान् ॥

यथा देवा असुरान्प्राणदन्थ यथेन्द्रो दस्युन् धमति मोपबाधे ।

तथा त्वं काम ममये सपत्नां स्तानस्मा लोकात्प्रणुदस्व सर्वान् ॥

येन देवा असुरान्प्राणदन्तु येनेन्द्रो दस्युन् धमन्तमोऽपबाधे ।

तेन त्वं काम मम सपत्नां स्तानस्मा लोकात्प्रणुदस्व दूरम् ॥

कामो यज्ञे प्रथमो नान्यत्पुरा नैनं देवा आसः पितरो नोत मर्त्याः ।

ततस्त्वमसि ह्यायां निश्वहा महं स्तस्मै ते काम नम इत्कृणोमि ॥

नर्वैवातश्चन काम मापनाग्निः सूर्यो नान चन्द्रमाः ।

नवाऽप्रापरश्चन काम मापुर्नाही रात्राणि विहिता नियन्ति ॥

16-78

नर्वैपुत्य जनाश्चन काममा पुर्न गन्धर्वाप्सरसो नुसर्पाः ।

यावती द्यावापृथिवी वरिष्ठा यावदापः शिष्यतुर्याव दग्निः ॥

यावती दिशः प्रदिशो विशूचि र्यावती राशा अभिचक्षणादिवः ।

यावती भृजा यत्वः कुरिरवौ र्यावतीर्वर्धा वृक्ष सर्पिस्तः ॥

ततःस्त्वमसिध्यायां विश्वहामहां स्तस्मैते काम नम इत्कृणोमि ।

यास्तेशिवास्तन्वः कामभद्रां याभिः सत्यं भवति यदृणीते ।

ताभिष्टमस्मा नुपसं विशस्व न्यत्रपापी रपवैशयाद्यियः ॥

16-79

यौतोमातोन्ममार्य जातायाः पतिवर्णो ।

दुर्णामातत्र मागृध दलिंश मुपत वत्सपः ॥

पलालानु पलाली शर्कं कौकं मलिभृचं पलीयकम् ।

आश्लेषं वत्रिवात्स समृक्ष ग्रीवं प्रमीलिलं मुष्कयोरपहन्मसि ॥

मात्यं वृती मौपसृप उरुमा विसृपोन्तरा ।

कृणोम्यस्यै भैषजं वजं दुर्णामचाचनम् ॥

दुर्णामाच सुनामाचा भौ संवृतमिच्छत ।

अरायमपहन्मसि सुनामा स्त्रैणमिच्छताम् ॥

यः कृष्णः केश्वसुर स्तम्बजा उततुष्टिकः ।

अरायानस्थाप्तं ससौ मुष्कयोरपहन्मसि ॥

अनुजिद्रं प्रमृशन्तं क्रव्याद मुत रैरिहम् ।

अरायं च्छ किष्कितावजः पिड्ढो अनीनशात् ॥

यत्स्वा सुप्ताश्चरति यश्चदिप्सति जाग्रति ।

च्छायाभिव प्रतां सूर्यः परिक्राम मनीनशात् ॥

यत्स्वासुप्तां निपद्यते आता भृत्वापितवच ।

वजस्वं सहतामितः क्लीवरूपं किरिटिनम् ॥
 यः कृणोत्य वतकां मृत वत्सामिमां स्त्रियम् ।
 तन्लोषर्धं त्वं नाशया ऽस्याः कवलमं जिमन् ॥
 यैशालाः परिनृत्यन्ति सायं गर्दभ नाजिनः ।
 कुसुला ये च कुखिलाः कुकुभाः सरमाः सुभाः ॥
 तानौषर्धं त्वं गर्धन विषुचीनां विनाशय ॥

१६-४०

ये कुकुन्धाः कुकुरभाः दुरुशान विभ्रती ।
 क्लीवाश्च प्रनृत्यन्ती घोषां जे कुर्वते व नेता नितौ नाशयामसि ॥
 येषां पश्चात् प्रपर्द पुरः पार्णि पुरीमुखम् ।
 खलजाः शकधूमजाः उरुणा ये च मट्टमटाः कुम्भमुष्का अयारिवः ।
 अनस्थ ब्रह्मणस्पते प्रतीर्वाधेन नाशय ॥
 ये सूर्यं निति तिष्ठन्ति आतपन्ति ममुं दिवः ।
 अयानवस्तवाशिना दुर्गाष्ट्री लोहिताश्वा मूककां नाशयामसि ।
 ये सूर्यात्परि सर्पन्ति स्नुषैव स्वसुरादधि ।
 वजश्चतेषां पिङ्गस्य हृदयेधि निविध्वताम् ॥
 य अत्मान मतिमात्रमं सादाय विभ्रति ।
 स्त्रीणां श्रौणि प्रतोदन इन्द्र रक्षांसि नाशय ॥
 ये पूर्वे बद्धोयन्ति हस्ते श्रृङ्गाणि विभ्रतिः ।
 आपार्कस्तां प्रहाशिम स्तम्बैर्जे कुर्वते योनिस्तानितौ नाशयामसि ॥
 पर्यस्ताप्ता प्रचंकणा स्त्रैणाः सन्तुपर्णागाः ।
 अवभैषज पातय यदमां सं पिपृच्छत्यपति स्तपति स्त्रियम् ॥
 उ द्दृषिणं सुनिर्केशं जम्भयन्तं मरीमृशम् ।
 उपेशन्त मुदुम्बलं तुर्लेन सुसोनुः ॥
 यदाप्रबुद्ध पष्यस्थालि गौरिवस्यब्दना ।
 यस्ते गर्भं प्रतिमुशा जाते वा मारयाति ते ॥

पिङ्गस्तमुग्र घन्वा कृणोतु हृदया निघम् ।
 ये अम्भोजाता न्मारन्ती मूतिका अनुशो मूरन्ते ॥
 रत्नीभागानि पिङ्गी गर्न्धवान भ्रां इवाजतु ।

16-81

परिशिष्टं धारन्तं यद्वितन्वा नपादेत । गर्भन्त उग्रै ॥
 रक्षन्तां भेषजयोनि निभार्यो ।
 परिपाणं पुरुषाणां रक्षसाम सिचातनम् ।
 अरायन् सर्वा दुर्गाम्नी यातुधाना निषुचीना न्विनाराय ॥
 पवीनसान्तं क्लृप्त वात्सायका दुतनमनकात् ।
 प्रजायै पत्यैत्वा पिङ्गः परिपातु किमीदिनः ॥
 धास्थारश्चतुरक्षाः पञ्चपादा दनकुर्लः ।
 वृन्दादभि प्रसर्पतः परिपाहि परिनृतात् ॥
 यममां समदन्ति पौरुषेयं च ये किमिगर्भा नखादन्ति कै शवाः ।
 अरानस्थामं संसो मुष्यायो रपहन्मसि ॥
 पिङ्गुरुक्ष जायमानं पुमांसं मप्रियं करन् ।
 आण्डादौ गर्भमादमन् बाधस्वेतः किमीदिनः ॥
 अप्रजात्वं माद्रवत्समाहोद मधवानयम् ।
 नृक्षारिव सृजं कृत्वाऽप्रिये प्रतिमुञ्चतत् ॥
 पिङ्गजहि यातुधानान् दुर्गन्धी लौहिस्थ्याम् ।
 त्वया प्रणुत्ता क्रव्यादौ विष्वक्षौ यन्तु निर्हताः ॥

16-82

उच्छिष्टं नामरूपा त्युच्छिष्टं लोक आहितः ।
 उच्छिष्ट इन्द्रश्चाग्निश्च निश्वमन्तः समाहितम् ॥
 उच्छिष्टं धावापृथिवी विश्वभूतं समाहितम् ।
 आपः समुद्र उच्छिष्टं चन्द्रमावात आहितः ॥
 सन्तुच्छिष्टं सं शोभौ मृत्युर्वाजः प्रजापतिः ।

लौक्या उच्छिष्टा आयन्ता वृश्चदश्चा श्रीर्मयि ॥

दृष्टौ दृंहंस्थिरो अन्यान्नह्य विश्वमृजी दश ।

नाभिमिव सर्वतश्चक्र मुच्छिष्टे देवताहिताः ॥

ऋकृत्साम यजुरुच्छिष्टे उद्गीथः प्रस्तुतं स्तुतम् ।

हिंकार उच्छिष्टेश्वर साम्ना मतिश्च तन्मयि ॥

मैन्द्राग्नं पाप्मानं महानाम्नीमहात्रतम् । (स)

उच्छिष्टे यज्ञस्थाङ्गान्यन्तर्गर्भ इवमातरि ॥

राजसूयं वाजपेय मग्निष्ठीमस्तन्दध्वरः ।

अर्काश्वमेधी उच्छिष्टे जीवनर्हि मदिन्तमः ॥

अग्न्याद्येहि मथादीक्षा कामप्रच्छ प्रच्छत्सासह ।

उत्पन्नायज्ञासत्रा त्युच्छिष्टि समाहिताः ॥

अग्निहोत्रं च अथाद्य वषट्कारो व्रतं तपः ।

दक्षिणेषु पूर्णञ्चो इष्टीधि समाहिताः ॥

मकारात्र त्रिरात्रिश्च सद्यः क्रीः स्तत्किस्मथ्यः ।

ओदंनिहित मुच्छिष्टे यज्ञस्थाणु निविद्धयाः ॥

16-83

चतुरात्रः पञ्चरात्रः षड्दरात्रस्थोभयाः सह ।

षोडशी सप्तरात्रश्चोच्छिष्टा यजिरेसर्वे ये यज्ञा अमृतेहिताः ॥

प्रतिहारो निधनं विश्वजिच्याभिजिच्ययः ।

साह्वारात्रि रात्र उच्छिष्टे द्वादशाहो पितन्मयि ॥

सुनृता संनतिश्चे मस्वद्यौजा मृतं सह ।

उच्छिष्टं सर्वे प्रत्यञ्जकामाः कामेन तृप्यतु ॥

नवभूमि समुद्राश्चाच्छिष्टे धिम्रितादिवः ।

आसुर्यो भ्रात्युच्छिष्टे अहोरात्रं च तन्मयि ॥

उपहव्यं विषुवन्तं ये चयज्ञा गुहाहिताः ।

बिभर्ति भर्ता विश्वस्थो च्छिष्टे जनित्तुः पिता ॥

पिताजनितु रुच्छिष्टं असौ पीत्रः पितामहः ।
 सख्यति विश्वस्यशानी यौवशाभूम्या मतिद्वयः ॥
 ऋतं सत्यं तपोदीक्षाः श्रमो धर्मच कर्म च ।
 धूतं भविष्य दुच्छिष्टं वीर्यं लक्ष्मीर्बलं बलं ॥
 समृद्धरोज आकृतिः क्षत्रं राष्ट्रं षड्भुव्यः ।
 सम्बत्सरो द्युच्छिष्ट इडाप्रैषा ग्रहाहविः ॥
 चतुर्होतार आप्रियश्चातुर्मास्थानिनिविदः ।
 उच्छिष्टं यज्ञा हीताश्च पशुबन्धास्तदिष्टयः ॥
 अर्धमासाश्चमासाश्चार्त्नवा ऋतुभिः सह ।
 उच्छिष्टं द्यौषणीराप स्तनइत्नु श्रुतिर्मही ॥

16-84

शर्करासिकतास्मान औषधयोर्विरुद्यस्तृणाः ।
 अग्नाणि विद्युता वर्षमुच्छिष्टं संमिता म्रिताः ॥
 राद्धिः प्राप्तिर्व्याप्ति समाप्तिर्मह षडनुः ।
 अत्याप्ति रुच्छिष्टं भूतिरहिता निहिताहिता ॥
 यच्चप्राणति प्राणान यच्चपश्यति चक्षुषा ।
 उच्छिष्टा यज्ञिरे सर्वे दिविदेवा दिविम्रितः ॥
 प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षिश्च क्षितिश्चयाः ।
 देवाः पितरो मनुष्याः गन्धर्वाप्सोरसश्चये ॥
 ऋचः स्वामानि च्छन्दांसि पुराणं यजुषासह ।
 अथर्वाङ्गिरसो ब्रह्मसर्प पुष्यजनाशये ॥
 आनन्दाश्च प्रमोदाश्च भीमोद् मुदश्चये ।
 उच्छिष्टा यज्ञिरे सर्वे दिविदेवा दिविम्रितः ॥

16-85

यन्मन्युर्जायामावह संकन्य संग्रहादधि ।
 क आसं जन्वा केवरा क इन्वैषु वरोभवत् ॥

तपश्चैवास्तां कर्मचान्तर्महत्त्यर्थाव ।
 त आसंजन्यास्तेवरा सउर्ज्येषु वंरीभवत् ॥
 दरासाक् प्रजायन्त देवा देवीभ्यः परः ।
 यो वीतां विद्वान्नामथा सवा अद्य महद्ददत् ॥
 प्राणापानौ चक्षु श्रोत्र मक्षितिश्च क्षितिश्चया ।
 व्यानोदानौ वाङ्मन स्ते अवा कृत्तिमा वहन् ॥
 अजाता आसन्वृतवीर्यो धाता बृहस्पतिः ।
 इन्द्राग्नी अश्विना तर्हितन्ते ज्येषु मुपासत ॥
 तपश्चैवास्तां कर्मचान्तर्महत्त्यर्थाव ।
 तपोह यज्ञे कर्मणस्तन्ते ज्येषुमुपासत ॥
 कुत इन्द्रः कुतः सोमः कुतो अग्निरजात ।
 कुतस्त्वष्टा स्वामवध्दाता असमभवत्कुतः ॥
 इन्द्रोदिन्द्रः सोमात्सोमो अग्नेरग्निरजायत ।
 त्वष्टाह यज्ञे त्वष्टुर्धाता धातुरजायत ॥
 येन आसं दशजाता देवीभ्यः परः ।
 पुत्रेभ्यो उलोकं दत्वा कस्मिन्ते लोक आसते ॥
 यतो भूमिः पूर्वासी त्यामध्दाता य इविदुः ।
 कंतस्थां देवा आसते कस्मिन्नुषाधिभ्रिताः ॥

16-86

कुतः केशा कुतस्नावः कुतो अस्थिन्या भरत् ।
 अङ्गा पर्वणि मज्जानं कौमांसं कुत आभरत् ॥
 यदा केशानस्थिस्नाव मांसं मज्जान मा भरत् ।
 शरीरं कृत्वा पादवत्तं लोकमनु प्राविशत् ॥
 संसिच्य नामते देवा ये संभारे समभरन् ।
 सर्वं संसिच्यमन्वं देवाः पुरुषमा विशन् ॥
 शिराहस्ता दयो बाहू जिह्वा ग्रीवाश्च कीकसाः ॥

पुष्टिर्बहिर्य द्वे पार्वे करतच्छ मदधादुशीः ॥
 ऊरुपादा वर्षी वन्तो श्रीणीहस्ता दयोमुखम् ।
 त्वचा प्रावृत्य तत्सर्व संघासमदधान्मही ॥
 यन्तत्सरीर मपयत्संघया संहितं महत् ।
 येनेद मद्दरोचते को अस्मिन्वर्णसाभरत् ॥
 सर्वे देवा उपाशिसं तदुजाना वधुः सती ।
 ईशावशस्य जायासस्मिन्वर्णभाभरत् ॥
 यदावषट व्यच्छृण विनार्य उत्तरः ।
 गृहन् कृत्वा मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥
 स्वप्नोर्वे तन्प्री निर्रतिः पाप्मनी नाम देवताः ।
 जराखलित्यं पालित्यं शरीर मनुप्राविशन् ॥
 स्तैयं दुष्कृतं वृजिनं सत्य यज्ञो यशो महः ।
 बलं च क्षत्र मौजश्च शरीरम् ॥

१६-४४

भूतिश्च वा भूतिश्च सतयो शतयश्च याः ।
 क्षुधश्च सर्वात्स्मृणाश्च शरीर मनुप्राविशन् ॥
 विद्याश्च वा विद्याश्च यच्चान्य दुपनेश्वम् ।
 शरीरं ब्रह्म प्राविश दत्तः सामार्घ्यं यजुः ॥
 प्राणापानो चक्षु आत्र मक्षितिश्च क्षितिश्चयाः ।
 ज्ञानन्दानन्दा प्रमुदो भीमाद सुदश्चर्य ॥
 हसौनरिषा नृत्तानि शरीरमनुप्राविशन् ।
 आलापाश्च प्रलापाश्च भीलाप लपश्चर्य ॥
 शरीरं सर्वे प्राविन्नात्युजः प्रथुजो युजः ।
 प्राणापानो चक्षु आत्र मक्षितिश्च क्षितिश्चयाः ॥
 व्यानोदानो वाङ्मनः शरीरेण न ईर्त्त ।
 अशिषश्च प्रशिषश्च संशिशो विषयश्चयाः ॥

चिन्तानि सर्वे संकल्पाः शरीर मनु प्राविशन् ।
 हराश्चर्वेधृतयश्चैराः श्री सुनुतरा ॥
 शरीरं सर्वे प्राविशन्त शीष्या युधा मृधः ।
 अस्मै यीश्चवास्तै यीश्चत्वराणाः कृपणाश्चयाः ॥
 गुदाः शुक्या यास्थूला स्था वभत्सुर सादयत् ।
 अस्थिकृत्वा समिधंन्त दष्टापा असादयन् ॥
 रेतः कृत्वज्यं देवाः पुरुषमा विशन् ॥

16-88

या आपो याश्चदेवता या विराड् ब्रह्मणा सह ।
 शरीरं ब्रह्म प्राविशच्छरीरैधि प्रजापतिः ॥
 सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणं पुरुषश्च विभ्रजिरे ।
 अथासेतरमात्मानं देवाः प्रायच्छन्नग्नय ॥
 तस्माद्दे विद्वान् पुरुषं इदं ब्रह्मैति मन्यते ।
 सर्वाह्यस्मि देवताः शरीरैधि समाहिताः ॥
 यदैभ्यः स्थानमङ्गेषु पिता लोकाड् अकल्पयत् ।
 शरीरं सर्वा देवताः यथाङ्ग मनु प्राविशन् ॥
 अङ्ग मङ्ग शरीरस्य सर्वे देवा अनुप्राविशन् ।
 पिताह्यैभ्यः प्रायच्छतं लोकमपराजितम् ॥
 तं लोकमपराजितं सर्वे देवा अनुप्राविशन् ।
 प्रजापति र्यदा भरच्छरीरं ब्रह्म चाहितम् ॥

16-89

अग्नेजायस्वा दितिर्नाथिते यं ब्रह्मोदनं पचति पुत्रकामा ।
 सप्तत्रयथौ भूतिकृत स्तैत्वा मन्यन्तु प्रजया सह ॥
 कृणुत धूमं वृषणः सखायो द्रोघापिता नासमच्छ ।
 अयमग्निः पृतनाष्ठा सुवीरो येन देवा असहन्त शत्रुन् ॥
 अग्नेजनिष्ठा महते वीर्याय ब्रह्मो दनाय पक्तवे जातवेदः ।

सप्तत्रिंशत्तया भूत कृतस्तत्वाजीजनं नस्मैरथां सर्ववीरं नियच्छ ॥

समिधो अग्ने समिधा समिध्वसे विद्वानेवा यज्ञाया महवक्षः ।

नेभ्यो हव्यं श्रपयं जातवदाः स्वर्गं लोकमधिरोहयेनम् ॥

त्रैधाभागां निहितो यः पुरावा देवानां पितृणा मुत मर्त्यानाम् ।

अंसां जानीध्वं विभजामितस्वो यो देवानां सा इमं पारयामसि ॥

अग्ने स्वह्रस्वानभिभूरभिद सिनीचीन्युब्जद्वि अतः सपत्नान् ।

इयमात्रा नीयमानामि च स्वजातां स्ते बलिहुतः कृणोतु ॥

स्वाकं स्वजातोः पयसा सहद्बु दुर्जनं महते वीर्याय ।

इद्वोनाकस्थाधिरोह विष्टपस्वर्गो लोक इति संमदन्त ॥

इयं मही प्रतिगृह्णातु चर्म पृथिवी देवी सुमनस्यमाना ।

अयगच्छेम सुकृता सुलोकम् ॥

पत्नीं ग्रावाणो सयुजायु चर्मणी निर्मिन्द्यंशु यजमानसाधु ।

अबध्नति निजहि जेष तन्वव उर्ध्वा प्रजासुध्वरं न्यादुह ॥

गृहाण ग्रावाणो सुकृता वीरहस्त आतदेवा यज्ञिया यज्ञमुगुः ।

त्रयो नराय तमात्स्वं वृणीषेतां स्ते समृद्धी हरादयामि ॥

16-90

उपस्वसे दुपयसीद अश्रुयं विविच्यध्वं यज्ञाय रास्तुषैः ।

श्रियासमानानति सर्वा स्थामानद्यस्यदं द्विषस्यादयैम ॥

इयं धीति रिद सुदे जनित्रं गृह्णातुत्वा मतिदिः सुरपुत्राः ।

परापुनीहि यइमं पृतन्यवो स्मैरयं सर्ववीरं नियच्छ ॥

परैहिनारिपु नरेहि सिप्रमपांत्वा गोष्ठो अध्वरुसद्भराय ।

तासां गृह्णिता ह्यतमा यज्ञिया अत्यन्विमज्य धीरत राजहीतान् ॥

प्रमा अश्रुयोषितः शुम्भमाना उत्तिष्ठनारि पतिं रभस्व ।

सुपतिपत्या प्रजाया प्रजापत्या त्वाकं यज्ञः प्रतिकुम्भं गृमाया ॥

उर्जाभाग निहितो यः पुरावा कषि प्रशिष्टाप आहरेताः ।

अयं यज्ञोनाथ विद्गातु नित्प्रजा निदुग्धः पशुबद्धीरविधो अस्तु ॥

अग्नेचरु यज्ञत्वाध्वरुष शुचिस्त पिष्ट तपसा तर्वेनम् ।
 आर्षेया देवा अभिसंगत्य भागमिमित पिष्टा ऋतुभिस्तपन्तु ॥
 शुद्धा आपा योषितो यज्ञिया इमा अपश्यरा मवसर्पन्तु शुभ्राः ।
 ददत्प्रजा बहुलान्पशुनर्म पक्तोदनस्थ सुकृता मृतु लोकम् ॥
 ब्रह्मणा शुद्धा उतपूता घृतेन सोमस्थां शवस्तण्डुला यज्ञिया इमं ।
 आपः प्रविशन्तु प्रतिगृह्णान्तु यश्चरुमिमं पक्तां सुकृतार्तु लोकम् ॥
 अश्यावर्त सुप्रजया सहैतं प्रत्यङ्गेन देवाभिः सहैधि ।
 तं स्वर्गं लोकमभिसं स्वहेन मादित्या देवः परमं व्योमन् ॥
 उरुप्रथस्व महता महिम्ना महन्प्रपृष्ठ सुकृतस्थ लोकं ।
 पितामहाः पितरः प्रजा प्रजाहं पृक्ता पञ्चदशस्ते अस्मि ॥

16-31

सहस्रपृष्ठः शधारी अक्षितो ब्रह्मोदनो देवयानः स्वर्गः ।
 अश्वस्त अदधामि प्रजयारे सहैतं बलिहाराय कृणुतां मह्यमव ॥
 उदेहि नदिं प्रजया वर्द्धयेनं नुदस्वरक्षः प्रतरं धैर्येनम् ।
 श्रियासमाना नतिस्वां स्वामानघस्यदं दिवतस्पादयेम ॥
 ऋतेन निष्ठा मनसाहितेयं ब्रह्मोदनस्य निहिता नेदिरग्रे ।
 अशधीं शुद्धामुपदेहिनारी तत्रोदनं सादय देवानाम् ॥
 अदिनेहस्तं शुचमेतां द्वितीयां सप्तऋषय अतकृतो यामकृष्वन् ।
 सा ग्रात्राणि विदुष्योदनस्थ दनिर्वेदामद्येन च्छिनोतु ॥
 श्रुतं त्वाहनि रूपसीदन्तु देवानि सृष्याग्नेः पुनरेवं प्रसर्ष्य ।
 सोमैन पूतो जठरेसीद ब्रह्मणा मार्षेयास्तं मार्षं प्राशितारः ॥
 सोमोराजन् संजानमा मुपैभ्यः सुब्राह्मणाय तमेत्वोपसीदान् ।
 ऋषीनार्षयां स्तपसोधिजातां ब्रह्मोदनं सुहवा यो हवीमि ॥
 उमा आपो मधुमतीघृतन्युतो ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक्सादयामि ।
 यत्काम उदमग्नि सिद्धामि वोह्य मित्रो मकृत्वां स्तददा दिदं मे ॥
 उदं मे ज्योति रभृतं हिरण्यं पक्वं ह्येप्रात्कामदुधाम प्रषाम् ।

इदं धनं निदधे ब्राह्मणेषु कृष्णपन्थां पितृषु यः सर्गः ॥
 प्रगोतुषाङ् आवय जातवदसि परः कस्मिन्नान पमृत्यताम् ।
 मत्सुश्चम गृहराजस्थ भाम मथोनिष्म निर्गतैर्भागधैयम् ॥
 स्ताभ्यतः पचति मधि सुनृतः स्वर्गं लोक मधिरोहैनम् ।
 येनरोहा परमापद यक्षयः ॥

16-92

वन्नैरध्वर्यो मुखमेत द्विमृत्या ज्याय लोकं कृष्णहि प्रजानन् ।
 धृतेन पात्रानुसर्वा विमृति कृष्णपन्थां पितृयः स्वर्गः ॥
 वन्नैरध्वस्व समदमा मर्षेभ्या ब्रह्मणा यतर्मत्वापसीदाम् ।
 पुरीषिणः प्रथमानाः पुरस्ता दार्षेयास्तै मार्षन् प्राणितारः ॥
 आर्षेयेषु निदधत्वा नानारुष्याणा मध्यस्तत्र ।
 अग्निर्मे गोप्ता मरुतश्चसर्वे विश्वो देवा अग्निरसन्तु पक्वम् ॥
 यज्ञं दुहानं सदमिप्रपानं पुमांसं धेनु सदनं रैणाम् ।
 प्रजामृतत्व मुतदीर्घमायु रायस्पोष मुपसत्वा सदम ॥
 नृषभो सिस्वर्गधी नार्षेयान गच्छ ।
 सुकृतां लोकं सीदत तत्रनो संस्कृतम् ॥
 समाचिनष्वाबुसं प्रेक्ष्यग्ने पथः कल्पय देवयानान् ।
 ममिसुकृते रनुप्रज्ञेषु यज्ञे नान्के तिष्ठन्त मधिसप्त रश्मौ ॥
 येन देवा ज्योतिषाद्या मुतायन् ब्रह्मोदनं पक्तासुकृतस्थ लोकम् ।
 तंत्वा पचामि ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं सनत्स्वंधैहि सुकृता मुलोकं ॥

16-93

प्राच्येत्वा दिशे निर्वपामि शतधार भवक्षुधम् ।
 सप्तकारं वह सुकृतां यत्र लोका यत्र ऋषयः प्रथमजाः पुराणाः ॥
 दक्षिणार्येत्वा ॥ प्रतीच्येत्वा ॥ उदीच्येत्वा ॥ उर्ध्वार्येत्वा दिशे नि ॥
 दिनेत्वानि ॥ अन्तरिक्षायत्वा ॥ पृथिव्येत्वा ॥ पशुभ्यस्त्वा ॥

मनुष्यैभ्यस्त्वा ॥ पितृभ्यस्त्वा ॥ ऋषिभ्यस्त्वा ॥ आर्षेयैभ्यस्त्वा ॥
अङ्गिरैभ्यस्त्वा ॥ अथर्ष्यस्त्वा ॥ आथर्वणैभ्यस्त्वा ॥ वनस्पतिभ्यस्त्वा ॥
वानस्पत्यैभ्यस्त्वा ॥

वीर्यभ्यस्त्वा ॥ औषधीभ्यस्त्वा ॥ ऋतुभ्यस्त्वा ॥ आर्त्तवैभ्यस्त्वा ॥
लोकैभ्यस्त्वा ॥ लोकानांत्वा द्युर्मर्त्यानिः ॥ देवैभ्यस्त्वानि ॥
सर्वाभ्यस्त्वा देवताभ्यो निर्वपाभि शतधारमवद्बुधम् ॥
सपन्तारं वह सुकृतां यन्नलोकं यत्र ऋषयः प्रथमजाः पुराणाः ॥

पुमान् पुंसो अधिनिष्ठच मनते शिवं प्रवहज्जात वेदाः ।
भनार्त्तस्त्रैष मध्यप् सुरासु । महती धावा पृथिवी अन्तरिक्षमिदं महत् ।
महामहिमा सर्वाङ्ग यत्त्वा पचत्योदन ॥
सप्तैतान् सूर्या वितृसप्त पुष्करणी कृत ।
सप्तौसजस्रं गन्धर्वा यत्त्वा पचत्योदनः ॥
धातैषा मुदगी असी देवा होतार ऋत्विजः ।
सर्वाङ्ग यत्रोदनं सत्येनावी समैरयन् ॥
सप्तऋषयो भूत कृत ऋषयः साध्याश्चये ।
तैर्वै सर्वाङ्ग मोदनं अद्ययाग्रं समैरयन् ॥
यः सर्वाङ्गं पचति ब्राह्मणं च न हिंसति ।
तस्मै ज्योतिष्मन्तं लोकं यमौराजाभिरसतु ॥
नं सर्वाङ्गं घृतपृष्ठं स्यौमात्रं देवसंहितम् ।
निघत्स्वा मुत्रत्सैवाधि तन्तं ब्रह्माऽभिरसतु ॥
तस्योदनं स्योदनमन्तरिक्षं स्योः पृष्ठं दिशः पार्श्वे ।
सूर्या चन्द्रमसा वसानृतन्यादन्ताः पनमानः प्राणोऽङ्गिरस रूपम् ॥

आनयेत्तु रासमस्व सुकृतां लोकं मपि गच्छतु प्रजानन् ।
तीर्त्वा तमांसि बहुधा विपश्यन् जां नाकमक्रमणं तृतीयम् ॥

प्रपयोनिनि विदुरचरितं यच्चार शुद्धफैराक्रमणं प्रजानन् ।
 ज्योतिष्मन्तं सुकृतां लोकमीप्सं च्चृतीयं नार्कं अधिविक्रमस्व ॥
 अनुष्णुप्सामेन त्वचमेतां विशस्तद्यथा सर्वसिनातिमंस्थाः ।
 मामिद्रवः परुश्यः कल्पयेनं सुकृतां मध्ये अधिनिशयेनम् ॥
 भूम्यात्वाभूमि मधिर्घाह्येता मासिञ्चौदक मनिर्घाह्येनम् ।
 पर्याघत्ताग्निना समितारः ऋचोगच्छंतु सुकृतां यत्र लोकः ॥
 उत्कामातः परिचैतु तप्ता सप्तास्वरो रधिनाकं तृतीयम् ।
 अग्नेरग्नि रधिसंबन्धविद्य ज्योतिष्मान् गच्छ सुकृतां यत्र लोकः ॥
 पञ्चोदनः पञ्चधा विक्रमस्वाक्तं स्यमानः पञ्च ज्योतीषि ।
 ईजानानां सुकृतां प्रैहिमध्यं ज्योतिष्मन्तं मभिलोकं जयास्मे ॥
 अजमे वाग्नि मजमे ज्योतिराहु रजे ब्रह्मर्षी जीयतादेयमाहुः ।
 अजस्तमांस्थपहन्ति दूरमस्मि लोकं श्रद्धधानेन दत्तः ॥
 मतर्द्रां ज्योतिः पितरः तत्तृतीयं पञ्चोदनं ब्रह्मर्षीजं ददाति ।
 अजस्तमांस्थपहन्ति दूरं पञ्चोदनो ब्रह्मर्षी नीयमानः ॥
 पञ्चोदनो ब्रह्मर्षी दीयमानो ज्योनाकं माक्रमणं तृतीयम् ।
 विचक्रमाणाः सुकृतस्थ लोकं स ज्योतिषा तमो अपहन्ति दूरम् ॥
 अजाक्रामस्व सुकृतां यत्र लोकः शरभोनुचतो अतिदुर्गाणितीनेषितः ।
 प्रवं यां प्रतिष्य शुष्यती योमे पापं चिकीर्षती योमे पापं चिकीर्षती ।
 परिणो नृद्ध शपथा दहन्नग्निरिव हृदं शत्रून्वेवामिनी जहिर्द्रव्यावृक्षमिवाशनी ।
 यत्र लोक शरभोनुचतो अतिदुर्गाणि निषितः ।
 पञ्चोदनो ब्रह्मर्षी दीयमानो विश्वरूपा कामद्रुघास्येका ॥

१८-७४

ज्योतिष्मन्तं सुकृतां लोकमीप्सन् पञ्चोदनं ब्रह्मर्षीजं ददाति ।
 सव्याप्नुह्यमि लोकं जयास्मे शिवोस्मभ्यं प्रतिगृहीत मधि ॥
 अजत्स्वनार्के त्रिदिर्व त्रिपृष्ठे सुकृतां लोकं यदिव संदधाति ।
 पञ्चोदनो ब्रह्मर्षी दीयमानः सादातारं तृप्त्वा तल्पयासि ॥

अजाह्यग्नौ रजनिषुशोकात्त विप्रो विप्रस्य सहसौ वयोधाः ।

हतमिष्टमाग्निं पूरुर्त्तं वर्षकृतं तन्देवा ऋतुशः कल्पयन्तु ॥

अमांतं वासा दद्वाद्दिरण्यमग्निं दक्षिणाम् ।

तथालोकान् समाप्नुयाजं दिव्याजं च पार्थिवाः ॥

तत्वात्स्वायधारा उपयन्तु विश्वतः सोम्यादेवा घृतपृष्ठा मधुश्चुतः ।

स्तम्भान पृथिवीं दिवं सरस्वनाकं तिष्ठासपि सुप्तरश्मौ ॥

पृष्ठात्पृथिव्या इति चतस्रः ॥

पश्चोदनं पश्चभिरङ्गुलिभिर्दिव्याध्वर पश्चोदनमेतम् ।

प्राचीन्दिशं दक्षिणां प्रतीचीं मुदीचीं घृवा मूर्ध्वा दिशमाक्रमस्व ॥

16-98

प्राच्यां दिशि शिरो अजस्यर्घोहि दक्षिणायां दिशि दक्षिणं र्घोहि पार्श्वम् ।

प्रतीच्यां दिशिभि स्रदमस्यर्घोह्युदिच्यां दिश्युत्तरं र्घोहि पार्श्वम् ॥

अजस्थानुक मूर्ध्वायां दिशिर्घोहि वाजसं घृवायाम् ।

अन्नरिक्षे मध्यतो मध्यमस्य पद्भिः श्चतुर्भिः प्रतिनिष्ठ दिक्षु ॥

शतमजं श्रुतया प्रोषुहि त्वचा सर्वैरङ्गैः संभृतं विश्वरूपम् ।

उत्तिष्ठ प्रोहि नाकमुत्तमं पद्भिः श्चतुर्भिः प्रतिनिष्ठ दिक्षु ॥

सर्वादिशः स्वमिदानाः सद्ग्रीचीं सान्तदेशीः प्रतिगृह्णन्तु तेजम् ।

तास्ते रक्षन्तु तवतुभ्यमेतं ताभ्यां जुहोमि हविषा घृतेन ॥

यं ब्राह्मणं निदर्शयं च दिक्षु यः विप्रुष औदनानामजस्य ।

सर्वं तमग्नौ सुकृतस्थ लोकं जानीतान्नः सङ्गमने पथीनाम् ॥

अजः पश्चोदनो व्यक्रमत । तस्थोर इयमभव दुदरमन्तरिसं ॥

र्घोः पृष्ठं दिशः पार्श्वे ॥

दितिश्चा दितिश्च अङ्गसत्यं चर्त्तत चक्षुष्या विश्वरूपं अद्या प्राणी विराट्शिरः ।

मषवा परिमितौ यज्ञो यददः पश्चोदनः ।

अपरिमितं लोकं जयत्य परिमितं लोकं मवरुन्धे यत्तवं विदुषेजं ॥

पश्चोदनं ददाति ॥

नासास्थीनिविन्द्या नमज्ञो निर्दये ।

सर्वाणि समादार्यविर्मदं प्रवर्णये ॥

इदमिदं मस्यरूपं तेतेन संद्रुमयति ।

स्वधामूर्जं मदाति महो अस्मे दुहे यमवं निदुषेजं पञ्चोदनं ददाति ॥

16-100

इन्द्रायभागं सविता कृणोत्विमं यज्ञं यज्ञपतिश्च सूरिः ।

यो नोद्विषं न्युनुता रश्मस्वारिष्ठावीरा यजमानश्च सर्वे ॥

पञ्चलौकाः पञ्चर्त्नवः ॥

पञ्चसु तुतुषुष्टनोति यमवं विदुषेजः पञ्चोदनं ददाति ।

प्रषवे निदादना यज्ञो यददः पञ्चोदनः ।

नरप्रियं भ्रातृव्यं दहति भवत्यात्मना परास्थ्या प्रियो भ्रातृव्यो भवति ॥

यो वा प्राग्नयन्तमित्यूचं वेद ।

आयतीमेवा प्रियस्य भ्रातृव्यस्य प्रियमादत्ते भवत्यात्मना ॥

याने संयन्तमिति ॥ संयतीमेवा ॥ वेभ्रवन्तमिति ॥ भवन्तीमेव ॥

वा अग्नि भवन्तमिति ॥ अग्नि भवन्तमेव ॥ वा उह्यन्तमिति ॥ उह्यन्तमेव ॥

वेभ्रुदानमिति ॥ भूद्विभ्रमेव ॥ याने सर्वमित्यूचं वेद ॥

सर्वामेवा प्रियस्य भ्रातृव्यस्य प्रियमादत्ते भवत्यात्मना परास्थ्या प्रियो-

भ्रातृव्यो भवति यमवं निदुषेजं पञ्चोदनं ददाति ॥

यां वं त्यस्य लोमानि ब्रह्मणा तृणोति वेत्याम् ।

तावन्तीरस्यधारा समुद्रस्येवासिताः ॥

दुहां शीर भवतु सर्पिरग्नेः सुराभ्रत्वा पतिष्ठात्सुरापाम् ।

मघोद्धरा मधुर्धम्यो दुहानो जा नार्के तिष्ठतु मोदमानः ॥

16-101

स्वाग्धेनेमं विष्कमिर्ते घोश्च भूमिश्च तिष्ठतः ।

स्वाग्ध इदं सर्वमार्पितं मैजत्प्राणं निमिषच्चयत् ॥

तकचक्रं वर्त्तत तकनेमि सहस्राक्षरं प्रपुरो निपरचात् ।

अर्धेनेदं परिवभूव निरव यदस्यार्धं कतमः सकेतुः ॥

पञ्चत्वाहि वहत्यग्रमस्य प्रष्टयौ युक्ता जलुसं वहन्ति ।

अजातमस्य ददृणानजातं परं नदीयो रन्यवीयः ॥

इदं सवितु निजानीहि वष्यमा षक षकजः ।

तस्मित्स्यापि त्वमित्छन्ने य षषामेक षकजः ॥

तित्वालश्च मस उर्ध्वं बुध्ना यस्मि यशो निहितं विश्वरूपम् ।

तत्रासत रुषय सप्तसाकं ये अस्य गौपा महतां बभूवुः ॥

तिस्रोह प्रजा अत्यायमायं न्यन्याके ममितो निशन्तु ।

बृहत् न्यूतस्थो रजसो विमानो हरितो हरिणी राविवेश ॥ विष्णुः ॥

द्वादश प्रथयश्चक्र मेकं त्रीणि नभ्यानि क उत इकेत ।

तत्राहता स्त्रीणि शतानि शंकवः षष्मिश्च खीला अग्निचायलायै ॥

अनन्तं विततं पुरुता अनन्तमन्त वचासमं कर्ता ।

तेनाकपालंश्चरति प्रजान् निद्वान् भूतं यदुभयमस्य ॥

आवि संनिहितं गृहाचरं नाममहत्पदम् ।

तत्रैदं सर्वमापितं मैजत्प्राणं निमिषच्चयत् ॥

उर्ध्वं भरन्त मुदकं कुम्भेनौ दहार्यम् ।

परयन्तु सर्वे चक्षुषा निस्सर्वे मनसा विदुः ॥

16-102

उनात्पूर्णा मुदयति पूर्णाद्विन मुच्यते ।

कविद्गृह्णणा वंद यस्तं परिषिच्यते ॥

प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तर दुश्यमानो बहुधा विजायते ।

अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं किमुत जजान ॥

यदज्ञति चरति यच्चतिष्ठत्यप्राणं प्राणं निमिषच्चयत् ।

तस्याधार पृथिवीं विश्वरूपं तत्संभूय भवत्येकमेव ॥

याः पुस्त्यादुज्यते यो तपस्या स्या विश्वतो जुज्यते यो तसर्वतः ।

यया यज्ञ स्त्रायते प्राक्तां पृच्छासि कतमानुसर्वाम् ॥

यतः सूर्य उदत्यस्तं यत्र च गच्छति ।
 तदेव मन्योहं ज्येष्ठं ततो नात्येति किं चन ॥
 सत्येनोर्ध्वं स्तपति ब्रह्मणा वाङ्नि पश्यति ।
 प्राणैर्न तिर्यङ् प्राणानि यस्मिंज्येष्ठमधिष्ठितम् ॥
 यावैर्तं विद्यारणीयाभ्यां निर्मद्यते वसुः ।
 सविद्यां ज्येष्ठं मन्येति सर्वविद्या ब्रह्मणं महत् ॥
 अपादग्रं समभव सो अग्रं स्वराभवत् ।
 चतुराष्या भूत्वा भोग्यः सर्वमादत्त भोजनम् ॥
 भोगोभि वदथो अन्न सदद्गुह ।
 योर्नद भुत्तरावन्त सुपासा तै सनातनम् ॥
 सनातन मेनमाहु रुताद्वासत्युनर्नवः ।
 अहोरात्रे प्रजायते अन्यो अन्यस्य रूपयोः ॥

16-103

शतं सहस्रं मयुतं न्यनुदमसं ख्येयं स्वमस्मिन्निर्विष्टम् ।
 तदस्य ध्वन्त्वमि पश्यत प्रव तस्माद्देवा रीचते स भतत् ॥
 आराग्रमात्रं दृशं उतेकं नेव दृश्यते ।
 ततः परिष्य जीयन्ती देवता त्याममप्रिया ॥
 इयं कल्याण्य जरा मति स्या मृता गृहे ।
 यस्मै कृता रयै सजस्यकार ज जारसः ॥
 त्वं स्त्रीत्वं पुमानसित्वं कुमार्युत वाकुमारः ।
 त्वं जीष्णो दृष्टेन भजसित्वं जातो भवति विश्वतो मुखः ॥
 उतेष ज्येष्ठ उतवा कनिष्ठ उतेष भ्रातो उतवा पितेषः ।
 प्रको देवो मनसि प्रविष्टः प्रथमो जातः स उ गर्भे अन्तः ॥
 अर्नजत्येजति सर्वमस्मिन्निश्वाभूतानि पर्याभूतस्य ।
 सपुन पुंसो जनयन्वृतेन सर्वानन्तान गच्छति तिष्ठन्नेव ॥
 मध्ये दिवो निहितः पृश्नि रश्मा वक्रमागो रजस स्यात्यन्तो ।

स्वविश्वाभिरभिचर्षु शचीभिरन्तरा पूर्वं मपरञ्च केतुम् ।
 ये अर्वागु तवापुराणे वेदं दिव्यां सम्भ्रिता वदन्ति ॥
 आदित्यमेव ते परिवदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं त्रिवृतं च हंसम् ।
 सकामृचं समिन्धते द्वादशाभिरग्निभिः ।
 तस्याभीपस्तस्याङ्गा वस्तस्याभो षयः भिताः ॥
 सप्तसुपर्णा उपद्यमन्त वाण मनुषुभासं भृतं वायुर्मतम् ।
 तमागतं विततं तन्नुमातं मनः पुनातु सलिलस्थ पृष्ठं ॥
 सप्तऋषयः प्रतिहिता शरीरे सप्तऋषन्तु सदमप्रमादम् ।
 सप्तापः स्वपती लोकमायु स्तत्र जाग्रतो अस्वप्नयो सत्रसदोच देवी ॥

16-104

भवासर्वो मृडतं माभिजातं भूतपती पशुपती नमोवाम् ।
 प्रतिहितामायतां माविश्राष्टं मानोहिंसिष्टं द्विपदा मा चतुष्पदः ॥
 शुने क्रोर्षूमा शरीराणि कर्तुं मलिनरुवैभ्यां गृध्रैभ्यो यैच कृष्णा अविष्ववः ।
 मक्षिकाः पशुपते वयांसिते विघसोमा नियन्त ।
 क्रन्दायते प्राणायते यारचते भवरोपयः ॥
 नमस्ते रुद्रकृष्णः सहस्रामर्त्यः ।
 पुरस्तात्तं नमः कृष्णः उत्तरादधरादुत ॥
 अभिवर्गा दिवस्पर्यन्तरिक्षायते नमः ।
 मुखायते पशुपते यानिरश्नुंषितं भव ॥
 त्वर्चरूपाय संदृशे प्रतीचीनायते नमः ।
 अङ्गैभ्य उदराय जिह्वया आस्थाय च ॥
 दह्यो गन्धायते नमः ॥ आस्नानील शिखाण्डिनं सहस्राक्षो गवामिना ।
 रुद्रैणाध्वकपादिना तेनमा समरामहि ॥
 सनीभव परिवृणक्तु विश्वत आप इवाग्निः परिवृणक्तु नो भव ।
 मानो अभिमंस्तननो प्रत्स्वस्मै ॥
 चतुर्नमो अष्टकृत्वो मवाय दशकृत्वः पशुपते नमस्ते ।

तवर्मे पञ्चपशवो विभक्ता गवो अश्वाः पुरुषा उादजावयः ।

तव चतस्रः प्रदिशः स्तवस्यो स्तवैद मुग्रोर्वन्तरिसम् ॥

तवैदं सर्वमात्मन्वद्वैदं जदधिभूव्याम् ॥

16-105

उरुकोशोव सुद्रानस्तवायं यस्मिन्निमाविश्वा भुवनान्यन्तः ।

सनोमृड पशुपते नमस्ते परः क्रौष्टार अभिमाश्वानः परायं-

न्वधरुदा विक्रणवः ॥

द्यनुर्बिभर्षि हरितं हिरण्यं सहस्रं रतविद्यं शिखण्डिनम् ।

रुद्रश्चेति श्यरति देवर्हति स्तस्मै नमो यतमस्यां दिशीतः ॥

योभिजातो निलयतेत्वा मुग्रनिचिकीर्षति ।

पश्चादनु प्रयुञ्जतं विन्ध्यस्य पतनीरिव ॥

भक्कद्रो ससुजा संविदानो उमा उग्रो चरतो वीर्याय ।

तयोर्भूमि रन्तरिसं स्वद्योस्ताभ्यां नमो भवमर्त्याय कृष्णः ॥

नमस्ते अस्त्वायते नमो अस्तु परायते ।

नमस्ते रुद्रतिष्ठत आसीनायो तते नमः ॥

नमः सायं नमः प्रातर्नमो रात्र्या नमो दिवा ।

भवाय च सर्वाय चैमाभ्या मकरं नमः ॥

सहस्राक्षमति पश्यं पुरस्ताद्गुद्रमस्यन्तं बहुधा विपचितम् ।

मौपाराम जिह्वयेयमानम् श्यावासं कृष्णमसितं गृणन्तं भीमं शयं कनः पादयन्तम् ।

पूर्वं प्रतीवो नमो अस्त्वस्मै ॥

मानोभिस्ता मर्त्यं देवर्हति मानः अघिः पशुपते नमस्ते ।

अन्यत्रास्म दिव्यां शाखां विधूनु ॥

मानोहिंसीरधि ब्रूहि परिणोवृद्धि भाद्रुघः ।

मात्वया तमरामहि ॥

16-106

मानो अश्वेषु गोषु पुरुषेषु मागृधोना मजानिषु ।

अन्यत्रोग्र विवर्त्तय प्रियारूपां प्रजांजहि ।

यस्यतक्त्वा काशिकाहति रेकाश्व स्यैव वृषणः क्रन्दहृतिम् ॥

अभिपूर्वं निर्णु यत्नं नमो अस्त्वस्मै ।

यस्तिष्ठति विष्टमिता अन्तरिक्षं यज्वनः प्रमृणं दैवपीयून् ॥

तस्मै नमो दशभि शक्वरिभिः ।

तुभ्यमारण्याः पशवो मृगावर्नं हतास्तुभ्यं वयांसि शकुनाः पतत्रिणाः ।

तवयश्मं पशुपतेस्वन्त स्तुभ्यं दत्तन्ति दिव्या आपीमृध्व ॥

शिशुमारा अजगराः पुलिकयाज सामत्था रजसा मृध्वो अस्यसि ।

नतेदूरं नपरिष्ठा स्ति तेभव सदयः धर्वाण्यरि पश्यति मूमिम् ॥

पूर्वस्माद्यं स्थूत्तरस्मिन् समुद्रे मानोरुद्र तक्त्मानामा विशेश ।

मानः संस्तादिव्यनाग्निनाऽन्यत्रास्मद्विद्युतं पातर्यैताम् ॥

भवोदिवा भव ईशे पृथिव्या भव आप प्राग्मर्नन्तरिक्षम् ।

तस्यामाप्रापतदुत्सुना का य न्ह ॥

भ्वराजं यजमानाय मृड पशूनांहि पशुपतिर्बभूविथ ।

यः अद्रुद्याति संति देवा इति चतुष्पदे द्विपदेस्य मृड ॥

मानो महान्त मृडमानोऽर्भकं मानः क्षियन्त मुतमानो अक्षितः ।

मानो हिंसी पितरं मात मातरं स्वांतनु रुद्रमा शीरिषानः ॥

रुद्रस्यैत्नवकारेभ्योऽसं सुप्त किरेभ्यः ।

इदं महास्वभ्याः श्वभ्यो अकरं नमः ॥

नमस्ते घाषणीभ्यो नमस्ते केशनिभ्यः ।

नमः सं यतीभ्यो नमो नम स्वतीभ्यः ॥

16-107

नमस्ते जायमानार्थे जाताया उतते नमः ।

वालभ्यः शफेभ्यो रूपायाद्यन्यते नमः ॥

योविद्यात्सप्त प्रवतः सप्तनिघात्परावतः ।

शिरो यज्ञस्य योविघ्नत्सवशां प्रतिगृह्णियात् ॥

वेदाहं सप्त प्रवतः सप्तर्वद परावतः ।

शिरोयज्ञस्याहं र्वद सोमं चास्या विचक्षणम् ॥

यथास्यीर्यथा पृथिवी य आपा गुपित इमाः ।

वशां सहस्रधरां ब्रह्मणात्सानवदामसि ॥

शतवत्सा शतं दोग्वारः शतं गोप्तारी अधिपृष्ट अ स्याः ।

ये देवास्तस्यां प्राणं तिते वशां विदुरे कथाम् ॥

यज्ञपदीराक्षिरा स्वधा प्राणमहीनुका ।

वशाः पर्यन्य पत्नी देवाः अप्यति ब्रह्मणा ॥

अनुत्वाग्निः प्राविश दनुसोमो वसेत्वा ।

उद्यस्ते अद्र पर्यन्यो विद्युतस्ते स्तनावशे ॥

अपत्स्वंधुर्ष प्रथमा उर्विरा अपरावशे ।

तृतीयराष्ट्रं क्षुद्युक्षेऽन्नक्षीरं नरोत्वम् ॥

यदादित्ये ह्ययमानो पानिष्ठ रुत्नावरु ।

इन्द्रः सहस्रं पात्रैः सोमं त्वापायद्वशे ॥

यदनुचीन्द्र मयिराट् त्वरुषभोऽस्थियत् ।

तस्मान्तं नृत्रहापयः क्षीरं कृद्धो भरद्वशे ॥

16-108

यत्कृद्धो घनपतिः क्षीरन्ते अभरद्वशे ।

इदं तदस्यनाक स्त्रिषु पात्रेषु रक्षति ॥

त्रिषु पात्रेषु तं सोमं मादं व्यभरद्वशी ।

अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्वास्त हिरण्यये ॥

संहिसोमेनागत समुसर्वेण पद्वता ।

वशासमुद्रं प्रावर्ति दुचः सामानि विभ्रती ॥

संहिः सुर्येणागत समुसर्वेण चक्षुषा ।

वशासमुद्रं मत्यष्टा ह्यन्यर्वे कलिभिः सह ॥

संहिवातीना गत समुसर्वः पतत्रिभिः ।

वशासम्भुद्र मत्थरथ नद्ध्रा ज्योतिषि विभ्रती ॥

तद्ध्राः समगच्छन्त वशाद्वेष्वथो स्वधा ।

अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्वा स्तद्विरथ्यय ॥

अभावता हिरण्येन यदतिष्ठ कृतावरे ।

अश्वः समुद्रो भूत्वाद्यस्कन्दक्षोत्वा ॥

वशामाता राजन्यस्यवशा मातास्वर्धतव ।

वशाया यज्ञ आयुधस्तनस्थित्त मजायत ॥

उद्धो बन्धु रीदचरद्ब्रह्मणः ककुद्यादधि ।

ततस्त्वं यज्ञिषेवर्षा ततोहोता अजायत ॥

अस्नस्ते गाथाऽभवत्तूष्णिहाभ्यो मलन्तव ।

वाजस्थञ्जर्ते यज्ञस्तनेभ्यो रश्मयोवर्षा ॥

16-109

इर्माभ्यामयनं जातं शक्तिभ्यां च विरोतव ।

आत्रेभ्यो अत्रायज्ञर उदरादधि वीरुधः ॥

यदुदरं वरुणस्थानु प्राविशतावर्षा ।

ततस्त्वा ब्रह्मादजयत्सहिनेत्र सर्वत्तव ॥

सर्वे गमादि वपन्त जायमाना दसुस्वम् ।

ससुबहिता माहुर्वेशीति ब्रह्मणा कृप्न उतबन्धुरस्थाः ॥

युध मकः संसृजति यो अस्था मक इद्वशी ।

तरांसि यज्ञा अभवन्तरसां चक्षुरभवद्वशा ॥

वशासूर्य प्रत्यगृह्णद्वशा यज्ञमधारयत् ।

वशाथामन्तराविशदी दनो ब्रह्मणा सह ॥

वशार्मेवा हुसमृतं वशांमृत्यु मुपासते ।

वशेदं सर्व मभव देवामनुष्या असुराः पितर रुषयः ॥

य मवं विद्यात्सवशां प्रतिगृह्णियात् ।

तथाहि यज्ञः सर्वपादुहे दात्रे अन्यस्थुरम् ॥
 तिस्रां जिह्वा वरुणास्यान्तर्दीप्त्यासनि ।
 तासां याम्द्वयं राजति मावशाति दुस्प्रतिग्रहा ॥
 चतुर्धरैतो अश्वद्वयाया अपस्तरियं यज्ञस्तुरीयम् ।
 य मवं विद्यात्सवरां प्रतिगृह्णीयात् । नशाद्योर्वशा पृथिवीवशा विष्णुः प्रजापतिः ।
 नशाया दुग्धा मपिबन् साध्या वसवः सूर्य ॥

16-110

वशाया दुग्धं पीत्वा साध्या वसवश्चर्य ।
 अमी ब्रह्मस्य विक्षपिपर्यांस्था उपासते ॥
 सोममेनामेकं दुहे घृतमेकं उपासते ।
 य मवं निदुषे नशां गुददुस्ते गतास्ति दिवदिवः ॥
 नशां दित्वा ब्राह्मणोभ्यः स्पर्शल्लोकान् समश्नुते ।
 रुतं ह्यस्यामाहित मति ब्रह्माद्यो तपः । वशादेना उपजीवन्ति नशांमनुष्या इत ॥
 विशदं सर्वमभवद्यावत्सूर्यो विपश्यति ॥ सप्तदशोऽनुवाकः ॥

16-111

योवा मकं ब्रह्माऽनुष्ठिया विद्यात्सवा अक्ष्य महद्ददेत् ।
 परंषि यस्थसंभारा रुत्रायस्था नुक्यम् ॥
 च्छन्दांसि यस्थ लोमानि परिस्तरो मिथ्विद्यमुर्हदय मुच्यते ।
 यदतिथि पति रति धीन्प्राति पश्यति देव यजनं प्रक्षते ॥
 यदग्निवदति दीक्षा सुर्पेति यद्वदकं याचत्यपः प्रशयति ।
 या यज्ञा अपः प्रणीयन्तेता मवताः ॥
 यत्तर्पण माहरन्ति योद्गीषोमीयः पशुर्वध्यते स मवसः ।
 यत्खातमाहरन्ति पुरोडाशा मवर्ते ॥
 यदावसथान् कल्पयन्ति सरोहविर्धानान्येव तत् कल्पयन्ति ।
 यदुपस्तृगन्ति बर्हि रैवतत् । यत्कृशिपुपर्वशान्याहरन्ति परिधय मवते ॥
 यदुपरि शयनमा हरन्ति स्वर्गमेव तेन लोक मवकन्धे ।

यदभ्यञ्जन माहरन्त्याज्य मेवतत् ॥
 यदशन कृतं ह्ययन्ति हविष्कृत मेव तदुक्षयति ।
 यद्दीहयो यस्यवानिरुद्यन्ते स भवते न्युष्यन्ते ॥

16-112

उत्स्रखल सुसलं ग्रावाणीं शर्पं पवित्रं तुषा ऋजीसः ।
 सृग्दर्विर्मे दश सा यवन अभिषवणीः द्रोण कल्शः कुम्भी ॥
 इदमेव कृष्णाजिनं नायव्यानि पात्राणि ।
 यजमानं ब्राह्मणं वा मतदतिथिपति कृणुते यदाहारान्यविक्षति इदं भूया इदमिति ॥
 यदाहभू य उद्धरेति प्रजांचैव तेन पशुंश्च वर्धयते प्राणमेव तेन -
 वर्षाया सं कृणुते ।
 यत्सं पृच्छति काममेव तेनावरुन्धे कामं हि पृष्ठां यजति ।
 यदुदक मभिषिञ्चत्यप भव तेनावरुन्धे ।
 यदुपरि हसति हवींष्या सादयति । तेषामासन्नानामतिथि रात्मनि जुहोति ।
 शतकारेण वर्षकारेण शृचाहस्तेन प्राणैश्च ॥

16-113

तस्मान्न द्विषं तस्यान्नद्विषतां न्न मद्रान्न मीमांसितस्य नमीमांसस्य ।
 सर्वो वा मषजम्वा पाप्मा यस्यान्न मश्नन्ति ॥
 प्रजापतेर्वा मष विक्रान्त मनुविक्रमते य उपहरति ।
 प्राजापत्यो वा मतस्यैव यज्ञो विततो य उपहरति ॥
 सर्वदा वा मष सुतसोमी युक्तग्रावा द्रपवित्र अर्हत यजक्रतुर्वितते -
 ध्वरीय उपहरति ।
 यो तिथिनां स आहवनीयो योन्नकरणः सदक्षिणाग्नि यो विष्मनि स गार्हपत्यः ॥
 इष्टं च वा मष पूर्तं गश्नाति यः पूर्वो तिथे रश्नाति ।
 प्रजांच वा मष पशुंश्चाश्नाति ॥
 उर्नं च वा मषपयश्च गृहाणी मश्नाति यः पूर्वो तिथे रश्नाति ।
 मषवा अनिथिर्य चौत्रियः । तस्मात्पूर्वी नाग्निया दशीतावत्यशीयात्तद्धतम् ॥

यज्ञस्याविर्द्धदा यज्ञस्य गुप्तये यज्ञस्य साम्भवाय ॥

16-114

यत्सीर मुपसिच्योपहरति यावदग्निष्ठीमेन समृद्धेन प्लावकन्धेतावर्दनेनावरुद्धे ।
 यत्सर्पि रूपसिच्योपहरति यावत्साहनेन समृद्धेन ॥
 यन्मधुपसिच्योपहरति या वदति रात्रेण समृद्धेन ॥
 यन्भांस मुपसिच्योपहरति यावद्वादशाहनेन समृद्धेन ॥
 यदुदक मुपसिच्योपहरति प्रजानां पजनननाय यो वति सर्वमायुरेति-
 न पुराजरसः प्रमीयते य म्वं वेद ॥

16-115

यस्मै वात उषाहिं कृणोति सविता भूत्या प्रस्तौति
 यतित्वष्टा पुष्या प्रतिहरति विश्वे देवा निधनम् ।
 निधनं भूत्याः प्रजाया पशूनां भवति य म्वं वेद ॥
 तस्मा उद्यन् सूर्याहिं कृणोति सङ्खवः प्रस्तौति मध्यं दिव उद्गायत्यपराहः-
 प्रतिहरत्यस्तं यं निधनम् ॥
 तस्मा अम्ना भवत्विं कृणोति विद्वां तमानः प्रस्तौति स्तनयनदगायति-
 वर्षं प्रतिहरत्युद् गुह्यं निधनम् ।
 अतिथिन्प्रति पश्यति हिं कृणोत्यग्निवदति प्रस्तौत्युदकं याचत्युद्गायत्युपहति-
 प्रतिहरत्युच्छिष्टं निधनम् ॥
 निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य म्वं वेद ॥

16-116

प्रतर्वे प्रियाश्चा प्रियाश्चात्विजः स्वर्गं लोकं गयति यदतिथयः ।
 यत्सन्तारं ह्ययत्या ऋवि यति यत्प्रतिश्रुणोति प्रत्याश्रावयति ॥
 यत्प्रतिर्वष्टार अवसथां प्रपद्यन्ते च मसाध्वर्यव मवर्ते तेषां वै कश्चना-
 होना ॥ यत्प्रातरुपहरति प्रातः सवनमेवतत् ।
 यद्विवापहरति माध्यंदिन मेवतत्सवनम् ॥
 यत्सायमुपहरति तृतीय सवनमेवतत् ।

यत्समुद्रावयति दक्षिणार्धं तत्सभावयति यदनुतिष्ठत्युद पश्यत्यैवतत् ॥

16-117

स उपहृतः पृथिव्यां भक्षयत्युपहृत स्तस्मिन् यत्पृथिव्यां विश्वरूपम् ।

पृथिव्यां तपति पृथिव्या भाभाति स्वर्गलोकं भवति य मवं वेद ॥

स उपहृतो अन्तरिक्षं भक्षयत्युपहृत स्तस्मिं यदन्तरिक्षे विश्वरूपम् ।

अन्तरिक्षे तपत्यन्तरिक्ष भाभातिस्वर्गो लोको भवति य मवं वेद ॥

स उपहृतो दिवि भक्षयत्युपहृत स्तस्मिं यद्विवि विश्वरूपम् ।

दिवितपति दिव्याभाति स्वर्गो लोको भवति य मवं वेद ॥

स उपहृतो देवेषु भक्षयत्युपहृत स्तस्मिं यद्देवेषु विश्वरूपम् ।

देवेषु तपति देवेषुभाति स्वर्गो लोको भवति य मवं वेद ॥

स उपहृतो लोकेषु भक्षयत्युपहृता स्तस्मिं यल्लोकेषु विश्वरूपम् ।

लोकेषु तपति लोकेषुभाति स्वर्गलोको भवति य मवं वेद ॥

16-118

यत्प्राङ् आसीनां निर्वपति यज्ञाय च देवैभ्यश्चा वृश्चते ।

यद्रक्षिणासीनां निर्वपति यमाय च पितृभ्यश्चा वृश्चते ॥

यत्प्रत्यङ् आसीनां निर्वपति वरुणायाऽप्सुषदाया वृश्चते ।

यदुदङ् आसीनां निर्वपति सोमाय च राज्ञे सप्तऋषिभ्यश्चा वृश्चते ॥

यदुपस्थं कृत्वासीनां निर्वपति भूमये चाग्नये चा वृश्चते ।

यदुर्ध्वं कुरासीनां निर्वपति वायवे चान्तरिक्षाय चा वृश्चते ॥

यदुर्ध्वस्तिष्ठं निर्वपति देवे च दित्याय चा वृश्चते ॥

16-119

यज्ञाकामयेत पापीयानात्मना प्रजया पशुभिर्धनेन स्यादिति ।

तस्यैवं निर्वपयेत्तस्यैवं निरुप्यैव मवानु निर्वपेत् ॥

तदेव स पापीयानात्मना प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन भवतीदमीदं -

कुर्यात्मा प्रायश्चित्तिः ॥

यज्ञां मयेत वसीयान् च्छ्यानात्मना प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन स्यादिति ।

तस्यैवं निर्वपयेत्तस्यैवं निरुप्यैव मीवानु निर्वपेत् ।
 तवै सवश्यान् द्यौयानात्मना प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन भवति ॥

15-120

यदव हन्यमानस्य तण्डुलस्कन्दति सभां समाभस्यवर प्रमायुक्ता भवति ।
 यदयस्ता भवति पितृदेवत्यं करोति ।
 यद्विष्वन्दर्दं गृहाणाञ्च विष्वन्दर्दं ।
 यदपसिञ्चति गृहाणाञ्च पशूनाञ्च पयोपसिञ्चति ।
 यदायवनिशीयते गृहपति क्रियते ॥
 यद्वर्षी स्वीर्यते गृहपति क्रियते ।
 यत्कुम्भी विकसति सविहानि दाता च प्रतिग्रहिता च जायते ।

16-121

यत्प्राञ्च सुद्वर्त्तयति यज्ञाय च देवभ्यश्चा वृश्चते ।
 यदक्षिणां च सुद्वर्त्तयति समाय च पितृभ्यश्चा वृश्चते ॥
 यत्प्रत्यञ्च सुद्वर्त्तयति वरुणायाप्सुषर्दं चा वृश्चते ।
 यदुदकं च सुद्वर्त्तयति सोमाय च राज्ञे सप्तऋषिश्चा वृश्चते ॥
 यदनुद्धृत मुद्गरते दिशौ दिशाम्बुनं भयमागच्छति ॥

16-122

यत्प्राचीनं बर्हिस्तृणाति यज्ञाय च देवभ्यश्चा वृश्चते ।
 यदक्षिणा चीनं बर्हिस्तृणाति समाय च पितृभ्यश्चा वृश्चते ॥
 यत्प्रतिचीनं बर्हिस्तृणात्यकृतपूर्व करोति ।
 यदुदीचीनं बर्हिस्तृणाति सोमाय च राज्ञे सप्तऋषिभ्यश्चा वृश्चते ।

16-123

यत्पुरस्तात्पात्रस्थत्पङ्कं करोतिर्ष प्रतिगृह्णाति मुख्यं जायते ।
 यदक्षिणतः पात्रस्थ करोति यमाय च पितृभ्यश्चा वृश्चते ।
 यत्पश्चात् पात्रस्थत्पङ्कं करोति प्रतीची प्रतिग्रहितारं शरव्यच्छित्तु ।
 यदुत्तरतः पात्रस्थत्पङ्कं करोति सोमाय च राज्ञे सप्तऋषिभ्यश्चा वृश्चते ॥

यच्छुक्रा भवत्यादित्यानामेवप्रियं धाम्नापैति ।

स यः शुक्रं प्राश्नीयादादित्यानां त्वा प्रियेण धाम्ना प्राश्नामीत्येनं प्राश्नीयात् ।
ततश्चैन मन्येन धाम्ना प्राश्नीयादित्यैभ्यश्चावृश्चते ॥

यत्फली कृती भवति विश्वेसा मेव देवानां प्रियं धाम्नापैति ।

स यः फलीकृतं प्राश्नीयाद्विश्वेषां त्वा देवानां प्रियेण धाम्ना ।

प्राश्नाति विश्वेभ्यो देवेभ्य आवृश्चते ॥

यदफली कृती भवति विश्वेषामेव देवानां प्रियं धाम्नापैति ।

स यो फली कृतं प्राश्नीयान्मरुतां त्वा देवानां प्रियेण ।

प्राश्नाति मरुद्भ्य आवृश्चते ॥ यदवक्षामो भवत्यग्नेरेव ।

स यो वक्षामं प्राश्नीयादग्नेस्त्वा प्रिये ।

प्राश्नात्यग्नय आवृश्चते यदनवक्षामो भवति मित्रवरुणयोरेव प्रियम् ।

स यो नवक्षामं प्राश्नीयान्मित्रावरुणयोस्त्वा प्रियेण ।

प्राश्नाति मित्रावरुणाभ्यामावृश्चते । यदक्लिन्नो भवतीन्द्रस्यैव ॥

स यो क्लिन्नां प्राश्नीयादिन्द्रस्य त्वा । प्राश्नातिन्द्रायावृश्चते ॥

यत्क्लिन्नो भवति पितृणां मेव । स यः क्लिन्नं प्राश्नीयात् पितृणां त्व ॥

प्राश्नाति पितृभ्यो आवृश्चते ॥ यत् क्षुद्रो भवत्यपामेव ॥

स यः क्षुद्रं प्राश्नीयादपां त्वा प्रियेण । प्राश्नात्यभ्य आवृश्चते ॥

यच्छिपिरा मनति दिशामेव । स यः शिपिरं प्राश्नीयाद्विशां त्वा ॥

प्राश्नाति दिग्भ्यः आवृश्चते । यद्गुलन्ती भवति प्रजापतेरेव ॥

स यो गुलन्तीं प्राश्नीया प्रजापतेस्त्वा ।

प्राश्नाति प्रजापतय आवृश्चते ॥

यच्छुष्को भवत्यूर्ध्वं नमस एव प्रियं धाम्नापैति ।

स यः शुष्कं प्राश्नीयादूर्ध्वं नमसत्त्वा प्रियेण धाम्ना प्राश्नामीत्येनं प्राश्नीयात् ।

ततश्चैन मन्येन धाम्ना प्राश्नात्यूर्ध्वं नमस आवृश्चते ॥

यत्क्षीरमुपसिच्य प्रथमं प्राश्नाति किलासः प्रतिग्रहीता भवति ।

यत्सर्पिकपसिच्य प्रथमं प्राश्नाति सर्पः प्रतिग्रहीतारं हन्ति ॥

यन्मधूपसिच्य प्रथमं प्राश्नाति महादेवः प्रतिग्रहीतारं हन्ति ॥

यन्मांसमुपसिच्य प्रथमं प्राश्नाति शानः प्रतिग्रहीतारं हन्ति ॥

यद्दूदकमुपसिच्य प्रथमं प्राश्नाति तत्सद्यम् ॥

योग्जीवति सर्वमायुरेति नपुराजरसः प्रमीयते य मवं वेद ॥

16-126

यत्प्राशिष्यन् पुरस्तदग्निं मृषति । प्राङ् प्रतिग्रहीतुः प्राणः प्रक्रामति न त मवा-
त्याय प्रव्रजति शिरस्तस्थ रुजन्ति द्विदशान्नाति जीवत्येवं चैनं प्राशन्तु-
मुपद्रष्टा गृह्णाति ॥

यत्प्राशिष्यान् दक्षिणतः परिमृशति । दक्षिणा प्रतिग्रहीतुः

यत्प्राशिष्यन् युत्तरतः परिमृशति । उदङ् प्रतिग्रहीतुः प्राणप्रक्रामति न मनात्याय-
प्रव्रजति शिरस्तस्थ रुजन्ति द्विदशान्नाति जीवत्येवं चैनं प्राशन्तु मुपद्रष्टा-
गृह्णाति ॥

यत्प्राशिष्यन् यश्चात् प्राञ्चमग्निं मृषति । शर्मणा चै वैनं तत्वर्मणा चाग्नि-
मृषति शर्मचै वास्मै वर्म च भवति जयत्योदन मादन लोक भवति य मवं वेदा ॥

16-127

इन्द्रस्यौज स्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य नृमणं स्थेन्द्रस्य शुक्रं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थ ।
जिष्णवे योगाय येन्द्रयोगैर्वा युनज्जि जिष्णवे योगाय विश्वानि मारुपात्युप-
निष्ठन्तु युक्तामापस्य ॥

योगाय सत्र योगैर्वः ॥ योगाय ब्रह्म योगैर्वः ॥

योगायन्न योगैर्वः ॥ इन्द्रस्यौज स्थेन्द्रस्य सहजस्थेन्द्रस्य बलं स्थेन्द्रस्य-
नृमणं स्थेन्द्रस्य शुक्रं स्थेन्द्रस्य वीर्यं स्थ ।

जिष्णवे योगाय पां योगैर्वा युनज्जि जिष्णवे योगाय विश्वानि मारुपात्यु-
पनिष्ठन्तु युक्तामापस्य ॥

अग्नेर्भामिस्थ ॥ अपांशुक्रं देवीरापो वच्यो अस्मासुधत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मी लोकाय साधर्व । इन्द्रस्य भागस्थ ॥
 सोमस्य भागस्थ ॥ वरुणस्य भागस्थ ॥ यमस्य भागस्थ ॥
 पितृणां भागस्थ ॥ बृहस्पतेर्भागस्थ ॥ देवस्य सवितुर्भागस्थ ॥
 अपांशुक्रं देवीरापो वच्यो अस्मासुधत्त ।
 पतेर्वो धाम्नाऽलोकाय साधर्व ॥

योव आपोऽपांभागा यजुष्यो देव यजनः ।
 इदन्तमति सृजामि तं मभूवनिक्षि । तेन तमभूति सृजामि योस्मां द्वेषियं-
 वयं द्विष्मः ॥ तं वर्धयं तं त्विषियानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानयामेन्या ।
 अपां मूर्मुयं जुष्व ॥ अपावेगो यजुष्व ॥ अपां विदुर्यं जुष्वः ॥ अपां गभ्रो यजुष्व ॥
 अपां वत्सा यजुष्व ॥ अपोपां नृषभो यजुष्व ॥ अयो अरनात्पृषिर्दिव्योऽस्वन्त-
 यजुष्वः । योव आपो हिरण्यगभ्रो अस्वन्तर्यं जुष्ये देव यजनः ।
 इदन्तमति सृजामि तं माभूवनिक्षि । तेन तम् ॥
 योव आपोऽग्नेर्याऽस्वन्तर्यं जुष्वो देव यजनाः ।
 इदन्तानति सृजामि तां माभूवनिक्षि ॥
 तेस्त मभूत सृजामि योस्मां द्वेषियं वयं द्विष्मः ।
 तं वर्धय तं त्विषियानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानयामेन्या ॥

यदर्वाचीनमैक हायनादन्तं किंचिदिम ।
 आपोमा तस्मा देनसा दुरितात्पातु विश्वतः ॥
 अरिप्रापो अरिप्रमस्मत् । प्रास्मदेनो दुरितं सुप्रतिकाः प्रदुःस्वच्छयं प्रमलं-
 वहन्तु ॥ सम्बुध्रं वोपि सृजामि स्वां योनि मपीहि ।
 अरिष्ठाः सर्वहायसोमा चनः किंचनाममत् ॥

विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा पृथिवी संशिता अग्नि तेजाः ।

पृथिवी मनुविक्रमेहं पृथिव्यास्तं निर्मजामो योऽस्मां द्रष्टव्यं वयं द्विष्मः ।
 पूर्वजान्सपत्ना न्येनान्बाधे अत्येनानानाम्भ्यपाङ् अपनुत्तः सपत्नः ॥
 सपत्नहा अन्तरिक्ष संशितो वायुर्तेजाः ।
 अन्तरिक्ष मनुविक्रमे महन्तरिक्षान्तं ॥ सहजान्सपत्नान् ॥
 सपत्नहा द्युसंशितः सूर्यर्तेजाः । नुदक्रमेहं दिक्स्तम् ॥
 अपरजान्सपत्नान्येनान्बाधे अत्येनान्बाम्भ्यपाङ् अपनुत्तः सपत्नः ॥
 सपत्नहादिक्संशितो वातर्तेजाः । दिशो अनुविक्रमेहं दिग्भ्यस्तम् ॥
 सपत्नहाशी संशितो मनस्तेजाः । आगीअनु विक्रमेहं माशाभ्यस्तम् ॥
 सपत्नहाप्संशितो वरुणर्तेजाः । आपो अनु विक्रमेहं मद्भ्यस्तम् ॥
 सपत्नहा ऋक्संशितोः सोमर्तेजाः । रुचो अनु विक्रमेहं मृग्भ्यस्तम् ॥
 सपत्नहा यज्ञ संशितो ब्रह्मर्तेजाः । यज्ञमनु विक्रमेहं यज्ञाभ्यस्तम् ॥
 सपत्नहोषधी संशितः सोमर्तेजाः । ओषधीरनु विक्रमेहं मोषधीभ्यस्तम् ॥
 सपत्नहा कृषिसंशिः पुरुषर्तेजाः । कृषिमनु विक्रमेहं कृष्यास्तम् ॥
 विष्णोः क्रमांसि सपत्नहा प्राणसंशितो अन्नर्तेजाः ।
 प्राणमनु विक्रमेहं प्राणान्तं निर्मजामो योऽस्मां द्रष्टव्यं वयं द्विष्मः ॥

16-132

अगमन् स्वर्गमं ज्योतिरभूषां विश्वाः पृथना अरातीः ।
 योऽस्मा द्रष्टव्यं वयं द्विष्मस्तस्येदं प्राणमायुर्निर्वृणामि दमेन म मद्यमं-
 तमो गमयामसि ।
 सूर्यस्थावृत मन्वावर्त्त दक्षिणामन्वाव्रुतम् ।
 दिशोज्योतिष्मति नमि पर्यावर्त्ते सप्तऋषि नमि पर्यावर्त्ते ब्रह्मा उपर्यावर्त्ते-
 ब्राह्मणान् उपर्यावर्त्ते ॥ तेर्मद्रविणं यच्छन्तु तेर्म ब्राह्मण वर्च्यसम् ।
 यत्ते अन्नं भुवस्पत आक्षयतु पृथिवी मनु तस्यनस्त्व भुवस्पते सं-
 प्रयच्छ प्रजापते ॥ यं वयं मृगयामहे ते वधैः लृणवामहे ॥
 व्यान्ते परमेष्ठिनो ब्रह्मणापि पदामृतम् ।
 वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां मृत्युस्ते समद्यदिमि ॥

इयं तपस्याहुतिः समीद्वेवी सहीयसी ।

राज्ञी वरुणस्य बन्धासि सोममामुष्या यथा ममुष्याः पुत्रमर्न्नेन प्राणी-

बधान । अपामस्मे वज्रं प्रहरामि चतुर्भ्रष्टं शीर्षभिर्द्वायविद्वान् ॥

सो अस्यपर्वाणि प्रशृणानु सर्वा तन्मदेवाह्यनुमा जानन्तु विश्वे ॥

यदग्ने तपसा तपउपप्रैक्षामहे वयम् ।

प्रिया श्रुतस्य भूयाश्चायुष्मन्तः सुर्मधसः ॥

16-133

विराज्ञा इदमग्ने जायत तस्याजाताया अविर्भैत्सर्वम् ।

इयमेवेदं भविष्यति नवमयेमिति ।

सौदक्रा मत्सा दक्षिणावर्णो न्यक्रामत् ।

यज्ञर्त्तो वृषर्त्तयो भवति य एवं वेद ॥

स्य गार्हपत्यं न्यक्रामत् । गृहमेधी गृहपति भवति ॥ साहवनीर्यं न्यक्रामत् ।

यन्त्वस्य देवा देवर्हेति प्रियी देवानां भवति । सासभान्यक्रामत् ।

अस्यसभां सभ्यो भवति ॥ सासितो न्यक्रामत् । अससमितिं सामित्यो भवति ॥

सीमन्त्रणं न्यक्रामत् । यन्त्वस्था मन्त्रणं मामन्त्रणीयो भवति यः ॥

सा उरिक्षे चतुर्धा निक्रान्तातिष्ठन्तां देवमनुष्या अकृवन्नियन्त द्वेद यदुभय-

उपजीवैर्मेमा सुपह्यया महाशति ता मुपाह्ययन्त ।

उर्ज महि स्वधीहि सुनृत महिरावत्यहीति ।

तस्या अग्निर्वत्स आसीद् गायत्र्य विधान्यभूमुधः ॥

तस्या बृहद्रथन्तरं च द्यौस्तना वास्तां यज्ञा यज्ञियञ्च वामदेव्यं च द्यौं ॥

ओषधीर्वै रथन्तरं देवा अदुप्रं व्यर्था बृहदपो वामदेवं यज्ञं यज्ञिया यज्ञम् ॥

मर्तवै निराजः कामदुधास्तनाः ॥ कामं कामं विराजं दुहे यमवं वेद ॥

16-134

सावनस्पतीना गच्छतां वनस्पतयो धनत सासंवत्सरं समभरत्

तस्मात्सम्बत्सरं वनस्पतीना नृक्त मपिरोहति बृश्चन्तुस्था प्रियं भ्रातृव्यंय ॥

सापिनृणा गच्छन्तीपति पराधनती सामासं समभवत् ।

तस्मान्मासे पितृभ्योदयति स्वधामान् पितृषु भवति प्रपितृयातां पन्थां -
 जनानियमा सा देवानां गच्छन्तां देवाध्वनस्यर्द्धमासे समभवत् ।
 तस्मादर्द्धमासे देवैर्भ्यो जुह्वति जुहोत्यग्निहोत्रं प्रदेवयानं पन्थां जानानिया ॥
 सामनुष्याना गच्छन्तां मनुष्याध्वनत सासद्दः समभवत् ।
 तस्मादुभयजर्मनुष्या उपहरन्त्यपास्य बृहहंरंति यः ॥

16-135

सौदक्रामत्सा सुराना गच्छन्ता मसुरा उपाह्वयन्तमाय महीति ।
 तस्या विरोचनः प्राहा दुर्बल्य आसीदयस्पात्रं पात्रम् ।
 तां दिविमूर्धा विर्योद्योक्तां मायामघोक् ।
 तां माया मसुरा उपजीवन्त्युप जीवनीयो भवतिय ॥
 सापित्रृणा गच्छन्तां पितर उपाह्वयन्त स्वध महीति ।
 तस्थयमो वैवस्वतो वत्स आसीद्रजत पात्रं पात्रम् ॥
 तामन्त कोमार्त्तयोद्योक्ता स्वधामघोक् ।
 तां स्वधा पितर उप ॥ सामनुष्याना गच्छन्तां मनुष्या उपाह्वयन्तेरावत्येहिनि ।
 तस्या मनुवैवस्वतो वत्स आसी पृथिवी पात्रं पात्रम् ।
 तां पृथुवैन्धोद्योक्तां कृषिञ्च सस्यञ्चाद्योक् ।
 ता कृषिञ्च सस्यञ्च मनुष्या उप ॥
 सादेवाना गच्छन्तां देवा उपाह्वयन्तेर्ज महीति ।
 तस्था इन्द्रो वत्स आसीदारु पात्रं पात्रम् । तां समिता अद्योक्तासूर्जमघोक् ॥
 तासूर्जं देवा उप ॥ सासप्तऋषिना गच्छन्तां सप्तऋषय उपाह्वयन्त -
 ब्रह्मण्यत्येहीति । तस्याः सौमो वत्स आसीच्छन्दः पात्रम् ।
 तां बृहस्पति रक्षिरसां द्योक्तां ब्रह्म च तपश्चाद्योक् ॥
 तद् ब्रह्म च तपश्च सप्तऋषय उपजीवन्तु ।
 सा गन्धर्वाप्सरस आगच्छन्तां गन्धर्वाप्सरस उपाह्वयन्त पुण्यगन्ध महीति ।
 तस्याश्चित्र रथः सौर्यं वर्चस्वो वत्स आसीत्पुष्कर वर्णपात्रम् ।
 तां वसुरुतः सौर्यं - - - द्योक्तां पुण्यगन्धमघोक् ।

तं पुण्यं गन्धं गन्धर्वाप्सरस उप ।

सा पुण्यजनानां गच्छतां पुण्यजना उपह्वयन्ततिरोध महिति ।

तस्याः कुर्वीरो वैश्रवणो वत्स आसीदाम पात्रं पात्रम् ।

तां रजतनाभिः कार्वर कौधक्तां तिरोधामधो क ।

तां तिरोधां पुण्यजना उप ॥

शौदक्रामत्सा सर्पाना गच्छतां सर्पा उपाह्वयन्त विषवत्येहीति ।

तस्याः तथ कौर्वे शाले यो वत्स आसीदलाबु पात्रं पात्रम् ॥

तां धृतराष्ट्र मेरावतो धोक्तां विषमधो क ।

तद्विषं सर्वा उपजीवन्त्युपजीवनी यो भवति य मवं वेद ॥

तस्मादस्मादलाबुनाभिषिञ्चन्मनमात्वा प्रत्यान्मात्येनं प्रत्याहन्यात् ।

यत्प्रत्याहन्ति विषं प्रत्याहन्ति न च प्रत्याहन्ति विषमनु प्रसिच्यते ॥

विषमस्यां प्रियं भ्रातृव्यं हन्ति य मवं वेद ॥

16-136

अघायतामपिनह्या मुखानि सपत्नेषु वज्रमर्ष्ययैतम् ।

इन्द्रेण दत्ता प्रथमा शर्दोदना भ्रातृव्यघ्नी यजमानाय घातुः ॥

वेदिषु चर्म भवतु बहिर्लामानि यानितं ।

प्रषात्वारणना ग्रही जावार्त्तवोधि नृत्यतु ॥

बालान्ते प्रांसणीः सन्तुजिह्वा संमारुष्वघ्न्ये ।

शुद्धात्वं यज्ञिया भूत्वादिवं प्रहि शतौदने ॥

यशः शतौदनां पचति काम प्रेणसि कल्पते ।

पीतास्यस्य ऋत्विजः सर्वेयन्ति यथायथम् ॥

ये ते देविं सवितारः पक्तारो वेति ये च ते जनाः ।

तेत्वा सर्वे गोप्सन्ति मैथ्यो मैषीः शतौदने ॥

सस्वर्गं भारो हति यत्राहस्ति दिवं देवः ।

हिरण्ये ज्योतिषं दत्वा यो ददाति शतौदनाम् ॥

सतां लोकं समाप्नोति येषु देवा समासते ।

अपूपं नामिं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम् ॥

वसवस्त्वा दक्षिणतः उत्तरान्मरुतस्त्वा ।

आदित्याः पश्चाद् गौपसन्ति सात्रिरात्र मग्निर्धामयति भव ।

गन्धर्वस्विरसो देवि रुद्राङ्घ्रिस्तवा ।

प्रतेत्वा सर्वे गौपसन्ति सात्रिरात्र मग्निर्धामयति भव ॥

अन्तरिक्षं दिवं भूमिमादित्यान्मरुतो दिशः ।

लोकान् सर्वा - - - - - ति शतौदनाम् ॥

16-137

धृतं पोषन्त सुभगा देवी देवी गमिष्यति ।

पक्तारमर्घ्यं माहिंसी दिवं प्रेहि शतौदनं ॥

ये पितरो दिनिषदोऽन्तरिक्षं सदश्चये ये च मे भूम्यामधि ।

यत्ने क्लामा यद्दृढयं पुरतत्सह कर्णिका ॥

यत्ने च कृष्यं मतश्चे आत्राणी । तस्य स्वं क्षुध सर्वदा क्षीरं सर्पो रथामधु ।

यत्ने शिरो ये च श्रद्धं यौकणो यौ च ते क्षी ।

आमीक्षा द्रुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिर्दधो मधु ॥

यत्ने मुखं याजिह्वा ये दन्ता ये च ते हनु ।

यत्ने क्लामा यद्दृढयं पुरतत्सह कर्णिका ॥

यत्ने चक्रु ह्ये मन्तश्चे आत्राणि याश्च ते गुदाम् ।

यत्ने प्लाशियौ वनिष्टु यौ कक्षा यच्च त उदरम् ॥

यत्ने मज्जायान्यस्थीनि यन्मासं यच्च लीहितम् ।

यो ते बाहु यो ते शरो दोषणी या च ते ककुत् ॥

यत्ने स्कन्दाया ग्रीवा यापृष्ठी याश्च पर्वशः ॥

16-138

यो त उरु षष्ठीवन्तो यो श्रीणी याश्च ते उरुत् ।

यत्ने पुच्छं ये बाला यद्दुर्धा ये च ते स्तनाः ॥

यास्ते नंघायाः कुक्षीकाहि त्परा ये च ते शपाम् ।

यत्ने चर्म शन्तोदने या निलो मान्यध्वर्ये ।
 अम्बिहं दुहतां दात्रं शरिं सर्पिस्थोमधु ॥
 अयन्ते स्तन अमिहामयं सर्पिरथोमधु ।
 अयन्ते सर्वान्यामानुहां देवि शतोदने ॥
 क्रौडो तेस्तां पुरोडाशा वाज्यनाभधारितो ।
 तो पशो देनिकृत्वा सादातारं देवं वह ॥
 उद्धखले मुषले ये च चर्मणि यौवा शूर्प स्तषुलाकणाः ॥
 यद्वावातो मातरिश्वा ममाथाग्निष्ट धीता सुहुते कृणोतु ।
 आपोर्देवीर्मधुमती धृतश्चुती ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक् स्यादयामि ॥
 यत्काम इद मभि सिद्धामि ब्रीहं तन्म अस्तुवयं स्थाम पतयी रथीगाम् ।

16-139

प्रजापतिश्च परमेष्ठी च शृङ्ग इन्द्रः शिरोऽग्निर्लेलापं यमः कृकाटं सौमीराजा-
 मस्तिष्कः । सत्यं चक्षु कृतं श्रोत्रं प्राणापानो नासिकर्धोरुत्तराहनुः पृथिवीधरा ॥
 अग्निरास्थं निह्युज्जिह्वा मरुतोदन्ताः पवमानः प्राणः ।
 विश्वं नायुं स्वर्गा लोकः कृष्टदं विधरणी विनेश्यः ॥
 रैवती ग्रीवाः कृत्तिकास्कन्धा घर्मो वहस्वैनः क्रौडोऽन्तरिक्षं वाजसम् ।
 मित्रश्च वरुणश्चासौ वसुचार्यमा च दीषणी ।
 महादेवो बाहू बृहस्पतिः ककुबृहतीः कीकसाः ॥
 देवानां पत्नीं पृथय उपसदः पशवः ।
 इन्द्राणी असदातः पृथ्वं पवमानो बालाः ॥
 ब्रह्म च सत्रं च श्रीणीवल मूरुघाता च सविता चाष्ठीवन्तो ।
 जंघा गन्धर्वाप्सरसः कुष्ठिका अदितिः शफाः ।
 चेतो हृदयं चकृन्मेघा हरिमापित्तं वृत्तं पुरीतत् ।
 युतकुक्षिर रा वनिष्पु पर्वताप्लाशि देवजना गुदामनुष्या आत्रान्यत्रा उदर-
 मितरजना उपध्वं रक्षांसि लीहितम् ।
 क्रौधी वृन्को मन्युराणी प्रजाशोकः ॥

समुद्रोर्नस्तनी दीसूतास्तन इल्लु रुधौ नर्षस्य पतयस्तनाः ।

विश्वव्यचा श्रमोषधर्या लोमानि नक्षत्राणि रूपम् ॥

अभ्रं पिवा मज्जानिधनंश निधनंभूयाः प्रजाया पशूनां भनति यमवर्षदा ॥

इन्द्रः प्राङ् तिष्ठं दक्षिणातिष्ठयमः प्रत्यङ् तिष्ठं घातोदङ् तिष्ठन् सविता ।

तृणानि प्राप्तः सौमो रत्ना नृत्रहानन्यः ॥

ईक्षमाणा मित्रानरुणा वैश्वानरो युक्तः प्रजापतिर्विमुक्तसर्वं सतद्वैगैसम् ॥

उपेनं रूपन्तः पशवस्तिष्ठन्ति यमवर्षदा ॥

१६-१५०

श्रमेण तपसा मृषा ब्रह्मणा वित्तर्त्विता ।

सत्येनानृताश्रिया प्रावृता यससा परिवृता स्वधया परिहिता श्रद्धयापर्युता-

दीक्षया गुप्तायज्ञे प्रतिष्ठिता लोका निधनम् ॥

च्छन्दांसि रूप मङ्गिरसः सन्तापाद्ब्रह्म पदवायं ब्रह्मणोधिपतिम् ॥

तामात दानस्य ब्रह्मगवी जिनतो ब्रह्मणं क्षत्रियश्च ।

अपक्रामति सुनुता वीर्यं पुण्या लक्ष्मीः ॥

१६-१५१

ओजश्च तेजश्च सहश्च बलं च । नाकुर्येयं च श्रीश्च धर्मश्च ॥

ब्रह्मच क्षत्रं च राष्ट्रं च विशश्च । निषिश्च यशश्च वर्चश्च द्रविणं च ॥

आयुश्च रूपं च नाम च कीर्तिश्च । पयश्च रसश्चान्नश्चान्नाद्यश्च ॥

प्राणश्च पानश्च चक्षुश्च श्रोत्रं च । ऋतं च सत्यं च षाश्च प्रजा च ॥

पशानश्च रसश्च तानि सर्वाण्यक्रामन्ति क्षत्रियस्य ब्रह्मगवीमा ददानस्य ॥

१६-१५२

सैषाभामा ब्रह्मगव्यधविषा कृत्या कुल्यज माभृता ।

सर्वाण्यस्तां घौराणि सर्वे च मृत्यवः ॥

सर्वाण्यस्तां घौराणि त्वरे पुरुष नद्याः ॥

सा ब्रह्मज्यं ब्रह्मगव्या दीयमाना मृत्योः पद्भीश आद्व्यति ।

सैनिः शतवद्याहि सा ब्राह्मज्यस्य क्षितिर्हि सा ॥

तस्मात्स्ये ब्रह्मणानां गौ दुराद्यर्षा विजानता ।

वैश्वानर उद्गाथा महादेवापेक्षमाणा वज्रीधामन्ति हेतिः शर्पानु खादन्ति ॥

धुरपविरक्षमाणा मृत्तर्हि कृष्मन्ति । वास्यमाना विस्पृजन्ति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यम् ।

१६-१५३

उग्रोदेवः पृष्ठं पर्यशन्ती सर्वज्यानि कर्णौ परिवर्जयन्ती राजशर्मा मेह-
न्तिनौ निर्दुह्यमाना शार्षन्ति दुग्धा ॥

सैतदीरुप तिष्ठन्ति मित्रा योधः परासृष्टा शरव्या सुखैपिनक्ष्यमानं ॥

ऋतुहन्यमाना दृष्टर्हि ताप विषानि पतन्ति तमौ निपतिता ॥

अनुगच्छन्ती प्राणानुपदासयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यास्य ॥

१६-१५४

वैरं विकृत्यमाना प्रोत्राज्यं विभ्रज्यमाना देवहेति क्रीयमाणा मतिर्हिता-

निर्ऋतिर्निहिता । पाप्मादिधीयमाना पारुष्यमवधीयमाना प्रजस्ता विहिता ।

धर्मः प्रजादीयमाना वैश्वानरः पर्योहिता विषं प्रयष्यन्ति तन्मा प्रजस्ता ।

मूलबर्हिणी पर्या क्रीयमाणाक्षितः पर्याकृता ।

अद्यं पच्यमाना पराम्भूतिः पक्वा । सुषुध्रियमाणा सीविष उद्धृता संज्ञागन्धेन ।

अम्भूतिरूप हियमाणा पराहूतिरूपहता ।

सर्वकृष्टः शिव्यमाणा शिमिदा पिशिता ॥

आन्तशमाना वीकर्त्तीसिता ।

असिता लौकाच्छिनर्त्ति ब्रह्मगवी ब्रह्ममुष्माच्यामुष्माच्य ॥

१६-१५५

तस्या आहननं कृत्यार्थं निराशशनं नलाग उपध्वं मस्वक्ता परिध्रता ।

अग्निः क्रव्याद्भूत्वा ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यं प्रविशयार्त्ति ॥

सर्वास्थङ्गानि वृश्यति छिन्नत्य सपितृबन्धुन् पराभावायति मात्तृबन्धुन् ॥

विवाहांजार्तीं सर्वमपि क्षामयति ब्रह्मगवी क्षत्रियस्था पुनर्दीयमाना ।

अवास्तुमेन मस्वाक् अप्रति संकरोत्य परावरुणीभवति क्षियर्त्ता ।

यत्नं विद्वेषा ब्राह्मणस्य क्षत्रियी गामादन्ते ।

क्षिप्रं वैतस्था हनने गृध्राः कुर्वन्ते लवम् ॥

तस्थाहननं परिनृत्यन्ति केशनीराध्यै ना पाणिनां रक्षी कुर्वाणाः पापमैलवम् ॥

तस्थावास्त सुगङ्गां कुर्वन्ते वृकाः । क्षिप्रं वैतस्थ मृच्छन्ति यत्तदास्मीदंनुतात् ॥

16-146

च्छिन्ध्याच्छिद्धिं प्रच्छिन्ध्यपिक्तावय यतावय ।

आददान माङ्गिरसि ब्रह्मज्य सुपदाशय ॥

वैश्वदेवी ह्युच्यसे कृत्या कुल्यजमामृता । आसती समीषन्ती ब्रह्मणा वज्रः ॥

सुरपविर्मृत्युर्भूत्वापि धावतिः । आदत्ते जिनता वर्च्य इष्टं च पुत्रं चाशिवः ॥

आदायजीनं जीताय लोके सुष्मिन् प्रयच्छति ।

अध्यैपदनीभव ब्राह्मस्थामिशरुत्वा ॥ मीनिः शरव्या भवाघादधविषाभव ।

अध्यै प्रशिरोज हि ब्रह्मज्यस्य कृताशयः ।

त्वयानृणन्तं रजतं मग्निर्देहत दुष्कृतं देवपीयुमराधसम् ।

वश्च प्रवृश्च्य च्छिन्धि प्रच्छिन्धि कृन्त प्रकृन्त पिशीष समीषदह प्रदह ।

ब्रह्मज्यं देव्यदन्य आमूलादिनु सं दह ॥

16-147

यत्ते शीर्षणि दौर्भाग्यं शक्तं केशेषु निहितं ललाटे ।

अयन्त विश्वभेषजां पामागोप लुपतु ॥

यत्ते ह्रुवो दौर्भाग्यं कर्णयो रक्षणोहितम् ।

तेन सुमुखं नासिकायां दौर्भाग्यं वाच्यौष्ठयोः ॥

तेयत्सु दौर्भाग्यं जिह्वायां च्छिबुके हितम् ।

ते मनसि सङ्कल्पं दौर्भाग्यं प्राणआहितम् ॥

यत्ते दून्यो दौर्भाग्यं कण्ठे क्लोम सुविष्टितम् ।

यत्ते स्कन्धेषु ग्रीवा सुदौर्भाग्यं कीर्णयो कसास्वनक्त्यै ॥

ते दौष्णो दौर्भाग्यं सत्सयो रूपक्षयोः ॥

ते बाह्या दौर्भाग्यं मरत्योः कल्बुषीरनु ।

ते हस्तयो दौर्भाग्यं पाठ्यो रङ्गुली रनु ॥

तं पृष्ठेषु दौर्भाग्यं जघनेस्वजोर्हितम् ॥
 तं उरसि दौर्भाग्यं पार्श्वयोस्तनयोर्हितम् ॥
 तं हृदये दौर्भाग्यं नाभ्यां वक्षणा अनु ॥
 तं पि वक्षि दौर्भाग्यं यद्वाज कनि वृक्कयोः ॥
 तेषु दास्यान्तेषु दौर्भाग्यं मुदरे हितम् ॥
 तं वस्तौ दौर्भाग्यं वनिष्टौ प्लागावाहितम् ॥
 तं उत्समि दौर्भाग्यं यद्वाया शुषुमुष्कयोः ॥
 तं श्रीण्यौ दौर्भाग्यं भवचालु खयोर्हितम् ॥
 तं उसनि दौर्भाग्यं मूर्नीजानु नोहितम् ॥
 तं जंघया दौर्भाग्यं स्थूरयो पाष्णोर्हितम् ॥

तं कुन्फयो दौर्भाग्यं पादयो रङ्गुली रनु ॥
 तं परुषु दौर्भाग्यं मासे अस्थिषु मज्जसु ॥
 तं किं च दौर्भाग्यं मङ्गु अङ्गु प्रतिष्ठितम् ॥
 यद्वालोम सुविष्ठितम् । तं अक्षेषु दौर्भाग्यं प्रहायी मधिदेवने ।
 यन्ते पशुषु दौर्भाग्यं कृष्या मगनोर्हितम् ॥
 याते लक्ष्मी भृणहत्या योजाने अपुत्रताम् ॥
 यन्ते दिष्टं पितृषु मथोजाने अपतिता ॥
 यानेका च पापी लक्ष्मी रथोजाने अपशुता ॥
 अयन्तद्विश्व मेषयोऽपामागोप लुम्पतु ॥
 कण्ठदघ्ना महिमार्ति मृगां देवैभ्यः किन्विषं यद्भव ।
 इमास्तदापः प्रवहन्तुरिप्रं पुनातुमा शतधारं पवित्रम् ।
 स्नाहिरिप्रं शबलं च सर्वं कृष्णोर्चैर्ल सादयित्वा पापम् ॥
 हित्ववर्तिं निर्रुतिं मृत्यु पाशान् सूर्यं ज्योतिरभ्याह्यग्निम् ॥
 उद्व्यन्तौ अस्मान्नहतः समुद्रान्मृच्यमानौ अहसः पाप्मनश्च ॥
 पुनर्मनः पुनरायुर्न आगमा दमन्पतायो यातुधानाः ।

अवरिप्रमनिक्षम मह्यशस्ति मध्यात्मानः ॥
 वर्च्य आधियतां मयितेज आधीयतां मयि ।
 प्राणापानौ मामाहाशिषं सर्वमायुरसीय ॥

16-150

ब्रह्मयज्ञानमित्यंका ॥ ब्रह्मभ्राज दुदगादन्तरिक्षं दिव्यञ्च ब्रह्मा बाधुषा -
 मृतनेन मृत्युम् ॥

ब्रह्मोपद्रष्टा सुकृतस्य साक्षाब्रह्मा स्मदपहन्तु शमलं तपश्च ॥

प्रतीचीराय तास्तरवितताः पारथामहे ।

समुद्रे अप्सुर्निहिता सुराणां मयस्मर्यै ॥

हरिः सुपर्णो दिवमा रुहोर्चिषा जेत्वादिस्पस्तदिवमुत्पतन्तम् ।

अवतां जहि हरसा जातवर्दौ विश्वदुग्धो हर्चिषा दिवमारोह सूर्य ॥

अथोयजाला असुरामायिनो यस्मर्यै पार्श्वे रजिनो येचरन्ति ।

तांस्ते रन्धयामि हरसे जातवर्दः सहस्र पृष्टिः सपत्नान् प्रमृणंजाहिवज्रः ॥

देवानां मधिपा मति घर्म्म रुतेन भ्राजन्नमृतं विचर्षे ॥

हिरष्यवर्णा नमसां देवसूर्य घर्म्मो भ्राजं देवा अन्तां पर्येषु विक्ष्युता ।

विक्ष्योतन्ते विक्ष्युतो अग्निजिह्वा हिरष्यवर्णा अमृता अप्सन्तः समुद्रे ।

रुद्रस्य सिद्धौ स्तनयित्नां विक्ष्युतस्य वैश्वानरस्य हेतिः परिणो वृणक्तु ॥

विक्ष्युता भ्राजन् हृदय यात्यग्निर्व्यात्रा अप्सुषदौ यत्रभीमाः ।

विष्णोः क्रमै स्तनयं नेति रु द्रौ नुदं च्छत त्विमृधो बाधमानो सपत्नाः

प्रदिशोमे भवन्तु ॥

आपो वसानः स्मर्यैत्यन्तरिक्षं दिवञ्च समिधौ अग्निर्दिव्यस्तपोधात् ।

वैश्वानरः शमयाशीतरुं अपां सुपर्णो दिव मति पृष्टे ॥

वैश्वानरः समुद्रं पर्येति शुक्रो घर्म्मो भ्राजन्तेजसा रोचमानः ।

नुदं च्छन्नून् दहन्म सपत्नानां दित्यास्यामाध्व रुद्रदिपश्चित् ॥

16-151

वैश्वानरः सन्तपत्यन्तरिक्षं दिवञ्च समिधौ अग्निर्दिव्यस्तपोजाः ।

शिक्षत्वस्मा अभिसुन्वन्त सौम मृतेन भ्राजन्त मृतं वस्ते जल्की ।

शरहृतैर्ने लयन्तः शीतरुरे तन्वा वस्य भीमै ।

रूपाष्यति बहुधा वसाना गुहा कृण्वान स्तन्वः पराचीः ॥

पञ्चारे चक्रे परिवर्तमानं समारोहन्ति भुवनानि विश्वा ।

तस्य नाक्ष स्तप्यते भूरिभारः सनादेवन छिद्यते सनाभिः ॥

पञ्चाभिस्तप्त स्तपत्येष मत्सहस्र धामानि मनुतिष्ठत्येनम् ।

सप्तत्वा सूर्य हरिता वहन्ति ब्रह्मणादित्य स्त्रिवृता मुखेन ॥

विद्यातर्त ल्यौतर्त अपस्वन्तर मृतता धर्म उह्यम् ।

हन्ता नृत्रस्य हरिता मनीकामना दृष्टात्पन्वः सूर्यश्च ॥

धर्मपश्चादुत धर्मः पुरस्तादयो देष्ट्राय द्विषता पिदग्धः ॥

नेश्वानरः शीररुरे वसानः सपत्नान्मे द्विषतापहन्तु सर्वान् ।

रुतुनृतुभिः अपयति ब्रह्मणीकवीरो धर्मः शुचान समिधा समिन्धः ॥

ब्रह्मत्वा तपति ब्रह्मणा तेजसा च ॥

ब्रह्मयज्ञानं प्रथमं सभादेत ज्जायमानं नविभिदेन विद्यते ।

तदङ्गमानं पितरं व्याहन्ति तस्य नाश्य आतना वितता स्तताऽताः ॥

अस्य ज्ज्ञान सत प्राजभार य ईज्ज्ञान स इदस्य भर्ता ।

प्रजापतिः प्रजाभिः सम्बिदानः स्त्रिणि ज्योतिषि ददते न पाकः ॥

प्रजापति श्यरति गर्भेऽन्तः सजायमानो बहुधा प्रजायते ।

तस्य पदमभि पश्यन्ति वैधसस्तस्मिन्नापिता भुवनानि विश्वा ॥

16-152

अस्मिन्देवाः पितरो मनुष्या अशनाभा विवश्रिताः ।

अपांत्वा पुष्पं पृच्छामि यत्र तन्मयाहितम् ॥

यत्र पां पुष्पं निहितं मायया निहितं बुहा ।

यो वै तन्विद्यात्प्रत्यक्षं सविद्या ब्राह्मणं महत् ॥

मणिस्त्रिषुत्रो निहितः स्वर्विदू र्ध्वस्तिर्यङ् विश प्रति प्रजानन् ।

सपुमान् पुंसो जनयं नृतेन सर्वानन्तान् गच्छति सक्षयव ॥

सर्वाना त्रिसहोषित्वादित्यो जातवदसा ।

अग्नेरधि दिवमारोहन्नायुषा समनक्रु मा वर्चसासं सृजातिमा ॥

धर्मः साहस्रः समिधा समिधौ सपत्नाः प्रदिशौ मं कृणोतु ।

सपत्नान् सर्वान्मं सूर्यो हन्तु वैश्वानरो हरिः ॥

धर्मस्तप्त प्रदहतु आतृव्यान् विषतो मम ।

आदत्तां च्छतृनादित्य उद्यन् सूर्यः पृतन्यतः ॥

वैश्वानरः प्रदहतु आतृव्यान् द्विषतो वृषा ।

उद्यं मं शुक्र आदित्या वृमृधां हन्तु सूर्यः ॥

शुक्रं सुपर्णं हरिब्रह्म भाज दजमं ज्योति दिवमाततान ।

हरिसुपर्णं प्रमथिष्णुराशुः सपत्नान् हन्तु महता वर्धन ॥

हरिः सुपर्णः सुदिनो भयं करो हिरण्यवर्णा दुरिदाप आशुः ।

सपत्नान् सर्वान्मं सूर्य आदित्या हन्तु रश्मिभिः ॥

महान्त मर्यं परिसद्य मत्वहोरात्रे विदधच्छुक्र उद्यन् ।

सपत्नान् सर्वान्मं सूर्य मनु वैश्वानरो दहन ॥

उद्यनस्य चित्र महत्येका ॥

तैजस्पर्णसि मुखतो निमर्ष्या नदं भूतिं महसः प्रतिष्ठाम् ।

पर्युहमाणः प्रियमंषि सर्वतो मौपं सत्यं यश उद्यतन्तै ॥

16-153

ब्रह्मचारिष्टं श्चरति रोदसी उर्भं यस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति ।

सदाधार पृथिवीक्ष्यामुताभुं स आचार्यं तपसा पिपर्तु ॥

आचार्यं उपनयनमानो ब्रह्मचारिणां कृणुते गर्भमन्तः ।

नारात्री स्तिस्र उदरे विमर्ति तं जातं दिप्सुमभि शं यन्ति देवाः ॥

ब्रह्मचारिणं पितरो मनुष्या देवजना गन्धर्वा मन मनुयन्ति सर्वे ।

त्रायस्त्री शतं त्रिशतां षट् सहस्रान् सर्वां स देवां स्तपसा पिपर्तु ॥

इयं समितृथिवीक्ष्यो द्वितीयो अन्तरिक्षं समिधा पृणाति ।

ब्रह्मचारी समिधा मेखला वीशसेण लोकां स्तपसा पिपर्तु ॥ श्रीविष्णुः श्रीः ॥

पूर्वोजातो ब्रह्मणी ब्रह्मचारि धर्मं वसानस्तपसोधि तिष्ठति ।
 तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्मज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम् ॥
 ब्रह्मचारी समिधा समिधः काष्ठं वसानो दिक्षीता दीर्घस्मश्रुः ।
 समिध मति पूर्वादपरं समुद्रं लोकान् संरभ्य बहुचरि क्रतु ॥
 ब्रह्मचारि जनयन् ब्रह्मापो लोकान् प्रजापतिं परमैष्ठिं नं विराजम् ।
 गर्भो भूत्वा मृतस्य योना विन्द्रीभूत्वा सुरांस्तदहि ॥
 इमांभूमिं पृथिवीं ब्रह्माचारी भिक्षां जभार प्रथमो दिव्यश्च ।
 तै ब्रह्मकृत्वा समिधा उपासते तयोरपिता भुवनानि विश्वा ॥
 आचार्यं स्तदक्ष नमसी उभौ उर्वी गर्भारै पृथिवी दिवं च ।
 तै ब्रह्मचारी तपसाभिरक्षति तयोर्देवाः सद्यमादं भदन्ति ॥
 अर्वाचान्यः परो अन्यो गृहानिधीनिहितौ ब्राह्मणस्य ।
 तौ ब्रह्मचारी तपसाभिरक्षति तर्कवलं कृषुत ब्रह्मा विद्वान् ॥

16-154

अर्वाचान्यो दिवस्पृष्टा दिता अन्यः पृथिव्याग्नि समेतो नमसी अन्तरैमौ
 तयोरत्रयन्तै रश्मयोधिदृतास्ताना तिष्ठति तपसा ब्रह्मचारी ।
 अभिक्रन्दन् वरुण शितिङ्को बृहच्छर्षा नुभूमौ जभार ।
 ब्रह्मचारी सिञ्चति सानोरैतः पृथिव्यां तेन जीवन्ति प्रदिश्यतस्तः ॥
 पर्यन्यो मृत्युर्वरुणः सोम औषधयः पयः ।
 जीभूता आत्पन् सत्वारस्तीरितं स्वराभवन् ॥
 अग्नौ सूर्ये चन्द्रमसि मातरिश्वानि ब्रह्मचर्यसु समिधा मादधाति ।
 तेषामङ्घ्रिषि पृथगग्रां चरन्ति तेषामाज्यं पुरुषो वर्षमश्वः ॥
 अमाघृतं कृषुषे केवलमाचार्यो भूत्वा वरुणा यद्वद्वैच्छत्प्रजापती ।
 तद् ब्रह्माचारी प्रायच्छत्स्वा मित्रौ अद्यत्मनः ॥
 साचार्यो ब्रह्मचारी ब्रह्मचारी प्रजापतिः ।
 प्रजापतिर्विराजति विराडिन्द्रो भवदक्षी ॥
 ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं भिरक्षते ।

आचार्ये ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिण सिच्यते ॥
 ब्रह्मचर्येण कन्या युवानं विन्दते पतिम् ।
 अनङ्गान् ब्रह्मचर्येणाश्वीघासं जिगीषति ॥
 ब्रह्मचर्येण तपसा देवाना मृत्यु मुपाजयन् ।
 इन्द्रो ह ब्रह्मचर्येणा मृतं स्वराभरत् ॥
 औषधया मूला भव्य महोरार्त्रं वनस्पतयः ।
 सक्वत्सरः सहुर्भूमि स्तजाता ब्रह्मचारिणः ॥

16-155

पृथिवी दिव्याः परानः आरण्या ग्राम्याश्चये ।
 अपक्षाः पक्षिणश्चर्ये ते जाता ब्रह्मचारीणः ॥
 पृथक् सर्वे प्राजापत्याः प्राणं आत्मसु विभ्रति ॥
 सर्वस्तान् ब्रह्मरक्षति ब्रह्मचारिण्या मृताम् ॥
 ब्रह्मचारी ब्रह्मभ्राज विभ्रति तस्मिन्देवा अधिविश्वे असमोता ।
 सपलातो वभृः पिङ्गलः पृथिव्यां बहुरीचते ॥
 देवाना मेतत्परिषु मनश्या रूतं चरति रीचमानम् ।
 तस्मिन् सर्वे पशव स्तत्र यज्ञा स्तस्मिन्नन्नं सहदेवताभिः ॥
 प्राणापानी जनयन्नव्यानं चक्षुः श्रोत्रं जनयन् ब्रह्म मेधाम् ।
 वाचं श्रैष्ठं यशो अस्मासुद्यैहि ॥
 अन्नं रैता लोहित मुदरन्नानि कल्पम् ।
 ब्रह्मचारि सलिलस्य पृष्ठे तपीतिष्ठ तस्थ मानः समुद्रे ॥ 155

इत्यनुवाकं द्विशीऽनुवाकः ॥ अनुवाकः - २८ ॥

॥ क्षुद्रकाष्ठं समाप्तं ॥ पानुमां नरकेश्वरी ॥

भीमस्थापि रणे भङ्गी सुरैरपि मतिभ्रमः ।

यदिशुद्ध मशुद्धं वा मम दीर्घा न विद्यते ॥ २१-१-२००५

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीनृसिंहशरणम् ॥ श्रीब्रह्मदेवायनमः ॥

17-1 ॥सप्तदश काण्डम् ॥ ॥नर्ककाण्डम्॥

9

६ सत्यं बृहद्भुत सुवर्णं दीप्तातपी बह्मयज्ञः पृथिवीन्धारयन्तु ।
सान्ना भूतस्य भव्यस्य पत्न्यु कर्ताकं पृथिवीनः
कृणीत्वचं बाधं मध्यता मान वैषु ॥१॥
यस्या उद्व्यतः प्रदतः ससं बहुनना वीर्या औषधी र्याविलर्ति ।
पृथिवी नः प्रथतां राध्यतां नः ॥२॥
यस्यां सभुद्र उतसिन्धु रापीयस्यां देवा अभृत मन्वविन्दन् ।
यावाउर्ति बहुद्या प्राणमैजत्सानी भूमिर्गाय स्वेष्वप्यन्ने कृणीतु ॥३॥
यस्यां पूर्वपूर्व जनानिचक्रिरे यस्यां देवा असुरा नभ्य वर्त्तयन् ।
यस्यामिदं जीवति विश्वमैजत्सनी भूमिः पूर्वयैर्य दधातु ॥४॥
यस्यां चतस्रः प्रदिशः पृथिव्या यस्यामन्नं कृष्टयः सं बभूवः ।
गवामश्वानां वयस्यस्य विष्ठा उगं वर्च्यः पृथिवीना दधातु ॥५॥
निश्वंभरा वसुधानी प्रतिष्ठा हिरण्यवद्वा जगतो निर्वेशिनीः ।
वैश्वानरं निभ्रती भूमिरग्न सिन्द्रगम्भा द्रविणीना दधातु ॥६॥
यस्यासापः परिचरः समानि रहौरात्रौ अप्रमादं क्षरन्ति ।
सान्नाभूमि भूरिधारा पयोदुहा मथीक्षन्तु वर्चसा ॥७॥
याक्षरन्त्य स्वप्ना विश्वदानी देव भूमिं पृथिवी सप्रसादम् ।
सान्नामधु प्रियंदुहा मथीक्षन्तु वर्चसा ॥८॥
यान्तुर्वेधि सलिल सुग्र आसीकं मयाभिरन्वतरन्मनीषिणः ।
यस्यहृदयं परमं व्योमन् त्मत्येनन्तममृतं पृथिव्या सनाभूमितिचक्षिं बलं-
राष्ट्रं दधात्वत्तम ॥९॥
यामाश्विनाभूमिमाणं विष्णुयस्यां विचक्रमे ।
इन्द्रो यां चक्रआत्मने जनमित्रां च्छचीपतिः ॥१०॥
सनोभूमिर्विसृजतां मातापुत्रायनः पयः ॥११॥

17-2

मिस्यस्ते पर्वता हिमवन्तो रण्यन्ते पृथिवी स्थान मस्तुनः वभिर्कृष्णां रीहिणी-
विश्वरूपा ध्वनां भूमिं पृथिवी सिन्द्रगुप्ताम् ।

अग्नि तौह तौक्षती द्यष्टं पृथिवी महम् ॥१॥

यत्तं मध्यं पृथिवी यच्च नभ्यं यास्त उर्जं स्तन्वसं बभूवः तासुर्नोर्ध्वमि नः पवस्व
माता भूमि पुत्री अहं पृथिव्याः पर्जन्यः पिता स उनः पिपलुः ॥२॥

यस्यां वेदिं परिगृहन्ति भूम्यां यस्यां यज्ञं तन्वते विश्वकर्माणः ।

यस्यां म्रियन्ते स्वरवः पृथिव्या मुहूर्वाः शुक्रा अहुत्याः पुरस्तात्-
सानो भूमि वर्धया वर्धमाना ॥३॥

यो नो सूर्यो पृथिवी यत्पृतन्या ज्योभि मन्याते मनसा वर्धन ।

तन्वो भूमं रन्धय पूर्व कृत्वन् ॥४॥

त्वज्जाता त्वयि चरन्ति मर्त्यास्त्वं विमर्षि द्वि पदश्चतुष्पदः ।

वपीमी पृथिवी पद्ममानवा यंभ्यो ज्योति रभृतं मर्त्याभ्य उद्यन् सूर्यो रश्मिभि-
रातनोति ॥५॥

तानः प्रजाः संदुहीतां स्मभ्रावाचो मधुपृथिवी र्धो हि मह्यम् ।

विश्वः सं मातर औषधीनां द्युवां भूमिं पृथिवी न्दर्मणा धृताम् ।

शिवां स्थीना मनुचरे म विश्व हा ॥६॥

महत्सद्यस्त्वं महति बभ्रुविध महन्वेष मजशुर्वे पशुषु ।

महास्त्वैन्द्रो रक्षति वीर्येण सानो भूमं परेचय हिरण्य सर्वसं दृशि ॥७॥

अग्निर्भूम्या मग्निरोषधीष्वग्निमापा विभ्रत्यग्नि रश्मसु ।

अग्निरंतः पुरुषेषु गोष्वश्वेष्वग्नयः ॥८॥

17-3

अग्निर्दिव आतपत्यग्ने देवस्योर्वन्तरिक्षम् ।

अग्निं मर्त्या सन्धते हव्यवाहं धृतप्रियम् ॥९॥

अग्निवासाः पृथिव्य सि उङ्कुः स्वपि मन्तं संशितं मा कृणोतु ।

भूम्यां देवभ्यो जुहति यज्ञं हव्यमरं कृतम् ॥१०॥

भूम्यां मनुष्या जीवन्ति स्वधयान्ने न मर्त्याः ।

सानो भूमिः प्राणनायुर्दद्यातु जरदधिं मा पृथिवी कृणोतु ॥११॥

यस्तं गन्धः पृथिवी सं बभूव यं विभ्रत्या वर्धया यमापः ।

यंगन्धर्वा स्परसङ्घर्भे जिरे यस्ते गमश्चर्महति ।

तेनास्मान् सुरभिन् कृणुर्माना द्विसत कश्चन ॥४॥

यस्ते गन्धः पुष्कर माकिर्वरा यंरां जम्भुः सूर्याया विवाह ।

अमर्त्याः पृथिवी गन्ध मग्ने ॥

तेनास्मान् सरभिन् कृणुर्माना द्विसत कश्चन ॥५॥

यस्ते भूर्मे पुरुषेषु स्त्रीषु पुंसु मगोरुचर्यो वद्युषु वद्युषु ।

यो गौश्वर्षेषु यो मृगेषु च हस्तिषु ।

कन्यायां वचर्यो यद्भूर्मे तेनास्माद्ऽजघिसं सृजमानो द्विसत कश्चन ॥६॥

शिनाभूमि रस्मादां सूर्या भूमिः संमृता घृता ।

यस्यां वृषा वानस्पत्या द्युवास्तिष्ठन्ति विश्वहा ।

भूमिं हिरण्यं वक्षसंघृता मत्सा वदामसि ॥७॥

उदीराणा उतासीना तिष्ठन्तः पक्रामन्तः ।

पद्भ्यां दक्षिण सद्व्याभ्यां भाव्यधिष्महि भूम्याम् ॥८॥

विमृग्वरिं पृथिवी मानदामि क्षमाभूमिं ब्रह्मणावा वृधाना ।

उर्जं पुष्टिं विभ्रती मन्वभाणं घृतं त्वाह विनिषी दामिभूर्मे ॥९॥

शुद्धाम आपः स्तन्वः क्षरन्ति यौर्म सैहुप्रियैतं निदधमः ।

पवित्रेण पृथिवी मुत्पुनामि ॥१०॥

निधिन् विभ्रती बहुधा शुहावसु मणिं हिरण्यं पृथिवी दद्यातु नः ।

वसुनिनौ वसुदाग्र समाना देवी दद्यातु सुभनस्य माना ॥११॥

१७-५

यस्ते प्राचीः प्रदिशौ या उदीची योस्ते भूर्मे अथरा यश्च पश्चात् ।

स्थानास्ता मह्यं चरते भवन्तु मानिपत्तं भूवर्न रिप्त्रियाणौ ॥१२॥

माम्ना पश्चान्मा पुरस्ता न्नुदिषाः स्वस्तिभूर्मे मे कृणु ।

वरीयो यवया वद्यन्मा विदन्परि पन्थिनः ॥१३॥

यावन्ते भिविपश्यामि भूर्मे सूर्येण मेदिना ।

तावन्मे चक्षुर्मा मीहीतरा सुत्तरा समास ॥१४॥

यत्ने भूमिं विखना म्योषं तदपिरोहतु ।
 माते मर्म विमृश्वरि माते हृदमर्षिषम् ॥७॥
 यच्छयान्नः पर्यावन्तं दक्षिणं सव्यमग्निं भूमिं पार्श्वम् ।
 उत्तानीत्स्वा प्रतीचीं प्रष्टियाय दग्निशोमहे ॥८॥
 मादिंसास्त्र तनोभूमिं सर्वस्थ प्रतिसीवरे ।
 ग्रीष्मस्ते भूमिं वर्षाणि शरद्धेमन्त शिशिरी वसन्तः ।
 ऋतवस्ते पिहिता हायना जहीरात्रे पृथिवी नो दुहाताम् ॥९॥
 याप सर्पन्नुदमाना विमृश्वरी यस्यामासन्नर्नया अप्स्वन्तः ।
 परादस्युन् ददती देव पियुनिद्रं पृणाना पृथिवी वृत्रं शक्राय दद्रवृषभाय वृष्णी
 सानोभूमि रादिशतु यर्धनं कामयासहे ॥१०॥
 भगो अनुप्रसुक्तां मिन्द्रो याभू पुरोगवः ।
 यस्यासदह विद्वानैर्यूपा यस्यां निमीयते ॥११॥
 ब्रह्माणो यस्या मर्च्यन्ति रुचिः साग्ना यजुर्विदः ।
 युज्यन्ते यस्या मृत्विजः सोमिन्द्राय पातव ॥
 सानो भूमि दक्षिणाया सुशंवा यत्ते दधातु सुमनस्थमाना ॥१२॥
 यस्यां पूर्वे भूतकृत, ऋषयोगा उदानृचुः सप्तसत्रेण वेधसो यज्ञेन तपसा सह ।
 सानः पश्चन्विस्वरूपां दधातु दीर्घमयायुः त्विता कृणोतु ।
 यस्यामन्नं त्रीहियवो यत्रेमाः पञ्चकृष्यः ॥
 भूम्यै पर्जन्य पत्न्यै नमोऽस्तु वर्ष मे धते ॥१३॥

१७-५

यस्यां गायन्ति नृत्यन्ति जना मर्त्या वैलवाः ।
 युज्यन्ते यस्या माक्रन्दो यस्यां वादति दुन्दुभिः ॥
 सानोभूमिः प्रणुदतां सपत्नां योनौ द्यौष्यधरन्तं कृणोतु ॥१४॥
 यस्यां पुरो देवकृतः क्षेत्रे यस्यां बीकुर्वते ।
 प्रजापतिः पृथिवीं विश्वगर्भा माशा माशांशयानः कृणोतु ॥१५॥
 जनं विभ्रती बहुधा विवाचसं नाना धर्माणं पृथिवी यशौकसम् ।

सहस्रंधारं द्रविणस्थनी दुहां द्युवेव धीनुरनु पस्फुनन्ती ॥३॥
 यस्ते सर्पो वृश्चिक स्तृष्टु दंश्मा ह्यमन्त जग्धा भूसलो गुहाशर्य ।
 क्रिमिरिन्मं पृथिवी प्रावृषि यदेजति तन्नः सर्पन्मो पशुप, यच्छिवन्ती ननी-
 मृड ॥४॥ ये ते पन्थानो बहुधा जनायना रथस्य वर्त्मन्म सरार्यातव ।
 यैश्चिश्चरन्त्यु भयैभद्रं पापास्तं पन्थां जयेमानमित्र मतस्करम् ॥५॥
 मन्दं विभ्रती गुरुभृद्भद्र पापस्य निघनं तितिद्यु ।
 सुकरेण पृथिवी संविदाना वराहाय विजहीते मृगाय ॥६॥
 ये ते अरथ्याः पशवामृगावने हिताः सिंहा व्याघ्राः पुरुषा दक्षरन्ति ।
 उलं वृकं पृथिवी दुत्सु नामित रुक्षिकां रक्षा अपवाद्यास्मात् ॥७॥
 ये गन्धर्वाः स्पर्सा ये चारायः किमीदिनः ।
 पिशाचान् सर्वा रक्षांसि ता नस्म भूर्मे यावय ॥८॥
 यां द्विपादः पक्षिणः संपतन्ति हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।
 यस्यां वात ईयते मातरिश्वा रजांसि कृष्णंश्चा वयंश्च वृक्षान् ॥
 वातस्य प्रवा सुपवामनु वात्यर्द्धि, यस्यां कृष्णं वरुणं च सम्भूते,
 अहोरात्रं विहते भूम्या मध्ये ॥९॥
 वर्षेण भूमिः पृथिवी वृता . वृता ।
 साना दद्यातु भद्रया प्रिये धामनि धामनि ॥१०॥

१७-६

द्यौश्चम इदं पृथिवी चान्तरिक्षं च सेव्यचः ।
 अग्निः सूर्य आपो मेधां विश्वे देवाश्च संदधुः ॥११॥
 अहमस्मि सहमान उत्तरानाम भूम्याम् ।
 अभिषाडस्मि विश्वाषाडा शामाशां विषासहिः ॥१२॥
 यद्दधे देवी प्रथमानाः पुरस्तादेवैः स्रष्टा व्यसयो महित्व ।
 अद्रासुभु तमविशत्तदानी मकन्ययथाः प्रदिशश्चतस्रः ॥१३॥
 ये ग्रामाया न्वरण्यानि याः सग्ना अधिभूम्याम् ।
 ते स्वहं देवी पृथिव्युद्वासं मधु मद्गन्धः ॥१४॥

यद्दानानि मधु मत्तद दानियदीर्क्षाषु तद्यः पुनन्तुमा ।
 त्विषीमानस्मि यूतिमान वाञ्छान् हन्मि दौघतः ॥५॥
 अश्वैव रजौदुदु हेवितं जनं य अक्षि य न पृथिवी मा दजायत ।
 मन्त्रापरि भुवनस्थ गोपा वनस्पतीनां गृभीरीषधीना ॥६॥
 सन्तिवासुरभि स्यानाः कर्त्ताताधनी पयस्वती ।
 भूमिनो अधिब्रवीतु पृथिवी पयसा सह ॥७॥
 भूमिमातरं निर्धाहि मा भद्रया सुप्रतिष्ठितम् ।
 संविदाना दिवात्वं प्रियां सार्धाहि भूत्याम् ॥८॥
 यामन्वीच्छ द्विविषा विश्व कर्मा यस्था मासन्नग्नयोऽस्वन्तः ।
 भूजिष्वं पत्रं निहितं गुहसि दाबिभौर्गो रवन्मातृ माभिः ॥९॥
 त्वमस्या वपनी जानाना मदितिः कामदुधा विश्वरूपा ।
 यत्त उदनं तत्त आ पूरयाति प्रजापतिः प्राजाभिः सन्विदानः ॥१०॥

१५ - ४

कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे ऋतमस्याध्याहितम् ।
 क्वत्रतं क्व अद्यस्थ तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे सत्यमस्य प्रतिष्ठितम् ॥११॥
 क्व ब्रह्म क्व तिष्ठन्त्यापः कस्मिन्नङ्गे दिशो अस्य प्रतिष्ठिताः ।
 कतमतङ्गः मनुसंचरते अहोरात्रं संविदानं समानम् ॥१२॥
 कस्मिन्नङ्गे तिष्ठति भूमिरस्य कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्यन्तरिक्षम् ।
 कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्या हितार्थाः कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्युत्तरं दिवः ॥१३॥
 कस्मादङ्गा दीप्यतेऽग्निरस्य कस्मादङ्गा त्ववते मातरिश्वा ।
 कस्मादङ्गा द्विमीलेऽथ चन्द्रमाः स्कं अस्य महद्दिमि मानो अङ्गम् ॥१४॥
 क्व प्रैस्पन्दी व्यत उद्धो अग्निः कूर्प्रैस्पन् पवते मातरिश्वा ।
 यत्र प्रैस्पन्ती रभूतं त्याब्रुतः स्कं अन्नं ब्रूहिकतमश्वि देवसः ॥१५॥
 क्व प्रैस्पन्ती युवती विरपे अहोरात्रे द्रवतः संविदानो ।
 यत्र प्रैस्पन्ती रभिसन्त्यापः स्कं अन्नं ब्रूहिकतमश्वि देवसः ॥१६॥
 क्वर्ध मासाः क्वयन्ती मासाः संक्त्सरण सह संविदानाः ।

यत्रयर्चत वीयत्रार्चवाः स्कंभ्रन्तं ब्रूहिकतमस्वि देवसः ॥७॥

यस्मिन्स्कन्धा प्रजापति लौकान् सर्वाङ्गः अधारयत् ।

स्कंभ्रन्तं ब्रूहिकतमस्वि देवसः ॥८॥

यत्परमं यच्च मध्यमं प्रजापतिः ससृज विश्वरूपम् ।

क्रियणस्कंभ्रः प्रविवेश भूतं कियद् भविष्वदं नाशयैस्य ॥९॥

मकं यदङ्गः मकृणोत्सहस्रधा कियतास्कंभ्रः प्रविवेश तत्र ॥१०॥

१७-४

यत्रलौकाश्च कौषाश्च ब्रह्मयत्र जनाविदुः ।

असच्य यच्च सच्यन्तः स्कंभ्रं चं ब्रूहि कतमस्वि देवसः ॥११॥

यत्रतपः पराक्रम्यतंधारयत्युत्तरम् ।

ब्रह्मं च यत्र श्रद्धा च ब्रह्मापः समाहिताः स्कंभ्रन्तं ब्रूहि कतमस्वि देवसः ॥१२॥

यस्मिन्भूमिरन्नरिषं द्यौर्यस्मिन्नुद्याहिता ।

यत्रग्निश्चन्द्रमाः सूर्यो वातस्तिष्ठन्त्या पिताः स्कंभ्रन्तं ब्रूहिकतमस्वि देवसः ॥१३॥

यस्यत्रयसिं शर्देवा अङ्गः सर्वे समाहिताः स्कंभ्रन्तं ब्रूहिकतमस्वि देवसः ॥१४॥

यत्र ऋषयो भूतो कृत ऋचः साम यजुर्मही ।

मकर्षि र्यस्मिन्नापिताः स्कंभ्रन्तं ब्रूहिकतमस्वि देवसः ॥१५॥

यस्य चतस्रः प्रदिशो नाभ्यस्तिष्ठन्ति प्रव्यसाः ।

यज्ञो यस्मिन् पराक्रान्तः स्कंभ्रन्तं ब्रूहिकतमस्वि देवसः ॥१६॥

यत्रामृतं च मृत्युश्च पुरुषश्च समाहिताः ।

समुद्रो यस्य नाड्यः स्कंभ्रन्तं ब्रूहिकतमस्वि देवसः ॥१७॥

ये पुरुषे ब्रह्मविदुः तेस्कंभ्र मनुसं विदुः ।

यो देव परमोष्ठिजं यश्च वेद प्रजापतिम् ॥

ज्येष्ठ्यं ये ब्राह्मणं विदुस्तं स्कंभ्र मनुसं विदुः ॥१८॥

यस्य शिरो वैश्वानरश्चक्षु रङ्गिरसो भवम् ।

अङ्गनियस्य यातवः स्कंभ्रन्तं ब्रूहिकतमस्वि देवसः ॥१९॥

यस्य ब्रह्ममुख मा हुजिह्वां मधुकणा मुत ।

विराजं यस्याद्य आहू स्कंभ्रन्तं ब्रूहि कतमस्वि देवसः ॥१०॥

१७३

यस्मादृचौ अपातक्षं यजुर्यस्मा दपाकसम् ।

च्छ्रंसांसि यस्य लीमानि स्कंभ्रन्तं ब्रूहि कतमस्सु देवसः ॥११॥

असच्छाखां प्रतिनिष्ठन्ती परमस्मिव जनाविदुः ।

उतौ सन्न न्यंत वर्यस्यः शाखा भपासते ॥१२॥

यत्रादित्याश्च रुद्राश्च वसवश्च समाहिताः स्कंभ्रन्तं ब्रूहि कतमस्वि देवसः ॥१३॥

यस्य त्रयस्त्रिंशदस्य वानिधिं रक्षन्ति सर्वदा ।

निधिं न मक्ष्यकौ वेदयं देवा अभिश्चथ ॥१४॥

यत्र देवा ब्रह्मविदो ब्रह्मज्यैष्ठ मुपासते ।

योर्वीन द्वास्मिणो वेद तं वै ब्रह्म विदो विदुः ॥१५॥

बृहन्तोप नाम देवा असतस्परि जजिरे ।

मकं तदङ्गः स्कंभ्रास्था सदाहुः परोजनाः ॥१६॥

यत्र स्कंभ्रः प्रजानयं न पुराणं व्यवर्त्तयत् ।

मकं तदङ्गः स्कंभ्र स्य पुराण मनुषं विदुः ॥१७॥

यस्य त्रयस्त्रिंशदस्य वा अङ्गा गात्राणि भेजिरे ।

तान् वै त्रयस्त्रिंशदस्य वा नैके ब्रह्म विदो विदुः ॥१८॥

हिरण्यगर्भं परम मनत्युद्यं जनाविदुः ।

स्कंभ्रस्त दग्ने प्रसिञ्चद्विरथं लोके अन्तरागडा ।

स्कंभ्रे लोका स्कंभ्रे तप स्कंभ्रे धृत माहितम् ।

स्कंभ्रं त्वा विद्म प्रत्यक्ष मिन्द्रै सर्वं समाहितम् ॥१९॥

१७ - १०

इन्द्रै लोका इन्द्रै तप इन्द्रै धृत माहितम् ।

इन्द्रं वा विद्म प्रत्यक्षं स्कंभ्रे सर्वं समाहितम् ॥२०॥

नाम नाम्ना जोहवीमि पुरा सूर्या पुरा वसः ।

यददः प्रथमं संबभूव सह तत्पुराज्यं जगाम, यस्मान्नपरमस्ति लूतम् ॥२१॥

यस्यभूमिः प्रमान्तरिक्षं सुर्दादरम् ।

दिवं यश्चक्रं मूर्धनि तस्मै ज्यैष्ठ्याय ब्रह्मर्षी नमः ॥३॥

यस्य सूर्यश्चक्षुश्चन्द्रमाश्च पुनर्नवः ।

अग्निं यश्चक्रं आस्थन्तस्मै ज्यैष्ठ्याय ब्रह्मर्षी नमः ॥४॥

यस्य बालः प्राणापानौ चक्षुरङ्गिरसौ भुवम् ।

दिशौ यश्चक्रं प्रज्ञानी तस्मै ज्यैष्ठ्याय ब्रह्मर्षी नमः ॥५॥

यः श्रमात्तपसो जाता लोकान् सर्वान् समानशौ ।

सौमं यश्चक्रं केवलं तस्मै ज्यैष्ठ्याय ब्रह्मर्षी नमः ॥६॥

स्कंभ्रौ दाधार पृथिवीं धाम्भुताभुं स्कंभ्रौ दधारौ वन्तरिक्षम् ।

स्कंभ्रौ दाधारौ प्रविशः षड्वीः स्कंभ्र इदं विश्वं भुवनमाविर्वश ॥७॥

कथं बाली नैलयति कथं नरमर्तं नमः ।

किमापः सत्यं प्रेष्यती प्रचं कीमिति सर्वदा ॥८॥

महद्दक्षं भुवनस्य मर्द्यं तपसिक्रान्तं सलिलस्य पृष्ठं ।

तस्मिच्छ्रयन्ते यो के च देवा वृक्षश्च स्कंभ्रं सरितश्च शाखः ॥९॥

यस्मै हस्ताभ्यां पादाभ्यां वाचा श्रौत्रेण चक्षुषा ।

यस्मै देवाः सदाबलिं प्रयच्छन्ति दिमित्ते मितं स्कंभ्रन्तं ब्रूहिकतमस्वि देवसः ॥१०॥

॥११॥

अपतस्य तमौ हतं व्यहृत्तः सपाप्मनाम् ।

सर्वाणि तस्मिं ज्योतीषियानि त्रीणि प्रजापतौ ॥११॥

योर्वतसं हिरण्यं तिष्ठन्तं सलिलं वेद ।

सर्वे गुह्यैः प्रजापति ॥१२॥

न प्रजापति मित्यति नत्यति परमं ष्टिनम् ।

उताततत्रना वृतय ज्यैष्ठं परो अत्ययत ॥१३॥

अस्ति वै सत् परो भूमे रस्ति वै तत्परो दिवः ।

लौका वै तस्मिन् संप्रता यस्मिन्नीताः प्रजा इमाः ॥१४॥

अन्तः पात्रे रुरुहति दुःशी दुर्निहि तैषिणि ।
 उरुर्षो अभिचंक्रमे वक्मके वस्तवासिनि ॥११॥
 सर्वासां उठवावः साकं नाभर्घ्यानि विद्मसि ।
 यदिजाता निवर्तति नश्यते त सदान्वाः ॥१२॥
 कर्णो द्रुपद्रथ महमुरुकीं केशिनीं क्रुमुम् ।
 अद्दुरीमम्बरीष्वं नाशयामः सदान्वाः ॥१३॥
 पण्डु गिरां फालदती मसं सूक्त निगारिणिम् ।
 असाताः सर्वा वीब्रु वानश्यते त सदान्वाः ॥१४॥
 उठवासिनातीत्या मितीष्मच्छु इवर्षभः ॥१५॥
 सदान्वाः सादान्वेयां स्त्रीपुसां उभयान् सह ।
 सहे सहस्वान् सहसा विभृष्या हन्मि रक्षसः ॥१६॥
 चतुर्द्वेषान् कुम्भसुष्कान् दीर्घकेशाङ् अमृङ् मुखान् ।
 अलाबुगन्धी नुन्दुरान्दु दुर्गम्बिनाशयामसि ॥१७॥
 संस्वे जाताधि वाल् रोदाकाङ् रुदतीत्वत् ।
 दुर्गाग्नीः सर्वाः सन्तोका नाशयामः सदान्वाः ॥१८॥
 यासा क्रीतानि क्रोशन्ति मित्स्वन्त वनेत्कल उपदृक्षेपुर्शरते ॥१९॥
 या वाता भ्र उत्पतिते ॥ चतुर्वर्षेण विद्युताः शाला इच्छन्निच्छत्वम् ।
 दुर्गाग्नीः सर्वाः सन्तोका नाशयामः सदान्वाः ॥२०॥

याद्यानात्सं भवन्ति क्षत्रादुप्ताव्यप्रितात् ।
 कृतादभे प्रत् र्यानश्यते तः सदान्वाः ॥११॥
 याः पुरुषाः पाप प्कदी ।
 ता वज्रंण समर्पय निरजेतः शर्षिपतेः ॥२॥
 उनिष्ठ तनिद्रवत नर्वी हीस्ति वञ्चनम् ।
 इन्द्रावः सर्वासां साकं गर्भानाष्टानि भेतस्थिति ॥३॥
 इन्द्र नहि स्थूलशंखां मृगीहि दुर्न्सशीं कुदम् ।

अशयां शकधूम्यं नाशयामः सदान्वाः ॥४॥

किमासुतां नग्नद्वय मजमायं जन हनतीम् ।

विष्टिष्टिकाः प्रदोदनी नाशयामः सदान्वाः ॥५॥

यस्या सुतं रन्धयध्वं शूयं भग्वाः सदान्वाः ।

तृष्टं कृणुनिष्ठं यदारसे नतृष्य तत्सुरामवमेहया तस्याः पीत्ववमन्वयथीसि-
घर्घत्क्या शये ॥ ता सकान्न दुषणी नाशयामः सदान्वाः ॥६॥

यस्या सुतं रन्धयध्वं शूयं भग्वाः सदान्वाः ।

तृष्टं कृणु नष्टं यदारसे न तृष्यता त्सुरामवमेहया ॥७॥

तस्याः पीत्वा वमन्वयथीसि शीर्षक्या शये ।

ता सकान्न दुषणी नाशयामः सदान्वाः ॥८॥

अपारीगां च्छक धूमान् वृक्षाणां यन्तु च्छत्वरम् ।

अथो दुर्हा दिशो गुहं प्रमृशं त्वराज्यः ॥९॥

तासामेका च्छव काशजां वनं कृकु हिसन्यै काकनिकदा ।

ता सकान्न दुषणी नाशयामः सदान्वाः ॥१०॥

अपारीगां च्छक धूमां वृक्षाणां यन्तु च्छत्वरम् ।

अथो दुर्हा दिशो गुहं प्रमृशं त्वराज्यः ॥११॥

तासामेका च्छव काशका वद्धा वनं कृकु हिसन्यै काकनिकदा ।

सर्वसां तस्वावः साकं नाभघैया निविद्धसि ।

यतियाता नि वस्तति नश्यतेतः सदान्वाः ॥१२॥

सहस्वतीं प्रहचामीमां शालां विषासहिम् ।

सदान्वादनीं मीषयीं जैत्रायाच्छा वदामसि ॥१३॥

॥१४॥

दुःशंकारौ मीमचक्षु नग्ने भग्वां सदान्वा ।

आजिं क्षिशिशुचिमग्निमरा इकि मिहै च्छसं ॥

धूमं माभि प्रगाइ निस्तौ सामि सदान्वा ॥१५॥

कं वयेका प्रगिदैका किमित्यं त्यभि त्रया ।

चरन्निवक्तं दुर्गान्भौरायी सूती कैष्यस्ताइती नाशयामसि ॥२॥

अपक्रथा मभिश्चया मानृत्यन्ति कुती हलाम् ।

कुस्वकीं रथमञ्जनीङ्गलाङ्गा तास्ति लूक्या स्ता इती नाशयामसि ॥३॥

यावि कैशा रुन्म दित्योररा धौर चसवः ।

शीर्षाण्यन्वा अन्वासीं वितावन्ती रिवासते ।

सदान्वा ब्रह्मणस्पते परी भुण्वां न्वर्षय ॥४॥

यासाम दानाना रूपः पर्येति पुरुषं पथि ।

ता अग्निः सहता मिती जातवेदाः सदान्वाः ॥५॥

याः पुरुषं दह्यमानं शुन्यमग्नीं जिघत्सन्ति ।

भण्वा निष्कृष्टा नामा समुष्टाग्रेण सदान्वा स्ता इती नाशयामसि ॥६॥

या उचिता आवपने शुष्कं खादन्ति मष्मसं वड्वा गर्दभीरिव ।

नाशयामः सदान्वाः ॥७॥

गर्भानैकाः प्रतिमौराः यातादन्ति सदान्वाः ।

उचितास्तन्वं स्त्रीयागावा आरैर्हिणी रिवण इती नाशयामसि ॥८॥

याः पित्र्यात्सं भवन्तीन्द्रदानाः सदान्वाः ।

अपमित्यमिवा भूतं पुनस्ता प्रतिदद्वसि ॥९॥

आमादिनीः क्रूरादिनी रन्वाग्नि गन्ध्यादिनीः ।

अमुं परेत्यौद्धितं रावमत्रः सदान्वाः ।

सवः कैवल अश्चरः किमुशाला स्वित्सथ ॥१०॥

१७-१५

याः कुमारी र्याः स्थविरा युवतीर्याः सदान्वाः ।

सर्वायन्तु कुरुदिनीः कुलीनार्थेन सर्पत्वराया च मिभाइतः ॥११॥

ताभ्यो रुद्रौ विसृज ह्येषि मद्दक धातानीम् ।

ता अस्ता हन्तु विद्रुता वज्रेणान पराधिना ॥

असां त्वं शक्रमौच्छिष इन्द्र भण्वाः पलीकुरि ॥१२॥

कुमाराने कास्थविरां या अयन्ति प्रखादिनीम् ।

ता इन्द्रा हन्तु वृत्रहायोर्देवा विश्वाद्राक्षंसि सैधति ॥३॥

याश्च दासी रसुराणां मनुष्वभ्यश्च याः कृताः ।

उभयीस्ताः परायन्तु परावतं न वतिन्नाव्यायति ॥४॥

यासां घांसः संचातानां वृकाणामिव गङ्गाः ।

प्रचं कशामैवहरा स्प्रयच्छन्ती स्प्रति ग्रहां नाशयामः सदान्वाः ॥५॥

यानि सायं यथास्थामाद्रात्रीं यस्मिन् प्रैरती अग्निष्वा सर्वा साहन्त्यो-

विश्वाद्राक्षंसि सैधतु ॥६॥

यारु या काः कर्लीला न्दाप्सु जाताः पुलीकयाः ।

गोपाआसाम् कौ वेद यतो जाताः सदान्वास्ता इतो नाशयामसि ॥७॥

गरुच्छाया मूर्धर्यं शिशुमाकां प्रति श्रीकम् ।

अतिदुहाम्बि चलन्ती म्बितूलुमाम् ॥

स्वर्श्चण्डस्य नप्त्यो नाशयामः सदान्वाः ॥८॥

अवदन्ती न्नामहुङ्कतं स्तनीकां वृक्तपदीम् ।

भद्रयन्ती मनासितां नाशयामः सदान्वाः ॥९॥

वावदाका मन्त्रषासां विजवां लब्रीवं लबुम् ।

अरायां वाच सैजयां नाशयामः सदान्वाः ॥१०॥

१७-१६

ददामित्यै वज्रया दनुषद् नामडूत्सत् ।

वशां ब्रह्मभ्यो या च भ्यस्त प्रजावन्दपत्यपत् ॥११॥

प्रजया सुविक्रीणीर्न पशुभिर्यो पदस्यति ।

य आर्षे यंभ्यो या चभ्यो देवानां गाभ्न्दिच्छति ॥१२॥

कुटयास्य त्पञ्जीयन्ते शोयो काट मर्दति ।

वण्डया दह्यन्ते गृहाः काणया जीयन्ते स्वम् ॥१३॥

विलोहितो अधिष्ठानाच्छक्नो विन्दति गोपतिम् ।

तथावशायां णाम्नि निदं दुर दम्ना ह्युच्यते ॥१४॥

यो अस्थाः कर्णा बाष्कु नोत्या त्पदेवेषु वृश्च्यते ।

लक्ष्म कुर्वेति मन्यते कनीयः कृणुते स्वम् ॥५॥

पदोरस्या अधिष्ठा नाङ्गुलं दुर्गाम् विन्दति ।

अनामनाकं शीर्यन्ते या मुखेनो पजि घृति ॥६॥

यवस्या गोपती सत्या लोमध्वांया अजीहिडत् ।

ततः किशो चाभियन्ते वत्साश्च धातु को वृकः ॥७॥

यदस्थाः कस्मै चिद्गो गाय वालाङ्क शिल्पकृन्ति ।

ततः कुमारा भ्रियन्ते यस्मश्च च्छत्यनामनात् ॥८॥

यदस्थाः पल्लुलनाय सकृदस्यासी समस्यति ।

ततोपि रूपं जायते तस्मा दव्येष्यद नसः ॥९॥

जायमाना भिजायते देवान् स ब्रह्मणान् वशा ।

तस्माद् ब्रह्मभ्या देयैषा तदाह स्वस्थ गोपनम् ॥१०॥

॥११-११॥

ययेनान्ध निमायन्ति तेषां देवकृता वशा ।

ब्रह्मर्ज्यं तदवृवं य प्रनान्न प्रियायते ॥११॥

य मनां याचक्ष्य आर्षेयैभ्यो नदित्सति ।

आस देवेषु वृश्मते ब्राह्मणानां च मन्वर्व ॥१२॥

यस्यांन्वस्याङ्कसाद्गो अन्वामिच्छं ततर्हित्यः ।

हित्या ददन्ता गोपतिं याचितां च नदित्सति ॥१३॥

यथाशोवधि निहितो ब्राह्मणानां तथा वशा ।

तामेत दायन्ति यस्मिन् कस्मिञ्च जायते ॥१४॥

श्वमेत दायन्ति यद्वसा ब्राह्मणा अग्नि ।

यथैता नन्व ज्जनीया देवास्या निरोधनम् ॥१५॥

चरे देवा त्रैहाय नादविज्ञा तगदा सती ।

वशां च विद्मन्ना इदन्ना म मना ॥१६॥

मवशा माह देवानो निहितं निधिम् ॥

उभौत तस्मै उवाशवो परिक्रम्ये पुमस्यतः ॥१७॥

दुरदग्ने नमाशयं याचितां च नदित्सति ।
 नास्मै कामः समृध्यते यमयत्वा चिकीर्षति ॥१८॥
 यो अस्या उद्यौ नर्वदाथां अस्या स्तनानुत ।
 उर्मयने वीनां दुहे दानुर्चं दशदशाम् ॥१९॥
 देवावशां याचन्ति सुखं कृत्वा ब्रह्मणाम् ।
 तेषां सर्वेषां गदह्मन्वेति मानुषः ॥२०॥

१७-१८

हेउम्ब शूनान्वेति ब्राह्मणैर्भ्यां दददशाम् ।
 देवानां निदितं भागं मर्त्यैश्चैन्नि प्रियायते ॥२१॥
 यादन्वेशतं याचैशुर्ब्राह्मणा शौपति वशाम् ।
 अथैता देवा अङ्गुवन्नेवं हव दुर्षे वशा ॥२२॥
 त्रा मव निदुर्षे दत्वाथान्वस्मै दददशाम् ।
 दुर्चा तस्मा अघिष्ठानं पृथिवी सहदेवता ॥२३॥
 देवावशा मयारं यस्मिन्नग्रे अजायत ।
 तामैषां विद्यान्नारदः सहदेवै रुदायत ॥२४॥
 अनपत्य मन्य पशुं वशा कृणांतु पुरुषम् ।
 ब्राह्मणैश्च याचिता मर्त्यैर्नान्नि प्रियायते ॥२५॥
 अग्नीषोमाभ्यां कामाय मित्राय वरुणाय च ।
 तेभ्यो याचन्ति ब्राह्मणा स्तैभ्य आवृश्च्यते दधत् ॥२६॥
 याचदस्था गौपति नो पश्यपुया इचस्वयम् ।
 चरेदस्थता वङ्गीषु नस्थ श्रीता गृहे स्यात् ॥२७॥
 यो अस्या रुचं उपश्रीत्याथगौषबी वरत् ।
 आयुश्च दस्थ भूतिं च देवा वृश्चन्ति हीडिताः ॥२८॥
 वशा चरन्ती बहुधा देवानां निहितो निधिः ।
 अविष्कृषुते रूपाणि यदास्थामजिगांसति ॥२९॥
 आविरात्मानं कृष्वते यदास्थाम जिगांसति ।

अथोह ब्रह्मभ्यो वशायाक्थाय कृणुते मनः ॥१०॥

१७-१९

मनसा सं कल्पयति तद्देवाः अपि गच्छति ।
 अथोह ब्रह्मभ्यो वशा सुप्रयन्ति याचितम् ॥११॥
 स्वधाकारेण पितृभ्यो यज्ञेन देवताभ्यः ।
 दानेन राजन्यो वशाया मातृहृदं न गच्छि ॥१२॥
 वशाराजन्यते माता तथासंभूत मग्रताः ।
 तस्या आहुरनपां य ब्रह्मभ्यः प्रदीयसे ॥१३॥
 यथाज्यं प्रवृहीतमालुं पत्सृचो अग्नेये ।
 पवाह ब्रह्माणो वशा माग्नये वृश्चते दधत् ॥१४॥
 पुरीडावा वत्सा सुदुधा लोकं अस्थो पतिष्ठति ।
 सास्मे सर्वान् कामान् दुहे वशा प्रददुर्वा वहुन् ॥१५॥
 सर्वान् कामान् यमराज्ये वशा प्रददुर्षे दुहे ।
 अथाहुर्नारकं लोकं निरुन्धानश्च या चिताम् ॥१६॥
 प्रवीय माना चरति कृद्धा गौपतये वशा ।
 वैहतं मामन्यमानो मृत्योः पार्श्वेषु वध्यताम् ॥१७॥
 यो वैहतं मन्वमानो गृहेषु पचते वशाम् ।
 अश्वश्च पुत्रान् पौत्राश्च याचयते बृहस्पतिः ॥१८॥
 महर्देषा वितपति चरन्ती गौपुगौरपि ।
 ततोह गौपतये वशा पदुर्षे विषं दुर्द ॥१९॥
 प्रियं पशुनां भवति यद्ब्रह्मभ्यः प्रदीयते ।
 अतो वशायास्त प्रियं थस्यैवत्रा हविः स्यात् ॥१०॥

१७-२०

या वशा उदक न्ययन् देवा यज्ञा दुर्दत्य ।
 तासां विलिप्त्य भीमा सुदाकुरुत नारदा ॥११॥
 तां देवा अमीमां संन्त वशैयान्न वशैति

नामाब्रवीन्नारद यैपावशानां वशातमा ॥२॥

कतिनौ वशानारद यत्स्वर्वैशि मनुष्यजाः ।

कतमासां भीमतमा कस्याना स्नीयादब्राह्मणः ॥३॥

विलिप्त्या बृहस्पते याचसूत वशा वशा ।

तासां नारनीयादब्रह्मणाय आसं सैतिभूत्याम् ॥४॥

नमस्ते अस्तु नारदानुष्ट निदुषे वशा ।

कतमासां भीमतमा यामुद्रत्वा पराभवत् ॥५॥

विलिप्त्या बृहस्पते याचसूत वशा वशा ।

याः प्रयच्छेद्ब्रह्मभ्यां य आसं स्वैति भूत्याम् ॥६॥

त्रीणिर्वै वशां जालानि विलिप्त्या सूत वशा वशा ।

ताः प्रयच्छेद्ब्रह्मभ्यः स्यौ नावस्कः प्रजापतौ ॥७॥

मत्तद्धौ ब्राह्मणा हविरिति मन्वित याचितः ।

वशांचे देनं यार्चं युर्याभीमा ददुषे गृहे ॥८॥

देवावशा सुप वदन्तृनातादिति हीडिताः ।

मताभिः रुग्भिर्वेदस्थ तस्माद्देसपचा भवत् ॥९॥

उत्तैणं भैदो नारदादृशा भिन्द्रेण याचितः ।

तस्मात्वं देवा मनासी वञ्चन्नसुइरे ॥१०॥

मवशाया अदानाय वदन्ति परिरापिठाः ।

इन्द्रस्थ मन्वर्वे जाल्मा अवृश्चन्ते अघित्या ॥११॥

यैगौपतिं पराणीयायाहुर्मा ददा बति ।

रुद्रस्थास्तं हीतेनै परियंत्यतेतसः ॥१२॥

यदिहुतां यद्गुहता ममाच पचते वशाम् ।

देवान् स ब्राह्मणा ल्वित्वाजिह्वो लोकान् नृरिच्छति ॥१३॥

अषड्भासं त्वचं प्रैष्यं मत्सृहणं मज्जः शरीरम् ।

अग्निः क्रव्या दत्वसुव्यायणस्था सुव्याः पुत्रस्थ ॥१४॥

प्रातर्यावद्ध्या देवैभ्यः सायंयावद्ध्या देवैभ्यो विश्वदानीं यावद्ध्या देवैभ्यः।

अमुष्या मुष्यायण ममुष्याः पुत्रमावृश्चामि ॥२॥

वैश्वानराय सिप्रधन्वने मुमा मुष्यायण ममुष्याः पुत्रमावृश्चामि ॥३॥

सिप्रधन्वन् सिप्रहस्त ।

अमुष्यामुष्यायणस्या मुष्याः पुत्रस्य हृदयं यक्रुस्मात्तस्ते प्रविध्य ॥४॥

इन्द्राग्निभ्यां प्रजापतये परमैष्टिने सीमारराज्ञे वरुणाय राज्ञे ।

पूष्णीं धात्रे सवित्रे त्वष्ट्रीं मुमामुष्यायण ममुष्याः पुत्रमावृश्चामि ॥५॥

उषसं ह्य रात्रयं सूर्याया मुमामुष्यायण ममुष्याः पुत्रमावृश्चामि ॥६॥

वीरुद्ध्य औषधीभ्यो ननस्पतीभ्यो वानस्पत्यैभ्यो मुमामुष्यायण ॥७॥

अद्भ्यो मातरि श्वने ह्यावा पृथिवीभ्या मुमामुष्यायण ॥८॥

इदावत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय बृहते विश्वरूपाय मुमामुष्यायण ॥९॥

मत्स्यः संवत्सरायामुमामुष्यायण ममुष्याः पुत्रमावृश्चामि ॥१०॥

१७-२२

दिग्भ्यो अन्त देशैभ्यो आशाभ्यो आशा पालेभ्यो मुमामुष्यायण ॥११॥

ऋतुभ्य आर्त्तवैभ्योऽधिपतिभ्य अधिपत्यैभ्यो मुमामुष्यायण ॥१२॥

ऋषिभ्य अर्षेयैभ्यो अङ्गिराभ्य अङ्गिरसेभ्योऽथर्वभ्यो अथर्वणैभ्यो मुमा ॥१३॥

वसुभ्यो रुद्रैभ्य आदित्यैभ्यः साध्यैभ्यः आर्त्तैभ्यो मुमामुष्यायण ॥१४॥

मरुद्भ्योऽश्विभ्यां ब्रह्मणे ब्रह्मणस्पतये मुमामुष्यायण ममुष्याः ॥१५॥

ये स्वञ्च क्रूर्ये सूर्यजुः ।

तेभ्य स्वः कृद्भ्यः स्वः कारैभ्यो मुमामुष्यायण ममुष्याः पुत्रमा ॥१६॥

ते स्वः कृतः स्वः कारा अमुमामुष्यायण ममुष्याः पुत्रं पराभा वयन्तु ॥१७॥

येत पश्चक्रूर्ये तपो यजुः ।

तेभ्य स्तपस्कृद्भ्य स्तपःस्कारैभ्यो मुमामुष्यायण ॥

ते तपस्कृतस्तपः स्कारा ममुं ॥२१॥

ये ब्रह्म चक्रूर्ये ब्रह्म यजुः ।

तेभ्यो ब्रह्म कृद्भ्यो ब्रह्मकारैभ्यो मुमामुष्यायण ममुष्याः पुत्रं ऋदुषीम् ॥२२॥

अलिक्लवा गृध्राः कङ्काः सुपर्लाश्च पादाः पतत्रिणः ।
 वयांसि शकुनयो मुष्यायणस्यामुष्याः पुत्रस्या दहनं चरन्तु ॥११॥

११-२३

तदापः प्रवहता वक्ष्यं च मलं च यत् ।
 यक्ष्युः प्वप्य मारिम यदृचा नृतमूदिम ॥१॥
 अपः सप्त श्रवन्ती स्तानो मुञ्चत्वंहसः ॥२॥
 मुञ्चन्तु मासपथ्या दथां वरुण्या दुत ।
 अथो यमस्य पङ्क्तिषा द्विश्वस्मा द्वेव दुष्कृतात् ॥३॥
 जामिसं साक्ष्युः स्वप्या द्रुहो मा मुञ्चन्तु वरुणस्य पाशात् ॥४॥
 मह्यमिन्द्रो वरुणो बृहस्पतिः सविता वर्च आदधन् ॥५॥
 आतृव्यहं सपत्नह स सी मेआतृभ्योसी सपत्नः ॥६॥
 त्व हन्मि तं दुः स्वप्येन विध्यामि त मना शुष्या विध्यामि ॥७॥
 तं सैपिता यव्येन विध्यामि त मधराञ्च मृत्यु पथमभ्यप लुदामि ॥८॥

११-२४

विद्वर्तं स्वप्न जनित्रं पाप्मनः पुत्रो अस्या ।
 भूत्या अधिजातो यमस्य करणः ॥ त्वंत्वा सप्न तथा विद्व ॥
 योभद्रः स्वप्नः सममयः पापस्तं द्विषते प्रविष्मः ।
 तमस्मै गमयामस्ते नैनं विध्यामो भूर्त्येनं विध्यामो निभूर्त्येनम् ॥
 विध्यामः पराभूर्तेनं विध्यामो ग्राह्येनं विध्यामस्त मसेनं विध्यामग्ना ॥
 तनं क्रव्यादय वृक्ष्यामी देवानां मेनं धीरेः क्रूरे प्रैष्यैरमि प्रैष्यामी -
 वैश्वानरः स्थेनं द्रक्ष्यी रपिदहनः ॥२॥
 जनित्रं ग्राह्याः पुत्रोऽसि निर्ऋत्या अधि ॥३॥
 जनित्रं वरुणस्य पुत्रोऽसि वरुणान्वा अधि ॥४॥
 जनित्रं महः पुत्रोऽसि रात्र्या अधि ॥५॥
 जनित्रं दिवस्युपुत्रोऽसि भूम्या अधि ॥६॥
 जनित्रं वनस्पतीनां पुत्रोऽस्योषधीभ्याधि ॥७॥

जनेत्रं वनस्पत्यानां पुत्रोऽसि वीरुद्धयो जधि ॥२॥

जनेत्रं तन्द्रियाः पुत्रोऽसि कौपया अधि ॥३॥

जनेत्रं रक्षसि पुत्रोऽस्य ब्रह्मयो अधि ॥४॥

विद्वन् स्वप्न जनेत्रं गन्धर्वाणां पुत्रोऽस्य स्पर्शोऽस्य अधियाती यमस्य-
करः ॥ त्वं त्वा स्वप्नति त्रीणि ॥५॥

१६-२५

द्यावा पृथिवी अहोरात्रे नक्षत्र येषः ।

इदमहं ममुष्मिन्ना मुष्यायणां मुष्याः पुत्रे दुःस्वप्न्यं ब्रजन्त ।

यदस्मा सित्वाष्टा दशकी ॥६॥

मा प्रगामः पथो वयं मायजा दिन्द्र सोमिनः ।

मां तस्थनो अरातयः ॥७॥

यो यज्ञस्य प्रसाधन स्तन्तु देवोष्वाततः ।

तमाहुत मशीमहि ॥८॥

नमो मित्रस्य ऋणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतं सपर्यत ।

दूरे दृशे देवजाताय केतवे दिव स्पुत्राय सूर्याय संशत ॥९॥

द्यावा च यत्र ततनन्न हानि च नर्त अदेवः प्रदिवो विवासति ।

यदेत सभिः प्रतिरे रथर्यसि प्राचीनमन्व दनुवत्तेरज उदन्नेन न्यौतिषा-

यासि सूर्य ॥१०॥ येन सूर्य न्यौतिषा नाधते तमो जगच्च विश्व मभयर्षि-

भानुना । तेनास्मद्विश्वा मनिरामनाहुति मपामीवा मपदुःस्वप्न्यं सुव ॥११॥

विश्वा मनिरा ममीवा मनाहुती मनुष्यायामुष्यायणाया मुष्याः पुत्राय-

प्रहिम्नाः ॥१२॥

१७-२६

द्यावा पृथिवी वहतं दुःस्वप्न्यं परावहतं दुःस्वप्न्यम् ।

अमुष्या अमुष्यायणाया मुष्याः पुत्राय प्रहिम्नाः ॥१३॥

वातापवमानी वहतंम् ॥१४॥ इन्द्राग्नी वहतम् ॥१५॥ मित्रावरुणावहतम् ॥१६॥

उवाशवी वहतम् ॥१७॥ देवास्विना वहतम् ॥१८॥ देवा मरुती वहतः ॥१९॥

देवः पितरो वहत ॥२०॥ देव सूर्य वहदुःस्वप्न्यं परावहदुःस्वप्न्यम् ॥२१॥

देवचन्द्रमौवह दुःस्वप्यं परावह दुःस्वप्यम् ॥१०॥

देवानिनक्षत्राणि वहत दुःस्वप्यं परानहत दुःस्वप्यम् ॥११॥

देवीरापी वहत दुःस्वप्यं परावहत दुःस्वप्यम् ॥१२॥

देवा विष्णो वह दुःस्वप्यं ॥१३॥ देवत्वष्टर्वह ॥१४॥ देवघातर्वह ॥१५॥

देवसवितर्वह ॥१६॥ देवशुषन वह ॥१७॥ देववृहस्पतर्वह ॥१८॥

देवप्रजापतर्वह ॥१९॥ देवपरमैष्ठिन वह ॥२०॥ अहीरात्रं महतं दुःस्वप्यम् ॥२१॥

१७-२४

इन्द्रो वज्रमसिञ्च कृताय हन्तर्वं त्वष्टा वज्रमसिञ्च वृत्राय हन्तर्वं ॥१॥

यौवज्रः संविश्वानरी यत्नैष्म वीर्यं सविश्वाषाचन्त अरम्भ्रणं सर्वैश्वानरः ॥२॥

ततद्वा इदं सर्वं यदेतानि त्रीणि ॥३॥ वैश्वानरो विश्वाषाट् ॥४॥

सर्वानेव पुष्या लोका न वरुन्धै सर्वाश्च देवता य मवं विद्वान् नडुहीत्रतं विमति ॥५॥

१७-२४

तमोदन्त तमुदैङ्कयन्त मुपामिमात प्रहराणीनि ॥१॥

सौम्यहस्ता दमुच्यतं देवीत्रजः पुरः पविः सहस्र पृष्टिदिविस्पृशः ॥२॥

संससि जानो तिष्ठधरे हराम भवन्नेजदित्सन् ॥३॥

सम्ममुद्रं प्राविशत्यस मुद्रमदहत ॥४॥

तस्मात् समुद्रो दुर्चरिपपिद्वैश्वानरेण हिजगपः ॥५॥

सशक्रः उदक्रामत्साध्याय दसौ वज्रो असुरैः सस्पद्य वैवाङ् स्तरक्षति-

ब्रह्मं चराणीति सन्नत मचरत् ॥६॥

सौनुः कृशा भवन्तस्मा दनुः कृशा व्रतचारी भवत्यनुर्हि कृशा भूत्वैन्द्रो-

उत्सुरानपा वृक्ता ॥७॥ सपरमैष्ठिन मुपाधावत् ॥८॥

स प्रजापति मुपाधावत् ॥९॥ सविष्णुमुपाधावत् ॥१०॥

स गृहपति मुपाधावत् ॥११॥ सविराज मुपाधावत् ॥१२॥

स स्वराज मुपाधावत् ॥१३॥ स सम्राज मुपाधावत् ॥१४॥

सोहारात्रं मुपाधावत् ॥१५॥ सोधिमासा मुपाधावत् ॥१६॥

समासा नुपाधावत् ॥१७॥ स ऋत्वनुपाधावत् ॥१८॥

स आर्त्तवानुपाधावत् ॥१५॥ सरुषीनुपाधावत् ॥१६॥ स आर्षयानुपाधा-
 वत् ॥१७॥ सोऽङ्गि रसा नुपाधावत् ॥१८॥ सोऽथर्वण उपाधावत् ॥१९॥
 स आथर्वणा नुपाधावत् ॥२०॥ विववं देनान्मरुणां स्तमन्व वाहवं सोमः-
 प्रथमार्थेन्द्राग्नी ॥२१॥ तमुपामन्त्रयन्तु पठ्यंथा वाचा क्रूरया च हनिष्या-
 मत्स्वा विहाचेष्या मीनचत मिष्यासीति सोऽसाभ्ययत् ॥२२॥ तस्माद्गी
 ब्रह्मवर्दी तापस्पृतं शमयति दोहयत वीनाम् ॥२३॥ तंमृत्सामाभ्यामुत्त-
 षिहितो यजुषा यज्ञे न गायत्रेण वा सदैव्येन च ॥२४॥ मतद्वा इदं सर्वं-
 यदृक्सामे मताविन्द्रस्य ब्राह्म ॥२५॥ तमादत्त तं परुष्वाधत् ॥२६॥
 प्रजावै समृद्धि रक्षयतिः पशवः पंरुषि ॥२७॥ प्रजामैव समृद्धि मक्षितमव-
 रुन्धीयः ॥२८॥ १७-२९

सदीक्षी प्रत्यतिष्ठत् ॥१॥ दिश मवानु प्रतिनिष्ठति यः ॥२॥

१७-३०

स विश्वापाह्य क्रमत् ॥१॥ स विश्वापाह्यक्रमत् ॥२॥ षष वै विश्वापाह्यी-
 र्दसौ ॥३॥ मते वै सर्वे पुण्याल्लोकाः सर्वाश्च देवताः सनाधारयत् ॥४॥
 सर्वानैव पुण्याल्लोकान् वरुन्धी सर्वाश्च देवता यः ॥५॥

१७-३१

स विश्वानरे क्रमत् ॥१॥ षष वै विश्वानरे यदन्तरिक्षं समुद्रः ॥२॥
 मते वै पथयो देवयाना यः सूर्यस्थरश्च यः सः ॥३॥
 पथिषु देवयाने षधीयते प्रपथो देवयानां जानाति यः ॥४॥

१७-३२

सर्वेश्वानरे क्रमत् ॥१॥ षष वै विश्वानरी यदयं पवमानाः ॥२॥
 षष वै सर्वा अनु प्रजातो धीयते सनाधारयत् ॥३॥ धीयन्ते अस्मिन्-
 प्राणायः ॥४॥ १७-३३

स नृत्रे क्रमत् । तस्य वृत्रस्थाङ्गमः पर्वणि शरीराण्य भज्यन्त ।
 मताने वै वृत्रस्थाङ्गाः पर्वणि शरीराणि यदिमै पर्वता । स यत्र ह्यामन्सा-
 कामयत इह मे राक्ष्यते तदस्मै राज्यते ॥ अस्थामैव प्रतिष्ठासांयतनं-

विन्दते यः ॥१॥

१७-३५

स देवाना गच्छतं देवा अनुवन्नाशं सामहे गुर्वे तद्गत मरणेषु पशुषु-
 ग्राम्येष्वत्येति ॥१॥ साजडाह मुपाद्याव न्तमनड्वान ब्रवीत्किंम प्रतिवाठी-
 भविष्यतीति वरं वृणीष्वेति सवर मवृणीत ॥२॥ ऋध्न लोकां सानि-
 ऋध्नस्य विषुपि श्रयइति ॥३॥

पांडशांवा इत उध्नी लोका यद्भध्नी यद्भध्न सविष्टताः ॥४॥

ऋध्नं लोका भवति ऋध्नस्य विषुपि श्रयते यः ॥५॥

१७-३६

अथाहीना अश्वथेर ब्रवीन्नद्राह्मणानिन्द्रा नियादेन मश्रुणोर्न्दिष्टापूतन-
 दिभवानीति ॥ कृत्यावा मषा मनुष्वेषु चरति यदहं क्रमत सर्वाल्लोकान्-
 प्राजानात् ॥ यानस्य पूर्व पदोती पूर्वपश्यी यत्रपरपदो तावपरपश्यी ॥
 यावस्यो स्षो ती पुरोडारो येनासि केती श्रीवी ॥ ये अस्यासो ती सूर्या-
 चन्द्रमसो येनि मंथास्तान्व होरात्राणि यानि वक्षणांनिर्त सूर्यस्य रश्मयःसाः
 शीण कलशः शिरः सोमो राजा मस्तष्कः ॥ ये अस्थश्चर्ह तदृतं सत्यंम् ।
 धीवं वा कृतं सत्यं तस्मादेतं ध्रुवं । ध्रुवमनवर्त्तं सत्यं अनुप्रति तिष्ठति यः ॥१॥

१७-३७

यावस्य कर्णो सा अद्या ॥१॥ चराचरा वी अद्या तस्मा कर्णो सुदुर्वरी-
 वर्जयति ॥२॥ अद्याघर्त्तस्मे अद्यानी यो भवति यः ॥३॥

१७-३८

यास्य दक्षिणा हनुः सा सुहुर्या सव्यासो प्रमृद्यः कण्ठसा ध्रुवा ॥

अग्निरास्यम्बिद्यु जिह्वा मरुती दन्ताः पवमानः प्राणः ॥

मषा वी वासा माहुर्व स्वर्दारिती यदान्ति गुदम् ॥

वर्षोरवधारं समृष्टे माक्षेति मवरुन्धी यः ॥१॥

१७-३९

यदस्य चर्मत दभ्रंयानि लोमानि तानिमहत्त्राणी ॥१॥

योऽस्य दक्षिणोर्ध्वस्ता शारदी मासो यः सव्यस्ता हेमन्तो ॥३॥
 योऽस्य जघनोर्ध्वस्ता शैशिगी मासो यः पूर्वोर्ध्वस्ता वासन्तो ॥४॥
 यदस्य पृष्ठन्तो ग्रीष्मे मासो यन्मध्यन्तो वासकी ॥५॥
 संवत्सरवा ऋष संभृती यदनद्वान् यदनद्वती ॥६॥
 कल्पन्ते अस्मा ऋतवीनर्तुष्व्वा वश्मतः ऋतुनां प्रियो भवति यः ॥७॥

१७-३९

तपश्च वरश्च महश्च यशश्च दशश्च स्मिन्नन्त ऋचः सागानि यजुषि ब्रह्मणम् ।
 ब्रह्मर्चैव लोके चावर्कन्ते ब्राह्मणां वर्चसा भवति यः ।

१७-४०

अथ ज्य दस्मिन्नन्तः ॥१॥ शतं ऋधाः शतं दीप्ताः शतं यजाः शतं दक्षिणाः ॥२॥
 शतं भूतयः शतं पुष्ययः शतं प्रभूतयः शतं समृद्धयः ॥३॥
 शतं भूतयः शतं निर्भूतयः शतं पराभूतयः शतं समृद्धयः ॥४॥
 शतमन्थ्यानि शतमन्ध्रानि शतं तमांसि शतं रुधिराणि ॥५॥
 यत्त्वं विदुषां साधुर्कृत्यत्ये तेरे वीनं तमांसिः प्राणानि ।
 यदस्य प्राचीनं नाभ्यास्ते नद्यपन्त माविशाते ॥६॥
 अथो यदस्य प्रतीचीनं नाभ्यास्तेन मृत्युं नाभ्यामवर्त्तन्तरति ॥७॥
 प्रपथो देवयानां जानति यः ॥८॥

१७-४१

शतमर्ध मासाः शतं मासाः शतमृतवः शतमार्त्तनाः ।
 शतमिद्वत्सराः शतं परिवत्सरा शतं संवत्सराः ॥१॥
 शतं ऋषि शतं कर्माणि शतं योति शिष्यतमभृतानि ॥२॥
 शतः प्रणाः शतमपाना शतं व्यानाः शतमपानाः ॥
 ज्यौग् जीवति सर्वमायुरति नपुरा जरसः प्रमीयते यत्त्वं वेदः ॥३॥

१७-४२

अथ यदस्मिन्नन्तः ॥ शतं गायत्राः शतं सहाः शतं निरात्राः शतमति-
 रात्राः ॥१॥ शतमग्निष्टोमाः शतं द्वादशाहाः शतं शोडशिनः शतं सर्वपृष्ट ॥२॥

शतं राजसूयाः शतं वाजपेयाः शतं कामप्राः सहस्रं सत्रायथानि ॥ ३॥
 त्वं वानङ्गानन् सर्वाङ्गः सर्वात्सासर्व परिसर्व पान्मध्यतः प्रयष्टित ॥ ४॥
 ऋक् सामाभ्यां मुत्तमिर्ता ययुषा यज्ञेन गायत्रेण ब्रह्मणा पथित उपमष्टान् ॥ ५॥
 प्रथते प्रजया पशुभिर्गृहेर्द्धनेन य मवं नैद ॥ ६॥

१७-५३

इन्द्रो बलेनासि परमेष्ठि ब्रतेन येन गोस्तेन वैश्वदेवः ॥ १॥
 योऽस्मान्नेष्टियं वयं द्विष्मस्तस्य प्राणान् संबृहतस्य पाणान् विबृहात् ॥ २॥
 इन्द्रो सीन्द्रस्य रूपमसि प्रजापति रसि परमेष्ठ्यसि ॥ ३॥
 सूरमि स्वर्गोऽसि स्वर्गलोकौसि स्वर्गं मालोकं गमय ॥ ४॥
 येनास्य वहस्तेन यज्ञी येन वहति तेन लोकः ॥ ५॥
 येनेनं परयति तेन विश्वा येनेनं गमयति तेन शर्वः ॥ ६॥
 येऽस्य पादाः सा प्रतिष्ठा । प्राते तिस्रसि प्रजया पशुभिर्गृहेर्द्धनेन यमवं-
 विद्वान् नडुर्हा ब्रतं विमति ॥ ७॥

१७-५४

नडमारो हनते अत्रलोक इदं सीसं भागर्धयन्त महि ।
 यो गीषु यक्ष्मः पुरुषेषु यक्ष्मस्तेन त्वं साक मधराड् परेहि ॥ १॥
 अधसं सद्दुः शंसद्दुः शंसौ करेणानु करेण च ।
 मृत्युंश्च सर्वास्तेनेता यक्ष्मांश्च निरजामसि ॥ २॥
 निरिता मृत्यु निरुक्तिं निर्यक्ष्मम् ।
 नो व्यष्टि त मध्यर्चाः क्रव्यादयं द्विष्टस्तन्ने प्रसुवामः ॥ ३॥
 यक्ष्यग्निः क्रव्या द्विवा व्याघ्र इमं गीषु मन्यो का आविवेश ।
 तं माषान्धं कृत्वा प्रहेणोमि दूरं सगच्छ तस्युषडोत्यग्नीन् ॥ ४॥
 यत्वा क्रुधा प्रचकुर्मन्युना पुरुषे मृते ।
 सुकल्प मग्ने तत्वया पुनस्ता द्वीपया मसि ॥ ५॥
 पुनत्स्वादित्या रुद्रा वसवः पुनर्ब्रह्मा वसुनीतिरग्रे ।
 पुनस्त्वा ब्रह्मणस्पति राधा द्वीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥ ६॥

यी अग्निः क्रव्याप्रविवेशवां गृह मिमं पश्यं नितरं जातवैदसंतं हरामि -
 पितृयज्ञाय दूरं सधर्मं मिन्धत्परमं सधस्थं ॥७॥
 क्रव्यादमग्निं प्रहिणामि दूरं यमराज्ञा गच्छन्तु रिप्रवाहः ।
 इहैवायमितरां जान वेदावेवा देवैष्या हव्यं वहतु प्रजानन् ॥८॥
 क्रव्यादग्निं मिगितौ हरामि जनान्ति हन्तुं वज्रैरा मृत्युम् ।
 किन्त्सास्मि गार्हपत्येन निद्वान् पितृणा लोके अपिभाग अस्य ॥९॥
 क्रव्यादमग्निं शसमानं मुक्क्ष्यं प्रहिणामि यन्दग्निः पितृयाणीः ।
 मादवयानैः पथिमिरा गात्रे वीद्ये पितृषु जागृहीत्वम् ॥१०॥

११-१५

समिन्धते संकमुकं स्वस्तये शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।
 जहाति रिप्र मत्येन मति शिसिद्धौ अग्निः सपुना पुनातु ॥११॥
 देवा अग्निः संकंसुको दिवस्पृष्टवान् वारुहत ।
 मुच्यमाना विरं हसी मोह्यास्माद् असस्त्रिया ॥१२॥
 अस्मिन्वयं संकंसुके अग्नेरिप्राणि मृज्महे ।
 अभूम यजाः शुद्धाः प्रणजायुषि तार्षिन् ॥१३॥
 संकंसुको विक सुको निर्ऋशौ यज्ञनिधरः ।
 तते यक्षमं सर्वदसो दूराङ्गूर मुमुच्यवुः ॥१४॥
 अन्वात्वा पुरुषेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यस्त्वा ॥
 क्रव्यादं निरन्तु दामस्थग्निं जीवति शोपनम् ॥१५॥
 योनो श्वेषु वीरेषु या गोषु या अजाविषु ।
 क्रव्यादं निरन्तु दामस्थग्निर्यो जनयोपनः ॥१६॥
 समिद्धौ अग्नि या हुतशना माभ्य प्रकमाः ।
 अत्रै वदीदि हिह्यपि ज्याकृ सूर्याय दृशं ॥१७॥
 यस्मिन्नेवा अभृत जयस्मिन्मनुष्या उत ।
 तस्मिन्धृत स्तावामृष्टा त्वमग्ने दिवरुह ॥१८॥
 सासेमृत्वं नममृत्वं मग्निः संकंशुकश्चयः ।

अथी अद्यां ग्रामायां शीर्षक्ति मुपबर्हण ॥६॥

शीर्षवलं सादयित्वा शीर्षक्ति मुपबर्हता ।

अद्या मसिक्यां मृष्ट्वा शुद्धा भवन्तु यज्ञियाः ॥७॥

१७ - ५६

परंमृत्यो अनुपरीहि पन्थां यस्थ स्य इतरो देवयानात् ।

चक्षुष्मते श्रुण्व ते ते ब्रवीमिह मे वीर वहवा भवन्तु ॥१॥

इमे जीवा विमृष्टी रावृत्तं वदतिर्ना अक्ष्य ।

प्राञ्चा अगा मन्त्रचर्य सहाय सुवीरासो विदथमा वदेम ॥२॥

इमं जीवैभ्यः परिधिं दधामि मेषां जुगाद परी अर्थमेतम् ।

यौग्जीवन्तः शरदः पुरुधीः तिरा मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥३॥

यथाहान्व नुपूर्वं भवन्ति यथर्त्त वरुतुभिर्यन्ति शाका यथानुपूर्वो अपरं जहात्य-

वात्वपरयुषि कल्पयैतांम् ॥ आरोह तायूर्जरसं पृणाना अनु पूर्व यतमाना-

यतिष्ठ ॥४॥ तान्वस्त्वष्टा सुजनिमा सजौषाः सर्व मायुर्नयतु जीवनाय ॥५॥

अश्वन्वतीरीयते संरभध्वं वीरयध्वं प्रतरता सखायः ।

अत्रा जहितये असन्बुरेवा अनमाया नुत्तरे माभिवाजान् ॥६॥

उत्तिष्ठता प्रतरथा सखाया श्वनति स्थन्दते नदीयम् ।

अत्रा जहितये असंनशिवाः शिवां स्याना नुत्तरे माभिवाजान् ॥७॥

वैश्वदेवीं सुनृता मारभध्वं शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।

अतिक्रामन्ता दुरितानि विश्वा शतं हिमाः सर्ववीरा मदेम ॥८॥

उदीचीनैः पन्दमिवायु मद्भिरतिक्रामन्ता वरतन् परेभिः ।

त्रिः सप्तकृत्व ऋषयः परेणः मृत्युं प्रत्यूहं पदयोप नैन ॥९॥

मृत्योः पदं योपयन्त येत द्राघीयं आयुः प्रतरं दधानाः ।

आसीना मृत्युं नुदता सधस्यैथ जीवा विदथमा वदेम ॥१०॥

१७ - ५७

इमानारी रविधवाः सुरत्ना आरोहन्तु जनया योनिमर्षी ॥१॥

इमं वीरा अविधवाः सुजानय आंजनेन सर्पिषा संस्पृशन्ताम् ।

अनत्रवाऽनमीवाः सुरत्वा रस्योनाक्षेर्न रथितन्तं रूहयुः ॥२॥
 वाकरोमि हनिषा मे तो तो ब्रह्मणा व्यहं कल्पयासि ॥
 स्वधां पितृभ्यां अजरं कृणोमि दीर्घाणां युषा समिमां सृजामि ॥३॥
 योनीं अग्निः पितरो हृत्स्वन्त राविर्वशा मृतो मर्त्येषु ।
 मव्यहन्तं परिगृह्णामि देवं मासां अस्मा द्विस्रतमा वयन्त ॥४॥
 अपावर्त्याग्निं गार्हपत्यं क्रव्यादाः प्रेत दक्षिणाः ।
 प्रियं पितृभ्य आत्मने ब्रह्मर्षी कृणुतः प्रियम् ॥५॥
 द्विभा गधन मादाय प्रक्षिणा त्यपं कर्त्या ।
 अग्निः पुत्रस्य ज्यैष्ठ्यस्य क्रव्यादं निराहितः ॥६॥
 यत्कृषते यद्वनुते यच्चवस्ते न विन्दते ।
 सर्वं मर्त्यस्य तन्नास्ति क्रव्याद्यैदं निराहितः ॥७॥
 अयज्ञो हतवर्चा भवति नीनेन हविरत्तव ।
 छिनन्ति कृषिं गान्धनं यं क्रव्यादं नु वर्तते ॥८॥
 बहु गृध्रीः प्रवदत्यान्ति मर्त्यान्येति च ।
 क्रव्यादं मग्नि रन्तिका प्रनु विद्यान् नित्तावति ॥९॥
 ग्राह्या गृहाः संसीर्यन्ते यस्त्रिया स्त्रियते पतिः ।
 ब्रह्मेव विद्वान् ध्यायः क्रव्यादं निरा दधत् ॥१०॥

१७-५४

यदिप्रं दुरितं चक्रुमा यच्च दुष्कृतम् ।
 आपोमातस्मा च्छुन्धन्वगिः सकंशुकश्चयः ॥११॥
 ता अधरा दुहिचीरा ववृतं प्रजानतीः पथिभि देवयानैः ।
 पर्वतरथ ऋषभस्याधि पृष्ठे नवक्षरन्ति सलिलः पुराणीः ॥१२॥
 अग्ने अक्रव्यां निष्क्रव्यादं नुदाः देवजनं वह ।
 इमं क्रव्या प्रविर्वशायं क्रव्यादं मन्वगात् ॥
 व्याघ्रं कृत्वं नानानं तं हरामि शिक्षा परम् ॥१३॥

अन्तर्दृष्टीं देवानां परिधिं मनुष्याणां मग्निगार्हपत्य उभयानन्तराश्रितः ।
 जीवानां मग्ने प्रतीर दीर्घमायुः पितृणां लोकों मनुमुपयन्तु ये मृताः ॥११॥
 सुगार्हपत्यौ वितपन्नराती रुषामुषां श्रेयसीं दद्यत् ।
 सर्वानग्ने सहमानः सपत्नानेषामूर्जं रयिमस्मासुर्धाहि ॥१२॥
 इममिन्द्रं वह्निं पप्रिमन्वा रभध्वं सवोन विद्वान् विजहतु मृत्युम् ।
 तेनापहत शरुमा पतन्तं तेन रुद्रस्य परिपातास्ता ॥१३॥
 अहोरात्रं अन्याषि विभ्रतसम्य स्तिष्ठन्प्रतरणः सुवीरः ।
 अनातुराः सुमनस्तल्पविभ्रं द्यौर्गवन्ः परुषगन्धि रधि ॥१४॥
 ते देवेष्वानृश्यं ते पापं जीवन्ति सर्वदा ।
 क्रव्यादमग्नि रन्तिका दनु विद्वान् वित्तावति ॥१५॥
 प्रव मानसा पतति मृत्युरावर्त्तते पुनः ।
 क्रव्याद्यामग्नि रन्तिका दश्व इवान्ववपते नडम् ॥१६॥

१७ - ५९

ये अद्यया धन काम्या क्रव्यादासमासते ।
 तेवा अन्याषां कुम्भ्रीं पर्यादद्यतु सर्वदा ॥१७॥
 इषिका चरतीं वित्वां तिन्यियं दण्डनं नडम् ।
 तानिन्द्र इध्मं कृत्वा यमस्याग्निं निरा दधौ ॥१८॥
 अविः कृष्णा भागर्धयं पशूनां सीसं क्रव्यादूरा चन्द्रंतमाहुः ।
 माषाः पिष्टामागर्धयं दव्यन्ते रथ्याण्या गहूरं सचस्व ॥१९॥
 प्रत्यञ्च मर्कं प्रत्यर्पयित्वा प्रविद्वान् पन्थानविद्वा चकार ।
 परामीषा पश्वन्वि देश दीर्घोणायुषा समघा दिहेमाम् ॥२०॥
 अनद्वाहं प्लवमन्वा रभध्वं सवोनिविक्ष दुरिता दवद्यात् ।
 आरौहर सवितुर्यवं हिरण्यैः षड्भि रूर्मिभि र्मानिं चरम ॥२१॥
 गोभिष्वरे मामतिं दुरेवां यवेन शुद्धं पुरुहुत विश्वान् ।
 वयं राजानः प्रथमा धनाना मरिषा स्वरुननीमिस्तरम ॥२२॥
 पूर्णं नारी प्रहरामि कुम्भ्रमपां रासै रौषधीनां धृतस्य ।

इमान् पात्री रभृते नास मङ्घ्रिः स्थिरा वीरः संमनसा भवन्तु ।

१७-५०

पुमान् पुंसो अधितिष्ठ चर्म तत्र ह्यस्व यतमा प्रियान् ।
 यावन्ताव श्रेष्ठमं समं यथुस्तद्धां वयां यमराज्यं समानाम् ॥१॥
 तावद्धां तेजस्तति वीर्याणि तावच्चक्षुस्ततिधा वाजिनानि ।
 अग्निः शरीरं सचते यार्तेर्धा अघा पक्वान् मिथुनासं भवाथ ॥२॥
 समस्मि ल्लोकं समुदकं यानं संस्मा समेतं यमराज्यं ।
 पुनो पवित्रे रूपत दुह्य र्यथां यद्ध्रैतो अधिवांसं बभ्रुव ॥३॥
 आपः पुत्रासो अभि सं विशद्वमि मंजीवं जीवधन्वा समेत ।
 नासां भजध्व ममृतं यदाहुर्य मादनं पचति वा जनेत्री ॥४॥
 यं वः पिता पचति यच्च माता रिप्रा न्निमुक्त्यै समला च वाचः ।
 स आदनः शतधारः स्वर्ग उत्तव्यापन उशी महित्वा ॥५॥
 उर्म नमसी उभयांश्च लोकां र्ययजन्वा अभिजितः स्वर्गाः ।
 तेषां ज्यातिष्मान् मद्युमां यो अग्रं तस्मिन् पुनै रजसि सं अर्यथाम् ॥६॥
 प्राचीं प्राचीं प्रदिशमारमेशा मंतं लोकं श्रद्धधानाः सचन्ते ।
 मिमाथां प्रत्रं तद्धां पूर्णमस्तु स्वां पक्वः पितृयाती न्यायत् ॥७॥
 दक्षिण दिशमति मक्ष माणो पर्यावर्त्तथा मभिपात्र मंजत् ।
 तस्मै वां यमः पितृभिः संविदानः पक्वाय शर्म बहुलं नियच्छात् ॥८॥
 प्रतीचीं दिशामिय सिद्धरं वां यस्थां सौमी अधिपा मृन्तिताच ।
 तस्थाम माथां सुकृतः परेशा समथा पक्वै नत्सहसं भवम ॥९॥
 उत्तरं राष्ट्रं प्रजयीत्तराव दिशा मुदीचीवन्तो अग्रम् ।
 पाक्तं चन्द्रः पुरुषां बभ्रुव विश्वे विश्वाङ्गैः सहसं भवम ॥१०॥

१७-५१

द्युवेयं विरर्णमो अस्त्वस्थे शिवापुत्रेभ्यः उत्तमह्यमस्तु ।
 सानो देव्यदिने विश्ववार इर्य वशीपा अभिरस पक्वम् ॥१॥
 पितृव पुत्राङ् अभिसं सचस्व नः शिवानो वाता तपवान्तु शम्भा ।

यमोदनं पचते देवते इदं नस्त प उत सत्यं च विन्ताम् ॥२॥
 यज्ञान् कृष्णः शकुन महगत्वात्सरं विषक्तं बिल आ ससाद ।
 दासीवाय दार्द्र हस्ता समंक्त उल्लखल मुसलं शुन्धतापः ॥३॥
 अयं ग्रीवा पृथिवीद्वनी वयाँद्याः पूतः पवित्रै रपहन्तु रक्षसः ।
 आरोह चर्म मभिशर्म यच्छ मादम्पती पौत्र मद्यं निगाताम् ॥४॥
 वनस्यातिः सहर्दवीर्न आगत्रक्षः पिशाचाप बाधमानः ।
 स उच्छयातेः प्रवदाति वातं तनलोकां अभिस्वां जयम् ॥५॥
 सप्तमैद्यां पशवः पर्यगुह्यं य रीषां वेदस्वा मुतयश्च करम् ।
 त्रयस्त्रिंशद्दे वतात्स्वां सचर्त्त सैनः स्वर्ग मभिनेषि लोकम् ॥६॥
 स्वर्गलोक मभिनी नयासि सं जाया सह पुत्रैः स्याम ।
 गृह्णामि हस्तमन्वे लुत्र मानस्तारी निर्ऋति मीं अरातीः ॥७॥
 ग्राहं पाप्मनः मतितां अयामतमो द्नस्य प्रमदाति वल्पु ।
 वानस्पत्य उह्यतो मानिहिंसीर्मा तण्डुलं विशरुर्द वयन्तम् ॥८॥
 विश्वव्यचघृत पृष्ठाह विश्वं सयोनि लोकं मुप याहि विद्वान् ।
 वर्षवृद्ध मुपयच्छ रूर्पोत्विषि पलावान पतद्धि नक्तु ॥९॥
 त्रयो लोकाः सस्मिता ब्रह्मर्षीन् द्यौ रवासीं पृथिव्यन्तरिक्षम् ।
 अंशून गृभीता मनुष्यं रभैथा माप्यायन्तां पुनरायन्तु रूर्पात् ॥१०॥

१५-५२

पृथग् पाणि बहुधा पशूना मैक रूपी भवति संमृद्ध्याम् ।
 प्रतां त्वचं लीहिनी तां नुर्दयां धावा शुन्धाति वलग इवस्ताम् ॥१॥
 जनित्रीव प्रतिहृष्यासि सूलं सन्त्वा दद्यामि पृथिवीं पृथिव्याम् ।
 उखाः कुम्भ्रा वैद्यां सञ्चरन्तां यज्ञा युधैराज्यं मामिषिक्ता ॥२॥
 भूम्यां त्वाभूमि मधिद्या रयामि तनूः समानि विकृणत मथा ।
 यज्ञ्य द्विप्तं निखत मर्षणञ्च तनमाय सुञ्चा रपित द्वयामि ॥३॥
 अग्निः पचन् रक्षतुत्वा पुरस्तादिन्द्रो अस्मा दृक्षिणतो महित्वा ।
 सोमस्तात दृहा धरुणो प्रतीच्या उत्तरत्वा वरुणः संददाते ॥४॥

आयन्तु दिवः पृथिवीं सचन्तं भूम्याः सचन्तं उर्वन्तरिक्षम् ।
 शुद्धाः सतीस्ता उशन्थन्तं सवतानः स्वर्गं मभिलोकं नयन्तु ॥५॥
 पुतः पवित्रैः पवन्तं अभ्राक्षिवं चयन्ति पृथिवीं च लोकाम् ।
 ताजीवता जीवधन्वाः प्रतिष्ठाः पात्र आसिक्ताः पर्यग्निरेनाम् ॥६॥
 उतैव प्रद्धवीरुत्सं मितासं उतशुक्राः शुचयश्ची मृतासः ।
 ता औदनं दम्पतीभ्यां प्रतिष्ठा आपः शिक्षन्ती प्रवता सुनाथाः ॥७॥
 उद्भ्योद्यन्त्याभि वल्खन्ती तप्ताः च पंनमस्यन्ति वहन्तुश्च निन्दुन् ।
 यौषेव दृष्ट्वापति मृत्विया येते स्तषुर्नै भिवता समापः ॥८॥
 सख्या तास्तौकाः पृथिवीं सचन्तं प्राणा पाने समिता औषधीभिः ।
 असंख्याता औप्यमानाः सुवर्णाः सर्वसमापं शुचयः शुचित्वम् ॥९॥
 उद्यापयसीत तांबुध्न मतानाद्धि रात्मान मपिसं सृजन्ताम् ।
 अमासि पात्र उदकं यदे तन्मिता स्तषुलाः प्रदिशो यतीमाः ॥१०॥

१७-५३

प्रयच्छ परशुं त्वस्याहं रन्वहिंसन्त औषधीदान्तु पर्वम् ।
 सोमयासास्परि राज्य बभूवा मन्थुता वीरुद्यो मे भवन्तु ॥१॥
 नवं बर्हि रोदनाय स्तृणीत प्रियं हृदयशुषा वल्खुस्तु ।
 तत्र देवाः सहदेवै दिशन्त्विसं प्राश्नन्तु दक्षिणतां निषद्य ॥२॥
 वनस्पते स्तीर्णमासीद बर्हि रग्निष्ठीर्मेः संमितो देवताभि ।
 तष्वैव रूपं सुकृतं स्वधीत्येना महाः परिपात्रे ददृशाम् ॥३॥
 धत्ता द्वीयस्व धरुणं पृथिव्या अच्युतं त्वा देवताश्चा वयन्तु ।
 तं दम्पती जीवन्ती जीव पुत्रा उद्भासयातः पर्यग्नि धानात् ॥४॥
 पष्यो शरभ्यः परिद द्धुमतं श्वपक्वं नाभ्यः शनवार्ते ।
 उपैनं पुण्डु पितरश्च सादामि सं स्वर्गं गमयान्तं मग्ने ॥५॥
 सर्वान् समागान्भिर्जित्य लोकान् यावन्तः कामाः समुप्तर स्तानु ।
 विशा हेतामा यवनं चतविरैकस्मिन् पात्रे अद्ध्युद्धरेनम् ॥६॥
 उपत्सृणीहि प्रथमया पुरस्ताद्धृतेन पात्र मभिद्यार यदम् ।

वाश्री वाश्री तरुणं स्तरस्मि मिमं देवासौ अग्निहिं कराथ ॥७॥
 उपस्तरहि स्करा लोकां मत् मुकुः पृथस्या स स्वर्गः ।
 तस्मिन् सुपं लोमाहिष उच्छ्रयान् देवामनं देवताभ्यः प्रयच्छान् ॥८॥
 यस्यज्जाया पचतित्व परः परपतिर्वाजय उतत्वन्तिरः ।
 सन्त त्पृज्यां सहवान्त दस्तुसं राघयन्तो सहलां क मत् ॥९॥
 यावन्तो अस्याः पृथिवीं सचन्तो अस्मात्पुण्डः परियसं वलुवुः ।
 सर्वास्तपुं प पात्रे ह्यर्यां नाभिं जनानाः सिचवः समायम् ॥१०॥

११-५५

वसौर्या धारा मधुना समक्ता घृतं न मिश्रां अमृतस्य नाभयः ।
 सर्वास्ता अवरुन्धे स्वर्गः षष्ठ्या शरत्सुनिधिपा अग्निच्छात् ॥११॥
 निधिं निधिपा अग्नेन मिच्छादनीश्वरा अग्निः सन्त्वन्धे ।
 अस्माभि दितां निहित स्वर्ग स्त्रिभिः काण्डे स्त्रीन् स्वर्गां निरुसत् ॥१२॥
 अग्निरक्ष स्तपतु यद्विदं यं क्रव्याद् पिशाच इहमा प्रपास्त ।
 बुदाम मन मवरुध्ना अस्मादादित्यानां अङ्घ्रिः रसः सचन्ताम् ॥१३॥
 आदित्यैभ्यो अङ्घ्रिभ्यो मध्विदं घृतं न मिश्रं प्रति वेदयामः ।
 शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्या निहृत्येनं स्वर्गं सुकृता मर्येनम् ॥१४॥
 इदं काण्ड मुत्तमं प्रापमस्य यस्मालोकां तरमेषी समाप ।
 आसिञ्च सर्पि घृत वत्स मङ्गु षभागां अङ्घ्रिः रसां नी अत्र ॥१५॥
 सत्याय तपसे देवताभ्यो निधिं शीवधि परिदध्न मत् ॥
 मानो द्युते वगान्मास मित्यन्मा स्मान्वस्मा उत्सृजता पुरामत् ॥१६॥
 नकन्विष मत्र नाधारो अस्ति नयन्मित्रैः सिमममान मति ।
 पक्त्तारं पक्वः पुनरा विशास्य नूनं पात्रं निहितन्तो अस्तु ॥१७॥
 अहं पचाभ्यः मिद्धदामि मर्मदु क्रमन करुणोपि जायाः ।
 कौमारी लोकां अजनिष्ट पुत्रो न्वरभ्यां वय उत्तरावत् ॥१८॥
 प्रियं प्रियाणां कृणुवा म यीन्ते मस्तं हन्तु यतमं द्विशन्ति ।
 धीनुरनङ्गान्ययो यदन्यत् पौरुषेय मपमृत्वीं बुदन्तु ॥१९॥

सममन्या विदुरयो अन्यं य औषधीः सचर्त यश्च सिन्धुन् ।
यवन्ता देवा दिव्यात् पन्तिहिरण्यं यीतिर्दधता बभूव ॥१०॥

१७-५५

मषा ह गं परुषीसं बभूवा जग्नाः सर्वे पशवी ये अन्ये ।

क्षत्रेणात्मानं परिद्यापर्यण ममीत्रंवासा मुखमादनस्थ ॥११॥

यदक्षीपा वदति यत्समित्यां यद्वाधाने अनृतं वित्तकामा ।

समानां तन्तं सहसम्बिदानो तस्मिन्सर्वं सलं सादयाथः ॥१२॥

वर्षं वनुष्वाऽपिगच्छ पशुत्पतया मसि ।

निश्वव्यचा निश्वकर्मा स्वर्गः सयौनि लोके मुप्रजा ह्येतम् ॥१३॥

तन्वः स्वर्गे बहुधा विचक्रु यथा विदआ मन्वन्य वर्णाः ।

अपर्जेत् कृष्णां रूषतीं पुनानां या लोहिनी तान्ते अग्नौ जुहोति ॥१४॥

प्राच्ये दिशि अक्षय्येऽधिपतये शिताय रक्षित्र आदित्या र्यषु मभिर्येतं परिदह्ना ॥१५॥

तन्ना गोपायन्त्वास्माकमयित्व दिष्टं नो अत्र रजसे नि नैपत् ।

जरामृत्यवे परिणी दधात्वधा पक्वैर्न सहसं भवैर्न ।

दक्षिणार्ये दिशि इन्द्रायाऽधिपतये तिरश्चिरार्जे रक्षित्रे वसुभ्य इषुमद्भूतम् ॥१६॥

प्रतीच्ये दिशि वरुणायाऽधिपतये प्रदाकर्व रक्षित्रे मित्रार्येषु मत मतम् ।

उदीच्ये दिशि सोमायाऽधिपतये स्वजाय रक्षित्रे वातर्येषु मत मतम् ।

धृत्वार्ये दिशि विष्णवेऽधिपतये कल्माष श्रीवाय रक्षित्रे वीरुद्भ्य दया सूर्या-

पति ॥१७॥

इति

रैश्यासी दनुर्दधि नाराशंसीन्यं चनम् ।

सूर्याया भद्रं वासो पथार्यैति परिष्कृतात् ॥

स्तौमा आसन् परिधयः कुरीरं च्छन्दतु पशः ।

सूर्याया अश्विना वराग्निरासीत् पुरीगवः ॥

सोमा वद्व्यूरभव दश्वनास्ति मुभावरा ।

सूर्यां यत्पत्येशं सन्तीं मनसा सविता दधात् ॥

मानो अस्था अनआसी द्यौरासी दुतच्छदिः ।

शुक्रावम द्वाहा वास्तां यदया सूर्यापतिम् ॥

ऋक् सामाभ्या मग्निहितौ गावो नैषामनी वेताम् ॥

श्रीत्रे नै चक्रे आस्तां दिविपन्थाश्चराचरः ॥ सुमतीभ्य मतम् ॥६॥

उर्ध्वार्यो दिशो बृहस्पतर्योऽधिपतर्ये चित्रय रक्षित्रे आसीनीभ्य इषुमतीभ्य-
मतपरिदधमः ॥

तन्नो गौपायन्त्वां स्माक मयितौ दिष्टम्नो अत्र जरसैनि नैषत् ।

जरामृत्यवे परिणो दद्यातुद्या पन्वैन सहसं भवेम ॥७॥

॥ इति नर्क काण्डः समाप्तः ॥

॥ इति सप्तदश काण्डः ॥ 27-1-2005

ॐ

सत्यंवा नद्युताः भूमिः सूर्येणा नद्युता द्यौः ।
 ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्त दिविसोम अधिम्रितः ॥१॥
 सोमं नदित्या बलिनः सोमं न पृथिवी मही ।
 अशीनश्नत्राणामेषा सुपस्थी सोम आहितः ॥२॥
 सोमं मन्यते पपिवान् यत्संपिषत्याषधिम् ।
 सोमं यं ब्रह्मणीनिदु नित्यस्याश्नाति पार्थिवः ॥३॥
 आत्मदिधाने गुपितो बाहितैः सोम रक्षितः ।
 ग्राह्या मिच्छ्वृण्वं तिष्ठति न ते अश्नाति पार्थिवः ॥४॥
 चिन्नरिना वीपवर्हणं चक्षुरीव दम्यञ्जनम् ।
 द्यौर्भूमि कौश आसीद्गत्यात्सूर्यापतिम् ॥५॥
 ऐभ्यासी दनुर्दया नाराशंसिन्याचनम् ।
 सूर्याया भद्रं मिवासा गाययैति परिष्कृतात् ॥६॥
 स्तोमा आसन् प्रतिधयः करीरं च्छन्द न्तुनाराः ।
 सूर्याया अश्विना वराभिनरासीत्पुरीगवः ॥७॥
 सोमो वधूय रभव दश्विनास्ता सुभावरा ।
 सूर्यायत्पत्ये शंसन्तं मनसा सविता ददात् ॥८॥
 मना असी अन आसी द्यौरासी दुतच्छदिः ।
 शुक्रावनद्वाहा वास्तां यदत्यात्सूर्यापतिम् ॥९॥
 रुक्ममाहो मऊहितो गावो तेषामनावैताम् ।
 श्रीर्न ते चक्र आस्तां दिवि पन्थाश्चराचरः ॥१०॥

शुरीते चक्र यात्या व्यानो अक्ष आहितः ।
 अनी मनस्मयन् सूर्या रोहतः प्रयतीपतिः ॥११॥
 सूर्याया वहतुं प्रागात्सविता यमवासृजत् ।
 अधासुहन्यन्ते गावः फल्गुबीषु व्युज्जते ॥१२॥

यदशिनना पृच्छमाना वयातंत्रिचक्रेण वहतं सूर्यायाः ।

क्वैकं चक्रवामासीत् क्वैदंप्राटयतस्थतुः ॥३॥

यत्प्रातं शुभस्थती वरयं सूर्यासुता ।

विश्वैर्देवा अनुलब्धा मजानन् पुत्रः पितरा ववृणीतपूषा ॥४॥

दैते चक्रे सूर्ये ब्रह्माण ऋतुधा विदुः ।

अथैकं चक्रं यद्गुहान तद्धात यच्चिद्विदुः ॥५॥

प्रत्वीमुञ्चामि वरुणस्य पाशाद्देनत्वा बध्नात्सविता सुश्रीवा

ऋतस्य सुकृतस्य लीकं स्योनंते अस्तसहपत्न्यैवधु ॥६॥

अर्यमणं यजामर्ह सुबन्धिं पतिर्वदनम् ।

उवर्किकमिव बन्धनादिता मुञ्चतुमामुतः ।

प्रीतामञ्चतिमामुतः सुबद्धा मुतस्करत् ॥७॥

यथैयमिन्द्रमीड्यः सुपुत्रा सुभगासती ।

भगस्त्वैता नयतु हस्तगृह्या श्विनात्वा प्रवहतां रथेन ॥८॥

गृहान्गच्छ गृहपत्नी यथासौ वशिनीत्वं विदधामावदासि ।

इहप्रियं प्रजायैते समृध्यता मस्मिन्गृहे गार्हपत्यायजागृहि ॥९॥

प्रनापत्या तन्वं शंस्यशष्क्य विदधमावदासि

१४-३

इहैवस्तं मा विथौषं दीर्घमायुर्व्यश्नुतम् ।

क्रीडन्ती पुत्री नष्ट भ्रमादमानो स्व गृहे ॥१०॥

पूर्वापरं चरता माययैतां शिशू क्रीडतीं परियातो अध्वरम् ।

विश्वान्यन्या भूवनाभिचर्षं ऋत्वं रन्या विदधज्जायते पुनः ॥११॥

नमो नमा भवति जायमानां ह्यं केतु रुषसात्यग्रम् ।

भागं देवैभ्यो विदधात्यायन् प्रचन्द्रमास्तिरते दीर्घमायुः ॥१२॥

परादेहि सामूल्यं ब्रह्मभ्या विभजावसु ।

कृत्यैषाता दृतीभ्यत्याजाया विशतेपतिम् ॥१३॥

नीललोहितं भवति कृत्या शक्तिर्व्यूज्यते ।
 मधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्बर्द्धेषु बध्यते ॥ ५॥
 अश्रीला तन्वरीवति रीशानि पानिया भूया ।
 पतियद्बद्धी वाससः स्वमङ्कः मभ्यूर्णव ॥ ६॥
 आशसनं विशसनं अथो अधिविक्रजन्म ।
 सूर्याया पक्खरूपाणि तानिज्र ह्मातु शंघति ॥ ७॥
 तुष्टर्मतत्कहुक मपाष्टव विषवं नैत हन्तव ।
 सूर्यं यो ब्रह्मवेद सच्चिदाधूय मर्हति ॥ ८॥
 सर्वेततत्स्योनं हरति ब्रह्मा वास सुमङ्कलम् ।
 प्रायश्चित्तं यो अर्ह्यति येन जाया नरिस्थति ॥ ९॥
 युगं भगं संभरतः संमृद्ध मृतवदता भृणीद्वयन् ।
 ब्रह्मणस्पते पतिमस्यै रौच्यामुंचारुसम्भन्ता वदतु वाचर्मताम् ॥ १०॥

१४-५

इहैदसाथ नपुरीगामार्थं सं गावः प्रमया बर्बयाथ ।
 शुभयती रुस्तियाः स्त्रीमवर्चसो विश्वेदेवाः क्रं निहर्वा मनांसि ॥ ११॥
 इमां गावः प्रजया सं विशद्व मयं देवाना न्मिनाति भागम् ।
 अस्मैवः पूषा मरुतश्च सर्वे अस्मै वोधाता सविता सुवाति ॥ १२॥
 अनुक्षरा ऋजवः सन्तु पन्थानो येभिः सखायो यन्तिनो वर्चयम् ।
 सं भगौन समर्यस्तां संघाताः सुजातु वर्चसानः ॥ १३॥
 येन महानध्व्या जघन मश्विना येन वासुरा ।
 येनाधना अभ्यसिञ्चन्त तेनमा वर्चसा वतम् ॥ १४॥
 यद्वर्चो अर्क्षेषु सुरायांच य दाहितम् ।
 यर्जाष्वश्विनावर्चस्तेनेमा वर्चसा वतम् ॥ १५॥
 योनिधर्मा दीदायाप्सुन्तर्यं विप्रास इदं अर्ध्वरेषु ।
 अपान्नपामधुमती रपोयाभिरिन्द्रं बानृधं वीर्यावान् ॥ १६॥

इदमहं ऋशतं ग्राभं न नुदुषि मपनुदामि ।

यः शिवो भद्रो रोचनस्त मुदचामि ॥७॥

आस्ये हरन्तु स्तपनं ब्राह्मणा अवीरघ्नी रुतचंत्यापः ।

अयोस्ते अग्निं पर्येतुक्षिप्रं प्रणक्षन्ते श्वसुरा देवरञ्ज ॥८॥

शान्तं हिरण्य समुशंत्वापः शान्तं मेधि भवतु स्युगस्यन्तद्भ ।

शन्त आपः शतपवित्रं भवन्तु शं पत्यातन्वं संसृशस्व ॥९॥

यथा सिन्धु नदीनां स्यांम्राज्यं सुषुर्व वृषा ।

प्रवात्वं सम्राज्ञधिपत्युरस्तं परेत्य ॥१०॥

१४-५

सम्राज्ञधिष्वधुरेषु सम्रातुतश्वशुवान् ।

ननानुः स्वम्राज्ञधि सम्राजुत दे देवेषु ॥११॥

यावृन्तन्नवयं यश्चतनिरेया देवीरतां अभता ददत् ।

तस्त्वा जरसी सरमयं त्वाय ष्मती दम्यरिद्यत्स्ववासः ॥१२॥

जीवं रुदन् विनयं त्यध्वरं दीर्घामनु प्रस्तिदिद्वर्नरः ।

वामं पितृभ्यां इदं समिरिं रमयः पितृभ्यां जनये परिष्वजे ॥१३॥

ध्रुवं स्यान् प्रजायेते धारयाम्यश्मानं देव्याः पृथिन्या उपस्थे ।

तमारोहानुमादा सुर्वीरा दीघन्त आयुः सविता कृणोतु ॥१४॥

देवस्ते सविता हस्तं गृह्णातु सोमो राजा सुप्रजसं कृणोतु ।

अग्निः सुभगां नातर्वदाः पत्यां पत्नीं जरदक्षिं कृणोतु ॥१५॥

गृह्णामि ते सोमगत्वाय हस्तं मया पत्या जरदक्षि यथासः ।

भगो अर्यमा सविता पुरन्दि र्मह्यं त्वा दुर्गा ह पत्याय देवाः ॥१६॥

येनाग्निरस्या भूम्या हस्तं जग्राह दक्षिणम् ।

तेन गृह्णामि ते हस्तं मान्यधिष्ठा मया सह ॥१७॥

द्याता ते हस्तमग्राही त्सविता हस्तमग्रहीत् ।

भगस्ते हस्तमग्रही दर्यमा हस्तमग्रीत् ॥१८॥

पत्नीत्वमसि धर्मणाहं गृहपतिस्तव ।

मर्मय मस्तु पुष्कमहयं त्वादाबृहस्यतिः ।

मयापत्या पजापतिः संजीवशरदः शतम् ॥६॥

त्वष्टावासीन्यदद्याच्छुभ्रकं वहस्यते प्रशिषा कवीनाम् ।

तेनमांनारीं सविता भगश्च सूर्यामिव परिधत्तां प्रजाये ॥७॥

१४-६

गृहास्त्वा प्रीणवन्त वर्चसा भर्गो न ज्योतिष्मदिदंप्रतिमुच्चष्ववपुः ।

उषा इव सूर्यस्य संदृशि ॥८॥

इन्द्राग्नी धावा पृथिवी ह पूषामित्र वरुणा भर्गा अश्विर्नाभा ।

बृहस्यति र्मरुता ब्रह्मसोमो इमांनारीं प्रजया वर्धयन्तम् ॥९॥

बृहस्यतिः प्रथमः सूर्यायाः शीर्षेर्केशाङ्कः अकल्पयत् ।

तेन मा मश्विना नारीं पत्यां संसा भयामसि ॥१०॥

इदंतद्दुं यदवस्ति यौषाजायां जिज्ञासे मनसा चरन्तम् ।

तमनन्वन्तिष्वं सखिभि निवर्गवैः क इमं विद्वान् विचयन्ति पाशम् ॥११॥

अहं विष्यामि मयि रूपमस्य वेददितपस्यान्मनसःकुलायम् ।

नमस्तैय मद्दी मनसा मुचीस्वयं श्रध्नानां वरुणस्य पाशम् ॥१२॥

इमं विष्यामि वरुणस्य पाशं येन त्वा बधनात्सविता शुश्रीवा ।

उरुं लीकं सुगमित्रपन्था कृणोमि तुभ्यंसः पत्न्यै वधु ॥१३॥

उदत्सध्वमप रक्षीह नार्थं मांनार्ष्टं सुकृते दधातु ।

द्याताविपश्चितत्पति मस्यै वैवेद भर्गो राजा पुरमनु प्रजानन् ॥१४॥

भगस्ततश्चतुरः पदा भगस्तत दक्ष चत्वार्यु प्यळानि ।

त्वष्टा विर्वश मध्यता बधनान्मानां अस्तु सुमङ्गलि ॥१५॥

प्रनाज्येन हविषा प्रजाये च वरेण्यम् ।

पशुभ्यः क्षशुष्यं च कं संमग्निं समिधा महि ॥१६॥

शुकं शुकं वहतु विश्वरतां हिरण्यवर्णं सुभृतं सुचक्रम् ।

आरोह सूर्येण मृतस्य लीकं स्यान् पतिभ्यो वहतं कृणुत्वम् ॥१७॥

साहिसिषिषं कुमार्यं रशुणी देवकृते पथि ।

शालाया देव्यदारं स्यान्नं कृष्मवधूपथम् ॥११॥

ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्मपूर्वं ब्रह्माउता मध्वता ब्रह्मसर्वतः ।

अनाव्यथां देवपुरा प्रपदा शिवास्येना पतिलोकं विराज ॥१२॥

१४-४

तुभ्यमग्रं पर्यवहन् सूर्या वहतुना सह ।

पुनः पतिभ्यां जायां दाम्ने प्रजया सह ॥१३॥

पुनः पत्नी मग्निरदाक्षसा सह वर्चसा ।

दीर्घायु रस्यायः पतिजीवाति शरदः शतम् ॥१४॥

सौमस्यजाया प्रथमं गन्धर्वस्ते परः पतिः ।

तृतीयो अग्निष्टं पतिस्तुरियो मनष्यजाः ॥१५॥

सौमीददद् गन्धर्वाय गन्धर्वो दददग्नये ।

रयिं च पुत्रांश्चादा दग्निमिहमथा इमाम् ॥१६॥

आत्वामगन् सुमति वाजिनिवत्तिस्व न्वरिवनाहत्सुकामा अरंसत् ।

अभूतं गौपामिशुना शुभस्यती प्रिया अर्यग्नौ दुर्यां असीमहि ॥१७॥

स्तामन्वसाना मनसा शिवेन रयिं धीहि सर्ववीरं वचस्यम् ।

सुगं तीर्थं सुप्रमाणं सुभम्यती स्थाणु प्रदिष्टा मपदुर्मतिं हतम् ॥१८॥

या औषधया यानङ्गीयानि क्षैत्राणि या वना ।

तेत्वा बध्वा प्रजापतिं पत्यै रक्षन्तु रक्षसः ॥१९॥

प्रमं पन्था मगन्नसुगं स्वस्ति वाहनम् ।

यत्र वीरं नरिष्वत्य न्येषाविदते वसु ॥२०॥

इदं सु मे नरः शृणुत ययाशिषा दम्पती वाममश्नुतः ।

ये गन्धर्वाप्सरश्च देवीरंषु वानस्यत्यैष्वन्ध्याधिमशुः ॥२१॥

स्यानास्ते अस्यै वध्वै भवन्तु साहिसिषुर्वहतु मुह्यमानम्

यं वध्वक्षत्रं बहनु यदमायन्ति जनाः अनु ।
 पुनस्तान् यजिया देवान् यन्तुयत आगताः ॥११॥
 मादन् पर्यायिणीय आसीदन्ति दम्पती ।
 सुर्गान् दुर्गमती तापद्रां त्वरया तयः ॥१२॥
 स्रंजां शयामि बृहतीं ब्रह्मणा गृहै रघोरैण चक्षुषा मित्रैण ।
 पर्याशध्वं विश्वरूपं यदस्मिन् स्थानं पतिभ्यः सविता कृणोतु तत् ॥१३॥
 शिवानारी यमस्तमागन्नि मन्धाता लोकमस्यै विवेद ।
 तामर्यमा भगौ अश्विनौभाः प्रजापतिः प्रजया वर्धयन्तु ॥१४॥
 आत्ममन्वत्यु विरानारीयमाग तस्यानरो वपतु बीजमस्याम् ।
 सावः प्रजां जनया दक्षिणाभ्यां विभ्रती दुध्रमृषभस्यरैतः ॥१५॥
 प्रतिनिष्ठ विराडवबिष्णु रिवैह सरस्वती ।
 दुर्वैवन्द्र प्रजायतां भगस्य सुमनावसत् ॥१६॥
 तद्गामूर्मिं समेहत्वा पीयोक्त्राणि मुञ्चतु ।
 मादुष्कुणो व्यनसाध्न शूनमारताम् ॥१७॥
 अघोरचक्षुरपतिघ्ना स्यानाशब्ना सुशोवासु यमागृहेषु ।
 प्रजापति वीर सुदेव कामममग्निं गार्हपत्यां सपय ॥१८॥
 अर्दबुध्न्यपतिर्हीधि स्याना पशुभ्यः सुमनाः सुवीराः ।
 वीरसु देवृ कामा स्यानासंत्यै धिषी मही सुमनस्थमाना ॥१९॥
 उत्तिष्ठातः किमिच्छन्ती दमागाता हन्वैडं अबभ्यस्कृहात् ।
 सून्वीषा निर्ऋतं यजगन्थान् नषारालं प्रपतमानि रंस्थाः ॥२०॥

यदागार्हपत्यामस बयित्स्वैर्वमग्निं वधूरियम् ।
 अद्यासरस्वत्यै नारीपितृभ्यश्च नमस्कुरु ॥२१॥
 चर्मवर्मे तदाहरास्यै नार्या उत्तरै ।
 सिनीवाली प्रजायतां भगस्य सुमतावसत् ॥२२॥

उपत्सृशीही वल्वज मधिचमेणि रोहिते ।
 तत्राीपविश्य सुप्रजा इममग्नि सपर्यन्तु ॥ ३॥
 यं वल्वजन्यस्यथ चर्मचौपस्मृणीयन ।
 उदारहतु सुप्रजा या कन्या विन्दते पतिम् ॥ ४॥
 आरौह चर्म पसीदा ऽग्निर्मेष देवाहन्ता रक्षांसिसर्वा ।
 सुमद्भुनस्य पसीदमग्निं सपत्नी प्रतिभूर्षह देवान् ॥ ५॥
 प्रजायतां मानुरस्या उपस्थानानारुपाः पशवो जायमानाः ।
 इहप्रजां जनयता त्र्यंषास्मै ज्यैष्ठा भवतु पुत्रप्रषः ॥ ६॥
 सुमद्भुली प्रतरणीं गृहाणां सुशैवापत्ये श्वसुराय शंभुः ।
 स्याना श्वश्रुवेः गृहान् विशमां प्रजापतिर्जरदष्टियथासः ॥ ७॥
 सुमद्भुलीरियंवधूरिमां समेत पश्यत ।
 सौमश्वमस्येदत्वा दौमश्वेन परेतन ॥ ८॥
 यादुर्हादा युवत यौयाश्चैह जरतीरपि ।
 वर्गेद्भस्ये संदन्ताथास्तं वितारैतन ॥ ९॥
 रुक्म प्रस्तरणं वहं विश्वरूपाणि विभ्रतम् ।
 आरौह सूर्या सावित्रि बृहते सौमगायकम् ॥ १०॥

१४-१०

आरौहतन्वं सुमनस्यमानैहप्रजां जनयतत्र्यं अस्मै ।
 इन्द्राणी वसुबुधा बुध्वमाना ज्योतिरुव्राउषसः प्रतिजागरः ॥ ११॥
 देवाग्रेन्वपद्यं तपत्नीं समस्यृशान्ततन्वस्तन्मिः ।
 सूर्येव नारिविश्वरूपा महिवाप्रजावती पत्यैशंभवाति ॥ १२॥
 उदीष्यातः पतिपत्नी हैषा विश्वावसुं मनसागीभिर्रुडे ।
 जाममिच्छ पितृषदं न्वक्तां सतेभागां जनुषातस्य विद्धि ॥ १३॥
 या अप्सरसः सद्यमादं मदंत्य रोहविर्दानं सूर्यं च ।
 तांस्तै जनित्र मभिताः परैहि नमस्तन्तिना कृणामि ॥ १४॥

नमो गन्धर्वस्य नमो सैत्र नमो भामाय चक्षुर्से च कृष्णः ।
 विश्वावसो ब्रह्मणोर्ते कृणोम्यभिजाया अप्सरसः परेहि ॥५॥
 रायावयं सुमना सरयामादितौ गविमावीवृणान्मिः ।
 अगंस देवः परमं यद्यस्यमषन्नवयं प्रतिरन्तआयः ॥६॥
 संपितरा वृत्विजं सृजेथां पितामाता च रेतसो भवाथः ।
 मर्यो योषामधिरोहयेतां प्रजां कृण्वाथा मिहमौदमानो ॥७॥
 आवां प्रजां जनयतु प्रजावति रहारात्राभ्यां समन्वक्त्वर्यामा ।
 अदुर्मङ्गली पतिलोकमाविशीमं शनो भवदिपर्दं शं चतुष्पर्दं ॥८॥
 तान् प्रुषं चिह्नवतमा मेरयस्व यस्याबीजं मनुष्या वयन्तु ।
 यान ऊरु उणति विश्रयाति यस्यामुशान्तः प्रहरं मुशीपः ॥९॥
 आरोहीर मपद्यत्स्वहस्तं परिष्वजस्यजायां सुमनस्यमानः ।
 प्रजां कृण्वाथा मिह पुष्पतं रयिं दीर्घं भवाथः सविता कृणोतु ॥१०॥

१४-॥

यन्ना ददृ ब्रह्मभागं वधुर्यावसो वधश्च वस्तम् ।
 युवं ब्रह्मर्षीनुमन्यमानो बृहरयते साकमिन्दश्च दत्तम् ॥११॥
 देवैदितं वनुनासा कर्मैतद्वा धूर्यं वधुर्यावसो अस्याः ।
 यो ब्रह्मर्षी चिकितुषे ददाति स इन्द्रक्षांसि तल्पिया निहन्ति ॥१२॥
 स्यानाज्योर्नरधि बुधमानो ह सा मुदो महसामौदमानो ।
 सुगुसुपुत्रो सुगृहंतराथा जीवा उषसो विभ्राति ॥१३॥
 नवं वसाना सुरभिः सुवासा उदागां जीव उषसो विभ्राती ।
 आंहात् पतन्निवा मुक्षि विश्वरुमा देनसस्यरि ॥१४॥
 शुम्भनिद्यावापृषिवीहन्ति शुम्भे महिन्नते ।
 अपः सप्त स्तवन्ती स्नानो मुच्चत्वं हसः ॥१५॥
 सूर्ययि देवैभ्या मित्राय वरुणाय च ।
 र्यभ्य तस्य प्रचनस स्तैभ्याह मकरं नमः ॥१६॥

य ऋतं चिदमिश्रिषः पुरायतृभ्य आभृतः ।

सन्धाता सन्धिर्मघमा पुरुवसुनि ष्कर्त्ता विहृतं पुनः ॥७॥

अपस्मन्तं उपच्छन्तु नीलं पिशङ्गमुत लीहितं यत् ।

निर्दहनीं वृषातका मस्मीन्तास्थाणा बध्वासृजामि ॥८॥

यावती कृत्या उपवासने यावन्ती राज्ञी बरुणस्य पाशात् ।

वियृद्ध्ययाया असमृद्ध्ययाश्चास्मिन्तास्थाणौ प्रतिमुञ्चामि सर्वा ॥९॥

ये अन्ता यावती सिचान्तर्वा ये च तन्तवः ।

वासा यत्पत्नीभिरुतं तन्मास्यौन पस्पृशात् ॥१०॥

१४-१२

उशतीः कन्यन्ता इमाः पितृलोकात्पतियतिः ।

अवदीश्याम सृजत स्वाहा ॥११॥

बृहस्पति नावसृष्टां विश्वेदेवा अधारयन् ।

वर्च्यागांषु प्रविष्टं यर्त्तनेमां संसृजामि ॥१२॥

तेर्जागांषु प्रविष्टं प्रयागांषु प्रविष्टम् ।

यशागांषु प्रविष्टं यर्त्तन ॥१३॥

बृहस्पति नावसृष्टां विश्वेदेवा अधारयन् ।

भर्गागांषु प्रविष्टं यर्त्तनेमं संसृजामि ॥१४॥

यदसौ दुहिता तव विकेश्वरु दद्म हुरीदेन कृण्वत्यघम् ।

अग्निष्वा तस्मादेनसं सविता च प्रमुञ्चताम् ॥१५॥

यदमी केशीनी जना गृहेते समनभिषु रीदेन कृण्वत्यघम् ।

यजामया यद्बुवतया गृहेते समन्निषु रीदेन कृण्वत्यघम् ॥१६॥

यदिमौ दम्पती भरी विवाहं अघमारतु रीदेन कृण्वत्यघम् ।

१४-१३

यर्त्तं प्रजायां पशुषु यद्वागृहेषु निष्ठित मघकृद्भिरघंकृतम् ।

अग्निष्वा तस्मादेनसः सविता च प्रमुञ्चताम् ॥१७॥

इयं नार्थु पवर्त पूल्यान्या वपन्तिका ।
 दीर्घायिरस्तु मे पति रेद्यन्तां पितरौ मम ॥ १५ ॥
 इहं माभिन्द्रसं नुद चक्रुवाकैव दम्पती ।
 प्रजावत्यै स्वरितवै दीर्घ मायश्च व्यश्नुतम् ॥ ३॥
 यदासन्ध्या मुपधानं यद्गीपवासनं कृतम् ।
 विवाहकृत्यां यां चक्रु राशनानैत त्निदधमसि ॥ ४ ॥
 यद्बुष्कृतं यच्छमलं विवाहं वहतौ च यत् ।
 तत्संमलस्य कम्बलं मृज्म हृदुरितं वयम् ॥ ५ ॥
 संमलं मलं सीदयित्वा कम्बलं दुरितं वयम् ।
 अभूम यज्ञियाः शुद्धा प्रणजायंषि तार्षल ॥ ६ ॥
 यामै प्रयतमां तनूसा विभाय वाससः ।
 तस्याग्री त्वं वनस्य ते निविंकृणुष्व भावयं रिशाम ॥ ७ ॥
 कृत्रिमः कङ्कत शततं य मषः ।
 अपास्याः कैश्यं नलमशीर्षतां लिखात् ॥ ८ ॥
 अद्वादद्वा द्वयमस्याप यद्दन्मनिधत्तन ।
 तन्मा प्रापत्पृथिवीं मातृदेवां दिवंमा प्रापन्मौर्वन्तरिक्षम् ॥ ९ ॥
 अपोमाप्रापन्म त्मातृदग्ने यमं मा प्रापत्पितृत्वं च स्वर्गान् ।
 सन्त्वा नह्यामि पयसा पृथिव्यः सन्त्वा नह्यामि पयसोषधीनाम् ॥ १० ॥
 सन्त्वा नह्यामि प्रजया धर्मेन सासं नह्या सनहि वाजर्ममम् ।

१४-१५

अमौहमस्मिसाहं द्यौरहं पृथिवीत्वम् ।
 मनोहमस्मि वाक्त्वं त्विहसं भवावः प्रजामा जनयावहै ॥ ११ ॥
 जनीजन्तिनो अग्रवः पुत्रायन्ति सुदानवः ।
 अरिष्ठासः सचेमहि बृहते वाजसातर्य ॥ १२ ॥
 ये पितरा बध्नुदशा इमं बहनु मागमम् ।
 ते अस्मै बध्वै संपत्नैः प्रजावत्सर्म यच्छन्तुम् ॥ १३ ॥

र्यदं पूर्वागं न रशनाय माना प्रजामरथै द्रविणं चैह दत्वा ।
 तां व हं त्वगतस्या भपन्थां निराडयं सुप्रजा अजत्य जैवात् ॥ ११ ॥
 प्रबुधस्य सुबुधा बुधमाना दीर्घाय त्वाय शतशारदाय ।
 गृहान् प्रीहि सुमनस्यमाना दीर्घन्त आय सविता कृणोतु ॥ १२ ॥
 विर्तमुच्चा मि रशनां विरस्मान् वियोकलाणि परिवत्तनानि च ।
 अरिषास्मिं ज्योतिषिषिवा गृहपतो भव ॥ १३ ॥
 स्याना भव श्वशुरैभ्यः स्यानापत्यं गृहैभ्यः ।
 स्योनास्यै सर्वास्यै दृशे स्यानापुष्टार्येषा भव ॥ १४ ॥

18-15

उदेहि वाजिं योऽस्वन्तरिदं राष्ट्रं प्रविश सुनृतावन्त ।
 यो रीहित विश्वमिदं जजान सत्वारारुषाय सुमृतं पिपन्ति ॥ १५ ॥
 उगाय आगं योऽस्वन्तर्विश आरोहत्वद् गोनयोयाः ।
 सोमं दद्यानाप आषधीर्गाञ्चनुष्य दीर्घपद आविर्वशयेह ॥ १६ ॥
 यूयो मुग्धा मरुतः पृथिमातर इन्द्रेण युजा प्रमृणीत शतृन् ।
 आर्षो रीहितः शृणुवत्सुदान वत्सु सप्तार्सं मरुतः स्यादुसंमुदः ॥ १७ ॥
 रुहो रीह रीहित आरु रीह गर्भो जनीनां जनुषा मुपरथंम् ।
 ताभिः संरब्धं अन्वविन्द लुदुवीर्गालुं प्रसिस्थं निहराष्ट्रमाहाः ॥ १८ ॥
 आर्षो रीहितः मिह रीहितो हामृथान्यस्थ दभयंते अभूत् ।
 तस्मै ते द्यावा पृथिवी रैवतीभिः कामं दुहाता मिह शक्वरीभिः ॥ १९ ॥
 रीहित द्यावा पृथिवी जजान तन्तं परमैषी ततान ।
 तत्र शिं श्रीर्यज मकपाददं ह द्यावा पृथिवी बलैर्न ॥ २० ॥
 रीहितो द्यावा पृथिवी अहं ह तैस्वस्त्व भूतं तेन नाकः ।
 तेनान्तरिक्षं विमिता रजांसि तेन देवा अभूतमन्वविदन् ॥ २१ ॥
 विरीहितो अभूत द्विस्वरूपं समाकृण्वानः प्ररुहोरुहश्च ।
 दिवं रुद्धा महता महिम्ना संते राष्ट्र मनन्तु पयसा घृतेन ॥ २२ ॥

यास्तैरुहः प्ररुहो यास्त आरुहो या भराप्रुशासिदीवमंतरिक्षम् ।
 तासां ब्रह्मणा पयसा वावृधानो विशिराप्ते जाग्रहि रोहितस्य ॥५॥
 यास्तै विशास्तपसः संबभूवुर्विसं गायत्री सनुता इहागुः ।
 तस्त्वा विशंतु मनसा शिर्वेन सम्नातवत्सा अभ्यैति रोहितः ॥६॥

18-16

उर्ध्वैरोहिता अधिनाके अस्त्राब्धिषवा रूपाणि जनय युवाकविः ।
 तिग्मनाग्नि ज्योतिषा विभाति चृतीये चक्रं रुजसि प्रियाणि ॥७॥
 सहस्रशृङ्गो वृषभा जातवेदा धृताहुतिः सोमपृष्ठः सुवीरः ।
 मामाहासि नाशिता नेत्वा जहानि गां पाषाणमै वीरपाषाणं धीहि ॥८॥
 रोहिता यज्ञस्य जनिता मुखं च रोहिताय वाचा श्रौत्रेण मनसा जुहामि ।
 रोहितं देवायन्ति सुमनस्य मानाः समारोहैः सामित्यै रोहयाति ॥९॥
 रोहितो यज्ञं व्यदद्याद्विश्वकर्मणो तस्मात्तेजांस्युपमैमान्यागुः ।
 वाचयन्तं नाभिं भुवनस्याधि सज्जनि ॥१०॥
 आत्वारुरोहं बृहत्युत पङ्क्तिरा ककुद्गर्चसा विश्ववेदः ।
 आत्वारुरोहं षिहा क्षरं वषट्कार आत्वारुरोह रोहिता रेतसासहा ॥११॥
 अयं वस्तै गर्भं पृथिव्यादिवं वस्तै यमं तरिक्षम् ।
 अयं ब्रह्मणस्य विष्टपः स्वर्गान् समानरी ॥१२॥
 वाचस्यते पृथिवीनस्याना योनिस्तन्य सुशोवा ।
 इहैव प्राणः सख्येना अस्तु तन्वा परमैषि पर्यग्नि वर्चसा दद्यातु ॥१३॥
 वाचस्यते ऋतवः पञ्चवैश्वकर्मणा परियेबभूवुः ।
 परिरोहिता वर्चसा दद्यातु ॥१४॥
 वाचस्यते सौमनसं मनसश्च गौर्षेना गीरमय योनिषु प्रजाम् ।
 इहैव प्राणः सख्येना अस्तु तन्वा परमैषि न पर्यहं वर्चसा दद्यामि ॥१५॥
 परित्वा ध्यात्सविता देवो अग्निर्वर्चसा मित्रावरुणा ममित्वा ।
 सर्वा अराती रपकामनु देहीदं राष्ट्रं कृणुहि सुनृतावन्त ॥१६॥

यत्वा सृषतीरथैपुष्टिर्वहसी रोहितः शुभायासिरिणन्नपः ।
 तेर्नमं ब्रह्मणस्पते रोहं रोहयातमम् ॥१॥
 अनुव्रता रोहिणी रोहितस्य सुरिः सुपर्णा बृहती सुवर्चा ।
 त्वयवाजा न्विरुपाञ्जयैम तयाविष्याः पृतना अमिष्यामि ॥२॥
 इदंसदा रोहिणी रोहितस्यास्यो पन्था पृषती यनयाति ।
 तं गन्धर्वाः कस्यपाहुः नयन्तं रक्षन्ति कवया प्रमादम् ॥३॥
 सूर्यस्याश्वा हरयः केतुमन्त सदावहत्वमृता सुखं रथम् ।
 घृतपावा रोहिता आजमानो दिवं देवः पृषतीमा विवेश ॥ ४॥
 यो रोहिता वृषभास्तिग्मशृङ्गः पर्यग्नि परिसूर्यं बभूव ।
 गोभिष्टग्नाति पृथिवीं दिवं च तस्मादेवा अधिसृष्टाः सृजन्त ॥५॥
 रोहिता दिवमारुहन् महतम्वर्यन्तिवात ।
 सर्कारोह रोहितारुह ॥६॥
 विमिमीश्व पयस्वतीं घृताचीं देवानां धीनु रनुपस्पृशेषा ।
 इन्द्रः सोमं पिबतु धर्मो अग्नस्त्वग्निः प्रश्नोतु विमृधां नुदस्व ॥७॥
 समिध्दा अग्निः समिधानो घृतोवृध्दा घृताहुतः ।
 अमिषा विश्वाषाडग्निः सपत्नान् हन्तु ये मम ॥८॥
 हन्तानान् प्रदहत्व द्युयोनः प्रतन्वति ।
 क्रव्यादाग्निना वयं सपत्नान् प्रदहामसि ॥९॥
 अग्ने सपत्नमधरं पातयास्म घथयासजात मुत्पिपानं बृहस्पते ।
 इन्द्राग्निमित्रावरुणा वधरे पद्यन्तामप्रति मन्युयमाना ॥१०॥

अवाचीनानव जहीन्द्र वज्रेण बाहुमान् ।
 अधासपत्नान् मामका नग्नेस्ते जोषिरिहा ददे ॥१॥
 उहयंतं देव सूर्य सपत्नान्मधरो कृणु ।
 अन्येनान् शिनाजहितयं त्वद्यमंतमः ॥२॥

वत्सो विराजो वृषभा मतीना भारुरोह शुक्र पृष्ठांन्नरिक्षम् ।
 घृतेनार्क मभ्यर्चन्ति वत्सं ब्रह्मसन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्तु ॥ ३॥
 दिवं च रोह पृथिवीं च रोह द्रविणं च रोह ।
 प्रजां च रोहा मृतं च रोह रोहितेन तन्वं सस्पृश स्व ॥ ४॥
 ये देवा राष्ट्रभृता अभिता यन्त सूर्यम् ।
 तेभिर्षी रोहितः सम्बिदानो राष्ट्रं दधान्त सुमनस्यमानः ॥ ५॥
 उत्वायज्ञा ब्रह्मपूता वहन्वध्वर्गता हरयत्वा वहन्तु ।
 तिरस्त्रमुद्र मतिरोच सैर्णवम् ।
 रोहिता द्यावा पृथिवी अधिभ्रितं वसुजति गोनिति संजिति सन्धनाजिति ॥ ६॥
 सहस्रंयस्य द्रविणानि सप्त च वीच यन्तेनाभिं भुवनस्याधिमज्जनि ।
 यशायासि प्रहिणोयशा अनुयशाः पशूना मुतचर्षणीनाम् ॥ ७॥
 यशाः पृथिव्या अदित्या उपस्थैहमस्मि सवितेव चारुः ।
 अमुत्रसं निहर्वत्यैह सन्तानि पश्यन्ति ॥ ८॥
 इतः पश्यन्ति रोचनं दिविसूर्यं विपश्चितम् ।
 देवाँदेव मर्चयन्त्वन्तरश्च रत्यूर्णव ।
 समान मग्निमिन्दतेतं विदुः कवयः परे ॥ ९॥

१४-१५

अवः परैण परइत्यैका पदावत्सं निभ्रती गोरुदस्थात् ।
 मकपदि द्विपदी सा चतुष्पद्य षापदी नवपदी बभूवुषी ॥
 सहस्राक्षरा भुवनस्य पङ्क्तिस्तस्याः त्रमुद्रा अधिविहरन्ति ॥ १॥
 आरीहं द्याममृतः प्रावर्मेव च उत्वायज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त ।
 पुतं पवित्रं हरयत्वा वहन्त ॥ २॥
 वेदतन्तं अमन्तियत आक्रमणं दिवि ।
 यन्तं सद्यस्थं परमो व्यामन् ॥ ३॥
 सूर्योद्यां सूर्यः पृथिवीं सूर्य आपोति पश्यति ।
 सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुरा रुरोहदिवं महिम् ॥ ४॥

उर्वीशसन् परिधया वीदिभूमि रकल्पयन् ।
 तत्रैतावग्नि आधत्तहिमंघ्रं संच रोहितः ॥५॥
 हिमंघ्रं संचादाय यूपान् कृत्वा पर्वतान् ।
 वर्षाद्वावग्नि आधत्तहिमंघ्रं संच रोहितः ॥६॥
 हिमंघ्रं संचादाय यूपान् कृत्वा पर्वतान् ।
 वर्षाद्दिवग्नी इजार्त रोहितस्य स्वर्विदः ॥७॥
 स्वर्विदा रोहितस्य ब्रह्मणाग्नि समाहितः ।
 तस्माद्घ्रं सस्तस्माद्दिमस्तस्माद्घ्रा अजायत् ॥८॥
 ब्रह्मणाग्निः समिधानां ब्रह्मवृधां ब्रह्माहुतः ।
 ब्रह्माद्वावग्नि इजार्त रोहितस्य स्वर्विदः ॥९॥
 अप् ष्वन्यः समाहितः सत्वान्यः समाहितः ।
 यं वातः परि शुम्भति यमिन्द्रा ब्रह्मणस्पतिः ॥
 ब्रह्माद्वावग्नि इजार्त रोहितस्य स्वर्विदः ॥१०॥

१४-२०

वीदिं भूमिं कल्पयत्वा दिवं कृत्वा दक्षिणाम् ।
 घ्रं संतदग्निं कृत्वा चकार विश्वमात्मन्वद्वर्षेणाज्येन रोहितः ॥११॥
 वर्षमाज्यंघ्रं सौ अग्नि वीदिभूमि रकल्पयत् ।
 तत्रैतां पर्वताइः अग्नी जीभिरुध्दाइः अकल्पयत् ॥१२॥
 जीभिरुध्दान् कल्पयत्वा रोहितां भूमिमब्रवीत् ।
 संजायतां यद्भूतं यच्च भाव्यम् ॥१३॥
 संयज्ञः प्रथमां भूतां भव्यां अजायत् ।
 तस्मादि यजितं सर्वं यत्किंचिदं विरोचते रोहितेन वर्षणा भूतम् ॥१४॥
 उदस्य कृतवां दिवि शुक्रा आजन्त ईरते ।
 आदित्यस्य नृचक्षर्या मयित्रतस्य मातुषः ॥१५॥
 दिशां प्रजानं स्वरयत मर्चिषा सुपक्षमाशुं पतयन्त मर्गव ।
 स्तवाम सूर्यं भुवनस्य गौपां यौरश्मि भविता आभाति सर्वा ॥१६॥

यत्प्राङ् प्रत्यङ् स्वधया यासि सी भन्नाना रूता अहनी कर्षमायया ।
 तदादित्य मयितर्त्त महिभ्रवा यदेका विश्वं परिभूम जायसे ॥७॥
 विपश्चित तरणिं भ्राजमानं वहन्तियं हरितः सप्तवहीः ।
 स्नुताद्दमभिदिवसुं निनयतंत्वा पश्येम परियन्ति माजिम् ॥८॥
 मात्वा दभन परियन्ति माजिं सुर्मान दुर्गमति माहिषीभम् ।
 दिवश्च सूर्य पृथिवीश्च देवी महारात्रं विभीमानां यदेषि ॥९॥
 स्वस्तिर्त्तं सूर्यं चरसे रथाय येन भावन्ती परिष्ठा सिसङ्कः ।
 यन्तं वहन्त हरितां वहिष्ठास्तमाराहं सुखमाश्वश्वम् ॥१०॥

१४-२।

सुखं सूर्यं रथमं शुभन्तं स्थानं सुवह्नि मधितिष्ठ वाजिनम् ।
 यन्तं वहति हरिष्ठायं वहिष्ठाः शतमश्या यदिवा सप्तवही ॥१॥
 सप्तसुरोह रूतोवात वैरथं हिरण्य वचसां बृहती युक्तः ।
 शमाधि शुक्रा रजसः परस्ता विद्युयदेवस्तर्मा दिवमारुहत् ॥२॥
 उक्तं तना बृहती देव आगन्नपा बृक्ता माभिज्याति रमेत् ।
 दिव्यः सुपर्णस्तविरो व्यच्य ददित्याः पुत्रां भुवनानि विश्वा ॥३॥
 उद्गन्न शमीना तनुषे प्रजाः सर्वा विपश्यति ।
 उमासमुद्गैः क्रतुना विभाति सर्वानाकान् परिभू भ्राजमानः ॥४॥
 पूर्वा परं चरतां माये नौशशुकुन्दाना परिवाता अर्णवम् ।
 विश्वान्यन्या भुवना भवस्ते हेरत्यैरन्यो हरितो वहन्त ॥५॥
 दिवित्वा त्रिधारुयन्त सूर्यामा मायकर्तवै ।
 सप्तषि सुधृत स्तपन स्वर्ग्यतावता कशत्त ॥६॥
 उमावन्तो समर्षति वत्सः संमातरादिव ।
 नन्यैतदितः पुरा ब्रह्म देवा अमाविदुः ॥७॥
 यत्समुद्रमनुष्मितं तत्सिषासति सूर्यः ।
 अघास्य वितता महान् पूर्वश्चा परश्चयः ॥८॥

तं समाप्नोयुतिभिस्तस्माप चिकिच्छति ।

तेन मृतस्य भयं देवानां नवरुन्धते ॥६॥

उदुत्यं जातवर्दसं देवं वहन्ति केतवः ।

दृशं विश्वाथ सूर्यम् ॥७८॥

१४-२२

अपत्यं ता यवा यथा नक्षत्रायं त्यक्तुभिः । सूराय विश्वचक्षसे ॥१॥

अदृशमस्य केतवा विरश्मयो जनाइः अनु । आजन्ती अग्नयो यथा ॥२॥

तरणि विश्वदर्शतां ज्योतिः दसि सूर्य । विश्वमाभासि रौचनम् ॥३॥

प्रत्यइः देवानां विशः प्रत्यइः उदैषि मानुषान् । प्रत्यइः विश्वं स्वर्दृशं ॥४॥

यना पावक चक्षसा भुरण्यन्ते जनाइः अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥५॥

विद्यामेषि रजस्पृश्वहन्मिमानो अक्तुभिः । पश्यं जन्मानि सूर्य ॥६॥

सप्तत्वा हरितो रथं वहन्ति देव सूर्य । शौचिष्केशं विचक्षण ॥७॥

अयुक्तसप्त शुन्ध्युवः सूरारथस्य नप्त्यः । ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥८॥

अभिमावर्चसा गिरः सिञ्चती राचरक्षथ । अभिवत्सं न र्थनवः ॥९॥

ता अर्षन्ति शुभ्रा यः पृच्छन्ति वर्चिसा प्रियः । जातं जात्रि यथा हृदा ॥१०॥

१४-२३

वज्राय वसाह्वयः किर्तीं श्रमणमा बहान् । महिमाय धृतप्रियः ॥१॥

रौहितादि वमा क्रमान्त वसातप स्वी । संयोनिर्येति सौ जायते पुनः स देवाना-

मधिपतिर्बभूव ॥२॥

यो विश्व चर्षणिरुत विश्वतो मुखो विश्वतस्पाणि रुत विश्वस्पृद्यः ।

संबाहुभ्यां भरति संपतत्रयिद्यावा पृथिवी जनयन् देव प्रकः ॥३॥

प्रकपात द्विपदा भ्रूयो विचक्रमे द्विपात् त्रिपाद मभ्येति पश्चात् ।

त्रिपादि दिव्य षड्पदा भ्रूयो विचक्रमेयप्रकपदा स्तन्वमांसमासते ॥४॥

अतत्रियास्य न हरितो यदस्थो दिविरूपं कृणुषे रौचमानः ।

केतुमाइः उह्यन् सहमानो रजांसि विश्वा आदित्या प्रवती निभासि ॥५॥

कस्महीद्. असि सूर्यवभादित्य महं असि ।
 महंस्ते महती महिम्ना त्वमादित्य महीं असि ॥६॥
 रोचते अन्तरिक्षं पतङ्कः पृथिव्यां रोचते रोचते अप्सवन्तः ।
 उभासमुद्रौ रुच्याव्यपिथ देवो देवासि महिष्ववित् ॥७॥
 अर्वाक् परस्मा द्विजानां व्यध्व आरुर्विपश्चित्तयः पतङ्कः ।
 विष्णुर्विचिन्त नषवसाधितिष्ठन् प्रकृतुना सहते विश्वमेजत् ॥८॥
 तिश्मा विभ्राजन् तन्वाः शिशानां रङ्कः मासः प्रवती रराणः
 योजिष्मान् पक्षीमहिषी वर्याद्या विश्वा आरुचात्प्रदिशः कल्पमानः ॥९॥
 चित्तश्चिकित्वान् महिषः सुपर्णा आरोचयन् रोदसी अन्तरीक्षम् ।
 अहोरात्रेण परिसूर्यं वसानं प्रास्यदिशाति रती नीर्याणि ॥१०॥

१४-२५

चित्रं देवानां केतुरनिकं ज्योतिष्मान् प्रदिशः सूर्य उद्यन् ।
 दिवाकरो अति द्युम्ने स्तम्भांसि विश्वातारी दुरितानि शुक्रः ॥११॥
 चित्रं देवाना मुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्थ वरुणस्याग्नेः ।
 आप्राद्यावा पृथिवी अन्तरिक्षं महिवा सूर्य आत्मा जगतस्तस्थु षष्ठ्य ॥१२॥
 उच्चापतन्तर्मरुतां सुपर्णां मह्यदिवस्तरणिं भ्राजमानम् ।
 पश्यमत्वा सवितारं यमाहुः रजस्तं ज्योति यदविन्द दत्तम् ॥१३॥
 दिवस्पृष्टं द्यावमानं सुपन्ति मदित्याः पुत्रं नाथकाम उपजामभीतः ।
 सनः सूर्य प्रतिरदीर्घमाप्यमारिषाम सुमते तस्थाम ॥१४॥
 अहोरात्राणि विदद्यत् कृण्वानः पथिवं रजः ।
 नवं नवं सखीभवं कृणुषु देव सूर्य ॥१५॥
 सहस्राहू वियतावस्थ पक्षी हरैर्हिंसस्य पचतः स्वर्गम् ।
 सविश्वां देवां उरसु पदघ संपश्यंयाति भुवनानि विश्वा ॥१६॥
 रोहिती लोकां अमवद्रीहितां अग्रं प्रजापतिः ।
 रोहिती यज्ञानां मुखं रोहिती ज्योति रुच्यते ॥१७॥

रौहिता भूता अभव द्रौहिता भव्य भाभमारत् ।

रौहिता रजानां मुखं रोहितः स्वराभ्ररत् ॥२॥

रौहितः काला अभव द्रौहितात्यन्तपदिवम् ।

रौहिता रश्मिभिः भूमिं समुद्रमनु संचरात् ॥३॥

सर्वादिशः संचरति रौहिता अधिपतिर्दिवः ।

दिवं समुद्र मा भूमिं सर्वान् लोकां निरक्षतु ॥४॥

१४-२५-

विभर्त्यंशुं प्रतिमुञ्चते स्तमुदुर्हते रश्मिं नंशुं बृहन्तम् ।

दिवाकरः पश्यति यत्परापरं प्राह प्रवर्षणा विश्वमप्राङ्. हिरण्यया हरितः -
रुह्यन् ॥५॥

आरोहन् शुक्रा बृहरतन्द्रा मर्यः कृणुते वीर्याणि ।

दिव्यः सुपथो महिषा वातरं हायत् सर्वां लोकाङ्. अभियभाति ॥६॥

अभ्यन्देति पर्जन्यद्वासीनां हीरात्राभ्यां महिषः कल्पमानः ।

सूर्यं वयं रजसिन्धियन्तं पानुविदं हवामहे नाथकामाः ॥७॥

पृथिवीं प्रो महिषा नाद्यमान समानुरत्वं चक्षु परिसर्वं बभ्रुव ।

विश्वं संपश्यं सुविदन्त्रा यदत्र गिवथानस्तन्वाता मयछात् ॥८॥

पर्यस्य महिमा पृथिवीं समुद्रं ज्यातिषा विभ्राजन् परिकामन्नरिक्षम् ।

अहीरात्राभ्यां सहसं विदाना उषान आयः प्रतिरादरिष्टम् ॥९॥

अर्बो ध्वग्निः समिधा जनानां प्रतिर्घनुमिवायति मुषासम् ।

जिह्वा इव प्रजया मुञ्जिहानाः प्रभानवः सिञ्चते नाकमच्छ ॥१०॥

कुमारं माता युवतिर्गर्भमन्तर्गुहा विभर्त्तन ददाति पित्रे ।

अनीकमस्य नमिनं जनासः पुर पश्यन्ति निहित मरतो ॥११॥

तमेतंत्रं युवते कुमारं त्वेषि विभर्षि महीषा जनानाम् ।

उर्वीहि गर्भः शरदा वधदात् पश्यंजातं यमसूत्र भाण ॥१२॥

यस्यतिस्त्रा विन्निन प्रकथासता यस्मै बन्धि देवजना हरन्ति ।

तस्यसौद्योः पृथिव्यन्तरिक्षं गुहातिष्ठन्ति वसुना समक्ताः ॥१३॥

नवदिवा देवजनेन गुप्ता नवान्तरिक्षाणि नवभूमयः इमाः ।
यस्मिन्निदं सर्वमातप्रातं यस्मादन्वं नपरं किञ्चनास्ति ॥१०॥

१४-२६

नतस्मात्पूर्वं नपरं न्यस्ति नभूतं नीत भव्यं यदासीत् ।
सहस्रपादं व मूर्च्छाद्वयात्मा सप्तर्वदमावरिवन्निभूतम् ॥११॥
प्रकेका ये अपति स्तपतं सुपर्णाः सौमं दिप्सन्तीह्यानिवाताः ।
कस्तैषां वेदपितरं मातरं च को निदानं कषात्मानमेषाम् ॥१२॥
येभिर्वीत इषितः प्रवाति ये ददन्तं पञ्चदिशः सद्भीशः ।
यो आहूतिमय मन्वन्त देवा अपां नैतारः कतमेत आसन् ॥१३॥
इमामेषां पृथिवीं वस्रटका अन्तरिक्षं पर्येकां नभूव ।
दिवमेषां ददन्तं योवधर्ताः सर्वादिशा रक्षत्येकमेषाम् ॥१४॥

॥इति महत् काण्डे चतुर्थोऽनुवाकः ॥

१४-२७

वैरुपाय च वै सर्वे राजाय च वरुणाय च राजेभ्यश्च ।
 तस्य प्रतीच्यांदिशि । इराः पुंस्रली हर्सा मागधे ।
 पौर्णमासि चामावास्या च परिष्कन्दे । स उदीचीं दिशमनुव्यचलत् ।
 तं श्वेतं च नोद्यसं च सोमश्च राजा सप्त ऋषयश्चा नुव्यचलन् ।
 श्वेतस्य च वैस नोद्यसस्य च सोमस्य च राजा सप्त ऋषीणां च प्रियन्धाम-
 भवतियः ।
 श्वेताय च वैश नोद्य साया च सोमाय च राजा सप्त ऋषिभ्यश्चा वृक्षतं -

य मवं विद्वान् संव्रात्य मुपवदति । तस्यादिच्यां दिशि ।
 विद्युत्पश्च ली स्तनइ लुमागधा विज्ञानं वा सोहर्षिषं रात्री केशाहरितौ
 प्रवर्तौ कल्पनिर्ममणिः । श्रुतं च विश्रुतं च परिष्कन्दो मनोविपथः
 मातरिश्वा च पवमानश्च विपथ वाहूवातं सारथी रेष्मा प्रतादः कीर्त्तिश्च-
 यशश्च पुरः सरावेनं कीर्त्तिर्गच्छत्येनं यशोराच्छतियः ।

१४-२९

श संवत्सर मूर्ध्वेतिष्ठन्तं देवा अब्रुवन् प्रत्यकिं नुतिष्णुतीति ।
 सोवव्रीदासन्दीर्घस संभरन्त्विति तस्मा आसन्दीन् समभरम् ॥१॥
 तस्या वसन्तश्च ग्रीष्म पूर्वोपादा वास्ताम्बरर्षश्च शरच्चापरो ।
 तं बृहच्चरथन्तरं चानुक्त्य आस्तां यज्ञियायवामदेव्यंचतिरश्च ॥२॥
 रुचप्राञ्च स्तन्तवा यजुषि तिर्यश्च ।
 वेदषास्तराप बर्हशं सामासीद उद्गार्थापश्रयन्ता मासीदत्त ।
 तस्य सङ्ख्याः प्रहाया आसं देवजनाः परिष्कन्दा अप्सरसः पत्नी विश्वानि-
 भूतान्युपसदः ।
 मैत्रं विश्वानि भूतानि गच्छन्ति प्रियो विश्वेषां भूतानां भवति य मवं वेदा

१४-३०

तस्मै प्राच्यां दिशि वासन्तौ मासौ गौप्तारावकुर्वन् बृहच्चरथन्तरं चानुष्ठातरो ।
 वसन्तार्वेनं मासौ प्राच्यादिशा गोपायतु बृहच्चरथन्तरं चानुतिष्ठतु ।
 तस्मै दक्षिणायादिशः ।
 ग्रीष्मी मासौ गौप्तारावकुर्वन् यज्ञिया यज्ञियं च वामदेव्यंचानुष्ठातारौ ।
 ग्रीष्मार्वेनं मासौ दक्षिणायादिशा गोपायतु यज्ञा यज्ञियं च वामदेव्यंचा
 तस्मै प्रतीच्यादिशः वाषिकी मासौ गौप्तारावकुर्वन् वैरूपं च वैराजं-
 चानुष्ठातारौ ।
 नार्षिकार्वेनं मासौ प्रतीच्यादिशा गोपायतु वैरूपं च वैराजं च ।
 तस्मा उदीच्यादिशाः शारदो मासौ गौप्तारां कुर्वन्त्सैत्यं च नौघसंचा-
 नुष्ठातारौ । शारदा र्वेनं मासा उदीच्यादिशा गोपायत सैत्यं च-

नोद्यसं च । तस्मै ध्रुवायादिशाः हेमन्तो मासो गोपतारावकुर्वन् भूमि-
चाग्निंचानुष्ठातारौ ।

हेमन्तार्वनं मासो ध्रुवायादिशाः गोपायतु भूमिश्चाग्निश्च ।
तस्मा उर्वायादिशाः । शैशिरौ मासो गोपतारावकुर्वन् दिवं चादित्यं चानुष्ठा-
तारौ । शैशिरा वनं मासा उर्वायादिशाः गोपायतु द्यौश्चादित्यश्चानुति-
ष्ठतायः ।

१४-३१

तस्मै प्राचीनादन्तर्देशाद्भवमिष्यासमनुष्ठातारमकुर्वन् ।
भवमनमिष्यासः प्राचीनादन्तरदेशादनुष्ठातां च तस्मै दक्षिणादन्तर-
देशात्सर्वमिष्यासम् ।

शर्वमनमिष्यासौ दक्षिणादन्तर्देशात्तस्मै प्रतीचीनादन्तरदेशाद्भूमि-
ष्यासम् । रुद्रमकमिष्यासः प्रतीचीनादन्तर्देशात्स्माड्दीचीनादन्त-
र्देशात्पशुपतिमिष्यासम् ।

पशुपतिरेनमिष्यास उदीचीनादन्तर्देशात् ।

तस्मै ध्रुवा दन्तर्देशाद्गुरादेवमिष्यासम् ।

उग्रमनं देवमिष्यासौ ध्रुवादन्तर्देशात् तस्मा उर्वादन्तर्देशात्सहादेवा-
मिष्यासम् ।

उग्रदेवमनमिष्यास उर्वादन्तर्देशादनुष्ठाता ।

तस्मै सर्वेभ्यो दन्तर्देशेभ्यः ईशानमिष्यासमनुष्ठातारमकुर्वन् ।

ईशानमनमिष्यास सर्वेभ्यो दन्तरदेशेभ्योऽनुष्ठातानुष्ठिताय ।

१४-३२

सध्रुवादिशा मनुव्यचलत् तं भूमिश्चाग्निश्चौषधयश्च वनस्पतयश्च वीरुध-
श्च वानस्पत्या चानुव्यचलन् ।

भूमेश्चर्वे सौऽग्नेश्चौषधीनां च वनस्पतीनां च वीरुधां च वानस्पत्यानां-
च प्रियन्धामो भवति यः ।

भूममद्य वैशाग्नर्यश्चौषधीभ्यश्च वनस्पतीभ्यश्च वीरुद्भ्यश्च वानस्पती-

भ्यश्चावृश्चते य मवं विद्वान् सम्राज्यमुपवदति ।

स उर्ध्वादिशं । तमृतं च सत्यं च सूर्यश्चन्द्रमाश्चानुव्यचलन् ।

मत्स्यश्च वै स सत्यस्य च चन्द्रमश्च ।

ऋताय च वै स सत्याय च सूर्याय च चन्द्रमसश्च ।

सबृहतीदिशं तं मृतश्च सामानि च यजूषि च ब्रह्मी चानुव्यचलन् ।

ऋचां च वै साम्नां च यजुषां च ब्रह्मणश्च ।

ऋग्भ्यश्च वै स सामभ्यश्च यजुर्भ्यश्च ब्रह्मणे च ।

सौत्तमां दिशम् । तमितिहासश्च पुराणं च गाथाश्च नारस संसश्चानु-
व्यचलन् ।

इतिहासस्य च वै स पुराणस्य च गाथानां च नाराशंसीनां च ।

इतिहासाय च वै पुराणाय च गाथाभ्याश्च नाराशंसाभ्यश्च ।

तं परमादिशं मनुव्यचलन् ।

तं ऋतवश्चान्तिवाश्च लोकाश्च लौक्याश्चानुव्यचलन् ।

ऋतूनां च वै स आन्तिवानां च लौक्यानां च प्रियं ऋतुभ्यश्च वै स-
आन्तिवैभ्यश्च लोकेभ्यश्च लौकिकेभ्यश्चानुव्यचलन् ।

सौदीचीदिशं मनुव्यचलन् ऋतूनावर्द्धं मन्यत् ।

तं विराडनुव्यचलन् सर्वे च देवाः सर्वाश्च देवताश्चानुव्यचलन् ।

विराजश्च वै शसर्वेषां च देवानां सर्वासां च देवतानां च प्रियम् ।

विराजे च वै स सर्वेभ्यश्च देवेभ्यश्च सर्वाश्च देवताभ्यश्चानुव्यचलन् ।

सौनादिष्ठादिशं मनुव्यचलन् ततीनां वरुणं मन्यते ।

तं दक्षिणाग्निश्च गार्हपत्याश्चाहवनीयश्च यज्ञश्च यजमानश्चानुव्यचलन् ।

दक्षिणाग्नैश्च वै स गार्हपत्यस्य चाहवनीयस्य यज्ञस्य यजमानस्य-
च प्रियम् । दक्षिणाग्नये च वै स गार्हपत्याय चाहवनीयाय च यज्ञाय च
यजमानाय चानुव्यचलन् ।

सौनर्देशानुव्यचलन् तं दितिश्चादितिश्चेन्नाचैन्नाणी चानुव्यचलन् ।

दितेश्च वै सौदितेश्चैतायाश्चैन्नाण्याश्चाप्रिय ।

दितर्यं च वै सोदितर्यं चैतार्यं चैन्द्रार्यं च ।

सदिशीनु व्यचलत् तं प्रजापतिश्च परमं षी च पिता च पितामहाश्चानु-
व्यचलयन् ।

प्रजाता तैश्च वै स परमं षी नश्च पितुश्च पितामहस्य च प्रियन्धाम भवति यः
प्रजापतर्यं च वै स परमं षिने च पित्रं च पितामहाय चा वृश्चर्तं य मवं -
विद्वान् साम्राज्यमुपवदत् ।

१४-३३

स महिमास दृर्भुत्वा तं भूमाता गच्छत समुद्रां भवत् ।

तं प्रजापतिश्च परमं षी चापश्च ऋषदा च वर्षं च भूत्वानु व्यचरत् च ।

तं यज्ञस्य लोकश्चान्नं चान्नाद्यं च भूत्वा उपर्यावहं च ।

मै न मापो गच्छत्येनं वर्षं गच्छत्येनं दीक्षा गच्छत्येनं यज्ञो गच्छत्येनं -
लोकं गच्छत्येनं मन्नाद्यं गच्छति यः ।

१४-३४

सौरज्यं तस्माद्भज्वमानाद्भजन्त्यां अजायत ।

सविशंसबन्धुनन्न चान्नाद्यं चाभ्युदितिष्ठत ॥१॥

विशां च वै सबन्धुनाश्चान्नस्य चान्नाद्यस्य च प्रियन्धामा भवति यः ।

विभ्युश्च वै सबन्धुभ्यश्चान्नाय चा वृश्चर्तं य मवं विद्वान् सन्नायमुपवदति ॥२॥

१४-३५

सविशीनु व्यचलत् । तं सभा च समितैश्च सैना च सुराचानु व्यचलन् ।

सभायाश्च वै समितैश्च सैनायाश्च सुरायाश्च स्य प्रियन्धाम भवति यः
मवं वैद ।

सभार्यं च वै समितर्यं च सैनार्यं च सुरार्यं चा वृश्चर्तं य मवं विद्वान् -
साम्राज्यमुपवदति ॥

यस्यैवं विद्वान् ब्राह्मणो राज्ञीतिथि गृहमागच्छेत् ।
 श्रियां तस्मै न आत्मनां माति येन चाराण्यना वृश्चर्त तथा क्षत्राय ना वृश्चर्त तथा-
 ब्रह्मणीना वृश्चर्त ।
 ततो वै ब्रह्म च क्षत्रं चोदति ष्टतान्तता ब्रूतां कम्पविशवावति ।
 तं प्रनापति रब्रवी बृहस्पति मव ब्रह्म प्राविशदिन्द्र क्षत्रमिति ॥
 ततो वै बृहस्पति मव ब्रह्म प्राविशदितं क्षत्रम् ।
 इयं स्वावभूमि बृहस्पति रसो द्यौरिन्द्रः ॥
 अयस्वावाग्निर्ब्रह्म स्वावादित्यः क्षत्रम् ।
 प्रेनं क्षत्रं गच्छतीन्द्रिया वीभ्रवतिय आदित्यं क्षत्रं दिवमिन्द्रं वेद ।
 मं ब्रह्म गच्छति ब्रह्माण वर्यसा भवति यामिं ब्रह्म बृहस्पतिं भूमिं वेद ॥

यस्योद्धृतं ष्वग्निष्व हुतं अग्निर्होत्रं मवं विद्वान् ब्राह्मणो राज्ञीतिथिः ।
 स्वयमेन मभ्युदेय ब्रूयाद्ब्राह्मण्यक्त्वावासीरिति ब्राह्मणो दकमिति ब्राह्मण्यतर्पयन्त्विति ॥
 यदाह ब्राह्मण्यक्त्वावासीरिति पथं भवते न देवयानानवरुन्धं ।
 ब्राह्मणो दक मित्यप भवते नावरुन्धं ॥
 यदाह ब्राह्मण्य तर्पयन्त्विति प्राणमव तेन वर्षिष्यां सं कृणुते ।
 पुराग्निर्होत्रस्य हवनादुपांशु कृणीत ॥
 ब्राह्मण्य यथाते प्रियं तथा त्विति ब्राह्मण्य यथाते निकामस्तथा त्विति ब्राह्मण्य यथा-
 वशस्तथा त्विति ।
 यदाह ब्राह्मण्य यथाते प्रियं तथा त्विति प्रियमेव तेनावरुन्धं प्रियं प्रियस्य-
 भवते न प्रियं गच्छति य मवं वेद ।
 तेन निकामस्तथा त्विति निकाममेव तेनावरुन्धं निकामं निकामस्य भव-
 तेनं निकाम गच्छति यः ।
 यदाह ब्राह्मण्य यथाते वशस्तथा त्विति वशमेव तेनावरुन्धं वशमा-
 वशस्य भवते नं वशी गच्छति य मवं वेद ।

18-38

यस्याधिष्ठितं अग्निर्होत्रं सवं विद्वान् ब्राह्म्यातिथिर्गृहमागच्छेत् ।
 स्वयमेन मभ्युदेत्य ब्रूयाद्ब्राह्म्याति सृजत होष्यामीति ॥१॥
 अति च सृजं जुहुयान्नगाति सृजेन जुहुयात् ।
 यो वा सवं विदुषा ब्राह्म्यं नानति सृष्ट्वा जुहोति ॥२॥
 न वैव यानं पन्थां प्रजानाति नपितृयाण मारुर्वेषु वृश्चतं हुतमस्य-
 भवति ।
 यो वा सवं विदुषा ब्राह्म्यं नानति सृष्ट्वा जुहोति ।
 प्रदेव यानं पन्थां जानाति प्रपितृयाणं पर्यस्यास्मिंल्लोक आयतनं शिष्यते-
 हुतमस्य भवति ।

18-39

यस्यैवं विद्वान् ब्राह्म्यं सकां रात्रि मतिर्गृहं वसति ।
 ये पृथिव्यां पुण्याल्लोकास्तानं वैनेना वरुन्धं ॥१॥
 ब्राह्म्याद्वितीया रात्रिम् ।
 ये अन्तरिक्षे पुण्याः । ब्राह्म्यस्तृतीयां रात्रिम् ॥
 ये दिवि पुण्याल्लोकास्तानं वैनेनाव ।
 ब्राह्म्यश्चतुर्थी रात्रि मतिथिः ॥
 सर्वानेवैनेन पुण्याल्लोकानव ॥
 ब्राह्म्यः पञ्चमीं रात्रि मतिथिः । परावत सर्वेनेन लोकान् ।
 यस्यैवं विद्वान् ब्राह्म्यं परिमिता रात्रीरतिथिर्गृहं वसति ।
 अपरिमितानं वैनेन लोकानवरुन्धं ।

18-40

यस्या ब्राह्म्या ब्राह्म्यं ब्रुवा नाम बिभ्रती गृहानतिथिरा गच्छेत् ।
 कर्षे देवन्नयेनं कर्षे । प्रतस्ये देवताया उदकं याममीत्य-
 स्मा उदकं यार्चत् ।
 मतां देवतां परिवेष्यात्येनं परिवेष्यात् ।
 प्रतस्यासंवास्य देवतायां हुतमिष्टं भवति य सवं नद ।

यत्प्राचीं दिशमनुव्यचलदिन्नी भूत्वानु व्यचलन्मनीन्नादं कृत्वा ।

मनसानान्नादेनान्नमन्नयः ॥११॥

यद्दक्षिणां दिशमनुव्यचलन्मारुतं श्रद्धी भूत्वानु व्यचलन्मन्यु मन्नादं कृत्वा ।

मन्युनान्नादेनान्नम् ॥१२॥

यत्प्रतीचीं दिशमन्युव्यचलदूरुणी भूत्वानु व्यचलदपन्नादाः कृत्वा ।

अद्भरन्नादीभिरन्नम् ॥१३॥

यदुवीचीं दिशमन्युव्यचलस्योमौराजा सप्तऋषिभिर्भूत्वानु व्यचलदाहुती-

मन्नादीकृत्वा । आहुत्यांन्नाधानम् ॥१४॥

यद्दुवां दिशमनुव्यचलद्विष्णुर्भूत्वानु व्यचलद्विराजमन्नादं कृत्वा विराजान्नाद्वा-

न्नम् ॥१५॥

यद्दूर्वां दिशमनुव्यचलबृहस्पतिर्भूत्वानु व्यचलद्वषट्कारमन्नादं कृत्वा ।

वषट्कारेणान्नादेनान्नम् ॥१६॥

यत्पशुननुव्यचलद्रुद्रो भूत्वानु व्यचलदौषधीभिरन्नादी कृत्वा ।

ओषधीभिरन्नादीभिरन्नम् ॥१७॥

यद्देवानुनुव्यचलदीशानो भूत्वानु व्यचलद्वलमन्नादं कृत्वा ।

नलनान्नादेनान्नम् ॥१८॥

यन्मानुष्या ननु व्यचलदग्निर्भूत्वानु व्यचलत्स्नाहाकारमन्नादं कृत्वा ।

स्नाहाकारेणान्नादेन ॥१९॥

यत्पितृमनुव्यचलद्यमो भूत्वानु व्यचलत्स्वधाकारमन्नादं कृत्वा ।

स्वधाकारेणान्नादेन ॥२०॥

यत्प्रजामनुव्यचलत्प्रजापतिर्भूत्वानु व्यचलत्प्राणमन्नादं कृत्वा ।

प्राणान्नादेन ॥२१॥

यदन्तरदेशाननुव्यचलद्वायभूत्वानु व्यचलद्वतमन्नादं कृत्वा ।

वार्तनान्नादेन ॥२२॥

यद्दिशानुव्यचलत्परमेष्ठी भूत्वानु व्यचलद्ब्रह्मानादं कृत्वा ।

ब्रह्मणान्नादेनान्नमन्नयप्रवंर्द ॥२३॥

तस्य सप्तप्राणाः सप्तपानाः सप्तव्यानाः ।

योऽस्य प्रथमः प्राण उर्ध्वं नाम सौष्टिमग्निः ॥११॥

योऽस्य द्वितीयः प्राणः प्रोढी नाम सोसावादित्यः ।

यस्य तृतीयः प्राणाऽभ्युतानामसौ सौचन्द्रमाः ॥१२॥

योऽस्य चतुर्थः प्राण विभूर्नाम सोऽयं पवमानः ।

योऽस्य पञ्चमप्राणः परिमिता नाम त इमं पशवः ॥१३॥

योऽस्य षष्ठप्राणः प्रिया नाम इमाः प्रजाः ।

योऽस्य सप्तमप्राणा योनिनामता इमा आपः ॥१४॥

18-43

यस्य प्रथमपानः । सापौर्णमासी योऽस्य द्वितीयपानः । स्वाष्टका ।

योऽस्य तृतीयपानः । सामावास्या । योऽस्य चतुर्थो चतुर्थोपानः ।

स्वाश्रद्धा । यस्यो पञ्चमपानः । त ऋतवः । योऽस्य षष्ठा व्यानः ।

त आर्त्तवाः । योऽस्य सप्तमव्यानः । स संवत्सरः । समानमर्थं परियन्ति-
देवा इति स्वत्सरम्यानेति दतवान् परियन्ति ।

यदादित्य मग्निं संविशन्ति पौर्णमासाश्चैव तदमावास्याश्चामिमम्बिरुत ॥

तदेकं रूपं समृतत्वं मेषामित्याहुरेव ।

रूपं रूपं तपसा वर्धमाना इत्यहोरात्रं भव ॥

योऽस्य दक्षिणकर्णः । सौऽयमग्निर्घः स्वव्यः सौऽयं पवमानः ।

यदस्य दक्षिण मग्नि तदसावादित्या यत्स्वव्यं तदसौ चन्द्रमाः ॥

दितिश्चादितिश्च शीर्षकपालं संवत्सरं शिरोहोरात्रं नाशिर्व ।

रात्रित्या पराङ् अह्ना प्रत्यङ् नमां न्नात्याय ॥

18-44

अतिसृष्टाऽपां वृषमा अतिसृष्टाऽग्न्यां दिव्याः ।

रुजं परिरुजन्मृणं प्रमृणं सौक्री मनोहा खनोनिर्दाह आसदूषिस्तनदूषिः ॥

इदन्तानति सृजामि तां माभ्यवनिक्षि ।

तेस्तमभ्यति सृजामि योस्मान्क्षिप्यं वयंक्षिष्मः ॥

अपामुग्रं मसि समुग्रं त्वाग्र्यव सृजामि ।

यैस्त्वग्मनयोऽतितां सृजामि म्लोकं अग्निं तनु दुषिम् ॥

यीर्वा आपाऽग्निराविवेश स मष यज्ञी घोरं तदेतत् ।

इन्द्रस्यैन्द्येणामिषिञ्चैऽरिप्रापो अपरिप्रमस्मत् ॥

प्रेणां वहतु प्रदुः स्वप्न्यम् ।

शिवेन मा चक्षुषा परयतापः शिवया तन्वो परस्पृशत त्वचं मे ।

शिनाग्नि नप्सुषदा हवामहे मयिक्षत्रं वर्च आद्यत्त देवीः ॥

१४-५५

निर्दुरस्मत्य उर्जामधुमती वाङ् मधुमतीस्थ ।

मधुमतीं वाचमुदेयं वाचाऽहं मायवम् ॥

अदब्धां मे गोपा अदब्धां गोपायः ।

सुश्रुतो कर्णो मद्रः सुश्रुतो कर्णो मद्रं श्लोकं श्रुयासम् ॥

उपश्रुतिश्च माहाशिषां सौवर्णां चक्षुरजस्रं ज्योतिः ।

रुषीणां प्रस्तरांसि नमो देवाय प्रस्तराय ॥

मूर्धाहं रयिणां मुर्धाहं समानानां श्रुयासम् ।

१४-५६

ऋजुश्चमा वनश्च माहाशिषा मूर्वश्चमा चमसश्च माहाशिषां विर्माकश्चमा-

द्रपनिश्चमा हाशिषं माद्रवाबुश्चमा मातरिश्याच माहिशिषां मूर्धाचमा-

विद्यर्माचमा हाशिषान्दत्ताचमा धरुणश्चमा हाशिषा मृधश्च मा वै मृधश्च-

माहाशिषाम् ।

बृहस्पतिर्मात्मनृष्णानाम् । हृदया रजसं मामाहासी रसन्तापं मे हृदय-

मस्तु ॥ उर्वीगव्यूति यमुद्रौ अस्मि विद्यर्मणा ।

नाभिरहं रयिणान्नाभिरहं समानानां श्रुयासम् ॥

१४-५७

स्यासदसि सुषा अमृतामर्त्यष्व ।

मामा प्राणो विहाय परागान्नामापानां वहाय परागात् ॥

सूर्योमहपात्वग्निः पृथिव्या वायरन्तरिक्षाद्यर्मा मनुष्यैः सरस्वती-
पार्थिवैः ।

प्राणापानौ मामहिशिषं मांजनेप्रमेषि ॥

स्वस्त्वदौषसोदौषाश्च सर्वा आपः ।

१४-५४

सुभूरसि रश्मिरस्यायर्द्धास्यायर्मयिर्द्यैहि ।

असिबर्च्योद्या असिबर्च्यो मयिर्द्यैहि ॥१॥

सुभूरसि रश्मिरसि तेजाद्यासि तेजा मयिर्द्यैहि ।

सूर्यो मे बर्च्योद्या बर्च्यो दद्यात्विन्द्रयमसिन्द्रियं मयिर्द्यैहिवर्च्योसि बर्च्यो-
मयिर्द्यैहि ॥२॥

शक्वरीस्थ पशवो मांपर्येषुमित्रावरुणा मे प्राणापाना बग्निर्मे दक्ष-
दद्यातु ॥३॥

१४-५९

विद्म स्वप्नजनितं पाप्मनः पुत्रांसि यमस्य करणः ।

सनः स्वप्नष्वप्न्यात् पाहि ॥ जनितं ग्राह्याः पुत्रः ।

जनितं निर्ऋत्या पुत्रः ॥ जनितं मभूत्या पुत्रः ॥ जनितं निर्भृत्याः पुत्रः ॥

जनितं पराभूत्याः पुत्रः ॥

विद्मते स्वप्न जनितं देवयामानां पुत्रांसि यमस्य करणः ।

सनः स्वप्नषु स्वप्न्यात् पाहि ।

१४-५०

अर्जेष्मा द्या सनामाद्या भूमानागता वयम् ।

उषोयस्मद्दुस्वप्न्या ददेष्मापतदुत्सह ॥

द्विषते तत् परावह शपते तत् परावह ।

यं द्विष्मो यश्चनो द्वेषिं तस्मा मत्तद् गमयामः ॥

उषादेवी वाचासंविदाना वाग्नेव्युषसा संविदाना ।

उषस्पतिर्वाचस्पतिना संविदानो वाचस्पतिरुषस्पतिना संविदानः ॥

ते अमुष्मे परावहं त्वरयां दुर्न्मिः सदान्वा रयांसि ।

कुम्भीका दुषिकाः पायकाम् ॥

जाग्रदुः खपनं स्वप्न्यदुः स्वप्न्यम् ।

अनागमिष्वतो वरानमेत्ते संकल्पानमुच्याद्गुहः पाशात् ॥

तदमुष्याग्ने परावहन्तु देवावध्र्यः ।

सद्विद्युरान साधु । तदस्मे गमयाम इति ॥

१४-५१

प्रवानेवाव सागरात् । असौ मां द्रष्टि स्यात्मानं द्रष्टि ।

निर्दिशन्तं दिवा निष्पृथिव्या निरन्तरि शद्भजाम् । शृजामंश्चाशुषंम् ।

इदवाहसमो मामुष्या यशामुष्याः पुत्रं दुस्वप्या देव दयेत् ।

यददोष अदो अद्भ्यगच्छं यद्दोषाय पूर्वा रात्रि यद्दिवा यन्नक्तं यज्जाग्रतो-
यत् स्वपन्तः ।

यदहरह दुस्वप्य मभिगच्छामि तस्मादेन मवदयेत् ।

तं जहितेन मन्यस्व तस्य पृष्ठीरपि शृणीहितं प्राणां जहातु सविप्राणां-
अस्तु सप्रमीयतां सततां माजीवित ॥

१४-५२

जितमस्माक मुद्भिन्न मस्माक मृतमस्माकं नीजास्माकं ब्रह्मास्मा-
कं स्वरस्माकं यज्ञोस्माकं वीरारस्माकं प्रजातास्माकम् ।

तस्मान्निर्मजामी मुमामुष्यायणमनुष्या पुत्रम् ।

सग्राह्याः पाशान्साधि । तस्येतं प्राणमयो निर्विष्या मीदमेन मद्यमन्त-
मे गमयामि ।

निर्ऋत्याः पाशात् । सौमृत्याः पाशात् । सनिर्भृत्याः पाशात् ।

स पराभृत्याः पाशात् । स देवयामिनां पाशात् । स ऋषीणां पाशात् ।

स आर्षेयाणां पाशात् । सौज्ञरसा पाशात् । स आजरस्मानां पाशात् ।

सौ आथर्वणानां पाशात् । स ऋतूनां पाशात् । साऽर्त्तवानां पाशात् ।

स ओषधीनां पाशात् । स निरुधां पाशात् । सवनस्पतीनां पाशात् ।

सवानस्पत्यानां पाशात् । स इदवत्सरान् पाशात् । स परिवत्सरस्य
 पाशात् । स संबत्सरस्य पाशात् । सहोरात्रयोः पाशात् । सोऽहु-
 संयतीः पाशात् । सोऽन्द्राग्नेः पाशात् । सबृहस्पतेः पाशात् ।
 स प्रजापतेः पाशात् । स परमैष्ठीनः पाशात् । स राजा वरुणस्य-
 पाशात् । अस्माकं मृतमस्माकं ब्रह्मास्माकं नृजास्माकं स्वरास्माकं
 यजास्माकं पशवास्माकं वीरास्माकं प्रजास्माकं म् ।
 तस्मानिर्भजामाऽमुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रम् ।
 समृत्योः पङ्क्तिषामौचित्यस्येदं प्राणमायनिर्विषयाभीदममनमधमं-
 तमोगमयामि ।

18-53

जितमस्माकं मुद्दिन्न मस्माकं मत्यष्टां निश्वाः पृतना अरात्रिः स्वरभ्या-
 वने । सूर्यस्यावृत मन्ववर्ते दक्षिणा मन्वानृतम् ॥
 तदग्निराहतदुर्सांम आह पूषामाधात् सुकृतस्य लीकं ।
 अगन्मस्वरगन्मसं सूर्यसंज्यौतिषामगन्म ।
 मसांभूयायवमुमां यजा वसुवसीय वसुमान्भूयासम् ॥

18-54

विषाशहिं सहमानं सासहानं सहायांसं सहमानं सहीजितम् ।
 निश्वजितं स्वर्जितं मग्निजितं वसुजितं गीतं संजितं संघनानितम् ॥
 ईड्यं नामह्याव इन्द्रमायस्मान् भूयासम् ।
 इन्द्रं देवानां प्रियां भूयासं इन्द्रं प्रजानां प्रियां भूयासम् ॥
 विषाशहिं सहमानं सासहानं सहीयांसं सहमानं सहीजितम् ।
 विश्वजितं स्वर्जितं मग्निजितं वसुजितं गीजितं संजितं संघनानितम् ॥
 ईड्यनाम मह्याव इन्द्रं पशूनां भूयासम्

18-55

उदिदुदिहि सूर्यवर्चसा माभ्युदिहि दिषंश्च मह्यं रद्वमामाचाहं दिषते-
 रथन्त वदविष्णु बहुधा वीर्याणि ।

त्वं नः प्रीणीः पशुभिर्निश्वरूपैः स्वधायं नो च धीहि परमेव्यामन् ।

उदित्युदिहि सूर्यवर्चसा माभ्युदीहि ॥

यांश्च पश्यामि यांश्च न तेषु मं सुमतिं श्रुधीतवा ।

मात्वादभन् सलिलं अप्स्वन्तर्ये पाशिना उपतिष्ठन्वत्र ॥

मात्वादभन् हित्वा शस्तिं दिवामारुक्ष प्रतांसनोभूउ सुमतीं तं स्यामत् ।

त्वं न इन्द्रमहते सौमगाया दर्व्यैः परिपाह्यशुभस्तव ॥

त्वं न इन्द्रोति अद्भिः शिवाभिः शं तनोद्भव ।

आराहं त्रिदिवं दिवोगृणानः सौमपीतर्ये प्रियन्धामा स्वस्तर्ये तव ।

त्वमिन्द्रासि विश्ववित्सर्व वित्पुरुहूत स्वमिद्रेमं सुहवस्तोस्तोमम-

रयस्व शिवाभस्तनूभिः रभनः सचस्व तव । अदिव्योदिवि पृथिव्या-

सुतासीनत आयुमहिमान मन्तरिर्षी । अदर्व्येन ब्रह्मणा वावृधाना-

सत्वन इन्द्र दिविषं शर्म यच्छ तव । ईयात इन्द्र तनुरप्स्वन्तर्यान्त-

रग्नौ यापृथिव्यां यात इन्द्र पवमानं स्वर्विद ।

य मन्द्र तन्वान्तरिक्षं समापिचत्त यात इन्द्र तन्वाशं शिसाधितव ।

त्वामिन्द्र ब्रह्मणा बधेयन्त सत्रनिषेदुर्हसयो नाधमाना स्तव ।

त्वं रक्षसे प्रदिशश्चतस्रस्त्वं शौचिषानभसि विभासि ।

ऋतस्य पन्था मन्वोषि विद्यां स्तमिमा विश्वा भुवना तिष्ठसि तव ।

18-56

सप्तभि पराङ् तपस्यैकया अर्वाङ् अशस्ति मेषि सुदिने नाधमानः ।

तम्भृतं त्वं पर्येष्वित्सं सहस्रधारं वितथं स्वर्विदं तव ॥

त्वमिद्र स्त्वं विष्णु स्त्वं प्रजापतिः तुभ्यं यज्ञी वितायते तुभ्यं जुह्याति जुह्याति-

स्तवा ।

अमति सप्ततिष्ठितं तं सतिभूतं प्रतिष्ठितम् ।

भूतं ह भव्य आहितं भव्यं भूते समाहितन्तर्वद विष्णो बहुधा वीर्याणि ॥

त्वं नः प्राणिः पशुभिर्निश्वरूपैः स्वधायन्नोर्धीहि परमेव्यामन् ।

शुक्रासि आज्ञासि । यथात्वं आजता आज्ञा सेवाहं आजता आज्यासमा ॥

रुचिरोसि रुचोसि ।

एव यथात्वं रुच्यारोचोर्त्सवाहं प्रजयापशुभिर्ब्रह्मवर्च्यसं न रोचिषाय ।

उद्यते नम उदायते नम उदिताय नमः । विराजे नमः स्वराजे नमः

संम्राजे नमः ।

अस्तं यते नमो स्तमैष्वते नमो स्तमिताय नमः ।

विराजे नमः स्वराजे नमः संम्राजे नमः ॥

आदित्यना वमा रुक्षं शतारित्रं स्वस्तये ।

अर्हना अद्य पीपरद्रात्री सत्रानि पारयात् ॥

सूर्यनावमारुक्षं शतारित्रां स्वस्तये ।

रात्रिना अद्य पीरदः सत्रानि पारयात् ॥

प्रजापते राबृता ब्रह्मणा वर्मणाहम् पश्य पश्य ज्योतिषा वर्चसा च ।

जरदष्टिः कृतवीर्यो विहायाः सहस्राय सुकृच्चरेयम् ॥

ऋतेन गुप्त ऋतुमिच्छ सर्वेभ्यो तेन गुप्त उत भव्येन चाहम् ।

मामा प्रापं निषवा दिव्याया मामानुषीरवसृष्टा वधाय ॥

परिभृता ब्रह्मणा वर्मणाहं कश्यपस्य ज्योतिषा वर्चसा च ।

मामा प्रापत् पाप्मा मोत मृत्युरन्तर्दृष्टिर्लिनै न वाचः ॥

अग्निर्मा गोपाः परिपानु विश्वं तं व्यात्सन्ति ऋषसः पर्वता ध्रुवा ।

उद्यन् सूर्यो नुदितां मृत्युपाशान् सहस्रं प्राणा मयिते रमन्ताम् ॥

॥ इति महत् काण्डे नवमाऽनुवाकः ॥

॥ महत् काण्डे द्वितीय खण्डः समाप्तः ॥

18-57

विहाय पीयूष रसं मुनीश्वरा मांघ्रीराजीवरसं पिबन्ति यो ।

इति श्वपादाम्बुज कोतुकीसर्गापबालो वितनोतु मङ्गलम् ॥

शरणार्थिन के भवमीति भाजो विशत्त्वत्र दोषं जवान्ते मदीयं ।

इति वास्तु नीलाचलैः संप्रसार्य श्वबाहु महाबाहु राहुत्रिलोकः ॥

सकृत् सकृदुपांशुः प्रांशुवाजातु यथां प्रत्यरति रसनाग्रं रामनारायणोति ।
जयविजयविसृष्टे सादरं शष्ट दृष्टं मुरहरपुरमार्गे नर्गलास्ते प्रयानि ॥

॥ पिप्पलाद उवाच ॥

चित्स्त्रयायं सख्याव वृत्यांत्रिः पुरुचिदर्णवंगन्वान् ।
पितृन् पातस्यान्नदघात वेधा अधिक्षसि प्रतरं दीध्यानः ॥
नर्तसख्यावसंख्याव स्वेतत्सलक्ष्मी यद्धिरुपाभवाति ।
सहस्रपत्रास्मा असुरस्यवीरा दिवोद्यन्तार उर्वीया परिक्षन् ॥
इ शान्तिघातं अमृतास प्रतदेकस्य चित्यजसं मर्त्यस्य ।
नर्तमनी मनसि यार्यस्मै जन्युः पतिस्तन्वममादिविश्याः ॥
जयत्पुराय कृमाकर्षन् नृमृतं वदता अनृतं रयैमः ।
गन्धर्वो अप्सुप्याच याषासानां नामिः परमं जातमन्नो ॥
गर्भेन्नो जनिता दम्पतीक देव स्तनष्टा सविता विरुपः ।
नकिरस्य प्रमिनन्ति ज्ञतानि वेदनावस्य पृथिवी उतद्यौः ॥
को अद्य युद्धे धुरिगा ऋतस्य शिमीवतो भामिनी नृहशायुन् ।
आसन्निषण्ण हृत्सा मयोभून् यमथां भृत्या मृणधत्स्वजीवात् ॥
को अस्य वेद प्रथमस्य हः क ईन्दर्श क ईह प्रवाचत् ।
बृहन् मित्रस्य वरुणस्य घामकुदुबृन् आहनीदीच्या वृनुन् ॥
यमस्य मा क्षाम्यकाम अगन् समानं यानो सहसैयाय ।
यार्यवपत्यैतन्वं चरित्यां विचद्वृदैव रथ्यैव चक्रा ॥
मातिष्ठाणि ननिमिष्यन्ते तं देवानां स्पर्श ईहर्जं चरन्ति ।
अन्वं मदाहयैयाहिभूत्यं तं न विवृह रथ्यैव चक्रा ॥
रात्रिभिरस्मा अभर्दशस्यै सूर्यस्य चक्षुर्मुहु रुन्मायात् ।
दिवा पृथिव्या मिथुना सबन्धुर्यमा यमस्य विवृह दयामि ॥

18-58

आघातागच्छानां त्तरा युगानि यत्र यामयः कृणुवन्नुयामि ।
उपबृंहि वृषभाय वाहू मन्वमिच्छस्व सुभर्गो पतिमत् ॥

किं भ्रातासद्गुजनाथं भवति किमुष्वसायं निर्दतिनिर्गच्छात् ।
 का ममू पवर्धे तद्रयामि तदामैतन्वं सं पिपृशिव ॥
 न वा उते तन्वातन्वसं पृच्यां पापमाहुर्यः स्वसारंनिच्छात् ।
 अन्वन्मृत प्रमुदः कल्पयस्वन्ते भ्राता सुभर्गं वष्यातत् ॥
 नर्तनाथं यम्यन्ताह मस्मिन् तननुं सं पृच्या असं यदं तन्मनसा-
 हर्दामे भ्राता श्वसुः शयने यच्छेव ।
 वर्तावतासि यमनैवते मनो हृदयं चाविदाम ॥
 अन्याकिलत्वां कश्चैव युक्तं परिष्वजाते लवुर्जववृक्षम् ।
 तस्यवात्वं मनइच्छस्ववाधा कृणुष्व संविदं सुभद्राम् ॥
 त्रीणिच्छन्दांसि कवयोविरतिरे पुरुरूपं दर्शतं विश्वरक्षणम् ।
 वाता आप औषधय स्तान्यं कस्मिन् भुवनार्पितानि ।
 वृषावृष्णा दुदुह दीह सादिवः पयांसियज्ञौ अदिते रद्याभ्यः ।
 विश्वंसदेव वरुणा यथाधिया सयज्ञौ यजति यज्ञि यान्भूतून् ॥
 रपद्गन्धर्वी रक्ष्या च याषणा नदस्यजादं परिपातुनो मनः ।
 इषस्य मर्ध्यं अदिति नूपातुनो ज्येष्ठः प्रथमां विवाचति ॥
 सौचिनुभद्रा युमती यशस्यत्युषाङ् वासमनवे स्वविति ।
 यदीमुश्या नमुशता मनुकतु मग्नि हीतारं विदययजीजन् ॥

१४-३७

अक्षियं द्रप्सुविभवं विचक्षणं विनराभरद्विशितस्वर्नाअध्वरं ।
 यदिविशावृणते दसुमार्या अग्निं हीतारमदधीर जायते ॥
 सदास्मिरत्या यवसं वयष्वते हीताभिरग्ने मनुषस्वध्वर ।
 विप्रस्यवाजच्छसमान उक्थ्यं वाजंशस्यवाङ् उपजाहि भूरिभिः ॥
 उदीरयपितराजार अभित्समियसति ह्यतां हक्त ईष्वति ।
 विवक्ति वद्धिः स्वपस्यति मुखस्तविष्वते असुरी वैपते मतीन् ॥
 यस्ते अग्ने सुमतिं मर्त्यो अक्षतसहसः सुनोति सप्रशुश्या ।
 ईषं दद्यानां अश्वरास दिमां अमवान् भूपतिद्वन् ॥

ऋदीनां अग्ने सदने सधस्यैत्युत्तरस्यारधममृत स्यद्रवत्सु ।
 आर्जावभिरो रोदसी वेदपुत्रे माकि देवाना अपभ्रूरुहस्याः ॥
 यदग्नयाषा समति भवति देवी देवीषु यदत्रायजत्र ।
 रत्नरत्न द्विजासिस्वधावां भागन्नां अत्र वसुमन्तंवितात् ॥
 प्रत्यग्निरुक्ष सामग्रमध्वत् प्रत्यहानि प्रथमां जातवेदाः ।
 प्रतिस्वर्यस्य पुरुत्राय रश्मन् प्रतिधावा पृथिवी आततान् ॥
 अन्वग्निरुषसा मग्नमद्य दन्वहानि प्रथमां जातवेदाः ।
 अनुस्वर्यस्य पुरुत्रा चरश्मीननुधावा पृथिवी आततान् ॥
 धावाहक्षामा प्रथमं ऋतेनाभिः स्नामं भवत प्रत्यवाचाः ॥
 देवीजन्मतां यतथाय कृण्वन् सादघीता प्रत्यङ् ष्वमसून् ॥
 देवी देवान् परिभ्रूरुतेन वहानीहव्यं प्रथमश्चिकित्वात् ।
 धूमकेतुः समिधा रुजीकां मंत्रां होता नित्यां नाचा यजीयान् ॥

18-60

अ चामिवां वच्यायापां प्रुतश्नुधावा भूमीश्च णुतं रोदसीमं ।
 अहायर्द्धवा असुनितिसायंन्मध्वानां अत्र पितरा शशीताम् ॥
 श्वावृग्वेवत्यामृतं यदीशोरतो जाता स्योधारयन्तु उर्वी ।
 विश्वे देवा अनुतन्ते यनुर्गणुर्दुहेयदेवी दिव्यं धृतं वाः ॥
 किंस्विना राजानगृहे कदस्याति व्रतं चक्रुमा कोविर्वेद ।
 मित्रश्चि विष्मानु हुराशां देवान् श्लाकां नक्षतानपिवाऽपिजा अस्ति ॥
 दुर्नत्वत्र सुतस्य नाम सलक्ष्मा यद्विषु रूपा भवति ।
 यमस्य यो मनवते सुमत्यर्धनेत मृष्व पाह्य प्रयुत्सन् ॥
 यस्मिन् देवा विदथं मा दयन्ते निवस्वतः सदने धारयन्ते ।
 सूर्ये ज्योति रदधुर्ना सक्तून् परिहोतन्नं चरणो जस्ता ॥
 यस्मिन् देवामन्ननिसं चरन्त्व पाच्यत्येन वयमस्य विद्म ।
 मित्राणां अत्रादितिरनागान् सविता देवा वरुणाय वाचत् ॥

सखाय आशिषामहं ब्रह्मन्दाय वज्रिणां स्तुप उषा नृतमाय दृष्णवे ।

शवसाह्यसि श्रुता वृत्रहर्त्वन वृत्रहा ॥

स घोर्मघानो अतिसूरहामसि ।

स्तेर्गानक्षा मर्त्येषु पृथिवीं महिनुवाता उहावातु भूर्मो ।

सिर्त्रनां अत्र वरुणां अर्यमानां ऽ वनर्दिनेन व्यसृष्ट सोकम् ॥

स्तुहि श्रुतं गर्त्तसदं जनानां राजानं भीममुपहन्तु सुग्रम् ।

मृडाजरिर्त्रं रुद्र स्तवानां अन्यमस्मत्तं निर्वभु शन्यम् ॥

18-61

सरस्वतीं दैवयत्तां हिवत्तं सरस्वती मध्वरं तायमानं ।

सर स्वतीं सुकृतां ह्ययत्त सरस्वती दाशुषं वीर्यन्वात् ॥

सरस्वतीं यापितरो हवन्तं दक्षिणा यज्ञा मग्निनक्षमाणाः ।

आसद्यास्मिन् वर्षिमादयस्था अनमीया इषणां घृह्यस्मे ॥

सरस्वती सुरया सरधं यया योकेः स्वधाभिर्देवीपितृभिर्मदति ।

सहस्राघं मृडां अत्र मागं रायस्पाषं भाजमानाय घृहि ॥

उदीरता सवर उत्परास उन्मध्यमाः पितरः स्वाभ्यासः ।

अस्तुं यद्भ्युरवृका ऋतज्ञास्तेनावन्तु पितरो हवेषु ॥

आहं पितृन् सविदत्ताः अविच्छिन्न पात्रं च विक्रमणं च विष्णाः ।

बर्हिषदां जं स्वधया स्तुतस्य भजन्तु पितस्त इहा गमिष्वा ॥

इदं पितृभ्य इत्येका ।

सातली कवेर्यमा अङ्किरोभि बृहस्पति र्कन्ममि वावृधानः ।

यांश्च देवा वावृधुर्ये च देवान् स्वाहान्ये स्वधयान्वं मदति ॥

स्वादुषिकलायं मधुमाः उतायं तीत्रः कितायं रसानाः उतायम् ।

उतोन्वस्य पपिवाः सभिन्द्रं न कश्चन महता हवेषु ॥

परंयिवांसं प्रवतो महिरन्तु बहुभ्यः पन्थामनु पस्यशान् ।

वैवस्वतं सङ्गमनं जनानां यमं राजानं हविषादुद

गातुं प्रथमो निर्वद नैषा गन्धुति रपमन्तिवाङ् ।

यज्ञानः पूर्वे पितरः परैर्यरैना यज्ञानाः पथ्या अनुस्वा ॥

१४-६२

बर्हिषदः पितर भत्यर्वाणि मावो हव्या चकृमा जुजुषध्वम् ।

त आगता वशाशन्तर्मना धानः शंयो ररपा दघात ॥

अ च्याजानु दक्षिणतो निषद्यैमं यज्ञमभिवृणीत विश्वे ।

माहिसिष्ट पितरः केनचिना यद्भागः पुरुष तारकान ॥

त्वषा दुहित्रे वहतं कृणोतीति दं विश्वं भुवनं समैति ।

यमस्य माता पर्यह माणा महीजाया निवस्वतो ननाश ॥

प्रीहि प्रीहि पथिभिः पूर्वेभिर्मतराते पूर्वेपितरः परेताः ।

उभाराजाना स्वधया मदन्त यमं पश्यासि वरुणस्य च देवम् ॥

अर्पतवीतविचसर्पताला उस्मा मृतं पितरो लोका मकृन् ।

अद्वाभिरभि चक्रुमिर्व्यक्तं यमोदकात्यवसान मस्मे ॥

उषंतस्त्वा निधीमह्यु सन्त समिधीमहि ।

उषंनुषतापः पितृन् हविषं अन्तर्व ॥

द्युमन्तस्त्वा निधीमहि द्युमन्त समिधीमहि ।

द्युमाद्युमन्त आवह पितृन् हविषं अन्तर्व ॥

॥ इति महत् काण्डे दशमोऽनुवाकः ॥

१४-६३

अङ्घ्रिरसौनः पितरो नवग्वा अद्यर्वाणा भृगवा सौम्यासः ।

तैषां वयं सुमते यज्ञियाना मपिभ्रं सौमनस्वेस्याम ॥

अङ्घ्रिरोभि येज्ञियं रागरः हयमवे रूपे उदमादयस्व ।

निवस्वन्तं हुवं य पिताते अस्मिन् यज्ञं बर्हिष्यानिषद्यः ॥

इमं यमः प्रस्तमाहि सीहाङ्घ्रि रोभिः पितृभिः संविदानः ।

आत्मा मंत्राः कविशस्त्वा वहन्त्येन राजन् हविषा मादयस्व ॥

यमायसौमं सुनुत यमाय जुहुता हविः ।
 यमंहियज्ञो गच्छ त्वग्नि दूता अरंकृतः ॥
 यमायघृतबद्ध हविर्जुहोत प्रचतिष्ठत ।
 सनीया वैप्या यमदीर्घमायुष्य दीयसे मरिहतं चक्षुषां ॥
 यमाय मधुमत्तमं राज्ञे हव्यं जुहोतिनः ।
 इदं नमो ऋषिभ्यः पूर्वजभ्यः पूर्वभ्यः पथिकृद्भ्यः ॥
 त्रिकटकभ्यः पतति षकुर्वी रेकमिव बृहत् ।
 त्रिषुप् गायत्री दृन्दांसि सर्वाता यम आपिता ॥
 मैत्र मग्ने विदं होमाविशोर्गं माजुह्यतं चक्षुषोमा शरीरम् ।
 यदाश्रुतं नृणवां जातवेदोऽथर्मनं प्रहिषुता पितृभ्यः ॥
 श्रुदं यदा करसि जातवेदोऽथर्मनं परिदत्ता पितृभ्यः ।
 यद्वा गच्छत्य सुनीति मीषाया देवानां वसनी भवति ॥
 सूर्यं चक्षुर्गच्छतु वातमात्मा दिवं च गच्छ पृथिवीं च धर्मणा ।
 आपो वा गच्छ यदि तत्र तीर्हि तमीषधीषु प्रतितिष्ठा शरवैः ॥

18-64

अजोभाग तपसस्तं तपस्वतंते शौचिस्तपतु तन्ने ताधिः ।
 यास्ते शिवास्तन्वा जातवेदस्ताभिर्हेनं सुकृता सुलोकम् ॥
 यास्ते शौचयो रंहयो जातवेदस्तन्वः क्रूराः परिङ्गयन्ते ।
 अजंयन्त मनुता स्तस्थ मृष्य मथैतराभिः शिवतमाभिः श्रुतं कृषि ॥
 अवसृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतः श्वरति स्वधाभिः ।
 आयुर्वसान उपयानु शैपः संगच्छतां तन्वा सुवर्चाः ॥
 अतिद्रवसारमैयो श्वानो च तुरक्षो शबली साधुना यथा ।
 अधापितृन् सुवितरां उपेहि यर्मन र्यं सद्यमादं मदन्त ॥
 योते श्वानो यमरक्षितारो चतुरक्षो पथिरक्षी नृचक्षसा ।
 ताभ्यार्मनं परिदेहिराजन् स्वस्ति चास्मा अनमीवं च द्येहि ॥

उरुणास्य इत्येका । सौमर्मे केभ्यः पवते धृतमर्मे उपासते ॥

येभ्यो मधु प्रजावति तांश्च देवापि गच्छतात् ।

ये च पूर्वं ऋतसा च ऋतजाता ऋतायवः ॥

पितृन् तपस्वता यमतर्पायात् अपि गच्छतात् ।

तपसा ये तानाद्यत्कस्तपसा ये चर्यजुः ॥

वसुमहाद् अघिसूर्य वडादित्य महौ असि ।

तर्पा ये चक्रिरे महस्तांश्चि देवाऽपि गच्छतात् ॥

सहस्राणीयाः कवयो ये गौपायन्ति सूर्यम् ।

ऋषिन्तपस्वता यमतर्पा जा अपि गच्छतात् ॥

18-65

ये युध्यन्ते प्रधनेषु शूरा सा ये तनूयजः ।

ये वासहस्र दक्षिणास्तांश्चि देवापि गच्छतात् ॥

सौनास्मे पृथिवी भवानृक्षरा निवेशिनी ।

यच्छास्मे शर्म सप्रथा ॥

तासां वार्ध पृथिव्यान्तरो लोके महीयते ।

स्नधायाश्च कृषे जीवं तास्तं सन्तु मधुश्च्युतः ॥

ह्यामि ते नमस्याम इमं गृहमुपयु युषाण महि ।

सङ्गच्छस्व पितृभिर्यच्छ दत्तं स्यानास्त्वावाता उपवन्तु राक्षसः ॥

आत्वावहन्तु मरुत उदत्वा उदफ्लुतः ।

अजदेन कृण्वन्तः शीतं वर्षेणा यन्तु बालिति ॥

उदह्यमा पुरायुषे ऋत्वं दक्षाय जीवसे ।

स्याङ्गच्छतुर्न मनो अथापितृ नपि द्रवः ॥

माने मनो मासुरङ्गाना मा रसश्चते ।

माने हास्तं तन्वः किञ्चनेहि ॥

मानृषः सस्याधिषु मादेवी पृथिवी मही ।

लोके पितृषमित्वे धत्स्व यमाराजसू ।
 यत्ने अङ्गं निनिहतं परार्चैरुपानः प्राणाय य उते परेतः ॥
 तत्तसङ्गत्य पितरं खनीडां पार्श्वेयं समासादयतु ।
 अपैमं जिवा अरुधन्मृहं भ्यस्तन्निरुहं तपरिग्रीमादितः ॥
 मृत्योयमस्यासिदुतः प्रचेता असून् पितृभ्यो गमयां चकार्थ ॥

18-66

ये सदस्यवः तृषु प्रविष्टा जति मूखा अहुता दंश्चरन्ति ।
 परापुरीनि पुरो ये चरन्ति अनरमाङ्गजात्प्रथमभूर्देवाः ॥
 संविशन्तिहा पितरः स्वानः स्थानं कृण्वन्तु प्रतिरन्त आयः ।
 तेभ्यः शक्रेम हविषा यक्षमाणा ज्याग् जीवन्तः शरदः पुरुची ॥
 यान्ते र्थेनू निगृणामि यंवाते क्षीर औदनम् ।
 तेनाजनस्यासौ भर्ता येत्रासद जीवन्तः ॥
 अण्कतीं प्रतरया सुशोवा रुक्षीकांवा प्रतरं नवीयः ।
 यस्त्वा जघान बध्वसो अस्तु अन्वदिजत भागर्थायम् ॥ १॥ ॥ ॥
 यमः परस्तात् दवरो विवस्वातन्तः परोनाति पश्याम्यन्वत् ।
 समं अध्वरो अधिमे निविष्टो भुवेविवस्वा नन्वाततान ॥
 अपाम्बहं नमृतां मर्त्येभ्यः कृत्वा सुपर्णा मदधुर्विवस्वते ।
 उताश्विना नमरन्तदासीदजहादुक्ता मियुना सरत्युः ॥
 येनिष्वाता ये परोक्ता ये दग्धा ये चीद्विताः ।
 सर्वास्ता नग्न आवह पितृन् हविषी अन्तवे ॥
 येच ह पितरो ये चेहनयाश्च निद्वयाङ् उचन प्रनिदम् ।
 त्वं वीथि यदिते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञं सुकृतं जुषन्ताम् ॥
 शन्तपमाति त पौ अग्ने मातन्वन्तपः ।
 नर्वेषु शुष्मा अस्तुते पृथिव्या मस्रयब्दरः ॥
 दशम्यस्मा अवसानमेघे प्रष अगन्म मवेद भ्यदिहम् ॥

यमश्चिक्त्वान् प्रत्येतदाह मर्मैषराय उपनिष्ठतामिह ॥

१४-६७

प्रेमां मात्रां मिमीमर्ह यथापरं नमाशते ।

सन्तेशारस्तूनां पुरा का उदिमां का आपेमाम् ॥

निरिमां मात्रं मिमीमर्ह यथा अमासिमात्राङ् सूरधामायुष्मान् भूयासम् ।
यथापरं नमाशते शतेशरत्सुनां पुरा ॥

प्राणां अपानां उतवाव्यान आयशृद्दुर्दुर्षु सूर्याय ।

अपरि परेण यथायमराज्ञः पितृन् गच्छ ॥

येन पितुः पितरो ये पितामहाय अविनिशुर्वन्तरिक्षम् ।

य आक्षिपन्ति पृथिवी सुतद्यां तेष्यां पितृभ्यां नमस्तानिर्धम ॥

ये अश्रवः शसमानाः परेषुर्दृषां स्येन पत्यवन्तः ।

तेद्दामुदित्या निदन्त लीकं नाकस्य पृष्ठे अधिनीध्यताः ॥

उदन्वती द्यौरवसपीत्स्व मतीत मध्यमा ।

तृतीयाह प्रद्यौरिति यस्यां पितर आसते ॥

इदमिन्ना उत्तमं दिनिपश्यति सूर्यम् ।

मातापुत्रयथाशिखत्येमं भूमभ्रतृहि ॥

१४-६८

इदमिद्वा उनापचं जरसात् उतापरम् ।

जायापति मिक्वा समाभ्येनं भूमतर्णुहि ॥

अभित्वोर्णामि पृथिन्यामातुर्वस्त्राण भद्रया ।

जीवेषुभ्रद्रं तन्मयिस्वद्या पितृम तव ॥

अग्निषोमा पथिकृता स्यान् देभ्योरत्नं दद्यतुर्विलोकम् ।

उपप्रैष्वता पूषणं योजहात्यक्ते यानैः पथिभिस्तत्र गच्छतु ॥

पूषात्वं तद्या वयतु प्रविद्वान् नष्टपशुभुवनस्य गां पा ।

सर्हेतेभ्या परिदद पितृभ्यां सुनिदत्रेभ्यः ॥

आयर्विश्वायः परिपानुत्वा पूषात्वापानु प्रपर्येषु रस्तीरः ।
 यत्रस्यते सुकृता यत्राने ययुस्तत्रत्वा देवः सविता दद्यातु ॥
 इदंत्वावासः प्रथमंन्न आमन् येतदूह यदिवा निभुः पुराः ।
 ईषापूर्त्त मनुसंक्रामविद्वान् यत्रते गच्छं बहुधा तत्र गच्छ ॥
 इमौ युनज्मिते वह्नि असूनितये जेतवे ।
 ताभ्या यमस्य सादनं समितिं चापगच्छतात् ॥
 अग्नेर्वर्म परिशौभिर्व्ययस्वसं प्रीर्ण पीवसा मध्रसाच ।
 नेत्वाधृष्णुर्हरसाज हषाशादधृग्निद्य ययनयं खयाने ॥
 धनुर्हस्ता दाददानी मृतस्य संहसत्रं शवसा बलेन ।
 अत्रैवत्व मिहवायं सुवीरा निश्वामृधा अभिमातिर्जयम ॥
 दण्डहस्ता दाददानी मृतस्य सहस्रात्रेण वर्चसा बलेन ।
 समागृभ्याय वसुभ्यरिपुष्ट सर्वाङ् त्वमभित्वजीय लोकम् ॥
 इयंनारिपति लोकं गृणाना निपद्य त उपत्वामर्त्य प्रेतम् ।
 धर्मपुराण मनुपालयन्ती तस्मै प्रजां द्रविणं च धेहि ॥
 उदीर्ष्वनार्यभिजीवलोकं गतासुर्मनं तमुप शेष महि ।
 हस्तग्रीभस्य दधिषास्तवेदं पत्युर्जनित्व मभिसंबभूविथ ॥

18-69

। इति महत्कण्डे प्रकादशोऽनुवाकः ॥

आपश्यं युवतीं नीयमाना जीवामृतंभ्यः परिणीयमानाम् ।
 अन्धंन यत्तमसा प्रावृताची प्रीक्ता अवाची मुनय देनाम् ॥
 प्रजानंत्यर्घ्यं जीवलोकं भवन्ति देवानां पन्था मनुसंचरन्त ।
 प्रषते गोपतिस्तं जुषस्व स्वर्गलोक मधिरोहयेनम् ॥
 उपधामुपर्वत्र समवर्तिरो नदीनां । अग्नेपित्व मयामसि ॥
 यत्त्वमग्ने समदहस्तमुनिर्वा पयापुनः ।
 कियदुवत्तरोहतु शाण्डुर्वा कयनपरा ॥
 यदत्त प्रकं तृतीयंन ज्योतिषा सं निशस्व ॥

इतिष्ठप्रैहि प्रद्गवोकः कृणुष्व सनिले स्वधस्ये ।

(४७)

↑ स्वर्वाशने तन्वाश्चारु रंधि प्रियादेवानां परमं स्वधस्ये ।

→ तत्रत्वं पितृभिः संविदानः संसोमैत महस्वसं स्वधाभिः ॥

प्रच्यवस्व तन्वः संभरस्व मार्तं गौत्रं विहाईर्म शरीरम् ।

मनोनिविषा मनुसं प्रविश स्वयत्रभ्यर्म जुषसं तत्रगच्छ ॥

√ वर्चसामां समनक्त्यमर्मेधां मे विष्णुर्निनक्त्यसनि ।

५- प्रथमं

रयिं मे विश्वं नियच्छतु देवाः शुद्धा आपः पवनेर्मा पुनन्तु ॥

मित्रा वरुणां परिमा मघाता आदित्या मीश्वरवां वर्धयन्तु ।

वर्चोमर्चन्ता न्यनक्त हस्तयो जरदष्टिं मा सविता कृणांतु ॥

18-70

योममार प्रथमां मर्त्यानां यः प्रयाय प्रथमां लौकर्मतम् ।

त्रैवस्वतं सङ्गमनं जनानां यमं राजानं हविषा दुवस्य ॥

परायात पितर आचयात अयस्नो यज्ञां मध्या समक्तः ।

दत्ता अस्मभ्य द्रविणो ह मद्रा रयिंचनः सर्ववीरं दद्यात ॥

कृष्य कक्षीवां पुरुमाती अगस्तस्या वाणस्वा भयर्जनानाः ।

विश्वामित्रोऽयं जमदग्निर्वशिष्ठाऽबन्तुनः कश्यपो वामदेवः ॥

विश्वामित्रर्जमदग्निर्वशिष्ठा भरद्वाजा गोतमो वामदेवः ।

शुदिनो अत्रिरग्रमिर्नमोभिः सुसस्वासः पितरो मृडतानः ॥

कस्ये मृजाना अनियन्तरिप्रं आयुर्दधाना पितरं नवीयः ।

आप्यायमानाः प्रजया धनेन शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ॥

यद्गौरुद्रं पितरः स्वैभ्यंच तेनां सचध्वं स्वयरासां हि भूत ।

ते अर्वाणाः कवयः आश्रुणाति सुविदता विदये ह्यमानाः ॥

ये अत्रयो अङ्गिरसो नवग्वा ईष्टावन्तां रातिषाचां दधानाः ।

दक्षिणावन्तः सुकृताय उथा आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वम् ॥

अघाययानः पितरः परासः प्रत्वासा अग्नि ऋतमाशुषाणाः ।

शुचीदयन्ती धिति मुच्छशास्यः क्षामामिन्वन्तां अरुणी रूपब्रुवन् ॥

↑ वर्चसामां पितरः सोम्यासां अङ्गभुर्देवा मध्या धृतेन ।

यक्षुषोमा प्रतरं तारयन्तां जरसेमा जरदष्टिं वर्धयन्तु ॥

सुकर्माणः सुरुचो देवयन्तो अजांनि देवा जनिमाधवन्तः ।
 शृचन्तो अग्निं ववृधन् इन्द्र मुर्वीं गव्यां बर्हिषदन्ता अक्रन् ॥
 आययैव युमति पश्या अख्यद्रैवानां यज्वनिमा त्युग्रः ।
 मन्तानां च दुर्वशीर कृ प्रन्मृर्धं चिदयो परिस्यायीः ॥

18-71

अकर्मत स्वपशो अभ्यमन्ति मजस्रं नुषसा विभातिः ।
 विश्वन्त मद्रं यद्वहन्ति देवा बृहद्वर्दम विदथे सुवीराः ॥
 इन्द्रो मरुत्वान् प्राच्यादिशः पातु बाहुच्युता पृथिवीं घामिवोपरि ।
 लोककृतः पथिकृता यजामर्ह यो देवानां घृतभागा इहास्थ ॥
 घानामानिर्ऋत्या दक्षिणादिशक् अदितिमादित्यैः प्रतीच्यादिशः ।
 आदित्योमा विश्वे देवे रुदित्यादिशः पातु बाहुच्युता पृथिवीं घामिवोपरि ॥
 घर्ताघत्वा घरुणां घारयात्यूर्ध्वं भानुं सविता दुवामिव ।
 प्राच्यां त्वादिशि पुरासंप्रत स्वधायमा दधामि बाहुच्युता पृथिवीं घामिवोपरि ॥
 दक्षिणायां त्वा -- । प्रतीच्यां त्वा -- । उदीच्यां त्वा -- ।

18-72

घृवायां त्वा -- ॥ उर्ध्वायां त्वा दिशि पुरासंप्रतस्वधायमा दधामि बाहुच्युता -
 पृथिवीं घामिवोपरि ।
 लोककृतः पथिकृता यजामर्ह यो देवानां घृतभागा इहास्थ ।
 धृवांसि । घरुणांसि । बसर्गांसि । उदपुरसि । घृत पुरसि ।
 ऋत पुरसि । मधुपुरसि । वातपुरसि ॥

18-73

इतश्चामुतश्चवतं यमैव यत्रमानं यदेतम् ।
 प्रवां च उन्मानुषी देवयन्तु ॥
 आसीदतं स्वमुलोकं विदाने स्वासस्थे भवतं मियिवोनः ।
 युजेवां ब्रह्मपूर्व्यं नमोमि विश्लोकं प्रति पथ्यैवसूरैः ॥

ऋष्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आर्यधामानि दिव्यानि तस्यः ।
 त्रीणि पादानिरूपा अन्यरोहं चतुष्यदी मन्यमिवर्तन ॥
 अक्षरं प्रतिमिम इतां मृतस्यनाभा वधिसं पुनामि ।
 देवैर्भ्यः कमवृणीत मृत्यु प्रजायैक ममृतना वृणीत ॥
 बृहस्यतिं यज्ञमकृष्वत पिप्रियं यमस्तन्वं प्ररिख ॥
 त्वमग्न ईळितां जातवर्दां अवाभृव्याणि सुरभिणि कृत्वि ॥
 प्रादीः पितृभ्यः स्वधयाते अक्षं निधित्वं देव प्रयताहवीषि ।
 आसीनासां अरुणीना सुपर्शं रथं घ्नन् दाशुर्षं मर्त्याय ॥
 पुत्रैर्भ्यः पितरस्तस्यवस्वः प्रयच्छत त इहोर्यं दधात ।
 अग्निष्याभाः पितर महगच्छत सदः सतु सुप्रणीतयः ॥
 अन्ताहवीषि प्रयतानि बर्हिषि रयिञ्चनः प्रसर्ववीरं दधात ।
 उपहृताः पितरः स्याम्यासः बहिर्वेषु निधिषु प्रियेषु ॥
 त आगमत्तुत इहासुवं त्वधिवृवं तुते वहस्मान् ।
 येन पूर्वैः पितरः स्याम्यासां अनुहिर सौमं पीथं वसिष्ठा ॥
 तेभिर्यमः संराराणां हविष्यु शन्नुशब्दः प्रतिकाममस्तु ।
 ये अग्निषु देव अजीहमानाहो रात्रा विहस्तां मतष्टासां अर्केः ।
 आग्नेयाहि सुविदत्राभि र्वाक् सत्यैः कव्यैः पितृभिर्घर्मसद्भिः ॥

१४-२५

ये सत्यास्यां हविरदां हविष्या इन्द्रेण देवैः शरथं दधानाः ।
 आग्नेयाहि सहस्रं देवन्वैः परैः पूर्वैः पितृभिर्घर्मसन्ति ॥
 उपसर्प मातरं भूमिर्माता मुरुव्यचसं पृथिवी सुशैवाम् ।
 उर्णमुदा पृथिवीं दक्षिणावत् प्रधात्वापातु निर्ऋते रूपस्यात् ॥
 उत्सञ्चस्व पृथिवी मानवा घथाः सुपायनास्मै भवसूपवञ्चना ।
 मातापुत्रं यथासिचाभ्य नं भूम उर्णहि ॥
 उत्सं च माना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं भिति उपहिचयंताम् ।

तैर्गृहासीं धृतञ्चुतः स्यौना विश्वहाः स्मै शरणा सन्त्यत्र ॥
 उतेस्तश्चुति पृथिवीं त्वत्परिमं लीकं विदधन्वो अहर्षम् ।
 तनास्थुणां पितरां धारयत्वत्रा यमः सदनार्ते कृणांतु ॥
 अश्रवा पूर्णं च मसं यमिन्द्रा या विभर्माजिनीवर्ते ।
 अस्मिन् कृणांतु सुकृतस्य लीकं तस्मिन्निन्यु पवर्ते विश्वदानीम् ॥
 अमूमग्नेचमसं माविर्जज्ञिरः प्रियो देवानां मुपसांस्थानाम् ।
 मषयश्चमसां देवयानस्तस्मिन्नीवा अमृता सादयन्ती ॥
 यन्तं कृष्णः शकुना आततो पिपालः सर्प उतवाश्वायतः ।
 अग्निष्टद्विश्वादा पृणानुविद्धान् सोमस्यया ब्रह्मणाऽऽविर्वेश ॥
 पयस्वती रीषद्ययः पयस्वन्मामकं पयः ।
 अथौ पयस्वतीयत्पयस्तेन मामह जिन्वथा ईमानरित्येका ॥

१४-७५

स्वगच्छस्व पितृभिः संविदानां षापूर्तान परमं न्योमन् ।
 हित्वावावद्यं पुनरस्तमैहि संगच्छस्व तन्वा सुवर्चाः ॥
 ये अग्निदग्धा येऽनाग्निदग्धा मध्येदिवस्वद्यया सादयन्ती ।
 तैर्भ्यः स्वराऽऽसुनिति मतां यथावशं तन्वः कल्पयाति ॥
 आरभस्व जातवद स्तेजस्वधरा अस्तुते ।
 शरीरमस्य स न्यहा अर्थेनं दैहि सुकृता मुलीके ॥
 पुनर्दैहि वनस्पते य मष निहितस्त्वयि ।
 यथायमं सादन आसिते विदथा वदन् ॥
 शान्तं नित्वारो भवतु शान्तं पृष्ठी वसीयताम् ।
 शीतिके शितिका वत्य ह्लादके ह्लादकावति ॥
 मष्पुक्या पशू संभव इमं स्वग्निं शमया विवस्वान्नाऽऽमयं कृणांतु परैर्तु-
 मृत्युरमृतं रमैतु ॥
 इहर्षवीरा बहवो भवन्त्वश्वा वज्रगोम यस्तुपुष्टम् ।
 विवस्वान्नाऽऽमृतत्वं दधातु यः सुत्रामाजीरदानुः सुदानः ॥

इमात्रक्षः पुरुषाणां जरिष्णां स्तामोर्ष्या समर्वाज मद्गु ।
 यदर्थं अन्तरिक्षं मह्यपितृणां कविः प्रमतीर्भतीनाम् ॥
 तमर्च्यन् विश्वमित्रा हविभिः स्नोयमः प्रतरं जीयमेधात् ।
 आरौहत दिवमुत्तमामृषया मा विभातन ॥
 सोमपाः सोमपाहिनः इदं स्ववः क्रियते हविरगन्मज्यातिरुत्तमम् ।
 प्रकृतुना बृहता आत्यग्निरारौदसी वृषभा रौरवीति ॥
 दिवस्त्रिदत्ताः उपमा उदान उपामुपस्थं महिषां ववर्ध ।
 नाकं सुपर्णा मुपयत्यतन्तं हृदार्वनन्तां अभुयश्नत्वा ॥
 हिरण्यपशं वरुणस्यदूतं यमस्ययौनीं शकुनं भुरण्यम् ।
 इन्द्रं कतुन्मआमरपिता पुत्रैर्भ्यां यथा ॥
 शिक्षाणां अस्मिन् पुरुहूत नाजिनि जिवाज्यातिरशीमहि ।
 येन पूर्वे परा इत्येका ॥

१४-७६

आरौहत जनित्रीं जातर्वदसः पितृयाणीः संव आरौहयामि ।
 अवाइ तव्यधिता हव्यवाह मीजानं युक्ताः सुकृतां घत्तलीकं ॥
 देवा यज्ञमृतवः कल्पयन्ति हविः पुरोडाशां सृचां यज्ञ आयुधानि ।
 तैर्भिर्याहं पथिभिर्देवयानै र्यैरुजानाः स्वर्गं यन्ति लीकम् ॥
 ऋतस्य पन्थामनुपश्य साध्वंङ्गिरसः सुकृता येनयन्ति ।
 ब्रह्मस्य विष्टप्वाथि विक्रयस्व यत्रादित्या अमृतदयन्ति ॥
 त्रयः सुपर्णा उपरस्था सखाय नाकस्य पृष्ठं अधिविष्टपिम्भिताः ।
 स्वर्गालीका अमृतेन विष्टा कामं कामं यजमानाय दुहाम् ॥
 जुहुर्दाधारदाम्मुपहदन्तरिक्षं ध्रुवांदाधार पृथिवीं प्रतिष्ठाम् ।
 प्रतिष्ठा लीकानां घृतपृष्ठी प्रपीनां स्वधामूर्जं यजमानाय दुहाम् ॥
 धृव आरौह पृथिवीं विश्वदेव समन्तरिक्षं मुपहदा क्रमस्व ।
 जुदाज्ञिं गच्छ यजमानेन साकं सुवर्णेण वत्सेन विशः प्रपीनाः ॥
 सर्वायुक्ता अहणीयमानाः ।

तीर्थस्तरन्ति प्रवर्ता महीरनुयजकृतः सुती र्यनयन्ति ॥

अत्राभ्रजं यजमानाय लीकं दिशो भूतानि यविकल्पयन्ति ।

अङ्गिरसीमयं पूर्वो अग्निरादित्यानामयनं गार्हपत्यो दक्षिणानाम-
यनं दक्षिणाग्निः ।

पद्मानमग्ने विहितस्य ब्रह्मणा समज्ञः सर्व उपजाहि शग्मं पूर्वो अग्नि-
स्त्वातपंतु सं पुरस्ता सं पश्चात्तपतु गार्हपत्याः ॥

दक्षिणाग्निस्तपतु शर्मवम्ने उत्तरतो मध्यतो अन्तरिक्षा दिशो दिशो अग्ने-
परिपाहि द्यौरात् ।

यूयमग्ने शान्तमाभिस्तनूभि रुजानां अभिलीकं स्वर्गम् ।

अश्वाम्भुत्वा प्रष्टिवाहो वहाथ यत्र देवीः सद्यमादं मदन्ति ॥

18-77

शमग्ने पश्चात्तपसं पुरस्ता समधरात् उपजातवदः ।

मकस्तथा विहतां जातवदः सम्बं मनं दक्षिणाग्निः ॥

पद्मानमग्ने विहितस्य ब्रह्मणा सम्बमनं धीहि सुकृता मुलीकम् ।

तमग्नयः समिधा आभरन्तां प्राजापत्यमैध्वं जातवदसः ॥

शृतं कृण्वन्त इहमा विचक्षणम् ।

यज प्रति विततः कल्पमान इजानां अभिलीकं स्वर्गम् ॥

तमग्नयः सर्वहूतं जुषन्तां तमस्मिद्ध्वा जानतां भागर्धयम् ।

इह जानश्चिन्तमारुक्ष दग्निन्नाकस्य पृष्ठं दिवमुत्पतिष्वम् ॥

तस्मै प्रभातु नभसां ज्योतिषीमान् स्वर्गः पन्थाः पितरो देवयानः ।

अग्निहोता ध्वर्यपे बृहस्पति रिन्द्रो ब्रह्मा दक्षिणातस्तं अस्तु ॥

हुताय संस्थिता यज्ञा तनु यत्र पूर्व मयनं हुतानाम् ।

अपूपवान् क्षीरवांश्च रुरेह सीदतु नभ मवन् पृथिवीं धामिवापरि ॥

लीककृतः पथिकृता यजामहे ये देवानां घृतमाहस्य ।

अपूपं दधुवांश्च रुरेह सीदतु नभ मवन् पृथिवीं धामिवापरि ।

अपूपवां दधिवाश्चरु --- ॥ अपूपवां घृतवांश्चरु --- ॥ अपूपवान् मांसवांश्चरु ॥

अपूपवान् मधुमांश्चरुः॥ अपूपवान् नन्नवांश्चरुः॥ अपूपवां त्रसवांश्चरुः॥
 अपूपवां यववांश्चरुः रहसीदतुत्तश्चुवान् पृथिवीं घामिवापरि ।
 लौककृतः पृथिवी कृता यजामर्ह देवानां घृतभागा इहस्थ ॥
 अपूपवापिहितान् कुम्भीयास्ते देवा अधारयन् ।
 तैर्ते सन्तु स्वधावन्ता मधुमन्तो घृतश्रुतः ॥
 यास्ते घाना अनकिरा मितिलमिश्रा स्वधावतीः ।
 तास्ते त्वन्तु विन्धवीतास्ते राजानु मन्यतां यमो अक्षितं भूयासम् ॥
 द्रव्यश्चस्कन्ध प्रथमामुनुकामि पच्ययानि मनुजश्च पूर्वः ।
 ऋतस्य यानि मनुसं चरन्तं दफ्सं जुहोमिनुसप्तहोत्राः ॥
 शतधारं वायुमर्कं स्वर्विदं नृचक्षस्ते अभिचक्षते रयिम् ।
 ये गृणन्ति सदाते दुहते दक्षिणां सप्तमातरम् ॥
 उत्सन्धुहन्त कलशं चतुर्विनं मडांघेनु मधुमतीं स्वस्तये ।
 उर्यं मदन्ति मदितिं जनेष्वर्गं माहिंसीः परमं व्योमन् ॥

18-79

प्रतर्त्ते देवः सविता वासो दधातु उत्तवे ।
 तंत्वं यमस्य राज्ये वसाना स्तीर्यं चर ॥
 धानार्घ्यनुभव द्यत्सा अस्यास्ति लोभवत् ।
 तात्वं यमस्य राज्ये सितमुप जायतात् ॥
 प्रतास्ते आसौ घानाः कामदुघा भवन्तु ।
 मनाः सैनीविरूपा स्वरुपास्तिन वत्सा उपतिष्ठन्तुत्वात् ॥
 मनीर्घाना हरिणीः सैनीरा शु कृष्णाद्यदाना हरिणीर्दैनमस्ते ।
 तिलवत्सा उर्जमस्मै दुहाना विश्वहासुं त्वनवस्यरन्ती ॥
 वैश्वानरां हविरिदं जुहोम्येतं साहस्रं शतधारमुत्सम् ।
 सविभरत्पितरं पितामहं प्रपितामहान विभरत्पिन्वमानः ॥
 वत्सं शतधार मयितं व्यचमानं सलिलस्य पृष्ठं ।
 उर्जं दुहाना अनपस् फुरन्तः सुपासतां सुकृतां यत्र लोकः ॥

इदं कसाम्बु वयर्ननचिन्तं तत्सजाता अवश्यतेत ।
 मर्त्यायमृत्यु ममृतत्वमिति तस्मै लोकं कृणुतया वत्सवन्धुः ॥
 इहे वैधिघन अनिरिहचिन्त इहकतुः ।
 इहे धीवीर वत्तरीघत्याघाता पराहितः ॥
 पुत्रान् पौत्रान् भित्तर्पयती रापोमती रिमाः ।
 स्वधापितृभ्यां अमृतं दुहाना आदेवी ऋभयास्तर्पयन्तु ॥
 आपोअग्निं प्रहिणुतेमं यज्ञं पितरौ नां जुषन्ताम् ।
 मासीनामूर्जं मुपर्यं सचन्तं तेनारयि सर्ववीरं नियच्छात् ॥

१४-४०

सभन्धतं अमन्त्यं हव्यवाहं घृतप्रियं सर्वदं निर्हिता निधान् पितृन्-
 परावतां गताम् ।
 यर्त्तमन्थं यां कलम्भं यमोदनं यन्मासं निपृणावते !
 ते तस्यन्तु स्वधावन्ता मधुमन्ता घृतश्रुतः ॥
 सरस्वतीं यां सुकृतां हवन्ता दक्षिणा यज्ञं मभिरसमाणाः ।
 सस्तायो मेनी नतपरा दादीर्घमेषा मायुष्कृणु विश्वरूपे ॥
 इदं पूर्व मपरं नियानं येन ते पूर्वे पितरः परेणः ।
 पुरोगवार्जं अमिशार्चो अस्यतेत्वा वहन्तु सुवृता मुलीकम् ॥
 पृथिवीं वापिन्व व्यामावैशं यामि देवाघाता सवितात्थायः ।
 पुरापुस्ता वसुविद्यां अस्त्वाधा मृतेः पितरः सं भवाथ ॥
 मयमगन् दक्षिणा भद्रतां नां अनेन दत्तासुद्रुघा वयांथा ।
 यौवने जीवाङ् अपिसृञ्चति परापितृभ्य उपसं पराणयात् ॥
 आप्रच्यवैश्या मपतं नुदथां यद्गामभित्वा अत्रादुः ।
 अर्नाञ्चा वतमद्व्यो तद्वसायो द्रुमं पितृष्विह जनीमम ॥
 इदं पितृभ्यः महरामि वहिजीवं देवैभ्य उत्तरं स्मृणामि ।
 तदारोह पुरुषो मेध्वो भवन् प्रतित्वा जानन्तु पितरः परेतम् ॥
 प्रवं वहेषदा मर्त्या भवन् प्रतित्वा जानन्तु पितरः परेतम् ।

यथा परुतन्वः संभरस्व पात्राणि ते ब्रह्मणा कल्पयामि ॥
 पठो राजा पिधानं चरुणा मूर्जो बलं सह और्जा न आमान् ॥
 आयर्जिर्वैभ्यो विदधदीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥

१४ - ४।

उर्जाभागा यद्दं जनाना मश्नान्नाना मधिपतिर्बभूव ।
 तमर्धितः विश्वमित्रा हविभिः सनीयमः प्रतरं जीयसंधात् ॥
 यथायमाय हर्षमवपन पशुमानवाः ।
 प्रवावपषामि हर्षयथा मैत्र्यर्येषथ ॥
 इदं हिरण्यं विवर्हिना न पिता विभुः पुरा ।
 स्वर्गं यतः पितृहस्तं निमर्म नृष्य दक्षिणम् ॥
 ये जीवार्यं च मृता ये जाता ये च यज्ञिया ।
 तेभ्यो दृतस्य कुल्येवु शतधाराबुद्धती ॥
 वृषामतीनां पवते विचक्षणशूरा अहं प्रतरितां षसांदिवः ।
 प्राणः सिन्धूनां कल्शां अयिक्रद दिन्द्रहार्दिव माविशमनीशाय ॥
 त्वं षस्तं द्यूम उर्णोति दिविष्युक्रु जाततः ।
 शूरो नहि द्वितात्वं कृपापावक रोचसे ॥
 प्रवा प्रतीन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतिं सखास्यख्युनि प्रमिनाति सङ्गिरम् ।
 मर्यइव र्योषाः स्यमर्षते सौमं कल्शां गतयामिनी पथा ॥
 आयातः पितरः सौम्यासौ गम्भीरंभिः पथिभिः पितृयाणेः ।
 प्रजामस्मभ्यं दधतां रयिं च दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥
 पशयात पितरः सौम्यासौ गम्भीरंभिः पथिभिः पितृयाणेः ।
 अधामसि पुनराथनां गृहं हविरत्नंसुप्रजसः सुवीराः ॥
 अक्षन्नमी विदन्तावाप्रिया अदूधूदतः ।
 अस्तांषतः स्वधानवः परंतु पितरां गृहान् ॥

यद्वा अग्नि रुजहा दैकमङ्कः पितृर्लांकं गमयं जातवैदाः ।
 प्रतद्य प्रतत्युनरा वशयामि सां गाः सर्वे पितरी मादयध्वम् ॥
 असौम्यहा इहर्तमनः । कपुत्सवजा मर्याभ्येनं भूम भर्तुहि ॥
 रमध्वं मा विभातन अस्मिन् गार्ष्टं करीषिणः ।
 उर्जन्दधाना सुकृतः शुचित्रता गृहाजीवन्त उपवःसर्दमा ।
 उर्जं मे देवा अदधुः रुर्जं मनुष्या उत ।
 उर्जः पितृभ्यो हार्षं मूर्जं स्वन्तो गृहामम ॥
 उदुत्तमं वरुण पाशमस्मा दवाधमं विमध्वं गृथाया ।
 यथादित्यं त्रत्तवयं तवानासोदितर्यं स्याम ॥
 ये तं शतं वरुण ये सहस्रं यज्ञियापाशा वितता महान्तः ।
 तंभ्यो अस्मान् वरुणः सोम इन्द्रो निश्व मुञ्चन्तु मरुतः स्वकाः ॥
 प्राश्मप्राणां वरुणमुञ्च सर्वा येः समर्नवध्वतो येन्याम ।
 अयजीवम शरदः शतानि त्वयाराजन् गुपितो रक्षमाणः ॥
 अबतं हृडईमर्हं नमोभि रिवयर्जं गिरीमर्हं हविर्भिः ।
 येदस्मद्गरुणद्गरुण प्रच्यतो राजन्नीनां सिस्तथः कृतानि ॥
 चन्द्रमाप्स्वन्तरा सुपर्णो धावतं दिवि ।
 नमो हिरण्य नैबयः पदं विन्दति विद्युतो वित्तं मे अस्यरोदसी ॥
 "हरिः" ॥ इति महत् काण्डं त्रयोदशांऽनुवाकः ॥

॥ अष्टादशकाण्ड समाप्तः ॥

पर्यां मे देवा अदधुः पर्यां मनुष्या उत ।
 पयः पितृभ्यो आहार्षं पयस्वन्तो गृहामम ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीब्रह्मदेवाय नमः ॥

अथान विंशति काण्डम्

७

१९-१

६ दीर्घागाय बृहद्गाय घुमद्गायध्वर्वाण ।
आध्वर्वाणं स्तुहि देवं सवितारं तसस्तुहि ॥
अन्तःसिन्धुं सूनुं सत्यस्य युवानं अद्रौघवाचं शुश्रूवम् ।
सघानां देवः सवितासा विशद स्तुपतिर्वसूनि ।
उर्मस्तुष्टुति सुगानुम् ॥
पातन्नां घावा पृथिवी अभिषर्य पातु उग्रावा पातु सोमोना अंहसः ।
पातुनां देवी सुहवा सरस्वती पात्वग्निर्ये शिवास्यपायवः ।
पातान्नां देवा शिनामुदं सैसोषा सानक्तातन उरुष्वताम् ।
अपान्नपाद विहती कयस्य तर्हिर्दिनां मूर्धं नदिनेरामयच्छपः ॥

१९-२

त्वष्टामं देव्यं वचः पर्जन्यां ब्रह्मणस्पतिः ।
पुत्रे आत्तभिः रदिनिर्बुपातुनां दुष्टारं त्वा मर्णशिवः ॥
अंशोभगा वरुणां मित्रार्यमादितः पात्वंहसः ।
अपतरस्यस्येषां गर्म दिनिहती यावयाच्छत्रु मत्रितम् ॥
देव त्वष्टु वर्धय वर्धय त्सर्वतातर्य धिर्यं समुत्रियं प्रावतांनः ।
ऋष्यान् उरुतरः प्रयच्छन् धौष्वित र्यावाय दुत्सनामितः ॥
येनो विद्यामि कृतदं सनामि स्तन्वं सोम परितायन्ने ।
नीचैस्तावृश्च नयथा विरुक्षन् ते दृशन् सूर्यमुच्चरन्तम् ॥
त्वयैष्टा त्वया सोमधन्वना त्वया मुष्टि घीशास दुह्वयम् ।
त्वन्तान्वृश्च य इदं न आदुशाक त्वं हनामदण्डे ऋतदं सनामिः ॥
पर्देनां अन्वदन्यां नयन्तु वर्धोरैनां न्वितरादं सयन्तु ।
यथानजीवा कृत सच्यनेषाम् ॥
येन सोमादितिः पथामित्र वायन्त्य द्रुहः ।
तेनानां विताश्रुवः ॥
योमः सोम शुशंसीनां दुःशंसोऽमिदासति ।
वर्जणास्य मुखं जहि मसं पिष्टा अपायति ॥

योनः स्यामाभिदासति सनाभिर्यश्च निष्ठयः ।
 अवन्ति तस्य बलंसिर महीवेद्यो विद्यत्मनी ॥
 पुनरघ मघकृत्तर्मेतु देवाः पुनर्यनयनष्कृतं जानत ।
 पुनः पुत्रः पितर्मेतु विद्वान् हतामुत यदस्यस्वमस्ति ॥
 येनाचासौशपति येन येन शपामसि ।
 उभोसं बृह्यतो तस्मादति कान्थेति मसत्यम् ॥
 येपार्थिवासः शपथा यउरावन्तरिक्षा ।
 येवातस्य प्रथमेणितं भिष्टं वत्तयामसि योस्मान्द्वेषियं वयम् ॥
 योस्मान् परिह्वासृपः कुलिपया निविभ्रातः ।
 उद्देवास्तेषां वृश्चतमूल मूर्वावसिथा ॥
 यो देवा अघघा मघमन्यस्मिना सिसंसति ।
 भारो अघस्य दुःसह प्रत्यक्कन्तरि मृच्छतु ॥
 पुनरेवाघ धामघंन्मन्मिर्वैतु नर्षतु ।
 आदित्या दुर्यमहिषा मही सिन्धोरिवावनिः ॥

19-3

सश्वदिदु क्रियमाणा प्रतीचीन हिपत्त च । प्रत्यक्कन्तरि मृच्छतु ।
 सश्वन्तमित्या सदानमन्यस्मा ईषुर्दिहानम् ॥ प्रतीचीस्वरुत्सच्छतु
 यदेत श्रु रिशासद प्रतीची नमर्पाहर्ष । विषाहित्वविषमद्वित्
 नमस्तं प्रवर्तानपाङ्गतस्तपः समूहर्ष ॥
 मृडाकस्तनुभ्यः शन्नस्तो कंभ्यस्कृधि ।
 प्रवर्तानपान्नमाऽस्तु तुभ्यं नमस्तं हतयत्तपुष्पैः ॥
 विद्वन्तं धाम परमं शुहा यत्समुद्रं अन्तर्निहितासिनाभिः ।
 यो त्वा देवा अजनयन्त विश्वइषुं कृष्वाना अशनाय तृष्णाम् ॥
 सानामृड निदर्शं गृणाना मित्रस्य च वरुणस्य प्रशिष्टौ ।
 यूयं नः प्रवर्तानपान्मकृतः सूर्यत्व च शर्मस्थादसप्रथा ॥
 यैभिः सौमः साहन्त्यासुरां रघ्नयास्यै ।

तंभिर्नोविताभुवः ॥ यानिर्देवा असुराणां मोजांस्य नृणीध्वम् ।

तंभिर्नो अधिर्वाचत ॥ उदेन मुत्तरं नयाग्ने घृतभिराहुतः ।

समेजं वर्च्यसा सृज देवानां भागद्या असत् ॥

इन्द्रं प्रतरं कृधि सजाताना मसद्वशी ।

रायस्पर्षण संसृज प्रजयाच बहुं कृधि ॥

यस्य कृण्मोस्व गृहे हविस्तमग्ने वद्धियात्वम् ।

तस्मै सोमा अधिनृवदयश्च ब्रह्मणस्पतिः ॥

१७-५

ऋतावानं वैश्वानरं ऋतस्यज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं धर्ममीमहे ॥

स इदं प्रतियः प्रथत यज्ञस्य ऋतरम् । ऋतून् ऋत्सृजते वशी ।

अग्निः प्रियेषु धामस्युकामा भूतस्य भव्यस्या ।

सम्प्राडंका विराजति । परिदामिव सूर्योऽहीनां जनिमागमन् ।

रात्रिजगदिवाङ्गद्वंसादवारी रमंविषम् ॥

यद्ब्रह्मभि र्यदर्षिभि र्द्वै रूदितं पुरा ।

यद्भुतं भव्यमासस्व लीनते वारयंविषम् ।

मधुनास्पाक्षि नद्यः पर्वता गिरयोमधु ॥

मधुपरुष्णी शापाला समाग्ने अस्तुसंहर्दे ।

यर्थायभूर्वी पृथिवीदाधार विष्टितं जगत् ।

मवाते ध्रयतां गर्भो अनुसूतं सवितवे ॥

दाधारंमां वनस्पतीन् ॥

यर्थायभूर्वी पृथिवीदाधार पर्वताऽऽपः ।

मवाते ध्रयतां गर्भो अनुसूतं सवितवे ॥ ३१ श्रीविष्णुः ।

ससुषीस्तदपसा दिवानक्तं च सस्मृषीः ।

वरेण्य क्रतुरहमपो देवी रूपञ्जुर्व ॥

आक्ताआपः कर्मण्या मुच्यन्त्वतः प्रणीतयः ।

सद्यो भवन्त्वतर्व ॥ देवस्य सवितुः सर्वं कर्मकृण्वन्ति मानुषाः ।

शंनो भवन्त्वप औषधीरिमाः ॥

शतत्यन्ते धमनीनां सहस्रस्यहिराणाम् ।

अस्तुर्मध्वमायाः साकमन्ता अरंसत ॥

परिवः सिकता मयीर्ध्वं नुस्तीर शचीदस्थिरम् । तिष्ठते लयता सुकम् ॥

अमूर्या यन्तियामयः सर्वा लीहित वाससः ।

अभ्रातर इव यौषास्तिष्ठन्ति हतवर्चसः ॥

तिष्ठावरे तिष्ठवर उतत्वं तिष्ठमध्यमे ।

कनिष्ठिका च तिष्ठान्तिष्ठा दिव्यमनिर्मही ॥ इत्युच कणु प्रथमोऽनुनाकः ।

१९-५

नमो देववर्धेभ्यो नमो राजनिधेभ्यः ।

अथो यं निश्वानां वधास्तेभ्यो मृत्यां नमांसि ते ॥

नमस्ते अधिवाकाय परावाकायते नमः ।

सुमर्त्ये मृत्यां ते नमो दुर्मर्त्ये त इदं नमः ॥

नमस्ते यातुधानेभ्यो नमस्ते भौषजेभ्यः ।

मूलेभ्यो मृत्यां ते मां ब्राह्मणेभ्य इदं नमः ॥

नवचयानवतिश्च संयन्ति मन्या अग्नि ।

वितस्तासर्वा नश्यन्तु वा का अपचिता मिव ॥

सप्तचयाः सत्पतिश्च संयन्ति षकन्था अग्नि ।

पञ्चचया पञ्चाशच्च संयन्ति ग्रैव्या अग्नि ॥

इति स्नाः सर्वानश्यन्तु वा का अपचिता मिव ।

अवयोरनावयो रमस्त उग्र अवयोः ॥

आर्तं करम्ममदिमहि सहिनत्वमसि यत्स्वमात्मानमावयः ।

वभुश्च वभुकर्णश्च नीलाकलशालाः । सवः पश्य ॥

नो विलिकं वेलायानाय मे लव प्रलेत् ।

इह स्वामाहुतिं जुषाणानसा स्वाहा ॥

स्वाहा मनसा यदिदं कृणामि यस्या आस्तं जुहामि घोरे ।

प्रषां वद्धा नामवसज्जनायकम् ।

भूमिरितित्वाग्निं प्रमन्य तं जमन्निर्ऋतिरितित्वाहं परिवैद विश्वतः ।

भूते हविष्मत्ये स्येषते भागस्तेन ते निर्धयं स्वाहा ।

प्रवाष्वस्महं निर्ऋते विश्ववारे अयस्मयान्प्रमुमुग्ध पाशान् ॥

यमैनत्वं यस्यासंविदानां योस्मान् द्वेषियं वयं द्विष्मस्तस्मिन्तान् पाशान्-

प्रतिमुञ्च सर्वान् ॥ उत्तमोस्योषधीनां तव वृक्षा उपस्तयः ।

उपस्तिरस्माकं भूयादर्यास्माद् अग्निदासति ॥

सबन्धुश्चा सबन्धुश्च योस्माद् अग्निदासति ।

सबन्धुन् सर्वास्तीत्वा अहंभूया समुत्तमः ॥

यथासौम औषधीना मुत्तमं हविकुच्यते ।

प्रवात्वमिव वृक्षाणा महं भूयास मुत्तमः ॥

१५-६

वरुणा वारयाता इत्येका । इन्द्रस्य वचसा नयं मित्रस्य वरुणस्य च ॥

देवानां सर्वेषां वाचा यदस्मन्तं वारयामहे ।

यथावृत्र इमा आपस्तस्तमु निश्वधायतीः ।

प्रवाते अग्निना यदस्मं वैश्वानरेण वारय ॥

ध्रुवं ध्रुवैण हविषामि सोमं विशामसि ।

अत्रात इन्द्रः केवली विशो बलिहृतस्करत् ॥

आनाहार्ष मन्तिरश्चद् ध्रुस्तिष्ठाग्निं चाचलत् ।

विशस्त्वासर्वा आयन्तु भावद्राष्टा मधिभिषत् ॥

इहैवैधि सा च्याषापर्वत इवाग्निचाचली ।

इन्द्रेह ध्रुवस्तिष्ठेहराष्ट्रं निधारयत् ॥

इन्द्रं प्रतमदीधर ध्रुवं ध्रुवैण हविषा ।

तस्मै सोमो अघिब्रुनदयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥

ध्रुवं तं देवः सविता ध्रुवं देवा वृहस्पतिः ।

ध्रुवं त इन्द्रश्चाग्निश्चा राष्ट्रं धारयती ध्रुवम् ॥

ध्रुवां घौ ध्रुवापृथिवी समुद्रः पर्वता ध्रुवाः ।
 देवाह धर्मणा ध्रुवा ध्रुवाराजा विशामयम् ॥
 वृषे इन्द्रस्य वृषादिवा वृषा पृथिव्यामयम् ।
 वृषा निश्वस्य भूतस्य त्वर्मक वृषा भव ॥
 समु ईशोस्त्रवता मग्निःपृथिव्या वशी । सूर्यो नक्षत्राणामीशत्वम् ॥
 सम्राडस्य सुराणां ककुन्मनुष्याणाम् ।
 देवाना मर्द्यभागसि त्वर्मक वृषा भव ॥
 परिवर्त्मान्वेषामिन्द्रः पूषा च सन्ननुः ।
 मुख्यं त्वस्यास्म सेनामिन्द्राणां परस्तरम् ॥
 मुग्धामित्राश्चरत आशीर्षाण इवाहयः ।
 अथेषामग्निरन्धानामिन्द्रो हन्तु वरंवरः ॥
 प्रेषुनह वृषाजिनं हरिणस्य भयं कृषि ।
 पराङ् अमित्र मषत्ववाचा गौरपेषतु ॥

।७-३

संसद्भुवसं वृषन्नग्ने निश्वान्यर्थ आ ।
 निडस्यतं समिध्यते सनावसुन्याभरत् ॥
 संजानीध्वं सं पृच्यध्वं सं वा मनांसि जानताम् ।
 देवाभागं यथापूर्वे संजानाना उपासते ॥
 समानामन्त्रः समिति समानि समानं चित्तं सहवा मनांसि ।
 समानं नवा हविषा जुहोमि यथासं मनसा सद्य ॥
 उत्सूर्यो दिव प्रति पुरी विश्यानि यारुवत् ।
 आदित्यः पर्वतां अतिविश्वदुष्टा अदृष्टहा ॥
 आयुर्दिवं विपश्चितं शृतां कण्वश्च वारुधाम् ।
 आहार्षं विश्वभैषजी मस्या दृष्टान्निगमय ॥
 निगावां गार्ष्टं असदं निमृगासां अविक्षत ।
 निकेतवां जनानान्य दृष्टां अलिप्सित् ॥

हिमवतः प्रस्रवयताः सिन्धुमपि गच्छथ ।
 आपोद्य मह्यं तद्देवी दिवं हृदयान् भ्रूषजम् ॥
 यदक्षीभ्यां मादिद्यात् पाष्णिभ्यां हृदये नच ।
 अपस्तत्सर्वं निष्करं त्वष्टरिष्ट मिवानसः ॥
 सिन्धुराज्ञे सिन्धुपत्नी सर्वाजा नद्यस्तन ।
 दत्तानस्तस्य भ्रूषजं तन वा भूजामहे ॥
 पुनन्तुमा देवजना पुनन्तु मनवाधिया ।
 पुनन्तु निश्वाभूतानि पवमानः पुनातुमा ॥
 पुनातुमा पवमानः क्रुर्वदक्षाय जीवस्य । योक्त खूयोय दृशे ॥
 उभाभ्यां देवसवितः पवित्रेण शतैर्नच । तस्मान् पुनीहिचर्त्से ॥
 ईर्ष्यायाद्भ्राजं प्रथमा मध्यमामुत्तमा मुत ।
 मन्युं हज्यं शोकं तन्ते निर्मन्त्रया महे ॥
 मतद्विर्त्ते हृदिश्रितं मनष्कं पत इष्णुजम् ।
 ततस्त ईर्ष्यां मुञ्चामि निरुष्माणं दृतेरिव ॥
 यथाभूमिर्भूतमना मृतान्मृत मनस्तरा ।
 यथोत्तमं मृतोमन प्रवर्ष्या मृतं मनः ॥

19-8

द्यौश्चमा पृथिवीच प्रचंतस्यौ शुक्रो बृहं दक्षिणामा पिपन्तु ।
 अनुस्वधा चिकितां सोमा अग्निर्वायुमापातु सविता भगन्ध्र ॥
 पुनर्मनः पुनरायुर्न आगन् पुनश्चक्षु पुनराकूति रागन् ।
 वैश्वानरो ना अदवधस्तनूपा अन्तस्तिष्ठाति दुरितादवद्यात् ॥
 सं वर्चसा पयसा संतनूभि रगन्महि मनसा सं शिवेन ।
 त्वष्टासुदन्ता वरिवः कृणात्वनुनस्माषु तन्वा विरिष्टम् ॥
 इदन्त द्यज उत्तरं येनेद्रं शुत्मान्यष्टये ।
 अस्यक्षत्रं प्रियंमही वृष्टिरिव वर्धयानृणम् ॥
 अस्यक्षत्रं मग्नी सोमावस्य वर्धयतं रषिम् ।

इदं राष्ट्रस्याभीवर्षे कृणुतं द्विज उत्तरम् ॥
 सबन्धुश्चा सबन्धुश्च योजाता यश्च निष्पयः ।
 यजमानाय शुन्धते सर्वतं ऋरघासिनः ॥
 यशा बृहद्वर्धता मिन्द्रयुतं सहस्रवृष्टिः सुकृतिं सहस्वत् ।
 प्रसरत्साण मनुदीर्घाय जीवस्य हविष्मन्त वर्धय सर्वतातय ॥
 यशा इन्द्रा यशा अग्निर्यशाः सौमो अजायत ।
 यशा विश्वस्य भूतस्याहमस्मि यशास्तमः ॥
 वयन्तं अग्ने यशासो यशाभिर्यशास्विना हविषेना निर्धम ।
 सनादीहि राष्ट्रमिन्द्रयुतं तवत्रा के अधिवात् के साम ॥
 अवज्यामिव धन्यना मन्युतनोमितीहृदः ।
 अधासं मनसा भूत्वा सखि केन सचावहे ॥
 विर्तमन्युं नयामसि सखि केव सचावहे ।
 अधस्ते अस्मन्नामन्यु गुकणामि निदधमसि ॥
 अभितिष्ठा मितं मनु पाष्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।
 पराने यदस्ति यं वधं परामन्युं सुवामितं ॥
 हिरण्ययः पन्था आसीदरित्राणि हिरण्ययाम् ।
 नावा हिरण्ये रासन् याभिः क्लृष्टं निरावहम् ॥
 सुपर्ण सुवने गिरीजातं हिमवहतस्परि ।
 धनेरभिश्चुतं यन्त कुर्षेहि तक्मनाशनः ॥
 यो गिरिषु जायसे वीरुधां बलवन्तमः ।
 कुर्षेहि तक्मनाशन तक्मानं नाशयत्वितः ॥ इत्यर्चकाष्टे द्वितीयोऽनुवाकः ।

१७-५

ईदावत्सराय परिवत्सराय सम्बत्सराय कृणुता बृहन्नमः ।
 तेषां वयं सुमते यज्ञियाना मपिभद्रे सौमसे स्याम ॥
 यैवः पन्था बहवा देवयाना अनुद्यावा पृथिवी सं चरन्ति ।
 तेषां मह्या निजतमान आवहानस्मै नो देवाः परिधत्त सर्वे ॥

शरद्दमन्तः शिसिरो वसन्तो ग्रीष्मा वर्षा स्वितेना दधातु ।
 आनीगोषु भजन्तोषधी शुनिवात इच्छणस्याम् ॥
 नैश्वनरोन उतय आ प्रयातु परावत ।
 अग्निरुक्थेना अहः ॥ नैश्वानरोना आगमदिमं यज्ञंसजुम् ॥
 उपेमां सुषुतिं मम । नैश्वानरोना अङ्गिरोभि स्तामं यज्ञं च चाक्लिपत् ।
 मेषुद्भ्युम्नं सूर्यमत् ॥ अजैषंत्वा सं लिखित मजैषं मुत्तसं रुधम् ॥
 अविं वृकायथा मधदेवा मधनामिते कृतम् ।
 यथावृक्ष मशनिर्विश्वहा हन्त्वप्रति ॥
 प्रवाह ममूकितव मक्षेविद्यथा समप्रति ।
 तुरामतुराणां विशां देव यतीनाम् ॥
 समैतु विश्वतोमर्गं अन्तहस्तं कृतं मम ।
 यवघौर्याव पृथिवी यावदाभाति सूर्यः ॥
 तावत्सृजामि ते विषं यावद्वर्षति सिन्धवः ।
 उत्ससन्त उदीरते गावआ वसथादिव ॥
 अहिमं पश्यता विषमपनक्ता निविद्यते ।
 अजघान वृषघनुः सङ्कर्य दमनीनाम् ॥
 मूर्धनिं विषमास्कड्याचानिव्यसि स्रसत् ।
 मानो देवा अहिर्वधी सन्तोकां सहपूरुषम् ॥
 संयतं नविस्परिद् व्यात्तं न सं यमत् ।
 संते दद्यामिद मिर्हतः सते हन्वा हन् ॥
 संते जिह्वया जिह्वां सन्त आस्माह आस्यम् ।
 नमो हर्यषिताय नमस्तिरश्चि राजये ॥
 स्वजाय वञ्चुर्व नमो नमो देव जनैभ्यः ।

मनसे चंतसेधिय आकृतय उतधिनय ।
 मर्त्ये शुताय चक्षसे विद्यम हविषा वयम् ॥

प्राणायानाय व्यानाय भूरिरोतसे ।
 सरस्वत्या उरुव्यर्चं विर्धम हविषावयम् ॥
 मानो हशिष्ट पुरुषया देव्यासस्तनूपानानः शुचयस्तपोयाः ।
 अमभ्या मत्यङ् अग्निः सचध्वमायनः प्रतन् जीवसंधुः ॥
 इदमिदया उर्मेषज मिदंरुद्रस्य भेषजम् ।
 येनेषु मेकर्तजनाङ् शतशल्या मपनुवम् ॥
 जालार्षणाभिषिञ्चत जालार्षणाप सिञ्चत ।
 जालार्षं भद्रं भेषजं तस्यनो घन्तजीवसं ॥
 शं तनी मयश्चनो माचनः किंचना ममत् ।
 यम्यारपीविश्वंनोऽस्तुभेषजम् ॥
 यशसं मेन्द्रो अघवान् कृणोतु यशसं सो वरुणो वायुराग्निः ।
 यशसं मा देवः सविता कृणोतु प्रियो दातुर्दक्षिणायाभ्यामहम् ॥
 यथेन्द्रो द्यावा पृथिव्योर्यशस्वान् यथाप औषधीषु ।
 यथा विश्वेषु देवेष्वना देवेषु यशसः स्याम ॥
 अच्यवय मिन्द्रं यशसं यशोभिर्यशस्विना हविषेना विर्धम ।
 सनो दधद्राप्स मिन्द्र युतं तस्यत्रार्तं अधिवार्क स्याम ॥
 महजात वरुणः सोमो अग्नि बृहस्पति वसुभि रेहजात ।
 तस्यत्रिय मभिसंजातसर्व उग्रस्यचेतः संमनसः सजाताः ॥
 महजात मापया अद्यस्मत्पृषावः पुरस्तादपथं कृणोतु ।
 वासोव्यत रनुवाय मह्यमयि सजातारमितिर्वो अस्तु ॥
 यौवः शुष्मा हृदयंऽष्वन्तर्य आकूतिर्मनसि प्रविष्टा ।
 तान् च्छेवयामि ठविषा घृतेन मस्सजातार मितिर्वोऽस्तु ॥
 ममचित्तः प्रयवमन्युरेहेंद्राभ्यां रिव हवमेतु सर्वे ।
 बृहतिर्वो निसुन क्तु मह्यं ममवाच मेकचित्ता सचध्वम् ॥
 अहं गृहामि मनसा मनांसि ममचित्त मुपचित्तमिरेत् ।
 ममवशो हृदयं वः कृणामि ममपात मनुवत्मान प्रति ॥

मां वक्ष्यन्तुर्गच्छतु मां प्राणाद्याता पदमनुवर्त्मवः कृणातु ।
 यैर्वा महान्त उतर्जकुमारा मामयात मनुयातेभिरेत ॥

19-11

अश्वत्था देव सदन ईत्य जायतान्ते ।

देवैर्भ्योः धिजानासि स्यामस्य सखाहितः ॥

सप्राणाय पानाय चक्षुषेऽस्य मृड ।

अयस्मये द्रुपर्दं बधिर्षयद विहिता मृत्यु मये सहस्रम् ॥

यमो मस्यं पुनरुत्वां ददाति तस्मै देवाय हविषा विधेम ।

यत्तं देवी निर्ऋताराववद्भ्य दामग्नीवासु विचर्त्यम्

तत्तं विष्यास्यायुषं बलाया नमीवं पितु मधि प्रसूतः ।

ममस्तु ते निर्ऋते विश्ववारे अयस्मयं विचृता बद्ध मंतम् ॥

यमेनत्वं पितृभिः संविदानोत्तमं नार्कं अयिरोहयमम् ।

अन्तर्दावाय जुहुदा स्वेतद्रातुघान क्षयणं घृतेन ॥

अराद्रक्षांसि प्रतिदहाग्नं मास्माकं तन्व मुपती तपन्तु ।

सर्वावा ग्रीवा अशरीत्पिशाचाः पृथिवीं पिशुणात्वग्निः ॥

विरिष्टो विश्वधावीर्या मृत्युना समजीगमन् ।

अपिशाच ना अधराद पिशाच न्न उत्तरान् ॥

इन्द्रापिशाचान्नः पश्चादपिशाचं पुरस्कृष्यि ।

इन्द्रश्चकार प्रथमो वैरुहस्तम सुरेभ्यः ॥

वृक्षाम शत्रूणां बाहू अनैन हविषावयम् ।

निरुहस्तः शत्रुरभिदासन्नो अस्तुर्यै सेनाभि र्युधमाय न्यस्मान् ॥

समर्पयेन्द्र महता वर्धनद्रात्वेषा मघहारी विविधः ।

अवमन्यु रवीयता अवबाहू मनीशुजा ॥

पराशरत्वं तेषां पराञ्च शुष्ममर्दयावर्ची रयिमाकृषि ।

आतन्वाना आयच्छन्ता स्थन्ता यैवधावत ॥

निर्हस्ताः शत्रवस्तेन्द्रो नोद्र पराशरान् ।

निर्हस्ताः सन्तु शत्रवाऽङ्के षाम्नापयामसि ।
 यथाषा मिन्द्र वंदांसि यूयसु विभजामहे ॥
 निर्हस्तेभ्यो नेरुहस्तं यं देवाः शरुमस्यथ ।
 जयन्तु सत्वा लाममस्थिरैर्णन्द्र मदिना ॥

११-१२

शमीमश्वत्थ आरुतस्तत्र पुंसवन कृत्रम् ।
 तदेवतस्य भ्रूषजं यस्तीष्या आहरन्तितम् ॥
 पुंसि वै रैता भवति तस्तिया मनुषिच्यते ।
 तद्गै पुत्रस्य वंदनं तत् प्रजापति रब्रवीत् ॥
 प्रजापतिरन्यमंस्त शिनीवालय शक्नुपति ।
 स्तयीषुय मन्यत्र दधत् पुमांस समुतदधदिहि ॥
 या आषयः सोमराजा इत्येका ।
 मुञ्चन्तु मामा पश्या दधी वरुण्यादुत ॥
 अथायमस्य पद्भिषाद् विश्वरुमा देवदुष्कृतात् ।
 य चक्षुषा यन्मनसा यच्चवाचोपारिम यज्जाग्रता यत्स्वपन्तः ॥
 सोमा मातस्मादेनसः स्वधया पुनातु विद्वान् ।
 अग्निभूर्यज्ञा रमि भूरग्नि रत्स्वग्निभूः सोमो अग्निभूरिन्द्रो अस्तु ॥
 अग्भूयं विश्वाः पृतना यथात्य देवाविर्धमाग्निहोत्रा इदं हविः ।
 स्वधास्तु मित्रावरुणां प्रजावत शत्रं मध्वेह पिनूतम् ॥
 वार्ध्यां देषां निर्ऋतिं पराचैरस्मे क्षत्रं वर्च्य आद्यत्तमाजः ।
 इमं वीरमित्येका ॥
 अग्नैरिव प्रशितिरस्य शुष्मिण उतैवमर्ते विलपं नयायति ।
 तस्मेतेरणायवभुर्व तपुर्मघाय नमोऽस्तु तक्मर्न ॥
 नमो यमाय नमो अस्तु मृत्युर्व नमो राज्ञे वरुणाय त्वीषिमर्न ।
 नमः सत्रस्यपतर्ये नमो दिवे नमः पृथिव्यै नम औषधीभ्यः ॥
 अयं योजनान् हरितान् कृणोत्युच्छाचयन्नग्नि नेवामि दुन्वन् ।

अथाहि तन्मन्त्ररसोहि भूया अथाव्वं अधराइ.त्वा परेहि ।
 इन्द्रा जयाति नपराजयाता अधिराजा राजसूयाजयाते ॥
 चकृत्य इत्यः संस्यर्षापरसदान नमस्या भवेह ।
 त्वमिन्द्राधिराज स्रवस्युत्वं भवाभिभूतिर्जनानाम् ॥
 त्वं देवाविश इमाविराजा युष्मत्सत्र मजरन्ते अस्तु ।
 प्राच्या^{दक्षि} त्वमिन्द्राधिराजादीच्यां नृत्रहं दस्युहासि ॥
 यत्रयन्ति श्रोत्यास्तज्जितन्ते दक्षिणती नृषभासिहन्यः । "इत्यर्चकारं नृतीयांशुनाम् ॥

19-13

अमिर्त्वं वरिमितः पुरात्वां दुरणोभ्यः ।
 उह्ययाम्युग्रं चेतारं पुरुणामानमैकजम् ॥
 योऽ द्विसेन्या नद्योजिघां सन उदीरते ।
 इन्द्रस्य तत्र बाहुसमन्तं परिदह्महे ॥
 परिदह्म इन्द्राबाहु समन्तं त्वानु स्नायनान्नः ।
 देवसवितः सोमराजन् सुमनसं मा कृणुतं स्वस्तये ॥
 देवा अदुःसूर्यो अदाघोरदा पृथिवीतात् ।
 सर्वा स्वरस्वतीर दुःसचिन्ताद्विष इषणम् ॥
 यद्वा देवा उपजीका असिघ्नन्दन्य न्युदकम् ।
 तेन देव प्रसूता इदं दूषय यद्विषम् ॥
 असुराणा मसिदुहिता देवानामसिस्वसा ।
 दिवस्पृथिव्या यज्ञिषे साचकर्त्तारसं विषम् ॥
 अस्थिस्रंसं परुस्रं समास्थितं हृदयामयम् ।
 बलास्य सर्वं निष्कृष्टवृद्ध्यायश्च पर्वसु ॥
 निर्बलासं बलासिनः क्षिणांमि पुष्करं यथा ।
 छिन्द खस्य बन्धनं मूलमूर्वावा यथानिर्बला सैतः प्रपतः
 सुपर्णा वसतेरिव । अघट इवाहायना प्रनाहवीरहा ।
 आवृषा यस्य स्वसिहि वर्धस्त्र प्रथयस्यच ॥

यथाङ्कं वर्धतान्तं शीपस्तेन क्षोषित मुञ्जहि ।

येनाकृषां मीदयन्ति येनहिन्वंन्त्यातुरम् ॥

तेनास्य ब्रह्मणस्पते धञ्जुरिवा तानयापसः ।

आहं तनीमि ते पशा अधिज्वमि वन्वनि ॥

क्रमस्वरिश्य इवरोहित मनवग्नायतात्वम् ।

देवाः कर्पात इषिता यदित्सं दूता निर्ऋत्या इदमाजगाम ॥

त्स्माच्या मकृणवाम निष्कृतिं शंनो अस्तु द्विपर्दं शं चतुष्पर्दं ।

शिवः कर्पात इषिता ना अस्वनागा देवाः शकुनी गृह्णनः ॥

अग्निरिहि विप्रानुषतां हविनः परिहेतिः पक्षिणीनो नृणक्नु ।

हृतिः पक्षिणी नदभ्रात्यरुमानाक्षीपदं कृणुते अग्निधानं ॥

शंनो गौम्य उतपुरुषभ्या मानो देवा इहहिंसित् कर्पातः ।

इषं मदन्तः परिगां न यामः स योपयन्ता दुरिता पदानि ॥

ऋचा कर्पातं नुदतः प्रणाहित्वान् उर्जं प्रपतात्प्रधिष्ठः ।

नुदेत्वा प्रणुदेत्वा कर्पात रक्षसासह ॥

यतान पुनरायसि तत्रत्वा गमयामसि ।

१९-१५

यथायंवाहो अश्विना समैति सं च वर्तते ।

प्रवामामभिते मन समैतु सं च वर्तिताम् ॥

आहं खिदामि ते मनो राजाश्च प्रष्टियानिव ।

रेष्मच्छन्नं यथा तृणं मयिते विष्टितां मनः ॥

आञ्जनस्य मधुघस्य कुष्ठस्य नलदस्य च ।

तुरां भगस्य हस्ताभ्या मनुरोधनमारभे ॥

अयमायात्यर्यमा पुरस्ताद्दिषत्स्तुकः ।

सइ दग्धर्वेपति मर्षाजाया मजानर्य ॥

अध्रमदीय मर्यमन्वन्वा सां शमनं यती ।

अङ्गोन्यसा अर्यमान्यन्याः समनमा इति ॥

घातादाधार पृथिवीं घाता द्यामुतसूर्यम् ।
 घातस्या अग्नूर्वे पतिं दद्यातु प्रतिकाभ्यम् ॥
 महमापां मधुमते रयन्त मह्यं सूर्यो अम्बरज्योतिषाकम् ।
 मह्यं देवा उतविश्वतर्पाजा मह्यं देवः सविता व्यर्चोधात् ॥
 मह्यं यद्धार पृथिवी मुतद्या मह्यं सिद्धु नजनं सप्तसाकम् ।
 अहंसत्य मन्तं यद्ददाभ्यहं वाचपरि सर्वाभिषिञ्च ॥
 अहं विव्यज्वि पृथिवी मुतद्या महं मृत्यु नसृर्ज सप्तसाकम् ।
 अहं वाच परि सर्वाभिषुवन् योऽग्नीषोमा वजुषं सखार्यै ॥
 अनुदुभ्यांनः प्रमं धेनुभ्यस्तमरुन्धति ।
 अधेनवं वयसै शर्मयच्छ चतुष्पदं ॥
 शर्मयच्छात्योषधीः सहर्दवैरुन्धति ।
 करत् पयस्वन्तं गोषुं मयक्ष्मां उतपुरुषाम् ॥
 विश्वरुपां सुमगामच्छा वदामिजीविलाम् ।
 सानोरुद्रस्यास्तां हतिं दूरं नयतु गोभ्यः ॥
 यमोमृत्यु रघमारो निर्ऋत्या भवः शर्वीस्ता शिखण्डि ।
 देवजनाः सेनामुत्तस्थिवांसस्तेस्माकं पव्यञ्जन्तु वीरान् ॥
 मनसा होमैर्हरसा घृतेन शर्वायास्त उदराज्जिभवाय ।
 नमस्येभ्यो नम मभ्यः कृणोम्यत्रास्म दधविषानयन्तु ॥
 त्रायध्वनाघविषाभ्यां वद्यादग्नीषोमा मरुतः पूतदत्ताः ।
 विश्वदेवा मरुतो वैश्वदेवा वातापर्जन्ययोः सुमतीस्याम ॥

19-15

संजानतां मनसा संचिकिभामा युच्छत मन्युना देव्येन ।
 माघोष उत्थाद्गहुर्न विनृहते मेषुः सप्तदिन्द्रस्या हन्यागते ॥
 संवा मनांसि संव्रता स्वमाकूतिं नयामसि ।
 इमे ये विव्रतास्थतां वः संज्ञपयामसि ॥
 संज्ञपनं वा मनसो अयोसंज्ञपनं हृदः ।

अर्धाभ्रगस्य यच्छ्रान्तं तन्न संज्ञपयातिवः ॥
 संवः प्रच्यतां तन्वः सं मनांसि समुत्वयः ।
 संवी ब्रह्मणस्पति स्यामः संज्ञपयातिव ॥
 संज्ञानंनः श्वैभ्य सज्ञान मरणाभ्यः ।
 संज्ञान मश्विना युव मिहास्मा सुनियच्छतः ॥
 यथादित्या वसुभिः सं बभूवुसक्रुद्धिरुग्रा अहणीयमानाः ।
 प्रवात्रिनामन्नहणीयमान इमं जनं सम्मनसं कृणुत्वम् ॥
 निरमुन्नुद ओकसः सपत्नीयः प्रतन्वति ।
 निर्वाधेनं हविषेन्द्र प्रनं पराशरात् ॥
 ईहितस्तः परावत विहिपञ्चज नाइः अति ।
 विहिसत्याति रीचना यावत्सूर्यो असद्विषि ॥
 परमांत्वा परावत मिन्नी देवा अजीगमत् ।
 यथान पुनरायस सश्वतीभ्यः समाभ्यः ॥
 प्रतीचीन फलइत्या पू चिक्यौ ।
 अद्यद्युष्टा देवजूता विरुच्य पथयावनी ॥
 उद्भावलमिवावने क त्सर्वान् नच्छपथाइः अथि ।
 यदेनं परिषीदन्ति समादधाति चक्षुषे ॥
 यदेनं परिषीदन्ति समादधति चक्षुषे ।
 सं प्रेक्षां अग्नि जिह्वाभि रुदति हृदया दधि ॥
 अग्नेः सान्तपनस्याह मायुषे पदमारभे ।
 अर्धतिर्यस्य पश्यति दूममह्यं तमास्यतः ॥
 याऽस्य समिधं वेद क्षत्रियेण समाहिताम् ।
 नाभिइयारं पदन्निदधाति स मृत्यव ॥
 नेनं द्यन्ति पर्यायणी नसनाइः अवगच्छति ।
 अग्नेर्या क्षत्रियो विद्वान्नाम गृह्णात्यायुषे ॥ १७-१७ ॥

अस्थाद्यौरस्थात्पृथिव्यस्था दिश्वमिदं जगत् ।

तिष्ठन्ति पर्वता इमं स्या मन्त्रश्वा अरंसत् ॥

यउदानद्वायने य उदानद्बुरायणे ।

आवर्त्तनं निवर्त्तनं यो गौपा अपितं हुर्व ॥

आवृतन्वा वृत्तौ ऽभ्यावर्त्त नमानयम् ।

अग्निश्चतस्र आवृत स्ताभिष्ठा तर्पयामसि ॥

जातवर्दा निवर्त्तय शतन्त शन्वावृतः सहस्रान्नु उपावृतः ।

ताभिरेनं निवर्त्तय ॥

अ दारसृग् भवतु देवसोमा मस्मिन् यज्ञे मरुता मृडतानः ।

मानो विददभिष्मामा अशस्तिर्मनिः प्रापदुत्सुना देष्वाय ॥

यो हर्वे व्या नर्था जिघांसन उपायति ।

युवन्तं मित्रावरुणा वस्मत्यावयुतं परि ॥

ईतश्चा मुतश्चाद्यं वरुणजावय ।

विमहच्छर्मयच्छ वरियो यावया वधम् ॥

अपेन्द्रो प्राचांमघवन्मित्रा नपावाचा अभिभूतेनुदस्व ।

अपादीचा अप्सुराधराच उरीयथा तव शर्मयन्नदेम ॥

तेनभूतस्य हविषा पुनराप्यायतामयम् ।

जायांजा मस्मा अविदं सारसैनाभि वर्द्धताम् ॥

अभिवर्द्धतां प्रजया अभिरार्ष्णेण वर्द्धताम् ।

ईषा सहस्रवीर्या विमौस्ता मनु वक्षितौ ॥

त्वषा जाया मजनय त्वषास्यैत्वां पतिं दधौ ।

त्वषा सहस्र मायुषि दीर्घमायुष्कृणोतुमा ॥

अन्तरिक्षेण पतति विश्वाभूता वचाकरात् ।

शुनोदि व्यास्यैतन्नहस्तस्मा मतेन हविषा जुहामि ॥

अप्सुते जन्मदिनितं समिधत्सं समुद्रं आत्मा महिमाते पृथिव्याम् ।

शुनो दिव्यस्यैतं सहस्तस्मा मतेन हविषा जुहामि ॥

र्यत्रयः कालकाञ्चा दिवि देवा इव श्रिताः ।
 तान् सर्वा नह्य उतर्य अस्मारिष्यतातर्य ॥
 यः पुरुषं हृच्छयसि श्वादिव्ये अवारहा ।
 तं त्वाहं ब्रह्मणानुर्दं पुरुषं मापरावधीः ॥
 यः पिशाङ्गो अयोदंष्ट्राः श्वादिव्यः परिपवः ।
 तस्याहं नाम जग्रभा स्वारिष्यतातर्य अर्यना जीवतादित ॥
 अयं नो नमसस्पतिः सं स्यानोऽभिरक्षतु ।
 असमातिं गृहेषुनः त्वं नो नमसस्पति उर्ध्वं गृहेषुधारय ॥
 आपुष्ट मेवावसु देवसं स्यान् सहस्रापांष संशिषे ।
 तस्य नो धीहि तस्यते भक्षीमहितस्यते भक्तिवासो भूयास्मस्वाह ॥ ११-१६

११-१७ "इत्यृच काष्ठे चतुर्थोऽनुवाकः ॥

ययन्तासि यच्छर्यहस्त मपरशांसि त्सेधसि ।
 प्रजां धनञ्च गृह्णानः परिहस्तो अभ्यतयम् ॥
 परिहस्त विधारय यानिं गर्भाय कर्त्तवे ।
 मर्यादे पुत्रमार्धहि तं त्वमा गमयागम ॥
 यं परिहस्त मविमरदितं पुत्रकाम्या ।
 त्वष्टा तमस्या उभ्रदनाद्यथापुत्रं सुवदिति ॥
 आगच्छत आग तस्य नामगृह्णा म्यायतः ।
 इन्द्रस्य वृत्रदना राज्ञो वासवस्य शतव्रतोः ॥
 येनसूर्यां सावित्री मश्विनोहतुः पथाः ।
 तेनमामब्रवीद्गर्गाजाया मावहतादिति ॥
 यस्ते अंकुशोवस्तुदान बृहन्निन्द्र हिरण्ययः ।
 तेनाजनायतेजायां त्वं धीहि शतक्रताः ॥
 त्वं नोमर्धे प्रथमा गोभिरश्वभिरागहि ।
 त्वं सूर्यस्य रश्मि शुत्वं नो असि यज्ञिया ।
 मैथामहं प्रथमां ब्रह्मणस्पती मृषिषुतां प्रपितां ब्रह्मचारिभिः ॥

देवानामवसानृणां । मेषांसायं मेषा प्रतमेषां मध्यंदिनं परि ।
 मेषां सूर्येणां यतीदीराणा उतस्तमः ॥
 पार्थिवस्यरसै देवा अगस्य तन्वबलं ।
 आयरस्मै सोमोवर्च आधाद्बृहस्पतिः ॥ अयरस्मै इत्येका ॥
 आसीन उर्जभुत सुप्रजास्त्वं दक्षं दधातु द्रविणं सुवर्चसम् ।
 संजय नक्षत्राणि सहसाहमिन्द्रः कृण्वानां अन्यानधरान्सपत्नान् ॥
 आयमगन् सविता क्षुरेणां स्नेनवाय उदकेनेहि ।
 आदिरुद्रा वसवः सचैतसः सोमस्यराज्ञो वपन्प्रचैतसः ॥
 येजावपत् सविता क्षुरेण सोमस्यराज्ञां वरुणस्य विद्रान् ।
 तेन ब्रह्मणा वपते दमस्या आमदीर्घायुरयमस्तुवीरः ॥
 अदिनिः शमश्रुच पत्वाय इन्द्रन्तु वर्चसा ।
 धारयतु प्रजापतिः पुनः पुनः सुवत्तव ॥ १७-१८

१७-१८

यास्ते हिराद्यमनयो ऽङ्गान्वन्व निष्पिताः ।
 तासान्ते सर्वासां द्याकं निर्विषाणि ह्ययामसि ॥
 यान्तेरुद्र ईषुमास्तदङ्कैः श्यां हृदया यच ।
 इमां ता मद्यतेवयं विषुचीं निवृहामसि ॥
 नमस्ते रुद्रास्यते नमः प्रतिहिताश्रयः ।
 नमो विसृज्यमानाभ्यो नमस्त आयताभ्यः ॥
 अवाचीः परिमूर्धो यास्ते धमनयः शतम् ।
 अस्ते प्रद्यन्तां पृथगनुत्यं लोहितावटम् ॥
 स्यन्दन्तां रोदनावति रनुत्यं लोहितावटम् ।
 यथास्यामनन्तर्नरं सन्ता अनुकूल इवोदकम् ॥
 प्रतीचीनः सूर्य मनु प्रतीचीः स्रवतः कृताः ।
 अवाचीस्ते अस्नः कृन्त्या इत्यंतृ गत्वोषधीः ॥
 ईमं यवमषा योर्गैः षड्भ्यो गोमिरचकृषुः ।

सघातं तन्वीरपः प्रतीचीनि मपव्ययत् ।
 न्यग्वाता वातिन्यक्तपति सूर्यः ।
 नीचीनवद्युः दुर्हनग्र वतुर्त रपः ॥
 आप इदया उर्भषजी रापी अमीवचातनी ।
 आपः समुद्रार्थायतीः परावहन्तु त रपः ॥
 अमीयै युधमायन्ति केतून् कृत्वानी कशः ।
 इन्द्रस्तान् पर्यहादाग्ना तानग्ने सन्धियात्वम् ॥
 यावतीः सिच आयन्विनी का नियतिष्ठन् ।
 सं परमां समममानथा संध्या निमद्यमाम् ॥
 इन्द्रस्तान् पर्यहादाग्ना तानग्ने सन्धियात्वम् ।
 संदानोर्वी बृहस्पतिः संदानं सविता करत् ॥
 संदानमिन्द्रश्चाग्निश्च संदानं भगोऽश्विना ।
 यास्ते रुचां देवसूर्या य तां दिव्यातताः ॥
 तामिर्मा मद्सर्वाभिर्मनुष्याभ्यां रुचं कृणु ।
 रुचं माघीहि ब्रह्मसुरुचं राजसुर्घीहि मा ॥
 रुचं विश्वेषु शूर्देषु महिर्घीहि रुचं रुचम् ।
 यारुचो हिरण्यं याग्नी याश्च सूर्ये ॥
 इन्द्राग्नीमयीता रुचां रुचोर्घीहि बृहस्पते ।

१७-१७

अवमापाप्मनसृज वशासन्मृषियासिनः ।
 आमाग्नेषु धामचासुत्वं धीह्य विहतम् ॥
 योमापाप्मन्नजहासि तमुत्वा जहि मांवर्य ।
 अन्यत्रास्मन्युच्य सहस्राक्षामत्या ॥
 पर्यावर्यं व्यावर्त्तनं निष्पाम्पानं सुवामसि ।
 यो नो द्वेषि तं गच्छ यं द्विष्मस्तं जहि ॥
 शव इवासि सन्नघा नरो गमनिदं त्वयि ।

शिरोभिन्नद्विर्ते पाप्मन्नजहासि यथान पुरायसि ॥

इन्द्रो अस्मान्दिवा पातु मृत्याः पाशा स्वस्तये ।

द्यौर्न मध्यतः पातु भ्यमीराज्ञी स्वस्तये ॥ सूर्यो अस्मान्दिवा ॥

वातानी मध्यतः पान्त्व हारात्री स्वस्तये ।

सौमो अस्मान्दिवा पातु मृत्योः पाशा स्वस्तये ॥

आपानी मध्यतः पातु मानां निर्ऋति रिशत् ।

संवां चक्षुः संहृदयं मनसा जीवनं मनः ॥

अस्याः परुषवत्साया धृतेर्हामेन सर्पिणा ।

यत्कक्षिवांस मूननं पुत्रो अङ्घ्रिरसा भवेत् ॥

तेनमा मधु देवाः संप्रियो समवीवनन् ।

संवननं वां मनसा अर्था सं वननं हृद ॥

अथोभगस्य यच्छून्नं तेनेसं वानयामि वाम् ।

अहन्ते मनसामनश्चक्षुर्गृह्णामि चक्षुषा ॥

प्रवा परिष्वजस्वमा यथा सन्मयितेनमः ।

आरथतस्यव चक्रं अभिभावर्त्तामस्यौ ॥

रेष्मच्छिन्नं यथातृणं वेष्टा सौमनसामयि ।

परित्वा पान्तर सरं परिमातुः परिस्वसुः ॥

परित्वा न्याभ्यस्तीर्था नयोद्वासरम् ।

य इन्द्रस्य सभायानो यस्मिं समतमासते ॥

हिरण्यं यस्य पर्णा घितस्मा अश्वत्थते नमः ।

यः शाखाभिरन्तरिक्षं मापूरयतिष्ठया ॥

छन्दांसि यस्य पर्णानि तस्मै ।

यं मृगान समाप्नोति पक्षीभ्यां शकुनिष्वतन् ॥

दिवं यः सर्वास्तभ्नाति तस्मा अश्वत्थते नमः ।

ज्येष्ठ्यां जाता विचं तोर्यमस्यमायहिंसीः पितरौ वर्द्धमानः ।

स्योनीव्याघ्रा उतर्त शिवीस्तामतिवानैषं दुरितानि विश्वा ॥
 व्याघ्रं अह्य जनिष्टवीरौ नक्षत्रजाः सर्ववीरः सुवीरः ।
 समाहिसीःपितरौ व मानः स्तस्य तं देवाः प्रति गृह्णन्तु हामम् ॥
 यारौहेणी देवपत्या प्रर्धनु शिवपिन्वते ।
 तत्रतिस्रा व्यष्टकाः सर्वाः अधिब्रुवन्तु प्रजार्ये जगतं च वाम् ॥
 यदार्द्राभ्या मरणिभ्यां देवाः शक्रा अमन्तं पुरुषैता पुरुषम् ।
 अत्रपुष्पतं मिथुना स्योनीजीवां जरदष्टिं सुतं जसा ॥
 हतं पतङ्गामुत तर्दमाखु मश्विनाभिनतं शिरौमृणतं हबूदतः ।
 यथानः त्यस्यं नद्यसं व्यर्धरा भ्रवाभयं कृणुतं धान्याशनः ॥
 तदिह पतङ्गै हृष्ट्वाहा उपक्वस ।
 अनदत्त इदं धान्यमहिं सन्तौ अपोदित ॥
 तर्दपतवघापते तृष्टदंश्या शृणीतन ।
 हात्र वा प्राशितं हविर्वक्त जिह्वा उपाध्वम् ॥
 तर्दनिभ्यापिजिह्वया य इमं दिव्यं पीयुषं प्रथमस्ति तृप्सात् ।
 तं प्रत्यञ्च मर्चिषा विद्यमर्मन् ॥
 ये अन्नजा ये वातजा ये दिवस्परि यजिरे ।
 मरुच्याः पुत्राणां वय मपनर्ज्वाम आस्थम् ॥
 ये अर्जुना ये हरिता ये कृष्णा ये च रौहिताः ।
 कबन्धस्य प्रशासनै शलभ्याञ्जम्भायामसि ॥
 ता अन्तरिक्षेण पततमासस्य मग्निमध्वम् ॥
 णिरीणासानु षुसीदत तृणं कपाल मुन्नन शलभास्तद्विशामिव ॥
 यथाश्वासां यथाधुरं युक्तवहन्त साधुया ।
 मवामूत्र प्रमिद्यस्व विवस्तै रास्यं सृज ॥
 विषितन्तं मिलं समुद्रस्यै दर्धरिव ।
 प्रतंभिनद्धि मे हनं वर्त्तं मे शन्त्या इव ॥
 याः समुद्रा दुच्चरन्त जरती रूपजिह्वकाः ।

प्रमहणस्थता विदुरुभयार्थे हनस्य च ॥

शीर्षोबली रास्नाबली रङ्गा दङ्गा न्मुखाब्दलीः ।

सर्वास्ता इन्द्राणीबली रपमाधूधित्वचः ॥

यात्स्पचि बलयां जातायाजाता स्तन्वस्परि ।

सर्वास्ता इन्द्राणी बलिः शमीशाखा स्वासजात् ॥

आरामीमामकी बली रुरीहाति जहाति माम् ।

प्रतामिन्स्थ जाया बलिधानी मकूठवति ॥ इत्यृचकाठं पञ्चमोऽनुवाकः ॥

१९-२१

यथासूर्यो नक्षत्राणां वर्चसि युवतं दिवः ।

प्रवत्सपत्नानामहं वर्च इन्द्रियमाददे ॥

यच्च वर्चः सपत्नानां भ्रातृव्येषु च यद्गसुराः ।

तदिन्द्रो वृत्र वृत्रहा घाता सविता दीघरन्मयीम् ॥

याश्चगावः सपत्नीनां भ्रातृव्येषु च यद्गसु ।

तं निर्येय सिवजीत्वा सविता दीघरन्मयी ॥

सत्यमेव जयतु नानृतं सत्यस्थपन्या ऋजुस्तं साधुः ।

सत्यमदन्तः समिधं विधेम सत्येन द्यावा पृथिवी अप्रयताम् ॥

नाग्वागस्थच सत्येन रुद्रस्य मनस्य या ।

इन्द्रे आधि ब्रुवता वयं विशं प्राणविदमहि ॥

यार्तं रुद्रेषु रायता वाचिवासे अरंकृता ।

येनेदं विवदा महे तस्य प्राशत्वं जहि ॥

जहित्वं तस्य प्राण भुतसत्या भुतानृताम् ।

योऽस्मानिद्र वृत्रहन् वाचाप्राणं जीगीषति ॥

उत्पमुप्राण बह्यीर्हसी देवं पृण ।

उतादिवस्मसिञ्चतात् समुद्रस्यैव मध्यतः ॥

समुद्रस्य शतधारः सहस्रधारो अक्षितः ।

पुरस्तादिन्द्र आचरत्पुर्णं गीष्ण इदं पृण ॥

इहोपपृणसं पृण वृष प्रजननाः कृधि ।
 इहगावः प्रजायध्व मिहाश्वा ईहपुरुषाः ॥
 इहो सहस्र दक्षिणा अभिप्रासाविसीदतु ।
 ज्येष्ठ ध्वी नक्षत्रमहं रात्या इदं नमः ॥
 जुहोमि विश्वकर्मणो सशिवा मृडयानिनः ।
 माज्येषुं वध्नीदयदग्न मषां भूल बर्हितां परिवृणक्त्वेनम् ॥
 ग्राहापाशां विच्छत प्रजानन्विता पुत्रो मातरं मुञ्च सर्वान् ।
 उन्मुञ्च पाशां त्वमग्ने मषां त्रयस्त्रिभि ऋत्विजैर्यभि रासन् ॥
 मायं हिंसीः पितरं वर्धमानो मा मातरं प्रमिनीर्यजनित्री ।
 ग्राह्याः पाशान् विञ्चतयै सिनन्ति यां ब्रह्मणा परिवृञ्चन्ति वैधसः ॥
 उन्मुच पाशां त्वमग्ने मषां तज्जातस्यानर्हं हरस्तुभद्र ।
 निवर्त्वध्वं मानुगातास्मान् शिषक्तु रैवतीः ॥
 अग्नीषोमा पुनर्वसु अस्य वर्धत रयिम् ।
 पुनरैवा निवर्त्तय पुनरैना उपाकुरु ॥
 इन्द्र मका नियच्छत्वग्नि रैना उपाजनु ।
 परिवो विश्वतो दद्य उजा धृतेन पयसा ॥
 यै देवकै च यज्ञियास्तै रज्या संस्पृजन्तुमा ॥ १७-२१

१७-२२

नमोस्तु सर्पेभ्यो यै कै च पृथिवी मनु ।
 यै अन्तरिक्षं यै दिवि तैभ्योः सर्पेभ्यो नमः ॥
 यै चाभी रौचने दिवि यै च सूर्यस्य रश्मिषु ।
 यै धामपसु सदस्कृतं तैभ्योः सर्पेभ्यो नमः ॥
 या ईषवा यातुधानानां या वनस्पतीनाम् ।
 यै वर्तेषु शैरतं तैभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥
 यवाच्छिषुं हविषा वर्धयेमं यथाद्भुमीं कृणुवद्दीर्याणि ।
 सजुर्देवैभि रग्निभू सपत्नान् युष्मत् क्षत्र मजरन्ते अस्तु ॥

पुंसायर्वन हविषा पयस्वन्तोच्छिष्ट स्यायु रक्षन्तु देवाः ।
 देवाहस्मिनिदधं नृत्मन्त्र बृहदस्मा ईन्द्रो वयो दधातु ॥
 समुच्छिष्टस्य हविषा समुक्थो समुमायुषा वर्चसा वयो दधातु ।
 देवाह्यस्मिन्निदधं नृमणं बृहदस्मा ईन्द्रो वयो दधातु ॥
 वायुरेना समाकरत्वष्टा पीषायध्रियताम् ।
 इन्द्र आभ्यो अधिववद्गु द्वांभूमन् चिक्रिसनु ॥
 यथाचक्रु देवा अमुरा यथामनुष्या उत ।
 प्रवा सहस्र पीषाय कृणुतं लक्ष्म्याश्विन ॥
 लीहितेन स्वधितिना मिथुनं कर्णयोः कृधि ।
 अकर्ता मखिना लक्ष्म तदस्तु प्रजया बहु ॥
 कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपावसाना दिवसुत्पतन्ते ।
 आचनर्तन्ते सदर्नाष दृतस्थाधी घृतेन पृथिवीं निस्त्युते ॥
 पयस्वतीः कृणुथाप आषधीरिमा यदेयथ मरुता रुक्मवक्षसः ।
 उर्जं चतत्र सुमतिं च पिन्वथ यत्रानरो मरुतः सिञ्चयामधु ॥
 उदद्भुता मरुतस्तां इयन्तिवृष्या यद्विश्वानिबतस्पृणाथ ।
 प्रतात गाल्यहा कल्योवर्त नैऋतं दाना पत्ये वजाया ॥
 त्वष्ट्रे वपुषे योदमुना महीस्वस्तिवृषणान आगन् ।
 विश्वा आशासू यवशासं रराणां सारज्जाः पुर प्रतान महि ॥
 प्रहयन्तु मधुमद्युहाना अनमीवा उशती विश्वरूपाः ।
 बह्वीभवन्त रूपजायमानो ईहेन्द्रोवा रमयतु गावः ॥
 प्रजापतिर्जनयतु प्रजाईमात्स्वष्टा दधातु सुमनस्थमानः ।
 संवत्सर रुमिः संविदानो मसिपुष्टं पुष्टपतिर्दधातु ॥

19-23

साहस्रीनामवा असि साहस्य परि यज्ञिषे ।
 सहस्वानिद्धो देवेषु सहसेत्वा खनामसि ॥
 सहस्येन भेषर्जन दिव्येन शतपर्वणा ।

तेनसहस्रकार्णैर्न कृणामि पुनराभृतिम् ॥
 सहस्र्योहं भेषजस्य दिव्यस्य नामजग्रथ ।
 क्वाशिष इवतस्थिरं यदमासः पुरुषादधि ॥
 अपतत प्रतु निर्ऋतिर्नेहास्यापि किंच न ।
 अपास्याः सत्वनः पाशान्मृत्युर्नेक शतं नुदं ॥
 येतेपाशा सकशतं मृत्या मर्त्याय हंतव ।
 तांस्ते यज्ञस्य मायया सर्वाऽऽपयजामसि ॥
 निरिता यन्तु नैर्ऋता मृत्य सकशतं परः ।
 संधान्मेषां यत्नमः प्राणं ज्यातिश्च दधमहे ॥
 त्रिषप्ता वारुणा इमा स्नाभिर्मा मिन्द्रा अब्रवीत् ।
 विषं वारयतामिति विषं दूषयतादिति ॥
 अपबुचतदं मरुतो महीन्द्रस्याप वाचनी ।
 मषा सहस्र सहस्र्येषा वारयते विषम् ॥
 अस्थाद्यौरस्थात्पृथिव्यास्था विश्वमिदं जगद् ।
 अस्थुर्विषस्या भीतयः प्रतिकूल इवाबलाः ॥
 यथावाणः सुसंक्षितः परापतत्याशुमत् ।
 मवाकाशं परापत साकं वातस्य द्रान्या ॥
 यथाचक्षुश्च क्षुष्मतः परापतति केतुमत् ।
 पतसाकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥
 यथामनी मन्युर्केतुं परापतति यानना ।
 मवाकासे परावत समुद्रस्यानु विक्षरम् ॥
 ईत मवावगच्छतां ग्रा भवतुमाबलाः ।
 ह्यन्तु सर्वेवा देवाः सर्वावो वृणता विशाः ॥
 यदवगमैर्न हविषा विवा गमयामसि ।
 यत्रातईन्द्रः केवली विशौबलि हतस्करत् ॥
 इन्द्रः कश्यप आदग्निरिडा तुरियावः सखा ।

यद्भूतं श्रव्यमासम्भवेनाव गमयामिव ॥

19-24

ननं यद्दमा अरुन्धते नैनं शपथी अश्नुते ।

यर्भजस्य गुग्गुलीः सुरभिर्गन्ध्याऽश्नुते ॥

यगुग्गुली भेषजस्य सुरभिर्गन्ध्याऽश्नुते ।

विश्वस्तस्माद्यद्दमा मृगा इष्वा इव रते ॥

यद्गुग्गुलु सौद्रवं यद्वाघासि समुद्रयम्

उभयोरग्रमं नामाश्रमरिष्यतातये । देवाः प्रतमित्येका ॥

बृहत्पत्न्या सुभग उर्ध्वस्वप्न कृतावरि ।

मार्तेव पुत्रैर्भ्या मृड मेशैर्भ्योनः शमि ॥

यस्तेमदी विर्वशा योविर्वशे येनाभिरस्य हस्यं पुरुषं कृणामि ।

भृणध्नो निरुवाराचरत्वं तस्यते प्रजयाः प्रसुवामिर्वशान् ॥

आकृतिं देवीं सुभगां पुरोदद्ये चित्तस्यमाता सुहवानो अस्तु ।

यामाशामेमि केवली शार्म अस्तु निर्दयमनामनसि प्रविष्टा ॥

आकृत्यानां बृहस्पत आकृत्यान उपागहि ।

अथोभगस्यनां धृष्ट्यानां सुहवा भव ॥

बृहस्पतिर्माकृति माज्ञिरसः प्रतिजानातु वाचर्मताम् ।

यस्य देवा देवताः सं बभूवुः सु सुप्रणीः कामा अन्ये त्यस्मान् ॥

मनान्वाह्यामर्ह नाराशंसैः स्तोमैः । पितृणां च मन्मभिः ॥

आन मनु मनः पुनः ऋत्वेदक्षाय जीवसे । ज्योक्त सूर्याय दूरी ॥

पुनर्न पितरो मनोददातु देव्यो जनः । जीव व्रातं सचर्महि ॥

वयं सोम व्रतं तव मनस्तनुषु निभ्रतः । प्रजावन्तः सचर्महि ॥

वर्षेर्म मित्रावरुणा वच्चो देवी सरस्वती ।

वर्चोर्म अश्विनोभा घन्तां पुष्करस्रजा ॥

यच्च वर्चो यजमानं यच्च यज्ञीष्याहितम् ।

सुरायां नभृय वर्चस्तस्य भक्षीय वर्चसिः ॥

या उच्छ्र्म्यः प्रस्रवन्ति दिवाद्यारानदीभ्यः ।
तासां मा सर्वासामपा मभिसिञ्चामि वर्चसा ॥

यद्राजानं शकधूमं नक्षत्राणी कृण्वत् ।
भद्राहमस्मै प्रायच्छ तनाराप्सु मजायत ॥

भद्राहमस्तुनः सायं भद्राहं प्रातरस्तुनः ।

भद्राह मस्मभ्यं त्वं शकधूम सदाकृणु ॥

यानो भद्राह मकरसायं प्रातरथादिवा ।

तस्मैते नक्षत्रराज शकधूम सदानमः ॥

यदाहुः शकधुमाहं नक्षत्राणां प्रथमजं ज्योतिरग्र ।

तन्नः सनिं मधुमतीं नृणां तु रयिं च न सर्ववीरं नियच्छात् ॥

।५-२५

॥ इत्यथकाण्डे षष्ठाऽनुनाकः ॥

यूपेगर्ते विद्वेषणं देवानां वचसाकृतम् ।

अग्निवामत्स्वन्तरा यथावांन सहासति ॥

यथाहं देष्टि पुरुषं ऽ हिवा द्वेष्टि पुरुषम् ।

नानानं वामाकृतानि नाना चिन्तानि सन्तुवाम् ॥

विश्वस्यौ पर्यावर्त्तथां यथावांन सहासति

अडद्वेकम द्वैतुण्डेन मसीतकम् । भङ्ग ला पतदः ॥

प्रतदन्त यद्वापद्वा नचासन्नोचन्त भुवत् ।

स्वर्णविन्नं यथाधनं नस्याति दैत दैततः ॥

आग्निर्ला गिलापा पचितो गिल नस्याद्बद्धक मर्त्तकम् ।

दीर्घायुत्वथ सहस्रै मज्वा अरिष्टतातये ॥

सुपर्णो मह्यमब्रवी दैतदाग्निषु भेषजम् ।

सक्तुनवति तुत उनापुनन्तां विद्वांसो वाचमग्रत ॥

अङ्गेभ्यो विश्वाङ्गेभ्यः प्रतच्छिनद्भ्यां श्लि षम् ।

अवच्छिन्द्याग्निशंरुवा ह्यसि भेषजी ॥

दिव्य सुपर्णो अब्रवी दैतदाग्निषु भेषजम् ।

अभभ्यूरहमागम न्विश्वकर्मा स्वायुधः ॥

अहं मित्रस्य कल्पयन् आश्वासा सुदुष्टरः ।

अहं समित्ययना अहं निशां पुरोहितः ॥

अहं मित्राणि कल्पयन्मयि भावागस्तुधर्णसी ।

आवक्ष्युरापां वा च मावः समितिं ददौ ॥

यी कर्षमं व आदायाहं भूयासमुत्तमः ।

ब्रह्मणाग्निः समिधानौ रक्षोहा नुदतामितः ॥

अरायो यस्तैतन्वं दुर्णामायौनि भाशये ।

यस्तैरातन्वं दुर्णामायौनि भाशये ॥

अग्निष्ट ब्रह्मणायुजा रक्षोहा नुदतामितः ।

यान्वन्नाभानिरक्षांसि येराया यानुधान्यः ॥

अग्निष्ट्वा शर्मयातन्वा रक्षोहा पातुर्तभ्यः ।

१९-२६

अग्निश्च देव सवितरिषमूर्जं दधानो ।

पातं मा दुश्चरिता दामासुरित चरितं भजतं युवयो रवसा सुम्नमशीया ॥

इदं तदुप युव इदं तदुपह्यये यच्छुशुमात्वत्परि ।

वाचस्पतिर्नियच्छतु मर्येवास्तु ममश्रितम् ॥

भापत्याय स्तैयं करन् भाश्रीतेन विराधिषि ।

अमाप मस्माकं श्रान्तमगने द्रविणत् कृधि ॥

मघमैष्ठा वर्चस्व त्यामुषे वर्चसं कृतम् ।

वनुष्व विश्व देवेषु वनुष्वत्वं बृहस्पती ॥

धृतेन प्रजां वनुते धृतेन रयिमश्नुते ।

धृतेनायुष्वं वर्चस्यं देवैभ्यो वनुते परि ॥

पर्जन्यपि पलास्तुभ्यं नद्यो गतं स्वस्तये ।

मर्यादा ब्रह्मदेव्य शायुष्वं वर्च्यं आसिचम् ॥

यथा हस्ती हस्तिन्याः पदं पदमन्वगात् ।

प्रवात्सु मग्न्या वत्सस्या पदेन पदमन्विहि ॥

यथारथस्य चक्रं विपथः पांशु मस्यथ ।

प्रवामनौ व्यास्यामि हृदयं वननायकम् ॥

इंद्रस्य प्रथमं वचो देवानामपरं वचः ।

तृतीयं मश्विनीं वचस्तं नगां वानयामसि ॥

उदितः शार्वो विश्वुरोदिवं गृह्णानिर्वयथुः ।

शाचनावभिः शाचनावस्योच्छोचनो हृदः ॥

शाचयामि शाचयादीपयां पदीपयः ।

अहंरग्ने विषं त्वं तृणमिव कल्पलं दह ॥

सीदन्तं निसक्तारावर्तं मीङ्कतम् ।

कृष्णा वां गौः सारस्वती ॥

यथारात्री कृष्णातमा गौ कृष्णा कृष्णावर्तनि ।

शाचीः पूर्वो यथारिपरम वेदं मामकं शिरः ॥

यथाङ्गा सोमिषिक्तां दर्विदा कां यथासितः ।

अनुस्यन्दस्य कल्मषमैव ॥

यथाग्निवा दह्यमाना कृष्णा ज्वालापध्वंसते ।

नैषान्यस्य यथासुखं मैवेदमामकं शिरः ॥

१५-२३

यत् किंचा सोमनसा यच्चवाचा यज्ञैर्जुहोति हविषा यजुभिः ।

तन्मृत्युना निर्ऋतिः सम्बिदाना पुरादिष्टा दाज्यहंत्वस्य ॥

यानुधाना निर्ऋतिः श दुरक्षं स्तस्यधनन्व नृत्तं न सत्यम् ।

ईषिता आज्यमस्य मध्वन्तु मा तत्समाति यदसौ जुहोति ॥

परित्वाग्नमित्येका ॥

स्वर्जिदधि राजो श्वनो सम्पातिनाविव ।

आज्यपृतन्यताहृतं योष्मान् पृतनायति ॥

पृथिव्यै वनस्पतिभ्य आषधिभ्यो ऽग्नेर्यधिपतये स्वाहा ।

अन्नरिक्षाय प्राणाय वयोभ्यो वायवऽ अधिपतर्य स्वाहा ॥
 दिवं चक्षुर्षं नक्षत्रैभ्यः सूर्यायाधिपतर्य स्वाहा ॥
 पिप्ल्यः समवदन्ता यता र्जनानादधि ।
 यं जीवमश्नुवामहेन सरिष्याति पुरुषः ॥
 पिप्लीक्षिप्तमैषज्यु तातविद्ध मैषजी ।
 तां देवाः समकल्पयन्नलं जीवातवाइति ॥
 असुरात्स्वान खनदं देवास्तेद वपन्धुनः ।
 वार्ता कृतस्य मैषजा पिप्लीक्षि प्त मैषजी ॥
 यदुलुका वदतिमोघ मेतद्दृक्कपोतः पतमग्नौ कृणोति ।
 यस्थदुतो प्रहिता विदमं यद्युस्तस्मे यमायनमोऽस्तु मृत्यव ॥
 यस्तेद्वतो निर्ऋत आजगामा प्रहितः प्रहितो वा गृहणः ।
 कपोता लुका वपदन्वदस्व वैरहत्यमिदमाजगन्थसुवीरथाया इदमासमक्यः ॥
 यः प्रथमः प्रवत आससाद्य बहुभ्यः पन्थामनु पशपशानः ।
 य ईशोऽस्य दिपदा यञ्चतुष्पद स्तस्मे यमाय नमारस्तु मृत्यव ॥
 यथाशितः पृथयन्तेवशा अनुवपुंषि कृण्वन्नसुरस्य मायया ।
 प्रवामे शोपः सहसायमर्क प्रनाङ्गेन समकं कृणोतु ॥
 यावदङ्गीनं पार्श्वतं हास्तिनं गार्दभं च यत् ।
 यावदश्वस्य वानिन स्तावन्मे वर्धतां पसः ॥
 यथापत्सस्ता यादरं वार्तन सुलभं कृतम् ।
 यावत् परस्वतः पत्सस्तावन्मे वर्धतां पसः ॥

१७-२४

यस्यैदमारजा युजस्तु जेजनं वनं स्वः । इन्द्रस्यना दृष्यशवः ॥
 दृषाणं दृषतः शवः पुरायथायतिष्ठन् । इन्द्रस्यरन्तरन्तियं महत् ॥
 सना दधानु तं रयि पुरं पशङ्क पणसंम् । इन्द्रः पतिस्तु विष्टमा जनेष्वाम् ॥
 आयुरग्न इहावह जातवैद स्तनुवरीन् ।
 यथाहं योगिहासानि प्रजानामधिपा वशी ॥

आयुरिन्द्रो दद्यातु मे आयुर्देवो बृहस्पतिः।
 आयुर्मे विश्वं देवा अहोरात्रं च यक्रतुः ॥
 आयुरयुष्या प्रवतां प्राणं प्राणां दद्यातु मे।
 देवा यच्चक्रु देवेभ्य स्वर्पमेतां यथा यथम् ॥
 उत्पत्तु नमस्वती समुद्रा दधिघोषिणी।
 इत्सा समुद्रिया अपस्ताभिष्वा तर्पयामसि ॥
 या आपो दिव्या या दाता त्वरि यजिरे।
 इन्द्रो मरुत्वास्त प्तात्माताभिः ॥
 या शुष्का या हरिणी र्या भूमि मनुवा दुधु।
 सर्वाः समग्रा औषधी स्नाभिष्वा तर्पयामसि ॥
 आनामेधा सुमतिर्विश्वरूपा शिरो बृहतीं रावैशयती।
 ऋचां मे बह्वी नन्युक्त गा इव यथासाम भुवनेषु कर्णनः ॥
 रीक्षतपां मनसां मातरिश्वा बृहस्पति वाचां अस्या सयोजिः।
 वेदांसि विद्यामयि सन्तु बह्वीर गीषां यसां अस्मासु धत्तम् ॥
 यदग्ने तपसा तप उपप्रक्षामहे वयम्।
 प्रियाश्चुतस्य भूयास्मायुष्मन्तः सुमेधसः ॥
 यत्स्वामातु ऋतवापितुः परिजायमान मभिसं बभूव।
 तत्त्वं दृक्ष्म मधिनाशयामः सोऽस्मिं द्रु यार्तेः प्रविष्टः ॥
 यस्ते यस्मा हृदयेष्ठांनाभिष्ठात दरेगमः।
 यथा यः शिथिर्यं परीतं त्व ॥
 शीर्षरोगं मङ्गरोगं स्नाव बृहमभिशाचिं विशक्तकम्।
 यस्ते यस्मा मज्जसु परं सुयो गुदासुतं त्वदृक्ष्म मधिनाशयामः ॥
 सोऽन्यस्मिं द्रु यार्ते प्रविष्टाः ॥ इतृच काण्डं सप्तमोऽनुवाकः ॥

अग्निरक्षोहा निग्मस्तिग्मश्चक्रौ हनुरक्षो नुदता मरानिम्।
 अपाघशं समस्थतु ॥

आतप्तु परावती बलमाजी दिवस्परि ।
 आगिरिभ्यः पर्वतभ्यः आयुषं विश्वतो दधत् ॥
 पुनस्तोऽमुं पृथिवी ददातु पुनर्घो देवी पुनरन्तरिक्षम् ।
 पुनस्तौ सौम स्तन्वं दधातु पुनः पूषा पथ्यायाः स्वस्ति ॥
 कर्षाषाः कर्षिपिषा येवासा येषाः ।
 इष्टर्चाव इषयन्तः सैकता पांसवाः ॥ अदृष्टान्नदृष्टान् ॥
 दृष्टाभिं अदृष्टान्धनपते जहीन्द्रस्य वर्धन ॥
 प्रताश्च विश्वरूपाश्च गृध्राः कौकाश्चर्त हताः ।
 कामे कामयस्वमा प्रतीची प्रतीमाभव ॥
 मामनु प्रतेमनी वत्सा पार्कव बाधत ।
 अमिर्त्तं अमिमादन्व सौमामभि माद्रुतु ॥
 विष्म पतत्तृष्वयमिषु केनामकं तव ।
 अहर्त्ते मन आददे मनो मनो मुषिर्यथा ॥
 मयिर्ते मन आहितं रथ इव रथवाहनै ।
 उदसौ सूर्यो अगान्मस्य भवतुना सह ॥
 अहं विशां पुरीहितो मधुहस्तो मधुजिह्वो मयिवाचा धर्गसि ।
 अहं विश्वेन केतुना समस्तेमानुषेषा ॥
 अस्माक मस्तुकेवलं बृहदस्यस्मै अधि विश्वेषु राजसु ।
 स्वादीक्षिन्मा स्वादीयां संमद्योक्षिन्मद्युमन्तरम् ॥
 प्रियाञ्चित् सख्युरन्तर मादित्यासः कृणानु मा ।
 अग्ने ब्रह्मत्वं ब्रह्मासि विद्धित्वं प्रास्मभ्यं ब्रूहि ॥
 यदीदं तथा भविष्यसि यदिवाना मर्शेतस्य हविषीविहि स्वाहा ।
 विपृच्छे द्यावा पृथिवी वीन्द्रं विनृहस्पतिम् ॥
 विदेनां यवान् पृच्छे व्यसं जीवनायकम् ।
 विद्वानायो र्यता प्रस्थिता सृजयं यमराजन हविरिदं जुषस्व ॥
 आगतासौरिहविशामा दयस्वानिर्प्रुतं गच्छतु यं गतासोः ।

यत्वां मांसे अपवर्षी यन्मन्थं यवोदने ।

अग्निष्वा विश्व भेषज स्तस्मा पात्वं हसः ॥

यत्स्वावाता आवात्यधरा दुत्तरादुत ।

आपां या विश्व संभूव स्तास्वात्पात्वं हसः ॥

अपत्वं मृत्युं निर्ऋतिं मपयस्मं निदध्मसि ।

यथात्व मरणा अस उदां या उत्तराभूवः ॥

वैश्वानरी रश्मिभिरित्येका ।

प्रजापति ऋतुभिः पञ्चभिः पातु निरवैः ॥

इहैव प्राणः सख्यं नो अस्तु मात्मनि पुनरावेशयामि ।

वैश्वदेवीं सुनृतामारभध्वं शुद्धाभवन्तः शुचयः पावकाः ॥

तया गृणन्तः सदमादेषु नयं स्याम पतयो रथीणाम् ।

वैश्वानरं वर्चस आरभध्वं यस्य आशास्तन्वा वीत पृष्ठाः ॥

विडर्यह सद्यमादं मदन्तो ज्यांश्मश्वं सूर्य मुच्यरन्तम् ।

अवक्तं मम भेषजमवक्तं परिवाचनम् ॥

नराव्यसिमातुदावन्वाना रोग भेषजम् ।

शम्भूर्लह मिहाहरत मुक्षीर उदस्विति ॥

तदास्तावस्थ भेषजं तदु रोगमनी नशत् ।

नदीषु नद्भ्रतासु कुम्भेषु कलषेषु च ॥ प्रतीशीचन भेषजम् ।

तर्न कृणामि भेषजं मद्धिमासं पिबोदकं पट्पटिङ्गां विपणवकं विपश्वा ॥

अविदाम यदेच्छाम पिशाचक्षणं हविः ।

तन क्रव्यादी हन्मः सर्वाश्च यातुधान्यः ॥

इच्छन्ति त्वा पदातय इच्छन्ति रथिनत्स्वा ।

क्रीणन्ति गौभिरश्वै रमृतस्यैव वा असि ॥

अमस्मिनाम भेषजं पृथिव्या अथ्युद्धृतम् ।

वक्तातन्मह मन्त्रवी दिवं ध पारयादिति ॥

चक्षुरसि पुरुषस्य चक्षुर्गाश्चक्षुर्वतः ।

चक्षुर्भूतस्य भव्यस्य चक्षुरपसरसामसि ॥
 चक्षुरसि क्षुपर्णस्य चक्षुरर्ह रथापुनः ।
 चक्षुः सर्वस्य पश्यती तत्राय निश्वर्मजति ॥
 अद्दानं सहस्राक्षं प्रतिस्थारानमब्रुवन् ।
 दर्शयामा यातुधानान् दर्शय यातुधान्यः ॥

19-31

अतिमानाक्षं पृथिवी मतिद्यामति सूर्यम् ।
 अतिविश्वमिदं भूत मत्यक्षं यातुधान्यः ॥
 दर्शयमा यातुधानान् दर्शय यातुधान्यः ।
 अघायून सर्वान् दर्शये तित्योषध आरभे ॥
 प्रवा सहस्र चक्षी त्वं प्रतिपश्यास्थायतः ।
 सहासि यातुधान जम्भनम् ॥
 इमाः पारं प्रदाक्व त्पृषता निर्जरा यवः ।
 असां जरायणावय मक्षामपि व्ययामस्थघायीऽपरिपन्थिनः ॥
 विषुर्च्यंतु कृन्तति पिनाक सिव विभ्रती ।
 विश्वक् पुनर्भूयामनी असमृद्धा अघायवः ॥
 अपैतः परिपन्थयाऽघायुरर्षतु ।
 न वहवः संशम्भवन्नमिका अमिघृष्णवम् ॥
 प्रेतं पादौ प्रस्थुंरतं वहतं प्रणता गृहम् ।
 इन्द्राण्यंतु प्रथमाजीता मुषिता पथा ॥
 आयमगन् पांन्नुमणिर्वले न वलदाः सह ।
 येनेन्द्रा दस्थुनावीराङ् असुराणा मवानिरत् ॥
 वर्च्यसामां पयसासजु देवा वर्च्यसाद्यावा पृथिवी उभौ ।
 वर्च्योम देवः सविता दधातु वर्च्यो विप्रः कश्यपी म दधातु ॥
 वर्च्योम आपादधतु वर्च्यो म वीरुधौदधन् ।
 भूतानि सर्वाः सङ्गत्य वर्च्य आध्व मुर्शामम ॥

याः पुरस्ताद्विष्विष्टन्तं गावः प्रब्राजीनीरिव ।

वाती कृतस्य भ्रूषजी पिप्पली पारशिष्णवः ॥

इन्द्रस्य मृतमस्य मृतस्य नाभिः ।

पृथिव्यां मूनं निष्ठतमसि विषाणानामवाती कृतस्य भ्रूषजी ॥

शन्तं अस्तु मतस्माभ्यां सं यक्लेशं तलीभ्यो ।

शन्तं पृथिव्यो मज्जथ्य ऽशमस्त तन्वतव ॥

नहितं अग्नतन्वः क्रूरमनिं शमत्यम् ।

कपिर्विभस्तुतं जनं स्वजवाय गौरिव ॥

त्वेषइव सं च विचरी रवश्वन्तं यदुत्तरद्वा उपरसखादिति ।

शीर्ष्णागिरी अप्ससावृहा अदियनं शून्वभस्त हरितंभिराशुभिः ॥

सुपर्णा वाचमक्रता पदव्या गरी कृष्णा इषिरा अनर्त्तिषु ।

नियन्नित्यु परस्य निष्कृतिं पुरुरेता दधिरं सूर्यस्थतः ॥

१८-३२

भगानमासां शर्फेनसाक सिन्ध्रेण मैदिना ।

कृणामि भगिनं मापद्रां त्वरातयः ॥

यां अर्ध्यां यां पुरः सराभगा वृक्षेष्वार्षितः सा ।

भगोमे अस्तुमां शपौरपः ॥

यथावृक्षां अभ्यभव साकमिन्द्रेण मैदिना ।

प्रवामाभगिनं कृण्वपभद्रां त्वरातय ॥

अपैतोनीललोहितं जातं हिमवतस्परि ।

कीश्मान् मुर्धराभ्यां दिवांजात मनीनशम् ॥

अभ्राज्जातं वर्षज्जातं मयांजातं दिवस्परि ।

अथां समुद्राज्जातं कीश्मानं नाशयामसि ॥

योनी हाराद्व्य पृष्ठाया याभ्यः स्परिजायसं ।

गर्भो योविद्युता मसिसनः कीश्मान् मृडय ॥

वार्दयीः सिकता इमाः सिन्धुत्स्पर्या भृताः ।

तारिर्यमस्य कीर्मानं संभृताभि मनीनशम् ॥

त्वया पूर्वं विभीदक सन्नता असुराहताः ।

त्वं सपत्न चातनां भ्रातृव्यां अवधूनुष्व ॥

विभिन्नन्तु विभीदक स्तीक्ष्ण शृङ्ग इव ऋषभः ।

अथासपत्ना नादन्ता मर्थाहन्तु दुरस्थतः ॥

व्यवधात्सहमानः सपत्नां विषितां मे अधराद् अकः ।

अभूश्च भूत्याभयाः ॥

या आस्कन्दः परास्वद्व आखुः ककुभ आक्रिमिः ।

उपजीवा उपक्वसा तान्सर्वान् जम्भयामसि ॥

अपिनह्या स्वाख्यांमुञ्चैन सुखमासम् ।

अनदं यथा रौदपैतु सनिराभ्यः ॥

अपिनह्य मुखा आखुः परोक्तं प्राद्घरायतः ।

शृणाम्यस्य दस्तान्निरक्षौ पातयामसि । अश्विनासारर्धशर्मैत्यका ॥

यशा अहं निमिशर्तं प्रतिव्यार्त्रं यशा अहम् ।

अत्रे मितदृशा अहमुत्त्र यशा अहम् ॥

अस्मै च सर्वस्मै भूताय सर्वस्मै च विपश्यते ।

सर्वस्मा इदहं यशा ॥ ॥

अपान्तर पार्णुहि यदीदमस्ति वा नवा ।

व्यन्धं विल्लाणं चक्षु रक्षीभ्यां कृधि ॥

अङ्गं हिरण्ययं कृत्वा लङ्गलाष मर्मज्ञ ।

तर्ह्वा अप लुम्पत ॥

चक्षुस्वन्मे मनो अस्तु चक्षुस्व दृश्यं मम ।

चक्षुस्म चित्त मस्तु मे चक्षुरार्धहिमेक्षौ ॥ इत्थचकार्षुः षमोनुवाकः ॥

१९३३

सौमोराजा सन्निता च राजा भगोराजा भुवनं च राजा ।

शर्वोराजा शर्म च राजा तउनः शर्मयच्छन्तु देवाः ॥

आदित्यैर्नो बृहस्पतिर्भगः सोमैर्न सह ।
 विश्वे देवा उर्वन्तरिक्षं तडनः शर्मयच्छन्तु देवाः ॥
 ततो विद्यानिष्ठय दतार्था श्रयीशायताम् ।
 मानो विश्वे देवामतां हतिमस्थित ॥
 आपामिदं न्वयनं समुद्रस्य निर्वशनम् ।
 मर्ध्यं हृदस्थनां ष्टहाः पराशना मुखाकृधि ॥
 आयनेते परायणे द्वारोहत पुष्पिणी ।
 उर्गावां त्रजायतां हर्दावा पुण्डरीक वाम् ॥
 हिमस्थत्वा जरायणा शाले परिव्ययामसि ।
 सीत हृदायनां भूर्नाऽग्निर्ददातु शैषजम् ॥
 अयं गोषि निमन्युकः स्वयचारणाय च ।
 मन्वो विमन्यु कौ मन्यु शमनो अस्तुते ॥
 अयं यो भूरिभूलः समुद्रमवगच्छति ।
 दर्भः पृथिव्या निष्ठित स्वर्त अस्तु विमन्युकः ॥
 विर्तं हनव्यां शरणि विर्तमुख्यां नयामसि ।
 यथावशां नवादिशौषा ममचित्त मुपासासे ॥
 यमिः पारोः परिवित्तां विबद्ध परो परावापितां अङ्क अङ्क ।
 विर्तं वृत्यन्तिं विष्टतो हिसन्ति भुनद्धि पूषं इरितायनिमृष्टाम् ॥
 लिर्तं देवा अमृजते न प्रतत्रित प्रतन्मनुष्वं ष्वमृष्टमः ।
 ततो जिहित्वा मर्धेन आरत्तदहं त ब्रह्मणा पा करौमि ॥
 मरीचीधूर्मं प्रविशानुवात मुदारान् गच्छांत वा निहारम् ।
 नदीजां फेन मनुत द्विनश्यतु भृणघ्नित्पूषं दुरितानिमृष्टाम् ॥
 अग्ने रक्षः प्रतिदह यत्कुम्भ्याभिराभुतम् ।
 अनाधृष्वस्थ यास्यत्यभू ज्जीवातर्वयम् ॥
 यन्नखबन्ध इच्छपं वत्प्रसुमक्तिक्लिञ्च पुष्पवत् ।
 ऋवामत्स्यो मधू कं तस्य प्रास्यत्ययमना आवम रौगणम् ॥

या समुद्रात्प्रभवन्त देवीर्हिमवतस्परि ।
अपीया निश्वसं भ्रुवस्ता ईहा यन्तु भ्रूषणी ॥

19-34

त्वचापिधानं सुभर्गदित्परिस्तरणं कर्तुम् ।
प्रकामिव ब्रजंगां परित्वा वर्चसासिचम् ॥
अग्रणीं रिवहंसानां प्रपञ्चन्ति पुरस्पथम् ।
निह्वंमा निव्यथीमा यथा पूर्वं त्वं वद ॥
वर्चस्व दहमुद्ग्या सं ब्रह्म राजन्याभ्यां शूद्रायचार्याय च ।
यस्मै च कामया महं सर्वस्मै च निपश्यत ॥
अवाञ्छो पादौ प्रहराऽर्वाचीनं मनस्तव ।
अर्वाचीनस्यते यतं पराङ् मन्युन्निवर्तताम् ॥
च्छागन्तादे भगवो अर्वाग्न्योते परस्तमः ।
आत्वाखलज्ञका दस्मात्पुनरावर्तयामसि ॥
यथात्रीहिन् त्रीहि खले समाकुर्वन्त त्वलिभिः ।
त्वमुत्तमं सुरभिषां माध्यमं नहती रसि ॥ त्वया वधुवजङ्गहेतंत्वा वर्चसि आदरे
सूद्धिर्ते सूद्धिभ्यो व्रीवाः पतिचित्याः ।
औक्षं शीर्षत आदरे ॥
यश्चस्मान्दाते अङ्गेषु यः प्रेमा हृदये च ते ।
तं भवते विष्टितं मनः समाकरोमि मा भभिः ॥
त्वदावशायामहे मयि भ्राजानि दीङ्गत ।
वातरं ह्यावाजिं भव युज्यमान इन्द्रस्य याहि प्रसवे मनीजनाः ॥
युञ्जन्तुत्वा मरुतो देव्यासं आते त्वष्टा यत्सृजवं दधातु ।
नवस्ते अर्वा निहिता गुहायः शोने चरति यश्चनते ॥
तेन त्वं वाग्निबलवान्वा लैना जिञ्जत्य सस्यने पारसिष्णु ।
इन्द्रो मावक्ष दक्षतं वर्तय हायावृतं जयः ॥
समरथं समारथिं सोऽस्मान् साधुमेनयात् ॥

उन्नीमार्तेन नयतु पन्था याऽभयः सुचः ॥
 दक्षिणा पारयातिं मामार्षं समरयुधाम् ।
 आसीयानेधि मनसा आसीयानेधि चक्षुषः ॥
 आसीयानस्यत्वा भ्रुत्वा जिञ्जय समैन पारयिष्णुः ।
 तनूस्ते वाजिं तन्वं वहन्ति वानमस्म धातु शर्मतुभ्यम् ॥
 अहतामहा अरुणाय देवा दिव्यमिव ज्योतिः स्वरानमीधाम् ।
 हत्सुर्के परिणानमा पारिषं तन्वंकृधि ॥
 श्रुत्युत्पर्णिनं शरमुता पर्णं रिशादिति ।

१९- ३५

विश्वेदेवा इदं हवि रादित्यासंः स्पर्शत ।
 अस्मिन् यज्ञे मा व्यधिष्मा मृताय हविष्कृतम् ॥
 अव्यशश्च व्यचमश्च नितं विष्यामि मायया ।
 ताभ्यामुद्मृत्य वेद मय कर्माणि कृण्वहे ॥
 यस्मात्कोशा दुदभ्रराम वेदं तस्मिन्नन्तर वदध्म मनम् ।
 कृतमिष्टं ब्रह्मणा वीर्येण तेनमा देवातपसा तपसा वर्देह ॥
 वैश्वानरो अजीजन दग्निर्नो नव्यां सुमतिः ।
 क्षमया वृष्टान अजीजसा ॥
 सनः पावक दीदिहृग्ने वैश्वानरदुमत् । जमदग्निमिराभृतः ॥
 दिवस्पृष्ठा अरौचतथा अग्ने वैश्वानरो वहन् ।
 ज्यातिषा बाधते तमः ॥
 हरिणस्य पतत्रिणः शीष्णो अषजमाभृतम् ।
 तन्नीलवद्विलोक वन्दु क्षित्रयनाशनम् ॥
 अन्वमं स्थान मतिरन्वमंस्थ वृषायवः ।
 कीनाशा अन्वमंस अनुगावो अमंसत् ॥
 नमोस्त्वायामिभ्यां नविभ्यां हृदयाय च ।
 नमः क्षेत्रस्थ पतर्यं नमः क्षेत्रस्थ पत्न्ये ॥

उन्नेहार्दिं शोचयामि हस्तेनामि मरिमृशत् ।
 केशिन्मृषत्यया तव मुष्कोमूर्ध्नि शुष्वताम् ॥
 अग्निष्व तपतु सूर्यस्वा तपतु वातस्वा युक्तां मतश्च युञ्जताम् ।
 मृगान्मरीचीरप्यनुते मनः ॥
 उल्वाहन्मि निपदना दुल्वाहन्मिनि गृहभ्यः ।
 भास्पृक्षथा निसदनायसाद्यव उन्निष्ठ प्रैहिसन्ताम् ॥
 उद्दिद सिमिदानत्यर्था उल्वावतीं कुरु । पत्येच स्वशुराय च ॥
 विवर्हं हरांसया रत्सजान मतिभ्रुवीः । साकमृषं विनाशय ॥
 साकं वातस्य घाज्या साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥
 साकं सूर्यणो य्व असपत्नीं नाशयामसि ॥

१७-३६

दीर्घजिह्वा नृहवाची यामिरार्हाणि वासांसि ।
 गावां घृतस्य मातरां दिविभेषन मक्रमत् ॥
 अर्जुनीना मपचितां कृष्णामार्तति स्वस्रव ।
 मुनेर्देवस्य मुनेन स्नाच्छिन्नद्विना अहम् ॥
 छिन्नद्वयसां प्रथमां छिन्नद्वयत मध्यमाम् ।
 अर्थाजपन्या भासा मांछिद्वि स्तुकामिव ॥
 अपेहि मनसस्पते किमरास्तानि शंसति ।
 परेहिनत्वा कामहं वृक्षन्विना निसंचर ॥
 अवरवसानिःश्वसा यत्यशसा पारिमः यज्जाग्रताय स्थपन्तः ।
 अग्निर्विरवान्वपदुष्कतान्वद्युष्टान्वारं अस्मद्घातु ॥
 यदिन्द्र ब्रह्मणस्पत उत मृगाच रामसि ।
 प्रचैतान आङ्घ्रि रसो द्विषतस्यातु लेभ्यः ॥
 प्रहिमामुत्तरं कृषि सहस्व वृत्तनायतः ।
 व्यस्मकृत्पाव्यस्मच्छपयाङ् अज ॥
 यौनोदुष्टुषन्निमसा यश्च पापेनर्ना भ्रूमासात् ।

आकुतितंस्य देवा हृदयश्चित्तानि विष्वत ।
 अश्वश्च घूरिदुर्यागः प्रतिहाय विहृदश ॥
 कृत्वानं ब्रह्मणस्पतदं राष्ट्राभ्या मग्निंसंजहि ।
 यान्या अधिप्रजायथा सुधर्मा अथ्युद वर्धथाः ॥
 त्वंसपत्न चातनी आनुव्या अवधुनुष्व ।
 बहुरयं सङ्घः रक्षां न्वक्त भूम्यामधि ॥
 तेनाहमस्य कत्स्थामि यथायथास्थाम गमिष्यति ।
 स्थामागन्वृहत क्षत्रस्थामन्ताक्षिणां वस्यति ॥
 अन्नष्यस्य योशजा सउस्थायाम गमिष्यति ।
 अगमद्राजा सदन गमत्सूर्यो दिवम् ॥
 उदयन्वृत्रहनफलीत्वा अङ्गशजा अनिरहा ।
 यथापन्थां क वा पथा अप्यति महापथम् ॥
 प्रवात्वं फ्लीहंन्न फ्लीहि यतानस्यध्वा गतिः ।
 इन्द्रेण दत्तं बलमा सुराभ्यां शितङ्गैतच्छान्यतार्यै च तुभ्यम् ।
 तीव्रनेथा कण्वाअसि वाताजुष्टा अद्यागृहाणां गृहपापस्तमेवाम् ॥
 त्वामग्नं गृहपति गृहाणां त्वं प्रजानां जनितासि दाता ।
 त्वं नुदस्व कण्वा अशिर्वाता जुष्टाः सदान्वा निर्ऋतः सैदपापीः ॥
 चर्माभ्यः कूरमानद्धि हरिणस्थरियं कृधि ।
 मृगाङ् अनु प्रपातय मरीत रनुनाशय ॥
 यद्दस्यप्सरावीं यदित्वा रक्षो अग्रभीत् ।
 तस्माता पल्लवं हविर्मनसा जुहोमि ते ॥ इत्यथ काण्डे नवमोऽनुवाकः ॥

१५-३७

अभित्वा शतपाशया अर्थात्सहस्र पाशया ।
 दारामत्स्यां शिवती देन मयिबध्नामि ते मनः ॥
 आहितं दक्षिणं पदं हृदयं दद ।
 उपस्थं पदमो पि नित्वा म क्रिष्वं वशी ॥

परित्वा गामिवासरं ममपत्नी निपत्तवै ।
 तन्माकृतं ह वै रुध्रभावतं करणं कृतम् ॥
 आ जयामि तं मनी अश्वमिवाश्वामिधान्या ।
 उपतं मुञ्चमनः पर्दारूपानहो यथा । यथासुरेत्येका ॥
 षवाकृशुष्व मा प्रियामन्त कृशुष्वमा हृदि ।
 यथामन्नापचतया नान्या संकीर्तयाश्चनः ॥
 यस्यैदं वैष्टपं हविर्मगस्य हस्तयोर्हितम् ।
 भगर्ममां त्संवत्था रौमापश्चान्मा पुरीदपः ॥
 अथाभगस्य यो भग स्तैर्नमासं सृजाभग ।
 भगेनत्वा सं सृजामि मार रेण सुरामिव ॥
 यथासमिप्रियापत्यु दिवूङ् मिः सुभगाससि ।
 उदितां दैव्यं च इष्टुमिव तुन्वः गिर्द ॥
 तेना स्वपत्नान्मामकां सासाहानि जहानि च ।
 अग्निर्मा पातु वसुभिः पुरस्तात्सविता दित्यो रभि पातु दक्षिणात् ॥
 इन्द्रोमभिरभि पातु पश्चाद्विश्वं देवा अभिरक्षन्तु मौनरात् ।
 देवरसान्मापाहि मनुष्व रक्षसान्मा पाहि ॥
 असौ यस्तिक कुङ्किरिः शृङ्गाभ्या मभि निष्ठति ।
 स सं पतत्र मुज्युगं बलास्पमिव निष्ठतु ॥
 दिव्यः सुपर्ण आपत दयादंष्ट्रा अयोमुखः ।
 स सं पतत्र मय्युग मित्रायक्ष्मं पराभवत् ॥
 साकं बलास प्रपत चार्पण किकि दिव्या ।
 साकं वातस्य द्वाज्या सहनस्य निहाकया ॥

१९-३४

माभिगायः शावलयं शौण्यं साधुवादिनम् ।
 नमस्तं भद्राया कृष्णो जिह्वा चसुषात्वं शमका शमयानित्वा ॥
 त्वङ्गं विस्मिणाहि पशकुवाणि कालम् ।

जारण पत्या जसति गृहान् गौपायमा निकाशमका ।
 आंद्वाभ्यां द्वाभ्यांक्त्वा समनं गमः स्परास्परतरं स्परा आभारः ॥
 यन्मेच्छिद्रं मनसा यच्चवाचः सरस्वतीं मन्युचित्तं जगाम ।
 विश्वेस्त द्वे वैः सहसस्विदानः सं दधातु बृहस्पतिः ॥
 शतहस्त समहर सहस्रहस्त संकिर इहे वै ।
 अद्योपितृभ्यां गा^{इच्छ} विज्ञानेन भगेन च शमकाशमयातित्वा ॥
 अपेहि मनसस्था पापकाम परस्तरम् ।
 परीनिर्दत्या आचक्षुर्वहना जीवता मनः ॥
 भद्रं वै वरं वृणते भद्रं युञ्जति दक्षिणम् ।
 भद्रं वैवस्वतं चक्षुर्वहुत्रा जीवता मनः ॥
 यन्मेच्छिद्रं मनसा यच्चवाचः सरस्वतीं मन्युचित्तं जगाम ।
 विश्वेस्त द्वे वैः सहसस्विदानः सं दधातु बृहस्पतिः ॥
 स्फिरास्फिरतरं स्फिरा आत्तारः ।
 शतहस्त समाहर सहस्रहस्त सङ्किर ॥
 इहे वा किर संकिरे हेवस्फाति मस्फिरम् ।
 स्फिरैय मत्स्याषधिः त्मुद्र स्यैव संस्रवः ॥
 उत्तरा आगमं नुषोत्तरा आगमम् ।
 वृषाशापं नदीरैर्वह स्फातिं ससावहान् ॥
 विमत्यखा आयच्छन्तु गर्दभा इवदुर्यजुः ।
 मुह्यन्तु सर्वेतन्नवा वृतानाडी वितन्तुके ॥
 प्रवामीर्ष्व प्रपतां प्रतटा प्रनिर्वेषनम् ।
 मुह्यन्तु सर्वेतन्नवाऽन्ध्यं विततवाक्षी ॥
 आयवनी निर्वेषनं व्रतात सरमीर्ष्व ।
 तन्नवाऽन्ध्यं वितत वाऽक्षी ॥
 मयारकारी प्रथमोर्ण वाभिरयोशका ।
 देवानां पत्नीः कृत्तिका इमं इमं तन्तु ममुमुहम् ॥

अग्निर्न मनु प्रथमः पुर मता बृहस्पतिः ।

अधामग प्रणायच्छ त्वंहि धनदाअसि ॥

प्रणसूर्क्षद् इतार्य प्रणी राजान वृत्रहा ।

अथौयत्सर्व मात्वन्व त्प्राणी यच्छतु दक्षिणाम् ॥

कविर्यज्ञस्य वितनां ऽसि पन्था मृतस्य पृष्व अधिदीध्यानः ।

यन्नहव्यं वहसि देवदूत इतः प्रैचताना मुतो वनीयात् ॥

मधुहस्ता मधुजिह्वा मधुपर्णो मधुव्रतः ।

अथामधु प्रशासनी भगोमा वर्चसावतु ॥

१७-३७

यातृषप्तीः पुनरेति नानारूपाणि विभ्रतीः ।

वाचस्यति ब्रह्मातस्या आरैहेतं दधातुमत् ॥

वाचानुत्वा कृत्या दिन्भवती जाग्रता स्वपर्य कृता ।

नुत्तापकस्य शासेन प्रत्य वकर्त्तार मृच्छतु ॥

यदेद्गुरि स्पर्द्धसे कृत्यास्माति मन्यसे ।

प्रतीना परंत्य विषादिव विषमन्धतः ॥

परंणैत्व पशंसोमे नैन समरामहे ।

घोश्चास्मान् पृथिवीर्चांभ पातामंहसः ॥

यवयावयास्म द्वेषांसि यवमर्यन हविषा ।

दुहोदे चकृष्व कृत्यां भीवासु प्रतिमुञ्चत ॥

अन्यावा अन्यामिव त्वन्यान्यस्या उपानत ।

अश्वाइव प्रवन्गान्तीः कृत्यां हतौषधयो ऽशतिं हतौषधयः ॥

महीपगा भोपरं स्यापथां दुर्गाण्यन्विहि ।

सपत्नी नस्थता दिता दूरं गच्छा र्घाकसः ॥

यस्थास्ते नाम गृह्णामि यस्माद्दार मसेचने ।

आपरस्थाः परावत सपत्नी नाशयामसि ॥

त्रिंशतं त्रिंश पर्वतां श्यतुरश्च शिरानति ।

सपत्नीं ब्रह्मणस्पतेः परीभृणान्यर्पय ॥

उन्मादयतः मरुतः समुष्या उद्यावा पृथिवी उभौ ।

उत्वा समुद्र रुषतु दुत्वामग्निरयं दुहात् ॥

यत्सपत्नी सपत्न्या अमुष्या वर्च्य आदर्द ।

अधस्तादुपवादिन्य सौस्था दहमुत्तरात् ॥

आर्तदहना व्याषधिं सपत्नीभ्यः प्रचातनीम् ।

यथाते सदयं पतिः पुत्राणां ते भवत् पिता ॥

यान्मृणा न्यनुवर्त्तान्यस्मिन् यमस्यर्यनबलिना चरामि ।

इदं तदग्नं अनृणांभवामीदं तदग्नं अवदानमस्तु ॥

यास्ते सप्त प्रवता या उतिस्रा यास्ते सन्तु निविता या अभवतः ।

अर्वागता अषुधात्रीणि रौचनातास्ते अग्नं सम्मनसा भवन्तु जानं

यमाय निविहाकुसीदम् ॥

यास्त उद्वस्तिन्वा जातवदी यास्तीरश्मि रूतया अनुचीः ।

अभिष्टमग्नं सयुजा गृणानां जानं यमाय निवहा कुसीदम् ॥

१७-४०

नाशयपत्नीतं शीर्ष्णीयः कृष्णस्तन्न आभर ।

तमौषधीत्वं वर्धय केशं कृष्णतरं कृषि ॥

यथाञ्जनं यथासितं यथाते ककुदं तथा ।

तत् संभवा तत् सभस्ते व्युच्छन्ती रनुषसः ॥

यत्रासि यत्रतिष्ठति यतीनस्थत्वासिनम् ।

दिव्यः सुपर्णोऽब्रवीदं तत्पलित भेषजम् ॥

दिवांनुमा बृहता अन्तरिक्षा दपांस्तैका अभूपत्तद्रसाय ।

समिन्द्रिर्यण पयसा सहमग्नि रूषीणां यज्ञे सुरुतां कृतेन ॥

यदिवृक्षा दभीपत्तत्पलं तद्यन्तरिक्षा तदुवायुरेव ।

यत्रस्पृष्ट तन्वा यत्र वाससा नतत् प्राणाति निऋतिः परस्तात् ॥

अभ्यञ्जनं सुरभ्यादुपासशान्द्र हिरण्य मधिपूर्तिमं यमत् ।

सर्वापवित्रा नितता ध्वंस्मिच्छतं जीवाति शरदस्तवायम् ।

यः किकसा प्रमृणानि तलीभ्य मुपतिष्ठति ॥

परास्थं सर्वं जायान्वं यकरचककुमिमितः ।

यक्षीजायान्यः पतति य आविशति पुरुषम् ॥

तस्याहं वेदते नाम यतीजायान्य जायसे ।

वेदवेते नामयता जायान्यजायसे ॥

कथं हि तन्नत्वं हन्या यत्कुर्यामहं हविः ।

य आस्थं प्रविशति करीत्युदरं महत् ॥

यां त्वा वाता वरयदाहनाभा महर्षयः ।

तस्यास्ते देवि पृथिव्याहं सम्बननं दद आते शौष्कास्यन्दे ॥

युक्तोर्मनसा संसुरेत सा देवैभ्योहव्यं कृणवावसाधु ।

यैषा भागस्त इदं जुषन्ता मविस्तु द्वादयार्यभद्रया ॥

येन देवा ज्यातिषाद्या मुतायं येनादित्य वसवो येनरुद्राः ।

येनाङ्गिरसः स्वराकरुह स्तर्नादयायव यजमानो स्वस्ति ॥

यं पपाचादितः पुत्रकामा येन प्रजाः कश्यपः पर्यगृह्यत् ।

य आदनः पच्यते वैश्वदेवः स्नोयमेता क्षितां भाग अस्तु ॥

१७-५।

॥इत्यृचकण्ठे दशमोऽनुवाकः ॥

सौमस्य प्राणः पवते पुरस्ता दक्षिणत मेन्द्र आवातु वातः ।

अस्याविशां मारुतां या प्रतीचीः सना देवाः शिवोऽस्त्विहवातः ॥

मित्रस्य प्राणः पवते यमन्तरा बृहस्पते रुध्व उद्गातु वातः ॥

योन्नरिष मनुवातु विद्वान् सनः ।

य उत्तरात्यवते यः पुरस्ताद्या दक्षिणात्यवते यश्चपश्चात् ॥

उद्धर्वाङ् उद्देशाङ् अनुयः प्रवाति सना देवाः शिवोऽस्त्विहवातः ।

त्रीण्यन्तरिक्षात्यनुवासिवात तिस्रांवासि परावतः ॥

सहस्राक्षो वृत्रहा पाह्यर्वाभूनुदं सैत्रियं रपः ॥

नतत्र दारः कृपणं ससारन प्रतिघ्नाना रुदधीन विभ्रती ।

इन्द्रो नो यक्रो रुकुर्विचक्षणः मनो ह्यानं महतं नियच्छात् ॥
 इन्द्रः सेनां मोहयतु मरुतां धनं त्वां जसा ।
 अग्नेर्वातस्य घ्रास्या तान्विशूर्चा विनाशय ॥
 नद्यो रेषां न पृथिवी नादीति निघनं जया ।
 चक्षुंष्विग्नि राघतां पुनर्यन्तु पराजिताम् ॥
 अमित्राणां दरय ग्राममिन्द्र योनः शत्रु रभ्येति जिघांसम् ।
 यथैमिन्द्रनुत्ताना मग्निना वंशां अनुवर्तयानिमे ॥
 जिह्वं युगं कृष्वतामिन्द्र नुत्ताः पराचीनेः पाथिमिर्यन्तरिष्वन्तः ।
 ताञ्जयन्तां अन्वासदं माग्निना वंशां अनुवर्तयन्तः ॥
 अमित्राणां ग्राम मुपयुक्त मिन्द्रेण नुक्तं विरदात्यग्निः ।
 सत्वानः सत्वनुमाद्वा इमं यथ्यश्चरामि हविषा धूर्तन ॥
 अर्यमणं हि देवभद्रं कन्या अयश्नत ।
 स मना वृत्रहा देव ईतो मुञ्चन्तु मा मुतः ॥
 ईयन्ते राजन्वरुण जामिका कृणुते हविः ।
 तस्यै पतिन्यावह सुभद्रं पतिकाम्यम् ॥
 आक्रन्दय धनपते वरमा मनसं कृणु ।
 सर्वं प्रदक्षिणं कृधि पतिमस्यै पतिकाम्यम् ॥
 आपश्चादा पुरस्ता दान्तरा दधरादुन ।
 पूर्णा भगस्य वर्तनि स्तनामभिवर्तयामसि व चर्यसाच भगोन च ॥
 नासृगस्ति पतङ्गस्य तर्दस्य ममकाद्वाः ।
 नसं पतत्र मद्दयुगां नग्नीं रत्र अविष्यति ॥
 अपदस्कदपाद सनुण्डि वध्ना पादसत् ।
 अपाप चिदितां दरा र्पतीं ग्नीं न शिष्यत्यपवध्न दशिष्यति ॥
 यथासूर्यश्चंद्रमस मुस्यन्नेवाव गूहति ।
 प्रवाहमुग्र औषध इमाग्नाव मपगूहतादिति ॥

अपदस्कदपाद सनुष्ठि बध्नापादसत् ।
 अपपचित्व चां दश दर्पतीं गौ निशिष्यत्युपव बध्नदशिष्यति ॥
 मा शिल्मा शिलावति मार्तेशीषि लीवति शिलंचन ।
 यावच्छिलस्य ते शिलंतावच्छेष शिलंतव ॥
 यथायुपाग्रा दुदकं विनिष्टं भूमि मश्नुते ।
 प्रवात्व मरसं शिलं वनिष्ठा भूमिमश्नुहि ॥
 वजांसि सपत्नहा त्वयादवृत्रं साक्षीय ।
 त्वामद्य वनस्पते वृषाणां मूद युष्महि ॥
 सन इन्द्र पुरोहितो विश्वतस्याति रक्षसः ।
 अग्निगर्वा अनुषतामिद्युम्नं बृहस्पते ॥ (प्राणः प्राणमित्येका ॥
 हृच्छक इत्येका) ॥ प्रजापतिष्वा प्रजया संपुत्रेण सृजतु संभ्रान ।
 दिष्टं दंष्टिहि कामो ब्रह्मणस्य पुमांसं धत्व सवितुः सर्वेन ॥
 प्रत्वा सर्पत्वं कुतः कुमार पुरुषादधि ।
 कृतोर्यं भृत्वियादधि यन्ते घाता अचीकृपत् ॥
 यन्ते घाता यन्ते त्वष्टा यन्ते ब्रह्माची कृपत् ।
 तं त्वं पुत्रं निन्दस्व तस्मै त्वं जीवजीनसं ॥
 ह्यस्रास्तिष्ठन्त रजसा सभक्ता यज्ञस्थ होत्राः पृषिता सोऽप्रवनाः ।
 आसां सोमस्य यदित्वा वयन्त तदभूत्र यजमानस्य रूपम् ॥
 ये ब्राह्मणं वच्यो हित्वाय मन्वारेणां वर्णेन परिद्यापयन्त ।
 आसां सोमस्य यदित्वा वयन्ति तदभूत्र यजमानस्य रूपम् ॥
 अत्पारथिः समरथो अत्पारथो हत्वासव्यष्टां यक्षसा यतियामम् ।
 एवा यज्ञो यजमानं जहाति यत्रसोमं सोमपीयां नयन्ति ॥
 च्छन्दंसितद्वयजमानस्य यन्ति यत्रसोम्यं सोमपीयां नयन्ति ।
 अनाह्वणां यत्पिबति सोममस्य तदेचिन्त्रं दक्षिणया पिद्येयम् ॥
 अद्योस्विवानी परिपाणी प्रथमा देवस्यस्पर्याभृता ।
 मार्तेशं खनिता यस्मै चत्वा खनामसि ॥

मादेवाः पापमाराम माकर्त्त पापयामुया ।

महं परिष्यतां दस्तमारस्यि घनकाम्या ॥

मामादेवाः परादात मामाकर्त्त व्याध्वंम् ।

महं पृरिष्वतः शिरआरप्सि म्मौ अहं मृषी ॥

११-५३

प्रतीकं मे विचक्षण मत्सोमं मधुकाशिनि । कर्णाभ्याश्चूरि सुस्रव ।

जिह्वामं मधुसंस्त्रावा जिह्वामं मधुवाजिनो ।

तयाह मद्य जिह्वार्या ह्यासं मधुमद्वय ॥

यथा मधु मधुकृता संभन्ति मधावधि ।

तवाही मद्दृच्छन्दाभि र्द्दासं मधुमद्वयः ॥

वयोः पूतः पवित्रेण प्रत्यकृसां सीमाऽधिप्रितः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥

यत्किंचेदं वरुण देव्योजने अभिद्रोहं मनुष्याश्चरन्ति ।

अधिर्चन्तवधर्मा यजुषि ममानस्तस्मा देनसो देवरीरिषः ॥

आपोस्मान् मातर इत्येका ।

मित्रश्च सम्राड् वरुणश्चराजा तौते मत्सं कृणुतां प्रातरग्रे ।

तयारह मनुमत्सं कृणामि सूर्यवर्च्याभिगभक्तान् आविश ॥

सूर्यवर्च्यान आनिश विश्ववि मनसस्पतिः ।

अनेहासोमजागृवि रिन्द्रः प्रातस्तुता नृभिः ॥

इन्द्रः प्रातस्थते वयं शुक्रस्थ रोचनावतः ।

सीमहि प्रजाविष्टं सहस्रस्थ यशस्विनः ॥

अग्नि प्रातः सवने पात्वस्मा न्वैश्वानरः पयिकृद्विष्वगुषिः ।

सनः पावको द्रविणो दद्यात्यायुष्मन्तः सहभिक्षा स्याम ॥

विश्वेदेवा मरुतइन्द्रो अस्मानस्मिद्धितीयं सवने जह्युः ।

आयुष्मन्तः प्रियर्मेषां नदन्तावयं देवानां सहभक्षास्याम ।

इदं नृतीयं सवने कवीनां मृतनयद्यमसं समैरयन् ॥

सौधन्वना अमृतमानसाना स्विष्टिन्ना अमनस्थो नयाय ।

↓ अन्तरङ्गावश्युतस्तौक मधुर्नमं सवाते निर्ऋतिः परस्तात् ।

५१)

संसं प्रवन्तु नद्यः संवाता संपतत्रिणः ।

यज्ञमिमं वर्धयता गिरः संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥

इमं होमाय यज्ञमवर्तनं संस्रावणा उत ।

यज्ञमिमं वर्धयता गिरः संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥

रूपं रूपं वयौ वयः संरश्म्येनं परिष्वनं ।

यज्ञमिमं चतस्रः प्रदिशौः वर्धयन्तु नद्यः संस्राव्येण हविषा जुहोमि ॥

म-यय

मृता दर्वोमि रमृताते नि आगन्मुखा स्वसार मधिर्मदिमस्यात् ।

सत्यं पूर्वं रुषयश्चा कृपाना यज्ञपतेः सुप्रतिरंत्वायः ॥

उखां प्रवन्ती मगदाम कर्म त्वष्टानायुं पृथिव्यन्तरिक्षम् ।

यतश्चतर्धृत मग्नी तदस्तुन तत् प्राप्नोति निर्ऋतिः परस्तात् ॥

निस्वावसौ रिहवृषा नावृधानो यं यज्ञः सुकृता मंतु लोकम् ।

श्येनांसि गायत्रच्छन्दा तनुत्वा आरभे स्वस्तिमां सं पारय ॥

सम्राडसि त्रिषुपुच्छन्दा अनुत्वा ॥

स्वरोसि गायोसि जगच्छन्दा अनुत्वा आरभे स्वस्तिमा सं पारय ॥

त्रायमाणं सर्वनिर्दमा परिर्घोहि ।

सर्वविद्विपाच सर्वं रक्षचतुष्पाद्यनस्वम् ॥

सर्वविद्विस्व निर्दमा ॥ विश्वनित्यपाच्य ॥ विश्वनित्कन्याणीमा ॥

कन्याणिद्विपाच्य ॥ कन्याणित्रायमानार्थेमा परिर्घोहि ।

त्रायमाणं द्विपाच्य सर्वरक्षचतुष्पाद्यनस्वम् ॥

विख न विक्रज विजह्यतेवाना कृतश्चर । सहमायुषा संमानायः ॥

अहं वर्चसा सं मया वर्चसः ।

अहं तेजसा सं मया तेजः । अहं प्रजया सं मया प्रजा ।

विखन विक्रज विजह्यतेवाना कृतश्चर ॥

सं मया पशुभिः सं मया शवः दिवो रेतोसि पृथिव्यानभ्यम् ।

नभ्यमसि नभ्यमां कृणु ॥ शक्तिरसि शक्तियते विर्घेयम् ॥

पृथिव्या वित्तः । वित्तिरसि वित्तयते ॥ पृथिव्याः पुष्टिः ।
 पुष्टिरसि पुष्टयते विद्येयम् ॥ देवा रीतोऽसि पृथिव्याभूतिः ।
 भूतिरसि भूतये विद्येयं भूतारसि भूतासि भूयासम् ॥
 शुक्रोसि भ्राजोसि । सं यथात्वं भ्राजती भ्राजोस्थेवाहं भ्राजती भ्राज्यासम् ॥
 सायं सायं गृहपतिर्नो अग्निः प्रातः प्रातः सौमनस्य दाता ।
 वसोर्वसो वसुधान मघी वयन्तं घानास्तन्वं पुषेम ॥
 प्रातः प्रातर्गृहपतिर्नो अग्निः सायं सायं सौमनसस्य दाता ।
 वसोर्वसो वसुधान मघी ह्यना स्वाशतं हिमा रुधेन ॥
 योन आविः शपति यश्चस्ता यदि चित्या मन्थुना यत्सपत्नः ।
 अग्निष्वाण् पाशान्त मुमोक्त देवो शवयतु शपयां वरुणो धृतव्रतः ॥

१७-५५

॥ इत्यृच काण्डे प्रकादशोऽनुवाकः ॥

प्राग्नये वाचमीरये वृषभाय सितीनाम् ।
 सनः पर्षः दतिद्विषः ॥
 यः परस्थां परावतस्तिरोभिरोचते ।
 यो रक्षांसिनि यूर्वत्यग्निः शुक्रेण शोचिषा ॥
 यो निश्वाभि निपरयति शुनना सञ्चपरयति । सनः पर्षदतिद्विषः ॥
 मधुनाता ऋतायते मधुक्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥
 मधुनक्त मुतीषसो मधुमत्यर्थिवं रजः । माध्वीर्नो सन्त्वाषधीः ॥
 मधुमान्ना वनस्पतिर्मधुमाङ् अस्तुसूर्यः । मधुयो रस्तुनः पिता ॥
 आपो हिष्ठा मयो भुवः स्तान उर्जेदघातुन । महैरणाय चक्षसे ॥
 यो वः शिवतमोरसः स्तस्य भ्राजयते हनः । उशतिरीव मातरः ॥
 तस्मा अरङ्ग मामवा यस्य स्याय जिन्वथ । आपोजनयथातन ॥
 आयं गीः पुश्निरक्रमीदसदन् मातरं पुरः । पितरं च प्रयन् स्वः ।
 तस्य प्राणा दपानत्यन्त श्चरति रोचना । व्यख्यन्महिषो दिवम् ॥
 त्रिशदाम निराजसि वाक् पतङ्गाय शिष्ययत् । प्रतिवस्तौ रहयमिः ॥
 यच्छक्रा वाचमारुहन्नन्तरिक्षं शिषासन्तः । सन्देवा अभदं वृषा ॥

शक्रोवाच मघिष्ठायां रुवाचो असृष्टिः । महिषा अमदं दिवि ॥
शक्रोवाच असृष्टिः द्यामघर्मन् विराजति । विमदं बर्हणा सरत् ॥

१९-५६

द्युर्वासि घरुणो त्स्मृतो विश्वकर्मणा सुद्युतः ।

माता स्मुद्र उद्गद्याम्ना सुपर्णो व्यथमान इमं दृह ॥

आषातोसि सहमानः सहस्वारानि सहस्व प्रतनायतः ।

सहस्र वीर्योसि च इमं जिन्व ॥

अभूः संभ्रुतोसि पृथिव्या रसाच्च विश्वकर्मणः समवर्त्तथा अधि ।

तस्य त्वष्टा विदधते त रूपं तने देवमा जानमग्रे ॥

षष्टिश्चाध्वर्योः नवतिश्च पाशाहोतार मग्निमन्तरा विचृन्ताः ।

सिनन्त पाक्रमतिधार प्रत्यृतस्थपन्था मन्वेति विद्वान् ॥

यो अध्वर्यु सप्तहोत्राणि विद्वान् पूर्वी होतुर्यजत आनिघन्त ।

उध्वं यजमध्वरं कृणोति यइच्च केत हविषो विभागो ॥

तात्रो विभक्त रहविषो विभागो मानिर्मषी द्वागिनं सोपहत्या ।

मो अभागो विदत यो मुमोह ॥

वात आवातु भेषजं शम्भमेयो भ्रूना हृदं । प्रण आयंषि तार्षन् ॥

उतावात पितासिन उतभ्रातो तनः सखा । सनो जीवातवे कृधि ॥

यदतो वातते गृहे निहितं भेषजं सुहा । तस्यनो दय जीवसे ॥

यो न जीवोसि मृडतो देवाना मृतगर्भोसि स्वप्न ।

वरुणानी ते माता यमः पितृ । यथाकला मित्येका ।

अररुर्नामासि तन्वा स्वप्न तथा विद्म । सनः स्वप्न सुस्वप्यातां घृहि ॥

नैतस्थाग्नेहविरुदन्ति देवा निर्मक्त ऋष सुकृतस्य लोकात् ।

पापीधियं जुजुष अत्मनेषमहि दुष्कृन्मन्पूर्वेष्वन्तः ॥

योमावृहा पितृहास्व सुहायेच दुष्कृत ।

दिधिषोते अमृतस्र मलं मनुष्या इव ॥

प्रतद्वैतं निरर्षुदेवा भृणघ्नीलोक मर्ष्व त्वेषः ॥

नर्चन्तृत्य हविषानाथि तश्चराद्यमेते शका विचृतन्ति पाशम् ।

१७-५७

य आखा र्याव्यूखा वितावाङ् इह सर्पति ।

तं परि परिभैषजं वृश्चिकं जम्भनमसि ॥

मत्युरौ अग्निं वृश्चिकं मत्युरं वयमद्भुसि ।

तं परि परिभैषजं वृश्चिकं जम्भनमसि ॥

आपइद्गा उभैषजी रापो अमीव चातनीः ।

आपोविश्वस्य भैषजी रापो वृश्चिकं जम्भनीः ॥

त्वमग्नौ व्रतपा असि देव आमत्येष्यात्वं यज्ञेषीष्यम् ।

यद्दीवयं प्रसिनाम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासहः ॥

अग्निष् विश्वादा पृणानु विद्वान् सोमस्य र्यां त्राह्मणाङ् आनिर्वेशा

आदेवाना मयिपन्थामगन्म यच्छक्नवाम तदनुवातुम् ॥

अग्निर्निद्वान् सयुजास इन्द्रो असौ अश्वरं सतून् कल्पयाति ।

उभुदा इसिमिद्वतीं विदुर्योणा इव इनिदुं पदा ॥

उतस्थाः पातया मनः सश्वतीभ्यः समाभ्यः ।

पक्वं मां सिमिवालिना शकुनि प्रपतां कृधि ॥

मृगां अनु प्रपातय मरीची रनुनाशय ।

विश्वस्यौ गावा ना कुरु विश्वस्यौ युग्या उत ॥

उतासौ सूर्य उर्ध्वं विश्वस्यौ ना व्याकुरुत् ।

विषमुग्रं विषंस्थिरं विषस्य महिमा महान् ॥

विषं परिस्वतः शिरशतथा व्यपातयत् ।

सन्दहव्रजं यथावसुभाव सुवर्त्तयत् ॥

यं विषप्रसर्पसि समग्निरिव तं दह ।

मृहाण मासां न्यवर्त्तमा निपातय ॥

पांशुन् कृकाट आवपा छिन्धुत्तान पादमदीय ।

मघोरहं मद्युतरौ मधुघान्मद्यु मन्तरा ॥

आयनि किन्मम मधु मुखेनिमन्दनं कृतम् ।
 मामित्व ममिचा कशौ मृगात्सृष्ट्वं निवादकम् ॥
 अधस्पदा उद्यदान्मण्डुकां गोशपां दिव ।
 उद्धता अधस्पदान्मण्डुकां गोशपां दिवा ॥
 अथोपचक्रं आस्रासै श्वाबन्धा इवाहतः ।

१७-५४

आवद बहुलं गोषं सुवीरं बहुपुरुषम् ।
 यथेतानः प्रमीयता मवामं गोषमावद ॥
 आवद दुहितस्पते आतुर्यामातरा वद ।
 पश्चा उच्यते पिताः कस्मिन्धानाप वीर्यहि ॥
 यदनुको वदतमौघ मंतद्वत्कालः पदमग्नौ कशोति ।
 श्रुत् कर्णाय कवयोस्तौभ्यायतस्मै यभाय नमोदवास्त्य ॥
 य मेन्नाः पाशाये च वारुणा आरे अस्मत्तां देवी निर्ऋति दधातु ।
 ये वैश्वानराः पाशाये चतर्वैश्वकर्मणा आरे अस्मत्तां देवी निर्ऋति दधातु ॥
 नरदे कितवै वरुणौ सोम मेच्छन्महिमानं महान्तम् ।
 अनिदत्वं विश्वकर्मणा समुद्रे अस्ताणां क्लन्द मेनमस्मि दधामि ॥
 यद्यस्तयोर्य चक्षुषोर्मना यत्प्रवि वेशन्ते ।
 स्कन्धानस्य प्रस्कन्देन क्लन्देन क्लदयामिते ॥
 तिस्रो देवी रप्सरस आर्कैकासाकैका प्रेतप्रयामेत्ये कस्थामम ।
 जुषाणा अप्सरस आज्यस्य सहस्राव्यन्तु स्वाहा ॥
 अत्यासन्ना मनसा अत्यक्षं हृदयेनत्वा ।
 अत्याक्षं सर्वै रङ्गैस्त्वा तथा हित्य जनं कृतम् ॥
 इमायाः प्रतिनन्दयस्त्रिय पुमां समन्वतम् ॥
 सर्वासङ्गत्य ब्रूत तेजनेत्यजनं कृतम् ॥
 त्यजनं मे पृथिवी अघातां त्यजनं देवः सन्निता बृहस्पतिः ।
 अग्निश्च तुभ्यं सूर्यश्च तेजने त्यजनं कृतः ॥

संदिवः सं पृथिव्या संवातात्सं नदीभ्यः ।
 संस्कन्द मिन्द्र आभरत्स आगत्सोषा दिवम् ॥
 सस्कन्द मौज औजसा देभिर्ना मतेहितम् ।
 इरव्यं नामनामते संस्कन्धा स्योषधं ॥
 सं समुद्रौ नदीभि संद्यावा पृथिवी उभौ ।
 संजाया सं पत्या तौन्यां संस्कन्धा स्योषधं ॥
 सन्ते शीष्णं कपालानि सं यौनिं सङ्घन्यौ ।
 सन्ते सर्वाण्यङ्गानि संस्कन्धं नाभि दध्मसि ॥
 त्रियं घातुर्मयि घौहि त्रियम्भाधिपति कृणु ।
 वीशामीशाना मद्यवा निन्द्राया यशसा जयत् ॥
 मथित्वदिन्द्रियं बृहन्मयिदक्ष उतक्रतु ।
 धर्मस्तिश्चिद्रिभानुमां गायत्री च्छद्मसां विराट् ज्योतिषां तस्य दौहमसीया ॥
 अर्कासधस्थो कविमातरिश्वा नौजसाङ्गिरसः ।
 यशस्विनं मा देवी यशसः कृणुत स्वाहा ॥ इत्यृचकाण्डे त्रयोदशोऽनुवाकः ॥

१५-५७-

इन्द्र वयं वणिजां हवामहे सनस्ताता पुरस्तु प्रजानन् ।
 धनन्नरानिं परिपन्थिनं मृगं स इशानां धनदा अस्तु मह्यम् ॥
 पणोनां अस्तु प्रपणो विक्रयश्च प्रतिपणो नो धनिनः कृणोतु ।
 सं रराणा आहुतिं जुषन्तां शुनन्तां अस्तु चरित मुत्थितं च ॥
 यत्पणन प्रतिपणं चरामि स्वैन देवा धन मिच्छमानः ।
 इन्द्रो मेतस्मिन् रुचिमा दद्यातु बृहस्पतिः सविता सौमो अग्निः ॥
 यैवः पन्था बहवो देवजाना अनुसूयावा पृथिवी सं चरन्ति ।
 तेषामहं मां वर्च्यम्या दद्यामि यथा क्रीत्वा धनमा वहानि ॥
 बद्धवाससै निर्रुत ये च पाशा अपश्रिताः ।
 तेभ्यः प्रमुच्यते वर्मा विष्कन्ध मपसा दयन् ॥
 नवैतद्दासो भवति यस्मिन्विध्वन्ति पूरुषम् ।

अस्मासमह्यते रूपं तस्मान्नदप लोप्यम् ।
 उनिष्ठन्न प्रियार्जता विद्वानूहुभाज्यम् ॥
 नपन्थां भद्रमश्नुते य ऋनेन चरासह ।
 ब्रह्मणोतप्रतिगृह तेन तत्कृणुते शिवम् ॥
 अर्कात् प्रमुच्यते पाशान्तेन दाता विपश्यति ।
 यां ब्राह्मण वरुण व वास्यो जिद्यत्सतः पितरं मातरं च ॥
 तो दन्तो ब्रह्मणा ब्रह्मणस्पते शिवो कृत्वमिहजातवदः ।
 व्रीहिमन्तं यवमन्तं माषमन्तं मथोतिलम् ॥
 सवां भार्गा निहितां रनर्घयं माहिंसिष्ट पितरं मातरञ्च ।
 अघोरो सयुजा सं विदानो स्थोनोदतो सुमङ्गली ॥
 माहिंसिष्ट पितरं मातरञ्चान्यत्रगवां तन्वा घोरमस्तु ।
 प्रेनायुता मीनगनी राजा सौमन मेदिना ॥
 इन्द्रो मरुत्वाना दान ममित्रैभ्य कृणोतुमे ।
 इदमादान मकरं तपसेर्ऋण संशितम् ॥
 अमित्राय नमन्ति मेवानादां दिषती मम ।
 आदानेन संदानेना मित्रान् सन्ध्यामसि ॥
 अपानायै चैषाप्राणा असुना सून् समच्छिदम् ।
 प्रवृत्ता यमकृत्वते स्वाहा । जयदीरायाभिषत्वने स्वाहा ॥
 बृहस्पतर्यै विष्व देवते स्वाहा ॥

१९-५०

प्रद्वयो प्र पृथिवी प्रान्तरि सं स्वर्मेहत् ।
 प्रेतः समुद्रा अपः शल्य मुचु च्यवुः ॥
 प्रत्वावातरचा वयतु प्रभूमिः सहसा सह ।
 प्रत्वा सूर्यश्चा वयतु नक्षत्रैः सहर्मदितिः ॥
 प्रेतः समुद्रया अपः शल्य मुचु च्यवुः ।
 प्रेतुं प्रावो मणिर्विश्व भेषज आगमत् ॥

साऽस्मत्सर्वं दुःस्वन्य मपहन्तु तमश्च यत् ।
 अपास्मत्सर्वं दुःस्वन्य मपपापीं चलस्मम् ॥
 अद्याहिरण्य वर्चसं सर्वदा मामर्णो कृधि ।
 सर्वदेवाहं भगवानिन्द्रया बन्विषा सहिः ॥
 यं पापी तुनुद्रवा मणिद्रविशेन महारुहत् ।
 पुमानाश्वो घनं वित्तं पुमान्विष्को हिरण्ययः ॥
 पुमांसं पुत्रमौषधेऽस्या आर्घ्येहि नार्ये ।
 यथानन्दा नपुंसि जातेन ब्रवन्तीति कश्चन ॥
 त्वाहं पुत्रमौषधेऽस्या आर्घ्येहि नार्ये ।
 अश्वमेरुश्च नगवा क्रीठास्थौषधे ॥
 अश्वमेरुतो घनं तव हिरण्यं हरितं तव ।
 दत्ता त्वास्मिनराज्ञेह पुंसवनं भव ॥
 यन्मै नृम्णां द्रविणां ब्राह्मणां च यच्च्यस्मृतं यच्चरत्नं विभ्रमि ।
 तनुन्तो अत्र निधिपानु पातु यावदेमिस्त्र यशमन्यज्ज ॥
 यन्मै नृम्णां द्रविणां ब्राह्मणाञ्च यं अग्नयो धृष्णिषा त्वाभ्यामै ॥
 हरिश्चन्द्रो रत्नतनुन्तो अत्रयावदेमि परोग्रामश्चरित्वा ॥
 तषमैमि परोग्रामश्चरित्वाच्छ नृम्णां द्रविणां ब्राह्मणां च ।
 यदत्रापित्वं शुचीदं तद्दमाददे ॥
 आसुर्योहि प्रथमं दस्युहत्वाय शक्रु हरी युञ्जानो मघवन् सहस्रम् ।
 दासं पूर्णं रन्ध्रयं नार्याय युञ्जानो बाहू पुरुहूत वज्रम् ॥
 आहृतं दस्युहत्वाय त्वर्णा दृतानि पर्वा शुणीहीन्द्र ।
 तीन्नां श्रद्धो बहुलान्येषा मयज्जन्तो अर्पय सं वधेन ॥
 दर्शन् नचित्र पावानमिन्द्र बहुकं शराश् इव पत्यमानम् ।
 येनो धृष्टं मघवानं पृतन्यानधी उतेषु पवसो ववृत्युः ॥

इदावत्सराय परिवत्सराय सम्बत्सराय प्रतिवदयाम्भतत् ।

यद्वर्तुषु दुरितं निजग्मि दुहार्दन्तं न शमले नायमः ॥
 यन्मंत्रतं व्रतपतेनु लोभा हारात्रं स्वमघातां म मत्तत् ।
 उद्भूत पुरस्ता द्विषगस्तु चन्द्रमाः सूर्यो रश्मिभि रग्निगृणात्वंतत् ॥
 यद्ग त मधिर्पदचित्या मनसाहदा ॥
 आदित्या इन्द्रा सुन्मयिव सवश्च समिन्धताम् ।
 व्रतानि व्रतपतय उपाकरोम्यग्नये ।
 समस्युम्नं बृहदस्यशा दीर्घमायुष्कृणोतुमै ॥
 मयोभूर्वाता अभिवातूग्रा उर्जस्वती राषधी रारिगन्ताम् ।
 मेदस्वती जीवधन्या मयोभ्रुवः पद्यते वसाय रुद्रभृड ॥
 या मकरूपा विश्वरूपा स्वरूपा यासामग्नि रुधीर्वा जन्मवेद ।
 या अङ्गिरसस्तपसाह चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्मयच्छतु ॥
 यातोकेषु तन्व मेरयन्त यासां सोमां रूपर्धयानि वेद ।
 या अङ्गिरसस्तपसाहचक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महिशर्मयच्छतु ॥
 अस्मभ्यं बहुलाः पिन्वमानाः प्रजावती रिन्नी गौर्षदितिच्याः ।
 प्रजापतिर्मह्यमेता रराणां बह्वीस्मती रूपर्मे गौषु आकः ॥
 आसां वयं प्रजया सं सदेम ज्जागृज्विन्तः शरदः पुरुषीः ।
 अभिष्ठाता च कृदीत पिशाङ्गा बहुकर्दनी ॥
 कर्द्वेहं यज्ञेहा निस्त्राद्गाहर्माषा दयोयवात् ।
 यथा उत्सद्दाली स्थन संभवति कर्द्वे ॥
 मवाह लग्न कर्द्वय निग्रामां निर्दशौ जहि ।
 यथापरस्मां च्छृष्टते गर्दभः कृधु संद्धितः ॥
 मवाते शर्दतां अस ह्रीलीक्षणापणं शर्दय वृत्रहासार्काश्रदय ।
 प्रवीर वलाङ्गलं सुशैवं सोमपिच्छरम् ॥
 तदुत्कृशति जामविं प्रपञ्चश्च पीवरीं प्रस्तावं रथवा हनम् ।
 शुनं वाहस्थ युक्तस्थाषूयाया जहि दक्षिणाम् ॥
 मधुमन्तं निगृहाण पालं क्षत्रीषु सर्वदा ।

तत्पर्जन्यो विवर्षतु भूवने धान्याय कर्त्तव्यं ॥

तत्रा उत्थाण दृशरायती वेद्यामधि ।

प्राहाग्निर्हव्यं देवैभ्यो म हाता हविष्यति ॥

तत्रा अगुर्मयी भूवो मयी रुधांसि बिभ्रतीः ।

ता उपप्रसिक्षति दुहानां अक्षितं पयः ॥

इडास्थ मधुपृथो विश्वरूपास्तासा विशत् ।

सहप्राणान तजसा हरसा बलेन ॥

१९-५२

दिवानभः शुक्रं पयो दुहानर्त्तस्थनाभि रमृतं विचर्षे ।

घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता भूर्जिदुहाना अनपस्फुरन्तीम् ।

उपसतां सुकृतः स्वधाभिः ॥

घृतमुच्य पिन्वमाना भूपां योनिमुपाध्वम् ।

स्वधयाश्च कृषीजीवं तास्तै स्तन्तु मधुश्च्युतः ॥

सं रसा अषधीनां समाकृतिर्न मज्जुर्मे ।

उर्जस्वन्तं प्रयस्वन्तं पृथिव्या हस्तनूगाम् ॥

परिणति रसि हस्तस्थ पथः परिणतरसि ।

मवाह दुः स्वप्यं सर्वं स्तम्बे परिणयामसि ॥

पयस्वन्मे क्षैत्रमस्तु पयस्वदुत धान्य ।

कृषिः पयस्वती माहं पयस्वान भूयासम् ॥

वृष्णी बृहस्पते स्वविदेग्नयं शुक्रं हरामि विषीमते ।

सनस्थिरान्वलवतः कृणोतु या नी जीवातवै दधातु ॥

वैदेवैर्तग्ने नामाभिर्नामासि त्रिवरुथः ।

त्रयः धौषास्तिव दस्मान् यज्ञः सचन्ताम् ॥

प्रजापतेः पजसा वावृधाना वायुष्मन्तो वच्यस्विनः ।

ज्यौगजीवन्त उपसत्वा सदेम ॥

उद्धणव सुतृपा उदुम्बली यमस्थदूतो चरनी जनाइः अनु ।

वेदाहं वेदसूर्यः विमैतो किं करिष्या

जमाददम्भय उसादधीयं न पाकी अस्मिजनुषानुशिष्वः ।

अग्निषा उस्मि विश्वाष्वाद् स्वर्विद्य दिवं विश्वं भुवनं सौ अस्मि ॥

अस्था दुदस्था दजनिष्ट विप्रार्निमात वरिमाणं पृथिव्याः ।

आसीदत्साम्नाद् भुवनानि विश्वा स इच्छा वेद वरुणस्य ब्रतानि ॥

प्रजापतिः प्रजावान् प्रजावन्तं कृणोतु ।

सूर्यो वर्चस्वान् सवर्चस्वान् वर्चस्वन्तं कृणोतु ॥

सौमः पयस्वान् सभापयस्वान् पयस्वन्तं कृणोतु ।

त्रिशन्धुष्काः कावकस्य दशमुष्काः उलूक्याः ॥ चत्वारस्तव कर्दम ॥

तां त्वि मुग्रं काशिनि मूर्त्नं अपिकृन्ततात् ।

आसुरोसि जन्मनातं त्वेतां नाशयामसि ॥

इन्द्रजा असि सौमजास्तन्वतां निष्प्रहिष्मसि ।

कवामत्सौ वधूदकं तस्यपास्यत्ययमनास्तावमरागणम् ॥

१९-५३

इमिराचास्य जिराग्रसि ।

प्रजापतः समिदसि संसितिर्नाम लोमशा ।

प्रजापतिष्वाय प्रतिकृष्ठा कामौकरुतस्य प्रत्यतिष्ठत ।

स यथात्व या प्रजापतिः प्रतिष्ठाकामः प्रत्यतिष्ठ देवाहं त्वय ।

प्रतिष्ठा कामः प्रतितिष्ठेषम् ॥

आमा वरागर्भदामा ब्रह्मचारिणा गर्भयुः स्वाहा ॥

भूतिश्चासि प्रतिष्ठाय ॥ अस्वजाचास्य निकयाया ॥

रुचिश्चासि यदं च ॥ कीर्तिश्चासि यशश्चा ॥

अम्भश्चासि महश्च ॥ तान्नं चास्य नास्यञ्च ॥

असिसं सितिर्नाम लोमशा ॥ प्रयच्छन्तिचासि प्रददतीचासि ॥

अस्यपौलपानाम ॥ अनुकामाचासि कामदुघाचासि ॥

आहरन्तिचासि समाहरन्तिचासि ॥ दिशन्तीचासि प्रदिशन्तिचासि ॥

अनुमतिश्चास्यनुमन्यमाना च ॥ जितिश्चासि विजितिश्चासि ॥ संजितिश्चासि-
 सन्दनादितिश्चासि ॥ प्रजापतेः समिदक्नपोत्पानाम् ।
 प्रजापतेष्वप्या प्रतिष्ठा कामोरुरुतस्य प्रत्यतिष्ठत ।
 सयद्यात्वया प्रजापतिः प्रतिष्ठाकामः प्रतिष्ठ देवाहं त्वया प्रतिष्ठाकामः-
 प्रतिनिष्ठुषम् । आभावरीगर्भदाभा ब्रह्मचारिणीमीयुः स्वाहा ॥
 अग्निः पृथिव्याधिपतिः सौमत्स्वावतु विद्वत्वा विधिमा ।
 अधिपतिरस्यधिपतिं माकृणु गवामश्वानां पुरुषाणां ब्रह्मचारिणां-
 भूत्यान्नाद्यस्य ॥ वायुरन्तरिक्षस्थाधिपतिः ॥
 विन्दद्गसर्वा विन्दन्तु मे गृहान् प्रजां पश्वन्वितिं भूतिं प्रतिष्ठा ॥
 प्रायद्गसर्वा आयन्तु मे गृहाः प्रजापशवो वितिर्भूतिः प्रतिष्ठा ॥
 संयद्गसर्वा संयन्तु मे गृहाः प्रजापशवो वितिर्भूतिं प्रतिष्ठा
 जतिरसि जीयासं पाथ्वीः पृतना जीयासम् ॥
 विजितिरसि विजेषिय मानुषीः पृतना जीयासम् ।
 संजितिरसि संजीयासं सर्वाः पृतना जीयासम् ॥

१७-५५

वाद्यैर्न प्रवाद्यस्व प्तर्वमानु मन्यथाः ।
 उध्वस्तिष्ठांश्ममाद्याना न्यासां कीकीर्तियाश्चन ॥
 आवर्त्तय निवर्त्तयाभ्या वर्त्तयाकुरु ।
 इदमस्य सर्वाधिर्मानि स्मरेण प्रचयामसि ॥
 स्मर उपति मरुतः समिध्दं जातवैदसि ।
 उदस्थ पततां मनस्तदस्थ रभतां मयि ॥
 गणपते गणपतिं माकृणु तस्मान्मायवम् ।
 अपिगणा अपिगणां माकृणु तस्मान्माद्धिच्छि ॥
 सगण त्यगणं माकृणु तस्मान्मान शसम् ॥
 गणवर्धन गणं मे वर्धय गवामश्वानां पुरुषाणां ब्रह्मचारिणां-
 भूत्यान्नाद्यस्य ॥

गणाऽभिवर्द्धन गणं मेऽभिवर्द्धय ।

गण प्रवर्द्धन गणं मे प्रवर्द्धय गवामश्वानां पुरुषाणां ब्रह्मचारिणां-
भून्यान्नादयस्य ॥

यच्चखातं यच्याखातं सर्वं तदरसं विषम् ॥

यच्चपिष्टं यच्यापिष्टं सर्वं तदरसं विषम् ॥

यच्चदिग्धं यच्यादिग्धं सर्वं तदरसं विषम् ॥

यथानृका जग्धपुत्रा व्याघ्रावालला भवन्तु ।

प्रवात्वमरुत लाभ वाधीमिः प्रेषिता मम ॥

यथादीप्तं शरत्तुल मग्निनालला भवन्तु ।

प्रवात्वमरुत लाभ वाधीमिः ॥

आक्रन्दयललाभ वाहस्य कामेन शुष्वच ।

अधीमिः प्रेषिता मम ॥

१९-५३

ययोः सर्वमिदं मार्षितं वरौभूतंच भव्यं निमिषच्च चेषते ।

तौमे गृहीता सुपद्महार मत्रमास्योर्च्छेष यथा वत्प्रजापते ॥

योमा वहन्त ह दर्येन वाचा वाचा आर्त्रिणा मनसाजिहसात् ।

तमिन्द्रो देवो वरुणो बृहस्पति रीशानो देवो अभियातु मृत्युर्यथान-

जीवाहुषासंतृतीयात् ।

योमाजिहसा द्रक्षीयान्मन्यमान इत्थं विद्वांसं प्रमतिर्मतीनाम् ।

तमिन्द्रो देवो वरुणो बृहस्पति रीशानो देवो अभियातु मृत्युर्यथान-

जीवाहुषा सं तृतीयान् ।

प्रत्यभवर्धनास्थाऽपिदद्यामि प्राणं मोदानं विदथर्यामाजिहसात् ।

सोऽस्थायु राच्छिन्तु कुलिशो नेववृक्षं यथान जीवा दुषसं तृतीयान् ॥

यस्था अक्षर मेकमेव परः सहस्रा अयुतं च शाखाः ।

तस्था वाचा विदथा व दन्तं योमा जिहसात्सन्वत्वात्तिम् ॥

उषावा आदित्य मयीन्द्रस उषसेद् उद्देत्सं उदयन् प्रनाभ्यां-

आतपत्सापत माहति सान्नाद्यव भारुन्धा
 अपतमोहते नादुर्यभवति य भवं वेद ॥
 वानो वाग्नि मयिन्ध सवा तेनेद्वा ज्वलत्सा दीप्यतसः ॥
 मनोमयि ब्राह्मणमयीन्धस ब्रह्मचर्य भवसत्सर्वेद मन्ववृतासापता
 माहत सन्नाद्य वभारुन्ध ।
 अपतमोहतेनादा भवति य भव वेद ॥
 होमरन्प्रति रन्प्रजा पतेदंपती परिदद्यामि पुष्ट्या ।
 रायस्थोषं सविर्नियच्छ जरामृत्यु कृणुहि सर्ववीरो ॥
 अयं होमा वर्धयन्ते तु दंपती प्रजावन्तो परशुवन्तो सुवीरो ।
 गामन्तं पशुमन्तं मश्वमन्तं होमं दम्पतीभ्यां जुहोमि रायस्पाषं-
 सवितर्नियच्च जरामृत्यु कृणुहि सर्ववीरो ॥
 जीवास्थ जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥
 उपजीवास्थापजीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥
 संजीवास्थ सं जीव्यासं सर्वमायुर्जीव्यासम् ॥
 प्रजापते राकृति रसि साहास्त्रीपुष्टीः ।
 प्रजापते राकृत्याहं साहस्रा पुष्ट्या साहस्राष्ट्र शुन्युर्षयम् ।
 बृहस्पते राकृत्याः । बृहस्पते राकृतिः ॥
 ब्रह्मण आकृतिरसि साहस्रा पुष्टिः ।
 ब्रह्मण आकृत्याहं साहस्रा पुष्ट्यासाहस्र्य शुन्युर्षयम् ॥

१९-५६

विराडसि विराजं मा कृणुतस्था स्नेजसा अक्षीया ॥
 स्वराडसि स्वरा जं मा कृणुतस्थास्ते मद्यु अक्षीय ॥
 सम्राडसि सम्राजं मा कृणुतस्था स्ने अन्नं अक्षीय ॥
 वीर्यावतान्तं हनिषा जुहोमि जीवातर्वं न वर्तव ॥
 दक्षन्ते अद्र माहर्षं परासुबाम्यामयत् ॥
 अभिवीरेणते सुवीरेणते ।

सर्ववीरेणतं हविषा जुहोमि जीवातर्वं न वर्तवे ॥
 दक्षन्ते भद्र माहर्षिं परासुवाम्यामयत् ।
 प्रजावतातं हविषा जुहोमि गर्भमाद्यत्स्व योन्याम् ॥
 स काले जायतां पुनर्दशमैमासि सुतवे ॥ सुप्रजापतं ॥
 सुपुत्रंणतं हविषा जुहोमि गर्भमाद्यत्स्व योन्याम् ।
 स काले जायतां पुनर्दशमैमासि सुतवे ॥
 भूतयेतं हविषा जुहोमि देवासां अभिहिं कराद्य ।
 अस्मिन्नेव पशवः सं निशन्तु चतुष्पाद उभये द्विपादः ॥
 क्षम्येणतं हविषा जुहोमि क्षम्यो भवासि पशुभिश्च वीरैः ।
 इन्द्राग्नित्वा सजुजा सखायो विश्वेभिर्देवै रनुसं ददेताम् ॥
 प्रतिष्ठतेनतं हविषा जुहोमि प्रतितिष्ठसि पशुभिः ॥
 संभूर्तेनतं हविषा जुहोमि सम्भवासि पशुभिः ॥
 प्रभूर्तेनतं हविषा जुहोमि प्रभवासि पशुभिश्च वीरैः ॥
 इन्द्राग्नीत्वा सजुजा सखायो विश्वेभिर्देवै रनुसं ददेताम् ॥

॥ इत्युच्यते काण्डः समाप्तः ॥

(इत्युच्यते काण्डः चतुर्दशोऽनुवाकः)

सकान् विंशति काण्डः समाप्तः

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीगृहसंहारणम् ॥ श्रीं ब्रह्मदेवायनमः ॥

॥अथविंशति काण्डम् ॥

७

ॐ धीनावाय अनयन्वाचो अग्रं मनसा वाय अवदन्मृतानि ।
तृतीयेन ब्रह्मणा वावृधानास्तुरीयेण मन्वत नाम धेनीः ॥
सर्वेद पुत्रः पितरं समातरं असुनुभि वत्सभवत्पुनर्मघः ।
सद्व्यामौर्गीदन्तरिक्षं सस्व विश्वाभुवा अभवत्स आभवत् ॥
अथर्वाणं पितरं विश्वदेवं मातुर्गामि पितरं सं युवानम् ।
यईन्द्रिकेता अभृतस्य धामन्नित्यस्यरायः परिधीं रपश्यत् ॥
शिवास्त प्रका शिनास्त प्रका सर्वा विभर्ष्य हृणीयमानः ।
गुहावाच निहितास्मिन्न प्रता प्रकृदिवं दिवभुवानुसर्वम् ॥
अदिति द्यौ रदिति रन्तरिक्ष मदितिर्माता सपिता सपुत्रः ।
विश्वदेवा अदितिः पञ्चजना अदितिर्यात्र मदितिर्जनिप्रम् ॥
दिते पुत्राणां मदितेरकार्षं महारमणां महतामनृग्णाम् ।
तेषां हि धाम चाभिषक् समुद्रं नैषां वैशः परो अस्ति किञ्चन ॥
वाजस्थनु प्रसवे मातरं महि मदिर्नाम वचसा करामहै ।
यस्यामिदं विश्वं भूवनमा विवेश स्नानो देवी सुहवा शर्मयच्छतु ॥
महिभूषु मातरं सुत्रताना भृतस्य पत्नी मवसे हुवम ।
तुवि अत्रा मजरन्ती मुरुची सुशमणि मदिति सुप्रणीतिम् ॥
सुत्रायमाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माण मदिति सुप्रणीतिम् ।
देवीनावं स्वरित्रा मनागसौ अभवन्ती मारुहेमा स्वस्तये ॥
प्रकयाच दहामिश्चा सुहृते द्वाभ्यामिष्टये विशयाच ।
तिसृभिश्च वहसं त्रिंशता च वियुभिर्वाय विहता विमुञ्च ॥

२०-२

अयाद्विष्ठा जनयन्वा वराणि सहिदृणी रुक्वरायगानुः ।
स प्रत्युदै वंरुणा मघा अग्रं स्वां यत्तनुं तन्वामैरयन्त ॥
यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवा स्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
तेहनाकं महिमानः सचन्ते यत्रपूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥
यज्ञेद् वभूव स आबभूव सपृथिव्या अधिपतिर्बभूव ।

सप्रत्ययज्ञे स उवावृष्टं पुनः सोऽस्मासु द्रविणमादधानु ॥

देवायद्देवान् हविषा यजन्ता मर्त्यान्मनसा मर्त्येन ।

ब्रवाम तत्र परमं व्यामन् वदेम तदुदितौ सूर्यस्थ ॥

मुग्धा देवा उतसुना यजन्ती तपोरङ्गं बहुधा यजन्त ।

यइमं यज्ञं मनसान्वविन्द त्रिणी वीचन्मि हंह ब्रवाम ॥

यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।

क्वस्वित्त दद्वनी च्छया ह्यदिहव्येने जिरे ॥

इन्द्रः सुत्रामाश्रवां इन्द्रो अस्माद्यारा इत्ये सुनुत द्विजोत ।

तस्यवयं सुमती यज्ञस्थाऽपि भद्रं सोमनस्यं स्याम ॥

यस्ते पृथुस्तन इत्युर्यरीश्या यो देवः कंतुर्विश्वमा भूषतीदम् ।

मृडयानी विद्युता देवससायमोतवधी रश्मिभिः सूर्यस्थ ॥

यस्तेस्तन शमयु र्योमयोभूर्याः सुम्नयः सुहवी यः सुदक्षः ।

येन विश्वा वनसि वार्याणि सरस्वती तमिहघातवैकः ॥

२०-३

इदन्ते हव्यं घृतवत्सरस्वतीदं पितृणां हविरास्थं यत् ।

ईमानित उदिता शंतमानि तंभिर्वयं मधवानः स्याम ॥

प्रपथे पथामजनिष्ठ पूषा प्रपथेदिवः प्रपथे पृथिव्या ।

उभे अभिप्रियतमं सद्यस्ये आचपरा चरति प्रजानन् ॥

पूषेमा आशा अनुवद सर्वा सो अस्माद् अभयतर्मन नेशत ।

स्वस्तिदा आघृणिः सर्ववीरो प्रयच्छन् पुरयंतु प्रजानन् ॥

पूषा गा अन्येतुनः पूषारक्ष वर्वतः । पूषा वाजां सनीतु नः ॥

पूषं त वव्रते वयं नरिष्येम कदाचन । स्तोतारस्त इहस्मसि ॥

शुक्रन्ते अन्य द्यजतन्ते अन्यद् विषुरूपे अहने द्यौ र्वासि ।

विश्वाहिमाया अवसेस्वधावा भद्राते पूषन्निहरातिरस्तु ॥

घाना दघातु दाशुषे प्राञ्चं जीवातु मक्षितम् ।

वयं देवस्यधीमही सुमतिं सत्य धर्मणः ॥

धाता विश्वानि दाशुर्षे दधातु प्रजाकामाय दाशुर्षे दुरोणे ।
 तस्य प्रजा अमृताः सं व्ययन्तु विश्वं देवासां अदीतिः स्वर्गोषाः ॥
 धातारात्रिः समिधैर्दं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः ।
 त्वष्टा पूषा प्रजया संरराणामज मानाय द्रविणं दधातु ॥
 धाताप्रजाना मुतराय ईशे धातैर्दं विश्वं भ्रुवनं यजानः ।
 सं दाशुर्षे वहतु भूरि पुष्टा तस्मै देवाय हविषा विधेम ॥

२०-५

साविरिहि देवः प्रथमाय पित्रे वर्ध्माणमस्मे वरिमाणमस्मे ।
 अथास्मभ्यं सवितर्वायोणि द्वे द्वे आस्तुवा भूरिपश्यः ॥
 भद्रादधिर्भयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरप्रता ते अस्तु ।
 अथेममस्थ वर आपृथिव्या आरे शत्रू मृणिहि सर्ववीरम् ॥
 दमुना देवः सविता वरेण्या अघत्द्रन्तं दस्रसं पितृभ्य आयुंषि ।
 पिबासोमं ममददेनमिष्ठा पर्यमाचिद्रमते अस्यधर्मणि ।
 तां सवितुः सत्यसवस्थचिन्तां वयं देवस्थ प्रसर्ववनामहे ॥
 यामस्थ कण्वा अदुहदत्प्रपीनां सहधारा महिषा भ्राय ।
 कौनो अस्था दुहोवस्य पित्या उन्नैषति क्षत्रिया वस्थ इच्छन् ॥
 कपूर्ति कामः क उथज्ञ कामः को देवेषु वनुते दीर्घमायुः ।
 कः पृथिर्वीनुः वरुणेन दत्ता मथर्वणे सुदुघां नित्यवत्साम् ॥
 तां बृहस्पत्या सख्यादुहानो यथानशन्तिन्यः कल्पयाति ।
 नद्धं स्नुताप नहि माजघान प्रसरस्तते पृथिवीजीरदानु ॥
 आपश्चिदस्मे सदमिक्षरन्त यत्रसोम सदमित्तन्नमद्रम् ।
 यस्था इदं प्रदिशि यद्विरोचते अनुमते अनुमतिं प्रतिभूषन्त्यायवः ॥
 यस्था उपस्थ उर्वन्नरिसं सानःशर्म बहुलं नियच्छात् ।
 अन्वदनी अनुमतिर्यज्ञं देवेषु यच्छताम् ॥
 अग्निश्च हव्य वाहनी भवतां दाशुर्षमया
 अन्विदनु मतेत्वं मं ससै सं चनस्कृधि ॥

इषन्तोकायना दधप्रण आयुषिता रिषन् ॥

20-5

अनुमन्यता अनुमन्यमाना प्रजावती समक्षीयमाणम् ।
 तस्यावयं हेडसिमाविभूम साना देवी सुहवाशर्मयच्छतु ॥
 अनुमते अनुमन्यस्वताना याने वयंच कृमायातनूभिः ।
 याने केषु तनुषु यां प्रजायां यागौषधी ष्वत्सन्तः ॥
 आनीदेव्यनुमति र्य गम्यात्सु क्षत्रता वीरता या सूर्यता ।
 भद्राह्यस्थाः प्रमतिर्वभूव सेमं यज्ञ मवतु देवजुष्टम् ॥
 अनुमतिर्विश्वमिदं यजान यदेयति चरति यच्यतिष्ठति ।
 तस्यास्ते देवी सुमतौ स्याम अनुमते अनुहिसं ससैनः ॥
 यत्नेनाम सुहवः सुप्रणी अनुमते अनुमतिं सुदानुः ।
 तेनत्वं सुमतिं देव्यस्मा इषं पिन्व विश्ववारं सुवीरम् ॥
 प्रजाभ्यत्स्वा प्रजात्स्वा अनुप्राणंतु प्रजा अनुप्राणिही ।
 शुक्रन्ते शुक्रं चन्द्रं चन्द्रैणामृत ममृतेन प्राणामि ॥
 तपस स्तनुरस प्रजापते वर्णः परमेण पशुना क्रियसे ।
 अमित्यं देवं सवितारमौत्योः कविः क्रतुम् ॥
 अर्चामि सत्य सर्वरन्नघाममिः प्रियमतिम् ।
 उद्ध्वीयस्था मतिर्भा अविद्युत्सर्वामनि ।
 हिरण्यपाणि रभीमत शुक्रतुः कृपास्वः ॥
 अयं सहस्रा मानुषिः कवीनां मतिर्ज्यातिर्विधर्मणि ।
 ब्रह्मनः समीची रुषसः समीरयात् ॥

20-6

अ रेपसः सचेतस स्वसरैमन्यु मुत्तमा चितेगाः ।
 समेत विश्वा आंजसा पतिर्दिवो य प्रक इ भूरतिधिर्जनानाम् ॥
 सपूर्यो नुतनमावि वासन्तं वत्सतिरनु ववृत प्रकमित्पुरु ।
 कुहुर्देवी ममृतां विद्वनाप समस्मिन् यज्ञे सुहवां यौहवीमि ।

यांना ददाति श्रवणं पितृणां तस्यैते देवि हविषा विधेम ॥
 कुहुर्देवाना ममृतस्य पत्नी हव्यानां अस्य हविषः शृणोत ।
 संदातुषु किरतु भूरिपुषा शयस्पोषं चिकितुषु दधातु ॥
 संजानीध्वं सं पृच्यध्वं सं वा मनांसि जानताम् ।
 मित्रावः सर्वासं सृजान्मयि सज्ञान मस्तुव ॥ प्रथमोऽनुवाकः ॥

20-7

यन्नो अग्निरसनद्यन्न इन्द्रो विश्वे यद्देवा मरुतः स्वर्का ।
 तदस्मभ्यं सविता सत्यधर्मा सरस्वत्यनुपतिर्नियच्छात् ॥
 यूयन्ना देवा उभयायवधसं शर्मयच्छद्विपदैचचतुष्पती ।
 अवत्पिब दुर्यायमान शासितं तदस्मभ्यं शंयोररपो दधातु ॥
 बृहस्पते सवितर्बोधयेनं सं शितं चित्सन्तरं संशिशधि ।
 वर्धयेनं महते सौमगाय विश्वमन मनुमदन्ति देवाः ॥
 अमूत्रभूया दधि यद्दमस्य बृहस्पतिरभिशस्त्वा अमुञ्चत ।
 प्रतिमृत्यु मोहता मश्विनार्ते देवाना मग्नेभिषजा शचीभिः ॥
 इन्द्रावरुणा सुतपाविभुं सुतं मह्यं सौमं पिवत घृतव्रता ।
 युवोरथा अध्वरो देववीतर्ये प्रतिस्वसार मुपजात पीतर्ये ॥
 इन्द्रावरुणा मधुमन्तमस्य वृष्णाः सौमस्य वृषणा वृषथाम् ।
 इदं वा मस्मे परिषिक्त मन्थ आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादर्यथाम् ॥
 उरुविष्णो विक्रम स्वा रुक्षयाय निष्कृधि ।
 घृतं घृत योर्नपिव प्रप्रयज्ञपतिं तिर ॥
 दिवा विष्णु उतवा पृथिव्या उरोर्वा विष्णो महोऽन्तरिक्षात् ।
 उभाहि हस्तो मधुना पृणस्वा प्रयच्छदक्षिणावा तवस्थात् ॥
 विष्णोर्षुकं प्रनाचं वीर्याणि यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।
 या अस्कभाय दुत्तरं सधस्यं विचक्रमाठास्तेर्धारुषाय ॥
 प्रतद्विष्णु स्तुवते वीर्याणी मृगान् भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।
 यस्यांरुषुत्रिषु विक्रमर्णं ध्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वाः ॥

अग्नाविष्णु महिधामा प्रियं वां पातं घृतस्य गुह्यानिनाम ।
 दर्मे दर्मे सप्तरत्ना दधाना उपवांजिह्वा घृतमा चरित्यात् ॥
 अग्नाविष्णु महितद्रां महित्वं वीतं घृतस्य गुह्याजुषाणा ।
 दर्मे दर्मे मधुमुष्पुत्या वावृधाना प्रतिवां जिह्वा घृतमुच्यरत्यात् ॥
 उन्नं भयं पृथिवीं भिन्दीदं दिव्यं नमः ।
 उद्वनो दिव्यस्यनोद्यातु रीशानो विष्वखिलम् ॥
 अपक्रामन् पौरुषया दृष्टानो देव्यं सह ।
 प्रीणितरथ्या वर्त्तस्व देवा देवानां सख्या जुषाणः ॥
 पितारहं पितुपतिं तदीदं धाता विद्यता भुवनेष्वेषु ।
 नेमेन मह्यं मधुमां इहेधि नेमेना मुष्पे विषुवान्येधि ॥
 अयं पितोः पितुमाना भृतस्परीदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि ।
 आत्रेवैनं निर्ऋत आरभस्व त्रेवैनं निर्ऋतं प्रक्षणीह्यत्रेवैनं सर्वविवृश्या
 नेमेन मह्यं मधुमां इहेधि नेमेना मुष्पे विषुवान्येधि ॥
 यत्वापित उपवृवं तन्म आश्रुष्वस्मिन्मैहवै हव्या यथासः ।
 असुं देवीं निर्ऋतिः सं विदाना मुंसिञ्चन्तु वरुणस्य पाशात् ॥
 यदस्मृति चक्रुमा किञ्चिदं उपारिभचरणैर्जात वेदः ।
 तस्मात्पाहित्वं नः प्रचैतः शुर्मसखिभ्यां अमृतत्व मस्मान् ॥
 अग्नेध्वसो न महिपानो दुरितात्पाहि दुःस्वप्न्यात् ।
 आसन्नादन्या द्यक्ष्मान्नपाहि ॥

त्विषिरसि त्विषिवन्ता भूयास्म । चक्षुस्मन्तो गोमन्तः प्रजावन्तो -
 वर्चस्विनः ॥ यदह्वा संचिनुथ क्षीरं भरतादिभिः ।
 इदं तद्विश्वरूपावः पयोहरामि वीरुधा ॥
 यदह्व्या औषधीभ्यां ह्यः संभरथा मधु ।
 इदन्त विश्वरूपावः क्षीरं हराम्योषधी ॥
 या अभ्य नभृणायसि स्वपन्तमिच्छ पुरुषं शयानमकस्थलम् ।

अयश्मर्येण वर्मणा अश्मर्येण वर्मणा पर्यस्मान् वरुणा दधत् ॥
 योना गृहे ब्राह्मणा मन्यमाना धीरां वाचंमिथुयानुब्रुवन्त ।
 मनोहतामल हता भवन्तु दुर्योगमस्मत्पतिर्न हरन्तु ।
 अयमग्निः सप्ततिर्बृद्ध वृष्या रथापत्येन जनयत् पुरोहितः ।
 नाभा पृथिव्यां निहितोद विस्तृत दधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः ॥
 अग्ने शर्द्ध महते सौमगाय तवद्भ्युम्नान्युत्तमानि सन्तु ।
 संजास्पत्यं स्वयममाकृणुष्व शत्रुयतां मभितिष्ठा महंसि ॥
 जुष्टो दम्बुना अनिधिर्दुरोण इमं नो यज्ञ मुपयाहि विद्वान् ।
 विश्वाह्यग्ने अभियुजा विहत्य शत्रुयता माभरा भोजनानि ॥
 अग्ने सपत्नान् प्रणुदस्वनातान् प्रत्यजातां जातवैद नुदस्व ।
 अधिनो ब्रूहि सुमनस्यमानः शर्मनो यच्छति वरुथ मुद्भ्यत् ॥
 प्रान्यान् सपत्नान् सहसा सहस्व प्रत्यजातां जातवैदः शृणीहि ।
 इदं राष्ट्रं पिपिरिहि सौमगायानुत्वा देवा वसवा ददन्ताम् ॥

20-10

योनामित्रा वरुणाभिदासीत्सपत्नो वात्पिपानं बृहस्पते ।
 सर्वन्तमग्ने अधरं पातयास्म त्वयेन्द्राह मुत्तमश्चेतयानि ॥
 अहमेषा मुत्तमश्चेतयानि ममवश सुमतिशन्तु सर्वे ।
 आजुह्याना घृतपृष्ठ सुवर्चा वसोर्मर्द्ये दीदिहिजातवैदः ॥
 अमुग्ने अधरं पातयास्मज्जासयीत्पिपानम् ।
 येनोद्युवा नधरेते भवन्तु विश्वा इत्ये षां सभितानिमृद्धि ॥
 मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या विश्वास्वास्वाबलिहत उपासताम् ।
 तासामुग्रा मध्यमेष्य मस्या रवे श्रेत्रे सवितेव विराज ॥
 आप्रत्य चं दाशुषे दाश्वासं सरस्वन्तं पृष्टिपति रयिणाम् ।
 रायस्पीषं अवसानमिह हुर्वम सदनं रयीणाम् ॥
 यस्यव्रतं परावो यन्तिसर्वे यस्यव्रत उपतिष्ठन्त आपः ।
 यस्यव्रतं पुष्टिपतिर्निविष्टस्तं सरस्वन्तं मवसे हुर्वम ॥

(2)

र्यते सरस्वन्मूर्मयो मधुमन्ता धृतश्रुतः । तन्निर्मै विताभुवः ॥
 दिव्यं समुद्रं पयसं ब्रह्मन्त मपां गर्भं वृषभ मीषधीनाम् ।
 अभिवर्ता रज्यातर्पयन्तं सरस्वन्तं रयीष्ठा स्यादयेह ॥
 इन्द्रस्य कुक्षीरसि सोमघान आत्मा देवाना मुत विश्वरूपः ।
 इह प्रजाजनय आस्त आसुया अन्यसैत्रहतास्ते स्वधितो रूणन्तु ॥
 श्वेनः सुपर्णा दिव्योनुचक्षाः सहस्रपात्शतयोनिर्वयीधाः ।
 सनी नियच्छा वसुयत्पराभृत मस्माकमस्तु पितृषु स्वधावन् ॥

20-11

अतिधन्वान्यत्यप स्ततर्द र्ये वा नृचक्षा अवसानदर्शः ।
 तरन्विश्वा अवरा रजां सीर्णैः शय्याशिव अजगाम ॥
 आगंदेवः सविता सर्वधा या उरु ज्योतिरविदामानसोभिः ।
 महीनाव सन्दिर्ताग रुहेमं यत्र सोमः सन्मिन्नत्र भद्रम् । उध्ययामित्येका ।
 पतिर्दिवः पतिरग्निः पृथिव्याः पतिर्विश्वस्य भुवनस्य राजति ।
 पतिर्विश्वा औषधीराविवेश पत्नीजानग्न इहयाहि सोमम् ॥
 संक्रामतं मजिहितं शरीरं प्राणापानौ सं युज्यह्यस्ता ।
 सप्तरुषिभ्यः परिदध्म प्रतन्त मनं जरसं नयन्तु ॥
 यत्त आयुरतं हितं परार्चैरपानः प्राणा य उतं परेतः ।
 अग्निदाहा निर्मते रूपस्यात्तदाहनि पुनरा वेशयामि ॥
 मात्वाप्राणां हासीदयस्तयी प्रविष्टौ मावापानौ वहाय परागात् ।
 संरभ्यजीव शरदः सुवर्चा अग्निर्षु गोपा अधिपा वशिष्ठः ॥
 राकामहं सुहवां सुष्टता हुर्व शृणोतु नः सुभगा बाँधतुत्मना ।
 सीव्यत्वपः शूच्याच्छिद्यमानया ददानु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ॥
 यास्ते राके सुमतयः सुपेशसां यामिर्ददाति दशुषे वसूनि ।
 तामिनो अद्य सुमना उपागहि सहस्र पीषं सुभर्गं रराणा ॥
 या राका यास्मिनीवाली यागुङ्गुर्या सरस्वती ।
 इन्द्राणी मह उतर्यं वरुणानी स्वस्तयं ॥

यासुबाहुः स्वङ्गुरिः सुषुमा बहुसूवरी ।
 तस्यै विस्पत्न्यै हवि स्मिनीवाल्यै जुर्हानिनः॥
 सिनीवली पृथुष्पुके या देवाना मसिस्वत्या ।
 जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदित्यनः ॥
 या विश्वतः इन्द्रमसि प्रतीची सहस्रत्सुता मभियन्तु देवी ।
 विष्णुस्पनि नुभ्यं राका हवीषि पतिं देवी राधसार्चा दयस्व ॥ इक्षितीयाऽनुवाकः ॥

20-12

सुयवसा भगवती इत्येका ॥ तपत्यय इति तिस्रः ॥
 संजानाना उपसीदान पत्नीवन्तो नमसं नमस्य ।
 रिरिक्वां सस्तन्वा सुम्नमायु सखत्सख्यु निमिषरक्षमाणा ॥
 समिद्धा अग्नि रश्विना तप्तो वां धर्मगागतम् ।
 दुह्यनूनं वृषणोह धननाद्यत्सावदन्ति कारवः ॥
 समिद्धा अग्नि रश्विना रथी दिवस्तप्ता धर्म दुह्यतो वाविषमद्यु ।
 वयं हि मा पुरुतमा सो अश्विना हवामहं सद्यमादेषु कारवः ॥
 यदुश्रिया स्वाहुतं घृतं पयो अयं सो अश्विना वां भाग आगतम् ।
 माध्वीघर्तारा विदधस्य सप्तती तप्तं धर्मं पिबतं रौचदिवः ॥
 तप्तोवा धर्मो नक्षतु सुहोता प्रवामध्ययुश्चरति पयस्वान् ।
 मद्यो दुग्धस्याश्विना तनाया वीतं पयस उश्रियायाः ॥
 उपद्रव पयसा गांधु गांधु माधर्मैस्त्रि पयसः उश्रियायाः ।
 विनाकमस्व्यत् सविता वरेण्योऽनुद्यावा पृथिवी सुप्रणितिः ॥

20-13

स्वाहाकृतशुचि देवेषु धर्मो यो अशिनोश्चमसो देव यानः ।
 तमुं विश्वे अमृता सो जुषाणा गार्न्धर्वस्य प्रत्यासा हन्ति ॥
 सुगावा देवाः सदना कृणामि य आतस्येदं सवनं जुषाणाः ।
 वहमाना रभमाणा अम्ना अस्तं धर्मं तमुदातिष्ठ जानु ॥
 शिवानः शन्तमा भव सुमृडीकासरस्वती । मा ते युजाम सं दृशः ॥

उपेनं देवी अग्रभीच्य मसेन बृहस्पतिः ।

यजमानाय शुन्धत इन्द्र गीर्भिर्न आरभ ॥ सस्मासिञ्चन्तु मरुत इत्येका ॥

इ इ इवास्माइ. अनुवस्तां व्रतेन यस्याः पर्देषु पुनर्ते देवयन्तः ।

धृतपदी शम्बरीः सौमि पृष्ठीप यज्ञमस्थित वैश्वदेवी ।

द्रप्सश्चस्कन्दैत्येका ॥

यस्ते दप्सश्चस्कन्दति यस्ते अंशुर्बाहुच्युता धृषणाया उपस्थात् ।

अध्वर्योर्वा परियः पवित्रानन्ते जुहोमि मनसा वषट्कृतम् ॥

द्रप्सः पतितां विश्व यः परिश्रुतः ।

अयं देवी बृहस्पतिः सन्तं सिञ्चन्तु राधसे ॥

यस्ते दप्सः पतितः पृथिव्यां वा सौमः परिवापः करस्मः ।

अयं देवी बृहस्पतिः सन्तं सिञ्चन्तु वर्यसे ॥

२०-१५

पयस्वती रौषधयः पयस्वन् माम्भकं वच इत्येका ॥

अयमग्निर्वरेण्य आयुष्टं विश्वती दधत् ।

पुनत्स्वा प्राण आयति परा यक्ष्मं न्मुवामि ते ॥

जनादिरव जनीनान्व पुषा सुरुक्षतीनाम् ।

दूरात्वा मन्य आभृत मीर्ष्याया नामर्त्तभेषजम् ॥

दूरादेहत्सं भवन्ति इर्ष्याया नामर्त्तभेषजम् ।

तत्सं वैगस्य भेषजं तदर्शनासं गृभ्यायिकम् ॥

अग्नेरिव दहतां दावस्य दहतां यथा ।

प्रतामेत स्येषां हृद उह्माग्नि मिववारय ॥

अधमार्ज्य घनयन्न न्युन्ते हृदयादधि ।

अमुष्मन्नीर्ष्या माददधमस्ततां तनां निदधमसि ॥

तिरश्चि राजे रसितात्प्रदाका रघिसंभूतम् ।

तन्कङ्कं पर्वणा विषमियं वीरु दद्रुदुषत् ॥

इयं वीरुन्मधुजाता मधुश्चिन्मधत्ता मधु ।

सावी हृतस्थ भौषज्यथा मशकजम्बनी ॥
 यतोदष्ट यतं पीतं ततत्स्वानि न्त्रयामसि ।
 अग्निस्थतु प्रदर्शना मशकस्थारसं विषम् ॥
 अयं या विख्या विकटा विपर्वा मुखान्वाषां वृजिना कृणामि ।
 अनित्वं देव सवितर्षी कामिव रसं नमः ॥

20-15

यदन्नमज्जि बहुधा विरूपं हिरण्यमश्व मुतगामजामविम् ।
 यदेव किञ्च प्रतिजग्रहाहमग्निष्ट द्विश्वा दगदं कृणोतु ॥
 यदाशसा मे चरता जनां अनु याचमान सवदत विचक्षुर्मे ।
 यन्मे तन्वा मनसो विरिष्टं सरस्वती लदापृणोतु धृतेन ॥
 यारिम प्रतिगृह्णन्त मनः शिसासन्ता बन्निमर्गं चरन्तः ।
 वन्नस्तस्मा देवसो मुमुक्षुर्विश्वानरः प्रतिहव्या गृभाय ॥
 चक्षुषः पाशांन्मनसश्च पाशान्दीक्षायां पाशा दुतशक्वरीणाम् ।
 तन्मान्मुमुक्षुर्विश्वावसा त्वं नो दातृणां दानं भुनजा महेवयम् ॥
 अदुर्मे विश्वेदेवा अदात्सनिर्तदम् ।
 अदान्मे ब्रह्मणस्पतिः प्रियामित्रो अदादिवम् ॥
 इन्द्रेण मेदिना युजाऽपनार्धं पृतन्वतः । अधरेणन्तु रात्रवः ॥
 अग्निरिन्द्रश्च यद्युवं हतो वृत्राण्यप्रति ।
 इग्राहिवृत्र हन्तुना अग्निमिन्द्रश्च यद्वयं पुरोधारे हवामहे ।
 तौनां वृडाति दृश ॥
 याभ्यां स्वरज यन्नग्रे यावात्स्थतु भुवना जुषाणाः ।
 प्रचर्षणी वृषणा वज्रबाहू अग्निमिन्द्रं वृत्रहणा हुर्वम ॥
 ययो रोजसा स्तमिता रजांसि नीर्ये वीरुतमा शचीभिः ।
 यौपत्येते अप्रतीतो सहामि विष्णुमगन्वरुणं पूर्वहृतिः ॥

20-16

यत्यो रष्यन्महिमा नदीषु प्ररिच्ये प्रदिवि रोचनायाम् ।

ययोरस्त्वनुमति भूयिषा विष्णुः ।
 ययोरिदं प्रदिशिय विरोतं प्रजानति विचयष्टं शचिनः ।
 महरितस्य धर्माणा युवाना विष्णुमगन्वरुणं पूहतिः ॥
 उभाजिम्बयुर्नपरा जयते नपराजिष्वं कतरश्चर्वे विवाम् ।
 इन्द्रस्य विष्णो यदपस्पृशथा त्रैधासहस्रविदे रयेथाम् ॥
 यदशुष्टं यदनृतं यच्चरामसि पापया ।
 आपामा तस्मा देनसा दुरिता पातुविश्वतः ॥
 अग्निर्मापातु प्रथमा दुरर्मणा निर्ऋत्यां विश्वा दुरितानि मृञ्जर्ह ।
 विश्वेसा देवा मरुतः पुनन्तु वरुणौराजा सविता पवित्रैः ॥
 अन्नरिधौ पतति यातुधाना निबाधितः ।
 स्तौकं यमभ्य चुरद्युतनमु सानं कृणामि ते ॥
 यत्वा कृष्णो अभ्यमृक्ष देवेभ्यस्परिनिहितः ।
 शिवन्ने तव तृष्णां वितेपाशां श्च्युता मसि ॥

२०-१७

तृष्टिके वृष्टि वन्दन उदमं छिन्दितृष्टिके ।
 यथा कृतद्विष्टं दशत्सर्वस्मै शोष्यावते ॥
 तृष्टसि तृष्टिकासि विषा विषातक्वसि ।
 परिवृत्ता यथासस्पृषभ्रगवशैव ॥
 आतददं विक्षणाभ्य आदधे हृदयादधि ।
 आतेमुखस्थ यद्वर्च्य आपुं सा यत्रतृप्ससि ॥
 मयिवर्चो मयिभ्रवा मयिद्युम्नं मयिन्विषिः ।
 अहंते मन आददहं भूयासमुत्तमः ॥

२०-१८

अग्निप्रागात्सहस्रासा युक्त्वा शपथारथम् ।
 सप्तारमन्युच्छं यातु वृकइवा विमता गृहम् ॥
 परिणो वृहपि शपथ हृदमग्नि विवदहम् ।

शप्तात्मत्रत्वं जहि दिव्या वृक्षमिवा शनिः॥
 यानः शपाद शपन्त शपता यश्चनः शपात् ।
 वृक्ष इव विद्युताहत आमूला हनुशुष्यतु ॥
 शप्तात् यन्तु शपथा यः सुहार्देन नः सह ।
 जिह्वाश्लक्ष्मस्य दुर्हादिः पृष्ठापरि शृणीमसि ॥
 यं द्विष्मी यश्चनो द्यौषघायुर्यश्चनः शपात् ।
 शुर्नप्रीप्सूमिवा वक्षाम तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे ॥
 प्रीता यन्तु व्याधयः प्राशुध्याः पुरो अशस्तयः ।
 अग्नीसौमा रक्षस्विनी सौमहन्तु दुरस्थतीः ॥
 प्रचर्ततः पापिलक्ष्मिकः ध्वं तः प्रामुतः पतः ।
 अयस्मर्यनाङ्गन यदिष्म त्स्मिन्वा सृजामः ॥
 यात्वालक्ष्मीः पतयातु रत्नुष्टा अधिचस्कन्द विन्दनव वृक्षम् ।
 अन्यत्रास्मत्सविता स्तामितोद्या हिरष्य हस्तावसुनो रराणः ॥
 निररणी सविता साविषत्यदो निर्हस्तया वरुणो मित्रो अर्यमा ।
 निरादित्या अनुमती रराणाः प्रणत्सुवात्सविता सौभगाय ॥
 प्रकशतं लक्ष्म्यः साङ्ग मर्त्तस्य जनुर्षहजाता ।
 तासां पापिष्ठा निरतः प्रहीष्मः शिवारम्भ्यं जातवर्दो नियच्छ ॥

20-19

यत्तत्रात्मं तन्वा घोरमस्ति यद्गर्वेषु प्रतिचक्षणीवा ।
 तत्तं विद्वानपबाधो अहि प्रत्वासुवात्सविता सौभगाय ॥
 निर्लक्ष्म्यं ललाभ्यं निररातिं सुवामसि ।
 यथानो वस्यसीदसा शयस्पाष मिहासुव ॥
 अग्निमच्छ देवयतां चक्षुषि सूर्यं संचरन्ति ।
 यदि सुवार्त इषसा विरुपं र्वती वाजि जायते अग्ने अहाम् ॥
 इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीना मधिक्षमि निष्पुरुपं यदस्ति ।
 ततो ददाति दाशुषे वसूनि चोद द्राघ उपस्तदश्चि दनाक् ॥

शकुनिर्भूत्वा प्रभवस्ति पिप्बलं पत्या निविष्टा यदिवाद्य पत्न्याम् ।
 श्रीमाघीरा लक्ष्म्याः सहभक्त्या स्ता इतो हविषा निर्जजाम् ।
 यान्ते गृहेषु तथा धनेषु प्रजां लक्ष्मीर्यदिवाते भवस्ति ।
 तां बृहस्पतिर्हविषा बाधमानो निर्हूय प्रदध्मा वधि दूरमस्मत्
 रुश्य पदिं शरदतीं गौर्षधां विद्यामामुत ।
 विलात्यं व्याद्यं ब्रह्मणी ता अनीनशम् ॥
 प्रत्योषन्ति मुत्सङ्गिनी मुतच्छिद्रा मुतारिणी ।
 सिंही र्षिष्ठ लक्ष्मी व्याघ्रीं नाशयामसि ॥
 अनुध्ययिनीं परिचरां विवाद्यामुतहिं सतीम् ।
 रोदस्थ पत्नीं रोधनां प्रणधमामिलक्ष्म्यः ॥
 वामस्पहां पितृपदं र्षेणन्तिं तपती मुत ।
 असिद्धन्तीं प्रध्वंसिनीं सप्लावद्यां च लक्ष्म्यं ब्रह्मणाता अनीनशम् ॥

20-20

आसन्मन्त्र्यां वचस्यां संपिबन्तीं न्यक्वरीम् ।
 उत्तदां जनङ्गमां प्रणधमामिलक्ष्म्यः ॥
 याते घीरा तन्वमा विवेश याते लक्ष्मीः सर्वासिमक्ताः ।
 अग्निर्षेतास्व दत्तसौभगाया पः शुन्ध्यन्तु बृहते रणाय ॥
 अदेवृद्धिं वरुणा पतिष्नीं बृहस्पते ।
 इन्द्रा पुत्रद्विनीं लक्ष्मीमस्यै ताः सवितः सुव ॥
 याते लक्ष्मीश्चक्षुषि योतदत्सुयाहस्तयो स्तनयो र्षीप पक्षयोः ।
 श्रात्यङ्गः समिया पदोर्षु सर्वासि अतिक्रामघीराः ॥
 उरुभ्यान्ते अष्ठीवद्भ्यां पाष्णिभ्यां प्रपदाभ्याम् ।
 लक्ष्मीं श्राणिभ्या याः पापीस्ता अनीनशत् ॥
 अपाश्लीलं पृथिवीहंनु यत्पदी रूप योहस्तयो वरुणा मित्रो अर्यमा ।
 अपादित्या अनुमती रराणाः प्रणस्ववात्सविता सौभगाय ॥
 मता मना व्याकरन् खिलेषा अदितिरिव ।

रमन्तां भद्रा लक्ष्म्या याः पापीस्ता अनीनशन् ॥
 साहुषानामवा असि सहमाना सहस्वती ।
 गृहगुप्ति मनुवर्ति कुला इनीता इहा वंशयामसि ॥
 सन्नारिणुभैर्या बभ्रुवान्या अन्यां जिन्वति भद्रपापीः ।
 तां लक्ष्मी निहवान यौमा भद्रा सुभद्रामपि सौमगाय ॥
 षकशतं लक्ष्मीस्तासा राज्ञा बभ्रुविथ ।
 भद्राभिर्भद्र संभ्रुय रुद्रेणामि सचस्वनः ॥

20-21

दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाद्यालान् पशुभ्यो अर्ध्याषधीभ्यः ।
 यतीर्लक्ष्मी वृजिनाः संबभ्रुव सा ब्रह्मणा प्रच्युता दुरभेतु ॥
 बाल्कुत्सस्य च शर्द्रेण हिरण्य वर्चसे न च ।
 आन पुष्करिणयो गन्धोभगा मानेन जिन्वतु ॥
 यदिन्द्रो अग्रं असुरान् जघान् यतीर्लक्ष्मीन्यदद्युमर्त्येषु ।
 तासां पापीष्ठा निरतः सुवानः शिवा अस्यै जातवर्दो नियच्छ ॥
 यात्वा लक्ष्मी देववृद्धि या पति धी गृहभ्यस्त्वा नुदिते याव्याडः ।
 अतस्त्वमेन सौमुच्या मानोत्तरमाः श्रौत्याः सप्तसाकम् ॥
 निपिशन्तीं नितुदन्तीं संपिबन्तीं नक्वरी ।
 प्रभगां भृगद्धीं लक्ष्मीं ब्रह्मणा ता अनीनशम् ॥
 उदीनिष्ठा सहस्यां जयन्ती मपराजिताम् ।
 लक्ष्मीर्याः पुण्याः कल्याणिस्ता अस्य सवितः सुव ॥
 लक्ष्म्यः समलप्सत समलप्सत लक्ष्म्यः ।
 अजैषु मीद्रा लक्ष्म्यः पराणपी रजैषत ॥
 लक्ष्मीनां लक्ष्मीतमं लक्ष्मीणा साधिपा असि ।
 तंत्वाहं शुद्धां गोप्यामि देवयाहि बभ्रुविथ ॥
 सभाचमा समितिश्चावतां प्रजापतं दुहितरो सचेतसौ ।
 र्येन सं गच्छा दुपमासतिष्ठा दत्तवर्दानि हृदये जनानाम् ॥

सभार्सना समितिस्सामा वन्तु प्रजापतेर्दुहितरः सचेतसः ।
येनवदा न्युपमासस्सिद्धा दन्तर्विदानि हृदये जनानाम् ॥

20-22

मां वदन्त मनु सर्वे वदन्तु मां प्राणन्त मनु प्राणन्तु सर्वे ।
मां विशन्त मनुसर्वे विशन्तु मयि देवा ऋक वृता भवन्तु ॥
सूर्यो मा चक्षुषः पातु वृहस्पतिर्वाचः सोमो राजा सभायाः ।
इन्द्रो वां दूरा भवामि ॥

वेदवेत्तं सभेनाम सुभद्रासि सरस्वती ।

अथो येत्तं सभा सभासद स्ते मे सन्तु सभासदः ॥

इमा या ब्रह्मणस्पते विष्णुचीर्वा ईरतं ।

सध्रीची रिद्धताः कृतामह्यं शिवतमाः कृधि ॥

अहमेषां हस्त रसमहं विज्ञानमाददे ।

सर्वस्या तात्याः सं दददाऽहं भूयास सुत्तमः इन्द्रो यो गायतामिव ॥

उत्तमं सुमोत्तमो कृद्युत्तमाहि वभूविथ ।

यांत्वाभ्यरण्यु रुन्वेच्छ गन्धर्वः शरदः शतम् ॥

अभिभूरहमागम महंभूयास सुत्तमः ।

इदं प्रति प्रवादिनं द्विषन्तम वधुन्वे ॥

उषिर्षं वस्तिर्भवतु समुद्रस्य निलं यथा ।

परोदकमिव सिच्यतां सूत्रन्तं तन्वस्परि ॥

याद्यावार्ता यथादकं यथा समुद्रं प्रजति ।

प्रवार्ते गर्भं प्रजतु निचेतु दशमास्यां वहिर्जरायुणा सह ॥

इदमुश्र्यां वशानुमा गाशिर्वं मे द्यावा पृथिवी उभूताम् ।

असपत्नाः प्रदिशो मे भवन्तु नवेत्वा द्विष्मा अभयं नो अस्तु ॥

20-23

वास्तावपते इहनः शर्मयच्छ भद्राच्छ्रया अभिनी नैषवस्युः ।

अरिष्ठावीरा इहमे भवन्तु द्विपाच्यतुष्पान्सखस्तु पिष्टम् ॥

अनमीवो वास्तांषर्त विश्वा रूपाण्या विशन् । सखा सुशोव मधिनः ॥
 ऋतेजस्थूणा अधिरीहवं शीग्री विराजन्नप वृक्षयशत्नून् ।
 मार्तर्षं नुप सन्नारी अत्र विराजांजीवात्शरदः शतानि ॥
 आरौहतं पक्षावभृतं वसानैः दम्यत्योः कृणुतं दीर्घमायुः ।
 तत्रनारी पुत्रिणी जीवपत्नीदं कुलाय मुपशं विशाधि ॥
 अग्निर्मा विश्वा दुरितात्पुनातु भ्रातरिश्वा पवमानः पुरस्तात् ।
 सौमी व्यापातु सरुती दृहस्पति वायुश्च पवमानः पुरस्तात् ॥
 त्वयासत्यं विजयन्ते तवसत्यं विवाचनम् ।
 अग्ने वक्षस्य जायसे सेमं जनय पुरुषम् ॥
 वृक्षस्य रात शाखस्य माधुत्तस्यनि कुत्वनः ।
 विभ्रादकस्य यत्फलं तेनत्वान्मादया मसि ॥
 पूर्ववातात्प्रपतित पूर्वे पतत मखिभ्याम् ।
 इमेन्वर्वणी अहमुह्नेवाग्नि मवीवरै ॥
 मायस्ममिह हाशिष्ट मारिषन्त्वन्ता विगातन ।
 सुभूत मस्मभ्यं घत्तयुष्मा नन्वेतु किल्बिषम् ॥
 इहवर्च्य इहः पय इह चक्षु रूपह्वये । इहेन्द्रियं दधातन ॥

२० - २५

आहिहरि अवप्लता मिमं वत्से वनादियम् ।
 अवकामं ह्य दृन्त्ये वत्सो देवि ममारते ॥
 येत्वा पविदुर्विदु निजवत्से पदोहस्व ।
 अहन्ते वेद संमनः संवननस्य वेदते ॥
 षते अद्व्ये वत्सस्तं वाञ्छत ।
 अंसत्योक्त भूमः ॥
 यासरस्वती गौ वननी सावामेनां कसान्येत्य ।
 इमां मां वानयतु स्वाहा ॥
 ॥ इत्येकार्च्यकार्षे चतुर्थानुनाकः ॥

द्वाराभूषणमाभृतं बहून्व्यति योजनाः ।

अपश्य मशयन्तं रुद्रं नदधौ दुष्कृतं करत् ॥

भिन्नद्वितं परापता वत्सस्य शोष्याभिव ।

वृषदसा यथामयि कृष्णा विषाणवाङ् इव ॥

सर्वागावः सं मनसः सत्सभय सनाभयः ।

समानं विभ्रातीनामि वच्छा उद्विहतां मिथः ।

इन्द्रस्त्वा अवानय त्सविता त्वातापरः । तृतीयमश्विनात्वाह्व्यैवाश्व ॥

आते नयतु सविता नयतु बृहस्पतिः ।

पतिर्यः पतिवाभ्यस्त मस्मैद्योह्याषधौ ॥ इन्द्रं वय मनुराथ मित्यका ॥

भगप्रैहि प्रथमो नुत्वा वयमै मसि ।

इन्द्राग्नि ब्रह्मणास्मान् स्वस्ति नयतां पथा ।

अदिति प्रेतु प्रथमो बृहस्पतिः परमतार्तं अस्तु ॥

इन्द्रोभयं न्यस्थतु शुक्राचन आर्याच ।

इमै र्ये अन्वसि युक्ता उषारा उतपान्वाः ॥

तैषा समग्रभं पदः समामान् समुसकथ्यः ।

विमद्यमाता प्रै प्राषत गर्दभा यिपिता इव ॥

अथासुरस्य माया न इदं स्थापयामसि ॥

शंमा भर्गन द्विगुणैर्न वर्चसा शंमा पृथिव्या शमवौषधीभिः ।

शंमा पर्या मर्याभुवा भर्गन वर्चसा सिचन् ॥

वर्चो मं मित्रवरुणा चक्रं समयजामहे याभ्यां कर्माणि कृण्वते ।

वितं सहसि राजतां यज्ञं देवेषु यच्छताम् ॥

अङ्गमङ्गः सञ्चनोमि चक्षुः प्राणमर्था नलम् ।

प्रिया श्रुतस्य भूयास्मा सुष्मन्तः सुर्मथसः ॥

मनं नो देव सवितर्जिगर्दात्रा च रक्षितम् ।

पूर्वो तत्पुनरायत्व विनष्ट मविहतम् ॥

यावन्त्येव पलितानि साकं य रेण प्रशः ।
 तैभ्यः परि ब्रवीमिवा वृष्णाः केशा भवन्तु मे ॥
 कृष्णान् केशान् सिनीवाली कृष्णा केशान् सरस्वती ।
 कृष्णान्मे अश्विना केशान् कृणुतं पुष्करस्रजा ॥
 अदा यदग्रै देवानां पुरस्ता दवतिष्ठति ।
 तन्मे अब्रवीत्वष्टा विरिष्ट भूषजम् ॥
 विश्वधायसा विश्वभूषज्या कृतम् ।
 यदाभयति निष्कृष्टि निष्कृतिर्नामवा असि ॥
 स्यं ते तृचामित करं योनिं सङ्गविन्यौ ।
 संभारंश्च पुत्रश्च संगर्भं च जरायु च ॥

२०-२४

निर्यङ् तं गर्भो भवतु हृदयष्टं जरायुते ।
 आदौष मग्निमारोहा जिच्छ यमसादनम् ॥
 विर्तं चृतामित करिं विर्योनिं विषवीन्यौ ।
 विमानरश्च पुत्रश्च विगर्भश्च जरायु च ॥
 अन्यन्ते गर्भो भवत्वनुसात जरायुते ।
 यथात्वं पुत्रं विन्दासौ यथाजीवासि भद्रया ॥
 प्रपृष्टं गर्भमर्दय विर्योनिं आस्थं सृज ।
 निर्यंतु दसमास्थौ गर्भो गवीन्यो रधि ॥
 विष्कम्भं विष्कम्भायणौ विश्वञ्चो व्यकुम् ।
 मवामग्नि रन्तरा विष्वञ्चो व्यस्यतु ॥
 विष्कम्भो विष्कम्भायतो मनश्चह दहं च वाम् ।
 विवर्त्तन वर्त्तय सरस्वतीभ्यः समाभ्यः ॥
 समुद्रं त्वा प्रहिणामि स्वां योनि मपि संसदिहि ।
 अच्छिद्रस्तन्वा भूयासं मापरा संचिर्म पयः ॥
 यदन्नाऽपिरसस्य मे पराप पा चास्मृतम् ।

तदिहा पश्यथा महं तन्म आप्यायतां पुनः ॥

कविरग्रे प्रलिखे ख धर्ता केशाङ् अधारयत् ।

ईहं विश्वतो दधद्ददाता त्वष्टात्वचि केशान् अचीकृपत् ॥

सरस्वती ब्रतं सुते दिवेषु दिवेषु^{देवी}द्यासस्तु मन्त्रा हिरण्य वर्तनै-

प्रण आयुषितार्षन् ॥ 20-28

यदप्सुते सरस्वती गीष्वर्षेषु यन्मधु ।

तेन ना वाजिनीवति मुखमङ्घ सरस्वती वर्चसा ॥

यो अस्य देव सूर्यत्वां च मां चात्तरा इति ।

तस्मिन् दुः स्वप्न्यं सर्वं दुरितानि च मृज्जते ॥

यो नाभित्साय मर्त्येष्वग्निं तिष्ठत्यत्तरा ।

तस्य वृश्चामितं मूलं न च्छायां करवा परम् ॥

दनं त्वेनं देवेषु ब्रह्मणा दनन्तुर्मन्या ।

योऽस्माकं प्रजापते अग्नितिष्ठत्यत्तरा ॥

प्रजापते योस्माङ् अवृश्चाग्निं तिष्ठत्यत्तरा ।

तं मृत्युर्व प्रयच्छामि सरुद्रस्या स्वागणः ॥

प्रसुवैनं देव वज्रीभ्यो मृत्यु विक्रमता मधि ।

सिनात्वेनां निर्दति मृत्योः पार्श्वे र्वन्धेर विमो कर्षेः ॥

सुमङ्गलेन वचसा केशिन् ग्रामं न आवद ।

ब्रह्मणा ब्रह्मणा त्वी ल्यकाच्छा वदामसि ॥

पराङ् तव परावद पराची मनुसंवतम् ।

यथा यमस्य त्वा गृहे रसं प्रति चाकशं नियस्तं प्रतिचाकशम् ।

शूनमूलुकनी वद यं द्विष्य स्तमिता नय ।

राज्ञां यमस्यते गृहे सिकताभर्विदेव्य मायुस्तं मूषिकं द्वागः ॥

आवद बहुलं गीष्टं धीतवत्स मनुषुगम् ।

द्वाक्षाय द्विपदां वद शुने चतुष्पदां वद ॥

पुनर्मे राजा वरुणः पुनरिन्द्रः पुनर्भगः ।
 पुनर्मे विश्वेदेवा आयुर्जिवितवा अदुः ॥
 उत्तिष्ठतः प्रद्ववावाङ् प्रात्रितिष्ठौ ऽभिचाकशत् ।
 सपत्न्या वर्य्य आदाया ऽस्माभिः सहामसि ॥
 उत्तिष्ठत निद्रवत नवा इहास्तिन्वं चनम् ।
 अमुष्य वित्त मभिवः सुवामित दनुवध्वं सुदती रहिनस्तत् ॥
 यो ऽस्माकं सबन्धवो विक्षितां पृथिवी मनु ।
 तेषामिन्द्र इव देवाना महं भूयास मुत्तमः ॥
 ये अग्नयः पथिवा उगहिताः पृथिवी मनु ।
 तेषा मसित्व सङ्गर्थ्य सना जीवातर्व कृधि ॥
 चित्तस्थ परिचित्तस्था ग्नयश्च निह्वानाम ।
 तेनो मानिह्यध्वं तेष्यो वा नमो नवाह निर्सेमि ॥
 यास्मां द्रुष्टियं द्विष्मसवो हवर्मनु ।
 इन्द्राग्नी पुनरा कुरुतन्न मता स्थिरवीरा वपरावितवू ।
 अस्माकं सर्वा निहर्वे सन्त्वेषां वयं विद्या स्रगुह्यं नामगवाम् ॥
 प्रजापते अनुनिकन्दय विश्वेदेवाः पदवायाः संत्वासाम् ।
 आदित्या अनुसङ्गत्य सुरा इन्द्र ज्येष्ठाः पुनरावर्त्तयन्तु ॥
 इन्द्र प्रणोतर्वर्द्धय माश्चिनामा वहतिमाश्वशा ।
 मैन्द्राग्नं वर्म प्रतिमुञ्चमानो यथोभयभ्यश्चारुसमिति मावदानि ॥
 चारुवाक् वदनिश्चारु संकाशना नृभिः ।
 अर्द्धव प्रतिकाशा जिगीवाङ् अपराजितः ॥

अपिवृश्च पराणव ब्रजतैरिवंगुष्पितम् ।
 औजा दासस्य जम्भय यथैतदस्य संभृतं मधुत दिन्द्रस्य विभजावर्हे ॥
 मापयामि ब्रजशुभ्रं वरुणस्य ब्रतनत ।
 यथार्शपा अपायस्य स्त्रीषु चासौ अनावयाः ॥

अवरथस्य क्लदीवतीभं गुरुस्य नितोदिनः ।
 यदुत्ततमिवतत्तनु यदाततं नितत्तनु ॥
 अमिष्पन्ते तन्नवं क्लीवं त्वा वीरुधाकरम् ।
 अन्तः कोश इव काशीषु स्त्रीष्वप्या कृतश्चर ॥
 आनोर्मदं गृहपति दद्यात्विन्द्रेण मदिना ।
 आनोर्मदं सरस्वत्या नो वहन्ति सिन्धवः ॥
 मदेदं घाता मदेदं पूषा मदेदिन्द्रो दद्यातु म ।
 मदेदं मे अश्विनीमा दत्तां पुष्करस्रजाम् ॥
 उरुर्मदय मेबाहू षष्ठीवन्ता उरुश्चमे ।
 अपां पर्यस्म उदरे मदेदिन्द्रो दद्यातु म ॥
 चर्मण इवोपनीतस्य सर्वान् केशान् बृहामिते ।
 अयस्पात्र मिवते शिरा यथासच्छ मरं समम् ॥ इति पञ्चमोऽनुवाकः ॥

20-31

सवितारा उदमिश्रन् सप्तसूर्यस्य रश्मयः ।
 धाराः समुद्र्या अपः स्नास्तीशल्य मुरुच्यवुः ॥
 इडे अग्नि स्वावसुं नमोभिरिह प्रत्यक्तौ विजय कर्तनः ।
 रथोरिव प्रभरे वाजयद्भिः प्रदक्षिणं मरुतां स्तौम मृथ्याम् ॥
 सप्तश्रवन्ति शिषवे मरुत्वपता पुत्रेभ्यो अप्यवीवत कृता ।
 उभोपिपुत उभे अस्य राजत उभेयन्ते ते उभे अस्य पुष्पतः ॥
 वेदस्वस्ति दुहाणः स्वस्तिपर्शुर्वेदिः पर्शुनः स्वस्तिः ।
 हविष्कृता यज्ञिया यज्ञकामा स्ते देवासा हविरिदं जुषध्वम् ॥
 उपप्रियं पनिप्लुतं युवान माहृती वृधम् । अगन्म विभ्रता मनः ।
 इमायास्ते शतं हिरा सहस्रं धमनी रुत ।
 तास्वान्ते सर्वासां साक मश्मना बिलमप्यधाम् ॥
 इदं खनामि भेषजं मां पश्य मभिरो रुदन् ।
 येनानि चक्र आसुरीन्द्राणी केवलं पतिम् ॥

अक्षौ मी मधुसंकाशौ अनीकणौ समञ्जनम् ।
 अन्तः कृणुष्व माहृदि मन इन्नो सहासति ॥
 त्वापूणाहं वचस्यैष्यां व्यमीमहम् ।
 अर्था या मन्युस्ते पते तमुते शमयामसि ।
 त्रतेनत्वं त्रतपते समवर्ताहा विश्वा सुमना दिद्योनः ।
 तंत्वा वयं जालवेदः समिध्यं प्रजावन्त उपसदेमसर्वे ॥

20-32

प्रजावतीः सूयवशौ रिशन्तार्मावी विद्युतरन् मोतसेना ।
 सुगोतीथे सुप्रमाणे पिबन्ती परिवृह्य वधं गौहनं चरन्तीम् ॥
 पदङ्गस्तरमतयऽसंहिता विश्वरूपा उपना देवी देवभिरेत ।
 इमं गौष्टमिदं सिदं सदा घृतेना नः समुक्षत ॥
 याग्रे व्या अपचितौ अर्था या उपयक्षिया ।
 विया मज्ञां अपचित स्वयं स्तसस्ताइता नाशयामसि ॥
 सान्तपना इदं हविर्मरुत स्तज्जुष्ण ।
 युष्माकौ ती रिशादसः ॥
 योनां मर्त्यो मरुता दुर्हणायुस्तिरश्चित्त निवसर्वा जिघांसीत् ।
 तस्मिन् तान् पाशान् प्रति मुञ्चता यूयंतपिष्णं तपसाहं तनातम् ॥
 संवत्सरुणा मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेभ्यः ।
 ते अस्मात्पाशान् प्रतिमुञ्च सर्वान् सान्तपना संवत्सरामा दयिष्णवः ॥
 घृषत्पिव कलसै सामिन्द्रवृत्रहा शुर समरे वसूनाम् ।
 माद्यंदिने वसन आजुषस्व रयिष्ठानां रयिमस्माद्युर्धाहि ॥
 युजन्मित्वा ब्रह्मणा देव्येनाऽस्मै क्षत्राणि धारयन्त मग्ने ।
 दिदित्यस्मभ्यं ऋविर्णह भद्रा प्रेमं वा चां हविरुदां देवतासु ॥
 विचं मुञ्चामि रसनां नियोक्तं विनि र्योजनम् ।
 इहेवत्वमजस्रयेध्यग्ने ॥
 प्रजापते न हि त्वदन्या विश्वारूपाणि महिना यजान ।

यत्कामास्ते जुहुमस्तन्वा अस्तुवयं स्याम पतर्या रयीणाम् ॥

20-33

यत्ते देवा अकृणुन्मागर्धय ममावास्थसं वसन्तो महित्वा ।

समं यज्ञं पिपिरिहि विश्ववारं रयिनीर्धाहि सुभर्गं सुवीरम् ॥

घृतन्ते अग्ने दिवा सद्यस्थे घृतं नत्वा सनुरज्या समार्धं ।

घृतन्ते देवा आप्या वहन्त घृतं नत्ं दुहते गावा अग्रैः ॥

मयूक्मै अग्निं गृह्णामि सहस्रत्रेण वर्चसा बलंन ।

मयिप्रजां मय्वायुर्दधामि स्वाहा मयूवग्निः ॥

अपसुते राजन् वरुणा गृहीमिता हिरण्ययः ।

ततो घृता त्रतो राजा सर्वाधामानिना मुच्ये ॥

धाम्ना धाम्ना राजन्निता वरुणानी मुच्ये ।

यदापो अद्व्या इति वरुणीति यदूचिच । ततो वरुनी मुच्येः ॥

यो रुद्रो गनो योऽप्स्वन्तर्य औषधीर्वीरुध आविवेश ।

य इमा विश्वा भुवनानि चाकृपे तस्मै रुद्राय नमोऽस्वद्य ॥

अपैह्यरिरस्थरिवा असि ।

विषेविषम पृक्था अहिमैवाभ्यपे हितं जहि ॥

पृतनाजितं सहमानमग्नि मुग्रं हुर्वम परमात्स्वधस्तात् ।

सनः पर्ष दति दुर्गाणि विश्वहा दनामर्द्वी अतिदुरिता त्यग्निः ॥

यदन्तरिक्षे यदवात आस यदिवृक्षेषु यदिवीलर्षेषु ।

यद्विश्रवं पशव उत्यमानं तद्ग्राह्मणं पुनरस्मान्नुपैति ॥

20-34

शंमा वातो अभिवातु शंमै तपतु सूर्यः ।

अहानिशं भवन्तुमैशं रात्री प्रतिधीयतां शमुषाम व्यच्छतु ॥

उन्निष्ठतिपितरी पितरी ये पुरास्थन् यं राजान मवसानमर्च्यत ।

अयं नृणां नृत्तमः श्रीष्ठ आचानस्मै लोकं कृषुत यावत्सबन्धु ॥

यस्थैदं शस्तं प्रतिमाकृतं देवैर्दत्तम सूर्यञ्च संभृतम् ।

त्रिः सप्तकृत्व ऋषयः परेता सृत्युं प्रत्यहन पदयो पर्दन ।

अगमन गावः सदन मगमद्वसतिं पयः ।

आस्थाने पर्वता अस्थुः स्थामन नृक्कावरी रमन् ।

आगावो गोष्ठ मगमन्नागिधाना न्यूनयः ।

अवृक्को समवत्याता सुत्सक्ते भेषजमसि ॥

यथादृश्च पृथेनी चान्तास्तिष्ठन्तत्रैजनम् ।

प्रवा रोगाश्चा श्रावञ्च सुञ्जस्तिष्ठत्य भरा ॥

अस्थादिवं विश्वं भुवनं मस्थाद्याता वनच्यवः ।

अस्थुर्वृक्षा उर्ध्वस्वप्नास्तिष्ठा द्रौगो अयन्तवम् ॥

शतं यद्वेषजानि तं सहस्रं संभृतानि च ।

तैषामसित्व सुत्तमं श्रेष्ठतमा श्रावर्भेषजम् । वशिष्ठं रोगनाशनम् ॥

यदद्वत्या प्रयति यज्ञे अस्मिन् हीतरिचकित्वं निमृणी महीह ।

ध्रुवमयो ध्रुवमुदा शमिष्ठ प्रजानन् विद्वान् उपयाहि सौमम् ॥

समिन्द्रनो मनसा नैष गोष्ठीः संसुरभिर्हरिवं संस्वस्तिया ।

सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानां सुमत्ययज्ञ याना ॥

20-35

सं वर्च्यस्यैत्यैका । संस्रावभागास्तविषा बृहन्तः प्रस्तरैष्ठा बर्हिषदश्च देवाः ।

इमं यज्ञ मभिविर्व गृणन्त स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥

याना वह उशला देव देवांस्तान् प्रेरय पुनरग्नौ स्वसद्यस्यै ।

यक्षिवांस पपिवांसां वधून्यस्मै धत्तवसवा वसूनि ॥

क्षयन्नी यज्ञा अप्येतु देवानुत्तरां वेदि मप्येतु वेदिः ।

विमुञ्चामृत्विजो दक्षिणाग्निर्देवा यक्षिष्ठपुनरुत्तरावत् ॥

यज्ञयज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ । स्वां यानिं गच्छ स्वाहा ॥

मनसस्यत इमं देव यज्ञा स्वाहानायि स्वाहा नार्चधाः स्वाहा ॥

पषतं यज्ञा यजमानः सहसूक्त नर्मावाकः । सुवीरः स्वाहा ॥

मनसस्यत इमं देव यज्ञं । स्वाहायिः स्वाहा वार्चधाः स्वाहा ॥

स्वाहाहूर्तं श्यां विषट् हुतेभ्यः । देवागतु विदागतु मित्वा गानुमितः स्वाहा ॥
 संबर्हिरक्तं हविषा धूर्तन समिन्नेण वसुभिः सं मधिः ।
 सं देवभिर्विश्व देवभिरक्त मिनं चाच्छतु य स्वाहा ॥
 आशासानासा मनसं प्रजां चक्षु रथा बलम् ।
 इन्द्राण्या अनुव्रतं सं नर्ह्यं अमृतायकम् ॥

20-36

इन्द्राणी नारी सुभगा सुपत्न्युदं शनपति विद्वं विभंद ।
 त्रिंशद्वस्था जघनं यानना न्युपस्थ इन्द्रं स्थवीरपिपत्तु ॥
 सैनासि पृथिवी घनं जया अदितिर्विश्वरूपा सूर्यत्वक् ।
 इन्द्राणी प्राषाट् सं जयन्ती तस्यैत मना हविषा विधम ॥
 अकिरीत्तिष्ठं - द्युथिता ग्रेत्व प्राषाट् त्वर्त्त मुपचरन्तीम् ।
 प्राषाट् कस्विषिषी ग्रेत्व रिकत्स्विषिष मंसत्वा भद्रे ॥
 पयावर्त्त दुः स्वप्यात्पापात्स्वप्या दभूयाः ।
 ब्रह्माह मत्तरं कृण्वं परास्वप्न मुखाः शुचः ॥
 यस्वप्ने अन्नमस्या मिनप्रात मधिगंस्यतं ।
 सर्वत्तदस्तनः शिवं नहित दृश्यतं दिवाम् ॥

20-37

निश्वं निव्यज्मि पृथिवी वपुष मादायत्प्रति गृह्णाम्यन्नम् ।
 वैश्वानरस्य महतो महिम्ना स्थानमस्मभ्यं मद्युमत्कृणानु ॥
 त्रिश्रद्धामसि दुरभिदर्श मिन्नाथ द्वियसं । पुषाते अप्राषिता ॥
 प्राहिना अग्ने तन्वं पाहिगाः पाहियत्त नूकृतम् ।
 अहुतादावमर्तो तावस्मान् पात्रं अहसः ॥
 यो देवाना महुता दावमर्तो स्वर्भानु श्रस्वज्योतिश्च ।
 तयत्स्वा स्थेनप्राशनाम्यग्नेस्वा वैश्वानरसत्वा स्थेनप्राशनामि ॥
 दक्षश्रुत्वा मानसः प्राशनीतां स्वर्भानुश्च मारुतः ।
 मा पृशन् पूर्या विराथिर्मा वयं प्रजया घनेन ॥

अनाद्युष्वस्य तं पितो अनाद्युष्व शवसः ।
 सर्ववीराः सर्वात्मना अक्षं क्रियस्म ॥
 कामा मे राज्ञी प्रविवेश त्वां तमहं निरुह्य येपुनः ।
 गृहेषु गीषु मेमना अक्षोरस्मर्भगो जिह्वाया मस्तु ॥
 रसो बाह्योरस्तु मे बल सूर्वोरस्तु मेजवः ।
 दिवासि मधितं पृथिव्या अद्युद्धृतम् ॥
 समुद्रा दुच्यसं जातमक्ष्यामय भ्रूजमस्याथर्वणम् ।
 पूषापुस्तता दावर्त्तय च तस्त्रां भ्रूम्यादिशः ।
 सपत्निक पूषत्निक पुनर्नो नमायति जीर्वभ्रुनजामहे ॥
 यदाभूतच्छतदग्निः स्तजने निष्ट वंदनम् ।
 खर्गन्तेव पुनर्दत्तं पुनरश्माग्निना न पुमायतम् ॥

20-38

यदस्य प्रियजा यदि वन्वत आभृतम् ।
 विषल्यकस्य भ्रूषनी देवी राप इमा ममा ।
 वयस्य पुत्निकस्य दुशाम्यस्योत शर्मुतः ।
 तेषां समग्रं शुष्मामाशूनान्यावता मिव ॥
 यस्तनुः पृथुवीणा नद्यइव प्रसर्पति ।
 मयूरः क्लिन्ते विषं कृकवा कृश्चजदतु ॥
 उदीचीनं प्रतनोति नितन्नि भ्रूम्यामधिम् ।
 उज्ज्वानं पश्य वीरुधौ मिथुना समवीवनत् ॥
 नित्वातनन्नित निना वारित्वागां सहीयसा ।
 सेनादभद्रवीयसी स्पपर्णा नि करीयसी ॥
 यदत्रापि मथोरहं निरिष्ट विषमश्नुतम् ।
 अग्निश्च तत्सविता च पुनर्मे जठरे दत्ताम् ॥
 अग्ने रुद्रस्य जायसि दुरितासि प्रजायते ।
 उर्कं श्लोकं दानपत्नी हरिभ्रव उपत्वाह्यय उपत्वामाह्यियस्व ॥

नरिष्ठा नामवा असि । यथासौ हरिणा कृदधि प्रस्कन्दति ।

भवानिस्कन्द पित्या भगंजन्ती घनं जयन्ती ॥

रिज्यस्य मह्यमद्रवीद् गन्धर्वस्थानुशासनम् । मतर्त्तं पतिर्वदनम् ॥

पाताभिन्दद्दि कुम्भं पाता कुम्भी गर्दाहनीम् ।

पाता सर्वतस्य पात्रस्य वधुं कृणानु विश्वतः ॥

20-39

अर्षहितकमं श्चर परी अन्वमस्मदित्स पुरुषं किञ्चिदेव ।

वेदने तकमं पितरं पितरं वेदमातरम् ॥

शमीवान सशामीवा नाभिशाकिः ।

अभिशाकी ओहर्षणी हर्षशाजांजभः ॥

यः पशूनां भार्जनीयो यत्नमं शौन भोजिरेष ।

अभिहं तकमं न गर्दभं नमामभ्यति महिति ॥

विश्विशा नामर्त्तं माता किः किशा नामर्त्तं पिता । शमिदानामर्त्तं स्वस्वा ॥

गिरिं गच्छ गिरिजातासि गिरीते मादिषो गृहः ।

दासी चक्रमास्थाय नाम्नार्त्तानि क्रन्व इष्यति ॥

आवाती वा त्वनघः सर्वस्य दूता अभिशस्त्वायाः ।

जलास्यामि प्रसिञ्चति तद्विषस्याप सिञ्चतु ॥

यामस्यति पृश्निबाहु रिष्ट हरि दुपर्णम् ।

तामस्य निष्खिदामसि यथानीवासि भद्रया ॥

अश्रान्तस्य त्वा मनसा युनज्मि प्रथमस्य च ।

उत्कुल दुहृहो भवोदुह्य प्रतिघावहात् ॥

मतं दन्तं निर्ऋत्या घोरं मादुर्यस्त आत्नन्नविरुत मषः ।

तं दुर्हर्दं प्रहिणामि घोरं मानोहिंसी ज्यायसोमा कनीयसः ॥

शिवः राग्मो भवतु दन्त मष मानोहिंसी ज्यायसोमा कनीयसः ।

अघमार मघशं संनिर्ऋथ न्दन्तं सचतां घोरं मषः ॥

ईडे अस्मान् सुप्रजसः सुवीरान् सहयज्ञेन पयसा सचार्ते ।
 नमोस्त्वर्षये स्वमरश्म येनमः कृष्णार्यो वाजी अस्य ॥
 नमो देवाया वितेषु जिष्णव्यं नो वाजी प्रतिराजात्यायुः ।
 अति यन्त्वहान्वति रात्री रत्युषसः ।
 आपो मन्तर्द्वावरी स्ताविरन्तर्दधत्वा ॥
 यथानैवाद्यै मासि बर्हीः शुष्मोन्तीषधीः ।
 तवा प्रशुष्वमानु यच्च पश्यामि यच्चन ॥
 पाठा विभर्त्यङ्कुशं हिरण्यवन्तमंकिनम् ।
 तेनाहं मन्वेषां स्त्रीयं आनुम्यामि समेदसून् ॥ (इति सप्तमोऽनुवाकः)

20-43

इन्द्रजीव सूर्यजीव देवाजीवा जीव्यासमहं । सर्वमायुर्जीव्यासम् ।
 अनाभूरश्मि नैतर्बतन्या वद्धो दिविश्रितः ।
 आहात्वा निर्ऋतर्य रन्तिरसि रश्मि रसि ॥
 सं श्रितेन राधिषीय माश्रितेन विराधिषि ।
 दर्शोसि दर्शतो विश्वतः संदृष्टः । सौमोसि रुद्रोसि ॥
 तंत्वायं देवा अंशुमाप्यायन्ति तंत्वाय माप्यादित्या अंशुमाप्यायन्ति ।
 तंत्वाय मक्षित मक्षित ये पिबन्ति सनः सौम प्रतिरदीर्घमायुः ॥
 अन्वेषां प्राणोनाप्यायस्वस्माकं प्राणान् ।
 योस्मान्दृष्टियं वयं द्विष्मस्तस्य प्राणोनाप्यायस्व ॥
 चिदसि समुद्र योनिं श्वे नरुतावान् ।
 सौम पीथोपन पश्यर्वाङ् शयस्पोषेण प्रजया धनेन ॥
 स्वरवस्थ नमो वा महता मूजार्ये । पर्णा मा वगाम् ॥
 अपश्चाद्यद्यन्नस्थ भूयासम् ।
 अन्नादायान्न पतर्य ये रुद्राय नमो अग्नये ॥
 याने वसोवात इषुः सात ऋषा । तयानो मृड ॥

अग्निस्तक्मान मपबाधता मितौ वरुणो ग्रावा मरुतः पूतदत्ताः ।
 बर्हिषदः समिधः शोशुचाना स्तक्मनः शोचां अपनिःशुदन्तु ॥
 यो अभू बभृथायसि स्वपन्नमिच्छ पुरुषं शय नमकोविदम् ।
 सनः सहस्र वीर्यानुष्ठाता शिवो भव ॥
 देव्यातुरसि मृडोसि ॥ मृडास्माकं द्विपदे चतुष्पदे मातस्यमामृडो द्विपदे-
 चतुष्पदे योस्मां द्वेषियं वयं द्विष्मः ॥
 अन्नयातुरसि मृडोऽसि ॥ मनुष्य यातुरसि मृडोसि ॥
 मृडास्माकं द्विपदे चतुष्पदे मातस्यमाऽमृडो द्विपदे चतुष्पदे योस्मान् द्वेषियं-
 वयं द्विष्मः । अवभ्ररणां नामासि देवत्राणां अक्षमापः ।
 योस्मां द्वेषियं वयं द्विष्मस्तत आसन्नपिदध्मः ॥
 यददौ स्नाना आसुरो दीक्षितो चत् ।
 तस्य यन्मलमवाश्रवत्यहिनासि तावदनुष्या त्वाविद्भारसं वृश्चिकते विषम् ॥
 केतु लुङ्गा नामते माता कर्कटः पिता ।
 तत्सत्यमरसम भगते विषम् ।
 त्वं विषस्य धारं स्तया अन्यापुंसां अन्या । ते उभे अरसे ॥

विश्ववित्तं नष्टमनुपश्यसि । अदो मे नष्टं तन्मे पुनर्देहि ॥
 विश्वकर्म तत्त्वमपगच्छति ॥ विश्वव्ययस्तत्त्वयुद्धाहितम् ।
 अदो मे नष्टं पुनर्देहि ॥
 परिपूषा पुरस्ताद्धस्तं दद्यातु दक्षिणम् ॥
 पुनर्नो नष्टमायति जीर्वन भूनजामहे ॥
 इन्द्रस्त्वाभ्यैत्सर्पन्त्वा गोष्ठी दद्यात् ।
 ददाश्रावस्य भेषजं ददुरोग मनीनशत् ॥
 विष्णोर्मनसा पूतेस्थ । देवीवां सवितात्पुनातु ।
 विष्णोर्मनसा पूतमसि देवत्वा सविता पुनातु ॥
 अच्छिद्रैण पवित्रैण सहस्रधारैण सुलवा ।

हृदापूतं मनसाजातवर्दी विश्वानिदेवो वयुनानि विद्वान् ।
 सप्तास्थानि वंथान्वग्नं तेभ्यो जुहोमि जुषस्व हवीम् ॥ अग्नावगिरैत्येका ।
 यस्ते केशाङ् अवाचीनान् क्रिमिर्बृहति मूर्धतः ॥
 प्राणं तस्यो पदाशया वीरुखीनति भेषजी ।
 वेदवैते भगन्नाम् भूरिर्नामासि रयिर्नाम ॥
 तंत्वा भग प्रविशामि समाभग प्रविशा ।
 तस्मिन् सहस्र काण्डेण सृजेन भगत्वयि ॥

20-46

अमागच्छतु ब्रह्मचारिणां स्वाहा । चराणि स्वाहा ॥ विराजानि स्वाहा ॥
 असानि भद्रेभ्यः त्रेयान् स्वाहा ॥ यशस्वीजनुता मनचराणि स्वाहा ॥
 देवानां मनुष्याणां पशूनां ब्रह्मचारीणां । प्रियं प्रजापते कृणु स्वाहा ॥
 हा अम्बपते चरी । अयं मे हस्ता अक्षितो रुदतित मुमे अम्बं कृधि ॥
 त्वं सैतस्य भेषज्या अया रक्षितस्य च । उदेतडि ॥
 असुरसि स्वाहा क्रतुरसि स्वाहा ॥

20-47

पुरुषासि स्वाहा ॥ विजातिरसि स्वाहा ॥ प्रजापतिरसि स्वाहा ॥
 स्वजाति नामासि स्वाहा ॥ स्वजातिरसि स्वाहा ॥
 वेदवैते नारदनाम वाग्नामासि ॥ तस्यते शसो भक्षीय ॥
 वेदवैते सनत्कुमार नाम चक्षुर्नामासि तस्यते मधु भक्षीय ॥

20-48

मनुषासौ सेनास्याः सेनाया इहास्याः स्वसुरो यमस्याः स्वसुरः ॥
 आयथा मनुषा स्वसुरा दधस्य दृते अधरापदृते नीचिपदृते ।
 प्रवासौ सेनास्याः सेनाया अधस्य दृतामधरपदृतां नीचिपदृताम् ।
 सैहाग्निभ्यां हतवीरां हतपुरुषां पराजितां प्रशूतेतु परमां परावतम् ॥
 लमिन्द्राग्नी हतवीरां हतपुरुषां पराजितां पशुन्तां यतामनु वाक्श्रीताम् ।
 पराजित मत्वसावा म्नुष्यायणा अम्नुष्या पुत्रः । अरम्भाव्यक्त मत्तु ॥

अद्यं हिरण्यं त्वसावा मुष्यायणां जमुष्याः पुत्रः ॥

अद्यप्रतीकां धर्मेन विधामः ।

अभूया मनं पार्शित्वा दुःस्वप्नेन संसृज मृत्यां व्यात्त उतासन्नपि दधामि ॥

20-49

सृजाभ्यापड शती रुषमाः संरशणाः पयसा संबभूवुः ।

दत्तो अस्मभ्यं त्रविर्णाहभद्रा अपां प्रति प्रतिह्या त्वेनाः ॥

उत्स्र यस्व बहुभि वस्वेन महसा यव ।

पृणीहि सर्वा पात्राणि मात्वादिव्या शनिर्वधात् ॥

अमृष्वन्तं यवं देवं यत्रत्वाच्छा वदामसि ।

तदुत्स्रयस्व ह्योरिव समुद्रवे वैध्यक्षितः ॥

अक्षितारुत उपसदां अक्षिताः सन्तुः राशयः ।

प्रणतां अक्षिताः संत्वत्तारः संत्वक्षिताः ॥

सकृद्धर्षा रजायत सकृद्भूमि रजायत ।

सकृदः पृशनीयादुग्धं तदन्यानां नुजायते मात्वानुजनि कश्चन ॥

इष्वग्रमिषु यावनं मणिकृष्वं सुमङ्गलम् ।

समा शरव्याभ्यः पातु दिवानक्तं च जीवसे ॥

प्रतिष्ठितासि ब्रह्मणा जंभया मसित्वा वयम् ।

अपामार्गेण विह्वला इदन्ताप मृज्जह युवन्तं क्षिवन्तं त्वं जहि ॥

सीर्णन्त मत्तन्नक्षुतन्त मत्तसंयुतं दुक्षुतं तुभ्यमस्तु ।

रुद्राशनिर्षे जघर्मेन ग्रीवा इन्द्र इव वृत्रं वज्रैण हन्तु ॥

अनुहवं परिषाहवं परिवादं परिक्षवम् ।

त्यर्व्यमरिक्त कुम्भ्रां पराताः सविता सुव ॥

अपपापं परिक्षवं पुण्यभक्षि महिक्षवम् ।

शिवाते पापनाशिकां पर्णकश्चाभि मे हताम् ॥

अभित्वा पञ्चशार्खन हस्तेनाद्यां सहियसा ।
 यथान विदुषा वहेन विभ्रुवाव कदाचन ॥
 शक्रवाक सं वनन मश्वस्थस्वं करम् ।
 अमुस्वं कृणोतु मे यमहं कामये प्रियम् ॥
 यत्कक्षीवां सं वननं च्यवनश्चक्र आसुरः ।
 तद्वां कृणोमि दम्पती सं प्रियो भवतं युवम् ॥
 यथा सं युक्ती पक्षणी सं प्रियो चरतो मृगौ ।
 प्रवा सं युक्ती ब्रह्मणा सं प्रियो भवतं युवम् ॥
 प्रैहि प्रहरपादा वा गृहेभ्यः स्वस्तये ।
 कपिञ्जल प्रदक्षिणं शतपत्र रिनीवद ॥
 भद्रं वद दक्षिणतो भद्रमुत्तरतो वद ।
 भद्रं पुरस्तात्त्रो वद भद्रं पश्चात्कपिञ्जल ॥
 शुनं वद दक्षिणतः शुनमुत्तरतो वद ।
 शुनं पुरस्तान्नो वद शुनं पश्चात् कपिञ्जल प्रदक्षि ॥
 यौवनानि महइषु जिग्युषा निव दुन्दुभिः ।
 कपिञ्जल प्रदक्षिणं शतपत्राभिर्ना भद ॥

20-51

उत्तमामि गवां क्षीर मुप्रथं रथवाहनम् ।
 उत्तव्या अस्माकं वीरा मयिगावश्चगोपती ॥
 उत्वास्तद्वातु सविता देवो अग्नि रुन्मित्रा वरुणा अश्विनोभा ।
 सर्वान् सपत्नान् वधीर्युगौन दिशां पतिरूप सन्तोद्यत ॥
 त्वं हि रुद्र वशिनी निर्विषत्वां देवेषुनि मानुषेषु ।
 यदीशानो गयसे यच्चहि सस्माकमस्तु पितृषु स्वधावत् ॥
 वायवारं हिनोमृगा नस्मभ्यं मृगयुद्भ्यः ।
 सनोनेदिष्ट माकृधि वातांहि रसनाकृतः ॥
 इदसूर्य इदयत्कृत स्थाम गच्छतुते पुनः ।

धाता हस्त मग्रहित्सविता हस्तमग्रहित् ।
 मित्रत्स्वमसि धर्मणाग्नि राचार्यसव ॥
 अग्ने ब्रह्मचर्यसि महब्रह्मचर्यसि ।
 प्रजापतिष्वा गी पायतु देवायत्वा सवित्रं परिददामि स्वस्तिचरतादिहस ।
 विश्वमसि विश्वपते सर्वमसि सर्वपते ।
 तंत्वा सौ देवायत्वा सवित्रं परिददामि स्वस्तिचरणम्भयि ॥
 सभावर्त विष्टिता जीगीषु विश्वेषां कामश्चरता मिहास्तु ।
 विश्वादिषांसि दुरिताहित्वायं त्वनुव्रता सवितुर्देव्यस्य ॥
 आनाहस्ता अकृतागाः स्वर्चाः पुनरैतु तन्वासम्बिदानः ।
 प्राणं तजसा हरसा बर्तन मित्रो अस्मा दुरिता उभयतस्यातु ॥
 यत्कामैत्येवा । यद्वर्चोद्यावा पृथिव्यौ रथोदाञ्जनत्वयि ।
 तेन सुचक्षर्वस्यहं भूयासमाञ्जन ॥
 यद्वस्पृषि श्लिष्टं यदिवस्वप्न यातुरिश्लिष्टम् ।
 आश्लिष्टा वच्छेदन मस्यभिदुष्टवीर्यम् ॥
 अववारिववारि वा अववर्षं गिरैरिव ।
 अवज्यामिव घन्वनो हृदिश्लिष्टं छिनद्विते ॥
 यत्तेश्लिष्टं यच्चश्लिष्टं पुरीरति ।
 मर्ष्ये पृथानां यच्छिष्टं तत्पाठोर्याव छिनद्विते ॥

20-54

यत्तेश्लिष्टं क्लामकर्णेषु यच्चशिशने सनाश्याम् ।
 इन्द्रस्तदन्नवीक्षिषक् पाष्णिं राश्लिष्टावत्सवनी ॥
 मषावै दुः सहानाम पाष्णिं राश्लिष्टा वच्छेदनी ।
 इदमहममुष्या यणस्या मुष्याः पुत्रस्याश्लिष्टं प्रच्छिद्वि ॥
 विपश्चित् पुच्छमाभर त्वद्विष्णुः पुनराभरत् ।
 तदग्निना मनसा सम्बिदानं पुमांसमस्मै पुत्रं घोहि स्वाहा ॥
 विपश्चित्पुत्समाभर यर्ज्जरहस्नाचित्या ।

यतोनिन्न यते यकृत्त प्रस्तम्भ माजतु ॥
 मैमं पृथु प्रवर्तने जघन स्तम्भनं कर ।
 याः पार्श्वे सन्तर्नाति हृदयं जिह्विया सह ॥
 तां त्वं देवी पृथिवी हि क्लामय रसां कृषे ।
 अनु सुप्ता मित्येका । प्रपतात इति द्वे ॥
 अहरहर्बलि मित्येहरन्तो श्वार्यवतिष्ठते घासमग्ने ।
 रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने माते प्रतिवेशारिशाम ॥

20-52

रात्रिं रात्रि प्रगप्रियामं भरन्तो श्वार्यव तिष्ठते घासमग्ने ।
 रायस्पोषेण समिषा मदन्तो माते अग्ने प्रतिवेशारिशाम ॥
 अग्न आयुंषि पिवस्वा सुर्वाजि मिसिञ्चन ।
 आरैवाध सदुत्सुना ॥
 त्रिष्यायुंषि तवजातवदस्तिस्त्रा व्युषी रुषसस्ते अग्ने ।
 तिस्रस्ते अग्ने तन्वादेव शंसिता स्ताभिर्नः पाहि सदम प्रमादम् ॥
 पाहिना अग्न मकया पाहिन उतद्वितीक्षया ।
 पाहिगीर्भि स्तिसृष्टि रूर्जां पते पाहिचतसृष्टिर्वसो ॥
 समार्चानाह नीपाता मायुष्मत्या रूर्चामाच्छिच्छि ।
 तनूपाः साम्ना वसुवृतं लोक मनुचराणि ॥ यत्रुतेचि दित्येका ॥
 भगोह्यर्वाङ् उपमामिह त्वमदा नामासि मयिमादयामुम् ।
 सुरात मक् मग्निगज्जनित्र मग्नेरधि जातीसि ब्रह्मणा त्वजसा च ॥
 महानया प्रविशैहान्तरात्माम् ।
 विशन्त्विहि प्रविशन्त्वैहा माविश प्रमाविशोपत्वाह्यय उपमाह्ययस्वा ॥
 नरिष्ठानामवा असि ॥ यथापः प्रपतायन्ति यथामामा अहज्जरम् ।
 मवामा ब्रह्मचारिणी घातरायन्तु सर्वदा ॥
 आचान्त मारुषतात प्रस्ता तारोमापस्थात सुमन्यवः ।
 वृतासा अमरिष्ठावा मावइष्ठावः ॥

यथास्याः पुत्रा जायता परिभ्रूणां विपश्चिता ॥
 अपैर्हीता विपश्चित् पुमानयं जनिष्यते ।
 पुमान्पुंसां अधिसंभूतः सपुमानेवजायताम् ॥
 भद्राय कर्णः क्राशतु भद्रायासि विर्वपताम् ।
 परादुःस्वप्न्यं सुव यद्भद्रं तन्न आसुव ॥
 अक्षिर्वपं दुःस्वप्न्यं मार्त्तं पुरुषरषणिम् ।
 तदस्मदश्चिना युवम प्रियं प्रतिमुञ्चतम् ॥
 यत् पार्श्वं दुरसोमं अङ्गा दङ्गा दुपर्वशते ।
 अश्विना पुष्करञ्जा तस्मान्नः पातु महसः ॥
 यदीद मृतकाम्या धरिमुपैयिम ।
 अन्धश्रौता उवहीयतां मानो न्वागादधं यतः ॥
 अरिप्रापौ अरिप्रमस्मत् ।
 योस्मान् द्वैष्टियं वयं द्विष्मस्तस्मिन् दुष्व न्य मासृजामि ॥

२०-३३

अदर्शं गानु गानु वित्तमां यस्मिन् ब्रतान्या दधुः ।
 उपौषु जातमाज्यस्य वर्धनं सोमं गच्छतु नो गिरः ॥
 प्रदेवा दासा अग्निर्देवां गच्छान मज्मना ।
 अनुमातरं पृथिवीं विवावृते तस्थौ नाकस्य स्तानवि ॥
 यस्माद् यत्तुकृष्य यश्च कृत्यानु कृष्वतः ।
 सहसा वेद साता इव त्मनाग्निं धीभिर्दुवस्य च ॥
 आप्यायस्व समेतुते विश्वतः सोम वृष्यम् ।
 आप्यायस्व मदिन्तम सोमविश्वेभिरं शुभिः ॥
 भवानः सुम्नयुः सखानृधे ।
 सन्ते पयोसि समुयत्तु वाजाः संवृष्यां न्यभिमातिषाहः ।
 आप्यामानी अमृताय सोमन्दविश्रवां स्थुत्तमानिधिष्व ॥
 विद्वत्वा वयं सोमं राजानं यैत्वा न विदुः ।

तेषां चक्षुषा श्रौत्रेण प्राणैः प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन नाप्यायस्व ।

मषात औषधीस्तया त्वमाप्यायस्व ॥

आपीत्वा अस्मान् आप्याय चक्षुषा श्रौत्रेण प्राणैः प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन ।

यद्वेद राजा वरुणा वेद देवा बृहस्पतिः ।

इन्द्रो यद्वृत्र हा वेद तत्सत्यं चित्तमाहनम् ॥

शर्वेण नीलशिखण्डेन भवेन मरुतां पित्रा ।

विरूपाक्षेण विभृणावाचं वदिष्वतां हतः ॥

20-56

मतद्वदं न्यत्रजिगां सत्त यदन्यत्र विवाषत् ।

तद्वश्चित्त ममुमुहं तद्वश्चित्त मनीनशम् ॥

अस्तिर्वैपथं निष्कृतं नदीनां च निरंकराम् ।

यानिवः सप्तर्चतां स्यष्टौ यानिमनांसि च ॥

तद्वश्चित्त ममुमुहं यद्वश्चित्त मनीनशम् ।

इन्द्रेण मेदिना युजाग्निना जातवेदसा ॥

तेनवः श्चित्त ममुमुहं तेनवः श्चित्त मनीनशम् ।

प्रतीचीनाभ्यो अश्रयधाम श्वमिवाश्वाभिधान्या ॥

कृध्वं वोभामके वशो पदोरु पानहो यथा ।

देवानां सं स्यदसि देवानां यातुरसि ॥

ययातन्वा ब्रह्मजिन्वसि तयामाजिन्व ।

रोचेमा प्रकाशेमा कृण्वाविदं मागमय । अनुमा बुध्यताम् ॥

वयः सुपर्णा उपसे दुरिन्द्रं प्रियमे धा ऋषयी नाद्यमानाः ।

अपध्वान्तमूर्णाहि पूर्व चक्षुर्ममुग्मस्मान्निजयै वबध्दाम् ॥

अप्सुजातस्थ महतस्पर्यस्मना ।

स्वयं जातस्थ शोचिषीभिः पर्वतनाशय ॥

उत्तोदिनी शिमिदती दुर्गायै निर्व्यदूरा ।

मुगां अनु प्रपातय मरीचीरनुनाशय ॥
 अश्वस्थास्तः संपतिता पर्णते वसतिस्कृत ।
 असृक् पततुशामसि जहिवाभून प्रजाधम ॥
 असृक्ती अधिजातोसि पर्णते सदनं कृतम् ।
 आण्डं पततृणामसि जहिवाभून प्रवाधम् ॥
 यथार्दभौ विवर्तनादिधूय पलायते ।
 नवासा पलायता ममुष्यादध्यायतः ॥

20-57

सनिरसि सनितासि सनेयम् । कृतिरसि कर्तासि क्रियासि ॥
 वित्तरसि वित्तासि विदयम् । भूतिरसि भूतासि भूयासम् ॥
 भूरसि सुभूरसि सुभूर्नाभासि ॥ प्रजापतेर्मध्यमः श्रौष्ठौरश्मिरसि ॥
 भूतर्यत्वा वित्तर्यत्वा पशुनांत्वा वित्तय आदधामि । अग्निर्वग्निर्वग्निरग्निः ॥
 इन्द्रारोद्धां प्रजापतिः प्रदाता ।
 बृहस्पते स्वामुखेन याचामि ॥
 सूर्यस्यत्वा चक्षुषा प्रतिक्षी अदव्यनत्वा चक्षुषा वेदी ।
 आयुतोह मयितोम आत्मा अयुतं मे श्रोत्र मयुतो मे प्राणा अतो मे पानी-
 अयुतोहं सर्वः ॥
 देवस्यत्वा सत्रितुः प्रसर्वेऽस्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रसूत आरभे ॥
 अग्नेष्वास्थेन प्राशनामि बृहस्पते मुखेन ।
 इन्द्रत्वा जठरे सादयामि वरुण स्थीदरे ॥
 योऽग्निन्नमरा नाम ब्राह्मणेषु प्रविष्टः ।
 तस्मिन्नेत सुहृत मस्तु प्राशितं तन्मामाहिंसी परमे व्योमन् ॥

20-58

वेदवेते तक्मन्नाम विश्वसो नामवा असि ।
 असमरथा नामते पिता हाषानाम तक्मते मातासि मिदानामते स्वसा ॥
 गिरिं गच्छे साप्तमिका ॥

असुरास्त्वा वभिरन् समुद्रा दधिमायया ।
 तदाद्वावस्य भेषजं तदुरोग मनी नशात् ॥
 रोगस्थान कस्थान मथो अस्ताव भेषजम् ।
 वभ्रोरश्वस्य वारेणापिनह्या मिता अहम् ॥
 यन्मैदणो वा पाति दीक्षया तपसासह ।
 तमहं पुनरादर्द पुनरिन्द्रः पुनर्भगः ॥
 पुनर्मे ब्रह्म तिब्रह्म जीवित वा अदात् ॥
 इत्यादुलूका पतन्वं उन्नानपादमर्मकः ।
 समेप्राण भावह विद्वेषः परावहत् ॥
 यथावाशः सुसंशितः परापतव्याशुमत् ।
 म्वासूत्रस्थते धारा परापतति केतुमत् ॥
 यथामधु मधुकृतः सं भवन्ति मध्वानधी ।
 म्वाभे मधुमदृवा देवेषु पुरुषेषु च ॥
 दीर्घाशु सतपसे मज्या अरिष्टतातर्ये ।
 सुपर्णा मह्यम ब्रवी देत् सक्तं भेषजेमेतत्पुलित भेषजम् ।
 अग्नीरक्षांसित्येका ॥ २०-५९
 पेशिमाताः पेशिपिता पेशयः पेश्याहितः ।
 अष्टाकृतस्य ब्रह्मणा वृश्चिकस्यारसं विषम् ॥
 निरुह्य यामि पर्णमादा निरुप्साच्छा दुर्तविषम् ।
 भुमिस्त उच्यते माता तस्मैते नमइत्सृज ॥
 किमुदन्त आम्रयति किमभ्य दुपर्वशनम् ।
 आपोनिरस्य ता क्रिमि मचादे कृणुता हन् ॥
 यत्र भूम्या अनामृतं दिविचन्द्रमासे श्रितम् ।
 विदां अहं तत्र मन्यो माहं पौत्रमद्यनिगाम् ॥
 यत्ने सुमीमे हृदय मदी वै तत्रजा पतो । वेदामतस्य ते वयम् ॥
 यत् सुपर्णा याहृदयं पृथिव्यामधि निष्ठितम् ।

वेदाहंतस्था स्तन्वा मममा ॥

अग्ने हृदय मसि विद्रुत्तत्वा तथा वेद ।

माहं पौत्रमजां निगाम् । प्रजाइमै प्रजापत इन्द्राग्नी शमयच्छतम् ।

यथाहं योगिहासानि प्रजानामधिपावशी ॥

यां प्रजाम विदाम ज्यात्मनरि निर्मिताम् ।

आयुष्मतीं तनुकृतां तामग्ने जरसेनय ॥

उन्द्रइवा सानिसासहि रग्निरिव ज्योतिषा बृहन् ।

सूर्यइव विश्वतः प्रत्यक् समुद्र इव दुष्टरः ॥

20-60

ऋचं शमयदप्राक्षं हविरोजां यजुबिल्भम् ।

ततस्मा तस्मान्महिं सीर्वेदः पृष्टः शचीपते ॥

उभरैस्यावा पृथिवी सहोषधीभिः ।

गृह्णामि प्रजां निरपः सृजामि ॥

मान आपो मेधां मा ब्रह्मप्रमथिष्ठन ।

शुष्वदायं संदध्म सुपहुताहं सुमेधा वर्च्यस्वा ॥

मानो मेधां मानोदीक्षां मानोहिंसीष्ट यत्तपः ।

शिवानः सर्वमायुषे आपोभवन्तु मातरः ॥

इहप्राजा विश्वरूपा रमन्तास्मिन् गोरुष्ट विश्वभृती जनित्री ।

अग्निं कुलाय सुपशं विशन्ति र्यानन्तुनः पयसा घृतेन ॥

रतयस्थ रमतयस्थ मयि श्रुतस्थ मयि श्रयध्वम् ।

मनांता नामस्थ ग्राम्या अप्सरसो वेदवीवित्तमा भाविशत् ॥

सर्वैनील शिखण्ड वीर कर्मणि कर्मणि ।

इमामस्थ प्राणं जहि येनेदं विवदामहे ॥

तृतीकयकं वितृतीयंसं दन्ति तक्मन सुतराजयक्ष्मम् ।

यथाशक्र उन्मुर्माच तृतीयक मेबाहू तदुन्मुञ्चामि तृतीयङ्क तमस्या-

मोषध्यां बध्नामि । आध्वस्त पक्ष्मे बृहते पर्यह मकरं नमः ॥ 20-60

व्याघ्रयो भयादते पथेह मकरं नमः ।
 नमस्ते पथे रवती स्वस्तिमापराणय स्वस्ति पुनरानय ॥
 अथोस्वस्ति निष्कृधि जीवा ज्योति रसिमहि ।
 आमनं यजाभर्ह सत्यप्रासं पुरोहितम् ॥
 तंदैवं प्रथमं यजे यी सुमा मनसं करत् ।
 आमनस्वा देवकारो रुवत्कदेवका ।
 अर्वाद्यावं स्तरं कृधि यमहं कामर्यं प्रियम् ॥
 अयन्नो अभि रद्यासौ यं नां वसुवित्तमः ।
 अस्यो पसद्वी मार्यामायं रसतु नः प्रजाम् ॥
 अस्मिन् सहस्रं पुष्वास्मे धमाना स्वैर्गृहे ।
 इमं समिद्धिषी मज्यायुष्मन्तः शुवर्चसः ॥
 शुद्धवाला कृष्णाफला केयु वसभैषजी ।
 शुक्ति वल्गस नाशनी देवी ददातु भैषजम् ॥
 अश्वत्थो देव सदन स्तुत्तृतीयस्थामितोदिवि ।
 तत्र लोहित वृक्षजातः शिशुः क्षिप्त भैषजः ॥
 न तत्र भवोहन्ति नशर्व इष्टुमस्यति ।
 यत्रत्वं देवतुम्बुरो पर्वतैषु विरोहति ॥
 कृष्यामन्यो विरोहति शिरेरन्योधि पक्षसि ।
 त्रातारो सश्वदामित्वा वागन्तां शिशुतुम्बुरु ॥

20-62

यावत् पर्ण यावत् फलं यावन्तो अश्वरुक्षराः ।
 तावन्तः शुष्मा स्तुम्बुरो स्तदुते विषद्वषणीः ॥
 उद्रजला स भैषजं मुं रोग मशीषमोजलाणिति ।
 अस्थाघोरस्था तृथिव्यस्था दिद सुर्वन्तरिक्षम् ॥
 ऋषभस्ये कनिकदता हृदयं शमयामिते ।
 सम्मा सिञ्चतु मरुतः संमां सो रोहिणीदिवः ॥

सम्भाय मग्निः सिञ्चन्तु प्रजयाद्य धर्मेन च दीर्घमायुष्कृणोतु मे ।

तस्मैनील शिखण्डाय नमः स्वभा प्रपादिने ।

नक्तं हरि मृगयते दिवासुपर्ण रोहितौ ॥

भवाया चोभाभ्या मकरं नमः ।

नमोभवाय नमः शर्वाय नमः कुमार ताम्रव ।

नमोनील शिखण्डाय नमः स्वभाप्रपादिने ॥

यस्यहनी अश्वतरो गर्दभा वधितः शरी ।

तस्मैनील शिखण्डाय नमः स्वधाप्रपादिने ॥

असार्वेति शिशुमारो असार्वेति पुत्रिकया ।

कुमार शत्रोवराहोदकं परिवाचनम् ॥

यथेदमर्भ मर्भक पर्जन्या दपसीयते ।

तवामे अश्विना मुखादभिल्यपसीयताम् ॥

अग्नीलि न श्येतः परस्वचं मे मामिमिलिपः ।

अगस्त्वस्य ब्रह्मणाभिली नाशयामसि ॥

20-63

सैसिचा सुपत्वचां नाशया पुरुरुपादभिल्यं मुखात् !

यन्मैकृता दग्निप्रिया दारुरीह मलं मुखम् ॥

अपोवात इवशीफालं सूर्यस्तद पलंपतु ।

अपमैभिलि पतत्वभ्रां वात हृदं यथा ॥

अमा सुपर्णं गच्छन्तु सुभागमस्तु मे मुखम् ।

यथासूर्य सौपा दये हिरण्यं प्रतिरोचते ॥

तवामे अश्विनामुखं सुपर्णं प्रतिरोचताम् ।

प्रयद्गावो नभ्यर्णं यस्त्वेपा वयांस्थ क्रमन् ॥

धनन्तु कृष्णा सुपत्वचं सुभागमस्तु मे मुखम् ।

इन्द्रेण प्रेषित उन्नुका संपचामिते ॥

सोमैर्न प्रेषित ॥ सूर्येण प्रेषित ॥ सोमैर्न प्रेषिता ॥

बृहस्पतिना प्रेषित । प्रजाना प्रेषित उलूका संपचामिते ॥

२०-६४

ग्राह्यादूतो सुलूक ॥ निर्ऋत्या दूत ॥ वरुणस्य दूत ॥ मृत्योर्दूत ॥

धमस्यद्वर्तास्यलूका संपचामिते ॥

राजात्वा वरुणो अखनदत्ता सोमैर्न बभूवा ।

तात्वा विष्णु प्रतापिकां प्रामुष्य हृदयं तप ॥

शौचयेनं प्रतपेनं समेनं तन्मना सृज ।

यथास्य दह्यमानः स्याग्निः पूर्वात्यन्थ हृदयं प्रै बलिज्जया दक्षो कामेन-
शौष्यान्सुहृत्तं सामपश्यतः ॥

अयमित्वाग्निरानया वातत्स्वात् उद्गमात् ।

यंत्व मेनं निवर्त्तया सौहा इहते मनः ॥

अग्निष्वा तपतु सूर्यत्स्वा तपतु वातत्स्वा युक्तां मरुतश्च युञ्जताम् ।

अर्वाङ् महि समटमानो मरुचिभिः ॥

बृहामिते लोमान्यङ्भ्यः पचामिमांसं ज्वलयाभ्यसि ।

इहते रभतां मनो मयिते रभतां मनः ॥

२०-६५

अयं पिण्डः ककिरः पिण्डःस्मरः पाञ्चालः संतपनः करं करः ।

अमुष्य हृदयंतपो यमहं कामये प्रियम् ॥

यथायमग्निस्तपति यथा तपति सूर्यः ।

प्रवार्ते तप्यतां मनो हृदय मङ्ग मङ्गं परुष्य रुर्मा कामेन नरमासा अत्र ॥

यथा तपन्ति पशुर्यथा वासि यथा वासिनि खादनम् ।

यथासूर्य उद्गन् सर्वं सं तपन्ति ॥

प्रवार्ते तप्यतां मनो हृदय मङ्ग मङ्गं परुष्य रुर्मा ॥

सत्वाद्योश्च पृथिवी च तपतां मां कामे नरमासा अत्र ॥

स्मरहे स्मर तादमु मङ्गज्वरेणो च्छां चनीनाम् ।

तन्मनेनं संसृज विश्वसारदेन मम कामेन ॥

अष्टाशीति सहस्राशयन्त्य न्नादीव्यवा मम ।

विहारैह मवादिषु मत्रारे प्रायस्वस्तम् ॥

यं सुमित्रः सुमित्रार्यै चक्रवासास्मरन् ।

यथासातस्य कार्मन नसुष्याप कदाचन ॥

प्रवासी ममकार्मन भावस्वाप्सी त्कदाचन ।

पर्यग्निरापस्तपति परिद्रामति सूर्यम् ॥

परित्वा मिन्द्रो वृत्रहामह्यं तपतु सर्वतः ।

यथावाती न्यावाति यथातपति सूर्यः ॥

प्रवात्वमिन्द्र वृत्रहन्नमु मह्य मिहानय ।

शालावं सं वननं वनद्वनन माभृतम् ॥

यैनपयो गन्धर्वी अप्सरसां समवानयत् ।

तैनाहममुं मयिवान याभ्या मृत्यौरा परावतः ॥-

॥इत्यर्च्यकाण्डे दशमीऽनुवाकः ॥ ॥इत्यर्च्यकाण्ड समाप्तम् ॥

॥इति विंशति काण्डः ॥